PARVA NATVRALIA
AVGVSTINI NIPHI
Medices Philoſophi Sueſſani,

VIDELICET

phyſiognomicorum	*libri tres.*
De Animalium motu	*lib. vnus.*
De Longitudine & Breuitate uitę	*lib. vnus.*
De Iuuentute & Senectute	*lib. vnus.*
De Reſpiratione	*lib. vnus.*
De Morte & Vita	*lib. vnus*
De Memoria & Reminiſcentia	*lib. vnus.*
De Somno & Vigilia	*lib. vnus.*
De Inſomniis	*lib. vnus.*
De Diuinatione naturali, artificioſa, et de Prophetia	*lib. vnus.*

Omnia poſt primas editiones nunc primum emendatiora in lucem prodeunt.

Venetiis, apud Hieronymum Scotum.

. 1 5 5 0.

PARVA NATVRALIA
AVGVSTINI NIPHI
Medices Philoſophi Sueſſani,

VIDELICET

Phyſiognomicorum libri tres.	De Morte & Vita lib. vnus.
De Animalium motu lib. vnus.	De Memoria & Reminiſcentia lib. vnus.
De Longitudine & Breuitate vitæ lib. vnus.	De Somno & Vigilia lib. vnus.
De Iuuentute & Senectute lib. vnus.	De Inſomniis lib. vnus.
De Reſpiratione lib. vnus.	De Diuinatione naturali, & Philoſophica, et de Prophetia lib. vnus.

Omnia poſt primas editiones nunc primum emendatiora in lucem prodeunt.

Venetiis apud Hieronymum Scotum.

1550.

ARISTOTELIS PHYSIOGNOMICA CVM AVGVSTINI NIPHI MEDICES COMMENTARIIS.

QVONIAM *& animæ ſequuntur corpora, & ipſæ ſecundum ſeipſas non ſunt impaſſibiles a corporis motibus.*

Commentarium. VOlēs Ariſtoteles tradere artem cognoſcendi naturales hominū mores ex ſignis a natura inſitis, pmittit proloquium, qđ eſt fundamentū totius artis, & eſt, ꝙ aīæ, q̄ humanis corporibus inſunt, non ſint impaſſibiles a corporis motibus probat ex eo quia animę quæ hominibus inſunt, ſequuntur corpora. unde dicit, Qm̄ & animæ ſ. quæ hominibus inſunt, ſequuntur corpora humana igitur ſubaudi & ipſæ ſecundum ſeipſas, & p ſe non ſunt impaſſibiles a corporis motibus. Quo uero ad uerba attinet, per animas, qđ græce eſt ψυχαί, dianoeę, non humanas animas intelligit quo ad gradum intellectiuum ſecundum quem ſunt e corporibus eleuatę, ſed quo ad gradus ſenſitiuū, uegetatiuum, motiuum, & appetitiuum ſm quos e corporibus dependēt in operādo Intellectiuas. n. animas quo ad hos gradus ubiq; Ariſtoteles dianoeas appellat, quo uero ad gradum intellectiuū, ubiq; dicturus, hoc eſt intellectus. Sumit ergo p antecedente dianoeas, hoc eſt humanas animas quatenus ſenſitiuæ, appetitiuæ, motiuæ, & uegetatiuæ ſunt ſeq corpora humana atq; dependere ab humanis corporibus in operādo, & dixit corpora. ſ. humana nō addens ſana uel egrota, ut uoluerunt platonici, ueluti narrat Galenus, qui animas ſeqꝫ corpora cōcedunt, non ſimpliciter, ſed quo ægrota ſunt aut uitio aliquo affecta. Ariſtoteles aūt eas ſequi corpora accepit, & qdem ſimpliciter, ut pbauit primo de aīa. hoc ergo eſt aās. Verbū aūt { et } cū dicit { & ipſæ } accepit illatiue, pro ergo uel igitur, quaſi dicat, qm̄ aīæ humanæ ut ſenſitiuæ, appetitiuæ, motiuæ, & uegetatiuæ ſequunt̄ corpora humana ab illis depēdendo in operando, igitur & ipſæ animę ſecundum ſeipſas non ſunt impaſſibiles a corporis motibus, ſed coafficiunt̄ morbus & affectibus, quibus naturaliter humana corpora coafficiūtur. Per motus. n. corporis naturales mores, ac affectus, quos corpora ducunt ex temperatura intelligit, ut dicemus poſtea. Accepit aūt hoc ploquiū cōtra ſtoicos & Poſidonium. Stoici. n. mores extrinſecus accedere autumant, utpote ex mortuis ipſis, quorū animæ in aliena corpora migrantes mores ferunt in corpora noua. Poſſidonius mores ex ſtellis accedere probat, & ita artis fundamentum penitus eliminarunt, quos in parte Plinius ſecutus libro. xi. Ariſtotelem deriſit, contra quos Ariſtoteles ſumit dianoeas coaffici corporis morbus, ac affectibus. Capi. 8.

Hoc autem manifeſtum fit ualde in ebrietatibus, & egritudinibus. Multum. n. alteratæ uidentur animæ a corporis paſſionibus. Et econtrario utiq; animæ paſſionibus corpus compati manifeſtum fit & per amores, & timores, & triſtitias, & delectationes.

Commentarium. Cum accepiſſet proloquium. uidelicet ꝙ aīæ non ſint impaſſibiles a corporis motibus, & illud probaſſet ratione, nunc idem ſigno probat ex eo, quia corpore crapula, uel morbo alio laborante animæ ægre (ut inquit) ſpectantur. unde inquit, Hoc autem ſcilicet quod dictū eſt in proloquio, manifeſtum fit ualde in ebrietatibus & in egritudinibus. Et quod ualdē in hiſce id pateat, probat, & inquit, Multum enim alteratæ uidentur animæ in talibus egritudinibus, & ebrietatibus, a corporis paſſionibus. Et ne quis putet animas alterari a corporis affectibus, & nō corpus ab animę paſſionibus, inquit, Et econtrario utiq; animæ corporis paſſionibus compati manifeſtum fit & per amores, anima enim amante corpus coafficitur, & p timores, & triſtitias, & delectationes, his enim anima affecta corpus coaffici neceſſe eſt. Nimio enim amore nōnulli extenuantur, & macreſcunt, timore uero nimio corpora pallent, immo compreſſione quadam, & reuocatione humorum ad intra quidam in fluxum corporis deuenerunt, & quidam, ut teſtantur medici, ſubita morte perierunt. Adhuc ppter exceſſiuas triſtitias multi Philoſophi beluis ſimiles facti ſunt. Rurſus propter nimias animę uoluptates, quidam alij periere, ut illi qui nimia lætitia affecti ob nimiam ſpirituum dilatationem, ipſo corde depauperato, improuiſa morte deceſſerunt. Quod autem amores metus triſtitiæ & uoluptates ſint animæ affectus, nemo eſt qui ambigat. Signoq; huic aſtipulatur tota medicorum cohors, nam enumerantes illi res nō naturales enumerant aīæ accidētia, monētq; ut ægroti ab his abſtinere cogātur ac ſi aīa illis affecta, ēt corpa eiſdē coafficiant̄.

Amplius autem in natura factis magis utique quis conſpiciet quod ſic ſe habeant adinuicem & corpus & anima connaturalia, ut plurimarum adinuicem paſſionum cauſæ fiant. Nunquam enim animal factum tale eſt, quod formam quidem haberet alterius animalis, animam uero alterius, ſed ſemper eiuſdem & corpus, & animam, ut neceſſarium ſit ad tale corpus conſequi talem animam.

Commentarium. Idem probat argumento ſumpto ab his animalibus, quæ ſeminis propagatione exoriuntur, & primo proponit uim ſigni, & dicit, Amplius autē ꝙ anima & corpus ſic connaturalia ſe habeant, ut plurimarum paſſionū adinuicem cauſę fiant, magis utiq; quia conſpiciet in his, quæ natura hoc eſt ſeminis propagatione fiunt. hæc eſt uis ſigni. & dixit in his, quæ natura fiunt, ad differentiam proximi ſigni, quod accipitur ex his, quæ fiunt pręter naturam, ut a morbis, & ab ebrietatibus. & dixit etiā ꝙ aīa & corpus ſic connaturalia ſe habeant, ut innuat ꝙ anima corpus, & corpus aīam, quo ad naturales mores atq; affectus ſequitur. & quidem ita conſentaneę, atq; connaturaliter ut plurimarum paſſionum cauſæ fiant. Exponit autem ſignum, & inquit, Nunquam enim animal factum eſt tale quod formam hoc eſt ſpeciem diſpoſitionem, figuram, & c. quæ corporis ſunt, haberet alterius animalis, ut lupi uel canes animam, hoc eſt affectus, ac mores alterius. uidelicet leonis, uel ouis, ſed ſemper eiuſdem animalis & corpus, hoc eſt diſpoſitionem corpoream, & animam hoc eſt affectus & mores. Homo enim eius animalis mores habet cuius habet corpoream diſpoſitionem et cuius animalis corpoream diſpoſitionem habet, eius habet mores. ſumpſit enim formam pro quauis corporea diſpoſitione, per quam poſſumus de moribus hominum iudicare. et per animam, Ariſtoteles naturales mores, atq; affectus intelligit, qui animæ ſunt. Quæritur hic utrum aliquod animal poſſit habere corpus unius animalis, & animā alterius? Et uidetur ꝙ ſic. primo quidem, quoniam aliquis homo reperitur, qui habet ſpeciem ac corpoream diſpoſitionem canis, & tamen habet animam hominis ut cinocephali ut. xi libro de hiſtoria animalium. Capi. 8. Præterea Plinius inquit octauo libro hiſtoriæ naturalis alcippe peperit elephantum, & ancilla inter initia belli marſici ſerpentem, & partus corpus alterius animalis habebat, & animam alterius, quoniam corpus belue, animam humanā.

Propterea Pythagorici aſſeruerunt humanam animā omne corpus poſſe habere, & ferinum & humanū, & iſte iſti concedunt aliquod poſſe habere corpus unius & ani

mam alterius animalis. Peripatetici animam ſuo corpori coaptarunt, ita ut nullum animal poſuit habere corpus unius animalis, & animã alterius ſed eiuſdem & corpus, & animam, quem poſitionem aliquando Plato ſecutus eſt. Tunc dicendum ad primum, quod cinocephali nõ homines, ſed beluæ dicuntur, propter conuenientiam tamen quandam cum hoĩbus, homines, a uulgo appellant. Ad ſecũdũ dicẽdũ mõſtra illa non hoĩes, ſed beluas eſſe quæ generantur ſeminum humanorum corruptione, uelut uermes in inteſtinis, ſic monſtra illa in matrice.

Amplius autem & ſcientes affectiones circa unumquodque animalium ex forma poſſunt conſiderare, & equites equos, & uenatores canes.

Commentatum. Demum idem exemplo probat, & dicit, Amplius autem & ſcientes affectiones circa unumquodque animalium ex forma hoc eſt ex corporum diſpoſitione poſſunt mores & affectus naturales animaliũ conſiderare, et equites equos, & uenatores canes. Ex pilis enim figura corporis, colore & aliĩs id genus uenatores de canum bonitate præſagiunt, & æquiſones de equorum præſtantia ergo eadem ratione de homine idem iudicari poteſt. licet interſit, quia in brutis mores illi impetus ſunt, in homines propenſiones, atque excitamenta. In brutis.n. anima omni ex parte corpori demergitur in hominibus uero & ſi ſecundum dianoeticam partem moli ac materiæ ſubiaceat, ſecundum tamen intellectiuum, e corpore abſoluitur.

Quo uero ad uerba attinet, Ariſtoteles per uenatores, qui græce cynegetæ dicuntur, intelligit gubernatores canum, qui dici poſſunt canum inſpectores, ac uerbo nouo caniſpices, pro equites autem, qui græce hippici. appellãtur, intelligit equiſones uel equorũ inſpectores, qui etiam equiſpices dici poſſunt.

Quod ſi hæc uera ſint, Semper autem hæc uera ſunt, erit utique phyſiognomizare.

Commentarium. His diſputatis concludit, ueritatem artis phyſiognomiçandi & dicit, ꝙ ſi hæc, quæ ſumpſimus ad probandũ ueritatem artis, phyſiognomiçandi, uera ſint, erit utiq; phyſiognomiçare. Sed ſemper hæc, quæ accepimus uera ſunt ergo erit phyſiognomiçare. Hæc breuiter Ariſtoteles de phyſiognomiçandi arte. Circa hæc quæ Ariſtoteles dixit, quæritur primo utrum ſit phyſiognomiçare? Et uidetur quod non, quoniam mores ſunt humanæ animæ affectus, quorum affectuum eſt phyſiognomonia, ſed humana anima non ſequitur corpus, ergo nec mores, qui ſunt eius affectus. Præterea (ut ſcribit Ariſtoteles in topicis) caſtum naturaliter eſt caſtum ſecundum quid, cum ergo phyſiognomonia nõ ſit niſi morum naturalium, qui ſunt ſecundum quid, phyſiognomonia non erit ſcientia certa.

Præterea. Si mores conſequuntur corporeas diſpoſitiones, qui haberent conſimiles corporeas diſpoſitiones in ſpecie, haberent mores in ſpecie conſimiles. modo omnes homines habent conſimiles diſpoſitiones in ſpecie, & tamen non omnes habent conſimiles mores in ſpecie. Præterea (ut Ariſtoteles inquit) natura non aſſueſcit in contrarium, ut ſi lapis milies proĩceretur ſurſum, ſemper tendet deorſum, ſed mores ſunt ad contrarium naturæ, ergo non ſequuntur ueſtigiũ naturæ, & ſic non erit phyſiognomiçare. Deinde uidet ꝙ phyſiognomonia nõ ſit neceſſaria, nam (ut Galenus argumẽtatur) ſtudioſi nulla eſſet laus, eorum.n. quæ a natura ſunt, neq; laus eſt, neque uituperatio. Præterea. Multi habent ſigna mala, & ſunt boni, ut de Socrate & Hippocrate legit. Præterea. Voluntas eſt libera, & poteſt in contrarium duci eius, in quo natura inclinat. Præterea ſi ita eſſet, tunc mores eſſent a natura, quod Ariſtoteles ubiq; negat fiunt enim ex frequentatis actibus. Ultimo quæritur utrum mores ſequantur complexiones manifeſtas, & uidetur quod ſic, quoniam in eorum definitione ponitur, dicitur enim ira eſt accenſio ſanguinis circa cor. ex alio uidetur quod ſequantur occultam, quoniam multi natura cholerici fuerunt manſueti. Circa hæc quæſita primo uideamus an ſit phyſiognomiçare. Quantum ad primum, qui negarũt ipſum phyſiognomiçare, fuerunt ſtoici, qui dixerunt mores extrinſecus accedere, Criſippus quidem ex corporibus mortuorũ dixit animas mores ferre in corpora noua Phrenitius autem atq; Poſſidonius cœleſtium rerum ſtudioſi animas mores ducere ex ſtellis tradiderunt. Auctores uero phyſiognomię fuerũt Hermes Zopyrus, Loxus, Phylemon, & Palemon. Plinius uero phyſiognomoniam penitus uanam, & ſuperſtitioſam putauit. Ariſtoteles uero, Galenus Raſes, & cæteri medici phyſiognomoniæ multũ tribuerũt, quos Vegetius in eo lib. ſecutus eſt, quem de re militari inſcripſit. Hanc partem Galenus approbauit, primo quidem argumento ſumpto ab ipſis pueris, quorum aliĩ, cum primum in lucem æduntur timidi, aliĩ guloſi, atq; aduli eri, aliĩ inuerecundi, aliĩ deniq; aliĩs modis natura morati atque affecti exoriuntur. Quę ratio docet animas ſequi corpora, & ita eſt phyſiognomizare. Secundo uero argumento idem Galenus probat ſumpto a ꝑmutatiõe cõplexionis. nam ꝑmutata cõplexione, mores mutantur. cholera, enim ſuperabundãte in cerebro in deſipientiam ꝑ abimur, nigra uero in melancholiam, flegmate, in letargum. Sicq; cõplexione mutata in uarios mores mutamur. Plato etiam in Tymeo dixit corpora tanto eſſe prudentiora, quanto humiditatis ſunt minus participantis, quo ſignificauit animas propter corporum qualitates alterari. Idem ex mutatione ætatum Plato perſuaſit, ſiquidẽ pueri alios mores alios iuuenes alios uiri, alios ſenes ducunt. Ariſtoteles uero libro.ii. de partibus, ex uaria ſanguinis natura mores in animalibus differre ſcribit unde exanguia timidiora ſanguinem habentibus aſſerit. Taurum uero & aprum iracundos & fortes, quoniam eorum ſanguis feruentiſſimus eſt. Hippocrates etiam tradit mores naturales ſequi naturales potentias, potentias uero complexiones. unde ex regionum diuerſitate pendere ait complexionum differentiam, ex differentia uero complexionum pendere morum diſcrimen. Aſſerit.n. homines qui apud arctum ſunt, habere mores ſylueſtres. qui uero uerſus boreã, mites Ad hæc dicit omnia quæ in Aſia ſunt meliora & manſuetiora eſſe, & ut breuibus concludã, ex regionum differentia patet omnem morum differentiam proficiſci. Hæc eadem Ptolomeus in.ĩĩ apoteleſmatum libro affirmauit, ex differentia climatum, quæ eſt ad ęquinoctiale (Cap. 2. 3. & 4.) Loxus phyſiognomus rem hanc ſic probat, qđ fertur, ſapit naturam ſui deferentis. Anima fertur in corpore, ergo ſapit naturam corporis. Signo etiam idẽ perſuaſit quoniam melancholici triſtes ſunt, & meſti, propter ſpirituum obſcuritatem, ſanguinei hilares propter ſpirituum claritatem. Ariſtoteles uero ſecundo libro priorum aſſerit nullam eſſe naturalem paſſionem, quæ uni animę cõpetit, & non animę alterius, quin corpori inſit aliqua mutatio, quæ eſt ut ſignum illius. Appellauit autem corpoream illam mutationem per quam corpus differt a corpore, ueluti anima differt ab anima. Signum ꝙ per eam paſſio ſignificetur. Expoſuit uero ſe de naturali paſſione, & non de accidentali, quoniam paſſio accidentalis aduenit nobis ex nobis, naturalis uero paſſio aduenit nobis ex inclinatione naturali noſtrum corpus conſequente. Geometria.n. & muſica quę animę noſtre ineſt accidẽtaliter. mutationem corpoream tanquam ſignum non comitat. ira uero & metus & gaudium & triſtitia. & affectus naturales omnes Amplius autem & mores natura nobis inſiti animæ noſtræ ineſſe non poſſunt niſi aliqua mutatione facta in corpore, ut illorum ſigno. Hinc patet fieri poſſe, ut animi affectus ac naturales motus ex ſignis, q̃ corporibus inſunt a natura cognoſcantur. quod græco uerbo phyſiognomiçare dicitur, et quoniam Plinius has cauſas ignorauit, ideo dixit ipſum phyſiognomiçare eſſe nihil.

hil. Deinde uidendum eſt, de neceſſitate phyſiognomoniæ, an ex ſignis naturæ neceſſario licet ſignificare affectus atq; mores animę. Pro dilucidatione primo accipiamus omnibus animalibus eſſe cōmune agere uel pati ab inclinatione naturali, uerum hæc naturalis inclinatio in brutis impetus, in hominibus autem propenſio dicitur. in cholerico inclinatio eſt ad iram, in melancholico ad metum in ſanguineo ad iocūditatem, in flegmatico ad ſegnitiem. Inclinationes ergo iſtæ in animalibus rōne participantibus propenſiones, in brutis autem impetus dicuntur in hominibus morum atq; affectuum ſemina, quoniā ratione regulari poſſunt. in brutis uero mores & affectus, quoniam ſenſibus & appetitu uiuunt. Secundo accipiamus, ꝙ aliquid dici pōt tale, aut actu aut naturali pōt tale aut actu aut naturali aptitudine, ęſtas qdē naturali aptitudine, calida eſt, contingit aliquando actu eſſe frigidā. auſtrinus naturali aptitudine ſiccus eſt, actu eſſe pōt humidus. His acceptis, patet phyſiognomoniam eſſe ſciam neceſſariam, quo per ipſam pdicimus aptitudines naturales ad affectus uel mores. quo uero prędicimus per ipſam affectus uel mores actuales, nec eſt ſcientia neceſſaria, nec firma. uerum quia homines plerunq; uiuunt ſenſu, & nō niſi ſapientes uiuunt ratione, iō phyſiognomonia eſt ſciētia prædicendi mores actuales, & affectus, ut in pluribus quoniam plures appetitu & ſenſu uiuunt, q̄ ratione, hanc ob cauſam Bias prienęus dictitabat plures eſſe malos q̄ bonos, quoniam plures appetitu quam ratione mouentur. Ariſtoteles ętiam dixit a medio pluribus modis delinqui, accedere uero non niſi uno modo. Patet ergo ex ſignis naturę neceſſario poſſe prædici naturales mores, ac aptitudines. actuales uero pro maiori parte. Poſt hæc uideamus an mores naturales ac affectus, qui animæ inſunt, ſequantur complexionem elementariam, an cœleſtē, an quam Empedocles Agrigentinus dixit mores ſeq nō tantum cōplexiones elementarias, immo animas eſſe harmonias elementarias. Sunt aūt nobis ſigno definitiones affectuum, quæ non ſine complexione habētur, ut ira eſt ſanguinis accenſio, manſuetudo ſanguinis tepeſcentia, audacia ſanguinis ad exteriora diffuſio, timor ſanguinis infrigidatio. ſimili ratione & cęteri affectus deſcribuntur.

Hermes uero (ut eius ſequaces tradiderunt) mores ſectari proprietates dixit. quandoquidem aliquando uidemus cholericos mites, ſanguineos auaros, quę fieri nō poſſunt a qualitate. uidelicet calido frigido & id genus, ergo a proprietate, quæ nec eſt caliditas, nec frigiditas, nec aliqua harum. Medici uero, ut Galenus & alij dixerūt mores aliquando ſectari qualitates elementarias hoc eſt calidū, frigidum, humidum & ſiccū. uel harum temperationem, quam græci craſim appellāt, noſtri medici accommodato uerbo, & nouo complexionem. Aliquando ſectari proprietates, quas (neſcio qua ratione) appellant complexiones ſequentes materiam. Experientia enim docet nonnullos ſanguineos, qui ratione habita ad elementariam complexionem, deberent eſſe liberales, & tñ ob proprietatem ſunt auari, & illiberales. Hinc duo eſſe ſignorum genera Galenus ſcribit, aliqua quæ a qualitate elementaria ſumpta animi affectiones ſignificāt, ut thoracis piloſitas, quę iracundiæ eſt iudicium, & hoc quia ſignificat cor calidū Quædam a proprietate, ut capitis in dextrum declinatio quę ſignum eſt cynedi, non quidem quia calida, aut frigida, ſed ex proprietate colligiť. Peripatetici uero (ut Ariſtote. ſecundo libro priorum) ſupponit nulla homini ineſſe aliquam affectionem, aut aliquē morem a natura, quin illum in corpore comitetur ſignum per quod illa paſſio aut mos poſſit ſignificari. Vnde uero exoriatur huiuſmodi ſignum utrum ex elementari qualitate, uel complexione, an ex proprietate, ad phyſiognomicum non attinet diſputare, ſatis enim eſt ipſi accipere nullam nobis propriā affectionem, aut morem poſſe ineſſe, quin illum in corpore comitetur ſignum, per quod illa ſignificari poſſit, nam ſiue ſignum illud exoriatur ab elementaria, ſiue a proprietaria temperatione, propoſitum phyſiognomicū non deſtruit. Quæres an paſſio ſit cauſa ſigni, an contra ſignum cauſa paſſionis. Et dicēdum ꝙ nec paſſio ſigni, nec ſignū paſſionis cauſa eſt, ſed ſunt duo accidentia ſeſe comitantia. quorum alterum animę, alterū corpori ineſt, uerbi cauſa extrema habere magna, & eſſe liberale, liberalitas animæ, extrema uero magna habere corpori inſunt, & tamē ſunt ſeſe comitantia. quid autem ſignum ſit, poſtea dicemus, quid etiam ſit proprietas, a phyſicis perquirať. per hæc delentur omnes obiectiones. Prima quidem, quoniam licet anima quo ad intellectum ſit e corpore eleuata. quo ad dianoeticū eſt a corpore comprehenſa. Secūda etiam quoniam licet caſum ſecundum naturam, ſit caſum ſecundum quid. reſpectu actus tamen reſpectu aptitudinis eſt ſimpliciter tale. Tertia quoq;, quoniam licet aſpectus non differant ſpecie eſſentiali, differunt ſpecie accidentali, & ſic mores differunt. Sufficit enim pro differētia morum accidentalis differentia aſpectuum. Quarta etiam deletur, quoniā licet natura priuata cognitione nō poſſit ad contrarium aſſueſcere, natura tamen cognitiua poteſt. Delentur etiam rationes alterius quæſiti. Prima quidem ꝙ laus ſit propter habitum, & nō propter naturā. habitus enim ex actibus, potentia & natura ex principijs generationis exoriunť. Secunda uero ꝙ phyſiognomia eſt contingens ratione habita ad actum & ad habitum, non ratione habita ad naturam. Tertia etiam, qm̄ mos pro aptitudine nobis ineſt a natura, pro habitu ineſt a nobis. De tertio quęſito patuit dilucidatio. Hæc de proemio Libri.

Progenerati igitur phyſiognomones ſecundum tres modos enituntur phyſiognomizare, unuſquiſque ad unum.

Hactenus de procmio in quo de neceſſitate phyſiognomoniæ egit, nunc accedit ad narrationem. In qua primo uult narrare modos, quibus prędeceſſores phyſiognomiçarunt. Secundo eligit modum conuenientiorē. Et tertio accedit ad phyſiognomiçandum. De primo inquit. Progeniti igitur phyſiognomones ſecundū tres modos enituntur phyſiognomiçare, & unuſquiſque illorum phyſiognomiçantium reſpiciebat ad unum, tanquam ad ſedē ſyllogiſmi phyſiognomici, e quo ſyllogiſmus phyſiognomicus conficiebatur. Quo quidem ad rem attinet differt ſedes ſeu locus phyſiognomiçandi, & ſyllogiſmus phyſiognomicus. Locus quidem eſt id, e quo accipitur propoſitio ſyllogiſtica, uel ad quod reſpicit ſyllogiçans. Syllogiſmus uero accipit ſignum ut medium & infert paſſionem. uerbi cauſa, habere extrema magna eſt medium, per quod infertur liberalitas, leo eſt animal, e quo ſumitur ſignum. Ex eo enim quia leo habet extrema magna, & eſt liberale, ſyllogiſmus eſt, quicunq; habet extrema magna eſt liberalis. Socrates habet extrema magna. ergo eſt liberalis. Quare uult ꝙ antiqui tribus modis phyſiognomiçarunt, & unuſquiſq; reſpexit ad unum tanquā ad ſedem, e qua propoſitio ſyllogiſtica colligitur. Quo uero ad uerba attinet, ille qui phyſiognomiçat. græce dicitť phyſiognomon, placet ergo mihi nouo nomine appellare uultiſpectorem, & ipſum phyſiognomiçare, uultiſpicere, nam uultus ſuperficies eſt, quæ cernitur, a uoluendo dictus. Non enim pro facie tantum, ſed pro omni ſuperficie, q̄ apparet, accipitur, uel uultus dicitur a uolo uis, nam ut a colo cultus, ſic a uolo uultus deducitur. Proprie autem ſignificat uoluntatem hominis, quæ pro motu animi in facie, aut ſuperficie oſtenditur. non ergo ab ratione uultiſpicere accepimus pro phyſiognomiçare.

Lib. ij. de ſimplicib.

Commentatum.

Nam alij quidam ex generibus animalium phyſiognomi-

unuſquiſque mos iracundum timidū, coeuntem, & aliarū paſſionum unamquāq; ſequatur, uerbi cauſa, ira iracundum, timor timidum, coitus, libidinoſum atq; aliarum paſſionum quauis unuſquiſq; mos ſequatur, & ſic p morem apparentem intelligit qualitatem, qua corpus ſe mutat, cum actum affectionis exercet. Qui enim diſpoſitionem hanc naturam habet is natura ea paſſione afficitur, qua paſſionem exercens ſe præfigurat.

Eſt autem per omnes hos modos phyſiognomizare, & adhuc per alios, & electionem ſignorum diſſimiliter fieri.

Commentarium.

Epilogat modos fere oēs, quibus antiqui phyſiognomiçarunt. & dicit. Eſt autem p omnes hos modos phyſiognomiçare, & adhuc per alios, ultra hos, quos narrauimus, & etiam.3.eſt ſignorū electionē diſſimiliter hoc eſt loco a contrario fieri. Dico loco a contrario, qm̄, ut ſi pilorum durities fortitudinem, mollities timorē ſignificat, & dixit. Et adhuc per alios, qm̄ alij phyſiognomiçarunt per ſyllogiſmum, ut denſitas pilorū in pectore irā ſignificat qm̄ calorē cordis & ſpirituū denuntiat, qui iræ cauſa eſt. Alij per manuum inſpectionem (ut chyromātici) ij.n. per inciſuras uolæ mores adnorarunt. Alij p pulſus. & excrementa, & cętera ſigna, qbus medici utunī. Cum.n.medici pulſum inueniunt ſpiſſum, iracūdum eū rarū, manſuetum ſignificant. Alij p ſigna cœleſtia, ut aſtronomi. Alij p habitationes regionum, ut q in Africa ſubdoli, qui in Græcis leues. Alij p inſpectionē ætatum, ut.ij.lib.rhetoricorum docet Ariſto. quo pacto pedagogi phyſiognomiçant. Vltimo aliqui ex progenie mores coniectant, ex gentilicio.n.magna morum pars contrahitur ut in ethicis, ideo dixit Ariſto. & adhuc & p alios modos, qm̄ non tantum illis tribus uultiſpexerunt, ſed alijs multis.

Qui igitur ſecundum mores ſolam phyſiognomizant, Vtique primo quidem q aliqui non idem ipſi exiſtentes, mores qui ſunt in facie, eoſdem habent: ut fortis, & inuerecundus eoſdem habent, ſecundum animas plurimum differentes.

Commentarium.

Cū narrauit hos modos phyſiognomiçandi, in parte iſta examinat illos & primo obijcit contra tertiū modū & oſtendit q aliqui eadē qualitate mutate afficiunī in facie, q differunt aīa multum, ut fortis & inuerecundus, uterq;.n. in facie eadē qualitate afficitur, & tm̄ aīa differe ſiquidem fortis animā fortem habet, inuerecundus inuerecundū, quę multum differunt, unde inquit. Qui igiī ſm ſupapparentes mores ſolū phyſiognomiçant, ſubaudi errant, primo qdem q aliq non idē ipſi exiſtentes in moribus aīæ mores apparētes q ſunt in facie, eoſdē hn̄t, ut fortis, & inuerecūdus, mores ſupapparētes ī facie, eoſdē hn̄t ſm aīas plurimū differentes ſunt. Quo quidē ad uerba attinet, animaduerte q fortis, & inuerecundus faciem habent immutabilem. Non.n.fortis timet, nec inuerecūdus pudorem patitur, ideo in ſuperapparenti more conueniūt quoniam uterq; immutabilem faciē habet, & dixit ſolū, qm̄ licet ab apparenti more ſolum, non phyſiognomiçādum eſt, cum alijs ſignis poſſumus phyſiognomiçare.

Secundo uero, quoniam ſecundum tempora quædam mores non eoſdem, ſed aliorum habent. Et.n. triſtibus, exiſtentibus, quandoq; contingit diem delectabiliter ducere, & morem accipere eius, qui eſt hilaris, & econtrario hilarem cōtriſtari, quare mos, qui eſt in facie, permutatur.

Commentarium.

Secūdo obijcit, nam pōt aliqs natura triſtis, interdum uitā beatā ducere, q tunc hilaris morem in facie ſubibit, quo in tpe uultiſpex eū natura hilarē cōiectabit, & tamē a natura, cognitiōeq; is triſtis eſt. Cōtra etiā fieri pōt nā ex genitura hilarē, contingit interdū uitā triſtē ducere. q tūc triſti idole ueſtieī, & ſic eū natura triſtē idē īſpector cenſebit, qui tm̄ natura hilaris eſt. Cū ergo mos cōſpicuus alterneī. per ipſum non bene cōiectabit, & hoc eſt quod in ſacris legitur. Nolite hominem iudicare ſm faciem.

Adhuc cum his, de paucis utique apparentibus ſignum accipiet.

Commentarium.

Tertio obijcit. & dupliciter legitur uno mō ſic. Adhuc cū his moribus ſupapparentibus de paucis utiq; affectibus phyſiognomō ſignū accipiet. qm̄ nō niſi de his affectibus, quorū mutatio appet extrinſecus. aut ſic, Adhuc cū his mōribus, q̄ tacte ſunt, de paucis hoc eſt ex paucis ſupapparētibus moribus utiq; phyſiognomō ſignum accipiet ad inferendum affectū, qm̄ non omnis affectus habet morem ſupapparentem, Sōnolentia n. de qua phyſiognomō phyſiognomiçat, non habet in facie morē ſupapparentē, & de multis alijs dari poteſt inſtantia, de quibus phyſiognomiçat, quorum non eſt ſuperapparens mos.

Qui autem ex feris phyſiognomizant, nec recte electionem faciunt. Nō enim eſt utiq; dicere pertranſeuntem formā uniuſcuiuſq; animalium, q qui ſimilis huic corpore erit, & anima ſimilis erit.

Commentarium.

Obijcit nūc contra primū & ſcdm modū inſimul. & prio pponit uim argumēti, & dicit. Qui aūt ex feris phyſiognomiçant, nec recte electionem ſignorum faciunt eius cauſam affert, & inquit Non.n.utiq; pertranſeuntem formā uniuſcuiuſq; animaliū eſt dicere, & argumētari q q huic corpore ſiſis erit, & aīa ſiſis erit. & p formā uniuſcuiuſq; aīalium intelligit, ſignū corporeū totale aut partiale. mō nō ualet argumentum hæc aīalia ſunt corpore ſimilia, ergo affectu, & ſic modi illi nō uidenī neceſſarij.

Primo quidem, nam (ut ſimpliciter ſic dicatur) ſimilem beſtiæ hominem nullus utique inueniet. Sed in aliquo quidem aſſimilantem.

Commentarium.

Cum pposuit uim argumēti, nūc exequiī, ubi aīaduerſione dignū q dupliciter (ut dictū eſt) ex ſiſi corpore pōt argui ſimilis affectus aut ex ſimili corpore in toto, aut ex ſiſi corpore in parte. prio ergo refellit primū modū, & dicit. Primo qdē, nam, ut ſimplr ſic dicatur, hominē oīno ſimilē in toto ipſi beſtiæ nullus utiq; inueniet, ſed in aliquo qdē aſſimilātem, ergo non poteſt argui a ſimili corpore in toto, ſimilis affectus in toto, & ſic primus modus nullus eſt. & ut dico de beſtia, ita dicendū eſt de hoīe alienigena, nō.n.pōt alienigena in toto effici ſimilis alteri hoī.

Adhuc cum his animalia, pauca quidem propria habent ſigna, plura autem communia. Quare ſi utiq; ſimilis quiſpiam ſit, non ſecundum proprium, ſed ſecundum commune, cur potius iſte leoni quam ceruo ſimilior dicatur. Merito.n. decet propria ſigna proprium quid ſignificare. Communia autem, commune. Communia igitur ſigna nihil utiq; manifeſtabunt phyſiognomizanti.

Commentarium.

Cū refutaſſet primū modū nunc refutat ſcdm, & oſtendit q nec a corpore ſimili in parte licet argui ſimile in anima, & argumentatur ſic, ſi a corpore ſimili in aliquo licet argui ſimile in anima oporteret ut ſignū illud acceptū a corpore ſimili in parte, eſſet propriū ſaltem. qđ competit oī, & ſemper, ut poſtea diceī. At ſigna ppria, q̄ accipiuntur a ſimili corpore in parte, plura aūt communia. Et propterea cōcludit, quare ſi utiq; ſimilis quiſpiam ſit, nō ſm propriū, ſed ſm cōe, cur potius iſte leoni q̄ ceruo iſte iſte dicatur, per quæ cōcludit, q cōia ſigna nihil proprij manifeſtabunt ipſi phyſiognomiçanti. Non ergo licet argui a ſimili corpore in parte ad ſimile in anima, & tota ratio eſt, quoniam hoc nō niſi per propria ſigna fieri pōt, q̄ uel nulla, uel pauca ſunt. Quo quidem ad uerba attinet,

animaduerſione dignum per communia ſigna non poſſe proprium animæ affectũ deduci, niſi illa plura ſint, ex quibus unum proprium ſignum reddatur, de quo inferius.

Si autem aliquis propria uniuſcuiuſque ferarum elegerit, non utique poterit aſſignare, cuius ſunt hæc ſigna. Merito enim proprij. Proprium autem nullius eorum animalium ex quibus phyſiognomizamus, in anima habebit utiq; accipere. Neq; enim forte ſolum leo eſt, ſed etiam alia multa neq; timidũ lepus, ſed & alia infinita.

Commentarius.

Cum probauit, quod per communia ſigna quæ accipiuntũa corpore ſimilijn parte phyſiognomiçare nõ poſſumus, nunc probat quod nec per propria, quæ competunt omni ſoli, & ſemper, quoniam ex quo ſunt propria quarto modo, nulli alteri competere poſſunt, niſi illi, cuius ſunt propria. Præterea nõ dantur affectus proprij quarto modo, ergo nec ſigna propria quarto modo, unde inquit. Si autem aliquis ſigna propria, ſcilicet quarto modo accipiendo proprium, uniuſcuiuſque ferarum elegerit, non utique poterit aſſignare, cuius ſunt hæc ſigna, niſi eius, cuius ſunt, quoniam ſoli competunt. nam merito proprij ſunt effectus ſignificatiua. quo ſunt propria quarto mõ. Q^d uero nullius alter^9 eſſe poſſint, niſi eius. cui^9 ſunt, probat & inquit. Proprium autem nullius animalium in anima habebit quis accipere, quibus phyſiognomamus. & accepit autem pro enim, ut ſępe accepit alibi, ut Philoponus notauit libro de generatione, quaſi dicat. dico ꝙ nullum ſignum proprium poteſt eſſe, quoniam nullus affectus proprius eſt. Melius autẽ legitur textus, ut ſint duæ rationes, quarum prima eſt, quod non poſſumus phyſiognomiçare per propria ſigna quarto modo, quæ accipiũtur a corpore ſimili in parte, quoniam ex quo ſunt quarto modo propria, nullius alterius eſſe poſſunt, ſecundo quoniam ſi ſint ſigna propria, erunt, quoniam ſunt animaliũ affectus proprij quarto modo, modo hoc reprobat, & inquit. Proprium autem, ſcilicet affectum nullius animaliũ quis accipere habebit eorum, ex quibus phyſiognomiçamus, quoniam neq; leo ſolum eſt forte, ſed etiam alia multa animalia, neq; timidum lepus, ſed etiam alia infinita, & tunc uerbum autem aduerſatiue legatur (ut iacet) & eſt melius.

Si ergo neque communia ſigna eligenti manifeſtũ ſit, neque etiam propria, non utique erit ſecundum unumquodq; animalium aſpicere.

Commentarium.

Epilogat rationem uniuerſam, & dicit. Si ergo neque communia ſigna eligenti, nec etiam propria eligenti manifeſtus ſit aliquis affectus animæ, non utique erit ſecundum unumquodque animalium aſpicere. & ſic ex ſimili corpore, non poſſumus ſimile in anima arguere, patet ergo ex animalibus hoc pacto ab eis ſigna accipiendo non eſſe phyſiognomiçandum.

Sed ex animalibus electionem faciendum, eandem paſſionem patientibus. Vt ſi fortis quidem ſigna quis inſpiciat, fortia animalia in unum accipientem oportet perſcrutari quæ paſſiones his quidem omnibus inſunt, aliorum autem animalium nulli acciduunt.

Commentarium.

His modis reprobans, aſſignat uerum modum, quem ſecundo libro priorum docuit, & ſupponit quod ſignum per quod debemus phyſiognomiçare ex feris, debet competere omnibus illis feris, & non ſolis, & debet conuerti cum affectu, ita ut quibuſcunque competit ſignum, his & affectus competat, & quibus affectus, his & ſignum. uerbi cauſa, animoſitas ſiue fortitudo omnibus leonibus competit, & non ſolis, & habere extrema magna. uidelicet pectus, & humeros, etiam omnibus leonibus competit, & non ſolis, & quibuſcunque competit habere extrema magna, his competit animoſitas, ſiue fortitudo, & cõtra etiam. tunc cum ſignum conuertitur cũ paſſione hoc pacto, & competit omnibus feris, quæ ſubeunt eandẽ paſſionem, ſyllogiſmus erit, quibus competit ſignum illud, ut habere extrema magna, his competit paſſio. uidelicet fortitudo. hoc ergo docet, ſed ex animalibus, ꝙ patiunẽ eandem paſſionem faciendum eſt ſigni electionem. ut ſi quis inſpiciat ſigna hominis fortis, oportet ipſum accipiẽtem omnia animalia fortia in unum, perſcrutari quæ paſſiones his quidem omnibus inſunt, & nulli aliorum accidunt, & in quo ſigno omnia illa conueniunt, & tunc illud ſignum erit illius paſſionis, ita, ut quibuſcunque ſignum inerit, eis & paſſio, & econtrario. Et tunc per tale ſignum ex talibus feris acceptum cõficietur ſyllogiſmus phyſiognomicus hoc pacto, quicunque habet extrema magna, eſt fortis. ſocrates haber extrema magna, ergo ſocrates eſt fortis. Maior accipitur ab his omnibus animalibus, quæ fortia ſunt, nam omnia habent extrema magna, & nulla ſunt, quæ extrema magna habeant, quin ſint fortia.

Fortis habeos extrema magna Socra.

Si enim ſic aliquis elegerit, quod eadem ſint ſigna fortitudinis præiudicatis animalibus, & non ſolum fortitudinis, quæ eſt communis paſſio earum, quæ ſunt ſecundum animam, ſed etiam alterius cuiuſdam. Sic utique dubitabit utrum fortitudinis, aut alterius ſigna ſint.

Commentarium.

Remonet unum dubium, quoniam aliquod ſignum poteſt ſtare cum duabus paſſionibus. ideo quæritur utrũ illud ſignum ſit phyſiognomicum. Reſpondet & dicit. Si enim ſic aliquis elegerit ſigna, ꝙ eadem ſigna communia ſint fortitudinis, & non ſolum fortitudinis, quæ eſt communis paſſio earum paſſionum, quę ſunt ſecundũ animam, ſed etiam cuiuſdam alterius, uidelicet liberalitatis, uel impudentiæ. hæc ſigna nõ ſunt accipienda, ſunt enim communia, & non propria, nam, ut inquit. Sic dubitabit utrum fortitudinis, aut alterius ſigna ſint communia ergo ſigna, quæ multarum paſſionum ſunt, poſterganda ſunt.

Sed oportet & ex pluribus eligi animalibus, & non habentibus in anima paſſionem communem aliam, cuius ſigna utiq; reſpiciat

Per hæc uerba ſoluit quoddam dubium pertractatum ſecundo priorum. Ibi enim quæſitum eſt, ſi totum genus habet duas proprias affectiones, ut fortitudinem & liberalitatem, & habeat duo ſigna, quo nam modo cognoſcemus quale ſignum ſit liberalitatis, & quale fortitudinis: uerbi cauſa, leo habet fortitudinem & habet liberalitatẽ,

eſt enim

eſt enim prædecommunicatiuum,& etiam habet duo ſigna,ut ſummitates magnas.& frontem eleuatam, idō dubium eſt,an magnæ ſummitates ſint ſignum fortitudinis, & frōs eleuata liberalitatis,an contra,frons uidelicet eleuata fortitudinis,ſummitates magnæ liberalitatis. Reſpōdit ibi Ariſtoteles ꝙ ex alijs animalibus fortibus uel liberalibus hæc differentia eſt colligenda. Si.n. in fortibus,ut tauris apris & equis fortibus iueniunt ſummitates magnæ,& non frons eleuata,& in animalibus prædecōmunicatiuis reperitur frons eleuata,& non extrema magna. Scimus ꝙ habere ſummitates magnas eſt ſignū fortitudinis,& habere frontem eleuatam eſt ſignum liberalitatis.nam quibus frons eſt eleuata,hæc liberalia ſunt,quibus uero extrema magna,fortia uidentur,& nō econtrario.& hoc inquit,ut mihi uidetur,ſed oportet ex pluribus eligi animalibus,quæ non habent paſſionem aliam in anima pręter illā,cuius ſigna utiq; reſpiciat phyſiognomō. Si enim habet frontē eleuatam,& eſt animal illud liberale,& nullam aliam paſſionem,aut ſignum habet, ſcimus ꝙ frons eleuata eſt ſignum liberalitatis,& ſi habet extrema magna,& eſt forte,& nullam aliam affectionem, aut ſignum habet,ſcimus,ꝙ extrema magna ſunt ſignum fortitudinis. Animaduerte tn̄ ꝙ per hunc modum dupliciter phyſiognomiçare poſſumus,aut inuētione noſtra, aut inuentis aliorū. Ariſto.ergo hoc, & ſecundo priorum docuit loca,e quibus inuenitur medium in ſyllogiſmo phyſiognomico,ubi non præceſſiſſent aliorum inuēta.ubi uero aliorum inuenta præceſſerunt,illa accipere poſſumus in ſyllogiſmis longe facilius, & ſic per aliorum inuenta Ariſtote.proceſſit in hoc libro pro maiore parte. Sed magna quæſtio eſt quoniam ſignū cōuerti cum paſſione naturali inueniri non pōt.niſi diſcurrendo per oīa animalia quibus ineſt illa paſſio,& etiam illud ſignum. Modo ſic uidetur petitio principij,ſupponitur enim paſſionem ineſſe ei,de quo per ſignū probatur.Huic quæſtioni licet Albertus,& Culuerbinus multa dicunt non inutilia,ego tamen dicerem Ariſtotelem phyſiognomiā docuiſſe de homine per ſignū.Signum autem ſumit ab alijs animalibus ab homine,modo ſatis eſt,ut ſignū illud competat omnibus animalibus alijs ab homine, & non detur inſtantia de aliquo alio ab homine Concludimus.n. hominem animoſum eſſe,ꝙ extrema magna habeat.ſcimus.n.omne magna extrema habens eſſe forte,qm̄ omne animal aliud ab homine habens extrema magna eſt forte,& nō eſt inſtantia in aliquo,& hoc ſufficiṫ ad probandum illam paſſionem de homine.Propoſitio.n.uniuerſalis eſt,qñ nō datur inſtantia in aliquo pręter ꝙ in eo,de quo eſt quæſtio ut patet ſecūdo topico. Præterea quæritur utrum paſſio ſit cā ſigni uel ſignum cauſa paſſionis dicēdum ꝙ nec paſſio ſigni,nec ſignū paſſionis cauſa ſit,ſed ſunt duo accidentia propria,quæ inſunt per ſe ſubiecto, ut riſibile & diſciplinabile ſunt propria accidentia hoīs,quorum alterum per alterum de homine poteſt demonſtrari. Hæc Ariſtoteles de regula phyſiognomiçādi tradit hoc.&.ij. libro priorum.ipſe tamē phyſiognomiçat pro maiore parte per aliorum inuenta.

Quecunq; igitur ſignorum manſiua ſunt,manſiui etiā aliquid ſignificant,quæcunq; autem aduenientia,& diſcedentia, & deficientia ſunt,quo nam modo ſigna uera erunt eius,quod manet in anima? Si enim manſiuum,adueniens & deficiens ſignum quis ſuſcipiet,contingeret utique ipſum quidem uerum eſſe,nō bene conueniens utique erit, non aſſequens ſemper rē.

Commentarium.

Ex dictis infert,qualia ſigna eſſe debent,quibus phyſiognomon utitur,& uult ꝙ debeā. eſſe mā ſiua,dico māſiua ab ortu uſq; ad mortē.hoc propterea probatur, quoniam hæc ſigna ſunt propria,quæ omnibus & ſemper cōpetunt,& ſic ſunt cogua uitæ.Cetera uero ſigna,ut colores faciei,capillorum,& id genus quorum alia adſunt,& abeunt,alia procedunt deficiendo, phyſiognomico non conueniunt,unde inquit.Quæcunq; igitur ſignorum māſiua ſunt,& inſeparabilia,manſiui etiam aliquid in aīa ſignificant. Significant.n.affectum in anima permanentē uſq; ad finē uitæ,quęcunq; autem aduenientia de nouo,ut pote a cauſa externa,ut ab egritudine, aut a uulnere, ut oculorum cæcitas,& tortura faciei & id genus,& diſcedentia,ut ea quæ congenita quidem ſunt,non tamen perdurant,pcedente ætate delentur omnino,ut capillorū colores,& id genus.Et deficientia ſunt, ut quæ perdurant quidem, & congenita ſunt, non tamen perdurant in eadem diſpoſitione,ſed deficiendo procedūt uſq; ad finē uitæ,ut ſtaturæ erectio, hæc inquam ſigna ſic mutabilia quo nā modo uera erūt eius affectus,qui manet in anima uſq; ad finē uitæ?quaſi dicat eſſe non poſſunt uera, & pro ſe ſigna affectus pduraturi in aīa.nā,ut inqt. Si aduenieēs & deficiēs, & diſcedēs ſignum quis ſuſcipiat,tanq̃ māſiuū,& pro māſiuo,contingeret quidem ipſum per accidens uerum eſſe,non tamē conueniens phyſiognomico utiq; erit,non aſſequens ſemper rem,ut rubedo faciei,q̃ de nouo accidit,poteſt eſſe ſignum uerecūdie,non tamen eſt ſignum per ſe & proprium phyſiognomico,quoniam eſt aduenititium,& trāſiens.Ex his ſequitur ꝙ qualitas mutata,q̃ fuit tertius modus phyſiognomiçādi,niſi māſiua ſit & uitę cogua,non poteſt eſſe conueniens ſignum ad phyſiognomiçandum,per quæ datur intelligi, ꝙ omnia ſigna ſiue communia,ſiue propria quibus phyſiognomō utitur debent eſſe manſiua & uſq; ad finem uitæ perdura tura,quoniam debent ſemper ineſſe.nam licet ſigna permutabilia per accidens poſſint affectum in anima ſignificare,per ſe autem non ſunt ſigna. Sed quæres nonne cicatrix relictū ex uulnere facto in arteria uenali eſt ſignū nouū.& tn̄ ſignificat ſterilitatem,ergo per ipſum poſſumus phyſiognomiçare. Præterea.Pithagoras phyſiognomiçabat pueros.quorum ſigna non ſunt manſiua. Dicendum ꝙ cum arteria inciditur,& cicatricem patitur,te uera qui illam patitur,non generat amplius,ut medici tradunt,tamen ſterilitas non eſt animæ affectus, de quo eſt phyſiognomonia.ut poſtea dicetur.Pithagoras etiā ſi de pueris phyſiognomiçabat,nō per ſigna phyſiognomiçabat,quæ deficiunt,ſed quę durant totam uitam.

Quecunq; autē paſſiones ingenitæ animæ,nullatenus permutant ſigna,quæ ſunt in corpore. quibus utitur phyſiognomon,non erunt tales conuenientes huic arti,ut quæ ſunt circa opiniones & ſcientias. Medicum.n.aut cithariſtam nō contingit cognoſcere,neq; etiam mathematicum,quoniam diſciplina nullum ſignorū permutat,eorū,quibus utitur phyſiognomō.

Eligit nunc paſſiōes aīe,de quibus eſt phyſiognomonia cū.n elegiſſet ſigna,nūc paſſiones eligit. Vbi conſiderādum,ut Ariſt.inquit 2.lib.priorū. ꝙ paſſiones ſunt duplices,uidelicet naturales,& accidentales, Accidentales ſunt,q̃ aīę inſunt,& ex eo ꝙ aīæ īſint,nulla mutatio fit in corpore,ut artis,& ſciē. Naturales uero,q̃ cum nobis inſunt,aliqua mutatio appet in corpore,ut ira,metus, gaudium,triſtitia,& id genus,abijcit ergo ab hac arte paſſiones accidentales,& inquit.Quæcunq; autē paſſiones animę ingenitæ.ac inherētes,nullatenus permutant ſigna,q̃ ſunt in corpore,qbꝰ utiť phyſiognomon, tales paſſiones non erūt huic arti cōuenientes,nō.n.nobis inſunt mutatione facta in corpore.Exponit per exemplum quæ ſunt iſte,& inquit. Vt q̃ ſunt circa opiniones.& ſcientias.Medicum.n.aut cithariſtā non contingit cognoſcere ex ſignis phyſiognomicis,neq; mathematicū,qm̄ mathematica diſciplina nullum ſignorū pmutat eorū,qbus utiť phyſiognomon.& ſic tales paſſiones,quæ nobis inſunt,nulla facta mutatione in corpore nr̄o.abijciende ſunt ab hac arte.Quo quidē ad uerba attinet animaduerte ꝙ ſunt quædā paſſiones naturales cōes animę,& corpori,& hę ſunt

Commentarium.

cões nobis & feris. Aliqua.n.fera fortis eſt,ut leo, aliqua timida ut lepus,aliqua libidinoſa ut hircus, aliqua aſtuta,ut uulpis & cæteræ id genus,homo quoq; fortis, timidus,libidinoſus, & aſtutus,hæ naturales paſſiones animæ corporiq; cões ſunt,& de his agitur per hanc artem. Paſſiones uero q̃ animę inſunt,in quibus beſtię non communicant,ut artes,& ſcientiæ,huic arti non conueniunt. Hęc de primo Libro dicta ſufficiant.

Ariſtotelis phyſiognomicorum Liber Secundus expoſitore eodem Auguſtino Nipho Medice.

Oportet ergo determinare circa qualia quædam eſt phyſiognomonia, quoniam nõ circa omnia. Et ex quibus ſingula ſigna accipiantur. Deinde conſequenter de unoquoque per manifeſtiora declarare,

Commentatium. LICET in ſermone græco nulla librorũ appareat diuiſio placet mihi hic facere ſecundi libri principium. Hactenus.n. Ariſto. theoretice locutus eſt,inq̃tũ docuit regulas phyſiognomiçandi,nũc uero,quia exercebit illas,uidetur ad praxem accedere non ergo ab ratione hic debet aſſignari principium alterius libri. In hoc ergo 2. libro p̃mittit exordium,& inquit. Oportet ergo determinare circa qualia q̃dam eſt phyſiognomonia,qm̃ non circa oĩa nõ.n.circa oẽs affectus uerſat,qm̃ non circa affectus aiæ,ad quos nulla ſequitur corporis mutatio,hoc eſt primum qđ proponit. deinde ꝓponit ſecondũ,& inquit. Et ex quibus ſingula ſigna accipiantur,non.n.ſingula ſigna ſunt pyſiognomica, qm̃ non ſigna ꝑmutabilia. Vltimo ꝓponit & tertiũ,& inquit. Deinde conſequenter de unoquoq; ſubiecto ꝑ manifeſtiora declarare ſigna. Sciẽtia.n. per tria perficitur,ut Auer. inquit.ſ. per paſſiones, & per principia illarum,& per ſubiecta de quibus,quæ tria Ariſtote. tetigit,proponit.n. de quibus ſubiectis,quæ paſſiones,& per quæ principia declarandę ſunt. Hæc de intentione,& exordio.

Phyſiognomonia ergo eſt,ſicut & nomen eius dicit, de naturalibus paſſionibus, quæ ſunt in anima, & de accidentibus,quæcunq; adueniunt & tranſmutant ſigna per qua phyſiognomizamus. qualia uero hæc ſint, poſterius declarabitur.

Commentatium. Tria,ut uiſum eſt, promiſit pertractare,paſſiones,principia,& ſubiecta phyſiognomoniæ prætermiſit ſubiecta qm̃ oĩbus conſtat ſubiectum phyſiognomicarum paſſionum eſſe hominem,& non feram,& duo proſequitur paſſiones,& principia,quæ ſunt ſigna,ꝑ quæ paſſiones colliguntur. Verum paſſiones bifariam ſunt,quędam q̃ dum inſunt,non alterant corpus,ſed bñ ad hoc ut inſint habẽt ſigna corporea ut ingenioſitas, aſtutia,& id genus, q̃dã uero,quæ ad hoc ut inſint,alterant corpus,ut timor, uerecundia,& id genus,proponit igitur utraſque,& inquit. Phyſiognomonia ergo eſt,ſicut & nomẽ eius dicit,de naturalibus paſsionibus quæ nobis inſunt ſuppoſitis corporeis ſignis,& de accidentibus q̃cunq; adueniunt & trãſmutant ſigna per q̃ phyſiognomiçamus,utpote quæ nõ inſunt,niſi corpore alterato, tunc ordinat ſe, & remittit hec ad poſterius,& inq̃t. Qualia uero hec ſint, poſterius declarabitur. Ex his colligit̃ definitio phyſiognomoniæ, eſt.n. phyſiognomonia ars cognoſcendi aiæ humanæ naturales affectus,q̃ inſunt nobis aut alterato corpore, aut quibuſdam ſignis affecto,per ſigna permanſiua,dicitur q̃dem ars cognoſcendi ad drĩam moralis,q̃ eſt ars operandi,dr̃ humanæ animæ ad drĩam artis medicinalis, q̃ docet paſſiones corporis,dicitur naturales affectus,qa non docet cognoſcere prẽter naturales,dicitur ꝑ ſigna manſiua,qm̃ non per ſigna mutabilia,dicitur autem phyſiognomonia,quaſi naturarum doctrina a phyſicis natura, & gnomonia hoc eſt doctrina.

Ex quibus uero generibus ſigna accipiantur, nunc dicam: & ſunt omnia. Etenim ex motibus phyſiognomizant, & ex figuris, & ex coloribus, & ex moribus,apparentibus in facie, & ex coloribus,et ex lenitate,et ex uoce,et ex carne, et partibus,et ex figura totiu. corporis.

Commentatium. Cum expoſuit paſſiones de quibus eſt phyſiognomonia,exponit genera rerum,ex quibus paſſiones illæ colliguntur,& inquit. Ex quibus uero generibus rerum ſigna accipiantur,nunc dicam,& ſunt genera hęc omnia illa,ex quibus ſigna accipiuntur,& exponit illa,& inquit. Et.n. ex motibus phyſiognomiçant.ii.ex figuris partiũ.iii.ex coloribus.iiii.ex moribus ſuper apparentibus in facie.v. ex coloribus & lenitate cutis,ſumpſit enim colores & cutis lenitatem pro eodem.vi.ex uoce.vij ex carne.viij. ex partibus ix.ex figura totius corporis Hæc Ariſto. enumerat rerum genera,& quibus ſigna,colligi ſolent.

Vniuerſaliter igitur ſigna quæ dicunt phyſiognomones de omnibus generibus,huiuſmodi ſunt,nam ſi immanifeſtus, aut non deſignatus talis tranſitus ſit, remouit utique prædicta. Nunc autem melius eſt unumquodq; ex omnibus: quecunq; manifeſta ſunt eorum,quæ phyſiognomizamus, diligentias explanare ſigna dicta,et qualia ſint,ſingula referantur,quæcunque in prædictis non declarata ſunt.

Commentatium. Epilogat primo,deinde ordinat ſe ad ea,quæ uult facere præmittendo intentionem de primo inquit. Vniuerſaliter igitur ſigna,quæ dicunt phyſiognomones de omnibus generibus aĩalium,hm̃õi ſunt,& tot quoniam numero nouem,& dat cãm ſufficientiæ eorum quę dixit.& inquit. Nam ſi tranſitus ac breuis narratio dictorum ſignorum ſit immanifeſtus,ac non deſignatus,nec ſatis planus talis ſignorum breuis decurſus remouit prædicta quæ expoſuimus. Satiſfecit.n. propoſitis,quoniam per talẽ ſignorum narrationem patet primo de quibus eſt phyſiognomonia.ii. per qualia ſigna,&.iij. quorum ſubiectorum, q̃ propoſuit dicere. ergo licet narratio ſignorum fuerit breuis tamen per ipſam expoſita ſunt quæ propoſuit, & dixit ꝙ decurſus ſignorum narratorum eſt obſcurus,& nõ deſignatus,quoniam nõ patet per illum ordo ſignorũ.ij. quia non patet uis illorum. tertio quia non manifeſtũ eſt quo modo per ea poſſit quis phyſiognomizare. hæc de epilogo,deinde ponit intentionem,& ordinem ad ſequentia,& inquit, Nunc autem melius eſt unumquodq; ſignũ ex omnibus enumeratis,quęcunquæ manifeſta ſunt eorum affectuum,quos phyſiognomizamus, explanare ſigna dicta,ac breuiter reſumpta,& qualia ſint ſingula referantur,quæcunq; in prædictis non declarata ſunt ergo intentio eſt dicere per capita de ſingulis affectibus, & ꝑ ſingula ſigna eorum,quæ diximus,initio nobis ſumpto a coloribus. Animaduertendum ꝙ eorum ſignorum, q̃ dixit,quædam ſunt propria,quę ſcilicet conuertuntur cũ affectu,ut habere frontem eleuatam cum liberalitate,qm̃ omne animal habens frontem eleuatam,eſt liberale,& habere extrema magna cum fortitudine,quoniã omne animal habens extrema magna eſt forte. quædam ſunt ſigna communia,quæ ut in pluribus cum affectibus conuertũtur,ut habere pilum durum cum fortitudine. Eſt enim ſignum commune,quoniam erinaceus habet pilum durum qui non eſt fortis. Ariſtoteles ergo de his ſignis miſtim agit,de proprijs uero ſeorſum,ut ſuo loco annotabitur.

De coloribus. Albi rubei Leucery-dri. Erythyan *Colores igitur ſignificant: acuti quidem calidum: et ſanguineum, albi rubei uero, bonam natiuitatem, quando in leui corpore accidit hic color.*

Cum

Cũ pmiſiſſet narrare ſigna gñatim, nũc illa proſequit̃ & p̃rio icipit a colorib⁹, & cõſtruit, ut mihi uĩ, duo extrema. Alterũ appellat colores acutos, & ſunt rubei uiuaces & dñr acuti reſpectu uiſus, q̃a penetrãt uiſum. Alterũ ſũt colores remiſſi, ut albi, q̃ remiſſi ſunt, q̃a nõ ſunt uiuaces, horũ medios greci appellãt leucerydros, q̃ uno uerbo dicipñt cãdirubri, & ſunt illi q̃b⁹ cutis corpis ẽ alba rubea, & q̃m color miſtionẽ ſeq̃t, ut lib. de ſenſu dr̃. Iõ uult colorẽ rubrũ cutis ſigõare cõplõnẽ calam & ſanguineã. Albũ uero frigidã & flegmaticã. At colorẽ albũ rubeũ aſſerit ſignificare euphyã q̃ñ hic color accidit i cuti plana & leni, & nõ aſpa, ſed media iter piloſã & nudã, & p euphyã, antiqu⁹ iterp̃s bonã natiuitatẽ expoſuit, hoc ẽ tẽperãtiã. greci ẽt p euphyã igeniũ itellexerũt, et cã ẽ, q̃m ſp tẽperãtiã igẽiũ comitat̃, & p cuti lenẽ ſiue lenẽ, aut planã, q̃ grece lios dẽ. Galen⁹ i techna mediã itelligit iter piloſam & nudã. Hæc. n. mediocritas, ut ait, tẽperãtiã i actiuis notat, caliditas. n. ſupflua, cũ ſupflue reſoluat, in pilos uapores cõuertit. frigiditas uero diminuta reſoluẽs facit nuditatẽ, et ſic mediocritas i calo et frigido facit lenẽ, hoc ẽ planã. Vñ Rhaſes lenitas tẽperãtię atteſtat̃. Preterea bon⁹ color, ut Galen⁹ iqt, ẽ ex albo & rubro miſt⁹ nã cũ mẽbra radicalia alba ſint, frigiditatẽ hũiditate, ſiccitate & caliditate exiſtentibus temperatis, calido autem digerente, ex eorũ miſtione color accidit in exterioribus leucerydrus, hoc eſt cãdirubei ex utroq; commiſtus, q̃ tẽperantiã in cõplexione decernit, & in aĩa ingeniũ efficit. Hęc de colorib⁹.

De pilis. *Pili uero, molles quidem, timidum, duri aũt fortẽ, hoc aũt ſignũ ſumitur ex omnibus animalibus. Timidiſſimus. n. eſt ceruus, lepus, ouis, & pilum molliſſimũ habent. Fortiſſimus aũt leo, aper, & pilũ duriſſimũ habent, Eſt autẽ & in auibus hoc idẽ uidere. Et. n. ulr quæcũq; quidẽ durã pẽnam habẽt, fortes ſunt, quæcũq; aũt mollẽ, timidæ, & particulariter eſt hoc idẽ uidere, & in coturnicibus, et in gallis. Similiter aũt, & in generibus hominũ hoc idẽ accidit. Quicũq;. n. apud ſeptẽtrionẽ habitãt, & fortes ſunt, & duri pili. Qui aũt apud meridiem, & timidi ſunt, & mollem pilum habent.*

Hic ſc̃do trãſit ad capillos, & pilos, ap̃pſone. n. pili, q̃d grece trichoma dr̃, itelligit̃ & pil⁹, & capill⁹. et licet ĩ pilis multæ diſpõnes ſpectari poſſint p quas phyſiognomiçare poſſum⁹, Ariſto. tñ cõtemplatur duritiã & molliriã. & uult q̃ pili duri fortẽ, molles uero timidũ decernunt. Sumit aũt hoc ſignũ ex oĩbus fere aĩalibus fortibus, ut p quadrupeda, p aues, & p hoĩes, per q̃ d dat itelligere hoc ſignũ eſſe propriũ, q̃m q̃ubuſcunq; ineſt, eis fortitudo ineſt, utrũ uero cõuertat̃, q̃õ ẽ nõ p̃ua. ſũt. n. multa aĩalia ſuo gñe fortia, ut ex tarũ piſces, & ſerpentes: q̃ nec, pilos, nec
partiu lo. pblem. 6 p pẽnas hñt, & tñ ſuo genere fortia ſunt. Ariſt. tñ lib. pblemacũ aſſerit fortia aĩalia hr̃e ſp mẽbra duriora. Cã autẽ phyſiognomonię eẽ p̃t, q̃a duritiee pilorũ fit ab excedẽti ſicco & calido, mollicies uero ab humido & frigido, nec durities ab oĩ ſit ſicco, ſed a ſicco terreo, cu⁹ ſignũ eſt, q̃m terra duriſſima eſt, aqua uero & aer molliſſimi, mõ fortia ſunt natura calida & ſicci, calidi q̃dẽ. ut non patiant̃ ſicci uero, ut ſuſtineãt, & ſic duri pili fortes ſunt Ariſt. tñ i hoc lib. nõ p cãs p̃cedit, ſed p ſigna, iõ ſatis ẽ oñdiſſe durum pilũ eſſe fortitudinis ſignũ, p hoc q̃ oĩa aĩalia, q̃ durũ pilũ hñt, fortia ſint. Quo uero ad uerba attinet, Ariſt. p fortitudinẽ nõ accepit habitũ ex frequentatis actibus generatũ, ſed pro naturali aĩe affectu, quo quis natura p̃pẽſus ẽ ad ſuſtinẽdũ pericula, & hoc pacto leo. aper, & id gen⁹ fortia ſunt. Verum uero habitãtes ſeptẽtrionem ſunt animoſiores his, q̃ meridiem habitant, q̃õ hæc libro de cauſis longitudinis & breuitatis uitæ diſputata eſt.

De denſitate pilorum. *Præterea dẽſitas, quæ eſt circa uẽtrem, loquacitatem ſignificat, hoc aũt refertur ad genus auium. proprium. n. auis eorum. quæ circa corpus ſunt, eſt denſitas quæ eſt circa uentrem, eorum aũt, quæ ſunt circa animam, eſt loquacitas.*

Tertiũ ſignũ eſt ex figura p̃tium, & phyſiognomiçat ex figura eius partis, q̃ græce cilia, hoc eſt uẽter, dr̃, nonnulli drĩã fecerunt inter uentrẽ, & uẽtriculũ. Ariſto. n. lib. de hiſtoria aĩaliũ p̃rio inquit. Sub pectore aũt, in añrioribus uẽter eſt, & eius radix eſt umblic⁹ Iuuenalis. Menſã Capit. 13 quoq; uẽter adeſt abdomine tardus. hicq; extẽdit̃. Vẽtriculus uero ea pars eſt, in qua deuorat̃ cib⁹. uñ Ariſt. ibidẽ Capit. 3. partẽ eã, qua cibus recipit̃, os appellam⁹, in qua uero deuorat̃, uẽtriculũ Verũ apud auctores uẽter, & uẽtriculus aliq̃ñ in idẽ incidunt. Ariſt. tñ hic p uẽtrẽ itelligit partem eã, qua cibus deuorat̃ dicit ergo Ariſt. Præterea denſitas hoc ẽ piloſitas, q̃ eſt circa uẽtrẽ, loquacitatem ſignificat. Oñdit aũt hoc ſignũ eſſe p̃priũ & iaq̃t Hoc aũt referũt ad genus auiũ, cu⁹ cãm affert, & inq̃t Propriũ. n. auis eorũ, q̃ circa corpus ſunt, eſt denſitas, quæ eſt circa uẽtrẽ, eorũ aũt q̃ ſunt circa aĩam, eſt loquacitas, & ſic loquacitas referẽt ad p̃prietatẽ ſigni, de p̃prietate. n. ei⁹ piloſitatis q̃ ẽ in ſtomacho, ẽ in aĩa loquacitas, ut patet i gñe auiũ. Quo uero ad uerba attinet, denſitas grece eſt daſytes, latine piloſitas, uel pilorum denſitudo, hæc enim cum fuerit in ſtomacho. loquacitatis nota eſt.

De carne *Caro aũt: dura quidẽ, & habituate naturæ, inſenſibilem ſignificat. Lenis aũt & benenata, & inſtabilẽ, niſi in forti corpore & habente extremitates duras hoc accidat.*

Quarto phyſiognomiçat p carnẽ, ſed quid uelit ipſe itelligere nõ lene eſt exponere. ergo unus ſenſus uerborũ eſt, ut ex. vĩ. ethic. colligit̃, q̃ duo ſint aĩæ affect⁹ circa ea, q̃ diſcim⁹. Alter q̃dẽ, q̃ dr̃ ab Ariſt hic, iſenſibilitas. vĩ. ueco ethi. hebetudo. Alter ãt iſtabilitas, q̃ ẽt ſenſibilitas, uel p̃ſpicacia dr̃. Vult igit̃ q̃ caro dura, & habituate naturæ, hoc ẽ. q̃ caro dura eſt forme, & habituate cõplõnis, nõ facile paſſibile. ſignificãt hoĩem, cui⁹ illa eſt, eſſe inſenſibilẽ hoc ẽ hebetẽ, & igenio rudẽ ac obtuſum. Aĩaduerte q̃ q̃ carnẽ durã hẽt, morſus p̃uorũ aĩaliũ nõ ſentit, ut pulicũ & muſcarũ & id gen⁹, et hoc p̃p ſenſuũ obtuſionẽ, ac alię hebetudinẽ, et iſti ut p̃lm igenio rudes ſunt, et hebetes. Deinde dat ſecũdã p̃tẽ, & inq̃t. Lenis ãt hoc ẽ mollis, & bñnata, hoc eſt tẽperata, ſignificat & inſtabilẽ aĩam, hoc eſt nimis ſenſitiuã, & p̃ſpicacẽ, & mẽtis dexteritatẽ. Cã aũt p̃tis p̃tis ẽ, q̃m caro dura ex terreſtritate emergit, mõ terreſtreitas inepta eſt ſenſatiõibus, imo cognitionis ipeditiua. Caro uero mollis ac tẽperata ſpiritnoſa eſt, & aeria. & ſic apta cognitiõi, & ſenſatiõib⁹, dat tñ caſum, q̃ñ. ħ. para fallit, & inq̃t Niſi in forti corpe, & hñte extremitates fortes hoc accidat. Si enim in robuſto corpore, & extrema dura & fortia habente accidat mollis caro, licet in medio ſit mollities, in extremis cũ ſit durities, erit hebetudo, caput. n. durũ, ĩ quo uigẽt ſenſus, obtuſionẽ ſignificat. ergo mollities carnis, cũ eſt ſignũ bone mẽtis, debet eẽ uſia & ĩ medio, & ĩ extremis. Sed dubitabit q̃m caro mulieris mollis eſt, uñ & mulier a mollitie dicta eſt, & tñ inſtabilis, & mẽte iprudẽs eſt. In cõtrariũ ẽ Ariſt. ħ. de aĩa cũ, inquit. Qui nãq; duri ſunt carne, ħ ſunt inepti mẽte, q̃ uero ſunt molles, ħ ſunt igenioſi, mẽteq; dexteri, idem quoq; xiiiĩ. p̃ri. p̃blema. Dicendũ q̃ mollities duplex eſt. Altera pble iç. quidẽ, q̃ eſt aeria reſultãs ex debita cõmiſtiõe humidi cũ ſicco, & hæc p̃prie mollities appellatur, & uiris cõperit. Altera, q̃ eſt aquea, atq; flegmatica, & hæc ex cõmiſtiõe humidi cũ frigido emergit, hec p̃pria mulieribus eſt, & p̃prie laſſitudo dẽ. Signa uero mollitiei p̃prie dicte ſunt unguiũ tenuitas. capilli tenues, & lenes, & id genus. Laſſitudinis uero note ſunt, mẽbrorũ iferiorũ magnitudo ĩ motibus grauitas, In actionibus pigritia, & id genus. Ariſto. ergo intelligit nõ laſſitudinem, ſed mollitiem uirilem. Ex his patet cauſa phyſiognomoniæ, quoniã cõplexio mollis arguit ſp̃ũs cordis tenues, claros, & lucidos, q̃ commode uirtutibus animalibus ſeruiunt, & ita arguit mentis bonitatem, huic phyſiognomonię acquieſcunt Auicẽna, Galenus Rhaſes, & Hippocrates.

De motu

Motus aũt, tardi, quidem, mollẽ animã. acuti uero, calidã.

Quĩio phyſiognomiçat p motũ, hoc ẽ p icesſum, ẽ.n. mot⁹ opatio uirtutis ſenſitiue, & ppea ex eo pt accipi ſignũ ſupra dianoeticã uim, qm̃ dianoetica uirt⁹ uł ẽ uis ſenſitiua, uel ei pxia. igt ergo. Mot⁹ ãt tardi qdẽ mollẽ aiam, ac fœmininã ſignificãt. acuti uero & ueloces. caſam, & uirilẽ notãt. Cã ẽ, qm̃ tarditas mot⁹ ex fridirate ſpũum aialiũ uelocitas uero ex caſitatẽ emergit. Quo uero ad uerba attinet, opponũr mot⁹ penes uelox & tardũ, & penes rarũ & frequẽs. Eſt.n. tardũ qd' ĩ maiore tpe equale uel inæqle min⁹ ſpatiũ pagrat, ut tortuca, uelox ãt qd ĩ minoř eqle, uł iẽqli min⁹ ſpatiũ ptrãſit. Rarũ uero & frequẽs penes numerũ paſſiuũ, uł motionũ. Ariſt. ergo loqř de motib⁹ ut opponũr penes tarũ & dẽſum, utrũ uero idẽ ſit loquẽdo de motu ut opponũř, penes rarũ & freqns, medicis řlinq.

De uoce

In uoce autem, quæ quidem grauis & diſtenſa, fortem. Acuta uero, & remiſſa, timidum.

Nũc. vi phyſiognomiçat p uocẽ, ubi aiaduerſiõe dignũ q pric uocis drie ſũt acutũ & graue. Alię uero ad has reducibiles ſř magnũ & puũ uł ſub aliis uerbis ſř ĩtẽſũ et remiſſum, craſſa ſubtilis, clara rauca aſpa ienis, breuis lõga, tremula firma. Quo uero pcõ uox ꝯdař, et cur uocũ drię tot, & cãę earũ ſint, a phyſicis pqrant. Nũc uero ad ppoſitũ ſufficiat ſcire q uocis acutæ cã, ut ſentit Ari. ẽ uelocitas mot⁹ aeris ad trachiã arteriã, q ẽ pulmõis cãna, mõ trachia arteria ſit anguſta, ut Galen⁹ iqt ĩ eo lib. quẽ de uoce ĩſcribit, mõ trachia arteria ſit ãpla. Magna uero uel ĩtẽſa a caſicate magna mouẽte pficiſciř, q plm aeris mouet, cõcurrẽtib⁹ ãplitudine trachiæ arterię ut uehemẽti ſuffla tiõe, pua uero uel remiſſa ex cauſis cõtrariis pẽdet. Præterea. Aiaduerſiõe dignũ ex differẽtiis uocũ plꝛes fieri ꝯbinatiões, ut alibi dcm̃ ẽ. In ppoſito Ari. duas facit, qrũ prima ẽ ex graui & ĩtẽſa, q tota ſonora uł tubalis dř, huic uero contraria ex acuta & řmiſſa fit. Pria qdẽ notat calorẽ mẽbrorũ ſpũaliũ ĩtẽſum, & oium eorũ fortẽ caſitatem, q ad uocẽ cõcurrũt. uidelicet pulmõis et cordis, pulmo.n. et cor cũ caſi ſunt, arteriã uocalẽ ampliãt, & egent aeris plimo pp eorũ refrigerationẽ, et hac de cã uox fit grauis ĩtẽſa. Cõtra uero cũ ſpũalia ſunt frida trachia arteria erit anguſta, aer uero pauc⁹, & ppea uox acuiř atq; remittiř. Ex his pſpicua ẽ phyſiognomonia, nã uox grauis diſtẽſa, & ĩtẽſa, cũ a copia caloris ſpũaliũ pficiſcař, arguit fortitudinẽ. Cõtra ãt uox acutã řmiſſa pp cõtrarias cãs. hec ꝯcſatio colligiř ĩ pblema 83 ꝺ his fortaſſe dicem⁹ poſtmodũ.

partic. ii. problema. 3

Figuræ aũt, & paſſiones, quæ apparẽt in facie, ſecundum ſimilitudinem accipiuntur paſſioni, nã quãdo patitur, aliquid fit, ut ſi, hoc habet, quãdo aliquis iraſcitur, iraſcibile ſignum huius generis eſt.

Vltio docet phyſiognõiçař p paſſiões ſupappentes ĩ facie, & pıio pponit hoc, & dicit. Figurę aũt. & paſſiões, q appent ĩ facie. ſ. a natura iſitæ, & cõnate, accipiunř p ſimitudinem paſſioni, q nobis ineſt, dum aut iraſcimur, aut triſtamur, aut dũ aliqd patimur cui⁹ cãm exponit, & iqt. Nã cũ aliqs patiř aut piculũ, aut amorẽ. aut id gen⁹, ĩ facie ſit aliqd hoc ẽ aliq mutatio, ut ſi hoc h3. i. ut ſi hãc mutationẽ ĩ facie hẽat a nã cõnatã, q hẽt qs qñ iraſciř. Illud ſignũ ĩ facie q ẽ iraſcibile ſignũ, ẽ hui⁹ gñis, hoc ẽ tař nãlis mutatio ẽ ſignũ iracũdię, & dř mos appens. Quia igiř irato ẽ ppria mutatio ĩ facie, cũ iraſciř, libidioſo ppria cũ utiř ueneř, hilari ppria, cũ gaudet, et ſic ĩ ceteris id gen⁹ iõ cũ qs a nã hẽat a mutationẽ ĩ facie, quã ſubit tpe act⁹, ita a nã ei actui ppenſus erit. Hęc ab apparẽtibus moribus.

Verum maſculus fœmina maior & fortior eſt, & extrema corporis fortiora, & maiora, & firmiora, & meliora ſecũdum omnes uirtutes habet.

Soluit hic dubiũ, utrũ phyſiognomõia ſit eqřr de marib⁹ et femis. Rñdet q l3 dcã ſigna demřent mores affect⁹ & uirtutes tã maſculi q femię, tñ ñ eqřr. qm̃ maſcul⁹ ẽ maior femia, et ẽ fortior, & h3 extrema corpis fortiora, et maiora, et firmiora, et meliora ſm oẽs uirtutes. Femia.n. cũ ſit mas occaſiõati⁹, ut Ari. ait. iõ uirtutes, & mores, q ipſi ac, ciduor, ſunt quodammodo cum quodam defectu, & ſic phyſiognomonia inequalis eſt

Signorũ aũt, quæ ſunt in partibus fortiora ſunt, quæ accipiuntur in moribus manifeſtis, & ſecundũ motus, & figuras.

Qm̃ ſignoꝝ q dcã ſř alia ſř cõia, q Ari. hic appellãt ſigna, q ſř ĩ ptib⁹, ſiue ſigna pticlaria alia ppa, iõ cõpat ſigna cõia inř ſe, et dicit. Signoꝝ ãt, q ſř cõia, et ĩ ptib⁹, fortiora ſř q accipiũř ĩ morib⁹ mãifeſtis, hoc ẽ a qlitatib⁹ mutatis, & q accipiũř ſm mot⁹, & q accipiũř ſm figuras. Cã uo e qa hec ſigna quodãmõ ĩmediate formã ſubalẽ cõſequũt. cętera uero ut colores, & caro, et lenitas, & uox, et ptes, ñ ita fortia ſunt, qm̃ ñ ita ĩmediate aiam cõſequũř. Aiaduerſiõe dignũ q ſigna ſortiri pñt, fortitudinẽ aũt rõne mẽbri, ĩ quo iueniř, & Ariſt. ut poſtea dicemus, docuit prio ſigna accipe ab ocuř, & facie & cęteris id gen⁹, aut rõe modi appatẽdi, & ſic q aiam ĩmediatı⁹ cõſequũř hęc fortiora ſř, et ut iqt; hęc tria ſř, cõſpicu⁹ mos, mot⁹, et figura, cętera ãt ualde debilia ſř, qm̃ remote aiam cõſeq uñr.

Omnino aũt uni quidem ſignorũ credere, ſatuam eſt, quãdo aũt plura cõſonãtia aduerſus unũ acceperit, magis iam ſecundum rationem quis accipiet uera eſſe ſigna.

Obiter docet eligere ſigna, & dicit. Oino aũt uni qdẽ ſignorũ credere, ſatuũ eſt, de cõibus ſignis loquor, qm̃ de propriis nõ eſt ſtultũ credere uni ſignorũ, de cõibus aũt ſtultũ eſt, uerũ qñ plura cõſonãtia aduerſus unũ qs acceperit, magis tã ſm rõnem uera eẽ ſigna accipiet, qm̃ plura teſtimonia uni cõcordant. Ve.n. Galenus iqt. Cõplexio tot⁹ ex cõplexiõib⁹ ptiũ reſultat & ita qñ plures partes cõcordãt toti, uerius naturã, & cõplexionẽ. & morem totius arguere poſſumus. Hæc de electione ſignorum.

Eſt autem alius modus ſecũdum quem utiq; aliquis phyſiognomizabit, quẽ tamẽ nullus aggreſſus eſt, ut ſi neceſſe eſt iracundam, & triſtem, & paruum ſecundum morẽ, inuidũ eſſe. Et ſi non ſint inuidi ſigna, ex illis tamẽ prioribus cõtingit phyſiognomonii, & inuidum inueniatur, quandoquidẽ maxime proprius eius, qui philoſophatus eſt, talis modus eſt. Poſſe enim quibuſdam exiſtentibus, neceſſariũ eſſe propriũ putamus philoſophiæ, quod quidem eſt (quando contrariantur huic ſecundum paſſiones) phyſiognomizare etiam mala.

Cum diſputauit tres modos phyſiognomiçãdi, nunc quaſi obiter tãgit quẽdã modũ propriũ, quẽ nullus añ Ariſto. aggreſſus eſt. Eſt aũt hic modus ſyllogiſtic⁹ per quem ex una uel pluribus paſſiõibus inferř alia, quo mõ rhetores utunř, ut ſi qs paup eſt, ergo blãdus. Ariſt. ergo primo pponit modũ, & iqt. Eſt aũt alius mod⁹ ſm quẽ utiq; aliqs phyſiognomiçabit, quẽ tñ null⁹ añ Ari. aggreſſus eſt. deinde exponit hũc modũ. & iqt. Vt ſi neceſſe ẽ iracũdũ & triſtẽ, & paruũ ſm morẽ, hoc eſt parũ morigeratũ eſſe neceſſe eſt ẽt iuidũ eſſe, ſyllo.n. ex trib⁹ paſſiõibus qrtã ĩferẽtib⁹ eſt. Iracũdus.n. & triſtis, & parũ morigeratus eſt inuid⁹, ppea iqt. Et ſi non ſint iuidi ſigna, ex illis tñ prioribus cõtingit phyſiognomoni ẽt iuidũ inueniret. Illa.n. tria accipiunř, ut priora et añtia, & quarta affectio inferř, ut cõcluſio. Quod ãt hic mod⁹ ſit dign⁹ Pño pbat, & inquit. Qñquidẽ talis mod⁹ eſt maxime pprius ei⁹, qui phiatur. Qui.n. phař, utitur ſyllo ex una cõcluſiõe illata inferẽdo aliã: &, ut Ariſt. inquit. ii. lib. prioꝝ, ſubaccipiẽdo ĩ poſt aſſumẽdo aũt ĩ latus, cui⁹ cãm affert, & inquit. Poſſe.n. eẽ neceſſariũ quibuſdã exñtibus, pprũ ẽ phie maxie ei⁹ ptis, q dialectica dř, & nõ ſolũ, ut inquit, hoc pacto phyſiognomiçare eſt pprũ dialecticæ, ſed ẽ eqñ phyſiognomõ utiř loco a cõtrario, qd' qdẽ, ut iqt, ẽ phyſiognomiçare ẽt malas affectiões qñ cõtrariãř huic ſm paſſiões ut ſi cõcluſũ ſit platonẽ eẽ iuſtũ piũ, modeſtũ, & pp hęc eẽ moratũ, ꝯ iniuſt⁹. ipr⁹ ipudẽs. cõcludẽ flagitioſum eẽ et ſic ĩ pluis poſſum⁹ phyſiognõiçare p locũ a ꝯrio. Si.p bo-

na

na cōpetūt alicui per quę infertur aliqua paſſio, per contraria illis bonis infertur paſſio contraria. Hęc de quarto Ariſtotelico modo phyſiognomiçādi.

De uoce, ſecundum paßionem quidem intendens, acutā conſueuit utiq; quis duorum gratia ponere iracūdi. Indignatus. n. & iratus intēdere cōſueuit uocē, & acute loqui. Qui aūt remiſſus ſtat, remittit uocē, & grauiter loqtur. Rurſus aūt aīaliū, fortia qdē, grauis uocis ſunt, timida aūt acutæ uocis. Leo qdem & taurus, & canis, latrabil, & gallorū, q aīoſi ſunt, grauiter uociferāt. Ceruus aūt & lepus acutæ uocis ſunt.

Mihi uidetur ꝙ Ariſto. hic tāgat quoddā dubiū. Dedit. n. plēs modos phyſiognomiçādi, iō poſſet qs dubitaſe, ꝙ tūc contraria ſeqrent, nā attēdēs ad apparētē morē, dicet acutā uocē eſſe ſignum iracūdi, attēdēs ad feras, dicet uocē grauē eē ſignū iracūdi, ergo dicti modi ſr inuicē cōtrarij, & ad cōtrarias affectiones ducētes, vñ inqt. De uoce ſubaudi poſſet eē dubitatio, nā attēdēs qdē ad uocē, ſm paſſionē hoc ē ſm apparētē morē, q i uoce ꝯſpicif, uocē acutā duorū genera hoc eſt duob⁹ argumētis cōſueuit qs ponere eſſe ſignū iracūdi, primo qdē qa idignat⁹ & iratus intēdere ac acuere cōſueuit uocē et acute loqi, & ſic rōne habita ad morē apparētē uox acuta eſt ſignū iracūdi, ſecūdo rōne habita ad cōtrariā affectionē, nā q remiſſus et mitis ac māſuet⁹ ſtat, remittit uocē, & grauiter loqf, ergo duplici rōne acuta uox arguit iracūdū, & rōne habita ad apparētē morē, et rōne habita ad cōtrariā paſſionē, & ſic ex mō phyſiognomiçādi q ſit p morē appentē, hr ꝙ uox acuta ſit iracūdi, ex mō ſc̄do phyſiognomiçādi. q ſit per feras, hr ꝙ uox grauis ſit iracundi, qm̄ hr ꝙ uox grauis ſit fortis ſignū, & fortis eſt iracūdus, uñ inqt. Rurſus aūt alaliū fortia qdē & iracūda, grauis uocis ſr, timida aūt, acutæ uocis, ꝙ demrat exēplis, & inqt Leo qdē & taur⁹, & canis latrabilis. & gallorū, q aīoſi ſr, grauiter uociferant, ceruus aūt & lepus q ſunt & timidi, & mites, acutę uocis ſunt, ergo ex modis phyſiognomiçandi hñtur oppoſite paſſiones, & ita hoc dubitare facit non parū. Quo ſc̄o ad ūba attinet, aīalia fortia Ariſt. ſumit p iracūdis, qm̄ forte animal aut iracundum, aut non ſine iracūdia eſt, māſueta uero non ſine timore ſunt.

Sed forte & in his melius eſt, non in eo q ipſorum uox acuta, aut grauis eſt, forte aut timidum ponere, Sed arbitrādum eſt fortē quidē fortis, remißam autem, & imbecillē, timidi.

Rñdet ad dubiū, et dicit, ꝙ uox nō q acuta aut grauis, ſit ſignū aīalis timidi aut fortis, ſed q uox eſt fortis, & ualida eſt ſignū fortis, q ſc̄o eſt remiſſa, & lāguida, eſt ſignū timidi, unde inqt. Sed forte, & in his melius eſt, nō in eo ꝙ ipſorū uox acuta, aut grauis eſt, forte aīal, aut timidū ponere. Sed arbitrādū eſt uocē fortē qdē & ualidā eſſe ſignū alalia fortis, remiſſam aūt, & imbecillē eē ſigni timidi, p quę dat intelligere uocē nō ſm eādē rōnē eē ſignum iracūdię, & fortitudis. Phyſiognomōes dicūt argumētū à uoce eē vſe reſpū ſuę ſpēi, i ceteurū. n. ſpē grauiuoc⁹ fortis eſt, acutiuoc⁹ aūt timid⁹, nō aūt reſpectu generis. Multa. n. aīalia ſunt grauiuoca, & fortia i ſuo genere, quę ſunt timida reſpcū alterius, ut taurus reſpectu leonis.

Eſt autem potißimum (qn̄ ſigna nō cōuenietia inuicē ſunt, ſed ſubcontraria) nihil ponere, niſi ſint horum dicta, qualia qualium credibiliora, & maxime quidē in ſpecies, ſed nō in omnia genera referre. Similiora. n. ſunt quæſito, non enim totū genus hominum phyſiognomizamus, ſed quædam eorum quæ ſunt in genere.

Ariſto. ut mihi vr, fortaſſe hic uult declarare, qn̄ ex uno ſigno poſſumus phyſiognomiçare, & exponit tres cōditiōes. prima qdē eſt, ꝙ illi ſigno aſſignato nullū aliud cōtrariet ęquale in ſignādo, ut ſi ex uoce timid⁹, ex ocul' fortis cēſeat, is abſolute nec timidus, nec fortis eſt cēſendus, & hoc inquit. Eſt aūt nihil ponere, hoc eſt, nullū affectū debemus aſſerere, qn̄ ſigna nō cōuenietia inuicē ſunt, ſed ſubcōtraria & diuerſa. Secūda cōditio eſt, ſiqs iudicauit aliquē affectū p ſignū ualidū nō impedif à debili, ueluti ſiqs p piloa timidū p uocē fortē nō dz cēſere, qm̄ ſignū à pilis eſt ualidius, & hoc inqt. Niſi ſint horū ſignorū dicta qualia de numero qualiū credibiliora, nā tūc nō impedif iudiciū p debilia. Tertia ꝙ fiat iudiciū ad ſpēm, nō ad totū genus, nō n. q fortis p oc'los cenſetur reſpectu cuiuſq; generis dz fortis cēſeri, ſed reſpectu ſuę regionis, ab uno ergo ſigno pōt affect⁹ argui qties ei non inuenif cōtrarium eq̄le, vl ſi iuenif, ſit debile ſignū, & hoc ſi mō nō ad totū gen⁹ referaf, ſed ad gen⁹ ſuę regiōis. Ponit ergo tertiā conditionē & inqt. Et maxie qdē i ſpēs, ſz nō in oīa gn̄a referre, nā ut iqt. Quę ſunt eiuſdē ſpēi, ſr q̄ſito ſimiliora, nō. n. totū gen⁹ hoīuz ubiq; terrarū phyſiognomiçamus, ſz q̄dā eorū, quæ ſunt i eodē genere, uel eadē regiōe, ergo p unū ſignū poſſum⁹ arguere affectū, qn̄ i eodē hoīe nō inuenif cōtrariū, & dato ꝙ cōtrariū inueniaf, ſit nō ęqualēs in ſignādo, & qn̄ nō ad totū humanū gen⁹ reſpicim⁹, ſz ad ptē. Hęc de arte iudicādi p unū ſignū Ariſt. tradit, adde iſt hæc eſſe intelligēda de ſigno cōi, qm̄ qn̄ ſignū ē ꝓpriū, ſufficit p unū ſignū affectū ſyllogiçare, ut ſupi⁹ dcm̄ eſt. Q aūt plura ſigna cōia in eodē accidere poſſint ꝑſpicuū eſt pp differentiam partium, ſigna uero propria in eodem cōtraria inueniri eſt impoſſibile.

Fortis corporis ſigna, duri pilum, figura corporis erecta, oſſa, & coſtæ, & extrema corpis fortia & magna, & uēter amplus, & ad ſe cōtractus, humeri ampli, et diſtātes, nec ualde colligati, nec omnino diſſoluti. Collū firmū, nō ualde carnoſum, pectus & carnoſum, & amplū, coxæ cōtractæ, ſuræ deorſum ductæ, oc'lus charopus, nec ualde expāſus, nec omnino clauſus. Color qui eſt in corpore, ſqualidior, acuta facies recta nō magna, nates nec lenes, nec omnino rugoſæ.

Iſchyō oſt
Iſchion
Coxa
Ancæ
Nates

Cū Ariſt. declaſſet, qn̄ ex uno, & qn̄ ex plib⁹ ſignis poſſumus phyſiognomiçare, hac in pte uult annotare oīa ſigna, quę antiq phyſiognomones obſeruarūt ptim ea colligēdo ex feris, partim ex morib⁹ appentib⁹, pti ex ſyllo, ptim ex ꝯtrarijs ut pxio loco edocuit. Annotauit aūt ea ex pticul' corpis, & ſr nōnulla ꝓpria, nōnulla cōia, primo ergo ex pilis, ſub qrū appellatiōe ueniūt capilli, & inqt. Fortis corpis ſigna ſubaudi hęc ſunt, primū eſt ipm eē duripili, eſt aūt hoc ſignum ꝓpriū, & referē ad oēs feras fortes, ut ſupius dcm̄ eſt, dr aūt capillus dur⁹ uel pil⁹, ut Rhaſes inqt, is q fortis & aſp eſt pz ergo hoc ꝙ a pilis accipif, referri ad ſigni ꝓprietatē. vñ Iuuenalis. Hiſpida mēbra qdē & durę p brachia setę, pmittūt atrocē aīum. Scd̄m ſignū ſumif à corpis figura, & dicit. Figura corpis erecta, hoc ſignū pōt referri ad ſm apparētē morē, corp⁹. n. cū eſt forte, ſtaturā hz erectā, & pōt referri ad ſyllm, qm̄ nullū aīalū eſt rectę ſtaturę præter hoīem, & pygmeū, qm̄ nullū eſt tantę caliditatis, ut p ipſam ſtatura dirigaf, q rōne fit, ut ſtaturę rectitudo e caloris & ſpirituū mititudie emergat, & ſic roboris ē ſignū, & pōt referri ad ꝯtrariū, qm̄, ut Ariſto. iqt libro de hiſtoria aīaliū, hō i duab⁹ ętatib⁹ icuruaf. Prio qdē dū īfans ē, nā tūc q̄drupes reptat. Vltio dū ē ſenex, ſiqdē baculo eget. Cōſtat aūt tūc hoīez eē debilē, ergo a cōtrario erectio ſtaturę erit roboris ſignū. Tertiū accipif ab extremis corpis, et dicit. Oſſa, et coſtę, et extrema corpis & fortia & magna, accipif aūt hoc ſignū a feris, et ita referēdū ē ad ſigni proprietatē, ut ſc̄do priorū docuit, nā oīa aīalia fortia magnas hñt ſummitates, pōt etiam ſignū iſtud referri ad ſyllm, qm̄ p hęc ſuſtinef hō i robore, & rectitudine, et iō cū hęc ſr firma, hō erit robuſt⁹, teſtaf hoc Virgi. cū entellū heroū fere oīuz fortiſſimū deſcriberet, iqt. Magna oſſa, lacertoſq; exuit. Quartū ſignū accipit à uētre, q greci cilīā appellant, hoc eſt aluū, eſt aūt aluus, cōcauitas illa, in qua cib⁹ deuoraf, nō tñ eſt diſſonum Ariſtotelē p uētrē intelligere totā cōcauitatē, & in q cib⁹ deuoraf, & in q̄ inteſtina cōtinef. Ariſto. ergo inqt. Et uēter amplus. i. ſcd̄m cōtinētiā, & nō eminēs, ueluti ꝑgnantiū,

ſed ad ſe cõtractus.vñ Rhaſes ꝑ uẽtrẽ ad ſe cõtractũ,gracilẽ exponit,ego uero ꝑ amplũ uẽtrẽ & ad ſe cõtractũ,intelligo uẽtrẽ multę cõtinẽtię, nõ tñ eminẽtem ueluti ſunt uentres ꝑgnãtiũ,& pĩguiũ hoium. Vẽter.n.eminẽs arguit materię multitudinẽ,& formę paucitatẽ, & ita debilitatẽ, uẽtẽ ꝟo multę ꝯtinẽtię,arguit formę multitudinẽ,formatiuã bonã, & materię paucitatẽ,& ita arguit fortitudinẽ. Pręterea cũ uẽter erit multæ cõtinẽtię,& bene formatus, multi nutrimẽti neceſſitatẽ arguit,& ita arguit caloris et ſpũum copiã,quę eſt fortitudinis baſis.pꝫ ergo hoc ſignũ ad ſyllm referri. Quintũ ſignũ accipit ab hũeris,et ñ facimus drĩam hęc inter humeros,ſcapulas, armos,ſpatulas, & lacertos ſpatularũ. Annotatione dignũ hãc eſſe ueluti dignitatẽ ĩ arte phyſiognomię,mẽbri bona,& idonea formatio eſt ſignũ bonæ formatiuæ,quæ mẽbrũ formauit,et ſic eſt ſignũ roboris,& fortitudinis uirtutis formatiuæ, ꝙ tũc formauit mẽbrũ,& nũc cõſeruat ipſum, quare hęc ꝑ dignitate ſumatur mẽbrũ bene formatũ eſt fortitudinis, & cuiuſlibet boni affectus indicium,inqt ergo Ariſto. humeri ampli,& diſtãtes,nec ualde colligati, nec oĩno diſſoluti,refert.n.hoc ſignũ ad ſyllm,qm̃ hæc humerorum eſt optima formatio.vñ Virgilius in ſecũdo. Hæc fatus latos humeros,ſubiectaq; colla, Veſte ſupfului quæ inſternor pelle leonis. Idẽ etiam & in quito,oñdit latos humeros,in ſexto libro etiã idem,atq; humeris extãtẽ ſuſcipit alta, q ſermo,ut Seruio placet,de Platone dr. Plato.n.ut ferẽ,fuit athleta fortiſſimus poſt uictoriã philoſophiã ꝯſequutꝰ pꝫ igr hoc ſignũ referri ad decentiam mẽbri. Sextum ſignũ ſumitur à collo,& per collũ tam ceruicẽ poſteriorẽ quã gulam añteriorẽ intelligit. Ex his.n.duobus cõſtat collum primo de hiſtoria, inquit. Collum firmũ nõ ualde carnoſum,ſignũ aũt hoc referꝛ ad decẽtiã,quæ ex bonitate formatiuæ uirtutis exoritur,collũ.n.a cerebro proficiſcitur, & ita arguit bonã cerebri uirtutem,& qua tota fortitudo emanat,carnoſum ualde arguit nõ formę,ſed materię multitudinẽ. Amplius põs ſignũ refertur ad feras, taurus.n.q aĩoſus eſt,& leo,& aper collũ hñt tale, qđ etiã ſignum Rhaſes approbat. Septimũ accipitur a pectore,& inquit. Pectus & carnoſum,& amplum, refertur.n.hoc ſignũ ad decentiam & ad ſyllm. Amplitudo.n.pectoris arguit ſpirituum,& caloris magnitudinem, hominibus.n.q natura frigidi ſunt,pectus paruum ineſt,ꝑꝑ cordis,& pulmonis frigiditatẽ,qui uero calidi,amplum,ꝑꝑ caloris & ſpũum copiã. Addit carnoſum,nõ pigue,qa materię abũdãtiam argueret,ſed bñ carnoſum. Mẽbrum.n.carne priuatũ exangue,& debile eſt,ut Galenus in techna. Octauũ accipit à coxis,& dicit. Coxa ꝯtracta,nõ eminẽs, ueluti coxa mulieris,nam ſic argueret multitudinẽ materiæ, ergo ſignum hoc refert ad decẽtiã,& ad ſyllꝫ. Quo ꝟo ad ꝟba attinet, coxa græce eſt iſchiõ,latine anca, uerũ coxa hęc intelligitur,& accipit ꝑ aggregato ex anca,& coxa, cui colligat genu. Põt aũt coxa trifariã diſponi,vel cũ eſt eminens & piguis,& hæc mulierũ ẽ,uel cũ eſt macra & exãguis, & hæc debiliũ eſt,uel cũ eſt magna ſm carnẽ,& ĩ ſe ꝯtracta, et hęc uirorũ eſt,et qdẽ fortiũ. Eſt.n.coxa,ut baſis nr̃i corporis,idõ cũ eſt magna,& nõ piguis, ẽ fortitudinis ĩdicium. Nonũ accipit à tibijs,& iqt. Suræ deorſum ductæ,& per ſuras uẽtres tibicos intelligit,ſꝫ ãt tibici uẽtres,lacerti,q ĩ pulpis cruriũ inueniũtur,qñ ergo hi nõ eminẽtes,ſed contracti,ac deorſum ducti ſt̃,fortitudĩs ſt̃ indiciũ. Signũ aũt hoc refert ad ſyllm,nã uẽtres hi a frigiditate ꝓminẽt,ut accidit ĩ mulieribꝰ, ĩ qbꝰ ob frigiditatẽ tales uẽtres eminent,a caliſte ꝟo,cõtrahunt,refert ẽt ſignũ hoc ad decentiam. Decimũ accipit ob oculo,& inqt. Oculꝰ charopꝰ, nec ualde expãſus,nec oĩno clauſus,refert ãt ſignũ hoc ad decẽtiã, ubi ãnotatiõe dignũ,charopũ latine fuluũ interꝑtari, ſed
Cap.16. qd fuluꝰ color ſit,Gelliꝰ libro ſcd̃o iqt. Fuluꝰ.n.& flauꝰ, et rubidꝰ,& phœniceꝰ,& rutilꝰ,& luteꝰ,& ſpadix, appellatiões ſt̃ ruffi coloris,aut acuẽtis cũ,ut ibidẽ oñdit, vñ ait. Fuluꝰ ãt vr̃ de ruffo atq; uiridi miſtꝰ, ĩ alijs plꝰ uiridis, in alijs plꝰ ruffi hñs,ſic poeta ꝟborũ diligẽtiſſimꝰ,fuluã aqlã dicit,& iaſpidẽ,fuluos galeros,& fuluũ aurũ,et arenã fuluã & fuluũ leonẽ,ſꝫ utcũq; ſit fuluus color ocĺis ẽ, q in leõis oculꝰ ſpectat,ut poſtea dicemꝰ,hoc ergo ſignũ ad leonẽ refert oĩum ferarũ fortiſſimũ. Addit neq; ualde expãſus,neq; oĩno clauſus,qm̃ ut Galenꝰ refert,ocĺus ualde expãſus,hoc ẽ magnꝰ ualde,eſt ꝑꝑ hũiditatẽ,& ſic eſt ſignũ debilitatis cerebri,ſicr ꝑuitas eiꝰ,& clauſura nimia a ſicco ꝓficiſcit,diſpõ ergo media à cerebri tẽꝑatia exorit, & eius uigorẽ arguit. Et in hoc potiſſimum aĩaduerte,nã ocĺi ex cerebri ſubã ſt̃,cerebrũ ãt eſt potiſſimũ ĩ oĩ opõne tã ſenſus q̃ motꝰ.vñ Plato ĩ cerebro aĩam ſenſitiuã collocauit, eꝗ fortitudo, et oẽs ꝟtutes ſt̃. 11. accipit à colore, corporis,& dicit,color,q eſt in corpe,ſqualidior, & refertur ad ſyllꝫ:nã, ut Ariſt.dicet, Albi ſt̃ ualde timidi referunt̃ n.ad mulieres,ſicr & nigri ſt̃ timidi,qa referũtur ad ęthiopes,color aũt fortitudini cõueniẽs erit horũ medius, ut fuſcꝰ uel ſqualidior,q nõ ſimplr fuſcꝰ eſt,ſed ad fuſcedinẽ ꝟgẽs, & ꝑꝑea ait,ſqualidior.q.d.plꝰ ſqualidꝰ q̃ albꝰ.12. accipit a facie,& dicit.acuta facies,recta,ñ magna. Acuta qdẽ iqt & recta,nã ad canes refert,q iracũdi,& fortes ſt̃, facĩe ꝟo hñt acutã & rectã. Addit & nõ magna, qm̃ magnitudo faciei ĩdiciũ ẽ ſegnitiei,q fortitudini aduerſat, & refert ad boues. Quo ꝟo ad ꝟba attinet,græcũ ꝟbũ eſt metopõ,& latine ſonat frõtẽ,& ſic.12.ſignũ a frõte accipit, q cũ fuerit ueluti frõs canũ,indicium ẽ irę & fortitudĩs mõ recta ſit,& nõ magna,nã magna bouꝫ ẽ,& ſegnitiei nota. Vltimũ ꝟo ſignũ a natibꝰ accipit,& inqt. Nates nec lenes, nec oĩno rugoſæ,& refert hoc ſignũ ad decẽtiã, q tẽꝑatiã arguit,ut dcm̃ eſt. ꝟbũ nates gręce eſt iſchiõ,hoc eſt nates, quę cũ ſt̃ medię inter lenes & rugoſas, contẽꝑatę ſt̃ inter hũidũ & ſiccũ,& ſic fortitudinis indicium ſt̃, hæc ſigna collegit Ariſto.ex antiqrũ libris qrũ aliq ꝓpria,aliq cõia ſt̃,aliq ꝓbata ſyllo,aliq ꝓprietate ſigni, aliq alijs rõnibꝰ. Et ut diximꝰ,qñ ſignum proprium eſt, illico paſſionẽ cuius eſt,ſignat,cũ ꝟo fuerit cõe, tũc licet paſſionẽ arguat, tñ ex illo nõ licet paſſionẽ inferre, niſi alia nõ cõtrariẽtur ęqpotẽtia,ut ſuperꝰ diximꝰ,hęc de ſignis fortitudinis.

Timidi ſigna, mollipilus, corpore inclinatus, non erectus, ſuræ ſurſum ductæ, color in facie ſubpallidus, oculi imbecilles, & palpebrizant, & corporis extrema imbecilla, crura parua, Stupefacti
manus ſubtiles, & longæ, lũbus paruus, & imbecillus, figura bilis
contẽta in motibus, nõ inuerecandus, ſed ſupinus, ſtupefactibilis, mos, qui eſt in facie, facile mobilis, ſubtriſtis. Horribilis.

Cũ accepiſſet fortis hoĩs ſigna,hac in ꝑte accipit timidi hoĩs ſigna,& ꝑ maiore ꝑte loco a ꝯtrario utit̃, & dicit. Timidi ſigna hęc ſunt. Primũ qdẽ ẽ eſſe mollipilũ,& hoc accipit loco à ꝯtrario. Scd̃m corpe inclinatꝰ, nõ erectꝰ, argumẽtũ eſt a ꝯtrario. Tertiũ ſurę ſurſũ ductę,hoc ẽ uẽtres tibici ꝓminẽtes,ut ſurę mulierũ,argumẽtũ eſt à contrario. Quartũ color ĩ facie ſuppallidꝰ, & Rhaſes colorẽ citrinũ expoſuit. Ariſto.tñ libro ꝓblematũ expoſuit colorẽ palli- parti. 27.
dũ,et refert ad paſſionẽ timẽtis. Quĩtũ oculi ĩbecilles, & & cẽta ca
qui palpebriçãt, hoc ẽ debiles,ocĺi.n.debiles ſt̃ q malefor pitulo.
mati coloẽ,& cõpõe ꝯtremiſcũt, & palpebriçãt,ꝑꝑ.n.eorũ debilitatẽ ñ pñt ſe ꝯtinerẽ,qn ꝯtremiſcãt,cã aũt huiꝰ eſt hũiditas cerebri,& ita debilitas. Sextũ,et corpis extrema ĩbecilla,ut ſectura ꝑua,manꝰ ſubtiles,et lõge,et ſubaudi pedes ꝑui et tenura,argumẽtũ accipit à ꝯtrario. Septimũ figura ĩ motibꝰ & geſtis ꝯtẽta,& ꝯmẽſurata, hoc eſt ñ inuerecũdꝰ,ſꝫ ſupinꝰ hoc eſt ocioſus,& fridꝰ. Timet.n.ne reprehẽdat̃. Octauũ,uultu horribilis,atq; turpis,locꝰ eſt a ꝯtrario,nã ſi decẽtia arguit fortitudinẽ,indecẽtia arguit timiditatẽ. Nonũ mos,qui eſt ĩ facie,facile mobilis,et ſubtriſtis, refert ad ſupappẽtẽ morẽ, nã timẽtes uariant̃ ꝯtinue ĩ facie,& ſubtriſtes apparẽt,qm̃ timore & ſuſpitione detenti ſubtriſtes appãrẽt,& figura faciei ꝑmutantur.

Benenati ſigna, caro humidior, & mollior, non boni habitus, neque pinguis ualde. Quæ ſunt circa humeros, & collum, graciliora, & quæ circa faciem, & colligata,

quę

que circa humeros, et quæ deorſum ſunt, ſubmiſſa bene ſoluta, quæcirca cōſtas, & ſecundum dorſum non carnoſius, corpus albū rubeū, & purū, cutis ſubtilis, pili non ualde duri, neq; ualde nigri, oculus charopus humidus.

De capituli titulo non parua eſt difficultas, græcum.n. ꝟbū eſt, ευφυιας σημεια, & antiqua expō eſt bñnati ſigna, alia expō eſt ingenioſi ſigna, quæ cōſonat ſequēti capl̄o, quod eſt de inſenſibilis ſignis, mō inſenſibilis is eſt, qui et ſtulti⁹, & hebes dr̄ ſexto ethico. Inſenſibilitas.n. ſagacitati cōtrariatur, ut eo loco narrat Ariſt. ſagax aūt ingenioſus eſt Preterea. Rhaſes iſcribēs cap̄.inqt. Signa huis boni intelľs, & bonę naturę hęc ſunt, ſed utcūq; ſit benenatus, & tēperatus ingenioſus eſt, & ideo ſigna benenati, & ingenioſi eadem ſunt. Primum ergo ſignum benenati atq; ingēioſi eſt caro hūidior, & mollior, nō bōi hīs⁹, hoc ē nō dura, neq; pinguis ualde. Rhaſes ponēs hoc ſignum, inqt. Carnes lenes, & molles, & paucæ. Referſ hoc ſignum ad ſylľm, nā ad bonam intelligētiā requiritur ex parte corporis tēperantia in actiuis, & paaſiuis, & ut medici dicūt, bona formatio. At tēperantia ad calīm ꝟgit, & ad humidum, cui⁹ ſignū eſt ꝙ caro ſit plus mollis quā dura, nō aſpa, ſed lenis, ſuauis tactus, nō ualde piguis, eſſet.n. frigida, & hęc Ariſto. inquit. Caro hūidior, atq; mollior. q.d. plus ad lenitatē ꝟgēs quā ad aſpitatē, nō dura, neq; pinguis ualde, eſſet.n. frida, ſic igiſ ex parte tꝑantię p3 primū ſignū. Secundū uero accipitur ex pte formationis, & inquit. Quæ ſunt circa collū graciliora, & quæ ſunt circa faciē, etiam graciliora, quod ſignū ꝑa io textu patebit, nūc uero ſatis ſit ipſum referri debere ad oppoſitū. Tertium iterū ex pte formationis accipiſ, & dicit. Et colligata, quę circa humeros, referuntur hoc nōnulli ad aues prudētea, & ingenioſas, quarum humeri ſunt colligati, & armi, non relaxati, neq; ualde expāſi. Alij referunt ad cām, qm̄ hęc hūerorū diſpō arguit facilē motū ſpūum ſurſum, qui ſeruiūt intelligētię. Quartū iterū à formatione accipiſ, & dicit. Et quę deorſum ſunt, ſubmiſſa, partes uero quę deorſum ſunt vñr eſſe ſpatulę quib⁹ humeri alligant̄, & referunt hoc ſignū rurſus ad aues ingenioſas, quarum ſpatulę ſunt ſubmiſſe, & cōtractę humeri ꝟo eleuati, & colligati, quę tut ſus ſigna Rhaſes approbat. Quintū ſignum rurſus ex formatiōe eſt, & dicit, bene ſoluta, quæ circa cōſtas, referūt hoc ad cōtrarium, nam ſi ibi eſſet carnis multitudo, uaporū, qui ab illa eleuarētur, eſſet copia, quę turbādo ſpūs, occecaret mētē. Sextū iterū a formatione accipitur, & inqt. Et ſecundū dorſum, & partes quę circa collū ſunt, nō carnoſius, immo (ut ita dicā) potius macilētū. Rhaſes uero, inquit. Et inter dorſum carnē nō hūs, referē hoc ad cām, ut dicemus. Septimum ſignū ad tēperātiā refertur, vñ dicit. Corp⁹ albū rubeū & purū. talis.n. color tēperātię eſt, & ſic ingenij. Octauū iterū ad tēperātiā referſ, & dicit, cutis ſubtilis, quæ ut Galenus inquit. Cōtēperātię eſt. unde Rhaſes cutis ꝑeterea ſubtilis. Nonū etiā ad tēperantiā refert, & inquit. Pili non ualde duri, neq; ualde nigri, et ꝑ pilos etiā capillos intelligit, unde Rhaſes capilli etiam nō ſunt multum duri, nec multū nigri. Durities.n. ſiccitatē, nigredo uero uſtionē arguit, & ſic diſtēperātiā, quę ingenio aduerſatur. Vndecimū refert etiā ad tēperātiā, & dicit. Oculus charopus hoc eſt fuluus, & humidus hoc eſt mollis, nā (ut medici teſtantur) oculus ſic affectus tēperātiā cerebri arguit. Aladuerte, ꝙ tēperantia in cōplexione
Signa ingenui. qualitatū ad bonā intelligētiam facit, qui.n. qualitatum cōplexu ſunt tēperati ſpūs claros, lucidos, & agiles hñt, qui bene menti ſeruiunt, quam quidē tēperātiā ex mollitie, lenitate, & paucitate carnis, unguiū, & pilorū tenuitate, coloris bona miſtione, atq; oculorū fuluore medici teſtantur Inſuꝑ bona formatio etiā ad intelligentiā facit. In corpe.n. enormi, atq; mōſtruoſo, mēbra, per quę ſpūs ad ſenſoria permeāt, ſunt impedita, iō etiā bona formatio ad bonā intelligētiam neceſſaria eſt, perpēditur autē hęc ex ſcapularū eleuatione, ulī oīum mēbrorum macegdine non multa cōſtarū ſolōne, & reliqs ſignis. Hęc ſunt ſigna bonę intelligētię atq; bonę naturę.

inſenſitiui ſigna, quæ circa collum & brachia, carnoſa, & cōplexa, & colligata, cotyla rotunda, humeri ſurſum expanſi. Frons magna, rotūda, carnoſa, oculus uiridis, ſurdus. Crura circa malle olum craſſa, carnoſa, rotūda. Mandibulæ magnæ, carnoſæ, lumbus carnoſus, crura longa, collum craſſum, facies carnoſa, ſublonga ſufficienter. Motus aūt, & figurā, & morē, qui apparet in facie, ſecūdū ſcapulas accipit.

Cū poſuiſſet bñnati ſigna, atq; ingenioſi, nūc inſenſitiui ſigna affert. Eſt aūt, inſenſitiuus, hebes, & ſtulid⁹ idē. Ponit autē ſigna. 12. quę trāſlatione patent. Quo uero ad uerba attinet, cotyla grecum uerbū eſt, & ſignat aliqñ nē cōcauū, aliqñ poculi & mēſurę genus, ſextariū, & menſurā. 9. unciarū, hic eñ accipitur ꝑ iūctura coxę cū natibus. Viridis uerbū latinū eſt à uigore dcm̄, ob quam rem plantas, quæ nōdū aruerūt, uirides dicim⁹, quòd in uigore adhuc ſint, & qm̄ in illis herbaceus color eſt, herbaceū colorē, uiridē appellam⁹, unde Virgil⁹. Iā ſenior, ſed tarda deo, uiridiſq; ſenectus. Malleolus eſt paruus malleus, & accipitur pro loco ubi pes & calcane⁹ alligant̄. Mādibulę uero pro maxillis accipiuntur. Addit, ꝙ inſenſitiuus accipit motus, & figurā & morē, q̄ apparet in facie, ſcd̄m ſcapulas hoc eſt ꝑ qualitate, & rōne ſcapularū, ꝑ quę dat intelligere proportionē quādam faciei ad ſcapľas. Siquidē facies ſcapulis, & ſcapulæ faciei corrñdēt quātū ad morē. Vbi attentione dignū mēbra inuicē corrñdere, aut mēſura & qñtitate, aut ſignis & qualitatibus, mēſura & quantitate imus uēter faciei rñdet in corpulētia, & gracilitate. Crura cū brachijs communē ineūt rōnē, itaq; quib⁹ cubiti breues, ijs et femora magna ex parte breuia ſunt, & quibus pedes exigui, ijs q3 man⁹ paruę ſunt. Adhuc naſus correſñdet ꝑputio, nā quib⁹ naſus longus, & craſſus, ijs prępuciū, & craſſum, unde ex forma naſi dignoſciſ forma genitalis. Si.n. naſus alicui fuerit acut⁹, & præputiū ſiſr, & ſic in alijs diſpōnibus. Adhuc in mulieribus pes uuluæ ſimilitudinē ſubit. nā quibus pes lōgus ſtrictus, & macer, ijs uulua lōga, & ſtricta, & macra erit. Vnde mēſura medij pedis nudi eſt menſura lōgitudinis uuluæ tot⁹ in unaquaque. Preterea. quilibet oris labia craſſa, ijs uuluarū labia craſſa, & de tenuitate idē. Inſuper quib⁹ nares craſſę, & latæ, ijs craſſi & lati erūt teſtes, & de tenuitate idē. Dixerūt genitale cāię eſſe longitudinis ut ad culi labia feriat. Addunt in mulieribus & in uiris collū crurib⁹ corrñdere, ſiquidē aīal omne lōga crura hñs, & lōgum collum habet, ut grues & ciconeę & cochales Cōtra etiā, ut gallinę paſſeres, & colūbi, & de proportione ſcd̄m quātitatē hacten⁹. De proportiōe ꝟo ſm qualitatē & ſigna, heben Ragel in eo libro quē de iudicijs cōfecit, ita inqt. Si in nare ſignum ut neuū qs hūerit ſiſe & in genitale uel in ſiniſtro pectoris latere uel in circuitu penis hēbit. Ampli⁹, & ſi ī facie, et ſiſe neuū l teſtib⁹ poſſidebit. Adhuc ſi l frōte, & l peni, itē ſi inter ciliū & ſupciliū, & ſiſe ēt inť umbilicū, & penem. Rurſus ſi ſub narib⁹, aliud & in brachio inť cubitū & humerū. Preterea. ſi ī ſupcilio, & pectore, & ſi in mānib⁹ aliud ingēitali & peni, & ſi in gula, aliud etiā et in dextro latere pectoris. Hæc de proportione, & corrñdētia in ſignis ſcribunt auctores.

Inuerecundi ſigna, oculus apertus, & ſplendidus. Palpebræ ſanguineæ, & craſſe, parum curuus, ſcapulæ ſurſum eleuatæ. Figura non rectus, ſed parum curuior. In motibus acutus, rubeus corpore, colore ſanguineus, facie rotūdus, pectore ſurſum prominens. Inuerecundi, impudentia.

Circa capitis inſcriptionē animaduerte ꝙ uerecundia & inuerecundia uirtutes non ſunt, ſed ut Ariſtote. quarto ethicorum inqt. In iuuene laudantur, in ſene uero uituperantur. Ariſtote. ergo primo inuerecūdi, ſiue impudētis ſi-

gna notat, deinde ſigna uerecũdi. Pretetea. Aiaduerte aliquos Philoſophos hos affectus. v3. uerecũdiã, & inuerecũdiã reduxiſſe ad qualitates manifeſtas, ut ad ſanguinẽ, & ad oppoſitum ſanguis. Aſſerunt enĩ ſanguineos, ĩpudẽtes eſſe, atq; audaces, flegmaticos ṽo & frigidos, atq; exãgues eſſe pudentes atq; uerecũdos, uerecũdia. n. & inuerecũdia ueluti fortitudinis ramuli vñt, & timoris. Hic uolũt ſanguinei notas eſſe impudentis, eaſ̃guis ṽo ſigna eẽ pudentis. Verũ auctas & obſeruatio cõtrariũ teſtanẽ, auctas qdẽ. Nam Rhaſes, Galenus, Hippocrates, & Auicẽna ſanguinei notas colligẽtes, fere nullã harum, quas Ariſto. hic ſcribit, annotarunt. obſeruatiõe aũt, qm̃ nõ bis, ſed millies ſanguineos uidimus ualde pudẽtes, atq; uerecũdos. Cõtra uero exangues, inuerecũdos. Propterea alĳ dixerũt uerecũdiã & inuerecũdiã ſeq ppríetatẽ, quæ nec eſt ſanguis, nec oppoſitũ ſanguis, neq; choſa, neq; aliqs humor, dixerunt etiam ſigna, quę Ariſto. narrauit, referẽda eſſe nõ ad qualitatẽ, ſed a proprietatẽ. Cã aũt eſt, qm̃ tã ſanguinei, q̃ exãgues pudorẽ, atq; inuerecũdiã ſubeũt, aliter tñ atq; aliter, nã ſanguinei quidẽ, cũ eorũ ſanguis facile pfluit. In qbuſdã. n. ſanguis eſt adeo pfluus, ut ex oĩ leui cã in pudorẽ deducanẽ. Cũ ṽo eorũ ſanguis ẽ tenax & durus, hi et fortes ſunt, & impudẽtes, exãgues ṽo ſunt verecũdi, qm̃ ſanguis paucitate, ſemp in pudoris timore detinentur, quib⁹ p3 ſigna enumerata ab Ariſt. eẽ referẽda aut ad ppríetatẽ, aut ad feras, quæ aũt Ariſto. dicit, patẽt trãſlatione.

Dialectic⁹ Rationalis Eloquens Pneumatodes.

Honeſtus, in motibus tardus, & rationalis, uox grauis, & ſpiritu plena, & libens oculus, non ſplendidus, niger, neq; etiã ualde apertus, aut omnino clauſas, palpebrizans tarde. Oculorum enim qui uelociter palpebrizant, hi quidem timidum, hi autem calidum ſignificant.

Honeſtus, ut mihi vr̃, pro uerecũdo hic intelligiẽ, ſic n. ut Ariſto. inquit, inuerecũdo opponiẽ, uerecũdi aũt & honeſti natura ad frigidum poti⁹ uergere debet, ſiqdẽ uerecũdus timido ſimilis vr̃. At timor potius ex frigiditate exoritur vñ inqt. Honeſtus, eſt ſubaudi in motibus tardus, & modeſtus. Scd̃m ſignũ eſt, in ſermone rõalis, & eloquẽs. Tertiũ eſt uox grauis, atq; ſpirituoſa, hoc eſt ſonora. Quartũ eſt oculus libens, hoc eſt uolũtarie mobilis, nõ ſplẽdidus, ſed niger, nec ualde apertus, nec oĩno clauſus, tarde palpebriçãs, hęc ergo quatuor ſigna naturę frigidę atteſtãtur. Tarditas. n. frido, uelocitas ṽo calo attribuũtur. Addit, q; oculorũ, q cito & uelociter palpebriçãt. alĳ timidũ, alĳ calm arguũt ꝑ quę dat intelligere nullã eſſe cãm cur tarda palpebriçatio arguit honeſtatẽ. Siqdẽ aliqñ uelox ſigñt timidũ, q eſt ſimilis modeſto. Sed dices q̃ mõ uox plena ſpiritu ſit uerecũdi ſignũ. Arguit. n. ſanguis copiã, ſunt. n. ſpiritus à ſanguine, & dicendũ q; Ariſto. ꝑ ſpũm ſonũ intelligat. q d. uox plena & ſonora, eſt autẽ ſonoritas à frigido, ut Teumachiſmo cõſtat, p3 hæc ſigna eſſe referẽda ad proprietatẽ, ut obſeruatione p3. Aiaduerte tñ q; pręcipuũ ee naturale ſignũ uerecũdię eſt rubedo qdã annexa aurib⁹ à natura inſita, hoc. n. ſignũ referẽ ad appentẽ paſſionẽ, qñ enl qs ṽecũdiã patiẽ, aures ei⁹ rubẽt, cu⁹ cãm enſ aſſignaſe Ariſto. libro pblematũ; uerũ Rhaſes & alĳ phyſiognomones hæc Ariſtotelica ſigna approbarũt.

Spũ plena Spirituoſa. partic. 3 2 Cap. 2. & ibidẽ, partic. 31 c. 3. Euthymi Leti Iucundi εὐθυμος, χαίρω, ſubdo l⁹ princips

Iucandi ſigna, frons bñ magna, & carnoſa, & lenis. Quæ circa oculos, humiliora, & ſomniculoſior facies uidetur, neq; intenſe aſpiciens, neq; remiſſe, & in motibus tardus erit, & remiſſus. Figura & more, qui eſt in facie, non ſubdolus, ſed bonus uidetur.

Circa præſentis capitis inſcriptionẽ, aiaduerte, q; euthym⁹ gręce, latine lęt⁹, aut iucũd⁹ dr̃. Quo ṽo ad rẽ attinet, naturalis iucũditas, ut phyſici dixerũt, aliqñ pficiſcitur à ſanguie, & ſpirituũ claritate, et ad hoc multũ facit ſanguinea natura, qñq; à priuatiõe hũoris melĩci, uel a modica cõſuetudine in cõſiderando, & ad hoc facit natura ſtulta Ariſto. tñ retulit hęc ſigna ad proprietatẽ eorũ, & inqt. Iucũdi ſigna, hæc ſunt, frons bñ magna, & carnoſa, & lenis carnoſitas. n. & magnitudo frontis ad ſtultitiã refertur, lenitas ṽo, ad ſanguineã naturã. Scd̃m ſignũ affert, & inqt. Quę circa oclos, ut palpebrę & cilia, humiliora, adeo ; ut facies uideaẽ ſomnolẽtior. Vel lege ſm̃ ſignũ, hoc pacto, quæ circa oculos, humiliora. & q̃ſi flegmatica. Tertiũ ṽo ponit, & inqt. Et facies vr̃ ſomnolentior. Ponit quartũ, et inqt. Neq; intẽſe aſpiciẽs, neq; remiſſe. Ponit Quĩtũ, & inquit. Et i motib⁹ tardus erit, & remiſſus. Ponit ſextũ, & inquit. Scd̃m figurã aũt & morẽ, q eſt in facie, nõ uẽ ſubdulus, ſed bon⁹ vr̃. Quæ ſigna licet poſſiũt hr̃e naturalẽ cãm, tñ ex obſeruatione referũtur ad proprietatẽ eorũ, hoc enĩ ſufficit phyſiognomoni, q utitur ſignis ex obſeruatione relatis ad feras, uel ad alia, ut dictũ eſt.

Triſtis ſigna, rugæ faciei, & macer, oculi confracti. Simul autem & confractiones oculorum, duo ſignificant, hoc quidem molle & fœmineum, illud uero demiſſum & pauidum, in figura humilis, & in motibus remiſſas.

Cum poſuit ſigna iucũdi, hic ponit ſigna triſtis, licet in græco nõ ponatur cui⁹ ſigna ponat. Aiaduertę tñ, triſtitiã principaliter proficiſci ab humore melĩco, mõ hũor melĩcus aliqñ exoritur ꝑꝑ orbitates, aliqñ ob morbos, aliqñ propter naturã melĩcã, aliqñ ꝑꝑ ſtudiũ in aliqua facultate. Detẽtus. n. in cõtinuis ſtudĳs tandẽ fit triſtis & melĩcus. Er ꝑꝑ hãc cãm oẽs ſapiẽtes fuerunt melĩci, ut Ariſto. probat libro problematũ. Verũ Ariſto. ut bon⁹ phyſiognomõ colligit ſigna ex ueterib⁹ obſeruata, & nõ curat illa referre ad cãs, & inqt. Signa triſtis hęc ſunt. Primũ qdẽ faciei rugę, & hoc referẽ ad apparẽtẽ morẽ, qui enim triſtatur, eius facies rugas patitur. Scd̃m & macer, uidetur, & hoc iterũ ad apparẽtẽ morẽ referẽ, macreſcit. n. triſtis. Tertiũ ſignũ ſunt oclĩ cõfracti, & rugoſi, & hoc iterũ ad morem appẽtẽ referẽ. Ocult. n. eı⁹, q triſtitiam patiẽ, rugoſi ſiũt, & addit quid ſigñat cõfractio oculorũ, & inquit. Simul aũt & cõfractiões oclorũ duo ſign3t, hoc qdẽ molle & fœmineũ, ut p3 per apparẽtẽ morẽ. Molles. n. & fœminei oculos cõfractos hñt. hoc uero demiſſum hoc eſt triſtẽ & pauidũ, ut etiã ꝑ morẽ appentẽ p3. Deinde ponit quartũ ſignũ, & inqt. In figura vr̃ humilis, ut religioſus. Vltimũ ſignũ affert, & inqt. Et in motibus remiſſus, & nõ celer ac calidus, & hoc iterũ ad cõſpicuũ morẽ refertur. Inqt Alexander q; triſtes ſunt natura pallidi, nam męrẽtes ſanguinẽ hñt natura intromiſſum ꝑꝑ p̃cordiorum affectum.

partic. 30. probl. 31.

Cinædi ſigna, oculus confractus, genuflexibilis, inclinationes capitis ad dextram, Motus manuum ſupini, & diſſoluti, et ambulationes duplices, Altera quidem circiclinati, Altera uero tenentis lumbos & oculorum circũſpectiones, qualis utique fuit Dionyſius ſophiſta.

Circũſiſtẽs Circumnutantis. Tenētis lũbos. Fortis pedibus.

Cinædus græce, latine mollis, uel dulcis, ſunt aũt in ſobſtinendis laboribus affectiones duæ extremæ, Altera, quę mollicies, e qua cinędus hoc eſt mollis dr̃. Altera quę cõſtãtia, e qua cõſtans, ſiue durus, uel amatus diciẽ, ut Ariſt. ſeptimo ethicorum, inquit. Qui. n. (vt dicit) reſiſtit laboribus, cõſtãs, qui uero deficit in his, aduerſus ea, quæ plerique reſiſtũt, & ualẽt, mollis & delicat⁹ eſt, mõ delitię mollicies eſt, q trahit uirgã, ne laborẽ ſubeat tollẽdi, & imitãs ægrotãtẽ, nõ putat ſe miſerũ eſſe, cũ ſit miſero ſiſis, ut ibidẽ Ariſto. ait, ceu Scytharũ regibus mollities ineſt ꝑꝑ genus, qd̃ tanquã effœminatũ à uirilitate receſſit. Ergo Ariſtoteles primo cinædi, hoc eſt mollis, ſecundo conſtantis ſeu duri uel amati ſigna affert, & inquit. Cinędi ſigna hęc ſunt, oculus cõfractus, & mollis q̃lis eſt oculus mulieris, et hoc ſignũ referẽ ad mulieres, q̃ ſunt molles. Deinde põit ſcd̃3, & inqt. Genuflexibil', & ex oĩ leui cã plicabilis, uerũ refertur ad mulierẽ. Tertiũ ponit, & inquit. Declinationẽ capitis ad dexterã, non enim ob mollitiem poſſunt ferre caput, & refertur hoc ad proprietatẽ ſigni. Non enim uidetur iõ cur magis in dexterã, q̃ i ſiniſtrã. Quartũ ponit, & inqt. Mot⁹ manuũ ſupini, & diſſolutí, hoc eſt indecẽtes,

& inordinati,

& inordinati, & iterũm ad ſigni proprietatē referē. Quintũ ponit, & inqt Ambulatiões duplices, altera circũinclinati, uel mutãtis, hoc eſt cũ q̃dã curuitate, hęc aũt tenẽtis lũbos, uel fortis pedibus hoc eſt cũ quadã rectitudine, & hoc q̃a nõ pñt ob mollitiē erecti ambulare. Sextũ ponit, & inqt. Et oculorũ circũſpectiões mõ hac, mõ illac, qualis, ut inqt, fuit Dionyſi⁹ cognomẽto ſophiſta, ut phyſiognomones tradũt, & referē hoc ſignũ ad ꝓprietatē. Hęc itaq; de cinędo ſigna ſunt obſeruata ab antiq̃s. Iuniores expoſitores nec gręca ṽba aīaduertẽtes, nec intelligẽtes, eorũ hoĩuꝫ ſigna Ariſt. poſuiſſe tradũt, q̃ ſunt natura ſeruiles, & apti ſeruitijs. Tu ṽo ex his habes Ariſt. nõ ſeruiliũ, ſed mollium ſigna poſuiſſe, ut gręcum uerbum indicat, uerum tñ eſt ꝙ dicũt, hęc ſigna pro maiori parte referẽda eſſe ad apparẽtes mores, quos delicati ſubeunt.

Amarus, facie remiſſus, nigricolor, macer, ſecundũ ea, quæ ſunt circa faciem. abraſus, facies rugoſa, ſine carne recti crinis, & nigri.

Commentarium. Quidã ꝑ amarũ, q̃ græce eſt picros, intelligunt ferinum hoĩem, inciuilē & agreſtē, q̃ cũ oĩno amicitię ſit exꝑs, nulli penitus ſeruit, & bñ dicerẽt. Si ꝑ cinędũ, ſeruilem hoĩeꝫ Ariſtote. intellixiſſet Ego uero arbitror, Ariſto. per picrũ, amarũ intelligere ab a, ꝙ ſine, & mero. dulcedie, q̃ſi abſque dulcedine, & hoc pacto cinędo hoc eſt molli aduerſatur. Cinędus. n. ut p̃rm, puer eſt, q̃ dulcis eſſe vr̃, & ſuauis. Amar⁹ uero ꝑ oppoſitũ, inſuauis et auſterus, huius hęc ponit ſigna, & inqt. Amar⁹ facie eſt remiſſus, hoc eſt ſꝑ ac ſi quid ꝯſideraret, & hoc referē ad apparentē morē. Melancholici. n. et amari ualde ꝯſideratiui, & imaginarij ſunt. Ponit ſc̃dm, & inqt. Nigricolor, & iterũ ad melicã naturã refertur. Tertiũ ponit, & inqt. Macer, & hoc rurſus ad melãcholicã naturã referē. Quartũ ponit. & inqt. Sc̃dm ea, quę cõſueuerũt eſſe piloſa in facie, abraſus, & nõ piloſus, & iterũ hoc ad naturã melicã referē, rõne. n. frigiditatis et ſiccitatis ꝑa, quę cõſueuit eſſe piloſa, fit nõ piloſa. Quintũ ponit, & inqt. Facies rugoſa ſine, carne, & hoc refertur ad appaıẽtē morē. Vltimũ ponit, & inquit Recti crinis, & nigri, q̃. n. hꝫ planos capillos, et nigros, hñt cerebri aduſtionē, et ita ſunt melãcholici, & ſic hoc iterũ referē ad naturã melicã. Diſputãt iuniores de cauſis ſignorũ, uerum hoc eſt facultatē phyſiognomicam egredi, ſatis. n. phyſiognomico ſit ſigna colligere ex obſeruatione, & poſſe illa referre ad ea, e q̃b⁹ colligunē, ut ſupius edocuit.

Iracundus, erectus corpore, figura bene conſtatus, ſpirituoſus, ſubruffus, ſcapulæ diſtantes, & magnæ, & latæ. Extrema magna, & firma lenis & circa pectus, & circa inguina, boni mẽti, pulcher, circũcurſus capillorũ deorſum deſcẽdẽs.

Commentarium. Nũc ponit ſigna iracũdiæ, quæ eſt naturalis affectio, q̃ quis eſt pronus ad irã, & q̃a ira ex ſanguis ebullitione ꝑficiē, q̃. n. iraſcitur, in eo ebullit ſanguis ꝑꝑ appetitũ uidictę circa cor, idõ iracũdia ꝑficiſciē ex abũdãtia ſanguis cholerici, ſignũ aũt q̃a alalia iracũdia ſunt iuuenis, taurus, canis, urſus, leo, & cętera id gen⁹, q̃ cholerico ſanguine abũdant, hinc fit, ut ſigna iracũdię ſint ſigna nimię caliditatis. Ponit ergo primũ, & inqt. Iracũdus, eſt corpore erect⁹, & rectæ ſtaturæ, referē aũt hoc ad cãm, q̃m calor mult⁹ eſt, cauſa, quare hõ fuit rectę ſtaturę, & referē etiã ad iuuenē. Sc̃dm ponit, et inquit. Figura bñ ꝯſtatus, refertur ad taurũ, & ad leonē, & ad cãm, nã nimia caliditas ſpũaliũ eſt cã pectoralis cõſtationis. Tertium ponit, & inquit. Spirituoſus, hoc eſt ampli ſpiritus, et anhelationis magnę. Arguit. n. caliditatem ſpũalium, & referē ad iuuenē, & ad leonē. Quo aũt ad uerba attinet euthymos, hic ꝑ ſpirituoſo accipiē, ſupi⁹ pro iucũdo. Quartũ ponit, & inquit. Subruffus, & referē ad leonē. Quĩtũ ponit et inqt. Scapulę diſtãtes, et magnę, & latæ, & refertur hoc ad leonē & taurum. Sextũ ponit, & inqt. Extrema magna & firma, & per extrema intelligit brachia, coxas, pedes, man⁹ collũ, & hoc iterũ ad leonē refertur. Septimum ponit, & inquit. Lenis & circa pectus, & circa inguina, & refertur ad ſanguineũ, & ꝑ hoc differt iracũdus à forti, q̃m fortis eſt tot⁹ durus. Iracũdus aũt eē põt lenis circa hæc. dixit circa pect⁹ & circa inguina, q̃m hæc mũctoria ſunt pricipalium mẽbrorũ. Lien. n. ad inguen ſiniſtrum emittit, & epar ad dextrũ. Cor aũt & pulmo ad pect⁹, & ad ſubaſcellas, ad poſt aures emittit cerebrum, quare ꝑ bubones hæc emũctoria intelligit, q̃ñ igitur hæc loca lenia ſunt, ſanguis dñium notãt in principalibus mittẽtibus. Octauũ ponit, & inqt. Boni mẽti, & intelligũt iuniores bonũ mẽtũ eſſe nõ nimis rotũdũ, nec acutũ, ſed mediocre inter rotũdũ & acutũ, uel bonũ mentum eſt q̃ñ eius barba eſt decenter piloſa, & non nuda, & refertur ad iuuenē, taurũ & leonem. Vltimum ponit, & inqt. Circũcurſus capillis deorſum deſcẽdens pulcher, quales ſunt illi leonis, qui ſunt recte deſcẽdẽtes, ſed in fine torti, & refertur ad leonē. Aīaduerte ꝙ ꝑcipuũ ſignũ iracundiæ eſt naturalis rubedo q̃ appet ī uenis oculorũ, ut ꝓbat Ariſto. libro ꝓblematũ, & hoc oñdũt oīa aīalia iracũda. partic. 31. probl. 4

Manſuetus, grauis ſpecie, carnoſus, caro humida, et multa. Benemagnus, & commenſuratus. Figura curuus, capillorum curſus retractus.

Commentarium. Hactenus de iracũdi ſignis, nunc de ſignis manſueti, ſiue mitis. Vbi aīaduerte manſueta aīalia eſſe leporē, ceruũ, ouē, & pīguia aīalia, & grauia ut boues, ponit ergo ſignũ, & inquit. Mãſuetus eſt ſpecie grauis, referē ad ꝓuectũ, & ad bouē. Sc̃dm ponit, & inquit. Carnoſus, hoc eſt taliter ut ei⁹ caro ſit humida, fluxibilis, & multa, & hoc referē ad mulieres pingues. Tertiũ ponit, & inquit. Benemagn⁹, nõ tñ ualde ſed commenſuratus. Valde. n. magni, & ualde ꝑui hoĩes tractãdi eſſe ſolẽt, ꝑui quidē, q̃m in illis cito ſanguis ebullit, ueluti in parua olla. Magni uero, q̃a tarde cholera ꝗeſcit & ſic ſignũ hoc ad decentiã refertur. Quartum ponit, & inquit. Figura curuus, refertur ad cõtrariũ. Figura enim erectus iracundus eſt. Quintum ponit, & inquit. Capillorũ curſus retract⁹, refertur ad oues & leporem & ad ceruum. Hacten⁹ de ſignis manſueti.

Simulator, pinguia quæ circa faciem, & quæ circa oculos, rugoſa, ſomniculoſa facies de more uidetur.

Commentarium. Hactenus phyſiognomiçauit ꝑ cõtraria, nũc alterũ habitum tm̃ deſcribit, & primo ſigna ironis. Vbi aīaduerte ꝙ ironia græce, latine ſimulatio eſt, uel illuſio (vt ſcribit Ariſto. tertio rhet.) Cũ enim aliquid ꝑ cõtrariũ dr̃ & illuſionē, hæc ironia eſt, ponit ergo ſigna, & lege ſic. Simulator is eſt, cui⁹ ea q̃ ſunt circa faciē pīguia ſunt, ut maxillæ, & cætera, quæ circa faciē ſunt. Secundũ ponit, & inquit. Et quæ circa oculos rugoſa, ut palpebræ ſupra & infra. Tertium ponit, & inquit, Sõniculoſa facies de more uidetur, referũtur aũt hęc ſigna partim ad apparentes mores, partī ad ea, quorum ſunt propria hæc.

Puſillanimus, paruorũ mẽbrorum, paruorũ articulorũ, macer, paruorũ oculorũ, & ꝑuæ faciei, qualis utiq; fuit Corinthius Leucadius. Philocybi, Galeancones & Orchiſtæ.

Commentarium. Affert puſillanimi ſigna, & oīa referũtur ad cãm, quæ eni enumerat, cã ſunt ꝑuitatis & puſillanimitatis. Et ponit exẽplũ, de Corinthio Leucadio, & de Philocybis, q̃ ſunt amatores taxillorũ, & de Galeanconib⁹, qui dñt brachio minores, & de Orchiſtis, q̃ ſaltatores dñt. Philocybi. n. græce, latine amatores taxillorũ, Galeancones uero dñt hi, quorum alterũ brachium eſt puſillũ. At orchiſtæ hi ſunt qui ſaltatores dicuntur. Oẽs. n. iſti ꝑua hñt membra, & puſillanimi ſunt. Animaduerte quòd membrorum paruitas poteſt intelligi abſolute & reſpectu ſui corporis, abſolute quidem nõ eſt ſignum puſillanimitatis, q̃m leo mẽbra habet abſolute minora mẽbris elephanti. & tñ eſt aīal magnanimũ, ſed ꝑuitas mẽbrorũ reſpectu ſui corpis, arguit puſillanimitatem. Referuntur aũt ſigna hęc ad cauſam, q̃m parua membra, paruiq; articuli, puſillanimitatis cauſa ſunt poſſuntq; referri ad animalia puſillanima, quorum mẽbra parua ſunt.

Commentarium. *Philodori, quibus labium ſurſum eleuatũ, & ſpeciebus præcipites, ſuperrubicundi.*

Per Philodoros ſm quoſdã Ariſtote. Intelligit largitioſos, ſcd̃m cõ unm uerbi, intelligit amatores munerũ, literarum grecarũ ignari per Philodores intellexerũt cõſumeliarũ amatores, & eſt error, ut patet ꝟba greca intelligẽti. Ponit ergo ſigna, & inquit. Philodori, ſunt, qb⁹ labrũ ſuperius ſurſum eleuaſ, ita ut dẽtes & gingiuę appareãt, ueluti in canib⁹ Et hoc ſignũ ſumiẽ à canibus, qui ualde munera amant, ſcd̃m ponit, & inqt. Et ſpẽb⁹ pręcipites, qdã lr̃arũ grecarũ imperiti, intellexerũt qd̓ iſti in aſpiciẽdo ſint pręcipites quaſi ꝙ ſpẽs uiſiuę ſint mobiles, qa habẽt oculos mobiles ꝓꝓ mobilitatẽ calidorũ ſpirituum, & errant, qm̃ per ſpẽbus pręcipites intelligit eos, q figuris, et uultu ſunt immodeſti. pręppetela. n. immodeſtia eſt. Refertur aũt hoc ſignũ ad apparẽtem morẽ, qm̃ amatores munerũ ſunt immodeſti in quęrẽdo munera. Tertiũ ponit, & inqt. Superrubicũdi, & hoc referſ ad cãm, qm̃ ꝓficiſcitur hęc diſpõ a ſpirituum caliditate, q̃ eſt in amatoribus munerũ. Talẽ diſpõnẽ nõnulli. M. Craſſo dederũt. Ex his appet in quot errores labantur ignari lr̃arũ græcarũ, q non modo errãt in capitulis, ſed in capitulorũ ſignis.

Miſericordes, quicũq; pulchri & albi coloris, & lippoſorũ oculorum, & ſecundum nares ſurſum acuti. Et ſemper plorant iſti tales, & amatores mulierum, & fœminarum generatiui, & circa mores amatorij, & ſemper memoratiui, & ingenioſi, & calidi. Horum aũt ſigna dicta ſunt. Miſericors eſt ſapiens, et timidus, & ornatus. Immiſericors indiſciplinatus, & inuerecundus.

Cõmentarium. Animaduerte ꝙ miſericordes ſunt mulieres, ſapiẽtes, tẽperati in natura, & de aialib⁹ boues, & colũbi, & id gen⁹. Tũc ponit ſigna, & inqt. Miſericordes ſunt qcũq; pulchri ſunt, & albi coloris, referuntur ad decẽtiã in natura, & ad mulieres. Scd̃m ponit, & inquit. Et ſunt oculos hñtes lippoſos, referẽ hoc ſignũ ad cãm, qm̃ hñt cerebrum humidũ, & ſic de facili plorãt, & ita ſunt miſericordes. Tertiũ ponit, & inquit. Et hñt nares ſurſum acutas, referunſ ad colũbos. Quartũ ponit, & inqt. Et iſti tales ſꝑ plorant, cauſa dicta eſt. Vel forte cũ poſuit tria ſigna miſericordis, ponit quędam ꝓpria illi, & dicit, & iſti tales miſericordes ſemper plorãt, hoc eſt de leui cadũt in ploratũ. Secũdum eſt ꝙ ſunt effeminati, qm̃ & amatores mulierũ, & fœminarũ generatiui, & ſic miſericordes non uiriles, ſed effeminati uidentur. Tertiũ propriũ eſt ꝙ ſunt circa mores amatorij, & ideo ingrũt de moribus proprijs, & alienis, & referuntur ad ſenes, q multũ ſunt interrogatiui. Quartũ proprium ꝙ ſunt memoratiui, libenter enim recitant aliorum geſta, & facta, & memoria tenent, & referuntur ad ſenes. Quintũ propriũ eſt ꝙ ſunt ingenioſi, & hoc ꝓꝓ tẽperãriã in natura, quę eſt ingenij pabulũ, et ꝓꝓ hoc ſunt calidi, nã enim tẽperata declinat ad calidũ & humidũ, ut medici dicũt. Addit ꝙ horũ propriorũ quę ſunt propria miſericordi ſigna dicta ſunt ꝑ maiore parte, dixit de ſignis ingenioſi, & de ſignis morati hoĩs, & id genus, iõ nõ opȝ immorari. Ponit uero drĩã inter miſericordẽ, & immiſericordẽ, & inqt. Miſericors eſt ſapiẽs & timidus & ornatus, ſapiẽs quidem quia ingenioſus & bonę naturę, timidus, qm̃ non crudelis, ornatus, qa temperatę naturæ, & benemoratus. Immiſericors uero eſt indiſciplinatus, & inuerecũdus, & hoc ꝓꝓ cõtrariã naturam. Hęc de ſignis miſericordis, & & de proprijs illius, quę propria pñt eſſe ſigna etiã, ꝑ quę patet indiſciplinatum eſſe ſignum immiſericordes, & inuerecundum etiam eſſe ſignum immiſericordis.

Boni ad comedẽdum hi ſunt, quibus id, quod ab umblico ad pectus eſt maius eſt, quam quod inde eſt uſq; ad collum.

Cõmentarium. Hic ponit ſigna edacis, & ponit unũ acceptũ a magnitudine ſtomachi, & dicit ꝙ ad comedẽdũ ꝓni hi ſunt, quib⁹ inter capedo uẽtris atq; ſtomachi, q̃ eſt ab umblico ad pect⁹ uſq;, maior inueniẽ q̃ illinc ad ingulum. Cui⁹ cãm affert Ariſtote. 10. particula problematũ, qm̃ fruſtra data eſſet tãta ſtomachi magnitudo, niſi, ut recipiat magnam cibi copiam, & ſic per tale ſignum edacitas colligitur. probl. 56

Venereus, albicolor, & piloſus, & rectorum capillorum, & craſſorum, & nigrorum, & cuius piloſa ſunt timpora, rectorum pilorum, oculus pinguis. & inſanus.

Venereus, ac libidinoſus is eſt, qui nimia uenere eſt affectus. Eſt aũt libidinoſus iuuenis, ſanguine⁹ cuius ſanguis eſt melãcholicę uentoſitati permiſtus, calidus. & de aialibus libidinoſa ſunt ceruus, hyrcus, ſymia, & porcus, & id genus. Tũc ponit ſigna, & inqt, Venereus, eſt albicolor, potiſſimum ſi rubedinem hȝ admiſtam, ut Rhaſes addit, & refertur hoc ſignũ ad apparentẽ morẽ. Qui enim coiuit in facie colorẽ albũ rubori permiſtũ habet. Prętere refertur ad cãm. Nã ut Ariſtoteles inqt in libro de hiſtoria, uiri albi ſunt multi ſemis, ſunt. n. humidi multũ, quæ diſpõ eſt cã multi ſemis. Ampli⁹. Mulieres albę ſunt libidinoſę, & de leui cõcipiũt. Eſt. n. albedo nota humiditatis a qua fit ſemẽ. pallor etiã eſt nota mulię euonis mẽſtrui, & ſic matrix euaſa trahit ſemẽ uiri, ut uẽtoſa. Cæſar etiã (ut Suetonius inqt) talẽ colorẽ hẽbat. Propterea dixerũt eũ caluũ & libidinoſum. Scd̃ȝ ponit & inquit. Et piloſus, maxĩe, ut Galen⁹ addit, circa coxas, & referẽ ad hyrcum, põt etiã huius ſigna aſſignari cã, de qua nõ curo. Tertiũ ponit, & inqt Et rectorũ capillorũ, & craſſorũ & nigrorũ, et, referẽ ad ceruũ, cui⁹ pili ſunt recti, craſſi, et ſub nigri. Prętere referẽ hoc ſignũ ad naturã ſanguineã humori melĩco & uẽtoſo ꝑmiſtũ. Natura. n. ſanguĩea humori melĩco ꝑmiſta ad libidinẽ facit, quarta particula problematum. Quartũ ponit, & inquit. Et cuius piloſa ſunt timpora, piloſa dico rectorum pilorũ, retulerũt hoc ſignũ etiã ad hyrcũ, referẽ etiã ad cãm, qm̃ multitudo pilorũ circa timpora ꝓficiſciẽ ex multis uenis, & arterijs pleni ſanguine, quę ad eũ locum terminãtur, & ꝓpterea magis ibi quã alibi multitudo ſemis arguitur. Quintũ ponit, & inquit. Ocul⁹ pinguis hoc eſt craſſus, atq; ꝑeminẽs, & inſanus, & referſ ad ceruũ, qñ ut inquit Plinius ponitur in furia coeũdi, uerũ aiaduerte, ꝙ ſigna libidinoſi pręcipua ſunt tria, oculorũ naturalis ductus ſurſum, qui. n. oculos hñt naturaliter ſurſum ductos ſunt uenerei, & referẽ hoc ad cõſpicuũ actũ. Nã ut Ariſto. inquit quarta particula problematũ, coiẽs, & moriẽs ſurſum ducit oculos. Scd̃m eſt palpebrarũ fluxus, quorum. n. palpebrę fluũt, ſunt libidinoſi, cui⁹ cãm eadem particula affert Ariſto. & accipit hoc ſignũ ex ceruo, qñ ponẽ in furia coeũdi, habet. n. tũc oculos inſanos, hoc eſt ita fluentes & refluẽtes, ut inſanus cẽſeatur. Tertiũ & maximũ eſt piloſitas præcipue circa timpora, & coxas, cui⁹ cãm eadẽ ꝑticula affert Ariſto. Galenus uero addit, & circa coxas, & refert ſignũ ad hyrcũ.

(Margin notes: probl. 30; probl. 2; probl. 2; probl. 31.)

Somnolenti ſunt, qui hñt ſuperiora maiora & caruipedi, et calidi, & carnem boni habitus habentes, & forma pulchri, & piloſi circa uentrem,

Cõmentarium. Somnolenti, gręce dñr philypni: hoc eſt amatores ſomni, qrũ Ariſto. ponit ſigna, & inqt Somnolẽti ſunt, qui habẽt ſuperiora maiora, & hui⁹ cã dicta ęſt libro de ſomno, qm̃ iſti ſunt multorũ uaporũ, aliter caput magnũ nõ haberent. retulit Ariſto. hoc ad pomiliones, & ad pueros q ſunt ſomnolẽti, & ſupiora hñt maiora. Scd̃m ponit, & inquit. Et curuipedi, & vr̃ hoc ſignũ referẽdũ eſſe ad urſos, quorũ pedes ſunt curui, & ſunt ſomnolenti. Tertiũ ponit, & inquit. Calidi. refertur ad cãm, qm̃ multa caliditas eſt cã multę euaporationis ſurſum latę, q̃ eſt materia ſomni, ut libro de ſomno dr̃. Quartũ ponit, & inqt. Et carnẽ boni habit⁹ hñtes, hoc eſt mĩte, & bonę hũiditatis aereę euaporabilis, referẽ ad cãm. Ponit quitũ, et inqt, Et forma ac ſpẽ pulchri, referẽ hoc ſignũ ad glires, qa inẽ bruta ſt̃ pulchri. Sextũ ponit, & iqt. Piloſi circa uẽtrẽ, referẽ ad ipſam cãȝ, nã cũ uẽter eſt piloſus, arguiẽ caliditas ſtomachi, ꝑ q̃ euaporãt fumi ad caput, qui ſunt ſomni materia.

Memoratiui,

Memoratiui ſunt, qui ſuperiora minora habẽt, & pulchra & carnoſiora.

Commentarium.

Ariſtoteles libro de memoria & reminiſcẽtia ſcribit ad memoriã requiri cerebri ſiccitatẽ, & ideo memoratiui cerebro ſicci ſunt. Preterea. Et bona capitis cõpõ facit ad memoriam ſic enim ſpũs bñ ſeruiũt uirtutib⁹ ſenſitiuis, unde inqt. Memoratiui ſunt qui ſuperiora hñt minora, nã hæc diſpõ arguit paucitatẽ uaporũ & debitam ſiccitatẽ cerebri, quę ad memoriã facit. Ponit ſcd̃z & inqt, Et pulchra, hoc eſt bñ formata, referẽ ad decẽtiã. Tertiũ ponit, & inquit. Et carnoſiora, nõ quidẽ pinguia, qm̃ ſic heberẽ & imemorẽ facerẽt, ſed debitę & bonę carnis. Sic.n. hęc habitudo eſt bona memorię. Hęc Ariſto. ſcribit de ſignis cõibus & proprijs affectionum aīæ. Finis libri ſecundi.

Ariſtotelis phyſiognomicorum liber tertius expoſitore eodem Auguſtino Nipho medice.

Videntur autem mihi anima & corpus compati adinuicem. Ita quod animæ habitus alteratus ſimul alterat corporis formam, etiam cõtra corporis forma alterata, ſimul alterat animæ habitum. Nam cum animæ & triſtari & lætari inſant, manifeſtum quòd triſtes obſcuræ faciei ſunt, & gaudentes hilaris.

Commentarium.

Cum docuit ꝑ exempla, & ꝑ aliorũ obſeruata phyſiognomiçare, cõgregãdo et cõia, et propria ſigna, in hoc libro uult docere particulatim per propria ſigna a particulis corporis accepta phyſiognomiçare. Et primo reſumit q̃dam, quæ in primo libro reſumpſit. Secundo accedit ad propoſitum. Quę uero reſumit, ꝑ ordinẽ ſunt multa, reſumit, tamen primo quòd anima & corpus inuicem compatiuntur, & hoc proponit, & inqt. Videntur autem mihi aīa & corpus compati adinuicẽ, & exponit quo modo, & inquit. Ita ꝙ aīę habit⁹ alterat⁹ ſimul alterat corꝑis formã, etiã cõtra corꝑis forma alterata ſil' alterat aīę habitũ, hoc eſt hoc pacto, ꝙ cũ aīa mutat habitũ, corp⁹ mutat formã, q̃ nr̃i medici dicũt cõplxonẽ uel apparẽtem morẽ, ut Ariſto. uult, & etiã cum corp⁹ mutat formã, aīa mutat habitũ, & hoc ꝓbat primo ab expꝑiẽtia, qm̃ cũ aīæ inſunt triſtitia, & letitia, corpus triſtẽ, uel iucũdam faciẽ oſtendit. Et cum aīæ ineſt gaudium, corpus oſtẽdit hilarem uultũ, ergo anima & corpus mutuo permutantur.

Siquidem igitur adhuc anima diſſoluta, formam in corpore exiſtentem contingit diſſolui, ſecundum quam quidem et anima & corpus ſic cõpatiuntur, non tamen conferentia adinuicem. Nunc aũt manifeſtum quoniam utrũq; ad utrũq; ſequitur.

Videtur hic ſoluere dubitationem, ſed meli⁹ dicam⁹, ꝙ Ariſtote. probat iterum per ſecũdam rationem illud quod reſumpſit ſcilicet ꝙ aīa & corpus cõpatiantur, & inqt ſic adhuc hoc idẽ patet, ſi quidẽ diſſoluta anima, forma quæ eſt in corpore diſſoluatur, ſiue per formã intelligas cõplexionem, ſiue diſpõnẽ, ſiue morem ſupapparentẽ, propterea addit, Scd̃m quã formam, & aīa & corpus ſic cõpatiuntur, dico ſic cõpatiunẽ, qm̃ aīa & corpus non cõferũt inuicem ſecũdum cauſalitatem ſimpliciter dictã, nõ enim corpus eſt cauſa animę, nec contra ſimplr, ſed de⁹ & hõ, ut dictũ eſt in libris naturalis philoſophię, ſunt cauſę ſimpliciter aīæ & corporis, ſed hñ ſeſe inuicẽ mutuo coalterant. Sed ſiue ſint inuicem cauſæ ſimplr, ſiue nõ, nũc aũt (ut inqt) manifeſtum ꝙ utrũq; ad utrũq; ſequit. ſ. aīa ad corp⁹, & corpus ad aīam. Et hæc eſt ſecũda ratio.

Maxime tamen ex hoc manifeſtũ fiet, Nam mania uidetur eſſe circa animam, & medici medicamẽtis curãtes corpus, atq; uictibus quibuſdam ad ipſum utentes, animam à mania liberãt. Curationibus itaq; corporis, ſimul & corporis forma ſoluitur, & anima à mania curatur. Cum ergo ſimul utraq; perſoluantur, manifeſtũ q; ſibi inuicem conferant.

Commentarium.

Confirmat quæ dixerat experientia medicorũ, & hoc proponit, & inqt, Maxie tñ ex hoc manifeſtũ fiet, ſubaudi corpus & aīam cõpati inuicem, exponit medicorũ experiẽtiã, & inqt, Nam mania, quę latine eſt inſania, vr̃ eſſe ęgritudo circa aīam ꝯtingens, & tñ medici curãtes corpus medicamẽtis, quæ græce, pharmaca dñr, atq; uictib⁹ quibuſdã, q̃ gręce dietę appellantur, ad ipm̃ corpus utentes, animam a mania liberãt, & propterea cõcludit ui experientię, & inquit. Curationibus itaq; corporis, ſimul & corporis forma ſoluitur, & aīa à mania curatur. Tũc epilogat uim experiẽtiæ, & inqt. Cũ ergo ſimul utraq; ꝑſoluantur. ſ. mania ab aīa, & mala diſpõ à corpore, manifeſtũ ꝙ aīa & corpus ſibi inuicẽ cõferãt, non qdem ſecũdũ cauſalitatem ſimplr dictã, ſed ſcd̃z reciprocã alterationẽ. Quo uero modo aīa ſit cauſa corporis, & corp⁹ aīę, in libro de aīa diximus, nũc uero de coalteratione ſatis.

Simul aũt manifeſtum, & quoniã uirtutibus animæ ſimiles formæ, quæ corporibus inſunt, fiant. Quare eorum, quæ in animalibus omnia ſimilia ſunt, hæc quidem ſunt eiuſdem cuiuſdam declaratur, hæc autem, non.

Commentarium.

Ex his quę dicta ſunt, cõducit quoddã corollariũ utile, ꝙ ſuperi⁹ etiã expoſuit, & uult, qd' corporeę diſpõnes aīę potentijs atq; uirtutib⁹ correſpõdeant, Nam (ut Auerroes inquit) Mẽbra cerui nõ differunt à leonis mẽbris, niſi qa aīa potẽtijs & uirtutib⁹ dr̃r ab aīa, unde inquit. Simul aũt manifeſtũ, & qm̃ uirtutib⁹ & potẽtijs aīæ formę atque diſpõnes, quæ corporibus inſunt, ſiles fiant, atq; correſpõdeãt. Sed quoniã corꝑis diſpões alię utiles ad phyſiognomiçãdũ ſunt, alię uero nõ, iõ cõcludit hãc differẽtiam, & inqt, Quare eorũ quę in aīalibus oīa ſimilia ſunt, duplicia ſunt, hęc quidem eiuſdem cuiuſdã declaratiua, & hæ diſpõnes utiles ſunt ad phyſiognomiçandũ, hęc uero non. Huius differẽtię cã eſt, qm̃ diſpõnũ corporearum hę q̃cq̃ in aīa notant, ut piiorũ duritiES, pectoris dẽſitas, & cęterę id genus, hæ nihil notãt, ut qd' os ſub narib⁹ collocatũ ſit frons uero in prima capitis parte, et cętereid genus, primę quidem utiles, ſecũdę uero inutiles ſunt.

Et quibus animalia operantur, hæ quidem propriæ uniuſcuiuſq; generis animalium paſſiones ſunt, hæ uero communes, proprijs quidem animæ operibus, propriæ corporis paſſiones ſimiles ſunt, communibus uero communes. Communes quidem ſunt iniuria, & quæ circa uenera extenſio. Iumẽtorum uel uilium communis eſt iniuria aſinorum uero atq; porcorum habitus, qui eſt circa uenerea. Proprium autem eſt, canibus quidem contumelioſum eſſe, aſinis aũt indolens.

ἀλυπον Indolens, Iucundi.

Commentarium.

Secundo iterum infert aliud corollarium, quòd ſuperi⁹ expoſuit, & eſt affectuum qui aīalib⁹ inſunt, talis diuiſio, qd' affectuum, quibus cætera aīalia operantur, alij ſunt proprij, hoc pacto qd' uni tm̃ generi aīalium competant. Alij cões. Et cõium, alij inſunt oībus, Alij pluribus, cõis oībus eſt, ut affectus iniurię, cõpetit enim oībus uſq; ad inſectas, cõis uero plurib⁹, eſt affectus ueneris, nam licet affect⁹ ueneris oībus fere cõpetat, proprię tñ porcis, & aſinis cõpetit. Affectus proprij ſunt, ut canibus eſſe cõtumelioſum, et aſinis eſſe indolẽs. Hinc regula eſt qd' proprijs aīæ affectib⁹ reſpõdẽt proprię corporis diſpoſitiones, cõibus uero cões. Hñt enim canes qd propriũ, per qd' denotatur proprius eius animæ affectus, ſilr & aſini quid propriũ habẽt, ꝑ qd' denotatur eius aīæ, proprium. Sed quo ad uerba Ariſtote. dubitabitur, qm̃ aſinus nõ indolẽs, ſed triſtis eſt proprie, quòd Plinius octauo hiſtorię naturalis multis ſignis teſtatur. Primo quia in regionib⁹ frigidis nõ generat & hoc propter eius naturam, quæ eſt frigida & ſicca. Secũdo qa nõ generat, niſi poſt ęquinoctium ęſtiuũ, ex eo qa eius natura ſupercaleſit, & ad coitũ red- Carte 431

ditur inſanus. Tertio qa non fert onera, niſi uerſus nates, quia mẽbra illa polletiora ſunt. ex his uult aſinũ eſſe frigidum & ſiccum, & ſic eſſe natura triſtem, hoc idem Ariſtoteles aſſerit in ultimo de animalib⁹. Rñſio prima eſſe põe ꝙ græcus textus eſt corruptus & ubi alypon ſcribit, ſcribi debet lypon, hoc eſt triſte, & ſic in antiqs trãſlationib⁹ legitur. Vel forte alypon pro indolente accepit, nã aſin⁹ indolens, qm̃ ex nullis aduerſis dolet.

Quo igitur modo & commune, & proprium liceat diſtingui, & dictum eſt. Opus tñ eſt ad omnia multa conſuetudine, ſi quis ipſe debeat eſſe ſufficiens ad dicendũ de his ſingula.

Commentarium.

Quia proprium & cõe multifariam accipi põt ideo, inquit, Quo igiẽ modo, & cõe, & ꝓpriũ licet diſtingui primo libro dictum eſt. Ibi. n. dictũ eſt ſignum propriũ eẽ, ꝙ cõpetit oĩbus, & ſp, non tñ ſolis, ut eſſe liberale, pręde qꝫ cõicatiuum proprium eſt leoni, qm̃ cõpetit omnibus leonibus, & ſemper, nõ tñ ſolis. Signũ uero proprium eſt habere frõtẽ eleuatam, hoc. n. oĩbus & ſemper cõpetit. Cõe uero eſt quod non omnibus, neqꝫ ſolis, ut eſſe iracundum, nõ. n. omnibus leonibus, nec ſolis cõpetit, indifferenter. n. & leonibus, & lupis cõpetere põt. Cũ ſe itaqꝫ excuſaſſet, addit ꝓceptũ in phyſiognomonia practica, & inqt. Op⁹ eñ eſt ad oĩa aĩalium propria ſigna & affect⁹ dĩiudicãdos multa & lõga cõſuetudine, ac experientia, ſi quis ipſe per ſe ſine aliorum obſeruatis debent eſſe ſufficiẽs ad dicendũ de his affectibus ſingula ſigna. Vbi aĩaduerſione dignum ſingulis aĩalibus naturam tribuiſſe proprios affect⁹, eoſqꝫ proprĳs ſignis, ac notis in eorum corporibus ſignificaſſe, & hoc (ut Maternus inquit) pluribus rationibus, primo qdem ꝓꝓ cognitionem in ſe, nã affectus aĩæ ſignis corporis ſpectãtur, non. n. aĩæ ſignis ſpectari pñt, cum aĩa ſit nobis ignota. Scdõ uero ob noſtrã utilitatem, niſi. n. ſigna propria eſſent affectibus correſpõdentia, inter ꝑnitioſum ſerpentem, & beneficum nõ diſcerneremus. Tertio formæ & proprios affectus, & illorũ propria ſigna ſortitæ ſunt ꝓꝓ cõſtellificationem in cœlo ſiſtẽm (vt. n. Hermes inquit) nullum eſt arenarum granũ hic, quin propriũ obtineat ſignũ in cœlo, ſuſcitãs ad illius incremẽtũ, his tribus rationibus formæ in materia ſortitę ſunt & merita propria, & ſigna propria, & affectus proprios, & qm̃ res ſunt innumerę, etiam ſigna, & affect⁹ ſunt innumeri. Propterea Ariſtoteles bene dixit eſſe opus multa cõſuetudine, & longa experientia, ad hoc ut ex ſignorũ cõuenientia, quæ a feris accipiũtur, affectus cõſimiles diſcernamus. Quæres fortaſſe quare ex ſignis plantarũ nõ accipitur regula phyſiognomiçandi. Trogus & Philõ ut in qbuſdam libellis legimus, qui illis dedicãtur dixerũt in operibus aĩæ nutritiuæ poſſe phyſiognomonia ex plantis colligi. Nam cum uegetatiua uita cõis ſit omnib⁹ uiuẽtibus, ideo multa ſigna lõgęui acceperũt ex plãtis, nam quibus boni ſunt capilli & firmi, hi longeui ſunt, referũtur ad plãtas lõgęuas, quę folia hñt firma, ſimili rõne & in alĳs. Ariſtote. ꝟo Galenus, & alĳ nõ per plãtas phyſiognomiçarũt, qm̃ phyſiognomonia eſt cognitio affectuum & morum aĩæ, mõ mores, & affect⁹ ſunt ĩ parte ſenſitiua, quæ dianoea appellata eſt, cõſtat autem hãc non plãtis, ſed aĩalibus, & hoĩb⁹ cõem eſſe. Quęres rurſus utrũ affectus hoĩs, qui eſt libidinoſus, & uenereus, ſit eiuſdem ſpẽi in aſino & porco & homine. Pythagorici crediderũt affectus in feris, et hoĩbus omnes eſſe eiuſdem rationis, qm̃ & aĩa eſt eiuſdem rõnis. Peripatetici ꝟo animã differre ab aĩa, ſicuti corpus à corpe, aſſerentes, dixerũt affect⁹ eſſe ſimiles, ſed nõ eiuſdẽ rationis.

Quoniam enim ea, quæ uidentur in corporibus, dicuntur referri in ſimilitudines, & in eas, quæ fiunt ab animalibus, & in eas, quæ fiũt ab operibus, & ideæ quedã, aliæ à caliditatibus, aliæ à frigiditatibus fiunt. Sunt autem harum quedam apparẽtium in corporibus, parua differentia utentis, & eodem nomine appellatæ, ut & pallores qui ſunt facti à timoribus, & laboribus. Hi enim & nomine eodem appellantur, & differentiam paruam habẽt adinuicem. Parua autem differentia exiſtente, non facile eſt cognoſcere, ſed uel ex conſuetudine formæ ſuperapparentiam captãtem. Eſt igitur & uelociſsimus, & optimus modus, qui eſt à ſuperapparentia, & cõtingit ſic eodem utẽtem multa dinoſcere, & non ſolum uniuerſaliter utile eſt, ſed etiã ad ſignorũ electionem. Vnũquodqꝫ enim electorum & dicere oportet talem, ut q electum eſt, uelit.

Cõmentarium.

Repetit Ariſto. hic modum phyſiognomiçandi, cũ, uidelicet, qui ex ſuperapparentibus moribus colligebatur, & pręmittit tria pro declaratione illius, quorũ primũ eſt ꝙ ſimilitudinẽ animaliũ, alię à corporibus uel operib⁹ eorũ accipiuntur, aliæ a qualitatib⁹ eorũ, ut à caliditate, uel frigiditate, uel cæteris id genus, inquit. Quoniam enim, & lege uerba ſuſpenſiue uſqꝫ ibi. Eſt igitur & uelociſſimus, & reliqua, & propterea dimittatur hęc particula, qm̃ eni, uſqꝫ ibi, & legatur ſic, ea, quæ uidentur in corporibus, dicũtur referri in ſimilitudines, dico in ſimilitudines, qa & ĩ eas, quæ accipitur à corporibus ſm particulas corporum aĩalium, & in eas, quæ fiunt ab operibus, ſiue morib⁹ animalium, uel affectibus, ut ſuperius dictũ eſt, & ſubaudi & etiã accipiuntur à qualitatibus corporũ animaliũ, ꝙ ſubdiſtinguit, & inquit. Et ideæ hoc eſt ſimilitudines quæ à qualitatibus accipiũtur, duplices ſunt, qm̃ quędã à caliditatibus, aliæ à frigiditatibus fiunt, hoc eſt primũ. Vt breuiter dicamus ꝙ aĩalia poſſunt comparari aut in diſpoſitionibus corporeis, aut in qualitatibus, ſm ꝙ eſt, ꝙ paſſionũ quæ aĩalibus uel hoĩbus competũt, quædam eodem noĩe appellãtur, parum differentes, ueluti pallores, q à timore, & qui ab ægritudinib⁹, quædam ſunt paſſiones nomine & re differẽtes ueluti pallor, qui à timore, & rubedo, quæ ab audacia exoritur, unde inquit. Sunt aũt harũ quędam demõſtratio apparentium in corporibus, quæ parua differentia utuntur inter ſe, & eodem noĩe appellatę, ut & pallores q ſunt facti à timorib⁹, & qui ſunt facti a laboribus hoc eſt morbis, hi enim ut inquit, & noĩe eodẽ appellantur, & differentiam paruã habent ad inuicem. Tacuit autẽ aliud membrum, qa intelligitur per ſuum oppoſitum, manifeſtum eſt enim ꝙ aliæ paſſiones ſunt, quæ & noĩe, & re differunt. Tertium qđ præmittit, eſt, ꝙ licet in paſſionibus nomine & re multũ diſcrepantibus phyſiognomonia ſit formalis, in paſſionib⁹ tñ quæ parum differunt, & eodem nomine appellantur, eſt difficilis, unde inqt. Parua autẽ differentia exiſtente, non facile eſt cognoſcere per phyſiognomoniã, ſed oportet phyſiognomicum eſſe captantem, ſuperapparentiã phyſiognomicam formæ, ex multa conſuetudine, & longa experientia, ubi tamen multa differentia eſt, non tanta experientia requiritur. Aĩaduerſione dignum, ꝙ qui phyſiognomiçat, debet cognoſcere aĩalia omnia, e quibus ſigna ſumat, & mores eorum, ac affect⁹, & mẽbra, & membrorũ diſpoſitiones, e quibus ſigna colliguntur. & propterea opus eſt multa conſuetudine, et longa experientia, ideo hodie, phyſiognomiçans non niſi ex aliorum obſeruatis phyſiognomiçat, ꝑ ſe enim nullus fere poteſt. His ſtantibus, concludit intentum, & terminat ſuſpenſionem, & inquit. Eſt igiẽ & uelociſſimus, & optim⁹ modus, qui eſt à ſuperapparẽtia, ac a moribus conſpicuis, declarat quo modo optimus, & utiliſſimus, & inquit. Et hoc ſubaudi, quia contingit utentem ſic eodem mõ ſ. pee apparẽtem morẽ, multa dinoſcere, dico multa dinoſcere, quia non ſolum uniuerſaliter utile eſt, ſed etiam particulariter eſt utilis ad ſignorum electionem. Poſſumus. n dicere uniuerſaliter hunc eſſe aſtutum, qa ſupapparẽs mos eſt lupin⁹, particulariter ꝟo, qa hic aſſimilatur irato, dicere poſſumus hũc eſſe natura iracundum, & hoc ſubſcribit, & inquit. Vnũquodqꝫ enim ſignorum electorum, talem eligentem oportet etiam dicere, ut quòd electum & particulariter uelit. q. d. hũc modũ eſſe particulariter utilẽ, qm̃ phyſiognomon põt in particulari dicere, quicqd uult eligere, ergo licet hic modus nõ ſit certus, ut ſupius ꝓbatum eſt,

tamen

tamen eſt optimus, q̃a per eum poſſumus in particulari et in uniuerſali phyſiognomiçare. Eſt etiã uelociſſim⁹ quia non requirit tantam experiẽtiam, ſufficit enim habere cognitionem corporeæ diſpoſitionis, quam corpus ſubit eo tempore, quo aïæ patitur affectum.

Amplius etiam & ſecundum electionem ſignorum, & ſyllogiſmo uti, quo opus eſt, ubi utiq; contingat adiungentes, conuenientibus cõuenientia. Vt utiq; inuerecũdus ſit, et paruiloquus, fur utiq; erit, & illiberalis, & fur quidem ſequens inuerecundiam, & paruiloquiũ illiberalis. In talibus igitur cuiuſq; oportet hoc modo ſecundum conuenientiam fieri methodum.

Secundus modus, ut primo libro diximus, phyſiognomiçandi erat per ſyllogiſmum, in quo ex multis affectib⁹ ſimul congregatis alĳ deducuntur, ueluti ſiquis ex ſignis uel ex propria cognitione nouerit aliquẽ eſſe ſimul inuerecũdum & paruiloquum, ex his ſimul coniunctis põt ſyllogiçare eũdem eſſe furem & illiberalem. Furem quidem propter inuerecũdiã, illiberalem uero propter taciturnitatem, unde inquit. Amplius etiam & ſecundum electionem ſignorum eſt ſyllogiſmo uti & quo opus eſt, dico q̃ opus eſt, quia ubi contingit, adiungentes conuenientibus conuenientia, & ponit exemplum, & inquit. Vt ſi utiq; & inuerecũdus ſit, & paruiloquus, ſequitur per ſyllogiſmum ꝙ erit & fur, & illiberalis, fur quidem, ut inquit. Quia fur ſequens eſt inuerecũdiam. Illiberalis uero, quia illiberali ſequens eſt paruiloquium. Tunc epilogat, & inquit. In talibus igitur cuiuſq; oportet hoc modo ſm̃ conuenientiã fieri methodum. Animaduerte, ꝙ in hac methodo fiũt duo proceſſus. Primus eſt in quo per ſigna accipiuntur aïę affectus, & hic fit aut ex feris, uel ex moribus cõſpicuis, uel ex cauſis naturalibus. Secũdus eſt in quo quidem ſyllogiſtica ſerie ex illis deducuntur alĳ affectus dãdo pat part, & totum toti.

Nunc aũt primum tentabo animalium diſtinguere, quæ ipſorum contingit permutari ad eſſendum fortia, & timida, & iuſta, & iniuſta. Sed prius diuidamus animalium genus in duas formas, adiungẽdo unicuiq; formæ cõueniẽs, ſunt. n. ſimiles.

His reſumptis, nũc accedit ad regulas phyſiognomiçãdi per ſigna propria, & iterum prius præmittit quædam. Verum antequam illa præmittat, proponit intentionem ſuã circa illa, & eſt eius intentio diuidere animalia in differẽtias, ad hoc, ut de moribus arguere poſſit phyſiognomon conuerſim ab uno in alterum, & hoc inquit. Nunc autem primum tentabo animalium diſtinguere, quę ipſorum contingit permutari, hoc eſt a quibus ipſorum cõtingat argui permutatim ac cõuerſim ad eſſendum fortia & timida, & iuſta, & iniuſta. ergo intẽtio eſt diſtinguere animalia, ut argui poſſit ab uno in aliud, quod illud ſit forte, uel iuſtum, aut timidum, uel iniuſtum præmiſſa intentione, diuidit, & ponit ordinem in dicendis, & inquit. Sed prius diuidamus animaliũ genus in duas formas hoc eſt in duas accidentales differentias in marem, uidelicet, & fœminã addendo quibus mas a fœmina, & e diuerſo quo modo a mare fœmina differat, nam licet ſint ſpecie & genere ſimiles, differentia accidentali, & forma ac figura differunt: & ſic quid fœminæ proprie competat, & quid mari addetur.

Ferarum ergo quæ educari manu aſſueſcunt, manſuetiores & molliores ſecundum animas fœminæ maribus ſunt, minus fortes, atq; nutrimẽta, manuſq; aſſuetudinem magis recipiẽtes. Quare cũ tales ſint, erũt utiq; alicubi minus iracũde maribus.

Proſequitur differentias maris & fœminæ, & inquit. Ferarum ergo quæ educari manu aſſueſcunt, manſuetiores, & molliores ſecundũ animas fœminæ maribus ſunt minus etiam fortes, atq; nutrimenta hoc eſt educationẽ, manuſq; aſſuetudinem magis recipientes, & dixit. Quæ educari manu aſſueſcũt: quoniam, quæ nõ poſſunt manu educari, ſunt nobis ignotæ, & ſic ignoramus an fœminæ maribus, an contra mares fœminis ſint manſuetiores, uel dixit hoc, quoniam feræ, quæ in ſyluis educãtur: ſunt notæ paſtoribus & uenatoribus ut poſtea dicet. Tũc ex his dat aliam differentiam, & inquit. Quare cum tales ſint, erũt utiq; alicubi hoc eſt aliq̃ rõne fœminæ minus iracũdæ marib⁹. Si. n. fœminæ maribus diſciplinabiliores ſint, faciliuſque educabiles, dubio procul & mitiores & minus iracundæ erunt.

Manifeſtum autem hoc ex nobis alicubi eſt, nam cum ab ira deuincimur, cũ difficultate prudentes, & maxime forte ſumus, ad nihil uſquã uerendum. Ad compellendum autem & ad agendum ferimur, ad q̃ utiq; ira impellit.

Cum ex dictis aſſignaſſet ſecũdam differentiam, nunc probat illam ex his, quę nobis cõſtant. Experimur enim quando ſumus irati, nos eſſe minus diſciplinabiles, & minus tractabiles, ergo cõtra ſi fœminæ ſunt diſciplinabiliores maribus atq; tractabiliores, erunt mitiores, atq; min⁹ iracundę, unde inquit. Manifeſtum autem hoc ex nobis alicubi ſiue aliquando eſt, nam cum ab ira deuincimur, ſumus cum difficultate prudẽtes, & maxime fortes. Furor enim arma miniſtrat, ſumus dico maxime fortes, ac nihil uſq; uerendum, atq; timendum, ad compellendum autem & ad agẽdũ ferimur, ad quod ira impellit, ergo ꝑ oppoſitũ cũ fœminę ſint diſciplinabiliores, erũt mitiores.

Videtur autem mihi, & magis mali operatiuas fieri fœminas maribus, & petulantiores, & illiberaliores, & imbecilliores. Fœminæ igitur quæ & apud nos enutriũtur, & ualde aliubi manifeſtæ ſunt. Quæ uero apud ſyluam, omnes confitẽtur & paſtores, & uenatores huiuſmodi eſſe, ut diximus.

Tangit hic tertiam differentiam, & inquit. Videtur autem mihi, & magis mali operatiuas fieri fœminas marib⁹, dico magis mali eſſe factiuas, quoniam ſunt & petulãtiores, & illiberaliores, & imbecilliores marib⁹. Cuius cã eſt, ut ſecũdo de generatione aïalium tradit, q̃m fœmina eſt hõ occaſionatus, & ita eius anima eſt magis q̃ in uiris orbata, in actionibus defectiua magis, & in uiribus imbecillior, hac ratione hmõi potentię debitis rõnibus aïam non informant, & ideo praue actiones ſuas eligũt. Sũt aũt petulãtiores, quia frigidiores, & propter eãdẽ cãm ſunt auaræ, oẽs. n. frigidę ſunt, & tenaces, & q̃a flegmaticæ ſunt, ideo imbecilles, hæ ſunt differentiæ maris & fœminæ, & epilogat, & ſe exponit, & inquit. Fœminæ igitur quæ & apud nos domeſtice enutriunt, & ualde alicubi. ſ. ubi diligens fuit ꝑtractatio manifeſtę ſunt, quo ad dr̃ias tactas. Quę uero ſunt apud ſyluam, oẽs, vȝ, & paſtores, & uenatores cõfitentur huiuſmodi eſſe, ut diximus, & ſic differentiæ tot & eędem in ſylueſtribus ſunt, quot & in domeſticis, & dixit has dr̃ias eſſe alicubi manifeſtas, q̃a in libris de aïalibus. Dubitabis fortaſſe, q̃m Ariſto. quatuor libro de hyſto. & primo de generatiõe aïalium, nõ in oïb⁹ ſylueſtribus ita eſſe aſſerit, quia nõ in auibus rapacibus, neq; in aïalibus inſectis, q̃ græce entoma dñr, neq; in q̃buſdã piſcib⁹, neq; in quadrupedib⁹ ouiperis, q̃m in his oïb⁹ fœminę marib⁹ ſunt maiores, potẽtiores, & animoſiores. Pręterea. In q̃buſdã aïalibus ſexuũ fit alternatio, ut in leporibus, unde Ariſto. quinto libro de hyſtoria animalium, inquit. Leporũ etiam fœmina ſæpenumero marem prior ſuperuenit, de quo Plinius libro octauo. Terentius etiã Tute lepus es, & reliqua, ergo nõ ſemper mas eſt moratior et perfectior, ſic. n. mutarentur mores. Apponẽſis in ſuis phyſiognomicis dicit hęc eſſe hmõi per accidẽs, at Ariſto. loquitur per ſe. Quod non mihi placet, quę. n. ꝑ accñs ſunt, uniuerſam ſpeciem nõ cõſequuntur. Propterea aïaduerte quędam aïalia eſſe à tota ſpẽ calidiſſima, ut ſpẽs auiũ rapacium. Hic euenit, ut mares dupl̃r ſint uſti ac ſicci, primo

tii totiꝰ generis, ſunt enim aues rapaces ex toto genere ſicce, ſcđo ul ſexua, mas. n. ſemper eſt fœmina calidior, quia igiť mares rapaces nimia adurũtur. ſ. ui generis, & ut ſexꝰ ideo ſunt parui, & imbecilles, fœminæ uero ſunt ſiccę atque aduſtę propter ſpeciem, ſed propter ſexum ſunt humidæ & frigidæ, ideo ſunt temperatę, & propter hanc rationem fit, ut non ſint ita paruæ, nec ita imbecilles, ut mares. Ouipera uero quadrupeda ſunt maiora ob finē, ut. v3. poſſint coitum pati, & ouorum molem ſimul ferre. De leporibus uero, ignoratur. Ferdinandus primus rex Apulię uenator maximus, & in omnibus iuſtus, & ueridicꝰ, dicebat leporum, quæ fœminæ ſunt, non eſſe maſculos, qui uero mares, non eſſe fœminas. Verum erãt nõnulli, ꝗ & mares & fœminæ inueniebantur. Ego uero in uenationibus, quibꝰ tot annis uſus ſum, nũquã in hac certior factꝰ ſum, reperi leporē ferētē i utero, & hr̄e uirgã & teſtes, & hoc nõ

probl. 8. ſemel, ſed pluries, uerum utcunq; ſit, Ariſtoteles decima particula problematum, uult differētias maris & fœminę eſſe hmõi, his tamen exceptis.

At uero idem etiam manifeſtũ eſt, quoniam ſm unũquodq; in unoquoq; genere fœmina mare minoris capitis eſt, & anguſtioris faciei, & gracilioris colli, & pectora imbecilliora hñt, & minus coſtatæ ſunt. Et ancas, et coxas, maribus carnulētiores, genua aũt mollia, crura gracilia hñt, & pedes pulchriores, & corporis formam iucũdiorem utiq; magis ꝗ̃ generoſiorē. Neruoſæ autem minus ſunt, & molliores, humidioribus carnibus utentes. Mares uero, his omnibus contrarij, eorum enim natura eſt genere fortior, & iuſtior, quæ uero fœminæ, timidior, & iniuſtior eſt.

Cũ dixiſſet fœminam eſſe minus fortē mare, minus iracũdam, & mali in oibus magis operatiuam, hoc ultimo ꝓbat ex diſpoſitiõe corpis, quæ reſpectu uirilis diſpõnis eſt quodã mõ orbata, & mãca, & qm̃ in ſuo genere eſt manca, ideo & in actionibus etiã mãca uideť, uñ inquit. At uero idē etiam hoc eſt eadē dr̃ia patet, qm̃ ſm unũquodque genꝰ in unoquoq; genere fœmina minoris capitis eſt, mare, & anguſtioris faciei, & gracilioris colli. Præterea etiã fœminæ pectora imbecilliora hñt, & minus coſtatæ ſunt. Præterea habent & ancas & coxas maribus carnulētiores, & hñt genua mollia, & crura gracilia, quę oīa ſunt ſigna & cauſæ mollitiei, imbecillitatis, & diminutiõis. Prę terea hñt pedes pulchriores, & corporis formã iucũdiorē utiq; magis quã generoſiorē & fortiorē. Preterea ſunt minus neruoſæ, & molliores ſunt humidioribus carnibus ſuæ naturæ idoneis utētes, per quæ omnia diſcurrendo ꝓ3 fœminas in oibus generibus exceptis auibꝰ rapacibus & alijs, quæ diximus, eſſe minus fortes minus iracũdas, molliores, & imbecilliores & magis orbatas eſſe, & maucas. Mares uero hĳs oibus cõtrarij, oã eorum natura eſt genere fortior, & iuſtior, at natura quæ fœminę eſt, ꝯtra timidior, & iniuſtior eſt, & hoc, quia manca, & orbata. Patet ergo differentia propoſita.

His ita ſe habentibus, uidetur animalium omnium leo perfectiſſimum in aſſumendo maris formam. Eſt enim habens os bene magnum, faciem uero quadratiorem, non ualde oſſeam. Superiorem autem genam non præminentem, ſed deorſum decēter pendentem. Naſum aũt hēt magis craſſum, quam gracilem, oculos faluos, non ualde concauos, rotundos, non ualde proeminētes, magnitudinem autem moderatã, ſupercilium bene magnũ, frontem quadratam, ex medio ſubconcauam magis. Ad ſupercilia uero atq; naſum ueluti nubes ſuperſtat, & ſuperiore parte frontis, habet pilos inclinatos ueluti aſylum, caput moderatũ, collum bene magnum, craſſum moderatum. Crines flauos habens, non horridos, neque ualde criſpos, quæ circa ſcapularũ iuncturam ſunt, longe magis lata, quàm coniuncta habet, ſcapulas fortes, & pectus iuuenile, & metaphrenum latum, & bene coſtatum, & dorſum moderate. Animal eſt minus carnoſum ſecandum ancas, & coxas, Crura fortia & neruoſa habens, & baſim iuuenilem, & uniuerſum corpus articulatũ, atq; neruoſum, neq; ualde ſiccum, neq; ualde humidum. Ambulans autem tarde: & magnifice incedens, atque ſeipſum in humeris: dũ ambulat, quatiens. Quæ igitur circa corpus: talia ſunt: quæ uero circa animã, eſt capax: liberale, magnanimum: uictoriæ cupidum: manſuetum: & iuſtum, atque ea amãs, cũ qbus uerſatur.

Baſim Greſſum Barinam

Cũ diſtingueret in marem & fœminam animal ipſum, & differentias aſſignaſſet inter illa, in hac parte præfigurare intendit uirilitatem in leone, & fœmininum ſexum in panthera. Nam in nullo animalium uirilitas magis appęt quam in leone, in nullo etiam magis fœmininus ſexus ꝗ̃ in panthera. Virilitas autem colligi põt aut ex bonis corporis, aut ex ipſis animæ bonis, aut ex bonis fortunæ, ꝗa uero leo, aut panthera nihil poſſidet, ideo non uult demonſtrare uirilitatem ex bonis fortunæ. Bona uero corporis, quædam colliguntur ex bonitate cõpoſitionis, quædam ex bonitate cõplexiõis. Bonitas ꝯpõnis pulchritudo eſt. Bonitas uero cõplexionis ſanitas eſt, quæ ex ſanis, & bonis operationibus colligitur. Ariſto. ergo uirilitatē in leone oſtēdit & ex bonis naturæ, atq; corporis, & ex bonis animæ. Sed dices leonem non eſſe decoratum naturę bonis, ꝗa febricitat quaſi ex pricipĳs naturę quartana febre, ut narrant. Mihi uidetur hoc quod fabulanť de leonis febre, nihil eſſe, cum Ariſto. de illa nullibi aliquid dixerit, nec tõ illi cõſona uř, ſi qdem natura nullum aial fecit, niſi mixturæ ſuæ ſpēi ęqualitatem hēat, in qua ſanus ſit: Signum autem huic nobis affert leo ipſe, quē ferũt, cũ infirmꝰ fuerit, uenari ſymiam, qua cibatus mox cõualeſcit, aliqñ etiam ſanguis canis potu ſanatur. Sed qm̃ dicit, ex trãſlationibꝰ fere patēt, Ad uerba, quæ obſcure leguntur, ueniamus, dixit itaq; leonem eſſe perfectiſſimũ, nõ quidem ſimpliciter, quoniam homo eſt omniũ animalium perfectiſſimũ, ſed in aſſumendo maris formam, quoniam in eo plus uirilitatis ꝗ̃ in cæteris animalibus oſtēditur. Gena græce eſt genys, latine mandibula etiã, accipitur ꝗ̃ pro labĳs. Supercilia uero ea ſunt, quæ ſub frõte bipartito diſticta ſunt, pili autem, qui in extremo palpebrarum ambitu adherēt, cilia dicuntur. Amplius Ariſto. per uerbũ illud bene, cũ ait, { Bene magnum, bene coſtatũ, } cõpetēter intelligit, hoc eſt competenter magnum, & cõpetēter coſtatum. Inſuper frõs leonis ſubcaua eſt ex medio, uerum ad ſupercilia, & ad naſum eleuata eſt, ueluti nubes, quæ eleuatio ut dicitur ſecundo priorum eſt ſignum liberalitatis. Præterea quid aſylus ſit, non clare patet, quidam dixerunt aſylum dici quaſi ſine ſuperciliorum eminentia ab a quod eſt ſine, & ſylo ſupercilio, uerum hoc uerbis Ariſtoteles non conſonat, alĳ aſylum in neutro genere templum, quod remus et romulus condiderunt, ad quod quicũq; cõfugeret, ab oī noxa liber eſſet, uolunt ſignificare. Aſylum uero in maſculino genere tabanum eſſe tradunt, quod græce oeſtrum dicitur, unde Virgi. tertio georgi. libro.

Eſt lenis ſyleri circa illicibuſq; uirentem
Plurimus alburnum uolitans, cui nomen aſylo
Romanum eſt oeſtrum graĳ uertere uocantes
Aſper acerbe ſonans, quo tota exterrita ſyluis,
Diffugiunt armēta, & hoc pacto accipiendo uerbis Ariſt. cõſonat, Metaphrenũ uero eſt totũ buſtũ a ſepto trãſuerſo ad collum, compoſitum ex pectore, & dorſo, ꝙ etiam a quibuſdam thorax dicitur, uerum an ita ſit, poſtea uidebitur. Verius n. metaphrenum eſt ps oppoſita phreno, quę ſubſcapillum dicitur, quia arcus eſt poſterior ſub ſcapulis collocatus, ut dicemꝰ. Ad hæc uerbũ baſim, greſſum etiã ſonat latine, uel carinã, quę ſpina eſt, ubi coſte colligũ uñr, ut in naui uidemꝰ, hæc de ꝟbis, De excellentia & uirilitate leonis, multa ab Ariſto. ac Plinio narrantur, nam ii ad

corporis

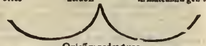
corporis figurã,ac ꝯſtitutionẽ quãſpiã reſpexerit,in illa ſummam uirilitatẽ colligem⁹, ut particulatim per ſingula mẽbra diſcurrẽdo annotauit Ariſt. Si ad aĩ mores animaduerteris, leonẽ inuenies magnanimum, ut ꝑ inceſſum Ariſto. annotauit, & Plinius. Amplius ex uſu cibi, abhorret.n. ad ſui cibi reliq̃as redire,ſed ꝑmittit accipi a quocũq;, & præcipue ab hoĩe. Annotarũt etiã ĩ eo liberalitatẽ,q̃m eſt ſuæ prædę cõicatiuus,& indigẽtibus ſępius ſubuenit. Narrãt etiã eũ eſſe uictorię cupidum,non enim niſi magnas feras uenaĩ,hẽt tñ infeſtũ onagrum,q̃m eũ ex odio uenaĩ. Amplius eſt iuſtus manſuetus,& miſericors,q̃m ꝓſtratis atq; ueniã petẽtibus aliq̃n parcit,ut Plinius exemplo fœminæ cuiuſdam declarauit. Eſt & bñficiorũ remunerator,ut Plinius & Solinus narrant exẽplo,cuiuſdã, qui ab eius pede uel ore remouit ſpinam. Pręterea cętera aĩalia excellit pręſtãtia,tum oculorũ,tum oſſium. Oculorũ qdẽ,q̃m, ut Plinius inquit, Oĩs uis conſtat in oculis,oſſibus uero, nã colliſa ignẽ emicant,nec medullam hñt, niſi crura ut Ariſto. narrat. Hæc pauca de leone.

Pardilis uero inter ea, quæ fortia uidẽtur eſſe, fœmineæ formæ magis eſt, quoniam non ſecundum crura, his autem cooperatur, & aliquod opus fortitudinis exercet. Eſt enim habens faciem paruam, os magnum, oculos paruos. exalbidos, exconcauos. Ipſos autem circũuagãtes magis, frontem longiorẽ magis, uerſus aures rotunda magis quam planam, collum longum ualde & gracile. Pectus non amplum & longum dorſum, anchas & coxas carnoſas. Quæ uero ſunt circa ilia, & uẽtrẽ, lenia magis. Color aũt eius uarius eſt, & totum eſt, tum inarticulatum, tum incommenſuratum. Forma igitur corpis talis eſt, in his aũt quæ ſecundum animam, paruum & furax, & ut omnino ſic dicere, doloſum eſt. Animalium igitur quæ uidentur fortia conuenientiora ſunt aſſumpta, & quæ maſculinæ formæ, & fœmininæ ſunt, dicta ſunt. Alia uero quæcũq; ſunt, facile utiq; eſt pertranſire. Quæcũq; uero ad phyſiognomizandũ ex animalibus conſpicere contingit in electione ſignorum dicentur. Electio uero ſignorum, quæ eſt ſecundum homines, ſic accipitur.

Cum in leone figurauit uirilitatẽ, in hac pte in pardili figurat fœmineitatẽ, uerum nõ ſine q̃one eſt qd per pardilem intelligat, cur etiã in oſtẽdendo fœmineitatẽ nõ leænã accepit, atq; cur exẽpla beluarũ, & nõ hoĩs. Aladuertẽ igitur ſub eodẽ proximo genere ac ſub alterna ſpecie, tres eſſe ſpẽs iſſimas, leonem, uidelicet, pardum, & quę ex his ꝑmixta eſt, leopardus. Leo mas eſt, cuius fœmella a nõnullis leæna dicĩ. Pard⁹ mas etiam, cuius fœmella pardilis appellatur, ſed apud Plinũ pãthera, quæ animal eſt prorſus ferũ & maculoſum, vñ Horatius in epſ̃is. Diuerſum confuſa genus pãthera camelo. Ex his uero fiũt leopardus, ac leopardilis, cõicant aũt hæc inter ſe uictu, coitu, moribus, & regimine, ueluti & canes, quæ diuerſorum modorũ ſunt. Nõ accepit aũt in exemplo leænam, q̃m licet fœmina ſit, multa tñ uirilia in ea ſpectanĩ, quæ fœmellis nõ cõpetũt. Nec accepit hominum exẽpla, q̃m aliud eſſe debet per ꝗ uultiſpicimus, & aliud de quo uultiſpicimus, quia ergo phyſiognomia eſt de hoĩe, & ea ꝑ quę uultiſpicimus, ſunt feræ, ideo exempla in feris, & non in hoĩbus accepit, maxime aũt in his, q̃m in his uirilia ac fœminea magis cognoſcũtur. Tũc inquit. Pardilis uero inter ea quæ fortia uidentur eſſe, fœmineæ formæ magis eſt, non tñ ſubaudi ſcd̃m oĩa quæ habet, q̃m nõ ſcd̃m crura. deinde narrat oĩa. & quę dicit clara ſunt trãſlationibus.

De pedib⁹ *Quibuſcũque pedes & benenati, & magni, & articulati, & neruoſi, fortes ſunt ſecundum ea, quæ ſunt in anima, referuntur in maſculinum genus. Quicũque autem pedes paruos, graciles inarticulatos habent, plus uiſu delectabiles quam robuſtos, molles ſunt ſecundum ea, quæ ſunt in anima, referuntur in fœmininum genus.*

Fortes — Quibus pedes bñnati magni articulati & neruoſi — in maſculinũ gen⁹.

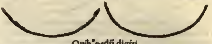
Molles — Quicũq; pedes ꝑuos graciles, inarticulatos, uiſu delectabiles — in femininũ gen⁹

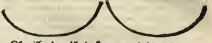
Cum prępoſuiſſet agere de ſignis proprĩjs, quę ꝑ electionem a feris, colliguntur, in hac pte proſequitur, & primo incipit ab uniuerſis pedibus, & ponit duas cõcluſiones, quarũ prima eſt. Quicũq; pedes benenatos, hoc ẽ bene tẽperatos, magnos, articulatos, & neruoſos habent, hi ſunt fortes, probatur, quoniam tales referuntur in maſculinum genus, ut ſuperius fuit ex differentia maris, & fœminę præmiſſum, ſecũda concluſio. Quicũq; pedes paruos, graciles, plus uiſu delectabiles quã robuſtos hñt, hi ſunt molles, & muliebres probatur, quia tales pedes referunĩ in fœmininum genus, ut ſuperius patuit. Hęc Ariſtoteles de pedibus.

Quibus pedum digiti curui, & quibus ungues curui, inuerecundi, referuntur ad aues curuorum ungutum. Quibus pedum digiti coniuncti ſunt, hi pauidi, referuntur in coturnices ſtrictorum pedum lacuſtrium. De pedum digitis, & unguibus.

Inuerecundi — Quibus pedũ digiti & ungues curui — In aues curuorum unguium

Pauidi — Quib⁹ pedũ digiti coniuncti — in coturnices

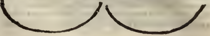
Cũ egiſſet de pedũ phyſiognomonia, hic agit de phyſiognomonia digitorum, & unguium, & iterũ ponit duas concluſiones, quarum prima eſt. Quib⁹ digiti pedũ, ac illorum ungues curui, hi inuerecũdi, probatur, quoniã hæc referũtur in aues inuerecũdas, quæ ſunt curuorũ, ungutũ, ut cornix, ſturnus, & coruus, & cæterę aues impudẽtes, ſecũda cõcluſio eſt. Quib⁹ pedũ digiti cõiuncti, hi ſunt pauidi, ꝓbaĩ, q͛a referuntur ĩ coturnices, quorũ pedes lacuſtres ſunt cõiuncti & ſtricti, & tamen ſunt pauidę.

Quibus ea, quæ circa talos ſunt, & neruoſa, & articulata ſunt, fortes ſunt ſecundum animam, referuntur in maſculinũ genus. Quicũq; talis carnoſi ſunt, & inarticulati, molles ſunt ſecundum animas, referuntur in fœmininum genus. De talis

Fortes — Quibus tali neruoſi & articulati — In maſculinum genus

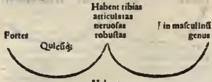
Molles — Quibus tali carnoſi, — in fœmininum genus

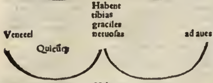

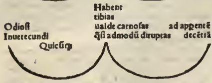
Cum egiſſet de digitis, & unguib⁹, hic agit de talis, & horum partibus, & ponit concluſiones duas, quę ex uerborum tranſlatione patent.

De cruribus & tibiis

Quicũq; tibias habent & articulatas, & neruoſas, & robuſtas, anima fortes ſunt, referuntur ad maſculinum genus, Quicunq; tibias graciles neruoſas habent, uenerei, referuntur ad aues. Quicũq; tibias ualde carnoſas habent, quaſi ad modum diruptas, odioſi, & inuerecundi, referuntur ad apparentem cõuenientiam.

Cũ egiſſet de talis, nũc de tibĳs agit, de quibus ponit tres cõcluſiones, quarũ prima eſt. Quicũq; hñt tibias articulatas, neruoſas, & robuſtas, ſunt animo fortes, probaẽ, quia referuntur ad maſculinũ genus, ſecũda uero eſt. Quicũq; hñt tibias graciles, neruoſas, ſunt uenerei, probatur, quia referũtur ad aues tertia. Quicũq; hñt tibias ualde carnoſas ac ſupfluas quaſi admodum diruptas, ſunt odioſi, & inuerecundi probatur, quia referuntur ad ſuperapparẽtem conuenientiam, nam caro in tibĳs nec ſuperflua, nec manca eſſe debet, ſed moderata, ac commenſurata, cũ enĩ ſic bene affecta fuerit, gratũ & uerecũdum, & modeſtum ſignificat, ergo a cõtrario cũ ſuperflua fuerit, odioſum & impudẽtẽ ſignificabit. Retulit ergo ad ſupapparẽtẽ decẽtiã quę eſt cõtraria huic diſpõni, ut locus ſit a ↄtrario, hęc Ariſto. de tibĳs. Verum quo ad uerba attinet, quidam inter tibias, & crura differentiam cõſtituunt, nam crus a genu initium capere, in talũq; uſq; deſinere, aiũt celſus in tercio ultimum eſt iuxta talũ ex utroq; crure paulum ſanguinis mittere. Ouidius primo metamorpho. Crura nocẽt ſentes, tibiã uero a parte anteriore uocari, os enim illud a genu ad pedẽ uſq; deſcẽdens, tibia eſt, & antiqui & præſertim Ethruſci oſſibus tibiarum muſica inſtrumẽta fecerũt, propter quod tibias uocauerunt. Horatius in arte poetica tibia non ut nunc oricalco iuncta tubæq; æmula. Sed Ariſtoteli Theodoro interprete primo animalium hiſtoria uidetur tibiã id eſſe, quod gemino eſſe ſubiaceat, cuius pars prior crea, poſterior ſura nuncupantur, quæ ſura in homine & in quibuſdam animalibus quę cauda carẽt, carnoſa eſt, uel pleniuſcula, nam ut Ariſto. ſcribit. Oẽ alal carẽs in ſura carne, hꝫ caudã alicui⁹ ſubẽ, ut pilorũ uel alio mõ, ſic itaque tibia ex ſura & crea cõgregatur. Hacten⁹ de tibis. Quo uero ad ſententiam attinet, Ariſtoteles cum diſpoſitionem illam tibiarum ad aues retuliſſet, nõ ſimpliciter id fecit, nam homo omni tempore coit, ſed quia aues tempore coitus libidinoſiores ſunt. Hæc de tibĳs Ariſt. ſcribit.

Quicũq; genu craſſi ſunt, cinædi, referuntur ad apparentẽ conuenientiam.

De genu

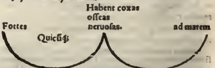

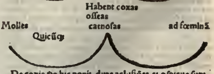
Nunc de genu, de quo hãc affert cõcluſionẽ. Quicũq; genu craſſi ſunt cinædi, ꝓbat qm̃ referẽ hęc diſpõ ad ei⁹ contrarium. ſ. ad apparẽtẽ cõuenientiã. Si. n apparẽs decẽtia moratum facit, cõtraria ei⁹ diſpõ cinædum faciet. Quo uero ad ꝟba attinet, genu craſſi uno uerbo græce dicunẽ gonycrati, ſed quid genu ſit, aperiamus. Femuri itaq; genua annectuntur, ubiq; uertebra eſt, qua ſedendo uel ambulãdo ita ſe flectit, ut literę grecę figuram hẽat, ideo uulgo fœmina & crura ſimul gãma nũcupanẽ, nã reuera hoc mẽbrum in genu flectitur, genu dicitur a parte ſuperiori. Stati⁹ primo Thebaidos. Flexoq; genu uacua ilia tẽdũt. A parte uero ĩferiori hoc eſt retro poples appellatur. Ouidius octauo metamorpho. Dextroq; a poplite leuum pręſſa genu, digitis inter ſe pectine iũctis. L. Columella libro ſeptimo. Si dolore neruorũ claudicat, oleo & ſale genua poplitesq; & crura complicãda ſunt. Lucretius tertio libro, Brachia palpebræq; cadunt poplitesq; cubanti. Sed apud hyſtoricos etiam pro tota parte neruoſa accipitur. Liuius uigeſimoſecũdo libro, et Horati⁹ primo ſermonũ, Qui peccas minus atq; ego cum fului rutubæq; aut placideiani cõtẽto poplite miror pręlia, ſed in propoſito pro cõgregato accipitur, unde Ariſto. primo de hiſtoria commune femoris & tibię genu poplesq; eſt. Hęc de genu.

γ gamma

De coxis

Quicũq; coxas oſſeas, atq; neruoſas habent, fortes, referũtur ad marem. Quicũq; coxas oſſeas, & carnoſas habent, molles, referuntur ad fœminam.

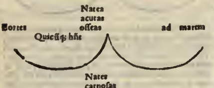

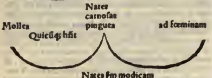

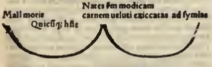
De coxis ꝟo hic ponit duas ↄcluſiões, ei ꝑſpicuę ſunt, ſed quid ſit coxã, exponamus. Vbi aladuerſione dignũ, ꝙ ubi femora annectuntur, uertebrę ſunt, quę coxę dicunẽ. Celſus libro quarto. Renes ꝟo diuerſi, q lũbis ſub imis coxis ĩhererẽt, Iuuenalis hic coxa debilis ambos ꝑdidit ille oculos. Celſus etiã libro quito. At eũ uulua ꝑcuſſa eſt, dolor ĩ inguinib⁹, & coxis, & femorib⁹ eſt, ſed coxa hoc ẽ os uertebræ uocaẽ etiã coxẽdix. Suetonius in uita Auguſti. Coxẽdice & femore & crure ſiniſtro, nõ ꝑinde ualebat, ut ſępe etiã inde claudicaret. Q̃ aũt coxa iuncturã ꝟtebrarũ, ſit cũ neruo ꝟtebrã cõtinente ee os ꝗꝫ ſignificet, oñdit. Plinius iunior in epiſtolis, hunc dũ ſequitur, colligitq; per leue, & lubricum pauimentum fallente ueſtigio, cecidit, coxamq; fregit, quæ parum apte collocata reluctãte ętate male coijt. Cælſus etiam libro quarto. Coxis proxima ſunt genua, de oſſe intellexit, hãc quidẽ ſciã uocãt, hicq; ſciaticos appellãt, qui coxendice claudicãt. Apud Ariſto. ꝟo coxa aliquando μηρός, ut hic, aliquando κοτυληδών appellatur, unde libro primo de hiſtoria animalium inquit. In quo autem femur uerſatur, coxa, & acetabulũ ſubaudi dicitur. Hęc de coxa.

Quicũq;

Quicũq; autem nates acutas quidem oſſeas habent, fortes ſunt. Quicũq; uero carnoſum, pinguis habent molles. Quicun que uero habent ſecundum modicam carnem ueluti exiccatas, malli moris ſunt: referuntur ad ſymias.

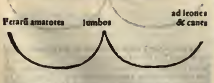

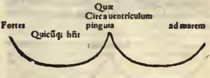
De natib⁹ uero ponit tres cõcl'ones, quarũ Prla ē, Quicũq; nates acutas ac oſſeas hñt, ſunt fortes, pbaſ, qm̃ referunſ ad maſculinã genus. Scd'a. Quicũq; hñt carnoſas ac pingues, ſunt molles, pbaſ, qa ad gen⁹ femininũ referunſ. Tertia. Quicũq; hñt nates ad modũ exiccatas ſm modicã carnẽ, ſunt mali moris, pbaſ, qa referunſ ad ſymias, q̃ ſunt malorũ morũ hæc de cõcluſiomb⁹. Sed quo ad uerba attinet. aiaduerte q in græco ſcribiſ, πυγα, & in trãſlatione ueteri pectem, &, ut mihi uſ. error eſt, qm̃ poti⁹ pugnũ ſonat, oriſ aũt error, qm̃ pyga interdũ mẽtula dr̃, qd' ē rõne extreme ptis pyga. n. extremã ptẽ tã anteriorẽ q̃ poſteriorẽ ſignificat, & ppterea nates & mẽbrũ uirile ſignificabit. trunchi. n. extremũ utrũq; ē. Horati⁹ prio ſmonũ. nec nũmi pareãt, aue pyga. Martialis & Antis hñs ortopygrũ, macre, hoc ē rectã pygã. Mihi tñ uſ eē ſcribẽdũ, πυγαὶ nã πυγὴ græce nates dñr, queq; ab Ariſtotele aliqñ γλουτοὶ græce, latine nates dñr. uñ prlo hyſtoria. ptis uero excretoriç, qd' ſubditũ, q̃ſi ſtrãgulũ, nates appellaſ.

De lumbis *Qui lumboſi, ferarum amatores, referuntur ad leones, & ad canes. Videbit enim utiq; quis & canum, eos, qui ſunt ferarum amatores: lumboſos ſe habere.*

De lũbis ponit unã cõcluſionẽ, q̃ eſt. Quicũq; lũboſi ſunt, ferarũ amatores ſunt pbat, qa referunſ ad leones & ad canes, ad canes qdẽ, qa uidebit utiq; qs & canũ eos eē ferarũ maxle amatores, q lũboſi ſunt, ut leporarij canes. Sed quo ad uerba attinet, a cinctura ad nates lũbi uocãtur, ubi ſedes libidinis eſt Perſius cũ carmina lũbũ intrãt & tenero ſcalpunſ ubi intima uerſu. Et in ſacris quoq; legim⁹. Sint lũbi ueſtri pcincti, & nec. iniuria qdẽ. ibi. n. luxuriç ē domiciliũ. Ariſto. 1. de hiſtoria, partẽ poſteriorem pari ſtructura pcingunt, uñ nomẽ oſphys inditũ eſt. Sũt igiſ lumboſi hoĩes, qui lumbos longos & aliqua ex parte craſſos hñt, ueluti & curſores canes, q uulgo leporarij dicuntur. Iſti. n. canes, ad hoc, ut philotheri, hoc eſt amatores ferarũ ſint, lumboſi eſſe debẽt, ut eorũ lũbi ſint oblongi, & mediocriter magni ac craſſi, & neruoſi, & duri, ut nos in canib⁹ leporarijs nõ ſemel obſeruauim⁹ peregrina enim] & reucer, & falco, & tyber, & alij q̃plurimi nrorũ excellẽtiſſimorũ canũ, ita lũboſi extiterũt. & inter canes ſummã excellẽtiã habuerũt Expertus etiã ſum ualidos canes eē pectoroſos, & coxas neruoſas. & rotũdas hẽre ad modũ uiniferi. Ad pilorũ etiã duritiã caniſpices aiaduertũt, ſunt. n. canes quorũ pili duri ſunt, fortes, hæc nos in nris canib⁹ diligẽter annotauimus nũq̃. n. inuenim⁹ ualidos canes ſine his, aut horum aliqbus. Hæc de lumbis

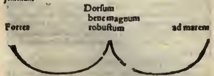
Quibus ea, quæ circa uentriculum ſunt, pinguia ſunt, fortes ſunt: referuntur ad marem. Quibus autem non pinguia, molles: referuntur ad indecentiam. De uentre

Nũc de uẽtriculo, ĩ quo cibus deuoraſ, duas ponit cõcluſiões. pria ē. Quicunq; hñt ea q̃ circa uẽtriculũ ſunt, pinguia, ſunt fortes. pbaſ qa ad marẽ referunſ. Scd'a cõcluſio ē. Quicũq; ea, q̃ circa uẽtriculũ ſunt, hñt non pinguia, ſunt molles, pbaſ. qa referunſ ad indecẽtiã, decẽtia enĩ, ē, ut ſint magna ad hoc ut calor circũſtãs magn⁹, & fortis ſit, q eſt roboris fundamẽtũ. Sed quo ad uerba attinet, aiaduerte dr̃iam eſſe inter uẽtrẽ & uẽtriculũ. Vẽter enĩ a ſupiori pte pectore, ab ĩferiori, ilijs, & pube, a latere lateribus ipſis terminaſ. Iuuenalis. Montani quoq; uẽter adeſt abdñe tardus hic q̃ extẽdiſ Ariſt. prio hiſtoriarũ uẽter ĩfra pect⁹ eſt parte priore eiuſq; radix umblicus ē, appellaſ aũt græce γαστὴρ gaſter, latine uẽter. Vẽtricul⁹ uero ſiue aluus Ariſtotele auctore prio hiſt. libr. pars eſt uẽtris in qua cib⁹ deuoraſ, uñ ita ſcribit Theodoro interpre. partem, qua cibus recipiſ, os appellam⁹, quæ græce στόμα dr̃, in quã deuoratur, uentriculũ, q̃ κοιλία uocatur, & ſic uentricul⁹ pars uentris eſt, per ea uero, quæ circa uẽtriculum ſunt intelligit latera, & pect⁹, hæc. n. cũ pinguia ſunt, hoc eſt magna, fortitudinis nota ſunt. Hactenus de uẽtriculo.

Quibuſcunq; dorſum & lene magnum, & robuſtum, animabus fortes ſunt: referuntur ad marem. Quicunq; autem dorſum anguſtum, & imbecillum habent, molles: referũtur ad feminam De dorſo

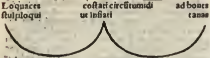
De dorſo uero duas cõcluſiones cũ ſuis ꝓbationib⁹ af fert,q̃ trãslatione clare ſunt. Verũ quo ad uerba attinet, dorſum græce νῶτον,ſed in trãslationibus antiquis ſpina ſcribitur,uertue dorſum ſcribendũ eſt.dorſum uero & interſcapiliũ apud nõnullos idẽ ſignificat,dictũ quidẽ dorſum quaſi dorſum,interſcapiliũ uero,q̃a inter ſcapulas,unñ uallecula illa,q̃ inter ſcapulas collocat̃,Interſcapiliũ uel dorſum appellãt Iginꝰin deſcriptiõe urſę.In humero clarã unã.In pede de poſterioribꝰnouiſſimo duas. In ſummo iterſcapilio unã.dorſum ergo & iterſcapiliũ idẽ ſignificat.Sed Ariſt.ut mihi uĩ,dorſum totũ ſpatium, qđ pectori contraponit̃ νῶτον,hoc eſt dorſum appellat.unñ primo hiſto.dorſum pone pectꝰ eſt,cuius partes ſcapulę, & ſpina,īfraꝗ e regiõi uẽtri,lõbi hñt.uerũ de hic hactenꝰ.

De coſtis

Qui uero benecoſtati ſunt,fortes anima ſunt,referũtur ad marem qui uero non coſtati, molles animabus ſunt referũtur ad fœminam. Quicunq; uero ex coſtatis,circũtumidi ſunt,ac ſi inflati eſſent,loquaces ſunt,et ſtultiloqui, referuntur ad boues & ad ranas.

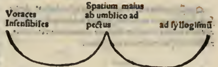

De coſtis & coſtatis tres affert cõcl'ones,q̃ patẽt.Sed illud dubitatiõe dignũ eſt,qm̃ loquaces & ſtultiloquos ad boues & ranas refert. De ranis q̃dẽ nemo dubitat nã garritũ atq; loquacitatẽ,oẽs ranis tribuũt.Ouidiꝰ, Garrula limoſa rana coaxat aquis.De bobꝰaũt qđ Ariſt.inquit.Ambiguũ eſt,nõ.n.bobꝰgarrulitatẽ,& ſtultiloquiũ tribuunt.iõ,ut mihi uĩ.Ariſt.ꝑ boues tauros intellexit. q ſtultas uoces emittũt,& frequẽter mugiũt,dũ ira gliſcẽte,arenã in aliũ ſpargunt. Quo uero ad rubricã attinet, pleura græce latine coſta,uel latus, dictæ quidem coſtę, quia interiora cuſtodiunt,uel quia ſimul ſtant,latera uero īfra alas ſunt & a dextra,& ſiniſtra.Iuuenalis,Prgterea lateris uigili cũ febre dolorẽ. Si cœpere pati miſſum ad ſua opera morbũ.Infeſtũ credũt a numine.Eſt aũt morbꝰ is,quẽ medici pleureſim uocãt.Solẽt iter latera,& coſtas diſcrimẽ hoc notare,nã latera coſtis terminant̃.Et ꝓpterea apud anathomicos coſtas oſſula laterica eſſe legimꝰ q̃ latera cõterminãt.dcã q̃dẽ latera,uel q̃a ꝑ ipſa iteriora latẽt,uel a latitudine,Ariſt.i.hiſto.de coſtis ſcribẽs. ingt. Cõtes ãt ptis ſupioris iferioriſq; coſte octonę,nã de boiſbus genꝰ turdulorũ,quos ſeptenis coſtis ferũt creari, nullius idonei auctoris teſtimonio cõſtat.& ſic coſte oſſula lateralia ſunt.

De umbilico

Quicunq; aũt maius habent id,quod ab umblico ad pectoris imum eſt,quã quod eſt ab imo pectoris ad collum, uoraces & inſenſibiles. Voraces quidem,quia uas magnum habẽt,quo ſuſcipiunt cibum. Inſenſibiles uero,quia anguſtiorem locũ habent ſenſus,compreſſumque a ſuſceptiuo cibi,ita ut ſenſus graueſcant aut propter ciborum repletiones, aut propter indigentiam.

De ſpatio ab umblico ad pectoris imũ nũc loquit̃.Vẽrũ aiaduerte,ꝙ Ariſt.ab umblico, duas accepit mẽſuras, alterã q̃dẽ ab umblico ad pectinẽ. Alterã uero ab umblico ad imũ pectoris.& iuxta has duas poſuit cõcl'ones,prima eſt,q̃bꝰ ſpatiũ ab umblico ad pectinẽ maius eſt q̃ ab umblico ad pectꝰ hi breuis uitæ ſunt. Affert cãm lib.ꝓblematũ,q̃m aluꝰi qua cibꝰ deuorat̃,ob eiꝰparuitatẽ frigidꝰ eſt.ita ut nõ poſſit bñ cibũ cõcoquere, & iõ ꝑꝑ indigeſtionẽ,multarũ ſuꝑfluitatũ g̃ñatiuus eſt.e q̃bꝰmorbi multi emergũt,ob quos nõ diu uiuũt.Scđam ponit hic, & ingt.Quicunq; ãt maius hñt id,qđ ab umblico ad pectoris imũ eſt,q̃ qđ ab imo pectoris ad collũ,uoraces ſunt, & inſenſitiui,& hãc ꝓbat quo ad utrãq; ꝑtẽ,& ingt. Voraces q̃dẽ,q̃a uas magnũ hñt uẽtriculũ.uidelicet in quo cibũ ſuſcipiũt. At i maiore q̃to maior uas eſt,maiorq; appetitus,atq; actio maior ꝓbat ſcđam & ingr. Inſenſibiles uero,q̃a anguſtiorẽ locũ hñt ſenſus anguſtiorẽ locũ dico cõpreſſum,uidelicet a ſuſceptiuo cibi,ita ut ſenſus graueſcãt.ſꝑ.q̃a aut graueſcunt ꝑꝑ ciborũ repletiones repleto enim cibo ſenſus q in corde ſunt,graueſcũt,& turbidi fiũt ꝑꝑ uapores eleuatos a cibis,& in anguſtum locũ redigũt ꝑꝑ repletionem cibi,q̃ cor cõſtringit,aut graueſcũt ꝑꝑ indigentiã,uacua.n.aluo,cholera diffuſa ad ſtomachũ. ſtimulat ſenſum eius,ita,ut alĳ ſenſus q in corde ſunt, tabeſcãt.Quare cum ſtomachꝰ quali ſꝑ ſit uł plenꝰuel uacuꝰ ime ſenſus ſꝑ graues ſunt. Quo uero ad rubricã attinet, ὀμφαλὸς græce latine umblicus,hic ãt i medio uẽtris ſitꝰ ẽ. Ariſt.hiſt.e radix uẽtris umblicꝰẽ.Eſtq; ueluti cẽtrũ, dictuſq; quaſi umbꝰliũ,unñ & umbo appellat̃ locꝰi medio clipei,ex umblico aũt īfans i utero pẽdet,ex eo ẽt nutrit̃. Vmblicꝰmultifariã accipit̃.Virgiliꝰ in priapeia rũpant̃ ꝑ tor uſq; mẽtulaq; ne q̃cq̃ ſibi pulſet umblicũ.accipit̃ ẽt ꝓ medio cuiuſq; rei.Pliniꝰ.Vmblicꝰ Italię circa lacũ reatinũ ẽ.Et i priapeis.delphos pithiꝰ orbis umblicꝰ& de libr. quoq; umblicũ Catullꝰdici oñdit ſ̃lata chartes ẽgie nouẽ libri.noui umblicꝰ lora rubra mẽbrana.Hec de umblico.

Quicunq; uero pectora magna atq; articulata habẽt, animo fortes ſunt,referuntur ad marem.

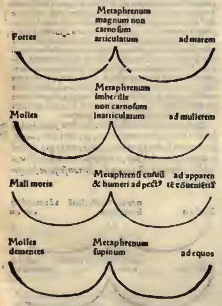
De pectore unã ponit cõcl'onem cũ ſua ꝓbatiõe,q̃ oĩa clara ſunt. Quo aũt ad uerba attinet,ςῆθος,aut θώραξ græce latine pectus,a iugulo uero incipit pectꝰ,qđ quatuor ꝑtibus terminat̃.incipit a iugulo,deſinit in aluũ,duobuſq; lateribus cõcludit̃,ad alaſq; ſe extẽdit,dictũ.ut multi autumãt,qđ peſſũ ſit iter mãmillas,nã mãmæ i pectore ſunt. Martialis,Aut tibi pãnoſe depẽt pectore mãme. Ariſt. ãt uidet̃ thoracẽ alterũ facere a pectore. Hiſto.n.primo inquit. Thoracẽ eã partẽ appello,q̃ a collo ad pudẽda uſq; trunca portendit. Eodẽ libro in alio capite dicit ſi thorax ipſe ꝑte priore poſterioreue cõſtat,mox a collo ad pectꝰ priorẽ obtinet ſitũ bipartitũ,in mammas partẽ ſui utraq; exuperãs. Vñ pectꝰ(auctore Ariſtotele)iter lacertos hoĩ cõſtitutũ eſt,cæteris inter crura priora, latũ id ẽ in hoie nõne ꝑmittit,quũ nihil lacerti adiuncti lateribus impediant. At quadrupedibꝰ,ꝙ añ ſe crura, cũ ambulant,locumq;

cumq;

cumq; mutāt, protendunt. para hęc coarctata eſt, uñ fit, ne quadrupedes eo loco habeant mammas, nā homini q̄ & ſpatĳ laxitas permittit, & carnoſa ea pars eſt, cum uperiri ſedem cordis conueniat mammęque pectori afformate ſunt. Hæc de thorace, et pectore.

De metaphreno.

Quicunq; uero metaphrenū habēt magnum & non carnoſum, & articulatum animabus quoq; fortes ſunt, referūtur ad marem. Quicunq; autem imbecille, & nō carnoſum, & inarticulatū animabus molles ſunt, referūtur ad fœminā, Quibuſcūque metaphrenū ualde curuū eſt, & humeri ad pectus cōcurrētes ſunt mali moris, referuntur ad apparentē conuenientiam, quoniam nō apparent anteriora, ut debēt apparere. Quicūq; aūt metaphrenū ſupinū habent, molles ſunt, & demētes, referuntur ad equos. Quoniā aūt neq; curuum ualde neq; concauum oportet eſſe, medium quærendum eſt benenati.

De metaphreno, quatuor cōcluſiōes ponit, q̄ itelligi nō pñt, niſi qd metaphrenū ſit, exponat. qdā p metaphrenum ſcapulā uolunt ſignificare, qđ qdē mihi non placet, nā quę dicit de metaphreno, ſcapulis nō cōpetunt. Alĳ dixerūt p metaphrenū eē intelligēdū dorſum, uel iter ſcapulū, qđ etiā minime mihi placet, qm̄ quæ Ariſt. hic dixiſſet, eſſent ſupflua, ſupius.n. de dorſo dixit. Alĳ uoluerūt p metaphrenū totū thoracē eē audiendū, ut ſuperius narrauimus, qđ nō cōſonat uerbis Ariſt. Galenus ergo aīt eo libro exponit, q de interioribus iſcribiť uulgo, uolunt.n. pectoris imū, qđ a pte anteriore cōterminū ē ſtomacho ſiue aluo, uel uentriculo. Phrenō a ueterib⁹ eſſe appellatū qđ latine idē eſt qđ mēs, nec ab rōne, qm̄ dū in eo loco īfirmitas aut apoſtema eſt, mēti nocumentū inferri uidebāt, a Platonis uero tpe, ut ingt, diaphragma hoc eſt diuiſio dicta eſt. uñ Ariſto. de partibus. iĳ. annectitur hoc ſeptum ſiue cinctura coſtis parte ſui carnoſiore ualidioreq;, media aūt cōſtat mēbrana exiliori, ita.n. & ad robur, & ad prgiētū cōmodius eſt cōtra colorē ſe offerētē, hoc ueluti ſobolē eſſe. Argumētū ex ĳs, quæ plerūq; accidūt, ducit. ubi enim pp uicinitatē attraxerint humorē calidū atq; excrementū, cōtinuo mētē, ſenſumq; plane perturbant, quā ob eē phrenes appellanť quaſi participes prudētię ſint, atqui nullatenus participes ſunt, ſed qa ꝓpinquę ſunt ĳs, q̄ uim obtinēt illā (cordi.n. p̄tēdunť) huic mētis mutationē apertiūs. patet igiť ex his imū pectoris anterius, qđ eſt ſtomacho cōterminū eē phrenū, uerū nūc diaphragma hoc eſt diuiſio dr̄, quatenꝰ eo loco diuiduntur ſpūalia a naturalibus, quare metaphrenū ea pa poſterior eſt, q̄ phreno oppōit, dicta metaphrenū hoc ē poſtphrenū. Pōtq; dici ſubſcapilū, qa ea ps eſt uerſus cincturā ſub ſcapulis cōſtitutus. Eſtq; pars iter ſeptū trāſuerſum, & iterſcapiliū. Hæc de metaphreno mihi uiſi, de quo Ariſt. quatuor cōſtituit cōcl'ones, quarū duæ primū pſpicuę ſunt, tertia uero hęc ē, Quibuſcōq; metaphrenū ualde curuū eſt, ita ut humeri ad pectua cōcurrētes ſint, hi ſunt mali moris, ꝓbat loco a cōtrario, & ingt. Referunť ad apparentē conuenietiā, q̄ ē illi diſpōni cōtraria, qm̄ nō apparent anteriora ea rōne qua debēt appere, & ita ſi apparēs cōueniētia ī forma ē ſignū bonoꝝ morū, cōtraria diſpō erit ſignū malorū morū. Sed quo ad rōnes attinet, aiaduerte q̄ hæc eſt axioma, ac dignitas in phyſiognomicis, ſi cōueniēs cōpoſitio ē ſignū bonorum morum, indebita compoſitio erit ſignū malorū morū. cā uero, qm̄ ſicuti corpꝰ icreatura uitioſum eſt, ita & aia in actionibus turpis, & uitioſa erit. uñ Loxus mōſtrū i corpore, & in aia monſtrū eſt. Ariſt. ad Alexādrū. Albedo liuida uel flaua, hois deceptiui magnū ſignū eſt, q̄ ſi cū hoc accidat mōſtruoſitas erit & natura, & aia diminuiꝰ, fuge ergo, ut ingt. Preterea eodē loco, caue ab hoie oi, q aliquo mēbro diminutꝰ ac mancus eſt, ue, luti ab inimico, qm̄ turpes ac māchi temerarĳ ſunt, loquaces & ſine iudicio oia pferētes. Talis fuit Therſita. unde Homerꝰ, ἀμετροεπὴς ἀκριτόμυθος, hoc eſt ſine menſura locutū & abſq; iudicio. Virgilius. Quo non deterior alter uenerat ad troiā. Homerus ergo cum Therſitā ī corpore mōſtrum, & turpe inueniſſet, aia quoq; mōſtrum eſſe dixit, huꝰ cā eſt, ut in libris ethicorum colligiť, qm̄ actiōes ſtudioſæ recte ac cōnabiles ſunt, tales autē exercet aia p corpus atq; corporis ptes, tanq̄ p inſtrā, quare qbꝰ ptes turpiter, ac male cōponunť, cū ſpūs p ipſas ad actiones debitas ꝓficiſci non poſſint, imbecilliter mouentur, quare actiones erūt turpes & ibecille & obliquæ, ueluti & partes quibus aguntur, obliquæ ſunt. Sapientiores aliā cām aſſignarunt, dixerunt.n. tales male formatos ex natali infelices eſſe factos, nec iniuria quidē, qm̄ quia ex natali a ſuæ ſpeciei rectitudine deficit, infelix. & infortunatus exoritur quare ueluti ignis calefacit, quia ē ignis. & aqua humectat, quia eſt aqua, ita q̄ ex natali, naturaq; ipſa infelix eſt, ac infortunatus infelicitat oēm hoiem, qui ſecū miſtꝰ eſt, nec alia rōne, niſi quia natura infelix eſt. His ergo iſpectis, perſpicuum eſt, oēm malā cōpōnē ſedē eſſe ad oēm flagitioſam diſpōnem, cōtra uero, oēm cōmēſuratā eē locum ad oēm uirtutē, ꝓpterea i fine cōcludit, & ingt. Qm̄ autē neq; curuum ualde, neq; concauum oportet eſſe metaphrenū, mediū inter hæc quærendum eſt hois benenati, ac ingenioſi. Quarta cōcluſio hæc eſt, qoibꝰ metaphrenū ſupinū eſt ita cōcauū habeatur, & facies ſit quaſi ad cœlū, & pectus quaſi ad ſtrumā uergat, hi ſunt molles et demētes, ꝓbat, quia referūtur ad equos, quorū metaphrenū concauum eſt, ex equis n. poſſimū fœmine coitus tpe inſanire uidentur, ut dicit Ariſt. Hactenus de metaphreno.

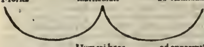
De ceruice & humeris.

Quibuſcunq; ceruix & humeri exarticulati, anima fortes ſunt, referūtur ad marē. Quibuſcunq; aūt humeri imbecilles, inarticulati ſunt, animabus molles ſunt, referuntur ad fœminam. Dico hæc, quæ quidē de pedibus, & cruribus. Quibuſcūque humeri bene ſoluti ſunt, hi anima liberales ſunt, referūtur ad apparentem formam, nam apparenti formæ liberalitas cōueniens eſt, Quibuſcunq; uero humeri difficulter ſoluti conuulſi ſunt, hi illiberales, referunt ad apparentē conuenientiā.

Fortes — Ceruix humeri exarticulati — ad marem

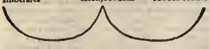
Molles — Humeri imbecilles inarticulati — ad fœminam

Liberales — Humeri bene ſoluti — ad apparentē formam

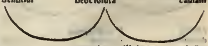
Illiberales — Humeri difficulter ſoluti, conuulſi — ad apparētē conuenientiam

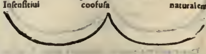
Añq̄ cōclōnes annotenť, de rubrica agēdū ē. Vet⁹ ergo trāſlatio de muſculis iſcribiť, q̄ textui grgco oō cōſonat. Propterea aiaduerſiōe dignū, q̄ epomis grece iterdū clamys latine ē. Clamys uero ē ueſtis gen⁹, q̄ milit ib⁹ & paleſtris cōueniebat, quo io mō eā Ariſt. nō ſumit, iterdū ceruicē ſignificat, & hoc pcō Ariſt. hiſtoriarū primo ſumpſit, cū inqt. σὸ' πι'σθιν αυχένος ποςί' σ ι'πωμι'ς, hoc eſt ps poſterior colli extima ceruix appellata eſt. Inſup omi apud uererē trāſlationē ſpatule leguně, nō th latine, nam ſpatule ſi uerbū arm ē, fruct⁹ palmarū añq̄ apianē, ſignificat. ſin aūt uerbū græcū ſit, delitias, a ſpatalo græce, latine delitior. Sed qm̄ uulgares ſpatulas p humeris utītue rubrica q̄rū ad rē oō male ſe hēret, uerū ut prio de aialibus tradit, omi grece humeros ſignificat. Sit ergo rubrica de humeris & ceruice, ſed qd ceruix ſit, dicam⁹. Eſt ergo ceruix ut Ariſt. prio de hyſto. placet, loc⁹ ubi caput flecti pt. Ceruicis. o. hęc utilitas ē, ut ad dexrrū ſiniſtrūue pꝛoſum retrorſumq; uertaē. Cōſtat. n. ex oſſib⁹ orbicularii uertebraris, e qb⁹ ſit ad circūſpectionē facilis, hinc q flecti. nec tegi pñt elogice durę ceruicis dñr. Hinc Perſi⁹. Frāge ceruices tuas. & in hac Iugū pōduſq; plerūq; Iponiť. Virgilius Ergo age care pr̄ ceruici iponeř nře, Ipſe ſubibo humeris, nec me labor iſte grauabit, Huius ceruicis ps anterior gula dř, nā collū tā ceruicē poſteriorē, q̄ gulam anteriorē habet, ex his. n. duab⁹ cōſtat collū circūcollū uero a laterib⁹ duæ uene magnæ ſunt, q̄ apud Celſum fragitides nūcupanť, p ceruicē cerebrū ad medullā dirigiť, et ab hoc nomen accepit hæc de ceruice Humeri uero q græce omi dñr, ſunt e qbus brachia pēdent, n̄ ēt armi dñr, e quibus arma, ut ait Feſt⁹ p te dicta, qm̄ ab armis hoc eſt humeris depedēt, ut ſcutū gladi⁹ pugio ſica, & ea qb⁹ ꝑcul ꝓlitanē tela, ita moris erat apud ueteres. Virgili⁹ prio eneidos. Nāq; humeris de more habilē ſuſpēderat arcū uenatrix. Sed nūc uſus obtinuit, ut armi brutoꝝ dicanē magis Virgil. 6. Siue ſpumātis eq foderat calcarib⁹ armos. Armi ēt ut plēs dicūt ſpatia ab humeris ad cubitos dici ſolēt, q̄ & lacerti mobiles nuncupanť, Apud uero alios armi humeri cū brachĳs appellanť. Circa rem uero Ariſt. de partibus aialium lib uĳ. inqt. A collo & capite crura priora pectuſq; hñt, ſed homo uice pedum priorum, brachia, & quas manus dicimus. habet ſol⁹. o. aialium olum hō erectus, ſed humeris ſunt ſubaſcelle, de qb⁹ Ariſto. iĳ. de aialium partibus ita inquit, Quorum aſcellæ titillantur, ridēt celeriter, quia mot⁹ celeriter ad eū locū pueniat, q licet leuiter calcifaciat, tñ agit, & mērē mouet præter uoluntatem. Cā aūt cur hō aialium un⁹ titilleť, & cutis tenuitas ē, & q ſol⁹ aialium rideat, eſt. n. titillatio riſus p hmōi ptis motū, q̄ alā cōplet. hæc de humeris. Cooclusiones uero q̄ de his ponūtur, ĩ textu patēt. Verū quo ad uerba attinet exarticulati, ualde articulati intelliguntur. Interdum. n. ex minuit, ac priuat, ut in hac dictiōe exlex. Interdum auget, & ponit, ut in hac dictione exact⁹, & ſilibus, hic itaq; auget, & cū ait. dico hęc, quæ quidē de pedibus & crurib⁹ hæc dicit, qm̄ humeri & brachia cruribus & pedibus correſpōdent, nā hæc ola motus inſtra ſunt, bñ aūt ſoluti dñr humeri, qñ ab uno ad alterū itercapedo ac latitudo rōne habita ad toti⁹ corporis lōgitudinē cōmēſurata eſt, & hoc, ut ſymetræ tradunt, ē qñ ad eā longitudinē ſubtripla eſt, q̄ eſt a ſummo capitis uertice ad pedis plātā. Addito ſupra illa palmo, ſumēdo primum geometrice pro uolę latitudine, ſiue pectinis man⁹, hæc. n. eſt humerorū cōmēſurata ſolo. q ſi ea itercapedo ad totū ſum minori ꝓportiōe fuerit, humeri cōuolſi ac male ſoluti dicenť. Quo uero ad ꝓbationē attinet, aiaduerte q tertiā & quartā cōclōnem Ariſto. ꝓbauit p eōem rōnem, q̄ eſt, q formæ bñ cōſtitutæ uirt⁹, male uero ordinate uitiū cōuenit, & iō inqt. Nā apparēti formæ ac bñ cōſtitutæ liberalitas cōueniēs ē, male uero cōſtitutæ, illiberalitas. pōt ēt ꝓbari tertia cōcluſio, referēdo ad leonē, cui⁹ humeri ſunt bñ ſoluti, beluæ uero illiberales, humeros hñt cōiunctos, & quaſi adinuicē cōfuſos. Pręterea aiaduerte q Murice⁹ phyſiognomō egregius aliter has rōnes exponit, & nō ab rōne, qm̄ liberales ĩ dādo humeros ſoluūt ac dilatāt, nihil uero dare uolētes circa humeros ſe cōſtringūt, & ſic hæ phyſiognomoniæ ad apparentes cōueniētias referuntur, ſi quidē liberales humeros ampliant, illiberales conſtringunt.

Quibus ea, quæ circa colli clauem ſunt, bene ſoluta ſunt, hi ſenſitiui. Bene. n. ſolutis exiſtentibus, quæ circa colli clauem, facile motum ſenſuum ſuſcipiant. Quibus uero, ea quæ circa colli clauem ſunt, confuſa ſunt, hi inſenſitiui. Exiſtentibus. n. male ſolutis, quæ circa colli clauem ſunt, motum ſenſuum ſuſcipere nequeunt. De colli claue.

Senſitiui — quę circa colli clauē bene ſoluta — ad naturalem cauſam

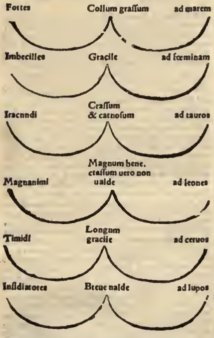
Inſenſitiui — quæ circa colli clauem confuſa — ad cām naturalem

Añq̄ ad concluſiones deſcēdam, quid ſit colli clauis exponamus, colli clauis igiť, q̄ græce χλεὶς dicitur, latine ea eſt pars, q̄ thoracē a collo diuidit. Quid uero thorax ſit, ſuperius diximus, dicta clauis q collum cum thoraca claudat, cognoſciť uero hæc colli clauis in ea nodoſitate q̄ primo ſupra humeris & ſcapulis cōſtat, ubi collū continuari thoraci nemo eſt, qui dubitat, p ea uero, q̄ circa clauem ſunt, itelligit ſcapulas, iter quas nodoſitas illa collocatur. His expoſitis, Ariſto. ponit duas cōcluſiones, quarum primā tangit, & inquit. Quibus ea, q̄ circa colli clauē ſunt, ut ſcapule, bñ ſoluta ſunt, hi ſunt ſenſitiui, et prudētes, ac bñ intelligētes, ꝓbat Ariſto. & iogt. Bñ. o. ſolutis, ſcapulis, & cōpetēter a colli clauæ diſtātib⁹, facile motū ſenſuum, hoc eſt ſpirituum ſenſitiuorum, qui mēti ſeruiunt ſuſcipiunt, qñ. n. ſcapulæ a colli claue decenter diſcrepāt, tranſitus ſpirituum a corde ad cerebrum facilis eſt quo redduntur faciles ſenſitiui prudentes, atq; iogenioſi. Secundam uero ponit, & inquit. Quibus uero ea, quæ circa clauem ſunt, confuſa ſunt, hi ſunt inſenſitiui, cuius cauſam affert,

ſam affert,& inquit. Exiſtentibus enim male ſolutis,quæ circa colli clauem ſunt,motũ ſenſuum ſuſcipere nequeũt & ſic imprudentes ſunt.

De collo — *Quicũq; collum craſſum habent,animabus fortes ſunt,refe runtur ad marem. Quicunq; autem gracile,imbecilles referũ tur ad fœminam. Quibus collum craſſum,& carnoſum,iracũ di,referuntur ad iracundos tauros. Quibus magnum bene, craſſum uero non ualde,magnanimi:referũtur ad leones. Qui bus longum gracile:timidi ſunt:referuntur ad ceruos. Quibus breue ualde:inſidiatores:referuntur ad lupos* — magnũ ut carnoſum.

De collo ſex concluſiones ponit cum ſuis rationibus, & q̃ dicit.patẽt. Verum quo ad uerba,cũ in prima cõclu ſione ait. Quibus collũ craſſum.per craſſum intelligit, nõ ratione carnoſitatis,ſed ratiõe magnitudinis oſſiũ & ner uorum. Cum uero in tertia cõcluſione dicit & carnoſum intelligit magnum,non ratione neruorum & oſſium,ſed, ut exponit Rhaſes,ratione carnoſitatis,& refert hoc ad tauros nõ ſimpliciter,ſed ad tauros ad iram prouocatos, nam tunc tale collum amplum ſubeunt,& ſic refert hoc ad apparentẽ cõuenientiã in tauris actu iratis:& ut Rha ſes ſupplet,qui collum ita craſſum habent,in eorũ actio- nibus ſunt feſtini,& celeres. Cum uero in quarta conclu ſione dicit. Magnum bene craſſum uero non ualde,intelli git,ꝙ collum ſit temperate magnum non ratione carno- ſitatis,ſed ratione neruorum,& oſſium,& etiam tempera- te longum. In quinta concluſione,inquit. Quibus longũ gracile timidi ſunt lõgũ gracile dico, ut in pardili dictũ eſt.refert ad ceruos,quorũ natura eſt ualde timida,et hñt collũ ualde lõgũ & gracile reſpectu ſui corporis. Quod uero dicit in ultima concluſione,non ſolum ad lupos re- fertur ſed etiam ad morem apparentem in lupis & homi nibus & cattis,cũ.n.hoies inſidiantes ſunt,colla contra- hunt,& cum cattus murẽ inſidiari uult,etiã collũ cõtra- hit,& per inſidias,fallacias intelligit,ut Cicero libro.iij. officiorum,propriæ doloſa expectatio ad aliquem aggre diendum inſidie dicuntur,quæ clam inſident , ut hoſtes faiiãt. Aiaduerte ꝙ collũ græce τράχηλος, aiigñ dr̃,aiiqñ uero αὐχήν, Eſt aũt collum,ut Ariſt.inquit prĩo de hiſt.ꝙ inter pectus & faciẽ eſt,cuius pars prior guttur,poſterior ceruix eſt. Galen⁹.2.techng collũ e cerebro mediãte occi pite atq; nucha oriri aſſerit,& ꝓpterea uoluit collũ craſ- ſum,& bene cõpoſitum eſſe ſignum ad oia bonũ,gracile uero,& male cõpoſitum,eſſe ad omnia malum , quippe cũ otti bonitas ſupra principij bonitate teſtetur.

De labiis — *Quibus labia gracilia,& in extremis,collabijs ſunt rela xata:ita,ut ſuperius labium ad inferius,hoc eſt collabia per pendeat:ij ſunt magnanimi : referuntur ad leones idem autem utiq; quis & in magnis,et fortibus canibus ſpectabit. Quibus labia gracilia dura:circa caninus dentes ſuperminentia, hi ſic ſe habentes,multigeni,referũtur ad ſues. Qui uero labia craſ ſa habent ſuperiuſq; inferiori ꝑpendens,fatui: referũtur et ad aſinos,& ad ſymias Qui autem ſuperius labium gingiuaſque praeeminentes habent,amatores ſunt contumeliarum: referun tur ad canes.* — εὐγενεῖς Generoſi Fecundi Multigeni

De labijs quatuor cõcluſiones affert.cũ ſuis probatio nibus. Verũ quo ad uerba attinet χεῖλη grece,latine labra dicuntur. Ariſt.1.de hiſto. Labra moxa naſo habentur ca ro permobilis,quod autem intra maxillas & labra deſcri bitur,os eſt,cuius partes palatũ & fauces ſunt. Labia etiã & labra pro eodem accipiuntur. Perſius . Nec fronte la- bra prolui caballino,extrema uero collabia anguli ſunt in quibus labium ſuperius,& inferius coniunguntur. Ani maduerte quod ſecundam diſpoſitionem ad ſues retulit. Nam ut Plinius libro octauo inquit. Sus inter animalia multigena eſt,nam numerus fœcunditatis uſque ad uige nos eſt. Tertiam uero diſpoſitionem ad aſinos retulit, nã ut Plinius eodem libro inquit. Proprium aſinis tradũt eſ- ſe fatuum,e quo nomen habuit. Hæc de concluſionibus ſufficiant. Capit.51. Capit.43

Denaſo,

Quicunque naſi ſymmum craſſum habent, ſegnes: referuntur ad boues. Qui aero naſi imum e ſummo craſſam habent, inſenſitiui, referuntur ad ſace. Qui uero naſi imam acutam habent, ſeuæ iræ ſunt, referuntar ad canes. Qui naſam rotundum habent, coram quidem qui imum obtaſam, magnanimi; referuntur ad leones. Qui uero naſi imum gracile habent, auiculares. Quibas incuruus a fronte ducitar inuerecundi ſunt, referuntur ad coruos. Qui curaum habent, & in fronte dearticulatum, magnanimi, referuntur ad aquilas. Qui naſum concauum habent, & quæ ſunt ante frontẽ rotunda, circunferentiam autem ſaperias erectam, libidinoſi: referuntur ad gallos. Qui ſymmum habent, libidinoſi, referũtur ad ceraos. Quibas uero nares ſunt aperte, iracundi: referũtar ad paſſionem, quæ ſit in ira.

Segnes — Naſi imum craſſum — ad boues

In ſenſitiui — Naſi imum e ſummo craſſum — ad ſues

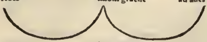
Seuæ iræ — Naſi imum acutum — ad canes

Magnanimi — Rotundum cuius imum obtuſum — ad leones

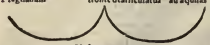
Auiculares, mobiles & leues — Rotundum cuius imum gracile — ad aues

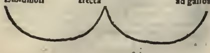
Inuerecundi — Incuruus a fronte ductus — ad coruos

Magnanimi — Coruos & in fronte dearticulatus — ad aquilas

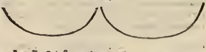
Libidinoſi — Naſus concauus, cuius quę ſunt ante frontem rotunda, circunferentiaque ſurſum erecta — ad gallos

Libidinoſi — ſymmus — ad ceruos

Iracundi — Nates aperte — ad paſſionem, quæ ſit in ira

Anteq̃ cõciuſiones de naſo afferanť, aĩaduertẽdũ, q̃ naſus grece, ῥίς dicit, eſt rhis hoc eſt naſus hiſt. prio pars faciei, q̃ meatũ p̃bet ſpiritui factus, ut aerẽ p ipſum et reddamus, & accipiamus, ut. ſ. cor & pulmo refrigerenť. Incipit aũt ipſe a glabra, ſiue glabella, eſt aũt glabra, ſiue glabella interſtitiũ inter ſupcilia cõſtitutũ, q̃d ſine pilis eſſe ſolet, ut Martianus capella tradit libro. i. & Plautus io aulularia habet aũt naſus ſummũ & imũ, & medium inter hæc. Sũmũ eſt circa glabellã. glabelleq̃ cõterminũ, imũ ubi naſus delatior in nares ſe fundit. Suetonius. xii. de. xii. cęſaribus, cũ de augmẽto loquiť. Mediocres aures naſum a ſummo eminentiorẽ ab imo deductiorẽ, nares uero ſunt naſi latiores partes, ubi reſpirandi foramina uidenť Virgilius i georgicis, Collectũq̃ p̃mẽs uoluit ſub narib⁹ ignẽ. Ariſto. primo hiſt. Tum etiã ſpm̃ trahi in pectus, & inde reddi neceſſe eſt. q̃d fieri nõ põt niſi naribus ſpirem⁹. Ariſto. ergo naſi phyſiogoomias affert, et cõſiderat. imũ ſummũ. mediũ, totius formam ac figuram, & eius nares, cõſiderãdo ergo naſi imũ, ponit primã cõcluſionem, & inqt. Quicunq; oaſi imũ craſſum hñt, eo mõ, uidelicet. quo boues, hi ſunt ſegnes. pbatur, q̃m referuntur ad boues. Eſt. n. bobus ſegnities ppria Plinius lib. viij. Secundã ponit, & inqt. Qui uero naſi imũ e ſummo craſſum hñt eo mõ quo ſus naſum hẽt inſenſitiui hoc eſt ioſipientes. pbať quia referuntur ad ſues, quarũ ppriũ eſt inſipiẽtia uñ & in puerbio dr̃, ſus in palladẽ, q̃d nõ ob aliud apud græcos puerbiũ fuit oĩſi, pp inſipiẽtiã ſuis. Tertiã ponit, & inqt. Qui uero naſi imũ acutũ hñt, ſeuæ iræ ſunt, referunť ad canes, quorũ ppria eſt ira. Plinius lib. viij. hęc de naſi imo, de toto uero naſo inquit. Qui naſum rotũdũ hñt, multifariam ſunt, eorũ q̃dẽ, q imom obtuſum hñt eo mõ. quo leones, quorũ naſus tot⁹ eſt rotũdus, & eius imũ obtuſum hi ſunt magnanimi, cuius cõnẽ affert, q̃a referunť ad leones, quorũ ppria eſt magnanimitas, eorũ uero, q naſi imũ gracile hñt eo mõ quo aues, quarũ naſus eſt rotũd⁹, & eius imũ gracile, hi ſunt auiculares, ut leues, mobiles, & inſtabiles, & libidinoſi. patet. q̃a referunť ad aues. Deinde ponit aliã & inquit. Quibus naſus eſt rotũdus, & a fronte ppe glabellã eſt curuus eo mõ quo naſus coruorũ, ĩ ſunt impudẽtes, pbat, q̃a referunť ad coruos, quorũ ppria eſt impudẽtia, ut Plini⁹ lib x. Sua. n. temeraria impudẽtia multa intelligendo romanis enũtiauit. Ponit aliã, et inqt. Qui naſum rotũdũ & curuũ habent circa mediũ, in fronte uero dearticulatũ, ĩ ſunt magnanimi. pbat, quia referunť ad aq̃las, naſus. n. aq̃le uerſus ſummũ eſt æqualis, & bñ fortunatus, uerſus uero mediũ eſt curuus, & aq̃le ppriũ eſt magnanimitas ut ſcribit Plini⁹ lib. x. Aliã ponit et inqt. Qui naſum cõcauũ hñt iuxta glabellã, & rotũdũ rotũditate pſpicuã & ſupeminente. Circũferentiã aũt atq; curuitatẽ ſuperi⁹ erectã, eo mõ quo eſt galliorũ naſus, ĩ ſunt libidinoſi, pbatur, q̃a referunt ad gallos. uñ puerbio ferť de ueneriis, & libidinoſis gallos eẽ indracos. nã illos ſumme libidinoſos tradit uetuſtas. Aliã ponit, & inqt. Qui ſymmũ hñt, hoc ẽ naribus dep̃ſſum, ſymmo. n. cõtrari⁹ eſt ſilus, ĩ ſunt libidinoſi, pbatur, q̃a referunť ad ceruos. Cerui. n. tpe coitus inſani reddũtur, ut Ariſt. & Plinius narrãt. Vltimã & nonam ponit, & inqt. Quib⁹ uero nares ſunt apte; ĩ ſunt iracundi, referunť, ut inqt, ad paſſionẽ; q̃ ſit in ira, qui enim

Capit. 40.

Capit. 43

Capitu. 3.

iraſcitur

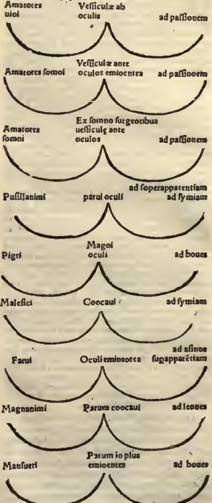
iraſcitur,nares aperit, & dilatat,ut caloe præconceptus cuentetur.Hæ ſunt nouem concluſiones.

De facie — *Qui faciem carnoſam babent,pigri,referuntur ad boues. Qui faciem macilentã babẽt,ſolliciti,qui uero carnoſam,timidi,referantur ad aſinos, & ad ceruos.* Tergus faciem. — *Qui paruum tergus babent,paſillanimi,referuntur ad elurum: & ad ſymiam. Qui bas facies magna,tardi,referuntur ad aſinos, & ad boues.* μικροπρεπεῖς. pariapparens paruifica. — *Quoniam autem neq; paruam,neque magnam oportet eſſe,me dius babitas utiq; erit cõueniẽs. Quibus aũt facies uidetur pa ruma pparens,illiberales,referuntur ad ſuperapparentiam.*

Nũc de facie ponit ſex cõcluſiõea,p quarũ ĩtellectu aladuerte,q facies grece προσωπον dicit. Facies aũt in hoc a uultu diſ tepat,nã uultus uolũtas eſt q̃ p motu animi facie oſtẽdit,facies uero oris ſpẽs. Saluſtius io Cathelina rio. Protſus i facie,uultuq; uecordia inerat. Lucanus lib. ij. Vultus,ut facies iners cu⁹ morbus uenenũ. Noni⁹. Vultus uoluotatis indiciũ,q p uolũtatis uarietate mutat. Virgilius ſpem uultu ſimulat. Qd aũt facies ſit oris ſpẽs,lege Ariſt. primo hiſto. Faciẽ partẽ eã noiamus dũtaxat io hoĩe,q̃ caluæ ſubiecta eſt. nã piſcis,aut bouis faciem dicere non ſolemus. Quo uero ad cõcluſiones attinet, Aladuerte macilẽtã faciẽ eſſe ſignũ curioſitatis,atq; ſollicitudinis,qd Ariſt.oñ pbauit,qm̃ ſuppoote eſſe diſpõnem hãc ad cõtrariũ referendã. Preteres cũ ingt. Qui paruũ tergũ hñt ſunt puſillanimi,p tergũ faciei ſupficiẽ faciei poſteriorẽ intelligit ſupra,qua poonũt aures & circunferentia barbæ Hæc.n.cũ fuerit parua,index eſt puſillanimitatis, qm̃ diſpõ hæc ad elurum,ſiue felẽ,& ad ſymiã referẽ.eſt enim elurus ſpẽs felis. Cũ uero aie parũapparens græce dẽ μικροπρεπὴς,πρέπειν.o.appareñtia eſt,& iõ q faciẽ habet parũ apparentem eſt,illiberalis,& refert hoc ad ſuperapparentiam,nam qui nõ dat,cum nõ dare uult,aut cum dare negat,faciem paruificat,& contrahit.

De oculis — *Quibus aũt quod ab oculis eſt,ueluti ueſſiculæ dependent, amatores uini ſunt,referuntur ad paſſionẽ. Adbuc.n.uebemẽter cadẽtibus,quæ ante oculos ſunt, ueluti ueſſiculæ eminent, amatores ſomni,referuntur ad paſſionẽ. Adbuc quibus ex ſomno ſurgentibas dependent quæ ſunt in oculis, qui oculos paruos babent,puſillanimi,referuntur ad ſaperapparentiam, & ad ſymiam. Qui uero magnos babent,oculos,pigri, referũtur ad boues,igitur benenatum oportet neq; paruos,neq; magnos babere oculos. Qui uero concauos,babent,malefici,referuntur ad ſymiam. Quicunq; oculos eminentes babent, fatui referuntur & ad ſapapparentiam, & ad aſinos, quoniam autem neq; eminentium oculorum,neq; concauorum oportet eſſe,medius utiq; babitus præſtabit. Quibuſcunq; autem oculi parũ concaui ſunt: ij magnanimi referuntur ad leones. Quibus uero in plus,manſueti,referuntur ad boues.*

De oculis nouē affert concluſiones,tres qdē ex lippitudinibus q̄ ab oculis,exeūt,& ſex ex figura oculorū. Verū aīaduerte ꝙ oculus ὀφθαλμὸς græce dr̄.cōtinenſ uero oculi intra genas.dicti quaſi occulti,iacēt.n.ſub ciliĳs & genis. Ariſt p̄io hiſt. Oculi his ſubiscēt duo ltimo.ſ naturę officio,quorū partes ſuperius,inferiuſue regētes palpebrę appellanſ. Pilos,q extremo palpebrarū ambitui adherent cilū noiamus humor oculi interior.quo uidemus,pupilla eſt,qđ eā ambit,nigeū dr̄,qđ poſtremo nigrū circūdat, candidū ſiue albugo. Pars cōis ſupioris inferiorisq; palpebræ angulus eſt quē duplicē uterq; oculus habet,alterum iuxta naſum,alterum iuxta timpora. Quo uero ad phyſiognomiā attinet,aīaduerte,ꝙ phyſiologi p oculos multifariā aīe mores nati ſunt,qa aut ab exeūtib⁹,aut ab eorū ſubſta,aut ab eorū colorib⁹,aut a figura.aut a pōne, aut a motu aut ab eo,qđ in eis cōtinef, Ariſt.tn̄ bifariā p oculos phyſiognomiçat,qm̄ ab exeuntibus, & a figura. Præterea. Aīaduerte ꝙ nō nūq̄ ab oculis exit nō nihil,ueluti ueſiculæ q̄ græce cyſtes dn̄r,aliqn̄ lippitudines appellanſ hę cadere pn̄t aut pp cerebri debilitatem,aut pp humoris ſupfluitatē,ſi pp cerebri debilitatē ſic ſunt ebrĳ. Vinū.n.cerebrū(ut dicūt medici)maxime debilitat,& inde lippæ depēdent,quare q̄bus lippe ab oculis defluunt, ĳs cerebrū debile eſt,& ita facile inebrianſ. Sin aūt pp humoris ſupfluitatē lippe cadūt,uel p ſe uel qn̄ ex ſomno ſurgūt,utroq; modo argumēto nobis ſit,ut hoies ſint ſomni amatores. Nā ut Galenus in techna inquit. Qui cerebrū hn̄t humidū,ĭĭ amatores ſomni ſunt, ꝓpterea ingt. Adhuc q̄bus ex ſomno ſurgētibus,depēdent lippe,q̄ ſunt in oculis,ſubaudi ĭĭ ēt amatores ſomni ſunt.hęc de exiſtētibus Ariſt.aſſerit. Attēde tn̄,ꝙ argumētū phyſiognomicū,ꝙ ab oculis accipiſ Palemon magnifecit,ex eo, quia oculi ſunt ueluti animi feneſtrę, Galenus etiā eo libro quē de craſi inſcribit,ait oculos eſſe aut cerebri partes ab eo deciſas,aut ab eo exortas. Cōſtat aūt cerebrū potiſſimū eſſe in moribus,eſt.n.unū inter principalia membra, qđ eſt ſenſuum atq; motuū principiū,hæc ex exeuntib⁹ De figura etiā oculorū ſex cōcluſiones ponit. Verū circa ſextā & nonā aīaduerte ꝙ oculi eminētes,ſunt q ſimplr extrinſecus eminēt,ut aſinorū oculi,& iſti Idices ſunt fatuitatis q̄ eſt ꝓprietas aſini. Oculi uero parū plus eminētes. ſunt oculi bouū,q ſimplr extrinſecus nō eminēt,ſed hn̄t plus de eminētia q̄ de cōcauitate,& iſti indices ſunt mā̄ſuetudinis q̄ eſt bouis proprietas. Aīaduerte philoſophos nō eodē diſſerere de oculorū figura. Nā qdā oculorū figurā reduxerūt ad uirtutē generatiuā alĭĭ ad elemētarias qualitates. Democrit⁹ abderita oculos magnos oriri aſſerit pp humiditatē,q̄ cā eſt amplificationis Herophilus pp ignē & calorē,calidū.n eſt amplificare. Præterea Democritus oculū paruū eſſe ait,pp frigiditatem coartantem, alĭĭ pp ſiccitatem cōprimentem. Adhuc Democritus oculos eminere dicit ob humiditatem alĭĭ ob caliditatem. Galenus hæc ad uirtutē formatiuam reducit,q̄ in ſemine a parentibus deducif,pp hanc cām magnū oculum Galenus ueluti magnū caput,laudat mō ſit debitę cōſtitutus figura,ſitu,longitudine,& uirtute. Sic.n.ex materię abundantia exoriſ,& ex uirtutis formatiuę bonitate.cū uero ſitu, eminētia,cōtotſiōe ſtraboſitate fuerit cōſtitutus,magnū oculum non laudauit, paruū etiā nō uituperat, modo ſit bene conſtitutus in omnibus. Ariſto.laudauit medium in omnibus,uerum de his ad medicos.

De fronte

Qui frontem paruā habent,indiſciplinabiles referuntur ad ſues. Qui uero ualde magnam habent,tardi referantur ad boues. Qui rotundam habent,inſenſati,referūtur ad aſinos. Qui autē aliquanto minus planam habent,ſagaces, referuntur ad canes. Qui uero quadrangulum commenſuratum fronti habēt magnanimi,referuntur ad leones. Qui uero collectam habent adulatores,referuntur ad paſſionem,quæ fit. Videbit.n. utiq; quiſpiam in canibus,q canes quando blandiuntur, collectam habent frontem. Qui uero nebuloſam habent,audaces,referuntur ad taurum & ad leonem,quoniam igitur nebuloſus habitus audaciam ſignificat. Collectus uero adulationē habitus atque inter hos medius,decentius ſe habet. Qui triſtem frontē habent meſti,referuntur ad paſſionem,quoniam meſti triſtis frōtis ſunt. Qui autem demiſſam,lamentabundi,referūtur ad paſſionem,quoniam lugentes demiſſe frontis ſunt.

Corrupte legitur in græco uerbū ſagaces εὐναφεῖς Collectam Nebuloſā Trāquillā

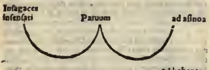
De fronte iterum nouē concluſiones affert. Verū anteq̄ de his aliqd diſſeratur,quid ſit frōs dicamus. Frōs itaq; græce μέτωπον, dicta qdē(auctore Varrone)frons ab oculorū foratn,hæc qdē a dextra,& ſiniſtra,timporibus.a ſuperioris,capillorū radice,ab iferiori uero pte, ſupciliĳs terminata eſt. Ariſt.hiſt.prio.pars faciei frōs.q̄ ſub ſincipite poſita,inter idipſum,& oculos eſt. Quo uero ad con-

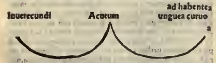
cluſionum

cluſionũ uerba attinet,aĩaduerte collectã frontẽ eſſe idẽ quod tenſa,uel tranquilla frons. Tranquillus.n. eſt aer, cum non agitatu uentorum huc illuc mouet,nebuloſa uero frons,eſt,quę admodum nubiũ huc illuc mouet. collecta hoc eſt tenſa,ergo adulationis index eſt. Patet.n.hoc ex paſſione,nam cũ blãdimur,tranquillam frontẽ,& collectam habemus,idem ex canibus patet,qui cum blãdiũtur.collectam frontẽ habent. Nebuloſa uero frons & turbida index eſt audaciæ,patet hoc ex tauris, & leonibus, qui cum audent,frontẽ turbant. Amplius triſtis frons eſt corrugata frons,hęc index eſt meſtitiæ. Qui.n meſtus eſt frontẽ corrugat. Demiſſa uero frons,eſt obſcura,qualis illa flentis. Contra uero,clara eſt frons hilaris,hæc de concluſionibus. Animaduerte totũ hũc textum in codicibus græcis,qui apud me ſunt,eſſe corruptum,& ideo cum legiſſem multos codices,uerba Ariſt.ita uiſa ſunt mihi,q ſi alicui alteri aliter,& quidem melius,uideretur, eius laborem non recuſarem.

De capite *Qui caput magnũ habent,ſenſati,referuntur ad canes. Qui uero paruum,inſenſati,referuntur ad aſinos. Qui capita acuta habent,inuerecundi: referũtur ad habentes ungues curuos.*

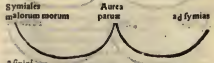

De capite ponit tres concluſiones, uerũ antequã afferantur aĩaduerte q caput græce κεφαλὴ dicitur. Eſt autẽ caput,ut placet Ariſto.hiſto.primo,id totum,qđ collo ſuſtentatur.capitis autẽ pars,quæ capillis intecta eſt,calua appellat. Martialis.iiij. Pſilitro faciemq; leuas & dropace caluã.cuius pars prior ſinciput nouiſſimæ cõſiſtere ſolita. Iuuenalis. Comedam ego flebile nati ſinciput elexi. Perſius quo uſq; tendat gñali quadam diuiſione declarat dicẽs. Mihi feſta luce coquat urtica & fiſſa famoſum ſinciput aure Inquit Ariſto. Oium.n.oſſium corporis ultimũ id concreſcit,& induratur. Poſterior occiput eſt. Perſius, Occipiti cęco poſtice occurrite ſannę. Solet etiã dici occipitium,ut Plautus in aulularia,quæ in occipitio quoq habet oculos peſſima. Media inter ſinciput & occiput,uertex. Iuuenalis. Tot rasi poſitas capitis, quas recto uertice portat. Et ibidẽ Ariſto.uerticẽ caluæ mediũ diſcrimẽ, & æquamentũ capillorũ uocamus,qđ nõnullis geminũ eſt. Sunt.n.q facti a natura.biuertices ſint. uerũ nõ oſſe, ſed capillis æquamẽto. His expoſitis.ponit cõcluſiones,primã quidẽ,cũ inquit. Qui caput magnũ hñt:ſenſati: & p magnũ caput,itelligit nõ magnitudine oſſium,& carnis ſed magnitudine cõtentorum,& ꝑterea intelligit mõ ſit bñ cõſtitutũ. Pomiliões.n.capita magna hñt,& ſunt male ſenſati,qm̃ nõ bñ cõſtituta illa hñt. Et p ſenſatos,ſagaces intelligit,& refert hoc ad canes,nõ quidẽ ad oẽs ſed ad ſagaces,q ueſtigiarũ dñr,q feras ueſtigñs inueniant. Põt etiam hoc referri ad cãm naturalẽ,qm̃ cũ caput fuerit magnũ,cerebrum erit magnũ,& cũ cerebrũ ſit omniũ ſenſuum principiũ,caput,ſi magnũ ſit,erit multi ſenſus. Secundã ponit,& inquit. Qui uero paruũ hñt,ſed inſenſati,probatur,qa referunt ad aſinos,quorũ caput eſt paruum paruitate contẽtorũ. Tertiã ponit,& inqt. Qui capita acuta hñt eo mõ. quo corui,& cornices, ſunt inuerecundi,probat,qa referunt ad aues q curuos ungues hñt q etiã acuta capita hñt,ut corui & cornices,& id genus. Aĩaduerte q phyſiologi cõſiderantes caput,tria potiſſimũ inſpexerunt,magnitudinẽ,figuram,& diſpõnem. De magnitudine itaq; dixerunt quemadmodum de pectoris magnitudine,ut.n.pectus paruũ malum eſt,ita quoq caput paruũ,pectus aũt paruũ iõ malũ eſt qa pulmonis,et cordis domiciliũ eſt. Hæc enim mẽbra quũ dilatantur,& conſtringunt loci amplitudine indigẽt. Cũ n.pectus paruũ fuerit,cor moueri nõ põt,ut decet,& ita calor naturalis ſuffocat,debiliſq; reddit. Hinc indigeſtio emergit,ex indigeſtione uero ſuperfluitates,q delatę ad cor,& ad pulmonem,peripleumoniã.& alios morbos generant, reddũtq; uniuerſum corpus debile. Eadem rõne & paruum caput uituperat,& magnũ laudatur, maxime ſi magnũ caput cum bona diſpoſitione fuerit.de qua poſtea. Cum.n.caput magnũ fuerit,aptũ redditur uirtutibus ſenſitiuis, & motiuis,a magnitudine etiam capitis oculi parui fiunt,& bñuidentes,eſt.n.cerebrũ aĩalis ſpiritus receptaculum,& propterea oculi,& potiſſimum pupilla redditur parua,& ita fortis ad recipiendũ radiũ uiſualẽ. Signũ aũt,qa cũ uidere bñ enitimur,oculos claudimus,& pupillas cõſtringimus.hæc de magnitudine. De figura uero dixit Galenus optimi capitis figurã eſſe,quæ uergit ad rotunditatẽ, ex utraq; parte leniter preſſam,nec ab rõne quidẽ,nã rotundum,ut geometre dicunt,eſt capaciſſimum. Poteſt.n. caput octo modis, in figura ſe habere, ꝑꝑ quatuor eius partes,q ſunt ſinciput,et occiput,et duo timpora,dextrũ & ſiniſtrũ. Iuxta ergo timpora quadrifariam caput inueniri põt,qm̃ uel utraq timpora creuerũt ſuperfluo tumore,uel defecerunt ualde,uel dextrũ creuit,& ſiniſtrũ defecit,uel cõtra. Iuxta uero ſinciput & occiput etiã quatuor modis ſe hẽre põt,qm̃ uel hæc ambo creuerunt,uel hæc ambo defecerunt,uel occiput defecit,& ſinciput creuit, uel contra,& ſic his octo modis caput uituperatur in figura,quare bona capitis figura eſt,ut ſinciput & occiput uergant ad rotundũ,& ſit a timporibus leuiter preſſum. Ex his ſequit quid ſit caput bñ diſpoſitũ,eſt.n.caput bñ diſpoſitũ,qđ cõgregat bonã magnitudinẽ,& bonã figurã. Huius ſigna Galenus in techna aſſignauit. Hinc tollit inter dicta Ariſtotelis controuerſia,nã in libro problematum laudauit caput paruũ, qđ iõ laudauit,quia p paruũ intellexit,paruitate continentiũ,q tñ ſunt magna magnitudine cõtentorum hic uero laudat magnũ magnitudine contentorum,aſinorum.n.capita magna ſunt oſſiũ et carnis magnitudine. Canum uero cerebri.& ideo laudat canum caput,aſinorum uituperat. Hæc de capite. particu. 30 Captiu. 3.

De auribus *Qui aures paruas habẽt,ſymiales. Qui uero magnas, aſinini. uidebit autem utique quis & canum optimos moderatas aures habere.*

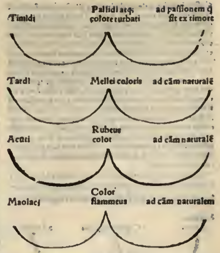
Nunc de auribus,uerũ antequã ad concluſiones ueniã,

dicamus ꝙ auris grȩce dicitur οὖς, eſt autem auris capitis pars, qua audim⁹, ita ut nulla ſpiratio deſideretur, erat.n. Alcmeō q caprās ꝑ aures ſpirare credebat, auris pars exterior. cui auricule nomē ē, gtre cōſtat ſuperiore pinna, inferiore. fibra tota aūt ipſa ex chartilagine, carneq; cōſtituta ē. At pars īterior forma, anfractui cochleę ſilis deſinit in os, qd' auriculā plane imitaꝛ, in qd' quaſi nouiſſimū uaſculum ſtrepitus deuenit. Ariſto. ꝑterea hiſt. primo. Aurīū talē ponit diuiſionē, & phyſiognomoniā, ut aliæ ſint lenes, alię, piloſę, alię īter has mediæ. Itē aliæ maiores, alię paruę, alię mediocres, & aut nimiū, aut parū, aut mediocriter arrectę, notam morū optimorū hn̄t, q̄ mediocres, atq; magnæ arectæq; ultra modū ſtultitiæ indices ſunt, aūt loquacitatis. Aures bonæ ac optimorū morū īdices ut Loxus inqt, ſemicirculares ſunt, cōnexa linea ī medio, aliqua ex parte cōpreſſa uerſus centrū, magnitudine mediocres, capita decēter adherētea, mediocriter piloſæ, ſic enim ſignificāt uirtutē ſeminalē. q̄ eas formauit, fuiſſe pollentem, & optimā, q̄ ſi fuit bona, cætera moderare cōfecit. His declaratis, ponit duas concluſiones, quarū prīa eſt, q aures paruas hn̄t, ſunt ſymiales, hoc eſt malorū morū, ut ſtolidi, fures, & libidinoſi, ꝓbaꝛ, quia referunꝛ ad ſymias. Secunda uero eſt, q aures magnas hn̄t ſunt aſinini, hoc eſt inſipientes, ꝓbatur, quia referunꝛ ad aſinos. Hinc ſequiꝛ aures medias eſſe indices bonorū morū, & hoc inquit. Videbit aūt utiq; quiſpiam & canū optimos magnitudine, figura, & diſpoſitione mediocres aures habere, ut Loxus probauit. Hæc de auribus.

De colore totius.

Qui ualde nigri, timidi referuntur ad egyptios æthiopes. Qui autem albi ualde, timidi, referūtur ad mulieres. Color autem, qui confert ad fortitudinem, medius horum opus eſt ut ſit, Qui flaui ſunt, animoſi ſunt, referuntur ad leones. Qui ualde rubei ſunt, aſtuti ſunt referūtur ad uulpes. Qui uero pallidi, atq; colore turbati, timidi, referuntur ad paſſionem, quæ eſt ex timore. Qui autem ſunt mellei coloris, infrigidati ſunt, frigida autē difficulter mobilia: difficulter autem exiſtētibus mobilibus his. quæ ſunt ſecundum corpus, erunt utiq; tardi. Quibus color ruber eſt, acuti, quoniam omnia quæ ſunt ſecundum corpus, motu calefacta, erubeſcunt. Quibus uero color flammeus, maniaci, quia ea ſecundum corpus ualde calefacta, flammeum colorem habent. Qui autem a ſummū calefacti ſunt maniaci utique ſunt.

Hactenus Ariſtote. phyſiognomiçauit ꝑ particulares diſpoſitiones corporis, quæ ex particularibus membris colliguntur, nunc uero per uniuerſales diſpoſitiones, ut per colorem, piloſitatem, uocē & id genus, & primo quidem per colores tanquam primo nobis occurrentes. Verum antequam ad concluſiones ueniamus, de coloribus quædam communia tranſigamus. De coloribus igiꝛ omnes conueniunt duos eſſe extremos album & nigrum, cæteros uero præter hos medios eſſe omnes, & finitos, albū quidem & nigrum extremi ſunt, quoniam reſpecto uiſus alter in extremo diſgregat, alter congregat, cæteri diſgregant, & congregant magis atq; minus pro ratione propinquitatis ad hos ſecundum magis & minus. De numero uero medici colores enumerant per craſum hoc eſt cōplexionum, ut uerbis eorum utar, numero. Aſtronomi uero non una ratione, nam aliȷ̄ pro numero planetarum, aliȷ̄ pro numero regionum & climatū. ut Maternus autumat. At Ariſto. libro de ſenſu & ſenſibili pro numero propoſitionum, quæ ſenſibiliter contingere poſſunt ex miſtionē albi & nigri, Verum de his ad librum de ſenſu & ſenſato.

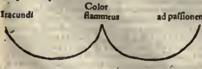
His ſuppoſitis, primam concluſionem ponit, et inquit. Qui ualde nigri, timidi, probat, quia referuntur ad ægyptios æthiopes. Medici uero cauſam præbent, quia tales ſunt melancholici, quorum proprietas eſt timiditas. Secundam ponit, & inquit. Qui uero albi ualde, etiam timidi probat, & inquit. Referuntur ad mulieres. medici uero probant ex eo qa ſunt flegmatici, atq; frigidi. quorū affectio peculiaris eſt timor. Ex his concludit, qs color cōueniat fortitudini, & inqt, Color aūt q confert ad fortitudinem, medius horū opus eſt, ut ſit, quoniam fortitudo eſt uirtus media audaciæ & timoris. Sed dices albū non facit ad audaciā, & ita licet nigrum faciat ad timorē, cū album non faciat ad audaciā, non uidetur ꝙ fortitudini cōueniat color medius, dicendū ꝙ color medi⁹ cōuenit fortitudini, nō qa extremi conueniāt extremis fortitudinis, ſed qa medius color recedit ab albo & nigro. q̄ cōueniūt timori. qd' eſt alterū fortitudinis extremū, recedere uero ab altero fortitudinis extremo eſt accedere ad mediū in quo fortitudo cōſiſtit. Deinde ponit tertiā cōcluſionem, & inqt. Qui flaui ſunt, aīoſi ſunt ꝓbat, qa referunꝛ ad leones, q ſunt aurei flaui, atq; arenoſi. Deinde ponit quartā, & inqt. Qui ualde rubei ſunt. aſtuti ſunt, ꝓbat, qa referuntur ad uulpes, quibus Philoſophi dant aſtutiā. Aīaduerte non ſolum uulpem, ſed etiā cætera animalia rubea arenoſa eſſe

noſa eſſe aſtuta, ut ſunt lepus, caprea, ceruus, aper, lupus, & id genus. in his. n. cum uenati ſumus ipſa, magnas aſtucias obſeruauimus. Eſopus tñ in apologis ſemper uulpi ꝓbuit aſtutiã. Deinde ponit quintã concluſionẽ, & inquit Qui uero pallidi, atq; colore turbati ſunt, ita ut peccię in corpis ſupficie ueluti nubes cernantur, hi ſunt timidi, probat, quia referuntur ad paſſionem, quæ fit ex timore Loxus phyſiognomon expertiſſimus loquẽs de colore pallido, aſſerit ſe unq̃ uirum pallidũ uidiſſe, qui nõ eſſet uitioſus, & malignus. unde Plutarchus in uita Cęſaris, inquit. Brutus Cæſari ꝑterea ſuſpectus habebat̃, idcirco ad amicos olim dixiſſe fertur, quidnam Craſſium uelle putatis. Haud. n. mihi magnopere placet is magnopere pallidus. Rurſus delata ad ſe de Antonio, & Dolobella calũnia q̃ ręs agnouerat, nõ hos inquit pingues crinitoſq; pertimeſco, uerũ pallentes magis atq; macilentos illos Brutũ, uidelicet, & Caſſium, per q̃ dat̃ intelligi nullũ eſſe hoĩem pallidũ ſine uitiorũ atq; malignitatis cumulo. Aĩaduerte pallidũ peccatũ eſſe timidum, qm̃ arguit miſturam flegmaticam, & melancholicã. Ariſt. tñ retulit ad paſſionem, quæ fit in timore, nã timore in aĩa facto corpus palleſcit cum peccĩjs, & hæc tñ ſufficit phyſiognomiçanti. Rationes uero, q̃ dantur per cauſas naturales, tranſcendũt phyſiognomicam facultatem. attinent. n. ad ſuperiorem ſubalternantemq; ſcientiã, Deinde ponit ſextã, q̃ eſt, q̃ hoĩes colore mellis colorati, in actionibus ſint tardi, ꝓbat, quia iſti ſunt frigidi, ſupponit. n. mellinũ colorẽ proficiſci a natura frigida, quæ nunc cõmittamus. Frigidi aũt ſunt immobiles, & tardi. unde inquit. Qui aũt ſunt mellei coloris, ſunt oĩa adustionis infrigidati, frigida aũt ſunt difficulter mobilia, difficulter aũt exiſtentibus mobilibus his ſpiritibus & humoribus, qui ſunt ſm corpus, motus qui ſunt ſm aĩam erunt tardi, ergo recte dictũ eſt, hoĩes quorũ color melleus eſt, in actionibus eſſe tardos. Deinde ponit ſeptimã concluſionem, & inquit. Quibus color ruber eſt, ĩj ſunt acuti, qm̃ rubedo fit a motu calefaciẽte, ubi uero motus calefaciẽs eſt, ibi eſt ſpirituũ ſubtilitas, & ſic ſunt acuti, uñ inqt. Qm̃ oĩa quæ ſunt ſm corpus, ut motus, humores & ſpiritibus in talibus, motu calefacta, rubeſcunt in corpore, & ita rubedo erit a poſteriori ſignũ caliditatis ſpirituũ, & ꝑ cõſequẽs ſubtilitatis. Deinde ponit octauã, & inqt, Quibus uero color ita ruber eſt, ut ſit flãmeus, ĩj ſunt maniaci, ac rabioſi, ꝓbat, qa quæ flãmeũ colorẽ habent, habent oĩa, quæ in corpore ſunt, ualde calefacta, & ſic uia aduſtionis rabioſi uñr, & hoc ſupplet. Qui autem ad ſummũ calefacti ſunt, maniaci ita q; ſunt. Quare ualde flãmei maniaci ſunt. Eſt ergo diſcurſus, q flammeũ habẽt colorẽ, ualde calefacti ſunt uia aduſtionis, ualde calefacti ſunt maniaci. ergo qui flammei ſunt, maniaci ſunt. Dixit Loxus experiẽtia ſe obſeruaſſe hoĩem, cuius naſus & maxille epatico colore rubent, eſſe oĩ uitio horrẽdo affectũ, ut libidine. uinolentia crudelitate, & cęteris id genus repletum. Hæc de coloribus generatim ſufficiant.

De epatico colore

De pectoris colore

Quibus uero, circa pectus ſuperflammeus eſt color, malæ iræ ſunt, referuntur ad paſſionem. Iratis enim, ſuperinflãmantur, quæ circa pectus.

Nunc particulatim per colorẽ pectoris docet phyſiognomiçatẽ. Et ponit hanc concluſionem. Quibus pect⁹, & q̃ circa pect⁹ ſupflãmeo colore affecta ſunt, ĩj ſunt malę irę ꝓbat, quia referuntur ad paſſionem, iratis. n. ſuperinflammantur, quæ ſunt circa pectus, & notanter de pectore dixit, quoniam pectus eſt cordis, & pulmonis tectum, e quibus potiſſimum ira proficiſcitur.

De colore colli & timporum

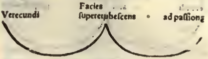
Quibus autem uenæ, quæ circa collum & timpora ſunt, amplæ ſunt, ij malæ iræ ſunt, referuntur ad paſſionem, quia iratis, hæc accidunt.

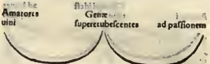

Venę circa collũ a lateribus ſragitides nũcupant̃. circa timpora uero, uenę dicantur timporũ, quibus ergo hæ utræq; amplæ, & turgidæ ſunt natura, ĩj malæ iræ ſunt, ꝓbat qa referuntur ad paſſionem, qa iratis, hæc accidũt, uidelicet, uenarum taliũ tumores. Obſeruaui in muliere uenas colli ualde tumidas, & eã eſſe peſſimæ ac ꝑnitioſiſſime iræ uſq; adeo ut ubiq; homicidiaria haberetur. Animaduerte diſpoſitionem hanc uenarum ad colores eſſe redactam, quia ex ſanguine illo uene colorantur.

De faciei colore

Quibus facies ſuperubeſcens eſt, uerecũdi ſunt, referuntur ad paſſionem, quia uerecundatis ſupererubeſcit facies. Quibus genæ ſupererubeſcunt, uini amatores ſunt, referuntur ad paſſionem, quia inebriatis ſupererubeſcunt genæ.

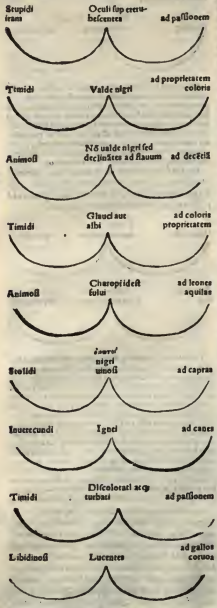
De colore faciei Ariſto. duas ponit concluſiones, alterã de uniuerſa facie, alterã de maxillis, ſiue genis quę trãſlatione patent. Alexander uero Aphrodiſius, addit duas alias ſatis pulchras. Primam quidẽ. quibus facies pallida eſt, ĩj ſunt natura timidi, refert ad cãm, quoniã in his ſanguis ſtat iuxta præcordia ob eorum timorẽ. ueluti cum quis timet hoſtem, intra menia ſtat. Secundam uero. quibus facies natura rubra eſt, ĩj & uerecũdi, & hilares ſunt, uerecũdi quidẽ, qa ſanguis tegendi cã ſuper facie ſemper perfuſus eſt, ueluti ſępe ob pudorem manu faciem tegimus. Hilares uero, qa ſanguis uoluptatibus extrinſecus occurrit, quemadmodum nos ex domicilio amico occurrimus. Loxus, ut ſuperius narrauim⁹, ut Albertus etiam refert, addit quintã cõcluſionẽ ſatis expertã. & inquit. Quibus maxille, & naſus ſuperubeſcunt natura, rubore epatico, ac purpureo, ĩj obſceniſſimis uitĩjs ſp̃ ſunt implicati.

De oculorum colore

Quibus autem oculi ſupererubeſcunt, ſtupidi ſunt ob iram referantur ad paſſionem, quia ab ira ſtupidi facti, erubeſcunt oculis. Quibus autem oculi ualde nigri, timidi. Color enim ualde niger timiditatem ſignificare uidetur. Quibus autẽ non ualde nigri, ſed declinant ad flauum colorem, animoſi ſunt. Quibus glauci, aut albi timidi. uidetur enim albus color timiditatem ſignificare. Quibus uero non glauci, ſed charopi, animoſi ſunt, referuntur ad leonem & ad aquilam. Quibus nigri, ſtolidi referuntur ad capras. Quibus ignei, inuerecundi, referuntur ad canes. Qui diſcoloratos oculos atque turbatos habent, timidi, referuntur ad paſſionem, quia qui timent, pallidi ſiunt

Nigri
Vinoſi

colore non æquali. Qui oculos lucentes habent, libidinoſi: referuntur ad gallos, & ad coruos.

De colore oculorũ nouẽ cõcluſiones affert. Verũ añq̃ de illis qcq̃ agaẽ, aĩaduerte q̃ in oculo tria ſpectanẽ. Primũ ẽ humor oculi ĩterior, quo uidem⁹, q̃ pupilla dr̃. Secundũ uero ẽ, qđ pupillã ambit, dictũ a Pħis nigrũ. Tertiũ deniq; eſt qđ poſtremo nigrũ circũdat, candidũ, ſiue albugo appellata. Cãdidũ oculi, ut Ariſt. ꝛ. hiſto. ĩnqt magna ex parte ſiſe in oĩbus eſt, at qđ nigrũ dr̃, uariat. Qua rõne fit, ut hæ nouẽ cõcluſiones de nigro intelligẽde ſinẽ ſiqdẽ nigrũ uariat, cãdidũ uero & pupilla in oĩbus ſiſes ſunt cur uero nigrũ uariet, ĩ libris de aĩalibus cã aſſignaẽ & nõ ſolũ nigrũ uariat in diuerſis hoĩbus, ſed etiã in eodẽ hoĩe ꝑ ætates. Nã ut Ariſt. ϛ. de gñatio. aĩa. ĩnqt. Oculi oĩum puerorũ ſtatim a partu ceſiuſculi ſunt. Poſtea uero immutanẽ in eã naturã, q̃ futura eſt, qđ in cæteris aĩalibus non euenit manifeſte, qa, ut inquit, cæteris aĩalibus oculi unicolores ſunt, ut bouũ nigri ouium aquini, aliorũ ruffi, toto gñe aut ceſij, nonnullorũ caprini, ut caprarij gñis. At hoĩum oculos uarios uerſicoloreſq; eſſe euenit, qppe cũ alij ceſij, alij flauidi alij nigri, alij caprini alij id genus. Excipit equũ, ut libro ꝓblematũ, & .ı. hyſt. uñ. ϛ. de gñatione aĩaliũ, quã ob rẽ cæterorũ ut nulli ſuo ĩ gñe diſſidẽt, inter ſe, ſic nulli a ſeipſis differunt, qppe qui non pluſq̃ unũ colorẽ habeant ſua natura, equus maxime omniũ cæterorũ aĩaliũ uerſicolor eſt. Aliq. n. ceſij altero oculorũ naſcunẽ, qđ nulli ex cæteris beſtijs euenit manifeſte licet hoĩes nõnulli altero oculorũ diuerſo gignãtur. Per q̃ dat intelligere prio q̃ homo ꝑ ætate mutat oculos. Deinde q̃ cæterorũ aĩaliũ oculi unicolores ſint hoĩe & equo exceptis. Tertio q̃ cũ hoĩes oculis euarient, nõ cãdido aut pupilla, ſed nigro euariant. Cã aũt cur homo ſtatim a partu oculos habet ceſios, eſt, qa partes, ut Ariſto. ĩnqt ϛ. de generatione aĩalium, nup natorũ imbecilliores ſunt. Ceſietas aũt imbecillitas eſt. In equis uero & hoĩbus ſolũ oculorũ colores uarij ſunt, qm̃ oculi ab ipſo cerebro exoriũẽ. In hoĩbus aũt & eqs cerebrũ non eiuſdẽ cõplexionis eſt, ut dr̃ia morũ teſtaẽ, ĩ hoĩb⁹. n. & equis maxĩa morũ dr̃ia cernit, in cæteris aũt nulla, aut parua. & iõ cerebrũ in cæteris eiuſdẽ naturæ ẽ. uerũ de numero colorũ qõ fuit Ariſto. n. lib. ꝓblematũ tres eſſe oculorũ colores nigrum, caprinũ, & ceſium aſſerit. In primo uero de hiſtoria, ait id, qđ nigrũ dr̃, uariari, nã alijs atrũ, qđ melã græci nocant. alijs adinodũ ceſium, qđ glaucõ appellãt, alijs fuluũ, qđ charopõ nũcupaẽ, alijs caprinũ, qđ ægopõ dicũt, aut oenopon. Idẽ & in. ꝛ. de gñatione aĩaliũ, inqt. n. at hoĩum oculos uarios uerſicoloreſq; eẽ euenit, nã alij ceſij, alij fului, alij nigri, alij caprini, q̃ patet Ariſt. in libro ꝓblematũ tres feciſſe oculorũ colores in libro uero de aĩalib⁹ quatuor. Quidã tollẽdo cõtradictionẽ dixerũt tres eſſe colorũ dr̃ias oĩno abiũctos, nigrũ, ceſiũ, & horũ mediũ ægurinũ uel caprinũ, cæteri uero, qa ad hos reducũtur nõ enumeranẽ. Cãm aũt horũ Empedo. & Plato, ut Calcidi⁹ in his cõmẽtarijs ſcribit, q̃ in Tymeo cõfecit, aſſignatũr, q̃ ceſietas ex multitudine ignis oculos clarificantis ſit. Nigredo uero ex paucitate ignis, aq̃ uero multitudine, q̃ denigratur ex igneo calore illam calefaciente. Mediũ uero ex horũ medijs. Sed Ariſt. cõtra hos obiecit ex eo, qa uiſorũ ex aqua ſit, & qa rõni cõſẽtaneũ ẽ, ut ex eo humorẽ ſit color oculi, ex quo ocul⁹ ꝑficiſcit, ergo cã colorũ erit ex aqueis humorib⁹, ex qb⁹ cõſtãt oculi Sed qm̃ differentie de numero colorũ, et de cauſis colorũ ꝑtinet ad altiorẽ facultatẽ, iõ his ꝑtermiſſis, ad cõcl'ones redeo. Eſt ergo pria cõcluſio, qbus oculi ſuperubeſcũt, ſtupidi ac alienabiles ob irã ſunt, & ꝑ oculos, nõ totũ. ſed nigrũ intelligit, nigrũ. n. eſt qđ enarrat, quare qb⁹ nigri oculorũ ſuperubeſcũt, ij adeo iraſcibiles ſunt, ut ob irã ſtupeãt, atq; alienẽẽ. ꝓbat, quia referunẽ ad paſſionẽ, qm̃ facti ſtupidi ob irã, erubeſcũt oculi. Obſeruauimus ẽt nos in q̃plurimis albi oculorũ uenulis ſanguie plenis rubeſcere, & extitiſſe ualde iracũdos. De his. n. in ꝓuerbio ferẽ, hñt in oculis ſanguinẽ, qm̃ ſunt iracundi non ferentes iniurias, quanto magis ſi nigrũ ſuperubeſceret Scđam ponit & inquit. Quibus ãt oculi ualde nigri ſunt, ij ſunt timidi. ꝓbat qa referẽ ad ꝓprietatẽ ſigni, color. n. ualde niger ex ſua ꝓprietate timiditatem

particu. ıo. proble. ıı

particu ıo. ꝓblema. ıı.

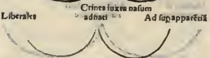
miditatem ſignificare uidetur. Tertiã ponit etiã, et inquit. Quibus autem non ualde nigri, ſed declinant ad flauũ colorẽ, ĳ ſunt animoſi, probatur quia referũtur ad decentiã, decet.n. ꝙ recedit ab extremo, ſignificare aĩoſitatem atq; fortitudinem potius, ꝙ̃ timiditatem. Quartam ponit, quibus glauci aut albi, ĳ ſunt timidi, probat ex proprietate ſigni, uidetur enim albus color timiditatem ſignificare. Prætcrea probari poteſt aliter, quoniã referuntur ad noctuas, quæ animalia timida ſunt, & oculos glaucos hoc eſt ceſios habent. Quintam ponit, & inquit. Quibus uero non glauci, ſed charopi hoc eſt fului, ĳ animoſi ſunt, probat, quia referuntur ad leonem & ad aquilam. Sextam ponit, & inquit. Oenopi, ſtolidi ſunt probat, quia referuntur ad capras, & per oenopos aliqui uinoſos, aĳ nigros expoſuerunt, alĳ caprinos, ſed quouis modo occurrit quęſtio, quoniam primo de hiſto. dixit caprinos notas eſſe optimorum morum, hic uero aſſerit eſſe notas ſtoliditatis, quidam dixerunt caprinos oculos, quando ſunt moderate magni, moderate humidi, moderate lucidi, eſſe optimorum morũ notas, ſigñant enim magnanimum, rerum magnatum cupidum, & profectum, quales oculos Alexandrum habuiſſe ferunt. Præterea dicunt hos oculos interdum iracundum & uino deditum, & iactabundum, & gloriæ cupidum, quæ ſupra conditionem noſtram eſſe, ſignificare, tollitur ergo cõtradictio, quòd oculi huiuſmodi per ſe mali ſint, boni uero per accidens, alĳs, uidelicet, accedentibus. Septimam ponit, & inquit. Quibus ignei, ĳ inuerecundi, probat quia referuntur ad canes, quorum oculi lucent, ut ignis, & ſunt inuerecundi. Octauam ponit, & inquit. Qui diſcoloratos oculos ueluti conualeſcẽtes habent, & maculis turbatos, ĳ ſunt timidi, probatur, quia referuntur ad paſsionem, quia qui timent, oculi eorum pallidi fiunt, & quidem colore non æquali, ſed turbido ac maculoſo. Rhaſes uero libro ad Almanſorem ſecundo, inquit. Maculæ multæ circa pupillam in oculo apparentes, malum hominem ſignificãt, quòd ſi cum hoc oculus etiam fuerit uarius, erit deterior. Vltimam ponit, et inquit. Qui oculos lucentes hñt, ĳ ſunt libidinoſi, probatur, quia referuntur ad gallos, & ad coruos, in qbus oculi trãſparent. Hęc de coloribus oculorum.

De partiũ piloſitate

Qui piloſas habent tibias, uenerei, referuntur ad hircos. Qui uero circa pectus & aluum nimium piloſitatis habent, in eiſdem opinionibus nunquam perſeuerant, referuntur ad aues, quia hæ pectus, & aluum piloſiſsimam habent. Qui pectora ualde lenia habent, aſperi, referuntur ad mulieres, quoniam igitur neque ualde piloſa, neq; lenia eſſe oportet, medius habitus optimus eſt. Qui humeros piloſos habent, nunquam in eiſdem perſeuerant, referuntur ad aues. Qui dorſum ualde piloſum habent, aſperi, referuntur ad feras. Qui uero collum retrorſum piloſum habent, liberales, referuntur ad leones. Qui autem prolixam habent barbã, animoſi, referuntur ad canes. Qui uero ſupercilia coniuncta habent, triſtes ſunt, referuntur in paſsionis ſimilitudinem. Qui autem ſupercilia ante naſum diuulſa hñt, extenſa uero uſq; ad timpora, fatui ſunt, referuntur ad ſues. Qui erectos habent capillos in capite, timidi, referuntur ad paſsionem. Nam & ĳs, qui timidi ſunt, eriguntur. Qui capillos nimis criſpos habent, timidi, referuntur ad æthiopes, quoniam igitur & erecti, & ualde criſpi timiditatem referunt. Qui in extremitatibus erunt criſpi, ad bonum animum ſunt reducendi, referuntur autem & ad leonem. Qui frontis id quod eſt ante caput, eleuatum habent, liberales ſunt, referuntur ad leones. Qui in capite adnatos habẽt crines in frõte iuxta naſum, liberales, referuntur ad ſuperapparẽtiam, quoniam ſeruile eſt, quod apparet.

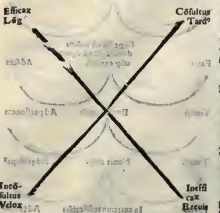

De pilis,& capillis nunc Ariſto.agens.14.affert cõcluſiones,quæ trãſlatione perſpicuę ſunt. Verũ aliqua uerba ſunt exponenda. Per aluũ ergo in ſecunda cõcluſione, uẽtriculum intelligit,in quo cib⁹ deuoratur, qui etiã ſtomach⁹ dicitur. In ſeptima uero ꝓ prolixam barbam, nõ pilos intelligit,ſed mẽtum,ꝙ cato cum oſſe eſt , nã pili in multis oblõgi fieri põt pro arbitrio. In penultima concluſione cũ inquit. Qui frõtis id,quod eſt ante caput, eleuatum habent,liberales ſunt,quidam per id quod eſt ante caput,intellexerũt capillos frontis,qm̃ quando hi capilli ſunt eleuati,& euerſi,ueluti corona,ſunt ſignũ liberalitatis, alij et quidem uerius intelligunt ſuperiorem frontis partem, quę eſt ante caput,hęc enim cum eleuata eſt,index eſt liberalitatis,ſic enim refertur ad leonem. Vltimã cõcluſio eſt,qui in capite adnatos habẽt crines in fronte iuxta naſum,liberales,& per crines intellexerũt quidam pilos ſuperciliorum,alij uerſus capillos,in qbuſdã.n.capilli ueluti crinés deſcendunt in fronte iuxta naſum, & tales ſunt liberales, & ad ſeruiẽdũ liberaliter prõpti, probat quia referuntur ad ſuperapparẽtiam,nam ꝙ apparet de crinib⁹ hoc pacto in frõte,eſt ſeruile,hoc eſt ſignum prõptitudinis ad ſeruiẽdũ. Qui.n.libere ſerui,atq; prõpte,crines flectit deorſum ad naſum Hęc Ariſto de piloſitate,& capillis.

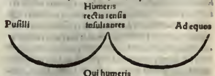
De inceſſu *Qui longi ac tardi greſſus eſt , quãquã tarditate moleſtus, perfectiuus tamen eſt,longus enim efficacem tardus cogitabundum. Qui breuis ac tardi,moleſta ſegnitie,nec perfectiuus, breuis.n.ac tardus,inefficacem. Qui longi & celeris,minime moleſtus & perfectius eſt,quoniam celeritas expeditiuum,longitudo uero non inefficacem. Qui breuis & celeris , moleſtus eſt, & non perfectiuus.*

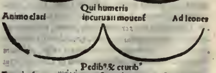

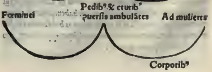
Hic de greſſu loqtur, et poſſunt colligi plures cõcluſiones. Potiſſimę ſunt quatuor Prima eſt , qbus greſſus tardus lõgus,ĩ ſunt cõſulti & efficaces,pbať,qa long⁹ greſſus ſignificat efficaciã in agẽdo . Tardus uero cogitationẽ,atq; ꝯſultationẽ, ergo qbus tardus lõgus greſſus ineſt, ĩ efficaces,& cõſulti. Quibus ṽo tardus breuis, ĩ cõſulti inefficaces, conſulti quidem, quia tardus greſſus ineſt inefficaces uero,quia breuis greſſus ineſt. Tertia cõcluſio, qbus greſſus longus uelox ineſt , ĩ efficaces & incõſulti, pbať,quia greſſus lõg⁹ efficaciã,uelox,incõſultationẽ ſignificat. Quarta cõcluſio , qb⁹ greſſus uelox breuis ineſt, ĩ incõſulti,& inefficaces,pbať,quia uelox greſſus inconſultatiõis,breuis ṽo in efficacię index eſt. Ariſt. eñ his verbis has innuit,& inquit. Is,q longi,& tardi greſſus eſt,q̃quã tarditate moleſtus eſt,perfectiuus tñ eſt,lõgus.n.efficacẽ,tardus ṽo cogitabundũ & ꝯſultũ ſignãt, ergo qbus greſſus lõg⁹ tard⁹ ineſt , ĩ pfectiui ſunt, qm̃ efficaces & cõſulti. Quo ṽo ad ṽba attinet,lõg⁹ greſſus dr̃ penes ſpatiũ. Tard⁹ uero penes tempus, ſtat autem greſſum ratione ſpatiũ eſſe longum,ratione uero temporis,tardum. Aliam ponit,& inquit. Is,qui eſt greſſus breuis,ac tardi, moleſta ſegnitie eſt, nec tamen perfectiu⁹ , probatur , breuis.n.ac tard⁹ inefficacẽ ſignificat,& ſubaudi cõſultũ,inefficacẽ qdẽ ob breuitatẽ, cõſultũ ṽo,ob tarditatẽ. Affert aliã,& inquit. Is,qui eſt greſſus lõgi,et celeris,hoc eſt uelocis,minime moleſt⁹ eſt,& eſt pfectiuus,pbať, qm̃ celeritas ſignat expeditiuũ,incõſultũ tñ,lõgitudo ṽo nõ inefficacẽ. Demũ affert aliã,et inquit. Is,qui breuis & celeris,hoc eſt uelocis greſſus eſt,moleſt⁹ eſt,& nõ pfectiu⁹,qm̃ incõſult⁹, & inefficax. Hę ſunt cõcluſiones de greſſu quatuor,cęterę coniugationes ſunt impoſſibiles, non enim cõſtare poteſt lõgum cum breui,nec tardũ cũ ueloci,ut per regulam topicã habetur.

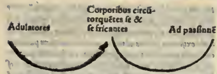
De manus, & cubiti, & brachij motu eadẽ referuntur. Qui uero humeris rectis tẽſis inſultant,galeagynes , referuntur ad equos. Qui humeris mouentur incuruati, ij ſunt animo elati, referuntur ad leones. Qui pedibus & cruribus conuerſis ambulant, ij ſunt fœminei, referuntur ad mulieres. Qui uero corporibus circũtorquẽtes ſe, atq; fricantes, ſe ij ſunt adulatores, referuntur ad paßionem. Qui inclinati ad dextrã ambulãt, ij cinædi, referuntur ad ſupapparẽtiã. Qui oculos ſatis mobiles hñt, ij ſunt acuti raptores, referũtur ad accipitres. Qui palpebrizãt, timidi, quoniã in oculis prima uertuntur . Qui demiſſum aſpectũ, & qui alterã palpebrã in oculis immiſſam per medium fixi aſpectus hñt, & qui cilia ſurſum tarde reducãtes, molliter intuentur, & qui palpebras immiſerũt, & omnino oẽs molliter, atq; delitioſe ſpectãtes, referũtur ad ſupapparẽtiã, & ad fœminas. Qui oculos frequẽti tpe mouẽt, quaſi permanẽtes , & tincturã albuminis in oculo hñt , intellectiui. Si enim in aliquo intellectio uehemẽter fit in anima, ſtat & uiſus

De motu partium. Galeagynes. Brachio minores Hoc ẽ puſilli.

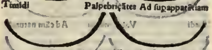

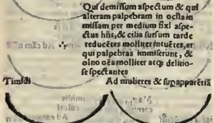

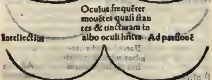

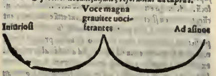

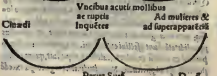

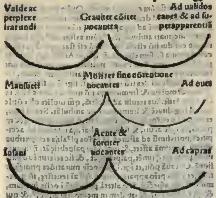
Anteq̃ ad concluſiones ueniã, aĩaduerte ꝙ tã preſens, q̃ precedẽs text⁹ in nĩb⁹ libris, quos legi tã grecis q̃ latinis, legũtur corrupte, uerũ q̃tũ potui, ea accõmodaui, ſi qs aũt melius, accõmodabit, ei⁹ laborẽ nõ recuſabo. Cõcluſiones ṽo que in textu ponũtur, multe ſunt, pñt tñ ad nouẽ reduci, uerũ anteq̃ illas afferat, dicit. De man⁹, & cubiti, & brachij motu eadẽ referunt ſubaudi, que de greſſu, qm̃ manus brachij & cubit⁹ mot⁹ põt eſſe lõgus, & breuis, tardus & uelox, iterũ põt eſſe lõgus tardus, & lõgus uelox, breuis tardus & breuis uelox: & tũc eadẽ dici pñt, qm̃ lõgus efficax, tardus cõſultus, uelox incõſultus, breuis inefficax dr̃. Deide ponit ꝯcl'ones, quarum prima eſt. Qui ṽo humeris rectis tẽſis inſultãt, hoc eſt, irridẽt, ij ſunt galeagynes, hoc eſt brachio minoris .i. puſilli ueluti q bra chio minores ſunt, ut ſuꝑius dixim⁹, ꝓbaẽ, q͡a referũtur ad equos, q̃ puſilli ſunt, & incedunt humeris rectis, & tenſis. Secũdã ponit, & inq̄t. Qui incuruati cũ incedũt, humeris mouent, ij ſunt aĩo elati, magnanimi, ac ſuꝑbi ꝓbaẽ, q͡a referunt ad lrões, qui dũ incedũt, ita humeris mouent. Tertiã affert, & inq̄t. Qui pedib⁹, & crurib⁹ ꝯuerſis ambulãt, hoc pacto ꝙ pedũ cuſpites dilatãt alterũ ad dextrũ, alterũ ad ſiniſtrũ, ij ſunt molles, ac fœminei, ꝓbaẽ, q͡a referuntur ad mulieres, q̃ hoc pacto ambulãt. Quartã affert, et inq̄t. Qui corꝑib⁹ circũtorquẽtes ſe, atq; fricãtes ſe ſubaudi ambulãt, ij ſunt adulatores, ꝓbaẽ, q͡a referunt ad paſſionẽ nã adulãtes ſic ſua corpora mouẽt. Quĩtã ponit, et inq̄t. Qui inclinati ad dextrã ambulãt, ij ſunt molles, & cinędi, ꝓbaẽ, q͡a referunt ad ſuꝑapparẽtiã, nã molles ſemꝑ ſic in dextrũ inclinati ambulãt, cui⁹ cãm aſſignam⁹, q͡a ſuapte natura calidus hõ eſt, & hac de cã eſt ſtature recte, eſt .n. calidi natura ſurſum eleuare, & qm̃, ut Ariſto. inq̄t, libro de ꝑtib⁹ tertio dextrũ eſt calidi⁹ ſiniſtro, iure q utilitatẽ hñt lat⁹ dextrũ rectũ, & magis ſurſum elatũ ducere debẽt, ergo q ambulãt ad dextrũ inclinati, eſt ſignũ ꝙ ſint humidi & frigidi molles, & fœminei, q͡a nõ multũ caloris hñt, recte ergo Ariſt. hos retulit ad decẽtiã, qm̃ molles ob cõplexionis frigiditatẽ & humiditatẽ ſic ambulãt. Sextã põit, et inq̄t. Qui ocl'os ſatis mobiles hñt, ij ſunt raptores, & rapaces, & q̄dẽ acuti, & ſubtiles, ꝓbaẽ, q͡a referunt ad accipitres, potiſſimũ ad aſtures, q ocl'os pl⁹ aliis accipitribus mouẽt. Septimã affert, & inq̄t. Qui palpebricãt, ij ſunt timidi, ꝓbaẽ, q͡a q timẽt, palpebricãt, & ſic referunt ad paſſionẽ. Octauã põit, et inq̄t. Q̃mſi ocl'i mutatiões primę fuerunt, et i illis primo apparẽt, ſunt .n. q̃ſi aĩ feneſtrę, iõ q demiſſum hñt aſpectũ, & q alterã palpebrã ĩ ocl'is imiſſam, & q̃ſi cadẽtẽ hñt, & quidem in medio fixi aſpect⁹, & qui cilia uel ſuꝑcilia tarde reducẽtes ſurſum, molliter intuentur, & q̃ palpebras q̃ſi int⁹ oculos immiſerũt, & oino qẽcũq molliter atq; delitioſe quouis alio mõ ab his, qui dicti ſunt, ſpectant, omnes tales ſubaudi ſunt timidi, molles & fœminei, ꝓbaẽ, q͡a referuntur ad ſuperapparẽtiã, qm̃ mollib⁹ & fœmineis hęc ſuꝑapparẽt. Praeterea ꝓbaẽ etiã, q͡a referunt ad fœminas. Nonã ponit, & inq̄t. Qui ocl'os frequẽti tꝑe atq; ſęꝑi⁹ mouẽt, & ipſi ſunt q̃ſi ꝑmanẽtes, et hñt in oculo tincturã albuminis, hoc eſt & albũ oculi nõ eſt ualde clarũ, immo obſcurũ, ij ſunt intellectiui atq; ſpeculatiui, ꝓbaẽ, q͡a referunt ad apparẽtiã, & ad cãm naturalẽ. Ad apparẽtiã q̄dẽ, qm̃ ſi in aliquo hoie in eiꝰ aĩa intellectus uehemẽter ſit ei⁹, niſus & ſtat, & fix⁹. Ad cãm ṽo nãlẽ, qm̃, cũ cãdidũ oculi obſcurũ vr̃, eſt ſignũ humoris melancholici, et ita ſtudioſitatis, facit enim ad ſtudium humor talis. Hęc de partium motu.

Qui uoce admodum magna grauiter uociferant, conuitiatores, referũtur ad aſinos. Quicũq; uero uocant à graui incipientes, finiunt aũt in acutũ, iracũdi lugẽt, referũtur ad boues, et ad id quod uoci appet. Quicunq; aũt uocibus acutis, mollibus & ruptis loquũtur, cinædi, referũtur ad mulieres, & ad ſuꝑapparẽtiã. Quicũq; grauiter cõiter uocãt, ualde ac ꝑplexe, iracũdi referũtur ad ualidos canes, et ad ſuꝑapparẽtiã. Quicũq; molliter ſine cõtẽtiõe uocãt, mãſueti, referũtur ad oues. Quicũq; uero acute & fortiter uocant, inſani, referuntur ad capras. De uoce ꝯ ſpecieb. Iniurioſi. Cõuitiatores.

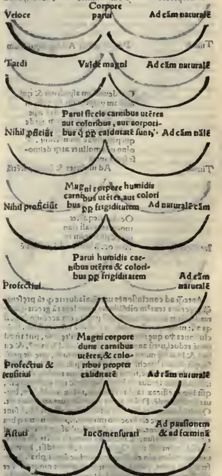

De uoce aſſe ſex ponit cõcluſiones. Et primã ponit, & inqt. Qui uoce admodũ magna grauiter uociferãt, ĩj ſunt hybriſtę, ut mihi uidetur, hoc eſt apti facere iniurias, probatur, qa referuntur ad aſinos, qui apti ſunt facere iniurias. Ponit ſecundam, & inquit. Quicũq; uero uoce a graui incipientes finiunt uero in acutũ, ĩj iracũdi ſunt, & lamẽtabũdi, & iracũdi lugẽt, probat, quia referuntur ad boues. Qui iracũde lamentantur, & ad id, quod uoci appatet, Qui.n. iracũde lamentantur a graui incipiunt uoce, et in acutum deſinunt. Deinde omiſſa tertia, quę patet, inqt. Quicũq; grauiter cõiter, ac manifeſte uocãt, ualde & perplexe, hoc eſt non liberè, ĩj ſubaudi ſunt iracundi, probatur, quia referuntur ad ualidos canes, qui hoc pacto latrunt, & ad ſuperapparentiam, nã qui hac forma uocis uociferãt, iracundi ſunt, alię cõcluſiones patẽt. Alexander aphrodiſiæ dicit certatoris notã eſſe uocẽ grauẽ, timidi uero pro magna parte acutã, cãm affert, qa cũ timidi ĩ pręcordĩjs frigidi ſint, minus aeris trahũt, & ita uocem acuũt: contra uero certatores, cũ in præcordĩjs calidi ſint, aeris multũ attrahentes, uocẽ magnificanc, & eadẽ rõne, ut inquit. Vox acuta mulierũ eſt, eunuchorum, & puerorũ. Acuta enim uox pficiſcitur ex multa naturę humiditate, quę ĩjs accõmodat, q pueri, & eunuchi, & mulieres ſunt.

De ſtatura Qui ualde parui, ij ueloces ſunt ſanguinis enim motu, paruum locum continente, motus quoq; ualde uelociter accedũt ad ſapere. Qui uero ualde magni, ij tardi ſunt, ſanguinis. n. motu, locũ ualde magnum cõtinẽte, motus tarde accedũt ad ſape. Quicũq; paruorum ſiccis carnibus utentes, aut etiã coloribus, aut etiam corporibus, quæ propter caliditatem ſuperfluunt, nihil perficiunt, exñte enim motu in paruo, & ueloci propter igneũ, nunquam ſecundum idem eſt ſapere, ſed aliud in alijs priuſquã excedens ſit, tranſit. Quicunq; uero magnorum humidis carnibus utẽtes, aut & coloribus qui propter frigiditatẽ ingenerantur, nihil perficiunt, exñte. n. motu in magno loco, et tardo propter frigiditatem, nõ permittit aliquid accedere ad ſapere. Quicũq; uero puorũ humidis carnibus utẽtes ſunt, & coloribus pp frigiditatẽ, fiũt pfectiui, exñte. n. motu in puo, id q. cũ difficultate mobile eſt, ſpaturæ cõmẽſurationẽ præbuit primũ pficere. Quicũq; magnorũ duris carnibus utẽtes ſunt, & coloribus pp calitatẽ, fiũt pfectiui, & ſenſitiui, exñte. n. latiõe in magno loco, & tarda pp frigiditatẽ, nihil rõducit accedẽs ad ſape. Quicũq; uero in magnis duris carnibus utentes ſunt, & coloribus pp caliditatẽ, fiunt pfectiui et ſenſitiui. Magnitudinis. n. ſupapparẽtiã & carniũ & coloris, caliditas acquiſiuit, quare cõmẽſuratum eſſe ad pficiendũ. Magnitudinibus ergo corpa excedẽtia, aut puitatibus deficientia quo mõ pfecta, & quo mõ imperfecta eſſe cõtingit, dictũ eſt. At horũ media natura optima atq; pfectiſſima hĩs eſt, quibus utiq; ineſſe ſupponitur. Motus. n. nõ multi exiſtentes facilius ad mẽtem accedũt, nec etiam paulatim exiſtentes procedunt. Quare perfectiſſima ad pficiẽdũ quæ utique propoſita ſunt, & ad debentẽ ſentire moderatam oportet eſſe magnitudinem. Qui incõmẽſurati ſunt, ij aſtuti, referũtur ad paſſionẽ, & ad fœminam. Si. n. qui incommenſurati aſtuti ſunt, commenſurati utiq; iuſti erunt, & fortes. Relationem autem cõmẽſurationis ad corporum bonam motionem, & bonam natiuitatem reducendum, non autem ad maris formam: ut à principio dictum eſt.

De ſtatura affert ſeptem concluſiones. Verũ antequam illæ exponantur, aiaduerte, q p ſtaturã intelligimus hũanæ corporis longitudinem, q̃ alter altero longior, eſt quæ poteſt bifariam cõſiderari, aut ſimplr, qua. vz. hõ dr̃ magnus, aut paruus, & ſm quid qua dicitur magnus uel paruus,

uus, cũ hac, uel illa partium conſtitutione. De ſtatura ſim pliciter affert duas cõcluſiones, quarũ primam ponit, & inquit. Qui ualde parui ſcd͠m ſtaturam ſunt, ĩ ueloces ac in genio, & actionibus celeres ſunt probat rõne naturali, & inquit. Sanguinis enim ac ſpirituum ſenſitiuorum motu ꝑ uum locum inter cor, & cerebrum continente, etiam mot⁹ ſpũum ualde uelociter accedũt ad ſapere, etiã ad actiões. Quo ṽo ad rõnẽ attinet, animaduerte ꝙ ſapere fit ex ſpiri tuum bonitate, boni uero ſpirit⁹ ſunt, qui claritate ac mo tu temperati ſunt, necnon & ſubtilitate, nimis enĩ ueloces nõ conducunt ad ſapere, mouentur enim citius q̃ opz: ni mis turbidi minime nimis q; craſſi nequaq̃, quare clarita te, motu, & ſubtilitate tẽperati ad ſapere idonei ſunt. Hinc patet rõ, nam cum in paruo corpore ſpũs, & ſanguis in ꝑ uo ſpatio contineantur (eſt.n. inter cor & cerebrum parua intercapedo) ideo qui corpore parui ſunt, in actionib⁹ ue loces ſunt. Tunc ſecũdam affert, & inquit. Qui ṽo ualde magni corpore, ac ſtatura ſunt, ĩ ad actiones tardi ſunt, probat, & inquit. Sanguis enim motu locum ualde ma gnum continente, ſpirituũ ſenſitiuorum tarde accedũt ad ſapere, ac ad actiones, cæteris ergo paribus parui ad actio nes, & ad ſapere ſemper uelociores ſunt longis corporib⁹, unde Alexander aphrodiſius, aſſerit eos, qui corꝑe breues ſunt plerũq; eſſe ĩs, qui ſunt longi, prudentiores, q̃m cõ pacta, atq; coartata eſt in toto corpore aĩa. In magnis ṽo extenſa exoluitur in ſpatium, hanc ad cauſam Homerus prudẽtẽ dicit Vlyxẽ, quia collectus erat, & breuis. Aiacẽ uero ſtultiorẽ, q̃m longior erat, hęc de ſtatura ſimplr. Lo quẽs de ſtatura ſcd͠m quid, ac nõ cæteris paribus, affert alias cõcluſiones, quarum prima ponit, & inquit. Quicũ que paruorũ utentes aut ſiccis carnibus, aut etiam ſiccis coloribus, aut etiam ſiccis corporib⁹, quæ ſicca ſint ꝑꝑ ca liditatem, & ꝑꝑ caliditatẽ ſuperfluunt in calo & ſicco, ĩ ad ſaꝑe, & ad agendum nihil ꝓficiunt, nec apti ſunt, probat, & inquit. Exiſtente.n. motu in paruo loco, & exiſtẽte mo tu ueloci propter igneum, hoc eſt ꝑꝑ calam & ſiccam cra ſim, nunquam ſui idem eſt ſapere, ſed aliud in aliud priuſ quam excedens ſit, tranſit. Coniungũtur.n. duæ cauſę mu tabilitatis, altera ex parte loci, q͞a paruus, & ideo mot⁹ ſpi rituũ celer eſt, altera ex parte craſis, quæ cal͞a & ſicca eſt, cum.n. ſpirit⁹ ſunt calidi & ſicci, ac ignei, & ĩ paruo loco, animum reddunt mutabilem, quoniam pri⁹ mouentur, q̃ animus in opinione firmetur. Quo ṽo ad ṽba attinet, per utentes, non intelligit in cibariĩs, & eduliĩs, ſed ad ꝯſtõnẽ, hõ.n. utitur carnib⁹, coloribus, & id genus ꝓ ſui cõſtõne, ex illis.n. ꝯſtituitur, & dixit, aut etiã colorib⁹, nã lz color non ſit ſiccus formalr, tñ eſt ſicc⁹ uia ſigni. Affert ſcd͠am, & inquit. Quicũq; ṽo magnorũ corporum humidis carni bus utentes pro ſui conſtitutione, aut etiam colorib⁹, qui propter frigiditatẽ generantẽ, ĩ nihil proficiunt, atq; male ſe hñt ad ſapere, probat, & inquit. Ba ñte motu ſpirituum in magno loco, & exñte motu tardo ſpirituũ propter fri giditatem, craſis illorum, ex hac duplici cauſa, nõ ꝑmittit motus ille aliqd accedere ad ſapere. Tertiã ponit, & inq̃t. Quicũq; ṽo ꝑuorũ corporũ humidis carnib⁹ utẽtes ſunt, & coloribus ad ſui cõſtitutionẽ ꝑꝑ friditatẽ, ĩ ad ſaꝑe, et ad agẽda ſiunt perfectiui, probat, et inquit. Exiſtẽte.n. mo tu ſpirituũ in paruo loco, id.ſ. ſpũs, ꝙ cũ difficultate mo bile eſt, tẽperaturę cõmẽſurationẽ præbuit primũ perfica ce, nã ex paruitate loci habet uelocitatem maiorem quam ſit neceſſaria, ex frigiditate craſis hz tarditatem, ex utriſq; uero ſpiritus ipſi temperationem nacti, idonei redduntur ad agẽdum. & ad ſapere. Ponit quartam & inquit. Qui cunq; magnorum duris carnibus & coloribus ad ſui con ſtitutionem utẽtes, & quidem ꝑꝑ caliditatẽ, ſiũt ꝑfectiui, & ſenſitiui, & prudentes, probat, a ꝯtrario, q̃m exñte ſpiri tuũ latione in magno loco et exñte latione ſpirituũ tarda ꝑꝑ friditatẽ, hęc ſpirituũ natura nihil ad ſaꝑe ꝯducit, ergo q̃cũq; in magnis corporibus, duris carnib⁹ utẽtes ſunt, & etiam coloribus duris ꝑꝑ caliditatẽ, ĩ ſiunt perfectiui, & ſenſitiui, ac prudentes, magnitudinis enim ſuperabundan tiam, & carnis & colorum caliditas ſubaudi tẽperationẽ fecit, & acquiſiuit, redduntur.n. ſpũs apti et craſſi, quare, ut inquit. Quando hæc duo cõiunguntur, temperamentũ ſpirituum cõmenſuratũ eſſe uidetur ad ꝓficiendum. Tunc epilogat, & inquit. Magnitudinib⁹ ergo corpora excedẽ tia, aut paruitatibus deficiẽtia quo modo perfecta, & quo modo imperfecta eſſe cõtingat, dcm̃ eſt. At horum media natura optima, atq; perfectiſſima his hominibus eſt, qui bus utiq; illa ſupponitur ineſſe. Cuius cauſam affert. & in quit. Motus enim non multi, hoc eſt nec magni, nec parui exiſtentes, facilius ad mente accedunt, nec etiã paulatim ac tarde exiſtẽtes ad mentem procedunt, ſed temperate, et proportionabiliter quare, ut cõcludit, hęc ſic mediocriter ſe hñtia perfectiſſima ſunt ad ꝓficiẽdũ, quę utiq; propoſi ta ſunt, & ad debentẽ ſentire ac ſapere moderatã oportet eſſe magnitudinem, hęc de epilogo ſtaturę. De cõmẽſura tione uero ponit hãc cõcluſionem, ꝗ incõmenſurati ſunt corꝑe, ĩ aſtuti & doloſi ſunt, probat, q͞a referuntur ad paſ ſionẽ, qui.n. dolis utitur, corpus ſuũ incõmenſurat, & refe runtẽ ad fœminã, ſunt.n. fœminę doloſę, & corꝑe incõmẽſu ratæ. Deinde ponit ſcd͠am, & utitẽ loco a ꝯtrario, & inq̃t. Si.n. ꝗ icõmẽſurati, aſtuti ac doloſi ſunt, cõmẽſurati utiq; iuſti erũt, & fortes, eſt.n. loc⁹ a cõtrario. Sz dicis, reſpectu cui⁹ corp⁹ eſt dicendũ cõmẽſuratũ. Rñdet Ariſto. & inq̃t. Relationẽ aũt ꝯmẽſurationis ad corporũ bonã motionẽ, & bonã natiuitatẽ reducẽdũ eſt, ergo cõmẽſuratio habẽt bona craſi, ac bona natiuitate, nõ aũt cõmẽſuratio acci pit ad maris formã, ut dictũ eſt. Sic igit bona cõmẽſura tio reſultat bõitate cõpõnis, et bõitate craſis. nõ relatiõe ad marẽ vł fœminã, nõ.n corp⁹ cõmẽſuratũ eſt, q͞a eſt ma ris corp⁹, ſed q͞a cõpõne et ꝯpſone bñ inſtitutũ eſt, ſed cir ca ea, q̃ dicta ſt. Plini⁹ uir fertiliſſim⁹, & Solin⁹ ei⁹ ab bre uiator terminos lõgitudis, ac latitudis humani corpis nõ dũ deſcriptos eẽ teſtant, q̃nimmo añ annos ꝑpe mille Ho merus nõ ceſſauit minora corꝑa mortaliũ q̃ priſca ꝯque ri, & ꝑꝑ hęc formas mirabiles Plini⁹, & Solin⁹ aliqñ mirẽ tur eẽ enumerãt. Verũ phyſici lõgitudinẽ humani corpo ris naturalẽ ſeptẽ pedũ eẽ aſſerũt, ꝙ Hercules intra hunc terminũ fuiſſet ꝯpert⁹, latitudinẽ ẽ totidẽ, nã q̃t⁹ manib⁹ expãſis inter digitos lõgiſſimos mod⁹ eſt, tãtũ eſſe cõſtat inter calceũ, & uerticẽ, hac rõne hoiem mũdũ paruũ ap pellarũt, ꝙ ſi circul⁹ fieret, eẽt ꝑlecte ſphęric⁹, q̃re ꝗ hanc lõgitudinẽ excellit, hic lõg⁹ corꝑe dr̃, ꝗ ṽo ab hac deficit, paru⁹ eſt, cui⁹ ṽo latitudo, & latitudo nõ ſt ęq̃les, is incõ poſit⁹ eſt, hęc de quãtitate. De cõmẽſuratiõe ṽo dixerunt ea q̃uis pt̃ in corꝑe cõmẽſurato accipi poſſe toti⁹ & lon gitudinẽ, et latitudinẽ, cui⁹ rei exẽpla ſt, lõgitudo man⁹ ei ſpatio equatẽ, ꝙ a naſi cono ẽ uſq; ad primã capitis ſuturã, & ex hoc pz mediũ digitũ fronti ęquari. Pręterea frõtis os, & os ſincipitis natura ęq̃lia ſunt. Adhuc latitudo ab humero ad humerũ toti⁹ corpis lõgitudini, q̃ eſt a ṽtice ad calceũ addito palmo ſubtripla eſt, palmũ dico geometri ce, q̃lis uolę latitudo ſiue pectinis man⁹ eſt, inſuꝑ ſpatiũ a fonte colli ad umbilicũ ęq̃le ẽ ei, ꝙ ab umblico ad ſicteris ſinẽ eſt Pythagoras ex Hercul' veſtigio ſic toti⁹ q̃titatem ueſtigauit, accepta.n. ueſtigiĩ q̃titate mediĩ digiti q̃titatez accepit, eſt.n pedis lõgitudo ad mediũ digitũ tripla. Me di⁹ digit⁹ ſubdupl⁹ ad ſpatiũ man⁹, hoc ṽo ad brachiũ ſub triplũ, brachiũ ṽo ęq̃le ſpatio, ꝙ eſt ab altero humero ad alterũ, hoc ṽo ad totũ palmo addito, ut dictũ ẽ, ſubtriplũ. Quo pacto ex ueſtigio toti⁹ q̃titatẽ nactus ſit. ex hiſce pz. Ex his pz q̃ mõ Ariſt. phyſiognomonię intelligunt cũ ait parui corpore ueloces, magni ṽo tardi, & cũ iq̃t. Qui hñt oculos magnos, pigri, & ſiñ̃a, ſemꝑ.n. q̃titatẽ reſpectu me diĩ, & ad toti⁹ mẽſurã refert. Hęc de cõmẽſuratione.

Bene aũt ſe habet, & omnia ſigna, quæcũq; prædicta ſunt, referre ad ſupapparẽtia, & ad marẽ, et ad fœminã. Hæc.n. per fectiſſima diuiſione diſſecta ſunt, & demonſtratũ eſt maſculum fœmina & iuſtiorem, & fortiorem, atq; ut omnino ſit dicere, meliorem eſſe. De confirmatione, & ...

Nunc docet confirmare ſigna, & dicit. Bene autem ſe habet, & omnia ſigna, quæcũq; prędicta ſunt, referre ad ſupapparentiam, & ad marem & ad fœminã, ſubaudi qñ referri poſſunt, nõ enim ſemper referri poſſunt. Cur⁹ rõnẽ dicit, & inquit. Hęc.n. ſcilicet mas & fœmina per ſectiſſima diuiſione diſſecta ſunt, quoniam eſt demõſtratum maſculum fœmina & iuſtiorem & fortiorem, atq;, ut omnino ſit dicere, meliorẽ eſſe, ergo quando bona ſigna referri poſſunt ad marem, & mala ad fœminam, bene ſe habet, bene etiam ſe habet, quando poſſunt referri ad ſuperapparẽtiã, hæc de confirmatione omnium ſignorum.

De ſignorũ electione

In omni autem ſignorum electione altera ſigna alteris declarãt magis manifeſte ſubiectum. Manifeſtiora autẽ, quæ in principaliſſimis locis ſunt, principaliſſimus uero locus eſt, qui & circa oculos, & frontem, & caput, & faciem eſt. Secundus aũt eſt, qui eſt circa pectus, & humeros, conſequenter & circa crura & pedes. Quę uero circa aluum, minima ſunt. Omnino autem, ut ſit dicere, ea loca manifeſtiſſima ſigna præbẽt, in quibus & ſapientiæ plurimæ ſuperapparentia ſit.

Nunc de electione ſignorum docet pęceptum. Vbi primo aĩaduertendum ſigna bifariam eſſe, alia propria, quæ cum paſſionibus conuertũtur, ut magna extrema habere ſignũ proprium eſt fortitudinis, quędam nõ propria, quæ accipiuntur ab apparẽti paſſione, uel à cõtrario, & cæteris id genus. hæc enim dicuntur non propria, qm̃ nõ conuertuntur cũ paſſionibus, differũt autẽ qm̃ propria ſunt, quibus poſitis, ponuntur & paſſiones, quarum ſunt. Sed poſitis ſignis non proprĳs, ponuntur paſſiones, ut in pluribus. De ſignis ergo proprĳs nõ oportet facere electionẽ, quia ſemper inferũt paſſionem, ſed de ſignis nõ proprĳs, unde inquit. In omni aũt ſignorum electione altera ſigna alteris declarãt magis manifeſte ſubiectũ, ꝓpria uero ęqlitet, qm̃ unũquodq; eorum infert propriã paſſionem. Exponit ſigna manifeſtiora, & inquit. Manifeſtiora aũt, quę in principaliſſimis locis ſiunt, principaliſſimus uero loc⁹ eſt, qui & circa oculos, & frõtem, & caput, & faciem eſt. Secundus aũt eſt, qui circa pectus, & humeros, cõſequenter & tertius eſt & circa crura, & pedes, ultima & minima ſunt, quę circa aluũ. Hui⁹ ordinis cauſam affert Ariſt. & inquit. Oĩo aũt, ut ſit dicere, ea loca noſtri corporis manifeſtiſſima ſigna, ac efficaciſſima prębent nobis, in quibus ſit ſuperapparentia plurimæ ſapientiæ, ut in capite, in quo eſt cerebrum, quod eſt ſenſus & motus principium, ſine quibus nõ eſt ſapere. Poſtea loco ſecũdo ſunt humeri & pectus, intra quæ eſt cor, quod eſt ſubiectũ omniũ ſenſuum ſm̃ Ariſtotelem tertio loco ſunt crura & pedes, & q cum his ordinantur, quæ ſunt inſtrumenta mot⁹ & ſenſus & ita cerebri. Vltimo ſunt ſigna ſumpta ab aluo, in qua mẽbra naturalia continentur, quæ non faciunt ad ſapere, niſi parum, quatenus ſunt cordi neceſſaria, hæc pauca Ariſtoteles docuit de ſignorum electione, quæ eſt ſignorum non propriorũ, propria enim ſigna, e quouis loco accipiantur, paſſionem inferunt. Verum animaduerſione dignũ uniuerſam difficultatem pendere ex iudicio, & hoc uerũ eſt in aſtronomis, in medicinali facultate, et in phyſiognomica, unde ſenex iudicium autem difficile. Galenus libro ſecũdo de craſi, phyſiognomones circa iudicium errare aſſerit ob multas cauſas. Primo quia uni ſignorum fidẽ prębent, quod fatuum eſt, niſi fuerit proprium, ut Ariſt. inqt. Vnum.n. ſignum ab una corporis particula accipitur, ex natura autem unius particulę non reſultat natura uniuerſi hominis. Secundo, qm̃ ad ętatis ac naturæ permutationem non ſpectãt, ſigna enim interdum naturam prætẽritã denũciant, & tamẽ phyſiognomones ea ad præſentem referunt, ut ſi ſexagenarius, piloſus ſit, non præſentem libidinem, ſed præteritam denũtiat. Tertio, quia excremẽta mẽbri arbitrantur arguere naturam mẽbri, & decipiuntur, nã contingit membri naturã eſſe cholericam, cuius excremẽta erunt flegmatica, ut docet experientia. Quarto, qm̃ quę ſignorum fortia, quæue debilia ſint, non eligunt, in quorum electione conſiſtit uniuerſum iudicium, propter hæc de electione ſint hæc præcepta. Primum, ſigna quę mores ſignificãt nõ per qualitates, ſed per proprietates, potiora ſunt, & ꝑ tio loco ſunt habenda. ṽbi cauſa, ponam⁹ Socratem ſignis ſumptis a qualitatibus eſſe liberalẽ, utpote per colorem rubrum, & ꝑ alia ſanguinis ſigna, ſignis ṽo ſumptis à proprietate, eſſe auarũ, ut quia ei⁹ humeri difficulter ſoluti ſint, & cõuulſi, uel quia eius facies paruifica ſit, dico ꝙ ſigna quæ a proprietate accipiũtur, Socrates ſit illiberalis, qm̃ potiora ſunt, inſequuntur.n. mãm, quę eſt eã neceſſaria, & quidem magis quã forma. Scd̃m ſigna, quę accipiuntur a capite, uel ab eius partib⁹, potiſſimũ ab oculis, potiora ſunt ĳs, quę ab alĳs accipiũtur, vñ Apulei⁹ rotus hõ in capite, uultuq; eſt, qm̃ ibi ratio, in corde ira a ratione lõgiuſcule ſita, circa uero abdominis ſedẽ, deſideria, & cupidinea ſunt, a ratione lõgiſſime diſſiti. Dico potiſſimũ ab oculis, qm̃, ut Galenus inquit, oculi aũt ſunt cerebri pars, aut de eius ſubã ꝓducti. Præterea & potiora quę accipiuntur ab anterioribus capitis partib⁹, qm̃, ut inquit Ariſt. anterior pars potior eſt, q̃a plena, poſterior uero uacua, unde & ſenex primo faciem infirmi notaueris. Poſt hęc potiora ſunt, quæ a pectore, & ab humeris accipiuntur, quoniam, ut Galenus inquit, intra hęc pulmo & cor locãtur. Poſt hæc ṽo à cruribus & pedibus, qm̃ per hæc cerebrum opera motus & fortitudinis exercet. Imbecillia uero ſunt, quæ a uentre colliguntur, quoniam eſt locus cibi & potus, & mẽbrorum naturalium, & quibus nullus mos, nullaq; uirtus proficiſcit. Tertiũ pręceptum, id eligẽdum eſt pro iudicio, cui plura, & potiora ſigna concordauerint. Tu uero aĩaduerte nõnullos, & quidem in hac arte expertiſſimos dixiſſe ſigna quę ab anteriori corporis parte accipiuntur, ſemper potiora eſſe his, quæ a poſteriori colliguntur. Alĳ uero dixerunt ſigna ab anteriori ſumpta eſſe potiora ad eas actiones, quæ ſine ſenſu nõ fiunt, qm̃ pars anterior potior eſt in ſenſu. ſigna uero, quę a poſteriori accipiuntur, eſſe potiora ad motum & ad fortitudinem, quia ſunt membra motus propter neruos. Alĳ & quidem uerius dixerunt, ſigna potiora eſſe quæ accipiunt ab his mẽbris, per quę exercetur paſſio, ut qm̃ ira per cor exercetur, ideo ſigna, quæ accipiuntur a corde, & ab eius partibus, potiora ſunt ad irã, ut quę a pectore, & coſtis colliguntur. Amplius quia per coxas, pedes, & brachia. & humeros exercet fortitudo, ideo ſigna pro fortitudine ab his accepta potiora ſunt. Hęc de ſignorum electione habem⁹. Poſt hęc Tabulas ſignorũ afferam⁹ ſm̃ diuerſos auctores.

Signa	Naturæ	Loca	
Pedes			
Neruoſi magni articulati.	Fortes	Mares	Ariſtoteles
Stricti parui	Molles	Fœminæ	
Pars inferior plantę nõ cõcaua ſed ita plena, ut terrã tãgat toto ueſtigio	Verſuti	Cauſa nãlis Fœmina	Ariſtoteles prio hyſto.
Craſſi atq; carnoſi	Fatui	Cauſa naturalis	Ariſtot. ad Alexandrũ
Craſſi & breues	Imbecilles	Cauſa naturalis	
Graciles breues	Maligni	Cauſa naturalis	Plato
Nimium prolixi	Doloſi	Cauſa naturalis	
Carnoſi duri	Hebetes	Cauſa naturalis	
Parui pulchri	Fornicatores	Proprietas ſigni	Rhaſis
Talus			
Neruoſus articulatus	Fortes	Mares	
Carnoſus informis	Molles	Fœminæ	Ariſtoteles
Latus	Fortes	Ad cãm naturalẽ	
Tali ptes lõgę carnoſę	Stulti	Proprietas	Ariſto. ad Alexandrũ
Calcanea gracilia	Timidi	Proprietas	Palemon Rhaſis
Vngues & pedum digiti,			
Pedũ digiti & ungues curui	Inuerecũdi	Aues	
Vngues ſubtiles benecolorati	Benenati	Cauſa naturalis	Ariſtoteles
Pedũ digiti cõiuncti	Pauidi	Coturnices	Iuniores
Vngues digitorum manus			Ariſtoteles

Vngues

Iuniores	Vngues plani,albi molles,ſubtiles, ſubrubei,lucidi.	Ingenio apti	Ad cām naturalē
	Aſperi rotundi	Venerei	Ad proprietatem
	Valde breues	Maligni	Ad proprietatem
	Parui,curui	Rapaces	Aues rapaces
	Pūcta alba unguium	Benenati	Ad cām naturalē
	Puncta nigra	Inuidi	Ad cām naturalē
	Crura		
Ariſtote	Neruoſa craſſa articulata	Fortes	Ad marem
	Neruoſa ſubtilia	Libidinoſi	Ad aues
	Craſſa informata	Inuerecundi	Ad ſupapparētiam
	.i.ſuræ		
Plato	Tibiarum uētrea craſſi	Intemperati	
	.i.ſuræ		
	Tibiarū uētres molles	Effœminatiſſimi	
	Tibię graciles	Ignari	
Ariſtot. ad Alexandrū	Suræ plenuſculę ueluti grauidę,	Sordidi	
Pithago.	Moderate magoræ formatæ	Ingenioſi	
Iuniores	Tibię ualde piloſæ,	Libidinoſi	
	Genua		
Ariſtote!	Genucraſſi	Cinædi	Ad ſupapparentiam
Ariſto. ad	Genua ſubtiliā	Timidi	Ad ſupapparētiam
Alexandrū	Geoūa arcuata in anteriori	Effœminati	ad mulieres
Albertus	Genua pinguia	Timidi,liberales,	
Iuniores	Macra	Fortes,audaces	
	Coxę		
Ariſtoteles	Neruoſę	Fortes	Ad marem,
	Carnoſę	Molles	Ad fœminas
	Pecten		
Iuniores	Piloſum ualde	Libidinoſi & fecūdi	Ad oālē cām
	Pilis fere oudū	Caſti	Ad cām naturalē
	Nates		
	Acutæ oſſeę	Fortes	Ad marem
Ariſtoteles	Carnoſę pingues	Molles	Ad fœminam
	Carne exiccatæ	Mali moris	Ad ſymias
	Mentula teſticuli		
	Valde mentulati	Ingenio & uirtute inepti	
Ptolemeus	Teſticuli in lōgū pēdētes	Liberales, ad coitum ipotētes	
	Valde mētulati	Ad coitum impotētes ſiunt	
	Lumbi		
Ariſtoteles	Lumboſi	Ferarū amatores	Leones,canes
	Ilia		Loca
Plato	Ilia uel hypocūdria gracilia ac præſſa	Timidi	Ranę
	Carnoſa	Indiſciplinabiles	
	Anchæ		
Rhaſis	Ancharū oſſa pemiuētia extra,	Fortes	Maſculi
	Gracilia	Mulierum cupidi timidi debiles	Mulieres
	Ventriculus,ſtomachus		
Ariſtoteles	Quę circa uētriculū pinguia	Fortes	Mares
	Quę circa uētriculū nō pinguia	Molles	Mulieres
	Venter magnus extrinſecus proeminens		Edaces Tardi
Iuniores	Paruus formatus		Mēte dextri
	Piloſus ualde ab umblico infra,	Loquaces	Aues
	Dorſum		
Ariſtoteles	Auguſtū informæ	Molles	Fœminę
	Magnum formatum	Fortes	Maſculi
Rhaſis	Amplum	Fortes Arrogātes Irreuerentes	
	Curuum	Immorati	
	Equale formatū	Cōmenſurati	Naturale
	Cum pilis	Inuerecundi	Beſtiæ
	Coſtę		
Ariſtoteles	Benecoſtati	Fortes	Maſculi
	Anguſti & non coſtati	Molles	Fœminæ

Coſtati circūtumidi,ut īflati,loqēes ſtultiloq		Boues,ranę	
Vmblicus			Ariſtoteles
A pectore ad umblicū īterſticiū longum	Inſenſibiles voraces	Ad uālē cām	
Equale	Laudabiles	Naturale	
Vētriculus ab vmblico ad pect⁹ carnoſus	Maleuoli		Palemō
Mollis & cōpreſſus	Magnanimi magnifici,		
Pectus			Leones
Magnum formatum	Fortes	Maſculi	Ariſtoteles
Amplum compactum	Fortes	Leones	
Cum pilo	Inſtabiles animoſi	Aues	
Sine pilo	Inuerecundi	Fœminę	
Carnoſum ualde	Indiſciplinabiles ignaui		Plato
Interſticiū a iugulo ad aluū maius,q̄ a pectore ad umblicum	Prudentes		
Māmę pingues deorſum pendentes in uiris	Molles Effeminati		
In pectoris ſiniſtro caro craſſa eleuata cū porro aut neruo cum uno aut plurib⁹ pilis	Honoris Diuitiarūq; Augmentum		Ptolemeus
Metaphrenum			
Magnū nō carnoſum formatū	Fortes	Maſculi	Ariſtoteles
Paruū nō carnoſum informe	Molles	Fœminæ	
Curuū cū hūeris ad pectus,	Mali moris	Ad ſupapparētia	
Supinum	Molles demētes	Equi	
Ceruix humeri			
Formati magni	Fortes	Maſculi	Ariſtoteles
Parui informes	Molles	Fœminæ	
Beneſoluti	Liberales	Supapparētia	
Nō bñ ſoluti cōuulſi	Illiberales	Supapparētia	
In acuto eleuati	Inſidioſi		
Lati	Fortes,intellectiui		Plato
Piloſa ceruix	Liberales	Leones	Virgilius Palemon
Graciles	Inſenſitiui		Rhaſis
Manus			
Copulati digiti	Immundi	Sues	Iuniores
Curti & craſſi	Temerarij ĩmanes		
Vngues lati albi ſubruſi.	Viriles		
Anguſti oblongi	Feri		
Obliqui ipudētes rapaces		Rapaces sues	
Exigui	Veteratores		
Clauis colli			
Quæ circa colli clauem bene ſoluta	Senſitiui	Naturalis cauſa	Ariſtoteles
Confuſa	Inſenſitiui	Naturalis cauſa	
Collum			
Craſſum	Fortes	Maſculi	Ariſtoteles
Gracile	Debiles	Fœminæ	
Craſſum carnoſum	Iracundi	Tauri	
Moderatum	Magnanimi	Leones	
Longum gracile	Timidi	Cerui	
Perbreue	Doloſi	Lupi	
Labia			
Gracilia collabijs relaxata.	Magnanimi	Leones	Ariſtoteles
Gracilia dura	Iracundi	Sues	
Gracilia mollia	Magnanimi	Leones	
Craſſa,ſup⁹ ppēdalū	Fatui	Aſini	
Dura gracilia ſupra caninos dētes eminētes	Fecūdi	Sues	
Superius euerſum gingiuis diſcopertis	Cōtumelioſi	Canes	
Naſus			
Extremitates craſſę	Concupiſcentes ſegnes	Boues	Ariſtoteles
Extremitates craſſę euerſę	Inſenſitiui	Sues	
Extremitates acutæ	Seuæ iræ	Canes	
Rotūdus extremitatib⁹ obtuſis	Magnanimi	Leones	
Rotūdus extremitatib⁹ gracilib⁹	Mobiles	Aues	

		Ieues	
	Incuruus a frõte duct⁹	Inuerecũdi	Corui
Aquilinus	Curuus in fronte dearticulatus	Magnanimi	Aquilæ
	Cõcauus ĩis quæ ſunt ante frontem rotundis, circũferentiaq; ſurſum erecta	Libidinoſi	Galli
	Symmus	Libidinoſi	Cerui
	Patens apertus	Iracundi	Paſſio
Ariſtot. ad Alexandrũ	Lõgus ad os protenſus	Probi, audaces	

Facies

Ariſtoteles	Carnoſa	Pigri	Boues
	Macilenta	Curioſi	Cõtrarium
	Magna carnoſa	Timidi	Aſini cerui
	Faciei tergus paruum	Puſillanimi	Elurus ſymia
	Magna	Tardi	Boues aſini
	Paruiſica	Illiberales	Sugapparẽtia
Plato	Facies dentſum ſpectãs	Hippocritę, Maligni, Rixoſi	Paſſio
Ariſto. ad Alexandrũ	Plana ſine tumore	Inuidi	
Rhaſes	Facies uulgut ebrĩj ſiſis	Ebrĩj	Sugapparẽtia
	Siſis uultu irati	Iracundi	Sugapparẽtia
	Siſis uultu uerecũdi	Verecundi	Sugapparẽtia
	Deformis & obtorta	Malemorati	Sugapparẽtia
	Longa	Inuerecundi	
Iuniores	Ex leui cauſa ſudãs	Aſtuti, libidinoſi	
	Valde minuta rotunda	Simplices	
	Longa macilenta	Audaces	
	Valde curua lõga macilẽta	Malitioſi, utiles	
	A fronte ad maxillas latior a maxillis uero ad mentum anguſtior.	Mendaces, Inuidi, Rixoſi	

Mentum

Ariſto. ad Alexandrũ	Acutum	Fideles	Canes
	Paruum breue	Inuidi imites	Serpẽtes
Palemon	Quadratum	Virtuti apti	
	Lõgũ uerſus deorſum acutũ	Verſipelles	
Pithago.	Rotundum	Molles	Fœminæ
	Caro ſub mẽto uerſus gulã,	Libidinoſi,	
	Mẽtũ cũ fouea uel duplex,	Libidinoſi, & min⁹ caluеſcũt.	

Barba

Iuniores	Mulier barbata	Luxurioſa	
	Mulier cũ barba ualde nuda benemorata		
	Barba nimis piloſa	Melancholici	Cã naturalis
	Beneformata	Bonæ naturæ	Cã naturalis
	Informis	Malę naturę	Contrarium

Exeuntia ab oculis

Ariſtoteles	Veſiculæ ab ocul' exeũtes.	Vinnlẽti	Paſſio
	Veſiculę añ oclos eminẽtes.	Sõnolenti	Paſſio
	Poſt ſomnũ ueſiculę añ oculos.	Sõnolẽti	Paſſio

Oculi

Ariſtoteles	Parui	Puſillanimi	Symia, appẽtia
	Magni	Pigri, mãſueti, Inuidi	Boues
	Concaui	Malefici	Symiæ
	Eminentes	Fatui	Aſini
	Parum concaui	Magnanimi	Leones
	Grãdiuſculi parũ eminẽtes.	Manſueti	Boues
	Oculi qrũ apertura magna.	Impudẽtes	
Plato	Anguli oclorũ iuſto lõgiore.	Malefici	
Ariſtoteles	Anguli carnoſi narib⁹ iuncti	Malitioſi	
Rhaſes	Oculi oblongi	Callidi, deceptores	
	Magni tremuli	Mulierũ cupidi	Paſſio
	Parui tremuli	Pudentes, amatores cñ	
	Quãto maior, tãto minor malitia, & ſtultitia maior		
Iuniores	Obliqui cõtorti.	Fallaces, tenaces, iracũdi, mẽdaces	
	Craſſi	Stolidi, timidi, puſillanimi, iuerecũdi, loqces	
Ariſtote. ad Alexandrũ	Difformiter moti, nunc currentes nũc qeſcẽtes.	Temerarĩj cogitabũdi peſſimi, ſubtractores	
	Oculi, uelociter moti cũ uiſu acuto	fraudulenti latrones, infideles	
	Fixe intuentes.	cogitabũdi, & deceptiui	
Rhaſes	Scđm longum ſituati.	Monſtruoſi, deceptores, inuidi	

Dentes

Rhaſes	Canini lõgi, firmi, guloſi, iraſcibiles, mali, canes apri		
	Craſſi, lati	Vani, laſciui, ſimplices, Ignari, ingenio hebetes.	Boues, Aſini

Frons

Ariſtoteles	Valde parua	Indociles, Mobiles	Sues
	Valde magna	Tardi	Boues
	Rotunda	Hebetes, inſenſati, Iracundi	Aſini
	Aliquãto minus plana.	Sagaces	Canes
	Quadrata formata	Magnanimi	Leones
	Tenſa lucida	Adulatores	Canes bladẽtes, Paſſio
	Nebuloſa	Audaces	Leones tauri
	Demiſſa	Triſtes	Paſſio
	Longa	Adulatores	Canes
	Eleuata	Liberales	Leones
Appendix	Nimis rugoſa	Inuerecundi	
	Frons in timporib⁹ inflata, ſuperbi, iracũdi, ingenio rudes		

Capue

Ariſtoteles	Magnum	Hebetes	Aſini
	Minutulum	Fatui	Canes
	Mediocre	Boni ſenſus	Naturale
	Acutum pineatum cacuminatumq;	Inuerecundi, Iactatores	Vngulcurui
Plato	Breue, globoſum	Inſipientes, imemores	
	Prexũ in ſuꝑficie planũ,	Omni uitio pleni.	
	Oblongum, ut martellum, prudentes, ſagaces		
Appendix	Caput, in cui⁹ añriori ꝑte cõcauitas eſt, doloſi, iracundi.		

Aures

Ariſtoteles Iuniores	Paruę	Scurriles	Symię
	Magnæ	Hebetes	Aſini
	Flaccę	Stolidi	Aſini
	Moderatę	Boni ſenſus	Naturale
Plato	Rotundæ	Indiſciplinabiles	
	Longę anguſtę	Inuidi	
	Valde capiti herẽtes	Maleuoli	
	Piloſæ	Bene audientes	

Color totius

Ariſtoteles	Valde niger	Timidi	Ethiopes
	Peralbus	Timidi	Mulieres
	Fuſcus	Fortes	Mediocre
	Flauus	Boni animi	Leones
	Valde rubeus uel rufus	Aſtuti, ingenioſi	Vulpes
	Pallidus colore turbatus	Timidi	Paſſio
	Mellinus	Tardi	Naturalis cã
	Flãmeus	Maniaci, apti, iracũdi	Paſſio
Loxus	Pallidus	Vitioſus, malignus	

Pectoris color

Ariſtoteles	Flãmeus	Iracundi	Paſſio

Timporum & colli color

Ariſtoteles	Timporum & colli uenę amplę rubeæ	Malæ irę	Paſſio

Faciei color

Ariſtoteles	Supererubẽſcens	Verecundi	Paſſio
	Genę ſuperubeſcẽtes	Amatores uini	Paſſio
Loxus	Genæ & naſus rubeſcẽtes rubore epatico	Obſceniſſim	

Oculorum color

	Supererubeſcentes	Iracundi	Paſſio
	Pernigri	Timidi	Coloris ꝓprietas
	Nigri flauentes	Boni animi	Decentia
	Glauci aut albi	Timidi	Coloris ꝓprietas
	Fului	Boni animi	Leones
	Enopi hoc eſt biliosi	Furioſi	Capię
	Ignei	Inuerecũdi, iucũdi	Canes
	Diſcolores	Timidi	Paſſio
Ariſtoteles	Lucentes	Luxurioſi	Galli cocui

Piloſitas nartium

Tibiæ

Ariſtoteles

Tibiæ piloſæ	Venerei	Hircus
Pect⁹ & uẽt⁹ ualde piloſę	Mobiles i opinionib⁹	Aues
Nudum pectus	Aſperi	Mulieres
Piloſi humeri	In opinionib⁹ mobiles.	Aues
Dorſum ualde piloſum	Aſperi	Beluę
Colliũ a tergo piloſum	Liberales	Leones
Barba prolixa	Boni animi	Canes
Supercilia coniuncta	Triſtes	Paſſio
Sup̃cilia añ naſum dimiſſa ad tẽpora extenſa	Fatui	Sues
Erecti capilli	Timidi	Paſſio
Valde criſpi	Timidi	Ethiopes
Criſpi in extremis	Fortes	Leones
In ſup̃iori p̃te frõtis eleuati	Liberales	Leones
Crines iuxta naſum adnati	Liberales	Sup̃apparẽtia
Plani capilli	Simplices	
Capilli multi & denſi		Praui
Inceſſus & motus		
Tardus longus	Conſulti, & efficaces	
Tardus breuis	Cõſulti inefficaces	
Longus uelox	Efficaces inconſulti	
Breuis uelox	Inconſulti inefficaces	
Erectis humeris inſultãtes	Puſilli	Equi
Humeris incuruatis ambulantes	Animo elati	Leones
Pedibus & cruribus conuerſis ambulãtes	Molles	Fœminæ
Corporibus ſe circũtorquẽtes, atq; fricãtes	Adulatores	Paſſio
Inclinati ad dextrã ãbulãtes	Cinędi	Sup̃apparẽtia
Oculi ſatis mobiles	Acuti raptores	Accipitres

Palpebricantes	Timidi	Paſſio
Oculi frequenter moti cũ corporis fixione	Intellectiui	Paſſio
Vox		
Magna grauis	Iniurioſi	Aſini
A graui incipiẽs in acutum deſinens	Iracũdi lugenę	Boues
Acuta mollis rupta	Cinædi	Mulieres ſup̃apparẽtia
Grauis alta	Valde iracũdi	Validi canes
Mollis ſine cõtentione	Mãſueti	Oues
Acuta fortis	Inſani	Capręę
Statura		
Parui	Veloces	Naturalis cã
Valde magni	Tardi	Naturalis cã
Parui calidę ac ſiccę nãę	Nihil p̃ficiẽtes	Naturalis cã
Parui frigidę naturæ	Perfectiui	Cã naturalis
Magni frigidę naturę	Nihil p̃ficiẽtes	Naturalis cã
Magni calidę naturę	Perfectiui, ſenſitiui	Naturalis cã
Incõmẽſurati, & formes	Aſtuti, & praui	Paſſio fœminæ
Cõmẽſurati	Boni & ſenſitiui.	Naturalẽ

Ariſtoteles

Ariſtoteles

Hæc eſt tabula ſignorum, & naturarum, atq; locorũ, ut Ariſtotele, & aliis auctoribus collegimus, illud tamẽ nobis teſtãdum, gręcum Ariſto. codicem, e quo hęc extraximus in q̃pluri mis locis eſſe corruptum, nos uero ita accõmodauimus, ut uiſum fuit nobis. Siquis autem melius haberet, placebit nobis, nõ enim hęc ſcripſimus, ut ita eſſe credamus, ſed, ut alĳ uiam ſumant benedicendi. Hęc de phyſiognomicis finis Sueſſę. to. Decẽbris. M.D.XXI.

FINIS

ARISTOTELIS
DE ANIMALIVM MOTV
Cum Auguſtini Niphi Medices Philoſophi Sueſſani commentariis.

DE ANIMALIVM *motione quæcũq; per ſingula genera illis attribuantur, & quæ diſcrimina, cauſæq; eorum, quæ ſigillatim iiſdem ipſis accidere ſoleant alibi de omnibus diſputatum eſt.*

DE MOTV *autem animalium, quæcunque circa unumquodque genus ipſorum ſunt, & quæ differentiæ, & quæ cauſæ, ſingularium accidentium quæ inſunt ipſis, conſiderandum eſt de omnibus in aliis.*

ARiſtoteles pertractatur⁹ de motu animalium generatim, quo. v3, aialia mouentur ſcd̃m locum, quatenus eſt aialis, ut aial, primo explodit, quæ nõ ſunt hic agenda de motu, ſecũdo inſinuat breuiter intentionẽ libelli præſentis. Vbi attentione dignum, q̃ de motu cõtracto ad aial, poſſumus loqui dupliciter generatim, non deſcendendo nec ad ſpẽm motus, nec ad genus animalis determinatum, ſed ſtando in genere motus, & aialia, & poſſumus loqui ſpeciatim deſcendendo & ad ſpeciem motus, ut ad uolationem, uel reptionem, uel ambulationẽ, & ad genus animalis, ut ad uolatile, aquatile, reptile, & id genus. Hanc cõſiderationem, quæ eſt de motu ſpeciatim, explodit nunc, et dicit. De motu aũt animalium, quęcũq; circa unũquodq; genus ipſorum animaliũ ſunt, hoc eſt de motu ſpeciatim contracto ad ſpeciem mot⁹, & ad genus aialis, et quę differentiæ ſint ipſius, & quæ cã ſingularium accidentium, quę ipſis motib⁹ ſpeciatim ſumptis inſunt, de his oib⁹, nõ in hoc libro ſed in alĳs cõſiderandũ eſt. l. in libro de greſſu aialiũ, ubi ſpeciatim de ſingulis motib⁹ ſingulorũ generũ aialiũ diligẽter eſt dicẽdum. Hęc ergo explodit.

Nunc autem communis omnino explicanda cauſa, cur quocũq; motionis genere agitentur, alia enim uolatu, alia natatu, alia greſſu, alia per alios eiuſdem generis modos impellũtur.

Vniuerſaliter autem de communi cauſa eius, quod eſt moueri motu quocũq; (Nam hæc quidem animalium uolatione mouẽtur, hæc aũt natatione, hæc autem greſſu, hæc autem, ſecundum alios modos tales) cõſiderandum eſt nunc.

Cum explodiſſet enim de motu cõſiderationẽ, quę agẽda eſt in alĳs libris, nũc inſinuat intẽtionẽ pręſentis libri; & proponit ſe in hoc libro uelle agere de motu animaliũ, quo aialia ſecũdum locum mouentur, & de illius cã, non q̃dem, ut dictum, eſt contracto ad ſpeciem motus, nec ad determinatum genus aialis, ſed uniuerſaliter, ut eſt motus quo aial ut aial mouetur ſecundum locum, non enim oĩa animalia eadem motus ſpecie mouentur, nã alia quidẽ de numero animalium uolatione mouentur, alia natatione, alia greſſu, alia ſm alios mot⁹ his ſimiles, ut ſerpentes, quę reptione mouentur. Ergo huius pręſentis libri intentio nõ eſt loqui de motu, nec de cauſa mot⁹, ut cõtrahitur ad aliquam ſpẽm horũ motuũ, nec ad aliquod genus horũ aialium, ſed generatim de motu quo ſecundum locum aial perfectum mouetur, ut aial perfectum eſt, & de illius motus cauſa, non enim hic agitur de motu dilatationis & cõſtrictionis, quo animalia imperfecta ſe motitant circa locum, cui infixa ſunt, ut conchilia, & id gen⁹. Quo uero ad inſinuationem intẽtionis attinet, de motu quo animal mouetur ſecundum locum duplex nobis conſideratio occurrit, altera cõiter, ut non contrahitur ad differẽtias, nec ad aial, nec ad inſtrumentum, quo animal mouetur, & ſic de ipſo agitur in hoc libro, & in tertio de aia, aliter tamẽ ac aliter, nã in libro de aia de ipſo ſic cõmuniter ſumpto agitur principaliter ex parte animę, minus autem principaliter, & parum ex parte corporis. In hoc uero libro agit de ipſo ſic cõiter accepto pricipaliter & magis ex parte corporis, minus autẽ principaliter, & parũ ex parte aię. Cõſideratio uero de motu ſecundũ differentias, adhuc duplex

Quæ libri intentio.

eſt, qm̃ uel eſt ſecundum differentias ſpẽrũ motuũ, & ſic agitur in libro de generatione animalium, ibi enim agitur de ſpeciebus motus, quibus animal perfectum ſecundum locum mouetur, aut moueri poteſt. Aut eſt ſm differẽtias inſtrumentorum, quib⁹ animalia mouentur, & ſic eſt hæc cõſideratio propria libro, qui de greſſu inſcribitur, ꝓ quæ patet in hoc libro agẽdum eſſe de motu animalis, quo animal mouetur, ut animal perfectum eſt, & non de motu cõtracto aut ad ſpeciem motus, aut ad inſtrumẽtum, ꝗ agit, & dixit de motu, quo ſcd̃m locum mouetur, quoniam animal etiã intelligi poteſt moueri alijs generibus motus, ut alteratione, & augmẽtatione, de quibus nõ eſt præſens intentio. Hæc de intentionis inſinuatione.

At uero iam ante præfinitum reliquimus id principiũ aliarum motionum eſſe, quod ſibiipſi motum affert, ideq; immotum præeſſe, primariumq; mouens neceſſario ab omni motu, & agitatione uacuum eſſe, quod quidem commodum actum eſt, cũ de motu diſputabamus ſempiterno, utrum ille eſſet, necne, & ſi eſſet, ecquis eſſet. Et hoc quidem ipſum non modo ratione cõmuni proponere conuenit, ſed in ipſis etiam rebus ſingulis, & ſenſibilibus, quorum gratia communeis quærimus rationes, quas quidem ſingulis rebus accõmodari oportere iudicamus.

Quoniam igitur principium aliorũ motuũ eſt, quod ipſum ſeipſam mouet, huius autem, quod immobile eſt, & quoniam quod eſt primum mouẽs, neceſſarium ſit immobile eſſe, determinatum eſt prius, quando & de motu ſempiterno, utrum ſit, aut non ſit, & ſi ſit, quis ſit. Oportet aũt hoc non ſolum ratione uniuerſali accipere, ſed in ſingularibus & ſenſibilibus, quapropter & uniuerſales quærimus rationes, & ea, in quibus putamus oportere adaptare ipſas.

Verba textus ſunt ſuſpenſiua uſq; ibi { Quapropter & uniuerſales } In quibus primo tangit quid in alijs dictum eſt de cauſa motus aĩalium, ſecũdo oſtendit, illud nõ eſſe ſufficiens, ibi { Oportet autẽ hoc nõ ſolũ }. Tertio cõcludit illud quod eſt agendum pro ſufficiente cã motuũ animalium, & terminat ſuſpenſionẽ. De prima parte, dicit, ꝙ de uniuerſali cauſa motuũ aĩalium, dictum eſt octauo libro auſcultationis phyſicę, ibi enim declarauit eſſe deueniendum ad unũ corpus ꝙ ipſum ſeipſum per ſe mouet, et nõ aliũde extrinſecus, ut cœlum. Cœlũ enim eſt corp⁹ primum omnium corporum. & primũ mobile ꝙ ſeipſum mouet, non enim ab aliquo alio exteriori corpore mouet̃, nõ enim datur aliud corpus extra cœlũ, ꝙ poſſit cœlũ mouere. Amplius eodem libro eſt declaratũ, ꝙ huius primi corporis ꝙ ſeipſum mouet, ſit altera pars. ſ. deus penit⁹ immobilis, qui eſt uniuerſalis cauſa, et qua cœlũ ſeipſum mouet, & a qua omnia aĩalia mouẽtur. Cœlum. n. eſt uniuerſalis cauſa motuũ oĩum ſuo primo motu, & elemẽtorũ. & aĩalium, & deus cauſa eſt cœli, & eius motus, ergo deus eſt uniuerſalis cauſa omnium motuũ & elemẽtorum & animalium, mediante tñ motu cœli, ut libro illo exploratum eſt, hæc ſunt declarata, ut vl'es cauſæ motuũ aĩalium, & omniũ, unde dicit. Qm̃ igitur principiũ aliorũ omniũ motuũ, ut elemẽtorũ, & animalium eſt corpus cœleſte, quod ipſum ſeipſum mouet, eſt enim cœlum ſuo primo motu cã omnium motuũ. In oĩ enim genere, ꝙ eſt primũ eſt cã omnium eorũ, quę ſunt in illo genere, huius aũt primi mobilis. ꝙ eſt cœlũ, declaratum eſt, ꝙ illud ſit cã ul'is & prima motus cœli, & mediante illo cœleſti motu omnium aliorum motuũ, qđ eſt immobile. ſ. de⁹, qui eſt altera pars cœli, hoc eſt ſecũdũ, & ſic hæc duo libro octauo explorata ſunt, per quæ habetur uniuerſalis cã omnium motuũ omnium eorũ, quę ſub luna mouentur. Cœlum enim eſt cauſa omnium ſublunariũ mediãte ſuo motu, & de⁹ cã eſt cœli, & illius motus, ergo deus eſt cauſa omnium motuũ mediante motu cœli, hæc declarata ſunt, de cã vl'i motuum animalium. Deinde oſtendit, ꝙ hęc non ſufficiũt ꝓ perfecta ſcientia cauſarum motuum animalium, qm̃ ſunt remotæ, & vl'es cauſæ, per quas non magis ſcim⁹ animaliũ motus, ꝗ elementorum. Oportet enim in unoquoq; quęſitõ propriã cãm quęrere, non tamen ignorare cõem, & vl'em, & dicit. Et qm̃ quod eſt primum mouens, neceſſarium ſit immobile eſſe, determinatum eſt pri⁹, in libro octauo, qñ & de motu ſempiterno eſt determinatum utrum ſit dabilis, aut non ſit dabilis, & ſi ſit dabilis, quis ſit ille. Oportet autem hoc ꝙ propoſuim⁹ dicere ſ. cãm motuũ animaliũ, non ſolum vl'i rõne accipere, per hęc, quæ dicta ſunt octauo libro. Sed in ſingularibus, & ſenſibilibus cãm mot⁹ aſſignare, hoc eſt propriam, & particularẽ. Hic terminat̃ ſuſpẽſio, & quaſi dicat, cũ hęc nõ ſufficiant, ideo & vl'es quærimus rõnes illas ſupponendo ut declaratas, & ea, in quibus putamus oportet adaptare ipſas vl'es rõnes, & dixit. Et vniuerſales quærimus rõnes, nõ tãquã de nouo inueſtigabiles, qm̃ iã octauo libro ſunt declaratę, ſed reducẽdo illas de nouo ad memoria, & ſic in hoc libro quærim⁹ uniuerſales cauſas reducendo eas ad memoriã, & quęrim⁹ ea, in quibus putam⁹ oportere adaptare ipſas. ſ. particulares cauſas. Vel clarius, lege ſic, ideo quærimus et vl'es rõnes, nõ cõiſſimas, quæ libro octauo ſunt quęſitę, nã illę ſunt nimis uniuerſales, ſed vl'es, quę ſunt vl'r cauſę omnium motuum animalium, ut animalia ſunt, & quærimus ea ſcilicet motus, & animalia, in quibus putamus oportere adaptare has uniuerſales cãs in hoc libro inueſtigabiles, & per hæc adhuc uoluit intentionem ſui libri magis ſpecificare. Hactenus de intentione generatim, & ſpeciatim.

Nam uel in his ipſis conſtat fieri non poſſe, ut quicquam ad motum excitetur, niſi etiam aliquid ocietur, et per quietẽ agat.

Manifeſtum enim & in his, ꝙ impoßibile ſit moueri nullo quieſcente.

Cum propoſuiſſet eius intentionem in hoc libro nũc illã exequitur, & ſumit, ꝙ in mobilibus particularibus impoſſibile eſt fieri motum, niſi aliquo quieſcente, unde dicit. Igitur manifeſtum & in his ſcilicet particularib⁹ mobilibus, ꝙ impoſſibile ſit moueri, hoc eſt fieri motũ, niſi aliquo quieſcente, ubi patet: uerbum, enim, accipi illatiue, ꝓ igit̃, eſt enim hic nõ nota cauſæ, ſed executionis nota, & ſic intelligitur apud grecos aliquando. Eſt ergo vl'is ſuppoſitio, ꝙ impoſſibile ſit aliqđ moueri nullo quieſcẽte.

Ac primum quidem in animalibus id compertum eſt. nam ſi membrum aliquod motũ nauat, oportet etiã aliquod ociari.

Primum quidem in animalibus, oportet enim ſi mouetur aliqua particularũ, quieſcere aliquem.

Cũ accepiſſet quaſi pro proloquio, ꝙ impoſſibile ſit fieri motum nullo quieſcente, & nõ probauit, hic quaſi inductione illud probare uult, & primo quidem in aĩalib⁹, ſecundo uero in cœleſtibus, non deſunt, ꝙ nelint Ariſtotelem uelle probare, qđ ad hoc, ut animal moueatur, oportet aliquid quieſcere. Sed utcũq; ſit, annotatione dignũ, ꝙ animal moueri poteſt intelligi ſecundum totum, ita ut totum animal moueatur de loco ad locum, aut poteſt intelligi ſecundum partem, ita ut una pars integralis ei⁹ moueatur, ut manus, & non brachium, & brachium, & nõ humerus. Ariſtoteles ergo primo inducit in motu, animalis, qui eſt integralis partis quòd illa mota, altera quieſcat, ſecundo hoc idem inducit in motu animalis, qui eſt totius integri animalis. De prima parte dicit, qđ impoſſibile ſit moueri aliquid, nullo quieſcente, primum quidem patet in animalibus, & primo in motu eius, qui eſt non tot⁹ animalis, ſed partis integralis, quoniam, ut tegit, & ſenſu patet, oportet ſi aliqua particularum integralium mouetur, aliquam alteram quieſcere, hoc eſt non moueri eo motu, quo illa mouetur, non enim, ut poſtea diſputabimus, ſi altera mouetur, alteram oportet ſimpl'r qeſcere, ſed ſatis eſt ut ab eo motu qeſcat, ꝗ altera mouetur.

Ob eãq;

Ob eā'q; rem copulæ, & nodi animalibus affiguntur, quoniam cardinis loco nodis utuntur.

Quapropter & iuncturæ animalibus inſunt: quēadmodū enim centro utuntur iuncturis.

Ex hoc q' dixit infert Ariſt. neceſſitatē iūcturarū in mēbris aīalis. q.d. quia non pōt altera pars moueri, quin altera quieſcat, propter hoc & iuncturæ aīalibus inſunt, quibus aīalia ipſa in pticulatibus partium motib' utātur ut cētro, & medio partis motæ, & partis quieſcentis, unde dicit. Quapp & in iuncturæ aīalibus inſunt, quemadmodum n. centro aīalia utunt iuncturis, hoc eſt, pp quā cauſam & iuncturæ animalibus in ſunt, quibus in motib' partium ſuarum utant ut centro, ac ut puncto medio eius partis, quæ mouetur, & eius partis quæ quieſcit. Ariſt. neceſſitatem iuncture non aliter pbauit, niſi ex dictis qm̄ ſi altera pars mouetur, & altera quieſcit, oportet, ut hmōi partes ſint diuerſe, & colligate, diuerſe quidem, qm̄ non eſt poſſibile ut una eadē'q; pars moueat, & quieſcat. colligate uero, qm̄ pars mota moueſ a quieſcente, at mouens & motum oportet eſſe non continua ſed colligata, & cōtigua. Eſt igitur neceſſaria iunctura, ut per eam pars a parte differat, non autem ſit penitus loco ſeparata. Manꝰ ergo brachio nō continua eſt, qm̄ cōtinuum eſt, cuius motus eſt unus. ſed continua, ac iuncta, ligata'q; aliter ab eo moueri non poſſet, ſic igitur iuncturæ neceſſitatem nō aliter Ariſt. pbauit, ſed ex dictis uoluit patere. Quo uero mō ſe habeat, ut mediū. & centrum exemplo poſtea declarabit ex his, quæ in figuris uīr. hactenus de neceſſitate iuncture. Sed quæres utrum iunctura ſit pars aliqua diſtincta a partibus iunctis. Dicendum ſm Auer. q iunctura eſt partes ipſe naturaliter contigue, partes. n. ipſe abſolute nō ſunt iunctura, ſed addita naturali contiguatione, qua partes iunguntur. ergo iunctura eſt partes non continue, nec mathematice coniuncte. ſed naturaliter cōtigue inuicem. Naturalis autem cōtinuatio eſt pp aīam, q̄ eadē numero, eſt in toto, & in ſinglis partibꝰ, ut in libris de aīa exploratū eſt, nā licet brachiū & armus coniungātur in cubito p ligamēta, tn̄ ligamēta ligantur utriſq; partib' nō aliis ligamētis, ſed aīæ indiuiſibilitate. De hac loquit Auer. in pluribus locis, aſſerēs, q cœleſtia corpora etiam unitate aīe oibus cōis cōſtituāt unum aīal æternum, & quidē lōge magis unum, q̄ aīal mortale, quum illud ppetuo mortale aīal p tpe ſit unum. Q' aīal æternum diuerſis, et uno motu moueſ, uno qdē ab ortu ī occaſum, diuerſis qm̄ unūquodq; cœlū pprio motu ab occaſu in ortū. Qua rōne ſit, ut nō indocte Auer. aliqn̄ appellarit iuncturam cœleſtis aīalis cōem aīam, quæ eſt ueluti pūctua coniungēs orbes ad unū aīal, ſic quoq; aīa in aīali mortali, ut pūctꝰ eſt, qui mēbra ad unū aīal ligat, hæc. n. eſt uera iunctura. utrū poſtea dicemus, q iunctura eſt neruus ligans partes mēbri, qui neruus eſt unus & plures, quo quidē unus eſt, mēbrum uno motu moueri pōt, quo aūt eſt plures pōt altera pars moueri, & altera quieſcere, hacteꝰ de iūctura.

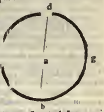
Totiuſq; partis integritas, quæ inſertum flectit nodum modo una & duplex, modo recta & flexibilis redditur, quippe quæ per ipſum nodū in mutationem ducatur potentia, et actu.

Et fit tota pars: in qua eſt iunctura: & una, & duæ: & recta, & flexa, permutata potentia, & actu: pp iuncturam.

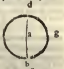
Scdo ex his, q̄ dixit de iūctura, infert cām cuiuſdā apparētię in motu alicuius mēbri totalis. Videmꝰ. n. brachiū in cuiꝰ medio eſt iūctura fieri unū cū. ſ. integro & continuo motu moueſ: & duo, cū altera pars moueſ, & altera quieſcit, fieri etiā rectū, & p arbitrio flexū, ut obſeruatio docet, cām aſſignat ex eo, q a pmutaſ ſm potētiā et actū pp iuncturam. Cum. o. uno motu mouetur, actu unū eſt, potentia plura, cū uero altera eius pars mouetur, & altera quieſcit actu q dē duo eſt potētia unū. At cum actu eſt rectū, potentia eſt flexū, & cū actu flexū, potentia rectum eſt. Huius apparētię, ut Ariſt. inqt, cā eſt iunctura, ppter quā brachiū aptum eſt his diuerſitatibus pmutari, uñ dicit. Et fit tota pars, uidelicet, brachiū, in qua ē iūctura, & una, & duæ, & recta, et flexa, nō quidē imobiliter manēs eadē, ſed ſm potētiam & actū pmutata, ppter iuncturā.

Siquidem partis, quæ flectitur, & adducitur alia nota motu fertur, alia in nodis quieſcit, ut ſi dimetientis lineæ. a. & d. quieſcat. b. moueatur, & a. c. acquirantur.

Flexa autē & mota, hoc quidē ſignum mouetur, hoc aūt manet in iuncturis, quemadmodum utiq; ſiquidē diametri, quæ quidem a. d. maneat, quæ autem b. moueatur, & fiat. a. g.

Nūc declarat qūo iunctura ſe habeat ut mediū partium & cētrum per exemplum in figuris, et dicit. Parte autem. ſ. brachio flexa, & mota, in ea erūt duo ſigna uel duæ partes deſignabiles, altera quidem mota & flexa, ut brachij pars uerſus manum, altera uero manet & quieſcit. l. quæ uerſus humerū, quæ tamen coniunctę manent in iuncturis. Quod autem iſtud ſit imaginabile, exponit in figuris, & deſcribatur circulus b. d. g. cuiꝰ diameter ſit b. d. & pūctum medium ac cētrum ſit. a. ſi ergo maneat ea diametri pars, quæ eſt a. d. & moueaſ medietas diametri. ſ. b. uerſus. g. donec illa linea ſit. a. g. certum eſt alteram partē ad imaginationem eſſe quieſcentem ut. a. d. &

alteram motam, ubi punctus a. immobilis permāſit, ergo in brachio cū una pars moueſ, & altera quieſcit, uno puncto medio utitur, ut duobus. Brachium enim in hoc caſu utetur illa extremitate partis quieſcentis, quæ mediantibꝰ neruis alterā trahit, ut centro & quieſcēte, & qm̄ illa etiā eſt extremitas partis motę, brachium utetur ea, ut centro, & moto, quare utetur uno puncto, ut duobus, quoniā ut moto & ut quieſcēte. Cauſa autē eſt, qm̄ illę punctus licet ſit ſubiecto unꝰ, eſt tamen rōne duo, quo enim eſt partis motę, ſubdit rationem puncti moti, quo uero eſt partis quieſcentis, ſubdit rationem puncti quieſcētis, quare nihil prohibet idem indiuiſibile moueri & quieſcere, ut eſt partium diuerſarum.

Sed hoc in exemplo cardo omni ratione uidetur impartibilis, atq; motum in ſeipſis, ut inquiunt, tacita cogitatione architectantur, quandoquidem res mathematicæ nullo motus genere impelluntur. At quæ copulis continentur potentia, et actu partim ſimplicia conſiſtunt, partim diſtrahuntur, cum tamē initiū, quoad initium eſt, quieſcat, dum mēbrum, quod coheret motum expedit, uerbi gratia dum brachium mouetur, gibber quieſcit, dum lacerti motum agunt, humeri, dum tibia, genu, dum totum crus, coxendix.

Sed hic quidem uidetur ſecundum omnem modum indiuiſibile eſſe centrum, etenim moueri, ut aiunt, fingunt in ipſis, nō enim mouetur mathematicorum aliquid, ea autem, quæ in iuncturis ſunt, actu & potentia fiunt, aliquando quidem unum, aliquando autem plura. Verumtamen, inquantum principium, quieſcit, mota particula, quæ ſubeſt, ueluti brachio moto, cubitus. toto autem membro, humerus, & crure quidem, ipſum genu, toto autem ſcelo, uertebrum.

Plura diuiſibilia.

Tibia Coxa

Cum dixiſſet iuncturam eſſe centrum mēbri, cuius una pars mouetur, & altera quieſcit. Ponit differentiam inter iuncturam, & centrum circuli, quoniam centrum eſt ſimpliciter indiuiſibile, iunctura eſt neruus ligans partem cū

parte, qui eſt corpus diuiſibile, & dicit. Sed hic quidē. ſ. in circulo uidetur centrum ſcd͞m omnem modum eſſe indiuiſibile, ſubaudi iunctura uero, quæ eſt neruus, eſt diuiſibilis. Quod autem centrū ſit indiuiſibile, probat, qm̄ eſt medium eius, cuius altera pars mouetur, et altera quieſcit, nō quidem uere, ſed ad imaginationem mathematicam, ergo eſt ſimpliciter indiuiſibile, unde inquit. Etenim moueri, ut aiunt mathematici, non uere dicitur in his, ſed figūt, non enim mouetur mathematicorum aliquid, abſtrahit. n. mathematica a motu, quare illud centrum, ꝙ eſt mediū partis motæ & partis quieſcētis, cum hæc nō ſic ſint ſm ueritatem, erit ſimpliciter indiuiſibile, iunctura uero quæ neruus eſt partes ligans, eſt diuiſibile in duas medietates, qua cum altera ſe tenet cum parte mota, altera cum parte quieſcente, & propterea dicit. Ea autem, quę in iūcturis ſunt, uidelicet, nerui, ligātes partes, actu & potentia fiūt, utputa actu quidem unum, cum integrum membrum uno motu mouetur, & tunc ſunt potentia plura. Aliquādo ūo plura actu, & potentia unum, cum altera pars mouetur, & altera quieſcit, patet ergo differentia. Animaduerte tamē ꝙ illud quod uere ligat mēbra, eſt anima ſecundū Auer. qm̄ neruus qui ligat mēbra, adhuc ipſe mēbris hincinde ligaſ. Ariſto. tamen loquitur de ſenſibili iunctura, & non de anima quæ inſenſibiliter ligat. Addit tamē Ariſto. ꝙ ea pars membri, quæ principium ut altera moueatur, quieſcit, & dicit. Verū tamen, ſubaudi ea pars, quæ principium, ut altera moueatur, quieſcit, mota particula quæ ſubeſt, cuius illa eſt principium & ponit exempla, & dicit. Veluti brachio moto, cubitus quieſcit, qm̄ eſt principiū, vt illud moueatur, moto autem toto mēbro hoc eſt brachio & armo, humerus quieſcit, quoniam humerus eſt cauſa, ut illud totum moueatur. Amplius & crure quidem moto, ipſum genu quieſcit, quoniam cauſa eſt vt illud moueatur, toto aūt ſcelo moto, uertebrū quieſcit, quoniam eſt cauſa ut illud moueatur, ſumpſit autem ſcelum pro aggregato ex crure, & coxa. Ex quo ſequitur ꝙ neruus ligans partes moueſ, & quieſcit, ſcd͞m enim eam medietatem, quæ ſe tenet cū parte mēbri quieſcēte, quieſcit, ſm aūt eam medietatē, quę ſe tenet cum parte mota mouetur, nec enim eſt abſurdum idem moueri & quieſcere ſcd͞ꝫ diuerſas rationes, ut dictū eſt, quanto minus eſt abſurdum idem moueri & quieſcere ſecundum diuerſas partes, applicatus diuerſis partibꝰ habentibus diuerſas uirtutes.

Idē moueri & quieſcere.

Certum igitur eſt cuiq; etiam parti opus eſſe in ſeipſa aliqd retinere, unde partis motæ initium proficiſcatur, & cui innixa eadem illa in ſumma, & per parteis moueatur.

Quod igitur unumquodq; & in ſeipſo oporteat habere aliquid quieſcens, unde principium erit eius, quod mouetur, & id à quo propulſum totum integrum mouebitur, & ſecūdum partes, manifeſtum eſt.

Ex his epilogat, & duo colligit. Primum ꝙ ī omni animali, cum mouetur ſm alterā partē, & ſm alteram quieſcit, oportet ut habeat aliqd quieſcēs, quod ſit principium ut illa pars quæ mouetur, moueatur, unde dicit. Quod igitur unūquodq;. ſ. aīal & in ſeipſo oporteat hēe aliquid quieſcēs, unde principium erit eius, quod mouetur, manifeſtū eſt, hoc eſt primum. Scd͞m eſt. ꝙ ex dictis etiam patet. ꝙ ſit aliqua iunctura inter hęc, quæ cā eſt, ut aliqn̄ totū mēbrum moueatur integrum utpute, cum illa membrum utitur ut una, unde dicit. Et mā̄ifeſtum eſt, ꝙ oporteat eſſe id a quo propulſum eſt mēbrum, quod ſubtus mouetur, qd̄ cauſa eſt, ut & totū integrum, & ſcd͞m partes moueatur, aliqn̄ quidem totum, cum illa utitur ut una, aliquando uero ſecūdum partem, cum ea utitur, ut duabus, hæc colligit. Quo aūt ad primum attinet, Aluernus non obſtāte dicit, ꝙ id quod quieſcit, nō oportet ſimpliciter quieſcere, ſed ſatis eſt ut quieſcat ab eo motu, quo altera pars mouetur, uel ſi moueſ eo motu, ſatis eſt, ut quieſcat ab ea uelocitate, qua altera pars mouetur. Præterea colligit progreſſiuum animalis motum quo animal mouetur de uno loco ī alterum, eſſe motum cōpoſitū ex tractu, & pulſu, ſemper enim cum altera pars pellitur, altera trahitur, eſt. n. pulſus motus a ſe in alterū, tractꝰ ūo alicuius alterius in ſeipſum. Experiētia aūt docet, qd̄ cū una pars pelliſ, altera trahiſ, ergo motꝰ aīalis ex his quaſi miſtꝰ eſt, ꝓꝑ eādē cām quaſi circularis motus eſt, qm̄ cum aliqua pars expellitur, alia trahitur. Et ſic uidetur quaſi circularis hæc de motu quo animal mouetur ſecundū partem, altera quieſcente.

Immo quies omnis interna ad id præſtandum minus idonea eſt, niſi extrinſecus aliquid ſimpliciter adhibeatur, quod & quieſcat, & omni uacet motu.

Verum omnis quæ & in ipſo quies eſt, inſufficiens eſt, niſi aliquid ſit extra ſimpliciter quieſcēs, & immobile.

Cum probaſſet, ꝙ impoſſibile eſt animal moueri ſcd͞m partem, niſi altera quieſcat, nunc probat, quòd nō poteſt moueri integrum & totū, niſi extra ipſum ſit aliquod firmum & quieſcens, quod uel ſimpliciter non moueaſ, vel nō eodem motu, uel nō eadē uelocitate, qua animal mouetur. Et primo proponit qd̄ intendit, & dicit. Verū omnis quies quę eſt in ipſo, eſt inſufficiens (non enim ſufficit niſi ad motum ſcd͞m partem) niſi aliquid ſit extra ſimpliciter quieſcens, & immobile aut ab eo motu, quo totū aīal mouetur, uel ab ea uelocitate, nam hoc ſufficit ad hoc, ut aīal totum poſſit moueri.

Ac operæpretium quidem erit accuratius æſtimare ſententiam, quam ſupra attulimus, propterea quod contemplationis genus eiuſmodi attingit, quod non ſolum animalia compræhendit, ſed ipſius etiam uniuerſi motum, & interitum. Siquidem ut intus quicquam cōdi debet, ſi ad motum animal excitatū eſt, ita extra potius aliquid ſtatuendum eſt, in quo inſiſtēs moueatur.

Dignum autem eſt ſcientes conſiderare de dicto. Habet enim cōtemplationem, non ſolum ad animalia protenſam, ſed etiam ad motum & latius. Quemadmodum enim & in ipſo oportet, aliqd immobile eſſe, ſi debet moueri, ſic adhuc magis extra animal oportet eſſe aliquid immobile, à quo propulſum mouetur, quod mouetur.

Cum propoſuit ꝙ ad hoc, ut animal integrum moueatur, neceſſe eſt eſſe aliquid immobile extra ipſum, in quo moueatur. Oſtendit hoc qd̄ propoſuit, eſſe utile conſiderare, qm̄ ſe extēdit nō ſolum ad motum aīalis, ſed etiā ad motum cœli, & dicit. Dignum autem eſt ſciētes conſiderare de eo, qd̄ propoſuimus & diximus, propoſuimus. n. ꝙ omne animal ad hoc, ut totum integrum moueaſ, indiget quieſcente extra ipſum, hoc dignum eſt conſideratione apud oēs ſcientes, & non tantū apud ſcientes motum animalium, & dicit. Habet enim hoc cōtemplationem, nō ſolum ad animalia protenſam, ſed etiam ad motum, & ad lationem totius cœli Cuius cauſam affert, & dicit. Quēadmodum enim & in ipſo cœlo ſi debet moueri oportet aliquid immobile eſſe. ſ. uniuerſam terram, quæ centrum eſt immobile, circa quod circūfertur, ſic adhuc magis extra animal oportet eſſe aliqd immobile, a quo, & ſupra quo propulſum, & pulſum mouetur aīal ipſum, qd̄ moueſ Dixit autē & magis, qm̄ aīal magis egere vr̄ ſuſtinēte, ꝙ̄ cœlum. Cœlum. n. uidetur quaſi ſe ſuſtinere.

Nam ſi tāquā ſtrato ſemper ceſſerit, ut muribus euenit, quotienſcunq; per terram, aut arenam gradiuntur, nullos habebit, progreſſus, nec greſſus peragetur, niſi terra habitu rigenti cōſiſtat: nec uolatus, aut natatus conficietur, niſi uel aer, uel mare obnixe reluctetur.

Si enim cederet ſemper, utputa muribus, qui in terra, aut in arena progrediuntur, non procederet, neq; erit greſſus, ſi non terra maneat, neque erit uolatio, aut natatio, ſi non aer, aut mare, reſiſtat.

Probat

Probat, ꝙ dixerat, ab experientia motuum aialiũ, & dicit. Si enim id, ſupra quo aial moueť, ſemper cederet, & non ſimpľr eſſet immobile, aut non eo motu, aut nõ uelocitate moueretur, quo animal mouetur, animal nõ procederet, nec eſſe greſſum, utputa muribus, qui in terra, aut in arena progrediuntur, ſi non reſiſteret aut terra, aut arena, non procedere, neq; erit greſſus, ſi non terra maneat. Præterea etiam neq; erit uolatio, aut natatio, ſi non aer auib⁹, aut mare piſcibus reſiſtat, uel nõ moueať eo motu, uel nõ ea uelocitate, patet ergo cõcluſio obſeruatione.

Atq; id neceſſario aliud ab eo eſſe debet, q̃ motu exercetur, totumq; à toto atq; id, quod proprie omnis motus expers eſt, in nullam eius partem receptum eſt, quod motum obit, ſin minus, idem motu deſiſtet.

Neceſſe eſt autem hoc alterum eſſe à moto, & totum à toto, & nullam partem eſſe eius q̃ mouetur, quod eſt ſic immobile, ſi autem non, non mouebitur.

Cum per obſeruationẽ & experientiam probaſſet, qđ animal, cum totum mouetur, indiget quieſcente, oſtendit, ꝙ illud quieſcẽs ſit quid diuerſum a toto animali, & ꝙ nulla pars ſit illius, & dicit. Neceſſe eſt autem hoc quieſcens eſſe alterum ab eo animali quod mouetur, & neceſſe eſt totũ illud qeſcẽs eſſe alterum a toto aiali, ꝙ moueť, & neceſſe eſt qđ ſic eſt imobile etiã nullã eſſe partem ei⁹, quod moueť, pbatur, qm̃ ſi nõ eſſet diuerſu a toto aiali, qđ mouetur, uel eſſet pars integralis illius, aial ipſum non mouebitur, qm̃ non hĩet in quo poſſet ſeipſum pellere.

Cuius rei teſtimonio eſſe poteſt id, quod in controuerſia uerſatur, & cõtentione, cur ſi quis extra nauigium remo, aut alio inſtrumento malum propellat, nauigium nullo negocio moturus eſt, contra ſi in eodem ſit nauigio, & id ipſum conetur, nullam mouendi facultatem habebit, nec ſi Tityus, aut Aquilones extra nauigium ſpirent, ſi modo caſus ferat, ut quis eo modo uẽtum reddat, quo pictores facere uidemus, qui ex eodem nauigio uentum mitti pingant.

Teſtimoniam autem huius eſt quod dubitatur, propter quid aliquando nauem quidem extrinſecus ſiquis pellat, fuſte malũ, aut aliquam aliam partium attingens, mouet facile. Si autem quis in ipſa exiſtens naui, hoc tentet facere, nõ atiq; mouebit, neq; utiq; eurus, neq; boreas ſi flaret intrinſecus ex naui, ſi accidat aliquem ſpirare eo modo, quo pictores depingunt, ex ipſa enim uentum emiſſum depingunt.

Probatum eſt, ꝙ ſi aial debet moueri, eget aliquo firmo ac quieſcenti & immobili ꝙ ſit diuerſum ab ipſo, & nulla eius pars. Nunc probat hoc idem ex ſolutione cuiuſdam quæſiti, ſic enim quoddam quæſitum: quod ſolui nõ poteſt, niſi ſupponam⁹ id quod mouetur, habere aliquod firmum, quod ſit diuerſum ab ipſo, & nec in ipſo, nec aliquid eius. Primo ergo proponit quæſitum, & dicit. Teſtimonium autem huius quod dictum eſt. ſ. ꝙ omne qđ mouetur egeat quieſcente extrinſecus manente, eſt quod dubitatur, ꝑꝑ quid aliquando nauem quidem mouet facile, ſiquis extrinſecus manens in terra, & ripa attingens fuſte aut baculo malum illius, aut aliquam aliam partium. Contra uero ſi quis in ipſa naui exiſtens, hoc tentet facere attingẽs baculo aut fuſte malum uel aliam quãuis partem, non utiq; mouebit. Experientia enim docet ſi quis ex ripa firma baculo nauim pellat, mouet facile, ſi quis autem ex naui manens in naui baculo attingens puppim uel proram, & pellat, non mouet. Præterea neq; utiq; eurus, neq; boreae neq; quiuis uentus, ſi flaret intrinſecus ex naui, ut ex prora uerſus puppim, uel ex puppi uerſus prorã, eam moueret, dico ſi uentus flaret ex naui, ſi accidat uentum aliquem ſpirare eo modo, quo pictores depingũt. Depingunt enim uẽtum ſpirare ex angulis nauis. Si ergo ita ſit quod boreas ſpiret ex altero nauis angulo uerſus alterum: utique nauim non moueret, ſunt ergo quæſita. Primum propter quid pellens nauim ex ripa mouet nauim, pellens uero nauim ex parte exiſtente in naui non mouet nauim. Secundum propter quid uentus perflans ex altera parte nauis uerſus alteram nauim non propellit perflans uero a terra uerſus nauim, propellit. Hæc enim quæſita ꝑ ſolui non poſſunt, niſi ſupponamus ꝙ omne quod moueť egeat firmo extrinſecus manente.

Nam ſiue leniter flatus ſpirat, ſiue ita uehementer, ut maxima uenti uis ingruat, ſiue aliud ſit, quod proijciatur, uel impellatur, neceſſe eſt primũ, ut qui impellit in ſua aliqua parte quieſcente inſiſtens id præſtet. Dein hanc ipſam partem, uel id cui pars adiungitur, quieſcere externæ rei innixam. At qui nauigium impellere uolebat, cũ ipſe in nauigio eſſet, ad ipſum, quæ adhæreret, optima ratione nauigij mouendi auctor eſſe nõ poterat, quia neceſſitas preſcribebat, ut id quieſceret, cuius innixa ſe ſuſtinebat, cum tamen qui extrinſecus ei uel impellendo, uel trahendo intentus erat, motus auctor eſſe poterat, quoniam terra nulla nauigij pars habetur.

Siue enim remiſſe proijciat ſpiritum, ſiue uehementer, ita ut uentum faciat maximum, ſiue aliquid aliud ſit proiectum aut pulſum, neceſſe eſt primum quidem ab ipſo quieſcente, aliquam eius partem propulſam pelli. Deinde iterum hanc partem, aut ipſum, aut cuiuſuis pars eſt: ad aliquid exteriorum firmatum manere. Nauim autem pellens in naui ipſe exiſtens, et firmatus ad nauim, rationabiliter non mouet nauim, quia neceſſarium eſt id, in quo firmatur, manere. Accidit autem ipſi idem eſſe q̃ mouetur, & id in quo formatur, extrinſecus autem pellens aut trahens, mouet, terra enim nulla pars nauis eſt.

Hic textus in meo græco codice reperitur manens, & mutilatus, ideo animaduerte, ꝙ in antiquis tranſlationib⁹ prima pars textus legitur cum præcedenti textu, hoc pacto. Neque enim utique eurus neque boreas, ſi flaret intrinſecus ex naui, moueret, ſiue enim remiſſe proijceret ſpiritum, ſiue uehementer, adeo ut uẽtum faceret maximũ, ſiue aliquid aliud ſcilicet fuſtis aut baculus, ſit proiectum aut pulſum, moueret ſubaudi nauim manens in naui, & tunc hæc uerba legenda ſunt in dubitatione, quæ expoſitio mihi conſona eſt, propter particulam enim, quę reddit cauſam eius quod acceptum eſt in dubitatione. Poſtea ſoluit problema, & uerba reperiuntur in tranſlationibus antiquis, ſic { Sed neceſſe eſt primum quidem, & reliqua } per illã enim particulã { ſed } notatur ꝙ ſoluat quæſita, hoc pacto legendo uerba, non eſt difficultas. Si uero ꝟba leguntur, ut in grꝫco codice meo leguntur ubi nõ legiť pticula { ſed } impoſſe eſt illam particulam. n. reddere cãm ſed teneť aduerſatiue, quod Philoponus nõ raro obſeruat in libris Ariſto. licenter. n uerba ſunt ad ſenſum accomodanda, ut dicit. Et ſic tenendo uerbum illud, Ariſto. ſoluit, & dicit. Sed ſiue remiſſe eurus proijciat ſpũm, ſiue uehementer ita ut uentum, & ſpiratricem faciat maximam, ſiue aliquid aliud ut fuſtis uel baculus, ſit proiectũ aut pulſum a terra in nauim per manus hominis, neceſſe eſt primum ut aliqua eius pars ab aliquo quieſcente propellať, aliqua eius pars dico aut proiecti ab homine, aut ipſius uẽti, deinde iterum neceſſe hanc partem quieſcentem, equa propellitur, aut ipſum totum uẽtum proiectum, aut id cuiuſuis pars eſt, ad aliquid exteriorum formatum manere, uerbi cauſa, ſi homo ꝑ baculum pellit nauim, hõ eſt illud quieſcens e quo pellitur baculus mouens nauim, & iterũ hõ neceſſe eſt ut firmeť in terra, alioquin nõ poſſet baculo pellere naui. Sĩli mõ & de uẽto eſt dicẽdũ, ſi. n. mouet nauim, opꝫ ut ab aliquo firmo propellať in nauim, ꝙ uel

ſimpl'r non mouet,uel nõ eo motu,uel non tanta uelocita te,nauim aũt,ut inquit,pellens ipſe exiſtens in naui,& firmatus ad nauim,cõnabiſ'r nõ mouet nauim,quia(ut inqt) neceſſarium eſt id,in quo firmatur,manere. Modo accidit ipſi naui,ut idem ſit quod mouetur,et id in quo firmatur, quoniam omnia mouentur.Dico idem,qm̃ utraq; mouentur & eodem motu, & eadem uelocitate,mouetur eni baculus,& mouetur puppis ex qua firmatus pellit nauim. At ſi pellẽs ſit extrinſecus trahens, mouet, qm̃ terra nulla pars eſt nauis,neq; ipſa nauis. Patet ergo quæſita hæc ſolui non poſſe,niſi ſupponendo omne q͂ mouetur,indigere quieſcente,q͂ nihil ſit eius,quod mouetur. Hinc perſpicuum hunc textum eſſe obſcurum propter mutilationem, quæ in codice meo græco accidit.

Sed quæres,an ſiquid uniuerſum agitat cœlum, tantæq; molis gubernacula ſuſtinet,omnis motus expers eſſe debeat,nec alla cœli pars ſit,nec in cœlo condatur.

*Dubitabit aũt utiq; aliquis, utrum ſi aliquid mouet totum cœlum,eſſe oporteat etiam immobile: & * huius aliquid eſſe q͂ nulla ſit cœli pars,neq; in cœlo.*

*et hoc nullã eẽ cœli p͂tẽ, neq; ĩ cœlo,

Similiter uerba hæc mutilata reperiuntur in noſtro codice,& cum nõ habuerim niſi unum exemplar,uolui uidere tranſlationes ueteres,& etiam illas reperi diuerſas,in q͂buſdam legũtur uerba hæc,ut uides,in aliis reperiũtur,ut notauimus in margine, in græco uero codice leguntur ſic { Et huius nullã eſſe cœli partẽ, neq; in cœlo } Verũ Ariſtoteles poſtquam probauit oẽ quòd moueť hẽt duplex quieſcens,alterum interius q͂ eſt pellens inſtrumenta motus,& alterum exterius,q͂ firmum eſt,in quo pellens, & inſtr̃a firmantur,quærit utrum eodem modo ſit dicẽdum in motu cœli,& dicit. Dubitabit aũt utiq; aliq̃s, utrum ſi aliquid mouet totum cœlum.f.aggregatum ex omnibus orbibus,eſſe oporteat aliquid immobile, hoc eſt aliquod quieſcens interius & quo moueanť inſtr̃a mot⁹ cœleſtis. Et utrum huius quieſcẽtis oporteat eſſe aliquid adhuc exterius quieſcens,q͂ᵈ nulla ſit cœli pars,neq; aliquid in cœlo exiſtens,per quę quęrere uidetur duo, primo ſi cœlum habeat quieſcẽs intrinſecus,e quo pellantur inſtr̃a,p͂ quę cœlum mouetur ſecundo utrũ ſit quieſcens extrinſec⁹,cui quieſcẽs intrinſecus,& inſtrumentum,quibus cœlum mouetur,innitantur. Si uero uerba legantur, ut notauimus in margine quęrit,utrum cœlum ad hoc,ut moueatur egeat aliquo immobili & quieſcẽte: & ſi eo egeat, utrũ illud ſit cœli pars,uel in ipſo cœlo. Sin aũt ſcribantur, ut leguntur in græco noſtro codice,quęrit utrum cœlũ ad hoc ut moueatur,egeat aliquo quieſcente immobili, & utrum huius oportet nullam eſſe partem cœli, nec in cœlo ipſo, quaſi dicat dato q͂ egeat quieſcente,utrũ illius quieſcentis nulla pars ſit cœli,neq; in ipſo cœlo, ſed penitus ſcd̃m ſe & ſcd̃m partes omnino e cœlo. Hęc ſunt quę uidentur mihi eſſe dicenda,tu uero ſi codices meliores habes,hęc quę diximus melius intelligas.

Nam ſiue idem ipſum cum mouetur,cœlum circũagit, neceſſe eſt uolubilitatem eiuſmodi conficiat rem immotam attingẽs, quæ quidem auctoris motus nulla pars ſit, atq; ſi mouẽs immotum continuo eſt,nulla itidem pars fuerit eius,quod motu teneatur,& agitatione.

*Siue enim ipſum motum mouet ipſum, neceſſe eſt alicui immobili adhibitum mouere, & hoc nullam eſſe partem * eius q͂ mouetur. Siue enim confeſtim immobile eſt,quod mouet,ſimiliter nullã fore partem eius quod mouetur.*

* ei⁹ q͂ᵈ q͂ᵈ mouet.

Pro ſolutione dubitationis Ariſto. ſumit duas propoſitiones hypotheticas,quarũ prima eſt. Si daretur aliquod corporeum quod ipſum in ſe motum moueret cœlum, ut brachium uel aliud tale, hoc tale corporeum ĩ ſe motum, non eſſet p͂s cœli, p͂batur, quia tale corporeũ mouẽs cœlum,cum ſit motũ,oportet ut ſit innixum alicui quieſcenti,& ſic tale corporeum nõ poſſet eſſe pars cœli, nõ enim ſtaret ſimul, quòd ſit innixum alicui quieſcenti extrinſec⁹ manenti a cœlo,& ſit pars cœli. Patet ergo quòd ſi eſſet aliquid corporeum quod motum moueret cœlum, tale corporeum non poteſt eſſe cœli pars,unde dicit. Siue eni ipſum corporeum motum mouet cœlum ipſum, neceſſe eſt alicui immobili, & firmo adhibitum ac innixum mouere ipſum cœlum, ut probatum eſt, & ſi ſic,neceſſe eſt nullam eſſe partem eius quod mouetur, hoc eſt cœli. Eſt ergo hypothetica.ſi eſt aliquod corporeum, quod motum mouet cœlum, tale corporeum non poteſt eſſe pars cœli moti,probatur, quia tale corporeum eſſet innixum alicui firmo extra cœlum manenti,et ſic non poteſt eſſe pars cœli,& firmo omnino extra cœlum manẽti adhibitum. Quo uero ad uerba attinet,uerbum illud { Eius quod q͂ mouetur } in aliis libris legitur eius quod mouet,& tunc p͂ hoc intelligit cœlum,per excellentiam enim cœlum dicit́ mouens,quaſi & hoc neceſſe eſt nullam eſſe partem cœli mouentis nos,hęc eſt prima hypothetica. Secunda uero eſt, ſi corporeum,quod mouet cœlum, eſt ſimpliciter q͂eſcẽs, nulli alteri firmo innixum, ſed ipſum in ſe eſt firmum q͂eſcens,& immobile, neceſſe eſt ſimiliter nullam eſſe partem eius quod mouetur,hoc eſt cœli moti,unde dicit. Siue enim confeſtim & non per reductionem id quod mouet cœlum,eſt ſimpliciter immobile,quieſcens, & firmũ, neceſſe eſt ſimiliter nullam fore partem eius,q͂ᵈ mouetur. Hæc eſt ſecunda hypothetica.

Quinetiam qui memoriæ,literiſq; hæc mandarunt,illud ſcite tradunt,per globi cõuerſionem nullam omnino partem quietem fouere,quandoquidem neceſſe eſſet uel totum quieſcere, uel facto partium diuortio illius diſtrahi continuum.

Et hoc recte dicũt dicentes,q͂ circulariter motæ ſphæræ nulla manet pars. Aut n. totam neceſſariã erat manere aut diſtrahi continuitatem ipſius.

Probat ſecundam hypotheticam auctoritate phyſicorum. Sphæra enim cœleſtis,ut dicunt,cũ mouetur, neceſſe eſt aut totam integram moueri, & ſic nullum quieſcẽs poteſt eſſe ipſius pars,aut ſi alia pars quieſcat,& alię mouentur neceſſe eſt cõtinuitatem cœli diſtrahi,ſeparatique partem quieſcentem ab aliis partibus,quæ mouentur,vnde dicit. Et hoc recte dicũt dicentes, q͂ᵈ circulariter motæ ſphæræ nulla manet pars. Cu⁹ rei cauſam affert approbans eorum dictum,& dicit. Aut enim totam erat neceſſarium manere,& ſic non una pars quieſcit, & alię mouẽtur,aut ſi aliqua quieſcit,& aliæ mouentur, neceſſe eſt cõtinuitatæ ſphærę ipſius diſtrahi ac ſeparari,ut intelligenti p3. Per hęc uult hẽre ſolõnẽ ſecundi quęſiti, quęrebatur.n. utrũ dato q͂ᵈ detur corporeũ quid immobile, q͂ᵈ cœlum mouet illud eſſet aliq͂d cœli moti,p3 ſolutio q͂ᵈ nõ põt eẽ pars cœli moti. De primo ṽo quęſito dicemus poſtea.

Sed cum arbitrantur uertices nulla præditos magnitudine quandam uerſandi cœli habere facultatem,& extrema, & pũcta inducunt,falſæ ſententiæ ſe auctores probant.

Sed quoniam polos putãt quãdã uirtutẽ habere, qui nullam hñt magnitudinẽ,ſed ſunt extrema & pũcta,nõ bñ dicunt.

Cũ poſuit ſolõnẽ ſecũdi q͂ſiti,hic ponit & refellit ſolõnes aliorũ. Quidã.n.dixerunt cœlũ moueri ab immobili corporeo,& illud dixerũt eẽ polos,q̃ uidentur eẽ ſoli immobiles,finxerũt.n.polos ṽtutẽ hẽre, ut cœleſtis motor in mouendo cœlum firmeť ſuper polos,& ſic polos dixerũt eſſe illud corporeum immobile. Ariſt. ergo ſimul narrat ſolutionẽ,& illam refellit,et dicit. Sed qm̃ q͂dã polos putãt quãdã uirtutẽ hẽre,ut ſup͂ ipſis motor cœli in mouẽdo cœlum firmeť,ṽba ſunt ſuſpẽſiua uſq; ibi. Non bene. Cõtra obiicit,q͂ non poſſint eſſe poli, qm̃ poli non ſunt corpora,ſed ſũt extrema & pũcta axis,quę eſt diameter cœli, & hoc dicit. Qui nullã hñt magnitudinẽ, ſed ſũt extrema diametri,& pũcta q̃ axẽ mundi terminat,q̃s inquã ita eſt nõ bñ dicũt,& hic terminať ſuſpẽſio. Eſt ergo prima cõ pol⁹ eſt indiuiſibilis.

eſt indiuiſibilis,ergo non poteſt eſſe illud corporeũ,in cuiꝰ uirtute cœleſtis motor firmetur in mouendo cœlum.

Nam fieri non poteſt, ut quicquam ad huiuſmodi uerticum naturam pertineat.

Cum hoc enim nulla ſubſtãtia eſt alicuius talium.

Propter illud ꝟbum,enim,uerba hæc pñe legi, ut rẽddãt cãm quare indiuiſibile nõ põt habere uirtutẽ,ut in eo cœleſtis motor firmetur,& lege ſic,dico nullũ indiuiſibile habere uirtutẽ,qñ cũ hoc.ſ.indiuiſibili nulla ſubã hoc eſt uirtꝰ eſt alicuius taliũ,ſupra quorũ uirtutes motor firmari poſſit.Melius aũt puto,ut hic ponatur ſecũda ratio, & tunc lege,enim pro etiam,hoc pacto, ad hoc etiã accedit ſubaudi,ꝙ alicuius talium polorum nulla ſubã ſit , nã poli ſunt accidentia imaginaria,quorũ nulla eſt ſubã,quę poſſit eſſe ſubiectum uirtutis.

Et motus unus à duobus rebus agatur , ſed illi duos conſtituunt uertices.

Et moueri ſecundum unum motũ à duobus , impoßibile eſt, polos autem duos faciunt.

Tertio refellit hãc ſolõnẽ,quia idem moueri uno motu a duobꝰ motoribus,eſt impoſſibile.Modo illi faciũt duos polos tanquã duos motores,ergo nõ bene dicũe. Sed dubitabis,qm̃ proceſſiuus motus aĩalis à pluribꝰ eſt,in hoĩe enim a duobus pedibus,in alijs a quatuor pedibus, dicendum ꝙ iſti motores inſtrũtarij ſunt ſubordinati adinuicẽ ut alter alteri ſubſeruiat,at poli ſunt ęquales , alter alteri nec ſubſeruiẽs,nec ſubordinatꝰ,& ꝓpterea ceſſat dubitatio.

Ex hoc diſceptationum genere adduci poteris , ut exiſtimes aliquid omnino ita ſtatui oportere ad uniuerſam naturã , ut terra ad animãtes habetur, & quæ per eaſdem ipſas animãtes motus conficiunt ſuos.

Quod igitur aliquid ſe habeat & ad totam naturam ſic,quẽadmodum terra ad animalia , & mota per ipſa ex talibus utiq; quis dubitabit.

Sed cõtra prędicta dubitat,& hoc, ut introducat aliã ſolutionem,quã intẽdit etiã cõfutare.Et dubitatio eſt,qm̃ ita aliqd debet ſe hr̃e ad cœlũ,ꝙ eſt tota natura , ſicut terra ſe habet ad aĩal ꝙ eſt pars naturæ, & etiã ita quędã debent ſe habere ad totã naturã,quæ eſt cœlum,ſicut quædam mota.ſ.brachia uel tibię,quę ſunt inſtrũa motus ſe habẽt ad ipſa aĩalia quę ſunt pa naturæ,ſed terra eſt illud firmum ſupra quo mouent aĩalia,& tibię illa inſtrũa,quę aĩalia firmant in terra,ergo eodem modo de cœlo , quod eſt tota natura.Dicendum erit,unde dicit.Quod igit̃ aliquid ſe habeat & ad totã naturã ſic, quẽadmodũ terra ad aĩalia,quę ſunt partes naturę,& ſubaudi quędam ſe habeant ad cœlum ꝙ eſt tota natura , & mota per ipſa aĩalia ſe habent ad ipſa aĩalia.ſ.tibię uel brachia,ex duabus ratibꝰ ſimilitudinibus utiq; dubitabit , & cogetur ponere quędã ſimilia de cœlo,qualia hęc ſunt de ipſis aĩalibus . Hæc eſt dubitatio,ꝙ Ariſtote.introduxit,ut narret ſcd̃am poſitionem de ipſo cœlo.

At qui fabuloſe comminiſcuntur Atlãtem in terra pedes fixos habere,uidentur ex ſuo ipſorum commẽto fabulam finxiſſe,perinde.ac ille dimetiens linea ſit, & circũ uertices cœlũ torqueat,hoc autem ipſum recta euenit ratiõe , quoniam terra per quietem conſiſtit perpetuam.

Fabularij autem , qui Atlantem faciunt in terra tenere pedes,uidentur utiq; ab intelligentia dixiſſe fabulam, ꝙ hic ueluti diameter exiſtat, & uertat cœlum circa polos,hoc autem accidit per cauſam,quia terra manet.

Narrata dubitatione,nunc narrat poſitionem poetarũ, & allegoriçat illam,& deinde eam ſic allegoriçatam etiã refutat.Poetæ itaq; finxerunt Atlantẽ gigãtẽ uaſtiſſimũ, qui pedes in terra tenens,& cœlum humeris ſuſtinẽs,uertit cœlum brachijs ab ortu in occaſum, & ſic cõcedũt inſtrumenta motus ſcilicet brachia, & firmũ externũ.ſ.terram,interpretatur autem fabulam,ꝙ iſti uelint dicere, & intelligere per brachia diametrum exeũtem ab ortu in occaſum & tranſeuntem per centrum terrę, ꝙ diameter iſte uertatur,& uertat cœlum terra exiſtente immobili, ſupra qua firmatur,unde dicit.Fabularij aũt,qui Atlãtẽ fingũt in terra tenere pedes,brachia uero ad ortũ & occaſum, uidentur utiq; ab hac intelligentia ac allegoria dixiſſe fabulam,ꝙ hic Atlas ueluti diameter exiſtat exiẽs a cẽtro terrę ad ortũ,& uertat cœlũ circa polos, uidetur aũt hæc interpretatio per cãm facta,qm̃ terra manet immobilis circa quam cœlum uertitur,ueluti circa firmum.Hæc eſt fabula,& interpretatio,p ꝙ uult hr̃e ſecundã ſolutionẽ.ſ.ꝙ cœlũ in ſui motu indiget quieſcente,uidelicet terra.

Verũtamen huiuſce ſententiæ adſtipulatores neceſſario confirmare debent eos ipſos uertices nullam uniuerſi partẽ eſſe.

Sed hæc dicentibus, neceſſarium eſt dicere ipſum,nullam eſſe partem totius.

Obijcit nũc contra ſolutionem hanc primo quidẽ,qm̃ ſi terra eſſet illud firmum,quo cœli motor indiget ut moueat cœlum,cum terra non pars ſit totius cœli qđ mouetur,tunc ipſum firmum nulla erit pars totius cœli moti,cuius contrarium dixerunt,q̃re terra non poteſt poni firmũ, ſupra quo motor cœli firmetur.

Addo illud etiam,quod robur, motoriſq; niſus ad rem quieſcentem æquabiliter reſpondere debet,nam roboris, & facultatis magnitudo eſt,qua ſic id,quod quieſcit , poteſt quieſcere , ut id quod mouet,poteſt mouere , atq; neceſſario quædam proportio ut contrariæ motionis,ita quietis animo concipitur,motuſque aut facultates per exuperantiam uincuntur.

Ad hæc oportet uirtutem æquari mouentis, & eam quæ eſt, manentis. Eſt enim multitudo uirtutis & potentiæ , ſecundum quam manet,ꝙ manet , quemadmodum etiam ſecundum quam mouet, quod mouet. Et eſt quædã proportio, ex neceßitate quẽadmodum cõtrariorum motuũ,ſic & quietum, & æquales , impaßibiles ab inuicẽ,obtinentur aũt ſecundum exceſſum.

Hic adducit ſcd̃am rationem,pro cuius declaratiõe ſumit primo hãc ſuppoſitionẽ,ꝙ ſi aliquod mouens mouet aliquod mobile ſupra aliquo firmo,uerbi cauſa, ut ſit aĩal mouet tibias ſupra terrã,uirtus mouẽtis tibias ſupra terrã, & uirtus terræ quieſcentis,ſupra qua aĩal mouet tibias, ſunt comparabiles ſecundum proportionem, hoc eſt ſecũdum magis & minus . Circa hanc ſuppoſitionem primo ponit ipſam,& dicit. Adhuc oportet uirtutem mouentis & uirtutẽ eam quæ eſt manẽtis oportet ęquari hoc eſt cõparabiles eſſe ſecundum magis & minus,per æquari enim cõparabiles intelligit.Et qm̃ poſſet quis dicere,ipſum quieſcẽs in quieſcẽdo nullã habere uirtutem , ideo exponit ꝙ quieſcẽs in quieſcẽdo uirtutẽ habeat, ſicut & mouẽs uirtutem habet,& dicit. Eſt enim multitudo uirtutis & potẽtiæ p quam manet quod manet, quẽadmodũ etiã eſt multitudo ꝟtutis,per ꝙ mouet qđ mouet,ergo nõ ab ratione dictũ eſt uirtutẽ mouẽtis, & uirtutẽ quieſcẽtis eſſe cõparabiles ſcd̃m magis, & minus.Et quia dixit has uirtutes ęquari,exponit,quid ipſe uelit pro ęquari, & dicit.Et hæc ęqualitas non eſt ſm quantitatem æqualem,ſed eſt quædã proportio,ex neceſſitate quemadmodum contrariorum motuum,ita & quietum:qm̃ agẽs oportet exuperare patiẽs, ſi debeat actio uenire ad finem, ſic quietum ſunt uirtutes, hoc pacto quod unum quieſcit ſecundum maiorem uirtutem, alterum uero ſecundum minorem uirtutem, p quæ uult habere quòd ſicut motus ſunt comparabiles ſecundum magis & minus inter ſe & ad quietes, ita quietes ſunt comparabiles ſecundum magis & minus et ad motus. Verũ , cũ quieſcẽs i uirtute cõparatur ad quieſcẽs , cõparatio eſt ſimplex, qm̃ ſimplr alterũ erit alteri aut ęq́le aut maiꝰ aut

minus. At cum qeſcēa cōparatur ad mouēs comparatio erit cōpoſita qm̄ quieſcēs habebit in qeſcendo æqualem virtutem ad eā q̄ habet mouens in mouendo, aut maiorē, aut minorem, hæc eſt expoſitio ſuppōnis. Hęc eſt prima ſuppoſitio. Deinde ponit ſcd̄am ſuppōnē & eſt, ꝙ quemadmodum uirtus mouētis, & uirtus moti, ſi debeat actio ꝓficiſci, nō debet eſſe ęqualis, ſic uirtus mouētis & uirtus qeſcentis, ſi debet mouens mouere aliqd in illo quieſcēti, nō debēt eſſe ęquales, unde dicit. Et ęquales uirtutis mouentis & moti ſunt impaſſibiles ab inuicem, ſed altera obtinet alteram ſecūdum exceſſum, ſi debeat altera mouere alterā, ergo eodem modo uirtus mouentis & uirt⁹ quieſcētis, nō debent eſſe ęquales, non enim mouēs poſſet aliqd mouere in illo quieſcenti, & cū uirtus qeſcētis nō poſſit eſſe minor uirtute mouētis, nam ſi eſſet minor, mouēs mouendo aliquid in illo moueret ſimul quieſcēs, & illud qd̄ mouet in illo quieſcēti, ergo opꝫ ut ſit maior, quare uult habere hanc ſuppōnem, qd̄ uirtus quieſcentis debet eſſe maior in qeſcendo, quā uirtus mouētis in mouēdo. Quo qdem ad cōparationē attinet, Aīaduerte, ꝙ Ariſto. uelle uidetur qd̄ ab ęqualibus nō proueniat actio, cuius cōtrariū

De reactione.

aſſerit libro de generatione aīalium quarto, ubi aſſerit ꝙ ab ęquali & a minori prouenit actio & reactio. Libro q̄ de generatione aptiſſime idē tradit, dicendum qd̄ hic loquitur in motu locali puro, in motu locali puro ab ęqualibus nō ꝓuenit actio, ſecus in alteratione.

cap. 3.

Quapropter ſiue Atlas, ſiue mouens quid aliud ſit ex iis, quæ intra continea͂tur, nihilominus oportet quietem reluctari, quam terra obtinet, aut terra de medio, ſuoq; ipſius loco diuelleretur. Vt enim impellēs impellit, ſic impulſum impelletur, atque adeo per tantūdem roboris. Sed primum quieſcens, hoc eſt Atlas motum parit, idcirco robur maius, & uehementius erit, quam æquabilis, & quieti par ſit. Eodemq; modo ſe habebit robur eius, quod tam etſi mouetur, tn̄ ipſe non mouet, atq; oportebit tantum facultatis ſupereſſe terræ in quieſcendo, quātū uniuerſo cœlo, illiuſq; motori. Quod ſi hoc fieri nequit, nulla itidē facultas ſuppetit, qua cœlum ab aliqua eiuſmodi re intus condita motus incitationem nanciſcatur.

Quapropter ſiue Atlas, ſiue aliquid tale alterum ſit, quod mouet aliquid eorum, quæ ſunt in terra intus, non oportet cōtratendere manſione magna, quam terra cōtingat manere, aut mouebitur terra à medio, atq; ex loco, ſicut enim pellens pellit, ſic pulſum pellitur & ſimiliter ſecundum uirtutem. Mouet autem quieſcens primum, quare maior et amplior, uirtus, aut ſimilis & æqualis erit quietis. Similiter autem & moti quidē, non mouentis autem, tantam ergo oportet eſſe uirtutem terræ in quieſcendo quantam tunc totum cœlum habet, & mouens ipſum. Si autem hoc eſt impoſſibile, impoſſibile eſt & cœlū moueri ab aliquo tali eorum quæ terra intus.

Ex ſuppoſitionibus argumentaē, qd̄ ſi mouēs cœlum firmaē in terra ad hoc, ut moueat cœlū, terra erit ęq̄lis ꝟtutis in quieſcendo, uel maioris quā primum mouens cœlū ſcilicet de⁹ in mouēdo, & q̄ ſit cœlū ſimul. Et ꝑ deductione ꝯſitię primo infert ex ſuppōnib⁹ qd̄ ſiue Atlas moueat cœlū ſcd̄m poetas, ſiue aliud, illud nō pōt mouere cœlū firmādo ſe in terra, qm̄ potētia terrę māſiua erit ęq̄lis uel maior potentię illius motiuę, & dicit. Quapropter ſiue Atlas ſiue aliqd tale alterū ſit. ſ. aīa mundi, quod mouet aliquid eorū, quę ſunt int⁹ hoc eſt in terra, aut ipſam terram totam, nō oportet cōtratēdere manſione magis q̄ terra cōtingat manere, ita ut illud ſit fortius in mouēdo quā terra in manēdo ut ex ſuppōnibus pꝫ: aut ſi erit fort⁹ in mouēdo quā terra in manēdo, pellet terrā a medio, & terra mouebiē a proprio loco & a medio, probaē conſequētia, qm̄ ſicut Atlas pellens cœlū firmando ſe in terra pellet, ſic & ęquali uirtute pulſum cœlum pelletur, & ſimil̄r & ęquali uirtute qua Atlas pellet cœlum, quare ſubaudi cœlū, pulſum pellet terrā tanta pulſione, quāta pellitur ab Atlāte, Verum ergo eſt, qd̄ ſi aliquid mouet cœlū firmando ſe in terra, qd̄ terra debet eſſe maioris aut ęqualis uirtutis i qeſcendo quā illud mouēs cœlū in mouendo, ſumatur ergo iſtud ut maior, & addaē minor, ſed quieſcēs primū. ſ. deus, q immobilis mouet cœlū, mouet cœlū firmādo ſe in terra apud eos. Quare ſequiē cōcl'o, qd̄ uirt⁹ qetis terrę māſiuę erit maior et amplior, aut ſimilis & ęqualis uirtuti dei motiuę, ſil̄r aūt erit ęqualis aut amplior uirtuti cœli moti quidem a deo, non mouētis aūt deū, & ſic uirtus manſiua terrę erit æqualis uirtuti cœli moti, & dei mouētis ſimul uel maior, & hoc infert. d. Tātam ergo oportet eſſe uirtutem terrę in qeſcēdo quātam tūc totum cœlum habet & mouens ipſum. Si aūt, ut inqt, hoc ē impoſſibile, qa reuera eſt impoſſe, nā terra qeſcit ſua grauitate mō. uirtus grauitatis nō eſt ęqualis aut maior ꝟtute motoris cœleſtis, ergo impoſſe eſt & cœlum moueri ab aliquo tali eorū, q ſunt intus terra, qd̄. ſ. firmet ſe i terra ſi debeat cœlū mouere.

Sed tamen quæſtio exiſtit de partium cœleſtium cōuerſionibus, quam ut inſtitutæ iam diſputationis propriam, & cognatam æſtimare poteris, nam ſiquis motionis ui terræ quietē exceſſerit, certum eſt illum e medio eam diuulſurum, nec minus cōſtat robur, a quo ipſa uis proficiſcitur, in infinitum non excurſurum, cum neq; terra infinita ſit, ac propterea ne ipſa quidem terræ grauitas eiuſmodi fuerit. Sed cum id, quod fieri nō poſſit, multipliciter dicatur, propterea quod non eodem modo aſſerimus fieri non poſſe, ut uox à nobis cernatur, quo ea ſunt, quæ in luna conſiſtunt, cum alterum ex neceſſitate ſit, alterum quāuis ſuapte natura aſpectu pateat, id tn̄ nūquā cernitur.

Eſt autem quædam dubitatio circa motus partium cœli, quam, ut exiſtentem propriam dictis, conſiderabit utiq; quis. Si enim quis excedat uirtute motus terræ quietem, palam q, mouebit ipſam à medio. Et uirtus autem à qua ipſa potentia eſt, q, nō infinita ſit, manifeſtum eſt. Neq; enim quæ terræ ineſt, infinita eſt, ueluti neq; grauitas. Quoniā autem impoſſe dicitur multipl'r, nō. n. ſimiliter dicimus eſſe impoſſe uocem uideri à nobis, & eos, qui ſunt ſupra luna. Hoc quidē. n. ex neceſſitate, illud autē aptū uideri, non uidebitur eſſe.

Sed circa dicta occurrit dubitatio, dictū eſt enim qd̄ uirt⁹ cœleſtis motoris motiua eſt maior q̄ uirtus terrę māſiua, qm̄ dixit qd̄ grauitas quę eſt uirtus terræ manſiua eſt minor uirtute primi motoris. Dubitat cōtra hoc Ariſtote, qm̄ hoc cōceſſo, cœlum & ei⁹ mot⁹ diſſoluerētur. Pro deductiōe ergo cōſequētię, accipit tres ſuppōnes, primo tn̄ proponit qualis dubitatio hæc ſit, & dicit. Eſt aūt q̄dam dubitatio circa mot⁹ partiū cœli, & circa motum toti⁹ cœli, q̄, ut exiſtētē ꝓpriā dictis, cōſiderabit utiq; qa, ſic igiē patet qd̄ dubitatio dāda nō eſt extra ꝓpoſitum, ſed ſatis propria his, quæ dicta ſunt. Propoſita uero qualitate oīa dubitationis, accipit tres ſuppoſitiōes, quarum prima eſt, qd̄ ſi aliquis motor in ſua uirtute motiua excedat terram in ſua uirtute māſiua, mouebit terrā ipſam e medio, hanc nō probat, ſed fuit ſuperi⁹ probata, unde dicit. Siquis enī excedat uirtute mot⁹ hoc in uirtute mouēdi terræ quietē, hoc eſt terram in quieſcendo, palam qd̄ mouebit ipſam è medio, hæc eſt ſuppō prima. Deinde dat ſcd̄am, et eſt, qd̄ motor cœli a quo eſt potētia motiua cœli, & ipſius terræ nō eſt infinita, probat, qm̄ neq; potentia māſiua terræ eſt infinita in reſiſtēdo, et ſic nec illa erit infinita in mouēdo, & dicit. Et uirtus autē. ſ. motor cœleſtis a qua eſt ipſa potētia pulſiua terræ a medio, quòd non infinita ſit in pellēdo, manifeſtum eſt, ex eo, quia neque uirtus terræ manſiua quæ terræ ineſt, infinita eſt in manendo, & reſiſtendo, ueluti

do, ueluti neꝗ grauitas, per quã terra manet, ut dictũ eſt. Quo uero ad ſuppoſitionem attinet, aiaduerte ꝙ Ariſt. nõ dicit uirtutem dei eſſe finitam, ſed dicit qđ nõ eſt infinita in pellendo terram, eſſet enim illa pulſio momẽtaria, ideo uult ꝙ ſit finita in pellendo, qm̃ terra eſt finita etiã ut pellatur, hęc eſt ſecunda ſuppõ. Tertia ṽo eſt, ꝙ duplex eſt impoſe, alterũ ſimpl'r, ut uocẽ uideri, alterũ per accñs, qm̃ aptum eſt eſſe tale, ſed propter aliquod impediens, nunꝗ erit tale, ut ſtellę paruę, quę ſunt ſupra lunã, uiſibiles quidem ſunt per ſe, qm̃ lucidę, impoſe aũt eſt illas uideri, qm̃ diſtãtes nõ põt uideri, & ſic impedimẽto accidẽte, impoſe eſt uideri. Dicit, qm̃ aũt impoſſibile dẽ multipl'r, nõ enim ſimpl'r dicimus eſſe impoſe uocẽ uideri a nobis, & eos planetas uel eas ſtellas, quę ſunt ſupra lunam, nam hoc qdẽ ſcilicet uocẽ uideri & ſimpl'r nõ uidebiẽ, qm̃ nec uidebiẽ, nec eſt aptũ uideri, illud aũt. ſ. ſydus paruum ſupra lunam aptum uideri non uidebitur propter impedimentum diſtãtię. Et ṽba hæc ſuſpenſiue leguntur uſq; ad textum ſequẽtem. Per hãc igitur ſuppoſitionẽ uult habere ꝙ cœlum eſt de neceſſitate ſimpl'r incorruptibile.

Cœlum uero immortale, & nequaquam diſſolubile ex neceſſitate arbitramur. At ſi hæc recipiatur ratio, non ex neceſſitate id putabitur, ſiquidem motus maior ſuapte natura eſſe, atq; cõtingere poteſt, eum dico à quo terra quieſcit, & eũ à quo ignis, & ſummum corpus uoluitur. Itaq; ſi in rebus facultates uehementiores ijs, quas cœlum, & terra obtinent, reperientur, cœlum & terra diſſipabuntur à uehementiore facultate, quam ea ſit, quam utrũq; obtinet.

Itaq; aut *Cœlum itaq; incorruptibile eſſe, & indiſſolubile putamus ex neceſſitate, accidit autem ſecundum hanc rationem, non ex neceſſitate. Aptum enim erit, & continget eſſe motum maiorẽ, & eo à quo quieſcit terra, & eo à quo mouentur ignis, & quod ſurſum corpus. Si igitur motus exceſſi ſint, diſſoluentur hæc ab inuicem.*

His ſuppoſitionibus ſtãtib⁹, uř mihi qđ Ariſto. nũc cõponat dubitationẽ, et formeẽ ſic. Si uirtus cœli motiua eſt maior ṽtute terrę mãſiua, cœlũ et oĩa diſſoluenẽ, probaẽ; qm̃ ſi uirt⁹ cœli motiua. ſ. primus motor eſt maior uirtute terrę mãſiua, uirt⁹ illa motoris erit maior, et ea uirtute qua terra eſt apta moueri, et ea uirtute qua ignis in ſua ſphęra, & cœlum ſunt apti moueri. Vltra, ſi uirt⁹ motoria eſt maior his uirtutibus, motus ille, quo terra eſt apta moueri, & mot⁹ ignis & cœli erit maior quã ignis & cœlũ ſunt apti moueri, & ſic deſtrueẽ proportio aptitudinum mobilium ad potẽtiã motiuam, & ſic ulterius illa deſtructa, deſtruitur cœlũ & terra & oĩa, unñ dicit. Cœlũ itaq; incorruptibile eſſe & indiſſolubile putam⁹ ex neceſſitate ſimpl'r, qm̃ caret materia & ꝯtrario, & hoc ſupponendũ eſt ex tertia ſuppõne pri⁹poſita, accidit aũt ſcđm hãc rõnẽ pri⁹ ꝯceſſam (cõcedebaẽ. n. uirtutẽ motoria cœleſtis eſſe maiorem uirtute mãſiua terrę) cœlũ nõ ex neceſſitate eſſe icorruptibile, ac indiſſolubile. Eſt ergo enthymema, ſi id qđ dictũ eſt (. ſ. qđ uirt⁹ motoris cœli ſit maior uirtute mãſiua tẽrę,) ſit uerũ, accidit cœlũ nõ eſſe ſimpl'r incorruptibile, ꝓbat ꝯñtiã, & dicit. Aptũ. n. erit diſſolui, & ꝯtinget eſſe motum maiorẽ, & eo, e quo quieſcit terra, & eo a quo mouentur ignis, & corp⁹ cœleſte, qđ ſurſum eſt. Si igitur cõtingit eſſe mot⁹ maiores his motibus, quibus hæc mouentur, cõtingit mobilia diſſolui. Cœlũ enim & ignem moueri uelocius quã ſint apta mouere eſt illa eſſe diſſolubilia, oẽ. n. qđ accidit alicui cõtra naturalem aptitudinem, eſt illi mortale & pernitioſum, & hoc dicit. Si igiẽ mot⁹ ignis cœli & terræ exceſſi ſint, hoc eſt ſint maiores ꝗ apti ſunt eẽ, hæc oĩa diſſoluenẽ inuicẽ. Põt ergo a primo ad ultimũ rõ ſic formari, ſi uirt⁹ cœleſtis motoris eſt maior uirtute mãſiua terrę, p ſuppõnẽ primã, mouebit terrã e loco ꝓprio illi⁹, ſi mouebit terrã, uirtus motoris erit maior ꝗ requirat mot⁹ cœli, qm̃ erit motiua cœli & terrę & ignis, & nõ tm̃ cœli, et ſi uirt⁹ motoris erit maior ꝗ requirat motus illorum, cõtingit illos motus fieri ueloctores, ꝗ modo ſint, et ſi cõtingit eos eſſe ueloctores, tũc cœlum & terra & ignis erũt diſſolubilia, qm̃ cõtingit accidere illis aliqd contra naturalẽ aptitudinem illorũ, hoc. n eſt corrũpi. At hoc eſt cõtra tertiã ſuppoſitionem, ubi ſupponit cœlum ſimpliciter eſſe incorruptibile. Ex his patet ratio, & patet qđ de ſuppoſitionibus illis duæ ſunt neceſſariæ, tertia qdẽ, ut oſtẽdatur illud ad quod deducit ratio, eſſe cõtra ſuppõnẽ illã, ex prima, quæ eſt quaſi primũ anteceđẽs. Secũda uero nõ eſt neceſſaria ad rõnẽ, ſed eſt bona in ſe, & poſita ad bñ, & ad eũ ꝗ quęreret ꝗta ſit motoris ad potẽtiam mãſiuã terrę. Hæc expoſitio fuit mihi difficilis, qa uerba ſunt obſcura.

Sin tales non ſint, poſſint tamen eſſe (infinitum enim haud incidit, quia nullum corpus in infinitum dimanat) profecto cõtingere poterit cœlum diſſolui. Quid enim impedimenti interuenit, quominus id conſequatur? ſiquidem non poteſt non eſſe. At non poſſe non eſſe minime eſt, niſi contrariũ ſit neceſſarium. De huiuſmodi ambiguitate alia inſtituetur oratio.

Si autem non ſint quidem, contingant autem eſſe (infinitum enim non contingit, propterea quia corpus non contingit infinitum eſſe) continget itaq; diſſolui cœlum. Quid enim probibet hoc accidere? ſiqdẽ nõ impoſſibile eſt, nõ impoſe aũt, ſi non oppoſitũ neceſſariũ eſt. Sed de hac dubõne alter ſit ſermo.

Dat quãdam ſolutionem, & reprobat illam. Sol'o eſt qđ terra põt pelli a motore cœli, & cœlũ et ignis uelocí⁹ moueri poſſunt, nunquã tamen accidit ut ſit totum hoc, multa enim ſunt poſſibilia, quæ nõ erunt. Obijcit Ariſto. qm̃ licet hæc nõ ſint diſſolubilia, ſaltem poſſunt eſſe, qm̃ eius oppoſitũ nõ eſt neceſſarium. Fortaſſe dices, qđ terra ideo nõ põt pelli, qm̃ eius uirtus mãſiua eſt infinita. Contra obijcit, qm̃ terra eſt finita, ergo eius uirtus manſiua eſt finita, procedit autẽ, ſic primo ſumit ſol'onẽ eorũ, ſecundo interponit quaſi cãm ſol'onis & remouet illam. Tertio infert cõtra ſol'onem, & dicit. Si autem non ſint qdem mot⁹ terrę, & motus ignis & cœli uelociores, ſed cõtingunt eſſe, contingit utiq; cœlum diſſolui ſaltem de poſſibili, non enim dici põt ꝙ terra non moueẽ a ſuo loco a motore cœleſti, qa ſua uirtus manſiua eſt infinita. Cuius cãm dicit. Infinitum enim in uirtute non cõtingit eſſe ipſam terram, propterea ꝙ corp⁹ nullum cõtingit eſſe infinitũ, ut tertio phyſicorũ patet, & primo de cœlo. Quare terrę uirt⁹ mãſiua nõ põt eſſe infinita, ergo ſaltem de poſſibili contingit cœlũ diſſolui, & hoc probat, & dicit. Quid enim probat hoc accidere aliquando, ſiqdem hoc nõ impoſe eſt, eſt autem non impoſſibile ſi ſuũ oppoſitum non ſit neceſſariũ, ſic igiẽ uirtus rõnis eſt, ſi motus illorum põt eſſe ueloctores quã ſint, contingit aliquando illa diſſolui, qm̃ impoſe nihil prohibet aliquando accidere, uerũ remittit eẽ ad librũ de cœlo, & ad librũ octauum phyſicorum.

Sed utrum extra id, quod mouetur, quicquam collocandum eſt immotũ, & quieſcẽs, quod nulla eius pars ſit, an ſecus.

Vtrum autem oportet immobile eſſe aliquid, & quieſcẽs extra id, quod mouetur, nulla exiſtens illius, quod mouetur pars, aut non? & hoc, utrum & in omni ſic exiſtere neceſſariũ ſit.

Quoniam in dubitationibus motis proceſſit diſputatiue, nũc reſumit dubitationes uniuerſalius, & proprie in quibus eſt tota difficultas, & dicit. Vtrũ aũt oportet eſſe aliqd imobile ac quieſcẽs in motu cuiuſcũq; aialis, in ꝗ aial mouẽdo ſe firmeẽ, ita ut illud quieſcens ſit extra aial, & nulla illius pars. Eſt ergo prima pars quęſtionis utrũ in oĩ motu aialis requiratur qeſcens, qđ nihil ſit illius, uel non? Præterea dato qđ in motu animaliũ iſtud ſit neceſſariũ, uerũ ſit neceſſariũ in motu cœli, & hoc dicit. Et hoc, hoc eſt, ſi cõcedaẽ hoc in aialibus, utrũ hoc idẽ concedẽdũ ſit & in oĩ ideſt in motu totius cœli, ita ut ſic exiſtere ſit neceſſariũ in motu cœli, ut in motu animalium.

Vis rationis.

Et ſi hoc dederimus, an neceſſe eſt in uniuerſo ita ſe rem habere? forte enim per abſurdum uideri poterit, ſi circũuectionis origo intus habeatur.

Fortaße enim uidebitur utiq; inconueniens eſſe, ſi principiũ motus in terra intus ſit.

Reſpondet ad ſecundam & dicit. ꝙ uidetur abſurdum motorem cœleſtem egere terra, in qua ſe firmet, ad hoc ut moueat cœlum, qm̃ tunc nõ eſſet primus motus ſimpliciter immobilis, cum in mouendo depẽderet a terra, unde inquit. Fortaſſe enim uidebitur utiq; incõueniens eſſe, ſi principium motus intus e terra ſit, & ſic nõ oportet, ut prim⁹ motor in mouendo, egeat terra, alioquin prim⁹ motor nõ eſſet ſimpl'r immobilis, cũ depẽderet aliũde in mouẽdo.

Quapropter iſtam probantibus ſententiam Homerus recte cecinisse uideri poteſt.

Sed neq; ſupremum in terram deducere cœlo.
Veſtra iouem uis ulla queat, non Dique, Deæq;
Aniſi quãquam, at librabimini ſimul omnes.
Nam id, quod agitatione, & motu uacuum eſt, à nemine moueri poteſt.

Quapropter uidebitur utiq; his ſic exiſtimantibus bene dixiſſe Homerum. Sed non utiq; ammouebitur de cœlo in terram iouem ſupræmum omnium. Neq; ſi ualde laborauerint, apprehendere omnes dij omneſq; deæ.

Omnino enim immobile à nullo contingit moueri.

Quod deus ſit omnino immobilis, & ſimpliciter in ſui actione independens, ꝓbat uerificando Homeri ꝟba, & dicit. Quapropter uidebit̃ utiq; his ſic exiſtimãtib⁹, & dicẽtibus deum eſſe ſimpliciter immobilem, & indepẽdentem bene dixiſſe Homerum, qui ad uerbum ſic ait. Sed nõ utique ammouebunt de cœlo in terram iouem ſupræmũ omnium, etiã ſi ualde laborauerint eum apprẽhẽdere oẽs dij omneſq; deæ, cauſam affert huius ꝙ Homerus inqt. Omnino enim immobile a nullo contingit moueri, & ſic primus motor in mouendo cœlum non indiget aliquo corpore quieſcente, in quo ſe firmet, ſic enim ab eo aut moueretur, aut dependeret.

Vnde ſi ex principio pendet immoto, quæ olim propoſita eſt controuerſia, explicabitur, utrum contingat cœli coaugmẽtationem diſsipari necne.

Vnde ſoluitur & dubitatio diu dicta, utrum contingat, aut non cõtingat diſſolui cœli conſtitutionem? ſi ſit ex immobili principio ortum.

Aluernus non imperitũs Ariſto. expoſitor refert hæc ad dubitationem quæ prius in hoc libro tacta eſt, dicebat enim ſi motor cœli ſit maioris uirtutis in mouendo ꝙ̃ uirtus terræ in quieſcendo, motor cœli mouebit terram, & ſi terra mouebitur, diſſoluentur omnia. Reſpondet, ut Aluernus autumat, ꝙ cœlum licet procedat à deo, non diſſoluetur propter hanc rationem, quoniam licet uirtus dei in mouendo maior ſit quã uirtus terræ in quieſcendo, tamẽ non oportet, ut illam moueat eam enim tũc moueret, ſi nõ poſſet cœlum mouere niſi firmaret ſe aut pedes ſuos in terra. Ego uero arbitror Ariſtotelem hæc uerba non ad dubitationẽ in hoc libro tactam retuliſſe, ſed ad eã, quã libro de cœlo cum Platone diſputauit. Dubitauit enim utrũ cœlũ hoc eſt mundus ſit factus, ubi Plato dixit, qđ eſt fact⁹ de nouo per generationem, cõtra quam opinionem Ariſtoteles diſputauit, & probauit qđ ſi mundus per uerã generationẽ de nouo eſſet factus, iterum corrumperetur. Ad hãc ergo dubitationem, ut arbitror, cõuertit mentem, & dicit. Vnde ſoluitur, et dubitatio diu dicta. ſ. libro de cœlo, utrũ contigat, aut non contingat diſſolui cœli conſtitutionẽ, dato qđ cœlum ſit a deo cõſtitutum, et ab immobili principio ortũ, qm̃ ex quo fuit ortum ab immobili principio, & non per generationem nouam, ſed ab eterno ſcd̃m eius opinionem nõ oportet, ut diſſoluatur. Propter duo enim non diſſoluitur, & quia nõ ꝑ generationẽ uerã factũ fuit, & q̃a fuit ortum ab immobili principio, e quo nihil niſi ęternũ oritur, uerũ de his in librum de cœlo. Hæc expoſitio uidet̃ mihi cõſona, propter uerbum illud diu, qđ gręce eſt πάλαι, qđ aduerbium eſt tp̃is ſatis remoti.

Sed enim huiuſmodi immotum principium non modo, in animalibus condendum eſt, uerum etiam in ijs, quæ per locum motu cientur, ea deſigno, quæcũq; ſeipſa moueant. Siquidem alia pars debet moueri, alia quieſcere, cui id, quod mouetur, innixum motum perficit, ut ſit illud ſit pars quæ mouetur, nam altera innititur, altera quieſcit.

In animalibus autem, non ſolum ſic immobile oportet eſſe, ſed etiam in ipſis, quæ mouentur ſecundũ locum, quæcunq; mouent ipſa ſeipſa. Oportet enim ipſorum hoc quidem moueri, hoc autem quieſcere, cui firmatum motum, quod mouetur, ueluti ſi aliqua pars moueatur, firmatur. n. alteri quaſi manẽti, altera.

Nunc diſſoluit dubitationem quãtũ ad primam partẽ, quæ eſt de aĩalibus, & uult qđ aĩa indigeant duplici quieſcenti exteriori ꝓ motu eorum totali, & interiori ꝓ motu eorũ partiali. & dicit. Et lege ſic. In aĩalibus aũt, quęcũq; mouentur ſcd̃m locũ, & quęcũq; mouent ipſa ſeipſa, hoc eſt quæ ſunt aĩalia ꝑfecta, quę ꝓgreſſiua aĩalia dñr, nõ ſolum ſic. ſ. extrinſecum immobile oportet eſſe in quo ſe firmẽt, cũ mouẽtur, ſed opꝫ ſic immobile eſſe in ipſis, qm̃ cũ mouentur nõ tota, ſed altera pars mouet alterã, opꝫ ipſorum aĩaliũ, hoc q̃dem moueri, utputa crus, hoc aũt q̃eſcere, hoc dico cui crus qđ mouetur firmatum eſt. ſ. coxã, ſi ergo crus mouetur, & nõ totũ animal, oportet id cui crus firmatum eſt quieſcere, ueluti. ut inquit. Si aliqua pars moueatur, oportet alteram quieſcere, cui⁹ cauſam affert, & inquit, Firmatur enim altera pars, quę mouetur alteri quaſi manenti & quieſcenti.

Inanima tamen in contentionem uenire poſſunt, utrum hæc quoq; neceſſario in ſeipſis omnia principium quieſcendi, & mouendi habeant, & in aliqua re extra quieſcẽte inſiſtant.

De inanimatis autem quæcũq; mouentur, dubitabit utique aliquis, utrum omnia habeant in ipſis & quieſcens, & mouẽs, & aliquid eorum, quæ extrinſecus quieſcunt, cui firmentur neceſſario hæc.

Tertio quærit utrũ inaĩata, ut elementa uel miſta, quæ mouentur a prædominãte elemẽto habeãt illud duplex firmum. ſ. internum, & externum, & dicit. De inaĩatis autẽ, quæcũq; mouentur, dubitabit utiq; aliq̃s, utrũ oĩa habeãt in ipſis mouẽs & quieſcẽs, & hoc pro motu partis ab alia parte, & utrum pro motu totali habeant aliq̃d eorũ, quæ extrinſecus quieſcũt, cui firmentur neceſſario hęc ſubaudi ſi debeãt integra moueri. Quo ꝟo ad ꝟba attinet, dixit. De inanimatis quęcũq; mouentur, ꝑꝑ terrã, quę nõ mouetur, ſed aer aqua & ignis, de his. n. quęrit.

An id fieri nequeat, ut ignis, ut terra, ut aliud, quod anima orbatum ſit. In inanimis quidem haud contingit, ut & quieſcẽs res ſit, ſed in ipſis plane animalibus, à quibus inanima motum nãciſcuntur, inanima enim omnia pulſu agitantur externo, atque principium omnium, quæ ita agitãtur eſt, ut illa ſeipſa moueant. Et hæc quidem omnia, quæ de animantibus & inanimis dicere habuimus, neceſſario probant illa & in ſeipſis, & extra rẽ quieſcẽtẽ habere, qua ſe ſuſtẽtent, & firment,

An impoßibile eſt, puta ignem, aut terram, aut inanimatorum aliquid, ſed à quibus primis mouentur hæc. Omnia enim ab alio mouentur inanimata, principium autem omnium, quæ ſic mouentur, eſt ipſa ſeipſa eſſe mouentia. De talibus autem

animalibus

animalibus, omnia hæc dicta ſunt, neceſſe eſt, & ipſa in ſeipſis habere quieſcens, & extra, cui firmentur.

Soluit, & uult, ꝙ inaīata nec pro eorum motu habent quieſcens externū, cui in eorum motu firmētur, nec internum, cui altera pars firmetur in ſui motu, quieſcens q̄dem externum, non hn̄t niſi, quę mouētur à ſeipſis proprijs inſtrumentis, ut tibijs, uel alis, uel ſcardis. At elemēta nō a ſeipſis, ſed a generāte mouentur, ut nunc ſupponat̄, quieſcens uero internum nō habent, niſi, quæ habēt motorem corporeum internum, e quo altera pars moueatur. At elemēta nō hn̄t intra ſe talem corporeum motorem, & quo altera pars moueat̄, ſunt.n.cōtinua, quorum motus unus eſt, unde dicit. An impoſſe eſt inanimata hr̄e hoc duplex quieſcēs, puta ignē, aut terram ſi terra moueretur, aut inanimatorum aliquod, ſed hæc hn̄t iſtud duplex quieſcens, a quibus ſeipſis primis ꝓprijſq; organis mouētur, ut ſunt aīalia, quæ a ſeipſis proprijs inſtrumentis motiuis mouentur. Cām autem quare inaīata iſtud duplex quieſcēs non habent, aſſignat, & dicit. Oīs.n. inaīata ab alio mouētur, utpura a generāte, & nullum eorum mouetur proprijs inſtrumētis motus. Sed principium & cā, ut ingr, oīum eorum, quæ ſic mouentur ex duplici illo quieſcente, eſt ipſa eſſe ſeipſa mouentia ab interno motore, & proprija inſtrumentis. De talibus aūt aīalibus, quæ hoc pacto mouētur oīa hęc dicta ſunt, & probata, ideo ꝯcludit, ꝙ neceſſe ſit ipſa habere duplex quieſcens, & in ſeipſis, & extra, cui firmētur, cum proprijs inſtrumētis mouētur.

At uero incertum eſt an quicquam ſuperius ſit, quod primū mouet, & omnino de huiuſmodi initio alia ſuſcipienda oratio. Animalia quæ motu agantur, omnia externæ parti incubantia id præſtant cum ſpirant, & expirāt, nihil enim intereſt magnū proijcias pondus, an paruum, quod quidem faciūt qui deſpuūt, qui tuſſiunt, qui ſpirant, & qui expirant.

Si autem aliquod eſt ſuperius & primum mouens, immanifeſtum eſt, eſtq; de huiuſmodi principio alius ſermo. Animalia autem quæcūq; mouētur, omnia exterioribus innixa mouētur, & reſpirantia, & expirātia. Nihil enim differt magnum proijcere pondus aut paruum, q̄ quidem faciunt ſpuentia, et tuſſientia, & inſpirantia, & expirantia.

His declaratis, aīaduertit nos ut intelligamus quid ex dictis nō eſt manifeſtum, & quid eſt manifeſtū, & dicit. Sed ſi aliquod eſt ſupręmum & primum mouens totꝰ machinam, in hoc libro immanifeſtū eſt, eſtq; de huiuſmodi, principio alius ſermo, ut libro phyſicorum, id ꝟo ꝙ manifeſtum eſt, in hoc libro eſt, ꝙ aīalia quæcunq; mouentur, oīa innixa ac firmata exterioribus manentibꝰ mouētur, dico omnia, q̄m & reſpirātia, & inſpirantia. Nam differt nihil ea proijcere magnum uel paruum pondus corporeū, & illud firmare in aliquo manenti, ꝙ quidē faciunt ſpuētia, & tuſſientia, & inſpirantia & expirātia, hæc.n. omnia habēt corpus uaſtum, q̄m hn̄t pulmonē, qui non ineſt niſi aīalibus multi caloris, & quæ tuſſiūt magna corpora habent propter magnitudinem calidi, ergo hæc ſiue magna ſiue parua ſit, non mouentur, niſi firment̄ in aliquo q̄eſcente, & dixit notant̄ de his aīalibꝰ magnis, q̄m parua firmari in aliquo non eſt dubiū. Quoad uerba attinet, aīaduerte ꝙ omnia tuſſientia ſunt aīalia magna, q̄m non tuſſiūt, niſi deſceńſu flegmatis a cerebro, hoc autē ſit propter cerebrum magnum, quibus autem ineſt cerebrū magnum, inſunt & pulmō & cor ualde calida, & ſic non animalia eſſent tuſſientia, niſi ſint magna. (Tuſſientia aialia magna.)

Sed in controuerſiam quoq; trahitur, utrum in animali duntaxat cum per locum mouetur, quippiam debeat quieſcere, an etiam cum ex ſe alteraſcit, & auctum recipit. De prima formatione, & interitu longe alia afferenda eſt præceptio, ſi enim primus motus generationis, & interitus is eſt, quem expoſuimus, hæc ipſa profecto cauſa explicabitur aliarum omnium motionum, & eo quidem magis: quod ut primus ille motus cauſa in uniuerſo, ſic in animali, poſtquam abſolutum eſt, ſtatuitur.

Vtrum autem in eo ſolo quod ſecundum locum ſeipſum mouet, oporteat aliquid manere, aut in eo quod alteratur, et à ſeipſo augetur? De ea autem generatione, quæ eſt à principio, & de corruptione, alia ratio eſt. Si enim primus motus quem quidem dicimus, generationis & corruptionis eſt, hic cauſa utiq; erit, & aliorum motuum omnium. Quemadmodū autem in toto, & in animali primus motus iſte eſt, cū perficiatur.

Quęrit poſt hæc utrum in alijs motibꝰ requiratur aliq̄d manens, ut principium mouendi alterum, ꝙ ſit quieſcēs, & primo quærit, & dicit. Vtrum aūt in eo ſolo quod ſecūdum locum ſeipſum mouet, oporteat aliq̄d manere uelut motor corporeus quieſcens cui alterum innitatur, aut etiā in eo ꝙ alteratur & a ſeipſo augetur tale ſit reperire. Reſpondet & primo de generatione, & dicit, ꝙ in generatione non eſt reperire tale quieſcens, quod mouet alterum, q̄m generatio eſt primus motus omnium motuum, q̄ aīali inſunt, & q̄m eſt primus motus in aīali ideo in eo nō eſt dare partem generātem cui pars genita innitatur, quoniā nihil generat ſe nec ſecundum totū, neq; ſm partē. Quod enim generatur nō eſt, qᵈ autem generat, eſt, modo nihil ſimul eſt & non eſt, neq; ſcd̄m totum, neq; ſcd̄m partem, ergo in generatione non poteſt dari tale immobile, unde dicit. De ea autem generatione, quæ eſt a principio, quæ uocatur mundi & rerum oīum origo, & de corruptione q̄ erit ultima, alia ratio eſt, ſubaudi a generatione particulari, quæ eſt aīalis. Cām affert, & inquit. Si enim primꝰ motus, quem nos dicimus primum motum, generationis & corruptionis eſt, hoc eſt. Si primus motus totius eſt generatio, per quā mundus primo motꝰ fuit ad eſſe, hic motus, quę prima generatio eſt, erit cā & aliorum motuum omnium, quoniam primū, in oī genere eſt cā aliorum in illo genere, & locutus eſt conditionaliter, q̄m ſcd̄m eius opinionem primus motꝰ eſt circulatio cœli, ſed quemadmodum eſt in toto, ſi illud generaretur, ita & in aīali primus motus iſte eſt, qui generationis eſt, cū reuera aīal generet̄, & perficiatur. Ex hoc uult habere, qᵈ generatio eſt primꝰ motꝰ aīalis, & ſic nullū præſupponit in aīali, & ita nō poteſt ſupponere quieſcēs quod ſit neceſſarium generationi, neq; externum, neq; internum.

Quapropter auctionis etiam & alterationis, ſi modo idem ſibijpſi cauſa eſſe poterit. Quod ſi motus per locum alios non præceſſerit, neceſſe non eſt aliquid ſtatui quieſcens in ijs, quæ ex ſe tum in alterationem incidunt, tum partium auctionem recipiunt. Prima quidem auctionis, & alterationis genera alia ab re, & per alias inducuntur.

Quare & augmentationis, ſiquidem ipſum fiat ſibijpſi cauſa & alterationis. Si autem non, non erit neceſſarium. Primæ autem augmentationes & alterationes ab alio fiunt, & per alias cauſas.

Soluit de alijs motibus, & vult qᵈ ſi aīalia intra ſe habent principium auctionis, hn̄t etiā principium alterationis, q̄m illudmet qᵈ eſt principium augmentationis utputa calidum eſt principium alterationis.ſ. digeſtionis, tale aūt principium erit quieſcēs & immobile eo motu, q̄ mouet, & ſic in talibus eſt dare aliq̄d q̄eſcēs, unde dicit. Quare & augmentationis eſt dare aliquod quieſcēs, & immobile motu quo mouet, ſiquidem ipſum quod augetur fiat ſibijpſi cauſa, & alterationis & digeſtionis, loquot cōditionaliter, q̄m ſi non hēt principium ſuæ alterationis, nec habet principium ſuæ actionis, uerum in libro de generatione dictum eſt, qᵈ aīal augetur a ſe, & alteratur a ſe, qᵈ hic omitto. Exponit aūt qᵈ dixit, eſſe intelligendum non de prima alteratione, & de prima auctione, quibꝰ augetur

& alteratur embrion,ſed de alteratione & auctione, quæ inſunt aĩalibus tam perfectis,unde dicit.Primę autem augmentationes & alterationes ab alio motore externo fiũt & per aĩas cauſas,q̃m iſtę ſunt a motore externo. Ex his patet, ꝙ animalia & plantæ quæ augentur,& alterãtur a ſeipſis,hñt intra ſe principium horũ motuũ,& hoc Ariſt. appellat q̃eſcens,manens, & fixum,hoc.n.eſt aut aĩa,aut uirtus animæ,quæ auget,& alterat inaugmentata & inalterata,ſaltem ista auctione uel alteratione, aut nõ eo gradu,quatenus enim non augetur ea auctione,nec alteratur ea alteratione,uel non eo gradu,dicitur hæc uirtus immobilis & quieſcens.

Cum tamen fieri non poßit,ut idem ſibijpſi generationis,& interitus cauſa ſit,motor enim rem mobilem,effector opificium præcurrere debet,nihil autẽ ſeipſo prius, & antiquius eſt. De anima utrum illa moueatur necne,& ſi moueatur,quomodo id contingat,proxime in ijs libris diſputauimus,quibus naturam illius complexi ſumus.

Generationis autem & corruptionis nequaquam poßibile eſt ipſum ſibijpſi cauſam eſſe ullum. Præexiſtere enim oportet ei quod moueṫur mouens,& generans ei,q. generatur. Ipſum autem ſeipſo nihil eſt prius eſt. De aĩa uero ſiue moueatur aut non,& ſi mouetar,quomodo mouetur, prius dictum eſt in his, quæ de ipſa determinata ſunt.

Repetit ſolutionẽ de generatiõe,q̃m prima ſolutio fuit ex cõditione,& ſiĩtudine ad motum generationis, quæ eſt totius mundi,& dicit. Generationis aũt & corruptionis nequaquam poſsibile eſt ipſum ſibijpſi cãm ullũ eſſe. Cur⁹ cãm repetit,& dicit. Præexiſtere enim opʒ ei quod moueẽ mouens,nihil enim nihil mouere põt, & generans oportet ut præexiſtat ei,qđ generatur. At nihil eſt ſeipſo prius ſcđm eſſe & non eſſe,ergo nihil põt a ſeipſo generari. Non ergo daẽ internum mouens ad generationem, ꝙ quieſcat ab eo motu,quo generat,uel ab eo gradu, quare ſi non datur internum, bene poteſt dari externum q̃eſcẽs, q̃m generans quieſcit a generatione illa,qua generat. Poſſet quis dicere,Plato poſuit aĩaʒ moueri a ſeipſa,ideo quæri põt utrum habeat intra ſe quieſcens internum. Rñdet, & inquit. Sed de aĩa quidem ſiue moueatur,ſiue non,& ſi moueẽ,quo modo mouetur, prius dictum eſt in libro primo de aĩa,ubi dictum eſt ipſam nõ moueri niſi p accidẽs motu corporis.Ideo nõ oportet q̃rere de motore animæ. Patet igitur ex his Ariſtotelẽ in talibus motibus per quieſcẽs internũ intellexiſſe mouẽs,ꝙ uel ſimpliciter non moueẽ,nõ eo motu,quo alterũ mouet,uel nõ eo gradu, quo alterum mouet.In motu locali hoc eſt mẽbrum,cui alterũ per iuncturam innititur,in alijs motibus hoc eſt motor,qui alterat,uel auget alterum.Hæc ſunt quæ habemus ab Ariſtotele de quieſcente particula,ubi primo quęri ſolet,utrũ in omni motu oporteat intelligere quieſcens, q̃ rẽ oportet prius dilucidare,ut eam Ariſto.expoſuit. Poſtea oportet dubitare de multis. Quieſcẽs hic apud Ariſto. ut mihi uidetur,uno modo accipitur pro motore, qui aut ſimpliciter nõ mouetur,aut nõ eodem motu quo mouet, aut non eadem parte,uel nõ eadem uelocitate, uel nõ eodem gradu uelocitatis motus. Alio mõ accipitur quieſcẽs pro firmo corpore,cui alterum ꝙ mouetur innititur in ſui motu, & utrũq; duplex eſt,externũ, cui firmatur id ꝙ mouetur, ac innitiẽ,ſi debeat moueri, & hoc diciẽ quieſcẽs uel ſimpliciter,uel q̃a nõ mouetur eodem motu,quo moueẽ illud, qđ in ipſo firmatur,uel nõ eadem parte, uel nõ eadẽ uelocitate,uel nõ eodem gradu uelocitatis.Quia uero eſt corpus,aptũ natũ moueri,ideo dici põt quieſcẽs,aliud eſt internum quieſcens,& iſtud eſt membrum corporeũ, quod mouet alterũ mẽbrum ſibi cõiunctum,& innisum, ut brachium manum,& armus brachium,& humerus armũ, & totum animal oẽs partes,& hoc dr̃ quieſcẽs, q̃m eſt corpus aptũ moueri,non tñ moueẽ eo motu quo alterũ mouet,uel nõ eadẽ parte,uel nõ eadem uelocitate uel nõ eodem gradu uelocitatis.Quieſcẽs qđ ſumitur primo modo pro motore,nõ proprie dicitur quieſcẽs,ſimplr̃.n.immobile nõ dr̃ quieſcens, põt tñ dici quieſcens ſcđm rationem qua dicitur non moueri.Tũc Ariſt.in toto hoc ꝓceſſu, ut mihi uideẽ,uoluit,ꝙ loquẽdo de q̃eſcẽte accepto pro firmo corpore,cui alterũ innititur & firmatur i ſuo motu,ſolum in aĩalibus habet locum. Nã in eis reperitur utrũq; ſcilicet externum,& internum, nam aĩal dupl̃r ſe mouere poteſt,Aut ſecundum totum,& ſic in ſui motu opʒ intelligere firmum,cui inſtrã motus innitantur,& firmentur, ut deduxit Ariſtoteles in oĩb⁹ animalibus,quę de loco ad locum mouentur ſiue per aerem, ſiue p aquã ſiue p terram, Aut põt ſe mouere ſcđm partem alijs non motis eo motu uel nõ eadẽ parte, uel nõ eadem uelocitate uel nõ eodem gradu uelocitatis,et ſic in tali motu oportet intelligere internum quieſcẽs,ꝙ eſt altera pars aĩalis, cui per iuncturã pars quæ moueẽ cõiuncta ſit,& firmata & innisa. Et hoc Ariſto. declarauit exẽplis & rõnibus ſatis in textu. Hoc duplex firmum corporeũ explodit Ariſto. a motu cœli,et a motu elementorum.Motor.n.cœleſtis in mouẽdo cœlũ non indiget firmo externo,cui inſtrã mot⁹ innitanẽ, ac firmentur,alioquin deus in mouendo dependeret ab aliquo externo,nec cœlum in mouendo aliquam ſui partẽ, eget aliquo q̃eſcente firmo interno, cui p iuncturam pars mota cõiungatur innitatur ac firmetur, eſt enim cœlum cõtinuum ſimpl̃r,& unum.Explodit etiam hoc duplex firmũ a motu elementorum,& q̃m nõ mouentur ab interno motore per inſtrã aliqua innisa ac firmata alicui firmo, ſed a generante, nec altera pars mouet alterã per iuncturã ſibi innisam,& firmatam,cũ unũquodq; eorũ ſit ſimpl̃r cõtinuũ,in alijs autem motibus ſ.alteratione, generatione,& augmentatione, nõ opʒ intelligere q̃eſcens pro firmo,cui motor firmet inſtrã motus,q̃m hoc nemo dixit, ideo ad illud explodẽdum nõ deuenit Ariſto. hæc dixit ſumẽdo q̃eſcens pro firmo corporeo. At ſi quieſcẽs ſumitur pro motore,qui aut nõ mouetur ſimpl̃r,aut nõ motu quo mouet, aut nõ uelocitate qua mouet, aut nõ eodem gradu uelocitatis,ſic cogitur dicere in oi motu oportere intelligere q̃eſcẽs uel externum,uel internum. In motu cœleſti primus motor eſt ſimpl̃r immobilis,in motu aĩalis aĩa eſt,quę mouet mediãtibus ſpiritib⁹ tranſmiſsis a corde ad mẽbra. In motu generationis,licet nõ detur intern⁹ motor, datur externus.ſ.generãs.In alteratione aũt & augmẽtatione animatorum datur externus,& internus, externus quidẽ motor reſpectu primarũ alterationũ,et augmẽtationum,quę embrioni inſunt,internus uero eſt aĩa alterans mẽbra mediãte corde.Et ſic patet ꝙ ſumẽdo quieſcens pro motore, qui nõ moueẽ ſimpl̃r aut nõ eo motu quo mouet, in omni motu opʒ intelligere q̃eſcens,nõ enim eſt motus ſine motore,nec intelligi poteſt aliq̃d moueri, niſi ab aliquo motore. Hæc habemus ab Ariſto. in ſumma. Verum Candauenſis multa quærit,quorum primũ eſt utrũ prim⁹ motor in mouẽdo cœlũ indigeat aliquo quieſcẽte corporeo, qđ nec ſit pars cœli,nec aliq̃d cœli. Tenet Ioãnes Cãdauenſis,ꝙ primus motor in mouẽdo cœlum indiget aliq̃ quieſcente corporeo.ſ.terra,qđ nihil cœli eſt,nõ quidẽ, ut primus motor in mouẽdo firmet ſe in illo,ſed ut rõ mot⁹ ſaluetur,quę eſt,ut ſe habeat reſpectu alicuius aliter q̃ pri⁹. Cum enim cœlum moueatur,oportet, ut cœlum reſpectu alicui⁹ fixi,ac manentis, ſe habeat cõtinue aliter q̃ prius, & q̃m iſtud non poteſt eſſe aliq̃d cœli, q̃m iſtud reſpectu alterius adhuc ſe hrẽt aliter q̃ prius, & cũ non poſsit eſſe extra cœlum,q̃m extra cœlum nihil eſt,erit ergo intra cœlum,& q̃m hoc nõ põt eſſe indiuiſibile, q̃m reſpectu indiuiſibilis ſemper eſt eadem habitudo, & non alia atque alia,ergo eſt corporeum,& cũ non poſsit eſſe aer aut aq̃, aut ignis,ergo terra. Per hæc concludit ꝙ primus motor indiget terra in mouendo cœlum, non ut in illa ſe firmet, aut ſua inſtrã cõſtituat,ſed,ut cœlum reſpectu illius aliter ſe habeat q̃ pri⁹. Sed pace ſua dixerim,hęc poſitio primo Ariſto.

Vtrũ in omni motu oportet intelligere quieſ.

Põ Cãdauenſis.

Refutatio.

Ariſto aduerſatur, qui ĩ texto aſſerit primũ motorẽ auctoritate Homeri mouere independenter, ſi ergo in mouẽdo indiget aliquo, quauis ratione illo indigeat, deficit. & mancũ & dependens erit. Dicere enim deũ inſua actione indigere exteriore quouis eſt cõtra Peripateticos & ꝯtra lucẽ. Veritatis. Præterea errauit cũ uoluit illud cẽtrũ eſſe naturale, & non punctũ, falſum enim eſt ꝙ reſpectu in diuiſibilis cẽtri circul⁹ ſemper ſe habeat eadẽ habitudine, qm̃ ſi linea. c. o. ferat̃ uerſus. b. pũctum immobilẽ terminum lineæ. o. b. donec fiat una linea, cõtinuo angulus. c. o. b. fit minor, ergo poteſt cœlum ſe hře aliter quã prius, dato ꝙ centrũ eius ſit indiuiſibile. Videtur ergo mihi eſſe dicendum, ꝙ primus motor nõ põt cœlũ mouere ſine centro medio, qm̃ eſt de rõne formali motus circularis eſſe circa mediũ, modo de⁹ nõ poteſt facere motum ſine eo ꝙ eſt de ratione eius formali, ſicut nec albũ ſine albedine, nec hominem ſine rõnali. Nõ tamẽ ſequitur ergo deus ad hoc ut moueat cœlũ indiget cẽtro, qm̃ indigere dicit depẽdentiã, & imperfectionem in indigente. Aliquid. n. egere alio eſt dependere ab illo in ſua actione in aliquo genere cauſæ. Deũ autẽ non poſſe facere aliquid ſine alio, nõ eſt indigere illo, ſed eſt effectum eẽ non poſſe ſine illo, ideo pace tanti uiri dixerim, nũquã cõcederem deum egere aliquo exteriori pro ſui actione, licet concederem deum non poſſe multa facere ſine alio, quando illud eſt de rõne formali effectus, non aũt cauſæ, qua de⁹ dependeat.

appla pſ.

Sc̃a qõ utrũ uirtus primi motoris ſit maior uirtute terræ,

Secũdo quęrit utrum uirtus primi motoris ſit maior in mouendo cœlum quã uirtus terrę in quieſcendo. Quod quidem uirtus primi motoris ſit abſolute maior ꝙ̃ uirtus terrę, nemo dubitat, uirt⁹ terrę, nemo dubitat, uirtus enim terræ grauitas eſt, quę finita eſt, uirtus dei eſt eſſentia infinita, ideo comparatiua quęſtio eſt, vʒ, utrũ uirt⁹ primi motoris in mouendo cœlum, ſit maior uirtute terrę in quieſcẽdo. Candauenſis vr̃ uelle ꝙ ſic, ꝗa uirt⁹ primi motoris in mouendo cœlum eſt infinita, uirtus ṽo terrę in qeſcẽdo eſt finita. Amplius uirtus terrę in qeſcendo depẽdet a uirtute cœli ĩ mouẽdo cœlum, quieſcit. n. terra a ſua grauitate, qm̃ de⁹ mouet cœlum circulariter, & nũquã de loco ad locum. Ego ṽo ſaluo meliori iudicio, dicerẽ ꝙ uirtutẽ aliquã eſſe maiorem abſolute uel cõparatiue põt eſſe intenſiue, & extenſiue, intenſiue qdẽ primus motor abſolute & in mouẽdo cœlum a maiore uirtute mouet, ꝙ̃ ſit uirt⁹ a qua quieſcit terra, extenſiue & comparatiue ſunt ęquales ſm philoſophiã Ariſt. ꝙ tenet terrã eſſe ęternã ſm totum, qm̃ deus nõ eſt magis ęternus in mouẽdo cœlũ quã terra in quieſcẽdo, utrũq; enim ſemper quieſcit, & ꝑ hęc delentur rõnes Ioãnis, cõcludũt enim uirtutẽ primi motoris eſſe maiorẽ in mouẽdo intẽſiue quã ſit uirt⁹ terrę in qeſcendo, cum hoc tñ ſtat eas eſſe ęquales extẽſiue. Quęrit tertio utrũ in inanimata in ſuis motib⁹ indigeant qeſcenti. Et Candauenſis reſpõdet bñ, ꝙ nõ indigent qeſcenti ĩ ſuis motibus, quibus mutantur aut tota aut aliqua pars, nec internum nec externum, ut probatũ eſt in textu. Indigent autẽ quieſcẽti, ut termino ad quẽ mouẽtur, alioquin fruſtra mouerent̃, niſi uenirẽt ad locum immobilẽ, in quo quieſcãt, dico immobilem aut ſimpl'r, aut ſecũdum quid, ut ſuperius dictum eſt. Hęc ſunt quę de quieſcenti Ariſtoteles & aliĩ ſcripſerunt.

Sed cum inanima omnia ab alijs motu ciãtur (de primo autem, eodemq; perpetuo mobili, qua ratione motu incitetur, & quo pacto princeps motor agitet in principis philoſophiæ commentarijs diſputauimus) reliquum eſt, ut explicemus, quomodo anima motum corpori afferat, & quodnã initium ſtatuendũ ſit motionis animalium.

Quoniam autem inanimata omnia mouentur ab altero. De primo uero moto, atq; ſemper moto, quo modo mouetur, et qualiter ipſum mouet primum mouens, determinatum eſt prius in his, quæ de prima philoſophia, reliquũ eſt cõſiderare, quo modo aĩa mouet corpus, & quid ſit principiũ motus in aĩali.

Cum dixiſſet, qũo omne qđ mouetur indiget quieſcẽte, & quomõ non, & quæ indigeãt, & quę nõ, nunc accedit ad pertractandum de principio motus, qui fit in aĩalibus, quę ſeipſa mouent de loco ad locũ, & explodit duo ab eius cõſideratione, aĩata quidem, nõ enim uult dicere de principio, unde moueatur inanimata, qm̃ illa nõ mouẽtur a ſe, ſed ab externo motore, & primum motũ, qm̃ unde, & a quo moueatur primum mobile, in libro pħicorũ dictũ eſt, unde reſtat, ut ſolum de principio, a quo animalia mouentur, dicamus, inquit. Qm̃ inanimata oĩa mouentur ab altero ac ab externo motore, ideo de principio horum, nihil nũc dicẽdum. De primo uero moto, atq; ſemp moto, quo modo mouetur, & qualiter ipſum mouet primũ mouẽs, determinatũ eſt pri⁹ in ħs, quę de prima pħia, reliquum eſt ꝯſiderare de motore aĩaliũ, ꝗ modo aĩa mouet corpus & quid ſit principiũ motus in aĩali.

Siquidem animata cãm afferunt motui aliorũ, præterquam ipſius uniuerſi cõuerſioni, modo illa mutuos non præſtent motus, quoniam inter ſe colliduntur.

Aliorum enim præter totius motum, animata cauſa motus ſunt (quæcunq; non mouentur ab inuicem) propter id quod offenduntur ab alijs.

Poſſet quis dicere, ſi non uis dicere de motu inaĩatorũ naturali, & de principio illius, cur nõ dicẽdũ de motu inanimatorum uiolẽto, aſſignat hu⁹ rei cãm. & inquit. Aliorum enim præter totius motũ. ſ pręter motum cœli, aĩata ipſa cauſa motus ſunt, dico aliorum, quęcũq; non mouentur abinuicẽ. ſ natura, ſed ui, quia ergo aĩalia ſunt cã motuum uiolentorum, ab aĩalibus enim proĳcitur graue ſurſum, & aqua, & fugat̃ aer, & ignis pellit̃, ideo idem principium eſt illorum, & idem finis, quo aĩalia illa mouent. Quo uero ad rẽ attinet, aĩaduerte ꝙ licet motus proiectorum pro maiori parte ſit ab animalibus, tñ poteſt aliquod inanimatũ uiolenter moueri ab inaĩato, ut uentus mouet̃ a media aeris regione, & fulgur ab extinctione nubium, facta autem eſt intelligere quod Ariſtote. dicit, eſſe uerum pro maiori parte.

Quapropter omnes eorum motiones exitum habent, animatorum enim ſunt, quandoquidẽ animalia omnia alicuius rei cauſa & mouent, & mouentur, ita ut hoc ipſum conſtituatur exitus cuiuſq; motionis.

Quapropter & terminum habent omnes ipſorum motus, etenim & qui animatorum. Omnia enim animalia & mouent, & mouentur alicuius gratia. Quare hoc erit ipſis cuiuſlibet motus finis, quod eſt cuius gratia.

Quod uero motuum proiectorum, non ſit quęrendum aliud principium, nec alium finem, exponit, ꝗa mot⁹ proiectorum oĩa hñt finem, & terminum, ſicut & aĩalia ipſos agentes finem intendunt, dicit. Quapropter & terminum habent omnes motus ipſorum inanimatorum, quę ui mouentur ab animalib⁹, etenim & qui animalium mot⁹ ſunt, finẽ hñt, modo iſti motus ſunt quodam modo ipſorũ aĩalium, ergo habent finem. Cauſam affert, et inquit. Omnia enim aĩalia & mouent, & mouentur alicuius gratia, ergo in mouendo ut ipſa inanimata, hoc idem erit illis inanimatis finis cuiuſlibet motus, quod eſt cui⁹ gratia & finis aĩalis mouentis, ergo non oportet aliter & ſeorſum agere de motu uiolento inanimatorum, qm̃ ille reducitur ad motũ aĩalium, & ideo ab eodem principio & gratia ei⁹ finis eſt, quem intendit aĩal mouens.

At uidemus cogitationem, uiſum, uolũtatem, ſelectionẽ, cu-

pliditatem animalibus motum afferre. Hæc autem omnia ad mẽtem referuntur, & appetitionem, uiſum enim, et ſenſus eãdem, quam mens obtinent ſedem, cum omnia iudicandi, & ſtatuendi facultatem habeãt, attamen eo diſcriminum genere ſeparãtur, quæ alio tradidimus loco. Voluntas ira cupiditas appetitioni redduntur. Selectio cõmunis eſt cogitationis, & appetitionis.

Dianoea Intellectus Appetitũ Cõcupiſ.

Videmus autem mouere animal dianoeam, & phantaſiam & electionem, & uoluntatem, & appetitum. Hæc tamen omnia reducuntur in intellectum, & appetitum, etenim phantaſia & ſenſus, intellectiui eundem locum habẽt. Iudicatiua enim omnia ſunt, differunt autem ſecundum differentias, quæ in alijs dictæ ſunt. Volũtas autem, & ira, & concupiſcentia omnia appetitus ſunt. Electio autem communis eſt intellectiui & appetitiui.

Exponit nunc omnia a quibus uidentur animalia moueri, & continuetur ſic. Inaĩata mouentur ab aĩalibus, ſed aĩal uidemus moueri ab intellectu & phãtaſia, & electione, & uolũtate, & appetitu ſiue cõcupiſcentia, oẽ enim principium a quo moueri uidet aĩal, eſt aliquod horum. Quo ꝑo ad uerba attinet, hic Ariſt. inter dianoeam & intellectum nullam facit differentiã, deinde reducit hæc ad duo principia. ſ. ad intellectum, & appetitum, & dicit. Hęc tñ omnia reducuntur in duo, hoc eſt in intellectum, & appetitum, nõ ꝙ phantaſia & ſenſus ſint intellectus, ſed quoniam phantaſia & ſenſus habent eundem intellectiui locum in illis in quibus ſunt, eſt enim phantaſia in brutis intellectus, ut in nobis intellectus eſt intellectus. Enumerauit uero ſenſum, nõ quòd ſenſus ſit principium motus, ſed quatenus eſt principium mot' phantaſtici, a quo aĩalia mouẽtur. Quod uero ſubeant eãdẽ rõnem, perſuadet, & inqt. Iudicatiua enĩ oĩa ſunt, & ſic quo iudicatiua ſunt, ſubeũt rationem intellectus, differunt autem ſecundum differentias dictas in libro de anima. Sic igitur oẽs potentiæ cognoſcitiuæ reducuntur ad intellectum. Deĩde reducit oẽs appetitiuas ad unam, & dicit Volũtas autem & ira & cõcupiſcentia, omnia ſunt appetitus, & uno nomine appetitus dici poſſunt, licet in hominibus appetitus uolũtas ſit, ſed in brutis appetitus. Electio uero reducitur ad utrũq; ſcilicet ad appetitiuum, & intellectiuum, quoniam electio eſt quidam appetitus, non quicũq; ſed eius, quod conclusum eſt per ſyllogiſmum deliberatiuum, ac deliberationẽ ipſam, & ſic reducitur ad utrũq;. Hæc dicuntur principia motus aĩalis, ſed mota, ac ab erroribus concitata.

Quapropter id etiam, quod ſeligi poteſt, tale erit, cum non omne rationale ſeligi queat, ſed rerum agendarum finis eſt, idcirco is, qui ita mouet, commodi, & boni rationem obtinet. imo non omnis honeſtus eſt, nam quoad gratia huius, alius eſt, & quoad finis eſt rerum, quæ rei alterius gratia ſunt, eatenus mouet. Bonũ quoq; emẽtitũ boni locum tenet, atq; iucundum tale etiã eſt, quãdoquidem illud ementitum bonum eſt.

Quare & appetibile, non omne autem intelligibile appetibile eſt, ſed id quod eſt operabilium finis. Idcirco tale eſt bonorum, quod mouet, ſed non omne bonum eſt, inquantũ enim gratia huius aliud, & inquãtum eſt finis eorum, quæ alterius, gratia exiſtunt, hic mouet. Oportet autem ponere & apparẽs bonum, boni locũ habere, & delectabile, apparẽs. n. eſt bonũ.

Cum dixiſſet, e quo principio, qđ mouetur, aĩalia mouentur nũc exponit, e quo principio illud principium mouetur, & quid eſt motor immobilis in motu aĩalium. Eſt enim in motu aĩalium (ut dictum eſt) duplex mot' principium alterum mouẽs motum, & iſtud eſt intellect', & appetitus, uel electio. Alterum mouẽs immobile, e quo illud principium mouet. Cũ igitur dixiſſet de principio moto, nunc de principio immobili agit, & cõcludit quaſi ex dictis, ꝙ illud ſit appetibile, nam ſi principium motũ eſt intellectus & appetitus, cum iſtud moueatur ab appetibili, igitur principiũ immobile erit appetibile, & qm̃ oẽ appetibile eſt intelligibile, nullus enim appetitus fert ſuper ignotum. Supponens ergo appetibile, qđ intellectum & appetitum mouet eſſe intelligibile, exponit quale intelligibile, & dicit. Non omne autem intelligibile appetibile eſt, qm̃ non ſpeculabile. Speculabile enim intelligibile eſt, & tñ non eſt appetibile, ſub rõne ſpeculabilis, aut intelligibilis, ſed illud intelligibile eſt appetibile, quod eſt operabilium & actionum finis. Finis enim mouet appetitum agentis. Hinc concludit ꝙ tale appetibile qđ mouet ſit bonum, et ita uult habere qđ intelligibile qđ mouet ut appetibile, ſit bonum. Deinde exponit quale bonum, nõ. n. oẽ bonũ, ut inquit, eſt qđ mouet, multa enim ſunt bona, quæ non mouent appetitum, qm̃ non appræhenduntur, ut bona, iđ dicit. Illud bonum mouere, ut appetibile, qđ eſt finis, & quod mouet ut finis, & lege enim pro ſed, hoc pacto, ſed inquantum gratia huius eſt aliud, & pro id eſt, inquantũ eſt finis eorum, quę alterius gratia exiſtit, hic idest ad hãc rationem mouet. Sic igitur quod mouet immobile, eſt appetibile, ergo intelligible, & non oẽ intelligibile, ſed quod eſt finis operabilium, hoc eſt bonũ, ergo intelligibile mouet, quo eſt bonum, & nõ quo eſt omne bonum, ſed ea ratione qua eſt bonum & finis. Quare appetibile quod mouet immobile, mouet quo eſt bonum ut finis. Sed dices an bonum ut finis ſit ſimpliciter bonum, Reſpõdendo, inqt, oportet autem ponere & apparens bonum & delectabile habere locum boni, apparens enim bonum eſt bonũ ſaltẽ appetenti, & ſic bonũ quod mouet ut finis ſatis eſt, ut ſit uel ſimpliciter bonum uel apparẽt bonum. Animaduerte quòd per intelligibile, intelligit indifferenter cognoſcibile ſiue phantaſticum, quod eſt brutorum, ſiue intellectuale, quod eſt hominum, nam & per intellectum indifferenter intellexit & phãtaſiam, quæ mouet bruta, & intellectum proprie, qui mouet homines.

Conſtat igitur mobile perpetuũ, partim ſimili modo à primo agitari motore, ut ſingula animalia ab re appetibili, partim alio modo. Ergo perpetuum obtinet motum, cum animaliũ impulſus exitu terminetur, & fine, id enim quod perpetuũ eſt, pulchrum habetur, & quod re uera eſt, & prius, bonum ſtatuitur, nec modo eſt, modo non eſt, ac omnino diuinius, atq; nobilius eſt, quam ut quicquam aliud prius ſe habeat.

Quare manifeſtum eſt, quoniam eſt quidem inquantum ſimiliter mouetur, quod ſemper mouetur, à ſemper mouente, & animalium unumquodq;, eſt autem ut aliter, idcirco & hæc ſemper mouentur. Motus autem animalium habet finem, ſempiternum autem bonum, & uere & primo bonum, & nõ aliquando quidem, aliquando autem non, diuinius, & honorabilius eſt, quam ut ſit prius. alit enim

Ex his cõcludit per ordinem quædam, quorum primũ eſt, quòd animalia quæ mouentur, quædam ſemper mouẽtur, & uniformiter, & inuariabiliter, ut cœleſtia, quæ ideo ſemper mouentur, quia ſimiliter a mouente ſemper, cui' finis eſt inuariabilis, mouentur. Quædam nec ſemper, nec eodem modo, qm̃ non mouentur a mouente ſemper, & finis ob quem mouentur, uariabilis eſt, qm̃ nũc bonum eſt, nunc non bonum, nunc apparet bonum, nũc nõ apparet, et hoc pacto mouentur aĩalia terrena, unde inquit. Quare manifeſtum eſt, quoniam eſt quidem & animalium unumquodq;, quod ſemper mouetur, inquãtum ſimilr mouetur a ſemper mouente, ut unumquodq; animalium cœleſtiũ, quatenus enim mouetur a ſemper mouente, ſemper cœlũ mouetur, quatenus etiam mouetur a motore eũdem, finẽ ſemper ſibi intendente, ſemper & uniformiter mouet. De' enim intendens ſemper bonum uniuerſi. cum illud inuariabiliter intẽdat, ſemper inuariabiliter eodem modo mouet, & quia eſt ſemper mouens, cœlum ſemper mouet. Aĩalia igitur cœleſtia mouentur ſemper, & ſimiliter, ſemp quidẽ

a mouẽte

a mouente ſempiterno, ſiſt uero, quia a mouēte ſiſt eādē intentionem habente. Semper enim intendit bonū uniuerſi, quòd fieri nō pōt, niſi motu, ut credit Ariſt. Deinde ponit quaſt mouentur terrena aīalia, & dicit. Eſt autem unū quodq; animalium moueri ut aliter, & nō ſemper, ut aīal terrenum. Mouetur enim a motore nō ſempiterno, ideo nō mouetur ſemper, & a motore uariabili, qui nūc unū nunc alium finem intendit, & ſic non ſimiliter. Propterea concludit dr̄iam horum, & inquit. Idcirco & hęc ſemper mouentur & uniformiter. ſ. animalia cœleſtia, motus aūt aīalium terrenorum hēt finem, & ſic nō ſemper mouētur, terrena aīalia nec uniformiter. Huius differentię cām affert, & legat cauſaliter particula aūt hoc pacto, qm̄ ſempiternum bonum, & uere bonum eſt, & primo bonū, & nō aliquando quidem, aliquando aūt non diuinius & honorabilius eſt, quā, ut ſit prius, ſed eſt uniforme et ſemper ęquale, bonum uero terrenum nec eſt uere bonū, nec primo bonū, & aliqñ qdē, aliqñ non eſt bonū. Quo itaq; ad dr̄iā attinet, motor cœleſtis eſt ſempiternus, qm̄ ſeparatus a corpore & magnitudine, ideo ſemper mouet, eſt inuariabilis ī intentione, non enim nunc intendit unum finem nūc aliū, nec finem quem intendit, intendit nūc magis nunc min⁹, ſed eodem modo ſemper, ideo animalia cœleſtia mouētur ſemper, & uniformiter, ſemper quidem, quo mouentur a mouente ſemper, uniformiter ꝟo, quo mouentur a mouente ſemper intendente unum finem & eodē modo. ſ. bonū uniuerſi. At animalia terna contra, non mouentur ſemper, quoniam uel eorum motor non eſt ſemper, uel non ſemp illis ineſt, ut moueat, nec uniformiter, qm̄ motor eorū uariabilis eſt in ſui intentione, nunc enim unum finem nunc alium intēdit, & finem quem intendit nūc magis. nūc minus intendit. Hæc Ariſto. credidit, quæ an uera ſint libro octauo phyſicorum refutauimus.

Et certe primum immotum mouet, ſed animal appetitio mouet, quæ ipſa etiā ſi moueatur, non tñ per locum mouetur.

Quod igitur primum eſt, non motum mouet, appetitum autem motum mouet, ultimum uero eorum, quæ mouentur, nō neceſſe eſt mouere aliquid.

Secundo concludit ordinem in mouentibus & motis in aīali, & dicit. Quod igitur eſt primū mouens. ſ. appetibile mouet & non mouetur, qm̄ mouet, ut finis, qui a nullo mouetur. Appetitiuū autem mouet, ſed motum ab appetibili & primo mouente. Vltimum uero eorum quæ mouentur. ſ. corpus aīalis, quod ultimo mouetur ab appetitiuo, & anima appetente, non neceſſe eſt mouere aliquid, alioquin eſſet procedere in infinitum, dico non neceſſe, qm̄ ſi mouet aliud, ut lapidem uel baculum, hoc per accidēs eſt, per ſe autem non neceſſe eſt mouere aliquid. Patet ergo ordo in mouentibus & motis in ipſo animali.

Ex his compertum eſt, idq; optima ratione, impulſum eorū, quæ oriuntúr, ultimum eorum eſſe, quæ prodeunt, animal enim motu agitur, & ingreditur uel appetitione, uel optione, alteratione tamen aliqua facta per ſenſum, aut uiſum.

Manifeſtum autem ex his etiam, q̄ rationabiliter latio ultima factorū eſt in his, quæ fiunt. Mouetur enim & procedit animal appetitu, aut electione, alterato aliquo, ſecundū ſenſum aut phantaſiam.

Tertio cōcludit, q̄ in aīalibus generabilibus, latio eſt ultima motio, eorum motuū, quæ fiunt, in his quæ fiūt, dixit in his quæ fiunt, excludēdo aīalia cœleſtia, quæ nec ipſa, nec eorum motus fiunt de nouo, probat, quoniā animal mouetur & procedit de loco ad locū appetitu, ut bruta, aut electione ut homines, & hoc non niſi alterato aliq̄ interno motore, aut ſecundū ſenſum, hoc eſt alteratione ſenſuali, aut ſm phantaſiam, hoc eſt alteratione phantaſtica: Quo quidē aīal mouetur & procedit appetitu uel electione: motus localis eſt poſt generationem animalis, nō enim poteſt aīal appetere, aut eligere, niſi fuerit prius genitum, & perfectum exiſtēs. Quo uero appetitio, & electio non poſſunt ineſſe aīali, niſi præalterato principio, quod eſt in ipſo ſenſuali, aut phātaſtica alteratione motus localis ſequitur alterationē, quare recte ultima eſt latio in aīalibus generabilibus, prima uero & unica eſt in animalib⁹ cœleſtibus, ut dictum eſt.

Qui intelligit quodammodo in actionem nunc incūbit, nunc non incūbit, & mouetur, nunc non mouetur, eodem ſane modo de rebus ſtatuendum uidetur, quæ immotæ cogitatione comprehenduntur, & ratiocinatione colliguntur.

Quo modo autem intelligens, quandoq; quidem operatur, quandoq; autem non operatur, & mouetur, quandoq; autē nō mouetur dicēdum. Videtur enim ſimiliter accidere, ut & de immobilibus, intelligentibus & ſyllogizantibus.

Hactenus de principijs mouentibus, nunc uero propoſit dicere, de mō, quo ex illis principijs aīal mouetur, & primo proponit hoc, et dicit. Quo modo autem intelligēs quandoq; quidem operatur, quādoq; autem non operaī, & qūo aliquando moueī, quandoq; autem nō mouetur, dicendum eſt. Quo uero ad rem attinet, animaduerte q̄ aīalia dupliciter mouentur, & ad agendum, & ad locum, ideo hæc utraq; propoſuit, qūo aſſequatur aīal, ad agendum quidem, cum inquit Quo modo aūt intelligēs quandoque operatur, quandoq; aūt non operatur. Ad locū uero, cum ait. & qūo qñq; quidem moueī, quādoq; autem, non mouetur. Propoſita intentione, tāgit modum generatim, & dicit. Quod ita mouetur ad agēdum, & de loco ad locum, ueluti intelligens, & ſyllogiçans intelligit et ſyllogiçat de immobilibus, hoc eſt de ſpeculabilibus. Speculabilia. n. immobilia uocat, qm̄ nec ſunt operabilia, nec uariabilia, & dicit. Videī enim ſimilr̄ accidere intelligēti, q̄ mouetur ad agendum, & de loco ad locum, ut accidit intelligentibus & ſyllogiçantibus propria quęſita de ipſis immobilibus. Quo uero ad ſimilitudinem attinet, animaduerte q̄ ſicut in ſpeculabilibus ſpeculatiu⁹ intellect⁹ omnia reducit ad ens, qm̄ omnia ſpeculatur, ut habent rationem entis, ſic intellectus practicus omnia, quę agit, reducit ad bonum, qm̄ omnia agit, quatenus uidētur bona. Amplius ſicut ſpeculatiuus ex ratione entis ſyllogiçat de ſpeculabilibus, ſic practicus de oībus operabilibus ſyllogiçat ex rōne boni. Præterea ſicut in ſpeculabilib⁹ eſt deuenire ad aliquod complexum, ad qđ alia reducuntur, ut de eodem nō uerificantur ſimul eſſe & non eſſe, ita in operabilibus deueniendū eſt ad hoc cōplexum finis eſt appetendus. Adhuc ſicut ſpeculatiuus intellectus cū ſpeculatiue ſyllogiçat primo accipit propoſitionem uniuerſalem, deinde aliam ſub illa, ut ex illis cōcludat quęſitum, ſic practicus intellect⁹ primo accipit unā propōnem indeterminatam, deinde ſub illa accipit unam particularem, ut concludat q̄ quęrebatur, eſſe agendū, uel de loco ad locū eſſe mouendum, recte ergo intellectū practicū ad agendum cōparauit ſpeculatiuo ad ſpeculandum.

Verum in his contemplatio finis eſt, nam ut duas homo percepit propoſitiones concluſiones concluſionem excogitauit, eādēq; compoſuit, ſed in ijs, quæ geruntur, duabus à propoſitionibus concluſio ducitur, quæ eadem actio eſt.

Sed ibi quidem ſpeculatio finis eſt (cum enim duas propoſitiones intellexerit, concluſionem intellexit, & cōpoſuit) hic aūt ex duabus propōnibus, concluſio quæ fit operatio eſt.

Cū poſuiſſet cōuenientiā inter intellm̄ ſpeculatiuū ſyllogiçantem, & practicū ſyllogiçantē. nūc ponit dr̄iam, et uult q̄ in ſyllō, quo utitur intellectus ſpeculatiuus, finis eſt ſcire, & ſpeculari, & nihil aliud, qm̄ ex cōcluſione nihil aliud relinquitur niſi ſcire. In ſyllō ꝟo, quo utitur practicus, finis eſt, operatio, unde dicit. Sed ibi quidē in ſyllogiſmo facto ab intellectu ſpeculatiuo finis eſt ſpeculatio, ſcia & ueritas. Cui⁹ cām exponit, & inquit. Cū enim

intellectus ſpeculatiuus duas propoſitiones intellexerit, concluſionem compoſuit, & intellexit, & non quærit ultra, & ſic finis eſt ueritas, & ſcientia, & nihil aliud. Hic autem .ſ. in ſyllo facto ab intellectu practico cõcluſio, quæ ſit ex duabus propoſitionibus, operatio eſt, & per operationem, non ſemper executionem intelligit, ſed deliberationẽ ad exequendũ interdum, aliqñ executionem, hæc enim quæritur in tali ſyllogiſmo, & non ſcire.

Vt cum nouerit cuiq; homini incedendum eſſe, & ipſe homo primo quoq; tempore incedit. Item ſi nulli incedendum ſit homini, & ipſe homo confeſtim quieſcit, & hoc utrũq; efficit, niſi ab aliquo uel prohibeatur, uel ad aliud cogatur. Commoda res conficienda, ædes commodæ, ædes primo quoque tempore architectatur.

Veluti cum intellexit quod omni homini ſit ambulãdum, ipſe autem q ſit homo, ambulat confeſtim. Si autem q nulli homini nunc ambulãdum ſit, ipſe autem q ſit homo, ſtatim quieſcit. Et hæc ambo operatur, ſi non aliquid prohibeat, aut cõpellat, eſſe faciendum, niſi bonum, domus autem bonum, domum facit ſtatim.

Exemplificat, & dicit. Veluti cum intellexit q̃s ꝙ omni homini ſit ambulãdum pp cãa notas, & intellexit, quòd ipſe ſit hõ, his intellectis, ambulat confeſtim, hoc eſt primum exẽplũ in ſyllo affirmatiuo, dat ſcd̃m in ſyllo negatiuo & dicit. Si aũt intellexit, ꝙ nulli homini nũc ambulandum ſit, & intellexit ꝙ ipſe ſit hõ, ſtatim quieſcit. Addit qđ hæc ambo exequitur ac operatur, ſi nõ aliqd prohibeat, aut cõpellat eſſe faciendum, nam ſubaudi, ſi intellexit non eſſe faciendum niſi bonũ, & intellexit ꝙ dom⁹ ſit bonum, domum facit ſtatim, niſi prohibeatur. Quo uero ad ſylſos attinet, animaduerte, ꝙ in his ſyllis cõcluſio nõ eſt deliberatio, ſed executio, qm̃ homo propoſitiones illas intelligit, mox eius concluſio ſimul eſt operatio, & deliberatio. At in conſultationе, finis non eſt operatio, ſed deliberatio, ad quam ſequitur executio. Ideo exempla hæc fuerunt aſtricta ad deliberationem coniunctam cum operatione, uerum utroq; modo ſyllogiſmus practicus dicitˀ, ſed de hoc infra diligentius.

Integmenti indigeo, id cuius indigeo mihi conficiendum, tunicæ indigeo, tunica conficienda eſt, ita concluſio, quæ eſt tunica conficienda, actio, & functio erit. Quinetiam ſumpto initio à re, quæ principium operis eſt, agit, ut ſi tunica fuerit, neceſſe eſt principium antegreſſum eſſe, unumq; aliud conſequitur, & ſtatim alterum conficitur. Ex his probatum uolumus concluſionem eſſe notionem,

. Tegumento indigeo, ueſtimentum eſt tegumentum, ueſtimento indigeo, quo indigeo eſt faciendum, ueſtimento indigeo, ueſtimentum eſt faciendum. Et concluſio, quæ eſt, ueſtimentum eſt faciendum, operatio eſt. Operatur autem à principio, ſi ueſtimentum erit, neceſſe eſt eſſe hoc, ſi hoc, hoc, & hoc eſt primum à quo operatur ſtatim. Quod igitur operatio ſit concluſio, manifeſtum eſt.

Dedit exẽpla in ſyllogiſmis in quibus ſimul et cõcluſio eſt deliberatio & operatio ſimul, hic dat exẽplum in ſyllogiſmis, in quibus deliberatio præcedit operationem, & dicit Tegumẽto indigeo, ut propter frigus, & hyemẽ, ueſtimentum eſt tegumentum, ergo ueſtimento indigeo, hic eſt ſyllogiſmus deliberationis. Deinde tangit ſyllogiſmũ, cuius concluſio eſt deliberatio cõiuncta operationi, & dicit. Quo indigeo faciendum, ueſtimẽto indigeo, ut fuit cõcluſum, ergo ueſtimentum eſt faciendum, ubi p3, qđ concluſio quæ eſt, ueſtimentum eſt faciẽdum, operatio eſt deliberationi cõiuncta. Modum uero operandi exponit, & uult qđ ſyllogiſmo practico operans proficiſcitur uſq; ad illud, quod eſt principium operationis, uerbi cã, ſi faciendum eſt ueſtimentum, habendum eſt pannum, ſi hñdum eſt pannum, habenda eſt pecunia, ſi hñda eſt pecunia, enumeranda eſt mercatori, operatio ergo faciendi ueſtimentum incipit a numeratione pecuniæ, & hoc dicit, licet obſcure, operatur autem qui operatur non ab eo, a quo concluſit eſſe operandum, ſed a principio operationis, quæ eſt enumeratio pecuniæ, uerbi cauſa. ſi ueſtimentum erit faciẽdum, neceſſe eſt eſſe hoc. ſ. hr̃e pannum, ſi hoc eſt neceſſe ſcilicet habere pannũ, neceſſe eſt eſſe hoc. ſ. enumerare pecuniam mercatori, & hoc eſt primum, a quo operans operatur ſtatim, & ſic patet aliud eſſe primum in intentione, & aliud in executione. Primum enim in intentione eſt facere ueſtimentum, primum uero in executione eſt ultimũ in intentione, ut enumerare pecuniam mercatori. Tũc epilogat, & inquit. Quod igitur operatio ſit concluſio ſyllogiſmi practici manifeſtum eſt.

Propoſitiones, quæ actionem afferunt ex duplici genere cõnectuntur, rei commodæ, & eius, quæ fieri poſſit.

Propoſitiones autem factiuæ per duas ſpecies fiunt, & per bonum, & per poſſibile.

Hic dat loca propoñum, quibus utitur practicus, & ut inquit Ariſto. primo rhetoricorum magnorum ad Alexandrum, duo ſunt loca, quibus ſyllogiçamus agenda, bonũ eſt poſe. Niſi enim quòd intendis, ſit poſe, non ſyllogiçamus eſſe agendum, nec de illo eſt deliberatio, & ſi probamus aliquid eſſe agendum, utimur loco a bono, eſt. n. primum principiũ in practicis ſyllis, bona ſunt agenda. Quare cum aliquid eſt bonum, et nobis poſe, id oẽ eſt agendũ, & hoc proloquium oẽs ſylli practici ſupponunt, & per hoc proloquium propoſitiones oẽs probantur, quot ſ.uo. locis, probetur aliquid eſſe bonum, in iudicijs nr̃is rhetoricis diximus. Quærunt hic utrum cõclo ſyllogiſmi practici ſit operatio, uidetur qđ non: qm̃ deliberatio præcedit operationem, ſed deliberatio eſt concluſio alicuius ſylli practici, ergo non ſemper operatio eſt concluſio ſyllogiſmi practici. Albertus & Candauẽſis uiri peripatetici pariter aſſerũt qđ ſylli practici proxima & immediata concluſio non eſt operatio, ſed cognitio operabilis, ut qđ ueſtimentum eſt faciendum, qm̃ ſicut in naturalibus motus & terminus motus ſunt eiuſdẽ generis, ita in motu cõnis. Sed ſyllogiſmus practicus eſt cognitio quædam, & de genere cognitionis intellectualis, ergo concluſio debet eſſe de genere cognitionis, & ſic eſt cognitio operabilis. Præterea intells practicus non operatur niſi mediãte appetitu. Appetitus aũt ſequitur cognitionẽ, hæc autem nõ eſt niſi per ſyllm ad concluſionem, ergo non põt appetitus deliberare, niſi prius ſit per ſyllm concluſa deliberatio, & in hoc habetur cognitio operabilis, unde ſi qs ſyllogiçet omni homini eſt ambulandum. Ipſe ſum homo, ex his non ſtatim habetur operatio, quę eſt ambulare, ſed cognitio operabilis, ex qua poſtea mouet appetitus ad huiuſmodi operationem, & demum ſequitur operatio illa. Poſſum⁹ ergo dicere, qđ operatio non eſt concluſio immediata & proxima ſylli practici. Ariſto. autem uolens noiare principalem & finalẽ concluſionem practici ſyllogiſmi, aut operationem eſſe concluſionem, quoniam illa eſt finaliter intenta, nam practici licet habeant aliquã cognitionem, illa tamen finaliter eſt propter opus.

Quæſtio an concl'o ſylli practici ſit operatio.

Vt qui diſputant, & interrogant, hi enim compertiorẽ omittunt propoſitionem, alteram uero proponunt, ut cogitatio quæ præeſt, nihil conſideret, ita in rebus, quæ geruntur accidit, ut ſi commodo ſit homini incedere, certe non immoratur in agnoſcendo ſe hominem eſſe.

Quemadmodum autem interrogantium quidam, ſic alteram propoſitionem, eam quæ eſt manifeſta, intellectus inſiſtens non conſiderat, ut ſi ambulare eſt bonum homini, q ipſe ſit hõ, non iam immoratur.

Dixit qđ practicus, ut eligat operationem ſyllogiçat per

duas

duas propõnes, ne q̃s credat, ꝙ ſemper hoc faciat, oñdit ꝙ operationem concludit interdum enthymematice una propõne aſſumpta, altera uerò, quæ mãifeſta ẽ, nõ expreſſa, ſed ſuppoſita, & dicit. Quemadmodum aũt interrogãtiũ qdã, alterã propõnẽ ſupponunt, & interrogant a rñdente illã, quę forte poſſet ab eo negari, ſic practic⁹ ſyllogiçãs opõnẽ alterã propõnẽ, vȝ, eã quę manifeſta eſt, intellectus inſiſtens non conſiderat, ſed alterã tm̃, quæ uidetur cõſideratiõe digna, ut ſi ambulare ſit bonum hoĩ ꝙ ipſe hõ ſit, nõ tam immoratur, quia omnibus pȝ, ideo illa aſſumpta. ſ. ambulare eſt bonum hoĩ, mox ambulat, niſi impediatur, quare pro electione non ſemper utitur practicus utraq; propõne, ſed altera tantum.

Quæcũq; igitur alia, nulla ratiocinatione duce, agimus, celeriter agimus, nam poſtquam actionem, quæ cuius rei gratia notatur, ſuſcepit uel ſenſu, uel uiſo, mente, quãprimum actione, cuius deſiderio flagrabat, fungitur, propterea q loco interrogationis, uel notionis munus appetitionis præſtatur. Cupiditas mihi dictat ebibendũ eſſe, tum uel ſenſus, uel uiſum, uel mẽs ſubdit hocce potulentũ eſſe, confeſtim illud hauritur.

Quapropter & quæcũq; alia non ratiocinãtes operamur, celeriter operamur, nam cũ operatur aut ſenſu ad id, cuius gratia, aut phantaſia, aut intellectu, quod appetit ſtatim facit. Pro interrogatiõe. n. aut intellectiõe, appetitu fit actio. Potabile mihi concupiſcẽtia dicit, hoc aũt eſſe potabile ſenſus dixit, aut phãtaſia, aut intellectus mox bibit.

Hic docet qũo bruta opant̃, cũ nõ ſyllo practico opõnẽ ɔcludãt. Et primo declarat ꝙ nos aliqñ ſine practico ſyllo opamur, loco illius utẽtes ſenſu, aut phãtaſia aut intelłu, & dicit. Quapp & quęcũq; alia opabilia nõ rõcinãtes practico ſyllo opamur, celeriter opamur, & ꝙ celeriter probat, & inqt. Nã cũ id ꝙ appetit, hõ nõ ſyllo practico, ſed aut ſenſu, aut phãtaſia, aut intelłu ad id cuꝰ gr̃a eſt, opat̃, ſtatĩ facit, qm̃ ſola cognitiõe uſus eſt, & nõ rõcinatione, & hoc inqt. Pro interrogatiõe. n. aut intellectione, hoc eſt loco diſcurſus et interrogatiõis actio fit ab homine appetitu ſolo dictãte, & nõ intelłu ſyllogiçãte. Exẽplũ affert: & inqt. Potabile mihi cõcupiſcẽtia dicit, & appetitꝰ, ſitio. n. hoc aũt eſſe potabile ſenſus dixit, aut phãtaſia, aut intelłs, mox bibit. Ecce ꝙ fit opatio, & nõ pręceſſit ſylłs practicus, ſed appetitꝰ elegit utẽs ſenſu, aut phãtaſia, aut intellectu demonſtrãte quod eſt præſens, eſſe illud appetibile, ꝙ appetitus concupiſcit.

Ita animalia impetum capiunt uel ad motũ, uel ad actionẽ.

Sic igitur ad motũ & ad operationẽ animalia impelluntur;

Ex his ɔcludit modũ, q̃ ad motũ & ad opõnẽ mouent̃ aĩalia, et dicit. Sic igit̃ ad motũ et ad opõnẽ aĩalia ĩpellũtur. Per appetitũ. o. deſiderãt potabile, p ſenſuȝ aut phãtaſiã oñdit hoc eẽ ſoutẽ, & potabile, mox opant̃, et hac rõne irrõnabilia dñr, qm̃ opantur ſine pcedẽte diſcurſu.

Et cum appetitio præcipua cauſa motus ſit, eademq; excitetur uel per ſenſum, uel per uiſum, & notionem. & qui agunt, partim cupiditate, aut ira, partim appetitione, aut uoluntate concitantur, accidit, ut alia faciant, alia, agant.

Verum ultima quidem cauſa exiſtente eius quod eſt moueri, appetitu. Et hoc facto aut per ſenſum, aut per phantaſiam, & intellectionem, & appetentium operari, hæc quidem per cõcupiſcentiam aut irã, hæc aũt per electionem aut uoluntatem, hæc quidem faciunt, hæc aũt operantur,

Hic iãdẽ oñdit, ꝙ ultima cã mouendi eſt appetitꝰ, aut motꝰ a rõne, aut motꝰ a ſenſu uel phãtaſia, & ſumit quaſi tria, ut inferat quartũ, & dicit. Verũ ultima qdẽ cã exñte appetitu eiꝰ ꝙ eſt moueri & opari, ut ſupponit q̃ſi p ſe notũ, hæc eſt prima, dat ſecũdam, & inquit. Et hoc facto in actu, & moto ac actuato aut p ſenſum, aut p phãtaſiã, & intellectionẽ demr̃antẽ, hoc eſſe illud appetibile, ꝙ appetit, hæc ẽ ſecũda, quę pȝ, qm̃ dato ꝙ appetitꝰ appetat potabile, niſi ſenſus ſibi demõſtret, hoc eſt potabile, uel phãtaſia nõ bibet aĩal. Dat tertiã, & dicit. Et eorũ quæ apparẽt opari, alia qdẽ p appetitũ ſenſualẽ, vȝ, p concupiſcentiã & iram appetũt, alia p uolũtatẽ & electionẽ, q̃ ſi appetitꝰ itellectuales, iõ aĩalia hęc qdẽ faciũt. ſ. appetitu ſenſuali actuato p ſenſum uel phãtaſiã, hæc aũt opant̃ appetitu intellectuali actuato p intellectum et ſylłm. Quare ultima cã mouẽdi eſt appetitus nõ ſimplr̃, ſed ut actuatus ab aliqua uirtute cognoſcitiua, quæ ſibi demõſtrat, hoc eſſe illud appetibile, quod appetit. Hæc de cauſis, & de modo quo aĩalia ſe mouẽt ex illis cauſis.

Non aliter, quam ea opera, quæ non alieno impulſu, ſed ſua ſponte agitari uiſuntur paruo excitato motu, laxis rotis, ſeque mutuo trudentibus, & quadrigæ, quæ ab auriga agitatæ ſtatim mouent, & rurſus in orbem uerſantur, quoniã inæqualibus utuntur rotis, minor enim quaſi cardo euadit, ut in cylindris fit, ita moueri animalia confirmamus, quippe quæ hiſce inſtrumentis ornentur, & machinationibus inſtruãtur, hoc eſt neruorum, oſſiumq; natura. quandoquidem oſſa tanquam ligna, & ferrum ſunt, nerui tanquam rotæ, quibus laxatis, & remiſſis motus agitur.

Quemadmodum autem automata mouentur, paruo motu facto, cum ſoluuntur, atque ſeinuicem pelluntur ſtreblæ. Et currus, quem qui in eo inſidet, mouet in rectum, & circulariter mouetur, propterea quod inequales habet rotas. Minor enim quaſi centrum fit, ſicut in cylindris. ſic & animalia mouentur, habent enim inſtrumenta huiuſmodi: & eam, quæ neruorum naturam, & eam, quæ oſſium eſt hæc quidem ut ligna, & ferrum. Nerui autem ut ſtreblæ, quibus ſolutis, & contractis mouentur.

αὐτο-ματά. per ſe facientia. Strebla Torcularia Vincula Cylindrus

Hactenꝰ de principijs motus egit, nũc uult agere de inſtrumẽtis, tam primario, ꝙ alia mouet, q̃ ſecundarijs, quę ab illo mouent̃, pcedit autem per ſĩlitudinẽ ad currũ, cũ quo quãtũ ad unũ magis aĩal vr̃ cõuenire, & etiã p ſĩlitudinẽ aut ea quæ. dñt p ſe mota, cũ qbꝰ quãtũ ad aliã rõnẽ uident̃ etiã magis ɔuenire. Pro intellectu ṽo eorũ quæ dicit aĩaduerte qđ Ariſto ſumit exẽplũ ab artificialibꝰ quæ mouentur ueluti fecit ſecũdo de aĩa. Artificialẽ. n. magnã vr̃ hñe ſĩlitudinẽ cũ aĩali, eſtq; nobis notius. Eſt aũt artificiale motũ duplex, alterũ, cuiꝰ motor extrinſecus nõ cernitur, ut horologiũ & id genꝰ, hmõi artificiale, ꝙ a ſe mouet̃, græci automaton appellãt, quaſi p ſeipſum faciẽs, et motũ. Alterũ eſt, cuiꝰ motor extrinſecus appet, ut currus, & cætera id genus. Ariſt. ergo ſumit ſĩlitudinẽ ab utroq;, & declarat inſtr̃a, qbus aĩal mouet̃, & dicit. Quẽadmodũ autem automata mouent̃ puo motu facto. ſ. cũ ſoluuntur ſtreblæ & cũ ſtreblæ ſe pellunt, ṽba hæc ſuſpẽſiua ſunt uſque ibi. { Sic & aĩalia. } Quo tñ ad ṽba attinet, p automata machinas artificiales intelligit. quæ ab ſeipſis uidentur moueri, cũ nõ appareat exterņꝰ motor, ut horologia, molendini, q ſine aqs uẽto mouent̃, & naues, & id genꝰ, oĩa hæc automata q̃ſi per ſeipſa motũ faciẽtia dñt a gręcis, propriæ tñ Ariſt horologia intellexit. Per ſtreblas gręce latine torcularia uel uincula, qbꝰ patant̃ horologia intelligit, ideo uult qđ puo motu facto ex ſolõne ſtreblarũ hęc mouent̃. Hęc eſt prima cõparatio, i q̃ aĩal vẽ maxime ſimile automatis, qm̃ hoc, qđ ſicut ĩ automatis motor nõ patet, ita in aĩalibus primus motor non patet. Deinde ponit ſc̃dam, & cõtinuet̃ ſuſpẽſio hoc pacto, & ſicut currꝰ quẽ auriga, qui ĩ eo inſidet mouet in rectũ, propterea qđ inæquales habeat rotas. ſ. maiores, & minores. Minores q̃dem, quę ſunt ueluti uertices axis curri. Maiores ṽo circa uertices cõſtitutas, eſt. o. minor rotula, in cuiꝰ medio ṽtex eſt, ueluti cẽtrũ rotulę maioris. Dico minorẽ rotulam eſſe

ueluti centrum maioris rotulę, ſicut in cylindris, in quibus rotula minor, ut centrum eſt rotulæ maioris. Et licet cylindrus multipliciter accipi ſoleat, hic pro horologio accepit. Tunc terminat ſuſpenſionē, & complet ſimilitudinem. q.d. ſicut hęc ita ſe hñt i inſtrumētis mot⁹: ſic & aīalia mouētur ſuis inſtrumentis. Cuius cām exponit, & dicit. Habent enim inſtrumenta huiuſmodi quæ ſunt curri, & eam naturam quæ neruorū eſt, nerui enim ſimiles ſunt chordis curri, quibus equus ligatur ligno, & habent eam naturā quæ eſt oſſium, ut ſunt ligna & ferrum, cui ligatur equus. Amplius nerui in aīalibus ſunt ut ſtrablæ in horologiis, quibus ſolutis, & contractis mouentur animalia. Quo autem ad comparationem attinet, aīaduerte, q in aīali ſunt omnia ſimilia, quæ curro inſunt, i aīali enim eſt aliquid, quòd eſt ſimile aurigę vʒ, anima, & aliquid q eſt equo ſiſe, vʒ q quidem mouet & mouetur, ut cor, q eſt principale inſtrumentū cætera mouēs, inquantum ab alio mouetur, & aliquid qđ eſt ſimile ligno, vʒ, oſſa, & aliquid quod eſt ſiſe chordis, vʒ, neruos, nā ut currus mouetur tractis & diſſolutis chordis, ita aīal neruis. Hęc de cōparationibus.

Verūtamen in operibus quæ ſua ſponte mouentur, & in quadrigis nulla ſuboritur alteratio, etiam ſi in orbem idem uertatur. Cōtra in animali idem tum ampliari, tum diminui, & faciem corporis uariare pōt, partibus ex calore augeſcentibus, & iterum ſeſe adſtringentibus ob frigus, iiſdēq; alterationem contrahentibus.

Verum in automatis, & curribus non eſt alteratio, quāuis idem circulo moueatur. In animali autē poteſt idem & maius, & minus fieri, & figuras imitare, augmentatis partibus propter caliditatem, & iterum contractis atque alteratis propter frigiditatem.

Quia accepit quandā conuenientiā inter artificialr mota, & animalia, nūc aſſignat drīam, ut colligatur modus quo inſtrā aīalis mouentur a principali inſtrō, & dicit. Verū in automatis et curribus nō eſt alteratio de nouo facta in inſtrīs motus, nec ad calidū nec ad frigidū, q̄ḿ his idē, & eadē axis circulo moueatur. In aīali aūt idē mēbrū pōt fieri maius & minus, & figuras pmutare, augmentatis partibus pp calitatē miſſam ad ipſas, & iterū cōtractis ac alteratis pp frigiditatē, hoc eſt pp cōtractionē calidi ad locū vñ uenit, per frigiditatem. n. intelligit retractionem calidi. Quo aūt ad drīam hanc aīaduerte, qđ in aīali cū ſpiritus calidus diffunditur, & dilatatur, mēbrū mouetur extēſione, ut brachium cū uer ſpūs calidus cōtrahitur, facta frigiditate mēbrum cōtrahitur.

Viſa, ſenſus, & conſignatæ in animo notiones commouent, ſenſus enim cum alterationes quædam ſint, confeſtim inducuntur. Viſum, & notio rerum agendarū uim obtinent, etenim ſpecies uel caloris, uel frigoris, & rei uel iucūdæ, uel formidabilis mēte pcepta quodāmodo talis agnoſcitur, qualis res quæq; eſt.

Alterant autem phantaſiæ, & ſenſus, & intellectiones. Senſus quidem, nam ſtatim ſunt alterationes quædam exiſtētes, phātaſia uero & intellectio hñt rerum uirtutē. Aliquo. n. modo ſpecies intellecta calidi, aut frigidi, aut iucundi aut triſtis, talis quidē exiſtens eſt, qualis quidem & rerum unaqueq;.

Cū dediſſet drīam inter inſtrā quibus mouentur machinę artificiales, & inſtrā, quibus mouentur aīalia, & dixit. Q inſtrā qbus aīalia mouentur, extēdunt, & cōtrahunt, alteratione, nā diffuſione ſpirituū & caloris extenduntur, cōtractione uo caloris, cōtrahuntur, & quieſcūt. Nunc uult declarare, cām alterationis mēbrorū, & declarare, ex qua cā, mēbra alterant ad calm, & ad fridū, pro cui⁹ deductione, ut mihi vr̄, cōſtituit ploquia, quorū primū eſt, phātaſię, ſenſus, & intellectiones alterāt corpa nr̄a, & mēbra aliqñ ad calidū, aliqñ ad fridū, & ad alias qualitates, & hoc proponit, & inquit. Alterāt autē phātaſiæ, & ſenſus, & intellectiones corpora noſtra, & mēbra. Et p phantaſias phātaſmata, quę actu mouēt ſenſum phantaſticū intelligit, per ſenſum etiā, ſpēm rei ſenſibilis, quę actu mouet ſenſum, & per intellectionē notionem intelligit, quę actu mouent intelltm, pbat ſuppōnē, & dicit. Senſus qdē, hoc eſt ſpēs ſenſibilis actu mouens ſenſum, alterat, qm̄ ſtatim ſpēs ſic actu mouētes ſenſoria alterationes quędā ſunt exiſtētes, & iō ſpēs calidi actu mouēs tactoriū, calefacit, ſpecies frigidi, frigefacit, ſpēs rei dulcis actu mouēs guſtatorium, ſapit, & ſic de aliis, & de hoc parua qō eē vr̄, ut poſtea dicemus, ſecūdo hoc idē pbat de intellectiōe, & imaginatiōe, & dicit. Phātaſia uo, & intellectio, hoc eſt phātaſma actu mouēs phātaſticū ſenſum, & notio actu mouens intellm hñt rerū, ex qb⁹ ſunt cauſatę, uirtutē, ut phātaſma calidi uirtutē calidi, phātaſma frigidi uirtutē frigidi, & hoc ingr. Aliq. n. mō ſpēs intellecta calı, aut fridi, aut iucūdi, aut triſtis, talis quidem eſt, nō quidē in alterādo intellm, ſed i alterādo nos, qualis qdē & rerū unaqueq; eſt, ex q̄ orif. Per quę dat intelligere, q uirt⁹ cāę aliq mō reſeruatur in ſuo effectu, ueluti effect⁹ quodā mō hʒ eſſe i ſua cā. At cū ſpēs rei ſenſibilis, uel intelligibilis effect⁹ ſit, & ſenſibile uel intelligibile ſit cā, iō uirtus rei ſenſibilis uel intelligibilis reſeruatur in ei⁹ ſpē, q̄re pōt altare, ſicut ipm ſenſibile. Ex q̄ pʒ aliqđ nō formaliter calm poſſe calefacere, ut ſpēs calidi, quatenus ūtutē ſeruat ſuæ cāę. Eſt em̄ drīa inter ſpēs intellectuales, & phātaſticas, ſiue ſenſuales, qm̄ ſpēs intellectuales nō alterāt p ſe, ſed quatēn⁹ nō pñt actu intellectū i eē, niſi phātaſmata illi corrñdētia actu moueāt phātaſticū ſenſoriū, & ſic p accidēs alterant.

An ſpecies uiuerent.

Idcirco notione ſolum affecti tum horrore, tū metu perculſi uidemur, atq; hæc oīa pturbatiōes, alteratiōeſq; haberi debēt.

Quapropter & tremunt, et timent intelligentes ſolum, hæc autē omnia paſſiones & alterationes ſunt.

Quod dixerat, pbat p experiētia, nam aliqui nihil timoroſi uidentes, ſed ſolū timoroſi qcq̄ phātaſiantes, aut intelligētes, tremūt, & timent, mō timere, & tremere, & oīa id gen⁹ paſſiōes, & alterationes ſt, hęc aūt nō fierent, niſi ſpēs uirtutē eā hr̄ent, cui⁹ ſunt ſpēs. Spēs enim & phātaſma rei timoroſę, timorem efficit in nobis, & phātaſma, rei non timoroſæ, in nobis audaciam facit.

Partium corporis, quæ per alterationem uariātur, aliæ augeſcunt, aliæ decreſcunt.

Alteratis autem in corpore, hæc quidem maiora, hæc autem minora fiunt.

Hoc eſt ſcdm ploquiū, qđ ſupponit, et dicit. Altaris āt in corpe nr̄o mēbris p ſpēs, & phātaſmata, hęc qdē maiora fiūt, hoc ē extēdunt, utpote, i qb⁹ diffundit calidum, & ſpūs, hęc autē minora fiunt & cōtrahuntur, a qb⁹ calidū ad cor retrahit, & i quibus p retractionē calidi frigiditas remanet. Per quę dat Ariſto. intelligere mēbra alterari ad calidum uel frigidum a ſpeciebus & phantaſmatibus per uiam ſequele ac concomitantiæ. Nam cum pro phātaſma imaginamur nobis eſſe mouēdū, cor mittit ſpūs & calorē ad mēbra motus, & ſic extenduntur ad motum, cum uerò imaginamur nobis eſſe quieſcendum, cor retrahit calidū a mēbris, & depauperatis calore, & ſpiritu, quieſcūt, ergo phātaſię & ſenſus nō mō alterāt per uiā cauſæ, efficiendo calm, uel frigidum, ſed per uiā cōcomitātiæ. Eſt. n. cor naturaliter ordinatum, & cōcomitans motū imaginationis, mouetur enim ad agēdum cor naturaliter illud, quod præparat ad motum ſenſitiuū & phātaſticū, ut poſtea Ariſto. declarabit, qm̄ cor & mēbra naturaliter ſunt ut mota & paſſiua, aīa ſentiēs uel imaginans naturaliter, ut actiua, et ſic pro neceſſitate operationis ſit cor miniſtrat naturaliter ſpiritus & calorē ad locum uel ad membrum, quod eſt illius operationis inſtrm. Hic eſt ſecundus modus, quo aīa alterat mēbra, prim⁹ quidem, ut uirtutem gerit ſuę cauſæ, ſecundus uero, ut perfectio cordis ordinati ad adminiſtrādum pro neceſſitate opationis.

Alius modus p quē alterāt ſpecies.

Nec uero

Nec uero dubium eſt, quin parua admodum initio facta mutatione, in corpe multiplices è lõginquo uarietates ſuboriãtur, ut cum per themonem paululum tralatum longe diuerſa proræ poſitio uiſitur.

Quod autem parua mutatio facta in principio magnas & multas faciat differentias deinceps. non immanifeſtum, ut gubernaculo ſecundum prauum quid tranſpoſito, magna proræ fit tranſpoſitio.

Hic põt cõſtituit tertiũ ꝓloquiũ, ex q̃ uult hr̃e, q̃ũo alterañ mẽbra & corpus ex imaginatiõe & ſenſu, & uult ꝙ tertio mõ fieri põt alteratio ab imaginatiõe & ſenſu, inq̃tũ accidit ꝑ illas fieri mutationẽ in principio, ꝙ eſt cor, nã cũ qs triſtaẽ, cor patiẽ, & ſic mouẽ ſanguis ad cor, & mẽbra depauꝑata ſanguine frigeſcũt, ſi cõcipim⁹ gaudiũ & letitiã, ſic cor gaudẽs ſpũs, & calorẽ diffũdit ad exteriora, & remanet frigidum, & exteriora calida, ergo terti⁹ modus eſt inquantũ ex imaginatione & ſenſu accidit fieri ĩmutationẽ aliq̃ licet paruã in principio. ſ. corde, & dicit. Q. aũt ꝑua mutatio facta ĩ pricipio magnas & multas faciat differẽtias deinceps in cõſequẽtib⁹, nõ ĩmanifeſtum, ut gubernaculo nauis eſt themone parũ tranſpoſito magna trãſmutatio fit in tota naui & in prora, & hoc nõ ob aliud niſi q̃a themo eſt principiũ motus nauis.

Idem quoq; efficitur uel per calorẽ, uel per frigus, uel ꝑ rem eiuſdem generis aliam, nam quoties in cor alteratio inducitur (etiã ſi in exigua eiuſdẽ uiſceris parte, quæ ſenſu minus pateat alteratio excitetur) toties multiplices corpis facies annotãtur è rubore, pallore, horrore, tremore, et rebus eiuſmodi cõtrarijs.

Adhuc aũt ſecundum calitatẽ aut frigiditatẽ aut ſecũdũ aliã talem paſsionem. Cum. n. fit alteratiõ circa cor, & in ipſo ſecundum magnitudinẽ, hæc in ſenſibili corporis pte magnam facit differentiam in ruboribus, & palloribus, & tremoribus, & timoribus, & in horum contrarijs.

Cũ ꝓbauit ꝓloquiũ ſigno ſumpto a themone nauis, et ĩ motu locali, hoc idẽ ꝓbat nũc obſeruatione & expiẽtia ſumpta a re ipſa, & dicit, Adhuc aũt modica facta alteratione in corde, ſm caliditatẽ, aut friditatẽ, aut ſcd̃m aliã talẽ paſſionẽ, ex re ipſa pʒ, ꝙ magna fit mutatio ĩ exteriorib⁹, cui⁹ expõnẽ inq̃t. Cũ. n. fit alteratio circa cor, & in ipſo corde ſcd̃m aliq̃ magnitudinẽ notabilr̃ apparẽs, hæc alteratio ĩ ſenſibili & exteriori pte corpis magnã facit differẽtiã ĩ ruboribus, et palloribus, & tremorib⁹, & timorib⁹, & in horũ cõtrarijs, & nõ ob aliud eſt iſtud, niſi q̃m cor eſt pricipiũ cui⁹ altratio dilataẽ ualde ĩ pricipiatis. Per quę dat ĩtelligerẽ tertiũ modũ, q̃ ſenſus et imaginatiões alterant nos, hoc. n. faciũt q̃ten⁹ nob̃ imagiõatib⁹ aut ſentiẽtib⁹, cor patiẽ, & alteraẽ, ꝑ cui⁹ alterationẽ fit alteratio ĩ exterioribus mẽbris, quę pẽdẽt a corde ut Ariſto. declarauit.

Tertio modus q̃ imaginatio & ſenſus alterat nos.

Ergo initium motionis, quẽadmodũ præcepimus, res cõſectãda, & declinãda eſt, in ijs tñ, q̃ geri, adminiſtrariq; poſsint. Calor aũt, et frigus neceſſario earũ notionẽ, atq; uiſum cõſectãtur, q̃a res triſtifica euitari, iucũda affectari ſolet. Verũtñ tenuibus in rebus id ualde obſcurũ eſt, triſtificæ. n. iucũdæq; res fere oẽs cũ frigore, aut calore occurrũt, q̃ qdẽ ex aiorũ noſtrorum ꝑturbationibus colligitur. Et. n. audacia, pauor, cõcubitus, & alij in corpe ſuboriẽtes motus triſtifici, iucũdiue ſunt partim in certis mẽbris, partim in toto corpe, idq; cũ calore, aut frigore.

Adhuc aũt principiũ motus ut dictum eſt, eſt perſequibile et fugibile. Sed horum intellectionem atq; phantaſiã caliditas, & frigiditas ſequuntur. Triſtabile enim fugibile, iucundum perſequibile eſt. Sed licet ualde lateat circa parua hoc accidere, tamẽ ſunt triſtabilia & iucunda omnia fere cũ frigiditate aliqua atque caliditate. Hoc aũt palam ex paſsionibus, audaciæ enim & timores & uenerij motus, atq; cætera corporea triſtabilia, & iucunda, hæc quidem ſecundum partem cum caliditate & frigiditate ſunt, hæc autem ſecundum totum corpus.

Tertio idẽ ꝓbat ex pte obiectorũ, & dicit. Adhuc aũt principiũ mot⁹, ut dcm̃ eſt, eſt ꝑſeq̃bile & fugibile, ꝑſeq̃bile qdẽ aſſequẽdi, fugibile aũt fugiẽdi. Sed horũ intellectionẽ atq; phãtaſiã calitas, & friditas ſequunẽ, ergo ſpecies, & phãtaſiæ ſunt principia alterationis. Q. aũt intellectio & phãtaſia ꝑſeq̃bilium & fugibiliũ calefactãt, & infrigidẽt, ꝓbat, q̃m, ut inquit, fugibile eſt triſtabile, ꝑſeq̃bile eſt iucũdũ, mõ licet lateat circa ꝑua triſtabilia et ꝑua iucũda hoc accidere, tñ oĩa triſtabilia, & iucũda fere cũ frigiditate aliqua, atq; calitate ſunt & dixit fere ꝓꝑ iucũda & triſtia intellectualia, quę nõ niſi ꝑ accñs alterant, & hoc ꝓbat ex paſſionibus, quas inferũt, & dicit. Hoc autẽ palã ex paſſionibus, quas inferũt, audaciæ. n. & timores, & mot⁹ ſiue paſſiones uenereę, atq; cætera corpea triſtabilia, & iucũda, hęc qdẽ ſcd̃m ptẽ corpis cũ caliditate & frigiditate ſunt, hæc aũt ſecundũ totum corpus. Cũ. n. triſtabile ſub ratione triſtabilis appręhẽdiẽ, ſi arduũ ſit, ilico tot⁹ ſpũs frigeſcit, & totũ fere corp⁹ ad frigidũ alteraẽ, ſi aũt nõ ita arduũ, ꝓ pte idẽ efficit, iterũ cũ iucũdũ appræhẽdiẽ ſub rõne iucũdi, mox ſpũs exardeſcit, & alteraẽ corp⁹ ad calidũ, totũ qdẽ, ſi magnũ, ſm ptẽ ṽo, ſi ꝑuũ ſit.

At memoria, & ſpẽs ex uſu eiuſmodi motuum, quaſi ſpectorũ nũc magis, nunc minus cauſæ eorum ipſorum ſunt.

Præterea memoriæ, & ſpes, huiuſmodi idolis utentes, aliq̃ñ quidẽ minus, aliq̃ñ autem magis cauſa horum ſunt.

Quarto idem probat, ex eo q̃a memoriæ & ſpes cauſa ſunt calidi & frigidi, inquantum utuntur atq; cõiunguntẽ idolis, & ſpẽbus delectabilium ac triſtabiliũ, ergo a fortiori ſpẽs ipſæ triſtabiliũ & delectabilium cauſa erũt calefaciẽdi & infrigidãdi, non quidem ęqualiter, ſed aliquando magis, aliquando minus, unde dicit. Præterea memorię pręteritorũ, et ſpẽs futurorũ utẽtes hmõi idolis. ſ. triſtabilium, uel delectabilium, quę aut pęterierũt, aut futura ſunt, aliq̃ñ minus, aliq̃ñ magis horũ cã ſũt. ſ. calefaciẽdi & frigefaciẽdi corpus. Quo qdẽ ad rõnẽ attinet, aĩaduerte ꝙ memoria, ut libro de memoria dcm̃ eſt, certa acceptio eſt ei⁹. ꝙ pri⁹ appręhẽſum eſt, ideo memoria uirtutẽ hʒ ei⁹, ꝙ pri⁹ appręhẽſum eſt, eſt. n. illi⁹ ſpẽs, ſed ſpẽs calidi, ut dictum eſt uirtutẽ hʒ calefaciendi, & alterandi corp⁹, ergo memoria quatenus illa ſpecie utitur, aut illi coniungitur, eãdem uirtutem habebit Spes ṽo, ut Ariſto. deſcribit ſecundo rhetoricorum, eſt expectatio magni boni futuri, & hoc non eſt niſi cũ appręhenſione illius, & ita cũ delectatione, diximus autẽ delectationẽ eſſe cum caliditate, quare ſpes inquantũ coniungiẽ ſpẽb⁹ delectabiliũ, alterat corpus ad calidũ. Quo ṽo ad uerba attinet, dixit aliq̃ñ magis aliq̃ñ minus, primo ex parte paſſi, nã aliqui ſunt magis, aliqui minus diſpoſiti ad calidũ uel frigidũ. Melãcholici qdem ad triſtitiam & ad frigidum magis diſpoſiti ſunt, ſanguinei ad lætitiam & gaudium, ſecũdo ex pte ſpẽi, q̃m fortius in uno q̃ in altero imprimitur ſpẽs, ob iſtas cauſas aliq magis, aliqui minus alterantur.

Memoria & ſpes alterant.

Ratio igitur exigit, ut tam interiores partes formentur, quam partium inſtrumentariarum initia commutentur ex concretis mollia, & ſoluta, ex mollibus & ſolutis cõcreta, & mollia uiciſsim, & dura.

Quare rationabiliter iam condita ſunt quæ intus, & quæ circa principia organicarum partium, permutantia ex condenſatis, humida, ex humidis condenſata, & mollia & dura ex inuicem.

His ſuppoſitionibus ſtãtib⁹, ↄcludit primo diſpõnẽ ꝑtiũ corpis aĩalis eſſe optime a natura inſtitutam, & dicit. Quare rationabiliter iam a natura cõdita ſunt quæ intus, ut cerebrum & cor, & cætera uiſcera, ut alterum alterum iuuet & contemperet, & ſeruat, & etiam optime condita ſunt & quę circa principia organicarum partium, ut ſunt

iuncturę, & nerui, & chorde, & muſculi, & lacerti, & cæteræ ſeruientium ad motū, ſunt dico optime cōſtituta a natura, ut permutare ſe poſſint, ex cōdenſatis & frigidis, ad humida & calia. Cerebrū.n. refrigerat cor, & humectat, ex humidis & calidis condenſata & frigida, cor.n. calefacit cerebrū, & ut poſſint fieri & mollia, hoc eſt extenſa, & dura, hoc eſt contracta ex inuicem, ad hoc enim iūctutæ ſunt ordinatæ cum ligamentis, & neruis. Quo aūt ad diſpoſitionē corporis aīalis attinet, aiaduerte in corpore aīalis eſſe duplicē aptitudinem naturalem, altera quę pēdet ex mēbris principalibus, quæ ita ſunt ordinata, ut poſſint calefacere, frigefacere, humectare, & exiccare pro neceſſitate operandi. Cor.n. ita eſt optime ordinatum, ut ſi fuerit neceſſarium actioni aut operationi, quā intēdit aīa, calefacere mēbra, mox ſpūs mittit ad calefaciendum. Si autem fuerit neceſſarium operationi, quā intendit aīa, frigefacere, mox retrahendo calorem & ſpūs, infrigidat ipſum, etiam cerebrum. Mēbra vo exteriora, & a corde elōgata ita a natura ordinata ſunt, ut mox ꝑ neceſſitate operationis, q̄ intendit aīa alterationem a mēbris principalib⁹ ſuſcipiant ad calidum, & ad frigidū. Meruerūt aūt membra principalia, & mēbra minus principalia hanc naturalem diſpoſitionem ac aptitudinem, ut eſſent aīę perfectibilia, & inſtra, nec alia ratio eſt, niſi qa ſunt ab aīs apta perfici, & operibus illius apta fiunt, & aīa apta perficere, & uti illis, ut inſtrumentis ad ſuas oꝑationes. Hęc de diſpoſitionibus, & aptitudinibus.

In corpore animalis duplex aptitudo

Quæ cum ita commutentur, & uis quoq; agendi, & patiendi ea natura prædita ſit, quam ſæpe indicauimus, cum accidit aliud patibile, aliud agens eſſe, & nihil ex iis deſideretur, quæ ad formam, et quid res ſit pertineant, primo quoq; tēpore aliud agit, aliud patitur.

His autem accidentibus in hunc modum, & adhuc paſſiuo & actiuo talem naturam habentibus, qualem cōpluribus locis diximus, cum opus fuerit, ut ſit hoc quidem actiuum, hoc autē paſſiuum, nihilq; deficiat eorum, quæ in utriuſq; ratione ſunt, confeſtim hoc quidē facit, hoc aūt patitur.

Cū concluſit ex ꝑte ꝑtiū deſeruiētium oꝑōnib⁹ aīę naturalē duplicē aptitudinē, alteram in mēbris, q̄ ſunt inſtrā mot⁹, in recipiendo alterationē a principalibus, pro neceſſitate oꝑationis, quā intendit aīa, alterā in mēbris principalib⁹, in alterādo illa mēbra pro neceſſitate oꝑōnis q̄ aīa intēdit, nūc dat modū quō aīal moueat, & corpe, & mēbris utat, & dicit. His aūt diſpōnibus naturalib⁹ accñtib⁹ in mēbris in hunc modū, quē diximus & adhuc paſſiuo & actiuo talē naturā hñtib⁹ qualē cōpluribus locis diximus, in qb⁹ diximus, ꝙ talē hñt naturā, ut illud agat, & hoc patiat, nec ob aliud, niſi ex natura, qua alterū alterius eſt perfectio, cū opus fuerit, ut hoc qdē ſit actiuū & agat.ſ. aīa, hoc aūt paſſiuū & patiat.ſ. corp⁹, & nihil deficit eorū, quæ neceſſaria ſunt in rōne, qua alterū eſt actiuū, alterū paſſiuū, ita ut ex ꝑte aīę nō deficiat intētio, ex ꝑte corporis nō deficiat ꝑticula, uel nō ſit impeditū, ꝯfeſtim hoc qdē facit.ſ. aīa, hoc aūt patit.ſ. corp⁹, & ſic ſeqt mot⁹, cū enim aīa motū intēdit, mox cor mittit calorē & ſpiritum ad mēbra mot⁹, & illa ꝯfeſtim ſeſe extēdētia mouētur, cū incēdit qetē, mox cor retrahit calorē & ſpm̄, & quieſcūt.

Ob eāq; rem ſimul, ut ita dixerim, homo intelligit incedendū eē, & incedit, niſi forte aliud impedimēto ſit. Inſtrumētariæ qdē ꝑtes cōgrue affectiōes præparāt, appetitio affectiōes, appetitionē uiſum, hoc aūt uel ex ſenſu, uel ex notione efficitur, ſilq; & celeriter ipſa res euenit, quoniā principiū agendi, & patiendi inter ea refertur, quæ mutuam habeant naturam.

Quapropter ſimul, ut ita dicam, intelligit, q. ambulandum ſit, & ambulat, niſi alterū quid impediat. Organicas enim partes paſſiones decenter parant, appetitus autem paſſiones, appetitum autem phantaſia, hæc aūt fit, aut per intellectum, aut per ſenſum. Simul autem & cito, quia factiuum & paſſiuum adinuicem ſunt ſecundum naturam.

Cū cōcluſit modū q̄ aīa mouet corpus, cōcludit ordinem, q̄ corpus ad motum proficit, & dicit. Quapꝑ ſimul, ut ita dicā aīal intelligit, ꝙ ambulādum ſit, & ambulat, et dixit, ut ita dicā, qm̄ nō ſemꝑ cū intelligit eſſe mouendū mouet, niſi ītellectionē illā ſequat uolūtas, uel dixit ſil' ut ita dicā, qm̄ reuera prius intelligit q̄ȝ moueat, ſed dr̄ illa fieri ſimul, qm̄ nō mediat tēpus, ſi uolūtas adſit, quin moueat, niſi alterum qd impediat. Cām affert & exponit ordinem in partibus ad executionē mot⁹, & dicit. Organicas.n. partes paſſiōes quę ſunt in aīa decēter parāt ad calidum & ad frigidū pro neceſſitate operandi, ut dcm̄ eſt, corde mandante, & retrahēte ſpiritū & calorē, uel de per ſe paſſiones alterāt mēbra ad calidū & frigidum pro neceſſitate agēdi, ut dictum eſt. Diximus enim ꝙ paſſiones alterā, qa paſſiones talium, & quia ad ipſas ſequit alteratio in principio, per ꝙ alteranē cætera quæ ab illo principio ſunt. Sic igitur paſſiones alterant mēbra mot⁹, & parāt illa alterationibus ad calidū & ad frigidū pro neceſſitate, dixit decēter. Qm̄ ita tenet ut nihil deſit pro diſpoſitione. Appetitus vo parat paſſiones, ex ipſo.n. ſequuntur paſſiones in nobis, ut patet. Appetitū autē parat phantaſia, quæ oſtendit illi hoc eſſe, ꝙ quęrit, & optat, phātaſia autē hæc fit, & præparatur per ſenſum, e qua exteri⁹ mouetur, aut ꝑ intellectum ſyllogiçātem, ergo hoc ordine fit motus. Exponit autem cur ſimul & cito quaſi in nō perſpecto tpe hæc fiant, & dicit. Simul aūt & cito hæc omnia fiunt, ut in feris, & uelocibus leporibus, qm̄ aīa & corp⁹ paſſiuū & factiuū adinuicem ſunt ſm̄ naturā. Ex his q̄ hic Ariſto. dixit, patere pōt, qđ paſſiones nr̄ę, quę in aīa nr̄a ſunt, parāt inſtrā mot⁹ alterādo illa ad calidū ut extēdanē, & ad frigidū, ut cōtrahanē, dupl'r iſ ꝑ ſe, ut ſunt eſſe ct⁹ eorū, q̄ tales alterationes faciunt, tū faciēdo alterationē in corde qđ eſt principiū ex q̄ alia alterari poſſunt. Qa aūt paſſiōes ꝑ ſe alterare poſſint mēbra nr̄a, Auicēna cōfirmat, q uoluit, qđ nō mō aīa nr̄a affecta fortib⁹ paſſionib⁹ poſſit alterare propria mēbra, qb⁹ intēdit uti ad ſuas oꝑōnes, ſed corpa aliena, ut ſexto nālū expoſuit potiſſimum ſi aīa fuerit cœleſti uirtute bñ cōſtituta, narrat enim hāc aīaȝ poſſe nutu oīa euertere, uerū de his alibi. Scđo pȝ, qđ ordo q̄ aīa mouet corp⁹ nr̄ȝ eſt, ut paſſiōes, in ipſu factę parēt mēbra mot⁹ ad calm̄, ut extēdanē, ad frigidū, ut retrahanē, uel qeſcāt, paſſiones vo, in aīa inducūtur ab appetitu, appetit⁹ inducię a phantaſia, quę illi oñdit, hoc eſſe qđ appetit. Phantaſia uero inducitur in bruris a ſenſu, in hoīb⁹ a ſenſu, & ab intellectu rōcināte, ergo hoc pacto motus ex aīa in corp⁹ fit, & hoc ordine, nā primo ſenſus uel intellect⁹ mouet phātaſiā, phātaſia mota mouet appetitū, appetitus mot⁹, alterat aīam ad paſſiones, aīa alterata ad paſſiones, alterat mēbra & ſic mox mot⁹ fit.

An paſſiones poſſint alterare corpus.

Ordo in motu.

Princeps animalium motor neceſſario in aliquo initio ſitus eſſe debet.

Mouēs aūt aīal & primū, neceſſe eſt eē in aliquo prīcipio.

His declaratis de motu, & ordine, & mō q̄ aīa mouet aīalis corp⁹, hic uult inueſtigare qd eſt inter mēbra aīalis corporis primū, & principale inſtrm̄, & ſumit quędā q̄ſi prologuia, ut ex illis inferat qđ quærit, & primū qđ aſſumit, eſt: qđ illud qđ eſt primum mouens animal, debet eſſe in aliquo principio, & per principium intelligit aliquā partem principalē, quæ ſit principium alicuius uel aliquarum operationum. Hęc eſt prima ſuppoſitio.

Quinetiam expoſuimus copulam ipſam alterius partis initium eſſe, alterius exitum.

Iunctura uero, q. ſit huius quidem principium huius autem finis, dictum eſt.

Secunda ſuppoſitio, eſt, iunctura, eſt principium & finis, principium quidem partis quæ mouetur, & finis partis mouētis,

tis mouentis,ut dictum eſt, & hoc dicit. Iunctura ſo, qđ ſit huius quidem principium.ſ.partis motę, huius aũt finis.ſ.partis mouentis,dictũ eſt. Hæc ſecũda ſuppõ.

Propterea efficitur,ut natura eiuſmodi copula modo tãquã re ſingulari,modo tanquam duplici utatur, cum enim ex uno loco in alium motus agitur,neceßitas cogit,ut extrema altera nota quieſcat,altera moueatur, quandoquidem pauloante probauimus id,q motum parit,in re quieſcente ſe ſuſtinere.

Quapropter & eſt quidem ut uno, eſt autem ut duobus naturam uti ipſa:cum enim moueatur hinc,neceſſe eſt hoc quidem extremorum ſignorum quieſcere,hoc autẽ moueri. Quod enim id,quod quieſcit,oporteat id eſſe, cui firmetur id, quod mouetur,dictum eſt prius.

Qua iunctora eſt principium & finis, Ariſto. uerificat, q aia ea utatur aliquando,ut uno, aliquando,ut duobus, & dicit. Quapropter ſubaudi quia iunctura eſt principiũ & finis,ideo & eſt quidem naturam ea uti,ut uno, eſt autem,ut ea utatur,ut duobus, & exponit qñ ea utiẽ,ut duobus, & quando,ut uno,& dicit. Cũ.n.altera pars moueaẽ hinc,hoc eſt ex altera parte.v.g.brachiũ ex humero, neceſſe eſt extremorum ſignorum,ideſt extremarum partiũ, quæ iunctura ligantur, hanc quidem quieſcere.ſ.humorũ,qui mouet,hanc moueri.ſ.brachium. Cuius cãm affert, & inquit. Quod enim id quod quieſcit.ſ.humerum oporteat id eſſe,cui firmetur id.quod mouetur.ſ.brachium, dictum eſt prius,quare iunctura, cum altera pars mouetur, altera quieſcit,ea natura utitur,ut duobus, cum totum & omnes partes ſimul moueneẽ ea natura utitur,ut una. Hæc ſuperius ſunt expoſita.

Itaq; extrema brachij pars mouetur, & non mouet,cum tamen gibberis inflexu pars, hoc eſt manus moueatur, quæ ſane cum toto brachio agitatur.

Mouetur igitur & non mouet extremum brachij, eius autẽ quæ eſt in cubito,iuncturæ,hoc quidem mouetur in ipſo toto moto,hoc autem mouet.

Secundo concludit, dñam inter iuncturam & ultimũ motum,& dicit. Mouetur igitur & non mouet extremũ brachij,quod eſt in his,quæ mouentur, ultimum ueluti ultima particula digiti ita mouetur q nullam aliã aialis partem moueat,at eius iuncturę,quæ eſt in cubito ligans ultimã prẽ cũ prima,hoc quidem moueẽ in ipſo toto moto, hoc eſt cũ tota ultima pars mouetur,hoc aũt mouet, pars enim quæ ſe tenet cum parte mota, mouetur pars autem, quæ ſe tenet cum parte mouente,mouet. Et ſic patet dña inter iuncturã & partẽ motã ultimo.

Atq; etiam neceſſario aliquid conſtituendum eſt,quod facultate quidem ſingulare ſignum habeatur,ſed actu duplex, idcirco ſi animal brachium eſſet,in gibbere profecto mouentis animæ originem locandam exiſtimaremus.

Neceſſe autem aliquid eſſe & immobile, quod quidem dicimus et potẽtiã quidem unum eſſe ſignum, actu autem fieri duo, ut ſi aĩal eẽt brachiũ,hic alicubi aĩæ mouẽs principiũ eſſet.

Tertia ſuppoſitio, in toto animali moto neceſſe eſt aliquid eſſe,& immobile,quod quidem dicimus potentia et ſubĩo unũ ſignũ eẽ,actu ſo & rõne,eſſe plura ſigna,ſierique duo ĩ q pricipiũ q eſt ipſa aĩa reſideat,ut cor. Cor.n. immobile exñs,q̃ien⁹ nõ moueẽ motib⁹ ptiũ,q̃ ab ipſo moueneẽ,potẽtia & ſubĩo,eſt unũ ſignũ, & in quãtũ eſt unũ, aĩal moueri põt uno motu totali de loco ad locũ,actu ſo et rõne ſit duo,qm̃ cũ aĩalis altera ps moueẽ,altera qeſcit cor reſpectu ptis qeſcẽtis dr̃ qeſcere, reſpectu ptis motæ dr̃ moueri,& ſic ſubdit rõnẽ duorũ,& hoc exponit p exẽplũ dem̃ de brachio, & inqt. Ut ſi aĩal eẽt brachiũ, hic.ſ.ĩ brachio eſſet principiũ aĩę,& nõ ĩ ol pte,ſed alicubi, hoc eſt in iunctura,et hoc,qa ẽ una ſubĩo,plures rõne, et actu. Eodem modo oportet exiſtimare animam in aĩali eſſe in

ea parte,quę põt ſubĩo eſſe una rõne,& actu plures. Quare tertia ſuppoſitio ſit,q in aĩali moto eſt aliqđ immobile, quod eſt unum ſubiecto,& plura ratiõe, ueluti ĩ brachio, in quo oportet animam eſſe.

Et certe ut brachium ad gibberem ſe habet, ita cõtingit inanima quædam,quorum de genere eſt bacillum, ſe ad manum habere,ut ſi bacillum moueat, perſpicuum ſit animam in neutro extremo conſiſtere,neq; in extrema rei motæ parte,hoc eſt manu,neq; in altero principio,hoc eſt bacillo.

Quoniam autem contingit & ad manum aliquod inanimatorum ſic ſe habere,ut ſi moueat baculũ manus, manifeſtũ,quoniam in extremorũ neutro anima inerit, neq; in extremo eius, quod mouetur,neq; in altero principio.

Hic põt ɔſtitui q̃rta ſuppõ,& eſt, qđ aĩa nõ reſideat in iũctura,q̃ ſit ponit,& ꝓbat a quodã ſĩli,& dicit. Qm̃ aũt cõtigit,& ad manũ aliqđ inaĩatorũ ita ſe hr̃e,ut ſe habet brachiũ ad armũ, ut ſi man⁹ moueat baculũ,nã bacul⁹ ſe hʒ,ut brachiũ,& man⁹ ut arm⁹,manifeſtũ,ut inq̃t, eſt qm̃ in extremorum neutro anima inerit,neq; in extremo eius, qđ mouetur.ſ.baculi,neq; in altero pricipio.ſ.in extremo manus,ut tanquã per ſe notum relinquit.

Hoc.n.præ manu tũ ſummã,tũ infimã obtinet partẽ, ut hac ſaltẽ cã,niſi principium animæ mouens in bacillo condatur, neque in manu fuerit,nã ſumma ipſius manus ps ita ad brachiale comparatur,ut hæc pars ad gibberem.

Etenim lignum hẽt & principiũ & finẽ ad manum. Quare pp hoc,ſi non in baculo principiũ mouẽs,q eſt ab anima, ineſt, neq; in manu. Similiter.n.ſe habet & extremum manus ad iuncturam, & hæc pars ad cubitum. Carpos Iunctura

Accepit ſĩlitudinẽ,& dixit, qđ ita ſe hr̃e põt aliquod inaĩatorũ ad manũ,ut ſe hẽt manus ad cubitũ, hãc ſimilitudinẽ ꝓbat, & deinde cõcludit ſuppõnẽ,& dicit. Et .n. lignũ,hoc eſt baculus,hẽt et principiũ & finẽ ad manum ergo eodẽ modo ſe hẽt,ut manus ad cubitum, & ſic bona fuit ſimilitudo: uerificata ſimilitudine concludit, ſuppõnẽ iterũ,& dicit. Quare pp hãc ſĩlitudinẽ,ſi nõ eſt in baculo principiũ & uirtus motiua,q eſt ab aĩa: neq; in manu erit. cui⁹ rõnẽ repetit,& inqt. Silr.n.ſe hẽt ad extremũ manus ad iũcturã: qua cõſtrĩgit baculo,et hęc pars.ſ.man⁹ ad cubitũ. Quo uero ad uerba attinet, iũctura grece ẽ carpos, latine tum fructus,tum iũctura manus, uerũ hic pro amplexu quo manus baculum tenet,accepit. Iunctura Carpos

Propterea q nihil differunt ptes,quæ coaluerint ab ijs, quæ nõ eiuſmodi ſunt,quippe cum ipſum bacillum ut ps ſeparabilis euadit. Itaq; neceſſe eſt illius ſedẽ nulla origine cõtineri, quæ alterius ſit finis,neq; ſi aliud cũ eo magis cõtinẽs ſit,ut principiũ extremæ bacili ptis in manu huius in brachiale. Quod ſi in manu id non ſit,nimirum in parte habebitur ſuperiore,atq; etiam gibbere quieſcente tota inferior pars,q̃ tñ cõtinẽs ſit,mouetur.

Differũt aũt nihil quæ adnata ſunt,ab his,quæ nõ ſunt adnata. Fit.n.ut auferibilis pars,baculus. Neceſſe ergo in nullo eſſe principio,q ſit alterius finis, neq; ſi quid magis extra eſſet, ut extremi baculi,in manu principiũ eſſet, neq; huius iũctura. Si.n.neq; in manu,quia ſuperius adhuc principium eſt, neque hic. Adhuc enim cubito manente,mouetur totum continuum,q eſt deorſum.

Remouet dubiũ,qm̃ poſſet dici,q non eſt ſimile de baculo ad manũ,& de manu ad cubitum, qm̃ manus eſt adnata cubito,nõ ſic bacul⁹ manui,unde dicit. Differũt aũt nihil,q̃ adnata ſẽ,ab his,quę nõ adnata, quãtũ ad hoc q eſt nõ eſſe ſubĩũ ꝟtutis motiuę, qm̃ ſiue adnata ps ſit,ſiue auferibilis,nullo mõ extremũ ei⁹,põt eẽ ſubm uirtutis motiuę. Præterea bacul⁹ ſit,ut pars auferibilis, ueluti manus auferibilis eſt a brachio. Ideo cõcludit ſuppõnẽ,& dicit.

Neceſſe ergo in nullo eſſe principio uirtutem ipſam motiuam, qđ ſit alterius finis. Dices fortaſſe, ꝙ uirtus motiua eſt in cubito, q̄m eſt magis intra quã ſit manus, obijcit cõtra, & dicit. Quod neq; eſt dicendum qđ huius principiũ ſit in iunctura.ſ.cubito, quia aliquid extremi baculi eſt magis extra, & hoc inquit. Neque, hoc eſt, ſicut neq; in manu principium motiuum eſſet, ſiquid ut extremi baculi, magis extra eſſet, quam ſit brachium ipſi cubito, ſic neque principium motus huius.ſ.brachij eſt in iunctura cubiti. Huius rei cãm affert & dicit. Si.n. neq; in manu eſt, q̄m adhuc ē principiũ & pars ſuperior ad illam, neq; hic ſcilicet in cubito erit uirtus motiua, q̄m cubitum hʒ partē adhuc ſuperiorem. Et quia quis poſſet dicere cubitũ non eſſet principium brachij, q̄a nõ habet uirtutem motiuam in ſe, obijcit, & dicit. Adhuc.n. cubito manente, mouet̄ totum continuum qđ eſt deorſum, ergo licet in cubito non ſit uirtus motiua primo, eſt tamen mouens uirtute primi mẽbri, & ſic põt eſſe mouens, licet in cubito nõ ſit primo, & per ſe, ac principaliter motiua uirtus. Ex his patet, ꝙ uirtus motiua principaliter nec eſt in iunctura, neq; in partibus per iuncturam ligatis.

Sed cum ſimiliter cor ad membra tam dextra, quã ſiniſtra ſe habeat, & per partes, contraria membra ita agantur, ut neq; ex perpetua quiete ſiniſtræ partis dextra moueatur, neq; è contrario fiat, cum exordium à ſuperiore ambarum partium loco ſemper ducatur, neceſſe eſt medio pectoris, hoc eſt cordi ipſam animæ mouentis originem reddi, quandoquidem amborum extremorum medium eſt ultimum.

Quoniam autem ſimiliter ſe habet à ſiniſtris & à dextris, & contraria ſimul mouentur, ut non ſit inquieſcendo dextrũ, moueri ſiniſtrum neq; in eo q̄ eſt quieſcendum hoc, illud, ſemper autem in ſuperiori ad ambo, eſt principium, neceſſe eſt in medio eſſe principium animæ mouẽtis. Amborum enim extremorum medium ultimum eſt.

Cum probauit ꝙ uirtus motiua aĩę principal̃r nõ ſit in iunctura, nũc uult ꝯcludere ꝙ uirtus motiua ſit in medio, & poteſt hic qđ dicit, eſſe quinta ſuppõ, & procedit enthymematice, aſſumptis tribus in añte. Primum ꝙ motiua aĩę uirtus ſimiliter & ęqual̃r eſt a ſiniſtris, & a dextris, non enim ut ſupponit appropinquat magis dextris quam ſiniſtris. Secundum, dextrũ & ſiniſtrum, quę ꝯtraria ſunt ſecundum ſitum, aliq̃n ſimul mouentũr, & aliq̃n ſubaudi, ſimul quieſcunt, dico ſimul quieſcãt, ut non ſit in quieſcẽdo dextrum & moueri ſiniſtrũ, neq; econtrario ſit in quieſcendo hoc.ſ. ſiniſtrum & moueri hoc.ſ. dextrum. Tertiũ eſt qđ pricipium debet eſſe in ſuperiori, & digniori loco, & membro priori ad ambo.ſ. ad dextrum & ſiniſtrũ, his ſtantibus, concludit, neceſſe eſt in medio eſſe principium animæ mouentis. Cuius cãm affert, & inquit, Amborũ.n. extremorũ.ſ. dextri & ſiniſtri mediũ ē ultimũ, ē.n. ultimũ dextri, & ultimũ ſiniſtri, & locꝰ prior & dignior utroq;.

Et hoc ipſum æque cõparatur ad motiones ſuperiorum, & inferiorum partium, ut ad lacertorum & crurum, quorum origo eſt ſpina capitis, in ijs t̃n, quibus ille dorſum perreptat.

Similiter autem ſe habet ad motus hoc, & ad eos, qui à ſurſum, & deorſum, ut ad eos q̄ à capite ſpinæ in hñtibus ſpinã.

Sexta ſuppoſitio põt hic cõſtitui, qđ uirtus motiua ſit in medio ſuperioris, & inferioris, & dicit. Sed hoc mediũ quod eſt dextri, & ſiniſtri ſimiliter ſe habet ad motus illorum, & ad eos motus, qui ſunt a loco ſurſum uerſus locũ deorſum, ut ad eos motꝰ, q̄ ſunt a capite ſpinę uerſus deorſum in hñtibꝰ ſpinam. Quo ad uerba attinet, ſpina gręce eſt rachia, modo richia ſpina, & dorſum dr̃, & fortaſſe
Rachia per rachiam partem inferiorē intellexit, quę ſecũdum longitudinē opponitur capiti, ut eſt pars ſub umblico uerſus femur, & pars retro uerſus nates, tibiæ.n. non intelligunt̄ de partibus inferioribus, ut dictum eſt libello de iuuentute & ſenectute, & tũc lege & ad eos qui a capite ad eos q̄ ſunt ſpinæ, intelligendo per ſpinam partem inferiorē non connumeratis tibijs, ut eo libello exploratum eſt.

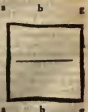
Quod quidem omni etiam ratione probatur, ſentientē enim facultatem hic locari oportere cenſemus, ita ut hoc loco, quo principium continetur, ſenſus opera alteratione affecto & immutato, partes proximæ adiuuent extentæ, & contractæ, atq; ita neceſſario uel propter hanc ipſam cauſam motus animalibus agitur.

Et rationabiliter hoc accidet, etenim ſenſitiuum hic eſſe dicimus, ut alterato, propter ſenſum loco, qui eſt circa principium, & permutato, habitæ permutentur & extenſæ & cõtractæ partes, ut ex neceſſitate pp hæc fiat motus in animalibus.

Quę dixit probat, ex eo q̄m in loco medio eſt primum ſenſitiuum, qđ eſt principium alterationis, ſenſitiuum enĩ collocatum eſt in medio, ut poſſit eſſe æque alterans partes ad extenſionem mittendo calidũ, & ad contractionē mittendo frigidum, & dicit. Et rationabiliter hoc qđ dictum eſt uirtutem.ſ. motiuam eſſe in medio, accidet, etenĩ ſenſitiuum hic in medio eſſe dicimus, & rõnabil̃r ſenſitiuum hic eſt, ut alterato pp ſenſum ibi exñtē loco, qui eſt circa principium & in ipſo principio, & permutato a paſſionibus in aĩa ab appetitu emergentibus, partes habitæ, & inuicē conſequẽtes, & per iuncturas ligatæ, & extenſę & contractę permutentur, extenſę quidem permutẽtur ad motum, contractæ uero, permutentur ad quietem, ut propter hæc.ſ. extẽſionem & cõtractionē ex neceſſitate fiat motus in animalibus. per quę dat intelligere uirtutē motiuam debere eſſe in medio, q̄a ibi reſidet uirtus ſenſitiua, quæ altera pro neceſſitate mẽbra motꝰ, & dat intelligere cãʒ pp q̄ uirtus ſenſitiua ſit ibi, & eſt, ut cõuenienter poſſit mẽbra alterare pro neceſſitate op̃andi.

Media ſane corporis pars, quæ quidem cor eſt, & in eo diffuſi ſpiritus, quãquã una eſt, actu tamen plura reddatur neceſſe eſt, propterea q̄ lacerti, & crura per partes motum nãciſcuntur ab initio, & alteris quieſcentibus, altera mouentur, exempli gratia in. a.b.c. ipſum. b. mouetur autem. a. certe aliqd debet quieſcere, ſi aliud mouendum eſt, aliud moturum. A. igitur, quod unum poteſtate eſt, duo erit, itaq; neceſſe eſt non punctum, ſed quandam eſſe magnitudinem.

Hanc autem mediam corporis partem, potentia quidē unã, actu uero neceſſe eſt fieri plures. Etenim ſimul mouentur membra à principio, & altero quieſcente, alterum mouetur. Dico autem ut in. a.b.g. ipſum. b. mouetur, & mouetur. a. At uero oportet etiam aliquid quieſcere, ſi debeat hoc quidem moueri, hoc autem mouere, unũ ergo potentia eſt exiſtens ipſum. a.b.g. actu uero duo erit. Quare neceſſe eſt nõ punctum, ſed magnitudinem aliquam eſſe.

Sexta ſuppoſitio eſſe põt hoc, & intelligitur ſic. Hæc pars media in qua reſidet uirtꝰ motiua & ſenſitiua, non eſt ſimpliciter una, nec ſimpl̃r indiuiſibilis, & poteſt per hanc partem mediã ipſe intelligere cor, & poteſt intelligere totum thoracē. Thorax enim eſt a ſepto trãſuerſo ſpatium uſque ad collum ante & retro, intra quod cor cõtinetur, non t̃n ſe exponit. Videtur ergo mihi ꝙ thoracē intelligat, q̄m nondum uenit ad limitatum medium, oſtendit ergo qđ hic locus medius dextri ſiniſtri inferioris & ſuperioris nõ ſit indiuiſibile, nec unũ ſimpl̃r, et dicit. Hanc aũt mediã corporis partem, quæ inter dextrũ & ſiniſtrũ, & ſurſum & deorſum eſt, potentia quidē & uirtute unam,

actu

actu uero & actione ac operatione plures neceſſe eſt fieri, & hoc probat, & inquit. Etenim ſimul mēbra eius, & illius partes poſſunt ſimul moueri a principio exiſtente in ea, & poteſt altero quieſcente, alterum moueri, exponit q dixerat in terminis, & inquit. Dico autem ita eſſe in hac parte media, ut in hac magnitudine, quę eſt. a. b. g. in qua contingit, ut ipſum. b. moueatur, & hoc quia mouetur a. Amplius etiam, ut inquit, oportet alterum quieſcere, ſi debeat hoc quidem moueri, hoc autem mouere, qm̄ mouens quieſcit, ſaltem quia non mouetur eo motu uel non ea uelocitate, uel non eo gradu, tunc concludit, unum ergo potentia & uirtute eſt exiſtens. a. b. g. medium actu uero duo erit, & actione, quatenus poteſt una pars quieſcere, & altera moueri, altera mouere, & altera moueri, & ſic cōcludit qđ neceſſe eſt ſit non punctum eſſe hoc medium, ſed magnitudinem, & omnia hæc poſſunt intelligi de corde, & de thorace, ut patet, eſt enim thorax mediū ſuperioris & inferioris, & deſtri, & ſiniſtri.

Verum contingit. c. per partes cum. b. moueri, ut neceſſe ſit utrūq; originis genus partium, quæ in. a. impelluntur, motum agere. Oportet igitur præter hæc principia aliud quicquā mouens eſſe, quod nullum ſubeat motum. Innitantur extrema, & principia membrorum eorum quæ uiciſſim in. a. mouentur, ut ſi qui ſint qui ex dorſi inniſu crura moueant. Enimuero id, q utraq; mouet, neceſſario eſt, hoc nimirum anima erit, quæ quidem licet ab hac magnitudine ſit diuerſa, tn̄ in ea collocatur.

At uero contingit. g. ſimul cum. b. moueri: quare neceſſe eſt ambo principia eorum quæ ſunt in. a. b. g. mota mouere. Oportet igitur aliquid eſſe præter hæc alterum mouens, & non motū. Firmantur enim extrema & principia, quæ ſunt in. a. b. g. eorum quæ mouentur adinuicem, ueluti ſi aliqui ſcapulas contra tenētes moueāt crura, ſed mouens ambo neceſſe eſt eſſe unū. Hoc autem eſt anima, alterum quidem exiſtens à magnitudine tali, in qua ipſa exiſtit,

Cū oſtēdit, qđ i illa parte media cōtingit, ut altera ps moueatur & altera quieſcat, altera moueat, & altera moueatur, & propter hoc non poteſt eſſe una ſimpliciter, nūc oſtendit, qđ oēs partes poſſunt eſſe mouentes. quæ erant motæ, & ſic totum eſt unum actione, & operatione aliqñ, & dicit. At uero contingit g. ſimul cum. b medio moueri, & contingebat. a. etiam ſimul moueri cum. b. ideo cōcludit. Quare neceſſe eſt ambo principia & extrema quæ ſunt in. a. b g. ut ſunt a. g. mota ſimul cum. b. medio in caſu, mouere ſaltem alias partes ſibi colligatas. Tunc concludit qđ præter has partes oportet eſſe aliquod alterum quod ſit mouens, & nō motum, & cauſam affert. qm̄ opꝫ ut extrema & principia quę ſunt in. a. b. g. eorum quę mouentur adinuicem, firmentur in illo principio, & ſic non debet eſſe motum ſaltem eodem motu, uel non eadē uelocitate. Et ponit exemplum, ueluti ſi aliqui ſcapulas cōtra crura tenentem ſurſum, moueant, crura, in hoc caſu, crura mouentur, ſcapulæ quieſcunt, dicit tn̄ quod illud qđ mouet ambo. ſ. ſcapulas & crura neceſſe eſt eſſe unū, & tale unum mouens (ut inquit) eſt anima alterum quidem exiſtens ab hac media magnitudine, in qua ipſa exiſtit. Iſtæ ſunt ſuppoſitiones, in quibus. non opꝫ immorari, qm̄ ſunt declarata ſatis abinde in libro de iuuētute & ſenectute.

Sed ė ratiōe, quæ probat motionis cauſam, appetitio eſt medium, q mobile mouet. In animatis plane corporibus, aliquod eiuſmodi corpus ineſſe debet. Ergo id, quod mouetur, nec mouere poteſt, alienas uires pati ualet.

Secundum rationem igitur quæ dicit cauſam motus, eſt appetitus mediū q motū mouet. In animatis aūt corporibus oportet eſſe corpus tale, q quidem motū quidem, non natum autem mouere, poteſt pati ab altera uirtute.

His ſuppoſitionibus, nunc uult inueſtigare inſtrumentale principium in motu, ex ſuppoſitionibus enim habitum eſt eſſe unum mēbrum quod eſt in medio, principale, in q reſidet aīa, qđ mēbrū uirtute unum eſt, operatione plura, non tn̄ indiuiſibile, & hoc noluit hr̄e ex ſuppoſitionibus, nunc accedit ad declarandum inſtr̄ale pricipium motus, quod eſt inſtrumentum aīę, & illius mēbri in quo aīa reſidet. Et primo repetit quæ dicta ſunt de effectiuo pricipio motus, & de partibus ſimplr̄ motis, & dicit. Secūdum rationem igitur eam, quæ dicit cām motꝰ effectiuam, eſt appetitus cauſa quæ mouet, qui appetitus eſt medium, quod motum ab appetibili, mouet aīal, hoc eſt primum eorum, quæ dicta ſunt. Repetit ſecūdum, & dicit. In animatis autem corporibus oportet eſſe tale quoddam corpus, quod quidem motum quidem, non natum autem mouere ulteriores partes, poteſt pati ab altera uirtute ſuperioris membri, & hæc ſunt extremales corporis partes, ut ultimę partes manus & pedum, ſunt enim motę tm̄, & non aptę mouere alias partes, cum nō dentur partes ulteriores, hoc eſt ſecundum eorum, quæ dicta ſunt.

Mouens item neceſſario quadam facultate, & uigore niti debet eoq; magis, q animalia omnia partim natiuum hunc ſpiritum hn̄t, partim eo uigent, atq; alio præcepimus loco quenā ratio ſalutis eiuſmodi ſpiritus ſit.

Mouens itaq; neceſſarium eſt habere quandam potentiam & uirtutem, omnia autem animalia mouentur, & habent ſpiritum cōplantatum & uirtutem propter ipſum. Quæ uero ſeruatio ſpiritus cōplantati ſit, dictum eſt in alijs.

His epilogatis, & ſuppoſitis. nunc accedit ad rem propoſitam & ponit hanc concluſionem, uidelicet, qđ ſpūs cōplātatus ſit inſtrumentum & primum mouens inſtrumentarie, & ratiocinatur ſic, omne mouens neceſſe eſt hr̄e aliquod inſtr̄m, cui inſit uirtus & potentia illius mouentis, omnia animalia, mouentur, et hn̄t ſpiritum innatū cui ineſt uirtus & potentia motus, ergo ſpiritus innatus eſt inſtrumentum, uñ ſyllr̄s recte formatus debet eſſe iſte, id cui ineſt uirtus principalr̄ mouentis, eſt inſtr̄m illius, ſpiritui cōplantato ineſt uirtus principalis mouentis, ergo eſt inſtrumentum animæ & cordis inquit. Mouens itaq; principale neceſſarium eſt habere quandam potentiam & uirtutem, hoc eſt quoddam, cui ineſt uirtus & potentia ſua, hæc eſt uia maioris. Deinde ponit uim minoris, & dicit. Omnia autem animalia mouentur, & habent ſpiritum cōplantatum & ex principijs generationis inſitum, & hn̄t uirtutem motus propter ipſum ſpiritum, ergo ſubaudi ſpiritus innatus eſt inſtrumentum motus. Quo uero ad rē attinet, per ſpiritum innatum, intelligit in animalibus quæ ſanguinem hn̄t, tenuiſſimam eius partem, quæ tenuitate, & raritate uirtutem hēt, per quā pōt mouere aliud & impellere, & per quam poteſt moueri & impelli, ueluti uentꝰ qui ſui tenuitate, & ſui raritate, facile impellitur, & fortiter impellit. In animalibus uero, quæ non hn̄t ſanguinē, ſpiritus eſt aer complantatus, ut libro de ſomno dictū eſt, qui aer eſt pars tenuiſſima eius, quòd in talibus aīalibus ſe habet ut ſanguis, & qm̄ ſpūs reſoluitur propter motus, & inſtauratur, ideo de modo quo inſtauratur, & quæ ſit eius conſeruatio, dicit ſe dixiſſe in libro de generatione aīalium, ubi docuit qđ ſpiritus ſeruatur & inſtauratur alimēto, quo & ſanguis inſtauratur.

At enim uidetur ille ipſe ſpiritus æque ad uitalem originem ſe habere, ut nota in copulis expreſſa quæ impellit, & impellitur ad rem omnino immobilem, ſed quando principium alijs in corde locatur, alijs in eo, quod cordi proportione redditur, ideo natiuus quoq; ſpiritus in eodem uidetur ſedem tenere.

Hoc autem ad principium animale ſilr̄ ſe habere uiſum eſt, ueluti in iuncturis ſignum, q mouet & mouetur, ad immobile.

Quia uero principiũ his quidẽ in corde, his aũt in proportionali eſt, propterea & ſpũs cõplantatus hic uidetur eſſe.

Secunda cõcluſio ponit, inſtrumentale principiũ motus aĩalis eſt in corde, probatur, ita ſe habet ſpũs ad aĩale principium, ſicut ſignum iuncturale ad principium ei⁹ qđ mouet iuncturam, ſed ſubaudi iuncturale ſignum & principium e quo mouetur ſunt ſimul in eodem, ergo animale principium, & ſpiritus ſunt in eodem. ſed principium aĩale eſt in corde uel uicario, ergo & ſpiritus erit in corde, dicit. Hoc aũt. ſ. ſpiritus ad principium animale quod eſt, aĩa, ſimilr ſe habere uiſum eſt, ueluti ſignum qđ eſt in iuncturis, quod mouet & mouetur, ſe habet id eius principiũ immobile, tunc adde, ſed ſignum iuncturale, & principiũ illius ſunt in eodem, ergo ſubaudi, ſpiritus, & principium animale ſunt in eodem, tunc procedit ultra, & dicit. Quia uero principiũ animale. ſ. aĩa, his quidem in corde, his autẽ in proportionali eſt, & ideo concludit, ꝙ hic ſcilicet in corde ſit ſpiritus complantatus, uel in propoctionali.

Aliaq; omnino inſtituenda oratio, utrum eiuſmodi ſpiritus idem ſit, an ſemper diuerſus efficiatur. Idem de reliquis etiam partibus decernendum eſt.

Vtrum uero ſpiritus idem ſit ſemper, aut fiat ſemper alter, ſit ſermo alius, idem enim eſt & de alijs partibus.

Excuſat ſe a quadam queſtione, & dicit. Vtrum uero ſpiritus idem numero ſit ſemper a principio generationis uſq; ad finem uitæ, aut continuo & ſemper fiat alter atq; alter, ſit ſermo alius de re hac. Idem enim ſermo & ratio eſt de ſpiritu, ſicut de alijs partibus, qm̃ ſicut illæ fluunt et effluunt ſecundum materiam, & manent ſecundum formam, ſic ſpiritus manet ſecundum formam, & fluit & refluit ſicut materiam, de hoc abunde in libro de generatione & corruptione.

Quippe cum apposite ad uim mouendi, uigoriſq; afferendi ſe habeant. Motionum opera ſunt pulſus, & tractus, idcirco inſtrumentum & augeſcat, & corripiatur par eſt, talis autem ſpiritus natura, nam in immenſum contrahitur, atq; etiã coactrix, & eandem ob cauſam impultrix eſt, & ad ignea grauitatem, ad contria leuitatem obtinet.

Videtur autem ſe habens ſcite ad id, quod eſt motiuum, & uirtutem exiſtens. Nam opera motuum pulſio & tractio ſunt. Quare oportet inſtrumentum, & augeri poſſe, & contrahi. Talis autem eſt ſpiritus natura, etenim ſine uiolentia contracta & tractiua, & pulſiua eſt pp eandem cauſam, & habet & grauitatem ad ignea, & leuitatem ad contraria.

Oſtendit, ꝙ ſpũs ex parte eius nature ſit accommodatiſſimum inſtrumentum cordis & anime. Et hoc ꝓponit, & dicit. Videtur autem ſpiritus ſe habens ſcite & accommodate ad illud ꝙ eſt motiuum. ſ. aĩa, & ad illud ꝙ uirtutem habet ab anima. ſ. cor, ꝙ uirtutem exhibet membris uirtute anime affert cãm, & dicit. Nam opera motuũ ſunt pulſio, & tractio, ſemper. n. cum animal mouetur, cor pellit mẽbra, & trahit membra, eſt enim motus animalis quoddam cõpoſitum ex mẽbrorum tractio eſt & pulſione, ut probatum eſt. Hinc concludit, ꝙ oportet inſtrumentum eſſe tale, ut augeri poſſit, & hoc, ut mẽbra pellãtur ac extendantur, & tale, ut contrahi poſſit, & hoc ut mẽbra trahantur. Talis autem eſt natura ſpiritus, & enim ſine uiolẽtia contracta eſſe poteſt, & tractiua & pulſiua propter eãdem cãm, qm̃ eſt tenuiſſima & rariſſima pars ſanguinis, & præterea ſpirit⁹ habet grauitatem ad ignea leuia, & ſic eſt aptus deſcendere facile, ut ſeruiat mẽbris inferis, & habet leuitatem ad grauia, & ita poteſt aſcendere facile, ut ſeruiat mẽbris ſuperis, ergo ſpũs eſt accõmodatiſſimũ inſtrumentum cordi & animæ, & ratione qualitatis aptitudinalis, & ratione qualitatis motiuæ.

Enimuero id, quod motionem per locum, non per alterationem allaturum eſt, debet uel grauitatem, uel leuitatem habere, quandoquidem naturalia corpora per exuperantiã inter ſe primas tenet, leue in infimum deprimitur à grauiori domitũ, graue ad ſummum contendit ab leuiori expugnatum. Qua parte, quæ tamen moueatur, anima moueret, & quam ob cauſam, tradidimus.

Oportet autem quod debet mouere, nõ alteratione tale eſſe, obtinent enim ſeinuicem ſecundum exceſſum naturalia corpora, leue quidem deorſum à grauiori deuictum, graue autem ſurſum à leuiori: Qua igitur parte mota, anima mouet dictum eſt, & propter quam cauſam.

Dixit ꝙ ſpiritus dicitur eſſe grauis & leuis, poſſet quis credere, ꝙ ſpũs ſit grauis & leuis alteratione, que fieret, inſpiſſatione a frigido, et rarefactione a calido, ideo oñdit ꝙ ſpiritus non dicitur grauis & leuis, inquantum alterat & ſit denſus a frigido & grauis, aut leuis inquantum rarefit a calido, ſed ſui natura eſt talis, ueluti aer, qui ſpecie eſt leuis & grauis, leuis ad aquam & terram, grauis ad ignẽ. Spũs. n. licet ſit alterabilis ad denſum & rarum, tñ ſui ſpecie ac natura eſt talis, vñ dicit. Oportet aũt ꝙ debet mouere inſtrũaliter oẽ mẽbrum & ſurſum & deorſum, & ſeruire mẽbris ſuperis, et inferis nõ alteratiõe tale eſſe. ſed principalr a ſpecie, & ab eius natura eſſe graue & leue. Affert cauſam, qm̃ quæ ſunt talia alteratione, & corpora naturalia, que alteratione fiunt nunc grauia, nunc leuia, obtinẽt ſeinuicem, & detinent ſecundum exceſſum, nam leue deuictum a grauiori corpore detinẽt deorſum, graue aũt deuictũ a leuiori detinetur ſurſum, at ſpũs nec ſurſum nec deorſum detinetur, ſed ſurſum ſtans, naturaliter ibi manet, deorſum etiam ſtans naturaliter ibi ſtat, ergo natura eſt graue & leue. Quo ad rõnẽ attinet, aĩaduerte ꝙ illud ꝙ eſt graue ex alteratione ut ex cõdẽſatione facta a frigido, uel leue ex rarefactione facta a calido, ui ſtat in contrario loco, & detẽtum ab eo, qđ ipſum excedit, graue. n. ui ſtat ſurſum, & leue, ui ſtat deorſum. At ſpiritus nec ſurſum nec deorſum ſtat ui, immo ubiq; natura ſtat, modo ibi ſit neceſſitas ſtandi, ideo ſpũs eſt natura grauis & leuis, & ſic patet, ꝙ dictum eſt. Epilogat & dicit, qua igit̃ pte mota, mouet anima, quoniam corde & ſpũ, & propter quã cauſam, qm̃ propter appetitum, dictum eſt.

Animal ſane ita conſtitutum eſſe iudicare debemus, ut ciuitatem legibus bene inſtructam, & tẽperatam. In hac enim poſtquam adminiſtrationis ratio ſemel inſtituta eſt, nihil oportet abſentem principem rebus ſingulis, quæ gerãtur, intereſſe, immo uero quiſque officijs fungitur ſuis, ut mandatum eſt, & aliud poſt aliud ex conſuetudine adminiſtratur, et inſtituto. In animalibus hoc ipſum tum per naturam efficitur, tum quod ſingula, quæ ita conſtituantur, ad munera ſua exequenda probe affecta ſunt. Quocirca opus non eſt in quoq; mẽbro animam ineſſe, ſed cum in certo principio conſiſtat, & reliqua mẽbra, q̃ illi adiungantur, uiuũt, atq; officia per naturam obeunt ſua.

Exiſtimandum autem conſtare animal quemadmodum ciuitatem bene legibus rectam. In ciuitate enim cum ſemel ſtabilitus fuerit ordo, nihil opus eſt ſeparato monarcho, quem oportet adeſſe per ſingula eorum, quæ fiunt, ſed ciuis unuſquiſque facit ſua, ut ordinatum eſt, fitq; hoc poſt hoc propter conſuetudinem. In animalibus autem hoc idem propter naturam fit, & quia natum unumquodque ſic conſtantium, facere proprium opus. Quare non oportet in unoquoque eſſe animam, ſed in quodã principio corporis exiſtente, hæc quidem ſupra uiuere, quo apta ſunt, hæc aũt facere opus proprium pp naturam.

Dixit ꝙ aĩa ſecundum potentias ſenſitiuam et motiuã

nõ eſt in ſingulis partibus,ſed in corde,Poſſet aũt hoc uideri ambiguum,qm̃ nõ vr mẽbrum poſſe eſſe, aut operari niſi aia ſit ſibi pręſens ſm oẽa potẽtias,pp hoc Ariſto.ſiſitudine ſumpta a principe,q in ciuitate unus exñs,optime cũcta gubernat,oñdit hoc non eſſe abſurdum de aia, & dicit.Exiſtimandũ autem eſt cõſtare aial quẽadmodum ciuitatẽ bene legibus rectã,& exponit quõ,& quare, & dicit.In ciuitate.n.cum ſemel a principe ſtabilitus eſt ordo, non opus eſt ſeparato monarcho a ſingulis ciuibus, ut cũ ciues uoluerint agere, quæ iuxta leges agẽda ſunt, ut adſit per ſingula eorum quæ fiunt,& ſemper cũ fiunt, ſed ipſe ciuis unuſquis facit ſua ut ſibi per leges ordinatũ eſt.Fit aũt hoc poſt hoc,& ordinate pp legem, & cõſuetudinem a principe ipſis promulgatã. In aialibus ũo hoc idẽ nõ lege aut conſuetudine,ſed pp naturã fit,hoc eſt,quia natum eſt unũquodq; mẽbrum ſic de numero cõſtantiũ, & conſtitutorum a natura facere proprium opus. Ex his cõcludit propoſitum,et dicit. Quare nõ opꝫ in unoq; mẽbro aiam eſſe ſm oẽs ſuas potẽtias, ſed ipſa exñte in qdã principio.ſ.corde,opꝫ hęc qdẽ ſupra uiuere, quo apta ſunt uiuere,hæc autem facere opus propriũ,quo pp naturã apta ſunt facere.Eſt tñ hæc dria, qđ licet aia non inſit ſingulis partibus ſecundum oẽm potẽtiam.ſ.ſenſitiuã & motiuam,tñ ſm ſubſtãtiã,& eſſentiam ſingulis partibꝰ ineſt, ut libello de iuuentute dictum eſt.

Expoſuimus quemadmodum animalia uoluntarijs ſeſe mouerent rationibus & quas ob cauſas.

Quo modo igitur moueantur uoluntarijs motibus animalia,& propter quas cauſas, dictum eſt.

Epilogat,ea quæ dixit de motibus,& dicit.Quo modo igitur moueanť uoluntarijs motibus animalia, & propter quas cauſas,dictum eſt, & per uoluntarios, appetitiuos, quorum principium principale mouens, non natura, ſed appetitus eſt,intelligit,& dicit,propter quas cauſas, quoniam dictæ ſunt oẽs cauſæ & factiuæ,& finales, & principales & inſtrumentariæ.

Atqui non deſunt quædam partes,quæ inuitis etiam motionibus agitentur,cum plurimæ non uoluntarijs agitentur. Motiones inuitas intelligo,quales cordis,& mẽbri genitalis, quæ ſæpenumero ex occurſu rei illa ſeſe mouent, quãquã mens nihil interea decernat,& ſtatuat.Non uoluntarias deſigno, quales ſomnum,uigiliam,ſpirationem ; & reliquas eiuſdem generis, quandoquidem nulli horum ſimpliciter aut uiſum, aut appetitio præeſt.

Mouentur autem & aliquibus inuoluntarijs ſecundũ quaſdam partium,plurimis non uoluntarijs. Dico autem inuoluntarios quidem,ut eum qui cordis, & etiam eum,qui pudendi. Multotiens enim apparente aliquo, non tamen iubente intellectu,mouentur.Non uoluntarios autem,ut ſomnum,& uigiliã, & reſpirationem , & quicũq; alij tales ſunt , nullus.n.horum ſimpliciter domina eſt,aut phãtaſia,aut appetitus.

Cum dixit de motibus animalium uoluntarijs, nũc de inuoluntarijs proponit dicere,ubi aia aduerte,qđ motꝰ,qui animalibus inſunt,quidam ſunt inuoluntarij, qui ideo inuoluntarij ſunt,qm̃ partes illæ mouentur,etiam contra appetitum & uoluntatem, & iſti ſunt motus locales naturaliter partibus aliquibus inexiſtentes,ut arrectio uirge, pulſus cordis,obſcitatio,& id genus.Alij ſunt motus uoluntarij,quorum principium eſt appetitus , & iſti non inſunt contra appetitum,ſed eorum cã eſt appetitus. Alij ſunt nõ uoluntarij,qui nec ſimplr inſunt contra appetitũ, nec ſimpliciter inſunt ſecundum appetitum,ut ſomnus & uigilia, reſpiratio & id genus,de uoluntarijs dictum eſt in hoc libro,de non uoluntarijs dictum eſt proprijs libellis,de reſpiratione dictum eſt proprio libello, & de ſomno & uigilia proprio libello,reſtat ſolum dicere de inuoluntarijs,et eorum cauſis, unde dicit. Mouentur aũt animalia & aliquibus motibus inuoluntarijs ſecundum nonnullas ptes, & mouentur aialia motibus non uoluntarijs, & lõge pluribus,quã inuoluntarijs.motꝰ.n.inuoluntarij pauci ſunt, non uoluntarij,longe plures. Exponit aũt hæc, & dicit. Dico aũt inuoluntarios quidem,ut eum motũ,qui eſt cordis.ſ.pulſus, & etiam eum qui pudendi, ut arrectio uirgę. Multotiens.n.apparente aliquo delectabili,nõ tñ iubente intellectu,mouentur & cor, & uirga. Cor quidem non tm̃ pulſu,ſed ſaltu,ut in timoribus, & amoribus, uirga ũo ab apparenti delectabili,ſunt ergo iſti inuolũtarij,qm̃ cõtra uoluntatem,& ſecundum naturam facti.Exponit deinde qui ſint non uoluntarij.& dicit.Non uoluntarios autem dico,ut ſomnum, & uigiliam & reſpirationem,& quicũq; alij tales ſunt,ut tuſſis, & ſternutamenta,quæ prohiberi põt. Reddit cãm cur nõ uoluntarij dicantur,& dicit. Nullus enim horum ſimpliciter domina eſt , aut phantaſia,aut appetitus,ſed ſunt partim & partim,quodammodo mixti motus,& ſic nec ſimpliciter naturales, nec ſimpliciter uoluntarij.

Sed cum neceſſe ſit animalia naturali quadam uariari alteratione,ideo neceſſe eſt per occurſum rei illa commoueri . Partium quæ alterationem contrahunt, aliæ augentur , aliæ diminuantur, propterea non ex motu, & commutatione innatæ mutationes mutuo ſe ſequantur, & continentur.

Sed quoniam neceſſe eſt alterari animalia , naturali alteratione. Alteratis autem partibus,hæc quidem augeri , hæc autẽ diminui,quare moueri iam atque mutari , ut natæ ſunt habere mutationem adinuicem.

Aſſignat cãm talium motuũ, & uult cãm eſſe naturalẽ alterationem qua partes aialis ſunt aptę alterari.Cũ.n.tales motus pendeant ab alterationibus , quibus partes naturaliter ſunt aptę alterari , ergo ſi alterationes ſunt naturales, & partes naturaliter illis alterabiles , ſequitur, ut motus tales pẽdẽtes a talibus:naturaliter,& inuolũtarię inſint,unde dicit.Sed qm̃ neceſſe eſt alterari animalia naturali alteratione,alteratis aũt partibus naturali alteratione,neceſſe eſt hæc quidẽ augeri ut uirga, ſi alterata eſt ad cãm uẽtoſum,hęc aũt diminui, ut ſi alterata erit ad frigidum. Quare neceſſe eſt illis alterationibus partes moueri,modo quo natæ ſunt hr̃e mutationem adinuicem,accedente ergo calido ad uirgam, cum illa ſit apta moueri arrectionis motu,arrigetur,accedẽte frigido ad cor, & repellente calidum,cum calidum cordis ſit aptũ ſaltare, ſaltat cor. Quare cum alterationes,quæ ſunt cauſæ, & partes,quæ ſunt ſubiecta, ſint naturalia, motus q ex his ſunt, erunt inuoluntarij.

Naturales uero motionum cauſæ & partium prædictarum inuitę impulſas excitantur, ut alteratio inciderit. Si quidem notio, & uiſum, ut ſupra docuimus, agentes pariunt affectiones, quia rerum agentium imagines effingunt, & afferunt.

Cauſæ autem motuũ naturales,caliditas & frigiditas, quæ extrinſecus & intrinſecus,occurrunt,ſunt, & præter rationẽ facti motus dictarum partium,alteratione occurrẽte fiunt . Intellectio.n. & phantaſia,ut dictum eſt prius,factiua paſſionum afferunt,ſpecies enim factiuorum afferunt.

Dixit motus illarum partium eſſe naturales,& inuoluntarios,quo pendent ab alterationibus naturalibus illarũ partium,nũc dat cãm alterationum,& dicit. Cauſæ autẽ motuũ hoc eſt alterationum naturales ſunt frigiditas & caliditas,quæ extrinſecus a continente,& intrinſecꝰ a corde ſpũs mittente,occurrũt,occurrunt dico , & fiunt dicti motus alterationis dictarum partium pręter rõnẽ & uoluntatẽ,naturaliter alteratione incidente, & intꝰ & extra, nam cum calidum & frigidum occurrunt , intellectus & phantaſia afferũt ea,quæ paſſiones afferunt,qm̃ afferunt

tus præter rationem in partibus, quandoq; autem non? Cauſa eſt, quoniam aliquando ineſt paßiua materia, quandoq; autem non tanta, aut non talis.

Remouet pulchrũ dubium, & eſt, cur præſente eodem delectabili diuerſis hoĩbus illud intelligẽtibus, alteri mot⁹ fit uirgę, alteri ũo nõ. Ampli⁹ pręſente eodem uoluptifico uno tpe fit motus uirgę, altero tpe nõ, & hoc ꝓponit, & dicit. Cur aũt qñq; qdẽ eadẽ intelligẽtib⁹. ſ. eadẽ uoluptifica, fiãt motus in partib⁹, ꝗ ſunt ꝑter rõnẽ, ut arrectio, & cordis ſaltus, qñq; autẽ nõ. Aſſignat cãm, & dicit. Cauſa eſt, qm̃ aliqñ ineſt nob̃ paſſiua materia, hoc eſt diſpõ debita in quãto & q̃li, & i gradu ſufficiẽtibus ut particula ſit apta ſuſcipere motũ, qñq; aũt, nõ ĩeſt, uel nõ tãta, uel nõ talis. Virga. n. aliqñ non arrigitur, quoniam deficit materia ſꝑmatica uentoſa, quę facit & diſponit ad arrectionẽ.

De partibus per ſingula animaliam genera, et de anima diſputauimus, item cauſas ſenſus, & ſenſilium, memoriæ, & reminiſcentiæ, ſomni, & uigiliæ, communiſq; animalium motionis reddidimus. Reliquum eſt, ut ortus perſequamur.

De partibus igitur uniuſcuiuſq; animalium, & de anima. Adhuc autẽ & de ſenſu, & memoria, et cõi motu, diximus cauſas, reliquum aũt eſt de generatione dicere.

Epilogat, ex quo epilogo patet ſciam de aĩa, ſaltẽ quo ad eã partem, quæ eſt naturalis, eſſe partẽ ſcientię de aĩalibus. Patet etiam micra phyſica, hoc eſt parua naturalia eẽ partes librorum de aĩalibus. Patet etiã ordo aliquo modo inter hos libros, utrũ in hoc libro excuſatum me uolo, nam in exẽplari meo gręco reperi innumeros errores, nec potui habere plura exẽplaria, licet omni diligentia perqſicrim. Ideo ſi lector rꝑperies aliquos errores, potius corruptioni librorum aſcribas, quam negligentiæ meæ. Maxime cum commentaria hæc potius ad meam quã ad aliorum utilitatem confecerim.

Finis Piſis tertio Maĳ. M.D.XXI.

ARISTOTELIS DE LONGITVDINE, ET *Breuitate uitæ Libellus cũ Auguſtini Niphi Medices Philoſophi Sueſſani commentariis.*

Cur autem animantium aliæ plus temporis, aliæ minus uiuant, atque omnino cur uita longa ſit aut breuis, cauſas conſideremus addecet.

De eo autem quod eſt, hæc quidem eſſe longe uitæ animalium, hæc autem breuis uitæ, & de uitæ totaliter longitudine & breuitate, conſiderandum cauſas.

Circa librum preſentem, Ariſto. ut optimus rhetor, primo pręmittit exordium, ſecundo accedit ad narrationẽ. In exordio primo inſinuat intẽtionem, & dicit, uelle ſe de cauſis dicere, cur animalium alia lõgeua, alia min⁹ uiuacia ſint, & non modo de animalibus, ſed etiam de omnib⁹ uiuentibus uniuerſaliter cauſas proponit dicere, cur alia lõgeua, alia breuis uitæ ſint. Quare inſinuat duo alterũ ſpeciatim. ſ. cur animalium alia longę uitę, alia breuis ſint. Alterum uero generatim, cur uiuẽtium quorũcũq; alia longę, alia breuis uitæ ſint unde dicit. De eo aũt, ꝙ eſt, hæc quidem animalium, eſſe longę uitę, hęc autẽ breuis uitæ, hoc eſt primum, & totaliter, hoc eſt ṽr de uitæ longitudine & breuitate, non ſolum animalium, ſed etiam quorũcũq; uiuentium, ut plantarum, conſiderandum eſt cauſas, dixit autem {. Conſiderãdum eſt cãs, } qm̃ alia eſſe longæ, alia breuis uitæ ſupponit tanquã per ſe notum, ut poſtea dicemus. Cauſas uero perquirere oportet, quæ ſunt ignotæ, propoſuit autem inſinuando intentione min⁹ commune, & poſtea uniuerſalius, qm̃ ut rhetor inſinuat, cuius oratio procedere debet ad accrementum.

Sed enim ita ordiendum eſt, ut contemplationis initium ſumatur dubitando de his (non enim certum eſt) utrum diuerſa ſit an eadem cunctis animantibus ac plantis cauſa, cur illarũ quædam diu, quædam parum uiuant, & harum aliæ annua, aliæ diuturniore uita fruantur.

Principium autem conſiderationis neceſſarium primo, ex eo ꝙ eſt dubitare de ipſis (non enim eſt palam) utrũ alia, an eadem cauſa omnibus animalibus & plantis, eius quod eſt hæc quidem eſſe longæ uitæ, hæc autem breuis, etenim plantarum has quidem pauci temporis, has autem multum durabilem habere uitam.

Inſinuata intentione, nunc legentes, aut auditores facit attentos. & primo oſtendendo, ea quæ dictur⁹ eſt eſſe magna, atq; difficilia. Attentos. n. facimus ut Ariſto. inquit, cum magna, cum ſua, cum noua, cum icũda promittim⁹, ſecundo uero oſtendendo eſſe noua, atq; iocunda. De primo dupliciter hæc, quæ propoſuit, eſſe difficilia oſtendit, primo ex parte differentiæ generũ, ſecundo ex parte differentiæ ſpecierum. Ex parte dr̃iæ generũ quidem, qm̃ non eſt perſpicuum utrum eadem ſit cã longę uel breuis uitæ ĩ animalibus, quæ eſt in plantis, & econtrario, & hoc inqt. Principium autem cõſiderationis neceſſarium primo erit ex eo qđ eſt dubitare de ipſis, qm̃ nõ eſt palam utrũ alia, an eadem cã oĩbus aĩalibus, & plantis ſit, eius quod eſt, hæc quidem eſſe longę uitæ, hæc autem breuis. & quoniam in plantis hæc differentia magis latet, qm̃ minus a nobis eſt obſeruabilis, addit hãc differentiam eſſe ueram etiam in plantis, & inquit. Etenim plantarum ſupple neceſſarium eſt has quidem eſſe pauci temporis, has autem multum durabilẽ habere uitam, eſt ergo propoſita intẽtio magna ex parte dr̃ię generum.

Præterea, utrum natura conſtantium eadem ſint lõgæua & natura incolumia, an diſtincta ſint. Et utrum eadem ſint uitæ breuis & ualetudinaria, an per aliquos quidem morbos corpora quæ natura ualetudinaria ſunt ad eorum naturam accedant quæ breuiore uita frui ſolẽt, per aliquos uero ualetudinaria eſſe quæ longæua ſunt nihil obſtet.

Adhuc autem, utrum eadem quæ longæ uitæ, & quæ ſecundum naturam ſana natura conſtantium, an ſeparata ſunt. Et quod breuis uitæ, & languoroſum, aut ſecũdum quoſdam quidem languores appropinquant languoroſa ſecundum naturam corpora ĳs quæ breuis uitæ, ſecundum quoſdã aũt nihil prohibet languoroſos, longæ uitæ exiſtentes,

Ex parte ũo eorum, quæ ſunt eiuſdem generis, etiã difficultas patet. Eſt enim quęſtio, utrum eorum uiuentium, q̃ natura conſtant, eadem ſint, longę uitæ, quæ ſunt ſecundũ naturam ſana, an ſeparata hęc ſint, atq; differant, adeo, ꝙ ſint corpora aliqua natura ipſa ſimplr̃ ſana, quę ſint breuis uitæ, & non longeua. Similiter eſt quęſtio etiam utrum quod eſt breuis uitæ ſit languoroſum, & econtrario corpus natura languoroſum ſit breuis uitę. Eſt etiam quæſtio an ſint, quædam corpora ægrota naturaliter ſm quoſdam languores, quæ appropinquant ĳs corporibus quæ ſunt breuis uitæ, ſecundum quoſdam ũo alios morbos nihil prohibet languoroſa eſſe longæ uitæ exiſtentia, hæc eſt difficultas ex parte eorum, quę ſunt eiuſdem generis. Quo uero ad uerba attinet, Ariſto. per natura ſana, intelligit, quę Galenus in techna intellexit. ſ. corpora a principĳs natura non apta ægrotare, quæ appellat ſimpliciter ſana. Eſt enim corp⁹ ſanum ſimplr̃, quod ex principĳs generationis eſt ineptum ægritudinibus. Vtrum ũo tale cor- Simplr̃ ſana corpa.

pus ſit ſimpliciter temperatum, Ariſto. nõ curat. ipſe enim per corpora natura ſana intelligit illa, quæ per ętatẽ unq̃, aut raro ægrotant, cum ex principijs generationis ſint minus ægrotare apta, utrum ṽo hæc ſint tẽperata, uel non: Ariſto. nõ curat: cum ad q̃õnem nihil cõferat. Adiecit ṽo Ariſto. { natu a conſtantium, } q̃m nonnulli crediderũt corpora ſimpl'r. ſana poſſe fieri arte. Ad tollendum hoc, uerbum illud addidit, per languoroſa ṽo corpora intelligit quę apta ſunt ægrotare ex pricipijs generationis, quę que ex leui cauſa occurrente egrotant, ut Herodicus fuiſſe fertur, quemadmodum Ariſto inquit primo rhetoricorũ. Ille. n. ut ſanus eſſet, quibus homines utunt̃, ijs oĩbus, aut plurimis abſtinebat. erat. n. corpus ex principijs naturę aptum facile ex omni leui cã ęgrotare, tale corpus appellat Druſianus monachus ęgrum ſimpl'r. Per corpora ṽo, quę ex principijs naturę, ſunt apta ægrotare quibuſdam ęgritudinibus, intelligit ea, quæ ex principijs generationis, cõtrahunt, quoſdam morbos a uirtute parentum, aut ſtellarum, aut aliarum cauſarum. Naſcuntur enim quædã corpora ex principijs generationis parata incurrere podagras, alia calculum, alia lepram alia febres, alia alias, ideo q eſt difficultas an ſint quædam corpora apta ægrotare quibuſdam morbis ex principijs generationis ꝓpagatis, quæ non obſtantibus illis morbis, poſſint eſſe longęua, ut dicit̃ de podagra, & de malo hemorroidum, & cæteris id genus. Alia uero quibuſdam ægrotari apta, non ſint longæua, ut quę naſcerẽtur epileptica, uel parata febricitare. Patet ergo ex his, ꝙ ex parte eorum, quæ ſunt eiuſdem generis tribus modis propoſita inteotio eſt magna, primo utrũ quęcũq; a natura ſint apta permanere ſana, omnia ſint lõgęua. Secundo utrũ a natura apta ægrotare quauis ęgritudine ſint breuis uitę. Tertio utrum aliqua ægrotari apta quibuſdam morbis ſint longæua, aliqua uero quibuſdam alijs, ſint breuis uitę. Patet ergo propoſitæ intentionis magnitudo. Quo ṽo ad cõſtructionẽ attinet, aĩaduerte, ꝙ Ariſto. mutat in adiectiuis gen⁹, dicit. n. aut ſecundũ quoſdam quidem languores appropinquant languoroſa, poſtea dicit. Nihil prohibet languoroſos eſſe ubi primo loquitur in neutro genere, in ſecundo loquitur in maſculino. Intellige ergo primum ad corpora relatum, ſecũdum ṽo ad hoĩes, nõ tñ eſſet error, ſi utrũq; in genere neutro legeret̃, ea. n. ꝯſtructione gręci utunt̃, nos ṽo non.

Quæ languoroſa corpa. Herodicus

Quæ corpa ex principiis natura ſunt certis morbis languida.

Intẽtionis magnitudo.

De cõſtructione.

De ſomno igitur & uigilia, dictum eſt prius, de uita uero & morte, ſimiliter & de morbo & ſanitate quod quidẽ ad naturalem attineat philoſophiam: dicendum poſterius. Nunc autem de cauſa cur altera longam, altera breuem uitam agant, quemadmodum iam diximus, tractandum eſt.

De ſomno igitur & uigilia, dictum eſt prius, de uita autem & morte, dicendum eſt poſterius, ſimiliter autem & de languore & ſanitate, quantum attinet ad naturalem philoſophiam. Nunc autẽ de cauſa eius quod eſt hæc quidẽ eſſe lõgæ uitæ, hæc aũt breuis uitæ, ſicut dictum eſt prius, cõſiderandum.

Cum fecit attentos ex magnitudine rei propoſitę, nũc facit attentos ex iocunditate, & nouitate. Sunt. n. iocũda, quæ ordinatę ponũtur primo rhetoricorum, ideo ordinat præſentem intentionem ad præcedentia, & ad ſequẽtia, innuens hanc intentionem eſſe quid noui, cum ſit alia ab his, quę olim dicta ſunt, unde inquit. De ſomno igit̃ & uigilia, dictum eſt pri⁹, uita autem & morte dicendũ eſt poſterius. Similiter autem dicendum eſt poſterius de languore & ſanitate, non quidem ſpeciatim, ſed quantum attinet ad philoſophiam naturalem, ſpeciatim enim de ea agit medicus. Nunc aũt de cauſa eius, quod eſt eſſe, hæc quidem longæ uitę, hæc autem breuis uitæ, ſicut prius propoſuimus. Conſiderandum eſt, in quibus patet ex ordine iocunditas, ex additione ṽo ad ea, quę dixim⁹, nouitas Tacuit autem alios libellos, ut de ſenſu, & ſenſibili, de memoria & reminiſcentia & de alijs, quoniam intellexit per illud uerbum de ſomno & uigilia, q̃m omnes huic quaſi adminiculi ſupponuntur. Hęc de exordio.

Sane hac differentia genera tota à totis generibus, et eorum quæ ſub una ſpecie collocantur alia ab alijs: differunt. Generatim differre dico, ut hominem ab equo, nam genus hominum, uiuacius eſt, quam equorum. Speciatim, ut hominem ab homine, eorum n. hominum qui locorum intercapedine ſeiuncti ſunt, alij uita ſunt longiore, alij breuiore, qui enim in calidis degunt regionibus, diutius, qui in algidis, minus uiuere aſſolent. Quin immo ex hiſce qui eundem tenent locum, nõnulli pari modo ea ipſa inter ſe diſcrepant differentia.

Sunt autem habentia differentiam hanc, & tota ad tota genera, & eorum quæ ſub una ſpecie, alia ad alia. Dico autem ſecundum genus quidem differre, ut hominem ab equo, longioris enim uitæ genus hominum, quam quod equorum. Secũdum ſpeciem autem, hominem ab homine, ſunt enim homines, hi quidem longæ uitæ, hi autem breuis uitæ, alteri ſecũdum altera loca diſtantes, quæ enim in calidis gentium, longioris uitæ, quæ autem in frigidis, breuioris uitæ. Et eundem autem locum habitãtiũ: differunt ſimiliter aliqui hac differentia abinuicem.

Verba hæc poſſunt eſſe de exordio, & pñt de narratione intelligi. In græcis codicibus de exordio intelligi uidẽtur. Leguntur. n. ſic { Adhuc aũt hñtia dr̃iam hanc, & tota ad tota genera } q. d. Nũc aũt de cã eius, quod eſt hęc quidem eſſe longæ uitæ, hæc autem breuis uitę, ſicut dictum eſt prius, conſiderandum eſt. Adhuc autem conſiderandum eſt habentia dr̃iam hanc, & tota genera ad tota genera, & eorum quæ ſub una ſpecie alia ad alia. q. d. non ſolum eſt conſiderandum cauſas cur alia uiuacia alia breuis uitę ſint. Sed etiam conſiderandum eſt ea, quorum tota genera ad tota hanc dr̃iam hñt, & ea, quorum ſpẽs ad ſpẽs talem hñt dr̃iã, hęc aũt addit, ut faciat attentos, oſtẽdens hæc iocunda eſſe, non ſolum ordine, ſed rerum nouitate. Sed q̃m in trãſ ationibus antiquis uerba hæc legunt̃ alio modo. ſ. quaſi expoſitiuę, ideo uidẽtur de narratione. Ideo uidetur ꝙ antequam exequatur intentionẽ propoſitam præmittat duas animalium dr̃ias penes longeuũ, & eſſe breuis uitæ. Primam quidem penes totum genus, ſecundam uero penes ſpeciem Penes genus quidem dicit, dico autem ſecundũ genus quidem differre, ut hominem ab equo, quatenus genus hominum longioris uitę eſt, q̃ genus equorum. Accepit autem gen⁹ pro ſpecie, modo quo philoſophi morales utuntur, penes ſpeciem uero, ut hominem ab homine, ſunt. n. hoĩes hi quidem longæ uitæ, hi autem breuis uitæ, utpote alteri ac diſtantes ſecundum loca. Nam quæ gentium in calidis locis degunt, ſunt longioris uitæ, quæ autem degunt in frigidis, ſunt breuioris uitæ, & ſic penes locum in eadem hominum ſpecie alij ſunt uitæ longioris, alij breuioris. Amplius in eodem loco alij uiuũt longius alij breuius, hæ ſunt animalium differentiæ, quas pręmittit. Sed cur pręmittat has dr̃ias, dicamus, nã quæſtio ſi eſt, ſemper præcedit quæſtionem ꝓp quid eſt, cũ ergo propoſuit aſſignare cauſas, dr̃iarum uitæ penes longitudinem, & breuitatem, decebat prius exponere ita eſſe, ꝙ alia aĩalia uiuunt longius, alia breuius, et in eadẽ quoq; ſpecie penes diuerſa loca, et in eodem loco penes diuerſas naturas, hac ratione has dr̃ias præmittit. Ex his patere poteſt, aſtronomiæ incertitudo circa annos uitæ. Nam ſiue annos uitæ ſumpſerimus ex apheſi atq; anacheſi, ut Ptolomeus docet, ſiue ex annimenſore, quem arabes alchocoden uocãt, ac ilegium, impoſſe aſtronomum eſt certitudinẽ hr̃e, q̃m differentię locorum ſunt aſtronomis incertę. Nõ enim aliquis aſtronomus, docuit apheram æthiopũ alios annos hr̃e, alios apheram ſytharum, alios hominum, qui in medijs locis uiuunt. Ptolome⁹. n. ſcribens in Alexãdria unicuiq; gradui apheſis conſtituit annũ, ꝙ nõn eſt uerum

Contra aſtronomos de annis uitæ.

apud

apud omnes regiones. Nec annimenſor, ſiue alchocoden arabum eſt promittens annos eodem modo in omnibus regionibus: ideo de annis uitæ aſtronomi non poſſunt certa dicere. Philoſophi autem ſolum uniuerſaliter has dñias tradunt, ſpeciatim uero eas aſſignare, non eſt philoſophi.

Porro ſumere conuenit: quid ſit inter ea quæ natura conſtant quod facile corrumpatur, & quid quod ægre.

Oportet autē accipere: quid facile corruptibile in natura connſtantibus, & quid non facile corruptibile.

Nunc, ut mihi uidetur, accedit ad narrationē: & primo ſumit quid ſit facile corruptibile: & quid non facile corruptibile: nam, ut Philoponus notauit primo de generatione, qui doctrinā tradit, definitiones, & ſuppoſitiones ſibi conſtituit. Deinde ex illis demonſtrat cōcluſiones. & hoc proponit, cum inquit. Oportet autem accipere, in natura conſtantibus, hoc eſt in rebus ipſis naturalibus, primo qd facile corruptibile, & quid non facile corruptibile, & ſic hęc ſumit, ut definitiones.

Nam ignis & aqua, & quæ his cognata ſunt: cum eandem facultatem minime habeant, ſibi mutuo cauſæ ſunt generationis atq; corruptionis. Proinde ſingula quoq; alia quæ ex hiſce ſunt atque conſtant, & non ex multis per congeriem uti domus: eorum naturam participent ratio congrua exiſtit.

Ignis enim & aqua & his cognata: non habentia eandem uirtutem, exiſtunt generationis & corruptionis cauſa ſibiinuicem. Quare & quælibet aliorum ex his exiſtentia & conſtituta, participare horum naturam rationabile: quæcunq; non compoſitione ex multis ſunt ut domus.

Anteq̃ definiat quid facile, quidue difficile corruptibile ſit, reſumit breuibus cauſam corruptionis rerum, & primo quidem in ſubſtantijs. Secundo uero in accidentibus: & quoniam ſubſtātiæ alię ſunt ſimplices, ut elemēta, aliæ ex elemētis miſtæ. Exponit primo cauſas corruptionis in elementis, deinde in miſtis. De prima parte dicit, ꝙ elemēta ſunt inuicem corruptibilia, quoniam ſunt inuicem contraria. unde dicit. Ignis. n. & aqua, & alia elemēta cognita his. ſ. aer, & terra nō habentia eandē uirtutem, ſed exiſtentia contraria, exiſtunt generationis, & corruptionis cauſa ſibijnuicem, ut ſecundo de generatione dictū eſt. Tacuit autem materiam: quoniā non poſſunt elemēta eſſe cōtraria: niſi cōueniant in materia: ſic igiť elementa inuicē ſunt corruptibilia: quoniā ſunt cōtraria. De ſecūda parte dicit, ꝙ miſta, quæ non cōgregatione ex elemētis ſunt, ut domus ex lignis & lapidibus cōgregatione ſit, corruptibilia ſunt, quoniam conſtant ex elemētis. unde dicit. Quare & quęlibet aliorū ex his elemētis exiſtentia cōſtituta, quæcūq; ex elemētis conſtant, non ut domus cōpoſitione ac cōgregatione ex multis cōſtat, participare horū naturam rationabile eſt: dico participare horꝫ naturā. ſ. quo ad corruptionem, hoc eſt ut ſint corruptibilia: quia conſtant ex elemētis: quæ per ſe corruptibilia ſunt. Ex his ſequitur ꝙ

Dubō elemēta ſunt corruptibilia, quia habēt cōtraria: miſta uero, quoniam cōſtant ex elemētis contrarijs. Sed quæres. utrum omne miſtū ſit corruptibile ab intrinſeco, uideť ꝙ ſic, quoniam Ariſtot. ait miſta corrūpi, quoniam conſtāt ex contrarijs. ergo omne miſtū ab intrinſeco eſt corruptibile. Ex alio uideť ꝙ nō corrūpatur niſi applicet ſibi corrumpens, ut ſi aurū eſſet uniforme in toto, & unius rationis in ſingulis partibus. Dicēdum ꝙ nihil pōt corrūpi in ſubſtātijs, niſi applicet corrumpens, uerū hæc eſt differentia inter elemētum, & miſtū, ꝙ miſtū ab intrinſeco habet duas cauſas inclinātes ad corruptionē. ſ. materiā, & contraria ex quibus cōſtat. At elemētum ab intrinſeco habet unam tantū. ſ. materiam cōmunem: & ideo miſta dicūtur ab intrinſeco corruptibilia, elemēta uero ab extrinſeco: nō quidem miſta ab intrinſeco: ꝙ corrūpi poſſint ſine corrūpente, ſed quia potius cauſa intrinſeca ſunt corruptibilia quam ratione extrinſeca: elemēta uero ab extrinſeco: non ꝙ ab intrinſeco non ſint corruptibilia, ſed quoniā potius cauſa extrinſeca corrumpuntur.

Sed de cæteris: alia ratio eſt. Plurimis enim ex hiſce quæ ſunt, peculiares competunt corruptiones: ceu ſciētiæ, ſanitati, morbo, & eiuſmodi: quippe quæ corrumpi ſoleant: etiam non corruptis ſuſceptiuis, ſed ſeruatis, quandoquidem ignorātiam, reminiſcentia atque diſciplina corrumpere ſolent: ſcientiam, obliuio & deceptio. Per accidens tamen: cæterorum corruptiones, rerum naturalium interitus ſequūtur. nam cum animalia ipſa intereunt: eorundem & ſanitas & ſcientia corrumpitur.

De alijs igitur: alia ratio. Sunt enim & propriæ corruptiones multis entium: ut ſcientiæ, ſanitati, & ægritudini: hæc enim corrumpuntur: etiam non corruptis ſuſceptiuis: ſed ſaluatis. ut ignorantiæ quidem corruptio, reminiſcentia & eruditio: ſcientiæ autem, obliuio & deceptio. Secundum accidens autem conſequuntur naturalia: aliorum corruptiones. corruptis enim animalibus: corrumpantur & ſcientia & ſanitas quæ in animalibus.

Hactenus de cauſis corruptionis ſubſtantiarum: nunc de cauſis corruptionis accidentiū. Vbi animaduertendū, ꝙ accidentium alia habēt cōtraria, alia uero non habent contraria, habēt cōtraria ut ſciētia, ſanitas, & ægritudo: contraria enim ſciētiæ ſunt obliuio, & ignorantia. ſanitas uero, & ægritudo inuicē contrariæ ſunt. dimēſiones uero & figuræ accidētia ſunt: quæ non habēt cōtraria. Tunc Ariſtot. uult ꝙ accidētia, quę habēt contraria, dupliciter corrumpuntur. Vno modo adueniēte in eodem ſubiecto ſuo cōtrario, & ſic corrūpuntur ſaluato eorum ſubiecto. Alio modo corrūpuntur, conſecutiue. ſ. eorꝫ ſubiecto corrupto. At accidētia: quæ non habēt cōtrarium uno modo tantum corrūpuntur. ſ. eorū ſubiecto corrupto. unde dicit. De alijs igitur eſt alia corruptionis ratio, & per alia intelligit, quæ nec ſunt miſta, nec elemēta, ſed ſunt accidētia: & per igitur, non illationis uim, ſed aduerſationis ſumit, utputa igitur pro aūt. Exponit aūt quomodo ſit alia corruptionis ratio: & dicit. Sunt. n. & ꝓpriæ, & per ſe corruptiones multis eorꝫ entium. ſ. illis. quibus correſpondet cōtrarium: ut ſciētiæ, ſanitati, & ægritudini. ſ. aduētu contrarijs in eodē ſubiecto: nam hæc corrūpuntur, ut inquit, etiam non corruptis ſuſceptiuis, ſed ſaluatis eorum ſubiectis: ut ignorātiæ quidē corruptio eſt reminiſcētia, & eruditio. Duplex. n. ignorantia eſt, altera, quæ ex obliuione prioris ſciētiæ facta eſt in aīa, & hæc tolliť per reminiſcētiam. Altera ex diſpoſitione contraria inducta aut ab ſe, aut a malis præceptoribus: & hęc tolliť per eruditionem inductā a bonis pręceptoribus. Sed dices, nūquid ignorantię corruptio ſit reminiſcētia uel eruditio: uideť ꝙ nō, qm̄ reminiſcētia uel eruditio manet, corruptio ignorātiæ abeſt. Dicēdum ꝙ tales ꝓpoſitiones ſunt intelligēdę cauſaliter, ſicut illa tonitruū eſt extinctio ignis in nubibus. Corrumpitur. n. ignorātia aduētu reminiſcentiæ uel eruditionis: ideo ſubſcribit ſcientiæ aūt. ſ. corruptio eſt obliuio, & deceptio: pōt. n. deleri ſcientia ab aīa alicuius obliuione, aut deceptione facta ab aliquo ſyllogiſmo deceptorio, ut pluries ſit ſic igiť uno modo accidētia corrūpi poſſunt a contrarijs. Deinde aſſignat ſm modum, & inquit. Secundū accidēs aūt corruptiones aliorꝫ accidentium a ſubſtātijs, conſequunť naturalia, hoc eſt corruptiones ſubiectorū, quæ ſunt entia naturalia, & corruptibilia. Cuius cauſam affert. Corruptis. n. animalibus corrūpuntur ſcientia, & ſanitas, quæ erant in animalibus: & ſic patet, ꝙ accidentia, quæ cōtrarium habent, dupliciter corrumpi poſſunt. Vno modo per ſe aduentu contrarij in eodem ſubiecto, & ſic corrumpuntur ſaluatis ſubiectis: alio modo per accidens, & ſic corrumpuntur corruptis ſubiectis: ex quo ſequitur ꝙ accidentia: quæ non habent contrarium uno modo tantum corrumpuntur ſcilicet per accidens ſubiectis eorum corruptis.

Quocirca: & de anima per hæc ratiocinari quiſpiam profecto poteſt. Nam ſi anima haudquaquàm natura ſubſiſtat, ſed ut ſcientia in anima ſic & anima in corpore ſit: erit nimirum ipſius quædam etiam alia corruptio præter eam qua, cum corpus interit, corrumpi ſolet. Quare, cum nulla talis eſſe uideatur: alio ſane pacto cum corpore iniit ſocietatem.

Quapropter: & de anima ratiocinabitur quis utique, ex his. Si enim eſt non natura, ſed quemadmodum ſcientia in anima ſic & anima in corpore: erit utique ipſius & alia corruptio præter corruptionem qua corrumpitur corrupto corpore. Quare, quoniam non uidetur eſſe talis: aliter utique ſe habebit ad corporis communionem.

Sed dubitat de anima, quo modo corrũpatur: nã cum non ſit elementum, nec miſtũ naturale, ſed ſit ad corpus, ut ſcientia ad animam, tunc anima poterit dupl'r corrumpi. ſ. corruptione per ſe. ſ. aduentu contrarij in eodem ſubiecto eius ſubiecto ſaluato, & per accidens corrupto eius ſubiecto corpore: quod falſum eſt, qm̄ nõ corrũpitur niſi per accidens corrupto ſubiecto, unde dicit. Et de anima rationabitur quis utiq; ex his, quæ nunc dicta ſunt, nam ſi non eſt natura. ſ. nec miſtũ, nec elementum: ſed quẽadmodum ſcientia eſt in anima: ſic & anima eſt in corpore, ſi inq̃ ſic eſt, erit utiq; ipſius & alia corruptio. ſ. propria aduentu contrarij præter corruptionem, qua corrumpit̃ corrupto corpore. Rñdet, ꝙ anima non ita ad corpus ſe habet, ut ſcientia ad animam, qm̄ anima eſt corporis ſubſtãtialis perfectio: ſcientia uero eſt animę accidẽtalis: & ſic anima non põt per ſe corrumpi, niſi toto corpore animato corrupto. Præterea ſcientia habet contrarium per ſe in eodem ſubiecto: anima ſolum per accidens, unde dicit. Quare qm̄ non uidet̃ eſſe anima talis. ſ. ut ſcientia ad animam, aliter utiq; ſe habebit ad corporis unionem hoc eſt totalitatem: qm̄ anima eſt pars ſubſtãtialis totius animati: & prima perfectio corporis: ſcientia uero non ſic ſe habet ad ipſam animam. Ex his accipiunt̃ duo. Primum ꝙ ſcientia corrumpat̃ corruptis animalibus, qđ eſſe non põt, niſi anima corrumpat̃: habet̃ ſecundo ꝙ anima corrumpatur, cuius ſcientia eſt perfectio, & ſic uidet̃ ꝙ intellectiua anima corrumpat̃ corrupto corpore: hic. n. locus ualde fauet his, qui animi mortalitatẽ ſuſtinent de mente Ariſto. Secundo principaliter dubitatur quot ſint modi corruptionis. Tertio quomodo ſcientia in intellectu habituata poſſit per obliuionẽ, & per deceptionem ab intellectu deſinere: cum habitus ſcientiæ non depẽdeat ab organis ſenſitiuis, niſi in fieri, non autem in facto eſſe.

Digreſſio pulchra.

Aluerniatis ad primam dicit, ꝙ Ariſtot. non de intellectiua anima loquit̃, ſed de ſenſitiua atq; uegetatiua: qđ quidem mihi uidetur difficile, cum loquat̃ de ea anima: cuius ſciẽtia eſt perfectio, quę eſſe non poteſt niſi intellectiua. Propterea uidetur mihi ꝙ Ariſtote. hæc, quæ de anima dicit, non aſſerendo dicat, ſed ſolum exemplificando, ut oſtendat, non omne qđ ita ad corpus ſe habet, ut ſciẽtia ad animam poſſit corrumpi dupliciter, nam dato ꝙ anima ſit corruptibilis, anima ſe habet ad corpus, ut ſcientia ad animam, & tamen ſolum per accidens corrumpitur. ſ. corrupto ſubiecto: & non per ſe a proprio cõtrario, ſimiliter id qđ de ſcientia dicit, ut exemplum eſſe dictũ intelligas. ſ. ut oſtendat aliquid corrumpi poſſe corrupto ſubiecto. Quæ non intelligentes prophani ſumpſerunt errandi occaſionem: omnia enim quæ hic dicit Ariſto. ut exẽpla eſſe dicta intelligendum eſt, non quidem, ut ita ſint, ſed ut ſentiant, qui diſcunt. Ad ſecundam reſpondent iuniores ꝙ quatuor modis aliquid corrumpi poteſt, aut a contrario, ut calidum a frigido: aut a ratione ſubiecti, ueluti formæ quæ corruptione ſubiectorum corrumpũtur. aut defectu conſeruãtis, ut lumen corrumpitur in medio defectu corporis lucidi. aut defectu diſpoſitionis per quam conſeruabatur in ſubiecto, ut formæ ſubſtantiales defectu diſpoſitionum, quibus in materia conſeruabantur. Ariſto. autem duos tantum modos corrumpẽdi innuit, alterum per ſe. ſ. a contrario, alterum per accidens. ſ. corruptione alterius. Quę uero corrumpuntur per ſe a contrario, ſunt duplicia, uel quia ipſa habent contraria, ut elementa & accidentia habentia contrarium: uel quia componunt̃ ex contrarijs, ut miſta: quę corrumpunt̃ per accidens. hæc corrumpunt̃ alijs corruptis, per quę conſeruabant̃ ſiue ſint ſubiecta, ſiue agentia conſeruantia, ſiue diſpoſitiones conſeruatiue: hęc Ariſto. de modis corrũpendi.

De corruptione ſcię.

Quo modo uero ſcientia, quæ eſt habitus intellectus per obliuionem corrumpi poſſit, res difficilis eſt, qm̄ ſcientia põt remanere per unũ diem in intellecto abſq; actuali memoria, & per duos, & ſic per mille, ergo omnino memoria deleta illa ſtabit in intellectu. ergo poſtq̃ ſemel ſciẽtia in intellectu facta eſt, ut habitus, etiam omni memoria deleta in parte ſenſitiua, ipſa uidetur remanere; cum non dependeat a ſenſibus niſi in fieri, non autem in facto. Propterea quidam concedunt totum, dicunt tamen ꝙ per obliuionem pro tanto ſciẽtia corrumpitur, pro quanto intellectus non poteſt exire in actum conſiderandi: ſiquidem cõſiderandi actus indiget non ſolum intellectuali habitu, ſed phantaſiandi, intellectus. n. intelligendo neceſſario phantaſma ſpeculat̃: patet ergo ꝙ obliuione facta in phantaſtica, deſtruitur ſcientia non ſimpl'r, ſed ſm actum, quatenus ſcientia remanet ſm habitum, non tñ exibilem ad actum: quo in modo Plato habitus in anima puerorum eſſe autumat, non exibiles tñ ad actũ, niſi ſedatis motibus. Alij dixerunt ꝙ ſcientia, quę in intellectu habitus eſt nõ ſolum quo ad exitum in actũ dependet a phantaſtica memoria: ſed etiam ſimpl'r ineſſe, & conſeruatione: & tunc patet ꝙ ſcientia per obliuionẽ deſtruitur. Verum animaduertendũ ꝙ in parte intellectiua nihil habituat̃. habitus. n fit in potentia, quæ ad actus neutraliter ſe habet, ut dicit̃ ſecundo Ethicoꝝ. In potẽtia enim quæ in contrarium ſe habet, nunq̃ habitus fit, ut lapis ad motũ ſurſum nunquã habitum habebit, nec in potentia ex ſua natura prona fit habitus, non enim lapis ad motum deorſum habitũ acquiret ſi decies milies deorſum feraẽ. ergo ſolum in his potẽtijs habitus fit, quæ ad actus neutraliter ſe habẽt. Ex his accipit̃, ꝙ intellectus non põt ex conſiderandi actibus habitum acquirere ſcientificum: cum ad ſcientiam natural'r ſe habeat ut ad eius perfectionem. Habitus ergo & memoria fiet ex parte eius potẽtiæ: quæ ad ſcientiã neutraliter ſe habet: hæc autẽ eſt ſenſitiua. In hac enim ex frequẽtatis actibus conſiderãdi fit habitus, qui dicit̃ memoria: quæ delet̃ primo mutatione organi: cum enim organum continuo alteret̃, deletur aliquãdo memoria. Secundo aduẽtu nouarũ nutrimenti partiũ, prioribus defluentibus. Tertio aduentu uapoꝝ ac exhalationũ, prioribus deletis. Tunc dico ꝙ cũ in intellectu ſpecies nõ conſeruent̃ niſi memoria atq; habitu facto in parte ſenſitiua: qm̄ in parte intellectiua nõ eſt memoria, neq; habitus, ideo obliuione facta in ſenſibus: deſinit ſcientia in intellectu. Quomodo uero per deceptionẽ ſcientia deleri poſſit, quidã dicunt ꝙ delet̃ per deceptionem quatenus deceptio ex ſyllogiſmis ſophiſticis urgentibus fit, & ita tandem intellectus deceptus parti contrariæ adheret, & ſic tollit̃ ſcientia: non enim eſt ſcire ſine fide: atq; aſſenſu. Animaduerte tñ ꝙ in ſciẽtia eſt materiale & formale, materiale quidẽ eſt ipſa cõcluſio, cui per demonſtrationẽ intellectus aſſentit, formale uero, eſt illã credere per demõſtrationem. Dico igitur ꝙ per ſyllogiſmos deceptiuos ſcientia deleri poteſt quo ad eius formale: & hoc ſufficit Quo uero ad materiale ſtat ſcientiam remanere, etiam ſyllogiſmis deceptiuis urgentibus.

Sed fortaſſe quæret quiſpiam, idque optima ratione: utrum quod corruptibile eſt id alicubi a corruptione uindicari queat, ceu ignis ſupero in loco ubi contrarium nullum eſt.

Forte autem utique quis dubitabit rationabiliter: utrum eſt ubi incorruptibile erit, quod corruptibile, ut igni ſurſum,

ubi non

ubi non eſt contrarium.

Cum egit de cauſis corruptionis, in parte iſta, accedit ad declarãdũ quid facile, quidue difficile corruptibile ſit. Pro cuius declaratione primo dubitat, deinde ſoluendo dubõnẽ, declarat quid ſit facile q̃due difficile corruptibile. Quãtũ ad primã partẽ quærit, utrũ ſit aliquis locus, ubi ſimpliciter, atque natura corruptibile poſſit eſſe ꝑpetuũ. unde inquit. Forte aũe utique quis dubitabit rõnabiliter utrũ ſubaudi ſit aliquis locus, ubi quod eſt corruptibile ſimpl'r, atque ſui natura, erit incorruptibile atque ꝑpetuũ. Argumẽtaẽ ꝙ ſic, q̃m ignis ſurſum eſt ꝑpetuus, & tñ ignis eſt ſui natura corruptibil'. Quod aũt ignis ſurſum ſit ꝑpetuus ꝓbat, q̃m ibi nullũ eſt cõtrariũ, a quo corrũpaẽ. & potiſſimũ ignis, qui tãgit cœli cõcauũ. unde inquit. Vt ignis ſurſum. q. d. uideẽ ꝙ ſic, ut ignis ſurſum, ubi non eſt cõtrariũ, hoc eſt q̃m ibi nullũ eſt cõtrariũ, a quo corrũpi poſſit. Simile argumẽtũ fieri ſolet de partibus terræ cẽtralibus, nam cũ illis nullũ agens applicari poſſit contrariũ, uidentur perpetuæ, quæ tamen ſunt corruptibiles.

Quæ enim contrariis inſunt, per accidens corrumpi ſolent, eo q̃ illa intereant. tolluntur enim contraria, a ſeſe. At contrariorum quæ in ſubſtantiis ſunt, nullum per accidens corrumpi poteſt, propterea q̃ ſubſtantia de nullo ſubiecto prædicatur. Quare fieri non poterit, ut id corrumpatur quod contrario caret, aut in eo loco eſt ubi nullum eſt contrarium. Quid enim erit quod uim habeat corrumpendi, ſi quidem a contrariis unis corrumpi quidquam contingat, contrarium autem non inſit, aut omnino, aut hic?

Corrumpuntur enim quæ quidem inſunt contrariis, ſecundum accidens, eo q̃ illa corrumpuntur. interimuntur enim contraria, ab inuicem. Secundum accidens autem nullum contrariorum in ſubſtantiis, corrumpitur, propterea q̃ de nullo ſubiecto prædicatur ſubſtantia. Quare cui non eſt contrarium, et ubi non eſt, impoſſibile utique erit corrumpi. Quid enim erit corrumpens, ſi quidem a contrariis quidem corrumpi accidit ſolis, hoc autem non exiſtit, aut totaliter, aut hic?

Mouet. q. & argumẽtatus eſt ad partẽ affirmatiuã breui ad modũ rõne, & quidã uix intelligibili, nunc rõnẽ illã exponit: & ſumit duas ꝓpõnes quaſi unũ añs, deinde infert q̃õnis partẽ affirmatiuã. Prima igiẽ ꝓpõ eſt, q̃cũq; inſunt contrariis corrũpuntur ꝑ accñs corruptione illorũ contrariorũ, uerbi cauſa, quæcũque inſunt calido, & frigido, corrũpuntur cũ calidũ uel frigidũ corrũpiẽ, ut ſi dulce inſit calido, corrupto calido, dulce corrũpiẽ, & ſi amarũ ineſt frigido, amarũ corrũpiẽ corruptiõe frigidi. ꝓbaẽ. q̃m cõtraria per ſe inuicẽ corrũpuntur, ergo quæ inſunt ipſis contrariis corrũpentur per accidens corruptione illorũ, unde dicit. Corrũpuntur enim quæ quidẽ inſunt contrariis, ſm accñs, eo ꝙ illa contraria corrũpunẽ. Cãm affert, & dicit. Interimũtur. n. contraria ab inuicẽ per ſe, ergo quæ illis inſunt, corrũpentur per accñs. ſecunda ꝓpõ eſt, ſubm ſiue materia contrariorum nec per ſe nec per accidẽs corrũpitur, ꝓbatur, q̃m tale ſubiectũ cõe de nullo ſubiecto prædicaẽ, corruptione cuius ſaltẽ per accñs corrumpi poſſit. unde dicit. Secũdũ accidens aũt nullũ contrariorũ in ſubſtãtiis, corrũpiẽ, & tu intellige trãſpoſite ſic, ſm accidens aũt ſubſa, quæ eſt ſubm cõtrariorũ non corrũpiẽ. Cuius cãm affert, & inquit. Propterea ꝙ de nullo ſubiecto ꝑdicatur ſubſa, quæ eſt contrariorũ ſubm, corruptione, cuius corrũpi poſſit. Et intelligit per ſubſam cõem materiã quæ eſt cõe ſubiectũ contrariorũ. Materia. n. cõis nec; per ſe, neque per accidens corrũpitur, q̃m nullũ ſubm habet, rõne cuius dici poſſit corrũpi. Ex his infert, ꝙ illud, cui non eſt contrariũ, uel ſi eſt contrarium, in eo loco ubi non habet cõtrariũ, impoſſe eſt corrũpi. Cuius cãm affert, & inquit. Quid. n. erit corrũpens. q. d. nullũ ſiquidẽ a ſolis contrariis accidit unũquodq; corrũpi. hoc aũt. ſ. cõtrariũ non exiſtit, non exiſtit dico, aut oĩno, aut in eo loco, ergo non poteſt corrũpi. Sic igitur ex dictis habemus ꝙ illud quod non habet contrariũ, aut ſi habet, eſt in aliquo loco, ubi non habet, tale eſt perpetuũ in illo loco, ſed ſupplẽda eſt rõ, ſed ignis in ꝓprio loco, aut non habet cõtrariũ, aut ſi habet, ibi non habet, ergo ignis in proprio loco non eſt corruptibilis. Simili ratione fieri poteſt argumentũ de partibus centralibus terræ. Quo uero ad rationẽ attinet, animaduerte ꝙ illatum propoſitionũ prima uideẽ neceſſaria ad rationem. ſecunda uero eſt addita ad pleniorem expoſitionem primæ.

An hoc, partim uerum eſt, partim non uerum?

An hoc, ſic quidem uerum eſt, ſic autem non.

Rñdet ad. q. & uult, ꝙ aliquòd ſua natura corruptibile ſimpliciter, & oĩ loco eſt corruptibile, ſic uero eſt incorruptibile, dũ ſibi locus non uertitur ad contrariũ, uer. gra. locatũ. ſ. ignis in ꝓpria ſphera eſt ſua natura, ac ſimpliciter corruptibilis. eſt tñ incorruptibilis, q̃m difficilis corruptionis, q̃m tãdiu q̃diu locus non efficitur ſibi contrarius, tãdiu permanet, cũ uero locus ei ſit extraneus, ac contrarius, ignis corrumpitur. Quo uero modo locus ille fieri poſſit extraneus locato, poſtea dicemus.

Fieri enim nequit, ut ei quod materiam habeat, non inſit modo quodam contrarium. nam ut omnino inſit caliditas aut rectitudo aut arbor, fieri poteſt, ut alicubi ſit, nõ poteſt. alioqui, effectus eſſent ſeparati.

Impoſſibile enim, materiam habenti non exiſtere aliqualiter contrarium. nã omnino quidem ineſſe calidum aut rectum, contingit, alibi autem eſt impoſſibile eſſe, aut calidum, aut rectum, aut album. erant enim paſſiones ſeparatæ.

Nunc exponit ſolõnẽ, & primo ꝓbat, ꝙ oẽ corruptibile ſui natura neceſſario corrũpetur, ut prima pars ſolutionis dicebat, Secundo exponit ſecũdã partẽ ſolutionis. ſ. ꝙ poſt aliquid ſimpliciter corruptibile eſſe difficilis corruptionis in aliquo loco. Pro expõne primæ partis ſumit unã ſuppõnẽ. ꝙ oẽ hñs materiã, habet aliquo pacto contrariũ, ꝓbat q̃m oẽ hñs materiam, contingit habere aut calidum, aut rectum, aut albũ, aut aliquod. cui reſpondet aliquod contrarium, cuius ratio eſt, q̃m hæc non niſi materiæ inſunt, cũ non poſſint eſſe ſeparata a materia, & hoc inquit. Impoſſibile. n. eſt materiã habenti non exiſtere aliqualiter contrarium, q̃m. ut dicit, oĩno contingit ei quod materiam habet, ineſſe aut calidũ aut rectũ, aut ſubaudi album, aut dulce aut aliquod contrariorũ, ut patet diſcutiendo per oĩa, quæ materiã hñt, nã nõ poterit repetiri aliquod eorũ, cui non inſit aliquod cõtrariorũ, & hoc ꝓbat, q̃m impoſſe eſt calidum aut rectum, aut albũ eſſe alibi q̃ in ipſa materia uel in his, quæ materiã habẽt, alioquin talia contraria erunt paſſiones ſeparatæ a materia quod eſt ridiculũ. Sic igitur patet, ꝙ oĩ habenti materiã ineſt aliquod contrarium, hoc eſt ineſt aliqua paſſio cui reſpõdet contrariũ. Quo uero ad uerba attinet, dixit { Aliqualiter cõtrarium } q̃m oportet, ut ipſi inſit aliquid, cui rñdet per ſe contrarium, uel ſaltẽ aliquo mõ. ſ. priuatiuũ. Verbũ { aũt } cum inquit { Alibi aũt eſſe } pro q̃m intelligẽdũ eſt, uerbum autem πού, hoc eſt, alibi interpretandum. Ex his accipitur ſuppoſitio, ꝙ omne habens materiam, habet aliquo modo contrarium ſcilicet aut poſitiuum, aut priuatiuum, per ſe, aut per accidens ſaltem.

Si igitur quando actiuum & patiõile ſimul ſunt, ſemper alterum agit, alterum patitur, fieri non poteſt quin fiat mutatio.

Si igitur quando ſimul fuerit factiuum & paſſiuum, hoc quidem ſemper facit, hoc autem patitur, impoſſibile non permutari.

Ex hac ſuppoſitione ꝓbat, ꝙ oẽ habens materiam eſt corruptibile, & ſyllis eſt, oẽ illud, in quo inſunt factiuum & paſſiuum eſt ſimpliciter corruptibile. Omne hñs materiam eſt illud, in quo inſunt factiuum & paſſiuum paſſiuũ

quidẽ materia, factiuum uero contrarium, ergo omne habens materiam eſt ſimpliciter corruptibile. unde dicit. Si igitur qñ ſimul in aliquo fuerint factiuum, & paſſiuum, hoc quidem ſemper, hoc eſt neceſſario facit, hoc aũt neceſſario patitur, ſubaudi minorem, ſed in habenti materiã inſunt factiuũ & paſſiuũ, ergo hñs materiã impoſſe eſt oõ permutari, & ſic aliquando neceſſario corrumpetur.

Præterea, & excrementa fieri neceſſe eſt. at excrementum, contrarii rationem ſubit. ſemper enim mutatio, e contrario fit. excrementum autem reliquiæ prioris eſt.

Adhuc etiam neceſſe eſt ſuperfluum facere (ſuperfluum autem, contrarium) ex cõtrario enim, ſemper permutatio. ſuperfluum autem reliquiæ prioris.

Hic ponit ſecundã rõnem ad idẽ, & ſyllõs põt cõponi hypothetice ſic, ſi contrarium neceſſe eſt facere in ſuum contrarium, neceſſe eſt oẽ hñs contrarium aliqñ pati ab eius contrario, ergo neceſſario aliqñ corrũpetur. inquit. Adhuc aũt neceſſe eſt ſuperfluũ facere. ea ponit autẽ quid per ſuperfluũ intelligat, & inquit. Superfluũ autẽ intelligo cõtrarium. & eſt ratio, quoniam duorũ contrariorum ſemper alterum eſt maius & ſuperfluum, & alterum minus & exceſſum, probat antecedens, & dicit. Ex contrario.n. ſemper permutatio eſt, per hæc uult habere añs, ꝙ contrarium neceſſe eſt ſemper facere in ſuũ contrariũ. ergo omne hñs materiã aliqñ patiẽ a ſuo cõtrario. Addit, ꝙ hęc rõ, quæ ꝓcedit ex ipſo contrario, quod eſt ſuperfluum, eſt reliquiæ prioris. ſ. rationis, quoniã prima ratio ꝓcedebat ex factiuo et paſſiuo: hęc ãt ſolũ ex ipõ facere.

Quod ſi quicquid actu contrarium eſt ambigeretur, eſſetne uel hic incorruptibile, an non ſed ab eo quod continet corrumperetur?

Si autem omne expelletur quod actu contrarium, & hic corruptibile utique erit.

Sed contra hæc dubitat, nã ſi oẽ corruptibile neceſſario corrũpetur, oportebit, ꝙ ignis in ſuo loco oĩno corrũpatur, queritur ergo a quo corrũpatẽ unde inquit. Si autẽ omne expelleẽ neceſſario, quod actu cõtrariũ ſubaudi alicui eſt, & hic, hoc eſt ergo ignis hic. ſ. in ꝓprio loco corruptibile utique erit aliquando ſubaudiẽdũ ergo rõni, ignis in proprio loco aliquando corrumpetur, a quo igitur corrumpetur ſutrum a contrario.

Si ergo id quod continet ſit ſatis cõmittendæ corruptioni numero eorum quæ dicta ſunt, adſcribatur. ſin minus, ineſſe quippiam quod ſit actu contrarium, & excrementitiam materiam aggignt, ſuppoſuiſſe operæprecium eſt.

An non, ſed a continẽte corrumpitur? Siquidem ſit ſufficiẽs, ex dictis. ſi autem non, ſupponere oportet ꝗ inſit aliquid actu contrarium, & ſuperfluum fit.

Rñdet ꝙ ignis in proprio loco non a cõtrario, ſed a cõtinente corrũpitur. qm̃, ut ex dictis patet, continẽs aliqñ eſt ſufficiens corrũpere cõtentũ. Quod aũt continens ſit ſufficiens corrũpere aliqñ contentũ, ꝓbat, qm̃ ſi non ſufficeret, oporteret ſupponere in naturali loco alicuius naturalis corporis, aliqñ fieri aliquod cõtrariũ, & ſuperfluum potens locatum corrũpere, quod tãquã falſum derelinqt. unde dicit. An non ſ. corrũpitur a cõtrario, ſed a continẽte aliqñ corrũpitur ignis ipſe, ſiquidẽ cõtinens aliquãdo ſubaudi ſufficiens ſit, ut ex dictis patet, corrũpere cõtentũ. Quod ꝓbat, & dicit. Si aũt non eſt ſufficiens cõtinẽs aliqñ corrũpere cõtẽtũ, ſupponere oportet ꝙ in loco corporis naturalis ineſt aliquid actu, et formaliter contrariũ, quod etiã ſuperfluum ſit, quaſi excedens corpus contentum, & potens illud corrũpere. hoc relinquit Ariſt. tanq̃ falſum, qm̃ manifeſtũ eſt per ſe, ꝙ in naturali loco corporis phyſici nullũ contrariũ formaliter reperitur, qm̃ uel illi eſſet uiolenter, uel naturaliter. non naturaliter, qm̃ unus locus non põt eſſe naturalis duobus cõtrariis, nec uiolenter, quia ab aliquo uiolentante eſſet tale contrariũ motũ ad illũ locum, modo non uidetur quid eſſet mouens illud contrarium ad locũ illũ. Quare oportet dicere locatũ corrumpi a continente, non quidẽ quo eſt contento formaliter contrariũ, ſed quo eſt illi uirtualiter cõtrariũ hoc eſt quo de nouo fit illi ſuperfluũ, & contrariũ uirtualiter, ut dicemus. Sed quæres quõ continens ſit contrariũ contento, uidetur.n. ꝙ non, qm̃ tunc poſſet totus ignis aliqñ corrũpi facto cœlo ſibi contrario. Præterea cœlũ non uidetur ꝙ poſſit fieri aliqñ contrariũ alicui, dicẽdũ ꝙ nũq̃ cœlum poteſt fieri toti igni contrariũ nec formaliter nec uirtualiter, ſed bene alicui parti eius, quod continet, ſaltẽ uirtualiter. Cũ.n per motũ cœli & lumen adducitur aliqua ſtella, uel aliqua conſtellificatio contraria alicui parti ignis contenti, tunc cœlũ illi parti fit ſuperfluũ & contrarium ſaltem uirtualiter, non poteſt autẽ conſtellificatio illa uirtualiter eſſe contraria toti igni, ut docent aſtronomi, nulla.n. conſtellificatio poteſt eſſe adeo uñs, ut deſtruat totũ unũ elementũ, cuius cauſas quęre in libro de noſtrarũ calamitatum cauſis. Ad ſecũdum patet ſolutio. Cœlũ.n. non fit cõtrariũ locato formaliter, ſed bene uirtualiter, & nõ modo locus ignis poteſt fieri ipſi igni uirtualiter contrarius, ſed uirtute cœli oĩs locus fieri põt cõtrarius ſuo locato.

Quamobrem, minor flamma a maiore per accidens deuritur. ꝗ pabulum, fumum ſcilicet quod illa non niſi longo tempore aſſumere poteſt, hæc ocyus inſumat.

Quapropter, & minor flamma comburitur a multa ſecundam accidens, quia alimentum quod illa in multo tempore conſumit, fumum, hoc flamma multa cito.

Sed quæres cũ locus eſt factus contrarius alicui parti corporis contenti, utrum locus ille corrũpat illam partẽ. Rñdet ꝙ nõ, ſed ꝙ corrũpatur a reſiduo. Imaginaẽ enim ꝙ a loco extraneato pars ignis grauefiat, & quodãmodo remittatur, & fiat ignis paruus atque remiſſus, tunc uult ꝙ ab igne reſiduo corrũpaẽ illa pars. ueluti parua flãma corrũpiẽ a magna per accidẽs, quatenus magna ꝑoccupans fumũ ex quo parua nutritur flãmã paruã corrumpit ſubtrahens illi nutrimẽtum. unde dicit. Quapropter & minor flãma cõburitur a multa ſm accidens, quia alimentum, uidelicet, fumũ quod illa parua flãma multo tempore conſumit, hoc ipſum flãma multa & magna cito conſumit, & ſic defectu nutrimẽti perit parua flãma, ſic pars ignis a loco grauefacta, & quaſi effecta contraria aliis partibus ignis corrũpitur ab illis, & tranſit in ſubſtantiã illarũ. Hoc ergo pacto poteſt elemẽtum in ꝓpria ſphæra non totũ, ſed ſm partẽ corrũpi, quatenus a loco extraneo diſponitur ad contrariũ aliarum partiũ, & tãdem ab illis corrũpitur. Cũ uero dicitur locus eſt conſeruatiuus rei locatæ, dico ꝙ uerũ eſt pro maiori parte, poteſt eñ alicui effici contrarius aduentu nouę diſpõnis, & ſic diſponet partẽ illã ad corruptionẽ, ita ut corrumpaẽ a reſiduo. Animaduerte ꝙ ſimilitudo de flãma parua nõ q̃drat in oĩbꝰ, ſolũ.n. exẽplum illud inductũ eſt ad oſtendendum ꝙ ſimile in ſpecie poteſt ſibi ſimile in ſpecie corrumpere, qñ aliquo modo eſt ſibi diſſimile, ſic in ſphæra ignis una pars poteſt corrumpi ab alia qñ efficitur a loco illi contraria. Alii uero aſſerunt, ꝙ pars ignis grauefacta deſcendit ad ſuperficiem aeris, & ſic ab aere corrũpitur, ſimili ratione dicere poſſumus in aliis elementis, ut poſtea dicetur.

Quapropter, omnia ſemper in motu ſunt, & ortum aut obitum ſubeunt, cui rei, id quod continendi munere fungitur, uel conferre uel obeſſe ſolet.

Quapropter, omnia ſemper in motu ſunt, & fiunt aut corrumpuntur. continens autem, aut cooperatur, aut contraoperatur.

a Ex his infert. ꝙ hoc fit ſemper. ſ. ꝙ una pars elemẽti in

propria

propria regione corrũpatur,& alia generetur, & ecõtrario fit ſemper,& hoc inquit.Quapropter omnia ſemper in motu ſunt,hoc eſt & fiunt, & corrumpuntur, & hoc uiciſſim & perpetuo. Cuius cauſam affert. Quoniam continens aut hoc tẽpore cooperatur conſeruãdo, aut contra operando diſponendo aliquam partem elementi contẽti ad corruptionem, uerbum { autem } pro quoniam legendum eſt,nec hoc uideatur contra ſeriem græcam,quoniã Philoponus non ſemel in ſuis cõmentariis ſic exponit,ut notaui uobis hoc anno pluries in libris de generatione.

Et ob id, quæ locum demutant, ea tempore quidem longiore breuioreue q̃ ſua ferat natura edurant, ſed ſempiterna nuſq̃ ſunt, quibuſcunque contraria adſint, nam materies, protinus contrarium habet. Quare ſi ſit de prædicamento loci, lationem ſubeunt. ſi uero quantitatis, accreſcunt aut decreſcunt. ſi deniq; qualitatis, alterantur.

Et propter hoc, tranſpoſita durabiliora quidem fiunt, & paucioris durationis natura, æterna autem nuſquam quibuſcunque contraria ſint. confeſtim enim materia, contrarium habet. Quare ſi quidem ipſius ubi, ſecundum locum permutãtur. ſi autem quanti, ſecundum augmentum & decrementum. ſi autem paſſionis alterantur.

Ex his infert cauſam quare quædã ſunt facile & quædam difficile corruptibilia,& quid ſit facile, & quid difficile corruptibilia, & quaſi ſic argumentatur,quoniam locus poteſt fieri locato nunc conueniens, nunc extraneus, atque contrarius, ideo locata trãſpoſita de regione in regionem fiunt aliqñ difficilioris,aliqñ facilioris corruptionis,nam tranſpoſita ad regionem conuenientem,donec illa regio manet conueniens,illa remanebũt,cum ſit extranea,illa corruptioni patabuntur. tranſpoſita uero ad regionem contrariam,facile corrumpuntur. Ex hoc ſequitur ꝙ difficilis corruptionis ſunt,quæcunque manẽt diu in locis conuenientibus. Quæ uero manent in locis facile mutabilibus,hæc facile corrumpuntur.unde dicit. Et propter hoc ſcilicet quia locus fieri poteſt conueniens, & cõtrarius facile,& difficile, tranſpoſita de regione in regionem de loco in locum, durabiliora quidem fiunt,quando tranſponuntur.ſ.ad locum conuenientem,qui diu durat in tali conuenienti diſpõne,& fiunt natura paucioris durationis.ſ.locus ad quem transferuntur, fit illis contrarius, uel facile mutetur de conuenienti diſpoſitione ad contrariam. Addit,ꝙ licet corpora poſſint fieri de facili corruptibilibus difficile corruptibilia,æterna autem nuſquã fient, illa quibuſcunque contraria ſint, quoniam confeſtim materia contrarium habet. & ſic habens materiam nõ poteſt fieri æternum. Signum autem,quoniam ſi quid habet contrarium in ipſo ubi,permutatur ſm locum,& ſi habet contrarium ſm quantum,permutatur ſm augmentum ſcilicet de paruo ad magnum, & econtrario de magno ad paruũ. Si autem habet contrarium ſm paſſionem, & qualitatem paſſibile,ut ſecundum calidum & id genus,alterantur ergo omne habens contrarium & materiam eſt permutabile,& nõ æternũ. Ex his potes colligere,cãs quare quædam difficilius corrumpantur,quædam facile. Prima cauſa eſt,quoniam mutantur de regione in regionem, nam ſi mutantur de conuenienti regione ad contraria,in illa paruo tempore durant,& hoc ait Auicenna,ꝙ ſi ethiops, mutetur ſubito de regione ſua in ſcythiam ſubito morietur, aut infirmabitur. Sin autem contra, de regione contraria mutentur ad conuenientem,longo tempore durabunt. Secunda uero cauſa eſt, quoniam aliqua regio diu durat in ſimili diſpoſitione,& nõ facile mutatur,& corpora tunc, quæ illic degunt, diu durant donec regio illis fit diſconueniens. Aliqua uero eſt expoſita uariationi facile, & tunc quę in illa degunt corpora,facile corrumpuntur,ſunt autẽ cauſę iſtę uerę in hominibus,animalibus,plantis,& omnibus miſtis etiam elementis. Hinc uidemus homines eſſe in aliqua regione longeuos,in aliqua breuis uitæ in aliqua ſanos,in aliqua infirmos uiuere, & huius rei cauſa eſt loci diſpoſitio, quæ aliquibus eſt ſana, aliquibus infirma. Aliquibus conueniens diu, aliquibus facile mutatur de conuenienti ad contrariam diſpoſitionem. Quam rem medici attendere debent,ut Auicenna notauit, qui iuſſit ægrotos, cum diutinis morbis laborauerint regionem mutare, accedereq; ad eius regionem,ſi extra illam ægrotauerit. Obſeruaui Sueſſe aliquãdo homines quaſi coætaneos fere omnes breui tempore mortuos eſſe,ut annis præteritis omnes decrepitos,qui ibi aderant in breuiſſimis diebus quaſi eodem morbo omnes mortuos, quod non ob aliud erat, niſi quia regio illa erat omnibus illis effecta diſcõueniẽs. Aliis uero alterius ætatis non, uidemus regionem aliquã eſſe iuuenibus contrariam, qui poſtea facti uiri in illa diu uiuunt,ut Neapolis,quæ iuuenibus contraria eſt, ſenibus non ita,uerum de his hactenus. Sed quæritur utrũ ignis in propria ſphæra poſſit corrumpi,& iterum de terræ partibus centralibus. Cãdauenſis imaginatur ꝙ ignis in ſua ſphæra a conſtellatione grauificante atque condenſante, & infrigidante aliqua glebba ignis poteſt graueſcere, & ita moueri deorſum ad locum ſuæ corruptionis ſcilicet ad ſuperficiem aeris. Et cum dicitur ꝙ tunc non corrumperetur in propria ſphæra. Reſpondet ꝙ nõ corrumpitur extra ſphæram,quoniam in eo inſtanti in quo trãſit in ſphęram aeris eſt primum non eſſe eius, & generatio aeris, & ſic non corrumpitur extra ſphæram. Poſſumus etiam dicere,ꝙ non eſt abſurdum ignis glebbam non corrumpi in ſphæra ſua,ſatis autem eſt,ut in ſphæra ſua diſponatur ad corruptionem, ita ut moueatur ad locum ſuæ corruptionis,& hæc uidetur intentio Ariſtotelis in libro meteororum. Hic tamen exiſtimat alteram ignis partem diſponi contraria diſpoſitione alteri,& ita tandem corrumpi ab illa,fieriq; hoc uiciſſim & perpetuo,quatenus locus ſit perpetuo ſic in mutationibus. Ad cuius rei manifeſtationem induxit exemplũ de flamma magna,quæ corrumpit paruam. De partibus uero centralibus terrę ſimili modo dici poteſt, nam poſſunt illę uirtute cœli diſponi diſpoſitione contraria ad alias partes,& tandem ab illis corrũpi. Aliĳ uero dicunt partes centrales fieri poſſe aliquando circũferentiales,quoniam terra ex una parte fit leuior, & tũc pars illi oppoſita grauior facta mouetur uerſus centrũ; & hoc fit adeo,ut in longis annorum curriculis centralis pars fit circũferentialis, quæ poſtea deducta ad locum corruptionis corrumpitur ab elemento proximo, & quoniam hoc tempus eſt longum,ideo difficile partes illę corrumpunt, de aliĳs autem elementis eodem modo dici poteſt, uel ꝙ corrumpantur in propria regione,uel ꝙ moueantur ad loca aliorum elementorum uicinorum, & ab illis corrumpantur,omnia enim hæc probabiliter ſuſtineri poſſunt.

At neque maxima, corruptioni minus obnoxia ſunt. equus enim, minus temporis q̃ homo, uiuit. neque puſilla, nam inſectorum plurima, non ultra annum ætatem extendunt. Neque plantæ omnino minus q̃ animalia corruptioni patent. cum nõnullæ, uita ſint annua. Neque ſanguinaria. ſiquidem apis, longiore tempore quàm ſanguinea quædam, uiuit. neque exãguia. q; mollia, annua ſint, quãuis ſanguine careant. Neque terreſtria. ſunt enim tum e plantis, tum e pedeſtri animantium genere, quæ in anni ſpatium duntaxat ætatem protrahunt. Neque marina. etenim in mari tam teſtacea quàm mollia, paruum uiuunt.

Erunt autẽ neque maxima, incorruptibiliora. equus enim, homine, breuioris uitæ. neque parua epeteia enim, multa entomorum. Neque plãtæ totaliter animalibus. epeteiæ enim, quædam plantarum. Neque ſanguinem habentia lapis enim, durabilior quibuſdam ſanguinem habentibus. neque exanguia. ma

lacia enim, epetia quidem, exanguia autem. Neque quæ in terra. etenim plantæ, epeteiæ ſunt, & animalia greſſibilia. Neque quæ in mari. etenim ibi breuis uitæ, & oſtracera & malacia.

His ſuppoſitis, nũc accedit ad rem propoſitam hoc eſt ad aſſignandum cauſas longitudinis, & breuitatis uitæ, et primo reprobat cõmunes opiniones, quæ curruŋt per homines de cauſis longitudinis, & breuitatis uitæ. Quidam igitur crediderunt longioris uitæ eſſe, quęcunq; uiuentiũ corpore ac mole ſunt maiora. Argumento, uidelicet, ꝙ in maiore corpore maior humiditas eſt. Contra quos Ariſtoteles obĳcit, & dicit. Neque autem maxima corpore, & mole incorruptibiliora ſunt ſubaudi his, quę mole ac corpore minora ſunt. & dat inſtantiam, cum inquit. Equus enim homine breuioris uitæ eſt, qui homine eſt maior corpore, ac mole. Poſſunt adduci adhuc inſtantiæ infinitæ, de ceruo qui uitæ longioris eſt boue, capti ſunt enim aliq cerui poſt centum annos cum aureis torqueis, quos Alexander Rex eis impoſuerat, cute iam ſere ob pinguedinẽ obductis, & tamen boue ſunt mole minores. De cornice quoq; dicitur ꝙ uiuit nouem ſeculis, ut Ouidius teſtatur, Iuuenalis uero nonigentos annos, quæ multis animalibus minor eſt. Alĳ dixerunt uiuentium quęcunq; corpore parua ſunt, ac mole eſſe uitę longioris. Argumento ꝙ uirtus humidi unita fortior eſt in minore & denſior, q̃ in maiore corpore. Cõtra quos obĳcit Ariſtoteles, & dicit. Neq; parua longioris uitæ ſunt magnis, quoniam multa entomotum, hoc eſt inſectorum, epeteia hoc eſt annua ſunt, ut uermes, qui minores ſunt multis uiuentibus magnis. Alĳ dixerunt longioris uitæ eſſe plantas animalibus Argumẽto ꝙ magis reſiſtant temporum mutationibus, & ꝙ reiuueneſcant, & ꝙ earum humidum ſit maius. Contra obĳcit, & dicit. Neq; plantæ totaliter, hoc eſt uniuerſaliter ſunt uitæ longioris animalibus, nam quædam plantarum ſunt epeteiæ, hoc eſt annuæ tantum, ut herbę. Alĳ dixerunt ꝙ longioris uitę ſunt quęcunq; uiuentium ſanguinẽ habent. Argumento, ꝙ calidiora & humidiora ſunt, per quę uita conſiſtit. Contra obĳcit, & dicit. Neq; ſanguinem habentia longioris uitæ ſunt exanguibus. Apes enim durabiliores ſunt quibuſdam ſanguinem habentibus, ut paſſeribus, uiuunt enim apes annos decem. de hiſtoria animalium. 6. Alĳ dixerunt ꝙ exangula ſunt longioris uitæ, q̃ ſanguinea. Argumento, ꝙ minus putreſcunt, & minus eorum humidum a calido exiccetur. Contra obĳcit, & dicit. Neq; exanguia longioris uitę ſunt ſanguineis, quoniã, ut inqt. Malacia hoc eſt piſces molles, ut loligines, ſepiæ, polypi, napilĳ, epeteia, hoc eſt annua ſunt, quæ tñ exanguia ſunt. Alĳ dixerunt, quæcũq; uiuentium in terra ſunt eſſe longioris uitæ his omnibus, quæ in mari. Argumẽto, ꝙ calidiora & humidiora ſunt. Præterea de maxime mortificantibus uitam frigidum eſt, quod in aqua cernitur. Contra obĳcit, & dicit. Neque quæ in terra uitę longioris ſunt his. quæ in mari, quoniam plantæ & quædã animalia greſſibilia, ſunt epeteia, hoc eſt annua. Præterea minus habent aquatilia de humido aereo ac ſanguineo. unde Plinius lib 9. cap. 3. ait longiſſimam eſſe uitam piſcium, nam teſte anneo Seneca poſt. 60. annum piſcẽ uixiſſe tradit. Alĳ dixerunt contra ꝙ ea, quę in mari ſunt longioris ſunt uitæ, quia ſunt in continente uniformiori & ipſa humidiora. Contra obĳcit, & inquit. Neq; quę in mari ſunt his, quæ ſunt in terra uitæ longioris, quoniam ibi breuius uitæ ſunt oſtracera, & malacia, quum uix annua ſint. Hęc de confutatione popularium opinionum.

Sed in totum quæ diutiſſime uiuant, ea in ſtirpium genere continentur, at palma & cupreſſus. mox in ſanguineo genere animalium potius, q̃ in exangui, & in pedeſtri, q̃ in aquatili. Quare & illis duobus iunctis, in ĳs quæ ſanguinea pariter & pedeſtria ſunt, ea haberi ſolent quæ inter animalia longiſſime uiuunt, ut homo atque elephas. Quin & uaſtiora quod maiori ex parte dixerim, diutius q̃ minora uiuunt. nam & cæteris quæ uiuaciora ſunt, perinde atque ĳs quæ modo retuli magnitudo adiuncta eſt.

Omnino autem quæ longiſſimæ uitæ, in plantis ſunt, ut palma & cypreſſus. & in ſanguinem habentibus animalibus magis, q̃ in exãguibus, & ingreſſibilibus, q̃ in aquatilibus. Quare & combinatis, in ſanguinem habentibus & greſſibilibus, quæ longiſſimæ uitæ animalium ſunt, ut homo & elephas. Et utique quæ maiora, ut ad plus dixerim, minoribus longioris uitæ, etenim & aliis accidit quæ longioris uitæ ſunt, magnitudo, ſicut & dictis.

Confutatis falſis opinionibus de cauſis longitudinis & breuitatis uitę, nunc accedit ad ueram opinionẽ de cauſis, & primo enumerat ea, quæ longioris, & quę breuioris uitæ ſunt ut in pluribus. Poſtea ad rem accedit, de prima parte inquit. Omnino autẽ hoc eſt uniuerſaliter ut in pluribus, quæ longiſſime uitæ ſunt, in plantis ſunt, quaſi dicat ꝙ plantę animalibus ut in pluribꝰ lõgioris uitæ ſunt, ut palma dactylifera, & cupreſſus, quæreus quoq;, & caſtanea, & pynus, & aliæ complures. Dicit ſecundo ꝙ longiſſimæ uitæ in animalibus magis ſunt in ſanguinem habentibus q̃ in exanguibus Dicit tertio ꝙ longiſſimæ uitę de ſanguineis magis ſunt in greſſibilibus, q̃ in aquatilibꝰ. Ex his infert ꝙ longiſſimæ uitæ animalium inſunt combinatis ex ſanguinem habentibus, et greſſibilibus, ut homo, & elephas. Tradit enim Ariſtoteles elephãtum uiuere ducentos annos, quoſdam uero trecentos. Homo uitæ lõgiſſimæ eſt, ut teſtis eſt Neſtor rex, qui uixit trecẽtos annos. Galenus medicus centum & quadraginta annos uixit. Auenzoar, ut narrat Auer, uixit cẽtum & quinquaginta. Vterq; enim abſq; morbo, ſolo ſenio defecit. ꝙ ſi ita eſt, oportet dicere, nec cornicem, nec ceruum, nec ſerpentem uiuere tot annos, quot fabulantur homines uel poetæ ea, uipere Dicit quarto, ꝙ animalia maiora pro maiore parte uiuaciora ſunt minoribus, nã, ut inquit, alĳs hoc eſt quibuſdam accidit magnitudo, quę longioris uitæ ſunt, ſicut accidit & dictis homini & elephanti, uel ſic, etenim alĳs. ſcilicet ab homine & elephanti accidit magnitudo ſicut accidit dictis ſcilicet homini & elephanti, quæ tamen lõgioris uitæ ſunt, ut bubalis. Hæc de differentia longeuorum, ut in pluribus ſatis.

Horum omnium cauſam, hinc intueri licet.

Cauſam autem de his omnibus, hinc utique quis contemplabitur.

Dixit ꝙ pro maiore parte ſanguinea greſſibilia ſunt lõgioris uitæ. Amplius dixit ꝙ maiora ex his minoribꝰ ſunt longioris uitæ, proponit nunc de his utriſq; cauſas uelle aſſignare, & dicit, Cauſam autem de his omnibus hic utiq; quis contemplabitur.

Intelligendum enim eſt, animal natura humidum calidumque eſſe, cuiuſmodi uita quoque ipſa habetur. at ſenectus, & quod emortuum eſt, obareſcit algetque. ſic enim habere cernitur. Hæc etiam, calidum inquam, frigidum, humidum, & ſiccum, materiam corporibus quæ in rerum natura ſunt, ſuppeditant. neceſſe eſt itaque ea, dum ſeneſcunt, mareſcere.

Oportet enim accipere, ꝙ animal eſt natura humidum & calidum, & ipſum uiuere tale. ſenectus autem, frigida & ſicca, & quod mortuum. Videtur enim ſic, materia autem corporum exiſtentibus, hæc, calidum & frigidum & ſiccum & humidum. neceſſe igitur ſeneſcentia, deſiccari.

Cum propoſuiſſet aſſignare cauſas, nunc exequitur & primo

primo præmittit tria prologuia. Primũ eſt, ꝙ omne animal & uniuerſaliter omne uiuens eſt calidum & humidũ, & uiuit per calidum & humidum. Secundum eſt, ꝙ ſenectus eſt frigida & ſicca. primum accipitur ex libro de generatione, quoniam nullum uiuens poteſt uiuere niſi nutrimentum conuertatur in humidum. Ac conuerſio hęc fit per calidum. ergo omne uiuẽs oportet ut ſit calidum, quo perficiatur nutritio, & humidũ, in quo pabuletur calidũ. 2. accipit ex experientia mortuorum quæ ſunt frigida & ſicca, quare ſeniora quę magis morti propinquiora ſunt frigidiora & ſicciora ſunt. unde dicit. Oportet enim accipere ꝙ animal eſt natura humidum & calidum, & ꝙ ipſum uiuere ſit tale. ſ. per calidum & humidum, hoc eſt primum. accipit ſecundum, & inquit Senectus autem frigida & ſicca eſt, quod & mortuum ita eſſe declarat, quod eſt frigidum & ſiccum. Sed dices ſi ita eſſet, tunc uiuentibus non eſſent neceſſaria alia, niſi calidum & humidum, & ſic nec frigidum nec calidum neceſſarium eſſet uiuentibus. Reſpõdet, & inquit. Videtur enim ſic materia corporeum exiſtentibus. hæc uidelicet, calidum & frigidum, & ſiccum & humidum. quaſi dicat. licet animal & uiuens ſit per calidum & humidum, tamen his, quæ exiſtunt de numero corporum hęc uidetur materia, uidelicet, calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, & ita non ſufficiunt ſolum calidum & humidum, ut. 2. libro de generatione dictum eſt, & probatum, nam licet prædominanter uiuens ſit per calidum & humidum, tamen alia etiam requiruntur, ut probatum eſt. 2. de generatione. Concludit itaq; 3. prologuium ꝙ ſeneſcentia neceſſe eſt exiccari, & hoc eſt quaſi. 3. ſuppoſitio, nam ſi ſenectus eſt ſicca, ſequitur ꝙ quæ ſeneſcunt, atque accedunt ad ſenectutem. exiccantur continuo, & frigeſiunt. Ex his tribus ſuppoſitionibus uult habere cauſas longitudinis & breuitatis uitæ in genere, & ut in pluribus, ut dicetur. Dico, ut in plurib⁹, quoniam fallunt cauſę, ut dictum eſt. Cauſa igitur longitudinis uitæ eſt tarda humidi exiccatio. quoniam humidum exiccari eſt ire ad ſenectutem, breuitatis uero cauſa eſt uelox humidi exiccatio, quibus enim uelociter humidum exiccatur, hęc breuis uitæ ſunt. Hæc de cauſis uult habere uniuerſaliter, & ut in pluribus, ut ſtatim dicemus.

Quocirca, & humidum eſſe tale conuenit ut non facile ſicceſcat.

Quapropter, & oportet non facile deſiccabile eſſe humidum.

Iis ſuppoſitionibus ſtantibus, concludit cauſam longitudinis uitæ ut in pluribus, & dicit. Quòd ad hoc, ut uiuens pro maiori parte ſit longeuum eſt, quoniam humidum eius, non facile exiccabile eſt. Cũ uero facile eſt exiccabile, eſt cauſa, ut uiuens cito ſeneſcens ſit, & ſic eſt cauſa, ut breuis uitæ ſit. unde dicit. Quapropter & oportet nõ facile deſiccabile eſſe humidum ſubaudi ad hoc, ut uiuẽs ſit longeuum, ad hoc uero, ut ſit breuis uitę oportet, ut humidum facile exiccabile ſit, hac ratione homo eſt longioris uitæ, quàm equus, quoniam humidum humanum tardius eſt aptum exiccari, humidum uero equinum citius. Hac quoque cupreſſus longioris uitæ eſt cæteris, quoniã eius humidum eſt difficilius exiccabile.

Et ob id, pinguia putreſcere non ſolent. Cuius rei cauſa eſt, ꝙ ea ſunt aeris. aer autem, ad reliqua ignis eſt, qui haudquaquam putris reddi poteſt.

Et propter hoc, pinguia, imputribilia. Cauſa autem, quòd aeris. aer autem, ad alia, ignis. ignis autem, non fit putridus.

Aſſignata cauſa, dat conditiones quas debet habere humidum ad hoc, ut difficile exiccetur, & primo ex parte qualitatis, ſecundo ex parte quantitatis. Ex partę qualitatis, uult ꝙ humidum ſit difficilis exiccationis, quando eſt uiſcoſum, aereum ac unctuoſum. cuius ſignum eſt ꝙ pinguia ſunt minus putribilia, quoniam ſunt magis humida & aerea. unde inquit. Et propter hoc pinguia impurribilia ſunt, cuius cauſa eſt, ut inquit, ꝙ aeris naturæ ſint, qui aer ad alia elementa ſcilicet aquã & terram ſe habet, ut ignis. Conſtat autem ignem non fieri putridum, ergo nec aer, qui aut eſt ignis, aut ſe habens, ut ignis, ergo nec pinguia, in quibus aer prædominatur. Quo uero ad modum procedendi Ariſtotelis animaduerte, ꝙ conſuetudo Ariſtotelis eſt aſſignare aliquando cauſam alicuius quæſiti, ut ex illa ſumat ſuum propoſitũ, & hoc pacto fecit habere, quęſitum enim eſt cur pingua minus putribilia ſunt, Soluitur problema, quoniam ſunt magis aerea, nam aer minus putribilis eſt poſt ignem, & quoniam aerea ſunt humida unctuoſa, ideo ſumit conditionem humidi ad hoc, ut ſit minus exiccabile, & eſt, ut ſit aereum unctuoſum, quæ conditio accipitur ex parte qualitatis. Quo uero ad uerba attinet, per pinguedinem Ariſtoteles non axungiam intelligit, quæ eſt flegmatica & frigida, ſed pinguedinem carnoſam aeream, quæ eſt humida unctuoſa, hæc eſt min⁹ exiccabilis ac minus putribilis. Vtrum uero humidum aereum ſit minus putribile. 3. libro meteororum diſputatur, nunc uero ſatis ſit locum oſtendiſſe. Amplius per unctuoſum etiam intelligo uiſcoſum, nam unctuoſum proprie dictum eſt inflammabile atque facile euaporabile, ab uiſcoſum nõ de facili eſt infrigidabile nec euaporabile a calido continentis, nec inflammabile a calido innato, & ita magis reſiſtit cauſis corruptiuis, oportet ergo humidum bonum in quali ſecundum diſpoſitionem eſſe aereum unctuoſum uiſcoſum hæc de qualitate diſpoſitionis humidi, qua ſit aptum longitudini uitæ, utrum uero ſint alię qualitates attendendæ, poſterius dicetur.

Rurſum, non paucum eſſe humidum oportet. quod enim paucum eſt facile exareſcit. Idtoque magnę & animantes & plantæ, ut in uniuerſam dixerim, plus temporis uiuere conſueuerunt, quemadmodum dictum eſt antea. nam ratione optima euenit, ut quę maiora ſunt, plus habeant humidi.

Neque rurſum paucum oportet eſſe humidum. facile ſiccabile enim, quod paucum. Quapropter & magna & animalia & plantæ ut uniuerſaliter dicam, longioris uitæ, quemadmodum dictum eſt prius. rationabile enim, maiora plus habere humidi.

Venatur conditionem bonitatis ex parte quanti, & dicit. ꝙ humidum longitudini uitæ aptum non debet eſſe paucum, quoniam quod paucum eſt facile exiccabile eſt, quatenus paucum. unde inquit. Neq; rurſus paucũ oportet eſſe humidum, quoniam, ut inquit. Ipſum humidum quod eſt paucum facile exiccabile eſt merito ſuę paucitatis. Et notanter dico merito paucitatis, quoniam merito proportionis ad calidum poſſet eſſe difficilioris exiccationis, ut poſtea dicetur. Affert ſignum ſoluendo quæſitum ſuperius aſſignatum. & dicit. Quapropter & magna, & animalia & plantæ. ut uniuerſaliter dicam, non ad ſpeciẽ deſcendendo, ſunt longioris uitæ, ut prius dictum eſt, quoniam rationi conſonum eſt maiora cæteris paribus, ſubaudi tu plus habere humidi, dico cæteris paribus quo ad dẽſitudinem, & rectitudinem. Hæc de conditione bonitatis ex parte quanti.

At non ſolum propter hoc, uita ſunt longiore. duæ enim ſunt cauſæ, quantitas & qualitas. id eſt modus & genus. Proinde non ſolum oportet humidum eſſe multum, ſed etiam calidum, ut ne facile aut congelaſcat, aut reſiccetur. Hac de cauſa, diutius homo ꝙ maiuſcula quædam animalia uiuit. nam quæ humidi copia uincuntur, ſi maiore proportione per qualitatem

ſaperent quàm per quantitatem uincantur, ea ſane uiacciora ſunt.

Non ſolum autem propter hoc: longioris uitæ. duæ enim cauſæ: & quantum & quale. Quare oportet non ſolum multitudinem eſſe humidi: ſed hoc & calidum, ut neque facile congelabile, neque facile deſiccabile ſit. Et propter hoc: homines longæ uitæ magis quibuſdam maioribus. longioris enim uitæ ſunt quæ deficiunt multitudine humidi: ſi pluri ratione excedant ſecundum quale quam deficiant ſecundum quantum.

Ad hoc, ut humidum ſit uitæ longæ aptum ex parte qualitatis, duę ſunt rationes: diſpoſitio, uidelicet, aerea uiſcoſitas, & proportio ad calidum Nam humidum longæ uitę aptum debet ad calidum habere debitam proportionem, quoniam ſi humidum eſſet magnum & calidum paucum, calidum cito ſuffocaretur, & humidũ cito congelaretur. Sin autem calidum multum, & humidum paucum, humidum cito exiccaretur. unde inquit. Non ſolum autem propter hoc. ſ. multitudinem humidi uiuentia ſunt longioris uitę: nam duę ſunt cauſæ & quantum & quale: & quoniam quale duplex ratione diſpoſitionis. ſ. uiſcoſitatis aereæ. & ratione proportionis ad calidũ: ideo oportet, ut inquit. Non ſolum multitudinem eſſe humidi: ſed hoc eſſe calidum, hoc eſt bene proportionatum calido: ut neq; facile congelabile ſit. & hoc ſi ipſum humidum eſſet multum, & calidum paucum: neq; facile deſiccabile, & hoc ſi humidum eſſet paucum, & calidum multum: oportet ergo eſſe proportionatum, ad calidũ. Hinc ſoluit quæſitum, cur homo eſt longioris uitæ equo, & boue, cum ſit illis minori humidum minus habens, reſpondet hoc eſſe quia humidum hominis ad eius calidum eſt lõge melius proportionatum, quàm humidum equorum ſit maius humido humano: unde dicit. Et propter hoc homines longę uitę eſt magis quibuſdam maioribus. ſ. equo, & boue. Et dat cauſam, & dicit. quia longioris uitæ ſunt, quę deficiunt in multitudine, & quantitate humidi: modo pluri, ac maiore proportione excedat ſecũdum quale, quam deficiant ſecundum quantum. unde licet humidum humanum deficiat, in quanto ab humido equi, & bouis, excedit: tamen illud longe magis in bonitate proportionis, quam illud excedat ipſum in bonitate quantitatis. Eſt enim duplex bonitas qualitatis, uidelicet, & quantitatis: humidum equi excedit humanum bonitate quantitatis, humanum uero excedit illud bonitate qualitatis, & longe magis quam humidum equinum humanũ excedat bonitate quantitatis. Ex his patet, quòd humidum longę uitę aptum ad ſiccum & ad frigidum etiam debet habere rationem, non enim debet eſſe adeo ſiccum, ut cito exiccetur: nec ita frigidum, ut uelociter congeletur: ergo humidum parum ſicco, & parum frigido permiſtum ad calidum habens debitam proportionem eſt uitę longæ aptum. Si enim non haberet de ſicco, non eſſet uiſcoſum, & ſi non haberet de frigido, eſſet cito inflammabile. Ariſtoteles autem de proportione humidi ad ſiccum, & ad frigidum non loquitur, ſed eam dat intelligere ex alijs conditionibus: ut patet: quibus manifeſtum eſt humidum, quod eſt difficilis exiccationis eſſe bonum in quanto & quali. In quanto, ut ſit multum. In quali uero dupliciter, in proportione ad calidum: & in diſpoſitione. In diſpoſitione quidem, ut ſit aereum, unctuoſum atq; uiſcoſum ſicci ac frigidi non nihil habens. In proportione autem, ut ſit calidum ad humidum non multum: nec contra humidum ad calidum. Vtrum uero in quali debeat eſſe aliter diſpoſitum, poſterius dicemus.

Calidum autem ipſum: in nonnullis pingue habetur: quæ res ſimul efficit: ut neque facile inareſcat, neque facile refrigeretur. in nonnullis alio ſucco præditum eſt.

Eſt autem aliquibus quidem calidum: pingue. quod ſimul facit: & non facile ſiccabile, & non facile infrigidabile: quibuſdam autem: alium habet humorem.

Declarauit, quod humidum ſi debeat eſſe longæ uitæ conueniens: debet eſſe calidum, & quoniam calidum eſt multiplex: exponit, quale calidũ debet eſſe cum humido, ſi debet calidum ipſum, & humidum eſſe longæ uitę conuenientia: & uult q; animalibus poſſit ineſſe duplex calidum, aut pingue, aut alium habens humorem quam pinguem, cum calidum eſt commixtum humido pingui, tale eſt longæ uitæ conueniens, quoniam non eſt facile exiccabile, nec facile congelabile, ſiue infrigidabile: cum uero eſt commixtum alteri humori quam pingui ut aqueo uel flegmatico, aut terreſtri ſicco, non eſt uitæ cõueniens. unde dicit. Eſt autem aliquibus uiuentibus quidem calidum ipſum pingue, aereum, & hoc eſt ſubaudi longę uitæ idoneum: quoniam tale calidum mixtum humido non facile exiccabile eſt, nec facile infrigidabile: quibuſdam autem uiuẽtibus calidum alium habet humorem. ſ. flegmaticum aqueum, & tale non eſt longę uitæ idoneum: tale enim humidum eſt craſſum, atque frigidum facit infrigidabile, & congelabile. bene ergo dictum eſt calidum mixtum humido aereo eſſe uitę longæ idoneum.

Præterea oportet ut quod haud facile corruptibile ſit: nequaquam excrementis abundet. quod enim tale eſt: aut ui morbi, aut ſuapte natura interimitur: nam excrementorum uirtus atque facultas, uicem ſubit contrarij: atque interdum naturam ipſam. interdum partem corrumpit.

Item oportet futurum eſſe non leniter corruptibile: non ſuperfluificum eſſe. interimitur enim quod tale: aut languore, aut natura. contraria enim eſt ſuperfluitatis uirtus: & corruptiua, hæc quidem naturæ, hæc autem particulæ.

Tertia conditio ex parte qualitatis eſt, ut humidũ ſit purum, non mixtum ſuperfluitatibus extraneis: nã ſi eſſet mixtum extraneis ſuperfluitatibus: facile eſſet corruptibile, aut languore. & morbo: aut natura. Languore quidem ſi ſuperfluitas eſſet relegata ad aliquam uiuentis particulam: nam in illa fieret languorem perniciosum natura uero, ſi ſuperfluitas eſſet diffuſa cum tota humidi ſubſtantia. unde inquit. Item oportet futurum humidum calido commixtum non eſſe leuiter corruptibile, alioquin non eſſet longę uitę aptum: ideo oportet ſubaudi tale humidum non ſuperfluificum eſſe, ſed purum: quoniam ut inquit, humidum quod eſt tale, interimitur. Aut languore hoc eſt morbo particulari particulæ determinatę, aut natura hoc eſt morbo uniuerſali. Cuius cauſam affert, & inquit. Quoniam uirtus ſuperfluitatis hoc eſt humor ſuperfluus uigoroſus, eſt contrarius, hoc eſt præter naturalis & corruptiuus, hic quidem naturæ, quando fuerit diffuſus tota humidi naturalis ſubſtantia in uenis: hic autem particulæ, ſi fuerit non diffuſus cum tota humidi ſubſtantia, ſed relegatus ad particularem locum faciens ibi apoſtema, aut alium particularem morbum. Quo uero ad uerba attinet, animaduerſione dignum morbum eſſe duplicem, totalem ac uniuerſalem, ut febrem: particularem, ut apoſtema: quando ergo humidum eſt impurum, uel eſt impurum in tota eius ſubſtantia, & ſic facit morbum uniuerſalem: aut in aliqua parte corporis & ſic facit morbum particularem. Propterea Ariſto. inquit, quod tale eſt. ſ. humidum impurum interimitur, aut natura. hoc eſt morbo uniuerſali, aut languore, hoc eſt morbo particulari. Dicit enim uniuerſalis morbus, natura ab Ariſtotele, q̃m eſt uniuerſale principium leſionis omnium membrorum: ut enim natura eſt principium omnium motuum: ſic morbus uniuerſalis eſt principium omnium leſionum. Dicitur etiam natura: quoniam ſicut forma, quæ eſt na- Duplex morbus.

tura: ineſt toti materiæ, ita morbus uniuerſalis ineſt toti corpori. Amplius dicitur natura, quoniam non cum tanto dolore, cum quanto eſt morbus particularis: aut dicitur natura, quia eſt totum animal, aut totum uiuens ſaltem potentialiter, & affectiue: uel aliter & melius uerba Ariſtotelis. Intermiſ enim quod tale.ſ. humidum aut languore, hoc eſt ratione partis languidæ, aut natura, hoc eſt aut ratione ſubſtantiæ totalis: & ſic per naturam intelligit totam ſubſtantiam eius: per languorem uero particulam uel mẽbrum eius lãguidum.

De læſione nota.

Animaduerſione quoq; dignum eſt, q; poteſt eſſe læſio in particula corporis, non exiſtente peccato humorum in toto, ut medici aſſerunt. Ideo humor poteſt eſſe ſuperfluus in particula aliqua corporis, & non in toto.

Quale humidũ longæ uitæ idoneum

Ex his colligitur q; humidũ uitæ longæ idoneum debet eſſe bonum in quanto, & quali: in quanto quidem, ut ſit multum. In quali uero tripliciter, in diſpoſitione ſubſtantiæ, ut ſit aereũ, unctuoſum, uiſcoſum. In proportione ad calidum, ut nec excedat calidum, nec excedatur multum. In diſpoſitione accidentium ut ſit purum, non ſuperfluificum.

Quæſita ſoluuntur.

Ex his quoq; ſoluuntur omnia quæſita, quoniam differentiæ uitarum in longitudine & breuitate ex differentijs humidorum in quanto & quali proficiſcuntur: differentiæ uero humidorum in quanto & quali ex differentijs formarum ſecundum ſpeciẽ exoriuntur, quæ non poſſunt ſtare in materijs, niſi mediãtibus humidis ſic in quanto & quali conſtitutis.

Dſſe uitarum.

Hac ratione nonnullæ plantæ uiuaciores ſunt animalibus, nonnulla animalia uiuaciora nonnullis plantis, nonnulla terreſtria uiuaciora nonnullis aquatilibus, nonnulla aquatilia nonnullis terreſtribus.

Anni & tẽpora uitarum.

Hac ratione nonnulla uiuunt anno, nonnulla pluribus annis, nonnulla die alia pluribus diebus, quoniã humidum quibuſdam non ad maius tempus pro uita calido eſt proportionatum. Sequitur etiã q; unaquæq; uiuẽtis ſpecies limitat ſibi certum ſuæ uitæ tempus, quod nullum eiuſdem indiuiduum progredi poterit, ut Philoponus cõcludit. ij. libro de generatione, bene autem abbreuiate: cuius cauſas diximus in ij. de generatione, & hic poſtea dicemus. Hæc de ſolutione quæſitorum in genere.

Vtrũ duæ ſpẽs poſſint per ſe eſſe æquelongeuæ.

Sed quæritur utrum duæ ſpecies poſſint eſſe per ſe æquelongeuæ. Dicendum q; non, quoniam cuiuſq; ſpeciei eſt aliqua proportio propria plurium qualitatũ, per quam ſtat eius uita: ut alia eſt in homine, alia in equo, alia & in alijs: ſic q; ſpecies non poſſit ſaluari in alia proportione, & hoc quia eſt talis ſpecies. Sed quod eſt propriũ alicui ſpeciei non poteſt idem ſpecie reperiri in alia ſpecie, ut. ij. de cælo aſſerit Auer. ſed longitudo uitæ conſequitur talem primarum qualitatum proportionem: proportio autem non eſt eadem ſpecie in omnibus uiuentibus: ideo nõ poſſunt duo uiuentia eſſe æquelongeua.

Quapropter quæ ſalacia ſunt, & ſemine redundant: ocyſſime ſeneſcunt. nam ſemen, excrementum eſt: & inſuper, cum prodit aſiccat. Ob idq;: mulus equo & aſino ex quibus procreatus eſt, plus temporis uiuit. & fœminæ, maribus: ſi mares ſalaces ſint. Quocirca & in paſſerum genere: mares breuiorem quàm fœminæ uitam obtinent.

Quapropter coitiua, & multis ſpermatis: ſeneſcunt cito. ſperma enim, ſuperfluum: & amplius, deſiccat emiſſum. Et propter hoc: mulus eſt longioris uitæ equo & aſino, ex quibus genitus eſt. & femellæ, maſculis: ſi coitiui ſint maſculi. Quapropter & paſſeres maſculi: breuioris uitæ femellis.

Cum aſſignaſſet cauſas longæ ac breuis uitæ in generali, nũc ad ſpecies accedit, & declarat in particulari, quæ animalia lõgeua: quæue breuis uitæ ſunt. Et primo ponit hanc concluſionem. Animalia ſalacia multumq; coitiua, atque multi ſpermatis. cito ſeneſcunt. probatur: quoniam ſperma eſt ſuperfluum alimenti ultimo concocti. ergo in animalibus ſalacibus natura in ſperma potius cõuertit nutrimentum, quã in ſubſtantiam nutriti: non enim poſſent eſſe multi ſpermatis, niſi natura regitiua plus de nutrimento mitteret ad ſperma, quã in ſubſtantiam nutriti. Hoc autem facit ad diminutionem humidi: ergo ad uitæ breuitatem. Amplius etiam ſperma exiccat emiſſum: ergo multũ coitiua cito exiccantur: & ſic cito ſeneſcunt. Quo uero ad uerba attinet, animaduerſione dignũ, animalia poſſe eſſe multi ſpermatis dupliciter: aut natura: quoniam natura ſunt multum coitiua, & hæc ſunt a natura ex tota ſpecie breuis uitæ, quoniam natura regitiua plus de nutrimento in ſperma quã in humidum uitale tranſmittit: & quo ad hãc partem ualet prima ratio. Aut poſſunt eſſe multi ſpermatis ab accidẽte, utpote ex uſu multi coitus. Sunt enim aliqui homines, qui natura ſunt parum ſalaces, uſu uero fiunt ſalaces, & iſti ſunt breuis uitæ per accidens non ex tota ſpecie, quoniam emittentes ſperma exiccantur. Hac ratione Ariſtoteles in libro problematum ait eos, qui frequentant coitum exolui, fieriq; infirmiores cæteris: & eadem particula ait q; ſalaces hi ſint, quibus pili palpebrarum cadunt, & qui calui fiunt: quoniam cum exiccentur exitu ſpermatis, deficiunt humores in capite, & eius partibus. Hac eadem ratione eadem particula aſſerit, omniũ animalium hominem maxime poſtq; concubuit, diſſolui & lãgueſcere, quoniam, ut inquit, ſemen proportione ſui corporis, plurimum emittit. Probat autem concluſionem ſuam Ariſtoteles a ſigno ſoluens problema propter quid mulus eſt aſino & equo, e quibus genitus eſt longioris uitæ. Reſpõdet, & inquit. Et propter hoc mulus eſt, longioris uitæ equo & aſino, a quibus genitus eſt, unde libro de animalibus mulum uixiſſe Ariſtoteles narrat annis. 80. Aliud problema propter quid femellæ ſunt longioris uitæ maſculis ſalacibus. Reſpondet q; propter eandem cauſam. Aliud. propter quid paſſeres maſculis femellis breuioris uitæ ſunt. Reſpondet propter eandem cauſam, quoniam aſinus & equus, & paſſeres, & omnino maſculi ſalaces nimis ex coitu exiccantur: & ita cito ſeneſcunt. Vix enim maſculi paſſeres ad tertium annum uiuunt, ut Ariſtoteles inquit libro de animalibus. Dixit autẽ femellas eſſe longioris uitæ maſculis non abſolute, ſed ſalacibus: quoniam mas eſt femella in genere hominis longioris uitæ, ut Ariſtoteles dicit.

pti. 4.
pbl. 2.
pbl. 18.
pble. 6.

Signũ hominis ſalacis potiſſimum.

Ex his accipitur, q; ſignum potiſſimũ ſalacis hominis, quod ſumitur a caſibus, eſt pioloſitas, & maxime circa coxas: ut Ariſtoteles inquit libro problematum, ſignificat enim pioloſitas humiditatem ſpermaticam, ac ſuperfluam nimis in corpore dominari, & maxime quando fuerit circa coxas. Colligitur ſecundo, q; de optimis præceptis pro retardanda ſenectute: & conſeruanda ſanitate eſt moderatio coitus.

pti. 4.
pbl. 51.

Adde etiam quod quicunque mares laborioſi ſunt: amplius laboris nomine, ſeneſcere ſolent. labor enim: exiccat. ſenectus autem: ſicca eſt.

Adhuc autem & quicunque laborioſi maſculorum etiam propter laborem ſeneſcunt magis. deſiccat enim: labor. ſenectus autem: ſicca eſt.

Secunda concluſio etiam in particulari, maſculi qui laboribus premuntur: ſunt breuioris uitæ alijs maſculis, qui minus laborant: etiam aliquibus femellis: probatur, quoniam labor cum nimium excreuerit, exiccat: exiccari uero eſt ſeneſcere, cum ſenectus ſicca ſit. Quo uero ad uerba attinet, differẽtia eſt inter laborem, q; exercitium. Labor eſt motio corporis uiolenta, in qua multum reſoluitur de ſpiritibus. 2. libro de Cœlo. Exercitiũ uero eſt motio corporis, uel aliquid loco motionis ordinatũ ad conſumptionem ſuperfluitatum: ut prima particula problematũ colligitur: ideo labor exiccat, exercitium humectat, labor facit ſeneſcere, exercitiũ uero iuueneſcere. Animaduerte tamen, quòd labor cõuenit corporibus frigidis flegmaticis multarum ſuperfluitatum, quoniam per laborem exiccantur. Et ſicut labor facit ſeneſcere, ita ira, & accidentia animæ triſtia faciunt ſeneſcere, cibus quoq; & po-

cõm. 3.
pbl. 53.

tus, quibus ineſt uirtus exiccatiua: & amplius uſus pharmacorum, maxime cum fuerint ſolutiua, exiccant enim pharmaca nimium. Prǣterea flobothomia, & ſanguinis minutio omnia enim hæc faciunt cito ſeneſcere.

Natura tamen mares, ut in uniuerſum dixerim: uiuaciores fœminis ſunt. Cuius rei cauſa eſt: quòd mas fœmina calidior ſit.

Natura autem & ut ad omne dicam, maſculi: femellis longioris uitæ. Cauſa autem: quia calidius animal maſculus eſt quàm femella.

Tertia concluſio licet per accidens maſculi femellis poſſint eſſe uitæ breuioris, aut labore, aut coitu, aut uſu aliorum exiccantium, natura tamen maſculus eſt longioris uitæ femella Cauſa autem eſt, quoniam maſculus eſt calidius animal femella. utrū uero in omnibus ſit ita intelligendum: poſtea uidebitur.

Eadem etiam animalia: tepidis locis plus temporis quàm frigidis.

Eadem autem, in calidis, longioris uitæ ſunt quàm in frigidis locis, propter eandem cauſam.

Quarta concluſio, eadem animalia ſpecie, quæ ſunt in calidis locis, uiuaciora ſunt ſibi ſimilibus in locis frigidis: probatur propter eandem cauſam. quoniam a continente ſunt calidiora. Quæ uero ſunt in locis frigidis a continente ſunt frigidiora. utrum autem hoc ſit uerum: dicetur poſtea.

Illa ipſa cauſa qua quæ maiore ſunt corpore uiuunt. & eorum maxime quæ natura frigida ſunt magnitudo conſpectior redditur atque inſignior. Quapropter: & calidis locis ſerpentes, lacerti, & corticata, necnon in mari rubro teſtata omnia, mira quadam magnitudine augentur. calida namque humiditas: uitæ ac incrementi cauſa exiſtit. Locis autem prægelidis: humiditas animantibus indita, aquoſior eſt. Quamobrem: facile congelaſcere poteſt.

Propter quam quidem & maiora: & maxime notabilis magnitudo animalium frigidorum ſecundum naturam. Quapropter & ſerpētes & lacertæ & pholidota: magna ſunt in calidis locis, & in rubro mari oſtracoderma: augmenti enim: calida humiditas cauſa, & uitæ. In frigidis autem locis: magis aqueum eſt humidum quod in animalibus eſt. Quapropter: facile congelabile.

Ex his ſoluit quæſitum, ut ex ſolutione eius habeat ſuum intentum: & quærit propter quid animalia in locis calidis ſunt maiora, & notabilioris magnitudinis ſecundum naturam, animalibus ſibi ſimilibus in locis frigidis, & hoc inquit. Propter quā quidem cauſam animalia quæ ſunt in calidis locis maiora ſunt ſibi ſimilibus in frigidis: & propter eandem cauſam maxime notabilis magnitudo eſt animalium frigidorum exiſtentium in locis calidis quàm ſit magnitudo animalium frigidorum ſecundum naturā, exiſtentium in locis frigidis. Affert ſignum ex ſerpentibus, lacertis, & corticatis animalibus. quæ in locis calidis magna ſunt, in frigidis uero parua. unde dicit. Quapropter & ſerpentes, & lacertæ & pholidota, hoc eſt corticata magna ſunt in calidis locis, & in rubro mari magna ſunt oſtracoderma, hoc eſt teſtata, quoniā, ut inquit, augmenti & uitæ calida humiditas cauſa eſt, in frigidis autem locis magis aqueum eſt humidum, quod in animalibus eſt, quapropter eſt facile congelabile, & ſic facit ad paruitatem, & ad extinctionem calidi. Sed circa hæc quæritur primo utrum animalia exiſtentia in calidis locis uiuaciora ſint ſibi ſimilibus in ſpecie exiſtentibus in locis frigidis. Galenus, & Auicenna aſſerunt quòd habitantes in regionibus frigidis ſunt audaces, & bene digerentes & diu uiuentes, & ſubtiliū ſpirituū: in calidis uero dicit Auicenna homines ſeneſcere. 30. anno. Ariſtoteles quoque in politicis aſſerit in regionibus frigidis homines robuſtiores eſſe, & audaciores quàm in calidis. ergo ſunt longioris uitæ. Præterea calidum continentis poros aperit, quibus apertis euaporat humidum noſtrum, & hæc euaporatio eſt cauſa putrefactionis. ut dicitur quarto Meteororum. extrahit enim humidū innatū per euaporationem.

Quæſtio ſi habitātes calida loca ſint longioris uitæ.

2. primi

Albertus uir philoſophiæ Peripateticę nō ignarus propter hęc argumenta aſſerit Ariſtotelem in hoc nō dixiſſe ueritatem, quoniam omnes alij Peripatetici, & medici dixerunt contrarium: propterea pro honore Ariſtotelis ait eum intellexiſſe per regionem calidam, regionem temperatam: nam cum in miſto loquimur de calido, ſemper accipitur pro calido temperato, per regionem uero frigidā intelligit regionem ad extremum frigidam. nec iniuria: quoniam temperatum dicitur calidum reſpectu frigidi. Cauſam uero affert quoniam calidum regionis temperatæ nō eſt adurens, neque aperiens poros noſtrorum corporum, immo eſt magis fouens, ac confortās noſtrum humidum, quare in temperata regione uiuaciores ſunt homines. Accedit q ſicut corpus temperatum eſt uiuacius non temperato, ita regio temperata uiuacior eſt regione in extremo lapſa.

Poſitio Alberti.

Sed pace Alberti dixerim Ariſtoteles 14. particula problematū, expreſſe repetens hæc, aſſerit cauſam, quoniam in regione calida humidum eſt ſiccius, & ſic minus putribile, ubi patet eum loqui de regione calida lapſa a temperamēto per calidum, & ſiccum.

Refutatio pble. 9. & 10.

Propter hęc Petrus apponenſis eo in loco aſſerit Ariſtotelem intelligere per regionem calidam, regionem, quę declinat a temperamento parum per calidum & ſiccum: in hac enim eſſe homines longioris uitę probat Ariſtoteles ex eo, quia humidum eſt aliqua ex parte ſiccius, & ita minus putribile. Præterea humidum noſtrum caliditate & ſiccitate continentis parum a temperamento lapſis, non eſt ita extinctiuum calidi: ſicut in frigidis regionibus, uel temperatis. Amplius in calidis locis humidum eſt purius, & minus ſuperfluitatibus permiſtum. Regio autem, quæ ſic declinat a temperamento per parum calidi & ſicci, ut dicit, eſt in extremis tertij climatis, uergens ad quartum. Homines uero in calidis locis ualde lapſis a temperamento per calidum & ſiccum in extremo, paruo tempore uiuunt, ut eſt regio ſecundi climatis, quoniam a calido continentis innatum humidum aduritur: homines etiam in regionibus ualde lapſis ad frigidum & humidum etiā parum uiuunt, primo quia mors uiolenta accelerat propter prohibitam tranſpirationem cauſatam ab oppilatione. Secundo quia mors naturalis etiam eſt uelox: qm̄ frigiditate continentis calidum intus impellitur: & ſic ualde cum humido profundatur, atque inuiſcatur: & ſic illud ualde depaſcendo exiccabit.

Poſitio Petri apponenſis.

Hæc Petrus apponenſis: quæ licet ſint bene colorata: & medice dicta, non uidentur conſona dictis Ariſtotelis, in hoc enim libro, ex 14 Problematum particula abſolute aſſerit, quòd habitantes calida loca ſunt uiuaciores. Præterea, quod dicit de regione lapſa a temperamento ambiguum eſt, nam tunc ita eſſet de complexione, & ita complexio declinans a temperamento poſſet eſſe longioris uitæ quam temperata: quod eſt dubium.

Refutatio. pbl. 9. & 10.

Alij dixerunt quòd intelligit Ariſtoteles quando calidum regionis fuerit calido innato noſtro bene proportionatum, ut non illud uſque adeo exuperet, ac ſuperuincat, ut ipſum expirare, cogat.

3. poſitio.

Sed hæc poſitio concordat cum illa Conciliatoris. Præterea Ariſtoteles loquitur de regione calida, ubi ſunt magna animalia, quæ non poteſt eſſe nec temperata: nec parum lapſa per calidum & ſiccum: nam in hac regione non ſunt animalia ita magna.

Refutatio.

Alij uero dixerunt, quòd habitantes in regione calida non reſpectu cuiuslibet mortis ſunt longioris uitæ: ſed reſpectu mortis, quæ uocatur extinctio: nam a calido continentis exiccatur humidum innatum: & ſic non contingit homines ibi mori extinctione calidi. Qui uero habitant frigida loca,

4 poſitio.

moriuntur

moriuntur extincto calido ab humido multum frigido.

Reſtatio.

Sed pace horũ dixerim, hæc non ſunt ad mentem Ariſtotelis, qui de utraque morte loquitur : ut patet problemate.9.in quo loquitur de morte, quę fit extinctione calidi, problemate uero.10 loquiṫ de morte, quæ fit uia exiccationis humidi:uult enim utroq; modo eos, qui habitant loca calida eſſe longioris uitę.

ppria pő & dilucidatio

Mihi igitur tandem uidetur eſſe dicendum, ꝙ concluſio Ariſtotelis non ſit uniuerſalis, ſed ſolum de animalibus uel hominibus frigidæ & humidæ complexionis, de his enim loquens aſſerit animalia uel homines frigidæ complexionis ualde diutius uiuere in locis calidis, quã in lapſis a temperamento per frigidum & humidum:quoniã in locis calidis & ſiccis, eorum humidum a calido continentis quaſi corrigitur. Eſt enim præceptum medicorum ꝙ omnis diſcraſia corrigiṫ a contrario:comparat autem Ariſtot.regiones calidas ad frigidas : modo utraq; a tẽperata æque labetur. Et ꝙ ſic intelligat Ariſtot.lege uerba, dicit enim { Animalium frigidorum ſm naturam: } & non omnium animalium, & propter eãdem cauſam animalia lapſa ad calidum, & ſiccum ualde diutius uiuerẽt in frigidis regionibus, quoniã eorum lapſus corrigeretur a frigiditate continentis: & in hunc modum arbitror eſſe intelligendum de maſculis reſpectu femellarum:nam qui frigidi ſunt diutius uiuunt femellis potiſſimum frigidis propter eaſdẽ cauſas: per quę tolluntur obiectiones. Prima quidem quia medici loquuntur non habita ratione ad complexionem frigidã, ſed ſimpliciter. Quod uero dicit Ariſto.libris Politicorum ſimiliter intelligitur. Aliæ etiam tolluntur eodem modo.

Quæſtio 2. an alalia in locis fridis ſint minora ſibi ſimilibus in locis calidis.

Secundo quæritur utrum animalia habitãtia loca calida ſiot maiora quã ſibi ſimilia ſpecie habitãtia loca frigida, & uidetur ꝙ non, quoniam Ariſto.de natura animalium libro 8. dicit in Ægypto aliqua maiora quam in Græcia fiunt, ut boues, & oues, & aliqua minora ut canes, lupi, lepores, uulpes, corui, accipitres, aliqua magnitudine pari, ut cornices, & capræ, ubi patet Ægyptum eſſe calidiorem Græcia.

Ca. 28. Soſo

Dicendum ꝙ dictum Ariſto.eſt intelligendum non uniuerſaliter, ſed ſolum de animalibus frigidis, hæc enim in locis calidis maiora ſunt, quã ſibi ſimilia ſpecie, in regionibus frigidis, & de his loquitur cum inquit. Propter quã quidem cauſam & maiora ſunt animalia in locis calidis, & maxime eſt notabilis magnitudo eorꝫ animalium, quę ſm naturã frigida ſunt. De his quoq; exemplificat, ut de ſerpentibus, de quibus in libro 8 de natura animalium eodem capit.loquẽs inquit In Arabia lacerti magnitudine cubitum excedũt, in Africa magnitudo anguium mira. ſicut & fertur, iam enim nonnulli ubi triremi applicuiſſent, oſſa bouum multorꝫ uidiſſe narrant, quoa aſſumptos eſſe ab anguibus non dubitarent, cum triremẽ productam in altum quãprimum angues inſectarẽtur, & nonnulli ingreſſi triremem euerterent:ſimili modo pholidota, quę corticata animalia ſunt, & oſtracoderma, quæ teſtacea animalia ſunt, omnia ſunt frigida, & in locis calidis magna: quoniam calidum in multo humido augmentum facit. Ariſtoteles ergo non de omnibus animalibus, ſed de natura frigidis intelligit.

ꝑti. 14. pble. 8.

Petrus uero apponenſis libro Problematum aliter aſſerit. dicit enim ꝙ tam in locis lapſis a temperamẽto per calidum, quã in locis lapſis a temperamento per frigidum animalia ſunt magna quã in locis temperatis : aliter tamen atq; aliter: nam in locis lapſis a temperamento per calidũ animalia ſunt magna ſecundum longitudinem quę accipitur ab inferiori ad ſuperius:in locis uero lapſis a temperamento per frigidum, animalia ſunt magna:ſecundum latitudinem, & profunditatem, quę accipiuntur a dextro in ſiniſtrum, & ab anteriori ad poſterius. Sed pace Petri apponenſis dixerim hęc non ſunt Peripatetice dicta. Ariſtoteles enim primo magnorum theoricorum definiens magnum, dicit illud eſſe, quod ſecundum omnem dimenſionem eſt tale: & ita ſi in hoc libro ait in locis lapſis a temperamento per calidum eſſe animalia maiora quàm ſint conſimilia in ſpecie in locis lapſis a temperamento per frigidum intelligit ſecundum omnem dimẽſionem Preterea Ariſtoteles non comparat loca calida ad temperata, ſed ad frigida. propterea intelligenda hæc ſunt, ut dictum eſt, comparando animalia frigida eiuſdem ſpeciei inter ſe:frigida enim animalia in locis lapſis a temperamẽto per calidum ſunt maiora quam frigida eiuſdem ſpeciei quæ ſunt in locis frigidis propter congelationem, quę facit ad contractionem ſecundum omnem dimenſionem:ut ſatis eſt dictum: nam licet in locis frigidis in talibus animalibus ſit multa humiditas extenſibilis, deficit in eis calidum extenſiuum. At in locis calidis talibus animalibus ineſt humidum, cum ſint flegmatica, & calidum multum ratione continentis: & ſic adſunt omnes cauſæ augmentationis ſecundum omnem diametrum.

Quare in ſeptentrionali plaga, ex animalibus quæ parum ſanguinis obtinent aut eodem uacant, quædam nullo pacto, ſiue pedeſtria in terra, ſiue aquatilia in mari gignuntur : quædam gignuntur quidem, ſed minora ſunt uitæque breuioris. nam gelida cœli conſtitutio:ea increſcere non ſinit.

Quare hæc quidem non fiunt omnino animalium quæ pauci ſanguinis aut ſanguinem nõ habentium in ijs quæ ad arcton locis, neque greſſibilia in terra, neque aquatilia in mari : hæc autem fiunt quidem, minora autem & breuioris uitæ. aufert enim congelatio:augmentum.

Ex his, quæ dixit, infert corollarium, dictum eſt enim in locis frigidis animalia frigida eſſe minora & uitæ breuioris propter congelationem, quę facit ad minorationem. At nunc infert : quod propter hanc cauſam animalium frigidorum, quædam nõ ſunt in locis frigidis, quędam autem ſunt quidem, ſed parua & breuis uitę ſunt, & longe minora ſibi ſimilibus in locis calidis. Intelligit autem per frigida animalia, aut exanguia omnino, aut quæ pauci ſanguinis ſunt: & ampliat corollarium, tam de terreſtribus animalibus. quam de aquatilibus. unde inquit. Quare hæc quidem animalium frigidorum, quę ſunt aut pauci ſanguinis, aut ſanguinem non habentium in his locis frigidis, quę ſunt ad arctum expoſitis, hoc eſt ad ſeptentrionem, omnino non fiunt : & hæc ſiue greſſibilia in terra, ſiue aquatilia in mari ſint. hęc autem fiunt quidem, minora autem, & breuioris uitę. Cuius cauſam affert. & dicit. Aufert enim congelatio augmentum : ut ſuperius diximus. Ex his colligitur utile præceptum de conſeruatione ſanitatis, quod ſi homines flegmatici (qui in frigidis locis generati fuerunt) ad loca calidiora ſe permutauerint, longioris, & ſanioris uitę fient : præceptum patet, quoniã caliditate continentis frigida eorum complexio corrigetur.

Præceptũ in conſeruatione ſanitatis.

Cum autem alimentum non recipiunt tam animalia quàm plantæ : interire ſolent. idem enim : ſeipſum emacerat. nam quemadmodum flamma magna paruam exurit corrumpitq;, propterea quòd alimentum eius abſumat: ſic calor naturalis cui primaria concoquendi uis ineſt, materiam in qua ſit conſumit.

Alimentum autem non ſumentia & animalia & plantæ: corrumpuntur. conſumit enim ipſum:ſeipſum. quemadmodum enim multa flamma comburit & corrumpit paucam, eo quòd alimentum conſumat:ſic naturale calidum primum digeſtiuũ, conſumit materiam in qua eſt.

Hæc eſt quinta concluſio, quæ tangit accidentalem cauſam breuitatis uitæ in animalibus & plantis : & ponatur ſub hac forma, animalia & plantæ quæ parum alimenti aſſumunt, quam ſit neceſſarium pro inſtauratione deperditi, cito ſeneſcunt, ac corrumpuntur. probatur : quoniam calidum naturale ſeipſum conſumit per accidens : uelut magnus ignis per accidens

conſumit paruum: nam ut magnus ignis conſumendo nu
trimentum parui ignis, cõſumit paruum illum ignem, ita
calidum uitale conſumendo humidũ, in quo fouetur: cor
rumpit ſeipſum. ergo ſi non inſtaurẽt humidum appõne
noui humidi nutrimẽtalia, uiuens cito euaneſceret. unde
dicit. Alimẽtum autẽ non. ſumentia & animalia & plãtæ
cito ſubaudi corrũpuntur, probat & dicit. Cõſumit enim
calidũ ipſum ſeipſum ſubaudi per accidẽs, nã (ut inquit)
Quemadmodum multa flãma cõburit, & corrumpit pau
cam non per ſe, ſed eo ꝙ alimentũ illius cõſumat, ſic natu
rale calidũ ꝙ eſt primũ digeſtiuum: conſumit materiam
in qua eſt. ſ. humidũ radicale. Quo uero ad uerba attinet,
appellauit calidũ naturale { primũ digeſtiuum } quoniã
digeſtio cibi & in ſtomacho. & uenis, & ubiq; fit a cali-
do naturali cordis ſm Ariſto. A calido autẽ naturalis epa
tis fit, ſed nõ primo: cum illud non ſit primũ & principa-
le calidum ſm Ariſto. Animaduerſione dignũ, ꝙ conclu-
ſio eſt uera in duobus ſenſibus. Primus eſt, ꝙ uiuẽtia quæ
non ſumunt multũ alimenti, nec tãtum quãtum eſt neceſ
ſarium pro inſtauratione deperditi, cito corrumpanẽ, ci-
toq; seneſcant, & hoc patet eſſe uerũ, quoniã calidũ cito
humidum exiccabit. Secundus uero eſt, ꝙ uiuentia quæ
penitus nihil cibi accipiunt, cito moriantur, & hoc eſt ue
Dubĩ rum, quoniã cito humidum exiccabiẽ. Sed dices, urſi &
glires fere ſex mẽſibus nõ aſſumunt cibũ, & tamẽ uiuũt.
Amplius egroti quandoq; ſine cibo diu uiuunt. Narrat
enim Petrus apponẽſis uidiſſe mulierẽ cibum nõ accepiſ
Solõ ſe ſex mẽſibus: quæ tñ poſtea conualuit. Dicendum, ꝙ
licet hæc cibũ ab extrinſeco nõ ſumãt, nutriunẽ humore
intrinſeco flegmatico generato in ſanitate per uiã indige
ſtionis paulatine: ſignũ autẽ, quoniam hæc diſpoſitio plu
ries accidit animalibus uorantibus: ut Auer. inquit. Sed
adhuc quæres, quoniã in primæua ætate homines erant
longioris uitæ, & tñ paruo cibo utebãtur: nunc uero ho-
mines minus uiuaces ſunt, & tamen utunẽ maiori & plu-
ribus alimẽtis. Dicendũ ꝙ illud nutrimentũ quo uteban
tur homines in primæua ætate: licet fuiſſet minus eo ali-
mento, quo nũc utimur, tñ erat uitæ, & inſtaurationi ſuf-
ficiens. Alimẽtum uero noſtrũ, quo nunc utimur, eſt exce
dens uirtutem digeſtiuã, & ideo in nobis fiunt plures ſu-
perfluitates, quæ ſunt cauſæ morborũ, & breuitatis uitæ.
Signum autẽ, quoniã tũc homines pro maiori parte mor
te naturali moriebantur, nunc uero quaſi nullus morte
naturali moritur: ut poſtea dicemus in libro de morte.

*Porro aquatilia pedeſtribus minus uiuunt: non quod humi
da ſimpliciter, ſed quod aquoſa ſint. Tale autem humidum,
corruptioni opportunum eſt: quia frigidum ſit & prompte
congelabile.*

*Aquatilia autem, greßibilibus minus longæ uitæ: non quia
humida ſimpliciter, ſed quia aquoſa. Tale autem humidum, fa-
cile corruptibile: quia frigidum & congelabile de facili.*

Sexta concluſio eſt hæc. Aquatilia ſunt minus uiuacia
greſsibilibus: & exponit cauſam, dicens aquatilia eſſe mi
nus uiuacia, nõ quidẽ, quia ſimpliciter ſunt greſsibilibus
humidiora: ſic enim omne humidius eſſet minus uiuax:
ſed qm̃ ſunt aquoſa, & humidiora humiditatẽ aquea.
Modo ut dictum eſt, tale humidũ aquoſum facile eſt cor
ruptibile, quoniam frigidum eſt & de facili congelabile.
Eſt alia cauſa, quoniam calidi eſt ſuffocatiuum, & extin-
ctiuum. Animaduerte, ꝙ hæc concluſio debet intelligi ra
tione ſumpta ſolum ab ipſa humiditate: ratione enim bo-
næ humidi qualitatis, eorum animalium, quæ greſsibilia
ſunt, quodlibet greſſibile quolibet aquatili eſſet uiuacius:
uerum rationibus ab alijs cauſis ſumptis, poteſt aliquod
aquatile aliquo greſſibili uiuacius eſſe: utpote aut ratione
magnitudinis aut ratione regionis, aut alijs cauſis: de qui
bus dictum eſt.

*Item exanguia ſanguineis, eandem ob cauſam: niſi magni-
tudine uindicentur. nam neque pinguitudinem præ ſe ferunt:
neque dulcorem, cum in animali pingue ipſum dulce ſit.
Quamobrem apes: diutius quàm quædam alia maiuſcula ani-
malia uiuunt.*

*Et exangue propter idem: ſi non magnitudine recompenſe-
tur. neque enim pinguedine habet: neque dulce. in animali
enim: quod pingue, dulce. Quapropter apes: longioris uitæ
ſunt alijs maioribus animalibus.*

Septima concluſio eſt hæc. Exanguia ſunt breuioris ui
tæ his animalibus, quæ ſanguinẽ habent: probat conclu-
ſionem propter idem, quoniam exanguia habent humidũ
aquoſum: humidum enim non ſanguineum aquoſum eſt.
ſed, ut dicebaẽ: humidum aquoſum eſt facile corruptibi-
le, quoniam calidum ſuffocat, & extinguit. Addit Ariſt.
niſi magnitudine recompenſeẽ: uel ſupple dulcedine, &
unctuoſitate. Animal enim exangue, cuius humidum eſſet
maius, poſſet uiuacius eſſe paſſeribus: uel alio animali ſan
guineo, cuius humor eſſet paucus. Amplius animal exan
gue cum neq; pinguedinem habeat, neq; dulcedinem, hu
midum non habet aereum. Hac ratione apes lõgioris uitæ
ſunt alijs multis maioribus animalibus ſanguinem haben
tibus, quoniam nutriunẽ melle. & ſic eorũ humidum erit
dulce ac pingue, unde dicit. Et exangue. ſ. animal minus
uiuax eſt habentibus ſanguinẽ, propter idem, hoc eſt pro-
pter eandem cauſam. ſ. quia eius humidum eſt aquoſum.
Sed addit, ſi non magnitudine recõpenſetur. ſ. malitia illa
humidi. Sed dices, etiam põt recõpenſari, qualitate: quo-
niam exangue animal põt habere humidũ pingue. Con
tra obijcit, neq; enim exangue pinguedinem habet, qua
eius malitia recõpenſetur: neq; habet dulce, quoniam ſi
nõ habet pingue: nec dulce habebit: quoniam (ut inquit)
In animali dulce eſt pingue: & ecõtrario. Et quia aliquis
poſſet intelligere uniuerſaliter nullum exangue eſſe uiua-
cius aliquo habente ſanguinem, concludit cõcluſionem
non eſſe uniuerſalem in oĩbus, & dicit. Quapropter apes,
longioris uitæ ſunt alijs ſubaudi quibuſdam animalibus
maioribus: ut paſſeribus, & forte canibus. Viuunt. n. apes Ca. 10.
(ut Plinius. 11. libro hiſtoriæ inquit) annis ſeptem: & cau
ſa eſt: quoniam nutriuntur melle, ꝙ generat & inſtaurat
humidum pingue dulce, ac uiſcoſum: per quæ dat intelli-
gere exãgue animal eſſe minus uiuax animali ſanguinem
habente, niſi malitia, illa quæ eſt aquoſitas: recõpenſetur
magnitudine, uel qualitate, ut dictum eſt.

*Quæ autem diutißime uiuunt: in plantis reperiri aſſolent,
idq; potius, quam in animantibus. Primo: quòd plantæ minus
in ſe diluti humoris cõtineant. unde fit: ut non facile cõgelẽtur.*

*In plantis autem ſunt: quæ lõgißimæ uitæ. & magis, quàm
in animalibus. Primum quidem: quia aquoſæ minus. quare&
non facile congelabiles.*

Hactenus de cauſis lõgæ uitæ, ac breuis in animalibus:
nunc tranſit ad plantas, & aſſignat cauſam longitudinis
uitæ in plantis comparando illas ad animalia ſm differen
tiam: & ponit hanc concluſionem. In plantis ſunt nonnul
læ plantæ: quæ animalibus quibuſdã uiuaciores ſunt, ut
dactylus, & cupreſſus, & pinus, & quercus: & id genus.
Diximus autẽ nonnullas eſſe tales, quoniã inter plantas
ſunt nonnullæ etiam annuæ tantũ: ut quæ herbæ dicunẽ.
Amplius dicunt Ariſtotelem dixiſſe quibuſdam animali
bus, & nõ omnibus: quoniam dubium eſt de annis huma
næ uitæ. Creditum enim eſt humanã uitam produci poſſe
ad annos. 900. uel fere mille: ad quos nullam plantarum
produci poſſe aſſerunt. Quod an uerum ſit, dicemus hanc
cõcluſionem. Ariſto. probat, primo quidem: quoniã plan
tæ ſunt minus aquoſæ quibuſdam animalibus, quare ob
hanc cauſam, non facile congelabiles ſunt: & ſic uia con-
gelationis, uel extinctionis minus corruptibiles ſunt. dixi
mus enim uno modo aliquod uiuens corrumpi uia extin-
ctionis, quando humidum eſt nimis aquoſum.

Deinde

Deinde, q. pinguitudinem lentoremque habeant, & q̃q̃ aridæ ſunt atque terrenæ, tamen non facile ſiccabilem poſſideant humiditatem.

Deinde, habent pinguedinem & uiſcoſitatem, & ſiccæ & terreſtres exiſtentes, tamen non habent facile ſiccabile humidũ.

Secundo Ariſtoteles idem probat ex alia humidi qualitate, eſt enim humidum uitæ conueniens, ex parte qualitatis primo, quoniam eſt minus aquoſum, & magis aereum, & quantum ad hanc conditionem ualuit ratio tacta. Secundo, quoniam eſt uiſcoſum, ac unctuoſum, humidum enim aereum magis eſt uitæ conueniens, cum habet nõ nihil ſicci, quod eſt eſſe uiſcoſum, & quantum ad hanc conditionem, procedit hæc ſecunda ratio, unde dicit. Deinde, plantæ habent pinguedinem, & uiſcoſitatẽ. Signum huius eſt, quoniam ſi apponuntur igni, comburuntur facilius q̃ animalium carnes, quod non eſſet, niſi uiſcoſi, ac ſicci non
Dubitatio nihil haberent. Sed dubitabit quis ſi plantæ habent humidum ſiccum ac uiſcoſum, habent humidum facile exiccabile, et ſic cito ſeneſcibile. Reſpondet, ꝙ licet plãtę, ſint ſiccæ, & terreſtres exiſtentes, tamẽ nõ habent facile exiccabile humidum, cum illud ſit aereum, terreſtreitas ergo plantarum reprimit humidi earum aquoſitatem, non tamẽ eſt tanta, ut diſponat ad ſenectutem uelocem.

Sed cur natura arborum longo temporis ſpatio eduret, cauſam ſumpſiſſe conuenit. eam enim peculiarem ſibi præ omnibus animantibus præterquam inſectis, obtinet. Semper enim ſtirpes iuueneſcunt. ideoque longeuæ ſunt. nam aſſidue germina alia enaſcuntur, alia ſeneſcunt, & radices pari modo, & non ſimul, ſed interdum ſolum caudex & rami pereunt, alij uero rami adnaſcuntur. Cum autem hæc affectio radicibus euenit, aliæ ex eo quod ſupereſt, oriri ſolent. Atque ita perpetuo, aliud corrumpitur, aliud gignitur. quocirca, & illæ longo tẽpore uiuunt.

De hoc autem quod eſt naturam arborum eſſe durabilem, oportet accipere cauſam. habet enim propriã ad animalia præterquam ad entoma. Iuuenes enim ſemper plantæ fiunt. quapropter, multi temporis. ſemper enim alteræ germinationes, hæ autem ſeneſcunt, & radices ſimiliter, ſed non ſimul, ſed aliquando quidem ſolus ſtipes & rami perierunt, alteri autem iuxta nati ſunt. Cum autem ſic fuerint radices, aliæ ex exiſtente generantur. Et ſic ſemper permanet, hoc quidem corruptum, hoc autem factum. quapropter, longæ uitæ.

Hic ponit ſecundam cauſam, quam nonnulli accidentalem eſſe aſſerunt, & quidem non ab ratione, quoniam nõ pendet ex humidi ratione in quanto & quali, ſed ex his, quę accidunt in partibus plantarum, & primo proponit cauſam, & dicit. De hoc autem quod eſt naturam arborũ eſſe durabilem, oportet accipere cauſam, & per naturam, uitam, & per cauſam, accidentalem intelligit, quæ eſt ab aliis ſumpta q̃ ab ipſius humidi rationibus. Dico oportet accipere cauſam, quoniã uita plantarum habet ꝓpriã cauſam ad animalia, præterq̃ ad entoma, hoc eſt inſecta, cum quibus, ut dicemus plantę cõem habẽt cãm. Propoſita autem intentione, cãm aſſignat ex eo, quoniã plantæ reiuueneſcunt, reiuueneſcunt uero, q̃m ramorũ, & radicũ germinationes non fiunt oẽs ſimul, nam dũ unus ramus germinat, alius areſcit, & dum alius areſcit, alius germinat. Simili ratione radices, dum una enim areſcit alia germinat, & dum germinat altera, altera areſcit, hinc earum uita longa eſt. unde dicit. Iuuenes enim ſemper plantæ fiunt, quapropter ſunt multi temporis, & longęuę, quibus enim iuuentas redit, his uita longa eſt. Quod autem plantæ reiuueneſcant, ꝓbauit Ariſto. & dicit. Semper enim alteræ & nõ ſimul germinationes ramorum ſunt, hæ autem ſeneſcũt ſub audi aliis germinatis, & non modo germinationes iſtæ diuerſæ cernuntur in ramis, ſed etiam radices ſimiliter diuerſis temporibus germinantur, ſed non ſimul, imo (ut inquit) aliquando quidem ſolus ſtipes. & rami perierunt, alteri autem conſtituti iuxta priores ſtipitem, & ramos renati ſunt, ut nõ ſemel obſeruatio docet. Intelligit autem per ſtipitẽ, fuſtem terræ defixum, qui quoq; a latinis caudex dicitur, & quoniam ſimilis diſpoſitio accidit in radicibꝰ, ideo inquit. Cum autem ſic fuerint radices, ut ſubaudi quędã areſcant, alię generantur ex exiſtente, hoc eſt ex eo trunco, quod ſupereſt. His expoſitis recolligit rationem. & cõcluſionem, & dicit. Et ſic planta per coalternã radicũ & ramorum pullulationem atq; germinationem, per quã. ſ. hoc quidem corruptum, hoc autem factum eſt, plãtæ uiuaciores ſunt quibuſdã aĩalibus. Sed circa præſentẽ determi- Quæſtio
nationem dubitant primo utrum plantę aliquę ſint lõgio de longæ-
ris uitæ animalibus. Et uidetur ꝙ non, quoniam tẽperata uis.
cõplexio eſt magis uitæ apta, ſed inter oẽs complexiones humana eſt tẽperatior ut Phĩ & medici dixerunt. ergo homo natura eſt cũctis uitæ longioris. Quidã dixerunt ꝙ Prima pō
homo per ſe eſt cũctis uiuentibus uiuacior, cum hominem poſſe uiuere fere ad millenariũ annorũ teſtentur hiſtoriæ dicentes aliquos ſic uixiſſe, per accidens uero humanã uitam aſſerunt eſſe factam breuem ex multis cauſis. Quod quidem homines uiuaciores ſint cũctis uiuentibus per ſe, probatur ratione, & hiſtorijs. Per hiſtorias. n. catholicas aliquem uixiſſe nongentos ſexaginta nouem annos, clariſſime habetur. Quę ratio docet humanę ſpeciei uitę terminum per ſe eſſe ad millenarium annorum fere, ratione uero, q̃m animalium hõ eſt temperatiſſimus, ut dicunt Philoſophi & medici. Q꞉ uero humana uita nunc ſit debilis admodum effecta, ꝓbant primo, q̃m mundus hic inferior totus, ut auctor eſt Ariſto. primo libro meteororum, ſeneſcit, ergo humana uita, quę huius pars eſt principalior, uidetur defecta. Secũdo hoc docet obſeruatio, q̃m humana natura ea pharmaca non ſuſtinet, quę olim ſuſtinebat, ut elleborum, & ſcamoneam, & id genus. Tertio experientia docet, nunc homines pro maiore parte non plures. 28. habere dẽtes, antiquitus uero. 32. At ut Ariſtoteles inquit libro. 2. de hiſtoria aĩalium, quibus dentes. 32. inſunt, hi longeui ſunt. ergo humana uita eſt debilis effecta, cum primo
31. nunc. 28. dentes plerunq; homines habeãt. Petrus ap- Dña ter-
ponenſis cognomento Conciliator aſſeruit, ꝙ humana ui- tia.
ta aliq̃n fortis, aliq̃n debilis, aliq̃n mediocris effecta eſt. Quòd ita ſit probat ipſe aſtronomicis, & phyſicis rationibus. Prima quidem aſtronomica ratio accipitur ex coniunctione capitum arietũ innicem ſignorum mobiliũ cum capite arietis ſignorũ ĩmobiliũ. Cum. n. hęc coniunctio accidit, uirtus uiuifica fortius a primo principio diffunditur ad inferiora mediantibus ſtellis, quę ſunt ſecundę cauſę, fortius quoq; in his imprimitur, ergo tũc humana uita fortis effecta eſt, nũc uero in talium capitũ diſtantiis, cõtra uita humana debilis cernitur. Secũda cauſa accipiť ex coniũctionibus ſaturni & iouis, quę fit in capite arietis, ex diſpoſitione enim ſtellarũ, quę in tali coniũctione cõtingit, non ſolum (ut inquit) humana uita fortis, ac debilis effici poteſt, ſed etiam totus mũdus uariari. Tertia cauſa accipiť ex eclipſibus potiſſimũ ſolaribus, ex diſpõne. n. ſtellarum, quæ eclipſium tẽporibus accidunt, non ſolum humana uita nunc fortis, nũc debilis fieri poteſt, ſed etiam mũdus uariari. Quartã cauſam accipit ex planetis, quo unuſquiſq; in mundo accipit proprium regimen initio ſumpto a ſaturno. hę ſunt eiꝰ cauſæ aſtrologicæ. Phyſicæ aũt ſunt tres. Prima accipitur ex parte mutationum, quæ ꝓficiſcũtur ex terra, ut ex uoraginibus, hiatibus, diluuiis, & id genus, ex quibus aer alteratus quodãmodo efficitur uitę humanę inẽ prius. Secunda accipitur ex parte uſus ſex rerum non naturalium. nam temporibus noſtris homines luxuriæ, gulę, & aliis uitam humanam corrũpentibus dediti breuioris uitæ effecti ſunt, ſignum autem quoniam tempore Hippocratis pueri & eunuchi non podagriçabant, noſtris tem-

poribus cootra, ut Galenus inquit. Tertia cauſa accipitur ex modo generandi, antiquo enim tempore uir & fœmina non coniungebantur niſi ætate perfecta, membriſq; geoc rationis integratis, & quia genitum naturam ſequitur generantis utplurimum, ut dicitur primo de geoeratiooe animalium. Ideo humana uita nunc eſt debilis, cum uir & mulier ſatis iuuenes copulentur. Quod Ariſtoteles attẽdens libro politicorum ſeptimo præcepit, ut copulatio fieret uiro exiſtente annorum.36. muliere.18. Ex his concludit humanam uitam debiliorem eſſe ab eo, quo fuit in aotiquo tempore. Redire uero ad fortitudinem ſingulis 9000.anoorum, quo annorum numero capur aſtetis mobilis complet eius quadrangulum, accedenobus tamen alijs cauſis cœleſtibus. Sed pace tanti uiri dixerim iſtæ
Reprobatio poſitionis. tationes friuolæ ſunt, & potius ad oſteorationem, quam ad efficaciam factæ, primo quoniam, aut cœleſtes cauſę compellunt ſublunares, aut non. Si cœleſtes cauſæ ab eo aſſignatę compellunt ſublunares, igitur ſolæ cauſæ cœleſtes ſatis ſunt, quooiam illis ſtantibus, ſublunares cauſæ ſtatim emergont, & ſic fruſtra ab eo ponuotur cauſæ phyſicæ, cum illæ inualidæ ſint, cauſis cœleſtibus cõtranitentibus, aut oon exiſtentibus. Sin autem cœleſtes cauſæ ſublunaree noo compellunt, uidentur cœleſtes ſuperfluere, quoniam ſolis cauſis ſublunaribus aducoientibus, uita noſtra fiet nunc debilis, ounc fortis, ouoc mediocris. Præterea ipſe aſſerit cœleſtes cauſas ſublunares compellere, ait enim hunc mundi regi a ſuperiori. Præterea cauſæ cœleſtes non modo facerent ad uitæ humanæ longitudinem, ſed cæterorum uiuentium, modo nos non uidim⁹ uitam io alijs fuiſſe nunc loogam, ounc breuem, nunc mediocrem, ergo oec io hominibus. Secuodo quia aſtronomicæ cauſæ friuolæ uidentur, & potius (ut mihi uidetur) ad oſtentatiooem. Primo quidem quoniam circa natiuitatem redemptoris fuit omnium capitum coniunctio, ut ſupputantibus patet, & tamen noouidemus tunc homioes fuiſſe ita longeuoe ut dicit ipſe. Secundo quoniã fuerunt longeui, quando nulla fuit cauſa cœleſtis talis. Cũ enim Adam.930.uixit annis, & Matuſalem.969.& Noe.700.nulla precesſit Satutoi & Iouis cooiuoctio ex ſtellis ita affecta, ut uitam ita longam feciſſet. Minime tunc fuit capitum coniunctio, oec quadrangulus ut declarauimus in helionoticis figuris. Amplius eo tempore nulla fuit talis eclipſis ſolis, quales fingit ipſe eſſe cauſam longæ uitę. Tertio fuerunt tales cauſæ cœleſtes, quando non fuerũt longeui, ut poſt diluuium multæ fuerunt eclipſes, multæ coniuoctiones Saturni & Iouis, & tamen a temporibus Noe uſque ad noſtra tempora, nullum ueniſſe ad tot aonos, ad quot ſacra hiſtoria illos perueniſſe affirmat, nullus ſcripſi, niſi de Neſtore, quod nooonulli fabuloſum eſſe aſſerunt.
Cap.48. Plinius etiam curioſos auctor ſeptimo libro hiſtoriæ oaturalis, dum de loogeuis narrauit hiſtorias talem annorum numerum nulli dedit. Vltima cauſa ex cæteris ſtellis aſſumpta ridicula eſt, & Ptolomei non ſapit aſtronomiam, planetas enim ſic (ut ipſe fingit) mundum gubernare eſt commentitium, & Albumaſaris inuentum nulla obſeruatione, oec ratione obſeruatum, accedit ad hæc, ꝙ ſæpe regimen eiuſdem ſtellæ redijt, ubi homioes non legimus tanto annorum curriculo uixiſſe. Cauſae autem phyſicas, quas affert licet posſint uitam uariare, tamen oon adeo ſeoſibiliter, ut in ſacris hiſtorijs legitur eſſe uariatam à noſtra, quando eoim elleborus coocedebatur, & coniugia fiebant ſecundum ordinem oaturæ, & dentes erant.32.& eunuchi non podagriçabant, & talia erant, qualia ipſe oarrat, homines non uiuebant multo pluribus aonis quam nunc uiuant, ut patet per hiſtorias Plinianas, & cætecorum, & ſic concedo cauſas illas uariare naturam, noo tamen uariatione ſeoſibili, ut dictũ eſt. Amplius ſi uariaot, repentine uariant, & non diu durat uariatio illa, ut durauit antiquo tempore. Præterea cauſę iſtę factuot, ut homines utplurimũ moriantur morte uiolenta, & tuoc moriebantur, utplurimum morte naturali, & ſic peeaccidens eſt uariata. Quare cauſæ iſtæ quas Conciliator finxit, ſolum commentitiæ uidentor. Ea uero ratio, quæ procedit ex temperantia complexionis, primo non ualet, quoniam temperantia complexionis noo arguit longam uitam ſimpliciter, ſed in eadẽ ſpecie & nec ſemper in eadem ſpecie, non autem in eodẽ genere, ut aſſerunt medici. Secundo, quoniam dato quòd ita eſſet, cum ſemper homo ſit complexionis temperatioris quam cætera uiuentia, ſemper eſſet longioris uitæ.
Propter hæc Philoponus ſecundo libro de generatione animalium, terminum dat ſpeciei humanæ, alium indiuiduo, ſpeciei quidem ſpatium uitę aſſerit eſſe.140.uel.150. anoos, quatenus aliquem uixiſſe tot anoos legitur, nullum uero plures, unde Plinius in Tmoli montis cacumine, quòd uocaot cepſim auctoritate Mutiani.150.annis uiuere homines ſcribit. Eſt autem Tmolus mons Lydie, ut idem Plinius ſcribit libro quinto. Auerroes uero libro ſecuodo de generatione ſpeciei humanæ ſpatium uitæ naturale conſtituit annos.75.quod falſum eſt, quoniam obſeruatio docet multos homines uitam longiorem uixiſſe. Conſtat autẽ terminum ſpeciei nullum indiuiduum poſſe excedere, ſed bene abbreuiare, ut Philoponus ſcribit ſecundo de generatione. Indiuiduis autem uarios terminos Philoponus aſſignauit, nam propter multas cauſas poſſunt terminum ſpeciei præuenire. Tum ex uaria ſeminum patris & matris commiſtionem: Tum ex uario regimine cibi & potus, & aliarum rerum, etiam ex uarijs conſtitutionibus cœli quæ dioerſæ ſunt in diuerſis genituris. Propter hanc cauſam Plinius libro ſeptimo hi- Pō alia
Cap 49. ſtoriæ aſſerit homines noo fuiſſe ita longeuos, ut uidetur prima facie eos fuiſſe, quoniam differentiam annorum ex inſcitia temporum accidiſſe credidit. Hæc ſunt, quę habemus ab alijs. Ego uero arbitror, qood in ſacris hiſtorijs ſcribitur eſſe argumentum efficacisſimum, quòd lon- Dilucidatio ueritatis.
gæui aliquando fuerint, nam quòd ibi ſcribitur eſt ueriſſimum, nec debet homo dubitare, cum rationem non habeat ad oppoſitum urgentem, auctoritas enim eſt ualida, quoties oulla eſt ratio ualida in contrarium. Nam licet fides non habeat gladium, ut offendat (ut inquit Nyceous) habet clipeum, ut ſe defendat. Præterea hiſtoria, ut inquit Ariſtoteles, carpitur, uel quia oppoſitum eius, quod tradit habetur per ſenſum, aut per rationem efficacem, aut per maiorem auctoritatem in contrarium, quare cum nulla ſit ratio urgens, quæ probet contrarium, nullus quoque ſenſus ſitque auctoritas approbata a tot uiris præcipuis, dicamus longeuos fuiſſe. Quod eo mihi conſonum eſt, quoniam ſicut mors accidit ob ſcelera, ita uitam breuem effectam eſſe arbitrot ex eadem cauſa. Tunc patet ad quæſtionem, quoniam licet concluſio illa in ſacris tradita non poſſit ratione demonſtratiuas probari, non poteſt tamẽ improbari, & hoc ſufficit fideli ut ſe defendat. Conſequenter quæritur utrum Secũda qō
planta, quæ effecta eſt denuo iuuenis ſit eadem numero, quæ erat antea. Aluernias reſpondet hypothetice, dicens ita eſſe de plantis ſicut de animalibus, modo in animalibus dicit Ariſtoteles, quòd ſi eſt unum membrũ principale per quod animal eſt unum, ſemper illo membro exiſtente, animal erit unum, unde ſoluens Ariſtoteles quæſitum de monſtro habẽte duo capita, ait in libris de animalibus, quòd ſi cor eſt uoum, illod animal eſt unum, ſi uero cor nõ eſt uoum, nec quoq; animal uoum erit, ita & de plantis aſſerit, quòd ſi eſt una pars io plantis, per cu⁹unitatem planta dicitur una, quæ forte conſiſtit in contractu trunchi & radicum, ſic planta erit una. At ſi talis pars non fuerit una, nec planta renata erit cum priori una. Cãdauenſis uero alium modũ fingit, dicit enim quòd ſi in ſtipite manet humidum radicale plantæ primæ, tuoc ambæ ſunt eædem numero, ueluti homo per totam uitam manet idem numero, propterea quia ſemper manet de humido radicali. At ſi in ſecunda planta non manet idẽ radicale humidum, quod erat primæ plaotæ, tunc ſunt

eædem

eędem ſpē, non numero. Ego uero arbitror, ꝙ hęc cōſequētia negatiue ualet, nō eſt idem humidū radicale, ergo non eſt eadem planta, ut Philoponus aſſerult primo de generatione capitulo de augmentatione. Affirmatiue uero nō ſequitur, quoniam in ramo tranſplantato eſt idem radicale humidum quod erat prioris plantæ, e qua eſt diuiſus, et tamen non eſt una planta numero cum planta, a qua fuit diuiſus. Dicerem igitur ad unitatem numeralem plantæ & animalis eſſe neceſſarium, ut idem membrum principale ſit, & idem numero humidum radicale, & ſic patet ſolutio quæſtionis, quòd ſi in ſecunda plāta renata adſunt ambo hæc, erunt una, altero autem deficiente, nō eſt dicenda una.

Tertia q. ſtio. Adhuc quæritur utrum in plātis membrum ſeminale poſſit inſtaurari. Medici fecerunt differentiam inter humidum ſpermaticum, & humidum nutrimentale, quoniam humidum ſpermaticum, & non poteſt inſtaurari. Humidum uero nutrimentale poteſt inſtaurari, et quoniam membra animata ſunt humida humido ſpermatico, ideo talia membra non poſſunt inſtaurari, quia tamen caro eſt ab humido nutrimentali, ideo caro poteſt inſtaurari, dicerent ergo in plantis mēbra ipſa ſeminalia nō poſſe inſtaurari, bene autem nutrimentalia. Obijcit autem Albertus, quoniam omnia membra, & omnes partes, & omne humidum, quæ habuit fętus in utero p actionem calidi ſunt ſpermatica, modo per actionem calidi in humidum menſtruoſum, fætus in utero habuit carnes, & oſſa, & cætera membra, ergo omnia hęc ſunt membra ſpermatica, & ſic tenet quòd membra ſpermatica, etiam poſſunt inſtaurari, & ſi non omnia, ſaltem aliqua, ut carnes, & cutis, & id genus, non autem omnia, ut oſſa, & nerui, & id genus, non quia ſint ſpermatica, ſed quoniam defecit uigor qualis fuit in uirtute ſeminali. Tunc diceret in plantis etiam aliquas partes ſeminales poſſe inſtaurari, aliquas autem non, poſſunt enim inſtaurari quæcūq; pro earum generatione non requiritur tantus uigor quātus fuit in ortu, quæ uero eum uigorem uolunt qui fuit in ortu, inſtaurari non poſſunt.

Aſſimilantur autē plantæ, inſectis, uti iam diximus, nā plantæ diuiſæ ſeiunctæque uiuunt, ac duæ ex una atque etiam plures procreantur.

Aſſimilantur aūt plantæ, entomis, ſicut dictum eſt prius, diuiſe enim uiuunt, & duæ & multæ fiunt ex una.

Cum aſſignauit cauſas longitudinis uitæ in quibuſdā plantis per comparationem ad animalia ſecundum differentiam, nunc comparat plantas ſecundum conuenientiā ad quædam animalia, & ſecundum differentiam, & dicit, quòd plantæ aſſimilantur animalibus entomis, hoc eſt inſectis, ut prius eſt dictum, exponit autem ſimilitudinē primo, deinde diſſimilitudinem. Exponens autem ſimilitudinem, dicit duo, primum quòd plantæ diuiſæ uiuant, ſecūdo dicit quòd ex una planta per diuiſionem fiunt duæ, et multæ, quæ in animalibus inſectis etiam clariſſima ratione cernuntur. Animal enim inſectum diuiſum uiuit, & ex uno per diuiſionem fiunt duo, & plura. Ex quo loco colligitur, ꝙ pars animalis inſecti deciſa eſt animal, quod quidem ſit uerum uel ne, quæſtio eſt pertinens ad librum de anima, nunc autē ſupponatur. Hæc de ſimilitudine.

Inſecta q Quo uero ad uerba attinet, inſecta animalia græce entoma dicuntur, quæ partim terreſtria ſunt, ut Ariſto. inqt in libris de animalib9, ut ſcolopendrę, ſtelliones, partim uolucria, ut apes ueſpæ, partim cum utroq; participantia, ut formicę, partim pennis & pedibus carentia, ut tineæ, quæ in homine naſcuntur, dicta inſecta ab inciſuris, quæ nunc ceruicum loco, nunc pectorum ſunt atq; alui.

Inſecta uero, uiuunt quidem, ſed longo tempore uiuere nequeunt, nam nec inſtrumenta poſſident, nec principium illud quod ſingulis ineſt, ea efficere poteſt. At illud quod plantis innatum eſt, poteſt quippe cum plantæ, ubique tam radicem quā caulem potentia habeant. Quapropter, ab eo ſemper aliud recens, aliud ſenectam prouenit, quæ pauxillum inter ſe uitæ longitudine differunt, perinde ut ea quæ auulſu ſeruntur, etenim in ea ſatione quæ auulſa ſurculo effici ſolet idem quodammodo euenire dicas, id enim quod auulſione ſeritur, particula quædam eſt. Verum hoc in ſatione quæ auulſa fit, ſeiunctis contingit, ibi, continuis. Cauſa, quod principium ipſum potentia ubiq; ineſt.

Entoma autem, uſque ad uiuendum peruenerunt, multo autem non poſſunt tempore, non enim habent organa, neque facere poteſt ipſa principium quod in unoquoque. Quod autem in planta, poteſt, ubique enim, habet radicem, & germen potentia. Quapropter ab hoc ſemper prouenit, hoc quidem nouum, hoc autem ſeneſcens, modico aliquo differentia in eo ꝙ eſt eſſe longæ uitæ, ſic quemadmodum que aſplantantur: etenim in aſplantatione, modo aliquo dicet utique aliquis eadem accidere, particula enim quædam, quod aſplantatur. In aſplantatione igitur ſeparatis, accidit hoc, ibi autem, per continuum. Cauſa aūt, quia ineſt ubique principium potētia exiſtens.

Cum poſuit ſimilitudinem inter plantas, & entoma, non ponit diſſimilitudinem. Diſſimilitudo uero eſt, quòd licet partes deciſæ plantarum, & partes deciſæ entomorum, uiuant, tamen partes entomorum nō diu uiuere poſſunt. Cui9 cauſam affert ex eo quia tales entomorum partes deciſæ non habent organa neceſſaria ad nutrimētum ſcilicet os, & ſtomachum, os quidem per quod cibū aſſumant, ſtomachum uero per quem cibum concoquant. Signum autem, quòd ſi in altera entomi deciſi parte hęc remanerent, tale animal poſſet, diu uiuere, ut patet de lacerta, cuius cauda eſt abſciſſa. Sed dices hæc duo organa facere poteſt uirtus, quæ derelicta eſt in parte deciſa, refutans hoc dicit, quòd nec talia organa, nec opera taliū organorum facere poteſt principium & uirtus, quæ eſt in unaquaq; particula deciſa, & ſic patet prima pars. Secūda uero pars eſt, quòd partes plantarum deciſæ diu uiuere poſſunt, quoniam licet in illis non remaneant organa neceſſaria ad nutritionem, tamen aſplantatæ in terra habēt radicem, quæ eſt ori ſimilis potentia, & cæteras partes, quæ loco ſtomachi ſunt etiam potentia, habent etiā germen, & uirtutem pullulatiuam, per quam proficiſcitur ſemper hoc quidem nouum, hoc autem ſeneſcens, quia igitur habent radices potentia, poſſunt enutriri, quia habent nodos, poſſunt cibum decoquere, quia habent germē potentia, poſſunt generare. Sed dices nunquid rami qui fiūt per pullulationem in ipſamet planta, & rami qui aſplātantur, differant aliqua ratione. Reſpondet ꝙ parum differunt quo ad eſſe longæuum, unde dicit. Aſſimilantur autē plantæ ipſæ entomis ſicut dictum eſt. Ea ponit autem ſimilitudinem, & dicit. Diuiſæ enim ſcilicet plantæ uiuunt, & duæ & multę fiunt ex una, ſicut etiam animal diuiſum uiuit & duo uel plura fiunt ex illo uno diuiſo, hæc eſt ſimilitudo. Dat diſſimilitudinem, & dicit. Entoma aūt cō ſubaudi diuidunt, uſq; ad uiuēdū peruenerūt, & ſic diuiſa uiuunt, ueluti plantæ, uerum eſt differētia, qm̄ multo tēpore nō pñt uiuere. Cuius cām aſſignat, & dicit. Non enim hñt organa ſcilicet nec actu, nec potētia, quę ſunt neceſſaria ad uitam ſcilicet ſtomachum, & os nec principium, ꝙ eſt in unoquoq; mēbro animalis deciſi, poteſt facere ipſa organa, quæ ſunt neceſſaria ad uitam, & per principiū uirtutem intelligit, non enim ea uirtus uitæ, quæ manet in cauda lacertæ abſciſa, facere poteſt organa neceſſaria ad uitam ſcilicet ſtomachū, & os, ꝙ aūt eſt in plāta deciſa derelictū, pōt facere radicē, & truncū, radicē q̄dē loco oris, truncum loco ſtomachi in cuius quaſi medio eſt

uelut cor Cuius cauſam & dicit. Quia pars plantę deciſa ubiq; aſplantata habet radicem loco oris, & germen loco principij generatiui ſubaudi & trũcum loco ſtomachi, habet dico hæc omnia ſaltem potentia. Ex his concludit q eodem modo eſt de tota planta, ſicut de parte deciſa quo ad organa habenda, licet ſit differentia, ut dicit, unde inquit. Quapropter ſubaudi ut ab hoc ſcilicet planta tota prouenit hoc quidem nouum ſcilicet ratione germinis exiſtentis actu in ea, hoc autem ſeneſcens, modico aliquo differentia in eo quòd eſt eſſe longe uitę. Antiquum enim eſt breuis uitæ, nouum autem longæ uitæ. & dixit {modico aliquo differentia} quoniam hæc differentia nec eſt numero nec ſpecie, ſed ſolum quæ eſt inter partes eiuſdē totius. Deinde complet differentiam, & accipit quemadmodum pro etiam, uel eodem modo, & dicit. ſic quemadmodum, hoc eſt ſic etiam, uel ſic eodem modo, hæc ſunt in his, quæ aſplantantur. Etenim in aſplantatione ipſa modo aliquo ſcilicet potentia dicet utiq; aliquis eadem accidere ſcilicet radicem loco oris, trũcum loco ſtomachi, germen loco teſtium. Et cauſam aſsignat, & dicit. Quia q aſplantatur eſt quædam particula plantæ, in qua omnia hæc ſunt potentia, unde concludit differentiam iterum & dicit. Igitur in ſeparatis particulis plantæ aſplantatione factis accidit, hoc ſcilicet principium, & potentia, qua ſunt illa tria. Ibi autē ſcilicet in planta facta hæc tria ſunt per continuum, hoc eſt per actum continuum & ſucceſsiuum, uel forte cum loquatur in numero ſingulari intelligit per hoc germinationem, & tunc eſt ſenſus, quòd germinatio accidit ſeparatis in aſplãtatione. In tota uero plãta accidit germinatio per continuum & unum, quoniam in eadem planta. Sed prima expoſitio eſt ad uerba græca, & poteſt legi uerbum {igitur} pro ſed. q.d. ſed in his quę aſplantatione ſeparatæ ſunt, hoc ſcilicet principium q eſt potentia illa tria accidit, ibi autem hoc eſt in plãta perfecta illa tria ſunt per continuum hoc eſt per actum nõ intercisum, hæc eſt expoſitio optima. Quod autem in ſeparatis aſplantatione accidant illa tria, aſsignat cãm, & dicit. Cauſa autem, quia ineſt ubique, hoc eſt in quauis particula principium factiuũ illorum trium potentia exñs. Ex his uoluit habere Ariſto. quòd tria ſunt in ramo aſplãtato, & tria in ipſa planta facta, radix loco oris, truncus loco ſtomachi, & germen loco teſticulorum, uerum aliter atq; aliter, in aſplantata enim parte hæc tria ſunt potẽtia, in planta perfecta hæc tria ſunt actu. Et per germen intelligit q ex arborum oculis naſcitur, ſurculus. n. dicit prægnans a generãdo, & ideo dicitur generationis principiũ. Per hæc uoluit habere differentiam inter particulam deciſam animalis entomi, & particulam deciſam plantę, quoniam plantæ particula pp hanc cãm diu pōt uiuere, pars aĩalis non. Hæc Ariſto.

Quid germen.

Porro, idem in plantis & animalibus euenit. Nam in animalium genere, mares diutius magna ex parte uiuunt.

Accidit autem idem, in animalibus & plantis. In animalibus enim, longioris uitæ maſculi ut in pluribus.

Poſtquam egit de longitudine uitæ in plantis ſcdm differentiam ad animalia, hic agit de ea ſecundum cõuenientiam, & ponit hanc concluſionem, quòd idem accidit in animalibus & plantis, quòd ut maſculi in animalib⁹ ſunt uitæ longioris, ſic in plantis, unde dicit. Accidit autem idē in animalibus, & plantis, in animalibus enim lõgioris uitæ maſculi ſunt, ut in plurib⁹, & ſilr in plãtis plãtę maſculę ſunt longioris uitæ, uerum hoc eſt intelligendum, ut dicit, ut in pluribus, quoniam paſſer fœmina longioris uitæ eſt q̃ maſculus, & propter alias cauſas.

Quorum partes ſuperne, maiores ſunt, q̃ inferne. nã mas fœmina magis formam gerit pomilionis. ſuperna uero, calor, & inferna, frigus occupat. Et in plantarum genere, quæ caput prægraue ac ponderoſum geſtãt, lõgius uitæ curſum ꝓtrahũt.

Horum autem ſuperiora, maiora q̃ inferiora. magis enim nanas maſculas, q̃ femellæ. in ſuperiori autē, calidũ, & frigidũ, in inferiori. Et plãtarũ, q̃ capite graues lõgioris uitæ.

Dicet q, non eſſe bene dictum in plantis eſſe maſculũ & fœminã, quoniam, ut dicitur libro primo de generatione animalium, mas eſt id quod in aliud ſemē emittit, fœmina uero q in ſe emiſſum ſemen recipit, mõ ſic non eſt drĩa ſexuum in plantis. quaſi rñdet q mas & fœmina non dicuntur in plantis ſm eam rõnem, ſm q̃ in animalibus, ſed quadam ſimilitudine, ut ea plãta maſculus ſit, cui⁹ ſuperiora maiora ſunt, ea femella, cuius inferiora maiora ſunt, vñ dicit. Horum autem. ſ. maſculorum in plantis ſunt (ut in aĩalibus) ſuperiora maiora q̃ inferiora, & hac rõne ſumit rõ ſexus Quod autē in aĩalibus ſuperiora ſint maiora, patet experimento, quoniam nan⁹, hoc eſt pomilio pro maiore ſui parte eſt mas magis q̃ fœmina, & hoc pro tanto, q pomilio eſt cuius ſuperiora ſunt maiora, & paruus homo, dico pro maiori parte, quoniam etiam fœmina eſt nana raro tñ, quoniam nanus pro maiori parte ſuperiora habet maiora, qd fœminis raro accidere poteſt. Non contentus experimento, aſsignat cãm, quare in maſculis ſuperiora ſunt maiora, & legēdum eſt textũ licenter ſcilicet aũt pro quoniam, aut pro etiã ut non raro fecit Philoponus, & dicit. In ſuperiori autem, hoc eſt, quoniam in ſuperiori calidum magis congregatur, & frigidũ magis cõgregatur inferius. Et quoniam in maſculis calidum ęſt maius, in femellis frigidum, ideo mulieres hñt inferiora maiora, mares cõtra. Ex hoc infert propoſitũ, & legendum eſt & pro ergo. q.d. ergo plantarum, quę capitę graues & magnæ ſunt, ipſę ſunt lõgioris uitę, nã ſunt maſculi, ut patuit.

Cuiuſmodi ſunt, nõ annuæ, ſed q̃ figura ſunt arboris. ſiquidē radix, plãtarũ pars ſupera atq; caput eſt. q̃ aũt ſunt annuæ, parte inferiora & augentur & ſuos fructus effundunt.

Tales autem, nõ quæ epeteiæ, ſed arboroſæ. ſuperius enim plãtæ et caput, radix eſt. epeteiæ autem, ad inferius & fructum accipiant & augmentum.

Sed duo occurrũt dubia, primo quæ ſint plantę maſculæ, ſecundo quid in plantis intelligimus ꝑ ſuꝑiora, Ad primum rñdet Ariſto. & dicit. Tales aũt maſculæ plantę nõ ſunt quę epeteiæ, hoc eſt annuę, quę paruæ herbæ dicũtur, quæq; non eleuãtur ſuper terram, ſed expanduntur in terra, ſed plantę maſculę ſunt arboroſæ. ſ. quæ eleuantur ſupra terram, & non expandunt in terra, in quo genere etiã milium, faba, lupinus, & frumentum eſſe poſſunt, nam licet ſint annuæ, tamen ſunt arboroſæ, ut dicemus. Ad ſecũdum rñdet, & dicit. Superius enim plantæ & caput, eſt radix, ſecus in hoĩe, eſt homo planta euerſa, ubi mihi uidetur uerbum illud, enim, non cauſaliter eſſe legēdum, ſed copulatiue pro et, quaſi dicat. & ſuperius plantę qd etiam caput eſt, radix eſt. Sed dices utrum omnes epeteię ſint fœminę. Rñdet q non, ſed ſolum, quæ nõ ſunt arboroſæ, ſed expanſę, & inquit. Epeteię aũt quę ſunt fœminę, hę ſunt ſubaudi, quę ad īferi⁹, & fructũ accipiũt, uel generãt, & augmentum, ut ſunt quęcũq; in terra expãſæ ſunt. Ex qb⁹ colligitur plãtarũ alias eſſe arboroſas, alias expãſas per terrã expãſæ quidē per terrã oẽs ſunt fœminæ arboroſæ, licet ſint duplices epeteiæ, & chronicæ, maſculæ ſunt, quarum radices ſunt maiores, femellę uero, quarũ radices ſunt minores. Sed quæres quare in plantis radices ſunt maiores, aliqñ, non enim uidetur, quia pars multa calida ad eas moueatur, quoniam calidũ mouet ad ſuꝑius mundi, et nõ ad ſuperius plantæ. Dicendum q calidum mouet ad ſuperius plantæ, qd eſt radix, nõ a propria calidi natura, ſed a uirtute regitiua plãtæ, & ſic cũ illæ partes ſunt maiores, eſt ſignũ qd multũ calidi ad eas eſt trãſmiſſum, & ſic ĩ arboroſis maſculæ ſunt, quarũ radices maiores ſunt. Adhuc quæres quare epeteię expãſæ ſint ſolũ fœminę. Dici põt, quoniam iſtæ ꝯparatione habita ad arboroſas, ut plurimũ ſunt pauciorũ fructuũ, & poti⁹ naſcunt putrefactione, q̃ ſemine. At maſcul⁹ eſt, q maiorũ & pluriũ fructuũ eſt.

Dubitatio

Secunda dubitatio.

Sed de hoc ſeorſum per ſe in libris de plantis tractabitur,

nunc

nunc autem de cæteris, nempe de animalibus, cauſa ꝙobrē alia longum uitæ ſpatium obtineant, alia breue, explicata eſt. Reſtat, ut de iuuentute & ſenectute & uita & morte contemplemur. his enim præfinitis determinatiſque, animalium doctrina finem erit aſſecuta.

Sed de hoc quidem & ſecundū ſe in ijs quæ de plantis determinabitur, nunc autem de aliis, animalibus, dicta eſt cauſa de magnitudine uitæ, & de uitæ breuitate. Reliquū aūt nobis conſiderare, de iuuētute et ſenectute, & uita & morte. his. n. determinatis, finē atq; habebit ꝙ de animalibus methodus.

Qm̄ in his quæ de plātis dixit, multæ occurrūt q̄ōnes, ut utrū in plantis ſit ſexus, & utrū aliquæ ſpecies ſint maſculæ, aliæ fœminæ, & de arboroſi ſilr, ideo de his q̄ōnibus & alijs ſe excuſans, ꝯtinuādo ſe ad ſequētia epilogat, & dicit. Sed de hoc q̄dem. ſ. de plantis ac plātarum negocio, & ſc̄d͂m ſe, hoc eſt ſeorſum, in his quæ de plātis determinabitur, nūc aūt de aīalibus alijs, quæ a plantis differunt, cauſa de uitæ magnitudine, & de uitæ breuitate dicta eſt. Hæc de excuſatione & de epilogo. Continuando ṽo ſe ad ſequētia, dicit. Reliquum autem eſt nobis cōſiderare de iuuentute, & ſenectute, & uita & morte. Cuiꝰ cām affert. His enim determinatis, finem utiq; habebit, quæ de aīalibus methodus eſt. Ex quibus patet omnes hos libellos, quos parua dicunt, eſſe partes totius libri de aīalibꝰ.

Queſtiones.

Circa finem huius libelli quæritur primo, utrum idem ſit ſm̄ naturam ſanum, & longæuum, ſecundo utrū tēperatū corpꝰ magis ꝗ diſtemperatū ægrotatiuis cauſis reſiſtat. Tertio quæritur ſc̄d͂m quā cōplxonē hō ſit longioris uitæ. Vltimo quæritur utrū ſint aliqua ſigna in hoībus a natura inſita, per quæ iudicare poſſimus aliquem hominem eſſe altero longioris uitę. Quantum ad primam q̄ōnem argumentantur ꝙ non nā Ariſto. in principio mouēs q̄ōnem, innuit quaſi breuē ſolōnem, & dicit, ꝙ quædam languoroſa ſunt breuis uitæ, quædam aūt nihil prohibet eſſe longæ uitę, per quę dat intelligere ꝙ nō ſit idē languoroſum eſſe, & breuis uitę, ergo nec erit idē ſanum eſſe & lōgę uitæ, hoc idem obſeruatio docet, qm̄, ut narrauit Ariſtoteles primo rhetoricorum. Herodicꝰ languoroſus utēdo bono regimine diu uixit. Multi quoq; ægrotauerunt ſemel in uita, & fuerunt breuis uitæ, cum enim ſemel ī uita ęgrotauerit, fuerunt natura ſani, & tn̄ breuis uitę extiterūt. Circa hāc q̄ōnem primo declaremus terminos, ſecundū dilucidaē ſententia Ariſto. Quantum ad primū dicamus qđ Ariſto. per ſanum ſecundum naturam, intelligit corpꝰ, qđ pro eo tp̄e, pro quo uiuit, raro aut nūquam ex pricipijs generationis eſt aptum ægrotare, hoc corpus Druſianꝰ uoluit eſſe ſimplr ſanū, ut ſemper quidē, ſi pro toto tp̄e pro q̄ uiuit, ex principijs generationis nūquā ſit aptū ægrotare, ut multum ṽo, ſi ex principijs generationis, raro pro tp̄e, quo uiuit, ſit aptum ægrotare, qm̄ ſi ex principijs generationis raro ſit aptum ægrotare, ut multum eſt aptū uiuere ſanum. Per languoroſum ṽo corpus, intelligit Ariſto. corpus ꝙ pro eo tp̄e pro q̄ uiuit, ex principijs generationis eſt aptum ægrotare, ſemꝑ q̄dē ſi pro omni tēpore, pro q̄ uiuit, ut Herodicus, ut multum ṽo ſi pro maiori pte ſuarū gratum, ꝙ corpus Druſianus appellat ęgrum ſimplr. Hęc de expōne terminorum.

Sanū ſimpliciter. Ęgrū ſimpliciter.

Pro dilucidatione ṽo ſuppouendum eſt, ꝙ naturalis ſanitas uel eſt primarū qualitatū temperamentum, uel ſequens hmōi tp̄amentū, hoc pꝫ quinto phyſicorum, & ſeptimo. Tūc dicendū ꝙ fieri pōt ex principijs generationis, ut aliquod humanum corpus hēat parum de calido & humido, & tn̄ humidum ſit bene proportionatum calido, & etiam ſicco. Calidū quoq; bene proportionatum frigido, & ſic tale corpus ex principijs generationis pro eo, tp̄e pro quo uiuit, erit naturaliter & ſimpliciter ſanum, cum pro toto tempore pro quo uiuit, ſit taliter proportionatum in primis qualitatibus, ꝙ eſt eſſe ſanum, paucitate ṽo calidi & humidi cito morieē, ergo non eſt idem ſanum ſecundum naturam, & longæ uitæ eſſe.

Quod uero poſſit corpus languoroſum ſecondum naturam eſſe longæ uitæ, dilucidemus, & ſumamus quòd corpus poteſt duplr ex principijs generationis eſſe languoroſum, aut pp̄ improportionem primarum qualitatum, & taliter languoroſum, ſemper eſt breuis uitæ, qm̄ ex tali improportione ex principijs generationis contracta altera qualitas alteram corrūpit, & ſic tale corpus erit breuis uitę, aut pp̄ multitudinem humorum ſpfluorū ex ſeminibꝰ parentum contractorum, & tūc pōt fieri ut aliquod corpus in primis qualitatibus bonam hēat proportionem, et ſint calidum & humidum multa, & bene proportionata, & tn̄ ex ſeminibus parētum habeat multos humores ſupfluos, qui humores poſtea ſæpe in tēporibus uitæ huiꝰ putrefiāt, & ægrotationem faciāt. Vbi pꝫ talem putrefactionem facere egritudines, non tn̄ uitæ breuitatē, immo uitæ longitudinem, qm̄ per eas expurgaē naturale tēperamētū a ſupfluis illis humoris. ergo ſtat corpus eſſe ex principijs generationis languoroſum, & uitę longæ, ut dixit Ariſto. hæc de dilucidatione, ex qua patet ſolō ad tōnes. Declaratum eſt. n. poſſe eſſe corpus natura ſanum, & tn̄ nō eſſe longæuum, etiam corpus poſſe eſſe natura languoroſum, & eē longeuum. Ex quibus ulterius patet ſanū ſimpliciter non dici ex eo, q͂a longæuum, ſed quia ex principijs generationis non eſt aptum ægrotare pro tp̄e pro quo uiuit. Amplius pꝫ natura languoroſum poſſe eſſe longę uitę, nec dici languoroſum natura, quia breuis uitæ, ſed q͂a ex principijs naturæ aptum pro tp̄e, pro quo uiuit ęgrotare. Quę forte Druſianus nō intellexit.

Secunda q̄ō utrum corpus tēperatū reſiſtat magis cāis ægrotatiuis quocūq; diſtēperato.

Secundo principalr proponebatur, utrū corpꝰ tēpatum reſiſtat magis cauſis ęgrotatiuis quocūq; corpore diſtemperato. Et argumentantur ꝙ nō, qm̄ corpꝰ lapſum ad calidum magis reſiſtit cauſis ipſum trahentibus ad frigidas ægritudines, ꝗ tēperatū, qm̄ gradualiter plus ab illis diſtat. Druſianus uno mō concedit id, ꝙ argumentum concludit, aſſerit enim ꝙ qn̄ Galenus dicit corpus temperatum magis ægrotatiuis cauſis reſiſtere ꝗ diſtemperatum, eius dictum eſſe indefinitum, qm̄ non omnibus cauſis ſed pluribus, calidum enim corpus magis reſiſtit cauſis trahētibus ad frigidas ægritudines tm̄, temperatum autem minus quātū ad has, in cæteris ṽo magis. Sed hęc poſitio eſt difficilis, qm̄ tūc nulla ōia eſſet, quā corpꝰ tp̄atū a diſtēpato diſcerni poſſet, qm̄ utrūq; eſſet aptū ægrotare pleriſque, immo fortaſſis tēperatum magis quā quodcūq; diſtemperatum, cum habeat multa extrema, in quę facile labi pōt. Propterea alio modo dicit, ꝙ ultra gradualē mēſuram primarū qualitatū, quę ſunt in corp̄e tēperato, ui illius menſuræ accidit q̄dā alia qualitas ſecūda, ui cuiꝰ tale corpꝰ reſiſtit q̄ſi virtualr oībꝰ cauſis q̄uis ęgritudine ęgrotatiuis, nā licet tale corpꝰ merito gradualis mēſurę qualitatū primarū nō magis reſiſteret oībꝰ cauſis ꝗ diſtēperatū, tn̄ merito illiꝰ q̄litatis additę reſiſtit magis oībus quouis diſtēperato. Quid ṽo ſit hęc q̄litas ſupaddita, non clare exponit, tn̄ nūc vr̄ dicere ꝙ ſit cōplexio, quę eſt qualitas ſecūda reſultās ex proportione primarū, uel addita eidem ſubiecto mediāte tali ꝓportione, quę dici pōt eucraſis, hoc eſt tēperātia. Nūc aūt vē dicere ꝙ illa q̄litas ſit ꝓportio q̄litatū primarū, quę nihil aliud eſt, quā primę q̄litates ſic uel ſic debite ꝓportionatę. Sed q̄cq͂d ſit, dicit ꝙ corpꝰ tp̄atū licet merito q̄litatū minꝰ reſiſtat aliq͂bꝰ cauſis ęgrotatiuis aliq̄ corp̄e diſtēperato, merito tn̄ huiꝰ qualitatis additę q̄cūq; illa ſit, magis reſiſtit oībus ꝗ q͂cūq; diſtēperatū. Quare ad argumētū diceret ꝙ licet tp̄atū corpus omnibus cauſis ęgrotatiuis nō magis reſiſteret quocūq; corpore diſtēperato rōne qualitatis elemētarię, merito ṽo q̄litatis cōplxonalis, uel proportionalis ſimplr magis reſiſtit. Cām uero affert, qm̄ rōne talis qualitatis additæ complexio eſt magis proportionata animæ, & ſic per eā aīa pōt diutius pficere materiā, & ita hō tēperatꝰ ſimplr erit cęteris corporibus magis reſiſtens cauſis ægrotatiuis quibuſcūque. Contra hanc determinationem argumentantur iuniores, qm̄ ita corpus temperatum ut diſtēperatum al-

tam complexionem eſſe uiuaciorem alijs. Philoſophi & medici intelligunt comparando cõplexionem ad cõplexionem in omnibus parem prętorquã in cõplexione. Modo cum comparatur uir debet ad uirum, & puer ad puerũ cõparari, homo ad hominẽ, & nõ ad plantam. Cũ ꝟo de fructib⁹ dr̃, ſolutio eſt manifeſta, fructus.n. qui cito adoleſcunt, citius oriuntur, & ſic diutius uiuũt cæteris paribus. Ego ꝟo arbitror iuxta dilucidationes præcedentium quęſtionum, qđ temperata complexio aliqua eſt uiuacior, aliqua minus uiuax. Viuacior quidem, in qua primę qualitates ſunt debite proportionatę inter ſe, & humidum & calidum ſunt multa, & proportionata, multa dico in quanto, ut iuxta textum dictum eſt. Minus autem uiuax, in qua primæ qualitates quidem proportionatæ ſunt, ſed calidũ, & humidum in quanto pauca ſunt. Hæc patẽt ex ſolutionibus præcedentium quęſtionum. De lapſis ꝟo ſaluo meliori iudicio dicerem quòd ſimplr̃ nulla eſt alia uiuacior, tñ ſecundum cõparationem quęlibet eſt alia uiuacior, ſanguinea enim per comparationem ad corruptionem pendẽtem a frigidis cauſis & ſiccis eſt uiuacior melancholica, ꝑ comparationem ad corruptionem pendentem a frigidis cauſis & humidis uiuacior eſt flegmatica, per cõparationem ad corruptionem pendentẽ a calidis cauſis & ſiccis, uiuacior eſt cõplexione cholerica. & ſic ſuo modo de ſingulis dicendum eſt, abſolute tñ nulla eſt alia uiuacior, ſic enim reſpectu omnium cauſarum eſſet uiuacior. Vltimo quærebatur ſi per ſigna inſita ex principijs generationis poſſit præſciri longitudo uitæ. Plinius uir diſertus undecimo libro hiſtoriæ naturalis miratur Ariſto. qui nõ modo credidit, præſcita uitæ eſſe aliqua in corporibus ipſis, ſed etiã ꝓdit, & ſic ſentit nulla eſſe talia ſigna ex generatione in hoĩbus inſita, per quæ uitæ longitudo præſciri poſſit. Sed pace tanti uiri dixerim, eius opinio philoſophiam naturalem non ſapit. Medici n. credentes complexionem temperatam eſſe uiuaciorem cæteris, docẽt ſigna per quæ põt argui complexionis temperantia, ut p; ſecundo libro technæ. Ideo medici credentes temperatã complexionem eſſe uiuaciorem, dicunt, ſigna longæui hominis eadem eſſe, quæ complexionis temperatę indicia ſunt, de quibus Galenus. Sed pace medicorũ dixerim, ad præſciendum longitudinem uitæ humanę nõ ſufficit habere ſigna data a Galeno, per quæ ſola temperantia arguitur, qm̃ non eſt idem temperatum corpus, & longęuum ut dilucidatum eſt. Poteſt. n. corpus eſſe temperatum, & quia calidum & humidum in quanto pauca ſunt, tale corpus non erit uiuax. Ideo dicendum quòd corpus lõgęuum duplicitet cognoſci põt rõne ſumpta a cauſis externis, & ratione ſumpta a cauſis internis. A cauſis quidem externis ſunt ſex, quæ a medicis dicuntur ſex res nõ naturales, qm̃ nõ inſunt nobis a natura, ut humores inſunt, harũ ſex potiſſima (ut mihi uidet̃) eſt aer, licet Ariſt. dicat in libro problematum eſſe aquam, de quo alias. De aere ꝟo dicũt oẽs, quod temperatior eſt regionis eius, quæ eſt inter fines tertij, & principia quarti climatis, non enim ſub æquinoctiali eſt conueniens habitatio, ut diximus alibi cõtra Auicennam. Cũ autem, qm̃ ſeptem exiſtentibus climatibus, regiones, quæ participant finem tertij climatis, & principium quarti ſunt in medio. Adhuc ſpeciatim uiuaciores ſunt, q̃ ſalubriorem ciuitatẽ colũt, quã qui minus ſalubrem. Eſt autem ciuitas ſalubrior, ut Ariſto. inqt libro problematũ, quæ in eleuatis locis conſtituta eſt, illic enĩ (ut ipſe Ariſt. inquit) homines tardius ſeneſcunt, qm̃ euentabilis locus eſt, & putredo non diu durat. Contra autem qui in cõcauis, & paludeſtribus degunt, uelociter ſeneſcunt. Ruſus ciuitas ſalubrior eſt, quæ mõtibus altis tegitur a parte cœli occidua, atq; meridiana. Eſt aũt diſcoperta ad ortum, & ad arctum, ſic enim perflatur laudabilibus uentis, qui ſunt ſeptentrionales, & orientales, ut ſecundo meteororũ traditur. Vicis aũt cõſtituta latis, & amplis, quorum domicilia pro maiore parte feneſtras ad ortum, uel ad ſeptẽtrionem habent. Amplius, quæ melioribus aquis utũtur, nam aqua corporibus (ut Ariſtoteles inquit) alimento eſt. Aer uero nullo ſe exhibet alimento, ideo aquæ uſus plurimus eſt eadem prima particula problemate decimoquarto, hęc ab externis colligi poſſunt de ſignis uiuacitã. Vt uero per ſigna a natura inſita colligat̃ uiuacitas, animaduerſione dignum, quòd non ſufficit temperantia in complexiõe, ut aliquis ſit uiuax, ſed etiam requiritur articulatio, & optima diſtinctio mẽbrorum, & particularum in compoſitione. Signum affert Ariſtoteles libro problematũ ex aquatilibus, quæ minus uiuacia ſunt, quoniam animalia ſunt in membris, & membrorum particulis minus articulata, minuſq; diſtincta, & ideo homines, quorum membra indiſtincta, ac inarticulata ſunt, breuis ſunt uitæ, hęc enĩ inarticulatio non niſi a uirtutis imbecillitate proficiſci uidetur. At ubi uirtus imbecillis eſt, uita erit breuis, ergo primum ſignum longęui eſt membrorum articulatio, & partium membrorum optima diſtinctio, quæ non modo ſignum eſt uiuacitatis, ſed cauſa. Monſtra enim quia non poſſunt debite opera uitæ exercere, paruo tempore uiuũt, non tamen ſufficit pro uitæ longitudine pręſcienda habere ſigna optimæ compoſitionis, cum bona enim compoſitione ſtare poteſt malitia complexionis, ex qua pendet breuitas uitæ, ut docet experientia, & medici dicunt. Poteſt enim fieri, ut fuerit uirtus in componendo fortior, & complexio fuerit diſtemperata, ergo oportet habere ſigna temperantiæ. Verum nec hæc ſufficiunt, quoniam ſtat complexionem eſſe temperatam in primis qualitatibus, cuius humidum & calidum ſit in quanto paucum, & tunc complexio erit temperata, & non uiuax. Quia igitur uiuacitas nõ eſt ſine debita membrorum ac partium compoſitione, neq; ab temperantia in primis qualitatib⁹, neq; abſque calidi & humidi debita quantitate, ergo ſigna longæuitatis & ea eſſe debẽt, per quot, & quæ, & dearticulatio membrorum. & temperantia complexionis, & magnitudo calidi & humidi, arguantur. Quare longæui notę hæ ſunt, incurui humeri, hoc eſt ualde curui, inciſurę in uola manus omnes uel duę ductæ per totam, dentes plures q̃. 32. amplę aures. Ex in curuitate enim humerorum arguitur quòd ſuperiora ſunt maiora, & ita incuruãtur propter magnitudinem, cum ſuperiora ſunt maiora, tunc habetur ſignum multi calidi, & multi humidi in toto corpore, & in ſingulis membris, inciſurę uero in uola manus omnes uel duæ longæ & perpetuæ arguit fortitudinem uirtutis uitalis, ut Ariſtoteles probat libro problematum, quę nõ eſt fortis, niſi ſit in multo calido, & humido, et in primis qualitatibus bene proportionatis, unde per tale ſignum habetur temperantia in complexione, & in membrorum diſtinctione. Per dentes plures quam 32 arguitur multitudo humidi delegati ad locum generationis dentium, & calidi etiam, modo hæc non poſſunt eſſe in ortis, niſi ſint in principalibus. Orta enim atteſtantur principijs. Quare ſignificat humidum in cerebro & calidum eſſe multa, & in ipſo bene proportionata, hoc idem ſignificat amplitudo aurium. Ergo ex his ſignis haberi poteſt debita complexio, quæ eſt uiuacior cæteris. Ex his enim colligi poteſt temperantia in primis, quantitas humidi & calidi, & optima compoſitio. Ergo indicia breuis uitę ſunt, rari dentes, utputa cum ſunt pauciores. 32. prę longi digiti, qui arguunt malam compoſitionem, plumbeus color, q̃ arguit frigidum humorem uitę ineptum, in uola manus plures inciſurę, non tamen perpetuę, ſed breues, quę arguunt malam particularum dearticulationem. Hęc de longæui ſignis, deq; toto libro de lõgitudine & breuitate uitę. Piſis. M.D.XXII. Die. XV. Apri.

F I N I S.

Quinta q̃ō, ſi p ſigna inſita præſciri poſſit lõgitudo uitæ. Cap. 51.

Pō medicorum.

parti. pria. proble. 13.

parti. d ed maquarta, proble. 7.

particu 10. probl 49.

Longæui notæ.

particu 10. probl 49.

particu. 10. probl 48.

ARISTOTELIS DE IVVENTVTE, ET SE*nectute Libellus cum Auguſtini Niphi Medices Philoſophi Sueſſani commentariis.*

De iuuentate & ſenectute, & uita & morte, nunc agendum. forte autem ſimul & de ſpiratione cauſas dicere neceſſarium eſt, q ob eã animantibus nonnullis uiuere & non uiuere contingat.

De iuuentute autem & ſenectute, & uita & morte, nunc dicendum. ſimul autẽ et de reſpiratione, neceſſarium forte cauſas dicere, quibuſdã enim animalium, propter hoc accidit uiuere & non uiuere.

Cum Ariſtoteles egit de cauſis longitudinis, et breuitatis uitæ, nunc uult agere de iuuentute, & ſenectute, & more boni rhetorici primo præmittit exordium, ſecũda ibi { Quęcunq; aũt. } accedit ad narrationem. In exordio primo inſinuat intentionem in tribus reſiduis libellis, qui reſtant ſecunda ibi { Q̄m autem. } explodit a ſua conſideratione non neceſſaria, & utile recolligit, tertia ibi { Alię igitur. } ſe excuſat a quadam q̄ône nõ neceſſaria ad propoſitum. De prima dicit, de iuuẽtute aũt & ſenectute, & uita & morte. ſ. iuuentium, dicẽdum, ſimul aũt & de reſpiratione, eſt neceſſarium forte cauſas dicere. Cuius cauſam affert, & dicit. Quibuſdam enim aïalium ꝓp hoc. ſ. reſpiratione accidit uiuere, & non uiuere. ſ. mori. Hæc eſt intentio in tribus reſiduis libellis. Dixit autem { forte } nõ ad aliud, ſed, ut ſit uerbum honeſtatis, q̄m aſſignabit cauſas, non quæ ratio reſpirationis ſunt, ſed quæ forte cauſæ uidentur. Dixit { etiam quibuſdam } aïalibus, q̄m nõ oĩbus, ſed habẽtibus pulmonem, & ſanguinem.

Cum iam alibi de anima tractatum ſit, q̃q̃ conſtat fieri non poſſe ut animæ ſubſtantia corpus ſit, eam tamen eſſe in aliqua corporis particula, & ea quidem quæ inter reliquas ui quadã polleat, apertum eſt.

Quoniam autem de anima in aliis determinatum eſt, etſi palam eſt q non eſt poſſibile ſubſtantiam ipſius eſſe corpus, ſed tamen q in aliqua exiſtat corporis particula, manifeſtum, & in hac aliqua habentium uirtutem in particulis.

Cum inſinuauit intentionem, nũc explodit non neceſſaria, & recolligit utilia, ꝙ explodit, eſt nõ agere de anima, q̄m egit de ea libro proprio. Amplius explodit ꝙ nõ eſt neceſſarium probare ꝙ ſit corpus. Quod autem colligit, eſt q̄d anima ſit in quadam particula corporis principaliter, quæ particula eſt de illis, quæ habent uirtutem in particulis aliis corporis. utpote eſt in corde, eſt de particulis influẽtibus uirtutem ad alias particulas. Et forte Ariſt. hic incipit narrare, & primo cõſtituit ſibi proloquia, quorum primum eſt ꝙ aïa ſit in certa particula corporis, quę eſt de particulis principalibus, unde dicit. Q̄m autem de aïa in aliis determinatum eſt, ꝓ quod uult habere, q̄d nõ ſit nunc agendum de aïa, & ſi palam eſt, q̄m non eſt poſſibile ſubſtantiam ipſius eſſe corpus, per quod uult habere q̄d explodendum eſt a conſideratione hac illud utrum ſubſtantia animæ ſit corpus. Quid non explodendum eſt, colligit, & dicit. Sed tamen q̄d in aliqua exiſtat corporis particula eſt manifeſtũ, non in quacũq;, ſed in hac aliqua de numero habentium uirtutem in particulis, uel forte dicas quòd hoc eſt primum proloquium. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte, q̄d partiũ corporis animati, quædam habent uirtutem in aliis corporis particulis, ut cor, epar, & cerebrum, quędam uirtutem recipiunt ab his, ut ceteræ corporis partes. Vult igitur quod manifeſtum ſit animam eſſe in aliqua partium harum, quæ influunt uirtutẽ in alios, utputa, aut in corde, aut cerebro, aut in epate, in qua ꝟo harum ſit, poſtea diſputabitur. Et per animam, nõ omnem animam intelligit, ſed uitalẽ, quę eſt uegetalis. De hac enim manifeſtum eſt q̄d limitet ſibi certam corporis partẽ quę influit in alios uitam, utrum ꝟo alię aïę ſint etiã in tali ꝑticula, dicetur poſtea.

Ceteris igitur animæ aut partibus aut potentiis (utrouis modo appellandæ ſint) in præſentia dimiſſis.

Aliæ igitur animæ aut partes, aut uirtutes, qualitercunque oporteat uocare, dimittantur nunc.

Nunc excuſat ſe a quęſtione antiqua Platonica, & dicit. Sed alię animæ. ſ. intellectualis, & ſenſualis utruꝫ ſint, aut partes, aut uirtutes, aut aïæ, qualitercũq; oporteat, ipſas uocare, quæſtionem hanc dimittamus nunc. Quo ꝟo ad ꝟba attinet, uerbum { igitur } non illatiue, ſed aduerſatiue intelligendum eſt. Hæc de exordio.

Eorum omnium quæ animalia dicuntur & uiuere, in hiſce quidem quibus utraque iſta, eſſe animal inquam ac uiuere competunt, unam & eandem eſſe partem neceſſe eſt, qua uiuunt ſimul & animalis nuncupationem ſortiantur.

Quæcunque autem animalia dicuntur, & uiuere, in his quidem quæ adepta ſunt utraque hæc, dico autẽ utraque, & quod eſt eſſe animal & quod uiuere, neceſſe eſt eandem eſſe & unam particulam, ſecundum quam uiuit & ſecundum quam appellamus ipſum animal.

Completo exordio, nunc accedit ad narrationẽ, & more geometræ conſtituit ſibi proloquia, quorum primũ eſt, quòd in his omnibus, quæ ſimul ſunt animalia, & uiuentia, ita ut duo hæc ſimul habeant quòd uiuant, & ſint aïalia, neceſſarium eſt unam eandemq; particulam eſſe, per q̃ primo uiuant, & primo ſint animalia. Vel forte & melius hic ponit ſecundum proloquium, unde dicit. Quæcũq; autem animalia dicuntur, & dicuntur uiuere, loquor in his animatis quidem, quę utraq; hæc adepta ſunt, dico autẽ utraq;. ſ. & quod ſit eſſe animal, & quod ſit uiuere, in his in quam neceſſe eſt eandem & unam eſſe particulam, ſecũdum quam corpus tale uiuat, & ſecundum quam appellemus ipſum animal. Quo ꝟo ad ꝟba attinet, ꝟbũ { aũt } cum dicit { Quæcũq; autem } non aduerſatiue, ſed executiue tenetur, eſt enim nota executionis uel ſi eſt ſecundum proloquium aduerſatiue tenetur, & dixit { Quęcũq; aïalia dicuntur & uiuere } propter corpora cœleſtia, quę licet ſint aïata, & uiuentia, nõ tamen ſunt animalia, ergo innuit ſe de mortalibus loqui.

Fieri enim nequit, ut animal qua animal eſt, non uiuat. at qua uiuit, hac eſſe animal, haudquaquam neceſſe eſt. nam plantæ, uiuunt quidem, ſed ſenſu carent. ipſa autem ſentiendi facultate, animal a non animali interſtinguitur. Hanc ergo partem, numero unam eandemque ratione, plureis ac diuerſas eſſe, neceſſe eſt. neque enim idem eſt, eſſe animal, quod uiuere.

Animal enim ſecundum q animal, impoſſibile eſt non uiuere. ſecundum q autem uiuit, ſic animal exiſtere, non neceſſariũ. plantæ enim, uiuunt quidem, non habent autem ſenſum. per ſentire autem, animal a non animali determinamus. Numero igitur neceſſariam eſt unam eſſe & eandem hanc particulam, ipſo eſſe autem plures & diuerſas. non enim idem, animal eſſe, & uiuere.

Cum dixit q̄d una & eadem ſit particula per q̃ animatum uiuit & eſt animali, exponit quomodo illa particula ſit una & eadem, per quam animatum eſt utrũq;, & uult q̄d ſubiecto ſit una, & eadem, nõ autem ratione. Hoc au-

tem

tē pro enthymemate hoc pacto, oē aial ē uiuēs, et nō omne aial uiuit, ergo ea particula per quam idē eſt aial, & uiuens eſt ſubiecto eadem, non autem ratione. Vel pōt exponi magis ad uerbum, animal quatenus eſt aial uiuit, & qđ uiuit, quatenus uiuit, non eſt animal, ergo ea pars per quā animal eſt animal, & uiuens: ſubiecto eadem eſt, non autē ratione. Antecedens patet, quoniam plantę uiuunt q̄dem, & qm̄ non habent ſenſum tactus, non ſunt aial. Per ſentire enim animal determinatur a non animali, unde dicit. Aial. n. ſecundum qđ animal, impoſſibile eſt non uiuere. Secundum autem ꝙ uiuit, ſic autem aial exiſtere, nō neceſſarium eſt, quod probat, & dicit. Plantę enim uiuunt quidem, non habent autem ſenſum, & ſic non ſunt animalia, ſed (ut dicit) animal a non animali per ſentire ac per ſenſum diſterminamus. Hoc eſt añcedēs, tūc dat conſequēs, & dicit. Neceſſarium igitur eſt unum eſſe, & eandem hāc particulam. ſ. numero & ſubiecto, ipſo autem eſſe & ratione plures, & diuerſas, non enim eſt idem ratione eſſe aial, & uiuere. Siquis enim definit aial, & uiuēs, rationea diuerſas aſſignabit, ergo licet ſubiecto pars illa eadem ſit, non eſt eadem ratione. Quo ad rōnē ꝟo attinet, aiaduerte, ꝙ quæ ſe habent in idem, & non conuertibiliter, differūt ratione, ut homo, & animal, nam licet ſocrates ſit homo, & ſit animal, nā licet ſocrates ſit homo, et ſit animal, quoniā non omne aial eſt homo, ideo homo & animal differūt rōne. Quare enthymema ualet, cum enim idem ſit aial, & uiuens, & non omne animal ſit uiuens, ſequitur ꝙ rōne differant animal & uiuēs, quare licet illa ꝑticula qua idē ſit aial, & uiuēs, ſubīto a numero eadē ſit, rōne eſt alia.

Digreſſio. Circa præſentem ſuppoſitionem, quęritur de hac ꝓpoſitione, animal ſecundum quòd aial impoſſibile eſt nō uiuere, utrum ſit uera. Et uidetur ꝙ non, qm̄ ſi aial ſecūdū qđ aial impoſſibile eſt non uiuere, ſequitur animal impoſſibile eſt non uiuere ab interpretata, ſiue expoſita ad alteram exponentium, ultra animal impoſſibile eſt nō uiuere, ergo animal neceſſe eſt uiuere per ęquipollētiam, ſed hoc eſt falſum, qm̄ aial pōt mori, ergo non neceſſario uiuit. Ad hoc rñdēt logici externi, quòd propoſitio hæc reduplicatiua Ariſtotelis de rigore logico eſt falſa, & mouent qm̄ ad ueritatem reduplicatiuę requiritur qđ ablata reduplicatione propoſitio pręiacens ſit uera. Si enim hęc eſt ꝟa, homo inquantum homo eſt riſibilis, oportet hāc eſſe ueram, hō eſt riſibilis. Ex hoc concludunt propoſitionem reduplicatiuam Ariſto. de rigore logico eſſe falſam, ſequęretur enim qđ aial impoſſibile eſſet nō uiuere, quę falſa eſt per ſuam ęquipollentem. Sed ulterius quæritur qūo ſit uera hæc, aial ſm eandem partem eſt aial, & uiuens. Rñdent ꝙ non ſpecificatiuæ ac formal'r qm̄ ſpecificatiue ac formal'r eſt ſenſus, aial ſcd̄m ptē eādē quę eſt aial, et uiuēs, eſt aial, & uiuēs, mō aial ſm nullā eīptē eſt aial, cū nulla aialis ps, ſit aial & uiuēs. Tenent ergo propoſitionem illam eſſe ueram cauſatiue tenendo ipm̄ ſm eandem partem, qm̄ cauſaliter, ſecundum eam partem per quā animal eſt, ſecundū

Quæ de prima propoſitione. eam cauſaliter eſt uiuens. Ego ꝟo dico ꝙ prima propoſitio Ariſto. reduplicatiue, & ſpecificatiue eſt falſa, non tñ ualet ad propoſitum, qm̄ (ut ſic non pōt accipi) ut añtecedens in enthymemate, ut patet cōſidrrāti. Quare propoſitio Ariſto. nullo illorum modorum eſt intelligenda, ſed ut ęquipollet uniuerſali hoc modo, omne quod eſt aial, impoſſibile eſt non uiuere. Contra aūt ē eſſe poteſt, qm̄ plantę uiuunt, quę non ſunt aialia. Quod Ariſto. ſic intelligat, patet per inſtantiā, q̄ affert in plantis, uult enim habere in plus eſſe uiuens q̄ aial, quòd facit ad propoſitum enthymematis. Ad rationem patet ſolutio, qm̄ licet omne quòd eſt animal poſſit non uiuere, ſm diuiſionem. nō aūt ſecundum compoſitionem, qm̄ omne, qđ eſt aial, quatenus eſt aial, neceſſario uiuit, de his in ludicris. Vel dicendum qđ prima Ariſto. propoſitio licet ſit categorica, tamen ſenſus eius eſt hypotheticus, eſt. n. ſenſus qđ ſi aliqđ eſt aial, ſequatur neceſſario qđ ſit uiuens. Cōtra uero non neceſſario ſequitur, qm̄ planta uiuit, & non neceſſario ſequiꝛ qđ ſit aial, hæc de prima propoſitione. De ſecunda uera ſunt quæ dicūt, nā Ariſto. intendit qđ per eandem partē tanq̄ per cām aliquid eſt animal, & uiuens.

Cum igitur propria ſenſoria unum aliquod commune ſenſorium nacta ſtat quo neceſſe ſit ſenſus actu concurrere, hoc autē inter partem priorem & poſteriorem medium ſit (nam pars prior dicitur, in qua ſenſum gerimus. poſterior, quæ e regione illius ſita eſt) & inſuper præciſis uiuentibus omnium pars altera ſupera ſit altera infera, omnia enim partē ſuperam inferamque poſſident.

Quoniam igitur propriorum ſenſoriorum unum aliquod cōmune eſt ſenſorium, in quod eos qui ſecundum actum ſenſus, neceſſarium obuiare, hoc autem utique erit medium anterioris uocati & poſterioris (anterius enim dicitur, in quo eſt nobis ſenſus. poſterius aūt, oppoſitū) adhuc aūt diuiſo corpe uiuētiū, oīam ſupius & inferius. omnia. n. habēt ſupius & inferius.

Accepit duo proloquia, primum quòd aīa ſit in una de partibus principalibus, ſecundum quòd ſcd̄m eandē partem aliquod aiatum ſit animal. & uiuens, nunc ſumit tertium, qđ pars illa per quam aiatum eſt aial, & uiuens, ſit in medio anterioris, & poſterioris, ſuperioris & inferioris, per quā uult hēc quòd in aialibus ſit cor, & in plantis ſit aliquid loco cordis intra trūcum contentum. Tacuit aūt dextrum & ſiniſtrum, qm̄ cor fortaſſe nō eſt in horū medio, cum ſit collocatum ad ſiniſtrum, & per medium non intelligit, ut quidam dicūt mediū partiliter ad amuſim, qm̄ a corde ad pedes intercapedo maior eſt, q̄ a corde ad uerticem. Intelligit ergo mediū plactice, quaſi, vʒ, mediū. Vel dicendum melius eſſe medium non cōſideratis tibijs, qm̄ (ut poſtea dicet) deorſum non pedes, ſed anus eſt, ꝑ quē excrementa emittuntur, ueſica etiā deorſum eſt, per q̄ urina excreatur. Probat aūt Ariſto proloquium hoc pacto, cōe ſenſorium eſt medium anterioris & poſterioris, ſuperioris & inferioris, pars per quam aial eſt aial, & uiuēs, eſt cōe ſenſorium, ergo pars per quam aliquid eſt animal, & uiuens eſt medium anterioris & cæterorum id genus. Maiorem probat, qm̄ ad cōe ſenſorium, terminantur oēs lineę ſenſibiles, ueluti in centrum cōe, minor autē non probatur. quoniā tam ſupponit tanquam manifeſtam ex libro de aīa, unde dicit. Quoniam igitur propriorum ſenſoriorum. ſ. per quæ ſentimus externa ſenſibilia, unum aliqđ cōe eſt ſenſorium, in quòd, ut in centrum omnes ſenſus, q̄ ſunt ſecundum actum, neceſſarium eſt obuiare, atq; terminari, hæc eſt probatio maioris, tunc addit maiorem, & dicit. Hoc autem utiq; erit utiq; medium eius quod uocatur anterius, & eius quod uocatur poſterius. Exponit aūt qđ per anterius, quidue per poſterius intelligatur, & dicit. Anterius aūt dicitur, in quo eſt nobis ſenſus, poſterius autem oppoſitum, & complēs maiorem. dicit. Adhuc aūt diuiſo corpore uiuentium, omnium eorum dicitur aliqua pars ſuperius, aliqua inferius, ergo ſubaudi pars per quā aial eſt aial, & uiuens, eſt medium horum. Sed quo quidem ad uerba attinet, per ſenſorium, non uirtutem, ſed organū ex ſenſu & parte compoſitum intellexit, quale in aialibꝰ cor medium ſenſorium eſt. Quo aūt ad conſtructionem attinet, debes ſcire, quod uerba ſunt ſuſpenſiua, & nō hñt terminum ſuſpenſionis, ideo terminus ſubaudiendus eſt. ſ. ꝙ pars per quam aliquid eſt aial, & uiuēs, in animalibus ſit media Deficit enim terminus more attico.

Quare & ipſæ plantæ, uegetandi principium inter eas habebant.

Quare & plantæ, palam eſt q̄ nutritiuum principium habebunt utique in medio horum.

Concludit hic, qđ non ſolum illa particula per quam animal eſt animal, & uiuens, eſt medium, ſed etiā per quā planta uiuit, & nutritur, & cauſa ſimilis eſt, qm̄ dat nutrimentum ſingulis partibus circūquaq;, qđ cōmode non

poſſet dare, niſi eſſet media, unde dicit. Quare & plantæ, palam q̄d nutritiuum principium quaſi cordi uicariū habebunt utiq; in medio horum. ſ. anterioris, & poſterioris, & ſuperioris, & inferioris. Quo ū̄o ad uerba attinet, dixit { Quare & plantæ } addēdo particulam copulatiuā, ut inueiret, quòd nō ſolum in animalibus, ſed etiam in plātis uerum ſit proloquium.

Nam partem qua cibus ingreditur, ſuperam nuncupamus ipſam ſpectantes, & non totum illud quod nos ambit. qua uacans materia primam egeritur, inferam.

Particulam enim ſecundum quam ingreditur alimentum, ſuperius uocamus, ad ipſam reſpicientes, ſed non ad ambiens totū. deorſum autem, ſecundū quam ſuperfluum dimittant primo.

Exponit aūt nūc quid ſuperius, quidue inferi⁹ ſit in plātis, non expoſuit ū̄o, quid ante, & quid poſterius, q̄m cū ſenſibus exterioribus careant, ex q̄bus anterius & poſteri⁹ accipiuntur, carēt anteriori & poſteriori, & non h̄nt hæc niſi ratione habita ad nos. Dicit ergo in plantis eā particulam inferius eſſe, per quā cibum aſſumit ut eſt radix, quę non reſpectu mundi dicitur deorſum, ſed reſpectu illi⁹, p̄s autem inferior eſt, per quā ſuperfluitates, ut folia emittit. Sunt enim folia ueluti pili ſuperfluitates plantarum, unde dicit. Particulam enim ſecundum quam ingreditur alimentum, ſuperius uocamus. Et tu animaduerte illam notā cauſalem enim, non ad proxima ū̄ba eſſe referendam, ſed ad Paulo ante dicta. q. d. planta quoq; habet inferam partē, nam particulam ſm quam ingreditur alimentum, ſuperius uocamus, ut radicem, quę eſt ori ſimilis, uocam⁹ ū̄o deorſum, eam particulā, ſm q̄ ſuperfluum dimittūt primo, & dixit primo, q̄m nōnūquā folia aliqua prope radicem emittuntur, & tamē ea pars nō dicit̄ deorſum, q̄m folia illa nō emittunt̄ primo p̄ illā p̄tē, ſed p̄ p̄tes ramoſas, ſed q̄m nō eodē mō in plātis ſurſum & deorſum ſunt, ſicut in mūdo. Eſt. n. ſurſum in mūdo locus ad quē ferunt̄ leuia, ut cōcauū cœli, deorſum ū̄o ad quem feruntur grauia, ut centrum terrę, idō exponit ſe, & inq̄t. Sed non ad ambiēs totum partes iſtę dicuntur ſurſum & deorſum, ſed ad ipſam plantā reſpicientes taliter appellantur, nam in plātis penes nutritionis motum illę accipiuntur, in uniuerſo penes motū localem elementorum.

Cæterum illa, in plantis ecōtrario quam in animalibus ſita eſt. Nam ex animātibus, homini maxime pars ſuperior ad uniuerſi ſupremam erecta eſt, cæteris, media inter ſupremum ac imum haberi ſolet. At plantis cū ſtabiles ſint, cibūq; ex imo capiant, ea pars neceſſario infra poſita ſemper eſt, quam enim habet rationē in animalibus uocatū os, eam ſubeunt in plantis radices, nā illa, ore cibū è terra capiūt, hæ, radicibus.

Habet autem contrarie in plantis hoc, & animalibus. Homini enim propter rectitudinem, maxime ineſt hoc animalium, habere quæ ſurſum particulam ad eam quæ totius ſurſum, alijs autem, intermedie. Plantis autem immobilibus exiſtentibus, & accipientibus ex terra alimētum, neceſſarium ſemper deorſum hāc habere particulam, proportionales enim ſunt radices, plantis, & q. uocatur os, animalibus, per q. alimētum hæc quidem, ex terra accipiunt, hæc autem, per ipſas.

Sed circa dicta remouet unum dubium, q̄m ſi radix eſt ſimilis ori, tūc ſicut os eſt ſurſum reſpectu mūdi, ita radix deberet eſſe ſurſum reſpectu mundi. Reſpondet quòd in uiuentibus trifariam ſurſum & deorſum conſtituuntur, aliqua quidem habent ſurſum ad ſurſum uniuerſi uerſum, & deorſum ad deorſum, ut homines, aliqua cōtra ſurſum habent ad deorſum uniuerſi uerſum, deorſum aūt ad ſurſum, ut plantę. Aliqua ū̄o, ut aīalia, quæ prona incedunt, deorſum & ſurſum habent inter hæc, nam caput & cauda inter hæc ſunt, quoniam nec ad ſurſum, nec ad deorſum mūdi uerſa habent, unde dicit. Habet autem ſe contrarie hoc in plantis, & in animalibus, & per hoc, intelligit particulam, per quā nutrimentum ingreditur. Exponit aūtē quomodo contrarie, & dicit, Homini enim propter rectitudinem, maxime ineſt hoc animalium. ſ. habere p̄ticulā, quæ eſt ſurſum uerſam ad eam particulam, quę ſurſum tot⁹ eſt, ſubaudi eam autem, quæ eſt deorſum, etiam ad eam quæ eſt deorſum totius uerſam. Alijs autem animalibus, quæ prona incedunt, hæc habēt intermediæ, hoc eſt inter hęc, nam os per quod nutrimentum aſſumunt, & anus & ueſica, per quæ excrementa emittuntur, inter hæc habent, plātis autem immobilibus exiſtentibus, & terrę affixis, & accipientibus ex terra alimentum, neceſſariū eſt habere hāc particulam ori proportionalem ſemper deorſum, nam (ut inquit) radices proportionales ſunt plantis, & quod uocatur os proportionale animalibus, per quod, alimentum hæc quidem ſcilicet plantæ, ex terra, hæc. ſ. animalia per ipſa quærendo accipiunt. Animaduertendum, ut ſecundo de cœlo diximus quòd differentiæ poſitionis quæ ſunt ſurſum, & deorſum, ante retro, dextrum & ſiniſtrum, uirtute determinata ſunt, uerbi gratia in homine, anterius eſt in quo eſt principium motus ſenſibilium, in ipſos ſenſus, retro autem pars oppoſita, dextrum uero principium mot⁹ localis, quatenus motus incipit per ſe a dextro, ſiniſtrum hinc oppoſita pars eſt. Superius aūt eſt unde alimētū accipit̄, inferius, p̄s oppoſita, p̄ quā excremēta emittunt̄, ut ea p̄s, in qua anus, & ueſica collocantur. Ex q̄bus patet non eſſe pedes deorſum, proprie & p̄ ſe ſed p̄tē eā in qua excrementarię partes collocantur, ut poſtea dicemus. In uniuerſo aūt. ſ. & hoc mundo ſublimari harū dr̄iarū duę ſunt t m̄, ſurſum & deorſum, ſurſum q̄dē in q̄ ferunt̄ leuia, deorſum ū̄o in q̄d mouent̄ grauia, q̄uo ū̄o hęc ſint in toto mūdo, in libro de cœlo eſt expoſitum. Cur ū̄o p̄tes hę nō eodē mō in hominibus, aīalib⁹ & plātis collocentur, Aluernata declarat ex his, quę Ariſto. dixit in libro de animalibus. Hō. n. ſuperā partē h̄ēt ad ſuperā mūdi partē uerſam, q̄m erectū aīal eſt. Erectū aūt, ui calidi, q̄ in eo magis eſt quā in alijs, q̄d calidum ad ſuperam cœli p̄tē eleuat eam partē, in qua fertur, et hęc eſt quaſi eā effectiua erectę ſtaturæ. Amplius, q̄m hō maxime aīaliū ad cœleſtē dignitatē accedit, & ſic ſunt ex natura nobiliſſima tāquā ex materia. Pręterea & p̄p̄ ſinē ut ſpeculent̄ cœlū. At plātę minus cūctis uiuētib⁹ calidi h̄nt, idō ſuperā p̄tem eleuatā non h̄nt. Pręterea p̄ radices ex terra cibū accipiūt, ideo in eis ſtabiles ac fixas eſſe oportet. Pręterea nō ſunt ordinatæ ut cœlū ſpeculent̄, inſup̄ ſunt maxime a cœleſtis pręſtantia remotæ. Animalia uero quæ inter hæc collocant̄, p̄tes has inter horum p̄tes collocatas habēt. Tum q̄ calidi mediocris ſint. Tum maxime q̄ ad cœlorum dignitatē magis q̄ plantæ, & minus q̄ homines accedāt ſpeculant̄ etiā ſublimia aliquo modo.

Cūq; tribus exiſtentibus partibus in quas p̄fecta animalia diuiduntur, una qua cibum capiunt, altera qua excremētū emittunt, tertia quæ inter illas media eſt, hæc in maximis animalibus pectus nuncupetur, in cæteris proportionale, in quibuſdā aūt magis q̄ in alijs articulata diſcretaq; ſit, & ex eorū numero quæcūq; inceßilia ſunt ea p̄teis ad id muneris accōmodatas crura ſcilicet pedeſq; & ea quibus conſimilis facultas adeſt ad iunctas poßideant quibus totus alueus feratur.

Tribus autem exiſtentibus partibus in quas diuiduntur omnia perfecta animalium, una quidem qua ſuſcipiunt alimentū, una autem qua ſuperfluum emittunt, tertia autem horum media, hæc in maximis animalibus uocatur pectus, in alijs autem proportionale, dearticulata autem eſt magis alijs alijs quæcūque autem ipſorum ſunt proceßiua, apponuntur, & particulæ, quæ ad hanc adminiſtrationem, quibus totum ferant cytos, crura & pedes & habentia eādem his uirtutem.

Hic pōt quartū proloquiū annotari, uerū non annoto,

q̄m

qm̄ non uidetur de neceſſarĳs,meli⁹ ergo vr̄,ꝙ remoueat dubium:nam cū diſtinxiſſet uiuēs, & maxime aīal in tres partes.ſ.ſuperam,& inferā,& mediam, quęret quiſpiam quales ꝑtes ſint crura,& pedes, & brachia,& man⁹, nunquid ſuperę uel inferę,uel medię? Rn̄det & primo repetit ꝑtium dr̄iam,quam Paulo ante aſſignauerat,ſecūdo oſtēdit quales partes ſint illę,de quibus quęritur. Quantum ad primum dicit,ꝙ tres ſunt partes, ĩ quas omnia ꝑfecta aīalia diuiduntur,dico ꝑfecta, qm̄ imperfecta non diuiduntur in has,ſed in proportionales his,una eſt, qua ſuſcipiunt alimentum,quę(vt dictum eſt)ſurſum collocat̃,alia per quā ſuꝑfluum emittūt,quę deorſum eſt, in qua an⁹ & ueſica ſunt,tertia autem eſt harum media, in qua diximus eſſe aīam,& ꝑ quā aīal eſt aīal & uiuēs. Hęc in maximis & perfectis aīalibus pectus uocat̃ ſiue thorax,intra quod cor ipſum continet̃,in alĳs ꝟo aīalibus impꝼectis eſt proportionale cordi,& quidem nō eodē mō oībus diſtinctū, ſed alĳs magis,alĳs minus.Hęc fuit dr̄ia ꝑtium aſſignata,unde dicit. Tribus aūt exn̄tibus partibus, in quas diuiduntur aīalia oīa ꝑfecta,ut proceſſiua,quę ſanguinē hn̄t, una quidē,qua ſuſcipiūt alimētū,quę ſupera eſt,una autē, qua ſuperfluum emittūt,quę eſt infera. Tertia aūt harum media exn̄t. Hęc nimirum in maximis aīalibus.ſ.perfectis,quæ proceſſiua dicuntur,uocatur pectus.In alĳs aūt aīalibus.ſ.imperfectis,uocat̃ proportionale pectori, uerū nō eodem modo,ſed dearticulata eſt magis alĳs, alĳs ſubaudi minus,hæc eſt repetitio diuiſionis. Verum quo ad ꝟba attinet ꝑ pectus ꝙ gręce eſt ϛῆθος, nō partē pectoris anteriorē ſolū intelligit,ſed etiā poſteriorē,a ſubcinctorio uſq; ad collū conſtitutā,quā gręci thorax appellant, ꝑtē ꝟo inferam intelligit a ſubcinctorio uſq; ad fœmur ante & retro collocatā ꝑtē aūt ſuperā intelligit a collo etiā ad caput,in qua os continetur. Sed dices in hac ꝑte cōtinent̃ ꝑtes ꝑ quas excrementa cerebri emittuntur, ut aures ꝑ quas ſordes,& nares per quos,mucoſitates,& oculi per quos lippe expurgant̃,ergo hęc pars infera eſt. Dicendum ꝙ Ariſto. ꝑ inferā ꝑtē intelligit eā, in qua ſunt partes,ꝑ quas excremēta uniuerſalia toti⁹ expurgant̃, ut ſtercora,urinę,& ſꝑmata. At ꝑtes iſtę quę in capite ſunt, partes ſunt,per quas emittuntur excremēta particularis mēbri.Hac autem partiū diuiſione conſtituta,rn̄det,& oſtendit ꝙ cæterę partes ſunt coordinatę his,& hatū gr̄a.ꝟ.g. crura,& coxę,& pedes. ut ferant has ꝑtes,brachia & manus,ut ſeruiāt ipſi ori in hoīe,unde dicit. Quęcūq; aūt ipſorū aīaliū ſunt proceſſiua,ſubaudi aīalia ſunt,qbus apponunt̃,& alię ꝑticulæ.ſ crura & pedes, & hn̄tia eandē ꝟtutē.ſ.coxę,et genua,quę ſ'ad hāc adminiſtrationē,qb⁹ totū cytus,hoc eſt aluū ipſa aīalia,ferat.Et ꝑ cytū totā cōcauitatē intelligit,triſectā in ſuperā,& inferā, & mediam ꝑtes.Tacuit aūt brachia & man⁹,qm̄ in hoīe coordinant̃ cū ꝑte ſuꝑa,qm̄ illi vñr potius ſeruire.In alĳs aūt aīalibus ſeruiūt oīb⁹ꝑtibus pro inceſſu etiā.Per quę dedit intelligere duo,primū ꝙ ꝑtes quę alligant̃ ꝑti inferę,cū infera ordinant̃,ꝑtes quę ſuperæ alligant̃, cum ſupera. Scd̄m dat intelligere ꝙ ꝑtes illæ triſectæ ſunt ueluti fines,& principales,cęterę ueluti ordinatę in finē,& famulatoriæ.

Vegetalis profecto aīæ principium in medio illarū triū partium haberi tum uiſu,tum etiam ratione deprehenditur.

Sed principiū quidem nutritiuæ animæ in medio trium particularū eſt ſcd̄m ſenſum eſſe uidetur, & ſecundum rōnem.

Com ꝓbauit,ꝙ ꝑs ꝑ q̃ aīal eſt aīal et uiuens,ſit media, nūc uult ꝓbare ꝙ principiū nutritiuę aīæ ſit etiā ĩ medio triū ꝑticularū,& ꝓponit ſe uelle ꝓbare hoc ſenſu, & rōne,unde dicit,et cōtinuat̃ ſic,licet ꝑticula ꝑ q̃ aīal eſt aīal & uiuēs ſit media,ſed hoc eſt tn̄, principiū qdē nutritiuæ aīæ ĩ medio triū ꝑticularū,& ſ₃ ſenſum eē vr̄,& ſm rōnē. Quo ꝟo ad ꝟba attinet,ꝑ pricipiū nutritiuæ aīę, pōt intelligere mēbrū,ꝙ nutritiuæ aīæ principiū eſt ſuſtētatiuū, ſicut eſſe cor,aut ꝓportionale Vel pōt intelligere ꝟtutē, & potētiā nutritiuā,quæ eſt pricipiū generatiuū aīæ nutritiuæ in alĳs uiuētib⁹ mediāte ſemine.Et tūc ꝑ ꝟtutē & potētiā talē intelligit idē,ꝙ aīa₃ nutritiuā, nā aīa nutritiua mediāte ſemine eſt pricipiū generatiuū aīæ nutritiuæ in alĳs uiuētib⁹,& pōt intelligere ꝟtutē aīæ ꝑ q̃ aīa nutrit, & per tres ꝑticulas intelligit eas,quas Paulo an̄ dixit. Aſſerunt enī tres eē aīaliū ꝑfectorum ꝑtes,ſuperā, v₃, & mediā, & imā.Tūc uult aīa₃ nutritiuā uel ei⁹ ꝟtutē eſſe in medio harū trium,hoc eſt in medio mediæ. Proponit aūt probare hoc duplici uia,ſenſu,hoc eſt rōne naturali ſenſata,& rōne.ſ.logica,ut ſuo loco uidebit̃. Eſt ergo cōcluſio ꝓbāda, aīa nutritiua uel potētia nutritiua aīæ eſt in medio mediæ particulæ:quæ eſt inter ſuprā, & inferam.

Plæraq;.n.animalia,adempta utrauis ꝑte, ideſt aut ea quæ uocatur caput,aut ea quæ ingreſſos continet cibos, cū quacūq; ea ſit quæ media eſt,uiuere ſolent. Id q̃, aperte, in inſectis,ut ueſpis & apibus,uiſa uenit.Sed & plurima, quæ inſecta nō ſunt, præciſa,ob uegetandi principium uiuere queunt, quippe quæ partē hāc,actu ſimplicē,potentia multiplicem habeāt. Eodē.n. quo plantæ modo conſtant, etenim plantæ præſectæ ſeorſim uiuunt,multæq; arbores ab uno fiunt principio.

Multa.n.animalia,ablata utraq; particula, & ea quæ uocatur caput, & ſuſceptiua alimenti uiuūt, cum quacūq; utique fuerit media. Palam aūt,in entomis,ut ueſpis & apibus,hoc accidere. Et multa autem nō entomorū,diuiſa pn̄t uiuere, pp nutritiuum,talem aūt particulā,actu quidē hn̄t unam, uirtute autem plures.Eodem enim modo plantis, conſtituta ſunt, etenim plantæ diuiſæ uiuūt ſeparatim, & fiunt multæ arbores ab uno principio.

Nūc ꝓbat cōcluſionē,& primo ſic.Multa aīalia ablata quauis ꝑte extremarū,mō remaneat media, cū quacunque media remanet,ſiue cū ſuꝑa,ſiue cū infera,uiuūt,ergo nutritiua,quæ eſt uitæ pricipiū,eſt ĩ media ꝑte,nō.n.uiuerēt,vn̄ dicit.Multa.n. aīalia,ablata utraq;.ſ.quauis partiū extremarū,imo etiā ablata ea, quæ uocat̃ caput, q̃ eſt ſuſceptiua alimēti,uiuūt cū quacūq; alia utiq; fuerit media ꝑs,uiuit tn̄ nō diu(ut dictum eſt) quia non organiçata nō diu uiuūt.An̄s ꝓbat ꝑ inductionē,& dicit. Palā autē in entomis,ut ueſpis,& apibus hoc accidere. Etiā patet in non entomis,nā multa nō entomorū diuiſa pn̄t uiuere ꝑꝑ nutritiuū,ꝙ ſeruat̃ in ꝑte remanēte media, ſunt autē nō entoma anuloſa aīalia,ut lacerta uermis & id gen⁹. Quo aūt ad ꝟba attinet,aīaduerte ꝙ Ariſt. anuloſa aīalia nō appellat entoma,hoc eſt diuiſa, qm̄ nō hn̄t mēbra ſecta,ut apes,& formica & id gen⁹,pn̄t aūt appellari entoma potētia,qm̄ pn̄t ſecta uiuere,ſed hoc nō refert. Sed dices principium nutritiuū eſt unū, ergo nō pōt uiuere niſi illa ꝑs,in qua eſt. Cuius oppoſitū uidem⁹ in entomis et annuloſis in qb⁹ certo tꝑe para extrema deciſa uiuūt. Rn̄det Auſio.ꝙ hoc nō eſt ex eo, qa nutritiuū ſit in qualibet parte actu(ſolō.n.principalr̄ eſt in medio mediæ)ut dc̄m eſt, ſed hoc eſt qa ꝑ diuiſionē ſit plura, an̄.n.diuiſionem erat actu unū,& plura potētia,diuiſione aūt ſit actu plura,unde dicit. Talē aūt particulā.ſ.nutritiuā actu qdē hn̄t unā an̄ diuiſionē,uirtute aūt plures,et ſic ꝑ diuiſionē facta eſt de nouo in parte deciſa,ſaltē ꝑ aliqd' tēpus. Sed qm̄ dices qſpiā an ſolum in aīalibus ſit hoc,ideo dicit. Eodem enī mō plātis hęc aīalia cōſtituta ſunt, uel melius dicendū,ꝙ cū dixit,ꝙ in aīalibus inſectis, & anuloſis ꝑticula nutritiua eſt una actu,poteſtate plures, ita ut diuiſiōe fiat plures,aſſignat cām,& dicit. Eodē enim mō plātis cōſtituta ſunt.Sunt.n.hæc aīalia plantis propinqua,etenī plātæ diuiſæ uiuunt ſeparatim, & fiūt multę arbores ab uno principio ꝑ diuiſionē & aſplantationem, & hoc qa particula nutritiua una actu eſt in illis,poteſtate plures. At cū animalia hęc uicina ſint plantis,eodem mō erit de illis,licet ſit dr̄ia,qm̄ plantæ diu diuiſæ uiuunt, non aūt animalia,ut libro pręcedenti dictum eſt.

5 *Cæterum quam ob cauſam plantarum aliæ diuiſæ ſeiunctæque uiuere nequeant, aliæ auulſione ſerantur, alio explicabitur loco, quãquam in hoc, plantæ & inſectorum genus ſimiliter ſeſe habent.*

Propter quam autem cãm plantarum hæ quidem nõ poſſunt diuiſæ uiuere, hæ aũt aſplantantur, alter erit ſermo, ſed ſimiliter habent ſecundum hoc, & plantæ & genus entomorum.

Sed contra occurres, qm̃ uidem⁹ partea aliquas planta eũ diuiſas, & aſplãtatas aliqñ uiuere, aliquas autem poſtq̃ aſplãtarũt, areſcere, & nõ uiuere. Excuſat igitur ſe ab hac cauſa, & dicit. Propter quam aũt cãm plantarũ hę quidẽ diuiſę & aſplãtatę nõ pñt uiuere, hę aũt aſplantant̃ & uiuunt, alter erit ſermo. Verũ quicquid ſit de cã hui⁹ quęſiti, ſilr (ut inquit) ſe habent ſm hoc & plantę & genus entomorum quãtum ad hoc, q̃ diuiſę uiuãt, licet non omnes ſaltem aliqua. Aiaduerte q̃ iſtud problema põt dupli͛ intelligi, uno mõ rõne habita ad diuerſas plantarum ſpẽs (vt ſit ſenſus) propter quid eſt aliqua planta, cui⁹ pars deciſa & aſplantata non uiuit, ut dr̃ de dactylo et de cupreſſo. Aliq̃ uo, uiuit, ut de oliua, & ficu, & hoc pacto Theophraſtus huius problematis aſſignauit cãm, quã Ariſto. hic nõ aſſignat. Alio mõ põt intelligi rõne habita ad eandẽ ſpẽm plantę, ut ſit ſenſus ꝑ ꝗd aliqñ pars oliuę deciſa & aſplantata uiuit, aliqñ areſcit, & non uiuit. Et utroq; modo Ariſto. a problemate ſe excuſare vr̃, remittens ſe ad librũ de plãtis, & nos etiã ad illũ locum.

Neceſſe autem eſt, ut anima uegetatrix in habentibus actu ſimplex unaq; ſit, potẽtia multiplex ac plures, Nec ſecus de ſentiendi quoq; principio dicendum, nam quæ ex eis diuiſa ſunt, ea ſenſum habere cernuntur.

Neceſſe aũt, & nutritiuã animã actu quidem in habentibus eſſe unam, uirtute aũt plures. Silr autem & ſenſitiuum principium, uidentur enim habere ſenſum, diuiſa ipſorum.

Inter rões naturales, quibus cœpit probare nutritiuã aĩam, ſiue principium nutritiuũ eẽ in medio ꝑ naturales et ſenſatas rões, hic interponit inter plantas & aĩalia cõparationẽ quãdã, & primo quidẽ ꝑ cõuenientiã, ſecundo uo per drĩã. Et de prima dicit, & cõtinuet̃ ſic, licet nutritiuũ principium ſit in medio, tñ neceſſe eſt & nutritiuã aĩam actu ꝗdẽ in his, quę hñt aĩam nutritiuã, eſſe unã, uirtute aũt & poteſtate plures. Eſt enim una actu, qm̃ extẽſa ꝑ totũ uiuẽs uirtute ac poteſtate plures, qm̃ ſola diuiſione ſit plures, ſicut aqua actu una eſt, ſola aũt diuiſione ſit plures. Silr aũt & ſenſitiuũ principium. ſ. ipſa aĩa ſenſitiua eſt actu una, plures aũt poteſtate, qm̃ diuiſione ſit actu plures. Et q̃ ꝑ diuiſionẽ ſiat actu plures, probat̃, qm̃ (ut inq̃t) diuiſa ipſorum aĩaliũ vñr hẽe ſenſum & motũ, ꝑ quos argum⁹ in illis diuiſis ꝑtibus eſſe aĩam. Eſt. n. ſenſitiua aĩa in talibus imꝑfectis aĩalib⁹ extenſa ꝑ totũ, & una actu, diuiſione uo ſit plures, ut aqua. Sed ſi hoc pacto exponatur hic locus, tunc Ariſto. eſſet ſibi cõtrarius, qm̃ dixit, q̃ ſit in medio, nũc exponit̃ q̃ ſit extẽſa ꝑ totũ, & ſic nõ tm̃ in medio. Dicendum, q̃ in imperfectis oĩb⁹ aĩalibus & plantis, aĩa nutritiua & ſenſitiua eſt extenſa, ut forma aquę per totã materiã aquę, hęc tñ eſt drĩa, q̃ forma elemẽti in nulla ſui corporis ꝑte eſt ſm principale principiũ ei⁹ proprię operationis. At licet nutritiua ſit extenſa ꝑ totũ ueluti forma elemẽti, tñ ſm pricipalẽ potẽtiã, quę eſt potẽtia nutritiua eſt in medio quaſi corde, ſilr licet ſenſitiua ſit extẽſa ꝑ totũ, tñ ſz ẽ pricipale pricipiũ q̃ ſenſitiuũ eſt pricipalr in corde, hoc. n. eſt dictũ in ſecundo de aĩa. In aĩalib⁹ uo ꝑfectis aĩa eſt in toto ꝑ ęquiualẽtiã, principalr aũt in corde, ſm principale principium. Intellectos aũt nullã ſibi limitat ꝑtẽ, & ſic Ariſto. nõ ſibi contradicit.

Verũ plantæ ut natura ſeruetur efficere poſſunt: hæc nõ poſſunt, q. inſtrumẽta ad naturæ tutelã ſaluteq; cõmoda nõ habeãt, careãtq; alia eo qđ cibũ trahit, alia eo qđ recipit, alia tũ alijs tũ etiã horũ utroq;. Hmõi. n. animalia: animalibus multis natura cohærentibus aſſimilantur (At quæ optime conſtat haudquaq̃: q. eorũ natura q̃ maxime fieri põt una ſimplexq; habeatur. Quo fit ut partes nõnullæ, diuiſæ parũ ſentiant, q. affectio quædã animæ illata ſit) Detractis. n. uiſceribus, cientur. id qđ etiam teſtudinibus exempto corde euenit.

Sed ut ſaluetur natura plantæ quidẽ poſſunt, hæc aũt nõ poſſunt, qa nõ hñt organa ad ſalutẽ, & qa indigẽtia ſunt hæc qdẽ capiẽtis, hæc aũt ſuſcipiẽtis alimẽtũ, hæc aũt & aliorũ & horũ amborũ. Aſſimilantur. n. talia aĩaliũ, multis animalibus ſimul iunctis (Optime aũt cõſtituta aĩalia hoc nõ patiuntur, propterea q. natura ipſorum, ut contingit maxime una eſt. Quapp & paruũ ſenſum quædam faciunt diuiſæ particularũ, qa habẽt aliquam animalẽ paſſionem) Separatis enim uiſceribus: faciũt motum, ut & tortucæ, corde ablato.

Cũ cõparauit ſm cõuenientiam, nũc cõparat ſm drĩã, & dicit q̃ hæc quidẽ diuiſa plantarũ agere pñt, ut nã earũ ſaluet̃, & uiuat, ꝑtes. n. plãtarũ diuiſę uiuere pñt ꝑꝑ rõnẽ tactã in libello de cauſis longitudinis & breuitatis uitæ, qm̃ quęlibet ꝑs potẽtia habet radices, trũcũ, & germen, & ſic ꝑtes plãtarũ diuiſæ diu uiuere pñt. Hęc aũt. ſ. ꝑtes aĩaliũ nõ pñt agere ut eorũ natura ſaluet̃, & uiuat, qa nõ hñt organa ad ſalutẽ nec actu, nec potentia, ſunt. n. aĩalia (ut inq̃t) indigentia hęc ꝗdẽ capiẽtis. ſ. oris, ut ꝑ ipſum cibũ aſſumant, hęc aũt ſunt indigentia etiã ſuſcipiẽtis alimẽtũ. ſ. ſtomachi, in q̃ cib⁹ decoquat̃, hęc aũt ſunt indigentia & aliorum. ſ. ꝑtiũ per quas excremẽta emittunt̃. ſ. ueſica, & collo, & etiã horũ amborũ. ſ. oris, & ſtomachi, ut animalia ꝑfecta. Per quę dat intelligere tria aĩaliũ genera. In ſima ꝗdẽ zophyta, ut eſt ſpongia, quę indiget tm̃ ꝑte capiẽte. ſ. radicib⁹ ori ſilibus. Parũ ꝑfectiora quę indigẽt parte capiẽte, & ꝑte ſuſcipiẽte quaſi ſtomacho, nõ aũt determinata ꝑte ꝑ quam emittantur excremẽta, ut cõchilia, & id genus. Sunt aĩalia his adhuc perfectiora, quę indigẽt & capiente, & ſuſcipiẽte, & partibus etiam per quas excrementa emittuntur ut ꝑfecta, quare quouis modo ſint, diu deciſa uiuere nõ pñt, qm̃ organa nõ hñt neceſſaria ad uitã, nec actu nec ptãte. Et q̃ talia aĩalia imperfecta uiuere poſſint deciſa, ꝓbat, & dicit: q̃ talia aĩalia aſſimilantur multis aĩalib⁹ ſil͛ iunctis, qm̃ aĩa eſt actu una, diuiſiõe plurea, ueluti aqua aſſimilat̃ plurib⁹ aqs, qm̃ actu eſt una, plures uo diuiſione. Eſt. n. eius forma extẽſa ꝑ totũ una cõtinuatione, plures tñ diuiſione. At (vt inquit) aĩalia optime cõſtituta ut hõ & equus, & ꝑfecta aĩalia, hoc nõ patiuntur, nõ. n. deciſa uiuũt. Propterea q̃ natura ipſorũ. ſ. aĩa ut contingit ac ut adfieri poteſt, eſt maxime una, quoniã indiuiſibilis, nõ extẽſa ꝑ totum, ſed exiſtens per totum per æquiualentiam. Ex hoc infert q̃ aĩalium perfectorum particulæ diuiſæ paruum ſenſum faciunt, non tamen omnes partes, ſed aliquę, quę poſt diuiſionem ſeruãt paruum ſenſum, & paruum motũ, non quia in talibus hẽant, et ſeruẽt aĩam, ſed qa in talibus hñt, & ſeruãt aliquã aĩalẽ paſſionem, nam ut inquit ſeparatis uiſceribus faciunt aliquẽ motum, eo modo quo imperfecta, ueluti de imꝑfectis tortuca corde etiam ablato, in parte cernitur quidam paruus motus, uerum eſt differentia, quoniam in animalium perfectorum partibus ſeruatur motus, quoniam in illis ſaluatur animalis paſſio propter præſentiam ſpirituum, nõ propter præſentiam animæ. In animalium imperfectorum partibus ſaluatur motus & ſenſus propter præſentiã animæ. Hactenus de comparatione animalium, & plantarum, & de prima ratione, quæ ſumitur ex diuiſione animalium, & plantarum.

Præterea illud, tam in plantis quã in animalibus patere poteſt. in plantis quidem, ſi generationem quæ fieri ſemine ſolet, et inſitiones auulſioneſq; conſideremus.

Adhuc autem & in plantis palam, & animalibus. In plantis quidem, & eam, quæ ex ſpermatibus generationem conſiderantibus, & inſitiones & aſplantationes.

Cum Ariſtoteles probauit nutritiuũ principium eſſe in medio uia ſumpta ex inciſione animalium & plantarum nunc probat hoc idem uia, qua animalia & plantæ generantur, uerum non eodem modo, quoniam in plantis probat hoc uia ſumpta ex generatione ſeminali, & aſplantatione, & inſitione in animalibus uia, qua cor primo generatur: & qua eſt principium principale uenarum & ſanguinis & operationis nutritiuæ: & primo proponit intentionem ſuam, & dicit. Adhuc autem & in plantis palam, & animalibus. ſ. uia ſumpta a factura & generatiõe ipſorum. Exponit tamen differentiam, & dicit. In plantis quidem tripliciter, & nobis conſiderantibus eam generationem, quæ immediate fit ex ſeminibus: quæ græce ſpermata dicuntur. & cõſiderantibus inſitiones unius rami in alio ramo: & conſiderantibus aſplantationes, quibus ramus diuiſus plantatur. Tripliciter enim planta fit, aut generatione, quæ immediatæ fit ex ſeminibus: aut inſitione: qua inſitum fit in aliquo ramo: aut paſtinatione, & aſplantatione.

Nam generatio ea quæ ſemine fit: omnibus e medio prouenit. cum enim biualuia ſint ſemina omnia: qua cohærent medium q; partis utriuſq; habetur, hinc una cum caule radix etiã eorum quæ naſcuntur erumpit, principium q; medium ipſorum eſt.

Quæ enim ex ſpermatibus generatio: accidit omnibus ex medio. dithyris enim exiſtentibus omnibus: ſecundum quod adnata ſunt habetur: & medium eſt utriuſque particularum, hinc ramuſculus oritur & radix naſcentium principium autem: medium horum eſt.

Nunc declarat partes, & primo oſtẽdit nutritiuum eſſe in medio uia generationis immediate factę ex ſeminibus: & dicit. Quæ. n. ex ſpermatibus generatio fit immediate, accidit omnibus ex medio. ſ. radicibus & ramis, ſiue ſtipiti: rami. n. ſiue ſtipes, & radices alligantur trunco: quaſi medio: in quo eſt uirtus generatiua ſtipitis, ramorum, & radicum. Et q itа ſit, probat: & dicit. Dithyris. n. hoc eſt biualuis exiſtentibus omnibus ipſis ſeminibus, ſecũdum q adnata ſunt ipſa ſemina, habetur. ſ. generatio. & mediũ eſt utriuſq; partis principium generatiuum, dico utriuſq; partis de numero particularum totius plantæ: e quo medio ramuſculus oritur quaſi ſtipes, & radix eorũ quæ naſcuntur: quod quidem medium principium eſt horum. ſ. ſtipitis & radicum. Quo quidem ad rationem attinet, debes ſcire, q ſemen plantarum, ex quo naſcitur planta: dicitur dithyrum, quaſi bis porta: di enim quaſi dis, hoc eſt bis, thyra uero porta dicitur, eſt ergo ſemen bijanuum, ſiue biporteum, ſiue biualuium, qm̃ aperitur uerſus terram emittendo plantas, & uerſus cœlum emittendo ſtipitem, in quo rami fiunt. Ex hoc argumentum habet uim, locus utriuſq; portæ eſt medium, locus utriuſq; portæ eſt principium nutritiuum: ergo principium nutritiuũ eſt mediũ. Quo uero ad uerba attinet, medium iſtud, dicitur ab aliquibus truncus, intra quem cõtinetur quoddam proportionabile cordi, non quidem medulla: non. n. illa ſe habet, ut cor: ſed quędam pars duriuſcula, quæ ab agricolis dicitur cor plantæ & nodus. In hac autem arbitratur Ariſtoteles manere principium nutritiuum, quoniã principium qđ fit ex ſemine eſt hæc durities: ueluti cor ex ſemine animali eſt principium, quod fit. Patet ergo uia generationis, quæ fit ex ſeminibus immediate, nutritiuum principium eſſe in medio.

Hoc etiam in inſitionibus auulſionibuſq;: circa nodos maxime euenit. nodus enim: principium quoddam ſurculi eſt, & inſuper medij rationem obtinet. Quare autem nodum auferunt, aut in eum, quippiam indunt: ut uel radix, uel ſurculus ex eo naſcatur, quaſi principium caulis et radices, e medio ſit.

In inſitionibus autem, & aſplantationibus: hoc maxime accidit circa nodos. eſt enim principium quoddam nodus, rami; ſimul autem & medium. Quare aut hoc auferunt, aut in hoc inſerunt: ut aut ramus aut radices ex hoc generentur, tanquam exiſtente principio ex medio, germinis & radicis.

Secundo hoc idem probat uia ſumpta ab inſitionibus & aſplantationibus; nam generatio plantæ ex inſitione, fit potiſſimum circa nodum aliquem, nam nodus eſt principium quoddam rami, & ſimul cum hoc eſt medium inter ramum, & partem ſub nodo contentam. Simili modo generatio plantæ ex aſplantatione: cum. n. ramus aſplantatur, accipitur cum nodo: & ſic uerſus terram nodus radices emittit & uerſus cœlum ſtipitem, ergo patet nodũ eſſe partem nutritiuam. Argumentum ergo fit, nodus eſt medium partium plantę: nodus eſt principium nutritiuũ: ergo principium nutritiuũ eſt medium. unde dicit. In inſitionibus autẽ, & aſplantationibus. per quas plantæ fiunt, hoc. ſ. fieri maxime accidit circa nodos, dico maxime. quoniam etiam in alijs partibus fit planta: quoniam quęlibet pars eſt potentia germen. uerum maxime fit planta ex nodo. Modo nodus eſt principium quoddam nutritiuum rami, ſtipitiſq;, & partium, ſub illo poſitarum, ſimul autem cum hoc eſt medium. ergo principium nutritiuum eſt medium: quia in tertia figura ſequitur: nodus eſt medium, nodus eſt principium nutritiuum. ergo principium nutritiuum eſt medium. Ex hoc infert cauſam propter quã, qui plantant, ſumunt ramum cum nodo, & nodoſum: & quare qui inſerunt, inſerunt in nodo. Cauſam affert, quoniam nodus eſt principium nutritiuũ partium, quę ab ipſo emittuntur: unde dicit. Quare aut hoc. ſ. nodoſum auferunt. ſ. aſplantantes una cum ramo, ut ipſum ſubterrent, aut inferentes in hoc inſerunt, & hoc aut ut ramus generetur in inſitione, aut ut radices generentur in aſplãtatione: & cauſa eſt quia exiſtit principiũ ex medio ſui germinis, e quo proficiſcitur ramus eſt principium etiam radicis. Patet igitur uia generationis, & uia inſitionis & uia aſplantationis in plãtis medium ſuperioris, & inferioris eſſe principium nutritiuum. Hæc de plantis.

Quinetiam cor animantium ſanguine præditorum: primũ gignitur, quod etiam per ea conſtat: quæ fuimus ſpeculati in hiſce quæ dum adhuc fierent, nobis uidiſſe contigit. Quare & in ijs quæ ſanguine carent: id primum fieri neceſſe eſt quod uice cordis ſubrogatur.

Et animalium ſanguinem habentium cor: fit primo. hoc autem palam: ex hijs quæ in contingentibus cum adhuc fierent uidere, contemplati ſumus. Quare & in exanguibus: neceſſarium analogum cordi fieri primo.

Nunc declarat idem in animalibus uia ſumpta a generatione cordis, nam primum quod fit, eſt cor, unde dicit. Et animalium ſanguinẽ habentium cor fit primo, & ante alia membra. probat hoc ex aborſibus, qui cõtingerunt, in quibus ſpeculando apparuit cor, & nullum aliorum membrorum, unde dicit. Hoc autem palam eſt in his, quę contemplati ſumus, in contingentibus uidere, cum adhuc fierent: quales ſunt aborſus quos uidere contingit aliquãdo, in quibus non eſt perfectum embrion, ſed fit. Ex hoc concludit q ſimiliter in exanguibus neceſſarium eſt fieri primo id: quod analogum cordi eſt: quaſi uice cordis factum. Componitur ratio cor fit, & nutritur nõdum alijs membris factis, ergo nutritiuum principium eſt in corde, quod eſt medium. Quidam probant cor eſſe primo fa- An cor primo quid.
ctum, quoniam cum ſperma uiri in uterum mulieris emittitur, ſpirituificatur: ſperma autem ſic cõuerſum in ſpiritũ, penetrat in menſtruum mulieris & facit in illud ampul-

lām: quaſi domicilium, & hoc uocant cor: ex quo incipit generatio aliorum membrorum. Verum hæc ratio non cogit, quoniam narrat Ariſto. primo de generatione animalium quandoq; factum eſſe conceptum ſine mēſtruo mulieris, ergo nulla alia eſt ratio niſi experientia. quę ex aborſibus colligitur ab Ariſtotele: quam ſi quis negat, non habebit uiam demonſtratiuam ad probandum cor eſſe primum membrum genitum. uerum de hoc poſtea.

Quod autem cor uenarum principium ſit.

Cor autem quòd ſit uenarum principium: in ijs quæ circa partes animalium, dictum eſt prius.

Secundo idem probat, ex eo quia cor eſt uenarū principium: ergo eſt in eo eſt nutritiuū principium: per uenas enim fertur nutrimentum ad alia membra: & ſic ſi cor eſt uenarum principium, cor eſt principium nutritiuū. Quod ſit uenarum principium, ex his. quæ dicta ſunt in libro de partibus tanquam manifeſtum accipit.

Quodque in ſanguineis ſanguis ſit ultimum alimentum ex quo partes efficiuntur: in libris de partibus animalium dictum iam eſt. Conſtat itaque oris facultatem alteram operam cibo conficiendo preſtare, uentris alteram: cor uero potiſſimum eſſe atque finem imponere. Quare ut ſentientis, ita etiam uegetantis animæ originem: ſanguinarijs in corde haberi neceſſe eſt. nam cæterarum partium officia circa cibum: officij cordis gratia ſunt. Oportet enim ut principale ad id cuius cauſa properet, & non in ijs quæ huius cauſa ſubſiſtat: perinde atque medicus ad ipſam ſanitatem.

Et quòd ſanguis in ſanguinem habentibus ſit ultimum alimentum ex quo fiunt particulæ. Manifeſtum igitur ꝙ unam quandam operationem, oris uirtus exercet, alterā autem quæ uentris, circa alimentum: cor autem principaliſſimum, & finem apponit. Quare neceſſe eſt: & ſenſitiuæ & nutritiuæ animæ in corde principium eſſe ſanguinem habentibus. nam aliarum particularum opera circa alimētum: gratia operis huius ſunt. Oportet enim principale: ad id cuius gratia perſeuerare, ſed non in hijs quæ huius gratia. ut medicus ad ſanitatem.

Tertio idem probat, quoniam cor apponit finem circa alimentum, quod facere non poſſet, niſi in ſe haberet principium nutritiuum, unde dicit. Et etiam dictū eſt in libro de partibus. ꝙ ſanguis in animalibus ſanguinem habentibus ſit ultimum alimētum, ex quo fiunt particulę, modo ſanguis fit a corde finaliter: & ꝙ fiat a corde finaliter, probat, quoniā quatuor ſunt digeſtiones cibi. prima, quæ eſt in ore ſecunda uero in ſtomacho. tertia fit in epate, ultima fit finaliter & principaliter a corde. unde dicit. Et lege igitur pro enim, hoc pacto, nam manifeſtum eſt quòd unam quandam operationem uirtus oris maſticādo exercet, dicit operationem, hoc eſt præparationem. quoniam non eſt proprie digeſtio: alteram autem circa alimentum perficit: uirtus, quæ eſt uentris, per quam ſequeſtratur ſubtile ab ipſis ſtercoribus quam nec digeſtionem appellat, ſed ſecundam operationem, ſubaudienda eſt tertia præparatio: quæ fit in epate, per quam ſeparatē urina, ultimum autem finem, & perfectam digeſtionem apponit cor exiſtens principaliſſimum. Ex his concludit propoſitū, & dicit. Quare neceſſe eſt & ſenſitiuę & nutritiuæ animæ in corde principium eſſe his. ſ. animalibus, qui ſanguinē habent, alijs uero ineſt ei. qđ eſt uice cordis: nam aliarū particularum. ſ. quæ eſt uirtus pręparatiua in ore, & quæ eſt præparatiua in ſtomacho, & quæ eſt pręparatiua in epate, opera circa alimentū facta, omnia ſunt gratia operis huius. ſ. cordis: ut pręparamenta diſponētia ad illud, quoniam (ut inquit) oportet perſeuerare ac exiſtimare principale ad id, cuius gratia, quaſi oportet exiſtimare principale, gratia cuius alia ſunt, & non exiſtimare in ijs, quæ huius gratia, quæ ordinantur ad illud: ut medicus ordinatur in ſanitatem: & non ſanitas in medicum. Sed quæretur primo utrum uerum ſit hoc qđ Ariſtoteles dixit, qđ cor ſit uenarum principium: & immobilium, & pulſatilium, quæ dicuntur arteriæ. Medici aſſerunt ꝙ uenę immobiles ab epate, mobiles uero, quę ſunt arteriæ, a corde exoriuntur. Quam poſitionem Auerroes in eo libro, quem Colliget appellauit, fatetur. Mouētur primo quoniam uenę ſeruiunt epati, ut per eas deferatur nutrimētum ad membra. arterię uero cordi, ut per eas pulſus & euentatio fiat in ipſo, & in toto. Amplius ſecundo quoniam uenæ uidētur maiores & fortiores in origine quàm longe a principio. Mundo experientia docet uenas eſſe fortiores, & maiores in epate quàm in corde. Tertio ex experiētia uidemus ꝙ ab epate uene ramificātur ad omnia mēbra: qđ non eſſet, niſi ab illo exorirentur. hæc medici. Ariſtoteles autē hic, & libro de ſomno & uigilia, & tertio libro de partibus animalium, tenet ꝙ cor eſt primū originale principiū omnium uenarū, & arteriarum. Vbi animaduerte ꝙ cor eſſe principium originale uenarū & arteriarū poteſt intelligi dupliciter, ita ut ſit ipſum cauſa effectiua illarū, & ſic nec cor, nec epar eſt tale principiū alicuius membri, Aut ita ut ſit illud, ex quo uirtus formatiua in utero cœpit uenas & arterias efficere & ad illud primo eas alligauit, & hoc pacto phyſici dicunt cor eſſe talium principiū, medici uero epar. Quod autem cor ſit taliū principiū hoc pacto, patet de arterijs, quoniā cor eſt primū originale principiū ſpirituum uitalium, & pulſuū, & ſic arteriarū, per quas hæc continentur. ſecundo ex obſeruatione uidemus ꝙ uenæ per epar tranſeunt, non autem per cor: hoc autem eſt, quoniam qđ oritur ab aliquo, non debet pertrāſire locū ſuę originis, ſed ibi primitus radicari. tertio uenæ in corde non ſunt fortes, & magnę, in epate uero ſunt tales: ergo in epate non oriuntur: quod enim oritur ab aliquo. in eo eſt minus, & partium. quarto uenæ ſunt duræ, epar molle, ergo non eſt rationi conſonū, ut ab epate oriantur: ſed a corde, quod eſt durū. Vltimo ſi uerū eſt ꝙ cor ante alia mēbra generetur: ſtatim ſequitur & uenas, & omnia fieri a corde: cum ſanguis ſit in eo, & in eius uenis tunc primo formari. Et tunc rationes medicoꝝ mullæ ſunt prima quidem nulla eſt, quia ſumit falſum, uenę enim & arteriæ ſeruiunt cordi, quoniam cor eſt primū nutritiuum, & primū ſenſitiuum. ſecundū eſt etiam falſum. quoniam uidemus ꝙ nerui & oſſa, & omnia in origine ſunt parua & debilia: in proceſſu uero aſſumūt magnitudinem & uires. tertium concedimus: non enim ab epate incipiunt, ſed ab epate incipiunt ramificari. Hinc poteſt colligi concordia, ꝙ uenas incipere eſt dupliciter, aut ſimpliciter, & ſic bene Philoſophi dicunt aſſerētes omnes oriri a corde: aut quo ad ramificationem & diſtributionem illarū ad membra: & ſic bene dicunt medici aſſerentes uenas oriri ab epate. Signum autem, quoniam omnes uenarū anathomiam ab ab epate inceperunt, non quia ab eo ſimpliciter incipiant, ſed quoniam ibi ſunt maiores, & fortiores, & ab eo incipiunt diſtribui ac ramificari in membra: hoc pacto intelligendo utraq; opinio poteſt ſtare. Conſequenter dubitant utrū ſanguis, ultimo fiat a corde, tanꝗ a principali & ultimo digeſtiuo. Ab Ariſtotele habemus ꝙ cor tanꝗ principaliſſimum in generatione ſanguinis finē apponit, non tamen explicat an ſanguis in corde, an in epate fiat. Medici tenent ꝙ uirtus nutritiua exiſtit in epate: & ideo uolunt ab epate, & in epate fieri ſanguinem ultimo, & ab epate diſtribui ad omnia membra: & hoc per uenas, quæ ab ipſo oriuntur. Mouentur autem, quoniam ſanguis eſt magis epati ſimilis, immo nonnulli dicunt epar eſſe ſanguinem coagulatū: modo ſemper agens aſſimilat ſibi effectum. Præterea omnes dicunt cibum, qui eſt maſſa generata in ſtomacho depurata ab excremētis ſiccis ferri ad par, ibique ab epate conuerti in quatuor humores. Peripatetici aſſeruerunt contrarium, dixerunt enim nutrimentum habere præparationes, quarum prima eſt a uirtute oris, quæ maſticatione perficitur. ſecunda uero a uirtute

ſtomachi, a qua decoquendo ſeparatur maſſa alba ſubtilis, quæ chilus dicitur a græcis e qua ſeparatur excrementum ſiccũ quod dicitur ſtercus. tertia fit a uirtute epatis, a qua chilus conuertitur in ſanguinem imperfectũ: quoniã nondum eſt nutritiuus, e quo ſeparatur aquoſitas urinæ, & mittitur ad ueſicam. Vltimo ſanguis iſte digeritur, & efficitur nutrimentũ conueniens a corde: in quo ſolo eſt uirtus nutritiua: per quem ſanguis accipit ultimũ finem, & perfectionem. Sed quæres in quo generatur iſte ſanguis ultimo in corde, an in epate. Præterea uidetur ꝙ ſanguis non ſit ultimo decoctus, quoniam adhuc fit ulterior digeſtio in membris, ad quæ mittitur. Reſpondent nonnulli ꝙ prima præparatio nutrimenti fit in ore a uirtute oris. ſecunda præparatio fit in ſtomacho a uirtute ſtomachi. tertia fit in epate a uirtute epatis: per quã generatur ſanguis imperfectus craſſus, ac feculẽtus, qui poſtea per magnam uenã, quæ eſt ab epate mittitur ad cor: in corde autem receptus accipit ultimam perfectionem, per quam fit nutrimentũ conueniens omnibus membris. hoc facto talis ſanguis uel maior eius pars per uenã ſubtiliorem reuertitur ad epar, & cũ illa uena ramificetur ibi ad omnia membra, mittitur ad omnia mẽbra ab ipſo epate. Ex quo patet ſolutio ad primam, dicunt enim ꝙ ſanguis ultimo perficitur in corde Ad ſecundam dicunt, ꝙ licet fiat ulterior digeſtio in membris, ad quæ mittitur: non tamen fit a calore membrorum, ſed fit propter calorem & ſpiritus miſſos a corde cum tali ſanguine ad ſingula mẽbra, ideo cor eſt ſimpliciter primum ac principale principiũ nutritionis & uitæ mediantibus calore. & ſpiritibus. Os aũt ſtomachus & epar ſunt quodammodo inſtrumenta præparantia ad eam digeſtionem, quæ ultimo perficitur in corde, & in membris. Hanc opinionem Druſianus attribuit Ariſtoteli. Hæc poſitio eſt pulchra & non aliena a uerbis Ariſtotelis & Themiſtius uir doctisſim⁹ libro de ſomno cap. 13. eam tenet: uerũ mihi quæſtionẽ facit contra ipſam, ꝙ ex omni digeſtione aliqua ſuperfluitas ſeparatur. Modo ex digeſtione facta in corde nulla uidetur ſuperfluitas fieri niſi quis dicat fumos capitoſos ſequeſtrari: & propterea non uidetur mihi, ꝙ in corde compleatur digeſtio. Dicerem ergo ſaluo meliori iudicio, ꝙ omnis digeſtio, ſiue præparatio ſiue in ore, ſiue in ſtomacho ſiue in epate, ſiue in membris fit a corde mediante calore & ſpiritu miſſo ad illa membra in quibus fit præparatio, ſiue digeſtio. Cum enim omnis digeſtio uel præparatio fiat a calido, calor autem in toto corpore, & in ſingulis eius partibus fit a corde, ut a fonte caloris, ideo cor eſt primũ & principale nutritiuum: & ſanguinis generatiuum. Vbi annotatione dignum, ꝙ ſecundum hunc modum digeſtiones ſunt tres. Quarum prima fit in ſtomacho: nam ea, quæ in ore fit, cũ ex ea nulla ſuperfluitas ſequeſtretur ſenſibilis, non digeſtio: ſed præparatio dicenda eſt. Ex hac autem quæ in ſtomacho fit, ſequeſtratur ſtercus. ſecunda uero fit in epate, per quam generatur ſanguis, & a qua urina ſequeſtratur. tertia uero fit in membris, per quam generatur ultimum nutrimentum, ſiue ſanguis nutrimentalis: e qua etiam aliqua aquoſitas, aut humiditas ſequeſtratur, quæ non eſt utilis, ſed in ſudorem tranſit: aliquando autem inſenſibiliter reſoluitur forti exiſtente uirtute mẽbrorum. Præterea ulterius annotatione dignum ſanguinem generatũ in epate diuidi, cuius una pars per uenam magnam mittitur ad cor: de cuius portione nutritur cor, de altera generantur ſpiritus ſenſitiui & uitales, qui per aliam uenam tenuiorẽ ad ſingula membra mittuntur, ut uita & eorũ ſenſus ſeruentur. Sanguis uero qui in epate remanſit, non uadit ad cor, ſed ab epate diſtribuitur ad membra, ut ex eo nutriantur: qui ad membra miſſus uirtute caloris & ſpirituum a corde miſſorum ultimo digeritur, & fit nutrimentũ membrorum. Tunc medici cum dicunt in epate fieri ſanguinẽ, uerum dicunt, ut in loco conuenienti generationi ſanguinis. Philoſophi autem dicunt fieri a corde ut a primo & principali factiua cauſa. Ab epate autem ſanguinem fieri uirtute cordis, & ut a loco conuenienti generationi illius Ariſtoteles concederet. Per hæc patet ſolutio ad obiecta. Primum quidem deletur: quoniam licet ſanguis in mollitie, & teneritate ſit epati ſimilis magis quàm cordi: non tamen habet ſufficientem calorem ex ſe, ut poſſit illum generare: ideo indiget uirtute cordis. Secundum uero concedo: quoniam in epate fit generatio ſanguinis & omniũ humorum, ut in loco conuenienti, non uirtute propria: ſed mediantibus ſpiritibus & calore a corde miſſis ad epar. Hæc itaque ſufficiant de his.

At uero ſenſuum principatus: in corde, ſanguinarijs omnibus eſt. nam in corde: omnium ſenſorium commune ſenſorium haberi neceſſe eſt.

At uero & ipſum principale ſenſuum: in hoc, ſanguinem habentibus omnibus. in hoc enim neceſſarium eſſe: omnium ſenſoriorum commune ſenſorium.

Poſtꝗ̃ Ariſtoteles probauit ꝙ principium nutritiuum eſt in medio terum particularum, nũc probat etiam per rationes ſenſatas & naturales, ꝙ principiũ ſenſitiuũ in ipſo medio ſit utpote in corde: & primo proponit hoc, & dicit. At uero & in animalibus ſanguinem habẽtibus omnibus principale, hoc eſt principium ſenſuum omnium eſt: immo in corde ſunt omnes ſenſus: & ſic principium ſenſitiuum eſt in corde: uel in proportionali cordi in exanguibus. probat autem hoc primo, quoniam in medio. ſ. corde eſt commune ſenſorium omnium ſenſoriorũ exteriorum ueluti centrum, & terminus: hoc accipit, ut per ſe notum. Tunc uult habere ꝙ ſi in hoc eſt tale commune ſenſoriũ: in tali medio erit principale principium ſenſitiuum.

Duos autem, ideſt tangendi & guſtandi, ſenſus: eo aperte tendere cernimus. quare: & reliquos eodem proficiſci neceſſe eſt. in hoc enim cætera ſenſoria motum facere contingit. hæc autem: haudquaquam ad locum ſuperiorem tendunt.

Duos aũt manifeſte huc tẽdẽtes uidemus: & guſtũ, & tactũ. quare: & alios neceſſariũ. in hoc enim & alijs ſenſorijs contingit fieri motum, hæc aũt: nihil tendunt ad eũ qui ſurſum locum.

Secundo argumentatur ſic: in medio. ſ. corde ſunt tactus & guſtus, ergo omnes probatur conſequentia: quoniam ut in corde ſunt guſtus, & tactus, quoniam ad hoc uidemus tactiuos & guſtatiles motus fieri, cum etiam cæterorum motus ad hoc fiant, eadem ratione alij ſenſus in hoc erunt. Quod autẽ tactiui & guſtatiui motus tendant ad hoc, patet quoniam non tẽdunt ad eum, qui ſurſum locum, unde dicit. Duos autem. ſ. & guſtũ & tactum huc. ſ. ad cor tendentes uidemus, quare & alios ſenſus neceſſarium eſt etiam huc tendere. probat conſequentiam, & dicit. In hoc enim mediũ uidemus motũ fieri alijs ſenſorijs, ergo ſicut guſtus & tactus ſunt in hoc: quia motus eorũ huc tendunt, ita quia motus aliorum huc tendunt, erunt in illo. Quod autem motus guſtus, & tactus tendant in medium, & probat, & dicit. Hæc autem. ſ. tactus & guſtus non tendũt ad eum, qui ſurſum locum, ſcilicet cerebrum.

Quo ad rationem attinet, Ariſtoteles accepit guſtum & tactum, tendere in cor, ueluti ad communẽ locum, uel Inſtrumentum eorũ: non tamen probauit iſtud, niſi quia non uidemus eos tendere ad cerebrum: non autẽ aſſignat cauſam hic, ſed alibi: ubi dicit. Quòd ſi cerebrum tãgatur, non ſentit. ergo tactus maxime tendit in cor, cũ adeo ſentiat, ꝙ ſi tangeretur, uix uiueret: & quoniam guſtus eſt tactus quidam uel eius aſſecla: ideo guſtus tendit cum ſuo collega in cor. Amplius guſtus & tactus tendunt ad cor: quoniam omnes nerui per quos fit ipſorum ſenſatio, a corde oriuntur, non autem a cerebro. Recte ergo dixit, ꝙ tactus & guſtus non uidentur tendere in cerebrum: ſed bene in cor: & quoniam cæteri ſenſus inſunt mediãte tactu: eſt enim tactus commune cæterorum fundamẽtum: ideo intulit, ꝙ ſi tactus tendatur in cor: & cæteri etiam illuc tendant, & ſic patet ratio Ariſtotelis.

Prætereá ſi uita hac in parte omnibus collocata ſit: eſſe neceſſe at ſentiendi quoque principium in ea ipſa ſedem habeat, perſpicaum eſt. quo enim corpus animal eſt, eo etiam uiuere: quo aero ſenſitiuum, eo eſſe animal dicimus.

Sine his aatem, ſi uiuere in hac particula omnibus eſt: palam quòd ſenſitiuum principiam neceſſarium. qua enim animal, hac & uiuere dicimus: qua autem ſenſitiuum, hac corpus animal eſſe dicimus.

Idem probat tertio ex dictis, & argumentatur ſic, in hac particula eſt ipſum uiuere, & principiũ uitale (ut probatum eſt) ergo & in hac particula erit ſenſitiuum principium. probat conſequentiam ex dictis. quoniã (ut inquit) qua enim particula animal eſt, hac & uiuere dicimus, & qua ſenſitiuum, hac corpus animal eſſe dicimus. Quare ſi corde uiuimus, etiam corde erimus animal, & ita eadẽ erimus ſenſitiui, & ita principium ſenſitiuum eſt in corde. Sed dubitatur, quoniam ſuperius dictum eſt in plus eſſe uiuens, quàm animal, quoniam aliquid uiuit, quod non eſt animal. At nunc dicit, ꝙ qua uiuimus ſumus animal: dicendum ꝙ Ariſtotelis propoſitio non eſt intelligenda formaliter, ut aliquid ſit animal, quia eſt uiuens, ſed cauſaliter, qm̃ eadẽ particula tanꝗ cã idẽ uiuit et eſt animal, & hoc probatũ eſt, & qm̃ corde cauſaliter uiuimus corde cauſaliter ſumus animal, & qm̃ quo cauſaliter ſumus animal, eodem cauſaliter ſumus ſenſitiui, patet ergo ratio. Quo uero ad uerba attinet, uerba illa { ſine his autem } intelligenda ſunt, ultra hæc autem quę dicta ſunt q.d. nõ modo per rationes tactas, ſed etiam ultra hęc alia ratione ſumpta a cauſa uitæ probari poteſt.

Cæterum cur ſenſuum alij aperte in cor penetrent, alij in capite poſiti ſint (quamobrem: nonnulli etiam uim ſentiendi ſuam in cerebro arbitrantur) cauſa ſeorſum alio loco explicata iam eſt.

Propter quid autem hi quidem ſenſuum manifeſte tendunt ad cor, hi aatem ſunt in capite (propter quod & uidetur quibuſdam ſentire animalia propter cerebrum) cauſa in alijs dicta eſt ſeorſum.

Hic excuſat ſe a quadam differentia ſenſuum, & dicit. Propter quid autem, hi quidem ſenſuum, ut tactus, & guſtus manifeſte tendunt ad cor, hi autem ſunt in capite. ſ. ſecundum manifeſtum, ut uiſus olfatus, & auditus, ita ut propter hoc uiſum ſit quibuſdam ſentire animalia ꝑpter cerebrũ: cauſa in alijs dicta eſt. ſ. in libro de partibus animalium: ubi patet Ariſtotelem nõ aſſerere cęteros ſenſus eſſe in cerebro, & tactum & guſtum in corde (quoniam, ut dictum eſt, ubi tactus eſt, ibi & cæteri ſunt) ſed aſſerit hoc uideri prima fronte: non tamen eſſe ita: cauſa autem aſſignata eſt, quoniam cerebrũ eſt molle, & ſic uidẽtur facile uiſibilia, audibilia, & olfatilia poſſe in illo imprimere ſpecies. At propter molliciem uero non ſuſtinet motus tactiles, cum tactio ſit materialior, ideo requirit in tactorio aliquam duritiem, quæ nõ id cerebro, ſed in corde reperiẽ. Pręterea non poteſt fieri uiſio, uel auditio: uel odoratio in corde: niſi ſpecies deferãtur ad cor per cerebrũ. at tactio, & guſtatio fieri poſſunt in corde, ſpeciebus non per cerebrum trãſeuntibus ſecundũ aliquos. utrum uero ita ſit, in libro de ſomno dicemus. Propter hãc differentiam dixerunt uiſum, auditum, & olfatum tendere in cerebrum, guſtum & tactum in cor.

Sentiendi igitur principium, & alendi & augendi: in hac trium partium, & in corporis meditullio ſitum eſſe, uiſu quidem ex hiſce quæ dicta ſunt conſtat.

Secundum apparentia igitur palam ex dictis: quòd in hac & in medio corporis trium partium & ſenſitiuæ animæ principium eſt, & augmentatiuæ & nutritiuæ.

Ex his epilogat, & dicit ſecundum apparentia igitur, hoc eſt ſecundum naturales ac ſenſatas rationes palã eſt ex dictis ꝙ in hac. ſ. corde, & in medio corporis triũ particularum & ſenſitiuæ animæ principium eſt, & augmentatiuæ, & nutritiuæ. hæc de phyſicis rationibus.

Ratione uero: quòd natura in omnibus ex ijs quæ fieri poſſunt facere uidetur quod optimum ſit. cum autem ſubſtantiæ medium, principium utrunque occupat: tum pars utraq;, tam ea quæ ultimum perficit alimentum, quàm ea quæ ipſam recipit, ſuo fungẽ munere maxime poteſt. ita enim fit: ut iuxta utrunque eorum, pars utraque ſita ſit.

Secundam rõnem aũt: quia naturã uidemus in omnibus ex poßibilibus facientẽ optimũ. in medio aũt ſubſtãtiæ, principio exiſtente utroq;: maxime perficit utraque particularum proprium opus, operans. ſ. ultimum alimentum, & ſuſcipiens. penes utrunque enim ipſorum: ſic erit.

Cum induxit rationes ſenſatas, nunc inducit rationes probabiles. Et prima ratio ſic cõficitur, optimum & poſſibile ſemper natura facit. principium nutritiuum. & ſenſitiuum eſſe in medio trium particularum eſt melius & poſſibile, ergo nutritiuum & ſenſitiuũ principium erit in medio. minor patet, quoniam cum in medio utrunq; principium fuerit, melius operari poteſt nutritiuum circa alimẽtum tribuẽdo omnibus membris circum circa ſpiritus & calorem, ut fit digeſtio & nutritio, & ſenſitiuum ſi eſt in medio melius poteſt operari circa ſuſcipiens, hoc eſt circa ſenſoria: quæ uidentur extra collocata. unde dicit. Secundum rationem autem, quia naturam uidemus in omnibus ex poſſibilibus facientem optimũ, hæc eſt maior: ſubaudi minorem, ſed nutritiuum principium, & ſenſitiuum eſt melius eſſe in medio, & poſſibile. Probationem huius ponit, & dimittit minorem, & dicit. In medio autem ſubſtãtiæ. ſ totius corporis exiſtente utroque principio. ſ. ſenſitiuo, & nutritiuo, utraq; particularum. ſ. ſenſitiua & nutritiua maxime, & melius proficit proprium opus: operando ſ. ultimum alimentum, ut dictũ eſt mediãte calore & ſpiritu miſſo ad epar, & ad mẽbra: & melius operando ipſum ſuſcipiens Quidam per ſuſcipiens intelligunt membrum: qđ alimentum ſuſcipit, ſed non placet, quia tunc prætermiſiſſet opus ſenſitiui princip̃ij, ergo per ſuſcipiens intelligit ſenſorium externum, ut oculos, & aures, & id genus, ad quæ cor melius poteſt mittere ſpiritus ſenſibilis, ut per illos ferantur ſpecies ad ipſum, nã cum ponitur cor in medio erit non longinquum a nutrimẽto, neq; a ſenſorio, ſed erit penes utrunq; ipſorum. ſ. ſenſorium, & nutrimentum.

Animaduerte, quòd hæc ratio non eſt demonſtratiua ſed coniecturalis quoniam ſi ualeret, oportet cor eſſe in medio omnium partiliter, ac punctualiter, modo cor uergit ad ſiniſtrum magis quàm in dextrum. Eſt tamen bona coniectura, ut concludatur quòd ſit in medio aliquo modo, ut melius operationes perficiat in omnia quæ ſunt ſurſum, & deorſum.

Item eiuſmodi medij locus: eius quòd principatum obtinet, locus eſt.

Et eſt talis medij regio: regio principantis.

Idem probat ſecundo, quoniam regio medij eſt regio accommoda principanti in tota multitudine: at principium ſenſitiuum & nutritiuum eſt principale: ergo ipſi accommodanda eſt media regio, quæ ratio non demonſtrat, quoniam a pari deberet eſſe partiliter in medio. Prætereа Deo non aſſignatur centrum mundi pro regione, ſed cœlum. uerum coniecturale eſt: & dialecticum.

Prætereá id qđ utitur, & id quo quid utitur, differãt nec ſe oportet: perinde ut tibiæ atq; id q eas mouet, uidelicet manus.

Adhuc utens, et quo utitur oportet differre: quemadmodum ſecundum potentiam, ſic utique contingeret & ſecundum modum: ueluti fiſtulæ & mouens fiſtulas, manus.

Tertio utens & inſtrumēta non debent eſſe in eodem, ſed ſi inſtrumēta ſunt in extremis: utens debet eſſe in medio: ſed inſtrumēta ſenſitiui ſunt in extremis: & inſtrumēta nutritiui ſimilr, partes enim quæ nutriuntur ſunt in extremis. ergo principium utens his, debet eſſe in medio. unde dicit. Adhuc utens, & inſtrumentū, quo utiť, oportet regione differre. Dico oportet differre quēadmodum ſm potentiam ſic contingat illa differre ſm modum & regionem & locū: potentiæ enim diuerſę differūt regione, ſicut differunt modo & potentiæ ratione: ueluti differunt fiſtulę motæ & manus mouens fiſtulas: nam, ut diuerſæ potentiæ ſunt, & modo & ratione potentiæ: ſic & regione differunt manus, & fiſtula Tunc ſubaudiēdum, ſed ſenſoria, ut oculi, aures, & cętera id genus, ſunt extra in extremis: & membra deputata ad ſuſcipiendum nutrimentum pro maiore parte ſunt etiam in extremis, ergo principale debet eſſe in medio: quæ ratio non demonſtratiua eſt. quoniam aliquando utens eſt ſimul cum eo, quo utitur ut in multis poteſt induci, eſt tamen ratio coniecturalis, & dialectica in multis uera.

Si ergo animal definitum eſt eo quod ſentiendi principium habeat: hoc principium ſangaineis in corde, exāguibus in parte uicaria haberi neceſſe eſt.

Si igitur animal determinatum eſt eo quòd habet ſenſitiuum principium: ſanguinem quidem habentibus, neceſſarium in corde hoc habere principium, exangaibus autem in proportionali particula.

Ex his concludit, quid eſt illud medium: in quo utraꝗ hæc ſunt, nutritiuum, & ſenſitiuum principium. & dicit, ꝙ in habentibus ſanguinem eſt cor, in exāguibus eſt proportionale, unde dicit. Si igitur animal eſt determinatum ac definitum per hoc ꝙ habet ſenſitiuum principium, animalibus ſanguinem quidem habentibus, neceſſarium eſt in corde hoc habere principium: exanguibus autē, in proportionali particula: ſimili modo de nutritiuo dicendum eſt. hæc ſunt, quæ dicit de tertio proloquio.

De media parte animalis.

Sed quæres utrum illa pars ſm quam animal eſt animal, & uiuit, ſit medium ſuperioris, & inferioris. Videtur ꝙ nō, qm̄ generatio quę eſt principaliſſimū operum uiuentium: non eſt ab illa parte media, ſed potius a teſticulis, qui ſunt in infera parte. Pręterea umblicus eſt pars media ſm Ariſto. in libris de animalibus: ergo tale principium deberet eſſe in umblico. Præterea hiſtorici ſemper medium acceperūt ab umblico. dixerunt enim umblicum Italiæ eſſe cāpum arietinum, ut Plinius inquit. Cādauenſis reſpōdet ꝙ duplex eſt medium inter ſuperius & inferius. uno modo ſm ſitum: alio modo ſm uirtutem. Sol enim uirtute quidē in medio eſt, ſitu uero eſt in infima ſphera ſm Philoſophos. Tunc dicit, ꝙ nutritiuum & ſenſitiuū principium: & illa particula per quā animal eſt animal, & uiuens, eſt in corde, quod ſm uirtutem eſt medium: non autem in umblico: quoniam umblicus eſt medium ſm ſitum. Quę poſitio eſt contra Ariſtotelē, qui ſenſu & ratione probauit partē illam eſſe mediam ſitu, & hoc ideo, quia eſt media uirtute. Ideo debes ſcire ꝙ Ariſto. licet propoſuerit ꝙ hæc pars debeat eſſe media anterioris, & poſterioris, & inferioris, & ſuperioris, nunꝗ probauit ꝙ debeat eſſe media anterioris & poſterioris, nec dextri & ſiniſtri: ſed ſolum ꝙ ſit media inferioris, & ſuperioris: ut patet legenti & cōſideranti rationes ſuas: nec potuit hæc probare, qm̄ eius probatio non fuiſſet uniuerſalis in omnibus uiuentibus: non enim plantę habent anterius & poſterius: nec dextrū nec ſiniſtrum, ſed ſolum inferius & ſuperius, ideo eius intētio eſt ꝙ pars hæc ſit media ſuperioris & inferioris Secūdo accipio ꝙ Ariſto. loquitur de medio inter partes per ſe, & quæ ſunt quaſi fines, nō autem de medio omniū partium. Partes autem per ſe ſunt tres, pars quæ cibū accipit, pars quæ cibū ſuſcepit, & pars per quā emittitur excrementū, cæteræ autē partes ſunt ꝑ accidēs: quia ordinatæ ad has. His acceptis dico ꝙ pars per quā animal eſt animal, & uiuens, eſt in medio ſm inferius & ſuperius uirtute & ſitu, qm̄ eſt coe, qđ eſt mediū eſſentialium partium triū. Pars uero media ſimplr, eſt umblic⁹ quē ideo natura in medio conſtituit, qm̄ in utero pars illa ſe habet ut principiū nutritiuum oīum partium eſſentialium, & accidētalium: nā per illā fœtus trahit nutrimentū: & mittit ad mēbra. Tūc ad rationes patet ſolutio. teſticuli. n. nō ſunt principiū generationis niſi propter calorē miſſum ad eos a corde. Ad illud de umblico patet ſolutio: eſt. n. umblicus mediū conſideratis etiam partibus accidentalibus.

Porro animalium partes omnes totumque corpus: calorem quendam naturalem inſitum habent. Quocirca dum uiuūt, calida apparent: dum mortua ſunt atq; uita deſtituta, contra.

Omnes aūt particulæ & totum corpus animalium: habent quandā inſitam caliditatē naturalē. Quapropter uiuentia quidem, uidētur calida: morientia aūt & priuata uita, contrariū.

Cum accepit tres ſuppoſitiones, quarum prima fuit ꝙ anima ſit in una de principalibus partibus. ſecūda fuit, ꝙ per eandē partē aliquid eſt animal, & uiuēs. Et tertia fuit ꝙ hæc per quā animal eſt animal, & uiuēs, eſt mediū & ipſum cor. Nunc accipit quartam ſuppoſitionem magis ad rem attinētem. Et ſuppoſitio quarta eſt ꝙ ſingulæ animalis partes, & totū ipſum animal, habent quandā inſitam caliditatē naturalem, quā ſuppoſitionē Ariſt. nō probat niſi ſigno, qm̄ demōſtratione ꝓbata eſt in lib. de generatione, & in libro de cauſis longitudinis, & breuitatis uitæ. Affert aūt ſignū ex eo, qm̄ uiuentia quidē, dū uiuūt calida uidētur ad ſenſum: morientia uero, & ea: quæ uita ſunt priuata uidentur contrarium. ſ. frigida.

Neceſſarium aūt eſt: at eius caloris principiū ſangnineis in corde, exāguibus in proportionali habeatur. cibū. n. naturali calore conficiant atq; cōcoquunt omnia: ſed imprimis id quod potiſſimum eſt, nempe cor aut quod ei proportione reſpondet.

Neceſſarium autem, eſſe caliditatis huius principium, in corde, ſangainem habentibas: exanguibus autem, in proportionali. operantur enim & digerunt naturali calido alimentum omnia: maxime autem, quod principaliſſimum.

Hic poniť (ut mihi uideť) quinta ſuppoſitio, eſt autem hęc, ꝙ principiū principale, quo ſingulę animalis partes, atꝗ totū animal eſt calidū, eſt cor. in ſanguinem habētibus, in exāguibus autē, aliquod uice cordis. probat hanc ſuppoſitionem. ab eodem eſt calidum, a quo principaliter fit digeſtio: cum omnis digeſtio perficiatur calido: ſed digeſtio principaliter & maxime eſt a corde, ut probatum eſt, ergo & caliditas hæc eſt a corde.

Quamobrem cæterarum partium calore frigefacto, uita remanet: cordis, prorſus interit. quòd omnibus inde caloris principiū pendeat: & anima quaſi ignita ſit in hiſce partibus, ſanguineorum in corde, exangaium in parte proportionali.

Quapropter alijs quidē partibus infrigidatis, remanet uita: eo autem qui in hoc, corrumpitur omnino. quia hinc principium omnibus depēdet caliditatis: & animæ tanquàm ignitæ in his particulis, exangaium quidem in proportionali, in corde autem ſanguinem habentium.

Secundo eandē ſuppōnem ꝓbat a ſigno, qm̄ ſtat uita oībus alijs partibus infrigidatis, at infrigidato corde, nō ſtat uita: ergo origo caliditatis eſt in corde. unde dicit. Quapp alijs ꝗdem partib⁹ infrigidatis, corde ꝟo remanēte calido, ſtat uita. eo aūt calore infrigidato, ꝗ eſt in hoc ſ. corde, animal oīno corrūpiť. Et hoc nō eſt ob aliud, niſi, quia hinc principiū caliditatis & aīæ depēdet: & hoc eſt pro tanto quia caliditas & aīa eſt in his particulis ueluti ignita, & accenſa a corde: quæ durat donec calor eſt in corde. Verū nō eodē modo in omnibus animalibus: hoc eſt, quoniam exāguium animalium quidē caliditas eſt in proportionali cordi: in corde autem ſanguinē habentium.

Neceſſum itaque eſt, uitam & incolumitatem huiuſce caloris, item mortem & eiuſdem corruptionem, ſimul eſſe.

Neceſſe eſt igitur, ſimul uitam exiſtere, & calidi huius ſaluationem, & uocatam mortem, & huius eſſe corruptionem.

Ex his ſuppoſitionibus accedit ad cauſas ſenectutis. Et primo cõcludit cauſam uitæ, & mortis, poſtea cauſam ſenectutis enititur aſsignare ex dictis. Concludit autem cauſam uitæ & mortis ex ipſa caliditate, nam tandiu uita eſt, quandiu hæc caliditas ſeruatur: mors uero erit huius caliditatis corruptio.

At uero ignis duas eſſe corruptiones uidemus, marcorem & extinctionem. Eam quæ a ſeipſo prouenit, marcorem appellitamus, quæ uero a cõtrarijs, extinctionem. & illarum quidẽ, ſenectutem, hanc autem, uiolentiam.

At uero ignis quidem duas uidemus corruptiones, marcedinem et extinctionem, Vocamus autem eã quidem quæ a ſeipſo. marcedinem, eam autem quæ a contrarijs, extinctionem. illam quidem, ſenectutem, hanc autem, uiolentiam.

Aſsignata cauſa uitæ & mortis ex calido: nũc aſsignare intendit cãm ſenectutis, & iuuẽtutis. Et primo exponit quid ſit ſenectus, dans intelligere quid ſit iuuentus. 2. aſsignat cãm ſenectutis dans intelligere cãm iuuẽtutis. De prima parte intẽdit, ꝙ ſenectus ſit naturalis corruptio calidi innati. Ad cuius euidentiam per exemplũ ſumptũ ab igne, declarat duplicẽ eſſe corruptionem, alterã, quã marcedinem ſiue marcorem appellat, alterã, quam appellat extinctionem. Marcor ſiue marcedo eſt qua calidũ innatum a ſeipſo corrũpitur per reſolutionẽ paulatinã humidi naturalis: extinctio uero eſt qua calidũ innatũ a cõtrario ſuo corrumpitẽ. Tũc uult ꝙ corruptio primo modo. ſ. naturalis, quæ dicitẽ marcor, ſiue marcedo eſt ſeniũ 2. modo neq; eſt ſenium, neq; iuuẽtus, ſed dicitẽ uiolentia. unde dicit. At uero ignis quidem duas uidemus corruptiones, marcedinem, & extinctionẽ: & exponit has, & dicit. Vocamus aũt eam corruptionẽ quæ eſt a ſeipſo per reſolutionem humidi, in quo fouetẽ, marcedinem, eam aũt quę eſt a cõtrarijs, ut a frigido uel alio, uocamus extinctionẽ. Tũc exponit, quid ſit ſenectus, & dicit. Illã quidem. ſ. marcedinem uocamus ſenectutẽ, hanc autẽ. ſ. extinctionẽ non uocamus ſenectutẽ, neq; iuuentutem, ſed uiolentiã: & cauſa quare dicitẽ uiolẽtia eſt, quoniã calidum erat aptũ adhuc ſubſiſtere: ſed occupatum ui a contrarijs, corrumpitẽ. Præterea uiolentum eſt quod breui tempore fit, & quoniam corruptio a contrarijs breui admodum tempore fit. ideo uiolentia dicẽda eſt. Ex quo ſequitur marcedinem quam Plinius marcorem uocat, eſſe naturalem corruptionem, tum quia non eſt ui facta a contrarijs, tum etiam quoniã non eſt repentina, ſed paulatina.

Vtranque tamen corruptionem, eadem de cauſa fieri accidit. ſubſidente etenim cibo quòd calor eum accipere nequeat, corrumpitur ignis. nam contrarium ipſum concoctionem intercipiens, quo minus ille nutriatur, impedit.

Accidit autem, ambas propter idem fieri corruptiones. deficiente enim alimento, non potente calido accipere alimentum, corruptio fit ignis. contrarium enim ceſſare faciens digeſtionẽ, prohibet nutriri.

Aſsignat cãm utriuſq; corruptionis, & primo ꝓponit hoc, & dicit. Accidit aũt: ambas corruptiones naturalem & uiolentã ꝓpter idẽ fieri: & ab eadẽ cauſa. ſ. ex eo quia non põt calidũ nutriri, cum. n. humidũ fit ineptũ ad nutriendũ calidũ eſt aliqñ cauſa marcoris, ac naturalis corruptionis, aliqñ uiolẽtię & hoc exponit, & dicit. Deficiẽte. n. alimẽto, aut ablatione, aut ineptitudine, cũ calidũ nõ põt accipere alimentũ, fit ignis corruptio. ſ. quæ dicitẽ naturalis ergo paulatim humidi defectus eſt cauſa corruptionis naturalis: quæ dicitur marcor. fit etiam uiolentia a cõtrario frigido, nã contrarium faciens ceſſare digeſtionem infrigidãdo, ꝓhibet calidũ nutriri: cum ꝓhibeat digeſtionem, ꝓhibet generationem humidi, cum humidũ non generatur, calidum non nutritur: & ſic fit uiolentia.

Eſt etiam quando ignem marceſcere contingit, ampliori calore ob id collecto, quia neque ſpiraminis quicquã habeat neq; refrigerij. ita enim calor plurimus ſeſe intercolligens, alimentum celerrime aſſumit, idq; prius facit, quàm ut ulla reſpiratio adhiberi queat.

Quandoque autem marceſcere accidit, ampliori congregato calore, propterea ꝙ non reſpirat neque infrigidatur. cito. n. & ſic conſumit alimentum, multum congregatum calidum, & præuenit conſumere antequam adſit euentatio.

Sed dices quot modis fit corruptio, quæ eſt marcedo ſiue marcor, quæ eſt corruptio humidi nõ a frigido: ſed a ſeipſo, uel melius, cũ dixit ſenectutẽ eſſe marcorẽ, nũc exponit quot modis fit marcor, ut oñdat quis marcor ſit ſenectus, & dicit ꝙ uno modo fit (ut dictum eſt) qñ calĩm paulatim ſuũ humidũ exiccãdo, tandem cõſumitur defectu nutrimẽti: alio modo fit ampliori cõgregato calido, quod eſſe põt, uel quia aĩal non reſpirat, & inſpirat, ut refrigeretur ab aere attracto, & expellat aerem calidũ, neq; infrigidatur, mõ quo piſces infrigidari ſolent trahendo aquam, & expellẽdo aliã calidã. nã multũ cõgregatum calidũ hoc pacto ex prohibita euẽtatione, cito ſic conſumit alimẽtum eius. ſ. humidũ, & pręuenit cõſumere illud humidũ anteq̃ adſit euentatio. ergo marcedo quæ eſt corruptio calidi nõ a frigido, ſed a ſeipſo, uno mõ fit paulatine inquãtũ calidũ non augetur, ſed defectu humidi paulatine deficit, & hæc ꝓprie ẽ ſenectꝰ. alio mõ fit a ſeipſo, inq̃tũ augetẽ & cito exiccat humidũ, et hęc nõ ẽ ſenectus.

Quocirca nõ modo minor ignis, maioris acceſſu marceſcit, uerum etiam ipſa per ſe lucernæ flãma maiori flammæ indita aduritur, haud aliter quam quoduis aliud cremabile. Cuius rei cauſa eſt, ꝙ flamma maior, minoris alimentum prius occupat quàm aliud ſuperueniat. ignis autem, fluminis inſtar perpetuo gignitur atque fluit. uerum id præ celeritate nos latet.

Quapropter non ſolum marceſcit minor ſecus maiorem ignem, ſed & ipſa ſecundum ſeipſam lucernæ flamma impoſita in maiori flamma cõburitur, ſicut quodcunque aliud uſtibiliũ. Cauſa autem, quia alimentum quidem exiſtẽs in flãma, præoccupat accipere maior flamma prius quàm adueniat alterum. ignis autem, perſeuerat ſemper fiens & fluens ſicut fluuius. ſed latet propter uelocitatem.

Ex his cõcludit, ꝙ ignis aliquãdo corrũpitur a maiori per iuxta poſitionẽ ad illũ: cũ. n. paruus ignis iuxta ponitẽ magno, magnus extẽdit ſe ad humidũ in quo fouebatur paruus, & ſic exiccans illud citius q̃ exiccabatẽ a paruo, eſt cauſa, ut paruꝰ ille ignis corrumpatẽ citius q̃ de ſe erat aptus corrũpi: aliqñ corrumpitẽ a maiori, quãdo imponitẽ in maiori igne, cũ. n. minor flãma habet aliquid de humido intra ſe impoſita magnę flãmę, fit ueluti illiꝰ pabulũ, & ſic ab illo conſumitẽ, ac ſi eſſet unũ uſtibile. unde dicit. Quapropter nõ ſolũ marceſcit minor. ſ. ignis poſitus iuxta maiorẽ ignem, ſubaudi quo maior ignis præoccupat humidũ minoris illud exiccãdo, ſed & ipſa lucernę flãma ſecundũ ſeipſam impoſita in maiori flãma, ueluti cũ ꝓijcitur uectis paruus accẽſus in magna flãma comburitẽ, ſicut quodcũq; aliud uſtibiliũ, uectis enim ille ignitus intra ſe habet humidũ, ideo uritẽ: ut quoduis uſtibile: et hoc dicit. Cauſa autẽ, quia alimentũ quidẽ exiſtens in flãma parua, præoccupat accipere maior flãma prius q̃ adueniat alterum. hoc eſt altera flãma parua, & accipiat illud. Imaginatur. n. Ariſto. in parua flãma eſſe humidum, & eſt ratio, qm̃ flãma eſt fumus ardẽs ſecũdo de generatione, nõ ardet aũt fumus, niſi haberet aliquid humidi unctuoſi. ergo in flãma parua eſt humidũ unctuoſum, ignis ergo maior

accipiens

accipiēs illud humidū prius ꝙ parua flāma accipiat, qa cū ſit maior, ſit uelocior in accipiēdo. præoccopat prius quā præoccupeē illud a parua: & ſic parua urif a magoa. Sed dices hæc pręoccupatio nō pōt fieri a magoa flāma, niſi fieret de nouo ex illa, et prior trāſiret, ideo dicit. Ignis autē perſeuerat ſemper fiens, & fluēs ſicut fluoius, uerum iſte fluxus latet propter uelocitatē. Et ſic patet ꝙ flāma minor dupl'r pōt a maiori corrūpi, aut quia eius humidū io quo illa eſt accēſa, exiccaf citius a magna, quā erat ab illa parua exiccabilis, aut quia ipſa comburitur a magoa ꝓpter ea, quia ipſa eſt res humida. Ex his uult habere, ꝙ ſenectus ſit marcor, ſiue naturalis corruptio calidi, nō illa quidem, quæ fit ampliori facto calido. ſed illa, quæ fit per paulatioā humidi reſolutionē, per quā cōtinuo calidū fit frigidus. Ex quo ſequif quid ſit iuuētus, ſicut.n.ſenectus eſt naturalis corruptio calidi paulatine facta uſq; ad finē, ita iuuētus eſt paulatina generatio calidi uſq; ad cōſiſtentiā. Animaduerte ꝙ generatio uno modo accipif pro rei factura, qua res nunc primo eſt, & ſic generatio calidi non eſt iuuentus Alio modo accipif pro acceſſu ad perfectionē, & hoc pacto accedens ad uirilitatē generari dicif ij. libro de generatiōe, & hoc modo generatio calidi qua calidum accedit ad conſiſtentiā dicif iuoētus. Simili modo corroptio modo accipif pro morte, qua res primo nō eſt, & ſic corruptio nō eſt ſeoect⁹, alio modo accipif pro receſſu a perfectione, & ſic corruptio eſt ſenectus. Ex quibus patet quid ſit ſeoectus, & quid iuuentus, eſt.n.ſenectus naturalis & paulatinea calidi corruptio, qua recedit a perfectione ad nō eſſe. dico naturalis ad differentiā marcedinis, quæ fit cōgregato ampliori calido. Iuuētus uero eſt naturalis, et paulatina generatio calidi, qua accedit calidum ad perfectionem, dico oaturalis, ad differentiā uiolentę generationis, quæ fit ampliori calido cōgregato, dico paulatina ad differentiā generationis, quæ eſt factura uiuētis ſubita. Cauſæ uero ſeoectutis, & iuuentutis ex his etiā patēt, ſeneſcit enim uiuēs infrigidatione calidi innati paulatim facta ex exiccatione humidi, & ſic duę ſont cauſæ, calidi infrigidatio, & humidi exiccatio. Iuuētutis oero duæ oppoſitæ, calidi auctio, & humidi uigoratio ac depuratio, ut dicemus. Sed dubitatur primo quoniam Plato ſpacium uitæ appellat ætatē, Ariſto. uero. ij. libro rhetoricorū ſenectutē aſſerit eſſe ſpatiū oitæ, in quo calidū paulatine infrigidaf, & humidū exiccaf. Iuuentutē uero ſpacium, in quo calidū paulatine perficif, & humidū melius ad calidū proportionaf. ſed ſpatiū noo eſt generatio, nec corruptio, ſed tēpus has mēſurans. ergo Ariſto. non uidef ſibiipſi cōſtare. Prætetea Ariſto. inter iuuentutē & ſenectutem ponit mediā ætatē. ſ. uirilitatē, in qua calidū cōſiſtit. Dicit enim. ij. rhetoricoꝝ hanc eſſe mediā ætatē. Hic autē noo uidef innuere, niſi duas ætates. Prætetea Hippocrates uult quatuor eſſe ætates, pueritiā ſiue iuuentutem, uirilitatem, ſenectutē, & decrepitatē. Inſuper aſtronomi uelle uidenf eſſe ſeptē ętates pro numero planetarū: & ſic quæ hic Ariſto. ait, & māca uidenf, & non cōſona dictis alioꝝ, nec ſuis. Pro ſolutione igif animaduerſiooe dignū, ætatem apud Philoſophos bifariā accipi, aut materialiter pro decurſu, qui tpe quodā deſcribif: aut formal'r pro tēporali ſpatio decurſum illū menſurāte. Prima quidē rōoe traoſmutatio ipſa, qua uiuēs ab ortu trāſmutai ad mortē dicif ætas. Secūda uero rōne, tēpus mēſuras hāc tranſmutationem, uel decurſum dicif ætas Ariſtot. igif in. ij. libro rhetoricoꝝ ſumpſit ætatem formal'r pro mēſura: hic uero ſumit ætatē material'r pro decurſu, ſiue trāſmutatione mēſurata, qua uiuēs poſt ortū decurrit, ac trāſmutaf ad mortem. De partibus uero ætatis uiuētis ulterius animaduertendū, ꝙ cū ætas ſit mutatio quædā, ideo quot mutationes habet calidum ipſum ad humidū, per quæ priocipal'r eſt uita, tot partes habet ætas, & qm̄ calidū ſm rem duas tātum habet mutationes, alterā, qua accedit ad eius perfectiooē, quā habere pōt io uita: & hęc uocaf generatio, & iuuētus. Alteram, qua recedit ab eius perfectione, uſq; ad totalem fioē, & hęc uocaf corruptio & ſeoectus. De cauſis uero dicamus, ꝙ humidū uitale in utero, & in pueritia ſemper eſt impurū: qm̄ multas ſuperfluas humiditas cōtrahit (ut dictū eſt in libro de lōgitudioe uitæ) a pareotum ſeminibus. ergo uitale agēs in huiuſmodi humidū, cōtinuo ipſum depurat, & ſicut illud magis depurat, ita calidū magis, ac magis creſcit. Ex hoc igif patet cauſa generationis, calidi, & iuuētutis, geoeraf.n. calidū & magis ac magis ad perfectionē accedit, quo magis ac magis humidū naturale depurauerit. Cauſa uero corruptionis, & ſenectutis, eſt: qm̄ poſtq̄ calidū depurauit humidū, exiccare illud incipit, & ſicut humidū magis exiccaf calidū diminuif, & infrigidaf. & ſic poſt depuratione ſeneſcit, quo magis calidū ipſum infrigidaf, & humidū exiccaf. Ex his patet ꝙ nō quęlibet marcedo, ſiue nō quęlibet calidi corruptio a ſe eſt ſenectus, qm̄ non illa, quæ fit ampliato calido: qm̄ licet illa noo ſit a cōttario uioientiā ioferēte, eſt repētina. Pro ſolutione ergo rōnum debes ſcire, ꝙ de generatione & corruptione calidi poſſumus loqui ex parte rei: & ex parte noſtri. Ex parte quidē rei nō eſt dare ętatē mediā aliquo notabili tpe deſcriptibilē ioter iuuentutem & ſenectutē: qm̄ calidū natural'r agit in humidū, & humidū ſemper natural'r patif. Et hoc pacto ex rei natura, non daf ætas media, quæ eſt ueritas: qm̄ noo eſt dabile tēpus, in quo calidū nec depuret, oec deſiccet humidum: quorum.n. tpe dato, ſi oō depurat, exiccat, & ſi oon deſiccat, depurat. Ex parte uero noſtra daf ætas media: io qua calidum oorabil'r nec depurare, oec exiccare uidef humidū: & hæc ætas dicif uirilitas: quæ ut Ariſto. inquit in ij. rhetoricorū. eſt a 30. anno, uſq; ad 35. Io hoc enim tpe notabiliter nec apparet humidi exiccatio, nec humidi depuratio, ſed uidef quædā cōſiſtētia: & ſic Ariſto. diſtioguēs ætates, quo ad nos in ij. libro rhetoricoꝝ. tres ætates conſtituit, Hic uero ætates cōſiderās quo ad rei naturā, ſolū duas innuit, ſenectutē. uidelicet, & iuuentutē. De his uero ætatibus, & quot, & quæ: Ariſto. dicet in libro de morte, & uita: & nos illic repetem⁹. Hactenus de poſitione Ariſtotelis. Prolæmeus uero 4. libro apote. ætates diſſecuit pro numero planetarū accipientiū dñium io uita cuiuſq; uiuētis, deditq; lunæ primos quatuor uitæ aonos. Aonos decē ſequēres uſq; ad 14. dedit Mercurio, qui immediate ſequit lunā. Annos octo poſt hos ſequentes dedit ueneri uſq; 22. Poſt hos annos. 19. ſequētes dedit ſoli, uſq; ad 42. Annos. 15. poſt hos ſequētes dedit Marti uſq; ad 50. Annos. 12. poſt hos ſequēres dedit Ioui uſq; ad 62. Aonos uitæ ultimos dedit Saturno: qui decrepitatem io uita poſſidet. Probauit autē Prolæmeus ætates has dari ſeptē ſtellis ex cōcordia proprietatū: quę in ipſis ætatibus reperiūtur cū proprietatibus, quæ reperiunf in ſtellis. Medici uero diuiſerūt ætatē in quatuor partes, in pueritiā, iuuentutem, ſenectutē & decrepitatē. Ptolæmeus huius cauſam ex luna oācifcitur, oā cum luna ſit humidoꝝ domina, fœtus oēm rem ſuā habet a luoa: qđ Ariſtot. affirmat libro de generatione animalium 5. ut igif luna ætates quatuor habet. Primā quidē humidā a coitu cum ſole uſq; ad medietatē. Secuodā calidā a medietate ad plenilunium. Tertiam ſiccā a plenilunio ad ſecundā medietatē. Quartā frigidā ab illa medietate ad interluniū: ſic quoq; fœtus, ut effectus lunæ decurrēdo ad finē uitæ quatuor ætates habet. Primā in qua uiget humiditas, pueritiā. Secundā io qua uiget caliditas, iuuētutē. Tertiā io qua uiget ſiccitas, ſeoectutē. Vltimā in qua uiget frigiditas, decrepitatē. Alij uero chronica dāt ſoli, qđ Ariſtot. oon abhorret libro de generatione animaliū allegato. Ideo ætates quatuor eſſe affirmāt pro numero horarū anni quatuor, & elemētoꝝ, ut Hippocrates ſentit Medici iuuentā adhuc diſſecaruoe io quioq; partes pro oumero quinq; mutationum, quę uidētur in ea cōtingere. Prima dicif uſitato uerbo ab eo infaotia: quę iocipit ab ortu uſq; ad deotium originē. Hioc ad cōcuſſiooem humidi, io qua calidū acui uidef, & pruritus & ingulos declinare incipit, pueritia dicaf. Hinc ad

emiſſionem ſeminis ętas dicitᷓ pubertas. Hinc expulſionẽ pilorũ barbæ, dicitᷓ crinita ætas. Hinc ad perfectã ſeminis maturationem dicitur iuuentus. Ariſtoteles autem ſumẽs ętatem pro mutatione calidi, cũ ex parte rei duas tm̃ mutationem inuenit, duas ætates ex parte rei tãtum ſignificauit. Ex his patet ſolutio ad obiecta. Hæc de ætatibus.

De cõplexione uiuẽtiũ, & partium eoꝝ.

Quęritᷓ ulterius utrum uiuẽs, & quælibet eius particulam caliditatem inſitã ac naturalem habeat. Videtᷓ ꝙ nõ: qm̃ plantę in hyeme, & piſces ad tactũ reperiuntᷓ frigidi igitᷓ non quodlibet uiuẽs caliditatẽ inſitã, & naturalẽ habet. In cõtrarium eſt Ariſto. in textu. Cãdauenſis, & alij iuniores cõuenerunt, ꝙ quodlibet uiuẽs, & quęlibet illius pars caliditatẽ inſitã & naturalẽ habeat. uerũ non eodem modo (ut Cãdauenſis exponit) nã quæ habent naturalẽ caliditatẽ merito ſuæ miſtiõis tm̃: hęc paruã, & remiſſam caliditatẽ hñt, ut metalla, lapides, & id genus. Quæ autẽ naturalẽ caliditatẽ habẽt, & rõne qua miſta ſunt, & rõne qua aiata aĩa uegetatiua ſolũ: hæc maiorẽ caliditatẽ hñt, quã, quæ illã habent, ratione, qua miſta ſolũ. Cauſa eſt, qm̃ inſtrumentum aĩæ uegetatiuæ eſt ipſum calidũ. propter hãc cauſam plãtæ calidiores ſunt metallis: & lapidibus, cæteriſq; miſtis ſolis. Quæ uero caliditatem habent ratione, qua miſta, & qua uegetatiuã animã habẽt, et qua ſenſitiuam etiã habent: hæc maiorẽ adhuc caliditatẽ naturalem habẽt quã cætera. Et cauſa eſt, qm̃ omnis operatio ſenſus exiceᷓtᷓ per calidũ: & ita hæc cũ multiplici ratione caliditatẽ habeãt: uidentᷓ habere maiorẽ ꝙ̃ cætera. Hinc graduat mẽbra Cãdauenſis, & dicit, ꝙ partes aĩalis, quæ ſolũ caliditatem habent, quatenus miſtæ ſunt, & nõ quatenus aiatæ, debilem caliditatẽ habent, ut cerebrũ. Cerebrũ enim eſt miſtũ non tñ ſm ipſum eſt aiatum, qm̃ non nutritᷓ propter excellentiã ſui humidi, fouetur aũt & confortatᷓ ab humido exiſtente in myringis & pellicula, quæ cooperiũt ipſum, quatũ una dicitᷓ pia, alia dura mr̃. Partes uero aialis quę miſtę ſunt, et cũ hoc uiuũt, ut oſſa, maiorem hñt caliditatem, quæ tñ nõ ſentiũt: quæ deniq; miſtæ ſunt, uiuũt, & ſentiunt, ut caro, adhuc maiorẽ hñt. Omnium aũt maximã habet cor, in quo eſt principiũ nutritiuum & ſenſitiuũ. Alij iuniores refutãt hęc, qm̃ inopinabile uidetᷓ aliquẽ partem aialis principalem eſſe, & non eſſe animatã, nec nutriri Cerebrum aũt eſt pars aialis, & quidem, principalis. ergo nutritᷓ, & eſt aiatum. Præterea cerebrum notabilr̃ augetur, ergo per ſe nutritᷓ. Antecedẽs patet ad ſenſum, & cõſequentia patet rõne, qm̃ augmentum præſupponit nutritionem. Ideo dicũt eſſe differentiã inter habere caliditatẽ, & denominari calidum. Ethiops enim habet albedinẽ, nõ tñ denominatᷓ albus. ideo uolũt illud eſſe denoiandum calidũ, qđ plus habet de caliditate quã de frigiditate: frigidũ etiã dicitur eodẽ modo. Tũc dicunt omne miſtũ, & omne uiuens, & omne aial, & ꝗlibet partẽ hoꝝ habere caliditatẽ, ut ꝓbatũ eſt ex rõnibus Cãdauenſis, non tñ ęqualr̃, qm̃ quædã maiorem, quædã minorem. 2. dicũt, non omne uiuẽs eſſe ſimplr̃ calidũ, qm̃ non omne uiuẽs habet plus de calido quã de frigido, nec quælibet pars uiuẽtis eſt ſimplr̃ calida, qm̃ non quęlibet pars uiuẽtis habet plus de calido ꝙ̃ de frigido. Cerebrũ enim habet plus de frigido ꝙ̃ de calido. 3. dicũt ꝙ omne uiuẽs eſt calidũ reſpectiue, qm̃ in reſpectu ſuipſius mortui: ut Ariſto in textu dixit. Et tu intellige oia hęc de caliditate inſita, & naturali. Accidẽtali. n. caliditate mortua pñt eſſe calidiora. Cã autem huius cõcluſionis eſt qm̃ oẽ uiuens nutritᷓ ergo debet habere maiorem caliditatẽ quã mortuũ, qđ non nutritᷓ. Ex his ſequitᷓ ꝙ quę ſunt ſolũ miſta reſpectu uiuentiũ, ſunt frigida. Viuentia uero reſpectu aialium etiã ſunt frigida. Exãguia aialia ſunt frigida reſpectu eoꝝ quæ hñt ſanguinẽ. Amplius piſces reſpectu greſſibiliũ frigidi ſunt. Præterea in eadẽ ſpecie melãcholici & flegmatici dicuntᷓ frigidi reſpectu cholericoꝝ & ſanguineoꝝ. Demũ in eodem indiuiduo oia mẽbra ſunt frigida reſpectu cordis: cerebrũ uero maxime frigidum. Hęc ſunt peripatetice dicta. Nã cum dicũt. omne uiuẽs eſſe calidũ, & uitã cõſiſtere in calido, & humido, non ſimplr̃ intelligunt. ſ. ꝙ in omni uiuenti gradualr̃ eſt plus de calido quã de frigido. Amplius cum dicũt oẽm partẽ uiuẽtis eſſe calidam, non ſimplr̃ intelligũt, ſed reſpectiue, cõparatione. ſ. habita ad ſeipſam mortuã: quia mors in frigido conſiſtit & ſicco. Abſolute tñ aliquod uiuẽs eſt frigidũ, aliquod ſiccum, aliquod humidũ, aliquod calidũ: qm̃ abſolute aliquod uiuẽs habet plus de calido quã de eius oppoſito. Medici uero alia uia inceſſerũt, quoꝝ opinionem nõ proſequor, qm̃ eſt cõmenticia, nõ aũt peripatetica. Graduãt n. membra non ex qualitatibus inſitis, & naturalibus: ſed conſiderant etiam qualitates ad membra miſſas a principalibus: quas Ariſtoteles non cõſiderauit, quoniã illæ nõ dicuntur inſitæ, & naturales, ſed extrinſecus accedentes.

Clarum itaque eſt: ſi ſeruari calorem oporteat, quod ſane neceſſarium eſt ſi animal uicturum ſit, quandam fieri caloris in ſua origine refrigerationem oportere.

Palam igitur: quòd ſi quidem oportet ſaluari calidum, hoc autem neceſſariam ſi futurũ ſit uiuere, oportet fieri eius quod in principio calidi quandam refrigerationem.

Cum declarauit quid ſit ſenectus, & quæ ſint ſenectutis cauſæ per ſe: hic uult declarare cãm per accidẽs. Dictũ eſt. n. ꝙ ſenectus eſt paulatina calidi corruptio: quæ fit per reſolutionẽ humidi. At nũc uult declarare cãm, quare non repẽtine calidũ reſoluit humidũ, & quæ ſit cã, quare non repẽtine humidi reſoluitᷓ, & uult ꝙ cã huius eſt refrigeratio calidi ordinata a natura: niſi. n. calidũ aliqua rõne non refrigeraretᷓ: repẽtine humidũ exiccaret, ita ut nõ poſſit iterũ calidũ cõſeruari. Proponit aũt primo cãm. 2. ibi {Exẽplũ aũt huius.} & reliqua ꝑ exẽplũ illã exponit. uñ dicit. Palã igitᷓ, ꝙ ſi ꝗdẽ oportet ſeruari calm̃, dico ãt ſi opꝫ ſeruari: qm̃ calidũ ſeruari eſt neciũ, ſi futuꝝ ſit uiuere, oportet fieri eiꝰ calidi qđ eſt in ꝑncipio. ſ. inſitũ & naturale: quandã refrigerationẽ. ergo cã quare calidũ nõ ſubito corrũpitᷓ, eſt refrigeratio: & ſic refrigeratio eſt cã ſenectutis per accidẽs, neceſſaria tñ, ſi debet ſeruari uita: & ſenectus Simili rõne etiã eſſe põt cã iuuentutis per accidens, quatenus eſt cauſa ne calidum ſuffocetur: & ita per accidens ſaltem cauſa eſt, ut calor procedat ad eius generationem paulatine & motu naturali.

Cuius rei exemplũ ſumere licet: id quod in hiſce carbonibus qui præfocãtur, euenit. nã ſi cõtinue obturati ſint eo quod ſuffocatoriũ uocant: celeriter extinguũtur. ſi uero mutatis uicibus quiſpiã crebro operculũ auferat apponatq;: longo tẽpore ignẽ retinere ſuum aſſolent. At occultatio: ignem cõſeruat. nec enim quominus difflet impeditur, propter cineris raritatem: & circunfuſo aeri, ne extinguatur ab eo, copia ſui caloris reſiſtit. Verum cauſa quãobrem igni intecto aliter accidat, aliter præfocato (hic enim emarceſcit: ille longo temporis ſpatio edurat) dicta eſt in problematibus.

Exẽplum aũt *huius accipere eſt: quod accidit in ſuffocatis carbonibus. ſi. n. fuerint circũquaq; obſtructi uocato ſuffocatorio cõtinue: extinguũtur cito. ſi autem uiciſſim quis faciat frequenter ablationem & appoſitionẽ: manent igniti multo tempore. Occultatio autem: ſaluat ignem. neq; enim reſpirare prohibetur, propter raritatem cineris: & reluctatur ei qui in circuitu aeri, ut non extinguatur, multitudine exiſtentis in ſeipſo caliditatis. Sed de cauſa quidem hac q, contrarium accidit occultato & ſuffocato igni (hic enim, marceſcit: ille autem, permanet pluri tempore) dictum eſt & in problematibus.*

Quod dixerat de refrigeratione calidi naturalis, exponit exẽplo ſumpto a refrigeratione facta in igne, & dicit. Exẽplum autẽ huius accipere eſt illud: qđ accidit in ſuffocatis carbonibus. Exponit uero exẽplum, & dicit. Si. n. fuerint circũquaq; obſtructi ac obturati eo operculo: qđ

ſuffocatorium uocãt, carbones cito extinguunt. Si aũt uiciſſim ac mutatis uicibus quis faciat frequẽter ablationẽ, & appoſitionẽ illius operculi, carbones multo tẽpe manebunt igniti. Sed dices nos uidemus ignẽ opertũ a cineribꝰ ſeruari, ubi nõ mutatis uicibus cineres auferunt, & apponuntur. ergo ignis nõ indiget refrigeratione, quaſi ſoluẽs dicit. Occultatio aũt ignis quæ fit p cineres ſeruat ignẽ, qm̃ (ut inquit) non prohibet reſpirare ſiue refrigerari ignẽ propter raritatẽ cineris, imo (ut inquit) ignis ca iſtena ſub cineribꝰ multitudine caliditatis exiſtẽtis in ipſo reluctat, hoc eſt reſiſtit, ei aeri, qui eſt in circuitu cinerũ, ut non extinguatur ab illo. Et ſic ignis ſub cinere refrigeret poroſitate cinerũ aere per illã ingrediẽte, reſiſtit autem ipſi aeri, ut ab illo nõ extinguat multitudine caloris, quem habet ſub cineribus: & ita cũ refrigeret, non cõſumit humidũ: cũ reſiſtat aeri, nõ extinguit. Sed qm̃ uidet quaſi implicatio, q ſub cinere non marceſcat ignis, ſub ſuffocatorio ſic, ideo de cauſa ampliori huius differentiæ mittit nos ad librum problematũ Nam licet pro parte cauſa differentiæ hic aſſignata ſit, eo libro dilucidius eã explicatur. Circa hæc quærit primo quid eſt in uiuẽtibus humidũ cõſumi. Dicẽdum q licet humidũ aliqñ poſſit capi pro corpore humido, ueluti humidũ diceremus aerẽ: aliqñ pro humiditate, qua corpus dicit humidũ: tñ humidum in uiuẽtibus cõſumi eſt ipm̃ p partẽ poſt partẽ corrũpi, ueluti cera qđ eſt ipm̃ humidũ, p partẽ poſt partẽ cõſumit, qa cera corrumpit Eſt tñ aladuertendũ q aliqñ corrumpit humidũ & nõ humiditas, ſicut cũ ex aere fit aqua: corrũpit quidẽ aer: qđ eſt humidũ, non aũt humiditas, quæ eſt ſymbolũ utriuſ. Aliqñ contra corrũpitur humiditas, & nõ humidum: ut ſi lapis ſit humidus, & ad ignẽ areſcat: corrũpit enim tunc humiditas, & tñ non corrumpitur humidum. Humidum n. erat lapis, qui nõ corrumpit. Secũda dubitatio eſt, quid corrumpit humidum in uiuẽtibus, & a quo. Dicẽdum, q ſicut humidum unctuoſum & pingue aereũ lignorũ corrumpitur per hoc qđ conuertit in ignem, ita humidum uitale aereũ unctuoſum corrumpit per hoc, qđ cõuertitur in ſpiritus, qui ſunt corpora calida: & participantia ſiccitate quaſi ignea, & qm̃ ſpiritus, qui generant ex humido uitali exhalãt, humidum uitale uidet conſumi etiam per ſeparationẽ ab ipſo uiuẽte: quę ratio docet uitale humidum dupľr corrumpi. ſ. conuerſione in ſpiritus, & ſeparatione a uiuẽte, nã quo generãtur ſpiritus, humidum exhalat ueluti ſpiritus exhalãt. Et cum dicit a quo humidum iſtud corrumpit, iam patet ſolutio, nã perſpicuũ eſt humidum tale a ſpiritu calido & ſicco. Spiritus. n. exiſtẽs calidus & ſiccus conuertit illud humidũ pingue in ſeipſum, ueluti flãma, quæ eſt calida & ſicca, corrũpit cerã, quatenus cõuertit illã in ſe ſubtiliãdo, & in fumũ accenſum cõuertendo. & ſicut cera corrumpit a flãma præexiſtente, & cõuertit in aliã flãmam, prima flãma euolãte, & ſic deinceps donec tota cera erit cõſumpta: ita quoq; humidum uitale corrũpitur a ſpiritibus præexiſtẽtibus, & in alios ſpiritus cõuertitur prioribus euolãtibus. Dices quõ ſpũs dicunt exhalare a uiuẽte corpore. Dicendũ eos exhalare a leuitate illos ſurſum mouẽtes: ut de flãma candelæ uidemus. Ex his patet cã cur calidũ ex humido factũ corrumpatur ad cõſumptionem humidi: dictũ eſt enim humidum corrũpi per generationẽ calidi nouã ſemper, quare cum nõ erit amplius humidum nõ põt noua flãma generari, & ſic calidum, corrumpitur: corpore tamen exiccato remanente, ut uidemus de cineribus remanẽtibus. Tertia dubitatio & quidẽ pulchra eſt ,ppter quid calidũ in aere non conſumit humidũ aereum, & calidũ uitale conſumit humidum uitale. Dicendum hoc eſſe pro tãto, quia calor in aere non facit aſcendere & euolare aeris humiditatem, quoniã eſt in loco ſibi naturali. Signum autẽ, quoniã aer in aqua incluſus aſcenderet, & euolaret ab ea, quia non eſſet in loco ſibi naturali. In corpore autẽ uiuente quãdo calidum ſubtiliauit materiã, & allentauit, nõ eſt iam in loco naturali, ſed petẽs locum ſurſum propter leuitatẽ exhalat, & ſic ſpiritus exhalãtes ſurſum corpus dimittunt. Hęc eſt cauſa differẽtiæ. Quarta dubitatio eſt ,ppter qd ignis in carbonibus indigẽt refrigeratione, & nõ ignis in propria ſphera. Dicẽdum q ignis aliquãdo põt eſſe coniunctus ſubtili & propriæ materiæ: & ſic ab illa non eſt aptus exhalare: aliqñ eſt cõiunctus craſſæ uel terreſtri materiæ: & ab hac ſua natura eſt aptus exhalare ſurſum, ſtat tñ in ea tandiu quãdiu illã conuertit in ſui ſpeciẽ, qđ eſt ſibi magis naturale quã exhalare ab illo ſurſum. Tũc patet cauſa, quare ignis eget refrigeratione, cum eſt in craſſa & pingui materia: non autẽ cum eſt in ſubtili & ſibi naturali: & hoc ſi debet reſeruare diu. Eſt. n. pro tãto, quoniã refrigeratione remittit, & non tm̃ agit in pinguẽ materiã. Amplius refrigeratione humidũ fit ad modum frigidum, & ſic non tãtum patitur ab illo. Secũdo patet cauſa quare in propria ſphęra nõ indiget refrigeratione, & in lignis indiget. Eſt enim hoc pro tãto, pro quãto in propria ſphęra eſt in propria & ſubtili materia, & etiam in loco naturali, e quo non appetit exhalare, at cum eſt in pingui materia non eſt in materia ſibi naturali, nec in loco naturali, ideo eget refrigerante, ut per ipſum nõ corrumpatur eius natura, ſi debet diu permanere.

Cum aũt omnia animata animam ſortita ſint, quæ nequaq̃ abſq; naturali calore eſſe poteſt ut diximus: plantis quidẽ ſubſidium illud quod per alimentum & ambientem aerem paratur, ſat eſt ad caloris naturalis tutelam atque ſalutem.

Quoniam autem omne uiuens habet animam, ipſum autem non exiſtit ſine naturali caliditate ſicut diximus: plantis quidem per alimentum & continens, ſufficiens fit auxilium ad naturalis calidi ſaluationem.

Cum declarauit refrigerationem eſſe neceſſariã omni uiuenti, ſi debet uiuere: nunc uult docere, unde fiat hæc refrigeratio in unoquoq; uiuente. Et primo proponit intentionem ſuam, & dicit. Quoniam autem omne uiuens habet animam. ut prima ſuppoſitio dixit, & quoniam ipſum uiuens omne non exiſtit ſine naturali caliditate (ut diximus in quarta ſuppoſitione) q quoniam omne uiuens indiget refrigeratione, ut ſupplẽdum eſt ex dictis: ideo concludit in plantis quid eſt refrigerans, & dicit. Plantis quidem per alimentum, qđ per radices trahunt, & per continens. ſ. aerem, qui eas, continet, ſufficiens auxilium fit ad naturalis calidi ſaluationem. Ergo in plantis refrigerans eſt duplex, intrinſecus accedens, ut nutrimentum, & extrinſecus continens. ſ. aer, qui eas circundat.

Etenim alimẽtum: refrigerationẽ ingrediẽdo facit. qualis: hominibus cum primũ quippiã ſumpſerunt cibi, euenire ſolet. Ieiunia uero: calefaciunt, ſitimq; mouent. nam aer cum motu uacat, ſemper calefit: cum uero mouetur ingrediente cibo refrigerari ſolet, quoad concoctionem admiſerit.

Etenim alimentum facit refrigerationem, ingrediens: ſicut & hominibus primum paſtis. ieiunia autem: calefaciunt, & ſitim faciunt. immotus enim exiſtens aer: ſemper calefit. alimento autem ingrediente refrigeratur motus: donec utique accipiat digeſtionem.

Probat hic q alimentum intrinſecus accedens facit refrigerationem. primo ab experientia, quæ ſumitur ab hominibus primo cibatis, qui mox refrigerãtur, unde dicit. Etenim alimentum ingrediens corpus uiuentis refrigerationem facit, cuius experientiam affert dicẽs. Sicut & hominibus accidit refrigeratio primũ paſtis, hoc eſt ſtatim ipſis cibatis. Vnuſquiſq; enim hoc expertus eſt. Secundo idem probat per locum a contrario ueluti a ſigno, qm̃ ieiunia calefaciunt, & ſitim faciunt, igitur per contrarium cibus ingrediens refrigeret. Quòd ieiunium ſitim faciat, cauſa eſt, ut Ariſtoteles dicit in libro problematum, qm̃ calor innatus cõuertitur ad humidum, & calidum quaſi acuitur, & corpus calidius fit; & quia agit in humidum,

conſumitur humidum, humido autem conſumpto, cauſat̃ naturalis appetitus humidi, qui eſt ſitis. Patet ergo ieiunium cauſam eſſe ſaltẽ per accidens ſitis. Hanc rationem ponit, & dicit. Ieiunia autem calefaciunt, & ſitim faciunt, ergo ſubaudi alimentũ ingrediens refrigerat, ubi illa particula autẽ, non aduerſatiue, ſed cõfirmatiue tenet̃. Tertio ſpiritus exiſtens immotus & expãſus per corpus fixuſq; ad humidum cõuerſus, in ieiunio ſemper calefit, & acuit̃, ut dictũ eſt. Alimento autem ingrediente corpus noſtrũ: ſpiritus ille expãſus mouetur ad locũ ipſius alimẽti, & ſic commotus ipſe refrigerat̃: eſt enim motus refrigeratiuus, aqua enim mota frigidior eſt quã quieſcẽs. unde dicit. Immotus enim exiſtẽs aer, hoc eſt ſpiritus exiſtẽs in corpore noſtro expãſus ſemper calefit magis ac magis reſoluẽdo de humido, nam per reſolutionẽ humidi, acquiſito ſicco, qđ eſt lima caloris, acuitur. Alimẽto autẽ ingrediente noſtrum corpus ſpiritus motus ad locum alimẽti refrigerat̃: quoniam ſtatim quodãmodo inſpiſſatur, & fit craſſior, & obtuſior. Præterea diuertitur a cõſumptione naturalis humidi: ubi patet illam particulã, enim, cõfirmatiue tenetur. Addit ſpiritum motum refrigerari, donec accipiat digeſtionem, qm̃ cũ cœperit digerere alimẽtũ. iterũ calefit, ut docet experiẽtia in habẽtibus calidũ debile, in quibus aſſumpto cibo, mox calidũ ſuffocatũ ac inſpiſſatũ manet per tẽpus quoddã: ita ut extrema frigeſcant. Poſtea expãditur, & extrema caleſcũt, ut patet in æthicis. Ex cibo ergo aſſumpto mox patet refrigerationem fieri.

At ſi aut continens frigore exuperet ob temporis conſtitutionem, uigente nimirum ualido gelu, obareſcunt: aut per æſtatem uehementes æſtus accidãt, neq; humor qui e terra trahitur refrigerare poſſit, calor earum marcore corrumpitur. atq; per id tempus arbores ſphacelisſmum (id eſt morbum radicis, ſiue radicationem) ſentire, atque ſyderari dicuntur.

Si autem aut cõtinens excedat frigiditate propter tempus, forti facto gelu: exiccantur. aut ſi æſtate fortia accidunt caumata, & non poſſit tractum ex terra humidum refrigerare: corrumpitur marcefactum calidum. & dicuntur ſphacelizari & aſtrobletæ fieri arbores. circa tempora hæc.

Nunc ſecundo oſtendit, ꝙ aer cõtinens plantas illarũ calidum refrigeret, & hoc probat a cõtrarijs, quæ nocẽt plantis: & dicit. Si autẽ aut cõtinens excedat frigiditate, propter tempus hibernum, forti facto gelu: plãtæ exiccãtur. Quod eſſe põt, uel quia calidũ plantarum eſt debile, & ſic cum non poſſit reſiſtere frigido cõtinentis, illud calidum extinguitur. nam licet calidum per antiperiſtaſim, hoc eſt per circunſtantiam frigidi intẽdatur: tamen cum frigidum circunſtans fuerit fortiſſimum, extinguit illud obtinens intus, & extra. Vel eſſe poteſt qm̃ calidum naturale plantarum ad interiora repulſum fortificatur, & ſic magis agens in ſuum humidũ, illud exiccat, & reddit uitę ineptum. Patet igitur continens corrumpere calidũ plantarum, cum excedit, ſimili ratione declarat de calido continentis, & dicit. Aut ſi æſtate fortia caumata hoc eſt uehementes ęſtus accidunt, ita ut humidum, qđ plantæ ex terra trahunt, non poſſit illas ſufficienter refrigerare, calidum plantarum corrumpitur marcefactum, hoc eſt non a contrario, ſed ampliato calido. Cauſa autem patet, qm̃ calidum plantarum per huiuſmodi continentis calorem fortificatur, fortificatum uero corrumpit humidum, qđ erat ſibi pabolum. Vel ob aliam cauſam, quoniam calidũ continentis cum exceſſerit, apertendo poros facit humidum exhalare, & ita eſt cauſa, ut humidum corrumpatur: quarẽ & calidum etiam corrumpetur. Hinc dat cauſam, quare aliquãdo æſtate plantæ dicuntur ſphaceliçari, & aſtrobletæ fieri. Cauſa enim eſt magnitudo calidi continentis, quæ exiccat radices, & folia. Quo uero ad uerba attinet, ſphaceliçari plantas, eſt pati ſphacelliſmũ, eſt autem ſphacelismus morbi genus, quo plantæ in radicibus exiccationem patiuntur. Aſtrobletæ uero fieri dicuntur, cum ſyderationem patiuntur. Eſt autẽ ſyderatio morbi genus etiã, quo repentino quodam impetu pars aliqua corporis exiccatur, uel totũ ipſum corpus areſcit. Vnde Plinius aſtrobliam græci nominant plantarum morbum, quo uaporũ ſiccitate contingente plãtæ moriuntur: quẽ nominarunt aſtrobliam a ſyderis percuſſione: potiſſimum quæ accidit a maximo Saturni & Martis coitu in ſede uirginis, aut a geminorum Lunæ Solisque defectu.

Quamobrem & lapidũ genera quedã, & aquã in uaſculis ſubdere radicibus cõſueuere: ut ſtirpium radices refrigerẽtur.

Quapropter & genera quedã lapidum radicibus ſubmittunt, & aquam in uaſis: ut radices infrigidentur plantarum.

Quòd aer excellenter calidus corrumpat plantas ſphacelismo, & aſtroblia, probat a ſigno, quia agricolæ cõtra hos morbos pro conſtructione plantarum radicibus ipſis nonnullos lapides frigidos applicant, ut radices refrigerentur. Implent etiam uaſa aquis, & illa ponunt iuxta radices: ut ex his refrigerentur, ueluti ex lapidibus. unde dicit. Quapropter & genera quædam lapidum. ſ. quæ diu ſeruant frigiditatem agricolæ radicibus ſubmittunt, ut refrigerentur: & ponunt etiam aquam in uaſis, & illa uaſa plena aquis applicant radicibus, ut radices plantarum refrigerentur. Applicant autem potius uas plenum aqua, quàm irrorent radices illa aqua, quoniam exiccata aqua maior exiccatio emergeret. Præterea uaſa plena aquis diutius frigiditatem ſeruant. Ex hoc ſigno patet ex aere refrigerari plantas.

Animantium autem cum quedam in aqua, quedam in aere degant. ex his & per hæc refrigerationem ſibi conciliant, aliæ aqua, aliæ aere. Quoniam uero pacto & qualiter: inſtituto ſermone explicandum eſt.

Animalium autem quoniam hæc quidẽ ſunt aquatilia, hæc autem in aere faciunt diætam: ex his & per hæc acquirunt refrigerium, hæc quidem aqua, hæc autẽ aere. Quo aũt modo & qualiter: dicendum, rationem inſtituentibus.

Cum declarauit unde fiat refrigeratio in plantis, nunc declarat hoc idem in animalibus. Et duo facit, quoniam primo declarat unde fiat refrigeratio in animalibus, deinde continuat ſe ad librum ſequentem, qui eſt de reſpiratione. De prima parte dicit. Quoniam autem animalium, hæc quidem ſunt aquatilia, hæc autem in aere faciunt dictam, & uictum, ex his tanquam ex cauſis, & per hæc acquirunt refrigerium: aquatilia quidem aqua, uiuentia in aere, ipſo aere. & dixit ex his, & per hæc innueret ꝙ potiſſima cauſa frigerationis eſt in his: nam ex cibo non tantam refrigerationem accipiunt. Tunc continuando ſe ad ſequentia, dicit. Quo autem modo, & qualiter nobis inſtituentibus rationem, dicendum eſt poſt hæc. Hæc de refrigerante, & refrigeratione: quæ (ut dictum eſt) ſaltem eſt cauſa per accidens ſenectutis, & iuuentutis. Sed dubitatur quoniam ſenes moriuntur defectu calidi, ergo calidum ſenum nõ eget refrigeratione, ſed potius accenſione. Animaduerte ꝙ calidum eget refrigeratione reſpectu ſui humidi, ne cito illud exiccet (ut dictum eſt) & ita ea quę paucum calidi habent, etiam paucum humidi habent, ſenes ergo indigent refrigeratione, nã licet calidum ſit paucum, fieret magnum ad ſuum humidum, niſi refrigeretur.

Ex hoc patet ꝙ licet exteriora ſint frigida, tamen egemus refrigeratione, quoniam ſemper in fonte caloris. ſ. in corde calor, niſi refrigeraretur, nimis areſceret ſuum humidum. Et de iuuentute, & ſenectute hactenus.

Finis Piſis. M. D. XXI.
Aprilis die.
XXV.

ARISTOTELIS DE RESPIRATIONE

cum Auguſtini Niphi Medices Philoſophi Sueſſani commentariis.

NAM de ſpiratione quanquàm e prioribus naturæ interpretibus nonnulli, ijq; admodum pauci determinauere: tamen cuius gratia animantibus adiuncta ſit, alij nihil dixerunt, alij dixerunt quidem aliquid, ſed haudquaquàm recte, immo præter eorum quæ contingere ſolent experientiam. Adhæc omnia animalia ſpirare prodiderunt. quod: remotum a ueritate eſt. Quare, de hiſce prius agendum eſt: ut ne abſentes immerito accuſare uideamur.

DE reſpiratione enim pauci quidē aliqui priorum phyſicorum dixerunt: cuius tamen gratia exiſtit animalibus, hi quidem nihil enunciauerunt, hi autem dixerunt quidem, non bene autem dixerunt, ſed inexperte accidētium. Adhuc autem: omnia animalia aiunt reſpirare. hoc autem: non eſt uerum. Quare neceſſarium de his primo aggredi: ut non uideamur, abſentes inaniter accuſare.

CVM in proximo libello intentionem præſentis libelli inſinuauerit, & non iniuria quidem ut oſtenderet, continuationem huius libri ad præcedentem. In parte hac præmittit cauſam ſuę intentionis: & utitur hac diuiſione, quòd.ſ. phyſicorum alij ſunt & pauci, qui de reſpiratione dixerūt cauſam ob quā ineſt animalibus. Alij ſunt, qui nihil de reſpirationis cauſa enunciauerunt. Alij ſunt de reſpiratione, & eius cauſa dixerunt quidem, non tamē bene, ſed inexperte dixerunt cauſam quorundā accidentium, quæ reſpirationi accidūt. Alij denique ſunt, qui dixerunt de reſpiratione aliquid, ſed falſo, quoniam dixerunt, omnia animalia reſpirare: qđ non eſt uerum. Ex his concludit ſe uelle agere de opinionibus iſtorum, & exponere illas, & hoc ne uideamur accuſare abſentes inaniter.ſ. accuſatione inualida. unde dicit. De reſpiratione enim pauci quidem.n. aliqui priorum phyſicorum dixerunt, cuius tamen gratia exiſtit animalibus: & dixit cuius gratia, qm̄ fortaſſe de alijs cauſis dixerunt, de finali cauſa non dixerunt, hi quidem nihil enunciauerunt, hi autē dixerunt quidem, non bene autem dixerunt: ſed dixerunt cauſam accidentium ipſi reſpirationi inexperte. Adhuc autē alij ſunt, qui omnia animalia aiunt reſpirare, hoc autem non eſt uerum, hę ſunt opiniones, & philoſophi. Tunc cōcludit intentionem eius, & dicit. Quare neceſſarium de his primo aggredi, & exponere quæ dicunt fideliter, ut non uideamur ipſos abſentes inaniter accuſaſſe, ac condemnare. Eſt enim accuſatio & ſententia uacua, inanis, & nulla, niſi citata, & audita parte, ut leges dicunt. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte differentiam eſſe inter ſpirare, reſpirare, expirare, & inſpirare. Expirare eſt aerem prius attractum extra ſpirare, quod expirare uocant, quoniam extra ſpirare eſt. Inſpirare uero dicunt aerem intus ſpirare & attrahere. Spirare dicunt quid cōmune ad utrunq;: reſpirare denique eſt quid compoſitum ex attractione & emiſſione aeris: quæ apud latiniores ſeruata etiā inuenimus. Ariſtoteles enim libellum inſcripſit περὶ ἀναπνοῆς, hoc eſt de reſpiratione. Eſt autem reſpirare ſpiritum capere. ſpiritus uero halitus eſt, halitus autem eſt aer nō ſimpliciter, ſed per cannam tractus, & emiſſus: quare reſpirare quid compoſitum eſt ex attractione & emiſſione aeris. Hæc de inſcriptione libelli.

Igitur animalia quæ pulmonem habeant, ſpirare omnia: dilucidum eſt.

Quod igitur quæcunque animalium habent pulmonem reſpirant omnia: manifeſtum.

Antequam poſitiones phyſicorum enarret, primo præmittit, quę animalia reſpirent, & quę non: & ſumit hanc concluſionem quaſi ab omnibus cōceſſam, q̄ quæcunq; animalia pulmonem habent, reſpirent, quæcunq; uero pulmonem non habent, non reſpirent: & contra etiam quęcunq; reſpirant, pulmonem habeant: & quæcunq; non reſpirant, pulmonem non habeant. unde dicit. Quod igitur quæcunq; animalium habent pulmonem, reſpirēt omnia: manifeſtum eſt. Hæc eſt concluſio ab omnibus conceſſa, & per obſeruationem hiſtoricam probatur.

Sed & ex his ipſis, quotquot exanguem fungoſumque gerunt: ſpiratione minus indigent. Vnde fit: ut ſine ea, diutile pro corporis uiribus perſiſtere queant. Fungoſum autem pulmonem ouipera omnia poſſident, ut ranarum genus, præterea mures amnici, atque teſtudines, diuque aquam demerſa tolerant, quòd pulmo eorum parū caloris retineat, cum ſanguinis inops habeatur. Qui ubi inflatur: motu ſuo refrigerat, efficitq; ut longo temporis ſpatio edurent. Cæterum ſiquis ea ut diutius in humore detineat: præfocantur, intereuntq; omnia. nullum enim e talibus: aquam, piſcium more, admittit.

Sed & horum ipſorum quæcunque quidem exanguem habent pulmonem & concauum: minus indigent reſpiratione. Quapropter multo tempore poſſunt permanere: iuxta corporis ualitudinem. Pulmonem autem concauū habent omnia ouificantia, ut ranarum genus, adhuc autē & mydes & tortucæ: multoq; tempore manent in humidis. pulmo enim: modicam habet caliditatem. pauci enim ſanguinis habent ipſum. Inflatus igitur ipſe: motu refrigerat, & facit permanere multo tempore. Si tamen cogat quis ualde detinens longo tempore: ſuffocantur omnia. nihil enim talium: ſuſcipit aquam, ſicut piſces.

Cum accepit, quęcunq; animalia habent pulmonē, reſpirare, nunc oſtendit non omnia habētia pulmonē æqualiter reſpirare: ſed quædam magis, & quædam minus. Minus quidem quæcunq; animalia habent pulmonem exanguem uel parum ſanguineū, & cōcauum admodū fungi: & hoc dicit Et horū ipſorū quæ pulmonem habēt, quæcunq; quidem exanguem habent pulmonem, & concauū ad formam fungi, hæc minus indigent reſpiratione. hoc probat ad experientia, quoniam talia multo tempore ſine reſpiratione permanere poſſunt, & quidem ſine corporis læſione. unde dicit. Quapropter multo tempore ſine reſpiratione poſſunt permanere, iuxta corporis ualitudinem.ſ. nō læſa, nec ſuffocata. Deinde exponit quæ animalia pulmonem exanguem & fungoſum habeant, & dicit Pulmonem aūt concauum habent omnia ouificantia: quæ ouipera dicuntur. q̄ oua pariant: ut ranarum genus, & mydes. Sunt autem mydes mures amnici fluuiatileſq; in fluuijs degunt: inter quos ſunt ea animalia, quę apud uulgares noſtros luirię dicuntur. Tortucæ, quę ſunt teſtudines fluuiatiles: quæ multo tempore manēt in humido, hæc dicuntur ab Ariſtotele amphibia animalia, quoniam manēt in terra, & fugiunt ad aquā: inter quæ eſt bos marinus, & alia multa. Hæc.n. omnia ſunt quę parū ſanguineum pulmonem habent & fungoſum: licet non oīa hæc ſint ouipera ſolum.n. de ouiperis loquitur: nec ſunt exanguia: ſed pauci ſanguinis pulmonem habentia. Deinde dat cauſam quare hęc minus reſpiratione indigeāt. & primo ex parte qualitatis pulmonis, & dicit Pulmo enim modicā habet caliditatem, quoniam huiuſmodi animalia habent ipſum pulmonem pauci ſanguinis: & ideo non multa refrigeratione indigent. ſecundo aſſignat cauſam ex parte figuræ pulmonis: & lege igiē pro &, hoc pacto: & inflatus ipſe

multo aere propter concauitatem motu illius aera, qui intra concauitatem continetur, ſanguinem & caliditatem cordis refrigetat: & facit permanere multo tempore ſine noua reſpiratione corpus illæſum. Et quia quis poſſet dicere, hæc animalia refrigerari ab aqua ueluti piſces, refellit hoc, & dicit. Si tamen cogat quis ea ſtare ſubmerſa in aquis longo tempore illa detinens, omnia ſuffocantur: & hoc quia nullum animal talium ſuſcipit aquam, ſicut piſces. Patet igitur hæc animalia amphibia, tum figura pulmonis, tum qualitate, non egere multa reſpiratione: ut refrigerentur.

Quotquot autem ſanguineum obtinent: ſpiratione magis indigent, propter caloris abundantiam.

Habentia autem pulmonem habentem ſanguinem: omnia magis indigẽt reſpiratione, propter multitudinem caliditatis.

Nunc oſtendit, quæ animalia magis reſpirent, & dicit. Habentia autem pulmonem habẽtem ſanguinem, omnia magis indigent reſpiratione, & cauſam affert, & dicit. Propter multitudinem caliditatis, quæ multa refrigeratione indiget. Quo uero ad uerba attinet, per indigere magis reſpiratione, Ariſtoteles intelligit ea egere maiori reſpiratione in quanto, & frequentiori in numero, ut poſtea dicemus.

Cætera uerò quæcunq; pulmone uacant: ſpirare non ſolent.

Aliorum autem quæcunque non habent pulmonem; nullum reſpirat.

Nunc oſtendit quę animalia penitus non reſpirent, & dicit. Aliorum autem animalium quæcunq; non habent pulmonem, nullum reſpirat. Cauſa autem eſt, quoniã pulmo animalibus non datur, niſi ob eam refrigerationẽ, quę fit attractione & emiſſione aeris: attractione quidem aeris noui, & recẽtis, emiſſione uero, aeris antiqui prius attracti, & calefacti. Hæc autem aeris attractio & emiſſio fieri non poteſt, niſi per pulmonem, ut ſupponit nunc Ariſtoteles, & poſtea dicemus. ergo quæcunq; pulmonem non habent, non reſpirant.

Democritus igitur ille Abderitanus, nonnulliq; alij qui de ſpiratione tractarunt: nihil de cæteris animãtibus præfiniere, dixiſſe tamen uidentur quaſi omnia ſpirandi uſum haberent.

Democritus igitur Abderites, & quidam alij qui de reſpiratione dixerunt: nihil de alijs determinauerunt animalibus, uiſi ſunt tamen dicere: quaſi omnibus reſpirantibus.

Cum Ariſtoteles ſuppoſuiſſet, quæ animalia reſpirant, & quæ non, & quæ magis, & quæ minus, nunc trãſit ad poſitiones ueterum, ut propoſuit, & primo narrat poſitionem Democriti, & dicit. ꝙ Democritus & eius ſectatorẽ determinauerunt de reſpiratione, quæ tantũ conuenit animalibus habentibus pulmonem, & nihil de alijs: uerũ in eorum proceſſu uidentur dicere omnia animalia reſpirare. ut de dicit. Democritus igitur Abderites, & quidam alij qui de reſpiratione dixerunt, determinauerunt de animalibus habentibus pulmonem, & de alijs animalibus nihil determinauerunt. Addit ꝙ in eorum proceſſu uiſi ſunt dicere hæc quaſi omnibus animalibus reſpirantibus.

At Anaxagoras & Diogenes: ſimulac cuncta ſpirare dixerunt, de piſcibus & oſtreis quonam modo ſpirent, ſubdidere. Ac Anaxagoras quidem: piſces, cum per branchias humorem reddunt; aerem illum trahendo qui ſuo in ore fit, quòd nihil inane habeatur, ſpirare tradidit. Diogenes uero: eoſdem, cũ aquã per branchias euomunt, ex eo humore qui ori circumquaque adiacet, aerem opera uacui in ore exiſtentis trahere aſſeruit, quaſi quidam aer eſſet in aqua.

Anaxagoras autem & Diogenes: omnia dicentes reſpirare, de piſcibus & oſtreis dicunt quomodo reſpirãt. Et ait Anaxagoras quidem. cum dimittunt aquam per brãchias, eum qui in ore factus eſt aerem trahẽtes reſpirare piſces. non enim eſſe uacuum ullum. Diogenes aũt; cum dimittunt aquam per branchias ex circunſtante circa os aqua, trahere uacuo quod in ore aerem, tanquam inexiſtente in aqua aere.

Hic uerò narrat poſitionem Anaxagoræ elaçomenij, & Diogenis apolloniatis, & dicit ꝙ iſti cõueniunt in hoc ꝙ omnia animalia ſpirent, uerum quia de piſcibus eſt aliqua difficultas, ponit eorum differentiam de reſpiratione piſcium, & oſtreorum: & dicit ꝙ Anaxagoras uoluit, ꝙ piſces cum emittunt aquam per branchias, aerem per os attrahunt, qui aer ex aqua factus eſt uirtute calidi. quod per os piſcium exhalat ad aquam. Fit autem aer iſte a calido agente in aquam, & ut repleat uacuum: exeũte enim aqua per brãchias remaneret uacuum intra piſces, niſi aer per os ſubintraret: ne igitur detur uacuũ intra piſces, emiſſa per branchias aqua. mox aer intrat, aer autem tractus refrigerat calidum: qđ eſt in piſcibus. unde dicit. Anaxagoras autem & Diogenes: omnia animalia dicentes reſpirare, de piſcibus & oſtreis dicunt quomodo reſpirant, tanquam de eis de quibus eſt maior difficultas. hęc eſt eorũ conuenientia. Tunc ponit differentiam. & primo narrat quæ Anaxagoras dicit de piſcibus, & dicit. Et ait Anaxagoras quidem, cum piſces emittunt aquam per branchias trahentes eum aerem, qui uirtute calidi factus eſt in ore piſcium, reſpirant piſces, quoniam dicunt non eſſe dabile uacuum. Quo quidem ad poſitionẽ attinet, animaduerte ꝙ Anaxagoras ſupponit in ore piſcium fieri aerem ab ipſa aqua: quæ in illo ore eſt, fieri dico aerem a calido piſciũ, ꝙ per os ad aquam exhalat tanq̃ ab agente: gratia uero replendi uacuum: ꝙ remanet aqua emiſſa per branchias, tanquã gratia finis. Quo uero ad uerba attinet, brãchias Ariſtoteles appellat brãchia in neutro genere, & ſunt partes piſcium: quibus piſces natant, quæ ponunt circa collum ueluti duæ feneſtrę, uel alæ, de quibus dicemus poſtea. Hæc Anaxagoras. Diogenes uero ſupponit in aqua eſſe aerem, & non fieri de nouo a calido piſcium, ſed eſſe ibi factũ a natura, & tunc dicit, ut Anaxagoras. ſ. ꝙ aqua per branchias emiſſa: aer qui erat in aqua ori ꝓxima mox trahitur, ne detur uacuum unde dicit Diogenes autem. ſ. Apolliniates, ait piſces trahere aerem ex aqua circũſtante circa os uacuo, hoc eſt uirtute uacui, qđ eſt in ore: & hoc dicit, quia credidit in aqua exiſtere aerem a natura inſtitutum propter hunc finem, ergo quantum ad reſpirationem iſti uiri non differunt, quantum uero ad illum aerem differunt, quoniam Anaxagoras illum aerem de nouo fieri a calido oris piſcium aſſerit. Diogenes illum factum eſſe prius exiſtimauit.

Hæc autem; impoſsibilia ſunt. Nam primo quidem: illi negocij partem alteram adimunt, quia id quod commune eſt, de altero ſolo enuntiant. id enim: uocatur ſpiratio. ſpirationis autem pars altera, inſpiratio: altera, expiratio. de qua, quo pacto tales animantes expirent: nihil dicunt.

Hæc autem: ſunt impoſsibilia. Primo enim: dimidium rei auferunt, propterea quòd dicunt commune in altero ſolo. reſpiratio enim uocatur. huius autem hoc quidem, inſpiratio eſt: hoc autem expiratio. de qua nihil dicunt: quomodo expirant talia animalium.

Reprobat has poſitiones. & primu oſtendit, ꝙ inſufficienter, loquuti ſunt de reſpiratione: quoniã reſpiratio eſt quoddam totum habens duas ſpecies. ſ. expirationẽ, quæ eſt emiſſio aeris prius attracti: & inſpirationem. quæ eſt attractio aeris recentis: modo iſti loquentes de reſpiratione, ſolum de inſpiratione loquuti ſunt, quę eſt recentis aeris attractio: quæ fit per os, cum aqua per brãchias emittitur. unde dicit. Hæc autẽ ſolũ impoſſibilia: primo enim dimidium rei. ſ. reſpirationis auferunt. propterea ꝙ dicũt commune. ſ. totã reſpirationem in altero ſolo. ſ. in ipſa inſpiratione, nihil dicentes de expiratione, de qua debebãt dicere. Cuius cauſam dicit Reſpiratio enim uocatur: ergo

de illa

de illa debebant dicere. Exponit autem quot modis reſpiratio dicatur: & dicit. Huius autem. ſ. generis: quod eſt reſpiratio: hoc quidem, inſpiratio eſt. ſ. qua intus aer recens trahitur hoc autem expiratio: qua aer prius attractus, extra expiratur: de qua nihil dicunt quomodo expirant talia animalium. Hæc eſt totum inſufficientia.

Nec uero, dicere quicquam poſſant, nam quoties illæ reſpirant, qua reſpirarint, hac rurſum expirent, et hoc ſemper alternatim factitēt, oportet.

Neq; contingit ipſis dicere, cum enim reſpirauerint, hac qua reſpirauerunt, iterum oportet expirare, & hoc ſemper permutatim facere.

Qm̃ quis poſſet dicere, q̃ licet nõ dixerint de expiratione, tñ̃ facile qs dicere poterit, cũ ex altero oppoſito facile alterũ intelligat, ideo Ariſto. oñdit, q̃ ſtãtibus his, quę dixerunt, nõ pñt ſaluare expirationẽ, & ſupponit q̃ eadẽ uia inſpiratio & reſpiratio fit, ut patet in aĩalibus notis, nam per cannam pulmonis fit tractio aeris, quę eſt inſpiratio, & emiſſio aeris, quę eſt expiratio, non qdem ſimul, ſed permutatim, quatenus prius inſpiratur, et poſtea expiratur, ut qñ erit tempus dicemus. unde dicit. Neq; contingit ipſis dicere. ſ. expirationẽ, tũc accipit ſuppoſitionẽ, & dicit. Cũ enim piſces reſpirauerint. ſ. intus trahendo aerem, hac uia qua reſpirauerunt aerem trahendo, iterum oportet expirare emittendo aerẽ, & hoc ſemper permutatim, et nõ ſimul facere, ut poſtea dicemus, ne ſeſe impediant.

Vnde accidit, ut ſimul ore aquam excipiant & ſpiritum reddant, at neceſſe eſt, occurſantia, alterum alteram impedire. Deinde, cum aquam reijciunt, tunc per os aut per branchias expirant. Quare accidit, ut ſimul expirent & reſpirent, dicũt enim, tunc reſpirare ipſas. Cæterum fieri non poteſt, ut quicquam ſimul expiret & reſpiret. Quare ſi neceſſe ſit quæ reſpirant expirare & inſpirare, fieri uero nõ poſſit ut ulla earum expiret, patet neq; fieri poſſe ut ex eis aliqua reſpirandi munere fungatur.

Quare accidit, ſimul ſuſcipere aquam ſecundum os & expirare aerem, neceſſe autem obuiantia, impedire alteram alterũ. Deinde, cum dimittunt aquam, tunc expirant ſecũdum ora aut ſecundum branchias. Quare accidit, ſimul expirare & reſpirare, tũc enim aiant ipſum reſpirare. Simul autẽ reſpirare & expirare, impoſſibile. Quare ſi neceſſe reſpirãtia expirare & inſpirare, expirare autem nõ contingit ullum ipſorum, palam eſt q; neq; reſpirat ipſorum ullum.

Hac ſuppoſitione ſtãte, argumentatᷓ, ſi expiratio eſt poſſibilis, tunc ſimul per oa trahetᷓ aqua, & fiet expiratio, & emiſſio aeris, probo cõſequẽtiã, nam inſpiratio fit, qñ per branchias aqua emittitur, ergo expiratio fiet qñ aqua per oa trahitur. Secundum. n. eos aqua per os trahitur, & per branchias emittitur, ſi ergo cũ emittitᷓ aqua per brãchias, trahitur aer, cum tunc non poſſit aer emitti, ut ſuppoſitũ eſt, ergo tũc emittetᷓ aer per os, cum aqua trahetur per os, & ſic aer & aqua ſibi obuiantes, ſe impedirẽt, unde dicit. Quare accidit ſubaudi ſi expiratio eſt poſſibilis, ſimul ſuſcipere aquã ſcd̃m os, & expirare aerẽ extra per os, nam ſi cũ aqua p̃ brãchias exit aer p̃ os intrat, cũ aqua p̃ os intrabit, aer per os exibit, neceſſe autem (ut inquit) obuiãtia, impedire alterum alterum. Sed dices, q̃ cum aqua exit per brãchias, tunc aer exit per os. Cõtra obijcit, qm̃ cũ aqua exit p̃ brachias, aer intrat, ergo tũc nõ exit, alioquin ſimul fieret inſpiratio & expiratio contra ſuppoſitionẽ, unde dicit. Deinde cũ piſces emittũt aquã per brãchias, ſi tunc ſubaudi expirãt emittendo aerẽ ſcd̃m ora, aut ſcd̃m brãchias (licet ſecũdum branchias nõ debeat emitti, qm̃ tũc nõ fieret per eandẽ uiã) ſi inquã p̃ ora emittatur, accidit ſimul expirare, hoc eſt aerẽ emittere per os, & reſpirare, hoc eſt inſpirare trahendo aerẽ per os, ſuperfluit aũc ꝟbum quare in greco, & conſequentia patet, qm̃ tunc aiunt fieri ipſum reſpirare, hoc eſt ipſum trahere aerẽ, cum ſupple emittitᷓ, & ſic ſimul erunt ambo. Modo ſimul reſpirare. ſ. trahendo aerem, & expirare expellendo aerem eſt impoſſibile. Tũc quaſi epilogando concludit propoſitum contra eos, et dicit. Quare ſi neceſſe eſt omnia quæ reſpirant, facere utraq; ſcilicet expirare, & inſpirare, & probatum eſt q̃ nullũ eorum expirat, ſequitur q̃ nullum eorum reſpirabit, nec inſpirabit, q̃ eſt contra ipſos. Animaduertẽdũ q̃ proteruus poſſet fingere q̃ aer & aqua ſeſe inſequuntur hoc pacto, q̃ cum aqua exit per brãchias, poſt illam aer q erat iam attractus, exit cõſequenter per brãchias ad aquam, & cũ exit aer per branchias inſequendo aquam, intrat aer p̃ os, & aqua per os inſequitᷓ aerẽ, & ſic fit expiratio, & inſpiratio nõ p̃ eandẽ uiã, ſed per diuerſas. Contra hoc ſupponit expirationem, & inſpirationẽ fieri eadẽ uia nõ ſimul, ſed permutatim, hoc ſupponit ex animalibus manifeſtis, nam ſi aer una uia intrat, & altera exit, non erit hęc reſpiratio, ſed equiuoce, dicetᷓ. Præterea hęc reſpõſio eſt mere cõmẽtum, qm̃ ille aer nõ datᷓ, ut poſtea dicemus.

Præterea q; dicunt piſces trahere aerem ex ore ſuo, aut ex aqua per os, fieri nequit, non enim habent arteriam, q; pulmone uacẽt, ſed à ſita oris continuo uenter eſt. Quare neceſſarium eſſet, ut uentre piſces eundem traherent, hoc autem, cætera quoque animalia factitarent, nunc uero, minime factitant.

Adhuc autem, dicere aerem trahere ex ore, aut ex aqua per os, impoſſibile, non enim habent arteriam, propterea q; pulmonem non habent, ſed ſtatim uenter penes os eſt. Quare neceſſarium, uentre trahere, hoc autem, & alia utiq; facerent animalia, nunc autem, non faciunt.

Reprobat nũc ſuppoſitionẽ eorũ, ſupponebãt enim aerem quendã, Anaxagoras quidẽ factũ de nouo a calido oris, Diogenes exiſtentem in aqua. Cõtra opponit, & primo accipit eorum ſuppõnem eſſe impoſſibilem, & dicit. Adhuc aũt dicere piſces trahere aerẽ ex ore, ut dixit Anaxagora qui uoluit ex calido oris fieri, & factum piſcem illum trahere, aut ex aqua per os, ut uoluit Diogenes, qui dixit piſces trahere aerem, qui prius erat in aqua, impoſſibile eſt probat, quoniam piſces non habent arteriam, quæ eſt cannula perſimilis cannulæ follis, per quã pulmo trahit aerem, propterea quòd pulmonem non habent. Quæcũq; enim pulmonem habent, etiam arteriam habent, eſt enim arteria inſtrumentum, quo pulmo trahit aerem, uelut cannulla follis, piſces autem nõ habent pulmonem, ſed ſtatim uenter eorũ eſt penes oa, et nullus eſt locus inter os & uentrem, in quo pulmo ſtare poſſit, ergo ſi piſces trahunt aerem, cum trahent uentrem, quod falſum eſt, qm̃ ſic quoq; & alia animalia idem facerent, nunc autem nõ faciunt, nullum enim eſt aĩal, q̃ aerem uentre trahat, nõ ergo aer poteſt trahi a piſcibus.

Sed & illi cum extra aquam ſunt, aperte hoc idem facerent, at hoc, nullatenus facere uidentur.

Et ſi illa extra humidam eſſent, manifeſte utiq; hoc facerẽt, uidentur autem non facere hoc.

Secundo idem reprobat, quoniam ſi piſces traherẽt aerem per oa, cum illa eſſent extra humidũ, & extra aquas, manifeſte utique hoc facerent, & uiuerent. Sed uidentur non facere hoc, illico enim cum extra aquas ponuntur. Moriuntᷓ ſoffocati, non ergo piſces per oa trahunt aerẽ.

Item cum ſpirabilia omnia reſpirant ſpiritumq; trahũt, motionem quandam particulæ trahentis ſuboriri cernimus. Id quod in piſcibus nequaquam euenit, nullam enim uentris partem motitare uidentur, ſed branchias ſolummodo, ſiue in humore degant, ſiue in aridam inciderint, quo tempore palpitant.

Adhuc omnibus reſpirantibus & trahentibus ſpiritum, uidemus quendam motũ fieri particulæ trahentis. In piſcibus autem, non accidit, nihil enim uidentur mouere eorum quæ circa uentrẽ, niſi branchias ſolum, & in humido, & in ſiccum incidentes eum palpitant.

Tertio idem reprobat, qm̃ in oĩbus animalibus quę inſpirant & expirant, apparet motus cuiuſdã pticulę trahentis. ſ. pectoris, ueluti in hominibus, cum. n. hõ inſpirat trahẽdo aerẽ, inflatur pulmo, & pectus eleuat̃. Cũ aũt expirat, aerẽ emittendo, pulmo deprimitur, & pect⁹ etiam. At in piſcibus nullus talis motus cernitur, nihil. n. uidentur piſces mouere eorum, quę ſunt circa uẽtrẽ, niſi brãchias ſolũ in humido, & cũ in ſiccũ incidũt, etiam brãchias mouent palpitando, igitur aerem non trahunt.

Adde q̧ rũ ea quæ ſpirant, in aquis ſuffocata moriuntur, bullæ fiunt, ſpiritu uiolenter exeunte, ceu ſi quis teſtudines, aut ranas, aut aliquod aliud ſimile genus ui ſub aquis detineat. At in piſcibus tale quid, etiam ſi nihil inexpertum relinquas, minime contingit, ut intelligatur nullũ ſpiritũ illos deforis habere.

Adhuc, cum moriuntur ſuffocata in humidis omnia reſpirãtia, fiũt ampullæ, ſpiritu exeunte uiolenter, ut ſi quis cogat tortucas, aut ranas, aut aliquod aliud talium generum. In piſcibus autem non accidit, experientibus omnem modum, tãquam non habentibus ſpiritum deforis ullum.

Quarto idem refellit, quoniam cum oĩa reſpirantia moriuntur ſuffocata in humidis, et intra aquas ſummerſa fiũt ampullę quędã in ſuperficie aquarum, fiunt dico ſpiritu, hoc eſt aere exeunte uiolenter ex fundo aque ad eius ſuperficiem, qui aer erat attractus prius a talibus aĩalibus. Hic enim aer expulſus poſt ſuffocationem ad ſuperficiẽ aquæ cauſat ampullas, ut ſi qs (vt inquit) cogat tortucas aut ranas, aut aliquid talium genere, & ſuffocentur in aquis, uidebit hoc. In piſcibus aũt non accidit omnem modum experientibus ſuffocationem, non. n. ſi ſuffocent̃ in aquis, ampullæ cernuntur in ſuperficie aquarum, & hoc quia nullũ ſpiritum extra aquas habebant.

Porro illo eodem pacto quo piſces reſpirare dicunt, ipſi quoque homines demerſi reſpirare poßent. Nam ſi piſces aerẽ ĩ circũfuſo humore in os attrahant, cur non idem facerent & homines & cætera animalia, & aerem qui ab ore proueniat haud ſecus q̃ piſces traherent? Quare ſi illa fieri poſſent, & hæcquoq; at quoniam hæc fieri non pñt, certũ eſt neq; illa fieri poſſe.

Et quo dicũt fieri reſpirationem ipſis, contingit & hominibus exiſtentibus in humido accidere. Si. n. piſces trahunt ex ea quæ in circuitu oris aqua, propter quid hoc non utiq; facerent & homines & alia animalia, & eũ qui ex ore utiq; traherent ſĩlr piſcibus? Quare ſi quidem & illa eſſent poßibilia, & hæc eſſent, quoniã aũt non ſunt palam q̧ neq; in illis eſt.

Quinto idem refellit, qm̃ quõ dicũt ipſis piſcibus fieri reſpirationẽ per tractũ aeris ab ore, aut de nouo factũ, aut in aqua exñtẽ, eo mõ cõtingit accidere hoĩbus exñtib⁹ in humido, & aĩalibus etiã aliĵs. Si enim piſces (vt ingt) trahunt ex ea aqua quę eſt in circuitu oris aerẽ, pp quid non utiq; hoc facerẽt & hoĩes, et alia aĩalia, et ſic eũ aerẽ trahẽtẽs q ex ore ſĩlr ipſis piſcibus? Quare (vt inquit) ſiqdẽ et illa eſſent poſſibilia, & hęc eſſent poſſibilia in hominibus, qm̃ aũt hęc in hoĩb⁹ nõ ſunt poſſibilia, palam ꝙ nec q; in illis piſcibus eſt poſſibile.

Ad hæc ſi reſpirant, cur in aere intereunt, & inſtar eorum quæ præfocantur palpitare uidentur? non enim alimenti inopia, hoc illis euenit.

At hæc autem pp quã cauſam in aëre moriuntur, & uidentur palpitare ſicut ſuffocata, ſiquidem reſpirãt? nõ etenim utiq; alimenti indigentia, hoc patiuntur.

Sexto, iſti nõ pñt aſſignare cãз quare piſces ĩ aere moriuntur, ideo dicit. Ad hęc autem propter q̃ cãm in aere moriuntur, & uidẽtur palpitare, ſicut ſuffocata animalia, ſiquidem reſpirant? quaſi innuat nullam poſſe reddi rõnẽ, niſi quis dicat illa mori defectu nutrimenti, quod refellit, & dicit. Etenim non utiq; defectu nutrimenti hęc moriũtur. Et ratio eſt, qm̃ piſces interdum longo tempore ſtant in aqs ſine nutrimento, & quidem maiore quã ſtent in arida, & tamen in aqua nõ moriuntur, ergo nec in arida.

Quã uero cãm Diogenes aſtruit (dicit. n. eos in aere, aerẽ nimiũ trahere, in aqua, modicũ. ob idq; emori) ſtulta eſt. Etenim, in pedeſtri genere hoc idẽ contingere poſſe oportebat, nunc autem, nullum pedeſtre animal ſuffocari uidetur, eo quod uehementer reſpiret.

Quã. n. dicit Diogenes cãm, ſtulta, ait. n. q̧ aerẽ multũ ualde trahũt in aere, in aqua aũt moderatũ, & pp hoc mori. Etenim, ingreßibilibus oportebat poßibile eſſe hoc accidere, nũc autem, nullum, eo q̧ ualde reſpiret, ſuffocatur greßibile animal.

Inducit defenſionem Diogenis, & dicit. Quam eñi cauſam dicit Diogenes pro reſpiratione ad hoc, ſtulta eſt. Ait enim ꝙ cum ponũtur in aere piſces extra aquas, aerẽ multũ ipſis improportionalem ualde trahunt, in aqua aũt moderatum & proportionalẽ, & propter hoc qa in arida trahũt aerẽ improportionalẽ eis, aſſerit eos mori. Cõtra hoc obĳcit, & dicit, quod hęc cã eſt ſtulta, et ſine ratione, ac uolũtaria, cui⁹ cãз dicit. Etenĩ ĩ greſſibilib⁹ oportebat eſſe poſſe hoc accidere, ut. ſ. aliqñ aerẽ ualde multũ traherent, nũc aũt nullũ greſſibile aĩal eo ꝙ ualde reſpiret, ſuffocat̃, ergo nec. qa piſces ualde reſpirãt, debẽt ſuffocari. Eſt igit̃ cã hęc uolũtaria, ſi nõ det rationẽ cur magis in piſcibus, & non in cęteris animalibus, hoc accidat.

Præterea, ſi omnia reſpirant, clarum eſt et inſecta quoq; animalia reſpirare, at plurima ex eis, diuiſa nõ modo in duas parteis, ſed etiam in plureis, uiuere cernuntur, ceu ſcolopendræ quas centipedas nuncupant, quæ, qualiter, aut quo fieri poteſt ut reſpirent?

Adhuc autem ſi omnia reſpirant, palam q̧ & entoma animaliũ reſpirant, uidentur autem ipſorum multa deciſa uiuere, non ſolum in duas ptes, ſed & in plures, ut quæ uocantur ſcolopendræ, quæ, qualiter, aut quibus contingit reſpirare?

Nũc refellit illud in quo Anaxa. & Dioge. cõueniũt. ſ. ꝙ oĩa animalia reſpirent. Cõtra obĳcit, & dicit. Adhuc aũt ſi oĩa aĩalia reſpirant, palã ꝙ & entoma aĩalia reſpirabunt, hoc aũt falſum eſt, qm̃ ipſorũ multa deciſa uiuũt, ſaltẽ aliquo tpe, nõ ſolum ſi decidant̃ in duas ptes, ſed etiam in plures, ut quæ uocantur ſcolopẽdrę, iõ quęrit, q̃ dic mihi quęſo qualr, & quibus pticulis cõtingit ipſa reſpirare. Oportebit. n. eas pticulas hr̃e pulmonẽ, et uocalẽ arteriã, qd̓ falſum eſſe ſupponit, qm̃ tũc in diuerſis partib⁹ deciſis eſſet pulmo, & uocalis arteria, quæ cum ſint falſa, falſum eſt oĩa aĩalia reſpirare. Quo ꝟo ad uerba actioris, ſcolopẽdra aĩal eſt, quod dr̃ centipes, quę reperit̃ terreſtris, & marina, hæc enim nõ reſpirat ut teſtat̃ Ariſto.

At uero nec partium interiorum experientiam habuiſſe, nec accepiſſe cuncta naturam moliri alicuius gratia, cauſa potißimum fuit quamobrem haud recte de ipſis dixerint, inueſtigando enim cuius gratia reſpiratio animalibus adiuncta ſit, & in partibus hoc idẽ ut in branchĳs & pulmone inſpiciendo, ocyus utiq; cauſam ipſam inueniſſent.

Cauſa autem maxime non dicendi bene de ipſis, q̧ inexperti erãt earum quæ intus partium, & non accipiebant gratia alicuius naturam omnia facere, quærentes enim cuius gratia reſpiratio animalibus exiſtit, & in particulis hoc inſpicientes, ut in brãchĳs & pulmone, inueniſſent utiq; uelocius cãm.

Refutata pōne, nunc aſſignat cām, ob q̄ in errorē lapſi ſunt, & aſſerit duplici de cā eſſe emerſos ad hos errores, prima qdē, qa ignorauerūt anathomiā partium interiorū, ut pulmonis arteriæ, & cæterarū, quę ſeruiūt ad refrigerationē, ſecūda uo, quia ignorauerūt cām finalē. Credebāt enim naturā nō agere pp finem, ſi.n. hęc duo ſciuiſſent, ad errores hmōi non fuiſſent deruſi, unde dicit. Cā autē maxime nō dicendi bn̄ de ipſis.ſ. expiratione, & inſpiratiōe, prima quidē eſt, q inexperti erant earū partiū, quæ ſunt intus, ut pulmonis, & arterię, & etiam brāchiarū, ſcd̄a uo cauſa eſt, q nō accipiebāt grā alicuius naturam oīa facere. Ex his duabus cauſis errauerūt Nā ſi quæſiuiſſent cui⁹ grā reſpiratio aīalibus exiſtit, et inſpexiſſent in particulis, ut in brāchijs & pulmone, inueniſſent utiq; cām ueloci⁹ ueritatis. Hęc de cauſa errandi.

Cæterum Democritus quæ ſpirant ex reſpiratione quippiā conſequi aſſeruit, inquiēs eam probibere ne anima extrudatur, non tamē quaſi natura id huiuſce gratia fecerit, quicquā dixit, in plenum enim, ut cæteri. Naturales, ita & hic quoq; huiuſmodi cauſam minime attigit.

Democritus autem q. quidem ex reſpiratione accidit aliqd reſpirantibus dicit, inquiens probibere extrudi animam, nō tamen ut huius quidem gratia feciſſe hoc naturam quicquam dicit. Omnino enim ſicut & alij phyſici, & iſte nihil tetigit talem cauſam.

Nūc narrat opīonē Democriti, & quouſq; puenit, & dicit, q Demo. uſq; ad hoc puenit ut dicat q ipſis reſpirantibus ex ipſa reſpiratione aliqd accidat, ingens.ſ. reſpirationem prohibere extrudi aīam a corpore, ergo aliqd dixit, quo neceſſariā eſſe reſpirationē dixit. Nō tn̄ dicit qcq̄, ut huius gratia feciſſe hoc naturā tanquā pp finē, nino.n. ſicut & alij phyſici, & iſte nihil tetigit de tali cauſa finali ergo Democritus peruenit ad dicendum aīam nō extrudi a corpore pp reſpirationē, nō tn̄ peruenit ad dicendū.reſpirationē eſſe finalē ut aīa ne extrudaī a corpore, qm̄ ipſe nihil dixit de finali cā, ueluti nec alij phyſici.

Sed primas illas rotundas figuras, calorem, & animam eſſe dicit. Quæ ubi perclitari occipiunt, ne continente exprimente, foras protrudantur, ſuccurſum auxiliumq; reſpiratione fieri, in aere enim grandē numerum talium eſſe, quæ ille mentem animamq; appellat. Ac reſpirante quidem animali, & aere ingrediente, ea pariter ingredi, & cōpreſſioni reſiſtendo animā quæ in eo eſt, egredi probibere.

Dicit aūt q. anima & calidum, hæ primæ figuræ ſphæricarum. Segregatis igitur ipſis à continente exprimēte, auxilium fieri reſpirationem inquit, in aere enim multum numerum eſſe talium, quæ uocat ille intellectū & aīam. Reſpirante igitur, & ingrediente aere, coingredientia hæc & probibentia expreſſione, probibere in aīalibus exiſtentem animā pertrāſire.

Quæ dixerat, declarat, ubi ſupponēdū apud Democritū aīaz idē eē qđ calīm i ipſo aīali. Ampli⁹ ſupponēdū aīaz qđ eſt calidū, eſſe figurā ſphęricā, ꝯpoſitā ex atomis ſphęricis, quo.n. eſt res ſphærica, ex atomis ſphæricis eā cōponi aſſerit, & quo cōponiī ex atomis ſphæricis, figura eſt ſphęrica. Hac ſuppōne ſtante dicit, q cum atomi ab aere nos cōtinentē exprimunī intra corpora nr̄a ingredientes, tūc fit inſpiratio, quę eſt attractio atomorū, hęc aūt attractio (ut inqt) fert auxiliū, q̄ ien⁹ īgredieītes atomi cōprimūt illam intus, ne exeat, & ſic eſt cā, ne extrudaī aīa, unde inquit. Dicit aūt Democritus, q aīa & calīm hæ primę figurę ſphęricę ſint. Hęc eſt ſuppō in uia Democriti. Eſt.n. aīa idē qđ calidū, & ideo aīa figura ſphęrica eſt, ex ſphæricis atomis cōpoſita. Hac ſuppōe ꝯceſſa, infert opionē Democriti, & dicit. Igiī ipſis atomis ſegregatis ab aere nos cōtinente exprimente eas intra nr̄a corpora, auxilium.ſ. ne aīa exeat, fieri reſpirationē quæ eſt attractio atomorū, ingr.

Et ne qs dubitet de loco atomorū, interponit, ubi ſint atomi, & dicit. In aere.n. ait multum numerū eſſe talium atomorum, quas atomos, uocat ille intellectum, & aīam pp tenuitatē & ſpiritualitatē earum. Tūc cōcludit opionē, et dicit. Reſpirante igiī, hoc eſt ingrediente aere, ait hæc atomalia corpora coingredientia intra nos, & expręſſionem ac exitum aīę prohibētia prohibere animam exiſtētem in animalibus pertrāſite extra. Atomi.n. intrātes, aīam intus comprimunt, & cōpellunt eam intus permanere, & non exire. Patet igiī quō per inſpirationem prohibetur animā extrudi. Quo uo ad uba attinet, aer, qui emittit atomos intra corpora nr̄a, exprimēs atomos dr̄ a Democrito, qm̄ atomi ab eo uīr ſeparari.

Atq; ob id, in reſpirando & expirando, uitam & mortem conſiſtere, nam cum id quod nos ambit comprimēdo euincit ac ſuperat, nec ei præterea id q. deforis ingreditur reſiſtere poteſt, cum animal ſpirare nequeat, tum accidere morte animal occupari, mortem enim eſſe, eiuſmodi figurarum ē corpore digreſſum qui exprimente eo q. continet, proueniat.

Et propter hoc. in reſpirando & expirando eſſe uiuere, & mori, cum enim præualuerit continens comprimēs, & non amplius deforis ingrediens poteſt probibere, non potente reſpirare, tūc accidere mortē animalibus, eſſe.n. mortem, taliū figurarum ex corpore exitum ex cōtinētis cōpreſſione.

Ex hoc cōcludit in quo uita & mors ſtēt ſm Democritū, & uerba ſunt obſcura, & manca, licet ſententia ſit clara. Dictum eſt.n. uitam ſtare per hoc, q aīa permanet in corpore, permanet autem in corpe ingreſſu atomorū eā comprimentium intus. Mors aūt eſt exitus aīę, exit aūt aīa, cū atomi non amplius intus ingrediuntur, ſed extra expelluntur, obſcure tamen hęc dicit, unde inquit. Et propter hoc in reſpirādo, hoc eſt in inſpirādo, & expirādo ait eſſe uiuere, & mori. Exponit nūc quō fit mori, qm̄ dictum eſt quō fit uiuere, & dicit. Cū.n continens aer in cōprimēdo nr̄m corpus circūcirca pręualuerit, & quod deforis ingrediī intus.i. & atomus quæ ab extra ad intra proficiſciī, nō amplius pōt aīam phibere, qa fortiores ſunt atomi in exiēdo, q̄ extraneę in intrando. Tūc ipſo aīali nō potēte reſpirare, hoc eſt int⁹trahere aerē, neceſſe eſt accidere mortē aīalib⁹. q. d. cū aer ꝯtinēs eſt pollētior ī cōprimēdo atomos, q̄ in exprimēdo illas int⁹, mors euenit. Cā aūt eſt, qm̄ mortē eē ait exitū taliū figurarū.ſ. calidi et aīę, q̄ fuerūt intus detētę, ex ꝯpręſſiōe cōtinētis, atomos extra pellētis. Quo uo ad uba attinet, aer mittēs atomos p os dicit, exprimēs atomos, aer uo circūdās corp⁹ nr̄m, et illud ꝯprimēs dr̄ cōprimēs atomos exire ergo mors accidit cū aer ē fortior in cōprimēdo q̄ in exprimēdo. In cōprimēdo qdē eas extra, q̄ exprimēdo eas intus, hoc pacto uba hęc licēter exponēdo, pñt hr̄e ſenſum, ſin autē tibi aliter uidebiī, expone.

Cauſam uero quamobrem neceſſarium ſit cuncta emori, nō tamen quouis tempore ſine lege ulla, ſed ſecundum naturam ſenectute, præter naturam uiolētia, nequaquam declarauit. At q explicuiſſe oportuit, cū alias id fieri uideatur, alias non uideatur, utrū cā extrinſecus petenda ſit, an intrinſecus.

Cauſam aūt quare omnibus quidem neceſſarium mori, non tamen quando contingit, ſed ſecundum naturam quidem ſenectute, uiolentia autem præter naturam, nihil demonſtrauit, quāuis oportebat, quoniam aliquando quidem uidetur hoc fieri, aliqñ aūt nō uidetur, utrum cā extrinſecus eſt, an intus.

Cōtra Democri. inſurgit, & primo oñdit inſufficiētiā ex parte aſſignationis cauſæ mortis, quoniam cum mors ſit duplex, marcedo & uiolentia. Democritus ex his, quæ dicit, bene potuit fingere cām mortis, quæ eſt marcor, ſeu imbecillitas, non aūt cām uiolentię unde dicit. Cauſam aūt, q̄re oīb⁹ qdē neceſſariū ſit mori ſubaudi potuit dicere, nō tn̄ potuit dicere qñ mors ꝯtingit, et dato, q potuit dicere qñ

cõtingit, ſolũ potuit dicere cãm eius, quę ſecundum naturã cõtigit in ſenectute. ſ. pp imbecillitatẽ, qua nõ põt amplius atomi intus trahi. Eius ṽo mortis quæ uiolentia cõtingit pręter naturã, nihil demonſtrauit, nõ.n. hęc ex imbecillitate attractionis fit, & tamen oportet aſsignare cãm, q̃m aliq̃n quidem vĩ hoc fieri, ut cum morĩ aial uiolẽter, aliquãdo aũt nõ vĩ, ut cũ morĩ morte naturali, & nõ dixit utrum cauſa ſit extrinſecus, an intrinſecus, igitur inſufficiens eſt aſsignare cauſas mortis.

Sed nec de ſpirationis primordio quænam cauſa ſit, interior ne an exterior, quicquam dixit.

Non dicit autẽ neq; de principio reſpirandi quid cauſa, utrũ intrinſecus, an extrinſecus.

Scđa Democriti inſufficientia eſt, qa non exponit principium reſpirandi quæ cauſa ſit, utrũ intrinſecus manens, an extrinſecus, quod debuit exponere.

Non enim mens ea quæ forinſecus ſit, præſidium illud ſeruare poteſt, ſed ſpirationis motuſq; initium intrinſecus ortum habet, quaſi id quod continet uim nullam afferat.

Neq; enim qui deforis intellectus, ſeruat auxiliũ, ſed intrinſecus principium reſpirationis fit & motus, non ut inferente uim continente.

Tertio nõ uidetur uerum q; atomus, qui eſt intellectus exiſtens in continente ipſo ſit ferens auxilium ſui introitu compræſsiuo, q̃m hic eſt motus uiolẽtus. Violenter.n intrat aer intus ferens atomũ compręſsiuũ. At principium motus & reſpirationis nõ fit quaſi cõtinente inferẽte uim pellendo atomum intus, unde dicit, & lege enim, pro etiã, hoc pacto. Et neq; qui deforis intellectus. ſ. atomus q̃ intellectum appellat, intrãdo corpora nr̃a, ſeruat auxilium, q̃m eſſet hęc cõſeruatio uiolẽta, ſed principium reſpirationis & motus fit intrinſecus. ſ. naturale, nõ ut cõtinẽte uim inferente. Eſt igĩ rõ q; atomus non fert auxiliũ, q̃m tunc reſpiratio eſſet motus uiolentus, uerũm de hoc erit quæſtio poſtea.

Abſurdum quoq; & illud eſt, ſil' q ambit cõprimere & q ingreditur dilatare. Quæ igitur ille dixit & q̃uo, feræ hæc ſunt.

Incõueniẽs aũt, & ſimul cõtinens comprimere & ingrediẽs dilatare. Quæ igitur dixit & quomodo, fere hæc ſunt.

Tertio uideĩ abſurdum q; continẽs aer ferẽs atomũ cũ intrat nos cõprimat, q̃m uidemus aerẽ cũ intrat eſſe cauſam dilatationis, ergo tũc nõ cõprimit, unde dicit. Inconueniens autem eſt & ſimul continere. ſ. aerẽ cõprimere, & ingrediens dilatare. Videmus enim cũ intrat dilatare, quare nõ cõprimat. Quo ṽo ad uerba attinet, aer intus ſuſceptus dr̃ cõprimere aiam, quaten⁹ exprimit ĩ illã atomos cõprimẽtes ipſam, circũdans ṽo nos, dicĩ ↄprimere eas atomos ad expulſionẽ. Tũc & epilogat. d. quę igitur dixit, et & quomodo, ferę hęc ſunt.

At ſi uera eſſe quæ prius dicta ſunt, et nõ oĩa aĩalia ſpirare arbitrari oporteat, non de qualibet morte cauſam hanc dictã eſſe, ſed iis ſolum quæ ſpirandi uſum habeant accommodari debere, exiſtimandum eſt.

Si autẽ oportet putare uera eſſe prius dicta, & non omnia animalia reſpirare, non de omni morte cãm putandum dictã eſſe hanc, ſed ſolum in reſpirantibus.

Cũ oñdiſſet opionis Democriti inſufficiẽtiã, nũc oñdit ei⁹ falſitatẽ. Et pꝛio oñdit q; nõ bñ dixit Demo. de cã mortis, & inqt. Si ſũt opꝫ putare ṽa eſſe prius dicta, maxime q; nõ oĩa aialis reſpirẽt, nõ de oĩ morte. ſ. oĩum aialiũ putãdũ eſt cãm dictam eſſe hãc, ſed ſolũ in reſpirantibus, & ſic qđ dixit Democritus, nõ eſt uniuerſale.

Sed ne his qđẽ recte id aũt liquido conſtat, p ea quæ cõtingũt, et eiuſmodi quorũ experiẽtiã oẽs habere uidẽtur. Nam per æſtũ calidiores effecti, ut reſpiratiõe magis indigẽt ita crebrius ſpirãt. Cõtra cum circũfuſus aer algidus eſt, & corpus cõtrahit atq; cõdenſat, tunc accidit ſpiritum retineri. Atqui, oportebat tunc aerẽ deforis ingreſsum, cõpreſsionem, prohibere. Nũc uero, contra res agitur. Quoties enim non expirantibus hominibus caloris magna uis collecta fuerit, tunc reſpiratione indigẽt, neceſſariũ aũt eſt, ut inſpirando reſpirent. Porro, æſtuantes ſæpius reſpirare ſolent, quaſi id agant refrigerij gratia, quo tẽpore fit, ut q dici ſolet, ignis ad ignem addatur.

Quinimmo, neq; in his bene. Palam autem, ex accidẽtibus, & talibus quorũ habemus oẽs experiẽtiã. In æſtibus.n. calefacti magis, & reſpiratione magis indigemus, & ſpiſsius reſpiramus oẽs, cum aũt quod in circuitu; eſt frigidum, & conſtringit & compingit corpus, detinere accidit ſpiritũ, quãuis tũc oportebat, deforis ingredientẽ prohibere cõpreſsionem. Nũc aũt, fit contrarium. Quando enim multum ualde congregatum fuerit calidum, non expirantibus, tunc indigent reſpiratione, neceſſarium autem, inſpirãtes reſpirare. Eſtuãtes aũt, frequenter reſpirant, tanquã refrigerationis gratia reſpirantes, quando, q dicitur, facit ignem ſuper ignem.

Secundo oſtendit q; nõ bene in aĩalibus reſpirantibus aſsignauit cãꝫ reſpirationis, et hoc ꝓponit, & dicit. Quinimmo neq; in his. ſ. aialib⁹ reſpirantibus bñ, reſpirationis cãm aſsignauit. Proponit aũt hoc oñdere ex expientia, q̃ nos habemus de aialib⁹ notis, & dicit. Palã aũt, ex accñtibus, & talibus aĩalibus, quorũ oẽs habemus expientiam. Tũc argumẽtaĩ, data opinione Democriti, tũc in hyeme, & in forti frigido. frequẽtius reſpiraremus. probaĩ ↄñtia, q̃m cũ cõtinẽs nos eſt magis frigidũ magis corpus nr̃m cõprimit. poros coartãdo & magis claudẽdo, & cũ corpus magis coartatur, atomi magis extrudunĩ, & q̃m tũc magis atomi extruduntur, magis egen⁹ inſpiratiõe, ut atomi intus ſeruenĩ, ergo tpe frigido magis, & ſpiſsius reſpiraremus. Cuius cõtrariũ docet experiẽtia. Ariſto. igĩ primo proponit cõſequẽtis falſitatẽ, & dicit. In ęſtibus.n. calefacti magis, & reſpiratione magis indigemus & ſpiſsius reſpiramus oẽs. Sũpſit aũt ſcđm quaſi expoſitionem primi; æſtate.n. egemus reſpiratione magis in numero, non in magnitudine, ideo dixit. Et ſpiſsius reſpiram⁹ oẽs. cũ aũt qđ in circuitu eſt frigidũ, & cõſtringit & cõpingit corp⁹ detinere accidit ſpiritũ, hęc eſt falſitas ↄñtis. Oſtẽdit poſtea q; opꝫ oppoſitũ dicere ſm Democritũ. & dicit q̃uis tũc. ſ. ſtante põne Democriti, opꝫ atomũ deforis ingredientem prohibere cõpreſsionẽ, nã frigidũ cõprimẽs corpus cogit atomos exire, ergo ne exeant, egemus inſpiratione ut trahanĩ atomi, & aduerſenĩ eis, q̃ ſ ĩ intus, ne exeãt. Nũc aũt (ut dc̃m eſt) fit ↄtrariũ, q̃n.n. multũ ualde ↄgregatũ fuerit calidũ. ſ. ęſtate, nõ reſpirãtib⁹, tũc aĩalia indigẽt reſpiratione, et aeris tractione, & q̃m neceſſariũ eſt inſpirãtes reſpirare, fit ut ęſtate reſpiremus. Aſsignat aũt cãm cur ęſtate frequẽter reſpiram⁹, & ſoluit q̃õnẽ difficilẽ, eſt.n. qõ cũ interiora hyeme ſint calidiora, ęſtate frigidiora. Vẽtres.n. hyeme & uere calidiſsimi ſunt, ut Hippocrates inqt. Cur æſtate ſpiſsiori inſpiratione egem⁹. Rñdet Ariſto. & dicit. Eſtuantes autem, frequenter reſpirãt, q̃m ſumus reſpirantes, & intus trahentes aerem refrigerationis gratia, modo in æſtate cũ trahimus aerem, cum ille ſit æſtuans, trahim⁹ ignẽ. ſ. aerem calidum ſuper ignẽ. ſ. ſuper interiora calida, quæ licet non ſint ita calida ſicut hyeme, tamen aer tractus cum ſit calidus, ignis uidetur igni addi, & hoc dicit. Qñ, qđ dr̃. ſ. reſpiratio facit ignẽ ſup ignem. Licet igĩ ex parte rerum refrigeratarum maiori & ſpiſsiori refrigeratione egerimus in hyeme, quia tamen una aeris attractione magna fit refrigeratio, cum aer ſit frigidiſsimus, tamen ex parte aeris refrigerantis æſtate ſpiſsiori egemus refrigeratione, quoniam non poſſumus una tunc refrigeratione refrigerari, cum aer tractus ſit igneus, & ſic uidetur addi ignis igni. Quo ṽo ad uerba attinet, animaduerte, quòd inſpiratio tempore frigido eſt maior in magnitudine,

tudine, qm̃ una inſpiratione trahimus magnã portionem aeris, ſum⁹.n.tũc fortiores, & uirt⁹ tractiua eſt potentior. In ęſtib⁹ inſpiratio eſt frequẽtior in numero, & minor in magnitudine, minor qdẽ, qm̃ in ęſtib⁹ uirt⁹ eſt debilior aliis paribus, frequẽtior ꝟo in numero, qm̃ aer tract⁹ parũ refrigerat una refrigeratione, iõ numero refrigerationũ recõpẽſat neceſſitas, ppea dixit, eſtuãtes frequẽter reſpirãt.i. iſpirãt, & nõ dixit magis reſpirare. Sed dices cur aĩalia habentia pulmonem magis tractione aeris refrigerant quã tractione aquę. Dicendum hoc eſſe pluribus de cauſis, prima qdẽ ex pte inſpirationis, qm̃ aer meli⁹ & magis tract⁹ herere vẽ cordi & pulmoni q̃ aqua, cũ facilius trahat, mõ licet aer nõ ſit aqua frigidior, tñ adherẽtia & ppinqtate meli⁹ refrigerat. Secũdo ex pte expirationis, qm̃ aer facilius cordi herẽs facilius põt ab eo remoueri, non ſic aqua ſui craſſitie, & ſpiſſitudine, & ſic facili⁹ põt expirari. Tertio, rõne facilis expãſionis ſup ipſo pulmone, & ei⁹ ſanguine, cũ facile poſſit expãdi ſupra ſanguinẽ pulmonis, facile põt refrigerare, nõ ſic facile aqua expãdit. Quarto rõne impmiſtionis cũ ſanguine pulmonis. Aer.n tract⁹ & expãſus cũ ſanguine pulmonis, quę refrigerat, nõ miſcet ſanguini, ſicut nec cõiunctus aquę miſcet aquę, ſed ſi aq̃ miſceret ſanguini pulmonis, nõ poſſet expirari, qn expelleret ſanguini miſta. Vltimo pp aeris leuitatẽ, aqua.n.grauis exiſtens non facile a pulmone expelleretur. Aer contra ſui leuitate facile repellitur a pulmone. Patet igit multiplex cauſa.

De refrigeratiõe cur ſit per aerem.

Illa uero circularis pulſio quæ in Tymæo ſcripta eſt, de cæteris animantibus nihil definiuit quo pacto, eodem ne an alia quadam ratione, ipſa ſuum calorem tueantur atq; conſeruẽt. Nam ſi ſolis pedeſtribus ſpiratio adiuncta ſit, cauſa dici debuit cur ſolis competat, ſi uero etiam alijs inſit, ſed modus differat, & de hoc quoq; determinandũ fuit, ſi cũcta ſpirare poſſint.

In Tymæo autem ſcripta circũpulſio, et de alijs animalibus nihil determinauit quo modo ipſis calidi ſit ſalus, utrum eodem an propter aliam aliquam cauſam. Si enim ſolis campeſtribus quod reſpirationis exiſtit, dicendum cãm quare ſolis, ſi aũt & alijs, modus autem alius, & de hoc determinandum, ſi quidem poſſibile reſpirare omnibus.

Hic narrat põnẽ Platonis, & reprobat. Vbi aĩaduerſione dignũ, ꝙ Plato uoluit inſpirationẽ p maiore pte fieri circũpulſione aeris, dixit.n. cũ aer iot⁹ manẽs calefact⁹, expellitur p os ꝙ mox ali⁹ circũſtãs corp⁹, nõ ſolũ p os, ſed p carnes & pectoris poros ſubintrare, ne det uacuũ & receſſu primi, & ſic fit inſpiratio. Cõtra obĩcit Ariſto. primo, qa hęc poſitio eſt inſufficiẽs. qm̃ cũ dixit circũpulſionẽ eẽ cãm inſpirationis, ſolũ i aĩalib⁹ cãpeſtrib⁹ & pfectis, id dixit. De impfectis aũt, & aquatilib⁹, nõ eſt orrũ, unde oñdit ei⁹ opionis multiplicẽ inſufficiẽtiã, & dicit. In Tymęo aũt ſcripta eſt circũpulſio, ſubaudi, qua fit inſpiratio aĩalib⁹, & de alĳs aĩalib⁹. ſ. impfectis, & aquatilib⁹ nihil determinauit quõ ipſis calidi ſal⁹, fit, quę eſt refrigeratio, utrũ eodẽ. ſ mõ p circũpulſionẽ, an pp aliquã aliã cãm, hęc eſt prima inſufficiẽtia. Deinde oñdit & ſecũdã, & dicit. Si.n.id, ꝙ reſpirationis eſt, ſolis cãpeſtrib⁹ exiſtit, & nõ aquatilib⁹. Dicẽdum eſt cãm quare ſolis reſpirationis munus exiſtit. Sũ pſit aut (vt ſuperius dixit) reſpirationẽ pro inſpiratione, quę eſt aeris attractio. Deinde oſtendit tertiã inſufficientiã. & dicit. Si aũt inſpirationis mun⁹ etiã alĳs. ſ. aquatilib⁹, & impfectis ineſt, & de hoc determinãdum, ſiqdẽ eſt poſſe oĩbus reſpirare, hoc eſt inſpirare. Quo ꝟo ad ꝟba attinet, aĩaduerſione dignũ, ꝙ circa aĩal cãpeſtre aer circũdat tãquã locus ipſum cõtinẽs, nõ mõ a pte poſteriore, ſed etiã a pte anteriore, & ſurſum & deorſum, & in dextris, & in ſiniſtris. Quare imaginat Tymęus cũ aer pri⁹ intra pręcordia ſit calefactus, mox, ne detur uacuũ ſubintrare aerẽ nouũ, & qdẽ per oẽs poroſitates toti⁹ corporis, & p os, & p poros pectoris, & p poros toti⁹ carnis, intrãs aũt ſubcedit in locũ prioris, ne det uacuũ. Hũc ergo aeris introitum p tot uias Plato in Tymęo circũpulſionẽ appellauit, & inſpirationẽ, circũpulſionẽ quidem quoniã aer circũpelliĩ quaſi ui ab ipſa natura, ne detur uacuũ. Inſpirationem ꝟo, quatenus inſpiratus in præcordia, refrigerat. Hęc de inſufficientia opinionis.

Præterea, modus cauſæ fictitius eſt, nã cum calor foras per os egreditur, circũfuſum nobis aerem pelli aſſerit, & latione cõcepta eodem per carnes quæ raræ ſolutæq; ſunt interlabi unde calor interior exiuit, propterea q nihil uacuũ ſit, cum ſibi mutuo circũobſiſtant, ubi uero calefactus ſit, rurſum egredi per eundem locum, & intro per os repellere, calidum illum aerem qui prius foras excidit, atque id reſpirando, & expirando cõtinue ſemper fieri.

Adhuc autem, & fictitius modus cauſæ, exeunte extra calido p os, ambientem pulſum aerem latum incidere in eundem locum ait per raras exiſtentes carnes unde quod intra exierat calidũ, propterea q nihil eſt uacuũ, antiperiſtaſim patiẽtibus inuicem, calefactum autem, iterum exire ſecundum eundem locũ, & circũpellere intro per os aerẽ excidẽtẽ calidũ, & hoc utiq; perſeuerare ſemper faciẽtes reſpirãtes & expirantes.

Scđo obĩcit, ꝙ mod⁹ iſte Platonis fictiti⁹ ſit, & pbat ipm eſſe fictitium narrãdo opionẽ & modũ, q Plato dicebat fieri inſpirationẽ & expirationẽ, nõ n. curauit dicere cãz, quare ſit fictiti⁹, qa uoluit ex ſola opionis narratione appere fictionẽ, qm̃ ex ſola põnis narratione appet ꝙ inſpiratio & expiratio nõ fiãt penit⁹ eadẽ uia, primo ergo ppenit ꝙ ſit fict⁹ & dicit. Adhuc aũt & fictiti⁹ mod⁹ cauſę eſt, q dicit inſpirationẽ & expirationẽ fieri. Deinde exponit modũ, ut ex ipſo pateat, qđ ſit fict⁹, & dicit. Exeũte n. aere calido p os, ait aerẽ ambiẽtẽ pulſuz a natura, & latũ et motũ q̃ſi ui ab illa, incidere i eũdẽ locũ, vñ exiuit, qđ intra erat, exierat, icidere dico p carnes exñtes raras, et i eũdẽ locũ, ppea qđ nihil ſit uacuum, hęc aũt dicebat utriſq; aeris portionib⁹ quaſi antipiſtaſim patiẽtib⁹. Prim⁹ enĩ aer calid⁹ erat Secũdus ꝟo fridus, & ſic inter eos uidebat q̃ſi q̃dã antipiſtaſis, hoc eſt q̃ſi q̃dã actio unt⁹ ↄtrarĳ in alterũ. Dicebat ẽt denuo aerẽ nouũ i locũ prioris uenientẽ, calefieri, et calefactũ iterũ exire ſꝫ eũdẽ locũ p quẽ primus exiuit, & dicebat aliũ aerẽ nouũ circũpellere aerẽ calidũ, qui intro p os excidit, & exit, & hoc utiq; pſeuerare & fieri uiciſſim dicebat, donec ſit hoĩs reſpirãtes, hoc eſt inſpirãtes, et expirãtes. Et ſic p narrationem põnis uoluit hr̃e modũ ei⁹ eẽ fictitiũ. Quo ꝟo ad põnẽ attinet, aĩaduertẽ qđ Plato uoluit inſpirationẽ fieri circũpulſione. Circũpulſionẽ aũt, nõ ſolũ fieri p poroſitates pectoris & carnis, ſed etiã p os. Expirationẽ ꝟo dixit fieri ſolũ p os, cũ aer calefactus p cãnã intro ↄtẽiã excidit extra, & ſic Plato nõ aſſerit iſpirationẽ, & expirationẽ fieri penit⁹ p eãdẽ uiã, & quantũ ad hoc Ariſto. uoluit modum cauſę eſſe fictitium, qm̃ fictio eſt dicere hęc nõ fieri eadem uia.

Euenit aũt hiſce q ſic arbitrantur, expirationem prius fieri quam inſpirationem, argumento, quod hæ alternatim fiant. At morientes, expirant. Quare neceſſarium eſt, inſpirationem uicem ſubire principij.

Accidit autem ſic putantibus, prius expirationem fieri quã inſpirationem, ſignum autem, quoniam fiunt adinuicẽ hæc uiciſſim. Morientes autem, expirãt. Quare neceſſarium, eſſe principium, inſpirationem.

Cũ oñdit ꝙ Platonis modus eſt fictitius in quantũ aſſeruit expirationem, & inſpirationem nõ fieri eadem uia. Nunc oſtendit põnem illam eſſe falſam quo ad ordinẽ, q eſt inter inſpirationem & expirationem. Et argumentatur ꝙ data hac poſitione expiratio eſſet prior in aĩalibus quã inſpiratio, pñs patet, qm̃ ſecundum ipſum aer nõ trahit ad locũ prioris, niſi prior cedat, & ne detur uacuum. Ergo

ſm eũ expiratio eſt inſpiratione prior. Deſtruie aũt ꝯñs primo ſigno, qm̃ uidemus ꝙ ſtatim poſt inſpirationẽ expiramus, & ſemper uiciſsim hoc facim⁹, ſecũdo qm̃ cum morimur ultimo expiramus, ergo cũ ędimur primum in lucẽ prius inſpiramus. Eſt. n. mors uitę cõtraria, & ita ſi in morte expiramus, in prima luce debem⁹ primo inſpirare, unde dicit. Accidit aũt ſic putantibus, prius expirationẽ fieri q̃ inſpirationẽ, ꝯñtia eſt probata, qm̃ ſm Platonẽ nõ fit nõ aeris tractus, niſi ut ſuccedat priori ne detur uacuũ. Deſtruit cõſequens primo ꝑ ſignũ, & dicit. Signũ aũt eſt, qm̃ hæc ambo ad inuicẽ uiciſsim fiũt, et ſp poſt iſpirationẽ expiratio, & qm̃ hoc ſignum poſſet cauillari, ideo ſtatim apponit rõnẽ, & dicit. Morientia aũt ultimo ſubaudi expirant, quare. i. ergo neceſſarium eſt eſſe inſpirationẽ principium.

De ordine reſpirationum. Quo ad rõnẽ attinet, aiaduerte ꝙ hęc probatio eſt loco a cõtrario, ſequit̃ n. loco a ꝯtrario q̃ morit̃, expirat ultimo, ergo q̃ orit̃ primo inſpirat. Eſt. n. mors oppoſita ortui, & expiratio inſpirationi, hic aũt loc⁹ adducit̃, ut ſignum. qñ propõ eſt fere aut probata aut ꝑ ſe nota. Mõ probatũ eſt inſpirationẽ eſſe primã, qm̃ cũ fętus ędit̃ in lucẽ, indiget refrigeratione in utero. n. refrigerabat̃ refrigeratione matris, q̃ primũ indiget refrigeratione, attrahit aerẽ, & hoc eſt inſpirare, & ſic pꝫ inſpirationẽ eſſe primam.

Item cuius gratia iſthæc, reſpiratio inquã & expiratio animalibus tributa a natura ſint, non dixere qui in hunc modum loquuntur, ſed ſolum quaſi de re aliqua temeraria & quæ caſu conſiſtat, enuntiauere. Atqui iſta principiatum uitæ & necis obtinere uidemus, tunc. n. accidit ut quæ reſpirandi uſum habent intereat, cum reſpirare non poſſunt.

Adhuc autem cuius gratia hæc exiſtũt, animalibus, dico autem reſpirare & expirare, nihil dixerunt hoc modo dicentes, ſed uelut de incidente aliquo enuntiant ſolum, quãuis, principalia hæc uideamus uiuendi & moriendi, cum enim reſpirare non poſſunt, tunc accidit corruptionem fieri reſpirantibus.

Cũ oñdit ꝙ poſitio Platonis errauit in ordine inſpirationis & expirationis. Nũc tertio uult oñdere illã erraſſe inquãtũ nõ aſsignauit finalẽ cãm, quare illa nobis inſint. & dicit. Adhuc autẽ cuius grã ueluti ꝑꝑ finem hęc aĩa'ibus exiſtunt, dico aũt hęc. ſ. reſpirare & expirare, nihil dixerunt hoc modo dicentes. Sumpſit autem reſpirare pro inſpirare, ut ſæpe dictum eſt, ſed enunciant de illis uelut de incidente aliquo, ꝙ caſu fit, q̃d vr̃ nõ recte dcm̃, qm̃ hęc ambo uidemus principalia principia uiuendi & moriẽdi, nã cum aĩalia reſpirare nõ pñt, tũc accidit corruptionem fieri his animalib⁹, quæ reſpirant, & ſumpſit reſpirare pro utroq;, nã ultima expiratio eſt mors, & prima ſpiratio eſt uita, & ortus. Sed dices, Platonem nõ dixiſſe inſpirationem fieri temere, qm̃ dixit fieri, ne det̃ uacuũ, mõ ꝙ fit ne det̃ uacuũ, nõ ur̃ temere fcm̃. Dicendum ꝙ licet dixiſſet inſpirationem nõ fieri temere, tñ non dixit cur fiat expiratio. Pręterea dicere factam eſſe inſpirationẽ ne det̃ uacuũ, hęc cauſa eſt nimis communis, & non eſt finis proprius, & ſic fit temere ſaltem ſm finem proprium.

An inſpiratio temere facta ſit ſecundum Platonem

Ad hæc abſurdum eſt, caloris quidẽ per os egreſſum & rurſum ingreſſum nos minime latere, ſpiritus uero in pectus ingreſſum & rurſus eiuſdem calefacti egreſſum latere.

Adhuc autem inconueniens, calidi quidem per os exitum et iterum introitum non latere nos, in pectus autẽ ſpiritus introitum & iterum calefacti exitum, latere.

Quarto refellit põnẽ Platonis q̃tũ ad aliud, ꝙ dixit, dicebat. n. introitum & exitum aeris per os eſſe manifeſtũ, introitum uero & exitum per poros eſſe occultum. Contra obĳcit, qm̃ nõ vr̃ maior ratio de uno q̃ de altero, unde dicit. Adhuc autẽ inconueniens eſſe vr̃ calidi quidẽ aeris, per os exitum, & iterum eiuſdẽ ꝑ os introitum nõ latere nos, ſed eſſe manifeſtũ. Introitũ ṽo ſpũs. ſ. aeris frigidi ꝑ pectus, & poroſitates carnis, & iterum calefacti exitũ latere, & tu intellige ſi exitum ꝑ poros fieri cõtingit, qm̃ Plato dicebat exitum fieri ꝑ os, & introitum partim ꝑ os, partim per poroſitates pectoris, & carnis. Verũ Ariſto. loquitur, ſi fieret, qm̃ licet non fiat exitus, ſaltẽ fit introitus. Sed dices, id ꝙ Plato dicit, vr̃ rõnabile, qm̃ pori ſunt occulti, & ſic introitus & exitus aeris nõ põt eſſe niſi occultus. Dicendum quod licet pori ſint occulti, quo ad magnitudinem & aer etiam quo ad magnitudinem, non tamen debet aer eſſe occultus, quo ad qualitates ſcilicet & frigiditatem & caliditatem.

Abſurdum etiam & illud eſt, reſpirationem eſſe caloris ingreſſum, econuerſo enim rem habere uidemus, nempe quod expiratur eſſe calidum, quod inſpiratur frigidum. Cum uero hoc calidum eſt, anhelantes reſpiramus, nam quia id quod ingreditur, nos ſatis refrigerare non poteſt, euenit ut ſæpius trahamus ſpiritum.

Inconueniens autem, & calidi, reſpirationem, introitum eſſe, uidetur enim contrariũ, quod enim expiratur, eſſe calidum, quod autem inſpiratur, frigidum. Quando autem calidum fuerit, anhelantes reſpirant, quia enim non refrigerat ſufficienter ingrediens, ſæpe accidit ſpiritum trahere.

Quinto refellit põnẽ quãtũ ad illud ꝙ dixit. ſ. ꝙ inſpiratio ſit aeris cali introitus. Cõtra obĳcit, qm̃ poti⁹ eſt oppoſitũ, qm̃ q̃d expirat̃, eſt calidum, ꝙ aũt inſpiratur, eſt frigidum, & qñ aer inſpiratus fuerit calidus, tunc anhelãtes reſpirant, hoc eſt tũc frequenter inſpirant. Anhelare enim eſt cũ frequentia, nam (ut inquit) cũ aer ĩgrediẽs nõ refrigerat ſufficienter, ueluti accidit in ęſtu, ſæpe accidit ſpiritũ & aerẽ trahere, & hoc eſt anhelare. Sed occurres, qm̃ vr̃ ꝙ Ariſto. imponat falſum ipſi Platoni. Dicit enim Plato nẽ dixiſſe inſpirationem eſſe aeris calidi introitum, quòd Plato nõ dicit, Dicendum ꝙ licet Plato nõ expreſſit, cogitur ita dicere, qm̃ dixit. Introitum aeris per poros & pectoris, & carnis eſſe inſpirationẽ, modo antequã iſte aer ueniat ad cor, & pulmonem, ubi inſpiratio fit, calidus fit, & ſic calidus uidetur tractus, & quantum ad hoc Ariſto. reprehendit Platonem.

At uero neq; nutricationis gratia reſpirationem fieri exiſtimandum eſt, quaſi ignis interior alatur ſpiritu, & reſpirante quidem homine ceu igni materiam incendio aptiſsimam adĳci, alito uero igni expirationem fieri.

Sed tamen neq; alimenti gratia exiſtimandum fieri reſpirationem tãquam alito, ſpiritu, eo qui intus igne, & reſpirante quidem, quemadmodum ſuper ignem hypeccauma adĳci, alito autem igne fieri expirationem.

Superius Ariſto. refutauit opinionem Platonis, qui loquens de inſpiratione, nõ dedit cãm cur nobis inſit, nunc ponit quãdã cãm inſpirationis aſsignatã a Platonicis, & eã refellit. Vbi annotatione dignũ Platonicos quoſdã dixiſſe inſpirationem fieri in aĩalibus, ut ꝑ aerẽ tractũ cal̃m uitale nutriat̃, dicebant. n. cal̃m naturale nõ mõ cibo nutriri, ſed aere tracto ad ipſum etiam. Poſt ṽo nutritionem, illud aeris, quod reliquũ erat, dicebant expirari, ueluti ſuperfluitatem. Ariſt. ergo primo proponit falſitatẽ poſitionis, & dicit. Sed tñ neq; alimenti grã eſt exiſtimandũ fieri reſpirationem, hoc eſt aeris attractionẽ, tãquã alito atq; nutrito eo igne, q̃ eſt intus, ſpiritu. ſ. nouiter tracto. q. d. nõ eſt dicendum inſpirationem fieri nutritionis grã, imaginãdo ꝙ ignis, q̃ eſt intus, nutriatur ſpiritu nouiter tractu. Quo aũt ad ṽba attinet ꝑ ignẽ, qui eſt intus, intelligit cal̃m naturale, ꝙ more Platonico Ariſto. appellat ignẽ, ꝑ ſpm̃ ṽo, aerẽ nouiter tractum intelligit, & exponit modum hũc, & lege ſic, ita ut ipſo aĩali reſpirante. i. aerem trahente, ſuper ignẽ. ſ. cal̃m naturale dicam⁹ adĳci hypeccauma, hoc eſt facile cõbuſtibile, quaſi alimento illi proprio, igne ṽo & calido naturali alito ac nutrito fieri expirationẽ aeris

ſuperflui,

ſupfluī, q̃ nutritioni fuit abũdãs. Quo ad ỽba attinet p hypeccauma, Ariſt. intelligit aliquid facile inſlammabile, & conuertibile in ignem, ut libro meteororum dem̃ eſt, talē crediderũt eſſe aerē ad calidũ naturale noſtrum.

Eadem enim & ad hunc quoq; ſermonem rurſum dicemus, quæ ad priores adducta ſunt, etenim in cæteris animãtibus hoc idem euenire oportebat, aut quod ei proportione reſpõdeat, cũ omnia calore uitali prædita ſint.

Hæc enim dicemus iterum & ad hunc ſermonem, quæ quidē & ad priores, etenim in alijs animalibus oportebat hoc accidere, aut proportionale huic, omnia enim habent caliditatem uitalem.

Contra hãc fictionem obijcit Ariſt. & proponit ſe uelle ea dicere contra hãc fictionem, quæ ſunt dicta contra priores opiniones, & hoc proponit dicēs. Hęc.n. dicem⁹ iterum, & ad hũc ſermonem, & contra hũc ſermonē, quæ qdem & ad priores, & cõtra priores opiniones dixim⁹. Dictum eſt.n. contra Anaxa. & Diogenē ꝙ ſi piſces reſpirãt in aqs, ꝙ cætera etiã in illis reſpirare poterũt. Sic proponit ſe obijcere nũc contra hanc põnē, hoc eſt eodē loco, q̃m a pari & a ſimili, ut cõtra illos argumētatus eſt. Tũc argumētaẽ, ſi aĩalibus terreſtribus inſpiratio facta eſt ad nutrimentum calidi naturalis, eodem modo & a pari, & a ſimili, oporteret inſpirationem fieri in piſcibus, & in aĩalibus imperfectis, q̃m oĩa hñt ſanguinem cal'm, uel proportionale ſanguini calido, vñ dicit. Et.n. in alijs animalibus oportebat hoc accidere, aut ſaltē proportionale huic, omnia enim habent caliditatem uitalem ſanguineã, aut proportionalem illi. Ergo omnia debent inſpirari, ut calidum nutriatur ab inſpirato aere.

Deinde & quo dicere modo oporteat calorem, & ſpiritu gigni, figmēto perſimile eſt, potius.n. hũc ē cibo fieri uidemus.

Deinde et fieri calidum ex ſpiritu quo oportet modo dicere, ficititium: magis enim ex alimento, hoc fieri uidemus.

Secundo obijcit, qa vr̃ figmētũ dicere numerum uitale calidum fieri ex ſpiritu & aere, q̃m potius uidemus, ex alimento fieri calidum & non ex aere. Expimur.n. aĩalia non nutriri aere ſolo, niſi uerum ſit quod dr̃ de chamęleone, quē uidi diu uiuere ſine nutrimento. q̃m dicit Plini⁹ libro octauo, ꝙ nutritur aere ſolo, unde dicit. Deinde & fieri calidum ex ſpiritu & aere, quo oportet dicere, fictitiũ vr̃, q̃m (vt inquit) magis hoc calidum uitale fieri uidemus ex alimento quam ex aere, nec probauit hoc, ſed obſeruatione contentus eſt.

Ca. 33.

Iuxta quod euenit, ut animal cibum capiat, & excrementũ emittat. Hoc autem, in alijs fieri haudquaquã cernimus.

Et accidere ſecundum hoc ſuſcipere alimētum, & ſuperfluũ emittere. Hoc autem, in alijs non uidemus fieri.

Vltimo obijcit, quo opꝫ accidere, ut aĩal ſuſcipiat alimẽtũ ex ipſo aere, & ſupfluũ poſt digeſtionē emittat, quod quidem in alijs nõ uidemus fieri, non.n. entomis & piſcibus uidemus ꝙ nutriant arie, & poſt digeſtionem aeris ſuperfluum emittant, ergo nec in reſpirantibus hoc eſt poſſibile. Quo ad rõnem attinet aĩaduerte, ꝙ alimentũ in principio eſt contrarium, & in fine redditur ſimile nutrito, ut dicitur in libro de generatione, et quia in principio eſt cõtrarium, & fit ſimile, in pricipio eſt impurum, & cõtinuo fit per calidum purius ac purius, hoc enim eſt digerere. Purius autem fieri non põt, niſi ab eo aliquid ſequeſtreẽ, qđ autem ſequęſtratur, gręci perittoma, hoc eſt excrementũ & ſuperfluum uocant. At cũ ex aere non poſſit fieri huiuſmodi excrementum, cum ſit longe purior quouis cibo, ex aere nullum aĩal nutriri poterit. Ex his patet primo ꝙ chamęleon non põt nutriri ex ſolo aere, ut Plinius inquit, q̃m tunc aer digereretẽ, & ex digõne fieret excrementum, quod eſt impoſſibile ex aere fieri excrementum. Præterea (ut Ariſto. probat libro de ſenſu & ſenſibili) nutrimentum eſt ſaporoſum, elementum purum non poteſt eſſe ſaporoſum, ſapor.n. eſt qualitas cõſequēs miſtionē ut ibi probat. Ariſto. quoq; libro ſecundo de hiſtoria animalium, nõ aſſerit chamęleonē nutriri ex aere, immo libro octauo de hiſtoria animalium, aſſerit qđ omne aĩal cortice inteētũ nutritur & oĩuorũ eſt, nam & carnē ędunt. & herbã. Dicit tñ qđ ſerpētes & phalãgia uiuere pñt ſine cibo, ut ex his, quæ pigmentarij alunt perpendi põt. Et ego intellexi ex pſillis, qui ſerpētes ſeruãt. Simili modo chamęleon q̃m eſt aĩal frigidum parum ſanguinis hñs, põt diu uiuere ſine cibo, ut uidi, & pp hoc credit uulgus quod nutritur aere, unde credētes Plinij auctoritati, nihil chamęleon dederũt in cibũ & tãdē mortuus eſt. Serpentes qꝫ, ut pſibilli narrãt licet diu ſtēt ſine cibo, tãdē pereũt. ſecũdo patet quod ex ſolo odore nõ pñt nutriri ſpũs (ut uoluit Petrus apponenſis) q̃m digererenẽ odores, et ſic fieret ex digõne excrementũ. Verum tñ eſt ex odoribus ſpũs cõſortari, quoniam odor conſortat cor, & ſic confortat ſpiritus. Hactenus de Platonis poſitione.

An aliqđ aĩal nutriatur ſolo aere.

Cap. 11.
Cap. 4.

An ex odore ſolo fiat nutritio.

Diſſeruit autem de reſpiratione & Empedocles, ſed tamen cuius gratia animalibus data ſit, ſilentio præterijt. neq; de omnibus animantibus ſi reſpirent necne, quicquam certum reddidit, atq; ubi de ea ſpiratiõe quæ p nares fit, locutus eſt de, principe quoq; dixiſſe putauit. Fit autem ſpiratio, & per arteriam ē pectore, & per nares, cæterum animalia, ſpirare p nares abſque illa non poſſunt, & cum ea deſtituuntur quæ per nares fit, nullum damnum ſentiunt, cum autem ea quæ per arteriam, commoriuntur, natura enim, obiter abutitur ad olfatum in quibuſdam animalibus ſpiratione illa quæ per nares fit.

Dicit autem de reſpiratione & Empedocles, non tñ & cuius gratia, neq; de omnibus animalibus quicquam facit manifeſtum, ſiue reſpirant, ſiue non, & de ea quæ per nares fit reſpiratione dicens, putat & de principali dicere reſpiratione. Eſt enim & per arteriam, ex pectore reſpiratio, & que per nares, ipſis autē naribus ſine illa, non eſt reſpirare, & ea quidē quæ p nares fit reſpirati omne, priuata animalia, nihil patiuntur, ea autem quæ ſecundum arteriam, moriuntur, utitur enim natura ex abundanti. ea quæ per nares reſpiratione, ad odoratum quibuſdam animalium.

Nunc trãſit ad opinionem Empedoclis. & primo præmittit Empe. de reſpiratione dixiſſe, et inquit. Dicit autem de reſpiratione & Empe. uerum ponit primo ſuę opinionis inſufficientias. Quarum prima eſt, q̃m non dixit cuius gratia reſpiratio aĩalibus ineſt, & hoc inquit, nõ tñ dixit, cuius grã animalibus reſpiratio ineſt, ſecunda inſufficientia eſt, quoniam nõ manifeſte determinauit, utrũ oĩa aĩalia reſpirent, uel non, unde inquit. Neq; de omnibus aĩalibus quicquã facit manifeſtum ſiue reſpirare, ſiue non reſpirare. Tertia inſufficientia eſt, quòd ſolum dixit de reſpiratione quæ fit p nares, putãs & de principali reſpiratione dixiſſe. & hoc inquit, & de ea, quæ per nares fit reſpiratione dicens, putat & de principali dixiſſe. Ergo tertia inſufficientia eſt in eo qđ dicit ſolum de reſpiratione quę fit per nares, putans nullam aliam eſſe, quod falſum eſſe probat, & inquit. Eſt enim & per arteriam, ex pectore reſpiratio, & altera, quæ per nares fit, ergo non tantum reſpiratio, eſt quæ per nares fit. Quarta etiam inſufficientia eſt, quoniã duabus exñtibus reſpirationibus. ſ. & quæ per nares, & quæ per arteriam, nõ illa quæ per nares principalis eſt, ſed illa, quæ eſt per arteriam, primo qdē, quoniã illa quæ fit p nares fieri non põt ſine ea, quæ per arteriam fit, ſiquidem aer, qui per nares inſpiraẽ p arteriã permeat. Secũdo q̃m ſine reſpiratione, quæ per nares fit, animal uiuere, & reſpirare põt, nõ.o. aĩalia reſpirantia moriuntur deficiente ea reſpiratione, quæ fit per nares, at ſine reſpiratione, quę arteria fit, nequaquã aĩalia reſpirantia uiuere pñt. Cauſa autē

quare ſine ea reſpiratione, quæ p nares fit, uiuere pñt aialia reſpirantia, eſt, quoniã illa data eſt ad duo, ad abũdantẽ reſpirationem, & potiſſimum in aialib⁹ calidiſſimi cordis, & ad olfatũ, qm̃ ſunt q̃dã aĩalia, quę hñt organũ olfatus quadã pellicula coopertũ, ut canes & hoĩes, & hęc in odorãdo trahunt aerẽ p nares, ut remoueaĩ illa pellicula, ut libere odor poſſit attingere ad ſenſum, quędã ũo nõ hñt eam pelliculam, & ideo in odorando nõ trahũt aerẽ per nares, ut aues, & alia huiuſmodi, unde dicit, & lege, ſed principalis eſt, quæ fit per arterias, nam ipſis naribus non ineſt reſpirare ſine illa, cum aer p eandẽ uiam trãſeat. Deinde dat ſecũdã rõnẽ, & dicit. Et ea q̃dẽ reſpiratione, quæ per nares fit, priuata aialia nihil patiunẽ, priuata ũo ea, quę fit ſm arteriã, moriuntur, & hoc pbat, & dicit. Vtitur.n. natura ea reſpiratione, quę fit p nares ea abũdãter potiſſimum in his aialibus, quorum cor eſt calidiſſimum, & etiam ſubaudi illa utitur in q̃buſdã aialibus ad odoratũ.ſ. quorum olfatorium eſt mẽbrana cooptũ, ut dictum eſt, ut luti & lingua utimur ad guſtũ, & ad loquelam.

Quocirca, olfatum quidẽ omnia fere animalia participant, ſed ſenſorium non idem omnia obtinent. Verum de his dictum planius alibi eſt.

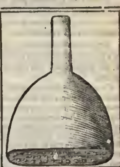
Quapropter, odoratu quidem fere participant omnia animalia, eſt autem nõ omnibus idem organum. Dictum eſt autem de ipſis, in alijs planius.

Ex his quę dixit deducit corollarium, & dicit. Quapropter odoratu quidem fere participat omnia aĩalia, non tñ idem & eodem modo diſpoſitum eſt oĩbus organum, qm̃ q̃buſdam eſt pellicula quadã intectum, quibuſdã diſcooptum (vt dictum eſt) dictum eſt autem de his in alijs planꝰ ſcilicet libro de ſenſu & ſenſato. Quo uero ad uerba attinet, dicit { odoratu quidẽ fere oĩa aialia participãt, } qm̃ imperfecta odoratu nõ participãt, cum uiuant ſolo tactu, uel tactu & guſtu ſolis, ut cõchilis, & id genus:

Porro reſpirationem & expirationem fieri aſſerit, propterea q uenæ quædam habeãtur in quibus ineſt quidem ſanguis, non tamen plenæ ſunt eodem, ſed meatus extra prominentes obtinent, corporis quidem partibus anguſtiores, aeris uero ampliores. Ideoq; cum ſanguis aptus ſua natura ſit ſurſum et deorſum moueri, quando deorſum fertur aerem influere & reſpirationem fieri, quando uero ſurſum commeatur aerem effluere & expirationem committi prædicat, quod ibi euenit ei quod in uaſis accidit quæ clepſydras uocamus aſſimilans. Inquit enim.

Fieri autem ait reſpirationem & expirationem, propterea quod uenæ quædam ſunt in quibus ineſt quidem ſanguis, non tamen plenæ ſunt ſanguine, habent autem poros in eum qui extra aerem, partibus quidem corporis minores, ijs autem quæ aeris maiores. Quapropter ſanguine moueri ſurſum & deorſum nato, deorſum quidem lato influere aerem & fieri reſpirationem, ſurſum autem procedente excidere extra & fieri expirationẽ, aſſimilans quod accidit, clepſydris.

Cũ narrauit inſufficientiã Empedo. in loquẽdo de reſpiratione, nunc uult narrare eius poſitionẽ, & primo narrat opinionem, deinde ponit eius carmina, ne quis credat opinionẽ hanc ipſe finxiſſe. De prima dicit, fieri aũt reſpirationẽ, hoc eſt inſpirationem, & expirationẽ ait. Propterea q uenę quędã ſunt, ut arteriales, in quibus ineſt quidẽ ſanguis, quæ tamen non ſunt omnino plenæ ſanguine, & iſtę hñt poros in eum aerem, qui eſt extra, qui pori ſunt minores partibus corporis. & quaſi inſenſibiles. ijs autem partibus, quæ ſunt aeris, ſunt maiores, & ita per illos põt ſubingredi aer. His ſuppoſitis dat modum q̃uo fiat expiratio, & inſpiratio ſm Empe. & dicit. Quapropter cum ſanguis ſua natura natus ſit ſurſum & deorſum moueri ad modũ undæ, cum ipſe mouetur & ferẽ deorſum ait aerẽ intus per poros influere, ac trahi, & fieri reſpirationem hoc eſt inſpirationem, cum uero contra ſurſum procedit intumeſcens, & inundans, tunc dicit illum ſanguinem excidere aerẽ extra per eoſdem poros, & fieri expirationem, aſſimilãs q̃d accidit clepſydris. Eſt enim clepſydra uas, quo irroramus herbas æſtate, in cuius baſi multa foramina parua ſunt, & in collo unum magnũ quaſi cãna. Cum ergo per foramina parua intrat aqua, aer per eiꝰ cãnam expirat. cũ ũo aq̃ exit per illa foramina, aer inſpiratur, & trahitur eodẽ modo cũ ſanguis intra uenã mobilem, quę dicitur arteria, inundat, & intumeſcit, aer per poros extruditur, & fit expiratio, at cum contra detumeſcit, & deſcẽdit, aer per poros ſubintrat, & fit inſpiratio. Secundũ occurres quoniam Ariſtoteles uidetur imponere oppoſita ipſi Empedocli, quia primo dixit inſpirationem & expirationem fieri per nares, nunc autem dicit fieri per poros uenarũ mobilium per hoc q ſanguis intumeſcit, & detumeſcit. Dicendum q Ariſto. uult q aer trahaẽ per nares, & feratur ad uenas & poros uenarum propter motum ſanguinis, & hæc nõ cõtradicũt. Nã Ariſto. imaginatur poros uenarũ eſſe ex ea parte, ad q̃ aer uenit, cum per nares trahitur, ut poſtea uidebiẽ in ũbis Empedoclis. Quo ũo ad uerba attinet, Ariſto. de mente Empedo. dixit { Propterea q uenę quædam ſunt, in quibus ineſt quidẽ ſanguis } & non dixit omnes uenæ, qm̃ ſolum fortaſſe de uenis pulſatilibus intelligit, quæ dicuntur arterię, in q̃bus ſanguis propter nimiã caliditatem efferueſcẽs, intumeſcit, & detumeſcit, ut poſtea fortaſſe dicetur.

Hoc trahitur pacto cunctis, & redditur aer
Nam partim exangues ad corporis ultima uenæ
Tendunt, quarum extrema, caua ſub nare fatiſcunt
Oſcillis, adeo, ut cruor occultetur, & auræ
Inceſſum facilem ualeant præſtare meatus
Hinc ubi commotus repetit tener intima ſanguis,
Tunc aer feruendo ſubit permultus eodem
Aſt ubi ſe ille effert, tum rurſum redditur iſte.

Sic autem reſpirant omnia, & expirant, omnibus, deficientes ſanguine Carnium cannales, ultimum ſecundum corpus tenduntur. Et in ipſis, oribus ſpiſſis perforatæ ſunt, cannalibus Narium, ultimæ ſummitates per totum, ita ut limpidum quidem. Occultent, ætheri autem facile iter tranſitibus pateat. Hinc cũ quidem redierit tener ſanguis, Aether æſtuans deſcendet tumore magno. Cum autem reſilit, iterum expirat.

Nũc narrat ũba Empedoclis, quæ ſunt obſcura, propterea, qm̃ in carmine ſcribunẽ, quę non pñt facile exponi, dicit tñ. Sic autem oĩa aĩalia hñtia ſanguinẽ & exãpeſtria reſpirant, hoc eſt inſpirãt, & expirant, ſubaudi qm̃ ipſis omnibus uenæ quę dicuntur ab eo poetice cannales carnium ſunt deficientes ſanguine, nõ oĩno illo plenæ, quæ ſecundum ultimum corpus earum.ſ. eã ſuperficiẽ, quę ad aerem tractum per nares eſt, tenduntur quaſi inundantes & intumeſcentes, quę etiam in ipſis oribus ſpiſſis, & paruis, maioribus tñ quam ſint partes aeris, perforatæ ſunt ſubaudi poris corrñdẽtibus cannalibus narium, per quæ aer trahitur, ſunt autem (ut loquit) ultimæ ſummitates per totum corpus uenarum, intra quas ſummitates pori ſunt, ita ut limpidum aerem & recẽtem trahãt detumeſcente ſanguine, & occultẽt, etheri aũt.ſ. aere calefacto facile per eaſdẽ

poroſas

potoſas ſummitates pateat iter tranſitibus, hoc eſt in ſuis regreſſibus, ideo concludit totam reſpirationem, & inqt. Hoc cum quidem redierit tener ſanguis ceſſando a tumore, ether eſtuans, hoc eſt ꝙ ęſtuabit, tumore magno & feruore ſanguinis qui ſtatim fit, deſcendet & ſubintrabit, cũ autem reſilit, et iterum exundabit, iterum expirat, et ſic fit tota reſpiratio.

Vt cum clepſydra uirguncula ludit ahena:
Quando tubum properat formoſa claudere dextra,
Et mox indit aquæ molli quæ corpore conſtat,
Nondum in uas penetrat demerſum limpha, ſed ipſam
Aeris ingreſſi per denſa foramina moles.
Arcet, dum ſtrictam illa uiam patefecerit, at mox,
Aere decedente, ſubintrat limpidus humor.

Quemadmodum cum puella Clepſydra ludens benemalleati æris. Cum quidem fiſtulæ aperturam obſtruens formoſa manu. In aquæ claræ tinxerit delicatum corpus, Neque in uas adhuc aqua ingreditur, ſed prohibet ipſam Aeris moles intro cadens ad foramina ſpiſſa, Donec releuauerit crebrum fluxum, deinde uero, Spiritu deficiente, ingreditur aqua munda.

Quod dixerat, demonſtrat per exẽplũ, & dicit. Quemadmodum cum puella clepſydra ludens, quæ eſt de ære benemalleato, nam cum puella obſtruit aperturã fiſtulę, hoc eſt os ſuperiꝰ, qđ eſt cãnę clepſydrę, obſtruit dico ſua formoſa manu, & clepſydram ſic ore obſtructam tinxerit, ac ſubmerſerit in corpus aquę clare, necꝙ adhuc tunc per illa foramina parua, quæ in fundo clepſydræ ſunt, aqua ingreditur, ſed prohibebit, ipſam aeris moles, qui intro clauſus eſt, cadens ad foramina ſpiſſa, donec releuauerit ab orificio clepſydræ crebrum fluxum aeris auferẽdo formoſam manum, deinde uero, ſpiritu deficiente & exeũte a clepſydra, ingreditur aqua munda.

Contra cum fundum uaſis tenet humor aheni,
Et iam uirgo manu tubuli præcluſit hiatum,
Tunc imbrem retinet uergens intro exterus aer
Ad ſtreperi portas iſthmi, ſuprema tenendo,
Dum manus abſcedat, tum contra q̃ prius, intro
Aere prorumpente, ſubeffluit imber amœnus.
Sic tener ille liquor moti per membra cruoris,
Quando pedem referens ſubit intima, protinus alter
Aeris influxus demittitur agmine magno.
At cum ſeſe effert, tum rurſum expirat abunde.
Hæc ille, de reſpiratione prodidit.

Eodem aũt modo cum aqua quidem occupat profunda æris, Cannali obſtructo humana manu et poro, Aether deforis intro irruens aquam prohibet. Circa portas iſthmi maleſonantis, extrema obtinens, Donec manum depoſuerit, tunc autem iterum contra quam prius: Spiritu incidente, ſubeffluit aqua munda. Similiter delicatus ſanguis exundans per membra: Cum quidẽ retroactus redierit ad intimum, Alterum mox reuma deſcendit tumore impetuoſo. Cum autem reſilit, iterum expirat æque poſtea. Dicit igitur hæc, de reſpiratione.

Applicat nũc exemplũ, & dicit. Eodẽ aũt modo ſubaudi eſt de reſpiratione, ſicut eſt, cũ aquã qdẽ occupat profundum æris, tãgendo illius foramina, cannali & poro obſtructo ab humana manu, aer intro exiſtens irruens deforis quicqd ſibi occurrit, prohibet aquam circa portas obtinens extrema iſthmi maleſonantis, hoc eſt clepſydræ. Sũpſit enim iſthmũ, pro clepſydra, nã iſthmus apud Ouidium ea terrę ſtructura eſt, quę iter porrigit in duo maria, inquit enĩ. Qua duo porrectus lõge freta diſtinet iſthmos. De iſthmo aũt ad Põponium, quare dicit, ꝙ aer prohibet aquam exñtẽ ad portas & foramina iſthmi, donec puella manũ depoſuerit, tũc aũt hoc eſt, quãprimum aũt manus cedit, ſpiritu incidente extra, per portas illas ſubeffluit & intrat aqua munda. Silr delicatus ſanguis exundans per mẽbra ſubaudi prohibet aerem intrare, ſed cum retractus redierit ad intimum ueone depoñẽdo tumorem, tumore impetuoſo mox alterum reuma, hoc eſt alter fluxus aeris deſcendit, & fit inſpiratio, cum autẽ reſilit, & iterum intumeſcit ſanguis, reuma aquæ poſtea hoc eſt aer poſtea expirat extra, ſumpſit.n. aquam pro aere de licentia poetica. Tũc epilogat & inquit. Dicit igĩ hæc Empedo. de reſpiratione, & his carminibus, ubi aduerte multa uera metaphorice, ac improprie accepiſſe Empedo et multa ad ſonoram orationem, de licentia & uſu orationis poeticæ, Verũ hęc eſt ſumma opinionis.

At quæ per arteriam aperte reſpirant, per os ſimul & per nares reſpirare ſolent, ut diximus.

Reſpirant autem quemadmodum diximus, manifeſte reſpirantia per arteriã, & per os ſimul, & per nares.

Narrata poſitione, & ỹbis Empedoclis, nũc uult reprobare illam, & ſupponit primo, ꝙ aïalia quæ per arteriã reſpirãt. ſimul & ſemel per os & nares reſpirãt, hoc tanquã per ſe notum ſomit, & ratione patet, qm̃ arteria terminat ad nares & ad os ſimul.

Quare ſi de hac reſpiratione loquatur, ſcrutari neceſſe eſt quo pacto illi dicta cauſa accommodari poſſit, nam econtrario agi uidetur. Siquidem homines, locum cui reſpirandi munus delegatum eſt perinde ut folles in officinis ferrarijs attollendo, reſpirant, quãquã conſentaneum erat, ut calor attolleret, & ſanguis caloris locum occuparet. Eundem uero ut ibi folles deprimendo atq; profocando, expirant.

Quare ſiquidem de hac reſpiratione dicit, neceſſariũ eſt quærere quõ congruit dicta ratio cauſæ, uidetur enim contrariũ accidere. Eleuantes enim locum quemadmodum folles in ærarijs, reſpirant, attollere aũt calidum, rationabile, habere autem ſanguinem, calidi locum. Cõprimentes autẽ & deponentes, quemadmodum ibi folles, expirant.

Cum ſumpſit reſpirationem, p nares fieri p arteriã, qm̃ ſimul fit cum ea, quę fit per os, nũc reprobat opinionem, & proponit q̃õẽ circa eiꝰ opinionẽ primo, & dicit. Quare ſiquidem de hac reſpiratione dicit. ſ. quę fit p arteriam, ut acceptum eſt in ſuppõne, neceſſarium eſt quęrere quõ ratio cauſæ quæ dicta eſt ab eo, congruat, his, quę ſubaudi uidemus. & exponit illa, & dicit. Quia vr̃ cõtrariũ accidere, nam nos eleuantes locum. ſ. pectus ad eleuationẽ pulmonis, quemadmodum, qui folles eleuant in ęrarijs, reſpirant, & probat hoc eſſe rationabile: qm̃ calidum eleuari ſurſum, ut intret frigidum eſt ratiõabile, ſed ſanguis habet calidi locum, ergo rationabile eſt ipſuz eleuari ut intret frigidum pro refrigerio, unde dicit Et ſumit autem pro cauſali nota hoc pacto, qm̃ calidum attollere, & ſurſum eleuari rõnabile eſt. Secundum ſubaudi manifeſtum eſt ſanguinem habere locum & naturam calidi, ergo eſt rationabile ipſum eleuari ut ſubintret aer frigidus pro refrigeratione, quare non bene dixit de inſpiratione, deinde oñdit ꝙ nec bene dixit de expiratione, & dicit. Cõprimentes autẽ homines & deponentes deorſum pectus ad deſcenſum pulmonis expirant, quemadmodum ibi in ęrarijs cõprimentes folles, et ſic erraũt de expiratione.

Verum folles non per eundem locum aerem excipiunt & regerunt, reſpirantes uero per eundem.

Verumtamen ibi quidem non ſecundum idem ſuſcipiunt aerem & iterum emittunt, reſpirantes aũt ſecundum idem.

Quia comparauit reſpirationem ei tractioni quæ fit p folles, ponit aliquã drĩam, & dicit. Verũtñ ibi qdẽ. ſ. in follibus ſuſcipiunt aerem, & iterum emittũt nõ ſm idẽ foramen, qm̃ p unum trahitur, per alterũ expellitur. Expellit

protractæ omnes exiſtunt } qm̃ de tõne originis eſt, ut ultra ipſum nõ ſe extẽdat originatum, ſed ut ab ipſo in cuncta alia deriuetur, & quia uenę nõ penetrãt cor, ſed ꝓcedũt a cordę ad ſingulas corporis partes, ideo dixit uenarum principium & originem eſſe cor.

Ceteræ igitur uires animæ, ſine uegetali eſſe nequeunt, quã obrem, dictum iam eſt lr. libris de anima. Vegetalis uero, ſine igni naturali, in hac enim parte, natura eam igniuit.

Alias igitur uirtutes animæ, impoſsibile exiſtere ſine nutritius, propter quam autem cauſam dictum eſt priae in iis quæ de anima. Hanc autem, ſine naturali igne, in hoc enim natura igniuit ipſam.

Infert ex dictis corollarium obiter occurrens, dico obiter occurrens, qm̃ non facit ad factum, ſed breuitate doctrinæ hic permiſcet, & debet legi a primo ad ultimũ hoc pacto, aliæ uirtutes aię, ut intellectiua & ſenſitiua nõ pñt eſſe ſine nutritiua, ut patet ĩ libro de anima, ubi dictũ eſt, ꝙ bene nutritiua eſſe poteſt in aliquo ſine illis, illæ autem nulli ineſſe poſſunt ſine nutritiua. Intellectiua quidem nõ poteſt eſſe ſine ſenſitiua, quoniam non eſt intelligere ſine ſenſu, ergo nec intellectiuum ſine ſenſitiuo, ſenſitiua uero non ſine nutritiua, quoniam nõ eſt ſenſitiuum quin uiuat, ergo nec intellectiua, nec ſenſitiua eſt ſine nutritiua. Hanc autem. ſ. nutritiuam ſine naturali igne ſubaudi impoſsibile eſt eſſe. In hoc enim. ſ. naturali igne natura igniuit ipſam, hoc eſt conſtituit, & formauit eam, ergo a primo ad ultimum alię aię uirtutes nõ pñt eſſe ſine naturali calido, hoc eſt corollarium obiter interſectum.

Corrumpitur autem ignis, ut antea dictũ eſt: aut marcore, aut extinctu. Extinctu qdẽ, à cõtrariis. Quãobrẽ, et uniuerſus & ocyus adhuc diſtractus, ambiente frigore extingui conſueuit. Hæc igitur corruptio, uiolenta ex æquo in inanimis & animatis eſt etenim animal cum gladiis ſecatur, & nimio frigore concreſcit, emoritur. Marcore autem, copia caloris. Si enim circũfuſus aer immodice caleat, & ignis non capiat alimentum, tum igni obuenit ut non à frigore ſuperatus, ſed marcore debilitatus aboleatur.

Corruptio autem ignis, quemadmodum dictum eſt prius, extinctio & marcor. Extinctio quidem, quæ à cõtrariis. Quapropter, & ſubito à continentis frigiditate, & celerius adhuc extinguitur diſtractus. Hæc igitur corruptio, uiolẽta, ſimiliter in inanimatis & animatis eſt, etenim organis diuiſo animali, & congelato propter frigoris excellentiam, moriuntur. Marcor autem, propter multitudinẽ caliditatis. Etenim ſi excedat quod in circuitu calidum, & alimentum non accipiat, corrumpitur quod ignitum, non infrigidatum, ſed marcorem paſſum.

Tertio repetit diſtinctionem corruptionis, ut ex hac repetat, & concludat neceſsitatem refrigerationis, & dicit. Corruptio autem ignis (ut dictum eſt prius libro proximo) duplex eſt extinctio, & marcor, & exponit ambas, & dicit. Extinctio quidẽ ignis ea eſt, quæ fit a contrariis, ut a frigido. Inde concludit, quòd hæc uelociter fit, & dicit. Quapropter, & ſubito a continentis frigiditate fit, quando ſcilicet eſt excellens & multum exuperans, & lõge celerius adhuc extinguitur ignis, cum diſtractus, & rarefactus obtinetur a frigido continentis. Tunc curſus cõcludit quòd hæc corruptio ſit uiolenta, & inquit. Hęc igitur corruptio uiolenta eſt, & non modo in rebus inanimatis, ut in elementis, ſed etiam in rebus animatis, ut in animalibus & plantis. Cuius cauſam affert, quoniam animali unoquoque ſecundum organa diuiſo, & unoquoque congelato, propter frigoris excellentiam, moriuntur animalia omnia. Quo uero ad rem attinet, debes ſcire quòd calidum (ut dictum eſt) bifariam a contrario corrumpitur, uno modo quatenus frigidum agit in humidum ipſum inſpiſſando, & ſic eſt cauſa, ut pereat calidum ſuffocatum ab humido. Aut quatenus per antiperiſtaſim fortificat calidum, quod quidem fortificatum conſumit ſuum humidum, quod erat eius pabulum, quo conſumpto calidũ corrumpitur, & utroque modo tam inanimata quam animalia pereunt. Videmus enim cum animalia diuidũtur in partes organicas, infrigidari, & ſic mori ipſum & eius partes hæc de extinctione. Deinde manifeſtat marcorem, & dicit. Marcor autem, propter multitudinem caliditatis ſubaudi accidit aliquando, & non tantum propter hoc, ſed etiam propter paulatinam exiccationem humidi, & paulatinam infrigidationem calidi, quę eſt ſeneſcere. Quod autem accidat marcor congregato calido, probat, & dicit. Etenim ſi calidum quod eſt in circuitu excedat, ut in ęſtate, & animal uel planta nõ accipiat alimentum, quo refrigeretur (ut dictum eſt proximo libello) id quod ignitum eſt intus corrumpitur, non quidem extinctum & infrigidatum, ſed marcorem paſſum, hoc eſt corruptionem, quæ nõ eſt a contrario, ſed uia ſuffocationis.

Quare neceſſarium eſt ut refrigeratio adhibeatur, ſi ſeruari debeat, ea enim, contra hanc corruptionẽ auxilio eſt.

Quare neceſſe eſt fieri refrigerationem, ſi debeat ſalutẽ adipiſci, hoc. n. auxiliatur ad hanc corruptionem.

Nunc repetit, & concludit ex dictis neceſsitatem refrigerationis, & dicit. Quare ſi debeat calidum ſalutem adipiſci neceſſe eſt refrigerationem eſſe in omni uiuente. Cuius cauſam dicit. Hoc enim ſcilicet refrigeratio auxiliaẽ ad hãc corruptionem, hoc eſt contra hanc corruptionem quæ eſt ſuffocatio, & dixit { ſi debeat ſalutem adipiſci } qm̃ refrigeratio non eſt ſimpliciter neceſſaria, ſed ex ſuppoſitione, ſi calĩm debeat ſalutẽ adipiſci.

Sed cum animalium alia aquatilia ſint, alia in terra degũt, inter hæc quæ parua admodum ſunt, quæq; ſanguine carent, ea continẽte uel aere uel aqua ſatis refrigerari poſſunt ad hãc corruptionem euitandam, nam cum calorem habeant exiguũ modico egent auxilio. Quamobrem, & his fere omnibus uita breui temporis ſpatio præſcribitur, utroq; enim, ꝗ parua ſint, uergere ſolent.

Quoniam autem animalium hæc quidẽ aquatilia ſunt, hæc autem in terra faciunt conuerſationem, horum paruis quidem omnino & exanguibus facta ex cõtinente aut aqua aut aere infrigidatio, ſufficiens eſt ad auxilium corruptionis huius: modicum enim habentia calorem, modico indigent auxilio. Quapropter, & breuis uitæ fere omnia talia ſunt, ad ambo enim exiſtẽtia modicã ſortiuntur inclinationem.

His reſumptis ueluti prologuiis neceſſariis, nunc accedit ad ſuam opinionem. Vbi animaduerſione dignum qđ animalium quædam ſunt aquatilia, quædam campeſtria, & utraque alia ſunt exanguia, alia uero ſanguinem habentia & exanguia. alia ſunt breuis uitæ, alia uitę longioris. Tunc hac diuiſione ſubintellecta, ponit cõcluſiones, quarum prima eſt. animalia exanguia ſiue aquatilia ſiue campeſtria, quæ mole parua ſunt, & uitæ breuis, ex continente refrigerantur, ſiue continens ſit aer, ſiue aqua. Hãc cõcluſionem ponit, & dicit. Quoniam autem animaliũ hęc quidem aquatilia ſunt, hæc autem in terra faciunt conuerſationem, ut campeſtria, horum paruis quidem omnino mole & uita, & exanguibus refrigeratio facta ex continente, ſiue continens ſit aqua, ubi ipſa aquatilia ſunt, ſiue continens ſit aer, ubi ipſa campeſtria ſunt, ſufficiens eſt ad auxilium corruptionis huius, hoc eſt ne præter tempus celerius corrumpantur, hæc eſt concluſio. Quo uero ad uerba attinet dixit { paruis } ſcilicet corpore & uita, quoniã ut in pluribus parua animalia paruo tempore uiuunt, ut dictum eſt libro de longitudine uitę. Dixit autem { exangui-

bus } quoniam nūc loquimur in exanguibus, poſtea uero de ſanguinem habentibus. Deinde probat concluſionem, & dicit. Modicum enim habentia calorem. ſ. in quanto & quali, modico indigent auxilio refrigerationis in quanto & quali, & ſic ſufficiens uidetur refrigeratio continentis. Tacuit autem refrigerationem, quæ fit per aſſumptionem nutrimenti, quoniam illa intelligitur in omni uiuente, expreſſit autem, eam, quæ non eſt æqualis in omni uiuente. Secundo idem probat ex eo quia tali animalia ſunt breuis uitæ, & ſic cum ſint breuis uitæ, & parui caloris, paruo egent auxilio. Quo autem ad contextum uerborum lege, quapropter pro pręterea, hoc pacto, pręterea, & breuis uitæ fere omnia talia exanguia & parua animalia ſunt, ergo & paruo auxilio refrigerationis indigēt, quoniam ad ambo exiſtentia parua ſcilicet ad uitam & ad calidū ſortiuntur etiam modicam inclinationem, hoc eſt paruū auxiliū, quo ipſa indigent ad uiuendum. Dixit autem { & breuis uitæ fere omnia talia ſunt } propter apes, quæ ſunt paruæ & exangues, & tamen uiuunt longam uitam ſcilicet ſeptem annis, quoniam habent calidum & humidum bene proportionatum ut libro de longitudine dictum eſt, & dicemus.

Quæcūq; autem ex inſectorum genere uiuaciora ſunt (inſecta enim omnia, ſanguine carent) his corpus ſub ſepto trāſuerſo præcinctum diſtinguitur, ut per membranam ſubtiliuſculam refrigerentur, nam quę calidiora ſunt, ampliori refrigeratione indigent, ut apes, quædam enim apes, ſeptenos annos uiuūt. Et etiam cætera quæcūq; bombos edunt, ut ueſpæ, ſcarabei, & cicadæ, nam murmur illud, ſpiritu, dum quaſi anhelant, ciere ſolent.

Quæcūq; aūt longioris uitæ entomorum (exanguia enim ſunt, omnia entoma) his ſub diazomate diuiſum eſt, ut per ſubtiliorem exiſtentem pelliculam infrigidentur, magis enim exiſtentia calida, ampliori indigent refrigeratione, uelut apes, apum enim quædam, uiuunt etiam ſeptem annis. Et alia autem quæcūq; ſonant, ut ueſpæ, & melolonthæ, & cicadæ, etenim ſonum faciunt, ſpiritu, uelut anhelantia,

Cum egiſſet de modo refrigerandi proprio animalibus entomis, quæ ſunt uitæ breuis, nunc agit de refrigeratione, quæ propria eſt entomis, quæ ſunt longioris uitę & ponit ſecundam concluſionem ſcilicet ꝙ entoma longioris uitæ egent refrigeratione quæ fit motu mēbranę, & dicit. Quæcūq; autem entomorum ſunt lōgioris uitæ, & ſubaudi exanguia, dico ſubaudi ex ā guis, qa omnia entoma ſunt exanguia, his ſub diaçomate diuiſum eſt. Eſt enim in toto ſepto tranſuerſo membrana quędā, per q̄ in ipſis aialib⁹ naturalia mēbra a ſpiritualibus diuiſa ſunt, ut per talē pelliculā ſubtiliorem exiſtentē infrigidentur. In hac pte. n. attingit aer, & eā infrigidat, hæc aūt infrigidata infrigidat aliā partem, et illa alia uſq; ad eam partem, quę eſt caloris fons. Et uolentia adhuc hr̄e maiorē refrigerationem mouent illam pelliculam agitando eam ualociter ad aerem, ut inde refrigerentur magis, nam licet motus calorem efficiat, aer tamen ſi quieſceret iuxta illam pelliculam, calefieret ab ipſo animal, & ſic per illum non amplius refrigeraret, quia uero per illum motum aer calefactus ab animali repellitur, & recens aduenit, inde ex motu aeris refrigeratio fit, hinc cicadæ cum cantant, mouentur fortiter ſecundum partem inferiorem, ut ex motu aeris, & illius frequēti innouatione, refrigerētur. Quod uero huiuſmodi animalia egeant hac maiori refrigeratione quā entoma, quę parua ſunt, & breuis uitæ, probat Ariſt. & dicit. Magis enim exiſtentia calida hæc quæ ſunt longioris uitæ, ampliori indigent refrigeratione, & ſic non ſolum per ipſum cōtinēs, ſed etiam per mēbranæ motum, & refrigerationem refrigerantur, uelut apes, quæ ſunt lōgioris uitæ quā animalia illa parua, de quibus diximus, nam (ut, inquit) quædam apum uiuunt etiam ſeptem annis, & quandoque decem, ut Plinius inquit. Et non ſolum apes indigent huiuſmodi refrigeratione maiore, ſed etiā alia quęcūq; ſonāt, ut ueſpę, & melolonthæ, & cicadæ. Quo uero ad ꝟba attinet, diaçoma græce, latinę ſubcinctoriū, uel ſeptū trāſuerſum, nā eſt locus, quo ſpiritualia a naturalibus diuiduntur. Melolonthę ꝟo, ſcarabei dicuntur, qui etiam galleucę appellari ſolent. Quod autem mēbrana illa moueatur, probat, & dicit. Etenim ſonum faciunt, ſpiritu mouente illam membranam, uelut anhelantia, quæ mouent pulmonem, ita enī hęc dilatant, & conſtringūt hanc membranam ſpiritu innato, qui a fonte caloris oritur, ſicut animalia habētia ſanguinem dilatant, & conſtringunt pulmonem, uerum habentia ſanguinem trahunt aerem ab extra ad pulmonem, hæc trahūt aerem ab extra ad mēbranam.

Eo enim ſpiritu qui in ipſo ſepto tranſuerſo inſitus eſt, dum ſeſe attollit ac per uices ſubſidet, attritum ad membranam fieri contingit, ſiquidem ea hunc locum mouent, ſicut quæ ſpiritū extrinſecus trahunt, pulmonem thoracem, & piſces, brāchijs caput agitant, haud enim magnopere ſecius euenit, atq; ſiquis aliqua ex ijs quæ ſpirant ſuffocare nitatur, ore compreſſo obturatoq;, etenim hæc, pulmonis opera pectus attollent. Verū eiuſmodi motu hæc ſatis refrigerari non pñt, illa poſſunt.

In ipſo enim ſuccinctorio inſito ſpiritu eleuato & depreſſo, accidit ad pelliculam fieri detritionem, mouēt enim locum hūc, quemadmodum reſpirantia deforis pulmone, & piſces branchijs, ſimile enim accidit, atq; ſi quis aliqua reſpirantium ſuffocet, os tenens, etenim hæc, faciunt pulmone eleuationem hāc. Sed his quidem, non ſufficientem facit talis motus refrigerationem, illis autem ſufficientem.

Accepit duo, primum ꝙ membrana illa p quam refrigerant, mouetur motu dilatationis & conſtrictionis, ut refrigerentur animalia innouatione aeris membranam continentis (ut dictum eſt.) Secundo accepit motu aeris innati ad membranam illam percutientis fieri bōbum. Ariſtoteles ergo hæc duo declarat, & primo qūo mouetur hæc membrana & a quo, & dicit, & continuetur ſic bene diximus membranam moueri dilatatione & conſtrictione, nā in ipſo ſubcinctorio, inſito ſpiritu eleuato quaſi intumeſcēte, & depręſſo quaſi conſtricto, accidit ad pelliculam fieri attritionē. Exponit autem modum motus, & dicit. Mouent enim hunc locum inſecta dilatatione & conſtrictione ſpiritus, quemadmodum reſpirantia deforis mouent locū exteriorem pulmonē, & piſces branchijs. Et per inſpirātia intelligit refrigerata deforis, tā quę aerem, q̄ quę aqua refrigerantur, hæc enim mouent locū exteriorem campeſtria quidem pulmone, piſces ꝟo branchijs. Exponit quæ dixit per exemplum & dicit, ꝙ accidit ſiſe in huiuſmodi entomis ueluti, ſi in aquis exiſtens aliquod animalium reſpirantium intendens euitarē ſuffocationem claudēdo os, & nares, eleuet pulmonem & pectus propter refrigerationis indigentiam, unde dicit. Simile enim accidit, atq; ſi qs ſuffocet aliqua animalia de numero reſpirātium tenēs ora eorum ſub aquis. Etenim hæc animalia uolētia euitare ſuffocationem, pulmone dilatato intus, ut refrigerentur, faciunt hanc eleuationem, quam uidētur facere inſecta pro refrigeratione. Verum (ut inquit) differentia eſt, quoniā his quidem, quorum os ſubmerſum tenetur in aquis, talis motus pulmonis non facit ſufficientem refrigerationem, motus uero membranæ factus a ſpiritu innato illis inſectis refrigerationem facit ſufficiētem, qm̄ inſecta ſunt minus calida, illa uero calidiora.

Atq; attritu ſpiritus ad membranam ſtrepitum ædunt, ſicut diximus, haud diſſimilem ei quem pueri per arundines perforatas ſuperpoſita tenui mēbrana emittūt, ob id enim, & cicadæ illæ quæ canunt, canere ſolent, ſunt enim calidiores, & ſub præcinctu diuiduæ, quæ aūt non canunt, indiuiduæ.

Et concuſſione

Et concuſſione ad pelliculam faciunt bombum, quemadmodum diximus: qualem per calamos perforatos pueri, quando ſuperpoſuerunt pelliculam ſubtilem. propter hoc enim: & cicadarum cantantes, cantant. calidiores enim ſunt: & diuiſum eſt ipſis ſub ſubcinctorio. non cantantibus autem: hoc eſt non ſciſſum.

Nunc declarat ſecundum. ſ. quomodo motu ſpiritus innati ad membranam ſecundum dilatationem & cōſtrictionem fit bombus, & dicit. Et concusſione ſpiritus ad pelliculam hęc animalia faciunt bombum, ut dictum eſt, qualem per calamos perforatos faciunt pueri, quando orificĳs illorum, ſuperpoſuerint pelliculam ſubtilem: pueri enim ſufflantes per perforatas arundines tenui membrana ſuperpoſita, coopertoa, bombum faciūt ſonorum: propter hoc enim & cicadarum, quæ cātant, hoc pacto cantant: ſunt enim cicadæ calidiores, ſignū autem: quia, ut refrigerentur in cantu: mouent partē inferiorem, & propter hoc diuiſum eſt ipſis ſubcinctorium: non cantātibus aūt, hoc non eſt ſciſſum. Quo uero ad uerba attinet, aīaduerte ꝙ uerba illa {non cātantibus autem} poſſunt referri ad cicadas, ita ut duplex ſit cicadarum genus alterū cantantium, & hæ habent ſeptum tranſuerſum, alterum non cantantium, & tales uult non habere ſeptum trāſuerſum: uel poſſunt referri ad alia inſecta, ut ſit ſenſus, inſectis autem non cantantibus ut muſcæ. & formicæ, & id genus, hoc ſeptum tranſuerſum non eſt ſciſſum. Animaduerte ſecundum Themiſtium libro primo de ſomno cap. 11. quòd inſectorum quædam bombum ædunt cum aerem innatū terunt ad pelliculam, ut cicadę & apes commouent: quędam bombum ædunt attritione aeris exterioris percutientis ad membranam: quędam (ut aliĳ dicunt) ſonant cum terunt aerem exteriorem alis, ut apparet in muſca, quæ cum per unam alam tenetur ſonat per aliam, quæ in aere mouetur.

Quinetiam e ſanguineis, & pulmonem quidem habentibus ſed parum ſanguinis nactum fungoſumque: nonnulla irreſpiranter longo temporis ſpatio uiuere poſſunt. quòd eorum pulmo multum attollatur: cum parum ſanguinis ac humoris contineat. quandoquidem propria pulmonis agitatio: ad longum tempus ſatis refrigerare poteſt. Tandem uero non poſſunt: ſed ſuffocantur non reſpirando, quemadmodum etiam ante diximus. Ea enim corruptio quæ marcore ob refrigerationis penuriam fit: ſuffocatio uocari ſolet. & quæ ita intereunt: ea ſuffocari dicimus.

Et ſanguinem autem habentium, & pulmonem habentium: pauci autem ſanguinis habentium & inanem: quædam horum multo tempore poſſunt ſine reſpiratione uiuere. quia pulmo eleuationem habet multam: paucum habens ſanguinem & humidum. proprius enim motus: ad multum tempus ſufficit refrigerans. Tandem autem non poſſunt: ſed ſuffocantur non reſpirantia, quemadmodum dictum eſt & prius. Marcoris enim, quæ propter non refrigerationem corruptio: uocatur ſuffocatio. & ſic corrupta: ſuffocari dicimus.

Hic declarat, quod quædam animalia reſpirantia diu poſſunt uiuere ſine reſpiratione. Sed unde ad declarādum hoc ueniat, & quam ob cauſam cum loquatur de inſectis interponat de ſanguineis, non eſt clara ratio. Aluernus Philoſophiæ peripateticæ non ignarus, ait Ariſtotelem uenire ad hoc, ut compleat declarationem eius, quod ſuperius cœpit in principio libri, cum dixit. Aliqua minus reſpirare. Quod non mihi placet, quoniam non eſt conſuetudo Ariſtotelis poſt tantum interuallum redire, & potiſſimum interponendo inter ſermonem unum, qui eſt de una re: ut patet his, qui legerunt Ariſtotelis libros. melius igitur uidetur eſſe dicendum quod cum cœpit dicere de refrigeratione, & proceſſit augēdo in animalibus reſpirationem. Dixit enim ꝙ quædam refrigerantur continente tātum: quoniam modici caloris ſunt: quædam refrigerātur membrana, quoniam maioris calidi ſunt: nunc ponit, quæ adhuc maiore refrigeratione indigent, & ſunt ea: quæ ſanguinem habēt, & pulmonem, uerum ſunt pauci ſanguinis, & pulmonem habent parum ſanguineum.

Et hæc eſt tertia concluſio ꝙ animalia ſanguinea: quę tamen pulmonem pauci ſanguinis, & uacuum habent, indigent maiore refrigeratione quā per motum membranæ, unde dicit. Et ſanguinem autem habentium, & pulmonem habentium, ea tamen quæ habēt pulmonem pauci ſanguinis, & inanem, quoniam ſpongioſum & multarum uacuitatum: ut quæ oua pariunt, ut ranæ, & mures fluuiales, id genus, quædam horum multo tempore poſſunt ſine reſpiratione uiuere, & dicit {quædam horum} quoniam non niſi illa de numero horum: que oua pariūt, quæq; pulmonem habent fungoſum: ut dictum eſt ſuperius. Cuius cauſam dicit, quia pulmo horum parum ſanguinis & humoris habens eleuationem habet multā propter eius ſpongioſitatem, cauſa autem, quoniam motus proprius pulmonis ſine tractione noui aeris ad multum tempus eſt ſufficiens refrigerare. Et ne quis dicat cur pro toto uitæ tempore non ſufficit una reſpiratio, propterea dicit. Tādem autem pro toto uitæ tempore non poſſunt, ſed ſi diutius teneantur in aquis non reſpirantia ſuffocantur: ut dictum eſt prius. Dictum eſt enim ſuperius, ꝙ ea marcoris corruptio, quæ fit propter refrigerationis carentiam: uocatur ſuffocatio, & ea: quæ ſic corrumpūtur ſine refrigeratione ſuffocari dicimus. Quo ad uerba attinet, ſuffocatio græce eſt, πνῖξις, eſt autem ſuffocari obſtrictis faucibus ſpiritum præcludere, unde Ouidius. Suffocent animam dira uenena suā. deducitur autem a ſub ꝙ faux. Melius autē ſuffocari deducitur a ſub, & foco, quaſi ſub foco focum adhuc addere: quotiens enim calido additur calidum animal ſuffocatur, additur autē calidum calido, cum non conuenienter animalis præcordia refrigerantur: & dicit ea marcoris ſpecies, quę fit per carentiam refrigerationis, quoniam duplex eſt marcoris ſpecies, altera ſubitanea quæ dicitur ſuffocatio: & hęc fit carentia refrigerationis, altera fit paulatine, & hæc dicitur naturalis corruptio (ut dictum eſt) quoniam fit per paulatinam humidi exiccationem.

Porro inſecta non ſpirare dictum quidem eſt etiam prius: ſed hoc apertum uel in puſillis eſt, ut muſcis & apibus. quippe quæ diu in humore ſupernatant: niſi frigidus admodū, aut calidus ſit. atqui quæ uireis habent exiguas: crebriorem ſibi requirunt ſpirationem. Verum ſimul ac uēter aqua oppletur, & humor corrumpitur quem ſeptum tranſuerſum continet: ea intereunt, & ſuffocari dicuntur. Vnde etiam fit, ut ſi diutile cinere operiantur, poſtea reſurgant reuiuiſcantq;.

Quòd autem non reſpirant entoma animalium, dictum quidem eſt & prius: manifeſtū autem eſt & in paruis animalibus, puta muſcis & apibus. in humidis enim multo tempore innatant: ſi nō ualde ſit calidū, aut frigidum. quāuis modicā habentia uirtutē: ſpiſſius exigunt reſpirare. Sed corrūpuntur hæc, et dicūtur ſuffocari: repleto uētre, & corrupto humido qđ in ſuo cinctorio. Quapropter: & in cinere demorata, reſurgunt.

Quia accepit entoma non reſpirare, ſed refrigerari dilatatione, & cōſtrictione membranæ ad aerem exteriorem, hoc declarat in aliquibus: & dicit. Quòd autem non reſpirant entoma animalium, dictum quidem eſt & prius. Manifeſtum autē eſt & in paruis animalibus, ut in muſcis & apibus: quoniam in humido multo tempore innatant modo humidum nec ualde calidum, nec ualde frigidum ſit. quoniam ubi eſſet aut calidum ualde, aut frigidum ualde morerētur in humido: approbat ſignum & dicit, ſubaudi dico ꝙ non reſpirant, quoniam quāuis ſine habentia uirtutem ſpiſſius exigerēt reſpirare quā tempus eſſet in quo

in humido detinentur:quantumuis enim parum reſpirantia,non poſſent iamdiu in humido ſtare ſine reſpiratione. Sed dices hæc in humido uidentur corrupta,ergo reſpirare. Reſpondet,ꝙ hæc corrumpuntur, & dicuntur ſuffocari repleto uẽtre, & corrupto humido qđ in ſuccinctorio eſt , ſubaudiendum ſed in humido non ſemper corrumpitur humidum nec ſcinditur ſuccinctorium, ſed quandoq; humectatur nimis pellicula , & inde hebetatur calidum & uidentur mortua:ſignum autem,quoniam & in cinere demorata , reſurgunt. Quo uero ad contextum attinet, Ariſtoteles primo ponit dubitationem & inquit. Sed corrumpuntur hęc in humido , & dicuntur ſuffocari repleto uentre ſuperflua humiditate.& corrupto humido, hoc eſt ſpiritu quod eſt in ſuccinctorio:ergo reſpirãt. quoniam ſi non reſpirarent non morerentur in humido : uult ſubaudiendum eſſe reſpirationem,quòd ſcilicet non ſemper moriuntur in humido,niſi in caſu : quo pellicula ſcinderetur, & humidum innatum corrumperetur , aliquando tamen membrana humectatur,& calidum hebetatur: & uidentur mortua: ꝙ declarat,& dicit. Quapropter & in cinere demorata,reſurgunt.

Quinetiam e genere aquatili : quæ ſanguine carent,ea diutius in aere uiuunt , quàm quæ ſanguine prædita mare recipiunt.ut piſces.nam quia parum caloris obtinẽt : aere ſatis ad longum tempus refrigerantur,ut cruſtacea & polypi. Non tamen ad poſtremum uiuere ſufficiunt:propterea quòd exiguum calorem habeant. quandoquidem & piſcium plurimi in terra, ſed immobiles,uiuũt: & defoßi reperiuntur. quæ enim nullum prorſus,aut certe exanguem habent pulmonem: ea refrigeratione minus indigent. De ijs igitur quæ ſanguine carent , alijs continentem aerem,alijs humorem auxilio eſſe ut uitam tueantur & conſeruent:dictum eſt.

Et eorum autem quæ in humido uiuunt : quæcunque exanguia, pluri tempore uiuunt in aere, ſanguinem habentibus & ſuſcipientibus mare , utputa piſcibus . propterea enim quòd habent modicum calidum:aer eſt ſufficiens ad multum tempus refrigerare,utputa malacoſtracis & polypodibus. Non tamen *in finem ſufficiunt ad uiuendum: quia ſunt pauci caloris. quoniam & piſcium multi uiuunt in terra , immobiles tamen : & inueniuntur defoßi. quæcunque enim non totaliter habent pulmonem,aut exãguem:minus indigent refrigeratione. De exanguibus igitur,quòd his quidem continens aer, his autem humidum auxiliatur ad uitam:dictum eſt.*

Obiter ad dicta comparat aquatilia exanguia ad aquatilia ſanguinea,& dicit. Et eorum quę in humido uiuunt, ut aquatilia quæcunq; exanguia ſunt, pluri tẽpore uiuunt in aere,ſanguinem habẽtibus,quæ mare ſuſcipiunt,& habitant,ut ſunt piſces:& ſic habetur quaſi quarta concluſio.Cuius etiam cauſam affert,& dicit.Propterea enim ꝙ habeant modicum calidum, cum ſint exãguia, aer eſt ſufficiens ad multum tempus illa refrigerare,utputa malacoſtracis,ut locuſtis & gammaris,& polypodibus, non tamen ita ſufficiens ,ut totam uitam quæ ſibi ſecundum ſpeciem data eſt,in aere agere poſſint,quamuis ſint pauci caloris. Et ꝙ ita ſit probat per aliud , quoniam & piſcium multi uiuunt in terra ſub foſſi,immobiles tamen, nõ enim poſſunt moueri per uiſcera terræ:cuius ſignum eſt quoniã inueniuntur defoſſi in multis terræ partibus , in quibus ſunt apti uiuere : ibi enim naſcuntur ex putrefactione. & ibi uiuunt,quod non eſſet niſi poſſent refrigerari per aliud quàm per aquam. Et cauſam affert, & dicit. Quęcunque enim non omnino habẽt pulmonem, aut ſi habent, habẽt exanguem minus indiget refrigeratione , & ſic cum tales piſces non habeant omnino pulmonem , uidentur poſſe uiuere ſine refrigeratione aquę. Tunc epilogat & dicit. De exanguibus igitur , ꝙ his quidem continens aer , his autem humidum auxiliatur ad uitam. Manifeſtum eſt , & dictum eſt.

At ex ijs quæ ſanguine prædita ſunt, & cor habent : quæ pulmonem ſortiuntur,omnia aerem recipiunt, & ſpiritum trahendo reddendoque refrigerantur.

Sanguinem autem habentibus , & habentibus cor : quæcunque quidem ipſorum habent pulmonem , omnia ſuſcipiunt aerem, & refrigerationem faciunt per reſpirationem & expirationem.

Hactenus de refrigeratione exanguium : nunc proficiſcitur ad refrigerationem habentium ſanguinẽ: ubi attentione dignum eſt, quæ ſanguinem habent , omnia habere uenas & cor : uenas quidem, ut conceptacula ſanguinis: cor uero,ut principium & originem uenarũ & ſanguinis. Verum ea quæ habent cor, ſanguinem, & uenas, alia habent pulmonem,alia habent brãchias. quæ ſunt loco pulmonis. Tunc his acceptis, ponit primam concluſionẽm, & eſt hæc,quęcunq; habẽtium cor & ſanguinem, habẽt pulmonem,omnia hæc reſpirant. hoc eſt expirant, & inſpirant. Primo ergo ponit cõcluſionem. ſecundo exponit quę habentium ſanguinem pulmonem habent. De prima parte dicit. Sanguinem autem habentibus,& habentibus cor. hoc eſt,cum quęcunq; habẽt ſanguinem,habeãt cor, quęcunq; quidem ipſorum habent pulmonem , omnia ſuſcipiunt aerem, & omnia refrigerationem faciunt per reſpirationem, quę eſt aeris tractio : & per expirationem, quæ eſt aeris expulſio.

Quare aſa lia habẽtia cor & ſanguinẽ per aerẽ refrigerantur,

Hanc concluſionem Ariſtoteles non probat hic, ſed ex dictis probata eſt,quoniam quæcunque animalia cor & ſanguinem habent , multam habent caliditatem , ergo multa egent refrigeratione , multa autem refrigeratio eſt in magnitudine. & in numero. In numero quidem multa refrigeratio dicitur frequens, in magnitudine uero dicitur magna : ergo huiuſmodi animalia indigent frequenti & magna refrigeratione. Frequens refrigeratio non poteſt fieri per aquam:tum quia aqua non facile trahitur, nec facile expellitur:tum uel maxime,quoniam aqua non facile expanditur ſupra pulmone,neque facile readunatur,ut expellatur. Magna minime: quoniã cum pulmo ſit membrum imbecille , non pollens aquam multam non poſſet expellere propter illius pondus, & grauitatem . ergo frequens , & magna non poteſt fieri niſi per aerem , primo quia facile heret pulmoni, & præcordijs, & facile diſiungitur. Secundo quoniam minus permiſcetur ſanguini, & ſic poteſt refrigerare eum , & deinde non permiſtus ſanguini poteſt expelli. Sed dices cur in reſpirantibus refrigeratio non fit per contagionem , ueluti in piſcibus : in quibus branchiæ primo infrigidatæ, infrigidant per contagionem partes uicinæ uſque ad pręcordia . & non per ingreſſum aquę ad præcordia : ſic enim poſſet dici in reſpirantibus partes exteriores ab aqua infrigidari : deinde per contagionem omnes alias uſque ad cor. Dicẽdum (ut poſtea dicemus) quòd in animalibus quæ habent cor, & pulmonem , & ſanguinem non ſufficit infrigidatio per contagionem : quoniam ſunt hęc animalia multæ caliditatis , quæ non tam leui refrigeratione poſſunt refrigerari. Præterea hæc contagio augeret potius calidum per antiperiſtaſim : circundans enim aqua ipſum calidum reuerberaret illud ad præcordia & uoiret , & ita eſſet cauſa uelocis ſuffocationis , ut etiam experientia docet.

Dubitatio de refrigeratione ꝑ cõtagionẽ.

Pulmonem autem habent : & uiuipera intra ſe & non ſolum foris (nam chartilaginea : uiuipera quidem ſunt , ſed non intra ſe) & ouiperorum tam alata ut aues quàm corticata ut teſtudines,lacerti,ſerpentes. Verum illa,pulmonẽ habent ſanguineum:horum uero plurima,fungoſum.

Habent autem pulmonem: & animalificantia in ſeipſis & non deforis ſolum(chartilaginea enim, animaliſicãt quidẽ, ſed

non

non in ſeipſis) & ouificantiũ & pennata ut aues, & pholidota ut tortucæ & lacertæ & ſerpentes. Illa igitur ſanguineum: horum autem plurima pulmonem habent inanem.

Exponit quæ animalia pulmonẽ habent, & dicit ꝙ habent pulmonem nõ ſolum, quæ deforis pariunt, ut ouipera, ſed etiam quæ in ſeipſis fœtum gerunt in utero, ut uiuipera. onde dicit. Habent autem pulmonem, & animalificantia in ſeipſis, quæ animal ferunt, & uiuum in utero, & non ſolum quæ deforis ædũt, ut ouipera: & probat quaſi a minore, & dicit. Chartilaginea. s. ut teſtudines animalificant qdem, ſed nõ in ſeipſis, ſed oua pariunt, & hñt pulmonem, de quibus minus uideť, cum ſint frigidiora cæteris. ergo a fortiori pulmonem hñt, quæ animal pariunt: cũ ſint chartilagineis calidiora. Quo uero ad uerba attinet, animaduerſione dignum, ꝙ animalium quæ cor, & ſanguinem habent, alia dicuntur ouipera: quæ oua pariũt, & non animal in utero gerunt. Quædam dicuntur uiuipera: quæ uiuum pariunt, & animal in utero gerunt. Cauſa eſt, qm̃ quædam hñt calidum non multum, quod non ſufficeret ad digerendum cibum pro ipſis, & pro fœtu in utero exiſtente: ideo primo intra ſe ouum faciunt: deinde extra ædunt, ut ab illo animal fiat, quod ſtatim alimentum accipere poſſit. Alia hñt calidum ſufficiens ad digerendũ cibum pro ipſis, & pro fœtu in utero exiſtẽte: & hæc dicuntur uiuipera & animal gerentia & parientia. Vtraq; ergo pulmonem habere aſſerit, qm̃ in utriſq; calidum eſt, gratia cuius pulmo animalibus inditus eſt. Eſt enim nobis datum pulmo, ut calidũ ſanguineum, copioſum poſſit refrigerari motu pulmonis. In piſcibus autẽ non eſt datus, qm̃ non requirunt tãtam refrigerationem ut poſtea dicemus. Ouantium autem quædam ſunt pennata: quæ pennas habent, ut aues: quędam loco pennarum habent cortices, ut teſtudines, uel tortucæ: quæ duram habent, & lacertæ & ſerpentes, quę hñt mollem: & utraq; habent pulmonem, & hoc dicit. Et ouantium, & pennata ut aues hñt pulmonẽ, & pholidota, quæ corticata dicunť, ut tortucæ: quæ duram hñt corticem, & lacertę, & ſerpentes, & chamæleones & id genus, q̃ corticem hñt mollẽ: omnia. n. hæc pulmonem habent, qm̃ licet ſint non multum calida, tñ adeo calida ſunt, ꝙ niſi haberent pulmonem, non poſſent refrigerari: uerum in habendo pulmonem differentia eſt, nam illa quæ uiuum pariunt, & aues, ſanguineum habent, plurima uero pholidotorum pulmonem habent exãguem & ſpongioſum. Quo uero ad contextum attinet, lege igitur pro ſed: non enim tenetur illatiue: ſed aduerſatiue.

Quamobrem & ſpiratione rarius utuntur: quemadmodum dictum iam eſt. Vtuntur autem: & omnia quæcunq; uerſantur uictumq; ſumunt in aquis. ut hydrorum genus (quas quidam boas nuncupãt) & mures aquatiles, & ranæ, & crocodili, & teſtudines tam marinæ quàm terreſtres, & uituli marini quos græci uocant phocas. nã hæc & cætera id genus omnia: & pariunt in terra, & dormiunt aut in terra, aut in humore roſtro emerſo ſpirandi cauſa.

Quapropter & reſpiratione utuntur rarius: quemadmodum dictum eſt & prius. Vtuntur autem: omnia & quæcunq; morantur & faciunt uitam in aquis. puta hydrorum genus & ranarum & crocodillorum & mydes & tortucæ marinæ & terreſtres, & boues marini. omnia enim hæc & talia: pariunt in ſicco, & dormiunt aut in ſicco, aut in humido extollentia os propter reſpirationem.

Hæc põt eſſe ratio eius quod dixit a ſigno accepta, dictum eſt. n. plurima pholidotorum pulmonem hñt inanẽ, & ſpongioſum, reddit nunc ſignũ, quia uidemus ipſa uti rara reſpiratione: ut ſuperius dictum eſt. Poteſt etiam hic poni ſecunda cõcluſio: quaſi ex dictis ſequẽs: ita, ut quapropter legatur illatiue, & eſt, aĩaliũ pholidotorũ quæcũq; pulmonem inanem habent, rarius reſpiratione utunť. Sequitur autẽ hæc concluſio ex dictis qm̃ pulmo eſt pauci ſanguinis, & ſpongioſus una attractione multi aeris capax: ut dictum eſt. Exponit autem hæc, quæ pholidotorũ rarius reſpirare, & dicit. Vtuntur autẽ reſpiratione rarius, omnia & quæcunq; morantur, & faciunt uitam in aquis, ut amphibij generis. Dixit autem {omnia & quæcũq;} ad maiorem uehementiam, ut innuat efficaciam uniuerſalitatis: & exemplificat dicens, puta hydrorum genus. Eſt enim hydrus qui uulgo ſcortio aquatilis dicitur: & genꝰ ranarum, & genus crocodillorum, & mydes quæ dicuntur mures aquatiles, & fortaſſe, quæ apud nos uulgo lutriæ dicuntur, & tortucæ marinæ, q̃ omnino aquatiles dicuntur. & tortucæ terreſtres, quæ iuxta fluminum ripas ſtãt & boues marini. Omnia. n. talia (ut inquit) amphibij generis ſunt, quoniam pariunt in ſicco. & dormiunt aut in ſicco, aut in humido, & cum dormiunt in humido, extollũt os propter reſpirationem, hæc. n. omnia raro reſpirãt propter cauſam aſſignatam. Hæc de ſecunda concluſione.

Quæcunque uero branchias obtinent: omnia accipiendo aquam refrigerantur.

Quęcunque autem branchias habent: omnia refrigerantur ſuſcipientia aquam.

Hic ponitur tertia cõcluſio, & intelligitur ſic. Quæcũq; autẽ branchias hñt de numero eorum quæ ſanguinem habent, omnia refrigeranť ſuſcipiendo aquã per branchias. Hæc eſt concluſio, ſed quo modo refrigerentur per branchias, & uſquequo aqua penetret, & propter quam cauſam, poſtea dicemus: nunc ſatis ſit notaſſe concluſionem.

Branchias autem obtinent: quæ genere chartilagineo continentur, & cætera quæ pedibus carent. caret autem pedibus: genus omne piſcium. nam quæ pedes habere uidentur: eos pinnis ſimiles gerunt. At e pedatis quæ nouimus: unum tãtummodo branchiatum eſt, cordulus nomine.

Habet autem branchias: genus uocatorum chartilagineorum, & aliorum quæ ſine pedibus. ſine pedibus autem: piſces omnes. etenim quæ habent: ſecundum ſimilitudinem alarum habent. Pedes autem habẽtium: unum habet branchiam ſolum uiſorum, uocatus cordylus.

Exponit quæ animalia branchias hñt, & dicit. Habet autem branchias genus eorũ, quæ uocanť chartilaginea, ut torpedo & raia, & id genus, & eorum quę ſunt ſine pedibus. Exponit autẽ quæ ſint ſine pedibus, & dicit. Sine pedibus autem ſunt piſces omnes, etenim quæ horum animalium pedes habent, æquiuoce pedes habent, qm̃ ſecundum ſimilitudinem alarum habent. Alæ enim in piſcibus ſunt ſicut pedes in animalibus greſſibilibus, dicũturq; latine pinnæ: quas magna ex parte quaternas gerunt, ut inquit Ariſtoteles. Excipit autem ex his unum piſcem: qui ſimul habet branchias, & pedes, ut cordylus. ideo dicit. Pedes autem habentium, unũ genus tantum eorum: quæ uiſa ſunt, pedes & branchias habet, qui ſcilicet uocatur cordylus, latine etiam cordulus.

Cæterum ſimul & pulmonem & branchias habere: nullum unquam uiſum eſt. Cauſa cur ita: quòd pulmo quidem, refrigerationis eiuſce gratia ſit quæ ſpiritu fiat (uidetur enim uocatus eſſe πνεύμων, propter πνεύματος, ideſt ſpiritus, receptionem) branchiæ uero, ob eam refrigerationem quæ ab humore proueniat. porro unum inſtrumentum, ad unum utile eſt: & omnibus una refrigeratio ſufficit. Quare cum natura nihil fruſtra agere cernatur, ſi uero eſſent duo alterum fruſtra foret: ideo alia branchias habent, alia pulmonem, nullum utrunque.

Simul autem pulmonem & brãchias, nullum uiſum unquã habens. Cauſa autem, quia pulmo quidem, gratia refrigerationis a ſpiritu eſt (uidetur enim & nomen accepiſſe pulmo, pro-

pter ſuſceptionem ſpiritus) branchiæ autem, ad refrigerationem ab aqua. unam autem ad unum, opportunum organũ, & una refrigeratio ſufficiens eſt omnibus. Quare quoniã fruſtra nihil uidemus facientem naturam, duobus autem exiſtentibus alterũ utiq; eſſet fruſtra: propter hoc hæc quidem habent branchias, hæc autem pulmonem, ambo autem nullum.

Cũ demõſtraſſet quæ aĩalia pulmonẽ, quęue brãchias habeãt. & quis poſſet dubitare. utrũ reperiatur genus animaliũ habẽs utrunq;: ideo pro ſolutione dicit. Simul autẽ pulmonẽ & brãchias nullũ uiſum eſt unquã habẽs. Aſſignat autẽ cauſam, & dicit. Cauſa autẽ, quia pulmo quidẽ gratia refrigerationis a ſpiritu eſt. Per pulmonẽ enim aer trahitur ad refrigerandã cordis caliditatẽ: quod quidẽ & græcũ nomẽ indicat, dicitur enim græce πνεύμων, propter ſuſceptionẽ ſpiritus, qui dicitur πνεῦμα, quaſi pneuma ſuſſcipiẽs, brãchiæ autẽ, ad refrigerationẽ ab aqua: ſunt enim branchiæ inſtrumentũ per quod trahitur aqua. ad refrigerationẽ cordis. His definitionibus ſumptis, ſumit ſecundo ꝙ ad unã operationẽ ſufficit unũ inſtrumentũ, unde dicit. Vnũ aũt. ſ. inſtr̃m ad unũ. ſ. op⁹ opportunũ organũ eſt, & tu intellige quãdo illud eſt adęquatũ illi operi. Tũc accipit quaſi minorẽ, et dicit. Et una refrigeratio eſt unũ opus ſufficiẽs omnibus. ſ. pro ſalute, ergo pro illa ſufficit unum inſtrumentum ideo reſumens quaſi rationis uim in epilogo, inquit. Quare quoniam fruſtra nihil uidemus facientem naturã, duobus autẽ inſtrumentis exiſtentibus, alterũ utiq; eorum ad unam operationem eſſet fruſtra: inde concludit ꝙ animalium, hæc quidem habent branchias, hęc autem pulmonem, ambo autem nullum uiſum eſt animal habere. Sed occurres, quoniam ars, & natura uidetur uti pluribus inſtrumentis ad unum opus, ut faber utitur martello, & lnr ute, & tenaculis, & id genus. Cœlũ utitur luce & motu pro generatione calidi. Dicendum ꝙ nec ars, neq; natura utitur niſi uno inſtrumento ad unum opus, quando inſtrumentum eſt adęquatum artifici& operi, & unius rationis. Pluribus n. alterius rationis, & in adæquatis nihil prohibet naturã uel artem uti (ut probatum eſt) alioquin fruſtra eſſet alterum.

Cum autẽ quodq; animal ut ſit cibo indigeat, ut cõſeruetur refrigeratione, ad hoc utrũq; natura eodem utitur inſtrumẽto.

Quoniam autem ad eſſe quidem alimento indiget animaliũ unumquodq;, ad ſalutem autem refrigeratione, eodem organo utitur natura ad ambo hæc.

Sed contra dicet quis, quoniã ſi una operatio non eſt niſi unius inſtrumenti, ergo unũ inſtrumentum erit unius operationis. Reſpondet negando conſequentiam, & dicit. Quoniam autem ad eſſe quidem unumquodq; animalium indiget alimento, ad ſalutem autem, indiget refrigeratione, eodem organo utitur natura ad ambo hęc ſcilicet ipſo ore, utitur enim ore pro nutrimento, & reſpiratione: & ſic non ſequitur conſequentia.

Etenim ut in quibuſdam lingua & ad percipiendos ſapores & ad formandum ſermonem uti ſolet, ſic in ijs quæ habent pulmonem, ore tam ad cibum conficiendum quàm ad trahendũ reddendumq; ſpiritum. In ijs uero quæ neq; pulmonẽ, neq; ſpirandi uſum habent, os quidem cibi conficiendi cauſa habetur, branchiæ uero ad refrigerationem quibus ea ipſa opus eſt. Sed quo pacto uis eorum quæ modo dixi inſtrumentorum refrigerationem faciat, dicemus poſt.

Quemadmodum enim quibuſdam lingua & ad ſapores & ad interpretationem, ſic habentibus pulmonem, uocato ore & ad alimenti operationem & ad expirationem & reſpirationem. Non habentibus autem pulmonem, neq; reſpirantibus: os quidem ad operationem alimenti, ad refrigerationem autẽ indigentibus refrigeratione, branchiarum exiſtit natura. Qualiter igitur dictorum organorum uirtus facit refrigerationẽ: poſterius dicemus.

Exponit quod dixerat, & probat per ſimile in linguã, & dicit. Queadmodũ enim natura in quibuſdam animalibus utitur lingua ad ſapores diſcernẽdos, & ad interpretationẽ conceptionũ mentaliũ, ut in hominibus, ſic quoq; natura in habentibus pulmonẽ utitur eo mẽbro, quod uocatur os, & ad alimẽti operationẽ, ut. ſ. per os cibus capiatur, & in ore primo digeratur, & ad reſpirationẽ, quæ eſt inſpiratio, & expiratio. In animalibus autẽ quæ pulmonẽ non habent, nec reſpirant, os eſt inſtitutũ a natura ad operationem alimenti tantum, ut per ipſum capiatur, & primo digeratur. Ad refrigerationem autẽ in his piſcibus: q indigent refrigeratione, ordinata exiſtit branchiarũ natura, & quoniã non paret modus quo modo per pulmonẽ, & quo modo per branchias fiat refrigeratio, ideo dicit. Qualiter igitur dictorum organorum uirtus, ſcilicet pulmonis & branchiorum facit refrigerationẽ, poſterius dicemus. Quo uero ad contextũ orationis attinet, ſumpſit igitur, pro ſed, ut patet.

Plane ne quod obſtaculum cibo ingerendo ingruat: ſimiliter & ſpirantibus & ſuſcipientibus humorem accidit.

Ad non impediendum autem alimentum: ſimiliter & reſpirantibus accidit, & ſuſcipientibus humidum.

Sed contra quæres utrũ animal poſſit ſumere alimentum ſine impedimento, & reſpirare, uel ſuſcipere aquã: ita ut hæc ſint poſſibilia animal reſpirare, & capere alimentũ, uel aĩal refrigerari ꝑ humidũ, & ſuſcipere alimentum. Reſpõdet, ꝙ licet hæc ſtẽt ſimul quo ad aĩal ſubiectum: nõ tñ quo ad tẽpus ſtãt ſimul, & dicit. Similiter & eodẽ modo & reſpirãtibus, quæ aerẽ trahũt, & expellũt, & ſuſcipiẽtibus humidũ, quæ. ſ. humidũ trahũt, et expellũt, ad nõ impediẽdũ alimẽtũ bene ordinata ſunt a natura: ita ut reſpirare poſſint, & alimentũ capere ſine læſione. uel refrigerari per humidũ: & alimentũ capere etiã ſine læſione: & ita ſtant ſimul in eodem ſubiecto ſine impedimento.

Non enim reſpirando ſimul cibum admittunt. alioqui: cibo uel ſicco uel humido per arteriam. in pulmonẽ dilabente, ſtrãgulari animal accidit. nam arteria: ante gulam poſita eſt, per quam cibus meat in uentriculum.

Neq; enim reſpirantes ſimul ſuſcipiunt alimẽtum. alioqui: accidit ſuffocari ingrediente alimento aut ſicco aut humido ad pulmonem per arteriam. prius enim ponitur arteria: œſophago, per quem alimentum progreditur in uocatum uentrem.

Probat quod dixit, & primo in animalib⁹ reſpirãtibus. ſecundo in animalibus, quæ refrigerãtur per aquã. Dixit enim ꝙ poſſibile eſt, ut animal habeat reſpirationem, & poſſit cibũ aſſumere, hoc declarat, & dicit, hęc eſſe poſſibilia, quoniã quo ad tempus nõ fiunt ſimul, unde inquit. Neq; enim reſpirãtes ſimul ſuſcipiunt alimẽtum: nõ enim reſpirando ſimul cibum deglutiunt: qđ probat, & dicit. Alioqui accideret ipſis reſpirãtibus ingrediente alimento aut ſicco, ut cibo: aut humido, ut potu per arteriã ad pulmonẽ, animalia ipſa ſuffocari. Cuius cãm affert, & dicit. Prius enim ponitur arteria ipſi oeſophago, per quem oeſophagum alimẽtum progreditur in eum locũ, qui uocatur uenter, ſiue ſtomachus. ergo ſi cum deglutimus reſpiraremus: cibus uel potus deſcẽderet per arteriam: quæ ponitẽ ante oeſophagum, & ſtrãgularemur. Quo uero ad uerba attinet, arteria græce, latine ſignat uenam uitalem, & eſt ſemita (ut inquit Gellius) per quam exit, & intrat aer in ipſa reſpiratione. oeſophagus græce, latine gula eſt, gula uero ſemita eſt per quã cibus in ore ingeſtus deſcẽdit in ſtomachum: arteria ponitur in parte anteriore colli, gula uero poſt arteriam in parte poſteriore colli cõſtituta eſt. Collum. n. tam arteriam poſteriorem, ꝗ̃ gulam anteriorẽ cõtinet. Cum ergo animal cũ deglutiret, reſpiraret, cibus uel potus ꝑ arteriã ad pulmonẽ deſcẽderet, & ſic animal ſuffocaretur. Arteria Oeſophagus.

ſuffocaretur, hoc eſt ſtrangularetur: cibo opilãte arteriã, & cõprimente pulmonẽ. Inquantũ.n. oppilaret, prohiberet inſpirationẽ, & expirationẽ: inquantum uero cõprimeret pulmonẽ, cũ pulmo ſit membrũ delicatum, ulceraret, aut in magnã tuſſim deduceret. Fit enim tuſſis multis de cauſis, ſed etiã ex potu uel cibo in pulmonem deſcẽdente. Hic patet dum deglutimus, non eſſe loquendũ, nec cibus deſcendat per arteriam in pulmonem. Dũ deglutimus nõ ẽ loquendũ.

Igitur quæ quadrupedes ſunt, & ſanguine redundant: ijs minor lingua ſiue lingula eſt, qua ceu operculo arteria clauditur. At ouiperis quadrupedibus atq; auibus: eadẽ illa adiuncta non eſt uerum: idem contractione efficitur. nam cum cibus ingeritur: hæc arteriam cõtrahũt, illæ lingulam gutturi ſuperponũt. cum uero præterijt: hæc lingulam attollunt, illæ guttur diducunt, atq; refrigerationis gratia ſpiritum recipiunt.

Quadrupedibus igitur, & ſanguinem habẽtibus: habet arteria uelut operculum epiglotida. Auibus autem & quadrupedum ouificantibus: non ineſt. ſed conſtrictione idem faciunt. ſuſcipientia enim alimentum. hæc quidem cõſtringunt, hæc autem ſuperponunt epiglotida. progreſſo autem: hæc quidem attollũt, hæc autẽ dilatãt, & ſuſcipiũt ſpiritũ ad refrigerationẽ.

Ex his concludit modum, quo poteſt cibus aut potus meare ad gulam ab ore, & tranſire per partem ſuperiorem arteriæ, & nõ deſcendere ad pulmonẽ: quod uidetur quid mirabile. Vel fortaſſe ex dictis aſſignat cauſam neceſſitatis lingulę in animalibus & in auibus cauſam neceſſitatis conſtrictionis, quæ fit loco lingulæ. & dicit. Quadrupedibus igitur, & ſanguinem habentibus: quę ſunt animalia uiuipera: ineſt arteria, quę habet ſupra orificiũ epiglotida, hoc eſt lingulam quandam uelut operculũ. Epiglotides enim lingula eſt, qua ueluti operculo arteria clauditur ne lędatur a tranſitu cibi uel potus: cũ autem fit reſpiratio aperitur. Auibus autẽ, & ouificantibus de numero quadrupedũ, epiglotides hoc eſt lingula non ineſt, ſed loco eius cõſtrictio arteriæ & apertio eſt, qua idẽ faciũt, quod quadrupeda faciunt lingula. Suſcipientia enim alimentũ, hęc quidem conſtringunt orificium arterię ueluti clauditur os marſubii: ut aues, & id genus. Hæc aũt ſuperponũt epiglotida, hoc eſt lingulã. Progreſſo aũt cibo ad gulã, hoc eſt poſtquã ad œſophagũ & ad gulã pręterit, hęc epiglotida attollũt, hęc autẽ arteriæ os dilatant, gutturq; deducũt: & ſuſcipiũt ſpiritũ, hoc eſt aerẽ ad refrigerationem, ut aues. Patet igitur ex hiſce, ꝙ animalia reſpirabilia, poſſunt eſſe reſpirabilia & cibũ ſuſcipere per eandem uiam ſine lęſione: quoniam non ſimul reſpirando cibum deglutiunt, ſed diuerſis tẽporibus: & ita ſtant ſimul quo ad ſubiectum: non autem quo ad tempus. Quid epiglotides.

At quæ branchijs prædita ſunt: cibum per os recipere ſolent humore tantum per branchias emiſſo. nullam enim habẽt arteriam. Quare, eatenus quidem nullum ſentiunt incommodum ab humoris interlapſu: ſed quatenus aqua in uentrem ingreditur. Quocirca: raptim ſummaque celeritate cibum ingerunt atque tranſmittunt. Quinetiam: ea pene omnia acutis ſerratiſq; dẽtibus ſunt. non.n. in molendo cibo cõmorari poſſunt.

Habentia autem branchias: dimittentia per has humidum, per os ſuſcipiunt alimentum. arteriam enim nõ habent. Quare hæc quidem nihil utique læduntur ab ea quæ humidi decidentia: ſed in uentrem ingrediente aqua. Quapropter: uelocem faciũt dimiſſionem & ſuſceptionem alimẽti. Et dẽtes acutos habent: & omnia fere ſunt carcharodonta. non enim cõtingit comminuere alimentum.

Nunc oſtendit ꝙ animalia quæ refrigerãtur per aquã, poſſunt cibum aſſumi: & tamen ex refrigeratione nõ lęduntur, & dicit. Animalia autem quæ habent branchias, ut inſtrumenta refrigerationis: trahunt & emittunt ꝑ has humidum: ut refrigerentur, per os uero ſuſcipiunt alimentum, & ita cum refrigeratio & aſſumptio alimẽti, diuerſis uiis fiat, nõ ſe impediũt: immo dato ꝙ ſimul fierẽt, nõ eſſet remotum: & cauſa eſt, qm̃ arteriam nõ habent: eum nec pulmonem habeãt, cuius illa inſtrumentum eſt. Hinc cõcludit, & dicit. Quare hæc quidem, ſcilicet arteria nihil utiq; læduntur ab ea, quæ humidi decidentia: quoniam cũ non habeant, per illam aqua nõ poteſt ingredi. Vel aliter: quare hæc quidem. ſ. uia: quæ per branchias eſt, ab ea decidentia, quæ eſt humidi, nihil utiq; læduntur, quoniã nõ eſt per eam uiam, qua cibus ingreditur: ſed lædũtur aqua ingrediente in uentrem per gulã, & propter hanc cauſam deducit ſolutionem problematũ ut habeatur eorum quæ dicta ſunt, ratio: & ſignũ. Primum, propter quid piſces carẽtes arteria ſumma celeritate cibũ ingerũt, atq; maſticant, & in uentrẽ trãſmittũt: atq; trãſglutiũt. Reſpondet hæc facere ne lõga ingeſtione aqua in uẽtrẽ deſcenderẽt: ab ea n. læduntur, ueluti pulmo a cibo uel potu ad ipſum deſcẽdẽte: & ideo inqt. Quapropter, uelocẽ faciũt dimiſſionẽ hoc eſt ingeſtionẽ, & ſuſceptionẽ, hoc ẽ trãſmiſſionem alimẽti, ne lõga ingeſtione ab aqua deſcẽdente ꝑ gulam in uentrẽ, læderẽtur. Secundũ problema, propter qd ſunt piſciũ dẽtes acuti, & ad modũ dentiũ ſerræ. Reſpõdet, ne in molendo cibo cõmorẽtur, hoc periculo deſcendentis aquæ. unde inquit. Et dentes acutos habent, & oĩa animalia huiuſmodi, quæ arteria carẽt & brãchias habẽt fere carcharodonta ſunt. Non.n. contingit lõga mora cõminuere alimẽtũ: periculo deſcenſus aquæ in uẽtrẽ. Quo uero ad uerba attinet, ea animalia græci carcharodonta appellãt, quibus ſerrati dentes ſunt, ueluti dentes ſerrę.

Ceterum ambigat quiſpiã de aquatilibus quæ cetacei ſunt generis (nam & ea: ſeſe iuxta proportionem habent) uerbi cauſa de delphinis, balænis, & reliquis quæ fiſtulam gerunt. hæc enim: tametſi pedibus careant, tamen pulmonem habent & mare excipiunt.

Circa cetoda autem aquatilium dubitabit utiq; quis (ſe habent enim & illa ſecundum proportionem) utputa circa delphinos, & balænas, & aliorum quæcunque habent uocatum cannalem. hæc enim: ſine pedibus quidem ſunt habentia autem pulmonem ſuſcipiunt mare.

Nũc mouet dubitationẽ. dictũ eſt.n. primo ꝙ quęcũq; aquatilia brãchias habẽt, carẽt pedibus: & quæcũq; carent pedibus: nõ hñt pulmonẽ, neq; ſuſcipiũt mare. Cõtra obiicit, qm̃ cetarii piſces carẽt pedibus & habẽt pulmonẽ, & ſuſcipiũt mare, ut delphini & balænę: & id genus, unde dicit, Circa cetoda autem, quę ſunt de numero aquatiliũ, dubitabit utiq; quis. dubitabit dico de omnibꝫ generatim. Cuius cauſam dicit, ſe habẽt.n. & illa omnia ſecundũ proportionẽ & eãdẽ ſimilitudinẽ, ideo de omnibus eſt eadẽ quæſtio. Non.n. quęſtio eſt de uno, & nõ de alio: ſed de omnibus, quoniã omnia ſe habẽt ſimili modo. Exponit autẽ, quæ ſunt cetoda, & dicit. Vtputa circa delphinos, & balænas & aliorũ id genus: quæcũq; hñt eam ſemitã, quã uocant canalẽ ſeu fiſtulã. Expoſitis his piſcibus, de qbus quæſtio eſt, mouet quæſtionẽ, & dicit. Hæc enim ſine pedibus quidẽ ſunt, & tamẽ habentia pulmonẽ ſuſcipiũt mare. Et ſic dubitatio eſt propter duo. primo qa dictum eſt ea, quę pedibus carẽt, non habere pulmonem non ſecundo dictum eſt, ꝙ quæ habent pulmonem ſuſcipiunt aquam. Modo cetacia non habẽt pedes, & pulmonem habẽt. Amplius habẽt pulmonẽ, ſuſcipiũt aquã: quę quidẽ dubitationẽ faciũt. Quo uero ad uerba attinet, cetoda græce, latine etiam cetacia uel cetacea dicũtur, ſunt autem cetacei piſces magni piſces, qui & cetæ dicũtur, hi enim nõ oua, ſed animal pariunt. Huius generis ſunt delphini, & balænæ, & cetus: & cæteri magni, quicunq; animal pariunt in mari: de his enim eſt quęſtio, quoniã aquã ſuſcipiunt, & reſpirãt, & pulmonem habent. Cetoda quæ.

Cuius rei cauſa: in eo eſt quod modo dixi. non enim refrigerationis cauſa humorem admittunt: cum ſpirando refrigerari ſoleant, ut quæ pulmone prædita ſint. Quamobrem & talia: exerto ore dormiūt. ſtertuntq; ipſi quidem delphini. qui etiam rhetibus apprehenſi: breui tēpore ſtrāgulātur, q; ſpirādi facultatē amiſerint. & p ſumma pelagi fluitare uiſuntur: ut ſpirent.

Cauſa autem huius: quod nunc dictum eſt. non enim refrigerationis gratia ſuſcipiunt humidū. hoc enim fit ipſis: reſpirantibus. habent enim pulmonem. Quapropter: & dormiunt extollentia os. & ſtertunt delphini. adhuc autem ſi capiātur rhetibus: cito ſuffocantur, propterea quòd non reſpirant. & ſupernatantia uidentur talia in mari: propter reſpirationem.

Nunc reſpōdet, ꝙ huiuſmodi piſces humidum qđ per os intrat, non refrigerationis gratia ſuſcipiunt. ſecūdo declarat, ꝙ illud ſuſcipiunt per accidens. De prima parte, dicit. Cauſa autē eius, qđ nunc dictum eſt. ſ. cur ſuſcipiant humidum per os, non eſt ea cauſa: quę aſſignata eſt in dubitatione. Non enim (ut inquit) refrigerationis gratia hæc animalia humidum ſuſcipiunt, probat: quoniam hoc. i. refrigeratio fit ipſis: reſpirantibus. i. ex eo, quia reſpirant. ergo non refrigerantur alio modo. Si enim reſpiratione refrigerātur: fruſtra refrigerarentur tractione aquæ per os: aut per aliam uiam. Quòd autem huiuſmodi animalia reſpirent, probat. & per cauſam, & per ſigna. Per cauſam quidem, & dicit. Habēt enim pulmonem. dictū enim eſt, ꝙ reſpirandi cauſa eſt habere pulmonem. Per ſigna uero primo quidem, quoniā cum dormiunt in aqua extollunt os, ut reſpirent. Quo uero ad cōtextum ſermonis attinet, lege. Quapropter pro præterea. q. d. Pręterea, & dormiūt extollentia os. ſ. ut reſpirent. ſecundo, quoniā & delphini ſtertunt, ſtertere autem fit fractione aeris in arteria. Ergo ſignum eſt ꝙ reſpirent. tertio ſigno idem probat, & dicit. Adhuc autem ſi capiantur rhetibus, cito ſuffocantur, non potentes reſpirare. quarto ſigno idem probat, quoniam inter omnes piſces, delphini, & omnia cætera in mari, cum decurrunt uidentur decurrere ſupernatando cum ore eleuato, ut reſpirare poſſint. Patet igitur ꝙ non cauſa refrigerandi aquam ſuſcipiunt per os. Alij confirmant opinionem Ariſtotelis per aliud ſignum, qm̄ delphini, cū ad ima maris peruenerunt, mox uelociſſime ad aquæ ſuperficiem aſcendunt, & quidem tanta celeritate, ꝙ ſi in aſcenſu naui obuiauerint, eam ſubuerterint: ut non nunꝗ nauigantes uiderunt. hoc autem non facerent, niſi ut ueniant ad locum, ubi reſpirare poſſint. Hinc ſoluūr problema propter quid frequens delphinorū curſus per ſuperficiem maris fluctuationem præſagiant: & tempeſtatem. an, quoniam in principio tempeſtatis exhalationes calidæ eleuantur ab imis maris, quę peruenientes ad delphinos ipſos calefaciunt, excitādo in ipſis calidum, & ita calidiores facti frequentiore refrigeratione per reſpirationem indigent. & propter hanc cauſam, frequentius per ſuperficiem maris decurrunt caput attollentes.

Aliud ſignum.

Propter quid delphini apparites ſæpius tempeſtatū ſignificāt.

Sed enim cum neceſſarium ſit ut in humore cibum capiant: humorem quem ore accipiunt emittant neceſſe eſt.

Sed quoniam neceſſarium eſt facere alimentum in humido: neceſſarium ſuſcipientia humidum dimittere.

Cum declarauit, ꝙ cæte non ſuſcipiunt humidum per os refrigerandi gratia, & per ſe: declarat ꝙ ſuſcipiunt illud per accidens. & quaſi neceſſitate pendente ex cibi aſſumptione. & dicit. Sed quoniam neceſſe eſt hæc animalia facere alimentum in humido, ſunt enim aquatilia: quę uitam faciunt in aqua: & cū aſſumant alimentū in aqua, impoſſibile eſt illud recipere q oīn aliquid aquæ accipiāt per os, propter hanc cauſam fuit neceſſarium hæc animalia ſuſcipere aquā, qn̄ cibantur: & ſuſcipiētia fuit neceſſarium dimittere illā, ne ingreſſu illius in uentrē læderentur. Patet ergo p accidēs huiuſmodi aīalia ſuſcipere, & emittere aquā: hoc eſt neceſſitate pendente a cibationis loco.

Ob idq;: fiſtula data omnibus eſt. admiſſum enim humorem ut piſces per branchias: ſic cete per fiſtulam reſpuere ſolent.

Et propter hoc: habent omnia cannalem. ſuſcipientia enim aquam, quemadmodum piſces ſecundum branchias: hæc ſecundum cannalem remittunt aquam.

Hinc concludit neceſſitatem eius cannalis, quem habent cetæ ante cerebrum in capite. Eſt enim cannalis iſte ueluti quædam fiſtula conſtituta in capite ante cerebrū. unde dicit. Et propter hoc. ſ. ꝙ delphini, & cetus aſſumēdo cibum, ſumunt aquam, omnia talia cannalem habent. Suſcipientia. n. aquā, dū cibūt capiūt, ſuſcipientia dico p os, quēadmodū piſces p brāchias, hęc ipſa aīalia cetaria aquā emittūt per cannalē: per os. n. eam capiunt, per cannalem illam remittunt extra, ne deſcēdat in uētrē cū cibo.

Huius rei argumento uel fiſtulæ ſitus eſt: quæ in nulla parte ſanguinaria deſinit, ſed ante cerebrū ſita eſt, & aquā emittit.

Signū autē: & pō cānalis. an nihil. n. ſanguinē habētiū terminatur: ſed ante cerebrum poſitionē habet, & dimittit aquā.

Quod huiuſmodi animalia aquam non ſuſcipiant propter refrigerationem, probat a ſigno ſumpto a ſitu cānalis, & dicit. Signum autem. ſ. ꝙ aquā non ſuſcipiant propter refrigerationem. eſt & poſitio cannalis: ad nihil enim ſanguinem habentium cannalis terminatur. hoc eſt ad nullum membrum ſanguineum refrigeratione indigens cannalis ille finitur: qm̄ nec ad pulmonem. nec ad cor, nec ad epar, ſed ante cerebrū poſitionem habet, qđ eſt membrum exangue, ut dimittant aquam: quam per aſſumptionē cibi aſſumpſerunt cetæ. Plinius lib. 9. cap. 7. dicit. ꝙ fiſtula in balęnis eſt in frōte, in delphinis uero eſt in dorſo.

Nec alia de cauſa: tam mollia, quàm craſtata ut locuſtæ & cancri, aquam excipiunt. nullum enim eorum refrigeratione eget: quòd parum caloris habeat & exangue ſit, uſque adeo ut a cōtinēte humore ſatis refrigeretur. Sed ratione cibi: q quoties ore capitur, fieri nō pōt qn ſimul aliquid humoris admittatur.

Propter idem autem hoc: ſuſcipiunt & malacia aquam & malacoſtraca. dico autem: puta uocatos carabos & cancros. refrigeratione enim: ipſorum nullum exiſtit indigens pauci caloris enim eſt & exangue: unumquodque ipſorum. quare: ſufficienter refrigerantur a cōtinente humido. Sed propter alimentum: quando ſimul ſuſcipientibus, influit humidum.

Neceſſitatem quoq; cuiuſdam cannalis illi proportionalis, qui in cetarijs eſt, exponit in alijs quibuſdam animalibus, & dicit. Propter idem hoc, hoc eſt propter eandem hanc cauſam, aquā ſuſcipiunt & malacia, hoc eſt mollia, & malacoſtraca, hoc eſt cruſtata, exponit, quæ nam hæc ſint, & dicit. Dico autem, utpote ea, quæ uocātur carabi, hoc eſt locuſtæ: & cancri. Quòd autem non per ſe refrigerationis gratia ſuſcipiant, probat, & inquit. Ipſorū enim nullum refrigeratione exiſtit indigens. Cuius cauſam repetit, & inquit. quia unumquodq; ipſorum pauci caloris eſt, & exāgue, & propter hoc ſufficienter a continēte humido refrigeratur. Non ergo gratia refrigerationis aquā aſſumunt, ſed per accidens. ſ. propter alimētum, quoniam ipſis ſuſcipientibus nutrimētum, cum illo in os influit humidū: oīa ergo hęc aquā ſuſcipiūt p accidēs p os, inquātū nō pōt cibꝰ ore capi, quin ſimul alıqd humoris admittat.

Igitur quæ cruſta integuntur. uidelicet. tam cancri quàm locuſtæ: per applicamina iuxta hirtiuſcula aquam egerunt. Sepiæ uero & polypi: per cauum illud quod ſupra alueum quem caput appellant, poſitum eſt. Sed de his: exactius in commentatione, hoc eſt hiſtoria animalium ſcripſimus.

Malacoſtraca igitur uelut & cancri & carabi: ſecundum aſpera emittūt aquā p epitygmata. ſepiæ aūt & polypodes: p concauum quod eſt ſup uocatum caput. Scriptum eſt autem de ipſis per diligētiam magis: in ijs quæ de animalibus. hiſtorijs.

Oſtendit

Oſtendit nunc ꝙ non eodem modo hæc animalia ſuſceptã aquam, emittant, & dicit. Malacoſtraca igitur uelut & cancri, & carabi, hoc eſt locuſtę emittunt aquã per epitygmata ſecũdum aſpera, hoc eſt, quæ epitymsgmata ſunt iuxta aſpera. Sepię autẽ & polypodes per cõcauum illud. uidelicet. qđ eſt ſupra eum locum: quem uocant caput. Quo uero ad uerba attinet, epitygmata græce, latine applicamina: quæ collocata foramina ſunt iuxta partes aſperas uerſus caput. Et dixit quem uocant caput, qm̃ tecta hęc non habent caput, ſed quoddam ſimile: remittit autem rem hãc ad librũ quartum de hiſtoria animalium: ubi & horum genera diſtinguit, & partes horũ deſcribit, & partium neceſſitatem probat. ibi enim capite tertio de locis emittendi aquam in cruſtatis loquens, inquit { Humorem igitur ore accipit, tegminibus illis depellendo, emittitq; meatu oris ſuperiore adductis meatibus, qua influxit, duplex ille meatus ſub oculis eſt, quotiens ergo aquam acceperit, utroq; tegmento oa obdurat, atque ita reſpuit humorem. } Patet igitur locus, & quid per epitygmata intelligat.

Humorem igitur excipi ſolere refrigerationis cauſa, & quia animantia aquatilia pro ſorte naturæ exiſtentia cibũ ex humore capiant: dictum eſt.

De ſuſcipiendo igitur humidum: dictũ eſt quòd accidit propter refrigerationẽ, & propterea quòd oportet ſuſcipere alimẽtũ ex humido quæ ſecũdũ naturã exiſtũt aquatilia animaliũ.

Nunc epilogat, & dicit. De eo autem qđ eſt humidum ſuſcipere, dictum eſt, ꝙ quibuſdam accidit propter refrigerationem utputa his omnibus: quæ branchias habent Et etiam dictum eſt ꝙ quibuſdam accidit propterea ꝙ oportet ſuſcipere alimentum ex humido, ſunt autem hæc (ut dictum eſt) quæ ſunt ſm̃ naturam aquatilia animalia. Hæc. n. quia a ſpecie ſunt aquatilia, a ſpecie cibũ aſſumũt

De piſciũ reſpiratione. in humidis. Quæritur hic utrum piſces reſpirẽt. & uidetur ꝙ omnes, qm̃ ſi aliqui non reſpirarent, eſſent, qui brãchias habent (ut Ariſtote. inquit). Sed ſyrenæ hñt branchias, & reſpirant, auditæ enim ſunt cantare, qđ fieri non poteſt ſine reſpiratione, & aeris colliſione, ut ſecundo de anima patet. In hac quæſtione Anaxagoras claçomenius, & Diogenes apollinates dixerũt omnes piſces, imo

Poſtrio phileſophiã Cap. 7. omnia animalia reſpirare. Cuius opinionis eſt Plinius 9. libro hiſtorię naturalis, ubi aſſerit omnes piſces reſpirare. Refutat hanc opinionem Ariſt. a cauſa quidem, qm̃ non omnes ſunt habentes pulmonem. Eſt enim pulmo inſtrumentum datum, animalibus propter reſpirationem, quæ ergo carent pulmone, carent ipſa reſpiratione. ſecũdo arguentatur, reſpiratio fit per aerem, ſed intra aquam non eſt aer, ut probauit contra Diogenem. Plinius reſpondet ad hęc argumenta. Ad primum dicit, ꝙ in piſcibus loco pulmonis eſſe poſſunt alia uiſcera ſpirabilia ita uolẽte natura: & ſic licet non ſit pulmo, eſt aliquid loco illius. Ad ſecũdum dicit, aerem penetrare in aquas pro reſpiratione illorum, qđ oſtendit eo quia terra eſt ſpiſſior aqua, & tñ in terram penetrat aer: argumẽto animalium, quæ ſemper

Rationes Plinii defoſſa uiuunt, ceu talpę: quæ reſpirant ſub terra. Quòd autem reſpirẽt piſces, probat primo, quoniam æſtiuo calore in piſcibus annotata eſt anhelatio. ſecundo quoniam in trãquillo annotata eſt oſcitatio: quæ ſine reſpiratione, & aeris attractione fieri non poſſunt. tertio qm̃ non eſt locus ſomni ſine reſpiratione, ut ſumit, & non probat. 4. conchilia creſcunt creſcente luna: qđ ſine aeris attractione fieri non poteſt. quinto piſces odorãt ergo trahunt aerem: odor enim defertur in odoratus organum per aerem: non enim aliud odor eſt ꝗ̃ aer infectus. Ex his tenet Plinius contra Ariſtotelem ꝙ omnes piſces reſpirent, tenet etiam, ꝙ delphini & balęnę, & omnes cetarij piſces ſpirent per fiſtulas. Sed pace tãti uiri dixerim, hæc nõ ſunt ex phyſica ratione cõprobata: unde Ariſto. hanc opinionem multis ratiõibus, & ſignis reprobauit, primo quidẽ, quia piſces, carẽt pulmone & arteria, quæ ſunt inſtrumẽta reſpirationis, non enim aer trahi & expelli põt niſi his inſtrumentis, ut Ariſtoteles probauit. Nec poteſt Plinius fingere alia ſpirabilia inſtrumẽta in piſcibus loco horum: qm̃ natura nõ dat duo inſtrumẽta ad unã operationem, ut branchias. & ſpirabilia hæc inſtrumenta: ut hic probauit Ariſto. Plura autem ſigna in hoc libro adducta ſunt, quæ non oportet repetere. ſecundo reſpiratio fit tractu & expulſione aeris, ſed aer non eſt in aqua nec penetrare poteſt deorſum, eſt enim aer leuior aqua, & ita nec in aquã, nec in terram penetrat, imo (ut Ariſto. ſuperius dixit) animalia reſpirantia, cum ſuffocantur in aqua, mittunt ampullas in ſuperficie aquę ab aere emiſſo eleuatas. Illud de talpa non cogit, qm̃ talpa tarde reſpirat. & tãdiu ſub terra manet. quãdiu indiget noui aeris reſpiratione Præterea refrigerantur frigiditate terræ, ut tertacei piſces. Rationes uero Plinij non cogunt: qm̃ anhelatio illa annotata eſt in cetarijs piſcibus: non autem in alijs. Cetarij enim piſces reſpirant (ut dictum eſt) Simili modò oſcitatio nõ in omnibus annotata eſt, ſed in cetarijs. tertia ratio minime cogit, dicit enim Ariſto. ꝙ cetarij piſces reſpirant, & dormiunt ore exiſtente ſupra aquas, ceteri dormiunt intra aquas: quoniam refrigerãtur branchijs. quarta deletur ꝙ creſcunt & decreſcunt non creſcente & decreſcente aere, ſed humido naturali. quinta dicendũ ꝙ ſi piſces odorant, etiam per aquas poteſt odor intentionaliter multiplicari, immo per terrã & parietem. Vtrum uero odor perueniat ad organum odoratus realiter. & utrum odorent piſces, quęſtio eſt phyſica: creditur tñ ꝙ non, quoniam non habent organum odoratus: ideo quærunt cibum per uiſum. Ex his concluditur, ꝙ piſces quæ branchias habent, nõ reſpirent, ſed per brãchias refrigerantur. Secundo quę carent brãchijs & habent pulmonem, & arteriam reſpirãt, Triplicia aquatilia.
ut cetarij piſces. alij uero, ut exangues neq; reſpirant, neq; branchijs refrigerantur (ut dictum eſt) ſed continente humido refrigerantur. Hæc eſt poſitio Ariſtotelis: quæ conſonat rationibus, & experientijs, & ſignis. Ad illud de ſyrenis. ſi non eſt falſum, & fabuloſum, illæ reſpirant, ut cetæ, & non habent branchias uerum poeticum uidetur. fingunt enim poetæ ſyrenes fuiſſe acheloi & calliopea ſilias ore & pubetenus uirgines: reliqua corporis parte, piſces mare ſiculum incolentes, quarum nomina fuerunt, Parthenope, Lygia, & Leucoſia.

De refrigeratione uero, quonam pacto fiat tam ijs quæ ſpirant, quàm ijs quæ branchias obtinent: poſt hæc dicendum.

De refrigeratione autem quo fit modo, & reſpirantibus & habentibus branchias: poſt hæc dicendum.

Cum egiſſet quę animalia reſpirent, & quę nõ: & quibus inſtrumentis refrigerentur reſpirantia & non reſpirantia, nunc proponit dicere de modo refrigerandi, & dicit. De refrigeratione aũtem quomodo fit, & reſpirantibus, & habentibus branchias, hoc eſt tam in reſpirantibus, cum in his, quæ per branchias refrigerantur: poſt hæc dicendum. Hæc de intentione partis.

Igitur animalia quæ pulmonem habeant ſpirare omnia: ſupra diximus. Quamobrem autem nonnulla particulam hanc obtineãt, & quãobrẽ quæ obtinẽt ſpiratiõe indigeãt: agẽdũ eſt.

Quod igitur reſpirant quæcunque animalium habent pulmonem: prius dictum eſt. Propter quid autem hãc particulam habent quædã: & propter quid habentia indigẽt reſpiratione?

Propoſita intentione exequitur, & primo reſumit illud quod dictum eſt, & dicit. Quòd igitur reſpirent quæcunque animalium habent pulmonem, prius dictum eſt, & nunc ſupponendum. Deinde mouet duas quæſtiones, & dicit. Propter quid hanc particulam. ſ. pulmonem habent quædam animalium, & ſubaudi quædam non: & hæc eſt prima quæſtio: & propter quid habentia pulmonem indigent reſpiratione, hæc eſt ſecunda quæſtio: quæ debent legi ſuſpenſiue, uſq; ad ſolutionem ibi { Cauſa habendi quidem. }

Cauſa cur obtineant ea eſt: quòd quæ inter animalia honorabiliora ſunt, plus caloris ſortita ſint. nam ſimul & animam ſortita eſſe honoratiorem: neceſſe eſt honoratiora enim ſunt hæc: plantis. Quocirca & quod pulmonem maiore copia refertum ſanguinis & caloris habet: ei magnitudo corporis maior eſt. & quod plurimi.

Cauſa habendi quidem: quòd honorabiliora animalium plurem ſortita ſunt caliditatem. ſimul enim neceſſe & animam ſortita eſſe honorabiliorē. honorabiliora enim hæc: quàm natura plantarum. Quapropter & maxime habentia pulmonem ſanguinem habentem & calidum, & maiora magnitudinibus.

Nunc ſoluit quæſtiones, & primo primam, & ſolutio primæ eſt, quoniam quædã animalia ſunt calida: & propter multitudinem calidi habent pulmonem: quæcunque enim ualde calida ſunt, multitudine calidi pulmonem habẽt. Accipit autem primo ꝙ pulmo ſit propter calidum: & ꝙ omnia animalia, quæ pulmonem habent, eũ habent propter calidum: & ſyllogiçat ſic. Honorabiliora animalia ſunt propter calidum, honorabiliora animalia & magnitudinibus maiora habent pulmonem: igitur quæ habent pulmonem, habent pulmonem propter calidum. De ratione primo accipit maiorem, & dicit. Cauſa autem habendi quidem eſt, ꝙ honorabiliora animalium plurẽ caliditatem ſortita ſunt, hoc eſt, ſint propter calidũ: hæc eſt maior, quam probat. & inquit. Nam neceſſe eſt nobiliora animalia eo eſſe nobiliora, ꝙ ſimul animam nobiliorem ſortita ſunt, & maiorem caliditatem, nam hæc animalia nobiliora ſunt quã plantarum, & plantæ calidum & animam ſortitæ ſunt. ergo hæc ſimul ſortita ſunt nobiliorem animam, & calidum maius quã plantę. Ex his uult habere nobiliora animalia eſſe propter calidũ maius. Non. n. poſſunt habere animam ſine calido, & ſic ſi habent animam nobiliorem oportet, ut habeant illam propter calidum, ita ut habeant animam exiſtẽtem in maiore calido. Patet igitur nobiliora animalia eſſe propter calidum. Deinde accepit minorẽ, & dicit. Quapropter & maiora magnitudinibus: & honorabiliora ſunt quæ habent pulmonem, uerum addit, multa uerba non neceſſaria ad ſyllogiſmum, ſed ad declarandum pulmonem, & dicit. Dico ſubaudi quæ habent pulmonem, qui ſanguinem habet, & calidum, eſt igitur minor, animalia honorabiliora & corpore maiora habent pulmonem ſanguineum. Tunc poterat addere concluſionem, quam poſtea addet. ſ. quę pulmonem habent, eum habent propter calidum: & ſic ſyllogiſmus eſt in tertia figura.

Et puriſsimi ſanguinis compos eſt, ut homo: id ex omnibus animalibus erectiſsimum incedit. atque partem ſuperiorem ad uniuerſi ſupremum erectam obtinet: propterea quòd hanc particulam, talem habeat.

Et puriſsimo & uſum ſanguinem animalium, rectiſsimum eſt, homo. & ſurſum ad totius ſurſum habet ſolum: propterea quòd talem habet hanc particulam.

Ex hac ratione, quã dedit, infert cauſam, quare homo eſt recte ſtaturæ habens ſurſum ad partem cœli ſuperiorem, & quare inter animalia homo eſt multo et puriſſimo ſanguine uſum in ſui nutritione, & dicit. Et pro igit. q. d. ergo & homo animalium animal eſt & puriſſimo, & plurimo uſum ſanguine in ſui nutritionem, & rectiſſimũ, & habeat ſurſum, hoc eſt caput, ipſe ſolum ad ſurſum totius cœli: & cauſa omnium horũ eſt, propterea ꝙ homo habet hanc particulam talem. ſ. calidam & multi ſanguinis.

Quare & ea particula perinde ut quælibet alia: cauſa eſſentiæ, huius & reliquorum ſtatui debet. Ob id igitur: pulmo haberi ſolet.

Quare & ſubſtantiæ huic & alijs ponendum eſt cauſam, ipſam: quemadmodum quamcunq; aliam particulam. Habent igitur: gratia huius.

Nunc dat cõcluſionem, & uult ꝙ pulmo & quælibet particula quæ ſe tenet cum pulmone: ſit propter calidũ, unde dicit. Quare & ſubſtantiæ huic. ſ. pulmoni, & alijs ſubſtantijs, quæ ſe tenent cum pulmone ut arteria & cordi: ipſam. ſ. caliditatem ponendum eſt cauſam: ita, ut caliditas ſit ueluti alia quædam particula neceſſaria animali: propter quam animal habẽt pulmonem, arteriam, & cor. unde concludit. Animalia igitur pulmonem & arteriam & cor habent gratia huius, hoc eſt propter calidum: tanq̃ propter finem: qđ erat concluſio. Sed circa rationem Ariſtotelis dubitatur: qm̃ cum accipitur maior, uidelicet, honorabiliora animalia ſunt propter calidum, quæritur quomodo propter calidum ſint, utrum tanquã finem & hoc non, quoniam nobilius non eſt gratia ignobilioris. Si autem intelligit propter calidum, tanq̃ propter cauſam factiuam, tunc concluſio Ariſtotelis ꝙ pulmo ſit huius gratia non eſt ad propoſitum. Dicendum ꝙ animalia ſunt propter calidum tanquã propter finem, capiendo calidum non pro qualitate: ſed pro anima exiſtente in calido, ut uerba eius innuunt. Dicit enim {ſimul enim neceſſe & animam ſortitam eſſe honorabiliorem} & ſic uult animalia honorabiliora eſſe propter calidum, hoc eſt propter animam collocatam in calido: & hoc pacto pulmo datus eſt animalibus perfectis, & honorabilibus propter animam conſtitutam in excellenti calido, tanq̃ propter finem. Anima. n. in calido excellens eſt finalis cauſa pulmonis, & aīalis. Eſt. n. datus pulmo, ut aīa in huiuſmodi excellẽti calido cõſeruetur: & aīal eſt honorabile propter animã quæ in huiuſmodi excellẽti calido cõſeruatur. Ex his patet prima cauſa quare non oīa aīalia hñt pulmonẽ, qm̃ nõ oīa hñt animam collocatam in excellenti calido. Digreſſio circa rõnē Ariſtotel.

Cur autem neceſſario moueatur, hanc eſſe cauſam arbitrandam eſt: quòd talia animalia ſic conſtant ut multa non ita conſtent. nam alia ex terra ampliore facta ſunt, ut genus plantarum: alia ex aqua, ut aquatilium. uolatilium uero & pedeſtrium: altera ex aere, altera ex igni. Porro ſingula ea: ſuis in locis diſpoſita ſunt.

Eam autem quæ ex neceſsitate & motus cauſam oportet putare: talia conſiſtere animalia quemadmodum & non talia multa conſtituta ſunt. hæc enim ex terra ampliori facta ſunt, puta plantarum genus: hæc autem ex aqua, puta aquatilium. uolatilium autem & campeſtrium: hæc quidem ex aere, hæc autem ex igne. Singula autem: in proprijs locis habent ordinem ipſorum.

Cum dedit cauſam cur pulmo quibuſdam animalibus datus ſit, & non omnibus: & dedit cauſam propter quã pulmo eſt, hic uult dare cauſam: quare diuerſis animalibꝰ motus dati ſunt diuerſi: ut piſcibus per aquam, auibus per aerem: greſsibilibus per terram, & alijs per ignem, ut dæmonibus. Et uult cauſam hanc eſſe ex diuerſa animalium elementaria conſtitutione, ſiquidem alia conſtituta ſunt ex quatuor elemẽtis prędominante aere, alia ex quatuor elementis prædominante aqua, & in cæteris id genus ſimili ratione: unde dicit. Eam autem cauſam quę eſt ex neceſſitate motus, hoc eſt per quã animalibus ineſt motus neceſſario, alius atq; alius in alia atq; alia regione, oportet putare talia conſiſtere animalia, quemadmodũ & non talia multa conſtituta ſunt, hoc eſt oportet putare quædam animalia conſiſtere uno modo ex elementis, per quẽ modum alia non conſiſtunt ex illis. ergo differentia motuum pendet ex differentia conſtitutionũ elementalium. & exponit ſe dicens. Hæc enim ex terra ampliori facta ſunt, hoc eſt ex quatuor elementis prædominãte terra: puta plantarum genus, & ſic fixæ ſtant in terra. Hæc autem ex aqua puta aquatilium: ut piſces, & ideo mouentur per aquam,

aquã, uolatiliũ autẽ & cãpeſtriũ, hęc quidem ex aere, hoc eſt ex quatuor elemẽtis fuot dñante aere, ut aues, hæc autem ex quatuor elementis dominante igne, ut animalia ignea. ſ. dæmones ſecundũ Apulleiũ. Tacuit autẽ genus hominũ, quod ambulat ꝑ terrã & cætera cãpeſtria: quia facile poſſunt colligi ex his, in talibus. n. prædominatur terra: ſed ui nobilitatis animæ mouẽtur per terrã: & ſicut eſt de moribus horũ, eodem modo eſt de locis, ideo dicit. Singula autẽ ipſorũ quæ dicta ſunt, in proprijs locis habẽt ordinẽ, ut aquatilia in aquis, & aerea in aere, & ignea in igne locanť. Vel ſic autẽ pro & ſingula elemẽta in proprijs locis hñt ordinem ipſorũ. ſ. elementorũ, qm̃ ſunt in locis ꝓ ratione elementorũ dominãtiũ: ea. n. quibus aqua prædominatur, in aqua locantur, & ſic de cæteris. Verũ uero dentur hęc animalia ignea, quæ dæmones a Platonicis dicuntur, Ariſtoteles uideť hic illa olfacere, & pro parte hac eſt auctoritas omniũ Platonicorũ, & ratio, qm̃ in ipſis animatis contingit quodlibet elementũ prędominari: uidemus. n. in aliquibus ꝑdominari terrã, alijs aquã, alijs aerẽ, ergo alijs oportet prædominari ignẽ, alioquin natura eſſet mãca. Pręterea quicquid eſt poſſibile in natura, eſt neceſſariũ: ſed poſſibile eſt in animato aliquo ignẽ prædominari. Non. n. uideo cur magis ſit neceſſariũ prędominari in aliquo eorũ terrã, & nõ ignẽ. ergo neceſſariũ eſt animal aliquod eſſe igneũ quod uiuat in igne, ut piſcis in aqua. Pręterea quicquid nõ repugnat generi, nõ repugnat ſpeciei: ſed nõ repugnat miſto prædominari ignem, ergo nec animato, quod eſt miſti ſpecies. Pręterea hæc repugnãtia nõ eſt ex parte aĩæ, qm̃ anima, ut aĩa põt perficere corpus nobilius q̃ ſit tale miſtũ igneũ, ut anima cœli, quæ perficit cœlũ: nec ex parte elementi ignis. nã ignis põt eſſe in miſtura prædominãs: ergo põt eſſe aĩatum, in quo prædomineť ignis. Propter has rationes, Apulleius Platonicus fortaſſe credidit dari huiuſmodi aĩalia ignea, in quibus ignis prædominetur: quę dæmones appellat: & Ariſtoteleſ in præſenti loco, olfacere hęc uideť. Accidũt tñ cõtra hãc opinionẽ dubitationes, qm̃ ſi ſunt miſta, eſſent corruptibilia: nullũ. n. miſtum ex elemẽtis Ariſtoteles ponit æternũ, & tñ Apulleius ponit hæc æterna, quod naturali philoſophię repugnat. Præterea ſi hęc animalia eſſent, hæc uiuerẽt, omne aũt uiuũ eget refrigeratiõe, i igne aũt nihil põt refrigerari. Præterea omne uiuẽs uiuit ꝓpter calm & humidũ, calm aũt niſi humidũ inſtaurareť cibis: cõſumeret humidũ illud: igiť nõ pñt uiuere ſine cibis. Tu uero de his lege, q̃ diximꝰ in iuuenta in libello de dæmonibus. illud uero non ignorabis, ꝙ dato ꝙ dentur animalia ignea, hæc nõ eſſent illi dæmones, quos ponũt ſancti doctores. Illi. n. ſubſtantię ſunt ſpiritales incorporeæ: ab ipſo deo productæ ex nihilo: de quibus ad theologica.

At uero Empedocles improbe hoc dixit: aſſerens animalia calidiſsima præcipue & copioſiſsimum nacta feruorem aquatilia eſſe, natiui caloris exceſſum fugientia. ut cum frigoris & humoris defectum ſuſtineant: contrario in loco ſeruentur, quod aqua minus quàm aer calida ſit.

Empedocles autẽ nõ bene hoc dixit: dicens calidiſsima maxime & ignem habentia plurimum animalium aquatilia eſſe, fugientia exceſſum eius quæ in natura caliditatis. ut quoniam frigido & humido deficiunt: ſecundum locũ ſaluentur cõtraria exiſtentia. quod enim humidum: calidum eſſe minus aere.

Cum declarauit ꝙ ſingula aĩalia naturaliter locũ hñt in elemẽto: quod in ipſis prædominať. qm̃ ꝑ illud elementum mouẽtur & quieſcũt in illo: nũc uult narrare opinionẽ Empe. contrariũ dicentis. Dixit. n. ꝙ aĩalia calida loca frigida habitãt, ut piſces, qui calidi ſunt, & nati in arida: uenerũt in aquas frigidas: ad tẽperãdum. n. exceſſum ſuę caliditatis migrarunt, ad aquã, quæ naturaliter eſt frigida. Proponit igitur primo ꝙ Empe. nõ bene dixit de habitatione aĩaliũ, deinde narrat illius opinionẽ, & inquit.

Empe. autẽ nõ bene hoc dixit cum ait aĩalia uõ habitare pro ratione elemẽti prędominantis. Tunc narrat poſitionẽ, & dicit. Dicens calidiſſima maxime & ignẽ habentia plurimũ animalia aquatilia eſſe, fugientia exceſſum eius: q̃ in natura caliditatis eorũ eſt, ſubaudi ueniſſe in aquas, ut quoniã frigido & humido deficiũt, & abũdãt calido & ſicco, ſecundũ locũ ſalueť cõtraria exiſtẽtia, nã id qđ humidum eſt minus calidũ aere eſt, & ideo in humidũ ueniſſe narrat: ꝙ ille locus cõtrarius ſit eorũ naturis calidiſſimis, & igneis. Pro opinione Empe. uidetur regula medicorũ q dicũt ꝙ ſimile appoſitũ ſimili facit ipſum furere: contrarium uero reducit, unde Galenus ait. omnis diſcraſia læditur a ſimili & iuuatur a contrario. Videmus enim febricitantibus non eſſe calida cõuenientia, ſed frigida & humida. Eſtate etiã cibis utimur frigidis quoniã hora calida eſt, hæc. n. omnia uidẽtur propoſitione Emps. facere.

Nam omnino abſurdum eſt: qui fieri poſsit ut ſingula ea in arido genita, ſeſe mutatis ſedibus in humorem conferant, cum eorum pars pene maxima expes ſit! At ille primam eorum conſtitutionem referens: orta quidem in ſicco eſſe dicit, ſed fugiendo in humorem ueniſſe.

Totaliter igitur inconueniens: quo modo contingit factum unumquodq; ipſorum in ſicco, permutare locum in humidum. fere enim: ſine pedibus plurima ipſorum ſunt. Dicens autem eã quæ a principio ipſorum conſtitutionẽ: facta quidẽ eſſe in ſicco ait, fugientia autem ueniſſe ad humidum.

Nũc Ariſtoteles reprobat opinionẽ Empe. poſtea ſoluit rationẽ, reprobando uero poſitionẽ. primo oñdit opinionẽ Empe. eſſe fictionẽ, cui nihil rñdet in re. Dixit. n. piſces in prima mũdi origine factos eſſe in arida, & poſtea cõfugiſſe in aquas, & dicit. Totaliter igitur incõueniens eſt illud quod Empe. dicit, de prima origine & diuiſione piſcium, & exponit opinionem. d. qũo cõtingit factũ eſſe unũquodq; ipſorũ in ſicco in prima mundi origine, & deinde permutaſſe locũ in humidũ: quod quidẽ eſſe impoſſibile ꝓbat, & dicit. Fere. n. ſine pedibus plurima ipſorum ſunt. & dixit { fere plurima } qm̃ cordulus, & bos marinus & multi alij piſces pedes habẽt. Exponit aũt opinionẽ Empe. & dicit. Dicẽs autẽ Empe. eam conſtitutionẽ mundi quæ eſt a principio: hoc eſt aſſerens mundi originem ac facturam ait aquatilia facta quidem eſſe in ſicco, fugientia autem calidum terrenum, ait ueniſſe ad humidum, ut ad mare, & ad aquas: modo hæc fictio eſt, quoniam carent pedibus: q ſunt inſtrumẽta motus, & nõ ſunt reptilia aĩalia, q̃ per terrã, ut ſerpentes repũt. Quare cum huic opinioni nihil correſpõdeat in re, commentum eſt.

Præterea: non uidentur eſſe calidiora pedeſtribus. nam ex eis: quædam nullum prorſus, quædã paucũ ſanguinem habent.

Adhuc autem: neq; uidẽtur calidiora eſſe quàm campeſtria. hæc enim ipſorum, exanguia omnino: hæc autem, pauci ſanguinis ſunt.

Cum reprobauit opinionẽ Empe. oñdendo ꝙ illi nihil correſpõdet in re: nunc reprobat opinionis cauſam, dixit enim illa confugiſſe ad humida, qm̃ ſunt ignea ac calidiſſima. Cõtra obijcit, qm̃ nõ uideñť piſces calidiores q̃ cãpeſtria, qm̃ piſces uel ſunt exangues, uel pauci ſanguinis. Cetarij. n. piſces ſanguinẽ hñt, ſed parũ cõparatione cãm peſtrium ſanguinẽ habentiũ, cæteri ſunt exãgues, q cõparatione campeſtrium ſunt frigidi. unde dicit. Adhuc autẽ neq; uidentur aquatilia calidiora eſſe q̃ cãpeſtria, immo frigidiora. Cuius cauſam exponit, & inquit. Hęc. n. ipſorũ exãguia omnino, hæc autẽ pauci ſanguinis ſunt. Quo uero ad rationem attinet, animaduerte, ꝙ aquatilia non ſunt omnibꝰ cãpeſtribus frigidiora: nõ. n. cetarij piſces ſunt frigidiores exanguibus cãpeſtribus, ut apibus, & formicis, & pulicibus, & id genus. Propterea Ariſtoteles non dixit aquatilia eſſe cãpeſtribus frigidiora, ſed dixit nõ eſſe cali

Si igitur materia omnibus corporibus humidum & ſiccum:rationabiliter,quæ quidem ex humido conſiſtunt in humido ſunt,quæ autem ex ſicco in ſicco.

Ex his exemplis concludit propoſitū,& dicit:ꝙ ſi materia, hoc eſt ſi natura cuiuslibet miſti eſt humidū , & ſiccum,& calidum,& frigidum,rationabiliter, quæ quidem ex humido conſiſtunt:in humido ſunt, que autē ex ſicco, ſunt in ſicco,& quę ex frigido, ſunt in frigido:& quæ ex calido ſunt in calido:& quæ etiam ex calido & humido conſiſtunt,ſunt in loco calido & humido, & quæ conſiſtunt ex frigido & humido,ſunt in loco frigido & humido. Piſces igitur, quoniam natura conſtant frigida & humida ſunt in aquis : campeſtria uero, quia natura conſtant calida & humida,ſunt in aere.

Ob id : arborum genera non in aqua naſci ſolent ,ſed in terra.

Propter hæc : arbores non in aqua naſcuntur , ſed in terra.

Hinc quaſi corollarie ſoluit problema propter quid arbores non naſcuntur in aqua. Reſpondet,quoniam earum natura eſt ſicca terrea:ideo ſeruantur in terra.

Atqui eadem ratione in aquam ueniſſent , quòd præarida ſint:qua ille præferuida ueniſſe affirmat. non enim ueniſſent in eam quòd frigida ſit:ſed quod humida.

Quamuis eiuſdem rationis eſt in aquam , propterea quod ipſæ ſuperſiccæ ſunt : quemadmodum ſuperignea ait ille. non enim propter frigidum uenirent in ipſam:ſed quia humida.

Obiter hic reducit rationē Empe.cōtra ipſum, dixit.n. piſces ueniſſe in aquas,quia igneos,cōtra obijcit quoniam a pari plantæ debuiſſent uenire in aquas,quia plantę ſunt ſiccæ,& aquæ ſunt humidæ:& quia plantę ſunt in terra,debuerūt eſſe humidæ & nō ſiccę:quare ratio illius nulla eſt(inquit) hæc quæ diximus uera ſunt,quāuis eiuſdem rationis eſt plātas ueniſſe in aquā, qua ratione piſces uenerunt in aquas, dico eiuſdem rationis eſſe,ut plātæ ueniant in aquas, propterea ꝙ ipſæ ſuperſiccæ ſint & aridæ.aquę contra humidæ.quemadmodū ille ait.ignea animalia ueniſſe in aquas frigidas,quia illa calida ſunt.Si enim ratio Empe bona eſſet,plantæ non uenirent in ipſam terram , ſed quia humida eſt planta : ueniret in terram. Cuius oppoſitum patet: planta enim ſicca eſt,& arida manet.

Naturæ igitur materiæ : tales eſſe ſolent qualis eſt locus in quo ſunt.quæ in aqua ſunt humidæ: quæ in terra, ſiccæ. Habituum tamen ij qui calore excellunt , in frigido poſiti melius ſeruantur:contra qui frigore,in calido.natura enim loci: habitus exceſſum ad mediocritatem reducit.

Naturæ igitur materiæ : in quali quidem loco ſunt , tales exiſtentes ſunt . quæ quidem in aqua , humidæ : quæ autem in terra.ſiccæ.Habitus tamē , qui quidem excedentes ſunt caliditate,in frigido : qui autem frigiditate, in calido poſiti ſaluantur magis . reducit enim ad menſuratum , locus : habitus exceſſum.

His declaratis concludit ſolutionem ad formam argumenti Empedoclis. Naturæ igitur materiæ, hoc eſt naturales qualitates ipſius materiæ : hoc eſt materialis cōplexionis,quæ corporibus inſunt ex principijs materialibus: tales ſunt exiſtētes in quali quidem loco naturaliter ſunt, ut ſi ſunt in loco calido naturæ locatorum ſunt calidæ : ſi in loco ſunt frigido, & naturæ ſunt frigidæ : ut quęcunque naturæ ſunt in aqua: tales ſunt humidę naturæ : quæ autem naturæ ſunt in terra : tales naturæ ſunt ſiccæ : & eodem modo de alijs.In talibus enim locis naturaliter ſunt, & in talibus ſeruantur . habitus autem & diſpoſitiones, quæ ex accidenti ſunt:qui quidem in calido excedunt, in frigido bene ſe habent : qui autem excedunt in frigido,in calido poſiti ſaluātur,hoc eſt reducūtur magis cauſa eſt, quoniam (ut inquit) locus reducit exceſſum habitus ad menſuratum,hoc eſt ad temperamentum, nam remittēdo exceſſum habitus,temperantiam facit.

Hoc igitur quæri debet : in proprijs locis cuiuſque materiæ,iuxta communis temporis uarietates . nam ut habitus locis contrarij ſint,fieri poteſt:ut materia,non poteſt.

Hoc igitur oportet quærere:in locis proprijs uniuſcuiuſque materiæ:etiam ſecundum permutationes communis temporis: habitus enim contingit locis contrarios eſſe: materiam autem,

Ex dictis facit quoddam utile excerptum, licet non facile intelligatur : intelligitur tamen (ut mihi uidetur) hoc pacto. Hoc igitur.ſ.hanc conuenientiam loci cum locato,oportet quęrere in locis proprijs uniuſcuiuſque materiæ atque naturę.Oportet dico quærere hanc conuenientiam loci cum locato in natura ſecundum omnes permutationes communis temporis , hoc eſt ſecundum ætates omnes , quæ ſunt communia temporis , quo uiuunt illa animalia , quaſi dicat ita oportet talia eſſe in locis proprijs ſuæ naturæ,ut per totum commune tempus, quo uiuunt , illa non mutent , & cauſa eſt (ut inquit) quia habitus contingit eſſe contrarios locis , & ideo poſſunt loca mutare , materiam autem impoſſibile eſt eſſe contrariam loco naturali.

Quod igitur non propter calorem naturæ, animalium alia aquatilia ſint,alia pedeſtria,quemadmodum Empedocles aſſeruit,necnon cur quædam non habeant:hactenus dictum ſit.

Quod igitur non propter caliditatem naturæ hæc quidem aquatilia,hæc autem campeſtria animalium ſunt, quemadmodum Empedocles ait:tot dicta ſint, & cur hæc quidem non habent pulmonem,hæc autem habent.

Epilogat,& dicit. Quod igitur non propter naturalem caliditatem,hæc quidem aquatilia ſint, hæc autē propter naturalē frigiditatē ſint cāpeſtria : quemadmodū Empe. ait,tot dicta ſint:ꝙ cur hæc quidē non habent pulmonē, Digreſsio de uita aialium i locis.
hęc autem habent, etiā tot dicta ſint. Sed non ſunt facilia hęc quę Ariſtot dixit primo quidē . quoniam ſicut ſe habet nutrimentum ad cōplexionem , ita locos ad naturā locati,ſed uidemus animalia calida nutriri frigidis , ut pecora & iumenta herbis,quę frigidę ſunt.Animalia uero frigida uidemus nutriri calidis,ut apes quæ nutriunt melle,muſcas, & pulices quæ nutriunt ſanguine: igitur locata calida poſſunt uiuere in frigidis,et locata frigida in calidis.Pręterea nos uidemus apes , & muſcas & id genus frigidiora eſſe cetaceis piſcibus,& uiuere in aere, piſces uero calidiores in aquis.Quòd piſces cetacei ſint calidiores,docuit Ariſtot. ſunt enim maiores:& ſanguinē habēt,& reſpirāt, Inſecta uero,quæ aerē habitant,cum frigida ſint, continente ſolo refrigerātur.Iuniores dixerunt, ꝙ aīalium quædam habent calidum ſufficiēs naturale & cōueniens , ut per illud poſſint habere omne opus uitæ. Aīia uero calidū non habēt ſufficiens,niſi aliunde fortificet: & excitet: tunc dicunt ꝙ quæ aīalia ſufficiens calidū non habēt, hæc non uiuūt in locis cōſimilibus,quoniam quāuis frigida ſint,habitant in calidis locis,ut eorum calidum fortificet a loco : & ſic apes,& muſcæ & id genus uiuunt in calidis locis, & nō in aquis: quæ uero ſufficiēs habent calidū,hęc uiuunt in locis conſimilibus , ut calidiora in calidis, & frigidiora in frigidis: & ſic cāpeſtria quę plenū habēt calidū,uiuunt in calidis, piſces, qui calidū habent pro eorum uita plenum, cum ſint frigidi , in frigidis uiuunt. Ariſtotelis ergo contra Empe. locutus eſt de animalibus habentibus calidum, quod nō requirit fortificationem extrinſecus. Sed adhuc contra hanc poſitionem eſt dubitatio , quoniam aquatilia exanguia non deberent ſtare in aquis , quoniam non habent calidum ſufficiens,quemadmodum nec inſecta:quę uiuunt in calidis. Videtur igitur mihi eſſe dicendum,

quòd animalia duplicia ſunt, alia quidem calida, alia autem frigida: & frigida duplicia, alia quæ quantum uis calidum habent, ſiue paucum, ſiue multum ſufficit pro uitæ operationibus, alia quæ quo ad calidum quod habent, requirunt confortationem exterius: & hęc differentia eſt ex parte differentiarum ſpecifica formarum. Illa enim requirunt, quia talis ſpeciei ſunt, hęc uero non requirunt, quia huius ſpeciei uidentur. Tunc dico quòd ea, quæ dicit Ariſtoteles intelligenda ſunt de his uiuentibus & animalibus quæ calidum habent, quod non requirit exteriorem confortationem, de his enim uerum eſt, quòd calidiora in calidis, & frigidiora in frigidis habitant. Tunc patet ſolutio apes enim licet frigidæ ſint, & ratione naturalis frigiditatis deberent uiuere in frigidis, tamen earum calidum requirit confortationem exteriorem: & ſic uiuunt in calidis. Exangora aquatilia licet ſint pauci caloris, uiuunt tamen in aquis, quia eorum calidum licet paruum, non tamen requirit cōfortationem exteriorem, quoniam illud quod habent ſufficit eis. Ex his patet regulam Ariſtotelis eſſe ueram per ſe, & falſam per accidens. Calidiora enim in calidis, & frigidiora in frigidis uiuere debent per ſe: per accidens aūt, quia talia, contingit contrarium. Hæc mihi uidentur pro defenſione Ariſtotelis. Rationes uero ad oppoſitum ſolutæ. Apes enim per accidens nutriuntur calidis, quoniam calidum earum non ſufficeret uitæ: niſi confortaretur: pecora nutriuntur frigidis, quoniam habent calidum ſufficiens, quod nō eget exteriori confortatione.

Secūda dubitatio utrū q habitāt loca frigida habeant interiora calida.

Conſequēter quæritur utrum quæ habitent regiones calidas, habeant interiora frigida: quæ uero frigidas, habeant interiora calida: & notanter quęritur de interioribus, quoniam exteriora ſe habent ſm qualitatē loci. Videtur q ſic, quoniam per antiperiſtaſim alterum contrarium fortificat alterum. Contra uidetur per experientiam, nam piſces & intus & extra ſunt brutis frigidiores. Quidam nulla diſtinctione prępoſita, dixerunt animalia quæ loca calidiora habitant, habere interiora frigida: quoniam frigidum innatum per antiperiſtaſim augetur a calido continentis circunſtante. Quæ uero contra habitant loca frigida: habent interiora calidiora illis, propter eandem cauſam, quia per antiperiſtaſim contrarij frigidi calidū augetur internum. Quòd autem ita ſit Ariſtoteles in libris politicorum innuit, qui dicit quòd ſeptentrionales ſunt animoſiores auſtralibus: & Galenus & Auicenna idem aſſerunt, quod quidem non contingeret, niſi quia habitantes ſeptētrionem habent interiora & cor calidum propter circunſtantiam frigidi. Auſtrales contra habent interiora & cor frigidū propter circunſtantiam calidi. Sed hęc poſitio eſt contra experientiam. Videmus enim piſces etiam cetarios habere interiora magis frigida quàm bruta, & tamen piſces habitant loca frigidiora quàm bruta. Propterea dicendum q animalium quædam ſunt a tota ſpecie frigida uel a toto genere frigidiora alijs ſecundum naturam, ut piſces: quædam autem a tota ſpecie calida: uel a toto genere calidiora alijs ut campeſtria ſecundo accipio quòd calidum uel frigidum regionale alterum eſt circundans, & non penetrans uiſcera, ut quando non eſt ita intenſum, ut penetret: ut propter magnitudinem & uiuacitatem animalis: alterum uiſcera penetrās: quod quidem ſui magnitudine obtinet intus & extra. Tunc dicendum quòd comparando animalia a tota ſpecie uel genere calida ad animalia a tota ſpecie frigida: ſic talia animalia in quocunq; loco ponantur, modo ibi poſſint uiuere, ſemper habent interiora magis calida quàm habeant quæ a tota ſpecie ſunt frigida: & quę a tota ſpecie ſunt frigida in quocunq loco ponantur, in quo uiuere poſſint, ſemper habent exteriora & interiora magis frigida quàm quę a tota ſpecie ſunt calida. At ſi comparemus calida ad calida a tota ſpecie, ut homines ad homines, & equos ad equos, quæ a tota ſpecie dicuntur calida dico q in locis frigidis, in quibus cōuenienter poſſunt uiuere, habent interiora calidiora quā ſibi ſimilia poſita in quibus poſſunt uiuere: dico ſibi ſimilia in genere, ſexu, complexione, & cæteris id genus probatur: quoniam frigidum circunſtat, & non penetrat, & ſic per antiperiſtaſim fortificat calidum. Quę uero in locis calidis ponuntur, habent interiora frigida, quoniā calidum circunſtat, & non penetrat, & ſic auget frigidum per antiperiſtaſim. Dixi quā ſibi ſimilia in genere, quoniam non oportet q ſerpens habeat in locis frigidis interiora calidiora quā homo exiſtēs in locis calidis Dico in ſexu: quoniam non oportet ut mulier exiſtens in locis frigidis habeat interiora magis calida quā homo exiſtēs in calidis Dico in complexione, quoniam fortaſſe nō oportet quòd homo a complexione habens cor frigidum exiſtens in loco frigido, habeat cor calidius eo, qui a complexione habet cor calidum, etiam dato quòd ſit in regione calida. Hæc de dilucidatione: & patet ſolutio ad obiecta.

Vlterius quæritur utrum in tēporibus calidis animalia a tota ſpecie calida, ut homines, & pecora: quæ a tota ſpecie, ac genere ſunt calida reſpectu piſciū, habeant interiora frigidiora, hoc eſt utrum comparando idem animal calidum ad ſeipſum temporibus calidis habeat interiora frigida, & temporibus frigidis calida, & dico interiora, quoniam non eſt dubium de exterioribus. Videtur quòd ſic: quoniam inquit Hippocrates uētres hyeme, & uere calidiſſimi ſint. In contrarium eſt experientia: quoniam æſtate reſpirationes & pulſus ſunt frequentiores. Hic ſunt duæ poſitiones. prima uidetur eorum: qui aſſerunt calidum potens eſſe ſemper intus & extra obtinens: & ſic dixerunt animalia ęſtate, & in calidiſſimis temporibus eſſe intus, & extra calidiora: quoniam calidum potens intus & extra obtinet. Simili modo animalia temporibus frigidis exteriora & interiora calidiora habere uidentur: eadem ratione: quia potens frigidum intus & extra eſt potens. Pro hac poſitione ſunt experientię & rationes, primo quidem, quoniā multa animalia in hyeme ſuis ab operationibus uacant, non ſolum exteriorum ſed interiorum membrorum, conduntur q; in cauernis quaſi mortua, quatenus extrinſecus, & intrinſecus calor defecit. Veniente uero æſtiuo calore, mox reſurgunt, reuiuiſcuntque, qua ratione patet temporibus calidis exteriora & interiora calida eſſe magis, frigidis uero magis frigida. ſecundo quoniam uidemus multa animalia hyeme non parere, nec concipere, quoniam calidum & extrinſecus, & intrinſecus illis deficit, quo poſſint concipere, ut aues, & id genus: accedente calido nidificant. tertio uidemus multa animalia hyeme non capere nutrimentum ut glires, & urſos, & multa ſerpentum genera: ęſtate uero cibi multum capiunt, & hoc pro tanto, quia hyeme calidum nutrimentale minus eſt. æſtate uero maius: & pollentius. quarto æſtate utimur cibis frigidioribus pro refrigeratione caloris externi, & interni, hyeme contra utimur cibis calidioribus pro calefactione interiorum & exteriorum ergo æſtate interiora & exteriora ſunt magis calida, hyeme uero contra. quinto æſtate plerunq; ęgritudines calidæ, hyeme frigidæ contingunt, quod non eſſet, niſi æſtate interiora & exteriora eſſent magis calida, hyeme contra frigidiora. ſexto uidemus ęſtate corpora magis reſolui, hyeme minus. Ex his uolunt corpora noſtra intus & extra pro ratione temporum fieri frigidiora, ac calidiora. Alij uero dixerunt, exteriora mutari pro temporum mutatione, non autem interiora. Immo temporibus calidis interiora ſunt frigidiora, temporibus uero frigidis interiora ſunt calidiora. Pro hac poſitione ſunt experientię, prima quidem, quoniam hyeme digeſtio uidetur eſſe pollentior, digerimus enim cibos magnitudine maiores, & qualitate craſſiores. ſecunda quia uidemus caua loca hyeme calidiora eſſe. Quidam dixerunt quòd animalia duplicia ſint, alia parua magnitudine, & calore, uel calore tantum, alia magna calore, & magnitudine: tunc dicunt, quòd loquendo de paruis animalibus ſtante eorum uita: mutantur intus &

3. dubitatio utrū in tēpibus calidis interiora ſunt frigida.

extra

extra pro mutatione temporum, quoniam calidum uel frigidum temporis eſt obtinens intus & extra in huiuſmodi paruis animalibus, & ſic ueram eſſe primam poſitionẽ aſſerunt, loquendo uero de magnis animalibus, quæ calore, & corpore magna ſunt, hæc pro mutatione temporũ mutant exteriora. Interiora uero mutant cõtra rationem temporum q̃m calidis temporibus interiora frigida, frigidis calida habeor, & ſic acceptant ſecundam poſitionem. Sed pace horum dixerim ex hac poſitione nõ habetur an membra interiora ſiot calidiora uel frigidiora ęſtate uel hyeme. Amplius non habetur modus quo modo augetur uel diminuitur calidum pro differentia temporum. Præterea nec ex hac conſideratione habetur uia ſoluendi hinc idem obiectiones. Adhuc non loquimur in animalib⁹ magnis quæ habent calorem plenum, cõparãdo hęc ad ſeipſa. In iuuenta diximus eundem calorem innatum fieri ęſtate & hyeme intenſiorem, & magis naturalem uel minus. Calor enim natiuus noſter, quando in gradu eſt intenſior dicitur maior ſecundũ intenſionem, quoniam magis conuenit operationibus noſtris, dicitur maior ſecundum naturalitatem, & ſic membrum dici poteſt calidi⁹ uel frigidi⁹ uno tempore magis quam alio, quando in gradu eſt magis uel minus tale. Et poteſt dici calidius uel frigidius, q̃m per calidum melius exercet operationes, quæ ſibi competunt, ſiue ſit intenſius, ſiue remiſſius. Dicebã igitur in ęſtate calorem eſſe maiorem quam in hyeme ſecundum intenſionem gradualem, infra tamẽ latitudinẽ ſanitatis, ut multæ rationes cogunt, tam intra quam extra, hyeme uero eſſe maiorem quo ad conuenientiam ac naturalitatem, quoniam per ipſum anima exercet melius opera uitæ, ut digeſtionem, & inſtaurationem, & ſomnum, & id genus. Calor ergo exterior additus interiori illum reddit intenſiorẽ in gradu, & quidem non extra ſanitatis latitudinem, niſi nimis exceſſerit, frigus uero cohibens calorem innatum reddit conuenientiorem & magis operationibus uitę naturalem, illum uiuendo ac ad interiora magis conuertendo. Ex his patere poteſt conſilium, qui enim dicunt calidum membrorum interiorũ & exteriorum mutari pro tẽporum mutatione, intelligunt quo ad gradus, & quãtum ad hoc eſt probabile, ut multę rõnes probant. Qui autem dicit uentrea hyeme & uere eſſe calidiora intelligit quo ad naturalitatem & conuenientiam, qua calor cõuenit uitę operationibus, ideo dixit ſenex, & ſomni longiſſimi, ut inueteret perationes eſſe perfectiores. Hęc ſolutio, & conſilium licet fuerit in iuuẽta approbatũ, nũc nõ reprobo, tñ non uidetur ire ad mentem Ariſto in hoc loco, ut patet determinãti ſolutionem ſuam contra Empe. Propterea uidetur mihi aliter eſſe dicendum, q̃ calor eſt duplex ĩ unoquoque uiuente, aliter naturalis, & hic datur a generante mediante forma & anima, dans enim formam, dat omnia quæ illam conſequuntur mediante forma, ut Auer. ait Calor ergo naturalis oĩbus uiuentibus datus eſt a generante, ſed mediante anima illum a ſua ſpecie ſibi limitante, ut p ipſm tãtũ & talem exerceant opera uitę. Hic licet ſit in toto aĩato, ut in ſubiecto principaliter eſt in corde, ut in fonte caloris, & p ſpũs a corde emiſſos cõicaẽ oĩbus aliĩs mẽbris, de hoc dictũ eſt amplius ſupra. Alter eſt calor accidentalis, qui ſi eſt fixus, habitus dicitur, ſin aũt nõ fixus, diſpõ in textu appellaẽ, hic dicĩ accidẽtalis, q̃m nõ datur nobis mediante forma, ſed accidit nobis a cauſis nõ naturalibus, quę ſunt ſex (ut Galenus inquit) ve ab aere, cibo et potu, & cæteris rebus non naturalibus, de quibus ad medicos. Differũt aũt iſti calores nõ quidem ſubiecto, quoniam in eiſdẽ mẽbris ſunt, idem.n. epar eſt naturali & aduenititio calore calidum, idẽ etiam cor, & ita de aliĩs. Differunt aũt ſpecie, non quidem in cõne metaphyſica, quæ præſcindit a motu & a mutatione, & a cauſis naturalib⁹, ſed differunt ſpecie phyſica, cum differant cauſis, naturalibus, & propriĩs affectionibus. Ex his duobus calorib⁹ in nobis fit unus calor miſtus, qui non eſſentia & definitione un⁹ eſt, ſed ſubiecto, quo aĩa utitur pro ſuis opationibus. Si enim corpora noſtra eſſe poſſent alicubi, ubi externis motionibus non afficeremur, anima ſolo naturali calore uteretur pro oĩbus operationibus, quia ṽo ubiq; afficimur calido externo, ideo aĩa utiẽ utroq; quaſi uno inſtrumento ad oẽs ſuas operationes, quoniam iſtud aggregatũ aliud æſtate, aliud hyeme fit, hinc operationes animæ mutantur, & mores, & neceſſitates, & regimina. Nec eſt credendum hoc miſtum eſſe animę, & nobis præter naturale, ſic enim eſſet ęgrotatiuum, ſed non naturale ſecundum partem, naturale autem ſecundum partẽ. Ex his patet dilucidatio ueritatis peripateticę, q̃ ęſtate calor accidentalis eſt maior intus & extra, ut p rõnes probatũ eſt, hyeme uero naturalis calor maior, q̃m circũſtãtia frigidi ille calor naturalis melius conuertitur ad interiora. Calor ṽo miſtus ex utroq; in ęſtate eſt ſimplr maior, q̃m computãdo grad⁹ ptiũ, ex qb⁹ cõſtat, ſunt plures. Q; calor naturalis hyeme ſit maior, pz, q̃m opationes naturales ſunt pfectiores, & meliores. Q; ęſtate calor accidẽtalis ſit maior intus et extra, etiã patet, q̃a opatiões naturales ſunt q̃ſi extraneatæ. Quod ṽo calor ꝯpoſitus ſit maior calidis tẽporibus, pz, q̃a grad⁹ utriuſq; ptis enumerati, reperiunẽ plures, & ſicut de calore dcm̃ eſt, eodẽ mõ dici põt de unaquaq; qualitate. Quod ſi ita eſt, pz ęſtate interiora naturali caliditate eẽ minus caĺa quã hyeme, accñtali ṽo magis. Miſta aũt caĺitate exteriora & interiora calidiora. Hyeme cõtra pz interiora eẽ calidiora naturali caĺitate, accñtali ṽo minus, & cõpoſita caĺitate eã exteriora q̃ interiora eſſe minus caĺa, & hoc loquendo de eodẽ aĩali ad ſeipſm cõparato, ut in qõne ſuppoſitũ eſt. Argumẽta p utraq; pte ſi ſoluta ex his. Quarto quęriẽ utrũ corpa ſm artis pręcepta poſſint pmutari de una cõplexione in alterã, ut cholericũ in flegmaticũ, & ſanguineũ in melicũ, & etiã econtrario. Videẽ q̃ ſic, nã Galenus in techna docuit corpa lapſa ad tẽperamẽtũ p artẽ reducere, & extrema ad extrema pmutare. pro pte cõtraria eſt Ariſto. qui ait naturã pmutari eſt ipſam corrũpi Pro declaratiõe ſumam⁹ primo, q̃ corpus unius cõplexionis pmutari in alrã cõplõnẽ bifariã eſt, aut intra ambitũ ſuę ſpẽi, aut extra ambitũ ſpẽi. Secũdo accipio q̃ corpus permutari ad aliã cõplexionẽ intra ambitũ ſuę ſpẽi bifariã eſt adhuc, aut pmutando cõplexionẽ quę inſequitur formam, aut cõplexionem quæ inſequiẽ materiã. Pro cõplexione, quę inſequitur formã, homo eſt cholericus, melancholicus, & id genus. Per complexionẽ inſequẽtẽ materiam homo tẽperatus eſt breuis uitę, & melancholicus lõgę uitę, etiã p complexionem inſequentẽ materiã, homo cholericus eſt manſuetus, flegmaticus eſt iracũdus, nam licet una & eadem ſit complexio ſequens formam, & ſequens materiam ſubiecto & re, differunt ratione. Cholerica enim complexio ut elementaria eſt, & ut reſultat ab elementariĩs qualitatibus, inſequens formam dicitur. datur enim a generantibus mediante forma, ut uero cœleſtis, & ut affecta cœleſti calido, dicitur inſequens materiam hoc eſt indiuidualem naturam. Datur enim a cœlo mediante indiuiduo, quod eſt materia cœleſtis calidi, ut Philoponus dixit ſecundo de generatione. Hanc uocant medici proprietatem indiuidualem, quæ nihil aliud eſt niſi complexio elementaria, ut pendet a diſpoſitione cœleſti, & ut contracta a cœlo in generatione animalis, unde differunt ratione, ſubiecto autem & re, ſunt eadem. Dicitur enim complexio cholerica uel ſanguinea elementaria, quo reſultat ex elementis, dicitur inſequens formam, quo datur a generantibus mediante forma, hæc quo dicitur cœleſtis, ut in principio generationis contracta a cœlo, dicitur etiam inſequens materiam, quoniam inſequitur indiuiduum, datur enim a cœlo in principio generationis mediante indiuiduo quod eſt materia cœleſtium, & materia ſpeciei, & formæ. Sic igitur tria ſumenda ſunt, primum quod duplex ſit cõplexio altera inſequẽs formã, alterã inſequẽs materiã. Scd̃m eſt, q̃ corpus permutare eẽ complexionẽ intelligi poteſt, aut quę inſequiẽ formã aut quę materiã inſequit. Tertiũ, q̃ permutare ꝯplexionẽ in-

Solutio Ariſtotelis.

De permutatiõe corporũ.

ſequentem formam, poteſt intelligi extra ſpeciem eius, cuius eſt complexio, aut intra ſpeciem. His ſuppoſitis, medici dicunt, quòd corpus non poteſt permutari de complexione inſequente formam ad complexionem inſequentem formam extra ſpeciem, hæc patet, quoniam campeſtre nunquam poteſt permutari ad complexionem aquatilis, nec homo ad complexionem equi, & hoc concedunt Philoſophi etiam, quoniam hæc permutatio eſſet corruptio permutati, & propter hanc cauſam mercurius non poteſt per artem permutari in argentum, quoniam permutatio eſt extra ſpeciem. Secundo dico, quòd corpus bene poteſt permutari de complexione ſequente formam in complexionem ſequentem formam intra ambitum ſuæ ſpeciei, probatur, quoniam per debitam adminiſtrationem ſex rerum nõ naturalium poteſt calidum fieri minus calidum, & ita frigidum, & humidum minus humidum & ita fieri ſiccum, quinimmo quod eſt uenenum poteſt cõuerti in cibum, ut patet de puella, quæ conſueuit ſumere uenenum, & tandẽ in cibum aſſumpſit. Tertio dico, ꝙ hæc permutatio eſt periculoſa, niſi fiat lente, atque paulatim, & uſu moderato, ut inquit Galenus, hæc de complexione ſequente formã, at ſi loquimur de complexione ſequente materiam. Quarto dicunt aſtronomi quòd complexio inſequẽs materiam non poteſt permutari, probant, quoniam permutatio ſemper fit per applicationem contrarij, cum lente & moderate applicatur, ſed tali complexioni nihil eſt contrarium. Cœleſti enim affectioni nihil terrenum cõtrariari poteſt. Ex his concludunt ꝙ ſi cholericus permutetur ad temperatum, non propter hoc eſſet uitæ longioris, quam ex cœlo in genitura erat conſtitutum, quoniam complexio inſequens materiam non eſt permutabilis. Similiter ſi erat ex genitura iracundus, dato quòd ad temperantiam eſſet per artem permutatus, non propter hoc erit manſuetus. Medici tamen dicunt, quòd dato quòd aliquis ex cœlo ſit breuis uitæ, beneficio artis poteſt fieri longeuus, probatur, quoniam non poteſt hic a cœlo in breui mori, niſi occurrat cauſa mortis, uel cauſis ægrotare facientibus ad mortem, ſed hic occurſus cũ ſcitur poteſt euitari. Ergo poteſt permutari corpus non ſolum quo ad complexionẽ ſequẽtem formam, ſed etiam quo ad complexionem ſequẽtem materiam. Hactenus de permutatione.

Cur autem quæ pulmone prædita ſunt, aerem excipiant ſpirentque, & præſertim quæ illum ſanguinolentum obtinent, dicendum eſt.

Propter quid autem habentia ſuſcipiant aerem & reſpirãt, & maxime ipſorum quæcũq; habent ſanguinem habentem?

Cum ſoluit primam quæſtionem, & declarauit propter quam cauſam quædam animalia habent pulmonem, & quædam non habent, non, ſoluit ſecundam, & declarabit duo, primum quidem cur quæ pulmonem habent, reſpirent, & ſecundum eſt cur quæ pulmonem habẽt plurimi ſanguinis, plurimum frequentius reſpirẽt. Et hęc duo proponit. & dicit. Propter quid autem animalia quæ habent ſcilicet pulmonem ſuſcipiant aerem, hoc eſt inſpirẽt, & reſpirent, hoc eſt exſpirẽt, hoc eſt primũ, & ſubaudi ꝓ quid maxime inſpirent, & expirẽt quæcũq; ipſorum hñt pulmonem habentem ſanguinem, ut homo, & pecora, hoc eſt ſecundum, & uerba ſunt ſuſpenſiua, & terminatur ſuſpenſio ibi { cauſa reſpirandi quidem } Hæc duo proponit diſſerere.

Cauſa ſpirandi, pulmo eſt fungoſus exiſtens & fiſtulis plenus, qui etiam, omnium maxime partium quæ uiſcera appellantur, ſanguine refertus eſt.

Syringia Fiſtula *Cauſa reſpirandi quidem, pulmo inanis exiſtens & plenus fiſtulis, & maxime utiq; ſanguinem habens hæc particula, uocatorum uiſcerum.*

Soluit quæſita, & ſuſpenſionem terminat, primo aſſignat cauſam primi cur ſcilicet habentia pulmonem trahãt & expellant aerem, & non aquam. Secundo aſſignat cauſam ſecundi, ibi { & cur maxime. } De prima parte primo aſſignat cauſam, deinde exponit illam. Aſſignãdo autem cauſam, dicit. Cauſa reſpirandi quidem eſt pulmo exiſtẽs inanis, & uacuus, & pro id eſt, & plenus ſyringis, hoc eſt fiſtulis, hoc eſt paruis uenis, & quia inter uocata uiſcera hæc particula eſt maxime ſanguinem habens ſcilicet multitudine uenarũ. Ergo cauſa reſpirandi eſt pulmo exiſtens multis uenis plenus & exiſtens inter uiſcera particula potiſſimum ſanguinem habens. Hæc eſt cauſa, cur aer trahatur & expellatur.

Quæ itaq; ſanguineum habent, ea celeri refrigeratione indigent q calor animalis paululum deuergat, & penetratione quæ per totum eat ob ſanguinis caloriſq; copiam, quod utrũq;, aer committere facile poteſt, nam quia natura tenui eſt, & celeriter & per totũ ſubit atq; refrigerat, at aqua, nõ põt,

Quæcũq; autem habent ſanguinem habentem ipſam, celeri quidem indigent refrigeratione (propterea q parua eſt inclinatio animati ignis) intra autem ingredi per omne, propter multitudinem ſanguinis & caliditatis, hæc autem ambo, aer quidem põt facile facere, propterea enim q habet ſubtilem naturã, & per omne & celeriter penetrans refrigerat, aqua autem contrarium.

Exponit illam cauſam, & oſtẽdit, quòd talis reſpiratio per aerem, & non per aquã conuenienter fit, & dicit. Quęcũq; autem animalia habent ipſam particulam, quæ eſt pulmo, habentem plurimum ſanguinem, duobus indigẽt, & celeri refrigeratiõe, propterea ꝙ parua ſit animati ignis hoc eſt animalis calidi inclinatio ad uiuendum propter eius feruorem, & indigẽt etiam, ut aer penetret, non tantum ad pulmonem, ſed & ad cor, & per omne mẽbrum refrigeratione indigens. At aer & nõ aqua celerem refrigerationẽ poteſt dare, quoniam per omnia facile penetrat, & per oĩa penetrare poteſt ſui tenuitate, unde dicit. Quæcũq; autem animalia habent ipſam particulam ſcilicet pulmonem habentem ſanguinem, indigent duobus, primo quidem celeri refrigeratione, & hoc propterea quia animati ignis, hoc eſt animalis calidi parua eſt inclinatio ad uiuendum de ꝑ ſe, niſi refrigeretur, niſi enim refrigeraretur, mox ſuffocaretur. Secundo indigent, refrigerationem debere ingredi intro per omne ſcilicet membrum calidum, hoc eſt cor, & arterias, & uenas, quæ feruent. Addit quòd hæc duo per aerem & non per aquam conuenienter fiunt & dicit. Hæc autẽ ambo aer quidem poteſt facile facere, penetrationem quidem per omne, propterea quia habet naturam ſubtilem, raram. & penetratiuam. Refrigerationem uero celerem, quoniam per omne & celeriter penetrans refrigerat. Aqua autem contrarium faceret, eſt enim craſſa, grauis, & aere minus mobilis. Patet ergo expoſitio cauſæ, cur ſcilicet quæ pulmonem habent reſpirent.

Itẽ, cur ea potiſſimum ſpirent quæ pulmonem habẽt ſanguinarium, ex hoc liquere poteſt, nam quod calidius eſt, id refrigeratione indiget uberiori.

Et cur maxime reſpirant habentia pulmonem habentẽ ſanguinem, ex his palam, quod enim calidius, ampliori indiget refrigeratione.

Hic aſſignat cauſam ſecundi quæſiti, cur ſcilicet magis reſpirent, quæ pulmonem habent magis ſanguineum, & dicit, quòd cauſa patet ex his, quæ dicta ſunt, quoniam hæc habent pulmonem calidiorem, & ſic magis refrigeratione indigentem, & dicit. Et cur maxime reſpirent habẽtia pulmonem plurimum ſanguinem habẽtem, ex his quę dicta ſunt in proximo quæſito, palam, & repetit cauſam, & dicit. Quod enim calidius eſt, ampliori indiget refrigeratione, & numero & magnitudine, & hęc eſt cauſa.

Adde etiã, q ſpiritus ad originem caloris cordi inditi, facile commeat.

commeat. Verũ quemadmodum cor ad pulmonem foraminibus peruiũ ſit: tum ex diſſectionibus: tum ex biſtorijs quæ de animalibus ſcriptæ ſunt contemplari oportet.

Simul autem, & ad principiũ caliditatis quæ in corde, progreditur ſpiritus de facili. Quo autem modo cor colligationem habet ad pulmonem, oportet contemplari ex anatomis, & ex biſtorijs circa animalia ſcriptis.

Conſequenter ex his, declarat quomodo per reſpirationẽ pulmonis ſequitur refrigeratio cordis, & dicit. Simul autem ad pulmonem progreditur ſpiritꝰ, hoc eſt aer de facili, & ad cor, quod eſt fons, & principium caliditatis, aer enim ad pulmonem trahitur, pulmo uero ad cor colligationem habet, per quaſdam uenas, quæ a corde in pulmonem progrediuntur, ideo aer cum in pulmonem peruenit, per illas uenas penetrat ad cor, & ſic quodãmodo ſimul refrigeratur cor, & pulmo, quia uero, non eſt clarum quid hæc colligatio ſit & qualis, ideo inquit. Quo autem modo cor alligationem habeat ad pulmonem, oportet cõtemplari ex anatomia, & ex hiſtorijs circa alalia ſcriptis. Sed quæres utrum reſpiratio ſit propter cor, an propter refrigerationem pulmonis, uidetur quòd propter pulmonis refrigerationem, quoniam Ariſtoteles cauſam non cor ſed pulmonem aſſignauit, cordis enim refrigerationem cõcomitatiuam cauſam aſſignauit. Sed contra eſt ratio, quoniam propter principale ſemper uidetur eſſe omne quod eſt, magis quam propter minus principale, modo cor eſt pulmone principalius. Dicendum quòd reſpirationem eſſe propter cor poteſt intelligi, aut propter cor tanquã finem adæquatum, & ſic reſpiratio non eſt propter cor tanquam propter finem adæquatum, quoniam ſic omne habens cor reſpiraret, aut poteſt intelligi propter cor tanquã propter finem excellentiorem & magis intentum, & ſic reſpiratio eſt propter cor, propter pulmonem aũt tãquam propter finẽ minus principalem.

An ꝑꝑ cor reſpiratio, ſit.

Omnino igitur animantium natura refrigerationem deſiderat, ob animæ in corde incendium, eam autem per reſpirationem moliri ſolent, animalia quæ nõ tantum cor habent, ſed etiã pulmonem.

Refrigeratione igitur totaliter indiget animalium natura, propter ignitionem animæ in corde, hanc autem faciunt per reſpirationem, quæcũq; non ſolum habent cor, ſed etiam pulmonem, animalium.

Concludit quæ dixit de refrigeratione eorum, quę pulmonem habent, & dicit. Refrigeratione igitur omnino indiget animalium natura propter ignitionem animę in corde, hoc eſt propterea quia anima eſt in corde excellenter calido. Verum non eodem modo omnia (ut dictum eſt) ideo dicit. Hanc autem faciunt per reſpirationem, quæcũque animalium non ſolum habent cor, ſed etiam pulmonem, & uſque hoc cauſa declarata eſt.

At quæ cor habent, ſed pulmone uacant, uti piſces, aqua per branchias refrigerantur, q eorum natura aquatilis ſit. Qualiter autem ſitus cordis ad branchias ſeſe habeat, ad oculum per diſſectiones ſpectari debet, exacte per biſtorias.

Habentia autem cor: pulmonem autem non, quemadmodum piſces: propterea quod aquatilis eſt ipſorum natura, aqua faciunt refrigerationem per branchias. Quomodo autem poſitio habet cordis ad branchias, ad uiſum quidem ex anatomis oportet cõtemplari, ad certitudinem aũt ex biſtorijs.

Exponit nunc modum quo refrigerentur animalia quę pulmonem non habent, ſed branchias, & dicit. Habentia autem cor, pulmonem autem non, ut piſces, hi propterea quòd ipſorum natura eſt aquatilia mediante aqua tracta & pulſa per branchias refrigerationem faciunt. De colligatione autem branchiarum cum corde, remittit nos, & dicit. Quomodo autem, poſitio cordis ſe habeat ad brãchias, ad uiſum quidem ex anatomis oportet contẽplari, ad certitudinem aũt & ꝑ rationem, ex hiſtorijs.

Vt autem uel nunc ſummatim dicatur, ſeſe ad hũc habet modum. Cor enim pedeſtribus animantibus & piſcibus non ſimilem ſitum tenere uideatur, ſimilẽ tamen obtinet. Nam quo piſcium capita eminent, eodem cordis mucro ſpectat, at cum capita nequaquam eodem proſpectent, tam pedeſtribus quam piſcibus cor ſuum mucronem ad os iactitat.

Vt autem in ſumma dicatur & nunc, habet hoc modo. Videbitur enim non eodem modo habere poſitionem cor campeſtribus animalium & piſcibus, habet autem codẽ modo. Qua enim inclinant capita, hic cor, acutum habet: quoniam autem non eodem modo capita nuunt, campeſtribus animalium & piſcibus ad os cor: acutum habet.

Poſitionem cordis ad branchias breuibus hic exponit, & primo præmitit intentionem, et dicit. Vt autem in ſumma dicatur & nunc, cor ſubaudi ab branchias, hoc modo colligationem habet, ut dicetur ſtatim, hæc eſt intentio. Deinde exponit hanc colligationem, & primo exponit poſitionem cordis in piſcibus ſecundum differentiam & conuenientiam in capeſtribus, & dicit primo qđ primo aſpectu differentia ſitus cernitur, nam ſaltem in homine cor habet orificium ad cœlum reſpiciens, in piſcibꝰ nõ habet orificium ſic erectum, cum non incedant recte, ſed prona natando, uerum licet primo aſpectu non uidetur eodem modo cor in piſcibus, & campeſtribus ſituatum propter ſitum, quem habet cor in homine, tamen in omnibus eodem modo ſituatur, & hoc dicit. Videtur enĩ non eodem modo habere poſitionem cor campeſtribus animalium, & piſcibus primo aſpectu propter ſitum, quẽ habet in homine aliter quam in piſcibus, ſed re uera habet cor ſitum in omnibus eodem modo, quoniam in omnibus cor ſuum orificium habet uerſus ad partem capitis, & hoc inquit. Qua enim parte campeſtria & aquatilia inclinant capita, hic cor habet ſuum acutum, hoc eſt ſuum orificiũ, ut ſi animalia habẽt caput ad cœlum, orificium habet cor ad cœlum uerſum, & ſi caput habent inter cœlum & terrã, etiã orificiũ cordis erit ad eam partem uerſum, & propterea dicit. Quoniam autem non eodem modo animalia omnia capita nuunt, ac conſtituta habent, ideo omnibus & campeſtribus animalium, & piſcibus cor habet ſuum acutum ad os animalis uerſus caput poſitum, aliter tamen & aliter, ut dictum eſt. Quo uero ad uerba attinet, Ariſtoteles per acutum, non cuſpitem cordis intelligit, ad quem pyramidaliter lineæ cordis terminantur, ſed orificium, ex quo calidum effluit, hoc enim cor habet uerſum ad caput, & ad os, ut frigiditas cerebri mitigetur, & ut per frigiditatem cerebri refrigeretur cor. Hæc de cordis poſitione.

Ac fiſtula uenæ & nerui faciem repræſentans, de cordis extremo ad medium illud tendit: ubi brãchiæ omnes inter ſe coeũt copulãturq;: hæc igitur ampliſſima eſt. Sed & aliæ de utraque parte cordis ad branchiarum extrema ſingularum tendũt, per quas in cor refrigeratio penetrat, diſcurſante ſemper aqua per branchias.

Tendit autem ex extremitate cordis, cannalis quaſi phlebo neurodes ad medium: qua contingunt inuicem omnes brãchiæ: maximus igitur: iſte eſt. Hinc autem & inde cordis: protenduntur quidem & alteri in extremitatem uniuſcuiuſque branchiarum, per quos refrigeratio fit ad cor, decurrente ſemper aqua per branchias.

Cum poſitionẽ cordis expoſuit, in pte iſta, declarat colligationẽ cordis ad branchias, & dicit. Sed ex extremita-

Phlebo neurodes

te orificiali cordis tendit cannalis uerſus caput, & collum quaſi phleboneurodes, hoc eſt quæ fiſtula uel cannalis eſt quaſi uena neruea, terminata ad medium inter cerebrum, & cor, ligata ſcilicet ad radicem capitis, qua uena neruea contingunt, hoc eſt uniuntur omnes branchiæ quoniam hic neruus eſt maximus habens hinc inde conterminationem ad branchias. Et tu lege uerbum igitur, pro enim quaſi dicat maximus enim eſt iſte neruus inter cor, & caput medians, ideo poſſunt illi branchię uniri. Verum (ut dicit) licet branchiæ huic neruo uniantur, tamen hic inde cordis, hoc eſt ex hac & illa parte cordis protendũtur quidem & alij nerui in extremitatẽ uniuſcuiuſq; branchiarum applicati, per quos neruos refrigeratio fit ad cor decurrente ſemper aqua per branchias, & ſic branchiæ una ratione neruo medio uniuntur, & alia ratione hinc inde utraq; uniuntur cordi, per alterum atq; alterum neruum. Fit ergo refrigeratio ſecundum Ariſtotelem per contagionem quatenus refrigeratis brãchijs, per aquam, infrigidãtur capita neruorum uel uenarum, quæ a medio neruo ad branchias protenduntur, & illis refrigeratis, refrigerantur conſequenter per contagionem aliæ partes illarum uenarum, & ſic uſq; ad cannalem, undæ illæ oriuntur, illo ꝯo refrigerato per contagionem tandem refrigeratur cor, & hæc refrigeratio ſufficit, ut fiat per cõtagionẽ, quoniam ſunt pauci caloris, & cor eorum parũ habet ſanguinis, ut ſuperius dictum eſt.

Porro quemadmodum branchiæ piſcibus, ſic reſpirantibus thorax, crebro ſurſum deorſumq; mouetur, cum ea ſpiritum accipiunt redduntq;.

Eodem aũt modo & reſpirantibus thorax ſurſum & deorſum mouetur frequenter, ſuſcipientibus ſpiritum & emittentibus, ut branchiæ piſcibus.

His declaratis, dat tres conuenientias inter reſpirãtia, et non reſpirantia, & continuatur textus ſic, licet campeſtria & piſces differant in modo refrigerandi, tamen eodẽ modo, & reſpirantibus thorax ſurſum & deorſum mouetur frequenter in his, vʒ, animalibus, quæ ſpiritum ac aerẽ ſuſcipiunt, & emittunt, ut brãchiæ mouẽtur in piſcibus.

Item quæ ſpirant, in pauco & eodem aere, quæ uero aquatilia ſunt, in pauca eadẽq; aqua ſtrangulari ſolent, nam eorum utrũq;, celeriter calidum redditur, calefacit enim utrũq;, contactus ſanguinis, qui cum calidus eſt, refrigerationẽ præpedit.

Et reſpirantia quidem, in pauco aere & eodem, aquatilia autem, in pauca aqua & eadẽ ſuffocantur, uelociter enim utrũque ipſorum, fit calidũ, calefacit enim ſanguinis attactus, utrũque, calidus aũt exiſtens ſanguis, prohibet refrigerationẽ.

Secunda conuenientia eſt, ꝙ reſpirantia in pauco aere & eodem, qui non innouatur, ſuffocãtur, & aquatilia etiã in pauca aqua & eadem, quæ non fit noua, ſuffocãtur. Cuius cãm affert, & dicit. Velociter enim utrũq; ipſorum ſcilicet aer & aqua fit calidum, nam attacꝰ ſanguinis, & uapores, qui exeunt a corporibus illorum calefaciunt utrũq; ſcilicet aerem & aquam, at cum ſanguis eſt calidus, & nõ refrigeratur externo refrigerante prohibet refrigerationem cordis, & non permittit fieri refrigerationem ab aere illo uel aqua prius calefacta.

Quin etiam cum ſpirantia pulmonem, aquatilia branchias, mouere non poſſunt ob affectionem ſeniũue, tum ea mori contingit.

Et non potentibus mouere, reſpirãtibus quidem pulmonẽ, aquatilibus autem branchias, propter paßionem aut propter ſenectutem, tunc accidit mors.

Tertia conuenientia eſt, quòd cum non poſſunt mouere particulam illam, quæ eſt inſtrumentum refrigerationis, tunc mors accidit, unde dicit. Et non potentibus mouere hanc particulam reſpirantibus quidem pulmonem, aquatilibus autem branchias, propter paſſionem, aut propter ſenectutem, tunc accidit mors. Dixit propter paſſionem, ut in morte uiolenta, in qua pulmo non mouetur ob ægritudinem, uel uim illatam illi, Dixit propter ſenectutẽ, ut in morte naturali, in qua potentia motiua eſt adeo effecta imbecillis, ut non poſſit animal mouere particulã illam, & hæc naturalis eſt mors. Sed dices quid demonſtrat illa particula tunc, cum dicit. Tunc mors accidit, aut demonſtrat inſtans in quo adhuc uita eſt, aut inſtans in q̃ uita non eſt. Non demonſtrat inſtãs, in quo uita eſt, quoniam tunc non accidit mors, ſed poſtea, ſi demonſtrat inſtans, in quo uita non eſt, mors tunc iam facta eſt, & nõ tunc accidit. Sed hic cauillus eſt puerilis & fuit Xenocratis, & poteſt dici, ꝙ illud uerbum tunc, demonſtrat inſtans, in quo nunc primo illud animal nõ eſt, quod ſophiſtæ appellant primum non eſſe, quoniam in illo primo nõ poteſt animal mouere pulmonem. Verum de hoc in ludicris dialecticis ſatis dcm̃ eſt. Hęc de libro de reſpiratione. Finis. Piſis. M.D.XXI. Die. XIIII. Maij

ARISTOTELIS DE MORTE ET VITA.

Libellus cum Auguſtini Niphi Medices Philoſophi Sueſſani commentariis.

VT igitur ortus animalibus cõmunis omnibus eſt, ita mors, ſed modi eius, ſpecie diſcrepant, non enim corruptio ipſa, differentiarum expers eſt, quanquam quippiam commune habet, nam mors altera, uiolenta eſt, altera, naturalis. Violenta, cum principium extrinſecus aduenit. Naturalis, cum idem in ipſo animali eſt, & particulæ conſtitutio talis eſt qualis ab initio erat, nec affectio ulla ſuperuenit.

EST igitur omnibus animalibus commune, generatio & mors, modi autem, differunt ſpecie, non enim indifferens corruptio, ſed habet aliqd commune, mors enim eſt, hæc quidem uiolenta, hæc autem ſecundum naturam. Violenta quidem, quando principium extra fuerit. Secundum naturam autem, quando in ipſo, & partis conſiſtentia ex principio talis, ſed non aduentitia aliqua paßio.

HActenus de reſpiratione, nunc de morte aggreditur, accedit autem ad narrationẽ, quoniam in Libello de iuuentute & ſenectute propoſuit intentionem huius libri. Accedens autem ad narrationem præmittit diſtinctionem mortis, & dicit, quòd licet generatio, & mors in omnibus animalibus communes ſint (nullum enim animal eſt, quod aliquando non fuerit ortum, & nullum eſt, quod ortum, non moriatur) tamen modi mortis ſpecie differunt, unde dicit. Eſt igitur omnibus animalibus commune quid generatio, & mors, modi autem mortis differũt ſpecie quaſi dicat licet generatio & mors communis ſit omnibus animalibus, tamen modi moriendi differunt ſpecie Quod autem modi moriendi differant ſpecie, probat, & dicit. Non enim corruptio, hoc eſt mors eſt indifferens, hoc eſt caret differẽtijs, ſed ꝓ lʒ habeat aliqd cõe. q. d. nõ. n. mors differẽtiarũ expers eſt, licet habeat qd cõe, utputa trãſmutationẽ. Cõe. n. morti tranſmutatio eſt. Eſt enim mors trãſmutatio ad nõ eſſe. Quo

quidem

quidem ad ṽba attinet, Ariſto. per corruptionem mortem intellexit, nam in animalibus corruptio mors eſt. Et dixie ꝙ modi moriendi differunt ſpecie, & non modi generandi, quoniam omnia quæ generantur, eodem modo generantur, ſed genita non eodem modo pereunt. Et qa dixit, ꝙ modi moriendi ſint diuerſi, exponit quod dixit, & inquit Mors enim eſt, hæc quidem uiolenta, hæc autem ſecundum naturã, & exponit mẽbra, & inqr. Violẽta qdẽ, quando principium eſt extra. Secundum naturam autem, quando in ipſo animali eſt principium, & partis conſtantia ſiue conſtitutio ex principio fuerit talia, qualis poſtea erit, ita ut non eueniat aliq̃ paſſio. ſ parti uel toti quę corrũpat animal. Quo uero ad uerba attinet, per principium extra intelligit contrarium, contrarium dico formaliter, ut frigidum, quod corrumpit calidum, uel ſiccum, quod corrũpit humidum. Aut repugnans, quod corruptiuum contrarium eſt, ut uulnus, uel ægritudo, uel tale qd, quottẽs ergo mors accidit aut a contrario formaliter ipſi calido uel ſicco, aut a contrario corruptiuo, hæc mors dicitur uiolenta, qm̃ animal quando iſtud non eueniebat, aptũ erat adhuc diutius uiuere, & ſic hæc mors uiolenta dicit̃, qm̃ contra aptitudinem naturalẽ eſt, qua animal adhuc erat aptũ uiuere. Naturalis autẽ eſt, quando principium corruptionis eſt in ipſo animali utputa ab ipſo calido exiccãte humidum paulatine uſq; ad completam exiccationẽ, cũ qua non ſtat uita. Sed dices poſſibile eſt, ut principium corruptionis non ſit in ipſo animali, ſed ſit in parte animalis, per quod pars animalis corrumpatur, & conſequenter totum. Rñdet ꝙ ad hoc ꝙ mors naturalis ſit ſimpliciter naturalis, oportet ut principium corruptiuum ſit in ipſo utputa calidum conſumens humidum & oportet ut partis cõſtitutio ſit talis, qualis erat a principio, ita ut nulla paſſio illi uiolenta ſit, alioquin mors non eſſet naturalis, ſed uiolenta. Et ſic mors naturalis eſt, quoniam nec ratiõe toti⁹, nec ratione partis principium eſt extra. Ad hoc autem ut ſit uiolẽta ſufficit, ꝙ principium quod eſt extra, inferat ui aut toti, aut parti, rõne cuius totum corrumpitur. Ex his patet ꝙ ratione habita ad materiam oīs mors eſt naturalis, ut libro de generatione diximus, ratione habita ad calidũ per quod uiuimus, naturalis dicitur, qñ calidum corrũpitur a ſe conſumendo humidum. Violenta ṽo, quando calidum corrumpitur aut a cõtrario ipſi formaliter, aut potentialiter, aut ſaltem eius parti Hęc iam declarauimus Libello de iuuentute & ſenectute.

Quæ uiolenta mors quæue naturalis.

Vñ naturalis mors uł uiolẽta dicatur.

Hæc igitur in plantis, ariditas appellatur, in animantibus, ſenecta.

Plantis igitur, auanſis, in animalibus autem uocatur hæc, ſenectus.

Exponit nunc nomina mortis naturalis per modum corollarij, & dicit. Plantis igitur hæc naturalis mors, quę fit paulatine per paulatinam exiccationem humidi, dicitur auanſis, græco uerbo. In animalibus autem uocatur græco uerbo, γῆρας geras, hoc eſt ſenectus. Auanſis autem gręce, latine exiccatio, aut ariditas dicitur. Eſt enim ſeneſcere aīal a calido in ſuo humido naturali paulatine conſumi. Plantam ṽo areſcere eſt in ſuo humido exiccari. Tu uero hæc intelligas de naturali morte, non quæ ſumitur pro ſubitaria mutatione de eſſe in nõ eſſe, ſed pro paulatina mutatione de eſſe perfecto ad non eſſe ſimpliciter, ut dictũ et Libello de iuuentute.

Fit autem mors & corruptio, perfectis omnibus eodem modo, imperfectis uero, conſimiliter quidem, ſed alio modo. Imperfecta uoco, ut oua, & ea plãtarũ ſemina quæ radice carẽt.

Eſt autem mors & corruptio, omnibus ſimiliter non imperfectis, his autem aſſimilatim quidem, alio autem modo. Imperfecta autem dico, ut oua, & ſemina plantarum quæcũque ſine radice.

Sed dubitabis utrum ea, quæ ſunt animalia imperfecta, & potentia animalia, ut oua & ſemina, dicantur mori. Rẽſpondet ꝙ in animalibus perfectis mors, & corruptio uere & proprie dicitur. In talibus imperfectis dicitur per ſimilitudinem, & improprie, non enim dicuntur proprie mori, quæ non proprie uiuunt, ſed dicuntur mori ſimilitudinarie, quatenus deſinunt poſſe uiuere, unde dicit. Eſt autẽ mors & corruptio omnibus animalibus non imperfectis ſimiliter, quoniam propriæ, & uere, his autem quæ dicuntur animalia imperfecta ac potentia, aſſimilatim quidem, ac improprie, alio tamen modo, q̃ mors perfectorũ, quoniam per mortem non deſinunt uiuere, ſed deſinunt habere potẽtiam ad uitam. Exponit autem quid intelligat per imperfecta, & dicit. Imperfecta aũt dico, ut oua, & ſemina plantarum quæcunq; ſine radice ſunt, & ſemina animalium. Hęc enim dicuntur mori, quatenus deſinunt poſſe uiuere.

Omnibus igitur corruptio obuenit, ob caloris defectum, ſed perfectis, in eo in quo eſſentiæ principium habetur, hoc autem id eſt, ut ante diximus, in quo ſuperum & inferum coeũt, plantis, quod inter germen & radicem medium eſt. animalium ſanguinarijs, cor exanguibus, proportionale.

Omnibus igitur corruptio fit, propter calidi defectum: perfectis autem, in quo ſubſtantiæ principium, hoc aũt eſt, quemadmodum dictum eſt prius, in quo ſurſum & deorſum copulantur, plantis quidem, medium germinis & radicis, animalium autem habentibus quidem ſanguinem, cor, exanguibus autem, proportionale.

In parte hac partim ex dictis in hoc Libro, partim ex illis, quæ dicta ſunt libro de iuuentute, uult cõcludere cauſam mortis. & uitæ eſſe cor, in animalibus cor habentibus, aut proportionale cordi, in his, quæ uerum cor non habent. Eſt enim cor cauſa mortis cum deficit in ipſo calidum, eſt autem cauſa uitæ, cum in ipſo eſt calidum uitale ſufficiens pro uitæ operibus, procedit autem a primo ad ultimum, & dicit. Omnibus igitur corruptio fit propter calidi defectum, non tamen eodem modo animalibus perfectis, & imperfectis. Imperfectis quidem (ut dictum eſt) perfectis autem propter defectum calidi in eo membro, in quo eſt anima, quæ eſt principium ſubſtantiæ ut eſſendi. Hoc autem membrum eſt (ut dictum eſt) in quo ſurſum & deorſum in animali exiſtẽtium copulantur, plantis quidem medium germinis, hoc eſt ſtipitis, & radicis ſcilicet truncus. Animalium autem habentib⁹ qdem ſanguinem cor, exãguibus autem proportionale cordi, ergo uitæ & mortis principium eſt aut cor, aut cordi proportionale. Inquantum enim calido abũdat, uitę principium eſt, qum uero deficit, mortis eſt cauſa. Veluti nauta ſui præſentia eſt ſalutis nauis cauſa ſui abſentia cauſa ſubmerſionis, ita quoq; cor, ut calido abundans, eſt uitę cauſa, ut calido deficiẽs eſt mortis principium.

Cæterum ex hiſce nonnulla, potentia multa principia, non tamen actu, continent. Quamobrem, & inſecta quædam præciſa uiuunt. Quin & ſanguineorum quæcunque uiuacia admodum non ſunt, exempto corde longo temporis ſpatio uiuunt ut teſtudines, & inambulant ſi adhuc puſillæ ſint, q. eorum natura non bene compoſita ſit, perinde atq; inſecta.

Horum autem quædam, uirtute, multa principia habent, non tamen actu. Quapropter, & entomorum quædam diuiſa uiuunt. Et ſanguinem habentium quæcũq; non uitalia ualde ſunt, multo tempore uiuunt ablato corde ut tortucæ, & mouentur pedibus adhuc exiſtentibus tortuculis, propterea, q. non cõponitur natura ipſorum bene, ſimiliter entomis.

Obiter quaſi ponit differẽtiã īter exãguia et ſanguinea animalia, & ſic cõtinuẽ ſi reat⁹, licet exãguia nõ habeãt cor, ſed cordi proportionale, tñ horum exanguiũ q̃dã ha-

bent uirtute principia multa, non tamen actu, habent quidem uirtute principia multa quatenus una anima actu poteſt per diuiſionem fieri plures, et ita unum animal diuiſione fieri poteſt plura animalia. Hinc concludit, ꝙ & entomorum quędam diuiſa uiuunt, & dixit quędam, quoniã ſunt quædam entoma adeo parua, ꝙ diuiſa non uiuũt, ut pulices, & id gen⁹, q̃m uita non ſtat in altera parte ꝑptee paruitatem. Concludit etiam & ſecundo, ꝙ et aialiũ quę ſanguinem habent, quęcũq; non uitalia ualde ſunt, quoniam ſunt fere exanguia, multo tempore uiuũt ablato etiã corde, ut tortucę, quę diuiſę a corde uiuunt, & mouentur pedibus progrediendo, adhuc exiſtentibus per diuiſionẽ quaſi paruulis tortuculis. Et huius rei cauſa eſt, tum quia non ſunt ualdę uitales, ſed quaſi exangues, tum etiã quoniam non componitur natura earum bene, ſed componiẽ ſimiliter fere entomis, hoc pacto & anuloſa animalia licet ſanguinea ſint, etiam diuiſa uiuunt propter eaſdem cauſas, ut quia ſunt fere exanguia, & quia non bene cõpoſita & unita, ac cõtinua ſunt.

Porro uitæ principium in quibus habetur, deficere ſolet, cũ calor uitalis non refrigeratur, tunc enim idem, quod ſæpe diximus ſeipſum conſumit.

Principium autem uitæ, deficit habentibus, cum non refrigeratur calidum communicans ipſo, quemadmodum enim dictum eſt frequenter, cõtabeſcit ipſum a ſeipſo.

Dictum eſt, ꝙ corruptio accidit uiuentibus propter defectum calidi, hoc eſt propter cor uel proportionale, cum illi deficit calidum. At oſtendit quando, & quomodo calidum deficiat his animalibus aut uiuentibus, quæ calidũ hñt, & primo quidem generatim, deinde ſpeciatim, & dicit. Principium autem uitę, deficit habentibus, hoc eſt, ſed calidum quod eſt uitæ principium, deficit uiuẽtibus, quæ calidum habent, deficit dico tunc, cum calidum ipſo principio uitę communicans, hoc eſt cum calidum uitale non refrigeratur, nam ut dictum eſt ſæpius, cum calidum non refrigeraẽ, a ſeipſo contabeſcit per exiccationem humidi, non aũt per applicationem cõtrarĳ, & hoc pacto calidũ uitale deficere dicitur, & quæ moriuntur defectu calidi hoc pacto, morte naturali mori dicuntur.

Quoties igitur alijs pulmo, alijs branchiæ obdureſcũt, præ temporis longitudine reſiccatis, his quidem branchijs, illis uero pulmone, & terroſioribus redditis, has particulas mouere, hoc eſt attollere & comprimere, non poſſunt, ac tandem, accedẽte intenſione, calor ille obſoleſcit.

Quando igitur his quidem pulmo, his autem branchiæ induratæ fuerint, propter temporis longitudinem deſiccatis, his quidem branchijs, hijs autem pulmone, & factis terreſtribus, non poſſunt has partes mouere, neq; eleuare et ſimul ducere, tãdem autem, facta intenſione, marceſcit ignis.

Concludit ſpeciatim tempus quando calidum deficit magis determinatum, generatim enim dictum eſt tunc uitale calidum deficere, cum non refrigeratur, nunc concludit quando non refrigeratur, & dicit, ꝙ tunc non refrigeratur cum pulmo aut branchiæ non amplius mouentur. Tunc autem non moueñẽ, cum uirt⁹ eſt effecta debilis, & pulmo uel branchiæ terreſtres, & graues, & hoc paulatine per partem poſt partem, cum enim graues, & terreſtres effectę ſint, inepię motui ſunt, uirtus autem eſt effecta imbecillis, ideo tũc deficit calidum defectu refrigerationis, unde dicit. Quando igitur, his quidem pulmo, his autem branchię induratę fuerint & exiccatæ & terreſtrificatæ, propter temporis longitudinem, exiccatis, his quidẽ brãchĳs, his autem pulmone, & factis terreſtribus, tunc animalia has partes mouere non poſſunt, neq; eleuare, neque ſimulducere, hoc eſt comprimere, tandem autem facta calidi intenſione defectu refrigerationis, ignis hoc eſt calidũ uitale marceſcit, ac naturalem ſuffocationem patitur. Sed dubitatur quoniam tũc non ultimum quod moritur, eſſet cor, ſed ſimul cor & pulmo. Cõtrarium aũt dicit Ariſto. eſt enim cor primum quod uiuit, & ultimum quod moriẽ, poteſt dici ꝙ quando Ariſto. aſſerit cor eſſe pmũ, quod uiuit, & ultimum, ꝙ moritur. comparat cor ad alia membra principalia non autem ad pulmonem, quoniam ſimul & ſemel pulmo deficit a motu, & calidũ uitale marceſcit. Vel poſſet dici, ꝙ dato ꝙ pulmo deſinat moueri, nõ propter hoc immediate poſt hoc cor deſinit uiuere, quoniam adhuc poſt hoc tempore imperceptibili cor uiuit, donec calidum eius uitale marceſcat. Patet igitur generatim tũc animal mori, cum uitale calidum deficit, ſpeciatim ṽo tũc moritur, cum deſinit poſſe mouere pulmonem uel branchias Deſinit autem poſſe hęc mouere, cum membra terreſtrificata & inepta motui effecta fuerint, & uirtus admodum debilitata. *An cor ultimo moriatur.*

Quocirca & paruis affectibus in ſenectute ſubortis, animalia cito commoriuntur, nam quia calor exiguus eſt, ut qui plurimus per uitam quæ longa fuit difflarit, ſi qua intenſio parti illi ſuperueniat, celeriter extinguitur, quemadmodũ cum tenuis & exigua flamma in eo ineſt, parui motus opa extingui ſolet.

Quapropter & paruis paſſionibus aduenientibus in ſenectute, uelociter moriuntur, propterea enim ꝙ paucum eſt calidum, uelut plurimo euaporato in multitudine uitæ, ſi qua utiq; intenſio fiat particulæ, cito extinguitur, quemadmodum momentanea & parua in ipſo flamma exiſtente, propter paruum motum extinguitur.

Ex his concludit corollarie quoddam utile medicis & philoſophis, & eſt cur ſenibus paruis euenientibus paſſionibus, uelociter moriuntur, & dicit. Quapp & paruis paſſionibus aduenientib⁹ in ſenectute, uelociter animalia cõmoriuntur. Cuius cauſam repetit, & dicit. Propterea enim ꝙ eorum calidum & paucum & exiguum eſt, uelut plurimo euaporato in multitudine uitę. Eſt enim calidum propter uitam, quę longa fuit, ualde diminutum, & quodammodo infrigidatum, propter longam humidi conſumptionem. Ideo (ut inquit) ſi qua calidi intenſio fiat particulę, quę eſt inſtrumentum refrigerationis .ſ. pulmoni, tale calidum propter uelocem humidi conſumptionem cito extinguitur. Cuius exemplum affert, et dicit. Quemadmodum parua flamma & momentanea exiſtẽte in ipſo calido qđ in candela eſt, propter motum leuem extinguitur, parua enim ille motus flamme conuertit flammam per antiperiſtaſim ad humidum candelę paucum, & ſic extinguitur, uel flamma illa moritur a paruo motu illam ſuperflue infrigidante, ſic & ſenile calidum a contrario leui extinguitur. Sed dubitatur, quoniam in ſenectute paruum calidũ eſt. Ergo parua eget refrigeratione, & ſic ſicut calidum in iuuene non corrumpitur facile, ſic nec in ſene, habet enĩ ad ſuum humidum proportionem æqualem ei proportioni, quam habet calidum iuuenile ad ſuum humidum. Secũdo dubitatur utrum in ſenectute poſſit accidere mors, quæ eſt extinctio. Et uidetur, ꝙ nõ, quoniam ſuperius dictum eſt, ꝙ mors quæ accidit in ſenectute, eſt naturalis, et marcor, non autem uiolenta. Dicendum ad primam dubitationem ꝙ calidum ſenile licet ſit paucum reſpectu calidi iuuenilis, & egeat minori refrigeratione in quanto, nõ tamen eget minore proportionabiliter, & quoniam uirtus pulmonia eſt ſenio imbecillis, leui occaſione accidente extinguitur. Eſt enim illa occaſio cõtraria illi calido, aut formaliter, aut ſaltem corruptiue contraria, unde patet, ꝙ licet calor in ſene, non ſit multum, reſpectu ſui humidi, eſt multum, & ſic poteſt ipſum cito conſumere. Ad ſecundã dicendum ꝙ in ſenectute poteſt accidere marcor, & extinctio. Marcor quidem, quando per paulatinam humidi cõſumptionem, marceſcit calidum, extinctio ṽo, quando nõdum penitus exiccato humido, occurrit ipſi calido cõtrarium *An in ſenectute accidere poſſit mors quæ eſt extinctio.*

rium

riũ uel pulmoni,ut dictũ eſt, ꝓ quod amplius a uirtute moueri non poteſt. Quando uero Ariſtoteles dixit marcorẽ accidere in ſenectute,uerum dixit. Non tamẽ ſequitur ut omnis mors,quæ in ſenectute accidit,ſit marcor.

Quapropter & mors ea quæ in ſenecta accidit, dolori obnoxia non eſt,tunc enim animalia mortem, obeunt,etiam ſi nullo uiolento affectu tententur, immo uero,citra ullum penitus ſenſum anima ipſa recedit.

Quapropter, & ſine triſtitia eſt quæ in ſenectute mors,nulla enim uiolenta ipſis paſsione contingente,moriuntur, ſed inſenſibilis,animæ abſolutio ſit omnino.

Secundo corollarie concludit qualis mors ſit marcor, quæ mors eſt in ſenectute contingens per totalem humidi conſumptionẽ,& dicit. Quapropter,& ſine triſtitia eſt, quæ in ſenectute ſit mors. Cuius cãm affert,& inqt. Nulla enim uiolenta paſsione contingente,animalia moriunt, ſed ſit omnino inſenſibilis animę a corpore abſolutio, atque ſeparatio,& dixit { aię abſolutio } quoniã loquit de morte naturali hominis,per quam anima humana,nõ corrumpitur,ſed ab ipſo corpore abſoluitur. Nam ſm ueram Ariſto. opinionem anima humana remanet poſt mortem. Sed mirum eſt,quõ in tali morte non ſit dolor, cum ibi ſit præſentia mali corrumpentis. Præterea & cognitione corruptiui mali triſtitia & dolor nobis accidit. Sed in morte naturali eſt cognitio mali corruptiui, ergo eſt triſtitia. Reſpondent,ꝙ mors naturalis eſt ſine triſtitia, quæ ſequit ap præhenſionem triſtis tangibilis. Non enim eſt ibi aliquod tangibile dolorificum præſens, cuius appręhenſionem ſequatur ſenſitiua triſtitia, ut Gãdauenſis bene exponit, tñ dicunt naturalem mortem non eſſe abſq; triſtitia mẽtalis, quæ ſequitur mentalem appræhenſionem corruptiui mali. Videns enim ſe mori morte naturali, triſtatur mentaliter propter damnum uitę. Sed ego dico ꝙ hoc eſſet uerũ quãdo eſſet cognoſcibile,mõ iſtud non eſt cognoſcibile, qm̃ ex parte ſenſus nõ cognoſcitur, aĩalia enim cum ſunt prope talem mortem lętantur,qm̃ calidum propter priuationem refrigerationis acuit,& ſic uidentur admodum uiuaciora facta,unde cygnus propter hanc cã,cũ morit morte naturali dulcitee cantat, qm̃ ſenſit ſe uigoroſius aucto calido. Ex parte uero intellectus tale corruptiuum non cognoſcitur,qm̃ nullus eſt ſenex, qui uno anno non credat ſe adhuc eſſe uicturum,unde Ariſto. ſecundo rhetoricorũ nullus timet mortem,qm̃ unuſquiſq; exiſtimat mortẽ eſſe procul. Quare hæc mors inſenſibilis eſt, hac morte Antonia Paſauina cõuicina noſtra mortua eſt, & quidem læta atq; periucunda,cum arbitraretur ſe eſſe pollentiorem factam. Vixit enim annis pluribus ultra centum.

De immortalitate animæ.

De dolore mortis naturalis.

Quinetiam in morbis illis qui durum reddunt pulmonem, aut tuberculis,aut uacante materia,aut caloris morbidi exceſſu ut in febribus accidit,ſpiritus frequens efficitur, propterea quod pulmo multum attolli ac ſubſidere nequeat, tandemq; ubi præterea moueri non poteſt,expirando uita cum morte commutatur.

Et infirmitatum quęcũq; faciunt pulmonem durum, aut naſcentijs,aut ſuperfluitatibus, aut caliditatis ęgritudinalis exceſſu quemadmodum in febribus,ſpiſſum ſpiritum faciunt, propterea quod non poſſunt pulmonem longe tollere ſurſum & demittere,tandem autem quando nõ amplius poſſunt mouere,moriuntur expirantia.

Tertio corollarie cõcludit,ꝙ morbi,& oẽs diſpoſitiones præternaturales,quæ faciũt pulmonem durum & ſiccum,aut grauem,aut craſſum & amplum,ſunt cauſæ,ut reſpirationes frequẽtiores ſint & tãdem ſunt cauſæ mortis, cum enim pulmo non poſsit in quanto per paucas refrigerare reſpirationes,recompenſat in numero,unde dicit. Et infirmitatum quęcũq; faciunt pulmonem durum uel ſiccum & craſſum,aut propter naſcentias,hoc eſt apoſtemata,aut propter ſuperfluitates, quę uia reumatiſmi ad ipſũ deſcendunt,aut propter exceſſum caliditatis ægritudinalis pulmonẽ exiccantis,ut in febribus accidit, hęc omnia ſpiſſum ſpiritum faciunt,& reſpirationem frequẽtẽ. Suppletur enim per numerum, quod deficit in magnitudine. Et hoc dicit propterea, ꝙ non poſſunt pulmonem longe ſurſum attollere,nec deorſum longe demittere propter ineptitudinem eius ad motum, & ſic magnitudo ſuppletur per numerum reſpirationum. Tandem autem cũ non poſſunt animalia pulmonem mouere propter grauitatem uel exiccationem pulmonis ea morbis cauſatam, expirando aĩalia moriũtur. Accidit enim mors emiſſo ſpiritu, hoc eſt aere,nam uita accidebat tracto ſpiritu, ut proximo libro dictum eſt. Quo uero ad uerba attinet, dixit morbos, qui pulmonem reddunt durum,reſpirationem facere frequentiorem,non autẽ dixit pulſum, qm̃ ut medici dicunt contingere poteſt reſpirationes non correſpondere pulſibus, propter cauſas,quas aſsignant,de qbus ad medicos. Vna uero cauſatum eſſe poteſt quia reſpiratio ſit a pulmone, pulſus uero a corde,modo ſtat pulmonẽ eſſe debilem,et ineptũ motui,non autem cor,uerum de his poſtea. Illud tamẽ obſeruandum eſt,in ęgrotis,quibus uis morbis,et maxime pectoralibus optimum eſſe reperire in ipſis anhelitum cõuenientem & bene ordinatum. Contrarium uero eſt peſſimũ. Amplius in ægrotis,cum non adeſt malitia anhelitus, neque malitia pulſus,omnibus alijs malis accidẽtibus in ipſis compertis, ſemper eſt bene ſperandum. Si hęc duplex bonitas perſeuerat,quoniam alteram bonitatem pulmonis,altera bonitatem cordis ſignificat, ut ex dictis patet, & poſtea apparebit.

Pronoſticũ in morbis ex anhelitu.

Eſt igitur ortus quidem,prima uegetatricis animę cum calore participatio. Vita uero,mora eius.

Generatio igitur eſt,prima participatio in calido, nutritiuæ animæ. Vita aũt,manſio huius.

His declaratis,in parte hac accedit ad definitiões, quas promiſit declarare libro de iuuentute & ſenectute, & dicit. Generatio igit eſt prima participatio nutritiuę aĩæ in calido. Quo uero ad uerba attinet, hic generationẽ Ariſtoteles accepit pro ortu,quo uiuens oritur. Eſt enim ortus uitalis generatio,non enim loquitur de generatione communi,qua & elementa,& metalla generantur, ſed qua ſolum uiuentia generantur, ergo generationem accepit pro ortu. Sed dices quid eſt mors. Reſpondent,ꝙ eſt ultima participatio animę nutritiuæ in calido, probant ꝑ oppoſitum,qm̃ ſi generatio uitalis,hoc eſt ortus eſt prima participatio nutritiuæ animæ in calido, ſequitur ꝑ oppoſitum ꝙ mors ſit ultima participatio animæ nutritiuę in calido. Sed hoc non eſt uerum, quoniam octauo libro phyſicæ auſcultationis rei permanentis datur primum, ideo daĩ prima animæ nutritiuæ participatio in calido, non autem datur ultimum, ergo mors non eſt ultima animæ nutritiuæ participatio in calido,alioquin rei permanentis dareĩ ultimum. Melius ergo dicendum, ꝙ mors eſt prima imparticipatio nutritiuæ animæ in calidum, quã primo enim animal non participat nutritiua anima in calido,tunc nõ eſt, & moritur. Circa definitionem generatiõis dubitaĩ,qm̃ Ariſto. ubiq; aſſerit,ꝙ primum quod uiuit, & ultimũ qđ moritur,eſt cor. Sumatur ergo cor primo ortum,& quæritur cum cor uiuat,ergo habet animam,& ſic erit animatũ, & cum nullius alterius ſit ſpeciei, quam ſpeciei hominis, tunc cor erit homo. Quidam concedunt cor primo aĩatum ex parte animæ eſſe hominem perfectum, ex parte uero corporis imperfectum,quia uero ab anima eſt principalis denominatio, abſolute cõcedi poteſt cor eſſe hominẽ, quãuis non ſit homo perfectus propter defectum mẽbrorum. Sed dices tunc ex parte corporis generatio hominis eſſet temporalis. Reſpondent,ꝙ ex parte corporis generatio hominis eſt temporalis. Ex parte uero animæ eſt temporalis ſecundum quid,non enim poſtquã anima generata eſt in corde, uerũ eſt aliquid animæ adhuc eſſe ge-

De morte

De generatione dubitatur.

An cor ſit homo.

nerata eſt in corde, uerum eſt aliqd animæ adhuc eſſe generandum, uel ꝙ adhuc de ea aliquid fiet. Secũdum quid aũt, et additione facta, uerum eſt dicere, ꝙ anima fiet, qm̃ eſt uerum, ꝙ ipſa fiet in capite, cum erit caput formatum, & in epate, cum epar erit formatum, & in pede, cum pes erit formatus, & ſic ſucceſſiue fit in partibus, licet ſimpliciter non fiat. Ex his patet quid ſit generatio uitalis, eſt enim prima animæ nutritiuæ participatio in calido, hoc eſt in corde. Sed cõtra adhuc dubitabis, quoniam in homine generatio erit prima participatio humanæ in corde, & in animali prima participatio animę ſenſitiuæ in corde, & in plantis prima participatio animæ nutritiuæ in calido quod eſt ſimile cordi. Igitur hæc definitio ſolum generationi plantarum competit. Dicendum ꝙ argumentũ cõcludit uerũ, qm̃ in hoie aia hũana eſt idẽ qđ nutritiua & ſenſitiua i aialib⁹ aia ſenſitiua eſt ſenſitiua & uegetatiua, in plantia uegetatiua eſt uegetatiua tm̃, ideo deſcripſit generationem uitalem per participationem animæ nutritiuę, ut eſſet omnibus cõis. Hęc pro expoſitione illorũ. Sed quidam nõ imperiti eeſellunt hanc poſitionẽ, primo qm̃ humana anima eſt perfectiſſima, ergo requirit pro ſui eſſe omnia mẽbra principalia. & ſic nõ poteſt cor in illo priori eſſe homo perfectua ex parte animæ. Præterea Ariſto. dicit, ꝙ fætus primo uiuit uitam plantæ. Secũdo uitã animalia. Tertio & ultimo uitã hoia, quæ non eſſent uera, ſi cor primo formatum uiuere ſecundum uitam ſuæ ſpeciei. Propterea dicunt, ꝙ cor in illo priori uiuit uitã animalis, et antea embrium uixit uitam plantæ. Embriũ.n.antequã formatum eſſet cor, uiuebat uitam plantæ, qm̃ nutriebať, & creſcebat, formato corde, uiuit uitam animalis, qm̃ cor eſt primum ſenſitiuum. Definit enim uiuere uitam plantę, & incipit uiuere uitam animalis, omnibus membris principalibus formatis, & contiguatis, et recte cõſtructis, definit uiuere uitam animalis, & uiuit uitam hominis uſq; ad mortem. In animalib⁹ uero formato corde animal uiuit uitam ſuę ſpeciei. & propter animam ſuæ ſpeciei. Siquis tamen uellet defendere poſitionem priorum poſſet dicere ad primum ꝙ aia humana in facto eſſe requirit omnia membra principalia, at in fieri põt ſaluari in corde (ut dcm̃ eſt) Ad ſecundum dicerent ꝙ embrium ſecundum operationẽ prius uiuit uitam plantę, ſed ſecundum exiſtentiã quã primum coe eſt, uiuit ſm oẽm uitam, licet prius appareat uiuere ſecundum uitam plantæ, deinde ſecundum uitam animalis, & ultimo ſm uitam hoia. Secundo principaliter dubitatur utrum generatio uitalis, quæ dicitur ortus, ſit participatio prima animæ nutritiuę in calido. Et uideť ꝙ non quia non uidetur pro quo accipi debeat participatio, an pro anima, an pro corpore. Amplius nõ uideť ꝙ ſit prima participatio, quoniam anima a toto corpore non participať primo & ſimul ſed ſucceſſiue. Iuniores rñdent, ꝙ Ariſto. per participationem intelligit animaꝫ participatã, & per calidum intelligit corpus calidum caliditate ſufficienti ad opera uitæ, tunc per primum intelligunt totum primum tempus in quo formatur corpus uiuens, erit ergo ſenſus, ortus eſt anima nutritiua participata in toto corpore calido, & primo tempore formationis membrorum uiuentis. Hoc enim tempus dicitur primum in comparatione ad tempus nutritionis, & augmentationis, quod ſequiť hoc totale tempus formationis. Certe hæc expoſitio eſt obſcura & lõga, ideo facilius dici poteſt, ꝙ ortus uitalis, ſit prima participatio animæ nutritiuæ in calido, hoc eſt, ortus uitalis eſt anima nutritiua nunc primo participata in calido, hoc eſt in membro principaliter calido, ut in aialibus quidem in corde, in plantis uero in trunco. Et dico nunc primo participata, quoniã ſubdit, & uita eſt ei⁹ permanſio, hoc eſt quoniam uita eſt anima permanens a prima participatione uſque ad ultimam, ad differẽtiã ergo uitæ, addit prima, qm̃ uita nõ eſt prima participatio, ſed cõtinua participatio a prima uſq; ad finem.

Quid ortꝰ

Contra eſt põnẽ quæ dixit cor eſſe hoiem.

Defenſio

De defini. tione generationis.

prima expoſitio.

Alia expõ

Iuuenta, primæ refrigerabilis particulæ auctio. Senecta, eiuſdem decretio. Status, ſiue ætas adulta, quod horum medium eſt.

Iuuentus autem eſt primæ, refrigeratiuæ particulæ augmẽtatio. Senectus autem, huius decrementum. Status autem, horum medium.

Nunc definit iuuentutem, ſenectutem, & uirilitatem, et dicit, quòd iuuentus eſt augmentatio primę refrigerabilis particulæ. Senectus uo eſt primę refrigerabilis particulæ decrementum, ſtatus autem, qui eſt uirilitas, eſt horũ medium, hoc eſt nec augmentum, nec decrementum primæ refrigerabilis particulę, ſed inter hæc æqualitas. Sed contra has definitiones quidam obijciũt, & primo, qa in multis uiuentibus non inuenitur prima refrigerabilis particula, & tñ ſeneſcũt, et iuueneſcunt, ut ſunt ea alalia, quę ſolo continente refrigerantur, & plantæ etiam. Præterea quod liber mẽbrum ſeneſcit, ut oculus, & brachium, quorũ nullum habet primam aliquã particulam refrigerabilẽ. Amplius ſubiectum totale & adęquatum iuuentutis non eſt prima refrigerabilis particula, ſed totum aial, uel totũ uiuens, ergo debet definiri per ipſum alal uel uiuens totum, & non per refrigerabilem particulam Ad hæc ſtat particulam primo refrigerabilem diminui, & aial iuueneſcere, ut ſi pulmo propter ægritudinem diminueretur. Propter hæc argumenta dicunt, quòd Ariſto. per hæc noluit deſcribere iuuentutem, & ſenectutem, & uirilitatem, ſed uoluit aſſignare effect⁹ iuuentutis, & ſenectutis, & uirilitatis circa primam refrigerabilem particulam tunc.n.prima refrigerabilis particula iuueneſcit, cum augetur, tunc ſeneſcit, cum diminuitur, tñc uireſcit, cum cõſiſtit inter hęc. Ego autem defendo Ariſto. & primo accipio, quod uirtus nutritiua, per quam anima corpus ſeruat uſq; ad uitæ finem, habet tres habitudines ad corpus, prima quidem qua uirtus nutritiua poteſt augmentare corpus, propter cauſas aſſignatas libro de generatione. Secunda, qua uirtus nutritiua eſt nata diminuere ſuũ corpus propter cauſas aſſignatas libro de generatione. Tertia uero, qua notabiliter quo ad experientiam noſtram ſenſatam, nec auget, nec diminuit, ſed facit ipſum conſiſtere. Prima habitudo quę eſt iuuentus, eſt ab ortu uſq; ad trigeſimum annũ. Scđa quæ eſt uirilitas, eſt trigeſimo anno ad trigeſimũquintum. Vltima habitudo, quæ eſt ſenectus, eſt uſq; ad finem uitæ. Ex his patet quid ſit iuuentus, qm̃ eſt iuuentus augmentatio, hoc eſt habitudo corporis naturalis uiuentis, ſecundum q̃ uirtus nutritiua eſt nata ipſum augere. Sũpſit enim augmentationem pro habitudine naturalis corporis uiuentis, ſecũdum quam uirtus nutritiua eſt nata ipſum augere Ille enim terminus incõplexus accipitur ab Ariſtote. pro toto iſto complexo, gratia breuitatis. Senectus eſt decrementum, hoc eſt habitudo naturalis corporis uiuentis ſecundum quam uirtus nutritiua eſt nata illud corpus diminuere. Virilitas uero eſt habitudo naturalis corporis uiuẽtis ſecundum quam uirtus nutritiua nec augere, nec diminuere corpus ſenſibiliter eſt apta. Dico ſenſibiliter, quoniam inſenſibiliter diminuitur, propter cauſas aſſignatas in libro de generatione, & in tertio libro de anima. Sed dices cur potius deſcribit has per refrigerabilem particulam. Dicendum quòd Ariſto. per refrigerabilem particulam fortaſſe intelligit cor, quod eſt principaliter refrigerabile. Pulmo enim eſt inſtrumentum refrigerandi, & quid refrigerabile, at cor per excellentiã refrigerabilis particula diciť. Et quoniam principaliter anima & uita & ſenſus eſt toti corpori, & ſingulis partibus propter cor, deſcripſit per hanc, ut innueret principalitatem, uel forte per refrigeratiuam particulam, pulmonem intellexit, & definit hęc per illum tanquã per principale inſtrumentum e quo pendent omnia hæc. Hactenus de his.

Dubitões cõtra definitionem.

prima expoſitio.

Defenſio Ariſtotelis

Obitus atq; corruptio, uiolenta quidẽ, caloris extinctio aut marcor (his.n. utriſq; de cauſis, calor extingui poteſt).

Mors

Mors autem & corruptio, uiolenta quidem, calidi extinctio & marcor (corrūpetur enim utiq;, propter ambas has cauſas)

Nunc definit mortem & primo uiolentā, et dicit. Mors autem & corruptio, uiolenta quidem eſt extinctio calidi, & marcor. Dico & marcor, quoniam in uiolenta morte uteraq; cauſa concurrit, extinguitur enim a cōtrario formaliter, uel corruptiuo, & conſumendo humidum corrumpit ſeipſum, unde dicit, Corrumpetur enim utiq; calidum uitale in uiolēta morte propter ambas has cauſas ſcilicet a cōtrario, & per conſumptionem humidi.

Naturalis uero, eiuſdem marcor ob temporis tranſacti longitudinem proueniens, ueram in plantis, ariditas, in animalibus, mors nuncupari ſolet. Cæterum ea quæ in ſenili ætate obuenit, marcor partis illius eſt, qui q. eam refrigerare animal præ ſenio non poſſit, committitur. Quid ſit ortus, & quid uita, & quid mors, & quas ob res animantibus tūcta ſint, dictū eſt.

Quæ autem ſecundum naturam, eiuſdem huius marceſactio propter temporis longitudinem facta & perfectionem, plantis igitur, auanſis, in animalibus autem, uocatur mors. Huius autem, quæ quidem in ſenectute mors, marcedo particulæ propter impotentiam refrigerandi, à ſenectute. Quid igitur eſt generatio, & uita, & mors, & propter quas cauſas exiſtunt animalibus, dictum eſt,

Nunc definit naturalem mortem, & dicit. Mors autem quæ ſecundum naturam eſt, eſt eiuſdem uitalis calidi marceſactio facta propter temporis longitudinem, & propter perfectionem, hoc eſt ultimatam conſumptionem humidi, quæ quidem in plantis uocatur auanſis, hoc eſt exiccatio ſubito facta, in animalibus autem uocatur mors. Quo uero ad uerba attinet, uerbum igitur, pro ſed ſumpſit, ut patet conſiderāti. Et exponit cauſam mortis naturalis totiēs expoſitę, & dicit. Huius autem ſcilicet mortis naturalis, q̄ quidem in animalibus dicitur mors, eſt marcedo particulæ refrigerabilis propter impotentiam refrigerandi proficiſcentem a ſenectute. Demū epilogat, & dicit. Quid igitur eſt generatio, & uita, & mors, & propter quas cauſas exiſtunt aīalibus, dictum eſt.

Patet etiam ex hiſce, & qua de cauſa animalibus quæ ſpirant, in humore præfocari contingat piſcibus in aere, hi enim, aqua, illa, aere refrigerari ſolent, quibus utraq; deſtituuntur, mutatis ſedibus.

Palam autem ex his, & propter quam cauſam reſpirantibus quidem animalium ſuffocari accidit in humido, piſcibus autem in aere, his enim, per aquam refrigeratio fit, his autem, per aerem, quibus utraq; priuantur, permutantia loca.

Recolligit, quæ ex dictis declarata reliquuntur, & primo quare in aere ſuffocantur piſces, & in aqua reſpirātia, & hoc contra Anaxagoram & Diogenem apolinatem, et dicit. Palam autem ex his, & propter quam cauſam reſpirantibus quidem animalium ſuffocari accidit in humido, piſcibus autem in aere, reddit cauſam & dicit, quoniā his ſcilicet piſcibus per aquam refrigeratio fit, his uero, per aerem, & quoniam utriſque permutantur loca, ideo utraq; ſuffocantur. Hoc eſt primum contra Anaxagoram, & Diogenem.

Cauſa itaq; cur hi branchias, illa pulmonem moueant, quibus aſſurgentibus & reſidentibus illa inſpirant & expirant, hi humorem accipiunt reddunteq;, & inſuper inſtrumenti conſtitutio: ad hunc ſeſe habet modum.

Cauſa itaq; motus his quidem branchiarum. his autem pulmonis: quibus eleuatis & depoſitis, hæc quidem expirant & inſpirant: hæc aūt ſuſcipiunt humidum & emittunt, adhuc autem conſiſtentia organi: hoc ſe habet modo.

Secundum quod ex dictis recolligitur, eſt q̄ cauſa motus his quidem. ſ. piſcibus branchiarum, his ſ. reſpirantibus pulmonis ita, & hoc modo ſe habet, ut his eleuatis, et depoſitis hęc quidem expirent & inſpirent. ſ. campeſtria, hęc autem. ſ. piſces ſuſcipiāt humidū & emittant. Adhuc autem cauſa ut organi conſtitutio ſic ſit in piſcibus, & illo modo in campeſtribus, hoc modo ſe habet. unde uerba ſic lege. Cauſa itaque motus branchiarum quidem in his ſcilicet piſcibus, pulmonis autem in his. ſ. campeſtribus, quibus eleuatis & depoſitis, hæc quidem expirant, & inſpirant. ſ. campeſtria, hæc autem ſuſcipiūt humidum emittunt. ſ. piſces, hoc ſe habet modo. Adhuc autem conſtitutio organi ſcilicet branchiarum in piſcibus, & pulmonis in campeſtribus hoc ſe habet modo. hæc ergo tria colligūtur hæc dictis. Sed quæritur utrum uita poſſit perpetuari. Videtur q̄ ſic quoniam propter quid per continuā alimenti appoſitionem non poteſt uita perpetuari, uidemus enim ignem perpetuari, & lac in regione aeris per cōtinuam appoſitionem comboſtibilis, lac uero per cōtinuā appoſitionem hypeccaumatis, ut dicit Ariſto. primo meteororum, ergo uita poteſt perpetuari per continuā alimenti appoſitionem. Quidam dixerunt, q̄ animal per ſe fieri poſſet perpetuum, per accidens autem non fit, primū probant, ſi animal acciperet alimentum conuenientiſſimum, quod quidem nec in quanto, nec in quali, nec in tēpore, aliquo modo eſſet improportionatum. Amplius & ſi in alijs rebus non naturalibus eſſet benemenſuratū, ſtāre enim menſura omnium horum, dicunt animal p ſe poſſe perpetuari. Per accidens uero nullum perpetuaſ, quoniam nullum eſt in omnibus commēſuratum, aut uarietate temporum, aut locorum, aut cibi & potus, aut uarietate horæ cibandi aut alijs id genus. Ergo per ſe quidem uita eſt perpetuabilis, per accidens uero, nullum uiuens perpetuatur. Qui uellet defendere hanc poſitionem poſſet, nec uideo aliquod argumentū, quo hæc opinio refelli poſſet. Verum arbitror per potentiam naturalem nullum uiuens, q̄ participat anima nutritiua in calido, poſſe fieri perpetuum nec per ſe, nec per accidens. Vnde Ariſto. ubique ait reliquo modo compleuit deus perpetuitatem dādo generationem, ut patet ſecundo de anima. Si enī natura poſſet perpetuare uiuens alio modo q̄ per generationem, fruſtra dediſſet generationem, ut Auuerroes addit. Philoponus igitur primo libro de generatione neceſſitatē mortis uenatur ex cōſumptiōe humidi radicalis. Imaginatur enim duplex humidum radicale nutrimentale, radicale quidem quod ex principijs generationis contrahitur, nutrimētale uero, quod ex nutrimento acquiritur, ut ſanguis generatur per digeſtionem. Naturale calidum in radicali humido naturaliter conſeruatur, quoniam in eo eſt genitū. In nutrimentali autem, non poteſt conſeruari, quoniā cum eo nō eſt genitum, & ideo dicitur ſubiectum extraneum. Tūc dicit, q̄ calidum uitale tandiu ſeruatur, quādiu durat humidum radicale, quoniam radicale humidū eſt naturale ſubiectum calidi & quoniam cum eo eſt genitum, & quoniam in illo eſt ſolum aptum ſeruari. Cum igiē tale humidum totum uel pro maiore ſui parte eſt cōſumptū, ſequitur neceſſario expiratio calidi naturalis, et mors quę dicitur marcor, & ſic licet ſuccedat nutrimētale humidū, non conſeruatur in illo calidum uitale, quoniam eſt ſubiectum extraneum illius. Cauſa autem quare non cito tale humidum conſumitur, eſt, quoniam aduenit humidū nutrimentale, per quod diuertitur calidum a conſumptione ſui humidi proprij, & conuertitur ad humidum nutrimentale exiccando ipſum, & ſic diuertitur, & propter hoc uita prolongatur. Contra hunc modum ego ualde dubitaui ſemper, primo quidem, quoniam humidum radicale non poteſt eſſe maius cōgregato ex ſemine matris & patris, ſed iſtud eſt adeo paucum, quod non poſſet diu reſiſtere tanto calido requiſito ad uitam, quin in breui cōſumeretur. Prærerea humidum ſpermaticum, & humidū cibale ſunt eiuſdem rationis, quoniam ſperma eſt ſuperflui-

Prima pō

Secunda de anima comē 34. Philoponi poſitio.

Dubiū cōtra poſitionē Philoponi

tas alimenti. Sed humidum cibale nō eſt cōueniēs & naturale fundamentum calidi per Philoponum, ergo nec humidum ſpermaticum, & ſi humidum ſpermaticum eſt conueniens, ergo & humidum cibale, quare appoſito ſemper humido cibali fiet uita perpetua, quoniā ſemper ſuccedit illius naturale ſubiectum Prętrrea puer in utero formatur & nutritur ex ſanguine matris, ſed ſanguis matris nec eſt purior neq; melior neq; uitalior, quam ſanguis ex quo mater nutritur, igitur ſi ſanguis ex quo mater nutritur non eſt conueniens, & naturale pabulum calido matris, nec ſanguis matris poteſt eſſe naturale pabulum calido pueri, & ſi eſt conueniens calido pueri, ergo proprio calido, & ſic illo ſemper appoſito, uita matris poteſt perpetuari, ſemper enim ſuccedit ſubiectum naturale. Propter hæc argumēta ego ſemp in poſitione Philoponi fui

Poſitio p̄pria.

ambiguus. Propterea dicamus quod duplex eſt humidum ſecundum Ariſtotelem, ſolidum, & fluidum. Fluidum q̄dē ſanguis eſt Solidum uero, eſt ipſa membra. In humido quidem ſolido, ut in ſubiecto anima reſidet. & uita, fluidū autem humidum licet non ſit animatum, tamen ſine ipſo nō

De neceſſitate mortis.

ſtat uita. Quidam ergo neceſſitatem mortis ex duobus nacti ſunt, & ex parte humidi ſolidi, & parte humidi fluidi. Ex parte ſolidi quidem, quoniā de ſolido humido, continuo reſoluitur aliquid, propterea ad illius reſtaurationē requiritur ſanguis, qui eſt humidum fluidum, hic enim in membra conuertitur, & conſolidatur. Imaginantur ergo in reſolutiōe humidi ſolidi, euaporare quod ſubtile eſt, quod uero craſſum & terreſtre eſt, remanere, & propter hoc cōtinuo membra dureſcunt & fiunt terreſtria & ſicca, & ita minus apta ſaluare calorem naturalem, unde fit, ut in huiuſmodi exiccatione ſenectus conſiſtat, & tandem mors. Patet ergo ex parte humidi ſolidi non poſſe uitam perpetuari. Sed dices propter quid durificatio nō poteſt tolli per inſtaurationem, quæ fit appoſitione et conuerſione humidi fluidi in mēbra. Reſpondetur, q̄m ſemel corruptū non poteſt redire, terreſtrificatio enim mēbri corruptio eſt, ut Ariſto. dicit, ideo per inſtaurationē nō poteſt redire, quin ſemper membrum remaneat terreſtrius quā prius erat. Ex parte uero humidi fluidi, quod eſt ſanguis, uenantur neceſſitatem mortis, & ſupponunt, quod humidum ſolidum non ſufficit ſaluare uitam niſi ſit humidum fluidum, humidum enim fluit neceſſarium eſt primo, ut ex ipſo inſtauretur ſolidum humidum, & ſic ſi fluidum humidum non eſſet, ſolidum tandem deſiccaretur. Secundo ut conuertatur eius ſubtile in ſpiritus qui ſeruiunt operationibus uitæ, niſi enim ſubtile humidi fluidi in ſpiritus continuo conuerteretur, epar & ſtomachus, & os non poſſent digerere, digerunt enim calido delato per ſpiritus, nec membra poſſent conuertere nutrimentum in eorum ſubſtantiā, ergo humidum fluidum eſt uitæ neceſſarium. Tunc dicūt, quod quia membra nutritiua continuo durificantur, & exiccantur, fluidum humidum non poſſunt bene digerere, & ſic continuo generatur crudus, & aquoſus, ita, ut tandē fiat ineptus generationi ſpirituum, cum autem eſt ineptus generationi ſpiritus tunc mors eſt, quare ex hoc duplici humido neceſſitatem mortis attulerunt. Alij addiderunt tertiam cauſam ex parte cordis, cor enim continuo fit durius ac terreſtrius, & ſic continuo fit ineptum ad generationem bonorum ſpirituū, & ineptum ad mouendum illos ad membra, & ſic ſpiritus remanentes in corde paucā humiditatem cordis cito conſumunt, quæ ibi exiſtēs erat apta conuerti in ſpiritus, & ſic totum exhalat, & fit marcor. Hæ ſunt cauſæ neceſſitatis mortis aſſignatę a iunio-

Quales cauſæ iſtæ ſint.

ribus. Verum iſtæ cauſæ licet ſint neceſſarię, & mortem neceſſariam inferant, non ſunt cauſæ primæ & propriæ, pendent enim ex alia cauſa. Ariſto. ergo propriam & primam cauſam aſſignauit ex parte pulmonis. Imaginatur enim pulmonē continuo durificari & terreſtrificari, quatenus ab ipſo continuo ſubtile reſoluitur, & terreſtre. & craſſum humidum remanet, cum igitur fuerit durificatus ac terreſtrificatus, ut omnino reddatur motus ineptus, uirtus etiam motiua ob reſolutionem & infrigidationē ſpirituum, ſit effecta debilis ad moriēdum, tunc pulmo ceſſat a motu, & ſic illud paululum calidi, quod in corde et pulmone remanſit, non refrigeratum totum humidum cōſumit, & mors accidit, nam licet calidum cordis ſit exiguū, tamen non eſt ita exiguū, quin proportionem maioris inęqualitatis ſemper habeat ad ſuum humidum; & ſic ceſſante refrigeratione, quæ fiebat per pulmonem, mors ſequit. Hanc cauſam puto propriam, & adęquatam, ut patet per Ariſtotelem hic. Cauſę uero aſſignatę ab illis, nō ſunt primæ, quoniam pendēt ab hac. Qua ratione fit, ut cor ſit eſ mortis & uitæ principalis uia excellentiæ, pulmo uero principalis, uia neceſſitatis.

Porro quæ cordi accidere ſolent, ea tria ſunt, quæ eādem habere naturam uidentur, quāuis eandem non habeant, uidelicet, palpitatio, pulſus, reſpiratio.

Tria autem ſunt accidentia circa cor, quæ uidentur eandem naturam habere, habent autem non eandem, ſaltus, & pulſus, & quod reſpirationis.

Hactenus multa dixit de morte, & uita, & iuuentute & ſenectute, generatione, & corruptione ut pendent ab ipſo pulmone, nūc de corde, & eius proprijs affectionibus, e quibus poteſt pendere mors, & uita, unde uidetur oſtendere quōo mors, & uita poſſunt pendere non tm̄ a pulmone, ſed etiam a corde, & propterea introducit de accidentibus cordis, & primo proponit illa, et dicit. Tria autem ſunt accidentia circa cor, quæ cordi accidunt, quæ uidenē candē naturam habere, habent autē non eandem, & ſunt ſaltus, ſeu palpitatio, pulſus, & id quod eſt reſpirationis, id eſt reſpiratio ipſa. Quo uero ad uerba attinet, Ariſto. dixit tria eſſe accidentia, quæ uidentur habere eandem naturā, quatenus omnia ſunt in genere motus, omnia enim eleuatio et depræſſio ſunt, & ſic quo in genere motus conuentūt, uidentur habere eandem naturam, quo uero differunt ſpecie motus, reuera eandem naturam ſimpliciter non habent. Differunt enim ſpecie, quoniam palpitatio ſiue ſaltus eſt motus præter naturalis cordi, ut dicemus. Cæteri ſunt naturales. Amplius reſpiratio, & pulſus licet ſint motus naturales proficiſcuntur a diuerſis cauſis, ut dicemus. Dixit autem tria eſſe accidentia cordis, quæ uidentur habere eādem naturam, quoniam accidentia cordis, ſimpliciter loquendo, plura ſunt, lipopſychia, ſyncopis, & lipoptimia, & alię plures paſſiones præternaturales cordi accidunt, quæ quia non uidentur habere eandem naturam cū pulſu, & reſpiratione, non enumerātur. De palpitatione enim dicit quatenus uidetur habere eandem naturam cū pulſu, & reſpiratione, licet reuera non habeat Cætera ergo accidentia præternaturalia prætermiſit, quoniam cum illis naturalibus conuenientiam non habent.

Palpitatio igitur, eſt caloris in corde exiſtentis compulſio, ob refrigerationem quę à materia excreſcente atq; inutili, aut alio quopiam tabico proueniat, ut in eo morbo accidit quē tremorem uocant, & alijs, & metu.

Saltus igitur, eſt conſtrictio calidi quod in ipſo, propter refrigerationem ſuperfluificam, aut contabeſcitiuam, ut in infirmitate quę uocatur palmus, & in alijs infirmitatibus, & timoribus.

Propoſitis accidentibus, nunc exequitur exponendo illa, & primo declarat ſaltum, quam etiam palpitationē uocant, græce autem dicitur [illegible], pedeſia, definit autem ſaltum, & uult quod ſaltus ſit compulſio eius calidi, quod eſt in corde propter ſuperfluam infrigidationem illius pendentem ab aliqua cauſa præternaturaliter infrigidante. Quo uero ad definitionem attinet, illud ſupponendum eſt contrarium uniri ac fieri fortius ex circūſtantia ſui contrarij, quam græci antiperiſtaſim uocant, ut ſæpius diximus. Amplius omne contrarium cum unitum eſt, ac fortificatū in eius contrarium repellēdum nititur, ueluti exhalatio intra

nubes

nubes contenta, cum per antiperiſtaſim fortificata fuerit, in frigidum nubis nitens, ipſam ſcindit. Ex his patet unde ſaltus ac cordis palpitatio fit. Cum enim calidum cordis a frigido multo præternaturaliter occurrente in ipſo corde in minorem locum cõpellitur, nititur in illud, & ſic calidum cor ſaltat ueluti exhalatio contra nubem. Ex his ſequitur, quid ſit formaliter ſaltus, eſt enim eleuatio cordis, cauſa immediata eſt conſtrictio calidi, calidum enim conſtrictum ſe innitens in frigidum, ſaltat, & ſic cor inſequẽs calidum ſaltat. Cauſa per accidens & remota eſt frigidũ præternaturaliter occurrens, ab aliquo præternaturaliter occurrente, & delegato ad cor, ut cũ a timore, in quo a ſuperioribus frigidum deſcẽdit, aut a tremore, quem palmum appellant, aut ab alijs morbis frigidũ ad cor mittit. Quare definitio cauſalis hęc eſt, quã Ariſto. aſſignauit, eſt enim ſaltus compulſio calidi, quod eſt in corde, facta a frigido præternaturaliter occurrente. Definitio uero formalis eſt, ſaltus eſt eleuatio cordis, definitio cõpoſita ex formali & cauſalis eſt, ſaltus eſt eleuatio cordis facta a calido cõſtricto a frigido præternaturaliter occurrẽte, unde dicit. Saltus igitur eſt conſtrictio calidi, quod in ipſo corde eſt facta propter refrigerationem ſuperfluificam ac excedentẽ, aut contabeſcitiuam, hoc eſt mortificatiuam calidi, ut accidit in ea infirmitate, quę uocatur palmꝰ, hoc eſt tremor, & in alijs infirmitatibus, ut in febribus uenenoſis petentibus cor, & in timoribus.

Etenim metuentibus, partes ſuperiores refrigerantur. Calor autem defugiens ſeq; contrahens, motum facit, ubi in anguſtum adeo compellitur ut animantes interdũ præ metu, aut morbo extinguantur.

Etenim timentes, infrigidantur ſecundum ſuperiora. Calidum autem fugiens & contractum, facit ſaltum, in paruum cõſtrictũ ita ut aliquando extinguãtur animalia & moriãtur propter timorem, & propter paßionem ægritudinalem.

Quia poſſet alicui uideri, ꝙ timor non ſit cauſa conſtrictionis calidi in corde, ideo declarat iſtud, et dicit. Etenim timentes infrigidantur ſecundũ ſuperiora, calidum autem fugiens frigidum quod deſcendit a ſuperioribus ad cor, contrahitur, contractum aũt hac in paruũ conſtrictũ nititur cõtra frigidum, & ſaltat, dico ob timorem calidum in paruum conſtrigi adeo, ut aliquando extinguãtur animalia aucto calido obtinente uſq; ad cor, & moriantur propter timorem, & propter paſſionem ægritudinalem quaſi eodem modo. Quo autem ad rationem attinet, animaduerte ut Themiſtius inquit libello de memoria & reminiſcentia, ꝙ in timore infrigidantur ſuperiora, quoniam cor patitur, modo ad paſſionem cordis ſpiritus, qui erant ſurſum, a cedunt ad cor, ut illi auxilientur, & ſic frigidũ multiplicatur in ſuperioribus, & calidum contrahitur in corde. Hinc patet, cur in timoribus homines egerunt, & mingunt, & rigorem patiuntur, quoniam calidũ deſcendit, & infrigidat exteriora, & deſcendendo comprimit, & facit egerere, & mingere. Verũ uero palpitatio cordis fieri poſſit a calido præternaturaliter occurrenti calido naturali cordis, pulchra quæſtio eſt. Dicunt enim medici aliquando a minera febris peſtilentis eleuari uapores calidos uenenoſos cordi hoſtiles, e quibus calidum cordis refugit, et contrahitur, & ſic contractum innititur contra illos, et facit cordis ſaltum. Verum de his ad medicos, per hæc patet cur in timoribus cor palpitat, & in forti amore. In omni enim paſſione, in qua cor ualde patitur, ſuperiora infrigidantur. & ſic calidum in paruum locum contractum ab illo frigido, facit ſaltum.

An ſaltus fieri poſſit a calido p̄ternaturaliter occurrẽte.

At pulſatio quam cor perpetuo facere uidetur, ei motioni perſimilis eſt, quam tubercula cum dolore efficiunt, q. ſanguini mutatio ipſa præter naturam ſit, ea uero ſit, uſq; dum ſanguis concoctus ſit, & in pus conuerſus.

Accidens autem pulſatio cordis, quã ſemper uidetur faciens continue, ſimilis naſcentijs eſt, quæ faciunt motum cum dolore, propterea q. præter naturam eſt ſanguini permutatio, ſit autem uſquequo utiq; ſanies ſiat digeſtus.

Cum dixit de ſaltu, & palpitatione, nunc dicit de pulſu cordis, quæ & pulſio dicitur, per quam nõ ſolum cor mouetur, ſed arteriæ, ut dicemus. Et primo oſtendit, quibꝰ pulſatio ſimilis ſit, & uult ꝙ pulſatio cordis ſit ſimilis pulſationi apoſtematis, & etiam bullitioni. Et hoc proponit, & dicit. Pulſatio autem, quæ accidit cordi, quam ſemper uidetur faciens continue uſq; ad uitæ finem (ceſſatio enim ab hac mors eſt) hæc in quam pulſatio ſimilis eſt naſcentijs, quæ faciunt motum cũ dolore hoc eſt, eſt ſimilis pulſationi apoſtematum, qui motus pulſatiuus eſt cum dolore, licet hic ſit præternaturalis, motus uero cordis naturalis. Et ꝙ ſit iſte motus in naſcentijs, & præternaturalis, declarat dicens. Propterea ꝙ ſanguini ineſt permutatio præternaturam a calido ebulliente, nec ſemper ſit motus iſte ſanguinis, ſed uſquequo ſanies ſit digeſtus, hoc eſt uſquequo ſanguis, qui erit ſanies, erit digeſtus, & coctus, ceſſat enim cum erit coctꝰ, ſtatim, & erumpitur a natura, et exit, aut indoratur, ut docent medici. Quo uero ad ꝟba attinet, animaduerte (ut medici dicunt) Apoſtema eſt tumor alicuius particulę corporis præternaturalis, cauſatus ab humore relegato ad illam particulam, aut propter dolorem trahentem, aut a membro potentiori illum mandante ad illã particulam, aut ex ſuperfluitate multa in toto deſcendente ad illam particulam tanquã ad debiliorem, aut a contuſione & ibi detentus propter oppillationem. Dico tumor pręternaturalis, quoniã Cicero in noſtro nare a natura ortus (ut uidetis) non eſt apoſtema, qm̃ licet ſit tumor accidens particulæ mei corporis, non eſt præternaturalis. Dico ab humore relegato ad illam particulam, quoniam tumor cauſatus a uentoſitate, non eſt apoſtema apud Philoſophos, licet medici uelint eſſe apoſtema uẽtoſum ut tympanidem, & undimiam, & id genus. Eſt autem humor in particula relegatus, & conſtrictus materialis cauſa apoſtematis, humor ꝟo ex quot cauſis ad locum uenire poſſit, ſuperfluum eſt enarrare ſatis nunc ſit dicere quaſdã. ut propter dolorem loci. Eſt enim dolor cauſa attractionis, aut propter membrum aliquod potens, quod ſuum ſuperfluum mittit ad debile, aut propter multitudinem in toto, & a toto permutatur ad particulam ueluti ad debiliorem, ut fit in criſibus permutationis, uel quia cætera mẽbra potentiora ſunt, ideo humor ad illam relegatur ut ad debiliorem, aut propter contuſionem, ut patet. Hęc pauca de apoſtemate. De pulſatione uero apoſtematum, dicamus, ꝙ cum ille humor in loco eſt congregatus a calore naturali membri & totius corporis, digeritur, ac decoquitur, eſt enim primo crudus, calidum ergo naturale agit in illũ humorem digerendo, & in ſpirituoſum conuertẽdo, illud autem ſpirituoſum ampliando ſe ad exteriora, ebulliẽdo pulſat, & contrahendo ſe, comprimitur, & ſic cõſtringitur, & dilatatur. De dolore uero dicamus ꝙ dolor ſit pręter motum ſanguinis præternaturam, ſanguis enim ſic motus ſoluit continuum, & facit triſtem ſenſationem etiam ſui acuitate. Cuius ſignum eſt, quoniam in cholericis apoſtematibus dolor eſt maior propter punctionem. Ex quo ſequitur, quòd dolor durat uſque ad completam digeſtionem, nam digeſtione facta, ceſſat motus ſanguinis, & ſolutio continui, & punctio, & ſit aliquando eruptio, uel induratio ſaniei, ut dicũt chirurgi. Verum de ceſſatione, dicemus ſtatim.

De apoſtemate

De pulſatione apoſtematis.

De dolore

Hæc etiam affectio, feruori ſimilis eſt, fit enim feruor, cum humor caloris opera inflatur, nam humor propterea ſeſe attollit, q. in molem aſſurgat ampliorem.

Eſt autem ſimilis bullitioni, hæc paßio, bullitio enim fit, ſpirituoſo facto humido à calido eleuatur enim, propterea quod amplior fit moles.

Hic & ponit ſecũdam ſimilitudinem, inter pulſum cor-

dis, & ebullitionem aquæ in olla, & dicit. Eſt autem ſimilis bullitioni hæc paſſio cordis. ſ. pulſatio, quoniam ſicut in bullitione id, quod ebullit, dilatatur, & cõſtringitur, ſic cor in pulſatiõe eleuatur, & deprimitur, unde ꝟo ebullitio fit, exponit, & dicit. Bullitio enim fit humido, quod ebullit, ab ipſo calido ſpirituoſo facto, propterea ꝙ moles humidi, quod ebullit, fit amplior. Cum enim calidum agit in humidum, reſoluit ipſum in ſpiritum, qui appetens maiorem locum mouetur ad exteri⁹, & ſic ebullitio fit, & quoniam amplatur humidum, intrat aer, & refrigerat, & ſic compellitur, & in minorem locum contrahitur. Hæc de ſimilitudinibus.

Cæterum quies in tuberculis agitur, ſi putrefactio non perſpiret, humore craſſiuſculo reddito, feruor uero reſidet, ſi per labra uaſculi humor excidat.

Pulſatio autem in naſcentijs quidem, ſi non perſpirauerit, ſpiſsiore facto humido, putrefactio, bullitioni autem, excidentia per horizontes.

Hic declarat pulſationem in naſcentijs ceſſare propter duas cauſas, primo inſenſibiliter cum ſubtiliatum ſpirat ꝑ poros cutis. Secũdo cum digeſto humido fit putrefactio, & ſanies, & hoc inquit. Pulſatio autem in naſcentijs quidem, ſi non perſpirauerit per poros cutis inſenſibiliter, ſpiſſiori facto humido, putrefactio fit & ſanies, & ſic ceſſat. Ea ꝟo excedentia, ac ſaltus ebullitionis per horiçõtes, hoc eſt per labra uaſculi ceſſat, quoniam cum peruenit ad illa, aere ſubintrante, refrigeratur, & ceſſat.

In ipſo autem corde tumefactio humoris qui ſemper è cibo accedit, ultimam cordis tunicam eleuãtis, pulſum facit.

In corde autem ſemper accedentis humidi ex alimento per caliditatem tumefactio, facit pulſum, eleuantis ultimam tunicam cordis.

Nunc accommodat ſimilitudines ad pulſum cordis, et, ut mihi uidetur, ſupponit, primo, ꝙ in corde ſit naturale calidum, & quidem maius, & pollentius quã in quauis corporis particula, iſtud non oportet probare, quoniam ſæpius eſt probatum. Secundo ſupponit ꝙ neceſſarium eſt cor ſuſcipere alimentum cõtinuo, ſi debet uiuere, quod alimentum eſt ſanguis non ultimo coctus, ſed ulterius decoquendus, ut ſupponatur pro nunc, quia aliter diximus libello de iuuentute, ſanguis enim iſte non perfecte coctus, in epate per uenam magnam fertur ad cor, & inita thalamum medium ultimo decoquitur, ut dictum eſt libro de ſomno. Eſt enim medius thalamus ſpecum mediũ, ad quẽ ſanguis deducitur, ut perfecte decoquatur, ut Themiſtius dixit libro de ſomno. Tertio ſupponit calorem cordis agere in ſanguinem illum ſubtiliando ac ſpumificando, & ad cumulum mundando. His ſtantibus, dicit, in corde tumefactio facta propter caliditatem eius humidi, quod ad cor accedit ex alimẽto, facit pulſum, humidum enim illud tumefactum, & ſpumificatum & eleuatum uſq; ad tunicã ultimam cordis, eam dilatat, & ſic fit diaſtoles, hoc eſt dilatatio, non potens autem ulterius progredi, humidum illud redit interius, & ſic fit ſyſtoles, hoc eſt cõſtrictio, pulſus autem eſt, qui his duobus motibus conſtat. Hæc ergo eſt cauſa pulſus cordis.

Atq; hoc ſemper ſine ulla intermiſsione fit, nam ſemper humor ex quo natura ſanguinis oritur, continue influit.

Et hoc, ſemper fit continue, affluit enim ſemper humidũ, ex quo fit ſanguinis natura.

Per hæc uult habere differentiam inter pulſationẽ apoſtematis, & pulſum cordis, & dicit. Et hoc. ſ. pulſus fit cõtinue durante uita ceſſante enim eſt mors. Quod uero fit continue durante uita probat, quoniã continue affluit ſanguis nouus ad cor, ut ibi digeratur, & fiat perfectus. ergo eius ebullitio erit perpetua durante uita, ſed in apoſtemate, & ebullitione pulſatio non eſt continua, quoniam illa in apoſtemate ceſſat propter cauſas aſſignatas, & etiam ceſſat ebullitio, ut dictum eſt dicit. Et hoc ſemper fit, cõtinuo & inceſſanter. Affluit enim ſemper humidũ nutrimentale, ex quo fit ſanguinis natura, & uerus ſanguis.

Primum enim, in corde gignitur, id quod, in prima generatione liquido conſtat, nam uenis nondum diſtinctis, ſanguinem habere cernitur.

Primo enim in corde fit: palã autem, in generatione à principio, nondum. n. diſtinctis uenis, uidetur habere ſanguinẽ.

Poſſet quis dicere, ꝙ non ſemper ſanguis fit in corde, quoniam in prima cordis generatione nõ eſt ſanguis, quaſi reſpondens, aſſignat cauſam quare in corde nõq; deeſt ſanguis, & dicit. Primo enim ĩ corde fit ſanguis, & ipſo genito in eo eſt ſanguis, probat, & dicit. Palam autem in generatione quæ fit cordis a principio, & prima eius origine, nondum enim diſtinctis uenis, nec ramificatis per corpus cor in illa ſua prima origine uidetur habere ſanguinẽ, & ſic ſemper habet ſanguinem, & ita ſemper habuit pulſum. Aluetinus philoſophiæ peripateticæ non ignarus, & Candauenſis doctor etiam peripateticus contra hæc, quæ Ariſtoteles dixit bonis argumentis obijciunt, & probant, quòd calidum non ſit cauſa pulſus principalis, & ꝑ ſe. Primo quidem, quoniam calidi eſt alterare, ſubtiliare, et reſoluere, ad quæ ſequitur iſte motus cordis, ergo calidũ non eſt per ſe cauſa illius. Secundo quia primus motus in animali eſt motus cordis, ut Philoſophi autumant. Ergo oportet ut ſit a cauſa prima cordis, hæc prima cauſa non poteſt eſſe calidum. Tertio motus cordis eſt cauſa calidi, ergo non fit a calido. Propter hæc tenent duo, quorũ primum eſt, quòd mot⁹ ille cordis per ſe primo fit ab anima mouente cor, ſicut enim primum mobile mouetur ꝑ ſe primo ab anima, ſic cor per ſe primo mouetur ab eius anima, unde ſicut cuilibet miſto inanimato ab eius forma competit aliquis proprius motus, & cuilibet elemento a propria forma, competit proprius motus, & ferro etiam ab ei⁹ propria forma mouetur ad magnetem, ſic cor ab eius propria forma, quæ eſt anima mouetur pulſu, & aïal mouetur mediante corde ab eius anima hoc proprio motu. Secũdo dicũt, quod licet anima ſit principalis cauſa huius motus, calidum tamen eſt inſtrumentum, mediante quo motũ agit anima, ut enim ignis calefacit per ſuam formam, & propter calidum tanquam propter inſtrumentum, ſic anima mouet cor principaliter, ſed mediante calido tanquam inſtrumento, & ſic tenent quòd principalis cauſa hui⁹ motus ſit anima ſenſitiua, inſtrumentaria eſt cordis calidum. Sed hæc poſitio eſt ambigua, quoniam nullum inſtrumẽtum eſt cauſa eius a quo fit, ſed calidum per eos fit a motu cordis, ergo calidum non eſt cauſa, nec principalis, nec inſtrumentalis illius motus cordis. Propter hoc argumẽtum Galenus & medici dicunt, ꝙ anima eſt cauſa pulſus mediante uirtute uitali. Eſt enim anima principalis cauſa, uitalis ꝟo uirtus eſt cauſa inſtrumentaria. Anima enim mediante uirtute uitali eleuat tunicam cordis intra quã ſanguis cõtinetur, & ſic ad eleuationem ſequitur tumefactio ſanguinis, & compræſſio, cum tunica deprimitur. Videtur huic opinioni conſonare, quoniam nulla forma per ſui eſſentiam eſt cauſa alicui⁹ operationis. In hoc enim differt forma creata ab increata, ꝙ forma creata agit per potentiam diſtinctam ab eſſentia, deus uero agit per ſuam eſſentiam, ergo anima agit motum illum mediante potentia uitali, ad cuius motum ſequitur ſanguinis eleuatio, & compræſſio, & ſic calidum nec principalis cauſa eſt pulſus, nec inſtrumentaria, ſed anima & uirtus uitalis. Hęc medici. Animaduertendum ergo, quòd Ariſtoteles cum quærit cauſam alicuius operationis particularis alicuius membri, uel particulæ corporis, non quærit cauſam uniuerſalem & communem. Declarauit enim in ſecundo de anima, quod anima eſt cauſa animati corporis in triplici genere cauſę, finalis, & formalis, & factiuæ, & uoluit, ꝙ ſit cauſa factiua corporis animati inquãtum eſt uniuerſalis cã omnium motuum

De cã motus cordis.

Dubõnes cõtra poſitionẽ.

Põ medicorũ.

Põ Ariſtotelis.

motuum & operationum quæ ſunt in animato corpore. Quærit ergo cauſam particularem, & immediatam: & ſic in hoc loco quærens cauſam motus cordis, non uniuerſalem quærit, ſed particularē & propriam: quoniam uniuerſalem eſſe animā non dubitat. unde, ut in libro de ſomno quærens cauſam ſomni particularē & propriam, aſsignauit non animam: ſed euaporationem cibalem, licet anima ſit uniuerſalis cauſa ſomni & uigiliæ: ſic in hoc loco quærens cauſam particularē & propriam pulſus cordis, non animam aſsignat, ſed calidum, ut regulatur ab anima: ſic enim uaporatio cauſa ſomni eſt, ut regulata ab aīa. Tunc dicendum ꝙ cauſa per ſe dicitur dupliciter: una quæ eſt cum ſuo effectu uniuoca, & quæ ut talis agit effectū, & ſic nec euaporatio eſt cauſa per ſe ſomni: nec calidum eſt cauſa motus cordis per ſe. Alio modo cauſa dicitur per ſe quęcunq; eſt cauſa effectus non fortuita, nec caſualis. per ſe enim accipitur contra caſuale ſecundo phyſicorum. Et tunc dico ꝙ euaporatio ſomni: & calidum motus cordis cauſa eſt per ſe: quoniam nec euaporatio ſomni, nec calidum pulſus cauſa eſt fortuita: ac caſualis, ſed per ſe, ut directę ab anima: ac ab illa regulatæ: ut ſic enim ſunt particulares & per ſe cauſę. Euaporatio quidem ſomni: calidū uero pulſus. Et ſecundum hoc fruſtra ponitur a medicis uirtus uitalis, qua anima mouet cor: & arterias, quoniam pro his motibus ſufficit anima, ut uniuerſalis cauſa, & calidum regulatā ab anima, ut cauſa particularis, & per ſe. Errant etiā Aluernus & Candauēſis, qui credūt pulſum cordis eſſe priorē calore cordis. Si enim pulſus eſſet cauſa caloris: calor non poſſet eſſe cauſa pulſus, nec principalis, nec inſtrumētalis. Cuius cōtrarium dicunt. Propterea dico, ꝙ calidum ab ipſis generantibus datur uiuenti mediante anima. ſicut grauitas datur terræ a generante mediante forma terræ. Motus autem & operationes dantur mediante calido. Licet enim motus localis ſit prior omni motu, tamen in ſpecie calidū poteſt eſſe prius motu locali, & motus calidi prior motu cordis. Ex his patet mens Ariſtotelis, & ſolutio rationum Aluerni. prima enim ratio concludit ꝙ calidum non ſit cauſa per ſe uniuoca, & inquantum talis. Calidum enim uniuoca cauſa non eſt niſi calidi, & per ſe cauſa, ut tale non eſt cauſa niſi calefactionis & attractionis. tamen cauſa per ſe, ut diſtinguitē contra cauſam caſualem & fortuitam calidum regulatū ab anima ut ebulliens mediante ſua ſpumificatione cauſa eſt motus cordis per modū dictum. Ad ſecundam patuit ſolutio: motus. n. cordis ſecundum Philoſophos eſt primus motuum localium in animalibus: non autem eſt primus ſimpliciter, quoniam fit a calido mediante eius ſpumificatione, & ſpirituſicatione (ut dictum eſt) qui motus non eſt pure localis. tertia ratio deleta eſt, ſumit enim falſum. Non enim motus cordis cauſa eſt calidi ſimpliciter, ſed calidum mediante ſua ſpirituſicatione ac ſpumificatione cauſa eſt pulſus: ut probatum eſt. Hęc pro dilucidatione. Quæritur obiter propter quid medici pulſum cordis & arteriarum appellauerunt uitalem motum, & uirtutē animæ, qua anima mouet hæc, appellauerūt uitalem. Philoſophi autem motū nutritionis, & generationis, et augmentationis, & diminutionis appellarunt uitalem, ut Druſianus monachus aſſeruit in techna. Cauſa autem eſt, quoniam medici inſpexerūt ſolum ad hominem, & quoniam per hos motus iudicāt hominē uiuere, quouſq; enim cor & arterię hoc pulſus motu mouētur: eum uiuere aſſerūt: quāprimum ceſſare ab hoc, mortuū putant, hos motus uitales, & uirtutē qua anima hos motus perficit uitalem appellarunt. Alia cauſa eſt. quoniā poſuerunt in epate uirtutem nutritiuā, in cerebro motiuam & animalē, ergo erat rationi conſonū, ut uitalem ponerēt in corde. Philoſophi autem inſpexerunt non ſolum ad hominē, ſed ad omne uiuens, & quoniā inuenerunt etiam plantas uiuere, & cum non uiuant ſenſu nec intellectu iudicarunt eas uiuere nutritione & auctione, & generatione, & ſic hos motus uitales & uirtutem, qua anima hos perficit uitalem tanq̃ communes omnibus uiuentibus iudicarunt. Præterea in omni uiuente conſiderantes non niſi unum membrum fecerunt primū & principale, utpote cor, aut uicarium cordis, ideo omnem uirtutem eſſe in eo putarunt: & propterea in homine per eandem uirtutem uiuit. & ſentit. & intelligit, quoniam per animam humanam, licet ratione diuerſa: ut ſecundo de anima dictum eſt.

Et ob id: iunioribus magis quàm ſenioribus pulſat. utpote quibus: diuaporatio maior fiat.

Et propter hoc: pulſat magis iunioribus, quàm ſenioribus. fit enim exhalatio amplior iunioribus.

Ex his ſoluit duo quæſita & aſsignat cauſas illorum, primum propter quid cor pulſat magis iunioribus: q̃ ſenioribus: & reſpondet hoc eſſe: quia calidū in iunioribus eſt maius, & fortius quā in ſenioribus, cum enim calidum iuuenile ſit maius, ideo ſanguis magis ſpumificatur: ac ſpirituificatur: & ſic magis eleuatur: & ſic pulſus cordis fortior eſt in iunioribus, quā in ſenioribus, unde dicit. Et propter hoc. ſ. quia calidum eſt maius. in iunioribus quam in ſenioribus. cor ipſum pulſat magis iunioribus, quā ſenioribus: calido enim in iunioribus exiſtente maiori, fit ſanguinis exhalatio, & ſpumificatio: ac ſpirituificatio maior, & amplior iunioribus: quàm ſenioribus.

Quinetiam uenæ, oēs & ſimul inter ſe pulſare aſſolēt: quia omnes ex corde ſua initia trahunt. cor autem: ſemper mouet. Quare & illæ ſemper mouent: ſi ſimul inter ſe cū illud mouet.

Et pulſant uenæ omnes, & ſimul inuicem: propterea quòd ortæ ſunt omnes a corde. mouet autem: ſemper. Quare & illæ ſemper: & ſimul inuicem quando mouet.

Secundum quæſitum, propter quid dilatato corde, uel eius tunica ipſum continente omnes arteriæ dilatantur: & concorditer omnes ſimul, & compreſſa illa tunica: omnes arteriæ comprimuntur, & omnes concorditer, & ſimul: ita, ut pulſus cordis regulariter ſit ſemper cum pulſu omnium arteriarum. Reſpondet, hoc eſſe, quoniam omnes uenæ arteriales oriuntur a corde: ſuntque ſic cordi proportionatæ, & eius tunicæ: ut non poſsit tunica dilatari: quin arterię dilatentur: nec comprimi, quin comprimantur. Continuantur enim ipſi cordi; ut ortæ fiſtulæ follis, ut patet per anathomia: & propter hanc cauſam non poteſt tunica dilatari, quin omnes dilatentur: nec comprimi, quin comprimantur: & omnes ſimul: quia omnes ſimul ad cor eandem proportionem habent, unde dicit. Et pulſant uenæ omnes ſcilicet pulſatiles, & ſimul inuicem, propterea quòd ortæ ſunt omnes a corde, & ita proportionatę: ut non poſsit cor moueri, niſi illæ correſpondenter moueantur. Hinc concludit, quòd quia calidū ſemper mouet cor: ſemper etiā mouat illas, & regulariter ac proportionaliter ſicut cor mouet. Druſianus autem monachus credidit ſecundo libro technæ: quòd arteriæ mouentur dilatatione & conſtrictione motu proprij ſanguinis: qui intra illas cōtinetur. Imaginatur enim ſanguinem arterialem correſpondenter ſpirituificari ac ſpumificari ut ſanguis cordis, & ſic motu proprij ſanguinis uult illas pulſare. proportionaliter tamen cum pulſu cordis propter ortum quem habent ad cor. Errauit autem quoniam ſanguis arterialis non eſt ita calidus, ut ſanguis cordis, nec calidum contentum intra arterias eſt ita calidum, ut poſsit ſanguinem in exhalationem, & ſpumam, ac ſpiritum uertere, cum arteriæ continuo elongentur a corde: & ita calidum deficit in illis. Ergo dicendum eſt arterias correſpondenter pulſare, ſicut cor pulſat, non per motum proprij ſanguinis, ſed concomitatiue ad motum cordis: ad quem motum ſequitur motus tunicarum arteriarum, & motus ſanguinis intra illas contentas. Pendet ergo motus dilatationis, & conſtrictionis arteriæ a conſtrictione, & dilatatione tunicæ cordis intra quam calidum & ſanguis continentur. Motus uero ſan-

De pulſu arteriæ.

guinis intra arterias exundatiuus pendet a motu arteriarum cõſtrictiuo & dilatatiuo: & ſic pulſus arteriarũ non pendet a motu proprij ſanguinis, ſed a pulſu cordis: quod Druſianus ignorauit. Ex his ſequitur unde medici ſumpſerunt iudicium a pulſu arteriarum: quoniam arguũt ſupra pulſum cordis, propter concomitantiam & cauſalitatem: & iudicauerunt ex pulſu illarum fortitudinem, & debilitatem calidi: & multa alia propter hanc cauſam.

Sed quæritur utrum dilatatio cordis, & arteriarum ſit motus naturalis, uidetur quòd ſic quoniam motus conſtrictionis eſt naturalis, ergo & motus dilatationis. Contrariorum enim idem eſt naturale principium. Secundo quæritur utrum conſtrictio fit a calido. Videtur ꝙ non: quoniam calidi eſt rarefacere, & non conſtringere. Tertio quæritur, utrum ſanguis calefactus ſit cauſa dilatationis, & conſtrictionis, an calidum partium cordis. Ad hæc per ordinem reſpondemus incipiendo ab ultimo: & dicemus quòd ſanguis calefactus, & calidum cordis, & ſuarum partium eſt cauſa pulſus cordis: ſanguis quidem: quatenus ipſe calefactus, & ſpumificãs tunicam dilatat. ipſemet deponens tumefactionem eſt cauſa cõpreſſionis. Aliter tamen & aliter: nam ſpumificans dilatat per ſe: detumeſcens conſtringit. quatenus remouetur: ut prohibens deſcenſum tunicæ: & ſic eſt cauſa quaſi ſine qua non illius compreſſionis. Calidum uero partium cordis cauſa eſt quaſi remota pulſus, quatenus eſt cauſa calefactionis ſanguinis: qui ſpumificatur. Ad ſecundam dubitationem, dicendum quòd cauſa conſtrictionis principalis eſt pondus tunicæ, quum enim tunica uolẽſet dilatabatur: cum erat grauis: naturaliter conſtringitur: & ſic per ſe cauſa conſtrictionis eſt tunicæ grauedo: cauſa ſine qua non proxima eſt ſanguis deponens tumorẽ: depoſitione enim tumoris ſanguis cauſa eſt conſtrictionis, ut remouẽs prohibẽs: depoſitio tumoris fit ex ingreſſu aeris frigidi. Cum enim ſanguis ampliatur, per debitas uias tranſeuntes per pulmonem, & neoss. inter pulmonem & cor, ſubintrat aer, & ſic ſanguis infrigidatur, & deponit tumorem. Ex quo patet ꝙ conſtrictio fit a calido cordis, & partium eius: remote, quem erat cauſa tumefactionis ſanguinis, & tumefactio cauſa, ut intraret aer frigidus, & aer frigidus cauſa eſt depoſitionis tumoris: quæ cauſa eſt ſaltem ſine qua non ut tunica conſtringatur. Ad primã patet ſolutio, ꝙ ratione habita ad tunicam, & ad cor quę mouentur, dilatatio uiolenta eſt, quoniam contra naturam eorum: quæ dilatantur: ut enim graue aſcendit: ratione uero habita ad ipſum calidum cordis, cui naturale eſt calefacere ſanguinem: ex cuius calefactione ſequitur, ut ſanguis fiat leuis, & dilatans, dilatatio eſt naturalis. At cõſtrictio naturalis eſt ex eo: quia tunica, & cor naturaliter deſcendunt: prohibente remoto.

Palpitatio igitur eſt: compellentis frigoris repulſio. Pulſatio uero: humoris concaleſcentis inflatio.

Reſilitio igitur eſt: facta obuiatio ad frigidi cõſtrictionem. Pulſatio autem: humidi calefacti ſpiritificatio.

Nunc uult agere de tertio. ſ. de ipſius cordis reſpiratione, & continuando ſe ad ſequentia, epilogat, quæ dixit, & inquit. Reſilitio igitur cordis, hoc eſt, palpitatio eſt obuiatio facta ac ſequens ad conſtrictionem frigidi, hoc eſt cauſata ex frigido conſtringente calidum cordis. Pulſatio autem cordis eſt ſpiritificatio, hoc eſt inflatio humidi calefacti, hoc eſt ſanguinis calefacti. Hæc. n. definitio cauſalis eſt: cauſatur enim pulſus ex inflatione humidi. Quid uero ſit cordis reſpiratio, poſt hæc exponit.

Reſpiratio autem fit: calore augeſcente in ea parte ubi uegetale principium habetur. nam quemadmodum cæteræ partes alimento indigent: ita & illa quoque. immo magis quàm cæteræ. quippe: quia cæteris nutricationis cauſa ſit.

Reſpiratio autem fit: augmentato calido, in quo principium nutritiuum. quemadmodum enim & alia indigent alimento: & illud. & alijs magis. etenim alijs: illud, alimenti cauſa eſt.

Hactenus de palpitatione, & pulſu cordis, nunc de reſpiratione cordis agit. Vbi animaduertẽdum ꝙ quemadmodum pulſus eſt duplex motus cordis. ſ. & quo dilatatur eius tunica, & quo conſtringitur: quibus arteriæ conformiter & comitanter dilatantur, & conſtringuntur: ſic reſpiratio eſt duplex motus, & quo cor trahit aerem: & quo expellit aerem. Trahit dico mediante eleuatione pulmonis, & expellit mediante compreſſione. Imaginatur igitur Ariſtoteles ꝙ idem calidum. ſ. ſanguis per intumefactionem eſt cauſa, ut cor dilatetur: & comitãter arteriæ per definitionem tumoris, cor conſtringitur, & comitanter arteriæ conſtringuntur. & ſic eſt pulſus. Amplius per eandem ſanguinis calefacti intumefactionem: cor dilatatur & pulmo eleuatur, & aer intrat. per pulmonem uſque ad cor: & ſic ſanguis depònit tumorem, & cor, & pulmo cõprimuntur & aer expellitur qua ratione patet, quòd ſanguis calefactus a calido cordis mediante tumefactione eſt cauſa dilatationis cordis, & arteriarum: & eleuationis pulmonis & tractionis aeris per totum. Ille met ſanguis refrigeratus mediante depoſitione tumoris eſt cauſa conſtrictionis cordis, & arteriarum, & cauſa deſcenſus pulmonis, & pulſionis aeris. Ariſtoteles ergo primo accipit ex qua cauſa fiat inſpiratio: quæ eſt aeris attractio, & dicit. Reſpiratio autem fit, hoc eſt aeris attractio fit augmentato calido, hoc eſt ſanguine calefacto magis in corde: in quo eſt principium nutritiuum ſcilicet anima & uirtus nutritiua: & quia quis poſſet dicere in corde non eſſe ſanguinem, qui eſt alimentum cordis. Aſſignat rationem quare ibi ſit alimentum ſcilicet ſanguis, & dicit. Quemadmodum enim & alia membra indigent alimento: ita & illud ſcilicet cor: & alijs particulis cor ipſum magis nutrimento indiget. Debet enim habere nutrimentorum ſufficiens ſibi, & alijs quoniam & alijs illud cor alimenti cauſa eſt. Sic igitur patet in corde eſſe ſanguinem. quod eſt ipſi & eius omnibus particulis nutrimentum, & patet talem ſanguinem a calido cordis & eius partium augeri, & tumefieri. Hoc autem ſupra probatum eſt ſæpius, accepit autem hoc de nouo, ut innuat unam cauſam eſſe dilatationis cordis, & reſpirationis: hoc eſt tractionis aeris.

Neceſſe itaque eſt: ut cum amplior efficitur, inſtrumentum attollat. Exiſtimare autem oportet: inſtrumenti conſtitutionem ſimilem eſſe follibus qui in officinis ferrarijs habentur (parum enim abeſt: quin pulmo & cor ſibi formam talem uendicent) geminum autem eſſe quod tale eſt, cum eum naturalem potentiam cui nutriendi officium delegatum eſt, in medio conſiſtere oporteat.

Neceſſe itaque amplius factum: eleuare organum. Oportet autem exiſtimare: conſiſtentiam organi ſimilem quidem eſſe follibus: qui in ærarijs (non longe enim neque pulmo neq; cor ut ſuſcipiat figuram talem) duplum autem eſſe quod tale. oportet enim: in medio eſſe nutritiuum naturalis uirtutis.

Cum accepit, quòd inſpiratio fit augmentato calido, hoc eſt intumefacto ſanguine: qui in corde eſt pro eius, & aliarum partium nutrimento: nunc exponit modum quomodo trahitur aer calido illo tumefacto: & primo concludit quòd neceſſe eſt, cum cor dilatatur, ut pulmo eleuetur: & hoc & expoſitione & ordine quem habet pulmo cum corde, & dicit. Neceſſe itaque calidum illud amplius factum, & intumefactum eleuare organum, hoc eſt pulmonem: qui eſt inſtrumentum, mediante quo eleuato aer trahitur per totum: & declarat quomodo neceſſe eſt ad tumorem calidi exiſtentis in corde: ut pulmo eleuetur: & dicit. Oportet autem exiſtimare conſiſtentiam organi, ſimilem quidem eſſe follibus: hoc eſt pulmonem conſtitui ad formam follium: qui ſunt in ærarijs.

Non

An motus cordis ex arteriæ ſit naturalis.

Non longe enim eſt pulmo & cor, hoc eſt ab ipſo corde: natura enim fecit pulmonem proximum cordi: ut pulmo ſe habeat ad cor, ut follis ad manum: ita ut ſuſcipiat figuram talem, qualem follis habet cum manu. Cor enim ſua eleuatione eleuat pulmonem ueluti manus ſua eleuatione eleuat follem. Verum aliqua differentia eſt, quoniam quod tale eſt, id eſt pulmo, qui eſt ut follis, eſt duplum, & ſic uidetur figura follis in pulmone quaſi duplicata propter duas, quas habet partes. Quare autem oportet eſſe duplum, cauſam affert, ut in eius quaſi medio ſit cor, & in medio cordis ſit nutritiuum principium ſcilicet anima: quæ eſt principium nutritiuæ uirtutis: quæ mediante calido nutrimentum intumefaciat, ut ſit cauſa tractionis aeris mediante eleuatione pulmonis. Ex his uult habere pulmonem eo ſitu ac poſitura cum corde conſtitutum eſſe a natura: ut non poſsit cor dilatari ab ipſo ſanguine intumeſcente: niſi pulmo eleuetur. Hoc ſupponit ſum ratione tum ex anathomia.

Medium igitur: cum amplius redditur, eleuari ſolet. cum uero eleuatur: & eam quoque partem quæ illud ambit eleuari neceſſe eſt. Id quod: in reſpirantibus fieri cernitur. quandoquidem pectus attollitur: propterea quòd eiuſmodi partis principium in eo contentum, hoc idem efficit.

Eleuatur igitur: maius factum. eleuato autem: neceſſarium eleuari & continentem ipſam particulam. Quod quidem: uidentur facere reſpirantes. eleuant enim pectus: propterea quòd principium exiſtens in ipſo, huius particulæ, idem hoc facit.

Cum declarauit, ꝙ corde dilatato: oportet ut pulmo eleuetur: nunc oſtendit, ꝙ eleuato ac ampliato pulmone, neceſſe eſt. ut pectus eleuetur ac moueatur, & dicit. Eleuatur igitur pulmo, cum maius fit: eleuato autem pulmone neceſſarium eſt eleuari & continentem ipſam particulam. ſ. pectus. Non enim poteſt eleuari contẽtum, niſi eleuetur continens. oſtendit autem hoc quod dixit cõuenire his, quæ uidemus, & dicit. Quod quidem uidentur facere reſpirantes: reſpirantes enim eleuant pectus, propterea ꝙ principium huius particulæ. ſ. pulmo idem hoc facit, hoc eſt eleuatur. Appellat autem pulmonẽ principium huius particulæ. ſ. pectoris, non ꝙ pulmo ſit principium pectoris ſecundum eſſe, ſed ſecũdum operationem. quaſi dicat. reſpirantes eleuant pectus, quoniam pulmo, qui eſt principium motus pectoris, eleuatur.

Cum enim attollitur: eodem perinde ut in folles aerem externum algidumque inflacre, & refrigerando ignis exuperantiam reſtringere neceſſum eſt.

Eleuato enim: quemadmodum in folles, neceſſarium inferri aerem qui deforis & frigidum exiſtentem, & refrigerantem, extinguere exceſſum ignis.

His expoſitis, nunc demõſtrat quomodo fit inſpiratio, quę eſt tractio aeris ad omnia pręcordia: et accepit enim, pro itaque: quaſi dicat. eleuato itaque pectore ad eleuationem pulmonis, neceſſarium eſt inferri aerem, qui eſt deforis, & frigidum exiſtentem, quemadmodum in folles trahitur aer: qui refrigerans ſanguinem cordis tumefactum extinguat exceſſum ignis. & hæc uocatur inſpiratio. Ex quibus patet quid ſit inſpiratio: eſt enim motus aeris ab extra ad ſanguinem cordis uſque deducti generata refrigerandi ſanguinem. Huius plures ſunt cauſæ: Cauſa quidẽ, ut ſubiectũ & materia eſt aer, qui trahitur: ut finis uero, uniuerſalis quidem, eſt ne detur uacuũ. Propriis autem eſt ut refrigeretur ſanguis, & calidum cordis & pulmonis, ꝙ omnium præcordiorum: effectrix cauſa: proxima quidem: eleuatio pulmonis & pectoris, remota uero: eleuatio ac dilatatio cordis: adhuc remotior: ſanguinis tumefactio: adhuc remotior, calidum cordis & eius partium: conuertens ſanguinem in ſpiritum & tumorem.

Hæc de inſpiratione ipſius cordis.

Quemadmodum autem cum augetur, hæc pars attolli ſolet: ita & cum decreſcit, eandem reſidere neceſſe eſt. atque ea reſidente, aerem ingreſſum rurſum egredi: aerem inquam qui dum ingreditur frigidus eſt, dum egreditur calidus, propter contactum caloris hac in parte contenti.

Quemadmodum autem creſcente, eleuatur hæc particula: & decrementum patiente, neceſſarium demitti. & demiſſo, exire aerem qui ingreſſus fuit iterum ingredientem quidem frigidum, exeuntem autem calidum, propter tactum calidi exiſtentis in particula hac.

Nunc oſtendit modum expirationis, quæ eſt expulſio aeris prius attracti: & loquitur ſimilitudinarie, & dicit. Quemadmodum autem creſcente humido in corde, & tumefacto: hæc particula: quæ eſt pulmo eleuatur, & quidem concomitanter (ut dictum eſt) etiam humido illo patiente decrementum, & deponente tumefactionem, neceſſarium eſt pulmonem demitti: & hoc (ut dictum eſt) concomitanter, corde compreſſo: pulmone autem demiſſo: neceſſe eſt exire aerem, qui ingreſſus fuit, & neceſſe eſt iterum atque iterum hoc fieri, hoc modo ingredientem quidem, frigidum: exeuntem autem calidum. Exit dico calidum propter tactum calidi cordis exiſtentis in particula hac ſcilicet corde. Aer enim ille exit calidus, quo tangitur a calido cordis. Ex his ſequitur: quid ſit expiratio: eſt enim expiratio motus aeris calidi ab intra ad extra, ut recens refrigerans ingrediatur. Huius (ut dictum eſt) plures ſunt cauſæ. Cauſa quidem, ut materia & ſubiectum eſt aer: qui calidus expellitur. Cauſa ut finis, & gratia refrigerandi ut recens intret ad refrigerandum: effectrix cauſa, eſt deſcenſus cordis & pulmonis: deſcenſus uero cauſa, eſt depoſitio tumoris quæ eſt in ſanguine: depoſitionis autem cauſa, eſt ingreſſus noui aeris refrigerantis concurrunt ad hoc grauitas deſcendentium: quæ cum non poſsint ultro augeri, comprimuntur ut dictum eſt.

Et potiſsimum in hijs quæ ſanguinolentum habent pulmonem. eum ſiquidem introrumpere oportet in multos quaſi tubos & fiſtulas pulmonis: quarum ſingulis, uenæ adiunctæ ſunt adeo: ut totus pulmo ſanguine plenus uideatur.

Et maxime habentibus pulmonem ſanguinem habentem. in multas enim, uelut cannales, concauitates incidere quæ in pulmone: quarum ſecus quamcunque protenſæ ſunt uenæ. ita: ut uideatur totus pulmo eſſe plenus ſanguine.

Comparat reſpirantia inter ſe, & oſtendit quæ magis reſpirant, & quæ minus, & dicit Et maxime neceſſarium eſt trahi, & expelli aerem his animalibus quę pulmonem habent multum ſanguineum Cuius cauſam affert, & dicit. In multas enim neceſſe eſt incidere concauitates, uelut in cannales, quæ concauitates ſunt in pulmone, ſecus quãcunque quarum concauitatum protenſæ ſunt uenæ, ita ut uideatur totus pulmo eſſe plenus ſanguine. Animalia uero: quorum pulmo non eſt ita plenus ſanguine, non ita frequenter reſpirant, ut ſuperius diximus.

Aeris autem ingreſſus, reſpiratio uocatur: egreſſus, expiratio.

Vocatur autem ingreſſus quidem aeris, reſpiratio: exitus autem, expiratio.

Nunc exponit nomina horum motuum, qui in reſpiratione ſunt, & dicit. Vocatur autem ingreſſus quidẽ aeris, reſpiratio, hoc eſt inſpiratio: exitus autẽ expiratio: ut proximo libro ſatis dictum eſt.

Idque ſemper continue fit: quandiu animalia uiuunt, & hanc particulam continue mouent. Et ob id: in reſpirando & expirando uita conſiſtit.

Et ſemper utique hoc continue fit: quamdiu utique uiuunt, & mouent hanc particulam continue. Et propter hoc: in reſpirando & expirando eſt ipſum uiuere.

Secundo declarat, quomodo ſe habet reſpiratio ad animal, qđ reſpirat: & ad eius uitã: & dicit. Et ſemper utiq; hoc cõtinue fit, quãdiu utiq; uiuunt & mouent hãc particulam continue. ſ. cor & pulmonem: & propter hoc in reſpirando: & expirando eſt ipſum uiuere.

Ad hunc modũ: & piſcibus brãchiæ mouẽtur. nã cum calor ſanguini inditus, per particulas in ſublime ſcandit: attolluntur & branchiæ, & aquam admittunt. cum deſcendit ad cor per meatus, & refrigeratus eſt: reſident, & aquam emittunt. Cum autem ſemper ſanguis in corde contentus efferatur: ſemper cor, eundem refrigeratum rurſus excipit.

Eodem aũt modo: et piſcibus motus fit branchiarũ. eleuato enim calido qđ in ſanguine per partes: eleuãtur & branchiæ, & pertrãſit aqua. deſcendẽte aũt ad cor per poros: & refrigerato: demittunt, & emittunt aquam. Semper autem eleuato eo quod in corde: ſemper ſuſcipit iterum refrigeratum.

Per quandam ſimilitudinẽ exponit modũ refrigerãdi in non reſpirãtibus, uidelicet, in animalibus, quę brãchijs refrigerãtur: & dicit. Eodẽ autẽ modo & piſcibus fit motus brãchiarum. Cuius cauſam affert, & dicit. Eleuato. n. calido, qđ eſt in ſanguine cordis piſcium, & per partes ad branchias conterminas: eleuanť, & branchię, & ſic pertrãſit aqua, & refrigerat per contagionẽ calorẽ cordis: deſcendente refrigeratione ad cor per poros, & refrigerato corde: demittunt branchias deorſum, & emittunt aquã, ſemper autẽ eleuato eo qđ in corde calido, ſemper ſuſcipit iterum refrigeratum donec durat uita.

Ex quo ẽt fit: ut illis in reſpirãdo, & his in admittẽdo humore, finis uiuẽdi et nõ uiuẽdi cõſiſtat. De uita igitur ac morte, et ijs pene omnibus quæ huic conſiderationi affinia ſunt dictũ eſt.

Quapropter & illis, uiuẽdi & non uiuẽdi finis, eſt in reſpirando: & his, in ſuſcipiendo humidũ. De uita igitur & morte, & de cognatis huius ſpeculationis: fere dictum eſt de omnibus.

Ex his concludit in quo cõſiſtit uita piſcium. & dicit. Quapropter & illis. ſ. reſpirãtibus: uiuẽdi & non uiuẽdi finis eſt in reſpirãdo, & his. ſ. piſcibus uiuẽdi & nõ uiuendi finis eſt in ſuſcipiẽdo humidũ. Demum epilogat, & dicit. De uita igiť & morte, & cognatis huius ſpeculationis. ſ. iuuentute & ſenectute: & reſpiratione, fere dictum eſt de omnibus, & dixit fere: ut euitaret arrogantiã. Per ea quæ Ariſto. dixit patet ordo in reſpiratione. & in refrigeratione per branchias: nã inſpiratio eſt primus motus, quo aer ad cor trahiť. Cor. n. fuit generatũ cum ſuo calido: & ſuo humido: ideo in corde fuit facta ſanguinis intumeſcentia primo, ad quã tractus fuit aer: & ſic prima fuit inſpiratio: aere uero tracto, fuit refrigeratio ſanguinis, & depoſitio tumoris, ad quã ſequiť expulſio. & ſic expulſio fuit poſt tractionẽ aeris. Quare expiratio eſt poſt inſpirationẽ: expulſo uero aere: iterũ ſanguis intumeſcit, & nouus aer trahiť: & rurſus refrigerat, & ſic ſanguis deponit tumorẽ: & eũ expellit: & ſic uiciſſim ſemper. Simili ratione fit in refrigeratione per brãchias, intumefacto. n. ſanguine cordis piſcium, branchię eleuanť intumefacto ſanguine ad ipſas exiſtẽte: eleuatis autẽ trahiť aqua, & ſic per contagionẽ cor refrigerať: & ſanguis deponit tumorẽ: & ſic deſcẽdũt branchiæ, & pellunt aquam: & iterũ fit donec durat uita.

De ordine in reſpirationibus & pulſu.

Animaduerte in hoc libro illud Ariſtotelis eſſe difficillimum ꝙ uelit reſpirationẽ fieri a motu ſanguinis, ab aſcenſu quidẽ inſpirationẽ, a deſcẽſu uero expirationẽ. Amplius uult cũ aſcẽſu cordis & ſanguinis, & cor dilatari, & arterias cõcorditer, & pulmonẽ & pectus, & trahi aerẽ, cum deſcẽſu uero cordis & ſanguinis cor cõprimi, arterias cõſtringi & pulmonẽ & pectus etiã, & aerẽ expelli. Primũ quidẽ difficile eſt, qm̃ nõ eſſet in poteſtate noſtra aliquo tẽpore tenere anhelitũ: cuius cõtrarium experimur. Et patet conſequẽtia, quoniã non eſt in poteſtate noſtra ebullitio ſanguinis, & eius calefactio: & ſic nec intumeſcẽtia, nec detumeſcẽtia: & ita nec alia, quæ hæc conſequuntur, Quod ſecũdo dicit, eſt difficilius: qm̃ (ut medici dicunt) nõ ſemper eſt cõcordia omnium illorũ cum pulſu cordis: qm̃ non ſemper reſpiratio correſpõderet pulſui arteriarũ, modo nos uidemus aliquãdo bonum pulſum, & malum anhelitum. Videmus anhelitum pro certo tẽpore eſſe uoluntarium, pulſum uero arteriarum & cordis non eſſe uoluntarium: & ſic hæc concordia non uidetur cõgrua: quę omnia mihi reddunt poſitionem Ariſtotelis difficilem. ue cum de his ſatis ſit indicaſſe, locum, fortaſſe alias rem melius dilucidabimus. Et de morte & uita hactenus. Finis Piſis. XXVIII. Maij. M.D.XXI.

ARISTOTELIS DE MEMORIA ET

Reminiſcentia, cum Auguſtini Niphi Medices Philoſophi Sueſſani commentariis.

QVID ſit memoria & meminiſſe, quaque de cauſa fiat, & ad quam partem animæ iſthæc affectio referenda ſit, necnon quid reminiſcentia et reminiſci: explicandum eſt. Quippe cum non ijdem memoria præcellant & facile reminiſcantur: ſed magna ex parte qui tardo hebetique ſunt ingenio memorioſiores ſint, qui celeri ac docili reminiſcentiores.

DE memoria autem & ipſo meminiſſe, dicendum quid eſt, & propter quam cauſam fit, & qua animæ partium hæc accidit paſſio: & ipſum reminiſci. Non enim ijdem ſunt memoratiui & reminiſcitiui: ſed frequenter magis memoratiui quidem qui tardi, magis reminiſcitiui autem qui ueloces & bene dicentes.

MORE boni oratoris Ariſtoteles in hoc libello primo pręmittit Intẽtionem, & cauſam intentionis, deinde ibi { Primum igiť } accedit ad narrationem. De prima parte præmittit agere de memoria, et meminiſſe: & ſecundo de reminiſcentia. & reminiſci, quoniam non ſunt idem: & uolens de utriſq; agere, præmittit agere quid ſint, & quas ob cauſas habeantur, & ad quam partem animæ pertineant, unde dicit. De memoria autem & ipſo meminiſſe, dicendum quid eſt, & propter quam cauſam ſit, & qua anime partium hęc paſſio accidat, ſimili ratione dicendum de reminiſcentia, & ipſo reminiſci, & quid ſit, & propter quam cauſam fiat. & qua animæ parte nobis accidat. Reddit autem cauſam. cur de his duobus ſeorſum agendum ſit: & dicit. Non enim ijdẽ ſunt memoratiui, & reminiſcitiui, ſed frequenter magis ſunt memoratiui, qui tardi ſunt ingenio ad addiſcẽdum. Magis autem reminiſcitiui qui ingenio ueloces, & bene & facile diſcentes ſunt. Quo quidem ad uerba attinet, per memoriam intelligit habitum uel potẽtiam, per meminiſſe uero actum memorię accepit. Simili modo per reminiſcẽtiam & reminiſci. Quo uero ad differẽtiam, animaduerte, per diſcentes intelligit ex ſe, uel præceptoribus facile inuenientes, & quoniam inuenire ex ſe, aut diſcere ab alijs cõſiſtit

in ſuſcipere

in ſuſcipere, ideo & iuuentiui & facile diſciplinabiles, facile ſuſceptiui ſunt impreaſionum. At qui facile impreaſiones ſuſcipiunt, non bene detinent. ut ex differentia corporum perſpicuum eſt: dura enim bene detinēt, male autem ſuſcipiunt. Mollia uero contra bene ſuſcipiunt, male detinent: quare non eſt idem memoratiuum, & reminiſcitiuū. Dixit autem frequenter, quoniam ex optima ſpirituum habitudine cōtingit idem eſſe utrūq; (ut poſtea dicemus) & quia memorari eſt quod acceptum eſt ſeruare, reminiſci uero eſt, quædam inuentio iterum eius, quod prius ſuſceptum eſt, ideo pro maiore parte differunt.

Ac primum quidem quæ ſint ea quæ memoriæ ſubijciūtur, conſideremus addecet: cum ſoleat in hoc error intercidere.

Primum igitur accipiendum eſt: qualia ſunt memorabilia. ſæpe enim decipit hoc.

Nunc accedit ad narrationem, & ordinat ſe, & ſumit quę præmittenda ſunt, & dicit. Primum igitur accipiendum eſt: qualia ſint memorabilia. Cuiꝰ rationē aſſignat, & dicit. Sæpe enim decipit hoc, hoc eſt (ut Themiſtius exponit) ſæpe accidit error, adeo ut ignoretur quid ſit memorabile. Ideo oportet præmittere qualia ſint memorabilia. Putant enim nonnulli aliqua eſſe memorabilia, quæ ſeuera non ſunt. Et aſſignauit Themiſtius aliam cauſam, quia obiecta ſunt notiora actibus, & actus potentijs, ut libro de ſenſu & ſenſibilibus demonſtratū eſt: ideo oportet accipere quæ memorabilia ſint, ut intelligamus qd ſit memoria, ac meminiſſe. hęc de ordine, & cauſa ordinis.

Nam neq; futura meminiſſe poſſumus: ſed opinari, uel ſperare. quo etiam in genere ſcientia quædam præſagandi habetur: quam nonnulli diuinationem appellant.

Neque enim futurum contingit meminiſſe: ſed eſt opinabile & ſperabile. erit autem utique & ſcientia quædam ſperatiua: quemadmodum quidam diuinatiuam dicunt.

Cum accipit eſſe neceſſariū ſcire quid ſit memorabile ad ſcientiam de memoria, & de ipſo meminiſſe, nunc exequitur: & primo ſumit hanc concluſionē futura non ſunt memorabilia, & nec memoria eſt futurorum, unde dicit. Neq; enim futurorꝫ contingit eſſe memoriā, aut cōtingit meminiſſe: ſed bene cōtingit futurorꝫ eſſe opinionem & ſpem, & ſic cōtingit futurū eſſe ſperabile, & opinabile. Amplius erit futurorꝫ ſcientia: quædam elpiſtica, hoc eſt ſcientia pręſagiendi quā quidā manticen, hoc eſt diuinationem appellant. Quo quidē ad uerba attinet, de futuris poteſt eſſe opinio & ſpes, opinio quidē, ex parte uirtutis cognoſcitiue, dū aliquis per uirtutē cognoſcitiuā opinatᷓ aliquid eſſe futurū. Spes uero ex parte uirtutis deſideratiue, ſiue appetitiue, dum aliquis ſperat qđ appetit. De futuris etiam (ut Ariſto. inquit) uidetᷓ ſcientia elpiſtica, qđ uerbū in trāſlationibus ueteribus, ſperatiua legitᷓ. Melius autem exiſtimatiua: eſt enim ſciētia elpiſtica ſciētia pręſagiendi futura, ut aſtronomia. & alię multæ, hanc ſciētiam præſagiēdi futura, ueteres appellarūt manticen, hoc eſt diuinationem, quæ plura nomina habuit, prout per diuerſa ſigna ſit, quæ. n. ſit per ſtellas, aſtronomia dicitᷓ, quæ per terram geomantia, & in cęteris ſimili ratione dictum eſt. Quo uero ad rē pertinet, dubitatur qm̄ licet ſpes, & opinio poſſint eſſe de futuris, tñ nulla ſciētia uidetᷓ poſſe eſſe de futuris, cū ſciētia ſit neceſſariorꝫ, at futura ſunt contingentia Ariſto ij. libro de generatione ſoluit qōnem iſtam diligēter. Dixit enim ꝙ futura, quæ habēt cauſas determinatas, & nō impedibiles, bene ſunt ſcibilia, quoniam ſunt neceſſaria, & nō poſſunt aliter eſſe, ut ortus ſyderū, & futura eſſe anni tēpora. Ver enim habet cauſam determinatam: quę ſm naturam non eſt impedibilis, ideo poſſumus ſcire nunc in hyeme uer eſſe futurū. Amplius poſſumꝰ ſcire hoc anno ecclipſim ſolis futurā, qm̄ ſcimus cām non impedibilē. Futura uero quæ habēt cauſas determinatas ſed impedibiles, nō ſunt ſcibilia niſi ut in pluribus, ut ſubcane eſſe uredinē, et hoīem naſci quinq; digitis: ſimplr aūt hæc ſciri nō pñt, qm̄ dato ꝙ ſciamus cās, cauſæ ſunt impedibiles. Futura deniq;, q̄ non habēt cauſas determinatas hæc ſcibilia ſunt, qm̄ non ſunt ſcibilia. De fortuitis. n. ſcientiam, quam habemus, eſt ꝙ non ſint ſcibilia. Verum de his ad librum de generatione ſecundum.

Neq; inſtantia memoria cōpleti ſolemus: ſed ſenſu. nā ſenſu neq; futura, neq; præterita cognoſcimus: ſed duntaxat pñtia.

Neque præſentis eſt: ſed ſenſus. hoc enim neq; futurum, neque factum cognoſcimus: ſed tantum præſens.

Secūda cōcluſio meminiſſe nō eſt præſentiū, ſed ſenſus eſt præſentiū, unde dicit. Neq; præſentis eſt memoria aut meminiſſe, ſed ſenſus, hoc enim. ſ. ſenſus, neq; futurū neq; factum cognoſcit hoc eſt pręteritum, ſed tantū præſens.

Præterita uero: mādari memoriæ queunt. Quòd aūt præſens eſt cū adeſt, ut hoc albū tū cernitur oculis: nemo ſe meminiſſe dixerit. ſed nec qđ cōtēplatur: cū qd aīo uerſat ſpeculaturq;. ſed alterū, ſentire ſolū: alterū, diſſere ac meditari. At cū ſciam ſenſumue ſine actiōe tenet: tū demū meminiſſe quippiā creditur ceu angulos triāguli duobus rectis pares eſſe. tum quia id aliquando ſpeculatus eſt aut cōdidicit: tum quia ita accepit aut uidit aut cuiuſſiam ſenſus opera deprahendit. ſemper enim cum quis aliquid meminit: ſecum dicat oportet, hoc ſe antea aliquando audiuiſſe aut ſenſiſſe, aut denique intellexiſſe.

Memoria aūt: facti eſt. Præſens aūt cū adeſt, ut hoc albū cū aliquis uidet: nullus utiq; dicet meminiſſe neq; qđ cōſideratur: cum eſt conſiderans & intelligens. ſed hoc quidem, ſentire dicit; illud autem, ſcire ſolum. Cum uero ſine actibus ſcientiam & ſenſum habet: ſic meminit eos qui trianguli quòd duobus rectis æquales. hoc quidem quòd didicit aut ſpeculatus fuit: illud uero quòd audiuit aut uidit aut aliquid tale. ſemper enim cum ſecundum ipſum meminiſſe agit: ſic in anima dicit, quòd hoc prius audiuit aut ſenſit, aut intellexit.

Nunc ſecundum Themiſtium Ariſtoteles concludit, quorum ſit memoria: & cauſam affert ex uſu loquentium, ſic enim probantur nominum ſignificationes, legit autem Themiſtius uerba hęc illatiue, & ſic oportet legere autē, pro igitur: & uerbum illud autem, cum dicit. Præſens autem, legit cauſaliter pro quoniam, ut ſit ſenſus. Memoria igitur facti, hoc eſt pręteriti eſt, eſt enim memoria alicuius, & nō futuri, neq; præſentis, ergo præteriti. Quòd memoria ſit præſentis: probat ex uſu uiuentium, & lege autem, pro quoniam, ut Themiſtius innuit, hoc pacto. quoniam cum adeſt præſens, ut cum aliquid uidet hoc albū, uidelicet, ouum, nullus utiq;, dum uidet, dicet utique ſe meminiſſe, unde Themiſtius dicit. id quod adeſt, quod tenetur: quod ſenſu uſurpatur, qđ oculis cernitur, nemo ſe recordari dixerit. neq; quod conſideratur, cum aliquis illud conſiderans & intelligēs eſt, ſed hoc quidem. ſ. ouum dicet ſe ſentire, uel uidere: illud autem, quod intelligit dicet ſe ſcire ſolum, hoc eſt aut diſcere, aut meditari. Cum uero ſine actibus quis habet ſcientiam, & ſenſum: hoc eſt cum actibus ceſſantibus quis habet habitum, qui eſt aut ſcientia, aut ſenſus, utpura dormiens, ſic meminit eos trianguli angulos, ꝙ duobus rectis æquales ſint, & ſic meminit, hoc quidem. ſ. triangulum habere angulos æquales duobus rectis, ꝙ didicit. ſ. a pręceptore: aut ꝙ hoc ipſe per ſeipſum inuētione ſpeculatus eſt. Illud uero meminit, ꝙ audiuit, ſi fuit ſonorum, uel attinens ad uocem, aut uidit, ſi fuerit attinens ad uiſibile, aut aliquid tale, ſi attinet ad alium ſenſum. Semper enim cū aliquis ſecundū ipſum agit meminiſſe, hoc eſt, ſemper enim cū quis in ſeipſo aliquid meminit, ſic anima eius dicit, ꝙ hoc prius audiuit, aut ſenſit, aut intellexit. Quo uero ad uerba attinet, Themiſtius uerba illa. {cum ſecundum ipſum meminiſſe} intelligit, cum aliquis reſpicit ad imaginem non alterius rei: ſed eius, quā olim accepit. q. d. Semper enim aliquis

meminit aliquid ſecundum ipſum, hoc eſt reſpiciendo ad illius imaginem, & non ad imaginem alterius, ſic anima memoriæ adhibet tempus præteritum. Non enim adhibet præteritum tempus rei: ſed appræhenſioni illius rei. Sunt enim nos habere memoriam rei, quæ nunc eſt, ſed quæ prius appræhenſa eſt. Sed dubitant quoniam nos meminimus deum & ſolem, qui ſemper ſunt præſentes. ergo memoria eſt præſentiũ. Amplius meminimus naualis belli: de quo heri conſultauimus: & tamen nauale bellũ eſt futurum: & ſic uidetur ꝙ memoria eſt futuri, & præſentis. Pro ſolutione accipiendũ eſt. ꝙ actus memorãdi cadit ſupra tria obiectiue. ſ. ſupra rẽ alias apprehenſam, & ſupra actũ quo illa res alias fuit appræhenſa: & ſupra tẽpus, in quo fuit ille actus appræhẽſionis. Qui enim meminit obiectiue hæc tria proſpectat, ut experientia docet. Hinc ad memoriam ſex concurrunt, tria obiecta, quæ repræſentantur in actu memoriæ. ſ. res alias apprehẽſa: actus, quos alias apprehendebatur, & tempus in quo olim appræhendebatur: & tres rationes repræſentatiuæ, quæ illa tria ei, qui meminit, repræſentant. Ratio, quæ repræſentat rem, dicitur ſpecies. Ratio uero quæ repræſentat, actum quo alias rem apprehendebamus: dicitur intentio: ratio quæ repræſentat tempus: quo rem alias appræhendebamus: nomen non habet apud iuniores. Verum in libris de anima diſputauimus, utrum iſtæ tres rationes repræſentatiuæ ſint una, ut ſpecies rei appræhenſæ tantum, & ſolum ratione differant, an ſint tres intentiones ſecundum rem diuerſæ, ſed quoniam iſtud propoſitum non uariat, tranſeat. Tunc dicendum ꝙ uel memoria eſt de rationibus repræſentatiuis, quæ illa tria repræſentant, uel de ipſis tribus repræſentatis, quæ per illa tria repræſentantur. Si memoria accipitur, ut eſt rationum, quæ repræſentãt, ſemper eſt præſentium. nam niſi illæ rationes repræſentatiuæ de præſenti eſſent in uirtute memoratiua uel phantaſtica: nunquam ducerent ad aliquem actum cognoſcendi: & ſic neque Ariſtoteles neq; Themiſtius loquitur. At ſi memoria accipitur, ut eſt rerum, quæ per illas rationes repræſentantur: ſic poteſt eſſe præteritorum, ſi illæ res præterierunt, & præſentium, ſi illæ res adhuc adſunt in rerum natura: & futurorum ſi illæ res ſint futuræ. Eſt enim memoria naualis belli, de quo heri cõſultauimus: licet nondum ſit nauale bellum. At ſi memoria eſt aliarum rerum repræſentatarum ſ. temporis, & actus apprehendendi. tunc præteritorum eſt memoria. Nõ enim dicimur meminiſſe uiſionis, quæ nunc alicuius rei eſt, nemo. n. (ut Themiſtius inquit) dicit meminiſſe ꝙ nunc uidet, aut nunc audit, ſed ꝙ uidit per uiſionem præteritam: & in tempore præterito. & hæc eſt mens Ariſtotelis & Themiſtij. Hanc dilucidationem olfecit expoſitor qui aſſerit memoriam eſſe de præterito quo ad appræhenſionem, nõ autem quo ad exiſtentiam. Quo enim ad exiſtentiam poteſt eſſe præſentis & præteriti, & futuri. quo autem ad appræhenſionem, non poteſt eſſe, niſi præteriti.

Eſt igitur memoria, neque ſenſus, neque exiſtimatio: ſed alicuius horum habitus aut affectio, cum iam aliquantiſper inſederit. Præſentium uero in tempore præſenti memoria non eſt, quemadmodum diximus: ſed eorundem ſenſus eſt, futurorum ſpes, præteritorum memoria. Quamobrem memoria omnis: non niſi elapſo quodam temporis curriculo exultat.

Eſt igitur memoria, neque ſenſus, neque exiſtimatio: ſed horum alicuius aut habitus aut paßio, cum factum fuerit tẽpus. Ipſius autem nunc, in ipſo nunc: non eſt memoria, ſicut dictum & prius eſt: ſed præſentis quidem: ſenſus. futuri uero: ſpes. facti autem: memoria. Vnde: poſt tempus, memoria omnis.

Ex his deducit, quid ſit memoria: & primo quid non ſit, & dicit. Eſt igitur memoria neq; ſenſus, neq; exiſtimatio: hoc eſt neq; ipſum ſentire: neq; ipſum exiſtimare, aut opinari: neq; intelligere, ut addit Themiſti9. Deinde quid ſit exponit, & ſicut. Sed eſt aut paſſio, aut habitus, alicuius eorum. ſ. aut ipſius ſentire, aut ipſius exiſtimare, cũ factum, hoc eſt præteritũ fuerit tempus. Themiſtius ſic intelligit, memoria eſt ſpectrum derelictũ in anima ex impreſſione, quæ facta fuit in præterito. Ergo ſecundum Themiſtium id cuius eſt memoria eſt ipſum ſentire, aut exiſtimare, aut intelligere, quod fuit alias in præterito, ſpectrum hoc eſt ſpecies, & notio, quæ illud repræſentat derelictum in anima, eſt memoria. Animaduerte tamen ꝙ memoria poteſt accipi, aut pro naturali uirtute animæ cuius organum ſecundũ medicos eſt ultimus cerebri uentriculus, & ſic memoria eſt potentia: & hoc pacto non loquitur Themiſtius, nec Ariſto. & poteſt accipi memoria pro actu repræſentatio per ſpectrum olim in anima derelictum: ut ſi ego nunc recordarer me cenaſſe heri cũ amico, hic actus memoria dicitur actualis. Memoria enim hoc pacto eſt recordatio ipſa actualis, quæ fit eius, quod præceſſit: & nec ſic loquuntur Ariſto. & Themiſtius. tertio poteſt accipi pro ſpectro ac ſpecie, quæ repræſentat actũ apprehenſionis alicuius rei: qui in præterito fuit, & ſic memoria accipitur ab Ariſtotele & Themiſtio: hæc enim poteſt eſſe in dormiente, recordatio autem non niſi in uigilante. Dixit autem habitus uel paſſio: quoniam ſpectrũ poteſt eſſe fixum: & facile mobile. Si enim eſt fixum, dicitur ſpectrũ illud habitus. ſi dicitur mobile, dicitur diſpoſitio. Quòd autẽ memoria ſit ipſius ſentire, uel ipſius exiſtimare, ut fuit in præterito probat, & lege autẽ, pro quoniam, ut innuit Themiſtius: ipſius enim nunc præſentis ut ipſius uidere, qđ eſt nunc, in ipſo nunc, non eſt memoria ſicut etiam dictum eſt prius: ſed præſentis quidem ſenſus, futuri uero ſpecies, & opinio, facti autem & præteriti memoria. Ex his concludit ꝙ omnis memoria eſt poſt tempus, hoc eſt, eſt ſpectrum qđ derelinquitur ex appræhenſione poſt tempus in quo fuit illa appræhenſio, & ut dictum eſt, non tantum ſpectrum memoria eſt, ſed potentia naturalis animæ; mediante qua ſpectrum in anima derelinquitur, nec tantum ſpectrum & potentia memoria dici poſſunt, ſed recordatio eius apprehẽſionis, quæ in præterito præceſſit. Hinc patet ꝙ ſpectrum uno modo eſt memoria, ut. ſ. in præterito eſt ex apprehenſione derelictum, alio modo non eſt memoria, ſed intentio, ut nunc primo repræſentat apprehenſionem uel rem apprehenſam. Quid igitur ſit memoria, ex his patet.

Hinc ſit ut quæ animalia temporis ſenſum habeant, ea ſola meminiſſe poßint: & eadẽ animæ particula, qua illud ſentiant.

Quare quæcunque tempus ſentiunt, hæc ſola animalia meminerunt: & iſto quo ſentiunt.

Ex hac definitione concludit, q̃ animalia meminerũt, & quæ non, & dicit. Quare quæcunq; tempus ſentiunt, hæc ſola animalia meminerunt, & ea uirtute meminerũt, quo & tempus ſenſerunt, Vnde Themiſtius dicit. Animalia non meminiſſe alia parte animæ quã ſenſuali, quoniam non alia parte quã ſenſuali tempus ſentiunt. Hoc probat Themiſtius exemplo: nam ſi aſinus ſuperiore anno in foueam occiderit & hodie locum uideat, recordabitur. Muſca autem, quæ (ut dicitur) caret memoria & cognitione temporis, ſi pellatur flabello, iterum redit, quoniam non recordatur. Sed dubitatur, quoniam non uidetur uerum bruta tempus cognoſcere, quoniam quarto phyſicorum intellectus tempus cognoſcit. Reſpondet Themiſtius, ꝙ bruta differunt ab homine in cognoſcendo tempus, quoniam homo meminit non ſolum ſe uidiſſe aliquando, aut audiuiſſe, ſed etiam futurum tempus a præterito diſcernit; bruta autem licet ſe modo currere, aut olim curriſſe: nõ tamen futurum tempus aut præſens a præterito diſcriminat. Præterea eſt alia differentia, ꝙ homo recordari ſe percipit, muta autem animalia nequaquam. Sed dices cur dixit { quæcunq; tempus ſentiunt, hæc ſola animalia meminerunt. } Verum ſunt aliqua quæ tempus non ſentientia, meminerunt? Reſpondet Themiſtius, ꝙ animantes Quæ eſſe nõ ſentiſſe & memoria carent.

alię memoroſiores cęteris ſunt, ut quibus purgatioe, & abſolutioe & perfectior imagioatio eſt: ut apes, & columbę: & id genus. Alię contra immemores atque obliuioſę, quibus imaginario offenſa ac turbulenta obtinetur: ut uermes & muſcæ prima tempus percipiūt, ut dictum eſt. ſecunda tempus noo percipiunt.

Sed cum de imaginatione retro dictum ſit in libris de anima, & fieri non poſſe ut ſine phantaſmate quicquam intelligatur (intelligenti enim euenit cum quid intelligit: quod nobis cū figuram quampiam delineamus. nam quamuis nullus nobis uſus ſit præfinitæ magnitudinis: deſcribimus tamen triangulum conſtituta certaque quantitate. pari quoque modo & ille, quamuis quod quantum non ſit intelligat: quantum tamen proponit ſibi & quaſi ſubijcit oculis, ſed non ut quantum intelligit. quòd ſi ſuapte natura quantum ſit, infinitum tamen indeterminatumque: ſibi quantum finitum quidem atque determinatum præfiniat, intelligit uero ut quantum ſolum.

Quoniam autem de phantaſia prius in iis quæ ſunt de anima dictum eſt, & quòd intelligere non eſt ſine phantaſmate (accidit enim eadem paßio in intelligendo: quæ quidem & in deſcribendo. ibi enim nulla utentes quantitate trigoni determinata: tamen finitum ſecundum quantitatem deſcribimus. & intelligens ſimiliter etſi non intelligit quantum: ponit tamen ante oculos quantum, intelligit autem non ſecundum quòd quātum eſt. ſi autem natura ſit quantorum, infinitorum autem: ponit quidem quantum determinatum, intelligit autem ſecundum quòd quantum ſolum.

Quid ſit memoria, ex hiſce perſpicuū eſt, nunc ad quā animæ partem attineat memoria, intendit declarare, & præmittit quatuor proloquia, partim alibi, partim hic declarata: & textus (ut mihi uidetur ſuſpēſiuus eſt uſq; ibi { quare manifeſtum eſt. } primum ergo proloquium eſt ꝙ phantaſia ſit motus factus a ſenſu ſecūdū actum: & tu intelligas hoc ſumendo phantaſiam non pro potentia animæ naturali, hęc enim non motus eſt, ſed uirtus & potentia qua moueri poſſumus a ſenſu exteriori ſecundum actum: ſed pro ipſo phantaſiari hoc proloquium innuit, & non explicat, unde dicit. Quoniam autem de phantaſia prius in his, quæ ſunt de anima dictum eſt, ubi definita ſubaudi eſt, ꝙ ſit motus factus a ſenſu ſecūdum actū, hoc eſt proloquium. ſecundum uero proloquium eſt, ꝙ intelligere non eſt ſine phantaſmate, unde dicit. Et ꝙ intelligere non eſt ſine phantaſmate: & hic per phantaſma (ut mihi uidetur) ſingulare phantaſiatum, ut ita loquar, intelligas. Phantaſma enim apud Peripateticos aliquādo capitur formaliter pro notione & ſpectro exiſtente in mente phantaſtica: quo phantaſiamur ſingulare: cuius eſt: quam Auer. ubiq; intentionem imaginatam uocat. Aliquando accipitur obiectiue pro ipſo ſingulari per tale ſpectrum, ac ſpeciem phantaſticæ repræſentatum: & ſic accipit Ariſto. Tunc proloquium poteſt uno modo intelligi, ꝙ nos non poſſumus aliquid per intellectum intelligere, quin per phantaſticam phātaſma, hoc eſt ſingulare phantaſiabile illius phantaſiemur, ueluti non poſſumus intelligere hominem, quin hunc hominem imaginemur, neq; animal, quin per imaginariam imaginemur hoc animal. Et hoc uerum eſt, & poteſt intelligi ꝙ per intellectū nihil poſſumus intelligere, quia per intellectum illud intelligamus in ſingulari phantaſiato. Veluti uiſus non poteſt uidere colores, quin illos uideat in pariete, ita ut quaſi una uiſione uideat colores per ſe: per accidens autem parietem: eodem modo non poſſumus per intellectū intelligere hominem, quin per intellectum hominem intelligamus in hoc uel illo homine, quem imaginamur. Eſt enim homo in hoc hoie phātaſiabili, ſicut color quaſi in pariete. nam paries eſt obiectum per accidens uiſus, & hic homo obiectum per accidens intellectus: & hoc pacto proloquium uerum eſt: & Ariſto. ipſo ſic utitur. unde dicit. Accidit enim eadem paſſio in intelligēdo, quæ quidem & in deſcribendo, hoc eſt eodem modo intellectus intelligit, ut deſcribens figuram ſe habet ad deſcriptionē figuræ: qđ exponit & dicit. Ibi enim in deſcriptione figuræ nos nulla utentes determinata trianguli quantitate, quoniam non intendimus loqui de triangulo tantæ uel tantæ quantitatis, ſed intendimus demonſtrare de triangulo ſimpliciter ꝙ habeat tres angulos æquales duobus rectis, & tamen non poſſumus hoc demonſtrare, niſi deſcribamus triangulum finitum ſecūdum quantitatem, ita etiam & intelligens ſimpliciter ſe habet. nam licet intellectus non intelligat quantum, tamen ponit ante oculos quantum ut in illo phantaſiato intelligat uniuerſale: qđ quidem intelligit non ſecundum qđ quantum: ſed uniuerſaliter. uerbi cauſa. Si intellectus uult intelligere hominem, intelligit hominem in homine bicubito: per phantaſticam conceptū: licet non hominem bicubitum intellectus intelligat, ſed hominem. Et addit, ꝙ ſi illud qđ intellectus uult intelligere ſit natura quantorum: & infinitorum intellectus uolens illud intelligere loco illius ponit ante phantaſticam unum quantum determinatum: non intelligens illud ſecundum determinationem quanti, ſed ſecundum qđ quantū ſolum: & uniuerſaliter. Per hæc uult habere ꝙ uniuerſalia, & omnia quę intellectus intelligit ſint in phantaſmatibus, ut colores in pariete: ita ut quemadmodum non cōtingit uidere colores niſi in pariete: ſic non contingit intellectum intelligere aliquid niſi illud ſit in phantaſmatibus. Et ita uult habere omnia intelligibilia eſſe in phantaſiabilibus, ut Themiſtius innuit. Vtrum uero intellectus intelligat diuiſibilia & quanta: & quo modo in libro tertio, de anima ſatis abūde diſputauimus: nunc autem hæc ſupponantur.

Ceterum quam ob cauſam quæ ſub tempore non ſunt ſine mole & tempore intelligi non poßint: alio quidem loco dicendum eſt.

Propter quam igitur cauſam non contingit intelligere aliquid ſine continuo, neque ſine tempore quæ non in tempore ſunt: alia ratio.

Excuſat ſe a fortiſſima quæſtione: nā nos intelligimus quædam, quę non ſunt in tempore: ut ſubſtantias ſeparatas ſaltem quid non ſunt: & tamen illas non intelligimus ſine phantaſmate aliquo alicuius effectus illarum ſubſtātiarum: quod phantaſma eſt in continuo & tempore. Intelligimus enim primum motorem eſſe æternum per intellectionem motus cœleſtis, qui eſt in continuo. ſ. in corpore cœleſti, & in tempore, & tamen primus motor, qui intelligitur, nec eſt in tempore, nec in aliquo continuo. Ideo quæritur quomodo fieri poteſt iſtud. Excuſat ergo ſe & dicit. Propter quam autem cauſam non cōtingit intelligere aliquid eorū quæ non ſunt in tempore ſine continuo & tempore. Alia ratio eſt, & non hic exquirenda: ſed tertio libro de anima, & octauo phyſicorum: nunc uero ſit dictum intantum.

Neceſſe autem eſt eadem nos amplitudinem & motum parte cognoſcere, qua & tempus.

Magnitudinem autem & motum cognoſcere neceſſe eſt: quo & tempus.

Tertium proloquiū eſt, ꝙ magnitudo motus & ipſum tempus eadē parte animę cognoſcūtur ſ. ſenſu: ſunt enim ſenſibilia communia quæ ſenſu cognoſci poſſunt. Signū autem quoniam & bruta illa cognoſcunt, quæ non habent niſi ſenſum: quæ uero ſint ſenſibilia cōmunia, & quæ propria: & quę per accidens. ſecundo de anima dictū eſt, hoc enim accipiatur, ut proloquium.

Vnde conſtat: horum notitiam ad primarium illum principemque ſenſum pertinere.)

Et phantaſma: communis ſenſus paſſio eſt.

Quartum proloquiū eſt, ꝙ phantaſma eſt paſſio communis ſenſus, & hoc eſt ideo, quoniam Ariſto. non ponit differentiam in iſtis libris inter ſenſum cōmunem & phantaſticam: ſenſus enim communis eſt phantaſtica uirtus. Verum quo ad proloquium attinet phātaſma eſt paſſio memoratiuæ uirtutis, & ſenſus communis. Memoratiuæ quidem ut ſubiecti, in quo ſeruatur: ſenſus communis, ut obiectum: cui præſentatur. Ariſto. n. non uidetur dare niſi duas uirtutes interiores. Memoratiuam, quæ ponitur phantaſmatum ſeruatiua, & hæc fortaſſe eſt in cerebro: & ſenſus cōmunis, qui eſt in corde, in illa enim ſpectra, ac phantaſmata conſeruantur, ſenſui autem cōmuni obijciuntur, & ipſa: & ea quæcūq; per illa repræſentātur: nec inuenimus Ariſtotelem in his libris poſuiſſe ſeorſum interiores alios. licet Auicenna, & Auer. ponant plures non tamen neceſſarijs rationibus probarunt: uerū de his alibi.

Atque phantaſma communis ſenſus affectio ſit, memoria uero ea quæ de intellectilibus rebus eſt non ſine phātaſmate habeatur: memoria profecto ipſa per ſe quidem in ſenſu principe conſtituenda eſt, per accidens autem in ipſo intellectu.

Quare manifeſtum eſt: quòd primo ſenſitiuo horum cognitio eſt. memoria autem ea quæ intelligibilium: non ſine phantaſmate eſt, quare intellectiui ſecundum accidens utique erit, per ſe autem primi ſenſitiui.

His ſtantibus, cōcludit primo ꝙ cognitio illorū triū. ſ. magnitudinis motus, & temporis, fiat per primum ſenſitiuum. ſ. per ſenſum communem. & hoc dicit. Quare manifeſtum eſt primo ſenſitiuo hoc eſt ſenſui cōmuni horū trium cognitio ſit: & concluſit hoc, ut innuat tempus, qđ eſt unum de requiſitis ad memoriam (ut dictum eſt) cognoſcatur a ſenſu cōmuni, cuius eſt recordatio, ut poſt eū dicemus. ſecundo concludit, ꝙ memoria: quæ eſt intelligibilium, non eſt ſine phantaſmate. Non enim poſſumus memoria tenere intelligibilia, niſi quia memoria tenemus phantaſmata: in quibus intellectus intelligibilia intelligit. tertio concludit, ꝙ memoria ſit intellectiui per accidens, per ſe autem primi ſenſitiui hoc eſt ſenſus cōmunis. Quo autem ad hāc differentiam attinet, animaduerte quæ ſuperius diximus, ꝙ memoria poteſt trifariam accipi pro potentia: quæ phantaſmata conſeruat, & hæc nec intellectus eſt; nec ſenſus communis, ſed uirtus, quæ eſt in cerebro: & pro ſpectro ſeu phantaſmate in pręterito derelicto in hac potentia memoratiua ab aliqua appræhenſione, quæ fuit in præterito: & hoc pacto memoria ſubiecti ue in uirtute memoratiua eſt, ut obiectum uero, in ſenſu communi. tertio poteſt accipi pro ipſa recordatione, quę eſt appræhenſio iterata eiuſdem rei: quā in præterito appræhendimus: & ſic eſt per ſe ſenſus communis: per accidens ipſius intellectus inquantum intellectus iterum ſpeculatur in hac recordatione illud quod iam alias ſpeculatus fuit. Ex his ſequitur ꝙ hæc eſt per accidens, intellectus recordatur: quoniam non recordatur recordatione exiſtente in ipſo, ſed in ſenſu communi. Speculatur enim iterum qđ alias ſpeculatus eſt, inquantum illud eſt in recordatione ſenſus communis. Eſt enim recordatio actus cognoſcitiuus, quo iudicamus alias hoc aut uidiſſe, aut audiſſe, aut phantaſiaſſe. Et ſic hoc pacto recordatio eſt accidens ſenſus communi inherens. non enim uidetur hic Ariſtoteles ponere aliam uirtutem ſenſitiuam & cognoſcitiuam interiorem, niſi ſeorſum communem. Intellectus igitur ſpeculatur nunc quod alias in phantaſmatibus ſpeculatur: tunc intelligendo, nunc recordando, hoc eſt in phantaſmatibus: quæ ſunt in ſenſitiua recordatione. Verum de his poſtea.

Quo fit: ut non modo hominibus & ijs animalibus quibus opinatio & prudentia tributa eſt, ſed nonnullis item alijs memoria inſit. Quòd ſi in parte aliqua intellectus ſtatuenda eſſet memoria: neutiquam multis è brutorum genere contingeret, immo forte nulli mortali.

Vnde & aliæ quibuſdam ineſt animalium; & non ſolum hominibus, & habentibus opinionem aut prudentiam. Si autem intellectiuarum partium eſſet: non utique ineſſet multis aliorū animalium, forte autem nulli mortalium.

Quo memoria attineat ad ſenſum per ſe. probat. primo quidem, quoniam etiam alijs quibuſdam animalibus ineſt memoria: quibus non ineſt intellectus: dicit. Vnde & alijs quibuſdam ineſt animalium & non ſolum hominibus, qui habent & opinionem & prudentiam: & replicat uim argumenti per aliam formam, & dicit. Si autem memoria eſſet intellectiuarum partium, non utiq; ineſſet multis aliorum animalium, forte autem nulli mortalium aliorum ab homine, & dixit. Forte autem nulli mortalium, præterquam homini, propter pygmeos, qui uidentur habere intellectum.

Quando ne nunc quidem omnibus ea competit: quòd non omnia temporis ſenſum habeant. ſemper enim ut etiam ante retulimus cum quis meminit: præterea ſentit ſe prius id uidiſſe, aut audiuiſſe, aut didiciſſe. at prius & poſterius: in tempore ſunt.

Quoniam neq; nunc omnibus: propterea quòd non omnia temporis ſenſum habent. ſemper enim cum agit memoria, ſicut et prius diximus: quòd uidit hoc, aut audiuit, aut didicit, ſimul ſentit quis prius, prius autem & poſterius: in tempore ſunt.

Quia dixit memoriam attinere ad ſenſitiuam partem: poſſet quis credere, ꝙ omnia animalia habeant memoriam, quoniam omnia habent phantaſiam & ſenſum communem, propterea oſtendit, ꝙ non omnibus habentibus cōmunem ſenſum, & phantaſiam habent memoriam, & dicit Quoniam neq; nunc omnibus quæ cōmunem ſenſum, & phantaſiam habent, ineſt memoria: propterea ꝙ non omnia temporis ſenſum habent, ſemper enim cū agit memoria, hoc eſt, cum memorat, & recordatur, memorat & recordatur ſicut & prius diximus, ꝙ uidit hoc, aut audiuit, aut didicit, ſentiēdo ſimul quia prius hoc uidit, aut audiuit, aut didicit. At prius & poſterius in tempore ſunt. Ergo quę præteritum & tempus non cognoſcunt, nō habent memoriam. At ſunt quędā animalia quæ nihil percipiunt niſi apud præſentiam ſenſibilium, ut animalia immobilia: quæ ſenſum cōmunem & phantaſiam habent imperfectam confuſam & indeterminatā, ut Themiſtius expoſuit. & propterea non poſſunt cognoſcere tēpus, & ita illis memoria non ineſt: non omnibus igitur ſenſum communem & phantaſiam habentibus memoria ineſt.

Liquet igitur: in ea parte animæ poſitam eſſe memoriam, in qua collocata imaginatio ſit. & ea per ſe memoriæ ſubijci, quæ poſſunt ſub imaginationem cadere. per accidens; quæ non poſſunt ſine imaginatione intelligi.

Cuius igitur earum quæ ſunt animæ memoria ſit: manifeſtum eſt, quia cuius & phantaſia eſt. Et ſunt memorabilia per ſe quidem, quorum eſt phantaſia: ſecundum accidens autem, quæcunque non ſine phantaſia.

His declaratis quaſi epilogando cōcludit cuius animę partis ſit memoria, & dicit: Cuius earū partium quæ ſunt animę, memoria ſit, manifeſtū eſt, quia eſt eius partis, cuius eſt & phātaſia: hoc eſt ꝙ attinet ad ſenſitiuam: de numero quarum partium eſt phantaſtica, & ſenſus communis. Et manifeſtū etiam eſt ꝙ memorabilia per ſe quidē ſunt quorum eſt phantaſia: ſecundum accidens autem intelligibilium, quæcunq; non ſine phantaſia. Signum autē affert expoſitor, & quidem pulchrum, quia ea: quæ habent ſubtilem & ſpiritualem conſiderationē minus memoria

tenentur. Quæ uero craſſa ſunt, & ſenſibiliora, facilius memoriæ mandantur. Præterea (ut Cicero docet in rhetoricia) Si aliquas intelligibiles rationes uolumus memoriæ mandare oportet, ut eas quaſi alijs quibuſdam phātaſmatibus intelligamus. Sed contra hæc obijciunt omnes iuniores, & potiſſimum Britanicus, qui, me iudice, optimus Peripateticus fuit: primo quidem quoniam recordamur noſtrarum appręhenſionum etiam rerum uniuerſalium: quarum ſenſualis memoria nulla eſſe poteſt. ſecūdo recordamur ſpeculationes, quas his diebus de Deo: de intelligentijs, ac de omnino diuinis rebus fecimus: quæ ad ſenſum communem, aut phantaſticum nequaquam pertinere poſſunt. tertio per intellectū iudicamus actus noſtros præteritos, & quidē per modum pręteriti, ut ꝙ anno elapſo dęmones confecimus in dialecticis, in mathematicis, in calculatorijs. Modo hæc recordatio fieri nō poteſt per ſenſitiuam uim: ergo per intellectum. quarto in parte intellectiua ſeruantur ſpecies: ac rerum, quas pridem intelleximus, ſpectra & notiones, ut Themiſtius aſſerit in primo de anima, & tertio: per quas poſſumus cōſiderare ea: quæ per ipſa prius intelleximus: ergo in parte intellectiua eſt memoria: ut patet per eius definitionē. Antecedens autem probatur: quoniam aliter quādo dormires, nihil plus intellectualium ſcires, quā antea. Eſſet enim intellectus dormientis ita nudus, ſicut erat ante diſciplinam uel doctrinam: niſi in intellectu ſeruarentur ſpectra ac intentiones eorum, quas didicimus. Cur uero Ariſtoteles & Themiſtius, & alij omnes Peripatetici negent memoriam in parte intellectiua, non eſt clarum. Britanicus meo iudicio doctor Peripateticus, aſſerit Ariſtotelem nō poſuiſſe memoriam in parte intellectuali: quę alia uirtus ſit a cognoſcitiua. Eadem enim apud Peripateticos eſt in parte intellectuali uirtus, cognoſcitiua, & appræhenſorum ſeruatiua: non enim alia uirtute intellectuali appręhēdimus: & alia appræhēſa ſeruamus. At in ſenſitiua parte nos alia uirtute appręhēdim⁹: & alia uirtute re, & organo diſtincta ſeruamus ſpectra ac appręhēſa: & ita in ſenſitiua pte eſt memoris uirtus alia: & alia uirtus cognoſcitius: partis.n.ſeruatiuæ eſt ſpectra & appræhēſa detinere. Senſus cōmunis eſt illa obiectiue cognoſcere, & cognita in præterito, recordari. Hac ratione in intellectu ſi memoria eſt, æquiuoce dicitur: potius enim (ut expoſitor inquit) habitus uel diſpoſitio appellatur: in ſenſitiua uero parte memoria: in intellectu quidem habitus dicitur, quo quæ didicit, facile iterum ſpeculari poteſt. In ſenſitiua uero parte, memoria: quatenus quæ uidimus & audiuimus, & para memoratiua ſeruauit: ſenſu communi iterum appræhendere poſſumus. Eſt & differentia alia, quòd quæ in intellectu ſeruata ſunt, non ſufficit ad mouendum intellectum, ut illa iterum ſpeculetur, aut ut ſemper intelligat. Sed oportet ut intellectus iterum moueatur a phantaſmatibus, non enim ut Ariſtoteles dicit: intellectus intelligit ſine phantaſmate. Quæ autem ſunt reſeruata in parte ſenſuali ſufficiunt mouere communem ſenſum, dato quòd ſenſus exteriores non moueantur actu ab ipſis ſenſibilibus exterioribus. Accedit ad hæc uoluntas, quæ percipere poteſt intellectui, ut nunc intelligat, quæ prius intellexit. aut de nouo alia diſcat. Quare licet eadem uirtute intellectuali appręhendamus: & appręhenſa ſeruemus: tamen non ſemper quæ appræhendimus iam: neceſſe eſt nos actu appręhendere. Ego uero in re hac non parū ſemper dubitaui. Themiſtius.n.manifeſte in paraphraſibus huius libelli quęrit quæſtionem, & ſoluēs tandē dicit ꝙ memoria per ſe quidem circa effigies in imaginatione depoſitas, & cōſignatas uerſatur. ſed per accidēs in notionibus mētis obſeruit, & ideo concludit, ꝙ memoria per ſe ad ſentientē animam pertinet, ad quam imaginandi quoq; uis pertinet. Per accidens uero functionibus animi & rationis miniſtrat: per quæ dat intelligere ꝙ intellectus quæ didicit, aut appræhendit, in ſe non ſeruat, ſed uolēs iterum illa cognoſcere, aut ſpeculari, iterum ſumit ab imaginibus & phantaſmatibus: quæ in ſenſuali parte depoſita ac conſignata olim fuerunt. Neq; remanet aliquid in intellectu, ceſſante appræhenſione, niſi in ſenſibus phātaſmata, quę ſenſus poſſunt facile intellectui miniſtrare, ut iterū in illis intelligat, quæ olim in eis intellexit: ita, ut in dormiēte nulla remaneat in intellectu ſpecies magis ꝙ̃ in nudo intellectu: ſed ſolum ex parte ſenſus phantaſmata & facilitas intelligēdi iterum ea: quæ in illis primo intellexit. Hæc eſt mens Themiſtij: quę mihi primo aſpectu uidētur Ariſtotelica: cum ipſe poſt mortē in anima nullam ponat memoriam eorum, quæ hic didicit, ſed eam intelligere autumat per alium modum ꝙ̃ hic intelligebat, ut in libello de immortalitate animæ diximus. Vbiq;.n.aſſerit poſt mortē intellectum non reminiſci, & cum non ſit fruſtra: oportet dicere eum per alium modum intelligere quam hic intelligebat. Hic .n. intelligebat intelligibilia in phantaſmatibus, poſt mortē uero intelligit ſenſibilia in intelligibili: uerum de his obiter ſit dictum: quoniam ſecundum ueritatem in theologicis dicemus. Tunc ad rationes contra Themiſtij expoſitionē. Ad primam diceremus, ꝙ quando intellectus iterum intelligit quæ in præterito didicit, per ſe quidem non recordatur, ſed iterum illa in phātaſmatibus intelligit, ut prius illa primo didicit in phantaſmatibus. In pręterito quidē uniuerſalia in phantaſmatibus intellexit, nunc denuo illa intelligit, & per eundē modum quo primo in phantaſmatibus illa didicit: nam licet ſenſus nō appręhendat uniuerſalia: tamen appræhendit ſingularia, in quorum phātaſmatibus intellectus uniuerſalia intelligit, & ſe uniuerſalia intelligere cognouit: & in quibus cognoſcit ꝙ illa uniuerſalia didicit, aut inuenit. Per eundē enim modum illa iterum intellectus in phantaſmatibus ſeruatis ſpeculatur: ueluti illa prius in phantaſmatibus didicit. Ad ſecundam dicēdum ꝙ nos bene recordamur ſpeculationes, quas his diebus de diuinis reb⁹ fecimus, per ſe quidem per ſenſitiuam partem recordando phantaſmata in quibus diuina illa intelligibilia intellectus intellexit. Res enim diuinæ in ſuis effectibus per accidēs phantaſiabiles ſunt, per accidēs autē recordamur illa, inquātum per intellectum iterum ſpeculamur ipſa in illiſmet phantaſmatibus: in quibus intellectus illa appręhēdit. Nam licet diuinæ illę res ad ſenſum communē, aut phantaſiam per ſe non attineant, phantaſmata, in quibus intellectus illa aut didicit, aut inuenit, ad partem ſenſitiuam attinent. Ad tertiam dicendū ꝙ nos iudicamus actus noſtros pręteritos, & quidē per modū præteriti: & in mathematicis & alijs, non quidē per intellectum per ſe hæc recordādo, ſed per intellectum hęc per ſe iterum intelligēdo: per ſe autē per ſenſum recordando eorum phantaſmatum: in quibus hæc didicimus: aut inuenimus, aut diſputauimus: et quidē per eundem modum hæc iterum intelligēdo: quo prius in pręterito in phātaſmatibus illa didicimus, aut inuenimus: aut demōſtrauimus. Quare hęc ſenſu per ſe recordamur, intellectu vero ꝑ accidēs: ſed iterū ꝑ intellectū ꝑ ſe intelligim⁹: nec ſequit intellectu hoc iterū intelligo per ſe: ergo per ſe intellectu hæc recordor. Oportet.n. addere hæc iterū per intellectum intelligo, & in illis quæ fuerunt ſeruata in intellectu: ergo ꝑ ſe intellectu hæc recordamur. Modo falſum eſt ꝙ hæc iterū intelligamus per intellectū, qui hæc iterum intelligit in his, quæ in eo ſunt ſeruata. Intelligit.n. iterū hæc per ea: quæ in ſenſu ſeruata ſunt. Ad quartā patuit ſolutio. In intellectu n. non ſeruant ſpēs ceſſante appręhēſione ſed in ſenſu: & conceditur ꝙ intellectus in dormiēte eſt ita nud⁹, ac ſi nihil itellexiſſet. Differt tū ſapiēs & inſipiēs, qm̃ in ſenſu remanēt phātaſmata in quibus facile pōt iterū ꝙ̃ prius appręhēdit, ſpeculari: quæ facilitas eſt per ſe ex parte ſenſuū facile potētia illa intellectui adminiſtrare. Ex parte uero intellectus ꝑ accidēs: quatenus ſenſibus cōiunctus eſt, qui facile illi phātaſmata pro intellectione parāt. Videt autē mihi hæc Themiſtij expoſitio ſatis ad Ariſtotelis mētem: qm̃ ſi intellectus per ſe recordaretur: aut in hac recordatione ſenſus miniſtrāt phan

taſmata, in quibus intellectus prius intellexit, aut nõ: non eſt dicendũ q non: qm̃ intellectus intelligeret ſine phantaſmate. Cuius cõtrarium Ariſtot. ſuppoſuit, ſi miniſtrant phãtaſmata: tunc phãtaſmata iterũ mouebũt intellectũ: & ſic de nouo efficerẽt ſpẽs, ultra eas: quas prius effecerunt, & ita quotiens fieret intellectiua recordatio, totiens ſpecies de nouo in intellectu fierẽt a phantaſmatibus: & ita ſpẽs eiuſdẽ rationis eſſent in eodẽ ſubiecto plures, & plures, qđ eſt abſurdũ & ſuperfluũ. Præterea ad hoc, ut intellectus rurſus intelligat, quæ prius intellexit, ſufficit, ut ſenſus ſeruet phãtaſmata, in quib⁹ prius intellexit. Igitũ fruſtra datũ memoria intellectiua. Antecedẽs patet, qm̃ ſi phãtaſmata illa ſufficiẽtia erãt intellectui, ut intelligeret, quicquid intellexit, etiã ſufficiẽtia erunt, ut iterũ intelligat ea, quæ prius intellexit. Fruſtra ergo datũ memoria intellectiua: hoc igitũ pacto arbitror Themiſtiũ põnem defendi poſſe. Quid uero ſit dicendum ſm ueritatẽ, in theologicis dicemus. Animaduerte tñ, q in iuuẽta diximus: q memoria duplex eſt, abſoluta ac indepẽdens: & hæc ad ſenſum attinet. Põt. n. ſenſus recordari a nullo alio q̃ a ſenſu depẽdẽdo. Et alia eſt depẽdens, & hæc intellectiua eſt: nõ enim poteſt intellect⁹ recordari: niſi dipẽdeat ab alio q̃ ab intellectu: qm̃ in intelligẽdo & recordando depẽdet a ſenſu. Sine enim phantaſmate nequã intelligit anima. Ariſto ergo abſolutam memoriã ſolum ad ſenſualẽ partẽ attinere dicit, non tñ negat dependentem memoriã ad intellectum pertinere. Sed an hęc poſitio ſit peripatetica: non opus eſt nunc diſputare, ſatis autẽ nobis ſit aperuiſſe locum: eſt enim res hæc non leuis.

Sed quærat aliquis: qui fieri poßit ut affectione ſola præſente, abſentis rei meminerimus.

Dubitabit autem utiq; aliquis: quomodo paßione quidem præſente, re uero abſente, meminit quod non præſens.

Mouet Ariſt. circa determinatam quæſtionẽ, & dicit. Dubitabit autẽ utiq aliquis, quomodo paſſione, hoc eſt phantaſmate, & ſpecie ac ſpectro præſente in ſenſu, re uero, cuius phantaſma illud eſt, abſente animal meminit rẽ potius q̃ non eſt pręſens, & nõ ſpectrũ eius. Quo uero ad dubitationẽ attinet, animaduerte q poſt appręhẽſionẽ remanet ſpẽs in parte ſenſuali: res uero abeſt a ſenſu: cuius illa ſpẽs, ppterea quęrit ppter qd animal potius meminit rẽ cuius ſpẽs eſt, & non ſpẽm: & addit Themiſtius etiã, utrum memoria ſit ſpectri, an rei: cuius ſpectrum eſt.

Nam, ut conſtat, ſcire oportet affectionem quandam quæ picturæ ſimilis habeatur, per ſenſum in anima, aut certe in parte corporis eam habente inuri: cuius habitum memoriam eſſe dicimus. ſiquidem motus ille qui fit: quandam ueluti figuram ſenſionis imprimit, haud ſecus atque qui anulis ſigillant.

Manifeſtũ. n. eſt q oportet intelligere talẽ aliq̃ factã per ſenſum in anima et in pte corpis hñte ipſam, uelut picturã quãdã, paßionẽ: cuius dicimus habitũ eſſe memoriã. factus. n. motus: imprimit uelut figuram quãdam ſenſi, ſicut ſigillantes anulis.

Hæc quæſtio unũ præſupponit, alterũ quærit: pſupponit. n. ex appręhẽſione rei ſenſibilis derelinqui in parte ſenſuali ſpectrũ, ac ſpeciẽ ſiue phãtaſma: qđ eſt rei appræhẽſæ ſimilitudo: ac ſimulacrũ, et quærit utrũ memoria ſit ſimulacri, an rei, cuius eſt ſimulacrum. Ideo Ariſtot. anteq̃ quæſtionẽ ſoluat, enititur argumẽtis & ſignis oſtendere rei ſenſibilis appræhẽſæ eſſe dabile ſimulacrũ ac phantaſma in ſenſuali parte derelictũ: qđ aliquãdo ſpẽs, aliqñ phantaſma, aliqñ paſſio uel habitus dicitũ a Peripateticis. Trãſit aũt Ariſt. de his breuibus: qm̃ (ut Themiſtius inquit) in libris de aĩa diligẽtius dictũ eſt, ibi enim diſputatũ eſt, an cuiuslibet ſenſibilis ſit dare ſpeciẽ ſiue ſpectrũ in ſenſu: & cuius nõ, & cuius ſic: & ſi alicuius non eſt dabile, qũo illud ſenſu appręhẽdamus, quæ cum longã morã expoſcant Ariſt. breuibus ſignis & argumẽtis oſtẽdit ſpectra hæc ſenſibiliũ eſſe dãda: & primo manifeſtat talia ſimulacra eſſe dãda p quandã ſimilitudinẽ ad picturas, & dicit. Manifeſtum. n. eſt, q oportet intelligere talẽ aliquã paſſionem factã eſſe per ſenſum, hoc eſt per actualẽ ſenſationem alicuius rei ſenſibilis, factã dico, & derelictã in aĩa & in parte corporis: quæ ipſam animã habet. Non. n. paſſio hæc derelinquitũ in aĩa tantũ: nec in corpore tantũ: ſed in quadã parte organica cõpoſita ex aĩa & corpore. ſ. aut cerebro animato, aut corde, ut Themiſtius autumat. Nã cũ paſſio hæc pertineat ad animã ſenſitiuã, quæ eſt actus corporis organici, non uideũ ad animã tantũ: nec ad corpus tm̃ pertinere, ſed ad cõiunctũ ex aĩa & corpore, qđ eſt aut cor, aut cerebrũ. Dico derelictã in cõiuncto ex aĩa & corpore, uelut picturã quãdam, cuius paſſionis aut ſimulacri habitũ dicimus eſſe memoriã. Eſt. n. memoria ſimulacrum rei non ſimplr, ſed ut habetur ſtabiliter in parte ſenſitiua. Cuius cauſam affert, & dicit Factus. n. motus ab ipſo ſenſibili in ſenſum, imprimit uelut figuram quandam ſenſi, hoc eſt rei ſenſatæ, ſicut ſigillantes anulis imprimunt in ceram figuram aliquam.

Quocirca & in hiſce quos præ affectione aliqua aut ætate multiplex motus exercet: memoria non fit, quaſi motus & ſigillum in amnem profugum incidat.

Vnde & alijs quidem qui in motu multo propter paßionẽ aut propter ætatem ſunt: non fit memoria, tanquam utique in aquam fluentem incidente motu & ſigillo.

Ex his obiter cõcludit, qui recordari idonei: & qui nõ idonei ſint: ut pariter habeãt ſigna eius, qđ dixit, & dicit. Quoniam in memorãdo paſſio illa pręſens ſenſui eſſe debet, cõtingit, ut alijs uel non fiat memoria: alijs autẽ fiat: qui quidẽ in multo motu ſunt, aut propter paſſionẽ, aut propter ætatẽ: his nõ fit memoria, & hoc ex eo, quia ſigillũ aut motus ſiue impreſſio incidit uelut in aquã fluentẽ. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte q corp⁹ noſtrũ, & conſequẽter cor, & cerebrũ, & organũ memoratiuæ uirtutis põt eſſe in motu aut a paſſione corpori occurrente, ſicut eſſet ęgritudo. ſ. lethargus, aut id genus, aut ebrietas, uel crapula: & cæteræ paſſiones corporeę aut paſſiones aĩæ, ueluti ira, concupiſcẽtia, aut id genus. Corpus. n. noſtrum, & ſingulæ eius partes ob tales paſſiones uelut torrens fluit. Amplius fluere poteſt propter ętatem. Cum enim augetur, fluit, & cũ diminuitur, etiam fluit. Hinc fit, ut quemadmodum anulus in profugum torrentem defixus, non ſigillat, ita memoria eorum retinere non poteſt, qui aut ui ægritudinis, aut fluxu ætatis in motu aut agitatu continuo ſunt. Patet igitur generatim quibus non fit memoria. ſ. propter motum corporis.

In alijs uero ne impreßio quidem afformatur alliniturq;.

Alijs aũt propterea q frigida ſunt ſicut antiqua ædificiorũ.

Aſſignat ſecundã cãm, quia aliqui memorioſi nõ ſint, & dicit. Alijs autem, non fit memoria: propterea q frigida ſunt, ſicut antiqua ædificiorum. Quandoq;. n propter frigiditatem congelantem, ac indurantem humores, ſpectrum non poteſt recipi, ut ijs contingit, qui in magno timore conſtituti ſunt. propter frigiditatẽ. n. quæ humores & ſpũs congelauit, ſpectrum imprimi nõ põt: ut ædificijs antiquis accidit: ædificium enim ac paries, cum recẽs eſt, facile impreſſiones recipit, cum antiquatur, & dureſcit, ueluti lapis impręſſiones non amplius recipit.

Ob partis quæ affectionem excipere debeat, algorem (inalgeſcit enim ueterum ædificiorum ritu) duritiemque.

Et propter duritiã accipientis paßionẽ non infit impreßio.

Aſſignat tertiam cãm, quare nonnulli non ſint memorioſi: & propter duritiam eius mẽbri: qđ paſſionẽ accipit ſ. cordis, aut cerebri non fit ſpectri impręſſio, qui enim (ut Themiſtius inquit) duriuſculos & inflexibiles ſenſus habẽt, memorioſi eſſe non poſſunt, quoniã impręſſiones non ſuſcipiũt. Poteſt aũt duritia in ſenſorio cõtingere nõ ſolum ex cõgelatione a frigido facta: ſed etiã naturaliter

a calido exiccante & indurante, ac terreſtrificante. Hę igitur ſunt cauſę cur aliqui non memorioſi ſint.

Proinde: tã pueri q̃ ſenes, immemores ſunt. propterea q; alteri, ob accretionẽ in quodã quaſi fluxu ſint: alteri ob decretionẽ.

Quapropter & multum iuuenes et ſenes: immemores ſunt. fluunt enim, hi quidem propter augmentum: illi uero, propter decrementum.

Ex his cauſis, ſoluit problemata: primum propter quid decrepiti, qui ualde diminuuntur, & pueri, qui ualde creſcunt immemores ſint, & dicit. Quapropter & multum iuuenes. ſ. pueri, qui nimis creſcunt, & multum ſenes, qui ſenſibiliter diminuunt: immemores ſint. aſſignat cauſam, & dicit. Fluunt. n. hi quidẽ propter augmentũ uidelicet, pueri: illi uero propter decrementum. ſ. decrepiti.

Pari quoque modo carere memoria uidentur: tum qui præceleres & impendio uolucres ſunt, tum qui admodum tardi ſtupidiq;. nam hi quidem, humidiores ſunt quàm par ſit: illi uero, retorridiores. Primi ergo, uiſorum impreſſionem ſeruare ac retinere non poſſunt: alteri, recipere.

Similiter autem & multum ueloces, & multum tardi: neutri uidentur memores. illi enim, humidiores ſunt quàm opportunum ſit: hi uero, duriores. illis igitur non manet phantaſma in anima: alios uero non tangit.

Soluit ſecundum problema, & dicit Similiter autem & multum ueloces, & multum tardi in apprẹhendendo: ſed horum neutri uidentur memores. Ille enim qui in appræhendẽdo ueloces ſunt, immemores ſunt, quoniam humidiores ſunt cerebro aut corde quã opportunum ſit. facile enim apprẹhẽdunt propter humiditatem cerebri aut cordis apprẹhendentis humidi enim eſt recipere. hi uero, qui tarde appræhendunt, duriores ſunt, & propterea dicit. Illis igitur qui ueloces ſunt, non manet phantaſma in anima, hoc eſt in corde uel cerebro, ubi eſt anima: alios uero, qui duri ſunt, phantaſma animam non tangit, quõ propter duritiam organi non recipitur. Mediocres uero bene ſe habent, quoniam in mollitie & duritia ſenſorium bene conſtitutum habent. Sed quæ res propter quid quę uidimus, aut audiuimus, in pueritia: melios & diutius memoria tenemus: cum ea ætas fluida ſit. An, quoniam quæ accepimus in ſenſu fortem & pollentem imprẹſſionẽ fecerũt. Cauſa autem fuit admiratio & nouitas, noua enim & admirabilia nobis fortem motum faciunt in memoriã (ut Ariſtoteles inquit primo rhetoricorum) quia igitur fecerunt pollentem in ſenſorio imprẹſſionẽ propter nouitatem: omnia enim pueris noua ſunt, quaſi per totam ætatẽ ſeruantur, eſt igitur hoc per accidens, & non per ſe.

At ſi de memoria ſtatuendum ita ſit: utrum huiuſce affectionis meminimus, an illius unde hæc profecta eſt?

Sed ſi quidem tale accidens eſt circa memoriam: utrum hanc meminit paſſionem, an illud a quo facta eſt?

Cum Ariſto. declarauit ſuppoſitionem, quæ in quęſtione ſupponitur, quęrit nunc iterum quæſtionem, & argumentatur ad partes. unde quæſtio eſt, utrum hoc ſimulacrum recordetur animus, an illud, unde hoc profectũ eſt. dicit. Sed ſiquidẽ tale accidens. ſ. phantaſma eſt circa memoriam derelictũ. uidelicet, ab ipſa re prius appræhenſa, ut ſuppoſitum eſt, & probatum. Vtrum hanc animus meminit paſſionem, ac ſimulacrum: an illud, a quo factũ eſt ſimulacrum iſtud. hæc ergo quæſtio ſupponit ſimulacrũ: & quærit cuius ſit memoria an rei, an ſimulacri.

Nam ſi huius: nihil quod abſens ſit, meminiſſe poſſumus.

Si enim hanc: abſentium nihil utique meminerimus.

Argumentatur ad partes, & primo ꝙ non ſit memoria ſimulacri: quoniam tunc nihil rerum abſentium recordaremur, ſed ſolum eſſet memoria ſimulacri pręſentis, quod eſt contra dicta. unde dicit. Si enim hanc ſubaudi recordamur: tunc nihil abſentium & præteritorum meminerimus, ſed præſentium. Simulacra enim præſentia ſunt, res unde profectæ ſunt, abſentes ſunt.

Si illius: qui fieri poteſt ut hanc ſentiendo, eius meminerimus quod non ſentimus, quodq; abiunctum remotumque a nobis eſt?

Si uero illud: quomodo ſentientes hanc, meminerimus quod non ſentimus, quod abſens?

Obijcit cõtra aliam partem, primo quidem: quoniam ſi animus recordetur rem e qua profecta eſt paſſio: tunc uidetur ꝙ ſimul ſentiret paſſionẽ, & rem unde facta eſt paſſio. unde dicit. Si uero illud e quo profecta paſſio eſt, quomodo ſentientes hanc paſſionẽ. ſ. ſimulacrũ meminerimus qđ non ſentimus, ſed abſens eſt, & abiunctum: niſi ſimul utrunq; ſentiremus: quod uidetur abſurdum.

Item ſi ex ipſius rei ſenſu quędã quaſi pictura ac impreſſio in nobis relicta ſit: cur nam alterius, & non huius ipſius meminerimus? nam qui meminit: hanc affectionem ſpectat ſentitq;.

Et ſi eſt ſimile ſicut figura aut pictura in nobis, huius ipſius ſenſus: propter quid utiq; erit memoria alterius, ſed non huius ipſius? agens enim memoria: ſpeculatur hanc paſſionem, & ſentit hanc.

Secundo obijcit contra eandem partem, & dicit. Et ſi illa paſſio eſt ſimile ſicut figura aut pictura in nobis, huius ipſius ſenſus noſtri, ut dictũ eſt. Diximus enim phantaſma eſſe ueluti picturam ſenſus noſtri derelictã a re ſenſata. Si igit̃ eſt ueluti pictura in ſenſu noſtro: propter quid erit utiq; memoria alterius rei. ſ. abſentis. unde hęc paſſio facta eſt, & non huius paſſionis: uidetur enim & debeat eſſe huius paſſionis, quoniam homo, qui agit memoriam, hoc eſt, qui recordatur: in recordando ſpeculatur, & ſentit hanc paſſionem, modo uidetur abſurdum ꝙ non recordetur id: quod cadit in appræhenſione.

Quonam igitur pacto: meminiſſe poteſt eiuſce qđ præſens non ſit? hoc enim modo: cernere etiã & audire abſentia liceret.

Quomodo igitur: non præſens meminit? erit enim utique: uidere non præſens, & audire.

Tertio obijcit iterum, & dicit. Quo modo igitur non præſens meminit. Non enim uidetur conſonum, ut ſenſus id recordetur: qđ non eſt præſens, quoniam ſic ſenſus interior poſſet ſentire qđ non eſſet præſens: qđ ſi ita eſſet, eodem modo poſſet dici de ſenſu exteriori. ſ. ꝙ ſenſus exterior ſentiat ſenſibile non pręſens. non enim uidet̃ maior ratio de interiori quã exteriori, uterq; enim ſenſus eſt, ergo ſi interior poteſt rem abſentem ſentire: etiam exterior rem abſentem ſentire poterit, & ſic erit utiq; non præſens uidere aut audire. ergo non uidetur uerum ꝙ memoria ſit rei, unde paſſio facta eſt, & non paſſionis. Hæc eſt quæſtio: & quidem ualde pulchra.

An fieri poteſt: ut hoc ipſum contingat eueniatque?

An eſt: ut contingit & accidit hoc?

Soluit quęſtionem, & concedit. ꝙ aliquis poteſt ſentire paſſionem præſentem, & per eam recordari rem abſentem: unde dicit. An eſt, hoc eſt an fieri poteſt, ut cõtingat, & accidat hoc. ſ. ut quis præſentem paſſionem ſentiat, & abſentem recordetur. Hæc enim ſimul ſtant.

Vt enim animal depictum in tabula et animal eſt et imago, & cum unum idemq; ſit utraq; eſt ſed tamen eorũ ratio diuerſa exiſtit, conſideratiq; poteſt & ut animal eſt & ut imago. ſic & de phantaſmate quod in nobis eſt cenſere oportet, & ipſum quippiam in ſe, & alterius ſimulacrum eſſe. nam quatenus in ſe ſeorſumq; ſpectatur, ſpectrum aut uiſum eſt: quatenus uero aliud refert, imago & monimentum.

Vt enim in tabula pictum animal, & animal eſt & imago, & idem & unum ipſum eſt ambo, eſſe tamen non idem ambo-

rum, & eſt conſiderare & ut animal & ut imaginem: ſic & quod in nobis phantaſma oportet ſuſcipere, & ipſum aliquid ſecundum ſe eſſe, & alterius phantaſma. inquantum quidem ſecundum ſeipſum, ſpeculamen aut phantaſma eſt: inquantum uero alterius, ut imago & memoriale.

Exponit ſolutionem per exemplũ, & dicit. Vt enim in tabula pictum animal, & animal eſt pictũ, & imago ueri animalis: & idem & unum ipſum animal pictũ eſt ambo ſubiecto & re, & tamen eſſe & ratio nõ eſt eadẽ amborũ, & ideo eſt ipſum cõſiderare, ut animal pictũ, & ut imaginem: ſic & q͛d in nobis phantaſma eſt, oportet ſuſcipere, ut ipſum ſit aliquid in ſe, & in rerũ natura propriã rationem habens, & ut ſit alterius phãtaſma. Hoc.n.eſt quod Auer. ait, ꝙ intentio imaginata hoc eſt phãtaſma poteſt conſiderari, ut res, & ut imago rei, unde profecta eſt. Inquantum quidẽ ſecundũ ſeipſum ut res ſumiẽ, eſt ens ſpeculabile, & phãtaſma, ſeu res phãtaſiabilis uel intelligibilis, ut quæcũq; res mũdi. Inquãtum uero eſt alterius imago: ut ſic eſt memoriale illius. Quo uero ad differentiã attinet phãtaſma cũ intelligiẽ, aut ſentitur ut res eſt, intuitiue intelligitur, aut ſentitur: ut uero intelligitur, aut ſentiẽ, ut imago: ſic in ipſo intelligitur res abſens abſtractiue, ut iuniores loquuntur. primo modo nõ eſt memoria rei, nec memoriale, ſed res, quæ eſt quoddam ſpeculamen. ſecundo modo eſt memoria, ſeu memoriale: & ſic idem eſt alterius memoria: & res intelligibilis uel ſenſibilis.

Quare etiam eum idem animum uellicat ac laceſſit, ſi quis ipſum in ſe & ut ſui quippiã generis eſt animo percipiat: quædam ueluti conceptio aut uiſum ſuccurriſſe uidetur. ſin uero quatenus alterius eſt, & uti in pictura accidit tanquàm ſimulacrum & imitationem contempletur, eandemque tametſi antea nunquàm Coriſcum uiderit tanquã Coriſci imaginem conſideret: tum ſane conſiderationis huiuſce conditio atq; natura longe alia eſt quàm cum tanquàm animal depictum in animo ſpectat. hic enim, mera cõceptio euadit: illic, quòd ſimulacrum alterius ſit, monimentum.

Quare & cum agit motus ipſius, ſiquidem inquantum ſecundum ſe ſic ſentit anima ipſum: ut intellectum aliquod aut phantaſma uidetur adeſſe, ſi autem inquantum alterius, & ſicut in pictura ut imaginem ſpeculatur, & qui non uidet Coriſcum ut Coriſci imaginem: hic alia paſſio huius ſpeculationis: & quando ſicut animal pictum conſiderat in anima. hoc quidem, fit ſicut intellectum ſolum: hoc autem. ut ibi quia imago, memoriale.

Nunc colligit quodãmodo ſolutionẽ, & dicit. Quare & cum ipſius phãtaſmatis motus agit, hoc eſt cum actu conſideratur phãtaſma: ſiquidẽ inquantum quidẽ ſecundum ſe conſideratur, uidelicet, ut res ſic aĩa ſentit ipſum, ut quoddã intelligibile, aut ut quoddã phantaſiabile: & hoc dicit. Siquidem inquãtum ſecundum ſe ſic ſentit aĩa ipſum, uidelicet, ut rem, ſic uideẽ adeſſe, ut quoddã intellectũ, aut phãtaſma, hoc eſt phãtaſiabile: & hoc pacto nõ eſt memoria nec memoriale. Si aũt conſideratur inquantum alterius imago & ſimulacrũ, & ſicut pictura: ſic aĩa ipſum ſpeculaẽ ut imaginẽ & memoriale, hoc pacto: qui nũc nõ uidet coriſcũ, & phãtaſma ſpeculaẽ ut coriſci imaginẽ, hic eſt alia paſſio & ratio huius ſpeculationis ab ea ſubaudi: qua ſpeculamur imaginẽ coriſci, ut rẽ: & quoddã intelligibile, ueluti quãdo animal pictũ cõſideram⁹ in aĩa, alia ratione fit, cũ conſideraẽ, ut intellectũ ſolum, & alia, quãdo cõſideramus ipſum, ut imago. Prima.n.cõſideratio nõ attinet ad memoriã. Sed ſecũda eſt memoriale rei abſentis. Ex his uult habere ſolutionẽ, una enim met apprehenſio eſt recordatio. & apprehẽſio cognitio enim phantaſmatis, ut phantaſma eſt unum ſenſibilium uel intelligibilium apprahenſio eſt, ut eſt imago rei, eſt memoria & recordatio rei abſentis.

Et ob id cum ſenſio quæ præceſſi, tales motus in animo noſtro excitat: plerũq; neſcimus ſenſu ne an alia ratione idipſum proueniat, & nonnunquã heſitamus ſi ſit memoria necne.

Et ob hoc aliquãdo neſcimus, factis nobis in anima huiuſmodi motibus ab eo q. prius ſenſimus: ſi ſecundum ſenſationem accidit, & ſi eſt memoria an non dubitamus quandoque.

Ex ſolutione aſſignata Ariſtot. ſoluit problema ꝑpter quid eſt, ut ea quæ quis meminit, aliquãdo meminiſſe ſe neſciat, hoc pacto exponit Themiſti⁹. Solet.n.accidere, ut id q͛d memoria tenemus, plerũq; neſciam⁹ unde acceſſerit, ſenſu ne an alia rõne Speculãtibus.n.nobis, occurrũt aliqua quæ neq; quãdo, neq; in quo loco, neq; a quo didicerimus, uenire põt in mẽtem, unde fit, ut ſæpe dubitem⁹ an inuenerimus ipſi ea: an a docẽte aliquo acceperim⁹. unde dicit. Et ob hoc aliquãdo neſcim⁹, factis nobis in anima huiuſmodi motibus phãtaſticis ab eo q͛d prius ſenſimus: utrũ ſi ſecundũ ſenſationẽ accidãt, & nõ ſit memoria ab alijs derelicta, & ſi eſt memoria an non dubitemus quandoq;: & tota cauſa eſt, qm̃ non attendimus ad phantaſma, ut imago eſt: ſed, ut quoddã inuentum & intellectum per nos, uidelicet, ut animal uel tale quid.

Interdum autem euenit: ut cogitando ſcrutandoque recordemur prius a nobis quippiam auditũ, aut uiſum fuiſſe. Quod euenit: quoties quis phantaſma aliquod ita cõſiderabat ut nihil præterea niſi ipſum illud in ſe contemplaretur, mutata ſententia ut ſimulacrum alterius eſt, ſpeculatur.

Aliquando autem accidit: intelligere & reminiſci q. aliquid audiuimus prius, aut uidimus. Hoc autem cõtingit: cum ſpeculans tanquã ipſum, permutatur & conſiderat tanquã alterius.

Secũdum ꝓblema eſt, ꝑpter qd aliqñ accidit ut ſimul aliquid intelligamus, et recordemur, ac reminiſcamur Interdum.n.didicimus aliquid, & obliti fuimus, deinde contingit ut ſimul illud iterũ intelligamus, & reminiſcamur, ꝙ olim didicim⁹, & a quo, & qñ, & in quo loco. Nullus enim eſt, cui res hæc aliquãdo nõ euenerit Soluit Ariſtoe. & dicit. Aliquãdo aũt accidit, intelligere aliquid & reminiſci ſimul, ꝙ illud audiuimus prius, aut uidimus. Cauſam affert, & dicit. Hoc autẽ contingit, cum ſpeculans tanquã ipſum in ſe. mox permutatur & conſiderat ipſum tanquã imaginem alterius: & ſic quaſi ſimul hæc facit.

Eſt quando & contra accidat: quemadmodum Antipheronti Oreitæ, ceteriſq; qui exceſſu mentis tentabantur, contigit. nam quæ imaginabantur: tanquàm facta & geſta narrabant, & ita ut qui meminiſſent. Atque hoc fit: ubi quis id quod non eſt imago, ſpeculatur ut imaginem.

Fit autem aliquando & contrarium: ut accidit Antipheronti Oritæ, et alijs ecſtaſin paßis. phantaſmata enim dicebant: ut facta, & ut qui meminiſſent. Hoc autem fit: cum aliquis non imaginem tanquam imaginem conſiderat.

Tertiũ ꝓblema eſt, ꝑpter quid accidit aliqñ, ut ea, quæ nõ fecimus, recordemur feciſſe: uel credam⁹ feciſſe, & recordari dicamus feciſſe. Eſt.n. ꝓblema hoc contrarium, uidelicet, unde fit, ut ea quæ qs imaginaẽ, fingitq;. aliqñ meminiſſe et recordari ſe putet Hoc pacto exponit Themiſtius, unde dicit. Fit aũt aliqñ & contrariũ, nã ea quæ imaginanẽ, meminiſſe ac recordari ſe putãt: ut accidit Antipheronti Oritæ, & alijs quãplurimis, qui ecſtaſim, paſſi ſunt. Hi n. quæ imaginanẽ, putãt ſe recordari. Sumpſit aũt ecſtaſim impropriè pro mẽtis alienatione, ut libro de ſomno dicemus. Iſti enim phantaſmata, & quæ imaginantur dicebant, ut facta, & prædicant, ut qui meminiſſent. Aſſignat cauſam, & dicit. Hoc enim fit, cum aliquis imaginẽ non tanquam imaginem conſiderat; ſed ut quoddam intellectum uel ſpeculamen.

Porro

Porro meditationes, recolendo memoriam conſeruant incolumemque reddunt. Recolere autem, nihil aliud eſt, quam crebro phantaſmata ut imagines, non ut in ſe ſpectra ſunt, reſpicere.

Meditationes autem, memoriam ſaluant reminiſcendo. Hoc autem, nihil aliud eſt quam ſpeculari ſæpe ut imaginem, et non ut ſecundum ſe.

Quartum problema eſt, propter quid meditationes frequentes memoriam ſaluat reminiſcendo, atq; recolendo, unde dicit. Meditationes autem memoriam ſaluant, reminiſcendo, exponit rationem, & dicit. Hoc autem ſcilicet meditari nihil aliud eſt quam ſpeculari ſæpe phantaſma ut imaginem, & non, ut ſpeculamen ſecundum ſe, ex frequenti enim hac phantaſmatis meditatione memoria ſeruat. Ex frequentatis enim actib⁹ generaƭ habitus.

Dictum eſt igitur quid ſit memoria, quid meminiſſe, habitus ſcilicet phantaſmatis ut imaginis eiuſce rei quæ imaginationi ſubditur, necnon cui earum quæ ſunt in nobis animæ partium tribui debeat, nempe illi quæ ſibi primariam ſentiendi poteſtatem uendicat, quæque nobis ſenſum notitiamque temporis inuehit.

Quid igitur eſt memoria & meminiſſe dictum eſt, quoniam phantaſmatis ut imaginis cuius phantaſma habitus, & cuius particulæ earum quæ in nobis, quia primi ſenſitiui, & quo tēpus ſentimus.

Nunc epilogat, & breuiter memoriam definit, & dicit. Quid igitur eſt memoria, & meminiſſe, dictum eſt. Eſt enim memoria habitus, firma quædam conſeruatio phantaſmatis, non quidem ſecundum ſeipſum, ſed ut imaginis eius rei, cuius eſt phantaſma. unde Themiſtius dicit. Memoria eſt habitus quo imagines rerum poſt impræſſionē cuſtodiuntur ac retinentur, ut imagines ſunt. Præterea dictum eſt earum particularum quæ nobis inſunt cuius eſt memoria, nam dictum eſt ꝙ memoria eſt primi ſenſitiui, inquantum per ipſum cognoſcimus tempus, Hæc Ariſtoteles ſcribit de memoria. Ex his quæ Ariſto. dixit breuiter colligi poteſt ꝙ bonitas uel malitia memoriæ aliquando contingit ex parte motus uel quietis ſenſorij, in quo phantaſmata imprimuntur, nam cum in ſenſorio phantaſmatum impræſſio facta eſt, & partes illius fluunt, ac refluunt, fluxus huiuſmodi turbat, uel delet impræſſionem illorum. Motus autem aut fluxus ſenſorij aliquando prouenit, ob paſſionem, ut ægrotis, ebrijs, iratis, & id genus, aliqñ ob ætatem, ut in paruis, qui multum creſcunt, & decrepitis, qui multum diminuuntur. Aliquādo uero ex parte cōplexionis, complexio enim ſenſorij ſicca ac dura impreſſionem non permittit, humida uero ac mollis, permittit quidem impræſſionem, non tamen detinet, quia uero ſenes duriuſculi ſunt pueri molles, ſenes non recipiunt, illi non retinent. Aliquando ex parte apprehēſionem, ſeu meditationum, quæ poſſunt memoriam firmare, aut fortiter imprimēdo, ut in pueris, primę meditationes (ut dictū eſt) aut frequenter imprimendo, ex frequentatis enim actib⁹ generatur habitus, qui eſt memoria, hinc fit, ut decrepiti bene recordentur antiqua, quoniam ſæpius circa illa uel illis ſimilia cōſiderauerunt. Male aūt noua, qm̄ illis impræſſio non facile fit, propter duritiem, ac ſiccitatem ſenſorij, uelut nec in pariete ſeniori fieri pōt impreſſio. Hęc ſunt, quæ de memoria Ariſto. tradit.

Reliquū eſt, ut de reminiſcentia ſiue recordatione dicamus. Primum igitur quæ in aggreſſorijs ſermonibus uera ſunt, ea pro ueris habeamus oportet.

De ipſo reminiſci autem, reliquum eſt dicere. Primum igitur quæcūq; in argumētatiuis rationibus uera ſunt, oportet ponere ut exiſtentia.

Cum dixiſſet de memoria & meminiſſe, nunc proponit [illegible] dicere de reminiſcētia & reminiſci, & proponit intentionem ſuam ſic dicēs. De ipſo reminiſci autem, & ſubaudi reminiſcentia, reliquum eſt dicere. Hęc eſt intentio. Deinde pro executione huius intentionis, quæ ſupponēda ſint, accipit, & dicit. Primū igitur per huius intētionis executione, quæcūq; in argumentatiuis rationibus uera ſunt, oportet ponere ut exiſtētia. Et per argumentatiuas rōnes Themiſtius qōnes populariter ab Ariſto. ſcriptas intelligit, in quibus dixit quędam de reminiſci ac reminiſcentia, quæ nūc reſumēs, uult eſſe ſupponenda tāquā exiſtentia. Quæ uero ſint qōnes iſtę ab Ariſto. populariter ſcriptę, nō legimus. Themiſtius autem legit.

Reminiſcentiam ſcilicet non eſſe reſumptionem memoriæ, neq; item aſſumptionem.

Nō n. eſt memoriæ reſumptio, reminiſcētia, neque acceptio.

Nunc ſm Themiſtium, explicat, quæ ſint ea, quę de reminiſcētia qōnibus populariter ſcripta ſint, & ſunt duo, primum quidem ꝙ reminiſcentia nō ſit reſumptio memorię, ſecundum uero, ꝙ reminiſcentia nō ſit diſciplinæ aſſumptio, & per reſumptionē memoriæ, ut arbitror, intelligit reſumere memoriā, non interuenta obliuiōe. Qui enim reſumit memoriam, iterum accipit, quod retinuit, nulla interuenta obliuione.

Nam cum quis primum diſcit, aut notitia rei imbuitur: neq; reſumit memoriam ullam (nulla enim antegreſſa eſt.

Cum enim primum addiſcit, aut patitur, non reſumit memoriam ullam (nulla enim ante facta eſt.)

Anteꝗ̃ illa duo, quę accepit a qōnib⁹ populariter ſcriptis, exponat, & probet, oñdit eſſe differētiā inter addiſcere quod eſt diſciplinā ſumere, & memoriā reſumere, & dicit. Cū enim quis primum diſcit ſ. intellectu, aut patiē. ſ. a ſenſibili ſenſum, nullā reſumit memoriā, quoniā (ut inqt) nulla diſciplina, aut ſenſatio ante facta eſt, & ſic diſcere nō eſt memoriā reſumere.

Neq; deintegro aſſumit, qui tum demum memoria dicitur eſſe, cum iam factus corroboratuſq; fuerit habitus, aut certe affectus. Vnde fit, ut memoria nō ſimul cum affectu fiat.

Neq; a principio accipit, cum enim factus fuerit habitus, aut paſſio, tunc memoria eſt. Quare, cum paſſione quæ fit, non inſit.

Secūdo oñdit ecōtrario, ꝙ reſumēs memoriā, uel commemorās nō primo diſciplinā accipiat, & hoc ꝓponit, et dicit. Neq; ſubaudi ꝯtra reſumēs memoriam uel cōmemorās ex principio diſciplinā accipit, ꝓbat, qm̄ tunc memoria eſt, cū fact⁹ fuerit habitus, aut paſſio, quare, ut ꝯcludit, cū paſſione quę fit, hoc eſt cū ipſa diſciplina quę eſt paſſio, q̃ nūc primo fit, memorię reſumptio nō fit, ergo reſumēs memoriā, ac cōmemorās nō primo diſciplinā accipit.

Item cum primum affectio facta eſt, in ultimo illo momēto, affectio quidem & ſcientia, ſi tamen affectionem aut habitū ſciētiā appellare liceat; in re affecta iam ineſt, memoria uero haud quaquam. Nihil tamen uetat, quominus quædam ex iis quæ ſcimus, per accidens meminiſſe dicamur. Quanquam meminiſſe per ſe non poſſumus, antequam ſpatium aliquod temporis interlapſum ſit, ſiquidem nunc eius rei memini quam prius audiui, aut uidi, aut aliquo ſenſu cognoui, & non quam nunc ſenſi, eius nunc memini.

Adhuc autem cum primum facta eſt, in indiuiduo & ultimo, paſſio quidem ineſt iam patienti & ſcientia, ſi oportet uocare ſcientiam habitum aut paſſionem. Nihil autem prohibet ſecundum accidens meminiſſe quorūdam quæ ſcimus. Meminiſſe autem ſecundum ſe, non eſt ante factum tempus, meminit enim nunc quod audiuit, aut uidit, aut paſſus fuit prius, nō quod nūc paſſus eſt, meminit nunc.

Tertio oſtendit, ꝙ in inſtanti in quo nunc primo ſcientia uel diſciplina facta eſt, non fit tũc memoria, niſi per accidens, per ſe autem nequaquã. Si enim nunc primo ſcĩa facta eſt in me, per accidens contingit fieri memoriam aliquorum, quæ prius nouimus, nõ aũt omnium, quorũ ſciẽtia nunc primo in me facta eſt, q̃m fieri poteſt, ut illa ſcientia nunc primo facta ſit partim ex aliquibus, quæ prius ſciuimus, & nunc recordamur, partim ex aliquibus de nouo nunc primo auditis, aut inuentis, & ſic ſcĩa nunc primo facta eſt, & tñ per accidens cum cõtingit fieri memoriam, per ſe aũt nõ contingit, q̃m per ſe memoria nõ fit, niſi ſpatium aliquod tẽporis interlapſum ſit. Quo ũo ad expoſitionem textus attinet, animaduerte, ꝙ in ſexto phyſicorũ primum inſtans eſſe rei, Ariſto. appellat ultimum motus, & generationis, qua illa res fiebat, ultimum dico per excluſionem ut Themiſtius inuitus Sexto phyſicorum. Viri mum enim inſtans generationis ignis, eſt primum inſtans ignis geniti, & ultimum per excluſionem eius generationis, per quam fiebat. Tunc lege uerba. Adhuc autem cum primum facta eſt ſcientia uel diſciplina, dico primum facta eſt ſcilicet in indiuiduo, hoc eſt in inſtanti & ultimo, inſtans enim ubique indiuiduum temporis appellat. Dico ultimo per excluſionem, quod eſt primum rei, cum inquã nunc primo ſcientia uel diſciplina facta eſt, paſſio quidẽ ineſt iam patienti & ſcientia, & per ſe ſubaudi tunc nõ fit memoria. Dico paſſio & ſcientia, ſi oportet uocare ſciam habitum aut paſſionem, q̃m de hoc eſt quęſtio ſexto ethicorum, uerum nunc non faciamus uim in uerbis, & uocemus ſcientiam uel diſciplinam habitum, uel paſſionẽ. Dico ꝙ in hoc primo inſtanti in quo ſciẽtia facta eſt, nõ fieri memoriã per ſe, quoniam (vt inquit) nihil prohibet ſecundum accidens eorum quæ nunc ſcimus aliqua meminiſſe, quatenus hęc ſcientia nunc primo facta, accidit, ut facta ſit partim ex his quæ nunc recordamur, partim ex his nũc inuenimus uel audimus, ſed in hac facta ſcientia, quę nũc primo facta eſt ſecundum ſe non eſt ante factum tempus hoc eſt anteꝗ̃ ſpatium aliquod temporis interlapſum ſit, nam per ſe & proprie illud eſt nunc meminiſſe, quod pars audiuit, aut uidit, non quod nunc aliquo ſenſu paſſus eſt, meminit nunc, ergo per accidens cum ſciẽtia nunc primo facta, eſt memoria, quatenus accidit illam eſſe nũc primo factam ex aliquibus quę nunc meminit, & aliquibus quę quis nũc audit uel inuenit, per ſe autem non eſt meminiſſe cum ſciẽtia nunc facta, quoniam poteſt eſſe aliqua ſciẽtia ex toto nunc primo eſſe facta, & nihil meminiſſe. Hęc de dĩa inter reſumptionem memorię, & aſſumptionẽ diſciplinæ aut ſcientiæ.

Præterea manifeſtum eſt fieri ut qui nunc non reminiſcitur, meminerit, ſi denuo ſentiat, aut doceatur ꝙ ſit oblitus.

Amplius manifeſtum eſt ꝙ meminiſſe eſt, non nunc reminiſcentem, qui a principio ſentit, aut patitur.

Cũ declarauit dĩaꝫ inter memoriæ reſumptionẽ, & aſſumptionẽ diſciplinę. In parte iſta declarat, ꝙ reminiſcẽs non eſt, qui meminit, uel qui memoriam reſumit, & lege ſic. Amplius autem manifeſtum eſt, ꝙ reminiſcẽs nũc, qui a principio ſentit, aut patitur non meminit, uel nõ reſumit memoriam, hoc eſt nõ eſt qui reſumit memoriã. q.d. manifeſtum eſt, ꝙ nunc reminiſcentem, qui quidem reminiſcẽs olim a pricipio ſenſit aut paſſus eſt diſciplinã, nõ eſt hoc eſt, non contingit meminiſſe, q̃m (vt Themiſtius ſupplet) meminiſſe eſt ſine ulla interuentione obliuionis, reminiſci cum obliuionis interuentione. Ergo reminiſci, non eſt meminiſſe. Quod autem reminiſci non ſit ſenſus, aut diſciplinę acceptio, ut propoſuit, non probat, ſed tanquam manifeſtum derelinquit ex differentia inter aſſumere diſciplinam, & reſumere memoriam, ut bene Themiſtius animaduertit. Si enim diſciplinari non eſt meminiſſe, nec econtrario, etiam reminiſci non erit diſciplinari, nec econtrario, non enim eſt reminiſcentia, ſine aliqua præteritorũ memoria.

Habemus igitur duo, quod reminiſci non ſit diſciplinari, neq; ſit meminiſſe. Et ſic habetur quid nõ eſt reminiſci.

At quoties quam prius tenebat ſcientiam, aut ſenſum, aut denique quoduis aliud cuius habitum eſſe memoriam diximus, iam pene interlitũ obſoletũq; recolendo inſtaurat & quaſi poſt liminio reuerſum tractat uerſatq;, tum et hoc quoq; alicuius eorum quæ dicta ſunt reminiſci eſt.

Sed cum reſumit quam prius habuit ſcientiam, aut ſenſum, aut cuiuſcũq; habitum memoriam diximus, hoc eſt & tunc reminiſci eorum quæ dicta ſunt, aliquid.

Cum declarauit, quid non eſt reminiſci, q̃m neq; meminiſſe, neq; diſciplinari aut ſentire, nũc exponit q̃d eſt, et primo ſumit quid eſt genus ipſius reminiſci, et dicit. Quod reminiſci ſit reſumere ſciam uel ſenſum, quem qui prius accepit, non autem cõtra, omne reſumere ſciẽtiam uel ſenſum, quem quis prius habuit, eſt reminiſci, per quæ uult habere reſumere habitum uel ſenſum prius acceptum eſſe gen⁹ ipſius reminiſci. Tria ergo facit Ariſt. q̃m primo ſumit, ꝙ reminiſci ſit reſumere ſenſum uel ſcientiam prius habitã, & dicit. Sed cum quis reſumit ſcientiam, quã quis prius habuit, aut ſenſum, aut id, cuiuſcũq; habitum memoriam diximus, hoc eſt reminiſci, & tunc eſt reminiſci aliquid eorum, quę dicta ſunt. Sic igitur uult habere primũ ſcilicet ꝙ eẽ reminiſci ſit reſumere ſcientiam, aut habitum, aut ſenſum, ad id, cuiuſcũq; memoriã diximus eſſe, & p hęc dat intelligere genus, ut poſtea dicemus. Quo ũo ad uerba attinet, dixit reminiſci eſſe ſciẽtiã reſumere, q̃m reminiſcentia eſt & ſenſibilium, & ſcibilium, dixit aut ſenſum, ut notaret reminiſcentiã eſſe etiã eorũ, quę exterioribus ſenſib⁹ uidimus, aut audiuimus, dixit, aut cuiuſcũq; habitum memoriam diximus, ut notaret, reminiſcentiam eſſe etiam phãtaſiabilium, uel opinabilium, quorum memoriam eſſe diximus.

Accidit tamen ut reminiſcentiam, memoria: et reminiſci, meminiſſe comitetur.

Ipſum meminiſſe autem accidit & memoriam ſequi.

Secũdũ quod Ariſto. oſtendit, eſt, ꝙ ipſam reminiſcentiam comitetur memoria, ipſum reminiſci cõcomitetur meminiſſe. Nõ enim põt eſſe reminiſcẽtia, oĩbus, quę memoria habebãtur, deletis, nec poteſt eſſe reminiſci niſi aliquorum ad minus quæ memoria tenebamus meminerim⁹. Ad memoriã enim ſequitur memoria aliquorum eorum, quæ prius accepimus, unde dicit. Sed ipſum meminiſſe ad reminiſci, & memoriã ſeq̃ ad reminiſcẽtiã accidit. q.d. ꝙ accidit ut reminiſcentiam memoria, & reminiſci meminiſſe comitetur.

Neque continuo fit ut ſimpliciter illa, ſciẽtiam dico, ſenſum, & ſi quid eſt eiuſmodi, ſi prius in animo fuerint, rurſus in mentem redire & inſtaurari debeant. ſed contra, quandoq; reſtituũtur animo, quandoq; ab eodem perpetuo exulant, nam & ut iterum diſcat, & iterum inueniat idem eãdem ſcientiam, uulgo cõtingere ſolet.

Neque itaq; hæc ſimpliciter, ſi ante extiterint, iterum fiunt, ſed eſt ut, eſt autem ut non bis enim diſcere & inuenire contingit eundem, idem.

Tertiũ quod oſtendit eſt, ꝙ licet reminiſci ſit reſumere ſciẽtiam, aut ſenſum, nõ tamẽ cõtra oĩa, ꝙ reſumit ſciẽtiã aut ſenſum, reminiſcitur, q̃m cõtingit idẽ bis ſcire & idem bis ſentire, per quæ dat intelligere, ꝙ reſumere ſcientiam uel ſenſum non interuẽtu obliuionis penitus, hoc ſit reminiſci, ergo reſumere ſcientiam uel ſenſum eſt in plus ꝗ̃ reminiſci, & ſic eſt ueluti gen⁹. Vnde dicit. Neq; itaq; hæc ſimpl'r, ſi añ extiterint, & penit⁹ obliuioni ſint mãdata, & iterum fiant, & reſumantur, ſubaudi ſunt reminiſci, ſed eſt, hoc eſt, ſed contingit ut ſic, illa eſſe reminiſci. ſ. interuentione non totalis obliuionis, eſt autem ut non ſint reminiſci. ſ. interuentione totalis obliuionis, cauſam aſſert, quoniam

niam eundem hominem contingit bis diſcere, & inuenire, utputa, qm̄ prius didicit, & penitus eſt oblitus, poſtea iterum diſcit. Hoc enim iterum diſcere nõ eſt reminiſci, per quæ uult ad ipſum reminiſci requiri memoriam aliquorũ. Tres enim actus ad ipſum reminiſci, ut poſtea dicemus, requiruntur. Primus eſt memoria aliquorum, quæ prius accepit, non tamen omnium. Secundus eſt diſcurſus, ſeu negociatio ex illis aliquibus, quæ memoriæ remanſerunt, ad illud, quod quærimus recordari. Tertius eſt inuentio illi⁹, quod quærimus recordari, qui uero horum actuum ſit reminiſcentia, & an reminiſci ſit omnes hi actus, poſtea dicemus, nunc autem illud ſit dictum, quòd iterum diſcere non eſt reminiſci.

Reminiſcentiam igitur ab inuentione & diſciplina, differre oportet, & qui reminiſcitur maius principium intus habere, q̃ qui diſcit aut inuenit.

Oportet igitur differre reminiſci, ab his, & inexiſtente pluri principio q̃ ex quo addiſcunt, reminiſci.

Ex his cõcludit per modum epilogi, ꝙ oportet ipſum reminiſci differre ab his ſcilicet ab iterato inuenire, & iterato diſcere, & hoc pro tãto, qm̄ ipſi reminiſci ineſt ma⁹ principium, quam id, ex quo addiſcunt, & qui diſcunt, qd autem ſit iſtud maius principiũ, quod ineſt ei, qui reminiſcitur, quã ſit principium qd' ineſt ei, qui diſcit, poſterius Ariſto. exponet, unde Themiſtius, dixit maius, quia tam q diſcũt, quam qui inueniũt, certum initium ac ſeminarium intra ſegerunt, quoniam omnis doctrina ex aliqua prænotione fit.

Fit autem reminiſcentia, cum motus animæ ita ſe hñt ut alter ſubinde poſt alteram fieri natus ſit.

Contingunt autem reminiſcentiæ, quoniam aptus natura eſt hic motus fieri poſt hunc.

Poſtquã declarauit qd ſit reminiſci, & a qbus differat, nunc uult dare modum, quo reminiſcimur, & eã m, & ſumit, ꝙ in omni reminiſci quædam ſimulacra ſequunt̃ quædam neceſſario, & quędam ex aſſuefactione, & hęc eſt expoſitio Themiſtij. & dicit. Contingunt aũt reminiſcẽtiæ, qm̄ unus motus natura aptus eſt fieri poſt hũc, & per motum impręſſionem ſimulacri intelligit, ita ut ſit ſenſus, reminiſcẽtiæ fiũt, qm̄ una ſimulacri imprę ſſio apta eſt fieri poſt alterã. Eſt ergo ſuppõ, ꝙ i omni reminiſci oportet, ut altera ſimulacra imprę ſſio fiat poſt alteram.

Nam ſi neceſſario unus alterum conſequio trahat, palam eſt ſimulatq; ille mouerit eum, hunc moturum, ſi uero non neceſſario, ſed ex conſuetudine alter inſequatur, maiori ex parte mouebit. Contingitq;, ut quidam ſemel permoti magis aſſueſcant; q̃ allijs ſepius. Et iccirco, quorundam quæ ſemel uiderimus, facilius quam aliorum quæ ſepicule, meminiſſe ſolemus.

Si enim ex neceſsitate, manifeſtum eſt quod cum motus fuerit illo, hoc mouebitur, ſi autem non ex neceſsitate, ſed conſuetudine, utplurimũ mouebitur. Accidit aũt, quoſdam ſemel conſueuiſſe uelocius, quam alios ſæpe motos. Vnde, quædam ſemel uidentes magis meminimus, q̃ alia ſæpe.

Declarat ſuppõnẽ, dictum eſt enim in omni reminiſcentia unã ſimulacri impręſſionem fieri poſt alteram, nunc oſtendit alteram impreſsionem fieri poteſt alteram eſſe bifariam, aut neceſſario, aut ex aſſuefactione, ideo dicit. Si enim ex neceſsitate altera imprę ſio fit poſt alteram, manifeſtum eſt, ꝙ cum aliquis fuerit motus illo ſimulacro, ac phantaſmate, hoc altero mouebitur ad illud conſequẽte, uerbi cauſa. Si aliquis eſt motus a phantaſmate hominis, neceſſario mouebitur a phantaſmate animalis, & conſequenter corporis, uſq; ad ultimũ. Themiſtius autẽ exemplum ponit magis ad propoſitum, uerbi gr̃a incidat mihi aliquando ob oculos coriſcus cum lyra ab eo tempore ſimulacrum coriſci, & ſimulacrum lyræ impræſſum & obſignatũ in animo eſt, bono poſt tempore uideo Socratẽ inſtitui lyra, & fidib⁹ canere, ita ſtatim fit, ut lyra coriſci mihi ueniat in mẽtem, & coriſcus, q cecinit. Deinde declarat quæ impręſſio alterã ſequat̃ nõ neceſſario, ſed ut in pluribus & dicit. Si aũt non ex neceſsitate, ſed cõſuetudine altera ſimulacri impræſſio ſequitur alteram, animus nõ neceſſario, ſed ut in pluribus mouebitur. Addit tamen, ꝙ nõ in omnibus alteram impręſſionem ſequi alteram eſt ęqualiter conſuetum, quoniam in quibuſdam ſemel alteram alteram ſequi eſt uelocius & magis, quam eſt alios ſępe fuiſſe motos, ſicut quædam ſæpe uidentes meminimus magis q̃ alia ſępe, ut pote ſi quæ ſemel uidim⁹ maiorem impręſſionem fecerunt, ut ſi erant noua, & admirabilia. Sũpſit enim illam particulam { unde } pro ueluti. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte, ut Themiſtius dicit, ꝙ accidit ſæpe, ut uolentes reminiſci illius uerbi lupercalia Ex conſuetudine loco eius accipere in arte reminiſcendi lupum, nam dictio lupus, a lu, incipit, ueluti lupercalia, habita ꝯo prima ſyllaba lu, ſtatim reminiſcimur uerbum lupercalia. Alij uolentes reminiſci taurominium aſſuerunt in nomen tauri. Alij uolentes reminiſci illius uerbi pleurites, qui laterum dolor dicitur, aſſueuerunt in nomen lateris, quando ergo id quod aſſueuerunt, eſt ualde ſimile, una aſſuetudo efficacior eſt, quam multæ in his, quæ non habent tãtam ſimilitudinem. Et hoc dicit Ariſt. accidit autẽ ſemel quoſdam motos ab una impręſſione poſt alteram, uelocius & magis eſſe motos, q̃ alios fuiſſe ſępe motos ab altera poſt alterã, qm̄ primi fuerunt magis moti q̃ alij, unde hoc eſt, ueluti quędam ſemel uidentes, magis meminim⁹ q̃ alia ſæpe uidendo, qm̄ fecerunt fortiorẽ impręſſionem. Hinc cõcludit Themiſtius aliquos facilius recordari, quę uice ſimplici uiderint q̃ quę centies.

Cum ergo reminiſcimur, quibuſdã antegreſsis motibus mouemur, quouſq; eo moueamur poſt quẽ ille ſequi cõſueuit.

Cum igitur reminiſcimur, mouemur ſecundum quẽdam priorum motuum, quouſque aliquo moueamur, poſt quem ille conſueuit.

Hac ſuppoſitione ſtanti, Ariſtoteles uult concludere breuibus artem reminiſcendi, quam nonnulli artem memorandi appellant. Ars autem colligitur ex modo, quo reminiſcimur, ideo dat modum. & primo concludit eum qui reminiſcitur moueri quibuſdam primis impræſſionibus uſque ad eam, ad quam ſequitur illa, cuius reminiſcentiam quærit, & dicit, Cum igitur reminiſcimur, mouemur ſecundum quendam motum de numero primorũ motuũ, cuius in promptu memoriam habem⁹, quouſq; utiq; moueamur eo motu ac impręſſione, poſt quẽ motum ac impręſſionem ille conſueuit, hoc eſt (ut Themiſtius exponit) poſt quẽ, ille. i. reminiſcentia ſequi ſolet. ſ. aut ex aſſuetudine, & exercitatione, aut ex neceſsitate.

Quocirca & ex hoc nunc, aut alio quodam initio ſeriem ſequelamq; uenamur, & à ſimili, aut contrario, aut finitimo. Et ob id, recordatio fieri aſſolet, motus enim quorundam ex his, ijdem ſunt, quorundam ſimul fiunt, quorũdã alter alterius partem obtinent connexiq; ſunt adeo ut reliqua pars quæ illam ſequatur exigua ſit.

Vnde & quod conſequenter eſt uenamur, meditantes ab ipſo nunc aut alio aliquo, & à ſimili, aut contrario, aut propinquo. Propter hoc, fit reminiſcentia, motus enim horum, aliorũ quidem ſunt ijdem, aliorum aũt ſimul, aliorum aũt partẽ hñt, quare reliquum, paruũ eſt, quod motum eſt poſt illum.

Hinc cõcludit reminiſcentiã induci in nobis triplici modo (ut Themiſtius exponit) aut a ſimili, aut a cõtrario, aut a ꝓpinquo, unde dicit. Vñ & qd' cõſequẽter eſt, uenamur

reminiſcendo meditantes ab ipſo nunc, aut ab aliquo alio ſcilicet principio. & Themiſtius (ſi recte intellexi) intelligit, quod cum reminiſcimur, mouemur ab ipſo nunc, hoc eſt ab eo principio, quod nunc nobis occurrit, aut ab aliquo alio principio quicquid illud ſit. Alij exponũt aliter, & bene dicunt, ſed expoſitio eſt obſcura. Ariſtoteles enim nihil aliud intendit, niſi quòd qui reminiſcitur, moueri debeat aut a principio quod eſt ſibi nũc occurrens, aut ab aliquo alio ab ipſo ficto, quod eſt tribus modis, aut ſimile, aut cõtrarium, aut propinquum, nam, ut dicit, propter hoc fit reminiſcentia, quoniam motus horum, qui ſeſe conſequuntur, aliorum quidem ſunt ijdem, hoc eſt ſimiles, aliorum autem ſimul, hoc eſt contrarij, ſed ſimul, aliorum autem partem habent, quia ſunt propinqui in parte, ut lupus, & lupercalia, & propter hanc cauſam reliquum quod appræhenſioni deeſt, & quod motum eſt poſt illud, paruum eſt. Si enim recordor uerbum, lu. in illa particula lupus, paruum eſt recordari, percalia, quod ſequitur poſt, lu. Exempla horum ponit Themiſtius, & primo de reminiſcentia, quæ fit a ſimilibus ut uerbi gratia, ut ſi cum ſocratis ſtatua uidero, admoneat ſocratis. A diſſimilibus, ut ſi cãdorem intuitus recordatus ſue, nigritiam meminerim, aut ex calido occurrat frigidi memoria. Ex propinquis autem, multis modis fieri poteſt, ſatis ſit dare exemplum in uno, ut cum recordamur principium ex cõſuetudine recordamur omnia quæ ſequuntur, ut illius carminis principium quod eſt Irã pande mihi, quis recordaretur, facile recordabitur uerba, quæ ſequuntur, pelidę diua ſuperbi. Et ex memoria patris ſæpe reminiſcimur filium, & ex memoria fratris, reminiſcimur fratrem, & ſic de multis alijs.

Ad haec igitur modum, inueſtigare ſolemus. Sed & interim nobis non ita inquirentibus reminiſci accidit, cum recordatio motum alterum continuo excipit ſubſequiturq́;, cæterum illa ſere fit, antegreſsis alijs motibus quos dixi.

Quærunt igitur ſic Et non quærentes autem ſic reminiſcuntur, cum poſt alterum motum ille fit, at plurimum autem alteris factis motibus quales diximus, fiebat ille.

Cum oſtendit, quòd reminiſcentia non fiat niſi pluribꝰ antegreſsis motibus, oſtendit quòd aliquando fiat uno antegreſſo motu. Verum primus modus eſt, ut in pluribꝰ. Secundus modus eſt de raro cõtingenti, unde dicit. Quęrunt igitur ſic qui reminiſcuntur ſcilicet pluribus antegreſsis motibus, & etiam non quærentes ſic antegreſsis pluribus motibus reminiſcuntur, cum poſt alterum ſolum motum antegreſſum ille fit, qui eſt reminiſcẽtia. Ergo duobus modis reminiſcimur ſcilicet antegreſsis pluribꝰ, & antegreſſo uno ſolo motu. Verum (ut inquit) utplurimum alteris, & pluribus factis motibus, quales diximus, motus ille fiebat, qui eſt reminiſcentia, rarenter aũt fit reminiſcentia uno ſolo antegreſſo, hęc de modo reminiſcẽdi.

Nec id ſpectandum eſt, quomodo quæ remota ſunt meminimus, & quomodo quæ propinqua, negligendum, quandoquidem unum eundemq́; modum eſſe, liquido conſtat, dico autem eum, quo quis ea quæ in ſeriem digeſta ſunt, nulla antecedente inquiſitione recordationeue recenſet, conſequũtur enim ſeſe quadam conſuetudinem, motus. Quoties itaq́; reminiſci uolet, id faciet, motus initium capere ſtudebit, quem hic ideſt reminiſcentia, ſequitur.

Nihil autem oportet conſiderare quæ procul ſunt, quomodo meminimus, ſed non quæ prope, manifeſtum enim, quod idem modus aliqualiter, dico autem, quomodo dicit quod conſequenter, non præinquirens, neq́; reminiſcens, conſuetudine enim conſequitur motus hic, poſt hunc. Et cum igitur reminiſci uoluerit, hoc faciat, queret accipere principium motus, poſt quem ille erit.

Remouet unam dubitationem, nam uidemus aliquos quod facilius meminerunt, quæ procul ſunt, utpote quæ multis annis iam elapſis fecerunt, quam quæ proximis diebus. Quærit ergo propter quid eſt. Reſpondet quòd cauſa eſt conſuetudo, contingit enim motus eorũ, qui procul ſunt, ex conſuetudine eſſe magis firmatos, qui uero prope ſunt, minus. Et ideo facilius meminerunt motus, qui procul, quam qui prope, quoniam illos ſæpius conſueuerunt recenſere, qui uero prope, rarius, unde dicit. Nihil autẽ oportet conſiderare, & admirari quæ procul ſunt, quo modo meminimus, non autem quæ prope. Cuius cauſam affert, & dicit. Manifeſtum enim quòd idem modus aliqualiter eſt, hoc eſt conſuetudo, qua conſueuimus illa ſæpe recenſere, quæ prope uero, non conſueuimus, & exponit quòd hoc proficiſcatur a cõſuetudine, per quodam ſimile in motibus qui conſequuntur ad primos motus ex conſuetudine. Accidit enim ex conſuetudine, & exercitatione diu obſeruata, quòd aliqui quum dixerint primam partem orationis (ut Themiſtius dicit) ut dicant etiam omnes conſequentes, & hoc nulla ratione coniungendo partes has ad illas, niſi exercitatione, & obſeruata cõſuetudine. Eodem modo ex conſuetudine recenſendi quæ procul ſunt, aliquando potius aliqui meminerũt uetera quam recẽtia, quoniam illa conſueuerunt recenſere, hæc non unde dicit. Dico autem eum modum quo quis poſt primum motum, ac primam partem orationis dicit totum id quod conſequenter eſt, non perquirens, neque reminiſcens a ſimili neq́; a contrario, neque a propinquo, ſed a conſuetudine qua obſeruauit dicere hæc omnia poſt illud, nam cõſuetudine hic motus, qui eſt reminiſcentia, poſt illum ſequitur. Signum autem affert, ex eo, quòd cum quis reminiſci uoluerit motus conſequentes, hoc faciet, & quęret accipere principium totius motus orationis, poſt quem ille qui eſt reminiſcẽtia, erit. Quare ſi nulla ratione motꝰ, qui conſequenter ſunt facilius quis recenſet, primo motu, ad quem illi conſequuntur, reſumpto, ſed ſola conſuetudine ac exercitatione, eodem modo uetera ex conſuetudine, qua illa ſæpius recenſuimus, facilius & citiꝰ recordamur quam recentia. Neque enim alia cauſa aſsignari poteſt, uelut neque illius ordinis recenſendi alia cauſa aſsignari poteſt, niſi quia poſt primos conſueuimus moueri a poſterioribus.

Quamobrem, omnis reminiſcentia, ex principio pulcherrime ac ſumma celeritate corriuatur, nam quo res inter ſe ordine diſpoſitæ ſunt, eum quoq́; motus earundẽ obtinent.

Vnde, citiſſime & optime fiunt a principio reminiſcentiæ, ſicut enim ſe habent res adinuicem, in eo quod conſequenter, ſic & motus.

Ex his concludit duo præcepta pulchra in reminiſcendi arte. Quorum primum eſt, cum quis ex arte uult reminiſci incipiat a principio, & procedat eo rerum ac geſtorum ordine, quo facta ſunt, & ut ita dicam, ab ouo. Facile enim geſta recenſemus, cum eo ordine in oratione collocantur, quo factę ſunt. Cauſa autem, quoniam ſicut ſe habent res geſtæ ad inuicem, ita ſe habent & in mouendo animam, & dicit. Vnde citiſsime & optime hoc eſt ſumma celeritate, & pulcherrime fiunt a principio reminiſcentię, hoc eſt, cum eo ordine incipiat quis recẽſere, quo res ſunt, nam (ut inq̃t) ſicut ſe habẽt res ad inuicem in eo qđ cõſequẽter, ſic et motus ſe habebũt in aĩa noſtra. Hoc eſt primum præceptũ, & quidem pulcherrimum.

Et ea item facile memoria continentur, quæ quodam ordine conſtant, ut Mathematica, at quæ praue diſpoſita ſunt, ægre cuſtodiuntur.

Et ſunt facile reminiſcibilia, quæcunq́; ordinationem habent aliquam, ſicut Mathemata, quæ aũt praue, & grauiter.

Hic ponit ſecundum, ut ordo ſeruetur in rebus, qua-

tum

rum reminiſcentiam quærimus. Cuius ſignum eſt, quoniam quæ de ſe ordinata ſunt, facilius memoriæ mandantur, ut mathematica, in quibus ex primo ſequitur ſecundum, & ex ſecundo tertium, & ſic deinceps, unde dicit. Et ſunt facile reminiſcibilia, quæcũque ordinationem habent aliquam, ſicut mathematica, quæ autem praue ordinata ſunt, & grauiter reminiſcibilia ſunt, ut ſententiæ Hippocraticę. Hinc expoſitor colligit ad reminiſcendi artem quatuor præcepta eſſe obſeruanda. Primum quidem eſt ordinis conſtitutio, qui aut ut res ſunt, aut fieri poteſt ſeruetur. Secundum uero, eſt diligens attẽtio, nã ex diligenti attentione maior fit motus, ac impræſsio firmior. Tertium eſt frequens meditatio in ordine, qui enim frequenter, & ſæpe conſueuit poſt primum recenſere ſecũdum, & ſic deinceps ad finẽ uſq; hic facilius recordabitur. Quartum eſt, ſi nõ poteſt, quæ poſterius ſunt, reminiſci, incipiat ab ouo a quo conſueuit recenſere.

Præcepta reminiſcẽdi.

Atque hoc intereſt inter reminiſci et iterum diſcere, quòd qui reminiſcitur ab ipſo ſe moueri quodãmodo poteſt, ad id quod poſt principium eſt, at cum per ſe non poteſt, ſed alterius ceu præceptoris auxilium deſiderat, non amplius meminiſſe uidetur.

Et in hoc reminiſci differt ab iterum addiſcere, quia poterit quodã modo per ſeipſum moueri in id quod eſt poſt principiũ, cum uero non, ſed per alium, non adhuc meminit.

His declaratis, redit ad differentiam, quam accepit ſuperius inter iterũ diſcere, & reminiſci. Et declarat ſecũdum Themiſtium differentiam quæ eſt inter reminiſci, & iterũ diſcere, & inter diſciplinam, & reminiſcentiam. Eſt autem differentia hæc ſecũdum Themiſtium quòd is qui reminiſcitur mouetur & a ſeipſo, & a principio quodam incolumi, & intus manente, ex quo ueſtigat iuncta principio (ut dictum eſt) at cum quis non poteſt ex principio intus manẽte, quę illi principio iuncta ſunt, ueſtigare, ſed a præceptore, docenteq; mouetur illo principio mediante. Hic iterum diſcit, unde dicit. Et in hoc reminiſci differt ab iterum addiſcere, quia is reminiſcitur qui poterit per ſeipſum moueri ab eo principio, quod intus manet, in id, quod eſt poſt principium, ſ. in reminiſcentiã. Cũ uero mediante illo principio non poterit per ſe moueri ad illud quod ſequitur poſt principium, ſed per alium aut præceptorem, aut librũ, non adhuc meminit, nec dicitur amplius reminiſci, ſed iterũ diſcere. Quo uero ad uerba attinet, hoc dicitur iterum diſcere, quoniam mediante illo principio intus manente recuperat a præceptore, quod oblitus eſt diſcere uero diceretur, ſi nullo prius habito principio, nec ſi alias id ſciuiſſet, id nouo principio a præceptore acciperet.

Sæpe uero iam quidem reminiſci non poteſt, quærendo tamẽ poteſt, ac inuenit. Quod homini contingere ſolet, dum tantiſper uaria mouet, quoad in motionem eam inciderit poſt quam res ſequatur.

Sæpe autem iam quidem non poteſt reminiſci, quærens autem poteſt, & inuenit. Hoc autem fit, multa mouenti quouſque moueat huiuſmodi motu quem conſequitur res.

Quidam uolunt, quòd Ariſtoteles hic ponat differentiam inter reminiſci, & inuenire. Nam reminiſci eſt aliquid reſcire, quod ad iuſſum occurrit (ut Themiſtius inquit) inuenire uero eſt reſcire aliquid, quod non ad iuſſum occurrit. Sed uerſando & ſatagendo ſolet inueniri. Etenim multo motu ac diſcurſu multo contingit quoad dum perueniatur ad eam motionem, poſt quam id ſequitur, quod requirebatur. Dicit, ſæpe autem iam quidem non poteſt aliqs reminiſci ſcilicet ad iuſſum, ac uoluntatem. Quęrens autẽ poteſt reminiſci, & inuenit, ergo reminiſci eſt ad uoluntatem & ad iuſſum, inuenire autem eſt cum inquiſitione, & multo diſcurſu: Et exponit quomodo fit inuẽtio, & dicit. Hoc autem fit ei qui multa mouet, ac diſcurrit, quouſque obiter moueat ac diſcurrat huiuſmodi motu, quem conſequitur res, quæ eſt quæſita. Cuius exemplum ponit Themiſtius, nam quemadmodum multæ guttæ quæ præceſſerunt, non cauant lapidem, ſed diſponunt & mollificãt, ultima uero cauat, ita cor in ipſa inuentione multos motus patitur antequam id quod quærit, teneatur ſed ultimus motus ipſe præſentat rem, quam conſequi memoria uolebamus. Melius autem forraſſe exponi poteſt textus, quòd Ariſtoteles uoluerit declarare, qualiter non ſemper reminiſcẽtia ſit facilis pro arbitrio ac iuſſu, ſed interdum cum difficultate, utputa cum animus multis motibus mouetur donec ille occurrat, ad quem reminiſcentia ſequitur, & hoc pacto ut arbitror intellexit Themi. & uerba hinc conſonant, ut legenti, patet.

Eſt enim meminiſſe, mouentem quandam facultatem intus poſſidere, ſed tamen eiuſmodi, ut animus ex ſeipſo, & motibus quos habet moueri queat, uti dictum eſt.

Meminiſſe enim eſt, ineſſe potentiam mouentem, hoc autem, ita ut ex ipſa, & quibus habet motibus, moueatur, ſicut dictum eſt.

Ex his (ut Themiſtius innuit) Ariſtoteles deducit quaſi cauſalem ipſius reminiſci definitionem. Nam legit, uerbũ, enim, pro igitur, hoc pacto. Meminiſſe igitur eſt in eſſe nobis potentiam mouentem, hoc eſt reminiſci eſt habere potentiam, ac facultatem inſitam, hoc autem ita, ut ex ipſa facultate inſita, & motibus, quos quis habet, moueatur eo ordine, ac modo, ut dictum eſt. Accepit enim meminiſſe pro reminiſci, ut Themiſtius expoſuit. Cauſalis ergo definitio ipſius reminiſci eſt habere inſitam potẽtiam, ex qua cum motibus & impræſsionibus ſeruatis unuſquiſq; mouetur ad ultimum motum, qui quęrebatur. Ubi patet ad reminiſcentiam duo præcipue eſſe neceſſaria, primum eſt facultas, ac potentia nobis inſita, qua moueri apti ſumus pluribus motibus & impræſsionibus alia poſt aliam modo quo dictum eſt. Alterum eſt, motus ipſi, ac reliquiæ illæ quæ in animo relictæ ſunt poſt obliuionem, quæ excitãe ad inſtaurandum atq; recuperandũ id quod perierit, & per ueſtigationem quærimus. Quid uero hæc facultas ſit, Themiſtius uelle uidetur eſſe mentem & intellectum, nec ab ratione, quoniam nulla facultas uidetur diſcurrere niſi intellectus, accedit quòd reminiſcentia brutis nõ ineſt, quibus ineſt ſenſus phãtaſticus. Verũ de re hac poſtea.

De facultate quæ reminiſcit.

Ac principium quidem, ſummi debet. Quocirca, nonnũquã uidetur ex locorum diſpoſitione reminiſci.

Oportet autem, acceptum eſſe principium. Quapropter, à locis uidentur reminiſci aliquando.

His, quæ dixit de reminiſcentia, & de modo reminiſcendi, ſuppoſuit in opere reminiſcentiæ eſſe ſupponendũ quoddam principium, ex quo conſequenter deuenitur ad ultimam animi motionem, poſtquam ſequitur reminiſcentia, iſtud ſuppoſuit, & ratione efficaci non probauit. Ideo redit ad probandum hanc ſuppoſitionem ſcilicet quòd in omni reminiſcentia oportet ſupponere quoddam principium, quod in memoria remanſit, e quo reminiſcẽtia fit. Dictum eſt autem duplex principium inſitum, & eſt facultas, & non loquitur de hoc, & reliquiæ quæ remanſerunt in animo, quæ ualent ad inſtaurandum ac recuperandum, quod periĳt. Et de hoc principio loquitur. Hoc probat, quoniam homines a locis aliquando uidentur reminiſci, quod non eſt, niſi quatenus locus uidetur quoddam principium eſſe reminiſcentiæ. Ergo niſi ſupponatur quoddam principium reminiſcentiæ, uidetur fieri non poſſe. Quo uero ad uerba attinet. Themiſtius per loca intelligit ſedes argumentorum, de quibus in topicis & in rhetoricis dictum eſt utpote uel a ſimilibus, uel a contrarĳs, uel a propinquis. Ab his enim homines reminiſci uidentur. Amplius intelligit per loca, quæ corporalia ſunt, & certa ſede diſpoſita collocataque interuallis, ut docet

M. Tullius in rhetoricis. Ait enim ad facile memorãdum oportere conſtituere quędam corporalia loca debite ordinata, in phantaſmata eorũ quæ memoria tenere uolumus quodam ordine diſtribuantur. Per hęc enim nonnunquã homines facile reminiſcuntur, quoniam ſunt ueluti principia reminiſcentiæ Et dixit { aliquando, } quoniã nõ ſemper ſufficiunt loca pro reminiſcentia, niſi in illis phantaſmata diſponantur modo, quo docent artifices memorandi. Patet igitur in omni reminiſcentia eſſe principiũ quoddam ſupponẽdũ, quod debet eſſe tale (ut inquit Themiſtius) cui celerrime ad reminiſcentiam loca rñdeant.

Cauſa autem eſt, ꝙ cito ex alio in aliud ueniat, ut ex lacte in candorem, ex candore in aerem, ex aere in humorem, ex humore in autumni memoriã: cum hanc partẽ anni ſatagit inuenire.

Cauſa autem eſt, quia uelociter ab alio in aliud ueniũt, ut à lacte in album, ab albo autem in aerem, & ab hoc in humidum, à quo meminit autumni, hoc quærens tempus.

Cum probauit per ſignum, ꝙ in reminiſcentia ſupponi debet principium. Nunc aſſignat cauſam, & dicit. Cã autem eſt, quia uelociter ac facile per mentis quandam euagationem de uno ueniunt in aliud, aut ratione ſimilitudinis, aut contrarietatis, aut propinquitatis. Exemplũ affert, quo modo facile homines ueniant ex uno in aliud ratione propinquitatis, & dicit, ut a lacte deuenimus in albũ, propter albedinem lactis. Ab albo autem deuenim⁹ in aerem propter claritatem aeris, quæ albedinem efficit, & ab hoc ſcilicet aerem deuenimus in humidum. quoniam aer eſt humidus, a quo humido meminit homo autumni ratione cõtrarietatis, quia ſcilicet autumnus ſiccus eſt, hoc quęrens tempus.

Videtur autem uniuerſaliter in omni genere quod medium eſt, uicem principij obtinere. Nam ſi non prius, ſaltem cum ad id quod in meditullio eſt peruenerit, res ueſtigata ſuccurret, aut nũquã præterea, nec aliunde.

Videtur autem uniuerſale principium, et medium omnium. Si enim non prius, cum in hoc uenerit reminiſcetur, aut non adhuc neq; aliunde.

Quale principium illud eſſe debeat. exponit, & dicit ꝙ illud reminiſcendi principium debet eſſe uniuerſale, nã ſic uidetur medium, & principium omnium eorum, quę conſequuntur. Et cauſam reddit, quoniam ſi non prius reminiſcimur ſubaudi alicuius poſteriorum per aliqua alia poſteriora principia, quæ ad illud uniuerſale ſequuntur, cũ quis uenerit in hoc uniuerſale principium omnium, reminiſcet eius, cuius quærit reminiſcentiam. Aut ſubaudi, ſi ad illud uenerit, non adhuc reminiſcitur, non aliũde poterit ſubaudi reminiſci. Quo uero ad uerba attinet, per uniuerſale nõ illud quod de pluribus prædicatur, intelligit, ſed id, a quo conſueuit ad diuerſa moueri, ueluti ſi poſt lac aliquis conſueuit moueri ad album, & ad dulce, & ab albo in aerem, & alia ut dictum eſt. & a dulci ad calidũ digerens, et hinc ad ignem, & ad alia plura cogitata, unde lac erit quaſi uniuerſale principium & medium reminiſcendi.

Verbi gratia, aſcribantur literæ ſeptẽ A C D E F G H, per quas mentis cogitatio itura ſit, Si enim non continuo ubi uentum eſt ad E, meminit, ſimulatq; ad H appulerit, meminiſſe dicetur, nam ab E, in utrãq; partem, & in D & in F diſcurrere poteſt. Quod ſi ex his nullam diſquirat, in C profecta meminerit, ſi D aut C ueſtiget, quemadmodum in G profecta meminerit, ſi G aut F perquirat. Sin minus, in A, & ita ordine perpetuo.

Vt ſi quis intellexerit, in quibus A B C D E F G H. Si enim non in E reminiſcitur, in D meminit, hinc enim, ad ambo motũ eſſe contingit, & in D & in F. Si uero non per horum aliquod quærit, in C ueniens reminiſcetur, ſi per D aut C inquirit, quemadmodum in G ueniens reminiſcetur, ſi per G aut F inquirit. Si autem non, in A. & ſic ſemper.

Exemplum ponit in elementis, & conſtituit ſm Themiſtium literas octo, A B C D E F G H. Harum ſymbola ſunt, Athenæ licium, ædes Platonis, Taleodæ, conuiuiũ Socratis, uapulaſſe a ſocrate fidicula. Vel loco horum accipe octo ſymbola, uidelicet, Scyllam, Cæſarem, Auguſtum, Tyberium, Neronem, Titum, Veſpaſianum, Antoniũ. Fuit enim Scylla quaſi uniuerſale principium tyrannorũ Romanorum. Fuit Cæſar ſecundum uniuerſale principium, et ſic deinde. Quo autem ad literas attinet, animaduerte, ꝙ literas ordinauit Ariſtoteles in græco codice ſm ordinẽ alphabeti græci, nõ intendens ꝙ eo ordine reminiſcentia fieri debeat, quo literę in alphabeto ſunt ordinatę. Tunc dicit, hoc pacto ſupponendo ꝙ aliquis uelit reminiſci ipſius H, & diſcurrat per omnia priora ad H, tũc dicit. Si enim cum ille peruenit in E non reminiſcitur ipſius H, cum deueniet in D, Meminit, hoc eſt reminiſcetur ipſius H, nam ex ipſo E poteſt ad ambo eſſe motus. ſ. in D & in F, & cum in D ueniet, & reminiſcitur ipſius H: non ulterius quærat. Si uero non per horum aliquid quærit H, ſed per D aut C, in C ueniens, reminiſcetur ipſius H, ſi per D aut C inquirit H. Quod ſi per hæc non reminiſcitur ipſius H. ſi per G aut F inquirit H reminiſcetur, cum ueniet in G ipſius H, ſi autem nec per G reminiſcitur ipſi⁹ H, in A cum deueniet, reminiſcetur, & ſic ſemper in alĳs ſimilibus agendum eſt, ſicut enim de uno exemplo eſt, ita in alĳs plurimis dici poteſt. Animaduerte ꝙ in codicib⁹ græcis literę nõ ſic ſcribuntur, & ut ſcribuntur non eſt textus apud me intelligibilis, nec inuenio, quæ Themiſtius dicit, conuenire uerbis græcis eorum librorum, quos ego uidi, ideo ego ſic expoſui ut melius & facilius, quæ ipſe dicit, intelligantur. Fateor tamen locum eſſe difficilem.

Cur autem ab eodem principio interim meminiſſe, queat, interim non queat, cauſa eſt, quod ex eodem principio in multas parteis ire contingat, ueluti ex E, in F, aut in D. Si igitur non per uetera ſimulacra diſcurrat, ad id rapi ſolet quod ſibi familiarius propter conſuetudinem reddidit, iam enim conſuetudo ipſa, in quandam naturam commigrauit.

Eius autem quod eſt ab eodem aliquãdo quidem meminiſſe, aliquando autem non, cauſa eſt, quia contingit ad plura motum eſſe ab eodẽ principio, ut ab ipſo E, in F: aut in D. Si igitur ad per antiquum mouetur, ad conſuetius mouetur, tãquã enim natura, iam conſuetudo eſt.

Soluit problema propter quid eſt quòd aliquando aliquis ab eodem principio reminiſcitur, aliquando autem non reminiſcitur. Reſpondet, & dicit. Eius autem, ꝙ eſt ab eodem principio, aliquando quidem meminiſſe, aliquando autem non, cauſa eſt, quia de conſuetudine eſt eum eſſe motum ad plura ab eodem principio, uerbi cauſa, ut ab ipſo E in F, & in D. Ideo concludit. Si igitur aliquis mouetur per antiquum phantaſma, per quod ſolet moueri poſt principium, ipſe motus antiquo phantaſmate, ad conſuetius mouetur. Eſt enim conſuetudo tanquam altera natura, quare ſubaudiendum. Si aliquis indifferenter conſuetus eſt moueri ab uno principio ad plura, hac ratione fit, ꝙ ſæpe habito principio, non reminiſcitur poſterioris, quoniam de conſuetudine non magis conſueuit moueri ad illud quam ad aliud. Quando ṽo de conſuetudine eſſet conſuetus magis ad unum quam ad aliud moueri, tunc poſt habitum principium facile reminiſcitur ei⁹, ad quod conſueuit poſt principium deuenire. Quo uero ad uerba attinet, aliqui textus habent. { Si igitur non per antiquum } & cum difficultate intelligitur, non tamen legi in græco. Sed ſi uideretur poſſe ſtare, legatur pro arbitrio.

Quapropter quæ frequenter cogitamus, cito reminiſcimur,

nam

nam ut natura unum alterum ſequitur, ita & operatione, quin immo frequens multuſq; uſus, naturam facit.

Vnde quæ ſæpe intelligimus, cito reminiſcimur, ſicut enim natura hoc poſt hoc eſt, ſic & operatione, ipſum ſæpe autem, naturam facit.

Ex his concludit quæ eſt cauſa uelocis reminiſcentiæ aliquando, & dicit. Vnde quæ ſæpe intelligimus, cito reminiſcimur, ſæpe dico alterum poſt alterum, qui enim cõſueuit alterum poſt alterum reminiſci, hic habito principio, facile habere poteſt totam reminiſcẽtiam. Cauſam affert, quoniam ſicut natura rea ita ſunt, ut hoc ſi poſt hoc, ſic & operatione & motu animæ, ut enim poſt ignem natura feruor ſequitur, poſt ſolem ſplendor, ita quædam conſuetudine ſe ſequuntur. Dat cauſam, quoniam ipſum ſæpe uidetur naturam facere, & propterea uerbum autem, cum dicitur ipſam autem ſæpe. Hic cauſam reddit.

Quoniam autem ſicut in naturalibus errata quædam naturæ & fortuita euenire ſolent, adhuc magis in conſuetis, quibus natura non perinde ineſt, peccata quædam intercidunt, hinc ſane fit ut nonnũquam animus huc illuc impellatur, præſertim cũ à certo quodã initio auſpicatus, quouis alio deuius fertur. Propterea cõtingere ſolet, ut cum alicuius nominis meminiſſe uolumus, in alterum conſimile, non in illud, quaſi ſolœciſmum committens incidamus. Ad hunc igitur modum, reminiſci accidit.

Quoniam autem ſicut fiunt in iis quæ ſunt natura, & extra naturam & à fortuna, adhuc magis in iis quæ per conſuetudinem ſunt, quibus natura non ſimiliter ineſt, quare mouetur aliquando & illuc & aliter, præſertim & cum retrahitur illinc iſtac aliquo. Et propter hoc cum opus eſt nomen reminiſci, aſſimile quidem, non autem illud, ſolœcizamus. Reminiſci igitur, hoc accidit modo.

Secundum Themiſtium Ariſto. uult aſſignare cãm ex dictis, cur in reminiſcentia nõnũquã error accidat, & cur qui reminiſcitur, aliquando quodãmodo faciat, ſolœciſmum, & dicit. Quoniam autem, ſicut fiunt in iis, quæ natura ſunt, & monſtra, quæ preter naturam ſunt, & a fortuna nõnũquam quædam proficiſcũtur. Adhuc magis peccata fiunt in iis, quæ per cõſuetudinem ſunt. Dico magis, quoniam his natura non ſimiliter eſt, conſueta enim min⁹ naturalia ſunt, q̃ quæ a natura ſunt. Ideo ſi errores in natura accidunt, & magis in conſuetudine accidere uidẽtur. Ideo concludit quare animua aliquãdo mouetur & illuc & aliter, præſertim cũ retrahitur illinc, quo conſueuit moueri, & mouetur iſtuc aliquo alio motu, quo non conſueuit moueri. Deinde aſſignat cauſam ſolœciſmi in ipſa reminiſcentia, & dicit. Et propter hoc, cum opus eſt nomen reminiſci, utputa iliacuꝫ, aſſimile quidem, nõ autem illud, ſolœciçamus, uidelicet reminiſcentes illum, etiam ſi quis leophanem reminiſci quærit, ſi leoſthenem reminiſcatur, ſolœciçat in reminiſcentia. Tunc epilogat, & dicit. Reminiſci igitur, hoc accidit modo.

Sed enim notitia temporis, ſiue illud certum conſtitutumque habeatur, ſiue incertum & infinitum, quãmaxime neceſſaria exiſtit.

Maxime autem oportet cognoſcere tempus, aut menſura, aut infinite.

Cum egit de ipſo reminiſci ex parte rerum, quas reminiſcimur, & de modo reminiſcendi ex parte illarum, hic agit de modo reminiſcendi ex parte temporis, ſine quo nec memoria, nec reminiſcẽtia fieri poteſt. Et proponit primo quod intendit, & dicit. Maxime autem ad reminiſcendũ oportet cognoſcere tempus, aut menſura, hoc eſt determinate, aut infinite, hoc eſt indeterminate. Dicit Themiſtius, in omni memoria ac reminiſcentia commune eſt adhiberi tempus aut certum aut incertum. Certum quidem ut heri, aut ſuperiorem mẽſem. Incertum uero, ut ſi quod quis reminiſcitur aut meminit, diu ſit, quod audierit, aut nouerit. Nam (ut Themiſtius dicit) niſi concedatur ſciẽtiam temporis ad memoriam ac reminiſcentiam pertinere, neceſſe eſt, ut hoc, quod modo meminiſſe, aut reminiſci dicimur, nec meminiſſe nec reminiſci eſſe uideatur, ſed cognoſcere nunc primum, aut diſcere. Oportet ergo, ut qui meminit, et q reminiſcit, id qđ meminit, aut reminiſcitur, cognoſcat ſe in præterito, aut didiciſſe, aut uidiſſe, aut audiſſe, quę ſine cognitione temporis fieri non poſſunt, aut determinati, aut indeterminati. Diximus enim ſuperius, ꝙ actus memorię ac reminiſcentiæ ſupra tres res quaſi tria obiecta ꝑſe cadit, ſupra rem aliaa appręhenſam, ſupra actum, quo illa res alias appræhenſa fuit, & ſupra tempus determinatũ uel indeterminatum, in quo appręhenſio illa fuit. Niſi enĩ hęc tria quis apprehenderit, nec reminiſci, nec meminiſſe dici põt. Ariſto. proponit hoc, deinde exponit modũ reminiſcendi ex parte temporis.

Eſt autem aliquid, quo, de pluri minoriq; tempore indicamus, conſentaneumq; eſt, ut qui pprã in nobis ſit, quod ſicut magnitudines, ita & tempus internoſcat.

Eſt autem aliquid, quo indicat maius & minus, rationabile autem, ſicut & magnitudines.

Quia accepit nec reminiſci nec meminiſſe poſſe aliquẽ, niſi tempus cognoſcat. Exponit nunc eſſe aliquid in nobis, quo, & tempus cognoſcimus, & dicit. Eſt autem aliquid, quo anima cognoſcit tempus maius, & minus, quẽadmodum aliquid eſt, quo cognoſcit corpora, & magnitudines. Quæ autem ſit iſta uirtus, qua aĩa cognoſcit tempus, ſicut & magnitudines, Themiſti⁹ uult ꝙ ſit ſenſus cõmunis, qui reſidet in corde, ut in proprio ſubiecto. Per ſenſum enim communem nos tempus, & magnitudines, & figuras, & motus cognoſcimus. Vtrum uero per propriã ſpeciem temporis, uel per propriam intentionem, uel ſpectrum, quęſtio animaſtica eſt. Ariſto. enim omnrũ quę cognoſcimus, in hoc libro uoluit eſſe phantaſmata unicuiq; propria, & hoc ſupponat pro intellectu eorũ, quę ipſe dicit. Vtrum uero ita ſit, in libris de aĩa perquiratur.

Porro magnitudines ampliſſimas, et quæ à nobis procul abſunt, intelligere ſolet, non q intelligentia ipſa (græci dianoean uocant) procedat foras atq; ad eas ſeſe applicet, quemadmodũ quidam de uiſu dixerunt (nam etiam ſi non ſirit, ex æquo tamen intelliget) ſed per motum qui proportione quadam illis reſpondeat, habet enim in ſe, motus effigieſq; rebus quas intelligit perſimiles.

Intelligit autem magnas & procul, non extendendo illuc intelligentiam, ſicut uiſum dicunt quidam (etenim cum non ſint, ſimiliter intelliget) ſed proportionali motu, ſunt enim in ipſa, ſimiles figuræ & motus.

Quia dixit in nobis eſſe uirtutem, qua tempus cognoſcimus, quã ſenſum communem eſſe dicit Themi. & manifeſtum eſt, ꝙ intellect⁹ intelligit magnitudines magnas, & paruas, prope & procul mediante ſenſu cõmuni, dicit nunc quõo mediante ſenſu cõi intellectus hęc intelligat, & dicit. Intelligit autẽ anima magnitudines magnas ſubaudi & paruas, & procul, ſubaudi & prope, non extendẽdo illuc, hoc eſt uſq; ad magnitudines intelligentiam, hoc eſt ſenſum cõmunem. Sumpſit enim dianoeam pro ſenſu cõmuni. Nam actio intellectus, cum imaginatione, quę eſt communis ſenſus, coniuncta (ut Themiſtius inquit) dianoea dicitur a gręcis. Non enim anima intelligit magnitudines prope, aut procul per extramiſſionem, ſicut Platonici, & perſpectiui dicunt quidam, uidere extramittendo radios uiſuales ad uiſibilia. Cui⁹ cauſam interponit, quoniã cum magnitudines maiores nõ ſint, intellectus illas intelligit mediante ſenſu communi & imaginatione, & tamen ad illas non extramittitur radius ſenſualis. Intelligimus

enim magnitudinem maiorem quam ſit magnitudo mundi, quæ non eſt, non ergo conſonum eſt animam intelligere illam extendendo ſenſum communem ad illam, ſed anima intelligit proportionali motu, hoc eſt per impreſſionem, quæ proportione quadam illis reſpondet. Sunt enim in ipſa anima omnium rerum, qua cognoſcit aut ſentit, ſimiles figuræ, ſiue ſpecies, & ſimiles motus ipſis reb⁹, quas cognoſcit, aūt ſentit. Quo uero ad uerba attinet, Ariſto. ubiq; omnium, quæ anima cognoſcit, ſiue ſenſu, ſiue intellectu ponit ſimulacra, quæ nunc ſpecies, nunc phantaſmata, nunc figuras, nunc motus appellat. Dicuntur enim motus quo per ipſas anima ad cognoſcendum mouetur dicũtur autem ſimilitudines, quo proportione quadam reſpondēt rebus, quas cognoſcit, de his ſuperius ſatis. Ex his patet, q anima cognoſcit magnitudines magnas, & paruas, procul, & prope, & tempus, & omnia proprijs figuris, ac motibus, qui proportione ſimiles ſunt ipſis rebus apprehēſis. & ſic magnam magnitudinem apprehendit proprio motu ac ſimilitudine, quæ illam repræſentat ſicut eſt, paruam quoq; propria ſpecie ac figura & motu, qui illa repræſentat ſicut eſt. Magnitudinem diſtantem procul apprehēdit motu, ꝓprio qui illā repræſentat ſicut eſt, et ſicut diſtat, & ſic de omnibus, quæ aīa cognoſcit. Quæ uidētur fortaſſe miratu digna, cum iuniores non omnium ponant ſpecies, niſi per ſe ſenſibilium. Auet autem in intellectu ſpecies non ponit. At Ariſto. hic uult unicuiq; rei, quę appræhenditur, in anima reſpōdere motum proprium, qui illam repræſentat, ſicut eſt, ac ſicut intelligitur, aut ſentitur, & ſic omnium ponit proprios motus, ac impræſſiones, de quibus pulchrum eſſet uidere, uerum de his hactenus, fortaſſe poſtea, ut l in libro de ſenſu.

De ſpēbus intelligibilibus & cognoſcibilibus.

Quo igitur differat, cum maiores intelligit? An quod & minores intelligat? quæcũque enim ambiuntur interioraq; ſunt, minora ſunt, & eis, quæ continent & extima ſunt, proportione quadam reſpondent.

Quo igitur differet, cum maiores intelligit? An quia illas intelligit quæ minores? omnia enim quæ intra, minora, & proportionaliter & quæ extra.

Sed circa hęc, quæ dicta ſunt, mouet quęſtionem, nam ſi anima intelligit maiores magnitudines & minores per ſpecies & motus, qui ſunt in anima, cũ illę ſpecies ſint minores, immo fortaſſe indiuiſibiles, omnia intelligeret per æqualia, & ſic non uidetur differre quo maiores, & quo minores intelligit, unde dicit. Si igitur oīa intelligit aīa ꝑ ſimulacra, & motus, cum illi ſint minores rebus, quas intelligit, immo indiuiſibiles, quo igitur differet anima cum magnitudines maiores intelligit, & ſubaudi, quo intelligit minores? quaſi dicat, uidetur q per nihil, cum ſpecies ī anima omnes ſint rebus minores, & æquales. Reſpondet & cōcedit q anima omnia intelligit per ſpecies, quę ſunt minores rebus, immo omnes æquales, uerum differũt, quo proportione ad res differunt, unde dicit. An quia illas. ſ. maiores intelligit ſubaudi per figuras, quæ minores ſunt rebus, quas intelligit. Et etiam magnitudines minores intelligit per figuras, quæ minores ſunt rebus. Et cauſa eſt, quoniam omnia quæ ſunt intra animam minora ſunt rebus, quæ ſunt extra animam, immo oēa figuræ ſunt ęquales, quæ in anima ſunt Verum differēter illas intelligit, qa figurę quæ in aīs ſunt proportionabiliter ſunt & his, quæ ſunt extra. Videmus enim figurā Cæſaris in metallo ęqualem eſſe figuræ Traiani in metallo, utraq; enim in ęquali metallo deſcriptæ ſunt, tamen diuerſa repræſentant, quoniam diuerſa proportione reſpondent ſuis repræſentatis. Sic licet omnes figuræ, quæ in anima ſunt ſint minores rebus, quarum ſunt (quia ſunt in ſubiecto minimo, & indiuiſibili) quia tamen proportione reſpondent rebus, quarum ſunt, ideo anima differenter maiores & minores magnitudines intelligit.

Atq; fortaſſe qualis proportio inter ſimulacra ipſa, ſed adiuncto tempore, capi poteſt, talis et in ipſis quoq; interuallis diſtantijſq; reperiatur.

Eſt autem forte ſicut & ſpeciebus proportionale accipere, ſed in ipſo ſic & diſtantijs.

Obiter oſtendit, q qualis modus notionibus & rebus accommodatur, conſimili proportione diſtantijs, quæ in tempore peragrantur, accommodādus eſt, unde dicit. Eſt autem forte ſicut & ſpeciebus, quæ in anima ſunt, proportionale accipere. ſed in ipſo tempore, ſic & in diſtantijs, quaſi dicat, ſic quoq; in diſtantijs, quę peragrātur tempore, ut enim in anima notiōes rebus proportione reſpōdēt, ſic diſtantiæ quæ in tempore peragrantur, proportione inuicē reſpondent, quoniam minor reſpondet maiori.

Nam qui lineas A B & B E confecit, lineas A C & C D cõfeciſſe uidetur, quando hæ, cum illis proportionis nexu iunctæ ſunt. Sed cur potius lineas A C & C D, quā lineas A F & F G? An ſicut refertur linea A C ad A B: ita linea K H ad lineā K M? Qui ergo lineam K M tranſegit, ſimul lineam K H tranſegerit oportet. Si uero intellexiſſe uelit lineas A F & F G, lineas quidem A B & B E ſimiliter intelligit, at ē regione lineæ K M, lineam K L. nam hæc ad illam ita ſeſe habet, ut lineam F A ad lineam B A ſe habere uidemus.

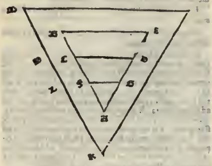
Sicut igitur, ſi ſecundum A B, B E, mouetur, facit A C, C D proportionale enim eſt: A C & C D. Quid ergo magis C D, quam F G facit? An ſicut A C ad A B ſe habet, ſic K H ad K M ſe habet? Secũdum has igitur ſimul mouetur. Si uero A F, F G, uelit intelligere, eam quidem quæ A B, B E, ſimiliter intelliget, ſed pro K M, K L intelliget, hæ enim ſe habent, ſicut F A ad B A.

Per exemplum oſtendit q cum peragratur minor diſtātia in aliquo tempore peragraſ proportionabiliter maior in eodem tpe. Ad cuius euidentiam deſcribantur duo triāguli, & minor intra maiorem, deſignatis per lřas, ut uides ꝑ deſcriptionem. Tũc patet, q qui peragrat latus minoris ſcilicet A B eodem tpe peragrat latus maioris. ſ. K M. & qui peragrat latus B E, eodem tempore peragrat minus, uidelicet, C D, & qui peragrat A C latus min⁹, peragrat K H latus maioris triāguli & tota cauſa eſt, nō qa diſtantiæ ſint equales, ſed qa proportionales, ut patet ſexto Euclidis. Ariſto. tñ hęc obſcure protulit, quæ reuera in ſe clara ſunt, unde dicit Sicut igitur ſi ſm A B latus, aliquis mouetur, & idem uel alius moueaſ ſm B E, ille qui mouetur ab A in B facit A C, & qui mouetur ab ipſo B in E facit C D, quoniam per ſextum Euclidis ac linea, & C D proportionales ſunt. Textus eſt ſuſpenſiuus uſq; ibi { Scđm has igitur. } Eſt enim ſupplendum ut uidebitur, q ſic, qui peragrat A C proportionabiliter eodē tpe peragrat diſtātiam K H uerum antequam terminet ſuſpenſionem, cōtra exemplum poſitum ab ipſo dubitat, & dicit. Quid ergo magis C D facit ille, q peragrat B E, quā F G, qui enim peragrat B E, eodem tempore peragrat C D, & F G. quęrit ergo cur in exemplo, potius unum quam alterum peragratum eſſe accepimus. Reſpōdet & dicit, hoc eſſe factũ, ut accipiamus correſpondentiam in latere maioris trianguli continentis. unde dicit. An ſicut A C ad A B ſe habet, ſic K H ad K M ſe habet, & propterea accepimus in peragratione ex B in E, C D peragratũ eſſe quā F G. quoniā A C correſpondet ipſi K H, tunc terminat ſuſpenſionem, & dicit. Secundum has igitur ſimul mouetur, qui enim peragrat A C, eodem tempore proportionabiliter peragrat K H, quoniam proportione ſibijnuicem correſpōdent. Dicit tamen q ſi quis uelit intelligere eũ qui peragrauit A B peragraſſe A F, & eũ qui peragrauit B E, peragraſſe F G, intelligat ut dictum eſt, q A F peragrat, cum peragrat A B, & F G, cum peragrat B E, & tunc pro K M peragrato ſumat eſſe peragratum K L, nam hæc ſe habent inter ſe

ſicut

ſicut F A ad B A, & ſic poterimus dicere, ꝙ qui peragrat A F, eodem tẽpore, peragrat K L. Patet ergo ꝙ ſicut notiones rebus accommodãtur non æqualitate, ſed proportione, ſic diſtãtiæ quę eodẽ tempore peragrãtur, maiores & minores proportione reſpondent ſibi inuicem.

Deſcriptio triangulorum.

Quando igitur negocium, & tempus ſimul animum inuadunt excitantq;, tum meminiſſe ſolet.

Cum igitur ſimul rei fit motus & temporis, tunc memoria agit.

Nunc ex dictis concludit modum reminiſcendi ex parte temporis, & dicit. Cum igitur mot⁹ rei, hoc eſt impreſſio rei, ſimul fit cum impreſſione temporis, tunc memoria agit, hoc eſt tunc memoria eſt in actu, & perfecta, et uera. Similirationeintelligendum eſt de reminiſcẽtia, qui enim reminiſcitur, rem & tẽpus reminiſci oportet, unde (ut Themiſtius inquit) qui recordantur aut reminiſcuntur, ad eorum intelligentiam, quæ recordantur atq; reminiſcuntur, ſuũ tempus adiungere ſolent.

Quod ſi ſe coniungere utrũq; putet, non tamen coniungat, ſe meminiſſe autumat, nihil enim obſtat, quin fallatur aliquis, & ſe meminiſſe cum non meminit, patet.

Si autem putet, non faciens, putat meminiſſe, nihil enim prohibet falli aliquem, & ſibi uideri meminiſſe, cum nõ meminit.

Poſtquam Ariſto declarauit, ad memoriam & ad reminiſcentiam eſſe tempus neceſſarium, hic oſtẽdit, quot modis falluntur, qui meminerunt, & reminiſcuntur. Primus ergo modus eſt, quando alicui occurrit mot⁹ temporis, et non motus rei, poſſibile enim eſt alicui occurrere tempus præteritum, & non rem, ſed loco illius alia res occurrit, ut loco Socratis occurrat imago Socratis. Iſte enĩ erat ĩ imagine rei, non autem in tempore, unde dicit. Si autẽ putet, ſubaudi reminiſci rem, non faciens, ſed tempus reminiſciẽs & loco rei aliam rem, hic putat meminiſſe, nihil enim prohibet falli aliquem, ut ſi fallatur in re, & nõ in tempore, & ſibi uideri meminiſſe, cum non meminit.

Quanquam fieri non poteſt, ut qui meminit, ſe meminiſſe nõ aduertat ſed id cum lateat, nam meminiſſe, idipſum eſt. At ſi negocium abſq; tempore, aut contra tempus abſq; negocio, iacentem animum extimularit, haudquaquam meminit.

Agentem autem memoria, non putare ſed latere dum meminit, non eſt, hoc enim erat ipſum meminiſſe. Sed ſi is qui rei, fiat ſine eo qui tẽporis, aut hic ſine illo, non meminit.

Secundo aliquis decipitur, ut cum rem reminiſcitur, nõ autem tempus, hic enim reminiſcitur, ſed non putat reminiſci, quoniam rem meminit, tempus non meminit, unde dicit. Agentem autem memoria, hoc reminiſci rem, nõ putare autem ſe rem reminiſci, ſed latere dum meminit, non eſt reperibile, non enim fieri poteſt, ut aliquis rem meminit, et tempus non, & dicatur meminiſſe, licet enim reuera meminit, non tamen dicitur meminiſſe, niſi tempus meminerit. Propterea dicit, ſed ſi is motus qui rei eſt fiat ſine eo motu, qui temporis eſt, aut qui temporis ſine illo qui rei eſt, hic non meminit. Dicit Themiſtius, ꝙ morbo aut motione accidit, ut aliquis non meminiſſe ſe animaduertat, qui rem meminit. Quod quidẽ morbo hoc fieri poſſit, nemo eſt, qui dubitat. Motione uero, quoniam ſæpe accidit, ut aliquis occupatus impenſius aliquibus rebus, motu obiter occurrente id occurrat, quod alias cognouit, oblitus tamen temporis propter occupationem, dicit ſe nunquam hoc cognouiſſe. Sæpe enim credo noua ſcribere, quæ decies ſcripſi, & hu⁹ rei cauſa eſt, quoniam rei eſt cognitio, non temporis.

Cæterum tempus illud, duplex eſt, nam interdum quis certũ tempus non adhibet, at cum ſe feciſſe non pridie ſed aliquando, meminit interdum, etiam adhibet. Verum meminiſſe dicitur, etiam ſi certum tempus minime adhibeat, nam uulgo dici ſolet, equidem memini factum, ſed quando non memini, cum de tempore facti non conſtat.

Qui uero eſt temporis, duplex eſt: aliquando enim menſura non meminit ipſum, ut ꝗ tertia die, ꝗ tamen aliquando fecit, aliquando autem, & menſura. Sed meminit, quãuis non menſura: conſueuerunt enim dicere, quod meminerunt quidem, quando tamen neſciunt, cum ipſius quando non cognoſcũt quantitatem metro.

Oſtendit nunc diuerſum reminiſcendi modum ex parte temporis, & dicit. Motus uero qui temporis eſt duplex eſt. Aliquando enim menſura quis non meminit ipſum tẽpus, recordatur enim tempus, non tamen ſub certa menſura, utputa ꝙ tertia die fecerit, cum tamen aliquando tertia fecerit reuera. Et hic eſt unus modus reminiſcendi, deinde exponit ſecundum, & dicit. Aliquando aũt & tempus meminit menſura, ſed meminit quãuis non menſura, hoc eſt aliquando meminit tempus ſub mẽſura ſcilicet qa in tempore præterito, non tamen certa menſura. Probat aũt hoc ex uſu loquentium, & dicit. Conſueuerunt enim homines dicere, ꝙ meminerunt quidem alicuius rei ut prętęritę, quã tamen: neſciunt, neſciunt enim quando fuerit, cum ipſius quando hoc eſt ipſius temporis quantitatẽ metro ac menſura determinata non cognoſcunt, hoc modo (ut Themiſtius dicit) uiuunt qui ſe cauſis ſubſignãt, cum ĳs de tempore facti non conſtat. Hactenus de differentia modorũ reminiſcendi ex parte temporis.

Quibus præcipua ineſt memoria, non eiſdem & reminiſcentiam ineſſe eximiam, diximus ſupra. Diſtat uero memoria à reminiſcentia: non ſolum ratione temporis, ſed in eo quoq; quod & complures aliæ animantes memoria participant, reminiſcẽtia nulli ex omnium animalium numero quorum natura comperta exploratáq; habeatur, præterquã homini: cõceſſa ſit.

Quod igitur non ĳdẽ ſunt memoratiui & reminiſcitiui, in prioribus dictum eſt. Differt autem ipſum meminiſſe ab ipſo reminiſci: non ſolum ſecũdum tempus, ſed ꝗ ipſo qdem meminiſſe & aliorũ animalium participant multa, ipſo autem reminiſci nullũ ut ita dicam quæ cognoſcũtur animaliũ; niſi homo.

Dictum eſt ſuperius, ꝙ memoria & reminiſcentia quando eidem ſubiecto generi competunt, differũt aptitudine, quoniam bene reminiſcentes, communiter, male memorari conſueuerunt. Amplius & tempore, quoniam memoria ſemper tempore reminiſcentiam præcedit, non enim quis reminiſci poteſt niſi ex eis, quorum habet memoriam. At nunc dat tertiam differentiam, ꝙ reminiſcentia ſub hoib⁹

conceſſa ſit, memoria multis alijs animalibus, unde dicit. Quod igitur non ijdem ſunt memoratiui, & reminiſcitiui, in prioribus dictum eſt propter duas differentias, nunc ad dit tertiam ex parte ſubiecti, & dicit. Differt autem ipſum meminiſſe ab ipſo reminiſci non ſolum ſm tempus, ſubaudi & aptitudinem, ſed q ipſo quidem meminiſſe, & aliorum animalium participant multa, ipſum autem reminiſci nullum, ut ita dicam, animalium eorum quæ cognoſcunt, & ad notitiam noſtram uenerunt, niſi homo. Dicit autem hoc, quoniam quidam poſuerunt quædam animalia ultra hominem etiam reminiſcentia, uerum ipſe non nouit, quæ iſta ſint. Sed dices pygmeus reminiſcitur, ut dicit Ariſto. libro de animalibus. Signum autem quia pygmei parant bellum contra grues, quæ ueniunt ad eorum campos deſtruentes cibos eorum. Non autem pararent, niſi reminiſcerentur. Præterea pygmei ſunt logiſtici, & dianoetici ut ſecundo de anima declarauimus, ergo reminiſcuntur. Vno modo poteſt dici, q Ariſtoteles appellatione hominis, intellexit pygmeos, aliquando enim illos homines appellauit. Vel dicendum q Ariſto. per reminiſcentiam intelligit perfectam reminiſcentiam, quæ non ſolum eſt particularium, ſed uniuerſalium apprehenſionum, & hanc ſolus homo habet.

Cauſa cur ita, eſt, q reminiſcentia ueluti ſyllogiſmus quidam, id eſt ratiocinatio, exiſtit, nam qui reminiſcitur, q prius audierit, uiderit, aut quippiam id genus fecerit, ratiocinari aſſolet.

Cauſa autem, quia ipſum reminiſci, eſt ut ſyllogiſmus quidam, q enim prius aut uidit, aut audiuit, aut aliquid huiuſmodi paſſus fuit, ſyllogizat reminiſcens.

Quod reminiſcentia ſit ſolius hominis, probat dupliciter. Primo quidem, qm̃ reminiſcentia eſt, ut quidam ſyllogiſmus, quatenus in ea ab aliquibus prius notis deuenimus ad ignota, modo ſyllogizare proprium hominis eſt, unde dicit. Cauſa autẽ, quia ipſum reminiſci eſt ut ſyllogiſmus quidam, quod oſtendit (& inquit) quod enim prius aut uidit, aut audiuit, aut aliquid huiuſmodi paſſus fuit per interiores ſenſus aut intellectũ, ſyllogizat reminiſcens, qm̃ procedit ab uno ad alterum, uelut ſyllogizans.

Item, quaſi diſquiſitio quædam, diſquiſitionem uero ijs ſolis natura tribuit, quibus conſultandi deliberandiq; ratio competit, etenim conſultatio ſiue deliberatio, ratiocinatio quædã eſt.

Et eſt ut inquiſitio quædam, hoc autem quibus & deliberatiuum ineſt, natura ſolum accidit, etenim ipſum deliberare, ſyllogiſmus quidam eſt.

Hoc idem probat, quoniam reminiſcentia eſt quædam inquiſitio deliberatiua quæ non ineſt niſi hominibus, quibus ineſt deliberatio, & dicit. Et eſt, ut inquiſitio quædã; hoc autem. ſ. inquiſitio ineſt his, quibus & deliberatiuum natura ineſt, ac accidit. Reducit autem hanc rationem ad primam, & dicit. Etenim ipſum deliberare ſyllogiſmꝰ quidam eſt, tunc completur ratio, cum nulli aliorum animalium inſit ſyllogiſmus. Fit ut nullum niſi homo reminiſcẽtię ſit particeps. Hic Themiſtius plane dicit q reminiſcẽ

De uirtute reminiſcendi Cap. 2. tia operatio ſit intellectus, quoniam (ut loquit) alia uirtꝰ quam intellectus cogitare, & conſultare poteſt, ſola autẽ mens ac intellectus reminiſcitur, hoc idem ſuperius dixit, Verum de his poſtea.

Porro affectionem ipſam corporalem eſſe, & reminiſcentiã diſquiſitionem in tali uiſo, inditium eſt, q nonnulli obturbari ſolent. & cum reminiſci non poſſunt.

Quod autem corporeum quiddam paſſio, & reminiſcentia inquiſitio in tali phantaſmate, ſignum turbari quoſdam cũ non poſſunt reminiſci.

Vt mihi uidetur, oſtendit, q licet reminiſcentia ſit actꝰ intellectus, tamen non eſt ſine organo corporeo, qm̃ non eſt ſine motu de uno phantaſmate ad aliud, modo hic motus phãtaſmatum non poteſt eſſe ſine ſenſu cõmuni phantaſiante illa, quemadmodum nec intelligere eſt ſine phantaſmate, & ſic exponit Themiſtius, unde dicit. Quod autẽ corporeum quiddam ſit ea paſſio, quæ dicitur reminiſcẽtia, ſignum eſt diligens inquiſitio, quæ ſit in tali phantaſmate, unde lege ſic. Q. aũt & reminiſcẽtia ſit paſſio, quæ eſt quid corporeũ, & inquiſitio in tali phantaſmate, ſignũ eſt turbari quoſdam, cũ non poſſunt reminiſci, turbantur dico, qm̃ quadam inquietudine pręmuntur.

Et cum cogitationem reprimunt conanturque non ultra reminiſci.

Et ualde cohibentes intelligentiam & non amplius conantes reminiſci, nihil minus.

Secundum ſignum ponit. ex eo, q reminiſcentes ualde cohibent intelligentiam, tam ſi conantur reminiſci, q̃ etiã ſi non conantur reminiſci, dato enim q ceſſarunt a labore reminiſcendi, adhuc intelligentia manet cohibita ac preſſa, ut docet experientia, unde dicit. Et qui cõnantur reminiſci, ſunt ualde cohibentes, ac reprimentes intelligentiam ad phantaſmata, & etiam non amplius conantes reminiſci, nihil minus etiam intelligentiam reprimunt, qm̃ non te ſtat quieta. Vel legantur hæc uerba continuando ipſa ad præcedentia hoc pacto. Et ſignum eſt & qui reminiſci conantur, eſſe cohibentes ualde intelligentiã ad phantaſmata, & nõ amplius conãtes reminiſci, nihil minus cohibẽt intelligẽtiã adhuc uelint nolint ad phantaſmata.

Et potiſſimum quos atra bilis exercet, hos. n. maxime phantaſmata mouent.

Et maxime melancholicos, hos enim phantaſmata mouent maxime.

Hic ponitur tertium ſignum ſumptũ ab ipſis qui ſunt complexionis melancholicæ, hi enim in reminiſcendo ualde turbantur, quoniam hi maxime phantaſmatibus premuntur, & lege ſic. Signum eſt etiam maxime turbari melancholicos. quoniam hos phantaſmata mouẽt maxime. Hoc autem non fieret niſi reminiſcentia eſſet non phãtaſmate. Themiſtius hęc oſtendit perpulchre, quomodo reminiſcentia non ſit ſine imaginatione per exemplum. Dicit enim quemadmodum qui librum uult legere, uertit ſe ad ea, quæ in libro ſunt ſcripta, ita de reminiſcentia, & intelligentia iudicandum eſt, nã intelligentia cõparatur legenti: cor, libro: phantaſmata literis, non ergo eſt reminiſcentia ſine ſenſu.

Cauſa uero cur reminiſcentia in poteſtate eorum non ſit, eſt: quod ſicut qui iaculatur emiſſum telum non ultra ſiſtere poteſt, ita qui reminiſci & ueſtigare aliquid contendit, neſcio quid corporeum mouet cui affectio hæc conſignatur.

Cauſa autem eius q nõ in ipſis eſt reminiſci, quia ſicut proijcientibus non amplius in ipſis ſiſtere, ſic & reminiſcens & inueſtigãs, corporale aliquid mouet in quo paſſio eſt.

Ex hoc declarat ſolutionẽ cuiuſdam quæſiti. ſ. propter quid reminiſci non ſit in poteſtate noſtra, & operationes intellectiuæ, quæ ſunt ſine organo corporeo, ſunt in poteſtate noſtra, qui enim incipit reminiſci non amplius in poteſtate eius eſt ceſſare a reminiſcentia, ueluti qui incipit iraſci nõ illico eſt in poteſtate ſua ceſſare ab ira, quoniã ſunt operationes corporeę, uel cum motibus corporeis maxime coniunctæ, unde dicit. Cauſa autem eius, q ipſum reminiſci non ſit in nobiſipſis & ad uoluntatem conſtitutũ, poſtquã cœpimus reminiſci, eſt qm̃ ſicut non amplius in ipſis proijcientibus eſt ſiſtere telum emiſſum, ſic & reminiſcens, & inueſtigans mouet aliquid corporale ſcilicet mouet phantaſma corporale, in quo reminiſcentia eſt. Quare ſicut telum emiſſum non eſt amplius in poteſtate proijciẽtis, donec durat motus, ſic phãtaſma motum ab ipſo reminiſcente poſtquam motum eſt, non eſt amplius in poteſtate eius, donec ceſſet a motu. Quo uero ad uerba attinet, Ari-

ſtotelea

ſtoteles qui illud corpale poteſt intelligere cor quod eſt corporale organum in quo eſt paſſio, uel motus phantaſticus, uel intelligere pōt phantaſma, in quo eſt ipſa reminiſcentia, ueluti intelligibilia in phantaſmatibus.

Maxime autem adagitari ſolent, quibus humoris copia circa ſenſariam ſedem redundat, non enim facile tranquillatur motus ſemel inito, quouſq; id quod quæritur occurrat, & motio ipſa recto inceſſu procedens ad metam uſq; perueniat.

Maxime autem turbantur, quibus humiditas fuerit exiſtēs circa locum ſenſitiuum, non enim facile pauſat mota, quouſque accedat quod quæritur, & recte procedat motus.

Cum cauſam aſſignaſſet, propter quā poſtquā cœpit quis reminiſci, non eſt in poteſtate eius quieſcere, oſtendit in quibus maxime accidat, ut poſtquam cœperunt reminiſci, non ſit in eorum poteſtate ceſſare, & eos eſſe, in quibus humiditas fuerit exiſtēs circa locum ſenſitiuum, in quo loco phantaſmata ſunt, unde dicit. Maxime aūt turbantur, & non ceſſat a motu reminiſcentiæ, quibus humiditas fuerit exiſtens circa locum ſenſitiuum, in quo phantaſmata conſtituuntur. Cauſam affert, & dicit. Non enim humiditas illa, in qua erant phantaſmata poſtquam mota eſt, facile pauſat, & ſic nec phantaſmata facile ceſſant a motu, poſtquam cœperunt moueri motu humiditatis, donec accedat, quod quæritur, & motus recte procedat ad metā, ad q̄ cū peruenit, ipſe ſiſtatur.

Quamobrem & metus & iræ ſimulatq; commotæ ſunt, ſedari quālibet repugnantibus illis, non poſſunt, ſed eodem contranituntur.

Vnde & iræ & timores cum commoti fuerint, contramouētibus iterum his nō ſedantur, ſed ad idem cōtramouent.

Quod dixerat, declarat per ſimile, & primo ex paſſionibus, & dicit. Vnde & iræ, & timores cum cōmoti fuerint, etiam nobis iterum contramouentibus contraq; nitētibus his, non ſedātur, ſed illę paſſiones ad idem ad quod cœperunt tendere, contramouent nos, eodem modo poſtq̄ quis cœpit reminiſci, dato ꝙ uelit deſiſtere, motum ſedare non poteſt.

Atq; perinde euenit, atq; ijs qui paulo concitatius ualidiuſque nomina aliquot orationem uere conſuere, aut cantionem aliquam emodulati ſunt, nam ubi ceſſarunt, iterum, etiam inuitis, canere ac loqui ſubit.

Et ſimilis eſt hæc paſſio, nominibus & melodijs & orationibus, cum per os fit aliquod ipſorum uehementer, pauſantibus enim & nō uolētibus, ſuperuenit iterum cātare, aut dicere.

Secundum ſimile eſt ex quibuſdam actionibus noſtris ſumptum, & dicit. Et ſimilis eſt hæc paſſio quæ reminiſcentia dicitur, nominibus, & melodijs hoc eſt cantilenis, & orationibus proſaicis, uel carminibus, cū p os fit aliquod ipſorum uehementer prolatum. Nam pauſantibus & nō uolentibus illa nomina proferre, aut cantilenas cātare, aut orationem dicere, ſuperuenit inuitis iterum cantilenas cantare, aut orationem dicere, aut nomina proferre, ut quilibet experitur. Et cauſa eſt, ut Themiſtius innuit, uox impetuoſe mota, quæ non facile ceſſat. Sed dubitatur quoniā Ariſtoteles libro ſecundo rhetoricorum uoluit paſſiones noſtras eſſe redactas ad uoluntatem nrām, ſed uoluntas noſtra eſt libera, ergo omnes iſtæ actiones ſunt in poteſtate noſtra. Præterea cum has actiones agimus, uel eas agimus uolentes, uel non uolentes. Non eſt dicendum quod eas agimus non uolentes, quoniam non puniremur, uel non agremur. Si uolentes, ergo ſunt in poteſtate noſtra, hæc quæſtio fuit diſputata tertio de anima. Breuibus tamen dico, quòd uoluntas eſt formaliter libertas contradictionis ſecundum Ariſtotelem ubique, ut nunc ſuppono, non tamen eſt formaliter libertas indifferentię, quoniam ad aliquos actus non eſt æque differens, licet ad omnes

Vtrū paſſiones ſint in poteſtate noſtra.

ſic contradictorie ſe habens. Tunc dico, ꝙ omnes motus animales & rationales tam ante quā cœperint, quā poſtquam cœperint, ſunt liberi libertate contradictionis, et ſic iratus libertate contradictionis poteſt ceſſare ab ira, ut argumenta cogunt, quoniam uolens iraſcitur, modo uoluntas eſt formaliter contradictionis libertas, ergo libere libertate contradictionis iraſcitur. Secundo dico, ꝙ paſſiones poſtquam cœperunt, & in primo motu, non ſunt in poteſtate noſtra probatur, quoniam uoluntas ad illas nō eſt libera libertate indifferentiæ, propendet enim ad illas ob impetum inchoatum, ut Ariſtoteles dicit, & quoniam nō eſt uoluntas libera ad illas libertate indifferentię, ideo nō imputantur nobis, & hoc eſt quod dicitur, ꝙ primi mot⁹ non ſunt in poteſtate nrā. Verum animaduerte, ꝙ iſti primi motus non ſunt in omnib⁹ ęquales. In aliquibus enim citius, in aliquibus tardius ſedantur, propter diuerſitatem naturæ. Per hæc patet ad argumenta.

Cæterum illi quibus ſuperiora proportione reliqui corporis ſunt uaſta, quiq; forma pumilionis degenerant, minus memoria ualent, quam qui contrario ſunt habitu, q. ipſa ſentiendi uis pondere grauiore opprimatur, quodque nec initio inhærere ac deſiſtere formæ rerum poſſint, ſed diſſiliant, nec cum reminiſci uolunt, recto itinere ſequantur reddanturq;. Sane impendio pueri & admodum ſenes, immemores ſunt, propter motum quem ſuſtinēt, nam hi, ualde minuuntur, illi uero, magnum ſubeunt incrementum, adde etiam, q. uſq; ad ætatem prouectam, ſimiles nanis ſunt.

Sunt autem & ſuperiora maiora habentes, & nani, peius memoratiui quam contrarij, propterea q. grauitatem multam habēt in ſenſitiuo: & quia neq; à principio motus poſſunt immanere ſed diſſoluuntur, neq; in reminiſcendo facile recte procedunt. Penitus autem iuuenes, & multum ſenes, immemores ſunt, propter motum, hi enim, in decremento, illi uero, in augmento multo ſunt, amplius autem pueri, & nanoſi ſunt uſq; ad longam ætatem.

Secundū Themiſtium Ariſtoteles quaſi ex dictis uult aſſignare cauſam quare pumiliones pueri, & ſenes immemores ſint & male reminiſcitiui, & dicit: Præterea, & ſuperiora habentes maiora, ſiue pueri, ſiue nani, ſiue ſenes, ſiue iuuenes ſint, & pumiliones, qui græce nani dicuntur, peius memoratiui, hoc eſt peius reminiſcitiui & magis immemores ſunt, quam illi, qui ſunt his contrario modo diſpoſiti probat, & dicit. Propterea ꝙ grauitatem multam habēt in ſenſitiuo, hoc eſt in ſenſorio quod eſt cerebrum. Cerebrum enim non eſt ſubiectum ſenſuum, ſed organum congregationis omnium phantaſmatum. Organum uero in quo ſenſatio perficitur, eſt cor, ut libro de ſomno patebit, & quia multum habent grauitatem in cerebro, imagines nō poſſunt in eo imprimi. In tam enim obeſa, & craſſa materia deſignari, aut exprimi formæ rerum non poſſunt. Cerebrum enim grauatum multitudine materiæ, nō facile recipit. Præterea dato quòd aliquæ imprimantur, & in ea motus fiant a principio, non poſſunt diu immanere, ac ſiſtere, ſed diſſoluuntur propter humorum confuſionem. Ad hæc dato quòd aliquæ diu permaneant, in reminiſcendo non facile recte procedunt, quoniam non poſſunt regulare motum tantæ materiæ, nec ordinate tantam humorum confuſionem. Et propter eaſdem cauſas penitus iuuenes, hoc eſt pueri, in quibus augmentum maxime uiget, & multum ſenes immemores ſunt, & male reminiſcitiui, & cauſa eſt propter motum humorum, ut diximus. Hi enim ſcilicet decrepiti in decremento, illi uero, in augmento multo ſunt. Addit quòd hęc ratio in pueris eſſe poteſt, quæ in pumilionibus, quoniam pueri uſque ad longam ætatem, ſcilicet uſque ad ætatem prouectam, ſunt ſimi-

les nanis, inquantum habent ſuperiora maiora, ſicut nani. Patet igitur quas ob cauſas pomiliones, pueri & decrepiti, & quicunq; habent ſuperiora maiora, ſint immemores maleq; reminiſcentes. Qua ratione patet non omnes qui male meminerunt, bene reminiſcantur. Falſi enim in his omnibus, ut patet.

Ergo quid ſit memoria, quid meminiſſe, qua facultate animalia meminerint, item quid reminiſcẽtia quid reminiſci, quemadmodum fiat & quam ob cãm, dictũ eſt.

De memoria igitur & ipſo meminiſſe, quæ ſit natura ipſorum, & qua earum quæ ſunt animæ meminerint animalia, & de ipſo reminiſci quid ſit, & quomodo fiat, & propter quã cauſam, dictum eſt.

Epilogat, & dicit. De memoria igitur & ipſo meminiſſe, quæ ſit natura idest definitio ipſorum, & qua parte earum partium, quæ ſunt animæ, meminerint animalia ſcilicet communi ſenſu, & de ipſo reminiſci quid ſit, & quo modo fiat, & propter quam cauſam, dictum eſt. Sed ex

De reminiſcentia q̃ſtio.

his, quæ Ariſtoteles dicit, nõ ſatis habemus exploratum, cuius ipſum reminiſci actus, utrum ſit act⁹ intellectus, an ſenſus, & ſi actus ſenſus, cuius ſenſus. Ex his enim quæ Themiſtius dixit in hoc libro, uidetur quòd reminiſcẽtia ſit actus mentis, ac intellectus. Ex his uero, quæ Ariſtoteles dixit, uidetur quòd ſit actus ſenſitiuus, quoniã Ariſtoteles uelle uidetur reminiſcentiam eſſe actionem corpoream, non tamen expreſſit cuius ſenſus actus ſit. Candauenſis in hoc loco ſimpliciter uoluit reminiſcentiam eſſe actum ſenſitiuũ, tum quia eſt circa ſingularia tũ etiã, quoniam cum cœpit, non ceſſat, quod eſſe non poteſt, niſi quia eſt motus ſenſitiuus corporeus. Prǽterea act⁹ iſte impeditur a re corporea, ergo eſt corpore⁹. Propter hęc tenet, ꝙ ſit actus uirtutis cogitatiuæ, quam græci dianoeam uocant,

Cap 4.

ut Themiſtius expoſuit ſuperius. Sed dubitatur, contra hanc opinionem, primo quia Ariſtoteles in his libris non poſuit niſi ſenſum communem, quem nunc phantaſiam, nunc primum ſenſitiuum appellat, & in corde Ampl⁹ poſuit quandam uirtutem in cerebro, in qua ſeruantur, & cõgregantur phantaſmata, quam non ſenſum uocat, quoniã non cognoſcit, aut ſentit, ſed ſeruat appręhenſa ipſa, ergo per ea, quę Ariſtoteles in his libris dixit, reminiſcentia nõ poteſt eſſe actus cogitatiuæ, niſi cogitatiuã uelit eſſe communem ſenſum, quod non aſſerit Auerroes, quem ipſe ſequitur. Præterea reminiſcentia uidetur actus intellectus, reminiſcimur enim actum, & intellectionum, quarum reminiſcentia non poteſt eſſe in ſenſu, ideo res hæc dubia eſt. Expoſitor in commentarijs ſuis aſſerit reminiſcentiam eſſe actum corporeum, non quidem intellectus, ſed actũ uirtutis ſenſitiuæ, quæ in homine eſt nobilior quam in cæteris animalibus propter coniunctionem, quã habet ad intellectum. Dicendum igitur ꝙ ueluti memoria non eſt uirtus intellectiua, ſed ſenſitiua, ſic uirtus, qua reminiſcimur, non eſt uirtus intellectiua, ſed ſenſitiua. Amplius ſicut meminiſſe non eſt per ſe actio intellectus, ſed actio ſenſitiuæ partis, ſic reminiſci non eſt actio intellect⁹, ſed actio ſenſitiuę partis, ſic reminiſci non eſt actio intellectus, ſed actio ſenſus communis, qui in homine eſt phantaſtica uirtus, & dianoetica apud Ariſtotelem in his libris. Cum uero dicitur, ꝙ nos reminiſcimur intellectionum, concedo, non tamen quatenus reminiſcentia eſt actus intellectus, ſed quatenus reminiſcẽtia eſt actus ſenſus communis, in quo ſunt phantaſmata, in qbus ſunt intellectiones & intelligibilia, ut colores in pariete. Intellectus ergo denominatione intrinſeca intelligit, denominatione uero extrinſeca reminiſcitur, quoniam non reminiſcitur ex illis, quæ ſunt ſeruata in ipſo, ſed in parte ſenſitiua, in quibus ſunt intelligibilia, quæ intellectus denominatione extrinſeca dicitur reminiſci. Et de libello hactenus.

Finis Piſis M.D.XXI. die XXVII. Maij.

ARISTOTELIS DE SOMNO ET VIGILIA *Libellus, cum Auguſtini Niphi Medices Philoſophi Sueſſani commentarijs.*

DE ſomno & uigilia, hæc conſideremus oportet, primum; quid ſint, et utrum animæ an corpori propria ſint, an utriſq; communia; & ſi communia ſint, cui parti tam animæ quã corporis credita, et cur tributa animalibus ſint, & utram utrũq; omnibus communicatum ſit, an alteris hoc, illud alteris ſolum, an alijs neutrum, alijs utrũq;.

DE ſomno autem & uigilia conſiderandum eſt, quid ſint, et utrum animæ an corporis propria ſint, an communia, & ſi communia, cuius particulæ animæ uel corporis, & propter quã cauſam inſint animalibus, & utrum communicent omnia ambobus ipſis, an alia quidem altero, alia uero altero ſolum, an alia quidem neutro, alia uero utriſq;.

MOre oratoris Ariſtoteles pertractaturus de ſomno atq; uigilia, primo præmittit exordium, in quo quinq; conſideranda eſſe proponit. Quorum primum eſt, quid ſomn⁹ atq; uigilia ſint, nam cum de aliqua re nobis ſermo occurrit, a definitione eſt proficiſcendum, modo id de quo ſermo eſt (ut inquit Ariſtoteles ſecũdo libro poſteriorum) æquiuocum ſit, ſecundum uero eſt utrum animæ an corporis ſomnus & uigilia propria ſint, an communia, hoc eſt, an ſomnus & uigilia ſint affectiones animæ ſeorſum a corpore, an corporis ſeorſum ab anima, an coniuncti, ex anima ac corpore, hoc eſt ſecundum, tertium, & ſi ſomnus ac uigilia non propriæ, ſed communes paſſiones ſint, hoc eſt coniuncti ex anima, et corpore, cum animæ plures ſint potentiæ, ut intellectiuum, ſenſitiuum, & id genus, corporis quoq; plures partes, ut cor, cerebrum, epar, & id genus, cuius coniuncti ex parte animę, & parte corporis paſſiones ſint, an eius coniuncti, quod eſt ex cerebro et ſenſitiuo, an eius cõiũcti qđ eſt ex corde & ſenſitiuo, an alterius, quartum eſt ꝓpter quam cãm ſomnus ac uigilia inſint animalibus, propter quam cauſam ſcilicet factiuam & finalem. Tribus enim cauſis exiſtentibus cuiuſlibet accidentis, de omnibus proponit, de materiali quidem, cum quærit cuius particulæ, ut materię paſſiones ſunt. De factiua uero, ac finali, cum quęrit, propter quam cauſam animalibus inſint, quintum eſt utrum oĩa animalia communicent ambobus ipſis, ſcilicet ſomno ac uigilia, an alia quidem altero, alia uero altero ſolũ, an alia quidem neutro, alia uero utriſque, hoc eſt utrum quæcũq; animalia dormiunt, uigilent, & econtrario, quæcũq; uigilant, dormiãt, aut alia quidem animaliũ ſemper dormiãt, nũquam uero uigilent, uel contra, uigilent ſemper, nũquã dormiant. Vel quædam animalia ſint, quæ nec dormiãt, nec uigilent, ut de cœleſtib⁹ aĩalib⁹ dr̃, aut alia utriſq; ſimul ſcilicet afficiãtur, hoc eſt dormiant & uigilent ſemper, & ſimul. Hæc quinque de ſomno proponit Ariſto.

Tum etiam quid ſit inſomnium, & quamobrem dormientes, modo ſomnient modo non ſomnient, aut ſomnient quidem ſemper ſed non meminerint, & hoc ſi ſit, quam ob cauſam fiat. Item, poßint ne futura præuideri, necne, & ſi poßint, qua ratione præſentiri queant, & utrum ea ſolum quæ agantur ab

homine:

homine: an etiam quorum cauſa ſit deus, & natura fiant, teme ritateue aliqua.

Ad hæc autem, quid ſit ſomnium: et propter quam cauſam dormientes interdum quidem ſomnient, interdum autem non, uel accidat quidem ſemper dormientibus ſomniare, ſed non meminerint: & ſi hoc fiat: propter quam cauſam fiat. Et utrum contingat futura præuidere: an non contingat, & qualiter: ſi contingat, & utrum agenda ab homine ſolum: an ea quorum dæmonium habet cauſam, & natura fiunt, aut ab euentu.

Hæc eſt ſecunda pars exordij: in qua proponit alia, quæ in hoc libro dicturus eſt de ſomno, & ſunt, ut diſtincte loquar ſeptem. Quorum primũ eſt quid ſit ſomnium. ſecundum eſt. propter quam cauſam dormientes interdum quidem ſomnient, interdum autem non. Vel utrum accidat quidem ſemper dormientibus ſomniare, ſed non meminerint. tertium ſi hoc fiat, ut dormiẽtes ſemper ſomnient, quam ob cauſam fiat, ut non ſemper recordentur. quartum utrum contingat futura præuidere in ſomnijs, an non contingat, ſed omnia uana ſint, ac fortuita. quinto dato ꝙ contingat futura præuidere per ſomnia, qualiter contingit illa futura præuidere: hoc eſt utrum ui ſomni, an ui ſuperiorum cauſarum ſexto utrum ſolum agenda ab homine per ſomnium præuideantur: an ea etiam quorum dæmonum habet cauſam, hoc eſt utrum non ſolum per ſomnia præuideantur, quæ agenda ſunt ab homine. ſed etiam quæ ſunt agenda a cauſis diuinis, ueluti ſunt ſomnia prophetica: & per agenda ab homine intelligit, ea: quorum actio eſt in poteſtate noſtra: per ea quæ ſunt a dæmonio, intelligit ea: quæ ſunt ultra humanam potentiam, ueluti ſunt ſomnia prophetica, per quæ præuidentur ea, quæ ſunt ſupra nos. Vltimo, an ea ſomnia, quorum dæmonium habet cauſam, etiam eſſe poſſint a natura, & non a dæmonio, aut omnia talia ſint ab euentu ac fortuita: ita, ut nulla ſint prophetica ſomnia. Hæc quærit

Digreſſio

de ſomnio. Verum cum ex nominum ignoratione non parua emergat aliquando rerum inſcitia, nam & ſtoici ut Plato in Cratillo narrat, nomina a rerum proprietate proficiſci autumant. Ideo quo ad uerba attinet. dicamus ꝙ ſomnus & uigilia oppoſita ſignificant. Vigilia enim proprie non dormire ſignificat: non dormimus aũt, cum ſenſus ſolutos habemus: quod uigilare nos intelligimus. Nõ enim uigiliam hic intelligimus lucubrationem: nec, ut ſacrarum rerum ſcriptores acceperunt, cum profectos dies uigilias appellant ꝙ ante feſtum diem in faciendis ſacrificijs uigilare mos ſit. Somnus uero dormitionem: non enim ſomnus hic pro quiete, ut apud Virgilium. Mors hominum facilis, dulciq; ſimillima ſomno. Nec pro quietis deo. ut apud Martialem, Et quia nulla uenit. tu mihi ſomne ueni, ſed pro ſenſuum externorum ligamento accipitur. De ſomnio uero dicamus: ꝙ apud oratores differentia eſt inter ſomnium & inſomnium. Somnium appellãt, cuius interpretatio quæritur, quæ propriæ diuinatio dicitur, de qua tertio huius dicemus. & M. Tullius dixit libro de diuinatione. In ſomnium uero id intelligunt, quod dormientibus apparet. quale aut animi, aut corporis, aut fortunæ oppreſſione in uigilia habuit. Animi quidem, ut ſi amator ipſe ſuis delitijs, aut fruentem, aut carentem ſe uideat, itemq; ſi metuens quis perſonam aliquam: hanc aut incurriſſe, aut effugiſſe uideatur. Corporis uero, ut ſi eſuriens, cibum: ſitiens uero potum quærere uideatur. Fortunæ denique, cum ſe quis exiſtimat uel potentia uel magiſtratu aut augeri pro deſiderio, aut exui pro timore. Somnium græci hypnion, inſomnium uero enypnion appellant: nos uero inſomnium, ꝙ nihil præter ſomnum ipſum ſit: nam poſt ſomnum: nullam ſui utilitatem, uel ſignificationem derelinquit. Ariſtotelis expoſitores ut diuus Thomas, & Albertus, & alij nullam inter hæc differentiam fecerunt: acceperunt enim ſomnium uel inſomnium pro eodem, utpote pro eo: quod nobis accidere uidere cum ob dormimus: ſiue id interpretatione aliquid præter ipſum relinquat, ſiue nihil. An uero ita ſit, poſterius uidebimus. Nunc uero loquimur, ut Ariſtotelis expoſitores loquuntur. Per dæmonium uero, diuus Thomas ſpiritum intelligit, quod eſt quid commune angelis & dæmonibus, nam nonnulli putauerunt ſomnia ab angelis, alij a dæmonibus mitti. Themiſtius uero per dæmonium deum intelligit, cum nonnulli dixerunt ſomnia a deo proficiſci: ut poſtea Ariſtoteles diſputabit. Auicenna uero per dæmonium humorem melancholicum intelligit. Quod uidetur conſonum his, quæ Ariſtoteles dicet, Ariſtoteles enim dæmones non cognouit, ſomnia a deo uenire negat, ab humore melancholico concedit, ut poſtea diſputabit.

Ac primum quidem illud conſtare arbitror: ad eandem animalis partem ſomnum & uigiliam pertinere. quandoquidem oppoſita inuicem ſunt: & ille ut priuatio quædam huius habetur. nam ſemper extrema tam in alijs quàm in hiſce quæ a natura dependent: in eodem recipi, & eiuſdem affectiones eſſe uidentur, ut ſanitas & morbus, pulchritudo & fœditas, robur & imbecillitas, uiſus & cæcitas, auditus & ſurditas.

Primum igitur hoc manifeſtum: quòd circa idem animalis uigilia eſt & ſomnus. opponuntur enim: & uidetur ſomnus uigiliæ quædam priuatio. nam extrema ſemper & in alijs, & in naturalibus: circa idem ſuſceptibile uidentur fieri, & eiuſdem paßiones eſſe. dico autem, ueluti ſanitas & ægritudo, & pulchritudo & turpitudo, & fortitudo & debilitas & uiſus & cæcitas, auditus & ſurditas.

Hactenus de exordio: nunc ad narrationem accedit, & primo de ſubiecto ſomni atq; uigiliæ diſſerit, nec ab ratione, quoniam ſomnus & uigilia affectiones ſunt, quarum definitiones haberi non poſſunt, niſi per eius ſubiecti cognitionem, cui accidunt, ideo anteq̃ definitiones afferat, ad qđ ſubiectum, ſubiectiq; partẽ attineant, exponit uel forte ſoluit ſecundam. q. quæ erat. utrũ ſomnus & uigilia ſint animæ uel corporis, nam ex ſolutione huius habetur ſubiectum ſomni & uigiliæ per qđ inueſtigabit̃ definitio eorum: & ponit hanc ſuppoſitionẽ, ſomnus & uigilia ad eandem animalis partẽ, ut ſubiectũ attinẽt: & hoc inquit. Primum igitur hoc manifeſtũ ꝙ circa idẽ. hoc eſt eãdem partẽ animalis: ut circa ſubiectũ ac materiam, uigilia eſt, & ſomnus. Quam quidẽ ſuppoſitionẽ Ariſtot. ſyllogiçat primo ſic, oppoſita & extrema tam quæ artis ſunt, quã quę in natura ſpectanẽ, in eodẽ ſubiecto recipi ſolent, & eiuſdem ſubiecti partis affectiones uidenẽ. Exẽpli cauſa, uiſus & cæcitas in eodẽ oculo habenẽ: firmitas & debilitas in eodẽ neruo cernunẽ, pulchritudo ꝙ fœditas in eodem mẽbro cõſiſtunt. Integritas uero & obleſio, temperies, et intẽperies, morbus, & ualẽtia in eodẽ corpore ſunt: hæc in naturalibus. At in his, quæ artis ſunt ſimilis ratio eſt, nã cõſonantia, & inconſonantia in eadẽ uoce ſunt, ordo & inordinatio eiſdẽ in partibus habenẽ, & in cæteris id genus, ſed ſomnus & uigilia oppoſita extrema uidenẽ, quoniam inter ſe ut priuatio & habitꝰ aduerſenẽ: ſomnus ſiquidem uigiliæ priuatio intelligiẽ: ſomnus ergo & uigilia ad idem ſubiectũ, eundemq; ſubiecti particulam attineant neceſſe eſt. De ratione primo tangit minorẽ cum inquit. Opponuntur enim & uidetur ſomnus uigilię quædam priuatio, hæc eſt minor. Dat maiorẽ & inquit. Nam extrema ſemper & in alijs. ſ. in artificialibus, & in naturalibus circa ſuſceptibile uidentur fieri, & eiuſdem ſubiecti particulæ paſſiones eſſe. probat hanc maiorẽ inductione, & dicit. Dico autẽ ueluti ſanitas & ægritudo, & pulchritudo & turpitudo, & fortitudo et debilitas, & uiſus,

An ſomn' & uigilia opponātur priuatiue.

& cęcitas. Omnia enim fiunt circa idem ſubiectum, eiuſdemq; ſubiecti particulam. Sed uidetur ꝙ ſomnus & uigilia non opponantur ut habitus & priuatio: quoniam e priuatione in habitū non poteſt fieri regreſſus, ſed de ſomno in uigiliam, & econtrario fit regreſſus. Sed diſtinguūt Perípatetici ꝙ duplex ſit priuatio, altera quę actionē, altera quæ habitum ac formam priuat. Cæcitas enim nō modo uiſionem, ſed etiam uidendi uim adimit: ac ſomnus uigilantiam ſolum. Tunc dicendum e priuatione in habitū fieri poſſe regreſſum quando priuatio nō habitus eſt, ſed actionis: non enim e cæcitate ad uiſum oculus regredi poteſt, ſed e ſomno ad uigilantiam. Non deſunt qui dicunt e priuatione in habitum fieri poſſe regreſſum ſecundum ſpeciem, non autem ſecundum indiuiduum. E uigilia ergo in ſomnum, & e ſomno in uigiliam fit regreſſus, non tamen e ſomno in eandem uigiliam numero, nec e uigiliam in eundem ſomnum numero. Vtrum uero ſomnus ſit proprie priuatio, & uigilia habitus poſtea diſputabitur.

Item & ex iis quæ ſequuntur: palam fiet. nam quo uigilare aliquem cognoſcimus: eodem & dormire depræhendimus.

Amplius autem, & ex his manifeſtum. quo enim uigilantem cognoſcimus: hoc & dormientem.

Hic ponit ſecundam rationē ad idem, & argumētatur more rhetorici per enthymema hoc pacto. Quo uigilantē cognoſcimur, hoc & dormientē etiam cognoſcimus, ergo circa eandē animalis particulam accidunt ſomnus, & uigilia. unde dicit. Amplius autem & ex his manifeſtum: ſ. quæ mox dicentur: & dat primum enthymema: qđ eſt ſecunda ratio, & dicit. Quo enim uigilātem cognoſcimus, hoc & dormientē etiam ſubaudi cognoſcimus, ſubaudiendum eſt conſequens. ergo circa eandem particulam ſomnus & uigilia accidūt. Poteſt autem hoc enthymema ſic ad ſyllogiſmum reduci, quæ eodem cognoſcuntur, circa idem accidunt, ſomnus, & uigilia eodem cognoſcuntur, ergo ſomnus & uigilia circa idem accidūt. propoſitiones non probat, ſed tanꝗ manifeſtas relinquit. Quo uero ad uerba attinet. Themiſtius per quo, intelligitur quo argumento: ego uero per quo, intelligo qua parte.

Qui enim ſentit: eundem uigilare cenſemus, atque uigilantem omnem cognoſcimus: aut quia externum motum aliquem ſentiat, aut quia inteſtino aliquo feriatur. Si ergo uigilia ipſa in alio nullo quā in ſentiendo conſiſtat: certum eſt quæ uigilant ac dormiunt, eodem uigilare ac dormire quo ſentiant.

Sentientem enim hunc uigilare putamus. Et uigilantem omnem: aut eo quòd eorum quæ extrinſecus aliquid ſentit, aut eo quòd eorum qui in ipſo motuum, aliquem. Si ergo uigilare in nullo alio eſt quā in eo quod eſt ſentire: manifeſtum eſt ꝙ quo quidē ſentiunt hoc uigilant uigilantia, & dormiunt dormitiōne.

Verba iſta omnes copulant ad proxima, propter enim illam cauſalem particulam enim, uidetur ꝙ Ariſtoteles reddat cauſam propoſitionum aſſumptarum in ſyllogiſmo, ego uero arbitror uerbum illud, enim, non pro cauſali eſſe intelligendū, ſed potius confirmatiue pro præterea: & ſic uidetur ꝙ hic ponat tertiam rationem: & ſic componitur, in quo ſentire eſt, in eo eſt uigilare, in quo ſentire eſt, in eo eſt dormire, ergo in quo eſt dormire, in eo eſt uigilare: & ſic ſomnus & uigilia accidūt circa idem. Quod autem in quo ſit ſentire ſit & uigilare, probat: quoniam ſentientem uigilare putamus: & econtrario uigilantem ſentientem, quoniam qui uigilat, ſentit aut eorū aliquod, quod eſt extra ſenſibilium, aut eorum: quæ intra in ſenſibus interioribus. unde primo accipit probationem maioris, & dicit. Prętera ſentientem, hunc uigilare putamus: & uigilantem omnem putamus ſubaudi ſentientem, quoniam aut uigilās dicitur eo quòd eorum quæ extrinſecus ſunt, aliquid ſentit, ut colorem aut ſaporem, aut calidum, aut id genus, aut dicitur eo ꝙ eorum motuum qui in ipſo intrinſecus ſunt in ſenſibus interioribus, aliquem ſubaudi habet. Vigilans enim dicitur aut quia ſentit ſenſibile exterius, aut ſenſibile interius. Tunc recolligit ex hac probatione maiorem, & dicit. Si ergo uigilare in nullo alio eſt quàm in eo, in quo eſt ſentire. Eſt ergo maior, in quo eſt ſentire in eo eſt uigilare, ſubaudi minorem, in quo eſt ſentire, eſt dormire. Tunc dat concluſionem, & dicit. Manifeſtum eſt ꝙ animalia quo quidem ſentiunt, hoc uigilant, & dormiunt, quæ dormiunt: & uis huius ſyllogiſmi eſt in tertia figura, ut patet per reductionem: in quo Ariſtoteles maiorem probauit, minorem uero ut omnibus manifeſtam relinquit. Animaduerte, ut ex uerbis Themiſtij colligitur ꝙ prima ratio habetur demonſtratio a priori. Iſtæ duę ordentur a poſteriori. prima enim procedit per hoc ꝙ ſomnus & uigilia opponuntur. Modo cauſa quare aliqua accidunt circa idem, eſt quia illa ſunt contraria uel oppoſita. ſecunda & tertia ſunt rationes a poſteriori. Somnum enim & uigiliam cognoſci per eandem particulam eſt ſignum, ꝙ accidāt circa idem: & hæc fuit ſecunda ratio. Similiter ꝙ ſomnus & uigilia accidant circa eam partem circa quam accidit ſentire, eſt ſignum, ꝙ fiant circa idē. Eſt enim ſenſus poſterior uigilia. non enim ſentimus, niſi prius euigilemus. Quare ſecunda & tertia rationes a poſteriori ſunt; prima autem a priori: ut Themiſtius innuit.

Digreſsio circa rationes.

Cum autem ſentire ipſum, neque animæ, neque corporis proprium ſit (nam ad idem: actus & potentia pertinent. ſenſus autem actu: eſt motio quædam animæ interueniente corporis proueniens) manifeſtum eſt affectionem hanc, dico ipſum uigilare, nec propriam animæ eſſe, neque item corporis, cum corpus inanimæ ſentire non poſſit.

Quoniam autem neque animæ proprium eſt ſentire, neque corporis (cuius enim eſt potentia: eius eſt & actio. qui uero dicitur ſenſus, ut actio: motus quidam per corpus, animæ eſt) manifeſtum eſt quòd neque animæ paſsio propria, neque inanimatum corpus poſsibile eſt ſentire.

Cum declarauit ꝙ ad eandē partem ſomnus ac uigiliā attineant, nūc uult declarare, quę nā particula illa ſit, & primo generatim de genere illius particulæ agit, deinde ſpeciatim de ſpecie. Eſt. n. ordo naturalis ac doctrinalis ab uniuerſalibus procedere. Vel melius Ariſt. fortaſſis illa ſuppoſitione ſtāte, nūc ſoluit quęſtionē: cuius, uidelicet, ſint ſomnus & uigilia: an animę an corporis. Pro cuius declaratione ſumit Ariſto. ꝙ ipſum ſentire neq; ſit aīæ, neq; corporis propriū. Quā ſuppoſitionē Alpharabius babylonienſis illico affirmauit ex eo: qm̄ aīa pura nulla. ſ. nec cœlorū, nec cuiuſuis corporis ſine corporis comitatu ſentire pōt. Corpus etiā purū inanimæq;. minime: quādoquidem ſentiendi uim ſine corpore obtinet nullā. Ariſto. aūt ſyllogizat cōcluſionem principalē, per quā uult habere, ꝙ neq; animæ neq; corporis ſunt ſomnus, & uigilia, ſed coniuncti ex ipſis, hoc pacto. Cuius eſt ipſum ſentire, eius particulę & ſomnus & uigilia eſt: ut paulo ante probatū eſt. Sentire uero ipſum eſt miſti cuiuſdā ex aīa, & corpore, non autē animę ſeorſum, nec corporis ſeorſum. Ergo ſomnus & uigilia propria ſunt cuiuſdā miſti ex aīa & corpore: nō aūt animę ſeorſum, nec corporis ſeorſum. Quòd autem ſentire ſit miſti cuiuſdam ex aīa & corpore, quę fuit minor probat primo: qm̄ cuius eſt potētia ſentiendi: eius eſt actus ſenſualis. Sentiēdi potētia eſt miſti ex aīa & corpore, ut ſecūdo de anima probatum eſt. qm̄ uiſus eſt oculi, auditus eſt aurīū, & in cæteris ſimilr. Ergo miſti ex aīa & corpore eſt ipſum ſentire. ſecūdo idem probat: qm̄ ſenſus ipſe, qui eſt aīæ motus, per corpus explet. unde dicit. Quoniam aūt neq; animæ proprium eſt ſentire ſeorſum a corpore, neq; corporis ſeorſum ab aīa: hæc eſt concluſio, quā probat: & primo ratione ſumpta a potētia: & dicit.

Cuius

Cuius.n.eſt potētia.ſ.ſenſitiua: eius eſt actio ſenſitiua, cæteras ſyllogiſmi partes relinquit quaſi manifeſtas. Secundo ratione ſumpta a definitione ipſius ſentire, & lege ipſum uero, pro etiam, hoc pacto, etiam qui dicit ſenſus ut actio, hoc eſt ipſum ſentire, qđ eſt actio ſenſibilis in ſenſum, motus quidē animæ eſt per corpus. Tunc ex his duobus cōcludit cōcluſionē, & dicit. Manifeſtū eſt ꝙ ipſum ſentire neq; eſt propria paſſio animæ, neq; inanimatū corpus, hoc eſt corp⁹ ſeorſum ab aia poſſibile eſt ſentire: ſed eiuſdem ex aia & corpore miſti. Tunc ex his uult habere, ꝙ neq; aiæ eſt ſomnus & uigilia, neq; corporis ſeorſum, ſed cōiuncti ex utroq;, hęc Ariſto. de particula in genere. Melius aūt fortaſſe in hoc (ut dictū eſt) uoluit innuere ſolutionē ſecūdi quæſiti ab eo propoſiti in exordio. Quærebatur.n. utrum ſomnus, & uigilia ſint animæ, an corporis, an cōiuncti. Iuniores uero Peripatetici rōnem Ariſtotelis in unā reduxerūt in hūc modū, Actus & potētia ad idem ſubiecti genus attinēt ceu ſentire & poſſe ſentire, ſiquidē oculis uidemus, & oculis uidere poſſum⁹: auribus audimus, & auribus audire poſſumus, & in cæteris id genus ſimili ratiōe. At ſomnus ſentiēdi potētia eſt, qui enim dormit, non ſentit, ſed ſentire pōt. Vigilia uero actus, nam qui uigilat, ſentit. Ad idē ergo ſubiecti genus & ſomnus & uigilia attinēt, quare cū uigilare nec animę ſit, nec corporis, ſed miſti ex aia & corpore, ſomnus nimirū erit eiuſdem miſti. Sed hæc deductio nō Ariſtotelis, ſed eorum eſſe uidet; non enim uerbis Ariſtotelis cōſonat Ariſto.n. multa dicit, quæ huic rationi, aut ſuperfluunt, aut accommodari nō poſſunt. Præterea hæc ratio petit, qđ in principio quærit, aſſumit enim ipm uigilare eſſe miſti affectionem, qđ in principio quærimus. Quare dicendū Ariſto. accipere ipſum ſentire neq; eſſe animę, neq; corporis, & hoc dupliciter probauit, & argumēto ſumpto a potentia ſentiēdi, & argumēto ſumpto a definitione ipſius ſentire. Tunc ſubaudiendū eſt, ſed cuius eſt ipſum ſentire, eius eſt ſomnus, & uigilia, ergo ſomn⁹ & uigilia neq; animę ſunt, nec corporis, ſed ex utroq; coniuncti. Vtrum uero ſoluat quæſtionē ſecūdam, uel hæc dicat pro inueſtigatione definitionis ſomni, dictū eſt. Sed tunc emergunt dubitationes in his rationibus. prima: quia prima ratio uidet procedere ab ignotiori, q̃m notius eſt nobis ipſum ſentire, quā ipſa potētia ſentiendi, cum potētiæ non niſi per actus innoteſcant. Preterea nō uidetur uniuerſaliter uerū ꝙ cuius eſt potentia, eius ſit actus, quoniam potētia eſt agentis, actus uero materię. Secunda quoq; ratio ambigua eſt: ſumit enim ipſum ſentire eſſe motum animę per corpus, qđ dupliciter falſum eſt, tum quia motus non eſt niſi corporis, quare nō animæ per corpus, ſed potius corporis per animam motus eſt: tum quia ipſum ſentire non uidet motus: cum in nulla ſpecie motus reponi poſſit. ergo nec in genere motus. Si quis uult defendere Ariſtotelem, dicat primum Ariſtotelis ſyllogiſmū eſſe dialecticum per locū a minore. quaſi hoc pacto, potentia ſentiendi eſt cōpoſiti ex anima & corpore, quæ minus animati corporis uidetur eſſe, ergo longe magis ipſum ſentire erit cōpoſiti animati. Conſueuit autem Ariſto. ubi dialecticis in per ſe ferè manifeſtis, ut dicit Auerroes: & quia ipſum ſentire eſſe cōpoſiti ex anima & corpore eſt ferè per ſe notum, ideo ad cōfirmandum illud dialecticis uſus eſt ſecundus uero eſt demōſtratiuus. procedit enim a definitione ipſius ſentire. Eſt enim definitio ipſius ſentire, motus animę per corpus ab ipſis ſenſibilibus illatus. De propoſitiōe uero Ariſtotelis animaduerte ꝙ Ariſtote. non intelligit illam uniuerſaliter, ſed in ſpecie.ſ. de potētia ſentiendi, & tunc intelligit cuius eſt ſentiendi potētia, ut ſubiecti, eius ut ſubiecti eſt actus ipſe ſenſitiu⁹: & in hoc ſenſu nullus dubitat propoſitionem Ariſtotelis. Sed quæres utrum ſit uera propoſitio Ariſtotelis uniuerſaliter, ꝙ cuius uniuerſaliter eſt potentia, eius ſit actio? Videtur enim uera tribus modis, & tribus modis falſa: eiuſdē enim actio & potentia ſunt, ut a quo: ab eodem enim agente eſt poſſe calefacere, & ipſum calefacere. ſecundo uidetur uera, ut in quo: quoniam in eodem ſubiecto recipitur ipſa potētia paſſiua calefactionis & ipſum calefacere. tertio eſt uera ut circa quod, quoniam circa idē calefactibile eſt potētia calefactiua & calefactio. At ſumendo potentiam & actum diuerſimode, tripliciter eſt falſa primo quidē ut a quo: nam calefacere ipſum ab igne eſt, ut ab agente, potētia uero ſuſceptiua eſt in ligno. ſecundo, ut in quo, calefactio enim ut in quo, eſt in ligno, potētia calefactiua eſt in igne. tertio ut circa quod, quoniam calefactio eſt circa lignū, ut circa obiectum. Suſceptiua uero potentia reſpicit ignem, ut obiectum. Quare ſi propoſitio intelligenda eſt uniuerſaliter, intelligenda eſt de actu quod eſt agere, & de potentia quod eſt pati, & tūc uniuerſaliter uerum eſt quòd eiuſdem, ut ſubiecti & materiæ eſt agere & pati, cum idē ſit actionis & paſſionis materia. Eſt enim idem motus actionis & paſſionis, & idem ſubiectum. Hæc de prima dubitatione. Ad ſecundam dicendum quòd ſenſatio eſt animæ, & eſt corporis, motus: & utriuſq; per alterum, ſiquidem corporis per animam, & animæ per corpus. Sentire enim duo nobis importat, ſpeciei ſenſibilis receptionem, & hæc eſt animæ ut ſubiecti, corporis uero, ut organi: & ita eſt animæ per corpus tanquam per organum: quod a ſpeciei generationem concurrit una cum ipſo ſenſibili: & poteſt accipi pro ipſius ſenſibilis iudiciaria ſenſatione: & ſic eſt corporis, ut ſubiecti, & per animam tanquam per efficientem cauſam. Vel dici poteſt Ariſtotelem uſum eſſe cauſali pro formali. ut ſit ſenſus quòd ſentire eſt motus animæ per corpus, hoc eſt motus animati corporis, ut ſubiecti per ſe: & ſic ceſſat obiectio. Cum uero dicebatur ſentire ipſum non eſſe motum, uerum eſt non eſſe motum corruptiuum: quo per ſe diſponatur ſubiectum, in quo recipitur: ad corruptionem: eſt tamen motus perfectiuus.

Porro cum de particulis animæ alibi iam retro definitum ſit, cumq; uegetatrix ſeiuncta a reliquis habeatur, reliquæ ſine hac ſubſiſtere non poßint: clarum eſt quæ augentur ſolum & minuuntur ut ſtirpes ac plantæ, ſomno & uigilia deſtitui ſolere, quòd ſenſu careant, ſiue ſeparabilis ille quidē ſit, ſiue non ſit. nam potentia & ratione: ſeparabilis eſt.

Cum aūt determinatū ſit prius in alijs de ijs quæ dicuntur quaſi particulæ animæ, & de nutritiua quidem quæ ſeparatur ab alijs, aliarum uero nulla ſine hac exiſtente: manifeſtum eſt quæcunque quidem uiuentium augmento diminutioneq; participant ſolum, quòd in his non eſt ſomnus, neque uigilia, uelut plantis, non enim habent particulam ſenſitiuam: neque ſi ſeparabilis, neque ſi non ſeparabilis. poteſtate enim & ipſo eſſe: ſeparabilis eſt.

Cum ſoluit.q.eam, quā propoſuit, utrum ſomnus & uigilia ſint animę uel corporis, uel ex utriſq; compoſiti, & concluſit, ꝙ ſint animati: cōſequenter declarat, ꝙ non cuiuslibet animati ſunt ſomnus, & uigilia, quoniam plantæ neq; dormiunt, neq; uigilant, & primo proponit cōcluſionem.ſ. ꝙ plantæ neq; dormiunt, neq; uigilant, & dicit. Cum autem determinatū ſit prius in alijs.ſ. libris de anima de his, quę dicunt quaſi particulę animæ, hoc eſt de potentijs animæ: quę non proprie particulæ ſunt: ſed uirtutes, ac potētiæ, eſt etiam determinatū de nutritiua quidem.ſ. ꝙ ſit anima uel potētia quæ ſeparatur ab alijs animabus uel potentijs, nulla uero aliarū exiſtēte ſine hac: & hęc omnia dicta ſunt libro de anima ſecundo: cū hæc ſint declarata, & ſupponēda, ponit concluſionē, & dicit. Manifeſtum eſt, ꝙ in his nō eſt ſomnus neq; uigilia, quęcunq; quidem uiuētium augmento, diminutioneq; participant ſolum, ueluti plantis. Eſt ergo cōcluſio, ſomnus, & uigilia non inſunt plantis. Quam cōcluſionem probat ex eo: quia plantæ non habēt particulam ſenſitiuam, per quam ſomnus & uigilia ſunt, ut probatum eſt. & dicit, ꝙ

Margin notes (left): Digreſſio circa rationem Ariſtotelis. — Prima pō. — Refutatio. — Ariſtotelis ratio.

plantæ non habẽt particulam ſenſitiuam, ſiue uegetatiuũ ſit a ſenſitiuo ſeparabile, ut ponit Plato, qui ſenſitiuum in cerebro poſuit, in epare autem nutritiuum: ſiue non ſit ſeparabile ſubiecto, ſicut eſt rei ueritas, nam uegetatiuũ a ſenſitiuo ſeparabile eſt non ſubiecto, ſed poteſtate & ipſo eſſe. poteſtate quidem. quoniã ſunt uirtutes diuerſæ: ipſo uero eſſe: qm̃ differunt ratione, ac definitione, cum uegetatiuum ſit in quibuſdam, in quibus nõ eſt ſenſitiuum. Ex his uult habere, ꝙ licet ſomnus & uigilia ſint animati, nõ tamen cuiuſcꝫ animati ſunt affectiones, ſed eius animati ſunt affectiones, cuius altera pars corpus, altera ſenſitiua anima eſt, quale ipſum animal eſt, quam rem Theophraſtus Themiſtius & Alexãder comprobarunt. Verum nõ omnes cum Ariſtotele ita ſentiunt, nam Anaxagoras clazomenius, & Democritus abderita aſſerẽtes in plãtis eſſe particulam ſenſitiuam, ſomnum & uigiliam illis attribuerũt, hos uero (ut Nicolaus peripateticus inquit) eo libro, quem de plantis cõſcripſit, Ebrutalis Philoſophus ſecutus eſt, & quidem nõ ab ratione: ſiquidẽ ſomnus & uigilia primi ſenſitiui affectiones ſunt, ut poſterius uidebitur. At plantę guſtum & tactũ habere uidẽtur, nam cum enutriãtur alimoniæ ſenſum habere neceſſum eſt, qui eſt tum tactus, tum guſtus, at ubi hi ſint, cõmunem ſenſum ineſſe, cuius ſomnus & uigilia affectiones ſunt, neceſſe eſt. Hãc opinionem ſecutus iſraelita plantas ſtatuto tempore obdormire, ſtatuto uero uigilare aſſeruit. Nã hyeme eas obdormire credidit, ꝙ defrõdeſcant plantæ: & uacent, æſtate autem, atq; uere uigilare, expergefieri enim folĳs uidentur & agere. Sed poſitionẽ hanc Theophraſtus & Themiſtius refellunt approbantes, quę Ariſto. poſtea aſſerit, q. ſ. ſomnus & uigilia animalis affectiones ſint, dormit. n. & uigilat, quicquid dormit & uigilat ob ſenſus. Eiuſdem enim ſomnus ac uigilia ſunt, cuius ipſum ſentire eſt. At ſtirpes nec ſentiunt, nec ſenſum ullum habẽt. Si enim ſtirpibus ſenſus aliquis ineſſet, appetitio aliqua ipſis ineſſet. At cum plantis nec dolor, nec uoluptas inſit, neq; appetitio ineſſe poteſt. Quòd aũt plãtis nec dolor inſit, nec uoluptas, argumẽto nobis eſt ſtirpium immobilitas. Plantæ enim a dolorifica re non cõtrahuntur: nec ad uolupeificã diffunduntur. Quare cum plãtis appetitio non inſit, nec ſenſus ineſſe poteſt, quo fit, ut nec ſomnus inſit, nec uigilia. Per quæ patet nec ſenſum ipſis ineſſe alimoniæ: cum nec dolorificũ, nec uolupeificũ diſcernãt, ſed natura ipſa inſtigante cõueniens trahunt, diſcõueniens non trahunt. Quod uero iſraelita adiecit, fabuloſum, atque poeticum eſt. Dormire enim hyeme plantas fabulantur poetæ ꝙ eo tempore ab apparentibus ipſarũ operationibus quieſcant. Hyeme enim frigiditate circunſtante calor plantarum adeo intrinſecus cõtrahitur: ut nulla in illis cernatur apparens operatio: & ſic obdormire creduntur. Vere autem uigilare, ꝙ ad operatiões calidi innati diffuſione moueantur. Quòd igitur plantę non dormiant, ex hiſce patet. Ariſtoteles autem poſterius idem pertractabit.

Pari quoq; modo conſtat: nullum eſſe animal quod aut ſemper dormiat, aut ſemper uigilet, ſed utrunq; eidem tributum a natura eſſe. non enim ſi quod animal eſt ſenſu præditum: neq; dormire id, neq; uigilare contingit. quando uterq; hic affectus: circa ſenſum primi ſenſitiui accidere ſolet.

Similiter autem, & quòd nihil eſt quod ſemper uigilet aut ſemper dormiat, ſed eiſdem inſunt animalium utræque paßiones hæ. neque enim ſi eſt animal habens ſenſum: hoc contingit, neque dormire, neq; uigilare. utraq; enim paßio hæc: circa ſenſum primi ſenſitiui.

Cum ſoluiſſet quæſtionem ſecundam. ſ. utrum ſomnus & uigilia ſint affectiones animæ ſeorſum, an corporis ſeorſum, & declarauit ꝙ ſint affectiones animati & non cuiuslibet, ſed animalis, nũc ſoluit ultimam quæſtionem, quæ erat, utrum omnia animalia communicent in his, & quomodo in eis communicent, & proponit duo. Quorum primum eſt ꝙ nullum animal eſt, quod ſemper uigilet, aut ſemper dormiat. Secundum uero eſt, ꝙ eiſdem omnibus animalibus utræque hæ paſſiones inſunt, non ſimul, ſed modo altera, modo altera. unde dicit. Similiter autem manifeſtũ eſt, & quòd nihil eſt animalium quod ſemper uigilet, aut ſemper dormiat, hoc eſt primum. Dat ſecũdum & dicit, ſed eiſdem animalibus omnibus inſunt utræque paſſiones hæ, non quidem ſimul, ſed diuerſis temporibus. Hæc probat, & primo probat ſecundum, quoniam non eſt reperibile animal ſenſum habẽs, quod neque dormiat, neque uigilet: quoniam utraque hæc paſſio circa ſenſum primi ſenſitiui eſt apta uiciſſim fieri. unde dicit. Neque enim ſi eſt animal habens ſenſum, hoc contingit, neque dormire, neque uigilare. Cuius cauſam aſſignat, & dicit. Vtraque enim paſſio hæc diuerſis temporibus uiciſſim apta eſt fieri circa ſenſum communem, qui eſt ſenſus cordis, quod eſt primum ſenſitiuum. Quo uero ad rationem attinet, animaduerte, quòd hæc probatio patet ex his, quæ dixit Ariſtoteles, dictum eſt enim ſomnum & uigiliam eſſe oppoſita circa eam particulam, in qua eſt ipſum ſentire, ideo nunc tanquam ex dictis manifeſtum accipit, ꝙ quia hæc ſunt oppoſita circa eam particulam, in qua ipſum ſentire eſt, ideo nullum eſt animal neque dormiens, neq; uigilans, & ita oportet, ut aliquando dormiat, & aliquando uigilet.

Fieri autem non poteſt, ut alter horum eidem ſemper inſit: uerbi gratia, ut genus aliquod animalis aut ſemper dormiat, aut ſemper uigilet.

Non contingit autem alterum horum ſemper ineſſe eidem: ueluti aliquod genus animalium ſemper dormire, uel ſemper uigilare.

Cum probauit ſecundum ſcilicet quòd ſingulis animalibus utraque inſint, nunc probat primum quòd ſcilicet nullum eorum inſit ſemper, & hoc probat primo, quoniam ex obſeruatione, & hiſtoria: quæ ab expertis eſt adnotata: non eſt memoriæ proditum, quòd ſit aliquod animal tale. & hoc dicit. Non contingit autem alterum horum ſemper ineſſe eidem ſcilicet uel ſomnum, uel uigiliam: ita ut ſit aliquod genus animalium repertum per hiſtoriam ſemper dormire: uel ſemper uigilare: quoniam diſcurrendo per omnia, hoc non eſt reperibile.

Nam fieri nequit: ut ullum ſemper uigilet, quando quæcunque munia aliqua naturæ obeunt, ſimulac temporis modũ exceſſerint in quantum ſufficere operi poterant: laſſeſcant, ſuccumbantque, & a muneribus quæque ſuis deſiſtant oportet, ut oculi, manus, & quicquid aliud functionem aliquam exercere ſolet. Itaque ſi quid ſentiendi officio fungatur: ſpatio exacto quo continenter gerere & adminiſtrare poteſt, fatiſcet, nec præterea operari ualebit.

Amplius quorumcunque eſt aliquod opus ſecundum naturam, quando exceſſerint tempus in quanto poſſunt aliquid facere: neceſſe eſt deficere, ut oculos uidentes, & quieſcere facientes hoc, ſimiliter autem & manum & aliud omne cuius eſt opus aliquod. Si itaque alicuius eſt opus ſentire, & hoc utique excedat tempus quanto erat potens ſentire continue: deficiet, & non amplius faciet hoc.

Eandem concluſionem probat ratione naturali, & ſyllogiſmus eſt hypotheticus, hoc modo. Si eſt aliquod opus naturale alicui uirtuti naturali: cuius eſt dare maximum tempus, in quo potẽtia illa materialis poteſt illud perficere, quando tempus exceſſerit maximũ, neceſſe eſt tale opus deficere. Vltra enim maximũ non poteſt opus eſſe. Hæc propoſitio patet de oculo, & manu, & alĳs uirtutibus: datur. n. maximũ tempus in quo oculus poteſt,

& maximum

& maximũ tempus, in quo manus poteſt laborare, ergo ultra illud nec manus, nec oculus poterit perficere opus. Sed ſentire eſt opus. cuius eſt date maximũ tempus, ultra qđ potentia non poteſt ſentire, ergo neceſſe eſt deficere, & ſic animal non ſemper uigilabit, cũ non ſemper ſentire poſſit. unde dicit. Amplius quorumcunq; inſtrumentorũ uel uirtutũ materialium eſt aliquod opus ſecundũ naturam, quando illa inſtrumenta exceſſerint tẽpus in quãto poſſunt aliquid tale opus facere: neceſſe eſt illa inſtrumenta deficere ab illo opere probat exemplis, ut ſubaudi quõ oculi ſunt uidentes certo dato tempore, & facientes hoc, cum tempus exceſſerint, neceſſe eſt eos quieſcere a uidere ipſo. Similiter autẽ & manũ & aliud inſtrumentũ omne, cuius eſt opus aliquod naturale determinatum ad maximum Hæc eſt hypothetica, & maior, ponit antecedens, & facit minorẽ, & dicit. Si ita q; alicuius particulæ. ſ. cordis eſt opus naturale ſentire, & hoc opus aliquando excedat tempus maximũ, in quo eſſe poteſt, & in quãto erat potens ſentire continue: hoc eſt quia ita eſt. Sumptie. n. ſi pro quia: concludit, igitur deficiet aliquando, & non amplius faciet hoc. Patet ergo ꝙ nullũ animal ſemper uigilet, per idem probari poteſt, quod non ſemper dormiat.

Pulchra quæſtio.

Sed occurres, quoniã operatio uirtutis nutritiuæ eſt operatio naturalis, & tamen non habet maximũ tempus, in quo uirtus nutritiua poteſt illam facere, nec uirtus nutritiua uacat aliquando ab ea, ſed eſt illi coæua uſq; ad finẽ uitæ. Dicendum ꝙ Ariſto. loquitur de operationibus per quas non inſtaurantur ſpiritus, & uirtus ipſa, modo per operationẽ nutritiuæ uirtutis ſpiritus & uirtus inſtaurantur. At motus & ſentire operationes ſunt, per quas nõ inſtaurantur ſpiritus, nec uirtutes, ideo habent maximũ tempus, in quibus inſtrumenta poſſunt illas perficere. Verum uero detur tale maximum tempus in his operationibus in libro de cœlo dictum eſt.

Cum ergo uigilia exolutione ſenſus finiatur, & contrariorum ſi alterum adſit alterum abeſſe oporteat, uigilia uero ſomno contraria ſit, ſitque neceſſarium cuilibet alterum ineſſe: ſequitur ut ea dormire oporteat.

Si igitur uigilare diffinitur, ſolutione ſenſus, cõtrariorum uero hoc quidem neceſſe eſt adeſſe, illud uero non, uigilare autem ei quod eſt dormire contrarium eſt, & neceſſarium omni alterum ineſſe: neceſſarium utique erit dormire.

Tertio idẽ probat. & ſyllogiſmus ſic conficiẽ. Contrariorum neceſſe eſt alterũ ineſſe alterũ uero nõ, uigilare eſt cõtrariũ ei: qđ eſt dormire. Ergo neceſſariũ eſt uigilare uel dormire omni animali ineſſe: & ſic neceſſariũ eſt animal dormire, ſi non uigilat. Minorẽ probat ex definitione uigiliæ. & ſomni: eſt enim uigilare ſolutio cõmunis ſenſus, dormire uero ligamentum: ut poſtea dicemus. Modo hæ definitiões ẽ cõtrariæ uidenẽ. De tõne igitur primo accipit probationẽ minoris. ſecũdo accipit maiorẽ. tertio accipit minorẽ et ſimul has ſumit pro uno ãtecedẽte: ex his quaſi uno antecedente, infert cõſequens, & ſic totũ ſyllogiſmũ per enthymema deſcribit. Eſt autem uerbis ſupplendum notam confirmationis, & quaſi dicat præterea. Si uigilare definitur ſolutione ſenſus cõmunis, & ſubaudi ſomnus definitur ligamento, per quæ uult habere ſomnũ & uigiliam eſſe contraria: quoniam definitiones contrariæ ſunt, quæ eſt probatio minoris. Accipit ſecundam propoſitionem antecedentis, quę maior, & dicit. Contrariorum autem, hoc quidem neceſſe eſt adeſſe, illud uero non hæc eſt maior. Accipit tertiam, quæ eſt minor, & dicit. Vigilare autem ei, quod eſt dormire, cõtrarium eſt, hæc eſt minor, & propoſitio tertia antecedẽtis. Ex his infert cõſequens, qđ eſt cõcluſio ſyllogiſmi. & dicit. Et hoc eſt ergo omni animali neceſſarium eſt alterum ineſſe. ſ. uel uigilare, uel dormire. Tunc ſubaudi (ut Themiſtius ſubaudit) neceſſarium utiq; erit omne animal dormire, ſi nõ uigilat. Ex his uult habere, ꝙ nõ ita neceſſarium ſit alterum ineſſe, quin alterum poſſit ineſſe: & ita nec animal ſemper uigilat, nec animal ſemper dormit.

Igitur ſi talis affectio ſomnus eſt, ſomnus uero impotentia quam uigiliæ exceſſus committit, uigiliæ autem exceſſus interim ab ægritudine pendet interim citra ægritudinem accidit, unde fit ut quemadmodum exolutio duplex eſt, ita & impotentia duplex haberi poßit: neceſſariũ eſt ut quicquid uigilat dormire aliquando cõtingat, quia ut ſemper agat fieri non poteſt.

Si igitur huiuſmodi paßio eſt ſomnus, hoc autem eſt impotentia propter exceſſum uigilandi, uigilandi autem exceſſus quandoque ab ægritudine, quandoque abſque ægritudine fit, quare & impotentia atque diſſolutio ſimiliter erit, neceſſe eſt omne quod uigilat contingere dormire. impoßibile enim, ſemper agere.

Hic ponitur quarta ratio ad idem, & iterum in forma hypothetici ſyllogiſmi in quo pro antecedente ac maiore ſumit hypotheticam factam ex tribus ſimplicibus propoſitionibus, & infert conſequens, & eſt hic, ſi ſomnus eſt talis paſſio. ſ. particulæ ſenſitiuæ: & ſomnus eſt impotentia quædam eueniens propter exceſſum uigilandi. Et uigilandi exceſſus aliquando ægritudine, aliquando ſine ægritudine fit, neceſſe eſt omne quod uigilat, contingere dormire. Tunc ponendum eſt antecedens, & ſequitur conſequens: hæc forma eſt ſyllogiſmi. unde dicit, & prętereã ſubaudi tu: ſi igitur ſomnus eſt huiuſmodi paſſio. ſ. particulæ ſenſitiuæ, ut dictum eſt. Hæc eſt prima propoſitio. Accipit ſecundam, & dicit. Hoc autem ſcilicet ſomnus eſt impotentia propter exceſſum uigilandi. Impotentes enim uigilare facti, ob exceſſum, nimiamq; uigiliam, tandem dormimus, hæc eſt ſecunda. Accipit tertiam & dicit. Vigilandi autem exceſſus quandoq; ob ægritudine, quandoq; abſque ægritudine fit, ægritudine quidem, ut in eo morbo, quem latiniores in ſomniam appellãt, Arabes ſaharam, in quo (ut Themiſtius inquit) cõperti ſunt, qui nouem dies exertis atq; eleuatis & incontinuis atque immotis oculis egerint, ſine ægritudine uero, ut gracilentis accidit atq; per aridis, ut Themiſtius etiam refert. Hi enim ſuæ naturæ ratione longas uigilias patiuntur. Hæc eſt tertia propoſitio. Interponit quartam ex his illatam quæ erit noſtrum propoſitum & quaſi minor, & dicit. Quare & impotentia atq; diſſolutio ſimiliter erit dupliciter, ægritudine ſcilicet aut natura. Ex his infert conſequens, & inquit. Neceſſe eſt ſi hæc ſunt, omne, quod uigilat, cõtingere dormire, & hoc quoniam impoſſibile eſt animal ſemper agere, ac in operatione ſemper eſſe. Modo ſi ponatur antecedens, ſequitur poſitio conſequentis. Poteſt autem ſyllogiſmus iſte ad categoricum ſic reduci. ut mihi uidetur, quod fieri poteſt uigilare impotens, non ſemper uigilat, quod uigilat, poteſt fieri impotens, uigilare aut ægritudine, aut ſine ægritudine: ergo quod uigilat, non ſemper uigilat. Per quæ patet propoſitionum acceptarum ab Ariſtotele quartam eſſe maxime neceſſariam, quoniam habet uim minoris, aliæ ſunt additæ ad explicationem terminorũ: qui in ſyllogiſmo accipiuntur: in hũc modũ Themiſtius expoſuit. Vnde patet, ꝙ primæ tres acceptæ ſunt, ut inferant quartam, quę fuit ꝙ impotentia ac diſſolutio dupliciter eſt, aliquando ægritudine, aliquando natura: per quam uult habere hanc minorem, qui uigilat, fieri poteſt impotẽs uigilare, aut ſcilicet ægritudine, aut natura.

Conſimiliter fieri nequit, ut ſemper dormiat, nam ſomnus: affectio quædam ſenſariæ partis, quaſi uinculum quoddam & immobilitas, exiſtit. Ex quo ſequitur: quicquid dormit ſenſitiuam partem habere. Senſitiuũ aũt eſt, quod ſentire actu poteſt, ſentire uero actu ſimpliciter & proprie: nemo per quietem poteſt. Nullus igitur ſomnus eſt, qui expergiſcibilis non ſit.

Similiter autem: neque dormire ſemper quicquã contingit. ſomnus enim: paßio ſenſitiuæ particulæ eſt, ut uinculum & immobilitas quædam. Quare neceſſe eſt: omne dormiens habere ſenſitiuam particulam. Senſitiuum autem: quod poteſt ſentire ſecundum actum. agere autem ſenſu proprie & ſimpliciter: impoßibile eſt dormientẽ ſimul. Ideo neceſſarium eſt: ſomnum omnem excitabilem eſſe.

Nunc autem probat ꝙ illud quod dormit, non ſemper dormiat, cum enim probauit ꝙ illud qđ uigilat, non ſemper uigilet, nunc probat ꝙ illud quod dormit, nõ ſemper dormiat: & primo proponit quod intendit, & dicit. Similiter autem, neq; dormire ſemper quicquã contingit. hæc eſt concluſio, qua probat, & procedit ſic, ſomnus eſt paſſio ſenſitiuę particulæ, ut uinculum & immobilitas illius, ut poſtea dicemus. Ex hoc infert ꝙ neceſſe ſit omne dormiens habere ſenſitiuam particulam, hoc eſt, ꝙ omne dormiens ſit ſenſitiuum. Tunc huic minori addit maiorẽ, & dicit: ꝙ ſenſitiuum ſit illud, quod poteſt ſentire ſecũdum actum: & tunc uniuerſus ſyllogiſmus eſt, omne ſenſitiuũ poteſt ſentire ſecundum actum, ut patet ſecundo libro de anima, & nunc eſt aſſumptum, omne dormiens eſt ſenſitiuum: ergo omne dormiens poteſt ſentire ſecundum actũ. Minor probata eſt ex definitione ſomni. Tunc his ſuppleuit Themiſtius, cum dormiens ſentire poſſit aliquãdo ſecundum actum, aliquando ſentiet de facto: omnis enim potentia in actum aliquando refertur Sed (ut Ariſtot. inquit) agere ſenſu proprie & ſimpliciter quod eſt actu ſentire, impoſſibile eſt dormientẽ ſimul: non enim idem proprie, & ſimpliciter actu ſenſu agere poteſt, & dormire. Hinc concludit ꝙ neceſſarium ſit ſomnũ omnem eſſe excitabilem, ac dormientem excitari aliquãdo. Quare nihil ſemper dormit Quòd quidem enim nihil ſemper uigilet, patet primo ex obſeruatione. ſecundo quoniã uigilia operatio eſt naturalis, quæ animalibus ineſt ſtatuto tempore tertio quoniam uigiliæ contrarius eſt ſomnus ideo oportet, ut circa idem ſubiectũ ſucceſſiue fiant. quarto quoniam omne uigilans fieri poteſt nõ ſemper uigilãs. Quòd autem nihil ſemper dormiat, patet his rationibus, & etiã, quoniam dormiens eſt ſenſitiuum, quod aliquãdo poteſt ſentire, & ita uigilare: & ſic aliquando uigilabit. Hę ſunt rationes Ariſtotelis. Quo uero ad uerba attinet, dicit {agere aũt ſenſu proprie & ſimpliciter impoſ'e eſt dormire} quoniã agere ſenſu non ſimpliciter neq; proprie ſicut cũ agitur interioribus ſenſibus poſſibile eſt dormire. Sed cũ quis ſentit ſenſu ſimpliciter proprie dicto, ut exteriori, hic non poteſt ſimul dormire. Sunt autem uerba hęc addita, quoniã aduerſarius prouenire poſſet aliquod agere poſſe ſenſu, & dormire ideo addit hoc eſſe impoſſibile.

Cætera fere omnia, pedeſtria, uolatilia, natatilia: ſomno participant: etenim cuncta piſcium genera, & ea quæ molli cruſta integuntur, & præter ea quæcunque oculos habent: ſoporari cernuntur: nam & quibus oculi duri, & inſecta: dormire palam eſt.

Alia igitur pene omnia ſomno communicant, et natabilia, & uolatilia, atque greßibilia. Etenim omnia piſcium genera, & quæ malaciorum, uiſa ſunt dormire: & alia omnia quæcunque habent oculos, etenim quæ duros habent oculos, & enthoma: manifeſtum quòd dormiunt.

Cũ per rationẽ ꝓbauit oĩa aĩalia aliqñ dormire aliqñ uigilare, & nulla eſſe quæ aut ſemper dormiant, aut ſemper uigilent, nunc hoc idem probat ex hiſtorica inductione. Et proponit primo ſũm illius inductiõis, & dicit. Alia igitur animalia omnia ſomno cõmunicant, & natabilia, & uolatilia, & greſſibilia, & per greſſibilia omnia, quæ per terram incedunt, intelligit. ut etiã reptilia innuat. Deinde exponit membra, & dicit. Etenim omnia piſcium genera quæ natabilia ſunt: & quæ malacia græce dicuntur, hoc eſt molliam, omnia inquam uiſa ſunt per obſeruationem dormire. Amplius & alia omnia animalia, quæcunq; habent oculos. Dico quæcũq; habent oculos & molles, & duros, quæ enim habent duros oculos, ut cancri, & locuſtę dormiunt. Amplius etiam enthoma, hoc eſt inſecta, ut apes, ueſpæ, muſcæ, & id genus. Manifeſtum eſt, quoniam dormiunt, ergo per hiſtoricam inductionem perſpicuum eſt omnia animalia dormire, omniaq; uigilare, nullaq; eſſe, quæ aut ſemper dormiant, aut ſemper uigilent. Animaduerte ꝙ Ariſto. ſic in libro primo de generatione animaliũ. Animalia ipſa diſſecuit, dixit enim ꝙ animalia alia ſunt habentia ſanguinem: alia exanguia: ſanguinẽ habentium, alia ſunt terreſtria, alia aquatilia, alia amphibia. Exãguium uero, alia ſunt oſtracoderma, hoc eſt teſtacea, alia malacoſtraca. hoc eſt cruſtata, alia malacia, hoc eſt mollia, molliq; teſta obducta, alia enthoma, hoc eſt inſecta. Hiſtorica ergo inductio in omnibus his demonſtrat ſomnum aliquando, & aliquando uigiliam eſſe.

Quãquam iſthæc omnia: ſomno exiguo contenta ſunt: unde fit etiam, ut ſæpenumero quempiam lateat utrum obdormiſcant, necne. Vtrum uero teſtacea ſopore offundantur, nondum ſenſu quidem cognitum fuit, ſed ratione tamen ea quam prædiximus, ſi cui probabilis uideatur, perſuaderi id poteſt. Somnum igitur animalibus communicatum omnibus eſſe, hac ratione pateſcit: nam animal eo finiri ſolet: quòd ſenſum habeat: ſenſus uerò immobilitatem quandam & quaſi nodum & uinculum, ſomnum eſſe dicimus: contra exolutionem atque relaxationem, uigiliam.

Breuis autem ſomni ſunt, huiuſmodi omnia: ideoque latebunt utique quædam ſæpe, utrum participant ſomno, uel non. Eorum autem quæ duram habẽt teſtam, ſecundum ſenſum quidem nondum factum eſt manifeſtum ſi dormiunt, ſi cui uero uériſimilis dicta ratio eſt, ea ſuadebitur. Quòd igitur ſomno communicant omnia animalia, manifeſtum ex his: eo enim quòd ſenſum habeat, diffinitur animal. ſenſus autem modo quidem aliquo immobilitatem & uelut uinculum, ſomnũ eſſe dicimus: ſolutionem autem remißionemque, uigiliam.

Fuerunt quidam, qui dixerunt eſſe quædam animalia, quę unquã dormiunt ueluti ſunt inſecta, & teſtacea. Amplius dubitarunt de lepore, & de piſcibus, quorum clauſis palpebris oculi unquã reperti ſunt. Præterea dubitationem afferunt animalia, quæ capite carent, & cerebro: uel quæ carent corde: nã cum careant cerebro uel corde, non uidetur quo pacto cerebrum ipſorum, aut cor infrigidari poſſit: & ſic nõ uidetur ꝙ poſſint dormire, refutat igitur Ariſtoteles poſitionem horum, & dicit. Breuis autẽ ſomni ſunt: huiuſmodi omnia. ſ. inſecta, & habẽtia duros oculos, ideoq; latebunt utiq; quædã ſæpe, utrum participent ſomno, uel non. Et ſic licet hæc breuis ſint ſomni: tamen dormiunt. De teſtaceis uero dicit, eorum autem, quę duram habent teſtam, ut conchilia, & teſtudines, quoniam conduntur intra teſtam, ſecundum ſenſum quidẽ, non dura factum eſt manifeſtum, ſi dormiant. Addit tamen, ꝙ ſi quis eſt cui dicta ratio eſt uériſimilis, ea ſuadebitur. Eſt autem ratio dicta, illa quæ ex uſu ſenſuũ accipitur. Cum enim uſus ſenſuum conſtitutum tempus habeat, ultra qđ propter reſolutionem ſpirituũ indiget quiete: fit, ut omne animal ſenſum aliquem habens aliquando dormiat, aliquando uigilet: id uero quod de lepore & piſce dictũ eſt, iam ſolutum eſt. Dormiunt enim oculis apertis: quoniam carent palpebris: de carentibus uero capite & corde: etiã patet ſolutio, quoniam habẽt proportionalia. unde dicit. Quòd igitur ſomno communicent omnia animalia, manifeſtum ex his, & ſubaudi ex ratione aſſignata ex ipſo ſentire, & ideo explicat illã, & dicit. Eo enim ꝙ animal ſenſum habeat, definit. Animal enim per ſenſum eſt animal. At ſomnum dicimus eſſe modo quidem aliquo ſenſus immobilitatem

mobilitatem ueluti uinculum, uigiliam uero ſolutionem, atq; remisſionem. Ergo cum ſingulis animalibus inſit ſenſus ineſſe etiam poterit aliquando illius immobilitas, quę eſt ſomnus, & illius ſolutio: quæ eſt uigilia.

At plãtis, neutra harum affectionum communicari poteſt: quippe cum citra ſenſum, neque ſomnus eſſe, neque uigilia poſſit. At quibus ſenſus ineſt: eiſdem & dolor & uoluptas concedi debet, quibus uero dolor & uoluptas, eiſdem & cupiditas. Plantis autem, nihil horum tribui poteſt. Argumento, quòd facultas quæ nutrit & uegetat, munus ſuum melius conſopitis quàm uigilantibus animalibus abſoluat, tunc enim probius & aluntur & augentur, at quæ nihil ad ea, ope ſenſus egeant.

Plantarum autem nullam, poſsibile eſt communicare utra harum paſsionum, nam ſine ſenſu quidem non exiſtit, neque ſomnus, neque uigilia. Quibus uero ineſt ſenſus, & triſtari & gaudere, quibus uero hæc, & concupiſcentia. Plantis autem, nihil horum ineſt. Signum autem, quoniam & opus ſuum facit nutritiua particula in dormiendo magis quàm in uigilando, nutriuntur autem & augentur tunc magis, tanquàm nihil egentia ad hæc, ſenſu.

Repetit ea quę de plantis, dicta ſunt, & dicit. Plantarum autem nullam: poſsibile eſt communicare utra harũ paſsionum. ſ. ſomno & uigilia. Et repetit cauſam, et dicit. Nã ſine ſenſu neq; ſomnus. neq; uigilia eſſe poteſt Quòd autem plantis nullus inſit ſenſus, probat. & dicit. Quibus uero ineſt ſenſus, inerunt & triſtari et gaudere. Quibus uero hæc inſunt, inerit & concupiſcentia. & appetitio. Plãtis autem nihil horum ineſt. ergo nec ſomnus. Dices forte, ꝙ ſenſus plantis neceſſarius eſt propter nutritionem, innuit ſolutionem ꝙ nec propter nutritionem plantis neceſſarius eũ ſenſus. Cuius ſignum affert, quia opus ſuum nutritiua particula facit magis in dormiendo quã in uigilando. Cuius rationem affert, et lege autem pro quoniam, hoc pacto, quoniam nutriuntur, & augentur tunc magis ſcilicet in ſomno tanquã egentia ad hæc opera ſenſu. Ex quo uult habere ꝙ licet plantæ nullum habeant ſenſum: tamen poſſunt nutriri; immo melius nutriuntur. Superius autem declarauimus totum hoc, nunc uero ſatis. Hinc ſoluitur problema, quorum nonnullæ plãtæ animalibus maiores ſunt. An quæ expeditius nutriantur; cum enim ſenſibus uacent, uniuerſus calor in illis ad nutritionem conuertitur. ubi autem nutritio maior, atq; ea peditior eſt: auctio fit maior, hinc arboroſæ plantę maiores ſunt animalibus. Herbæ uero (licet ſenſibus careãt tamen paruæ ſunt, quoniam uita earum breuis eſt, cum non ultra annum producantur: propterea non nimis accreſcunt,

Cur autem dormiant & uigilent, & per quem ſenſum, aut per quos ſi per plures id eueniat, conſiderandum eſt.

Quare autem dormiunt & uigilant, & propter qualem quendam ſenſum, uel quales ſi propter plures, cõſiderandum.

His exploratis ad quartum propoſitorum; quod quarto loco quæſitum fuit, nunc accedit, & primo proponit illud & dicit. Quare autem dormiunt animalia, & uigilant, & propter qualem quendã ſenſum, ſi dormiunt propter unum ſenſum: uel propter quales. ſi animalia dormiunt, & uigilant propter plures, conſiderandum nunc eſt: hoc fuit quartum quæſitum.

Cum animalium quibuſdam ſenſus omnes inſint, quibuſdã non omnes ut uiſus, ſed cunctis tactus & guſtus, niſi quid imperfectum laceſsitumq; ſit, de quibus omnibus in libris de anima dictum eſt.

Quoniam uero quædam animalium habent ſenſus omnes, quædam uero non habent ut uiſum, tactum autem & guſtum omnia habent, niſi ſi quod animalium imperfectum. Dictum eſt autem de his in ijs quæ de anima.

Propoſito quęſito, nunc exequitur, & primo more geometrico Ariſtoteles ſumit proloquia, ſecũdo loco ex illis deducit ſomnũ & uigiliam eius ſenſorũ principaliter affectiones eſſe, in quo & tactus, & communis ſenſus ſimul inſunt. Primum proloquium qđ ſumit, eſt, ꝙ animalia alia ſunt perfecta: quę omnes ſenſus habent, ut equus, & bos. Alia imperfecta, quę non omnes ſenſus habent, quemadmodum ea ſunt, quæ nec auditum, nec uiſum habent. Talpa enim uiſum non habet, apes uero auditu carẽt. Addit, tamẽ omnia animalia tactum & guſtum habere. excepto ſpongiarum genere, quod genus zoophytum eſt, quaſi medium inter plãtas, & animalia. Hoc enim tactum habet, guſtu uero caret, cum per radices cibũ trahat, ueluti plantarum genus, ſed quoniam quæſtio eſt non parua utrum animal aliquod tactum habere poſsit, & non guſtũ: ideo Ariſtoteles ſe excuſans, dicit. Dictum eſt autem de his, in his quæ de anima ſunt.

Fieri autem ſimpliciter non poſsit ut dormiens animal ullo ſenſu abuti queat: patet neceſſarium eſſe in ſomno eandem omnia ſubire conditionem, nam ſi partim eodem modo afficiantur, partim diuerſo: hac nimirum ratione fiet ut per quietem animal ſentiat: id quod impoſsibile eſt.

Impoſsibile autem ſimpliciter qualicunque ſenſu ſentire quod dormit animal: manifeſtum eſt quòd omnibus neceſſariũ ineſſe eandem paſſionem in uocato ſomno Nam ſi huic quidem ineſt, huic uero non ineſt, hoc dormiens ſentiet, hoc autem, impoſsibile eſt.

Secundum proloquium eſt, ꝙ animal cum dormit, nõ ſentit aliquo ſenſu: & ſequitur, ut ſomnus ſit omnium ſenſuum uinculum, & non alicuius ſic. alicuius autem non. lege ergo ſic, quoniam autem ſubaudi, ſimpliciter eſt impoſsibile animal ipſum, quod dormit, qualicunque ſenſu ſentire: ideo manifeſtum eſt in ipſo ſomno, neceſſariũ eſſe ſomnum eſſe eandem paſsionem inhęrẽtem omnibus ſenſibus. Quòd animal dormiens nullo ſenſu ſentiat, probat, & dicit. Nam ſi hinc quidem ineſt ſomnus: hinc uero ſenſui non ineſt, animal hoc ſenſu dormiẽs ſentiet. ſ. alio: hoc autem impoſsibile eſt, contraria enim ineſſent alicui. Quo uero ad uerba attinet, per ſenſus: exteriores intelligit, nam phantaſtica in ſomnis, imaginatur, & ſentit, uerum de his poſtea.

Porro cum natura ſingulis ſenſibus proprium quid iniunxerit, & in omnes commune quid ſparſerit, proprium ut uiſui uidere, auditui audire & reliquis ad eundem modum, commune uim quandam promiſcuam quæ omneis comitatur qua animal & uidere & audire ſe ſentit.

Quoniam autem exiſtit ſecundum unamquemque ſenſum hoc quidem aliquid proprium, illud uero aliquid commune, proprium quidem uelut uiſui uidere, auditui autem audire, & alijs ſecundum eundem modum, erit utique quædam & communis potentia ſequens omnes qua & quòd uideat, & quòd audiat, ſentiat.

Hic ponit tertium proloquium, & dicit. Quòd pręter quinq; exteriores ſenſus, dabilis eſt quidam cõmunis ſenſus, non quidem prędicatione communis ſed operatione, & in ſentiendo communis. Hoc proloquium probat dupliciter. primo quidem quoniam ipſis animalibus ſecundum unumquẽq; ſenſum ineſt aliquod propriũ ut ipſum uidere, quod animalibus proprium eſt ſecundum uiſum: ipſum audire, quod animalibus proprium eſt ſecundũ auditum, & ita in cęteris. Ineſt etiam animalibus ſecundum ipſos ſenſus aliquod commune: ut percipere ſe uidere, percipere ſe audire, & ſic de alijs: ergo ipſis animalibus oportet ineſſe duplicem ſenſum communem per quem percipiat ſe uidere, ſe audire, & omne quod communiter ineſt omnibus ſenſibus: & proprium ut uiſum per quẽ uideat, & auditum per quem audiat, & ſic de alijs. Eſt igitur uis

rationis, animalibus ineſt duplex ſenſitiuum opus, ergo animalibus ineſt duplex ſenſus, proprius per quẽ animalibus proprium opus ineſt, & communis per quem cõmune opus ineſt. unde dicit. Quoniam autem exiſtit ſecundũ unumquemq; ſenſum duplex opus ſenſitiuũ, hoc quidẽ aliquid propriũ, illud uero aliquid cõmune: propriũ quidem uelut uiſui uidere, auditui audire, & alijs ſenſibus ſecundum eundem modum. ſubaudi cõmune uero opus eſt percipere ſe uidere, ſe guſtare & ſic de alijs. Ex hoc duplici opere infert duplicem ſenſum, & dicit. Erit utiq; quædam communis potentia. non quidem in prędicando de pluribus: ſed in ſentiendo communia opera: quæ potẽtia communis ſequetur omnes in operãdo, & ſentiendo qua potentia animal ipſum ſentiat, & quod uideat, & quod audiat. & erit ſubaudi ſenſus proprius quo uidemus, uel audimus. & id genus.

Non enim uiſu ſe uidere uidet, nec uiſu aut guſtu iudicat iudicareue poteſt diſtare dulce ab albo neque ſeorſum neq; ſimul utroque, ſed particula quadam communi quæ adiuncta ſenſibus omnibus ſit.

Non enim uiſu quidem uidet quòd uidet, & iudicat atique & poteſt diſcernere quòd alia quidem dulcia ſunt ab albis, nec guſtu: nec uiſu, nec ambobus: ſed quadam communi particula omnium ſenſoriorum.

Non contentus Ariſtoteles ratione ſumpta a differentia operum ſenſibilium, idem probat, hoc pacto, animal ſentit, q uideat. & iudicat & poteſt diſcernere q ſenſibilium alia ſunt dulcia ab albis: & non facit hæc uiſu uel guſtu, uel utraſq;, igitur hæc facit quadam cõmuni potentia ſenſitiua: quæ eſt cõmunis in ſentiendo omnia ſenſibilia omnium exteriorum ſenſoriorum. unde dicit. Non enim uiſu quidẽ animal uidet, q uideat, neq; uiſu iudicat, aut poteſt diſcernere q dulcia ſint alia ab albis: nec poteſt hæc facere guſtu: nec uiſu: nec ambobus, ſed quadã cõmuni particula: qua animal percipere poteſt ſenſibilia omnium ſenſoriorum exteriorum. igitur præter quinque ſenſus erit unus in ſentiendo communis.

Nam ſenſus unus eſt, & etiam principale ſenſorium unum, ratio tamen ſenſioni cuiuſque generis ut ſoni & coloris non una, ſed alia & alia.

Nam eſt quidẽ ſenſus unus, & principale ſenſorium unum: eſſe autem ſenſui generis cuiuslibet aliud uelut ſoni et coloris.

Sed contra hoc proloquium dubitatur: nam multiplicatis ſenſibilibus, ſenſus multiplicatur, ſecantur enim potentiæ, ut res: de quibus ſunt. ergo ſenſus communis non poteſt eſſe unus tot ſenſibilium. Reſpondet, & continuetur ſic textus: poteſt unus ſenſus eſſe multorum ſenſibiliũ genere diſtinctorũ: nam eſt quidem ſenſus cõmunis unus ſubiecto, & principale eius ſenſoriũ unũ ſubiecto. ſ. ipſum cor: eſſe uero & definitio erit alia ſenſui cuiuslibet generis, ut ſoni, & coloris, definitio & eſſe aliud eſt. Cõmunis enim ſenſus, ut coloribus copulatur, habet rationẽ uiſus. ut uero copulatur ſonis, habet rationem auditus, unus tamen ſubiecto eſt, qui uiſus, & qui auditus ratione ſub eſſe cernitur.

Hæc autem: cum tactu maxime coniuncta eſt, nam tactus, a cæteris ſenſibus diuelli poteſt: ab hoc, cæteri non poſſunt: quæ omnia, in commentarijs de anima explicata ſunt.

Hæc autem: ſimul tactiuo maxime ineſt: hoc enim ſeparatur ab alijs ſenſorijs: alia uero ab hoc inſeparabilia ſunt: dictum eſt autem de ipſis, in ijs quæ de anima, theorematibus.

Quintum proloquiũ eſt, q ſenſus cõmunis non habet proprium organũ, propriamq; particulã, cui inſit propriè ſeorſum ab alijs ſenſibus, ſed illi ſenſorio ineſt, cui & tactus ineſt: & ſic quarta ſuppoſitio eſt q ſenſus cõmunis inſit, ut organo ipſi tactorio: & hoc rationabiliter, qm̃ tactorium ſeparatur ab alijs ſenſorijs, quatenus eſt ipſius tactus, organum, & non aliorum. unde dicit. Hoc autem. ſ. ſenſus cõmunis ſimul cũ tactu tactorio quod eſt cor, maxime ineſt, nã cor ipſum ſeparatur ab alijs ſenſorijs, ut ab oculo & aure, & nare, quæ ſunt organa exteriorum ſenſuum. Præterea ſeparatur alia ratione, quia poteſt ineſſe aliquibus animalibus, quibus non inſunt alia ſenſoria. unde dicit. Hoc enim. ſ. cor quod eſt tactorium ſeparatur ab alijs ſenſorijs, cum poſſit ineſſe quibuſdam animalibus, quibus alia ſenſoria non inſunt. Alia uero ab hoc inſeparabilia ſunt, cum nulli animali ineſſe poſſit, quin tactoriũ inſit. Per quę dat intelligere q tactorium eſt organũ conueniens ſenſui cõmuni: quoniam habet tactorium quandam cõmunem rationem etiam: quia uero res hęc indiget aliqua conſideratione, rem mittit ad libros de anima. Ex his patet q cor eſt ſenſorium cõmune, & ſubiectũ cõmune etiam tactui, & cõmuni ſenſui. unde in tactu: & cõmuni ſenſu, idem eſt organũ, & ſubiectũ: in cæteris non eſt ita: organũ enim uiſus eſt, oculus, ſubiectum uero uiſiuæ potentiæ eſt cor, ſimiliter organũ auditus eſt auris, ſubiectum uero cor, & in cæteris ſimiliter, at in tactu & ſenſu cõmuni idem eſt ſubiectum & organũ, cauſa autẽ dicta eſt in libro de iuuentute & ſenectute: & in libro ſecundo de anima. Hęc ſunt quatuor ꝓloquia, quæ Ariſt. accepit, q nõ curauit multis rationibus probare, qm̃ ſupponit ex alijs libris ipſa eſſe demõſtrata. Verũ de his dicemus poſtea. Nunc exponamus terminos, & dicamus q ſenſoriũ græce eſt αἰσθητήριον, æſtheterion, qđ iuniores ſenſiteriũ exponunt, alij ſenſitiuum organum, alij ſenſitiuum inſtrumentum, nos uno uerbo ſenſorium dicimus. Eſt autẽ ſenſorium quædam animalis particula integralis, per quam animal ſentire dicitur. Nõ enim quauis animalis parte animal uidet, cũ neq; pede, neq; manu animal cernat. Ea itaque parte, qua uidemus, uiſorium dicitur, ut oculus. Qua uero audimus, auditorium, qua tangimus tactorium, qua guſtamus guſtatorium, qua deniq; olfacimus, olfactorium appellamus. Cõmune autem his omnibus, cõmuni nomine dicimus ſenſorium. Senſus uero uirtus eſt, ſiue uis aut potentia, quam græci αἴσθησιν appellant, hæc connaſcitur ipſi ſenſorio, ut ſapor pomo: & calor igni. nam quemadmodum pomũ ſapore ſapit, ita quoq; ſenſoriũ hac uirtute æſtheſia ſentit. Et eſt quidẽ duplex, exterior. ſ. & interior: exterior quę ab exterioribus ſenſibilibus mouetur, ut uiſus exiſtens in oculis Interior uero: quæ non niſi ab his, quæ prius ſenſata fuerunt, mouetur, ut phantaſtica, & id genus. Internorũ uero unus ſenſus eſt, qui a philoſophia communis dicitur, non quidem uniuerſalitate, & prędicatione, ſed operatione, & actu ſentiendi, quoniam percipit omnia obiecta omniũ ſenſuum exteriorũ: per hunc enim percipimus indifferẽter calores, ſapores, & id genus. Per hunc etiam percipimus differentiam inter hæc, ut q differat color a ſapore, per hunc quoq; percipimus nos uidere, audire cum audimus, aut uidemus, per hunc etiam percipimus nos ſentire. ergo eſt cõmunis actu ſentiendi, & operatione. Verũ uero hic ſenſus differat a tactu: quæſtio eſt dialectica: & pro utraq; parte poteſt defendi. Illud uero certum eſt cõmunem ſenſum & tactũ ſubiecto eſſe idem quoniam in corde, potentia uero & definitione differre. Amplius internorũ ſenſuũ alius eſt phantaſtica, quæ imaginaria uirtus eſt, qua non modo præſentia, ſed abſentia imaginamur. Alius eſt uirtus memoratiua, qua poſt ſenſationes tam externas quã internas recordamur & memoramus, quę quatenus ea reminiſcimur, quorum obliti ſumus, reminiſcentia dicitur, quatenus uero, ſeruamus ea, quorũ non ſumus obliti, memoria dicitur. Verũ uero alij ſenſus ſint, non eſt pręſentis ſpeculationis: iſti enim ſufficiunt ad ſomni notitiam. Præterea ſenſibilia ſunt obiecta ſenſuũ: quę mediantibus ſenſibus nos ſentimus. Species uero ſenſibiles ſunt ſimilitudines, per quas ſenſus ſenſibilia ſentiunt. Verũ animaduerte differentiã, q ſenſus exteriores non poſſunt ſenſibiles ſpecies ſentire: non enim ui-

De ſenſibꝰ & eorum ſubiecto.

ſus poteſt coloris ſpeciẽ ſentire aut uidere, ſed colorẽ per ſpeciem. At ſenſus interiores poſſunt aliquando actu recto ſentire ſenſibilia mediantibus ſpeciebus. & aliquãdo actu reflexo poſſunt ſenſibiles ſpecies ſentire: non mediante alia ſpecie, ſed ſeipſa intuitiue. Hæc de terminis.

De ſubie. cto ſenſuũ. His expoſitis, quæritur ubi ſint omnes ſenſus, & ſunt duę poſitiones extremæ, altera medicorũ dicentium oẽs ſenſus interiores eſſe in cerebro, exteriores uero in ſuis organis, uerbi cauſa, ſenſum cõmunem ponunt in primo cerebri uentriculo, ut in ſubiecto, & ut in organo. Phantaſticum uero in medio uentriculo. Memoratiuũ autem in ultimo: ut in ſubiecto, & ut in organo. Pro hac poſitione ſunt rationes maxime. prima quidẽ quia origo neruorum eſt a cerebro: ergo & ſenſus ſunt in cerebro: quoniã nerui ſunt inſtrumenta ſenſus. ſecunda uero eſt a ſigno quoniã læſa ultima parte cerebri, læditur memoria: læſa uero anteriori parte, læditur ſenſus cõmunis, & oẽs ſenſus læſa media parte, læditur phantaſticus ſenſus: unde medici uolentes curare læſiones haſce, applicant his partibus remedia. tertia quoniã ſenſus cõmunis non uidetur eſſe in corde, nec tactus etiam, quoniã in corde eſt excellens caliditas, quæ non ſtat cũ communi ſenſu, nec cum tactu. Per hæc argumenta Plato, Gale. & Auic. & alij medici nullum ſenſum poſuerũt in corde: ſed interiores quidem in cerebro: exteriores uero in ſuis ſenſorijs (ut dictũ eſt.) Alijs uero de mente peripateticorum dixerunt, ꝙ omnes ſenſus ſunt in corde, ut in organo: & hoc tam de exterioribus quã de interioribus intelligunt Pro hac opinione ſunt rationes, quoniam læſo quocunq; ſenſu, mox in corde ſentitur dolor, immo cordi accidit mox ſyncopis. Preterea. Appetitus ſenſitiuus eſt in corde, ut de ira & uoluptate & timore patet. ergo & omnis potentia ſenſitiua eſt in corde: appetitiua enim ſequitur cognitionem ſicut umbra corpus. ergo appetitiua potentia ſequitur etiam cognitiuam Amplius cor primo oritur, & certum eſt in illo priori ꝙ ſentit, ſi pugneretur. Quam opinionem uidetur ſentire Ariſtote. libro de iuuentute & ſenectu. ubi ponens in corde tactũ, omnes ſenſus poſuit: idem tertio lib. de partibus: & Auer. primo ſui colliget idem tradit. Alij uolentes mediare dixerunt, ꝙ tactus & guſtus & ſenſus cõmunis ſunt in corde ut in ſubiecto & ut organo, phantaſtica & memoratiua ſunt in cerebro: alij tres exteriores ſunt in ſuis organis, ut in ſubiectis & ut in organis. Ego uero pro nunc poſſum dicere duo: quorum primum eſt, ꝙ nullus ſenſus, ut in ſubiecto eſt in corde: ſed interiores, ut in ſubiectis, & ut in organis, ſunt in cerebro: exteriores ut in ſubiectis: ſunt in ſuis organis, ut uiſus in oculo, auditus in aure, & in cęteris ſimiliter: & hoc pro medicis. ſecundo dico ꝙ omnes ſenſus ſunt in corde, ut in principali & primo agente omnium ſenſationum: quoniam nullũ organum ſenſitiuum poteſt exire in operationem ſenſitiuam, niſi calore & ſpiritu ſenſitiuo actuetur a corde. unde ſicut ſol & homo generant hominem, ſic oculus & cor ſentiunt: quoniam oculus non poteſt uidere, niſi calore & ſpiritu a corde miſſis ad ipſum reddatur actu uiſiuum: aures quoque non poſſunt audire, niſi ſpiritu & calore a corde miſſis actuentur, & reddantur auditiuæ, & ſic in cæteris: ergo omnes ſenſus ſunt in corde, ut in principali & primo ſenſitiuo, ueluti omnes uirtutes generatiuæ ſunt in ſole, ueluti in primo & principali generãte. Quòd autem Ariſtoteles in textu dixerit ſolum de tactu, & ſenſu communi, illos eſſe in corde, uoluit etiam cęteros intelligere: Eſt tamen hæc differentia, ꝙ tactus & ſenſus communis ſunt in corde, ueluti in primo & principali agente ſenſationes, & ut in proprio organo, nam cor primo natũ tactum ſentit, & contrahitur. Alij ſenſus ſunt in corde, ut in principali & primo agente ſenſationes tantum. Alius modus dicendi uerior eſt, ꝙ duplex eſt organum, alterum iudicij, alterum congregationis ſpecierum ſenſibilium. Organum congregationis ſpecierum ſenſibilium eſt in cerebro, earum quidem ſpecierum, quę deferuntur ad communem ſenſum, eſt in prima parte cerebri. Organum earum ſpecierum, quæ ſunt phantaſticæ, in media parte cerebri, organum congregationis earum ſpecierũ: quæ ſunt memoratiuæ, eſt in poſteriori parte cerebri: organa etiam congregationum ſpecierum ſenſibilium ſenſuum exteriorum, ſunt in ſuis particulis ad illa deputatis: organum uero iudicij omnium eſt in corde, in quo, ut in ſubiecto ſunt omnes potentię ſenſitiuæ. Imaginantur enim Philoſophi ꝙ non poſſunt ſpecies ſenſibiles deferri ad cor, ut per illas fiat iudicium & ſenſatio: niſi prius congregentur in dictis organis, nam ab illis organis ad cor deferũtur per quaſdam uias notabiles. Eſt enim cerebrum membrum cordi miniſtrans ſpecies, pro ſenſatione, quæ fit in corde, ueluti epar miniſtrat ſanguinem ipſi cordi pro nutritione, ut dicunt nonnulli. Quando ergo medici dixerunt in capite fieri ſenſationes, ſi intelligant. ꝙ in capite ſint potentiæ ſenſitiuæ ut in ſubiecto & organo, errant. Si intelligant, ꝙ antequã fiat ſenſatio & iudicium in corde congregantur ſpecies in cerebro, & in dictis organis, bene dicunt. Nam in illis primo congregantur, & ab illis deferuntur ad cor per uias conuenientes. Sed dices cor primo oritum ſentit, & non oportet in illo priori pro ſenſitiua tactione, ut ſpecies tactiles congregentur in cerebro. Dicendum ꝙ illa ſenſatio non eſt perfecta, & iudicialis, ſed confuſa & imperfecta ueluti illa animalium imperfectorum. Sed pro iudiciali & perfecta ſenſatione requiritur cerebrum: tanquã organum uniuerſale: in quo omnes ſpecies ſenſibiles primo congregantur: & a quo ad cor deferuntur, & econtrario. Cum uero dicebatur cor eſſe excellentis caliditatis. Reſpondent, & quidem bene, ꝙ illa non eſt elementaria: ideo non repugnat tactui, & ſenſui communi: ſed complexionalis: præterea refrigeratur frigiditate cerebri. Ex his patet ꝙ ſpecies ſenſibiles primo ab exterioribus ſenſorijs deferuntur ad cerebrum, per proprios meatus, & neruos ad hoc deputatos. ſecundo pro ſenſatione, ille deferuntur ad cor per meatus proprios inter cor & cerebrum ordinatos Conſeruantur autem in cerebro pro neceſſitate ſentiendi, cum accidit per cor nos ſentire. Patet per hæc ſolutio ad rationes medicorum. Et ad primam quidem dicendum ꝙ ſecundum Ariſtoteles nerui oriuntur a corde, licet notabilis & ſenſibilis origo appareat in ceruice. Ad ſecundam patet ſolutio, nam illa læſio eſt, quia illæ partes ſunt organa cõgregationis non ſubiecta. & organa iudicij. Ad tertiam patet ſolutio. Ex his patet omnes ſenſus ſubiecto idem eſſe ſcilicet corde, definitione differre poſtea hæc de ſenſibus ſufficiant quantũ ad materiam de ſomno et uigilia. Nam diligentius alibi de his dicendum erit.

Hinc profecto conſtat ſomnum & uigiliam, affectionem huius eſſe. Ideoque animalibus cunctis ineſt: etenim tactum unum: omnia poſſident.

Manifeſtum igitur eſt quòd huius eſt paſſio, uigilia & ſomnus. Quapropter, et omnibus ineſt animalibus: etenim tactus: ſolus omnibus.

His ſuppoſitionibus ſtantibus, colligit. Cuius primo & principaliter paſſiones ſint ſomnus, & uigilia. & dicit. Manifeſtum igitur eſt. ꝙ huius eſt paſſio ſomnus. & uigilia tanquã primi & principaliter denominati. Tũc uerificat ſolutionẽ aſſignatam ad ultimũ quæſitum de ſomno: & dicit. Quapropter, & oĩbus animalibus ineſt ſomnus & uigilia, cauſa eſt, quoniã omnibus animalibus eſt tactus Cuius ſomnus, & uigilia affectiones ſunt. Themiſtius per uerbum illud, huius tactus expoſuit, nam uelle uidetur ſomnum eſſe principaliter & primo affectionem tactus, mouetur fortaſſe. quoniam per hoc ꝙ tactus ineſt omnibus animalibus, Ariſtoteles concludit ſomnũ ineſſe omnibus animalibus. quod non diceret, niſi uellet ſomnum eſſe affectionem tactus. Alij uero per uerbum illud huius, intellexerunt. ſ. ſenſus communis, quoniam re-

bera ſomnus & uigilia affectiones ſunt principaliter ſenſus communis. Ego uero per uerbum illud huius, intelligo tactorium, ut ſit ſenſus q ſomnus ſit huius.ſ. tactorij paſſio, & cum probat ſomnum ineſſe omnibus, quoniam omnibus ineſt tactus, per tactum tactorium ſumpſit, nam ſi omnibos ineſt tactus, omnibus ineſt tactorium. Quo uero ad rem attinet, Animaduerte, q de ſuppoſitionibus ſola ultima poſita eſt ad rem, cęteræ uero ſunt magis utiles ad ea: quę poſtea dictuus eſt. Quo autem ad concluſionem, debes ſcire q non eſt intelligẽdum q ſomnus & uigilia ſunt primo tactorij paſſio, ita ut illo nos dicamur dormire, & non alijs ſenſorijs, ſed illius ſomnus & uigilia ſunt, quatenus per illud principaliter, & cauſaliter nos dormimus, & uigilamus. Vtrum uero ſomnus & uigilia ſint accidentia, quæ ſubiectiue ſint ſolum in tactorio. Hæc quęſtio poſtea diſputabitur: nunc uero ſatis ſit accipere nos non dici uigilare, uel dormire niſi principaliter & cauſaliter tactorio.

Nam ſi ſopor irrepat: quia ſenſus omnes afficiantur: abſurdum ſane fuerit eos ſimul feriari & immobiles perſiſtere quos neq; neceſſe eſt neque poßibile quodammodo, ſimul in opera eſſe ac pelli: cum magis conſentaneum uideatur ut ſimul operentur: quàm ut ſimul quieſcant.

Nam ſi eo q oẽs patiuntur aliquid ſenſus, fieret dormitio: incõueniens eſſet ſi quibus neq; neceſſe neq; poßibile eſt aliquo modo agere ſimul, hos uacare ſimul & immobiles exiſtere: cõtrarium enim rationabilius accideret eis: quã ſimul quieſcere.

Verbum {nam} non ad proxime dicta refertur, ſed ad id quod dixit.ſ. q ſomnus & uigilia affectiones ſint tactorij, quod eſt primum ſenſitiuũ. unde uult probare q non ratione omnium ſenſoriorum nos dormiamus. Sed ratione primi ſenſorij: qđ eſt principale: & primo ponit id, quod intendit probare, & dicit. Si eo q omnes ſenſus aliquid patiuntur.ſ. uinculum uel immobilitatem, fieret dormitio: inconueniens eſſet, eſt ergo concluſio inconueniẽs eſt nos dormire eo q omnes ſenſus patiuntur uinculum uel immobilitatem probat quoniam quibus neq; neceſſe neq; poſſibile eſt aliquo modo nos agere ſimul uigilãdo: impoſſibile eſt eos ſimul a uigilia uacare, & fieri immobiles. Hæc patet quoniam rationabilius nos per omnes uigilamus, quã per omnes uacamus a uigilia. Sed ſubaudi nos non uigilamus per omnes, ergo nec per omnes dormimus unde dicit. Si quibus, hoc eſt ſi aliquibus, neq; neceſſe neq; poſſibile eſt aliquo modo nos uigilando ſimul ahere, hos uacare a uigilia ſimul, & immobiles fieri etiam eſt impoſſibile, probat hanc propoſitionẽ, quoniam ratio nactius eſt accidere eis.ſ. ſenſibus contrarium.ſ. uigiliam omnibus ſimul, quam ſimul eos omnes quieſcere. Tunc ſub audiendum, ſed nos non uigilem ſimul per oẽs ſenſus ſimul, ergo nec dormimus per oẽs ſimul, ſed ratione unius tantum. his ergo rationis eſt hęc, nos non uigilamus ratione omnium, ergo neque ratione omnium dormimus.

Quod autem nunc de hiſce dicimus: rationi cõſonum eſt: nã cum ſenſus qui cæteris alijs præeſt, & quo cæteri ſiſe cõferunt, afficitur: neceſſario & reliqui oẽs conſentiunt. at ſi quiſpiã ex iſtis elangueſcat & impotens ſentiendi reddatur: non continuo neceſſe eſt illum flacceſcere & uiribus deſtitui.

Quemadmodum autem nunc dicimus: rationabiliter ſe habet et de his: nam cum principale aliorum omnium ſenſoriorũ, & ad quod tendunt alia, patitur aliquid: compati neceſſarium & reliqua omnia: illorum autem cum aliquod impotens eſt: nõ neceſſe eſt hoc impotens fieri.

Secundo argumentatur ſic, primo & principali oĩum ſenſoriorum patiente aliquod, ut immobilitatẽ, cętera oĩa illam patiuntur. At cum illorum aliquod illam patitur, non oportet principale eam pati, ergo immobilitas ineſt nobis propter primum ſenſorium: & non propter aliquod aliorum. unde dicit. Quemadmodum autem nũc dicimus rationabiliter ſe habet, & de his.q.d. ita dicere q ſenſorij primi ſint ſomnus & uigilia paſſiones eſt rationabiliter dictum, & probat, & dicit. Nam cũ principale aliorum omnium ſenſoriorum & ad quod tendunt ut in centrum alia, patitur aliquid.ſ. immobilitatem, neceſſariũ eſt & reliqua omnia compati illam immobilitatem, at cum illorum aliquod ſit impotens. non neceſſe eſt, hoc principale fieri impotens, igitur ratione huius primo & principaliter uigilamus & dormimũs. Hæc eſt expoſitio Themiſtij, & ſatis clara.

Conſtat aũt multis argumẽtis: ſomnũ non ea re conſiſtere q ocioſi ſenſus ſint nec eis utatur animal, quodq; ſentire nõ poſſint. Nam cũ quis animo linquitur: tale quid euenire cõſtat, qđ defectus animæ: non niſi uexus quidã & impotẽtia ſenſuũ eſt. Idem, & in delirijs quibuſdã contingere põt. Præterea: quibus uenæ iugulares appræhenduntur aſtringunturq;, eripi ſenſus aſſolent. Verum impotentia ſentiendi, ſi non quacunq; de cauſa obueniat, neque in quouis ſenſu ſit, ſed ſicuti nuper dixi, in primo ſenſu quo animal omnia percipit: ſomnus eſt.

Manifeſtum aũt eſt, ex pluribus: q non in ſenſus ſine operatione eſſe & non uti ipſis, ſomnus eſt, neq; in non poſſe ſentire. Nã & manifeſte: in animæ defectionibus, tale quid accidit: impotentia enim ſenſuum: animæ defectio. Fiunt aũt, & amentiæ quædam huiuſmodi. Amplius aũt: quibus in collo uenæ apprehenduntur, inſenſibiles fiunt. Sed: quãdo impotentia uſus, neq; in quouis ſenſorio, neque per quamuis cauſam, ſed quemadmodum dictum eſt nunc, in primo quo ſentit omnia.

Tertio idem probat ſic, ſomnus eſt impotentia utendi ſenſu eius: quo animal primo ſentit omnia, ergo ſomnus principaliter eſt affectio primi ſenſitiui quod eſt cor. Pro declaratione antecedentis, aſſumit tres definitiones ſomni, & reprobat illas, demum concludit antecedens qđ eſt definitio ſomni. prima itaq; ſomni definitio eſt, ſomnus eſt ſenſus ſine operatione. ſecunda eſt, ſomnus eſt non uti ipſis ſenſibus. tertia ſomnus eſt impotẽtia ſentiendi reprobat has, primo, quoniam animæ defectio: quę gręce dicit lipopſychia, eſt ſentiẽdi impotetia & tamen non eſt ſomnus. Præterea amẽtia eſt non uti ſenſibus: & tamen non eſt ſomnus. Adhuc cõſtrictio uenarum, quę ſunt in collo: eſt ſenſus abſq; operatione, & tamen eſt ſomnus, ergo cũ iſtæ tres definitiones non ualeant. Somnus erit impotentia utendi ſenſu eius; quæ animal primo ſentit, ex refrigeratione eius proficiſcens, uel ex ſubtractione ſpirituũ ſenſibilium ad ſenſoria exteriora procedens. Cum. n. ſpiritus ſenſibiles non mittuntur a corde ad exteriora ſenſoria propter cauſam poſterius dicẽdam ſenſus communis, & ſenſus exteriores fiunt impotẽtes ſentire. ergo ſomnus eſt impotentia utendi ſenſu eius: quæ animal primo ſentit, ex ſubtractione ſpirituum ſenſibilium ad ſenſoria exteriora, procedens. Quare ſomnus principaliter eſt ſenſorij primi, & communius ſenſus. unde dicit. Manifeſtum autem eſt ex pluribus, q ſomnus non eſt, in ſenſus eſſe ſine operatione. neq; eſt in non uti ipſis, neq; eſt in nõ poſſe ſentire. Quòd quidem non ſit in non poſſe ſentire, probat (& inquit) Nam & manifeſte in animę defectiõibus, tale quid accidit: eſt enim animæ defectio, impotentia ſenſus, & tamen non eſt ſomnus. Quòd etiam ſomnus non ſit ſenſus ſine operatione, probat (& inquit.) Fiunt autem & amentiæ quædam huiuſmodi.ſ. ſenſus ſine operatione, & tamẽ non ſunt ſomnus. Quòd demq; ſomnus non ſit nõ uti ſenſu, probat) & inquit) Amplius autem, quibus in collo uenæ, quæ iugulares dicuntur, appræhendũtur, inſenſibiles fiunt non utẽtes ſenſu: & tamen non dormiunt. ergo ſomnus non eſt uti ſenſu: his refutatis accipit definitionem, ut habeant antecedens (& inquit). Sed quando impotentia uſus, neq; in quouis ſenſorio, neq; per quãuis cauſam, ſed

quemadmodum dictum eſt nunc, in primo ſenſorio, quo animal ſentit omnia: ſomnus ſubaudi impotentia eſt. ergo ſomnus non eſt impotentia utendi ſenſu, primi ſenſitiui ex ſubtractione ſpirituum ſenſibilium ad ſenſoria exteriora procedens. Quòd ſi ſomnus eſt ita: ſequitur ſomnum eſſe affectionem primi ſenſitiui: & ſic habetur propoſitum.

Nam cū hic laſſatur: neceſſario & cæteri ſenſus actus ſuos exercere non poſſunt. contra, ſi quis ex illis impotēs reddatur: non protinus neceſſe eſt idem huic euenire.

Cum.n. hoc quid impotens factū: neceſſe eſt & ſenſoria oīa impotētia eſſe ſentire: cū uero illorū aliquod: nō eſt hoc neceſſe.

Non contentus hac ratione, quę habetur ex definitione: replicat ſecundam rationem, & continuetur ſic, dico ſomnum eſſe principaliter affectionē primi ſenſitiui, quoniam cum hoc quidem impotens fuerit ſentire ſenſibilia exteriora propter ſubtractionem ſpirituum ad exteriora organa: neceſſe eſt & omnia ſenſoria exteriora impotētia eſſe ſentire, quoniam ſpiritus ab eis ſubtracti ſunt. Cum uero illorum aliquod eſt impotēs ſentire, non eſt hoc neceſſe, ſcilicet primum ſit impotens ſentire. Stat enim auditorio nihil nos audire, & tamen primum ſenſitiuū poteſt aliquod ſentire mediante uiſorio: uel olfatorio, uel guſtatorio. ergo principaliter ſomnus eſt affectio primi ſenſitiui. Quo uero ad rem attinet, Animaduerte ꝙ ſomnus poteſt accipi formaliter, & ſic eſt priuatio ſenſus uel impotentia ſentiendi primi ſenſitiui ex ſubtractione ſpirituum ſenſibilium ad organa exteriora cauſata: & poteſt accipi materialiter: & ſic eſt ipſum primum ſenſitiuum non potēs ſentire exteriora ſenſibilia propter huiuſmodi ſpirituum ad ſenſoria exteriora ſubtractionē. Et hoc pacto ſomnus poteſt accipi primarie, & ſecundarie: primarie ſomnus eſt primum ſenſitiuum non potens ſentire exteriora ſenſibilia propter prædictam cauſam. Secundarie uero ſomnus eſt ſenſus exteriores non potentes ſentire propria ſenſibilia propter dictam cauſam. Ex quibus patet quid ſit ſimpliciter & totaliter ſomnus, eſt enim ſomnus ſimpliciter, omnes ſenſus exteriores, & ſenſus cōmunis non potentes ſentire ſenſibilia exteriora propter ſubtractionem ſpirituū (ut dictū eſt) ergo ſomnus eſt ſenſus cōmunis primarie, ſenſuum uero exteriorum ſecūdarie, cōmunis autē & exteriorum ſimpliciter totaliter. Ariſtot. ergo uolut ſomnū & uigiliam eſſe affectiones primi ſenſitiui, atq; ſenſus cōmunis primarie: ut patet ex his, quæ dicit. Sed cur ita ſit, iuniores cauſam aſſignarunt, quoniam ſolus ſenſus cōmunis ſentit exteriora ſenſibilia, ſenſus enim exteriores nec ſentiunt, nec indicant, ſed recipiunt ſpecies ſenſibilium, & ſenſus cōmunis eſt ille, qui ſentit & indicat mediantibus illis ad ipſum delatis ſenſibilia exteriora. ergo cū cōmunis ſenſus ſolus exteriora ſenſibilia ſentiat, & iudicet, eius ſolius erit affectio ſomnus & uigilia. Sed pace iſtorū dixerim, hoc eſt contra Ariſtotelē, qui in tertia ſuppoſitione accepit animali ineſſe ſentire proprium per ſenſus particulares, ut uidere per uiſum, audire per auditum: ſentire uero commune per communē ſenſum. ergo exteriores ſenſus indicant & ſentiunt propria ſenſibilia. Propterea dico ꝙ ſomnus & uigilia ſunt primo affectiones cōmunis ſenſus & primi ſenſitiui: quoniā nullus ſenſus exterioris eſt per prius paſſio quā ſenſus cōmunis. Præterea in ſomno omnes ſenſus exteriores & ſenſus communis ſunt impotētes ſentire ſenſibilia exteriora, modo omnis paſſio quæ pluribus competit, debet cōpetere ratione unius, a quo cæteri dependent in opere ſuo. Et quoniam cæteri dependent a cōmuni ſenſu, & non econtrario: ideo ſenſus communis ſomnus & uigilia primo affectiones ſunt. Ex his ſequitur

Sēſus cōis pōt eē impeditus in ſentiendo, non aūt in phātaſiando.

ꝙ ſomnus ꝙ uigilia ſunt paſſiones per priua ſenſus, ut cōtrahitur ad ſenſum cōmunem, quā ut cōtrahitur ad cæteros ſenſus: & hoc propter cauſas aſſignatas. Animaduerte tñ ꝙ licet ſenſus cōis in ſomno ſemper ſit impotēs ſentire, non tñ eſt impotens phantaſiari. Eſt.n. impotēs ſentire, qm̄ ſpecies ſenſibilium exteriorū non deferunt ad ipm per exteriora ſenſoria ꝑpter ſpūum ſenſibiliū ſubtractionem: & ꝑpter alias cās ut dicemus. Eſt potēs phātaſiari, qm̄ uię a parte memoriæ ad ipm nō impeditæ ſunt. & ſic pñt a memoria deferri ad cōem ſenſum, & ſic pōt ꝑ illas phātaſiari, qđ phātaſiari eſt ſomniū uel inſomniū: ut dicemus. Quo ꝗꝗ modo poſſint uiæ a corde a cerebrū nō eſſe impeditæ: & organa externa impedita, dicemus poſtea.

Sed qualis affectio ſomnus ſit, & quā item ob cām dormire animalis cōtingat: dicēdū eſt. qm̄ cōplura haberi cārū genera, certū eſt. Nam et id cuius gratia quippiā ſit, & id unde motus origo pēdeat, & materiā, & rationē: cās appellitare ſolemus.

Propter q̄ uero cām accidit dormire, et qualis quędā paſſio eſt: dicēdū. quoniā modi plures ſunt cārū. Nā et cuius gratia, et unde principiū motus, et materiā, et rōnem: cām eſſe dicimus.

Propoſuit dicere de cauſis ſomni & uigiliæ, & primo declarauit: cuius primo & principalr ſit ſomnus, nunc redit ad id, qđ propoſuit, & primo reſumit intentionē & diſtinguit cās: & dicit. Propter quā uero cām accidit dormire, & qualis quædā paſſio ſit ſomnus, utrum actus, uel habitus, uel potētia, uel priuatio: dicēdum, qm̄ cārum modi ſunt plures nā & cuius gratia & unde principiū mot⁹, & materiā, & rationē ſiue formā cām dicimus eſſe. Eſt.n. finis, cuius gratia oīa conſiſtūt, factiua uero eā, unde motus oritur. Materia ex qua inſita cōſtitui & generari oia ſolēt, forma autem quā Ariſto. rationē appellat, ꝙ rebus ſpeciē largiatur. Somni quatuor cauſas Themiſtius aſſignat, finē quidē, animalis ſalutē, & cōſeruationē: factiuā uero ſpirituū, qui in corde eſt. Materialē uero uaporē, qui in caput ſubierit, deinde in locū inferiorē defluxerit. Formam autē ſitum & diſpoſitionē illam membrorū, & partium corporis, quæ in dormientibus extra intuſq; cernitē. Verum uero ſit ita: dicemus poſtea. Potius enim hæ cauſæ uidentur animalis dormientis quam ſomni ipſius.

Ac primū quidē cum naturā ſemper agere gratia alicuius id eſt boni dicamus: quietē uero utilē eſſe atq; adeo neceſſariam iis omnibus quæ moueri quidē nata ſunt, ſed ſemper et cōtinue moueri cū uoluptate nequeant, cumq; ob ueritatē ipſam trāſlatio hac uulgo recepta ſit ut ſomnus quietis nomine deſignetur: ſomnus profecto ad ſalutem iunctus animalibus fuit.

Primam igitur quoniam naturam dicimus gratia alicuius facere, hoc autem bonum aliquod, quidem uero omni quod natum eſt moueri, cum non poſſit ſemper et continue moueri cum delectatione, neceſſariam eſſe atq; utilem: ſomno quoq; propter ipſam ueritatem coaptāt metaphoram hac, tanq̄ requies quædam ſit: quare propter ſalutem animalium exiſtit.

Diximus ſm Themiſtiū in genere de ſomni cauſis, nūc per partes, & primo de fine. Eſt.n. finis prima cauſarū. & cum ſomni duplex ſit finis, alter qui ad eſſe, alter qui ad actionem animalis ſpectat, prius dicit de fine, qui attinet ad eſſe, & ſumit primo ꝙ natura & oē agens naturale ꝓp finē agit, qm̄ agit boni grā. unde dicit. Primū igit, qm̄ dicimus naturā, hoc eſt agens naturale grā alicuius facere, hoc aūt eſt bonū aliquod gratia cui⁹ agit, hoc eſt primū. ſecūdo accipit quietē eſſe utilē imo & neceſſariā, cū aīalia ſemper moueri & cōtinuo nō poſſint cū uoluptate (ut dictū eſt) qm̄ reſoluunt ſpūs ex motu: qui niſi quiete inſtaurent, aīalia perire neceſſe eſt. unde dicit. Quietē uero omni animali qđ natum eſt moueri, cū non poſſit ſemper & continuo moueri cū delectatione, neceſſariā eſſe atq; utilem: ut. ſ. ſpiritus inſtaurētur. Ex his ſequitur ſomnū eſſe animalibus tributum ad quietem, incolumitatē, & ad ſalutem, propterea inquit. Somno quoq; propter ipſam ueritatem coaptant metaphoram hanc. ſ. ut ſit requies: tanquam reuera requies quædam ſit. Inde concludit ſomniū propter ſalutem animalibus ineſſe. Quo uero ad cōſtructionē attinet, uerba ſunt ſuſpēſiua uſq; ibi { ſomno quoque propter ipſam ueritatem } hęc de fine quo ad eſſe.

Vigilia uero: rationem finis obtinet. nam ſentire & ſapere: finis omnibus eſt quibus alterum eorum competit. hæc enim optima ſunt. finis autem: optimus eſſe ſolet.

Vigilia uero: finis. nã ſentire & ſapere: omnibus finis quibus ineſt alterum corũ. optima enim: hæc. finis uero: optimus.

Nunc aſsignat finem ſecundum ſomni: qui eſt finis ſecundum perfectionem: & uult ꝙ finis ſomni ſecundum perfectionem ſit uigilia. Animal enim dormit, & uigilat, dormit quidem animal, ut ſit, niſi enim dormiret, tandem exolueretur animal. ergo dormit, ut ſit. Animal autẽ eſt, ut ſentiat aut ſapiat. Eſt enim ſentire, & ſapere omnibus finis. utrumq; enim optimum eſt, finis autem uult eſſe optimum: ꝙ autem utrunq; optimum ſit, patet, nam brutis ſenſus, hominibus ſapientia optimum eſt: quia igitur ſomnus eſt ut animalia ſint, animalia uero ſunt, aut ut ſentiãt, ueluti bruta, aut ut ſapiant, ueluti homines, ſenſus autem & ſapientia in uigilando conſiſtunt, ergo ſomnus animalibus iunctus eſt principaliter propter uigiliam, hoc eſt, ut delectabiliter uigilemus. ergo ſomnus eſt propter ſalutem, uigilia propter ſeipſam, quia ipſa eſt perfectio. Vel dici poteſt ſomnum nobis datum eſſe ut in finem. ſ. propter ſalutem. uigiliam uero, quoniam eſt ipſa finis.

Item ſomnus animali cuique neceſſarius eſt: non quidem ſimpliciter, ſed ex ſuppoſito & adiunctione. nam ſi animal naturam ſuam ſeruare ac tueri debeat: neceſſario quædam adeſſe ei oportet, quibus poſitis alia ſubinde adiungenda ſunt.

Amplius autem neceſſarium eſt unicuiq; animalium ineſſe ſomnum: dico autem ex ſuppoſitione neceſsitatem, quoniam ſi animal erit habẽs ſuam naturam, ex neceſsitate ineſſe quædam ei oportet. & his exiſtentibus alia exiſtere.

Interponit Ariſtoteles quoddam de ſomno utile, an ſ. ſomnus neceſſario animalibus inſit, & aſſerit ꝙ ſomnus neceſſario animalibus ineſt neceſsitate ſuppoſitionis. Circa quod animaduertendum ꝙ neceſſarium duplex eſt, ut libro de interpretatione dictum eſt, alterum ſimpliciter, in quo uel prædicatum eſt in ratione ſubiecti, ut hominẽ eſſe animal, uel ſubiectũ in ratione prædicati, ut hominẽ eſſe riſibilem. Alterum neceſſarium eſt ex eo quia aliquid ponitur, ut poſito quod uiuas, neceſſe eſt te reſpirare, ſomnus igitur animalibus ineſt, neceſſario: non quidem neceſsitate ſimpliciter: nõ enim animal eſt de ratione ſomni: nec ſomnus de ratione animalis Poteſt enim animal eſſe ſine ſomno: ſed neceſsitate ſuppoſitionis: quoniam ſuppoſitio ꝙ animal uiuat, ſomnus neceſſario ineſt, ſi enim (ut Themiſtius inquit) ponatur animal eſſe, neceſſe eſt, ut alatur: quo conceſſo, neceſſe eſt e cibo uaporem ſubtolli, & ſi cibus ſubtollitur: neceſſario conſequitur ſomnus ergo ſomnus neceſſario ineſt animali, ponẽdo ꝙ animal ſit. unde dicit. Amplius autẽ neceſſarium eſt unicuiq; animalium ineſſe ſomnum: dico autem ex ſuppoſitione neceſsitatem, non ſimpliciter, & hoc exponit dicẽs: quoniam ſi animal erit habens ſuam naturam. ſ. ſeipſum per alimentum conſeruans, ex neceſsitate ineſſe quædam ei oportet. ſ. alimenta pro conſeruatione & ex his alimentis exiſtentibus neceſſe eſt alia exiſtere. ſ. uaporem, & ex uapore ſomnum. Quare ſomnus ineſt animalibus, ſi animalia ponantur uiuere, & nutriri.

Poſt hæc reſtat dicendum: quo motu actioneue corporum antegreſſa, dormire animalibus obueniat, aut etiam uigilare. Plane cætera animalia, quæ nimirum ſanguine carent, eandem quam quæ prædita ſanguine ſunt, aut proportionalem cauſam ſomni habere: ſanguinea uero eam ipſam quam homines: arbitrari addecet. Quare: per hæc de omnibus contemplemur oportet.

Amplius autem quali motu et actu in corporibus facto accidit uigilare et dormire animalibus: poſt hæc dicendum. Alijs igitur animalibus, quemadmodum non habẽtibus ſanguinem, exiſtimandum cauſas eſſe paſsionis uel eaſdem uel proportionales: ſanguinem uero habentibus, quæ quidem hominibus. Quare: ex his omnia ſpeculandum.

Quid Ariſtoteles hic faciat, non eſt nobis bene exploratum, Themiſtius uult Ariſtotelem hic tradere factiuã ſomni cauſam: alij materiam. Quòd factiuã cauſam uelit tradere, uerba eius indicant. dicit enim. Amplius autem, quali motu, & quali actu ſiue actione facto in corporibus accidit uigilare & dormire animalibus: poſt hæc dicendum. modo hæc uerba non niſi de factiua cauſa intelligi poſſunt, cum ea ſola dicatur principiũ, unde motus; utrum uero ita ſit, poſterius dicemus: tunc præmiſſa intentione, Ariſtoteles accipit conclusionem & uult ꝙ in animalibus ſanguinem habentibus factiua ſomni & uigiliæ cauſa eſt cor, in exãguibus autem, eſt emolum cordi. Ideo reſumit ſe uelle de his dicere. unde dicit. Alijs igitur animalibus quemadmodum non habentibus ſanguinem, exiſtimandum eſt cauſas factiuas uel eaſdem eſſe uel proportionales his, quæ ſanguinem habent, ut ſunt illæ quę quidem hominibus inſunt: nam in homine cor & ſpiritus, in exanguibus proportionalia his. Tunc reſumit intentionem, & dicit. Quare de his omnia ſpeculandum. Videtur igitur ꝙ proponat dicere de cauſis factiuis, & nõ de materialibus. Verum de his poſtea.

Principium ſenſus eadem parte oriri qua & principium motus: definitum ſupra alibi eſt. hoc autem: e tribus determinatis diſtinctiſque locis, in eo contineri ſolet qui inter caput & aluum medius ſit.

Quòd igitur ſenſus principium fiat ab eadem parte animalibus: a qua quidem & ipſius motus: determinatũ eſt prius in alijs. ipſa uero, eſt trium determinatorum locorum qui medius eſt inter caput & inferiorem uentrem.

Propoſita intẽtione exequitur, & primo pręmittit ſuppoſitiones. ſecundo accedit ad illud quod propoſuit, ſuppoſitio igitur quam primo ſumit, eſt, ꝙ principium ſenſus ab eadem parte eſt e qua eſt principium motus & exponit illam ꝙ ſit in medio trium locorum determinatorum, quæ ſunt caput, & uenter inferior. & thorax. unde dicit. Quòd igitur ſenſus principium fiat ab eadẽ parte in ipſis animalibus, a qua quidem ſit principium etiam ipſius motus, determinatum eſt prius in alijs. ſ. in libro de ſenectute & iuuentute: exponit autẽ illam, ut in illo libro expoſuit, & dicit. Ipſa uero: eſt trium determinatorum locorum qui medius inter caput & inferiorem uẽtrem. Quo ad uerba autem attinet, animaduerte ꝙ eſt caput, ubi eſt os, & eſt uenter inferior. ſ. ab umblico infra, & uenter medius ab umblico ad collum. Vult igitur ꝙ cor, & pars hæc, quæ eadem eſt principium motus & ſenſus, ſit in medio uẽtris medij: qui dicitur thorax: & hoc probatum eſt illo libro. Eſt ergo ſuppoſitio, ꝙ eadem pars, quę media eſt pars: eſt principium motus & ſenſus in animalibus.

Principium igitur mouendi: in ijs quæ ſanguinem habent, partem eam quæ circum cor eſt, obtinet. nam quæcunque ſanguinem habent: habent & cor, a quo motus ſenſuſque principijs origo atque initium pendet. Motus igitur & ſpiritus & omnino refrigerationis principium: in corde, ut patet, collocatum eſt. Quin & ipſa natura tam parteis eas quæ ſpirationi deſtinatæ ſunt, quàm quæ refrigerio quod ab humore peti ſolet: ad calorem partis huius ſeruandam tutandumque concinnaſſe uidetur. Sed de refrigeratione: infra, ſuo dicemus uolumine.

Habentibus igitur ſanguinem: hoc eſt quæ circa cor pars.

omnia

omnia enim habentia ſanguinem, cor habent, & principiũ motus & ſenſus principalis, hinc eſt. Motus igitur & ſpiritus principium & omnino refrigerationis, manifeſtum q. eſt hic. Et reſpirationem, & humido refrigerationem, ad ſalutẽ eius q eſt in hac particula caloris, natura tribuit. Dicetur autem de ipſa, poſtea ſecundum ſe.

Ex hac ſuppoſitione infert in ſpeciali duas ſuppoſitiones magis explicitas. Quarum prima eſt, ꝙ in habentibus ſanguinem hæc pars media, quæ eſt principium ſenſus & motus, eſt cor, uel id quod eſt circa cor, ut ſpũs uitalis uel ſenſitiuus, qui eſt circa cor, & hoc dicit. Habentibus igiť ſanguinem, hoc principium motus & ſenſus eſt pars, quæ eſt circa cor. ſ. ſpũs uitalis, & ſenſitiuus. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte ꝙ ſpũs qui eſt circa cor eſt quaſi principium proximũ ſenſus & motus. Cor uero eſt quaſi remotum principium, inquantum mediãte hoc ſpiritu eſt principium motus & ſenſus. Hoc probat Ariſto. ui inductionis q. d quia diſcurrendo per omnia habentia ſanguinem, inuenitur in illis cor & quod cor ſit principium ſenſus & motus mediante illo ſpiritu, unde dicit. Omnia enĩ habentia ſanguinem, & cor habent. & principium motus & ſenſus principalis hinc eſt. Et per principium ſpiritum intelligit quaſi idem eſſe ſenſus & mot⁹ principium patet diſcurrendo per omnia habentia ſanguinem, in quib⁹ reperitur & cor, & principium motus & ſenſus eſſe a corde, id repetit cõcluſionẽ illã inferens ex hac inductiõe, & dicit. Igitur principium motus & ſpiritus & omnino refrigerationis, manifeſtum eſt ꝙ ſit hic. ſ. in corde. Et manifeſtum eſt etiam ꝙ natura tribuit reſpirationem natura tribuit reſpirationem habentibus pulmonem, quæ fit tractu & expulſione aeris, non habentibus ṽo pulmonem fit humido tracto & expulſo, ut in piſcibus patet, & totum hoc fit ad ſalutem, & conſeruationem eius caloris, qui eſt in hac particula, ut probatum eſt in libro de iuuentute & ſenectute, & in libro de reſpiratione, propterea ſubdit. Dicetur de ipſa reſpiratione & refrigeratione poſtea ſm ſe. ſ. ſeorſum in libro de iuuentute, & in libro de reſpiratione.

In iis uero quæ carent ſanguine, & inſectis, & iis quæ ſpirare non ſolent, facultatis motricis regia in eo eſt quod uice cordis ſubrogatur, nam ea in parte, ſpiritus quidam inſitus attolli uicibus & ſubſidere cernitur, quod facile deprehendi poteſt in totipennibus, qualia ſunt ueſpæ, apes, muſcæ, & cætera generis eiuſdem.

Non habentibus uero ſanguinẽ & entomis & non ſuſcipientibus ſpiritum, in proportionali, plantatus enim ſpiritus inflãs & reſidens uidetur, palam autem hoc, in iis quæ ſunt totala, puta ueſpis, & apibus, & muſcis, & quæcũq; huiuſmodi ſunt.

Secunda ſuppoſitio, quam in ſpeciali infert, eſt ꝙ in nõ hñtibus ſanguinem, & non ſuſcipientibus ſpiritum per reſpirationem, principium motus & ſenſus eſt in proportionali cordi, & hoc inquit, non habentibus uero ſanguinẽ, quę ſunt entoma & non ſuſcipientis ſpiritum, hoc eſt aerem per reſpirationem, principium ſenſus & motus eſt in proportionali cordi, hoc probat, qm̃ ſpiritus plantatus inflans & reſidens, uidetur. ſ. eſſe principium motus & ſenſus, qui ſpiritus plantatus eſt in proportionali cordi, quod probat inductione, & dicit. Palam autem hoc, in his quæ ſunt totala quæ etiam totipennia dicuntur, puta ueſpis, & apibus, & muſcis, & quæcũq; huiuſmodi ſunt. Quo uero ad ṽba attinet, aĩaduerte ꝙ totipennia, quæq; totala dicuntur, græce ὁλοπτέρα, holoptera, dicta quidem holoptera ꝙ alas non ſciſſas habeant, ſed totipennia, ut ueſpæ muſcæ, apes, & cętera entoma, quęq; inſecta dicũtur. Quid uero ſit plantatus ſpiritus, declaremus, hæc uaq; aĩalia, cũ ſanguinea nõ ſint, nec cor habent, nec ſpiritum, qui eſt ſanguinis tenuiſſima pars, habent uero cordi emulum, & ſanguini quoddam etiam emulum, cuius emuli ſanguinis tenuiſſima pars aer cõplantatus ab Ariſto. ubiq; appellať, huius principium eſt illud, quod eſt emulum cordis, qm̃ eſt principium eius, quod eſt emulum ſanguinis, cui⁹ emuli ſanguinis tenuiſſima pars ſpiritus cõplantatus eſt, qui etiam emulum ſpiritus dicitur. Ad rẽ ergo, ſicut uerus ſpiritus in ſanguineis eſt a uero corde, ita emulum ſpiritus, qui dicitur aer cõplantatus, eſt ab emulo cordis. Et quoniam ſpiritus iſte complantatus, qui eſt emulum ueri ſpiritus, eſt principiũ motus & ſenſus in talibus entomis, & eſt a cordis emulo, & in cordis emulo, iure etiam in entomis principium ſenſus & motus eſt in proportionali cordis.

Quoniam autem animalia nec mouere, quicquam nec agere ſine intenſione uirium poſſunt, intenduntur autem uires retentione ſpiritus, iis quidem quæ ſpirãt extrinſecus accerſiti, iis aero quæ nõ ſpirant inſiti, hinc profecto euenit ut totipennia ipſa quoties ſe mouent, attritu ſpiritus ad ſeptum tranſuerſum offendentis, bombos illos ædant.

Quoniam autem mouere quidem aliquid aut facere ſine robore non eſt poſſibile, uigorem autem facit ſpiritus detentio, reſpirantibus quidem quæ deforis, non reſpirantibus uero quæ cõplãtata, ideo & bombare alata uidentur cũ mouẽtur, attritione ſpiritus offendentis ad ſubcinctorium totalorum.

Obiter, ut mihi uideť, Ariſto uult ſoluere ex dictis problema ꝓp qd totipẽnia ut apes cum uolant, bombant. Reſpondet hoc eſſe, qm̃ ſpũs qui eſt aer innatus offendit ad ſuccinctorium, quod dicit ſeptum trãſuerſum, ubi eſt mẽbrana tenuis, & ibi frãgitur, ex cuius fractione bomb⁹ cauſatur. Pro ſolutione igitur, ſumit duo quaſi antecedens, & infert ſolutionem problematis, & loquitur ſuſpenſiue uſq; ibi { ideo & bombare } unde inquit. Qm̃ aũt mouere quidem aliquid, ſiue lapidem, ſiue quãtus eſt, aut facere aliquid ſine robore non eſt poſſibile, quod non probat, qm̃ manifeſtum eſt, nam robuſtiora facilius mouent, hoc eſt primum. Deinde dat ſecundum, & dicit Vigorẽ aũt facit ſpũs detentio, non tñ eodẽ mõ oĩbus, ſed reſpirantibus quidem detentio quę eſt ſpũs arceſſiti atq; aduocati ad intra ex deforis, facit robur, non reſpirantibus aũt, detentio, quæ eſt cõplantata. Quo ṽo ad ṽba attinet, debes ſcire, quod ſpũs uer⁹ fit fortior, cũ aer int⁹ trahiť, & ille im⁹ detinetur, ad illius enim cõfortationem facta eſt inſpiratio. Iõ uidem⁹, cũ aliq fortiter aliqd agũt, retinere ſpũm, qm̃ detentione aeris nõ multa, ſpiritus uerus cõfortať, cũ ṽo eẽt multa, uerus ſpũs ſuffocareť. Sĩli mõ, cũ ueſpa moueť, detinet ſpũm cõplãtatũ, mouet tñ illũ ad ſubcinctoriũ ut ſubcinctoriũ dilatet & cõſtringat mẽbranã, ut ab aere externo refrigereť, quę refrigerata, refrigeret ꝑcordia. Ex his duobus cõcludit, & terminat ſuſpẽſionẽ, & dicit. Ideo & bõbare alata uidẽtur cum mouenť, attritione ſpũs, hoc eſt aeris innati offendẽtis in eorũ motu ad totaliorũ ſubcinctorium. Quo uero ad rem attinet, Themiſtius dicit de bõbo aliter, dicit enim ꝙ inſecta ea quæ dicũtur pẽnata, quotiens ſe mouent, quoddam murmur ędunt, quod aura illa iis incluſa intus manente ſonãteq; accidit, hanc enim quotiens atterunt ad membranã, quæ ſepto tranſuerſo ſubdita cinctum corporis determinat, bombos illos uolando elidunt, itaq; ſonus agitatu interioris ſpũs, nõ ala, nec ſpirabilibus ullis uiſceribus redditur. Addit tñ eſſe quædam inſecta, quę attritu exterioris aeris ſonent, ſed ea tm̃ quę ſciſſurã ſub pręcinctu cõtinent, ut ſunt forte cicadę. Alij ṽo dixerũt, ꝙ apes et ueſpę & id gen⁹ faciũt ſonũ ꝑ alas uolando, q̃ qdẽ alę ſũt ſubtiles, ualdeq; uelociter agitatę in aere ſonãt, quod apparet in muſca, cũ ꝑ alã teneť. Mouẽdo. n. aliam alam ſonabit, quando uero illam non mouebit, non ſonabit. Apes uero magnę, ut dicunt, ſonum faciunt non uolatu, ſed motu pelliculę ſubcinctorij agitatę fortiter in aere, ut dictum eſt.

Mouẽtur autem omnia, ſenſu quodam ſiue familiari ſiue peregrino in primo ſenſorio, facto.

Mouetur autẽ omne, aliquo ſenſu facto uel proprio, uel alieno in primo ſenſorio.

Secunda ſuppoſitio principalis, omne quod mouetur, mouetur aliquo ſenſu facto proprio uel alieno, hoc eſt oẽ quod mouetur, mouetur quia ſentit aliquid aut quod eſt proprium ſenſibile, aut per accñs, qđ dr̃ ſenſibile alienũ, & extraneum, & hoc facto in primo ſenſorio, qđ eſt ſenſoriũ cõis ſenſus, hoc nõ ꝓbat, qm̃ ſatis probauit.

Quod ſi ſomnus & uigilia partis huius affectiones ſint, quo in loco: & qua primum particula contingere ſoleant, apertum eſt.

Si uero eſt ſomnus & uigilia paſſio partis huius, in quo quidem loco, & in qua particula prima fit ſomnus & uigilia, manifeſtum.

Tertia ſuppoſitio, ſi ſomnus & uigilia ſunt affectiones primi ſenſorĳ, ſomnus & uigilia ſunt primi ſenſorĳ ut materię & ſubiecti, unde dicit. Si uero eſt ſomnus & uigilia paſſio partis huius. ſ. primi ſenſorĳ, manifeſtũ eſt, in quo ꝗdem loco ut in ſubiecto, & in qua quidem particula prima, ut in materia fit ſomnus & uigilia, qm̃ huius primi ſenſorĳ ſunt, ut materiæ & ſubiecti. Et ꝑꝑ hęc ꝟba iuniores dixerunt Ariſto. agere de cã materiali ſomni & uigiliæ, non attendentes ꝙ Ariſto. ſupponit hæc, ut ex his declaret effectiuam cãm, ut dicemus.

Sunt etiam qui dormientes reſurgunt, & pleraq; agũt qualia cum uigilant, ſolent, quod tamen ſine uiſione aliqua aut ſenſu contingere non poteſt, nam ſomnium: qaodammodo ſenſum eſt. Sed de ſomnio, inferius diſſeretur. Cur autem experrecti inſomnia meminerint, quæ uero per ſomnũ quaſi uigilantes geſſerint, non meminerint, explicatum iu problematis eſt.

Mouentur autem qaidam dum dormiunt, & faciunt multa quæ uigilantium ſunt, non tamen abſq; phantaſmate & aliquo ſenſu, ſomnium enim, eſt quodammodo ſenſamentum Dicendũ eſt autem poſtea de ipſo. Cur uero ſomnia meminerunt expergefacti, uigilum uero acta non meminerunt, in problematicis dictum eſt.

Sed contra ſecundam ſuppoſitionem remouet unũ dubium, dubium uero eſt hoc, qm̃ nonnulli dormientes mouentur, & tñ non ſentiunt, cum dormiant, ergo falſum eſt ꝙ oẽ quod mouet̃, mouet̃ aliquo ſenſu priꝰ facto circa primum ſenſorium. Rñdet ꝙ licet iſti moueantur non facto ſenſu exteriori, mouent̃ facto ſenſu ĩteriori, qm̃ facto phãtaſmate, & ſenſu illius phantaſmatis in ſenſu cõi, unde dicit. Mouentur aũt ꝗdam dum dormiunt, & faciũt multa, quæ uigilantium ſunt, qm̃ ſe armis muniunt, & equitant, & id genus non tñ abſq; phantaſmate & ſenſu cõi, cauſa aũt eſt, qm̃ ſomnium, eſt quodãmodo ſenſamentũ quoddam eſt, ut poſterius dicemus. Tunc ſe excuſat, qm̃ quõ fieri ſolet cur dormientes cum ſomniant, ſomniorum aliqñ meminerunt expergefacti, eorum uero operum, quæ uigilium egerunt, non meminerunt, non enim recordãtur ſe loquutos eſſe, ſe armis munitos fuiſſe, & id genus, quæ uigilum ſunt, excuſat ergo ſe (& inquit) cur ꝟo ſomnia meminerunt, expergefacti, uigilum ꝟo acta, quæ ipſi egerunt, cum dormirent, non meminerũt, in problematicis quõibꝰ dictum eſt, hę ſunt ſuppoſitiones. Verum animaduerſione dignum alios aliter dicere, non enim, ꝙ ſuppoſitiones fecerit Ariſto. aſſerũt, ſed Themiſtius uelle vr̃ ꝙ Ariſtote. probauerit in ſanguineis ſomni & uigiliæ effectiuum principium eſſe cor, uel uitalem ſpũm, qui eſt circa cor. In exãguibus uero, eſſe proportionale cordi uel proportionale ſpiritui, qui eſt circa proportionale cordi, & ſyllogiſmus Ariſto. ſm Themiſtium eſt iſte id principium effectiuũ ſomni ac uigiliæ eſt, quod ſenſus & motꝰ principium eſt, in ſanguineis cor, & ſpũs, in exãguibus proportionalia, principium ſenſus & motꝰ ſunt, ergo in ſanguineis cor, & ſpiritus in exanguibꝰs proportionalia ſunt ſomni & uigiliæ factiuum principium. Iuniores aũt uoluerunt ꝙ Ariſtote. probauerit cor eſſe materiale & ſubiectiuum principium, qm̃ eſt materiale & ſubiectiuũ principiũ ſenſus & motus. Quę expõnes aptari pñt uerbis, non tñ facile, ut intelligẽti patet. Poſſont etiam põnes hę concordari, qm̃ cor bifariam accipi põt, uno mõ, ut eſt mẽbrum uiuẽs ex ſanguine & ſpiritibus aggregatũ, & hoc pacto eſt principiũ factiuũ & ſomni & uigiliæ mediantibus ſpiritibus, & ſanguine, & ſic intelligit Themiſtius. Alio mõ põt cõſiderari, ut mẽbrũ abſolute, non conſideratis ſpiritibꝰ & ſanguine, et ſic eſt ſubiectum & materia ſomni. & hoc pacto potuerũt intelligere iuniores. Nos ꝟo facilius uerba Ariſto. conſiderantes, in ſuppõnes illa diſſecauimus, nec ab rõne, qm̃ neque cãm materialẽ, neq; cãm factiuã explicaſſe eum cernimus. Signũ eſt. qm̃ ſtatim in proximo textu dicit { Cõſequẽs aũt eſt ea, quæ dicta, ſunt, aggredi quibꝰ factis, & unde principium paſſionis fit, uigilandi & dormiendi } mõ per hęc ꝟba innuit ſe nunc uelle dicere de factiua cã, poſtquã hęc ſuppoſita ſunt, & ita uidet̃ ſuppõnes feciſſe, quod mihi conſonum eſt, qm̃ de factiua & materiali cauſa dicet poſt hæc. Siquis tñ afficeret̃ expoſitione Themiſtĳ, poſſet dicere, ut ipſe dicit, ꝙ poſt hæc cãm agẽtem, & materialem facilius & diſtinctius quã antea oñdet, hæc ſunt quæ mihi uidentur.

Proximum ab ĳs quæ diximus, eſt, ut quibus factis, & unde affectionis huius origo, ſomni inquam & uigiliæ proueniat, tractetur exponaturq;.

Cõſequẽs aũt eſt ad ea quæ dicta ſunt, aggredi, quibus factis & unde principiũ paſſionis fit, & uigilandi & dormiendi.

Cũ poſuit ſuppõnes, nũc exequitur, & prĩo reſumit ſuæ intentionẽ. & dicit. Cõſequẽs aũt eſt ad ea, quæ nunc ſuppoſita & dicta ſunt, aggredi quibus. ſ. cauſis materialibꝰ, vñ tãquã e cã factiua principiũ paſſionis fit, & uigilãdi, & dormiẽdi. Quo uero ad uerba attinet, Themiſtiꝰ per illud ꝟbũ { quibus } exponit qua motione, nos ꝟo, diximus, quibꝰ. ſ. materialibꝰ cauſis. Eſt aũt materialis cã, uapor, ꝗ eleuatꝰ a cibo actione cordis & ſpirituũ, deĩde in locũ inferiorẽ defluit inſpiſſatus, & cor infrigidans, & meatꝰ ſenſitiuos, ꝗbus ſenſibilia externa deferunt̃ ad cor, obturans eſt. Hic enim uapor materialis cã dr̃ a Themiſtio ſuperiori capite. Verũ ꝟo hic uapor ſit materialis cã ſomni, poſtea dicemꝰ, prĩcipiũ ꝟo effectiuũ eſt ſpũs, originale aũt cor ip̃ʒ, nam ſicut ſol ſua luce eleuat uapores ab humidis, ſic cor ſuo ſpũ calido. eleuat uapores a cibo. Ergo proponit dicere de uapore & de ſpũ et calore, de uapore ꝗdẽ, ut materiali cã, de corde ꝟo & ſpũ, ut factiua cã. Amphꝰ dicit, & vñ prĩcipiũ paſſionis ſit, & exponit, quid ꝑ paſſionẽ intelligit, & lege { & } pro. i. hoc pacto, paſſionis. ſ. uigilãdi & dormiẽdi, hoc pacto Themi. intelligit.

Sane cum animal ubi ſenſum habet tum primum ali & creſcere oporteat.

Palam itaq; eſt, quod quoniam neceſſarium eſt animali, cum ſenſum habet, tunc primo nutrimentum ſuſcipere, & augmentum.

Propoſita intẽtiõe, nũc exeq̃t̃, & primo reſumit quęcũque de nutrimẽto dicta ſũt in libello de nutrimẽto, & hoc nõ ab rõne, qm̃ cũ cã materialis ſomni et uigilię ſit uapor eleuatus a cibo, niſi intelligamus ſummatim cibũ, ac nutrimẽtũ ꝗd ſint, nõ poterimus intelligere quõ uapor cibalis eſt cã ſomni, et quõ uigilię. Reſumit ergo ꝑ ordinẽ, oĩa neceſſaria, quę de nutrimẽto dicta ſũt, & quę ad ꝓpoſitũ ualẽt. Primũ igit̃ qđ ſumit eſt, ꝙ ꝗñ primũ aĩal ſenſum habet, tũc prĩo nutrimẽtũ & augmẽtũ hʒ. Ex hoc uult hr̃e, qm̃ aĩal ĩcipit dormire, & uult tũc aĩal incipꝫ dormire, cũ nutrimẽtũ ĩcipit ſumere, tũc. n. incipit uapor ab illo cibo eleuari, tũc ãt ĩcipit nutrimẽtũ ſumere, cũ prĩo accipit ſẽſũ, ergo tũc ĩcipit aĩal dormiř, cũ primũ ſe ſuʒ accipit. Sʒ occur

res, qm̃

ces, q̄m embrium in utero prius q̄ ſenſum accipit, nutritur & creſcit, non ergo ſimul aliquid nutrit & ſenſum habet. Huius igitur dubitationis ſolutionem innuit Themiſti⁹ q̄ licet embrium prius nutriat & creſcat, q̄ ſenſum habeat, & dormiat, nō tamen, ut aīal, ſed ut plāta. Simul enim ſenſum accipit, & nutrit, cū nutrit, & creſcit, ut aīal, nō autē ſimplr. Cū.n. ſenſum accipit, tunc nutritur ut aīal, & cum nutrit, ut aīal, tunc primū ſenſum accipit, & cū primo nutritur ut aīal, tunc primo dormit.

Sitq; alimentum nouiſsimum ſanguineis ſanguis, exanguibus quod ſanguini proportione reſpondet.

Nutrimentum autem eſt omnibus ultimum: ijs quidem quæ ſanguinem habent, ſanguinis natura, ijs uero quæ ſanguinem non habent, proportionale.

Secūdo reſumit qd nutrimentum ſit, & dicit, in aīalib⁹ hn̄tibus ſanguinem nutrimentum eſſe uerum ſanguinē. In exanguibus u͛o id, qd eſt uice ſanguinis, unde dicit. Nutrimentum aūt eſt omnibus aīalibus ultimum, non tn̄ eodē modo, ideo dicit, ijs quidem quæ ſanguinem hn̄t, ſanguinis natura, ijs u͛o quæ ſanguinem nō habent, eſt proportionale. Quo u͛o ad u͛ba attinet, Ariſto. nōn oē nutrimentum eſſe ſanguinem, ſed nutrimentum ultimum. Nutrimentum enim in principio nō eſt ſanguis, ſed potētia ſanguis. Nutrimentum enim ultimum, ut Themiſtius inqt, eſt qd poſtremo & nouiſſime ex decoctiōe ſubſidet, & dixit ſanguinis natura, ut innueret, in hn̄tibus ſanguinem id, quod ultimo decoquitur, eſſe uere ſanguinem, natura enim ſanguinis, purus ſanguis dicitur.

Atq; uenæ conceptacula ſanguinis ſint.

Locus uero ſanguinis uenæ.

Tertio reſumit locum ſanguinis, & dicit q̄ locus ſanguinis ſunt uenę. & per uenas, intelligit tam mobiles, quæ arterię pulſatiles dicunt, quam immobiles, quæ ſanguinem cōtinēt nō ita calidum ac ſubtilem.

Venarum autem initium cor, id quod ex diſſectionibus perſpici poteſt.

Harum autem principium cor: palam autem quod dicitur eſt ex anathomis.

Tertio reſumit, q̄ uenę originē hn̄t a corde, et dicit. Harū aūt principiū eſt cor, probat hoc ex anathomijs & dicit. Palam aūt quod nūc dictum eſt, ex anathomis. Verū de his diximus libello de iuuentute, & ſenectute. Ibi.n. diximus uenas quo ad ortū ſimplr, oriri a corde, q̄m ab eo incipiunt, & ultra non progrediuntur. Quo u͛o ad ramificationem, oriuntur ab epare, q̄m ramificatio incipit ab epate, & ſic medicos & philoſophos cōſiliauimus.

Cibum utiq; illum q per os ingeri ſolet, in loca ſua receptū euaporari in uenas, inibiq; mutatum in ſanguinem uerti, & mox principium ipſum adire conſtat. Quæ quāquā in libro de alimento dicta ſunt, nunc tamen repeti oportet, ad hoc ut principia motionis contemplemur & quid ſuſtinente parte ſenſitiua ſomnus & uigilia contingat. Nec enim ſomnus, quęcūq; impotentia ſenſuum eſt, ut diximus, nam & dementia, & præfocatio, & animi defectus, talē impotentiā afferre pōt.

Deforis quidem igitur alimenti ingredientis in ſuſceptiua loca, fit euaporatio ad uenas, ibi uero permutatum in ſanguinem uertitur, & uadit ad principium. Dictum eſt autē de his, in ijs quæ de nutrimento, nunc autem repetendum eſt de ipſis, huius gratia ut principia motus ſpeculemur, & quid patiente particula ſenſitiua accidit uigilia & ſomnus. Non enim eſt ſomnus, quælibet impotētia ſenſitiui, ut dictum eſt, etenim amentia, & ſuffocatio aliqua, & animæ defectio, facit huiuſmodi impotentiam.

Quarto reſumit modum generationis ultimi nutrimenti, qui eſt perfectus ſanguis, & imaginat, q̄ cibus primo p̄ os ingeratur deinde ingeſtus, ad ſtomachum fert, & ibi iterum ingerit, hinc per uenas, quę paruę & medię dicuntur, ſpirat & euaporat ſurſum & permeat ad epar, & ibi iterū digerit, hinc tādem per uenam magnā ſubit ad cor, & ibi ſm Themiſtium ultimo concoquitur, & in ſanguinē pfecte conuertit. Deinde per uenam patuā fert ad mēbra, & diſtribuit oībus particulis, quæ nutriuntur, unde dicit, & lege igitur, pro pręterea hoc pacto. Præterea alimēti deforis ingredientis & collocati in ſuſceptiua loca. ſ. in ſtomachū & inteſtina, euaporatio fit ad uenas, quæ ſunt in epate, ibi u͛o permutatum, & concoctū, in ſanguinē uertit, & ab eo per uenā magnā uadit ad principium. ſ. cor. Et intelligit per euaporationem motū alimenti ſurſum, quo cibus aſcēdit ad uenas exiſtentes in epate: ut Themi. intelligit. Amplius aīaduerte, q̄ Ariſto. ait nutrimentū in epate uerti in ſanguinem, & eum ſic uerſum proficiſci ad cor, ubi non clare patet, an digeſtio in corde (ut exponit Themiſtius) an in epate proficiatur, quoniam licet ſanguis proficiſcatur ad cor, non exponit utrum proficiſcatur ad cor, ut accipiat ibi ultimam perfectionem (ut ſentit Themiſtius) an ut nutriat cor, & de altera pte ſpūs fiant, qui per uenā patuā diſtribuant ad mēbra pro ultima digōne, quæ fit in mēbris, ideo uide, ea quæ diximus de re hac libro de iuuētute & ſenectute. unde quia res hęc non determinata eſt, ideo Ariſto. inquit. Dictum eſt aūt de his, in ijs, quæ de nutrimento. At nunc repetendū eſt de ipſis, hoc eſt at nūc dixim⁹ de his, huius gr̄a & ob hāc cām, ut ſpeculemur principia motus. ſ. uaporum, unde ipſi eleuent, & quę illorū cā ſit, & quid illud ſit, quo patiente particula ſenſitiua. ſ. primo ſenſorio, quod eſt cor, accidit uigilia & ſomnus. Ergo de his propterea neceſſariū erat repetere, tum, ut intelligeremus motū uaporū, quo fit ſomnus, & uigilia, tum etiā, ut intelligeremus quid eſt illud, quo accidit nobis ſomn⁹ & uigilia primo ſenſorio patiente. Et aſſignat cām, q̄m ſomnus fit ex motu uaporū eleuatorum a cibo, quia (ut inquit) non eſt ſomnus quęlibet impotētia ſenſitiui, ut dictū eſt. Etenim amētia & ſuffocatio hoc eſt ſtrangulatio, & aię defectio, quę lipopſychia dr̄, facit hmōi impotētiā, & tn̄ nō ſunt cauſæ ſomni, ſed uapores eleuati a cibo, ut dicemus, ſunt cā ſomni, quare erat neceſſariū repetere de alimēto, ut uaporū motionē intelligeremus, qui ab eo eleuant. Sed dubitaret forte quiſpiā cōtra id, qd de alimēto repetit, q̄m nō uidet uerū oīa mēbra nutriri ſanguine, nutrimur enim ex his, ex q̄bus ſumus, ut libro de generatione dcm̄ eſt, at in nobis nonnulla mēbra ſunt melācholica, alia cholerica, alia ſanguinea, nonnulla flegmatica. Igit alia membra melācholia, alia cholera, alia ſanguine, alia flegmate nutriuntur. Nō ergo ſanguis eſt oīum mēbrorū alimētū. Dicendum, q̄ ſm Ariſto. unus eſt humor in nobis tm̄, cui⁹ tenuior pars cholera, craſſior melācholia, aquoſior flegma dulcior ſanguis dicit. Oēs tn̄ ſunt ſanguis, quare craſſiori parte melancholica aīalis membra nutriūtur, tenuiori u͛o cholerica, aquoſiori flegmatica dulciori ſanguinea, uerum de his magna inter phyſicos, & medicos quæſtio eſt, de qua hactenus.

An ſanguis ſolus nutriat.

Iā uero accidit, ut & quidā p forte animi deliquiū, quippiā imaginarentur. Hoc igitur aliq̄ habet controuerſiam.

Iam aūt facta fuit phātaſia, quibuſdā & defectū animæ patientibus fortiter. Hoc igitur: aliquā hēt dubitationem.

Quęrit aūt hic Ariſt. utrū lipopſychia ſit ſomnus. Verū p declaratiōe q̄ōnis, aīaduerſione dignū, qd Ariſt p amētiā, qd p ſuffocationē, et qd p aię defectionē intelligat. Sup͛i⁹.n. Ariſt. hęc nō declarauit, & īdigere expōne, p amētiam igitur, quę grece eſt. i [illegible] etpnia, Themiſtius delirium, atq; furorem intelligebat, & per delirium ac furorē, non omnem dementiæ ſpēm Themiſtius intelligit, ſed cū morbum, quem, cū quis patitur, neq; uidet, neq; audit, neque omnino aliquid ſentit. Cuius ſignum affert Themi-

ſtius, ꝙ qui hac dementię ſpecie laborauerint, in ſua corpus ſęuit, dentibus carnem ſuã petẽs, quę nõ ageret, ſi doloris ſenſum aliquem haberet. Per ſuffocationem aũt, ſtrã gulationem exponit, quæ fit, quoties uenæ, quę gręce phagitides, latine iugulares dicunt̃, conſtringuntur, & hoĩes ſenſib⁹ ereptis uenis illis fortis ualde appræhenſis collabũtur, huius quidem morbi ſpecies, ab Ariſtotele πνιγμὸς dicitur, quæ forte eſt quędã apoplexię ſpẽs, per aię defectionem intelligit Themiſtius morbum, quo quis animo linquitur, & iacet mortuus, quem morbum Ariſto. lipopſychiã uocat Ariſto. ergo ſumit tanquã per ſe notũ, ꝙ dementia & ſuffocatio, nec ſint ſomnus, nec ſomni cauſæ, non enim demẽs, nec ſuffocatus dormit, nec dementia, nec ſuffocatio ſomni cauſæ eſſe poſſunt, ideo quærit utrum lipopſychia ſit ſomnus, & uidetur ꝙ ſic, qm̃ quibuſdam lipopſychiam fortiter patientibus apparuit phantaſia ſiue phãtaſma, cuius recordantur, poſtquam a lipopſychia liberatur, modo hæc apparitio non fuiſſet, niſi qui lipopſychiã patiebatur, dormiebat, unde dicit. Iã aũt facta fuit phantaſia quibuſdam, qui & animæ defectum fortiter patiebantur. Hoc igitur, aliquam habet dubitationem, uidetur enĩ hæc conſequentia ualere, phãtaſma apparuit ei, q lipopſychiam fortiter patitur, ergo ille dormit.

Nam ſi defectum animo dormire contingat: continget etiam ut imaginatio illa inſomnium ſit. Porro: multa dicunt qui ita uehementer tentantur, quiq; extinctorum ſpeciem præferunt. De quibus omnibus eandem eſſe rationem: putandum eſt.

Si enim contingat obdormire defectionem animæ patientẽ, continget utiq; ſomnium eſſe & phãtaſma. Multa autem ſunt, quæ dicunt qui uehementer animo defecerunt, & qui uiſi ſunt mortui eſſe. De quibus omnibus eandem eſſe rationem, exiſtimandum eſt.

Rñdet, & uult ꝙ lipopſychia non ſit ſomnus, ſed morbi genus, nec cã ſomni, probat, qm̃ ſi lipopſychia eſſet ſomnus, phãtaſma, quod lipopſychiã patienti apparet, eſſet ſomnium, mõ hoc eſt falſum, qm̃ multa ſt, quę dicũt, q uehemẽter aio defecerũt, & quaſi uiſi ſunt mortui eſſe, de qbus oib⁹ eãdẽ eſſe rõnẽ exiſtimãdũ eſt, quare cũ hęc non ſint ſomnia, nec lipopſychia erit ſomnus, nec ſomni cã, unde dicit. Si.n. cõtingat obdormire defectionẽ aię patiẽtẽ, cõtinget utiq; & phãtaſma, qđ illi apparet, eſſe ſomniũ. deſtruit ↄñs & dicit, ſed multa ſunt, quæ dicũt, q uehementer aio defecerũt, & q uiſi ſunt eſſe mortui, de qb⁹ oib⁹ eandem rõnem exiſtimãdũ eſt, ꝙ debẽt eſſe ſomnia, q̃ cũ nõ ſint, nec illud phãtaſma qđ apparuit lipopſychitico, uẽ ſomniũ, ergo nec lipoſychia erit ſomn⁹, nec ſomni cã.

Sed enim, uti iam diximus, non omnis impotentia ſentiendi ſomnus eſt.

Sed, ut diximus, non eſt ſomnus impotentia omnis, ſenſitiui, ſed ex euaporatione circa nutrimentum paſsio fit hæc.

Exponit nũc qđ proprie ſomnus ſit, & unde ꝓprie fiat, & ſic patebit lipopſychiã nõ eſſe ſomnũ, neq; ſomni cauſam, patebit etiam nullum morbum, aut morbi accidẽs eſſe ſomnum, & dicit. Sed, ut diximus, non eſt ſomnus quælibet primi ſenſitiui impotentia, ſed ea paſſio, atq; impotentia hæc ſomnus eſt, quæ ex euaporatione circa nutrimentum fit, hoc eſt proprie ſomn⁹ eſt impotẽtia facta ab euaporatione eleuata a cibo.

Sed ea ſolum quam diuaporatio committit alimenti, quod enim ſurſum halat, quadantenus attolli, deinde regredi ac refluere inſtar Euripi neceſſe eſt, nam animantis cuiuſq; calidum, in ſublime natura fertur, at ubi eo loci ſubuectũ eſt, mox uniuerſum reciprocat, ac deſcẽdit. Quamobrem, ſomnus maxime poſt cibum fieri ſolet: tunc enim copioſus humor & corpulẽtus, ſurſum commeat. Qui cum conſtitit, caput aggrauat, & addormiſcere facit, cum uero iam deſcendit, & reciprocando calorem repulit, tum ſomno ſepultum iacet dormitq; animal.

Neceſſe enim quod euaporatur, aliquo uſq; impelli, deinde conuerti & permutari ſicut Euripum, calidum enim cuiuſque animalium, ad ſuperiora natum eſt ferri, cum autem in ſuperioribus locis fuerit multum ſimul iterũ reuertitur, ferturq; deorſum. Et ideo, maxime fiunt ſomni, a nutrimento, nam repente tunc multa humiditas & corpulenta, ſurſum fertur. Conſtans igitur, grauat, & facit dormitare, cum uero deorſum fluxerit, & reuertendo repulerit calorem, tunc fit ſomnus, & animal dormit.

Probat ꝙ dixerat, & exponit modum, q̃ fit in nobis ſomnus, ubi attẽtiõe dignũ ꝙ aſſumpto cibo per calorem a corde originalr̃ defluẽtẽ cibus concoquitur. in qua decoctione illi⁹ cibi fit quędã euaporatio, quę ꝓꝓ tenuitatẽ et caliditatẽ & leuitatẽ aſcẽdit naturaliter ad cerebrũ, ubi infrigidatur frigiditate cerebri, et inſpiſſat̃ ad modũ nubis, uapor ergo ille ſic frigefactus, & inſpiſſatus ob ſui grauitatem deſcẽdit, & qdẽ ꝑ eaſdẽ uenas ꝑ quas calor naturalis ad corde ad cerebrũ, & ſpũs aiales ꝑmeãt, deſcẽdẽs uero obuiãs calor & ſpũi cordis, diffundit ſe ad ꝑtes exteriores corporis, & repellit calorẽ et ſpũs cordis ad loca cordis & epatis, & ſtomachi, ut. s. maior calor uigeat ĩ locis digeſtiuis. At in tali reuerſione, qua calor & ſpũs reuertitur ad cor & epar, cõtingit primo ꝙ organa ſenſitiua exteriora careãt calore & ſpiritib⁹ ſufficiẽtib⁹ ad ſentiẽdũ, & cõtĩgit, qđ ꝓꝓ uapores, q frigefacti ad illa diuerterũt, facta ſit obturatio tãta, ut nõ poſſint ſpẽs uenire ꝑ illas uias ad cerebrũ, & ſic nec ad cor, & ita nec ad ſenſuʒ coẽʒ ueluti nubes ꝓhibet diffundi lumẽ ſolis a ſuperiori loco ad terrã (ut Auerro. inqt) et ita cõis ſenſus nõ põt ſentire ꝓꝓ hoc impedimẽtũ ſenſibilia exteriora, & ꝑ hũc modũ fit ſomnus, nã tũc ſenſus cõis uacat ab ipſis ſenſationib⁹ ſenſibiliũ exteriorũ, et qm̃ iſte uapor eſt grauis, cũ remeat ꝑ uenas, aial grauat. Ex his ſequit̃ duplici de cã fieri ſomnũ prima qdẽ eſt ꝓꝓ priuationẽ ſpũum, q nõ ꝑ̃ueñire ad organa exteriora, ꝓꝓ oppilationẽ factã ĩ illis a uapore frigido & ſpiſſo. ſecũda ũo eſt, ꝓꝓ uaporẽ oppilãtẽ trãſitũ ſpẽrũ ſenſibiliũ ab extra ad cerebrũ, hũc modũ expoſuit Themi. unde Ariſt. inqt. Neceſſe.n. qđ euaporat̃, aliquo uſq; impelli.ſ. ad cerebrũ, ubi ↄuertit̃ in nubẽ craſſam & grauẽ, et ſpiſſam. Deinde neceſſe eſt ↄuerti, & ꝑmutari a cerebro ad cor ꝑ eaſdẽ uenas ꝑ quas ad cerebrũ calor & ſpũs mouent̃, ueluti Euripus, q mouet̃ a deorſum ĩ ſurſum, & econtrario. Q. aũt illud qđ euaporat, ſurſum moueat̃, declarat, & dicit. Calidũ.n. cuiuſq; aialiũ, ad ſuꝑius ſua leuitate natũ eſt ferri, cũ aũt in ſuꝑiorib⁹ locis fuerit. s. in cerebro, infrigidat̃, & inſpiſſat̃, & ſic multũ ſil̃ iterũ reuertit̃, ferturq; deorſum per eaſdẽ uenas ꝑ q̃s ſpũs et calor ad cerebrũ ferunt̃, tũc cõplẽdus eſt mod⁹, et dicẽdũ ꝙ cũ i deſcẽſu obuiet callido, talis uapor ſic inſpiſſat⁹ diuertit̃ ad organa exteriora meat⁹ illorũ obturãdo, et repellit calidũ ꝑ magna ꝑte ad epar, & ad cor, et ad loca digeſtiua, ut meli⁹ fit digeſtio. Hic cõcludit, ꝙ ſomni maxĩe fiũt a nutrimento. Cui⁹ cãm affert, qm̃ aſſumpto cibo, ũtute caloris cordis multa humiditas & corpulẽta ſurſum fert̃, & in cerebrũ ꝑtigit, ibi igit̃ conſtãs, & frigefacta, ac inſpiſſata grauat cũ ad mẽbra ꝑ uenas meat, & facit dormire. Cũ ũo deorſum fluxerit, & reuertẽdo repulerit calorẽ ad loca digeſtiua, aial dormit, duplici, s, de cã, & ſubtractione ſpirituũ ab ipſis locis ſenſuum, & oppilõne impediente ſpecierum tranſitũ. Quo uero ad uerba attinet Ariſt. intelligit ꝑ Euripũ, fretũ, hoc eſt mare anguſtũ, qualis eſt Eurip⁹ tauromimitan⁹ in Sicilia, & alter in Euboea. Sed circa ea, quę dicta ſunt, ꝓʒ ũm Ariſto. aliquẽ ĩ lipopſychia cõſtitutũ uidere quędã, quæ phantaſmata dicũtur, idcirco nonnulli perperã ũba Ariſt. intelligentes dixerunt Ariſto. per lipopſychiam intellexiſſe exiſtim, ſiue raptũ, ubi inferę uires, & ſenſuales ſopiuntur, ſupera uero animæ uis attollitur, cui ſic elatę multa archana reuelantur, huius opinionis fuit Plinius ſeptimo hiſtoriæ

De cauſa raptus lipo-pſychia.

ſtoriȩ naturalis, qui exẽplo Hermotini claçomeni animã corpore relictã erraſſe tradit, quæ poſtea ad corpus rediẽs multa prædixit, ſed ꝙ lipopſychia non ſit extaſis ſiue raptua, primo probat, ꝙ lipopſychia ſm Gal. eſt morbi genus, quod uirıũ imbecillitate plerũq; cõtingit, aut nimia inedia, aut morbi diuturnitate, at extaſis ſine morbo accidit. Præterea lipopſychia, & bonis & malis indifferenter accidit, extaſis aũt nõ niſi uiria uirtute & ol ſcitate præcipuis. Amplius extaſis in magnarum rerũ reuelationibus fieri ſolet, ut his qõnibus aurelius Auguſtinus ingꝫ, quas in libro Geneſeos confecit, lipopſychia uero accidit nulla rerum reuelatione cogente ad hæc in extaſi, quæ prędicuntur, nũquam fallere uiſa ſunt. Phantaſmata aũe quę in lipopſychia accidũt, temere atq; fortuito aliquid præſagiunt. Hinc Platonis error explodirur. Plato.n. aiam in lipopſychia & ſomno melius intelligere, & futura uidere ꝙ̃ in uigilia cenſet. Mouetur ex eo, qa putauit alam plenã eſſe ſpeciebus, ortã qꝫ eſſe olb⁹ ſciẽrĳs abũdã, impediri aũe corporis mole, & qua cũ extrahiſ impedimẽto ablato melius intelligie, & futura certius proſpicit, qđ gdẽ fictinũ eſſe probat obſeruatio, nã q extaſim, ac raptũ paſſi ſunt, nũquã niſi uera prędixerũt. Lipopſychiatici ꝟo & dormientes, non niſi caſu (ut inquit Ariſto.) uera præſagiũt.

De uapore qũo cauſa ſomni.

Vlteri⁹ quæriſ quæ cauſa ſomni & uigiliæ ſit uapor eleuatus a cibo. Rñdit Themiſtius, ꝙ uapor ſit materia ſomni & uigiliæ, ut patet cap̃ 9. Alĳ dicũt ꝙ eſt cã factiua, qm̃ ſui pñtia in uĳa ſenſitiuis eſt cauſa ſomni, ſui abſentia ab illis eſt cã uigiliæ. Ego ꝟo dico ꝙ ſicut in generatione pluuię ſol & calor cœleſtis, & uapor ſunt cauſæ pluuiæ, ſic in generatione ſomni cor, & calor, & uapor ſunt cauſę ſomni, cor quidem cã vñs, calor uero cã eleuãs uapores, & uapor cã materialis. Verũ aiaduerte ꝙ cã materialis. Vno modo accipiſ pro cã ex qua aliquid ſit tãquã ex pte inexiſtente, & ſic ſomn⁹ & uigilia non hñt cãm materialeꝫ, cũ ſint accñtia, quorũ nõ eſt materia ex qua. Alio mõ accipitur pro cã materiali in qua, & ſic cor, & primũ ſenſoriũ eſt cã materialis ſomni & uigilię, & nõ uapor. Tertio accipiſ pro oĩ cã corporea, e qua aliud pendet, qũo medici humorẽ dicũt eſſe materiam febris, & cãm illius materialem, quæ reuera eſt effectrix cã, ſed qm̃ omne corporeum, e quo aliud pendet, in quocũq; genere cauſæ uocãt materiam, iõ humor dicitur materia febris, & cã hoc pacto materialis, diſtinguitur cõtra cãm immaterialẽ, qũo dicimus dolorẽ eſſe materialẽ, qñ ei⁹ cã eſt humor, & immateriaſẽ, qñ eius cã eſt qualitas ſine humore. Tunc dico ꝙ loquendo ſm modũ loquendi medicorum uapor eſt cauſa ſomni et uigiliæ materialis, qm̃ eſt cã corporea, e qua pẽdet ſomnus, & uigilia: ſui enim pñtia corporea uapor meatus ſenſitiuos oppilans ſomnum efficit, ſui abſentia uigiliã cauſat. Secundum ꝟo modũ loquendi philoſophorũ, uapor ſui pñtia eſt cã ſomni effectrix, ſui abſentia cã uigilię remouens prohibẽs, & ſic pñr oplones cõſiliari tertio quæritur dato ꝙ uapor ſit cã ſomni effectrix ſecũdũ modum loquendi philoſophorũ, utrũ ſit effectrix cã per ſe, an per accidens. Dicendum ꝙ cã effectrix per ſe uno mõ accipiẽ, ut diſtinguitur contra cãm fortuitã & caſualem. Alio modo pro cã uniuoca, quæ agit ſm propriã intẽtionem agẽdo ſuũ effectum. Tũc dico ꝙ loquendo de cã p ſe prima rõne, ſic euaporatio eſt cã per ſe, qm̃ non eſt cã ſomni fortuita, ac caſualis, qm̃ poſita euaporatione in uĳa ſenſitiuis utplurimũ ſequitur ſomnus, & remota ab illis, utplurimũ ſequitur uigilia. Loquendo ꝟo de cã per ſe uniuoca quæ agit ſecũdũ propriã intentionẽ, & quæ eſt uniuoca effectui, ſic euaporatio eleuata a cibo, nõ eſt cã per ſe, primo qa uapor non eſt quid uniuocum cũ ſomno, neque cum uigilia ſecundo quia uapor non per ſe intendit ſomnuꝫ ſui pñtia, nec uigiliam ſui abſentia, ut enim uapor eſt frigidus, per ſe intendit infrigidare, ut grauis, per ſe intendit moueri deorſum, & qm̃ ad motũ uaporis deorſum ſequitur oppilo uiarũ ſenſitiuarum, ideo per accidens eſt cã ſomni tertio qm̃ ſomnus eſt priuatio, mõ Priuatio non eſt effectua p ſe intentua a natura. Ex quo ſequitur ꝙ ſit cã per accñs, inquantũ ad eius deſcenſum ſequitur cã per ſe, qm̃ ad eius deſcenſum ſequitur cõuentus caloris & ſpirituum ad cor, & ad loca digeſtiua, & ſic inquantum ad ſui deſcenſum ſequitur receſſus ſpirituũ ſenſitiuorũ a uĳa ſenſitiuis eſt cã ſomni. Sui uero abſentia eſt cã acceſſus ſpirituum ad illas, & ſic eſt cã uigiliæ. Ex his ulterius patet cerebrum eſſe cãm per accñs ſomni quatenus ſui frigiditate eſt cauſa frigiditatis, & ſpiſſitudinis & grauitatis uaporum, ueluti media regio eſt cã p accidẽs pluuię. His ſtãtibus, patet ꝙ illa impotẽtia ſentiendi, quę proficiſciſ ab humore, ut in febrib⁹, & alĳs morbis, quã arabes ſubeth appellant, nõ eſt ſomnus, ſed ſtupor, q eſt, aut morb⁹, aut accidens morbi. Somnus.n. impotẽtia ſentiẽdi eſt, quæ a cibali euaporatione proficiſciẽ, quæ ꝟo nõ a cibali euaporatione procedit, nõ ſomnus, ſed ſtupor eſt, uel ęquiuoce ſomnus, Hinc illa impotentia ſentiendi quæ accidit in principĳs febrium, non ſomnus, ſed ſtupor eſt, non enim ab ipſa euaporatiõe cibali naſcitur, ſed ab humore effumãte ad caput a calore naturali cõuerſo in febrẽ, eleuato Ariſto.n. amẽtiã, ſuffocationẽ, lipopſychiã, & cætera id gen⁹ nõ ſomnos, nec ſomni cãm putauit, ſed morbos argumento qđ nõ a cibali euaporatione proficiſcunẽ, ſed ab humorali effumatione, ergo talia non ſomni, ſed uel ęquoce ſomni dicantur. Si.n. impotentia ſentiendi, quæ non a cibali euaporatione proficiſciſ, poſſet eſſe ſomn⁹ apoplexia, epilepſia, lipopſychia, amentia, & id genus ſomni eſſe poſſent, cum ſint impotẽtię ſentiendi ab humorali euaporatione proficiſcẽtes. Quæ non aiaduertentes medici trudunẽ ad aniles fabellas, uerũ de his poſtea. Sed dubitabis, qm̃ obſeruatio docet aliquos p unũ diẽ cibũ nõ aſſumpſiſſe, & tñ ſecũdo die nullo etiã cibo aſſumpto uiſi ſunt dormire, nec rõne humoris, nec rõne morbi. Dicerẽ hũc ſomnũ euenire ex defectu naturæ, nã pp defectũ cibi, cor & mẽbra interiora fuiſſent depaupata ſpiritibus, cũ defectu nutrimẽti nulla inſtauratio facta ſit in eis Propterea naturaliter pro cõſeruatiõe eorũ, etiã nulla facta repcuſſiõe calidi ab euaporatione cibali ſpiſſa deſcẽdẽte, natura principaliter intendẽs cõſeruationẽ pricipaliũ reuocaret calorẽ & ſpũs ab organis ſenſitiuis exterioib⁹ ad cor, & ſic ſaltẽ paruo ipe ſomn⁹ fieri poſſet, q eſſet poti⁹ defectu naturę, ꝙ̃ additione naturę. Tũc diceret Ariſt. hũc ſomnũ nõ eſſe pfectum ſm rõnẽ ſomni cõpletã, ſed ſm incõpletã ſomni rõnẽ. & fortaſſe ęquoce, qm̃ nõ eſt uer⁹ ſomn⁹ niſi ſit aliq̃ cibalis euaporatio ad cerebrũ, q̃re eſt q̃dã paſſio ſomno ſĩlis.

Hæc autem, uel ſomnifica ipſa indicant, omnia enim, ſiue poculenta ſint, ſiue eſculenta, grauedinem capiti adferunt, ut papauer, mandragoras, temetum, lolium.

Signum autem horum, et ſomnifera, omnia enim grauedinẽ capitis faciant, & potabilia & comeſtibilia, ut opium, mãdragoras, uinum, & lolium.

Ariſto. (ut placet Themiſtio) nõ oſtẽdit hic ſomnũ fieri uaporatione cibi, ut qdã intelligũt, ſed ꝙ humẽtia & corpulẽtia genera ciborũ grauedinoſa capiti ſint. & hoc eo iudicio, ꝙ qb⁹ ineſt uis ſomnifera, capiti grauedinẽ afferũt, & grauẽ ſomnũ. Vel dicẽdũ ꝙ cũ Ariſtote. demonſtrauit ꝙ cibus ſui euaporatione corpulẽta ſomnũ efficiat. hoc probat nũc a ſigno ſomnificorũ, quę qa magis uaporoſa ſit, et corpulẽtiorẽ uaporẽ faciũt, maiorẽ ſomnũ cauſant, unde dicit. Signũ aũt horũ quę dicta.ſ. ꝙ cibus euaporatione ſui corpulentẽ ſomnus faciat, ſunt & ſomnifera, quę quia euaporatione corpulẽta abũdãt, oia grauedinẽ capitis faciũt, hoc eſt ſomnũ grauẽ, & hoc craſſitudine eius humoris, qui ſurſum reſpirat, & potabilia, & comeſtibilia, hoc eſt ſiue potabilia ſint, ſiue comeſtibilia. De comeſtibilib⁹ ſt, opiũ, mãdragoras, & loliũ, de potabilib⁹ ꝟo eſt uinum. Quo uero ad uerba attinet, opium gręce eſt μήκων, latine papauer, eſt autem opium ſuccus cuiuſdam papaueris thebaici inſpiſſatus, qui eſt ualde ſomnificus. Mandragorę uero

duæ ſunt ſpecies (ut Columella inquit) candida quę mus uidetur, & nigra, quæ fœmina dicitur, hæc ſomnifera ſunt comeſtione, & olfaru, lolium autẽ eſt herbę genus, & uulgo çiçania dicitur, unde Horatius. Eſſet udor, loliumq; meliora relinquens.

Ad hunc item modum affecti uidentur, qui ſomporãtur dormitantq;, q̃a nec caput erigere, nec palpebras attollere queũt.

Et qui deorſum feruntur, & dormitant, hoc uidentur pati, & non poſſunt leuare caput & palpebras.

Secundo idem probat ab alio ſigno, q̃m qui dormiunt grauedine uaporum, qui deſcendunt a cerebro ad mẽbra, & ad palpebras non poſſunt leuare caput, unde dicit. Et q deorſum feruntur, & dormitant, hoc uidentur pati. ſ. euaporationem corpulentam & grauem, et pro q̃m, nõ poſſunt leuare caput, & palpebras corpulentia & ponderoſitate uaporum a cibo eleuatorum. Quo uero ad uerba attinet, uerbum poſterius eſt expoſitiuum prioris uerbi, hoc pacto & qui deorſum feruntur, hoc eſt, q dormitant, hoc uidentur pati.

Et maxime à cibis, ſomnus talis extat, tũc enim multa exhalatio confit.

Et poſt cibaria maxime, talis ſomnus, multa enim, quæ a cibis euaporatio.

Quod cib⁹ ſui craſſa euaporatione ſomnum faciat. Probat tertio ſigno, q̃m poſt cibaria ſomnus ſic grauis maxime accidit, ut in prima nocte, q̃m tunc multa & magnitudine, & numero eſt a cibis euaporatio.

Præterea, a fatigationibus nonnullis, nam fatigatio, colliquandi uim obtinet, colliquamentum autem, uicem incocti alimenti, niſi frigidum ſit, præſtare ſolet.

Amplius autem, & ex laboribus quibuſdam, nã labor quidem, colliquatiuum, colliquamen uero, fit quemadmodum nutrimentum indigeſtum, ſi non frigidum ſit.

Quartum ſignum hic ponit, & ſumitur a labore, & dicit. Amplius aũt & ex laboribus quibuſdam, ſomnus fit, & Themiſtius per laborem fatigationem exponit, eſt uũe fatigatio non mentalis, ſed corporeus labor. Et fortaſſe dixit { quibuſdam } quia non ex mentalibus, ſed ex corporeis laboribus ſomnus fit. & illud uerbum ex pro poſt intelligit. q. d. poſt labores corporeos. Cuius cauſam affert, nam labor corporeus partes corporis diſſoluit, & ita facit multos uapores aſcendere a partibus corporis eliquatis, ac diſſolutis, ueluti a nutrimento, quando nutrimẽtum eſt indigeſtum & incipit digeri, & calefieri, unde dicit. Nã labor quidem, colliquatiuum eſt partium corporis ita, ut ex eo fiant humores colliquati quaſi unum colliquamẽ, colliquamen uero ex illis factum ſit, quemadmodum nutrimentum indigeſtum ſi non frigidum ſit, q̃m nutrimẽtum frigidum non euaporat, ſed calidum, modo colliquamẽ illud eſt ueluti nutrimentum calidum, e quo fit multa euaporatio. Quare enim labor corporeus colliquamẽ efficiat, & colliquamen eſt ut cibus uaporem faciens, & ſomnũ,

Dubitatio ſequitur ut cibus ſui euaporatione ſomnum faciat. Sed dices colliquamen illud ex humoribus conſtans non eſt cibus, ergo ſomnus accidens euaporatione illius non eſt ſomnus. Candauenſis et Britannicus nõ ignari philoſophię peripateticę pariter ſentiunt Ariſtote. non loqui de labore corporeo ſimpliciter, ſed qui fit poſt aſſumptum cibũ. Cum enim labor corporeus, cum non fuerit nimis reſolutiuus uirtute motus fortificet calorem naturalem, et ſic facit, ut cibus digeratur, & copioſius effumet. Sed reuera hæc expoſitio eſt cõtra uerba Ariſt. & cõtra Themiſtium. Themiſti⁹ enim imaginatur propter laborem humores uiſcoſos in corpore contentos liquefieri ucta per laborem caliditate, & ex illis liquefactis fieri unum colliquamentum quaſi incoctum alimentum, q ſi non eſt frigidũ euaporat, & ſic facit ſomnum, & ſic ſecundum Themiſtium Ariſto. uult fieri ſomnum ab euaporatione eleuata ab illo colliquamento calido, quaſi ab incocto cibo, & inde fieri ſomnum, et quidem potiſſimum ſi in corpore adeſſent humores uiſcoſi ſuperflui. Propterea uidetur mihi, q ſomnus qui fit ab euaporatione colliquamenti, non uerus ſomnus, ſed quædam paſſio ſimilis ſomno, & dicitͤ æquiuoce ſomn⁹, utitur autem Ariſto. ſomno æquiuoce ad uerificandũ cauſam ſomni uniuoce dicti, ut innuat quaſi a ſimili, q ſicut ab illa colliquamenti euaporatione fit, quædam paſſio ſimilis ſomno, ſic quoq; ab ipſius cibi euaporatione fit uerus ſomnus. Solum. n. uult habere, nec uerum, nec uerſimilem ſomnũ fieri poſſe ſine euaporatione.

Quidam etiam morbi, hoc idem faciunt, qui ab humido & calido excremento proueniunt, quemadmodum in febre & lethargo euenit.

Et ægritudines quædam, illud idem faciunt, quæcũq; a ſuperfluitate calida & humida, ut accidit febricitantibus & lethargicis.

Quintum ſignum ſumitur ab ægritudinibus. quarũ materia eſt calida & humida. In his enim propter multas euaporationes aſcẽdentes ab huiuſmodi materia, accidit multus ſomn⁹, humidum enim eſt materia uaporum, calidum uero factiua cauſa: Sed dices impotentia ſentiendi cauſata ab euaporatione humorali non eſt ſomnus, ut probauit Ariſtoteles ſuperius, dicendum q ad oſtendendũ propoſitum noſtrum ſatis eſt, ut ſi ſtupore, qui eſt quædam paſſio ſimilis ſomno, quoniam uult habere quòd quemadmodum ſtupor & lethargus non accidunt niſi uaporatione facta ab aliquo, ſic uerus ſomnus non accidit, niſi uaporatione facta a cibo.

Item, prima ætas, nam pueri alto ſopore premuntur, quia alimentum omne ſurſum reſpirat. Cuius rei ſignum eſt, q per id ætatis, ſuperiora proportiõe inferiorum maxima ſunt, quia incrementum illo contendat.

Amplius autem, prima ætas, pueri enim dormiunt uehemẽter, eo q nutrimentum ſurſum fertur omne. Signum autem, q magnitudo ſuperiorum excedit ad inferiora in prima ætate, eo q ad hæc fiat augmentum.

Sextum ſignum quòd ſomnus fiat euaporatione cibali eſt, quoniam in prima ætate fit multus ſomnus ut in pueris nam (ut Themiſtius exponit) alimentum ea ætate omne, uel pro maiori ſui parte ſurſum halat, unde dicit. Amplius autẽ, prima ætas, ſubaudi nobis ſigno eſt, q ſomnus fiat ab euaporatione cibali, pueri enim dormiunt uehemẽter, eo quòd ea ætate nutrimentum ſurſum fertur omne, aut ſaltem pro maiore ſui parte. Sed dices nutrimentum non facit dormire, ſed euaporationem eleuatam a nutrimẽto, ergo dato q ea ętate nutrimentum pro maiore ſui parte feratur ſurſum, non erit ſignum multi ſomni. Dicendũ, q ſi nutrimentum in ea ætate ſm ſubſtantiam ſurſum fertur, eſt ſignum, q etiam uapores eleuati ab eo magis ſurſum ferũtur, cũ ſint leuiores nutrimento. Q aũt ętate illa nutrimẽtum pro maiore ſui parte ſurſum feratur, probat Ariſto. a ſigno, & ſignum autem eſt, q magnitudo ſuperiorum in pueris & in prima ætate excedit ad inferiora. Hoc eſt q magis creſcant in partibus ſuperis q̃ inferis, eo q ad hæc fiat augmentum, at cum ætas illa augmentatiua maxime ſit, non ab ratione ſuperiora magis creſcunt. Sed dices in iuuentu eſt maior caliditas, ergo maior cibi euaporatio fit in iuuenta q̃ in pueritia, dicendum q an calidum ſit intenſius in iuuene q̃ in puero, hæc, quęſtio eſt problematica, & nunc omittenda. Dato tñ q in iuuene calidum ſit multum, humidum eſt minus, & ſic priuatione materiæ uaporabilis eſt illa ętas minus uaporoſa. Calidum uero puerile, dato q non ſit ita intenſum ſicut calidum iuuenile, eſt ſufficiens ad eleuãdũ uapores. Preterea calidum iuuenile dato q eleuaret uapores magis, etiam magis illos reſoluit, ut calor æſtiuus. Et ſic patet ſolutio.

Nec alia de cauſa, morbo cõitiali obnoxij ſunt, is enim mor-

bus

bus, perſimilis ſomno eſt. Et idcirco, huiuſce peſtis exordium, plerisq; per quietem accidit, qui poſtea dum dormiunt, ea corripi ſolent, dum uigilant, non ſolent. Cum enim larga ſpiritus copia in ſublime effertur, ubi rurſum deſcendit, uenas extumefacit & inflat, quibus meatum ſpirabilem comprimit atque intercludit.

Propter hanc uero cauſam, & epileptici fiant, ſimile enim eſt ſomnus, epilepſi. Et ideo, accidit multis principium huius paßionis, dormientibus, & dormientes quidem, capiuntur, uigilantes uero, non. Cum enim multus fertur ſpiritus ſurſum, deſcendendo rurſum uenas tumefacit, quibus coarctat porum quo reſpiratio fit.

Secundum Themiſtium Ariſtoteles hic digreditur, nõ tamen extra propoſitum, ſed ex dictis, oſtendit enim pueri etiam eſſe ætatem aptiorem cæteris morbo comitiali, propter eandem cauſam, qm̃ illa ætas eſt multorum uaporum petentium ſurſum, ex quibus infrigidatis accidit oppilatio in uijs ſenſuum, & ſic fiunt epileptici, unde dicit. Propter hanc uero cauſam, pueri etiam epileptici fiunt, hoc eſt morbo caduco laborantes, nam ſomnus eſt ſimilis epilepſię, & ſimilitudo eſt (ut Themiſtius inquit) quia & qui dormiunt, & qui epilepſiam patiũtur, quaſi aĩa ablata, & ſenſu amoto uidentur, cum igitur perſimiles ſint, quaſi ſimili uel eadem cauſa emergunt. ſ. euaporatione multa infrigidata obturante meatus ſenſuum. Quod uero epilepſia ſit ſomno ſiſis, declarat, qm̃ origo epilepſiæ quaſi ſomno incipiente accidit, & qui eo morbo infecti ſunt, in ſomno frequentius quam in uigilia collabuntur, unde dicit. Propter hanc uero cãm, & epileptici pueri fiunt, ſimilis enim eſt ſomnus epilepſiæ. Cuius ſignum affert, ex ſolone problematis, quod quæritur propter quid accidit hic morb⁹ ſomno incipiente, & frequentius dormientibus, & dicit. Et ideo accidit multis principium hui⁹ paſſionis dormiẽtibus, hoc eſt incipientibus dormire. Et dormientes quidẽ capiuntur hoc morbo, uigilantes uero non. Cuius cãm exponit, & dicit. Cum enim multus ſpiritus, hoc eſt poſt cibum in his pueris magna copia uaporum fertur ſurſum, infrigidatur a cerebro, & fit ſpiſſus, & corpulentus & grauis, deinde deſcendendo rurſus per uenas, per quas calidũ aſcendit, uenas tumefacit, & replet, quibus repletis coarctatur porus. ſ. arteria uocalis. quo fit reſpiratio, ut quaſi pęne uitæ ſpiramen deficiat, & ſic ſomnus conuertitur in morbum comitialem. Sed dubitatur, quoniam epilepſia etiam uigilantibus accidit, ergo non eſt uerum ipſam ſemper fieri a uaporibus cibalibus, dicendum, quòd epilepſia quædam eſt humoralis, quædam cibalis, humoralis eſt illa, quæ fit ab euaporatione eleuata ab humorib⁹, qui ſunt, ut plurimum flegmatici, uel melancholici, uel ſanguinei. Et hæc accidit omni tempore & ſemper cum humor fuerit præſens & uapor ab illo eleuatus ſufficiat uenas obturare, & Ariſto. non loquitur de hac, hæc enim non fit, incipiente uero ſomno, ſed ſtupore, qui eſt ſomno ſimilis, alia eſt epilepſia cibalis, quæ fit ꝑ hoc quòd ſomnus propter nimiam uaporum copiam conuertitur in hũc morbum, & hæc accidit pueris, & plerũq; in principijs ſomni. Quando uero epilepſia accidit pueris euaporatione ab humoribus accidit in uigilia, incipiente tñ quodam ſimili ſomno, & per hanc differentiam poteſt diſcerni humoralis a cibali, qm̃ cibalis accidit conuerſione ueri ſomni in epilepſiã, humoralis accidit in uigilia, & incipiente quodam ſimili ſomno, utpote ſtupore.

De epi'ſia Nota pulchra.

Hinc, uinum pueris utile non eſt, nec etiam nutricibus (nihil enim forte intereſt, nutrices an pueri ebibant) niſi dilutum & modicum hauriatur, nam uinum, ſpirituoſum eſt, præſertim atrum.

Ideo, pueris nõ conferunt uina, neq; nutricibus, differt enim nihil forſitã, ipſos bibere, uel nutrices, ſed oportet bibere aquaticum & modicum, ſpirituoſum enim, uinum, huius autem magis, nigrum.

Rurſum digrediendo obiter, affert præcepta pro cõſeruatione puerorum, & ab his morbis, & ab alijs, & dicit. Ideo pueris non conferunt uina, neq; nutricib⁹, & cãm affert, & dicit. Differt enim nihil forſitã, ipſos bibere, uel nutrices, nam ex eiſdem fere nutritur uterque, & quoniã gs non libenter remouet uinum a pueris uel nutricibus, qa eſt maximi nutrimenti, ideo præcipit, quòd ſi ſit dãdum, opʒ ut bibant ipſum modicum, & bene aqua dilutum, & cãm affert, qm̃ uinuʒ eſt ualde ſpirituoſum, hoc eſt multum uaporoſum, & hui⁹ maxime uaporoſum eſt nigrum, quoniã eſt craſſius, & corpulentius quare oportet, ut abſtineãt a uino pœnitus nutrices, & pueri pro præſeruatione ad hoc morbo, & ſi ſit dandũ. debet dari dilutum multa aqua, & album, ut per quæ aque frigiditatem tollatur uini uaporoſitas. Mulier quædam peperit quatuor filios, & comitiali morbo mortui fuerũt, uenit tãdem ad me, ut dicerem quid agendum in alijs. Reſpondi, tu & ipſe abſtineas pœnit⁹ a uino, dũ lactantis. & fecit hoc libenter, & pręſeruatus eſt ultim⁹ puer, unde hæc Ariſtotelica pręcepta ſeruari debẽt, ut theſaurus pro præſeruatione puerorum.

Caſus pulcher.

Et uſque adeo ſuperiora pueri plena cibo continent, ut quinque menſium ſpatio collum obuertere nequeant, quippe cum illis, haud ſecus quam ebrijs. multus uapor ſurſum ad caput feratur. Quam affectionem, cãm eſſe cur initijs fœtus intra matris uterum quieſcant, rationi conſonum eſt.

Ita uero ſuperiora plena ſunt nutrimento pueris, quod quinque mẽſibus neque uertunt collum, quemadmodum enim ebrijs, ſurſum fertur humiditas multa. Rationabile autem eſt, hãc paſſionem eſſe cãm quare quieſcunt in matribus embria primũ.

Redit ad id quod dixit, dixit enim ꝙ in pueris nutrimẽtum pro maiore ſui parte ſurſum expirat, nũc probat etiã iſtud alio ſigno, & dicit. Ita ꝟo ſuperiora ipſis pueris plena ſunt nutrimento, ꝙ quinq; menſib⁹ fere, neq; uertunt collum, ſed quaſi rigidum, & inflexibile habent, et ſubaudi in pueri ſunt ſimiles ebrijs, nam quemadmodum ebrijs ſurſum fertur multa humiditas, ſic pueris magna humorum copia ſurſum fertur, Hinc aſſignat cauſam quarę fœtus primis menſibus uideatur in utero quieſcere, & dicit. Rationabile autem eſt, hanc paſſionem eſſe cauſam, quare embria primum uel primis menſibus quieſcunt in matricibus, qm̃ donec illa humiditas quæ ſurſum petit, nõ digeritur, nõ facile mouentur.

Atq; in totum ſomniculoſi ſunt, qui conditas uenas habent, & qui forma pomilionis & capite prægrãdi ſunt: Nam ij quorum conditæ ſunt uenæ, eas graciles & anguſtas habent, adeo ut humor ægre decidat & refluat. Pomiliones uero & quorum uaſta ſunt capita, multam diuaporationem atq; effluentiã quæ ad parteis ſuperas uiam capeßit.

Et omnino amatores ſomni ſunt, qui occultas habẽt uenas, & nani & magna capita habentes. Nam horũ uenæ, anguſtæ, ita ut non facile diffluat quæ deſcendit humiditas. Nanoſis uero magnaq; capita hñtibus, ſurſum impetus multus & euaporatio fit.

Vt Themiſtio placere uidetur, nunc Ariſto. de his qui, ſomno lenti ſint, phyſiognomiam afferre, & uult ꝙ qui uenas conditas hñt, & nani, & pueri ſomnolenti ſunt, unde dicit. Et omnino amatores ſomni ſunt, qui occultas hñt uenas, ſtrictas, atq; anguſtas, & nani & magna capita habentes. Quod quidem habentes uenas ſtrictas ſint ſomno lenti, probat, & dicit. Nam horũ uenę, anguſtę adeo ſunt, ut non facile diffluat humiditas, quæ deſcendit, & ſic diu retinetur calor ad pręcordia recluſus, et hoc declarat The-

miſtius per pulchre, quoniam quem aqua per graciles fiſtulas lente decurrit, & quaſi guttatim, per amplas uero celeriter effluit, ita & ſpiritus ac humiditas deſcendẽs a cerebro per meatus anguſtos lente tranſmittitur, quare quorum uenæ ſunt conditę ſomnolenti ſunt. Quod uero nani, & qui magnu capita habent, ſomnolenti ſint, probat, & dicit. Nanoſis uero, magnaq; capita habentibus, multꝰ cibi impetus ſurſum, & multa cibi euaporatio fit ſurſum. Magna enim capita (ut Themiſtius inquit) exiguo alimẽto non implentur, neq; paruis copijs ſaturantur. Quare cũ multa ſit materia, quæ in capite colligitur, ſequitẽ multum eſſe, quod decidat, & refluat.

At qui uenas gerunt æditas, propter amplitudinem & latitudinem meatuum, ſomnolenti non ſunt, niſi quam aliam cõtrariam ebiberint affectionem. Neq; item melancholici, nam locus interior, refrigeratus eſt. Quare, in eis euaporatio multa nõ fit ob idq;, edaci auiditate laborant, cum ſint aridi, nam eorum corpora ita affecta ſunt, quaſi re nulla fruantur. Porro bilis atra quæ naturaliter frigida eſt, altricẽ officinã refrigerat, & alias parteis in quibus recrementum hoc potẽtia ineſt.

Manifeſtas uero habentes uenas, non ſomnolenti, propter amplitudinem uenarum, niſi aliquam aliam paßionem habuerint contrariam. Neq; melancholici, infrigidatus enim eſt, locus interior. Quare non fit ipſis multitudo euaporationis: propterea enim, & edaces duri exiſtentes, quemadmodũ enim nullo fruentia: afficiuntur corpora eorum. Nigra uero cholera, cũ naturaliter ſit frigida, & nutritiuum locum frigidum facit, & alias particulas ubicũque exiſtit poteſtate hmõi ſupfluitas.

Nunc dat phyſiognomoniam eorũ, qui parũ dormiũt, & dicit. Quod parum dormiunt, qui uenas manifeſtas, & amplas habent, parũ etiam dormiunt melancholici, & dicit. Manifeſtas uero habentes uenas, non ſomnolẽti ſunt, propter cãm contrariã, quæ eſt amplitudo uenarum, dico tales non eſſe ſomnolentos, niſi habuerint aliquã aliã paſſionem contrariam huic, quæ ſomni ſit factiua, ut ſi fuerit nanus, uel caput magnum habens, & id genus. Amplꝰ neque melancholici ſomnolenti ſunt. qm̃ in his locus interior, in quo digeſtio fit, ut cor, epar, & ſtomachus, infrigidatus eſt. & ideo debilitate calidi agentis non fit in ipſis multitudo euaporationis. Interponit aũt Ariſto. quandã diſpoſitionem melancholicorum, & dicit. Propterea enim duri exiſtentes melancholici ipſi ſunt etiam edaces, nec repugnat eos eſſe edaces, & non uaporoſos, qm̃ (ut inquit) eorum corpora afficiuntur, quemadmodum nullo fruẽtis, quo enim ueſcuntur (ut Themiſtius inquit) non fruuntur: propter frigiditatem, nec quod aſſumunt uadit in corpus, ſed ſimilia uidentur infelicibus plantis, quæ in regione arida ac ſterili naſcuntur, quæ & ſi multum per radices cibi trahant, non uadit in corpus quod ſumunt. Tunc redit ad rationem, quare & ſi multum comedant, non ſint ſomnolenti, nec uaporoſi. & dicit. Nigra uero cholera cum naturaliter ſit frigida, facit nutritiua loca frigida. ſ. ſtomachũ, epar, & cor, & alias particulas, in quibuſcũq; humor melancholicus, poteſtate exiſtit. Quæritur primo propter quid melancholici ſint edaces. Rñdetur, qm̃ cum multũ appetant propter frigiditatem, comedunt ſine ſapore, & & ſic comedendo non ſatiantur ubi enim nõ eſt ſapor, nõ eſt ſatietas, & quia non ſatiantur, ſunt edaces. Secundo quæritur propter quid melancholici comedunt ſine ſapore. Reſpondetur, quoniam habent guſtum frigidum, & ſic rigidum & inſenſitiuum, frigido enim ſenſitiuum ſtupet. Quæritur tertio propter quid melancholici, cũ multum comedant, ſi non ex cibo multo fiat multus uapor. Reſpondentur, qm̃ in locis nutritiuis propter præſentiam ſanguinis melancholici, eſt calor paruus, qui non ſufficit eleuare uapores. Quæritur quarto propter quid cum multum comedant, non multum in corpus creſcant. Reſpondetur (ut Themiſtius inquit) quia aſſimilantur plantis, quæ in ſterilibus regionibus ſunt, quicquid enim accipiunt per radices, in ſuperfluitates mittitur, & parum in ſubſtantiam.

Quare ex iſs quæ dicta ſunt apertum eſt, ſomnum eſſe coitũ quendam caloris ad intima refugientis, et naturalem antiperiſtaſim circumobſiſtentiamque propter eam, quam diximus, cauſam.

Quare manifeſtum eſt ex iſs quæ dicta ſunt, q ſomnus eſt quidam cõuentus caloris intro, & naturalis reciprocatio propter dictam cauſam.

Ex his cõcludit definitionem cauſalem ſomni, & dicit. Quare manifeſtum eſt ex ijs, quę dicta ſunt q ſomnus eſt quidam conuentus caloris intro, hoc eſt quædam copia caloris interni, in corde, et naturalis reciprocatio propter dictam cãm, hoc eſt propter repulſionem factam a uaporibus primo eleuatis a cibo, deinde deſcendentibus. Hæc eſt definitio cauſalis, ſomnus enim formaliter carentia ſenſus eſt, cauſatur aũt a conuentu & reciprocatione caloris naturalis propter deſcenſum uaporũ per quę dat intelligere proximam cauſam ſomni, quæ eſt retractio caloris naturalis, & ſpirituum a locis ſenſitiuis exteriorıbꝰ, & remotam cum dicit, ꝓp dictam cãm, qm̃ hæc retractio cauſat a deſcenſu uaporum, & ſic innuit cãm remotã, quæ eſt cã cauſæ, ut dictum eſt ſuperius.

Quocirca qui ſomno premitur, in motu & agitatu uario eſt. Vnde & deficit, & refrigeratur.

Ideo multus, motus dormientis. Vnde & deficit, & infrigidatur.

Hac definitione ſtante concludit primo q in dormiente fit multus motus uaporis ab eo loco. ſ. cerebro, e quo uapor deficit in calore, & infrigidatur, ac inſpiſſatur, & graueſcit, unde dicit. Ideo multus motus ſ. uaporis dormientis eſt ab eo loco, unde uapor & deficit, & pro ideſt, & infrigidatur. Mouetur enim uapor a cerebro infrigidatus, grauefactus, & inſpiſſatus deorſum.

Atq; ob frigus, palpebræ decidunt. Quinetiam parteis ſuperiores & extimæ, frigent, contra inferiores & intimæ, ut pedes & quæ intrinſecus continentur, incaleſcunt.

Et propter frigiditatem, concidunt palpebræ. Et ſuperiora quidẽ infrigidata, & exteriora: interiora uero & inferiora, calida, uelut quæ circa pedes & quæ intrinſecus.

Secundo concludit quo aial cum dormire incipit, ſe alteraſcat, ut quaſi uelit dare formã ſomni (ut ſuperiꝰ dictũ eſt) & dicit. Et propter frigiditatem uaporis, & grauitudinẽ cũ uapor grauis & frigidus ad ima ſubterfugit, frigeſcũt palpebræ, & frigefactæ cõprimuntur & confluunt, & ita ſuperiora quidem infrigidata, & exteriora uidentur, interiora autem & inferiora uelut quæ circa pedes, & quæ intrinſecus ſunt, ut uiſcera, & cætera quæ cõtinentur, calida Quo uero ad uerba attinet, q ſuperiora & exteriora intel Qualis infrigidatio partiũ ſuperiorũ.
ligit quę circa caput, & ſenſoria exteriora, non tñ intelligas ea adeo frigida fieri ut priuentur calore & uita, ſed ut priuentur calore ſufficienti ad motum & ad ſenſum. Interiora uero & inferiora calida ſunt calore ſufficienti ad uitam & ad motum & ad ſenſum, non tamen ſentiunt, qm̃ non poteſt fieri ſenſus, niſi ſpecies ſenſibilium exteriorum primo congregentur in cerebro, ut ſuperius diximus. Modo in cerebro congregati non poſſunt ſpiritu & calore reuocatis ab illo.

Quanquam cur ita, dubitabit aliquis, q à cibo profundißimus ſomnus obrepat, & uina ſoporifera ſint & cætera quibus conſimilis caliditas adeſt, nec rationi conſonum eſſe uideatur, ut ſomnus refrigeratiuo ſit, & cauſæ ſomni calidæ.

Quanquam utiq; dubitabit aliquis, quia poſt cibos fortißimus fit ſomnus, & eſt ſomniferum uinum, & alia huiuſmodi

caliditates.

caliditates habentia, eſt aūt non rationabile, ſomnum quidē eſſe infrigidationē, cauſas autem dormiendi calidas.

Mouet Ariſto. contra dicta dubitationem, q̄a non uidet̄ ſane conſonum, ut ſomnus ſit refrigeratio, ac frigidus, & cū ſomni ſint calidę, ut uinum, & alia quāplurima calida, quæ ſunt ſomnifera. Similiter uapores ſunt calidi, ſomnus enim non fit niſi loca & meatus, quibus ſpiritus aſcendūt & deſcendunt frigeſcant, unde dicit. Quāquā uſq; dubitabit aliquis, quia poſt cibos, ſomn⁹ fit fortiſſimus, & hoc quia ſomnus eſt refrigeratio & frigidus, & tamen uinū eſt ſomniferum, & alia huiuſmodi, quæ caliditatem habent. Tunc reſumit uim dubitationis, & dicit. Eſt autem nō rōnabile, ſomnum quidem eſſe infrigidationē, & cauſas dormiendi eſſe calidas, ut uinum, & cætera ſomnifera calida. Quo uō ad uim dubitationis attinet, Animaduerte quòd ſomnus non eſt infrigidatio, in prædicatione formali, cū ſomnus formaliter ſit impotentia ſentiēdi, quæ non eſt infrigidatio, ſed eſt infrigidatio in prędicatione cauſali, non enim ſomnus fit, niſi meatus, & loca trāſitus ſpirituū frigeſcant. Propterea eſt dubitatio, quō ſomnus eſt cauſaliter frigidus, & cauſæ effectiuæ ſomni ſint calidę.

Vtrum igitur hoc, eo accidit, quod quemadmodū uenter inanis calidus eſt, ſed cum oppletur motionis ratione refrigeſcit, ita meatus & loci in capite poſiti euaporamento commeāte refrigerantur?

Vtrum ergo hoc accidit, quia quemadmodum uenter uacuus cum ſit calidus eſt, repletio uero ipſum infrigidat propter motum, ſic & qui in capite pori & loca infrigidantur ſurſum lata euaporatione?

Soluit per tres ſolutiones quas problematice tāgit. Vltimo uō ſoluit per propriam ſolōnem, & prima intelligit̄ ſic ſecundum Themiſtium. q̄ hoc accidat, eo q̄ quemadmodum ieiunus, & inanis uenter calidus eſt (quod eſſe poteſt effuſione cholericæ ad ipſum, ut medici dicunt) Saturans uero friget, q̄m ſuffocatur & obruitur calor nimietate cibi, quemadmodum & ignis congeſtu lignorum, ita quoq; meatus pertinentes ad caput affluentia alimenti euaporantis ad caput frigeſcūt ubi cibus denſatus, & concretus deorſum uice pluuiæ fundit̄, & ſic holes poſt crapulam potiſſimum dormiunt. Tunc ad formam dico q̄ ſomnus eſt frigidus, & cauſæ proximæ ſunt frigidæ, q̄m licet uinum & ſomnifera calida ſint, tamen per accidēs infrigidant, ſuffocando calorem naturalem uentris, & uiarū per quas aſcendit uapor ad caput, uapor etiam licet ſit calidus, ſuffocando tamen calorē meatuum & locorum ſua nimietate, infrigidat, unde dicit. Vtrum ergo hoc accidit, quia quemadmodum uenter exiſtēs uacuus, calidus eſt. ſ. effuſione choleræ ad ipſum, repletio uō cibi ipſum infrigidat propter motum caloris ad interiora, & illius ſubmerſionem, ſuffocatur enim calor & obruitur nimietate cibi, ſic etiam pori qui ſunt in capite, per quos cibus ad caput euaporat, & loca illa ad quæ euaporatio peruenit, ſurſum lata euaporatione, & nimietate uaporum infrigidantur, ut calidum illorum obruitur, ac ſuffocatur, & ſic cauſę proximæ, quæ ſunt loca & meatus, ſunt frigidę. Quo quidem ad comparationem attinet. Animaduerte q̄ Ariſto. uult ſtomachum infrigidari a cibo etiam calido, non quidem per ſe, ſed nimietate illius, q̄m cum excedit calorē ſtomachi ſuffocat, ſicut ignis congeſtu lignorum, quouis modo ſint ligna, ſuffocatur, & obruit̄. Eodem modo uult quòd meatus & loca ad quæ, & per quos euaporatio cibalis p̄meat ſui nimietate etiam calidū locorum & meatuum ſuffocet, & ſic cauſæ proximæ quę ſunt meatus & loca frigeſcunt, licet cibus & uapores ſint calidi. Cauſę uero remotæ, ut uinum & id genus licet ſint calidæ, tm̄ per accidens nimietate eorum ſuffocatiua infrigidant. Sed dubitatur cōtra ſolutionem, q̄m ſi uenter infrigidaret̄ a cibo, & a uaporibus meatus ſimiliter, e cibo ipſo nō poſſet euaporatio effumare, cum hoc non fiat niſi a calido potente illam eleuare. Præterea euaporatio eſt calida, & non frigida, alioquin non moueretur ſurſum. Si enim eſſet frigida, non aſcenderet. Dicendum q̄ uēter in principio fit frigidus per uiam ſuffocationis ſui calidi, non tamē adeo quin poſſit eleuare euaporationes ad caput. Maxime cū nō ſtatim ſomnus accidit aſſumpto cibo, ſed poſtquā calor cœpit agere in cibum. Ad ſecundum dico, q̄ euaporatio eſt calida & leuis, frigefacit tm̄ meatus non ſui qualitate, ſed ſui nimietate, ſicut uinum frigefacit ſtomachū nō ſui qualitate, ſed ſui nimietate.

Dubi

Solo

An quemadmodum aqua calida perfuſi, repente inhorreſcimus, ita illic frigus aſcendente calore collectum, partes eas refrigerat, & calorem naturalē debilitat ac ſubterfugere cogit?

An quemadmodum perfuſis calido, ſubito horror fit, ita & ibi, aſcēdente caliditate, congeſta frigiditas infrigidat, & quod ſecundum naturam calidum facit langueſcere & ſecedere.

Hic dat ſecundam ſolutionem, & dicit. An quemadmodum perfuſis calido ſubito horum fit. Experiētia enim docet, q̄ cum aqua calida pedib⁹ diffunditur, in reliquo corporis ſentitur tremor, qui horror dicitur, ita & ibi aſcēdēte caliditate, hoc eſt exhalatione calida ad meat⁹ & ad loca cerebri congeſta ac innata locorum, & meatuum & cerebri frigiditas per antiperiſtaſim unitur, & unita infrigidat loca, & meatus, & facit langueſcere, & ſecedere calidum locorum & meatuum quod eſt ſecundum naturā illi innatum. Quo quidem ad ſimilitudinem attinet, Animaduerte q̄ cum pedes noſtri uel man⁹, uel partes corporis noſtri perfunduntur calida imāgine, atq; aqua calida frigus cutaneum corporis reducitur in unū, & etiam frigus aeris continentis reducitur in unū per antiperiſtaſim auctum, et calor naturalis ad interiora ſuffugit. Calore autem ſuffugiente (ut Themiſtius inquit) frigus illud continentis, et cutaneum corporis mārgines a calore deſertas libere adoritur, & ſic horreſcimus. Eodem modo cum aſcēdit ad caput euaporatio calida, frigiditas cerebri locorū & meatuum colligitur, & unitur, & ſic creſcit, aucta uero ac ſummis uirib⁹ refecta calidum cerebri naturale, & meatuum & locorum aggreditur, ipſum debilitando, & hoc pacto per accidens cerebrum & loca fiunt frigida. Quo uero ad ſolutionem attinet, dico q̄ dato q̄ euaporatio ſit calida, per accidens infrigidat, inquantum adauget frigidum locorum, quod auctum repellit calidū naturale, & hoc patet p̄ ſiſe in diffuſione aquæ calidę.

Prætera an quemadmodum congeſtum lignorum ignis reſtinguitur, ita multa alimonia quam calor ſubuehit, ſuperioribus ſe immiſcente calor naturalis elangueſcit, donec utiq; illa concocta perfectaq; ſit.

Amplius autem multo incidente nutrimento quod calor ſubleuat, quemadmodum ignis impoſitis lignis, infrigidatur, quouſq; digeratur.

Hic tangitur tertia problematica ſolutio, & dicit. Amplius autē multo incidente nutrimento quod calor ſubleuat, hoc eſt, multa euaporatione cibali petente loca ſuperiora, q̄ euaporationem calor locorum nutritiuorum ſubleuat ſurſum, ex hac multa euaporatione cerebrum infrigidatur, donec cibus digeratur, & ceſſet euaporatio. Infrigidatur quidem cerebrum ex hac multa euaporatione, quēadmodum ignis impoſitis lignis. Sed quo ad harum ſolutionum dr̄iam attinet, animaduerte q̄ prima ſolutio ſupponit uentrem & cerebrum & meat⁹ eſſe calidos, & cibū & euaporationem eſſe calidas, fieri uero loca frigida uia ſuffocationis propter nimietatem ſecunda uero ſupponit loca eſſe calida, & cibum & euaporationē etiam calidos, fieri uero loca frigida per antiperiſtaſim aucto frigido, ut in horrore tertia deniq; ſupponit loca & cerebrum calida, nutrimentum uero & euaporationem calidas, fieri uero loca frigida cruditate & multitudine eorum, quæ ap-

ponuntur. Hæc autem differentia in uerbis Themiſtij ſatis appræhendi poteſt.

Fit enim ſumnus, ſicuti dictum iam eſt, corpulento quopiam ul caloris in ſublime per uenas euecto, quod cum diutius eo loci perſiſtere non poteſt, ſed copia exuperante aggrauatur, rurſum depelli & ad ima fluere ſolet, quapropter & ipſi homines corruunt (animaliam enim, homo unus erectus eſt) calore qui eleuandi munere fungebatur, ſubtracto, atq; ſimulac cor incidit, mentem aufert, deinde imaginationes & uiſa ſuggerit.

Fit enim ſomnus, quemadmodum dictum eſt, dum corpulentum ſurſum fertur a caliditate per uenas ad caput, cũ uero amplius non poteſt, ſed multitudine excedit quod eleuatum eſt, iterum repellitur & deorſum fluit, ideo cadunt homines, ſubtracto calore qui ſurſum ferebat, ſolum enim animalium, rectũ, & incidens quidem, deſipientiam facit, poſtmodũ uero phãtaſiam.

Tres ſolutiones problematicas ad dubitationem aſſignauit, nunc oſtendit, ꝙ quouis modo dicatur, ſomnus fit (ut dictum eſt) & ideo repetit modum quo fit ſomnus, & lege ſi, & quocũq; modo dicaẽ ſomnus fit per modũ aſſignatum, nam fit ſomnus, quemadmodum dictum eſt, dũ corpulentum. ſ. uapor corporeus per uenas quæ ducũt ad caput, a caliditate ſurſum fertur a caliditate. ſ. locorũ nutritiuorum leuificante, & calefaciente cibum. Cum uero uapor ſurſum ductus amplius in eo loco morari non põt, quia grauefactus, & ſpiſſus eſt, & etiam quia quod eleuatum eſt multitudine excedit, ita auctum dico ut poſſit deſcendere, iterum repellitur per eaſdẽ uias, & deorſum fluit, et fit ſomnus. Ex huc tñ aſſignat cauſam, cur hõ ſolus. cũ dormit porrectus iacet (ut Themiſti⁹ exponit) & quo ordine ſomnus eum inuadat, & dicit. Et ideo cadunt homines, & iacent porrecti, quoniam erecti manebant calore illos eleuante, ſubtracto ꝟo calore, qui homines ſurſum erectos ferebat, mox cadunt & iacent, qm̃ ſolum aialium hõ erectũ eſt, & calor ſolum hoiem ſurſum elegat, ergo quãprimum calor deſcendit, homo cadit, & iacet. Si enim caloris eleuatio eſt cã rectitudinis, caloris deſcenſus erit cã caſus, non ſic in brutis, qm̃ calor non erat cauſa rectitudinis. Tũc ponit ordinem in ſomno hominis, & dicit. Et hõ incidens, quidem, hoc eſt cadens, deſipiẽtiã facit, poſtmodum uero phantaſiam, quæ uerba quidam retulerũt ad caſum, quo hõ cadit in epilepſiã, qm̃ in epilepſia homo cadit & cadens primo amittit intellectum, ſecũdo ſenſus interiores & ſic uerba intelligitur. Themiſtius uero retulit hæc uerba ad caſum in ſomnum, nam homo cum primum in ſomnum cadit, facit deſipientiam hoc eſt externaẽ animo, & ſenſum omnem amittit, poſtmodum uero facit phãtaſiam, hoc eſt imaginibus & uiſis illuditur, ac obũbratur. Eſt aũt hæc expoſitio Themiſtij magis conſona, qm̃ Ariſtoteles loquæbatur de ſomno, & ideo non debebat trãſire ad epilepſiam. Præterea ordo in ſomno iſte eſt, ꝙ hõ cum incipit dormire primo ſenſu priuatur, poſtmodũ per ſomnia uidet phantaſias.

An ſolutiones quas mõ dixi, cauſas continent propter quas refrigeratio fieri queat.

An dictæ quidem nunc ſolutiones, contingentes quidem ſunt ut fiat infrigidatio.

Reprehendit has ſolutiones, quantum ad hoc, ꝙ oẽs elaborarunt declarare qũo refrigeratio fiat locorũ, & tamen nõ expoſuerunt principalem cãm, quare uapores infrigidentur, unde inquit. An dictæ quidem nunc ſoľones, ſolum contingentes ſunt, & declarantes quòd fiat infrigidatio locorum, non tamen ſubaudi tetigerunt cãm principalem, a qua uapores frigeſcunt. Quo uero ad redargutionem ſolutionem attinet, aiaduerte, ꝙ omnes illę huc tẽdunt, qũo loca fieri poſſint frigida cũ ſint calida ante aduentum cibi & uaporũ, oẽs enim ſupponunt loca eſſe calida, & quærunt cãm cur fiant frigida. Non enim ſomn⁹ fieri poteſt niſi locis & meatibus infrigidatis, ideo iu hoc laborarunt ſolum, diminutę ſunt tñ qm̃ no aſſignarunt cauſam, cur uapores fiant graues, frigida, & ſpiſſi ac nebuloſi, ut ex ipſis fiat ſomn⁹, & calidi reuocatio ad inferiora. Cũ enim hoc non expoſuiſſent, uidentur diminutę.

Sed tamen locus ille qui circiter cerebrum habetur, in ea re committenda principatum obtinet, uti alio loco diximus? Nam cerebrum, partium omnium corporis frigidiſſimũ eſt, in ijs uero quæ carent cerebro, id quod uicem eius tenet.

Verum enimuero dominus eſt locus qui circa cerebrũ, quẽadmodum dictum eſt in alijs? Omnium enim quæ in corpore, frigidiſſimum, cerebrum, non habentibus uero, quæ æquiualet huic pars.

Cum demonſtrauit inſufficientiam dictarum ſolutionum, nunc aſſignat ueram cãm, quare uapores eleuati a cibo ad caput frigeſcant, graueſcãt, atq; nebuleſcant, deinde repetit modum uerum quo fit ſomnus ex talibus uaporibus, de prima parte dicit. Verum enimuero locus qui circa cerebrum dominus eſt, hoc eſt, ad infrigidandos uapores, grauefaciendos, atq; ad inſpiſſandos dominus, & cauſa quæ principatum obtinet, eſt locus, qui circa cerebrũ, hoc eſt regio eſt, in qua continetur cerebrum, & hoc probat, & dicit. Omnium enim partium, quæ in corpore noſtro ſunt, cerebrum eſt frigidiſſimũ, in aialib⁹, quæ habẽt cerebrum, in his uero quæ non hñt uerũ cerebrum, pars frigidiſſima eſt illa pars, quæ ęquiualet huic parti, hoc eſt uicem cerebri tenet. Quo uero ad cãm hanc attinet, aiaduertendum, ꝙ aliquid eſſe magis uel minus frigidum, uel aliquid eſſe frigidom uel calidum contingit bifariam aut abſolute, aut ſecũdum comparationem, abſolute illud eſt frigidum denominandum, quod habet plus de frigido q̃ de ſuo contrario, hoc eſt de calido. Illud ꝟo calidum, qđ habet plus de calido q̃ de frigido, & hoc pacto nõ loqẽ Ariſto. quia fortaſſe cerebrum non eſt ſimpliciter frigidũ, neq; ſimpľr ſiccum, qm̃ fortaſſe in eo non eſt plus de frigido quam de calido, neq; plus de ſicco q̃ de humido. Secũdum cõparationem aũt aliqd dici poteſt frigidum uel calidum tripľr. Aut ſm comparationem eius ut eſt uiuẽs uel uiuentis pars, ad ſeipſum mortuũ, uel ut eſt pars mortui, & ſic quælibet pars uiuentis eſt calida & humida (ut Ariſto. probauit libello de iuuentute & ſenectute) qm̃ quælibet ſic uiuentis pars eſt calidior & humidior, quam ipſa, ut pars mortua. Alio modo ſm cõparationem ad alia ſui generis, & ſic Ariſtote. hic, & libro de ſenſu, & ſecundo de partibus animalium uoluit ꝙ cerebrum ſit frigidiſſima pars omniũ partium noſtri corporis, & plus ſicca quã quęcũque alia, qm̃ in cerebro eſt plus de aqua quam in quacũq; parte, ut docent eius mollicies, & caratri, qui ab illo defluunt. Amplius eſt plus de terra quam in quauis alia parte, qm̃ ſi decoquitur, fit ſiccum et durum euaporãte aqua. Aut tertio cerebrum intelligi poteſt frigidum ſm cõparationem ad ea, quæ ſunt ſuæ ſpeciei, & hoc eſt, aut in eadẽ ſpecie uiuentium, ut in hominibus, aut in diuerſis ſpeciebus, ſi in diuerſis ſpeciebus, fortaſſe cerebrum humanũ eſt omnibus cerebris omnium animalium calidius, & humidius, ueluti & ipſe homo, cuius eſt pars, uel eſt temperatius cerebris omnium animalium. Sin ſũt in eadẽ ſpẽ animaliũ, ſic aliquod cerebrum eſt calidius, aliquod eſt frigidius in homine, alijs cerebris in alijs hominibus eiuſdem ſpeciei. Tunc dicendum ꝙ cerebrum eſt pars frigidiſſima comparatione partium, quæ ſunt ſui generis, nõ ſuę ſpeciei, ut cõparatione cordis, comparatiõe epatis, & ſic de alijs, & ſic paret id, quod Ariſto. accepit.

De frigiditate cerebri.

Quemadmodum igitur cum humor exhalat & calore ſolis in ſublime fertur, ubi ſupernum aeris locum ſubierit, præ rigore loci refrigeratus conſiſtit ac denuo in aquam cõuerſus in terram defluit, ita cum calor ad cerebrum eleuatur, excrementitia diuaporatio in pituitam & ſaniem concreſcit (quamobrem, &

fluxiones

fluxiones ex capite oriri uidemus) alimentaria & non morbida conſiſtit deſcenditq́; & feruorem cordis delapſa refrigerat atq́; moderatur. Ad refrigerationem uero & difficilem ſuſceptionem euaporationis, gracilitas & anguſtia uenarum conducit quæ circa cerebrum ſunt. Hæc igitur cauſa eſt, cur euaporatio, etiam ſi immodice caleat, refrigeretur.

Quemadmodum igitur humidum quod euaporat à ſolis caliditate, cum uenerit ad ſupremum locum, propter frigiditatem ipſius infrigidatur, & conſiſtens deorſum fertur factum rurſus aqua, ſic in eleuatione calidi ad cerebrum, ſuperflua quidē euaporatio in flegma conſiſtit (ideo, & catarri uidentur ex capite fieri) nutritiua uero & nō ægrotatiua deorſum fertur cōſiſtens, & refrigerat calidum. Ad infrigidandum uero & nō facile ſuſcipiendum euaporationem, confert & tenuitas & anguſtia uenarū quæ circa cerebrum. Infrigidationis igitur hæc eſt cauſa quāquam euaporatio excedat caliditate.

Cum aſſignauit cām principalem propter quā uaporea cibalea frigeſcunt, nunc ex hac cauſa reperit modum generationis ſomni, & ſoluit dubitationem, & dicit. Quē admodum igitur humidum, hoc eſt uapor aqueus, qui ab aquis euaporat a ſolis caliditate aquas ipſas calefaciente, cum uenerit ad ſupremum locum frigidum, ad ſupremum dico nō ſitu, ſed frigiditate, ſitu eniꝫ eſt regio media aeris, frigiditate ṽo eſt ſuprema, cum inquam ad hunc locum frigidiſſimum uenit, propter frigiditatem ipſius loci, infrigidatur, et conſiſtens ac grauefactum deorſum fertur factum. vꝫ. rurſus aqua, ſic in eleuatiōe calidi uaporis ad cerebrum, ſuperflua quidem euaporatio, ſiue eleueť a cibo, ſiue eleuetur ab humore præternaturali, cū ſit ſuperflua, in flegma conuertitur, ac conſiſtit, nam cum cerebrum ipſam non poſſit regere, illam conuertit in flegma, & ideo (ut inquit) catarri uidentur ex capite fieri propter hāc cauſam. Sic igitur ſuperflua euaporatio, ſiue a cibo, ſiue ab humore eleuata in flegma conſiſtit. Euaporatio ṽo nutritiua ac cibalis, quæ non ægrotatiua eſt, qm̄ bene regulatur a cerebro, cum non ſit ſuperflua, conſiſtēs deorſum fertur, & deſcēdens refrigeret calidum cordis, iuuatiua ṽo cauſa ad infrigidandum euaporationem, & ad nō facile ſuſcipiendū ipſam in capite, & cerebro, eſt (vt Ariſto. inquit) tenuitas ꝙ anguſtia uenarū, quæ ſunt in cerebro & circa cerebrū. Quia enī hæ uenæ (ut Themiſtius inquit) per tenues ſunt, minus caloris iunctum habent, ubi autem calor deeſt, frigus redundat, quare tenuitas uenarum confert ad infrigidationem, confert etiam ad tardam aſcēſionem euaporationis, et ad tardum deſcenſum illius, ut ſuperius dictū eſt. Tunc colligit ſolutionem dubitationis, & dicit. Infrigidationis igitur hæc eſt cauſa, quāuis euaporatio ſit calida, & excedat caliditate. Eſt ergo ſolutio ꝙ ſomnus eſt infrigidatio, quoniā euaporatio infrigidatur a cerebro, licet igiť uinum, & aliqua ſomnifera ſint calida, & etiam euaporatio ab illis eleuata ſit calida, tn̄ ſit frigida a cerebro, quare ſomnus fit ab infrigidatione. Sed contra hæc dubitatio occurrit, quoniam ſi ſomnus fieret ab euaporatione cibalí qn̄ a cerebro infrigidatur, tunc poſt quālibet cibi aſſumptionem dormiremus, modo experientia docet, ꝙ hoīes poſt cibum prandij non ita dormiunt, ſicut poſt cibū cenæ. Dicendum ꝙ ex tribus cauſis contingere poteſt non ſtatim & poſt omnem cibum accidere ſomnum. Prima eſt, ſi cibus ſumptus ſit parcus, nam cibo exiſtēte pauco, & calore exiſtente forti, ſi uapor eleuatur a cibo, ab eodē calore exiſtente forti uapor reſoluitur. Secunda cā pōt eſſe conſuetudo, quæ eſt quaſi altera natura, & ita q poſt omnem cibum conſueuerunt dormire, poſt omnem inclinantur ad ſomnum. Sin autem poſt cenam conſueuerunt dormire, ex illo ueniunt in ſomnum. Sin poſt prandiū, ſiſt ex illo ueniunt ad ſomnum, & hanc cauſam tangit Auer. in præſenti loco. Tertia cā pōt eſſe diligens, & minus diligens attentio poſt cibos, qui enim poſt prandium diligentem attentionem in aliquo patitur, hic nō inuaditur a ſomno, qui uero reſipiſcitur a cogitationibus, hic poſt cibum a ſomno inuadi pōt. Ex his patet ſolutio dubitationis, nō enim fit ſomnus poſt omnē cibum propter aliquā harum cauſarū, qm̄ licet uapores petāt cerebrum, & infrigidentur, hæc cauſæ ſunt ad impediēdū fortiores.

Verum ſomnus fiat poſt om̄ cibum.

Expergiſcitur animal, quando abſoluta concoctio eſt, & calor qui ambientis frigoris opa ex amplo in arctum coierit euicit, atq́; ſanguinem feculentum a ſincero diſcreuit.

Expergiſcuntur autem, cum digeſtio facta fuerit, & obtinuerit quæ impacta fuerit caliditas in anguſto multa ab eo q circūſtabat, et diſcretus fuerit corpulētior ſanguis atq́; purior.

Hactenus de ſomno, nūc de expergefactione proponit dicere, eſt autem differentia inter uigiliā & expergefactionem. Vigilia enim et ante & poſt ſomnum dicitur uſus ſenſuum, expergefactio non niſi poſt ſomnum. Declarat igiť quando his, qui dormiūt, accidat expergefactio, & quot cauſis, & enumerat tres cauſas. Prima eſt, cū digeſtio cibi perfecta eſt, & hanc dicit, expergiſcuntur autem aīalia, cum digeſtio cibi, qui eſt in membris nutritiuis, facta fuerit, cauſa aūt. qm̄ tunc ceſſat aſcenſus uaporum, quibus ſomnꝰ fit. Secūda cā eſt, uictoria caloris naturalis ſupra uaporea, qui ipſum ad interiora repellebatur. Cum enim calor naturalis repulſus a uaporibus deorſum motis, obtinet contra frigus, & contra uapores, illos reſoluendo, tūc aīalia expergiſcuntur, unde dicit. Et cum caliditas, quæ in anguſto, & in paruo loco impacta eſt multa ab eo frigido, quod ipſam circūſtabat, obtinuerit ſupra illud frigus ipſum reſoluendo, hæc ſupple eſt ſecunda cauſa, quare aīalia expergiſcuntur. Tertia cauſa eſt diſcretio ſanguinis turbidi et craſſi a puro & ſubtili. Cum enim ſanguis craſſus & turbidus reſecatur, & remouetur a ſanguine ſubtili, tunc aīalia expergiſcuntur. Tandiu enim aīalia dormiunt, quādiu cū ſubtili cerebri ſanguine, craſſus & uaporoſus miſtus eſt, cū ſanguis cerebri deputatur a craſſo, & turbido, mox animalia, expergiſcūtur, unde dicit. Et ſubaudi cū diſcretus fuerit corpulētior ſanguis, atq́; purior.

Eſt autem tenuiſſimus & puriſſimus ſanguis, qui in capite cōtinetur: contra craſſiſſimus et turbidiſſimus, qui partibus cōmittitur inferioribus. Omnis autem ſanguinis origo, cor eſt: quemadmodum tum hic, tum alibi diximus. Ex tribus porro uentriculis qui habētur in corde: is qui in medio eſt, utriq́; extremo communis exiſtit: atq́; extremi ſpecus, ſanguinem ab utraq́; uena, maiore & aorta, recipiunt: in medio autem ſinus diſcriminatio illius fit. Sed de his: aptius alio loco definitur: atq́; determinatur. Quoniam autem ſanguis maxime poſt ingeſtos cibos indiſcretus fit, tū ſomnus obrepit, & tandiu edurat quoad ſanguis purus ad partets ſuperas, turbulentus ad inferas ſequeſtratus delegatuſq́; ſit: quo facto: animal ab onere cibi abſolutum, excitatur.

Eſt autem tenuiſſimus quidem ſanguis et puriſſimus, qui in capite: denſiſſimus & turbidiſſimus; qui in inferioribus partibus. Omnis uero ſanguinis principium, ſicut dictum eſt hic & in alijs: eſt cor. Horum autem qui in corde: utriſq́; thalamis communis qui medius: quorum uterq́; ſuſcipit ex utraq́; uena; & ea quæ uocatur magna, & ea quæ aorte: in medio uero: fit diſcretio. Sed diffinire quidē de his: alijs ſermonibus eſt conuenientius. Quia uero fit maxime ſanguis poſt nutrimenti oblationem, indiſcretus: ſomnus fit, quoad ſecernatur ſanguinis q quidē puriſſimum ſurſum, q uero turbidiſſimum deorſum: cum autem hoc acciderit: expergiſcuntur, abſoluta a nutrimenti grauitate.

Exponit quid ſit ſanguis tenuiſſimus, & puriſſimus, et

quid ſit ſanguis craſſus, & turbidꝰ, & in quo loco fiat hęc diſcretio, & dicit. Eſt aũt tenuiſſimus & puriſſimus ſanguis, qui in capite, hoc eſt, qui mittiť ipſi capiti per eiꝰ nutrimento ab ipſo corde. Denſiſſimus uero & turbulentiſſimus ille ſanguis eſt, qui in inferioribus partibus continetur, & qui ad illas pro nutrimento mittitur, locus uero oĩs ſanguinis tã puri ꝗ craſſi eſt cor, ut in aliĩs dictum eſt. Patet ergo quid uterq; ſanguis ſit, & locus diſcretionis communis, & origo cõis. In ſpecie uero quis locus, & quę propria ſit origo, exponit, & dicit Horum autem ſanguinum amborum, ut ita dixerim, thalamus communis utriſq; thalamus dextro & ſiniſtro, qui in corde eſt medius, origo et principium proprium eſt, quorum thalamorum uterq; ſuſcipit ex utraq; uena, & ea: quæ uocatur magna, et ea quę uocatur aorta, in medio uero horum thalamus cõmunis eſt in quo fit diſcretio. Quo uero ad uerba attinet, Ariſt. per thalamum græce, ſpecum ſiue uentriculum intelligit. Sunt aũt in corde tres thalami ſiue uentriculi, alius quidē dexter, alius uero ſiniſter, & medius utriſq; cõis. Exponit aũt Themiſtius utrũq; laterales ſpecum ſuſcipere ſanguinem ab ea uena, quæ dicitur magna, & ab ea, quæ dicitur aorta, qm̃ (ut inquit) ſunt duo hæc caua, quibus ab epate per huiuſmodi uenas ſanguis incoctus influit, qui cũ recipitur in medio cordis ſinu, purificatur, & turbidus mittitur pro nutrimento ad inferiora, & clarus ac tenuiſſimus ad cerebrum. Verum de re hac ad libellum de alimẽto nos mittit, utcũq; tamen ſit, quandiu ſanguis ex cibo indiſcretus eſt, ſomnus durat, nec ante ſoluitur, quam ſincerus caput petat, turbulentus uero inferiora. Hoc enim facto, aĩa ſa (ut Themiſtius inquit) quaſi onere depulſo, excitatur e ſomno, & hoc inquit Ariſto. quia uero poſt nutrimenti oblationem ſanguis maxime indiſcretus eſt, ac impurus, permiſtuſq; craſſo et turbido ſanguini, ideo poſt cibi oblationem maxime & grauis fit ſomnus, eo uſq; quouſq; ſecernatur ſanguis, & quod quidem eſt puriſſimum mittať ſurſum, quod uero turbidiſſimum, deorſum, cum autē hoc acciderit, expergiſcuntur animalia, abſoluta a nutrimenti grauitate, & quaſi onere depulſo. Hæc pauca Ariſtote. de expergefactione.

Dictam eſt quæ cauſa dormiendi ſit, inſiti ſcilicet caloris uniuerſim ad primum ſenſorium confugientis antiperiſtaſis, quæ corpulenti uaporis à natiuo calore ſubacti opera prouenit, tũ etiam quid ſit ſomnus, nempe nexus & uinculum primi ſenſorij, ut ſuo fungi munere non poſſit. Id quod, neceſſario quidem ſit (nam animal eſſe non poteſt: niſi ea contingant quibus ipſum perficiatur) et ſalutis gratia, quoniam quies, animal tuetur atque conſeruat.

Quæ igitur cauſa dormiendi dictum eſt, q. à corpulẽto quod ſurſum fertur ab ingenito calore reciprocatio ſubito ad primũ ſenſorium, & quid eſt ſomnus, q. primi ſenſorij comprehenſio, ut non poſſit agere, ex neceſſitate quidem factum (non enim contingit animal eſſe, non accidentibus quæ ipſum perficiunt) propter ſalutem aũt, ſaluat enim, quies.

Nunc epilogat, & dicit. Quæ igitur cauſa dormiẽdi ſit, dictum eſt, eſt enim dictum, ꝙ ſit reciprocatio ingeniti caloris, hoc eſt naturalis, & connati caloris ab eo corpulento uaporoſo, quod ſurſum fertur, cum reuertitur, & deſcẽdit, unde dicit. Eſt enim dictum, ꝙ ſit caloris naturalis ſubito facta reciprocatio ad primum ſenſorium, facta dico a corpulento uaporoſo, quod ſurſum primo fertur, ſerē dico, ab ingenito calore, deinde frigefactum deſcendit, & p hæc innuit cãm proximam ſ. per reciprocationē caloris, & remotam ſcilicet corpulentum uaporem, calidum repellentem. Amplius dictum eſt quid eſt ſomnus, & p hoc innuit diffinitionem formalem, nam dictum eſt. ꝙ ſomnꝰ eſt comprehenſio primi ſenſorij taliter impediti, ut non poſſit agere. Amplius dictum eſt, ꝙ ſomnus ſit ex neceſſitate factum opus aĩalibus inexiſtens, dico ex neceſſitate materiæ & propter finē, ex neceſſitate ꝗdem materię, qm̃ non cõtingit aĩal eſſe, nõ accidentibus, quæ ipſum perficiunt, perficiunt aũt animal alimenta, modo ex alimentis ſomnus ſit, ergo ſomnus aĩali ex neceſſitate ineſt neceſſitate uaporum eleuatorum a cibo, propter finem uero, qm̃ propter ſalutem, ſaluat enim aĩal & inſtaurat ſpũs, quies. Hæc de ſomno dicta ſunt. [De cauſa expergefactionis a ſomno dicta.] Quo uero ad expergefactionē attinet, aĩaduerte, ꝙ licet omne aĩal poſt naturalē ſomnũ expergiſcatur, non tamen oĩa animalia ęqualiter a ſomno ſurgunt. Aliqua enim celerius, aliqua tardius, aliqua uero ſtatutis temporibus, utpura tunc, cum ordinarunt expergefieri. Celerius quidem aliqua poſt ſomnum expergiſcũtur multis cauſis, prima quidem cauſa, qm̃ citius ad ſomnum ſe contulerunt, quæ enim citius ſomnum cœperunt, celerius ipſum finierunt ſecunda cauſa eſſe poteſt uenarũ & capitis inæqualitas (ut Ariſto. dixit.) Tertia cauſa eſſe poteſt ætas, quoniam pueri ſerius, uiri aũt celerius expergiſcũtur, ut Ariſt. dixit. quarta cauſa eſſe poteſt complexio. Melancholici enim parum dormiunt, & citius expergiſcũtur, ſanguinei uero contra. quinta cauſa eſſe poteſt menſura cibi, & qualitas, multi enim cibi, & ſomnifici longum ſomnum & tardam expergefactionem faciunt, ut dictum eſt. ſexta cauſa caſualis eſt inſomnium, cum enim inſomnium acciderit terribile, natura perterreſit, & ſic non põt fieri quin a corde fortiter mittantur ſpiritus ad cerebrũ, & uincãt impedimenta, quæ ſunt in uĩs ſpũum, ſicut mihi nõ ſemel accidit. ſeptima cauſa põt eſſe occurſus ſenſibilium exteriorum, ut cum dormiẽs uoce acuta exciteť, aut manu præmatur, aut aliquid tale exterius patiatur. Propter enim excellentiam impreſſionis externę ſpecies multiplicata ui penetrat meatus ad cerebrum, ad quod ſtatim cor ſpiritus mittit etiã fortiter, ut cerebrum ſic fortiter percuſſum confortetur, & tãdem expergefactio fit, et ſic pro uaria ratione occurſuum animalis inæqualiter dormiunt, & expergiſcuntur. Aliqua uero ſtatutis temporibus expergiſcuntur, primo quidem a cõſuetudine, quę eſt altera natura. Cum enim homo conſueuit determinata hora expergefieri ea hora plerũq; expergeſit. Conſuetudo enim ſuperat naturam, ſpiritus enim conſuetudine roborati penetrant uias etiam fortiter obturatas, ut in meipſo experior quotidie. Secundo uero a ſollicitudine, & cura, multi enĩ ex forti cura ac ſollicitudine cõſtituerunt ſurgere hora prima diei, & ſic fecerunt Propter enim præcogitationē fortiſſimam, fortiſſima in phantaſtica ſpeciei impræſſio ſit, et ſic illa poterit mouere ſenſum cõmunem, quo motus mittit ſpiritus ad ſeorſus, & ſurgit animal, non enim inter cor, & cerebrum ſunt uiæ ita obturatæ, quin per eas ſpiritus a corde a cerebro mitti poſſint, et a cerebro ad exteriora ſenſoria. Tertio a determinato occurſu ſenſibilis exterioris imprimentis ſpeciem certo, & determinato tempore, hæc ſcribit Ariſto. de ſomno & de uigilia, ac expergefactione naturali De præternaturali aũt ſomno, ac preternaturali expergiſcentia non eſt locus liber iſte. Sed circa finē huius libri ſoluuntur problemata, quorum primum eſt, cur eos, qui cõtẽplantur, ſomnus plerũq; inuadat, an quia plerũq; digeſtio impeditur cogitatione, ac ſollicitudine, quæ in contemplando accidit. [problema] Impedita digeſtione, euaporatio, quę attollitur, craſſior aſcendit, hinc ſomnus emergit. Accidit autem ſomnus præcipue his, qui ingenio hebetiores ſunt, hi enim contemplatione nimiorũ laborantes, tandem in ſomnum cadũt. Qui ũo ingenio pollent iucunditate, ac facilitate intelligendi gaudentes, expergiſcuntur. Secundum uero cur fabulę interdum ſomnum excitẽt, interdum uigiliam, an quia hominum, alĳ craſſiores, alĳ tenuiores humores habent, qui quidem craſſioribus humoribus abundant, cum fabulas audiunt, ſopiuntur, ꝙ calor ex auſcultatorio labore auctus craſſos humores diſſoluat, & in uapores uertat. Qui uero tenuibus humoribus abũdãt, cum fabulas audiunt, ex auſcultatorio labore in humoribus euacuantur, & ſic uigilant. Tertium cur uigilandi tempus maius ſit dormiendi tempore, an (ut Ariſt. inquit) pro- [particula 10. probl. 32.]

blematum

blematum libro, quia requies nobis quaſi per accidẽs tributa eſt, ut iucundius uigilia fruamur, at quod per ſe nobis ineſt, naturale eſt, quod uero per accidens, nobis admodũ uiolenter ineſſe uiderur. Conſtat autem naturale diutius
Libro pro blematum parti ſec. probl. 5. ineſſe, quã quod uiolentum. Quartũ, cur cũ parte dextra corporis cubamus, ſomnus magis accedat, an (ut Ariſto. inquit) quia dextra pars in uigilia magis laborauit, & ſic requie magis digna eſt, & ſic dulcius ſupra ea obdormimus. An ꝙ cor dum ſupra dextra cubamus, minus coarcatur, & ſic quietius requieſcimus. Quintum, cur dormiẽs cum uigilantis officio fungitur, illius nihil meminerit. Supponit aũt problema dormientes non ſemel uigilantis officio fungi, cõplures enim in eorum ſomnis comperim⁹ alta atq; conſueta uoce eſſe locutos, nõnullos equitaſſe, alios arma accepiſſe, inimicoſq; inuaſiſſe, atq; plura alia & audiuimus, & aliquando uidimus dormientes peregiſſe, quę ſane peruigiles, atq; inſomnes non facile attigiſſent. Aſtipulantur aũt huic & Ariſto. & Themiſtius, & omnes, qui de ſomno ſcripſerunt. Quærit aũt problema, cur horũ nihil recordetur dormiẽs, cum ſomniorum per ſæpe bene ſit memor. Verũ utriuſque cauſa aſſignari poteſt, primi quidẽ, ꝙ ſomniatrix uirtus cum ſogã, aut ſequelam iudicat, appetitus, qui illam ſequitur, mediantibus ſpiritibus calefactis, atq; motis mouet membra eos ad actus, quos per uigiles efficere ſolent, imaginatrice uirtute iter demonſtrante, quę in ſomnis locum ſenſus exterioris tenet. Fit autem in multis dormientibus hoc, in multis autem non, quoniam non in omnibus appetitus mouendi ęqualis eſt. Non enim in omnibus imaginatrix uirtus ęquipotens eſt. Patet igitur dormientes his fungi poſſe, quib⁹ & peruigiles funguntur, nihil autem eorum recordantur, ꝙ ſenſibilium exteriorum memoria non fit niſi ſenſibus exteriorib⁹ ſolutis, beneque operantibus. At cũ in ſomno externi ſenſus ligati ſint, iure illorũ nulla poteſt derelinqui memoria. Sed in ſomnijs poteſt, nam memoratrix uirtus ab internis ſenſibilibus mutari põt ſine motu ſenſuum externorũ: poſſumus enim memoria tenere multa quæ imaginati ſumus, licet ſub ſenſibus non ceciderint. Patet igitur dormientes ea aut, ſimilia poſſe agere in ſomno, quę peruigiles agunt, nõ tamẽ illorum meminiſſe. Sextum, cur labor, qui relinquitur ex pręteritis ſomnum, de futuris uero uigiliã efficiat. An ꝙ uterque ſit labor, uterq; ſpiritus ipſos reſoluit. Verum labor q ex futuro malo exoritur, cũ cura eſt & ſollicitudine, quæ cum ſomno ſtare nõ poteſt. At qui ex pręteritis malis exoritur, qm̃ amplius nã cura nõ eſt, humores eliquefecit, ex quibus euaporant uapores, qui ſomnum faciunt. De miraculis ꝟo ſomni multa narrantur, ſacrę hiſtorię narrat quoſdam uiros dormijſſe. 196. annos apud Epheſum clariſſimam gręcię urbem Decij temporib⁹ Maximianũ. ſ. Malchum, Martianũ Dionyſium, Ioannem Serapionem. Idẽ de heroib⁹, qui in ſardo dormierunt, teſtantur Ariſto. Themiſtius, & Auerroes. Machomet⁹ quoq; in Alcorano idẽ affirmat. De Epimenide Philoſopho Cretẽſi, qui Pithagorę fuit coetaneus, teſte Apulleio. Laertius in libro de uita Philoſophorum dicit, ꝙ a patre iuſſus ad paſcua ducere oues circa meridiem diuertit in proximã ſpeluncã, ubi. 57. annis perpetuo ſopore requieuit, excitatus quęſiuit oues, putabat enim ſe parum obdormiſſe, quas cũ non inueniret, in agrum reuerſus, cum agrum in alterius poteſtatem ueniſſe uideret, & cũcta mutata eſſe perpenderet, in oppidũ redijt, ubi a iuniore fratre iam uetuſo cognitos omnem ex illo didicit ueritatem. Idem de Epimenide Plinius ſeptimo hiſtorię naturalis libro. cap. 52. tradit. Inſuper ea animalia, quę glires dicuntur, ranæ magnæ, atq; urſi ad ſex menſes dormire teſtantur phyſici. Hactenus de ſomno atq; uigilia.

Finis Libri de ſomno & uigilia.

ARISTOTELIS.

DE INSOMNIIS LIBER,

cum eiuſdem Auguſtini Niphi Medices Philoſophi Sueſſani commentarijs.

POST hæc de inſomnijs quærendum eſt, ac primo quidem qua ut animæ percipiantur, & utrũ hæc affectio mentis ac intellectus, ac ſenſus ſit, his enim uiribus unis earum quæ in nobis ſunt, cognitionem rerum notitiam quæ aſſequimur.

POST hæc autem quærendum eſt de ſomnijs, et primo cui earum quæ animæ appareant, & utrum intellectiuæ particulæ paſsio eſt hæc, an ſenſitiuæ, his enim ſolis earũ quæ in nobis ſunt cognoſcimus aliquid.

CVm egit de ſomno & uigilia, nunc agit de ſomnijs, ubi illud annotatione dignum eſt Ariſtotelem inter ſomnium, & inſomnium nullã in hoc libro differentiam feciſſe. Macrobius uero, & alij differentiam fecerũt inter ſomniũ & inſomnium, uiſionem, oraculum, & phãtaſma, quę oĩa dormientibus accidere arbitratur. Inſomnium quidem, & phantaſma nihil pręter ſomnum eſſe dicit. Hęc enim cum falſa ſint, interpretatione non indigent, eſt tamen differẽtia inter inſomnium & phantaſma, quod phãtaſma timoroſi quid repræſentat uelut illud bruti, quod apparuit ipſi in campis philippicis, in hoc genere eſt epialtes, quẽ medici incubum appellant, hic eſt cum quis adulte dormiens, ſentit ſeſe oppreſſum aliquo pondere. Inſomnium ꝟo fuſius quam phãtaſma eſt, unde poeta. Vt falſa ad cœlũ mittunt in ſomnia manes. Oraculum ꝟo in dormientibus accidit, cum quis aliquid nobis denũtiat in ſomnijs, quod nobis uel amicis, uel alijs eſt utile, uel damnoſum. uel iucundum, uel triſte, aut tale quid. Viſio autem cum in ſomnijs quis id uidet, quod eodem modo quo apparuerat, euenit. Somnium autem proprie uocatur, quod figuris tegit, & ambagibus uelat non niſi interpretatione intelligẽdis. Ariſtoteles autẽ, omne quod dormiẽtibus accidit uideri quouis modo accidat inſomnium ubiq; uocauit, quod græce enypnion dicitur, nullam enim inter hæc differentiam fecit. Cauſa autem, quoniam omnia credidit eſſe uana, & nihil in re per ſe habere præter phantaſiam. Quod an uerũ ſit, poſtea dicemus, in huius libri fine. Nunc uero illud ſupponendum, hæc omnia ab Ariſtote. inſomnia ſiue ſomnia appellari. Ariſto. ergo primo præmittit intentionem, ut bonus orator, deinde ibi (Si itaq; uiſus) accedit ad narrationẽ. De prima parte inquit. Poſt hæc autem, quæ de ſomno dicta ſunt, quærendum eſt de ſomnijs hęc de intentione generatim, deinde ſpeciatim intentionem inſinuat, & inquit. Et primo cui partium quæ animæ ſunt, appareant, & utrũ intellectiuę particulæ paſſio eſt hæc, an ſenſitiuæ. Cauſam dubitationis affert, & inquit. His enim ſolis de numero earum partium animæ, quæ in nobis ſunt, cognoſcim⁹ aliquid, & per partem ſenſitiuam, ſenſum exteriorem intellexit, hæc ſpeciatim.

Ergo ſi functio aſpectus uiſio eſt, & auditus auditio, & omnino ſenſus ſenſio, communia autem ſenſilia ſunt figura, motus, magnitudo, & cætera id genus, propria uero color, ſonus, & ſapor, nec fieri poteſt ut allum animal clauſis oculis dormienſq; cernat, aut alio ſenſu percipiat, nos in ſomno nihil ſentire certũ eſt. Vnde fit, ut inſomnia nullo ſenſu noſcantur.

Si itaq; uiſus uiſus uiſio, & auditus auditio, & omnino ſenſus ſenſatio, communia autem ſunt ſenſuum, ueluti figura, &

motus, & magnitudo, & alia huiuſmodi, propria uero ueluti color, ſonus, ſapor, impotẽtia autem ſunt omnia claudentia oculos & dormientia uidere, ſimiliter autem & in reliquis, manifeſtum eſt quod non ſentimus aliquid in ſomnis. Non ergo ſenſu ſomnium ſentimus.

Propoſita intentione proſequit, & primo argumẽtatur ꝙ ſomniũ non ſit paſſio ſenſitiuæ partis, & ſumit tria pro quæ uult inuenire, tres rõnes, primũ quod ſumit, eſt ꝙ uſus uiſus, ſit uiſio, & uſus auditus eſt auditio, & oĩno uſus ſenſus exterioris eſt ſentire aliquod ſenſibile exteri⁹. Hęc eſt prima ppõ, deinde ſumit ſecũdam, & dicit. Q. ſenſibilia cõmunia quę ab oĩ exteriori ſenſu ſentiuntur, ſunt ueluti figura, & motus, & magnitudo, & alia hmõi. ſ. numerus, & reliqua, propria ũo ſenſibilia ſunt quæ nõ contingit ſentire niſi uno ſenſu, ut color uiſus proprium ſenſibile eſt, ſonus, auditus, ſapor guſtus, & id genus, hęc eſt ſecũda propoſitio, tertia oĩa animalia ſunt impotentia uidere, cũ oculos claudũt, & cum dormiunt, & ſicut dico de uiſu, & in reliquis ita dicẽdum eſt, hæc patuit proximo libro ex diffinitione ſomni. Ex his tribus cõcludit ꝙ ſomnium non eſt paſſio ſenſus exterioris, qm̃ in ſomnis nihil ſentim⁹ horũ. Ex his tribus poſſunt formari tres rationes. Prima qdẽ ex prima paſſio uiſus eſt uidere, & ſic de alijs, ſomniũ nõ eſt uidere, neq; audire, & id gen⁹, ergo ſomniũ non eſt paſſio uiſus, nec auditus, nec id genus. Ex ſecũda formet ratio ſic, paſſio ſenſus exterioris eſt circa cõia aut propria ſenſibilia, ſomnium non eſt circa cõia & propria ſenſibilia, ergo non eſt paſſio ſenſus exterioris. Ex tertia formet ſic q̃ dormiũt nõ ſentiunt, q̃ ſomniant, dormiũt, ergo q̃ ſomniant, non ſentiũt. Ex his patet dubitatio.

Sed neq; opinione comprehendi illa poſſunt. Nam in ſomno non equum modo & hominem eſſe id quod ad nos accedit, pronuntiamus, ſed etiam album & pulchrum, quorum nullũ opinio abſq; ſenſu, nec uere, nec falſo dixerit. At animam hoc idẽ facere contingit, ex æquo enim hominem & album eum eſſe qui occurrit, diſcernere uidemur.

At uero, neq; opinione. Non enim ſolum quod aduenit dicimus hominem eſſe uel equum, ſed & album uel pulchrum, quorum opinio ſine ſenſu nihil utiq; dicet, neq; uere, neq; falſe. In ſomnis autem, accidit animam hoc facere, ſimiliter enim q̃ homo eſt, & q̃ albus eſt, qui aduenit, uidemur uidere.

Nunc argumentatur ꝙ ſomnium non ſit paſſio partis intellectiuę, & hoc proponit, & inquit. At uero neq; opinione hoc eſt intellectiua parte ſomnia comprẽhendi poſſunt, primo quidem, quoniam intellectu ſolum intelligibilia appræhendimus, at in ſomnijs non ſolum quod aduenit nobis dicimus hominem eſſe uel equum, quæ intelligibilia ſunt, ſed & album uel pulchrũ quæ ſenſibilia ſunt, quorum opinio ſine ſenſu nihil utiq; dicet, neq; uere neq; falſe Amplius in ſomnijs anima per opinionem nihil uerum aut falſum componit, quoniam opinio non eſt niſi de probabilibus. In ſomnis autem accidit aĩam hoc facere, uerũ enĩ & falſum cõponit, ſimilr enim, ꝙ homo eſt, & ꝙ albus eſt, qui aduenit nobis in ſomnis uidemur cernere, ergo ſomnium non eſt paſſio intellectus.

Ad hæc, præter inſomnia, aliud quiddã intelligere ſolemus. Quemadmodũ enim uigilãdo ſentientes aliquid, plerũq; etiam aliud de re quæ ſenſum ferit, conſideramus, ita dormiendo, præter uiſa, interdum alia quædam mẽs noſtra cogitat.

Amplius, præter ſomnium, aliquid aliud intelligimus. Quẽadmodum enim in uigilando ſentientes aliquid, de eo quod ſentimus ſæpe etiã intelligimus aliqd, ſic & in ſomnis, præter phantaſmata, alia aliquando intelligimus.

Cum probauit, ꝙ ſomnium non ſit paſſio ſenſus, neq; paſſio intellectus ſeorſum a ſenſu, probat ꝙ ſomniũ nõ ſit ſemper & omnino ſine intellectu, quoniam accidit pręter ſomnium aliquid intelligere, unde inquit. Ampli⁹ aũt, pręter ſomnium aliqd aliud intelligimus, quod probat a ſimili, & inquit Quemadmodum enim in uigilando ſentiẽtes aliquid, de eo quod ſentimus, & ultra illud ſæpe etiam intelligimus aliquid per intellectum, ſic & in ſomnis pręter phãtaſmata, alia intelligibilia intelligimus aliquando, ergo ſomnium non ſemper eſt ſine intellectu, ueluti neq; ſentire ſemper ſine intellectione aliquorum.

Quod facile patebit, ſi quis mentem ad ſomnia conuertat, et recurrere ea quoties exurgit enitatur. Immo iam quidam inſomnia experti ſunt eiuſmodi, nimirum qui præceptionem colendæ memoriæ ſequentes, pronuntiata quibuſdam locis conſtituere ſibi uidebantur, eis enim ſæpenumero accidit, ut aliud quiddam præter ſomnium, nempe uiſum phantaſmaq; aliquod, in cõparato diſpoſitoq; loco ante conſpectum collocarent. Vnde liquere arbitror, nõ quicquid in ſomno uidemus, inſomnium eſſe, & nos intelligere, quæ opinione opinamur.

Manifeſtum autem erit alicui hoc, ſi quis adhibeat mentẽ, & tentet meminiſſe cum ſurrexerit: Iam uero quidam uiderunt ſomnia huiuſmodi, uelut qui uidentur ſecundum memoratiuum præceptum ponere quæ proponuntur, accidit enim eis, aliud quid præter ſomnium ponere ante oculos in loco phantaſma. Quare manifeſtum eſt, q̃ neq; ſomnium, omne quod in ſomnis phantaſma, & q̃ intelligimus quæ opinione opinamur.

Exponit quod accepit enim præter ſomnia accidere intellectionem aliquorum, quæ ſunt ultra ſenſibilia & phãtaſmata, hoc ergo ita eſſe exponit primo experientia, quoniam expergefacti ita memorantur, ſecundo quoniã multis apparuit theſaurum inuenire, & hi prius quam expergiſcantur, intelligunt id eſſe inſomnium, quoniam memorãtur ita alias ſe fuiſſe illuſos, & ſic aliquid pręter ſomniũ intelligibile intelligitur, inquit. Manifeſtum aũt erit alicui hoc, ſi quis adhibeat mentem, & tentet meminiſſe, cũ ſurrexerit, hic enim inueniet in ſomnia aliquando intelligibilia ſe intelligere. Deinde hoc probat ex eo quod apparuit alias, & recordatur in ſomnis ſe eſſe deluſum, & dicit. Iam enim quidam uiderunt ſomnia huiuſmodi, in quibus cognoſcunt ſe eſſe in illis deluſos, ueluti illi qui uident ſecũdum memoratiuum præceptum, ex memoria ſimilium in ſomniorum ponere pro luſionibus, quæ ipſia præponuntur in ſomnis; & dicere in ſomnis alias hæc ſomniaui⁹, & fuit deluſio, nam (vt inquit Ariſto.) qui ita proponũt in ſomnis, accidit eis aliud qd pręter ſomniũ. ſ. phãtaſma ponere ante oculos in loco phantaſmatis, ut ſe eſſe illuſos, et non ita eſſe, quod pertinet ad intellectũ. Ex his concludit, ꝙ non omne de q̃ fit iudiciũ in ſomnis, eſt ſomniũ, & ꝙ cõtingit intelligere in ſomno ea, quæ ſola opinione percipi poſſum⁹, unde dicit. Quare manifeſtũ, ꝙ neq; ſomniũ eſt omne phantaſma quod in ſomnis accidit, & etiam manifeſtum eſt, ꝙ in ſomnis intelligim⁹, quę opinione opinamur, & intellectu intelligimus.

Porro de his omnibus illud conſtat, hoc idem quo ægri in uigilia fallimur, facere uti in ſomno decipiamur. Sed & nobis q̃q̃ ſani ſumus atq; adeo uidẽtes, tamen ſol, pedaneus eſſe uidetur.

Palam aũt de his uniuerſis intẽtũ, q̃ quo uigilantes in ægritudinibus decipimur, hoc idem in ſomno facit paſſionem. Et ſanis uero & ſcientibus, tñ pedalis ſol uidetur eſſe.

Cũ probauit, ꝙ ſomnium nõ ſit paſſio ſenſus ſeorſum, neq; intellect⁹ ſeorſum, & ꝙ nõ eſt ſemper abſq; intelligere. In parte iſta oſtendit ꝙ ſit paſſio imaginariæ, qm̃ eſt paſſio eius quo decipiuntur ægroti; & quo decipiuntur uigilãtes, modo hoc eſt imaginaria, unde inquit. Palam autem

tem eſt de his ſomnijs uniuerſis intantum, cuius ſint partis, q̃m quo uigilantes in ægritudinibꝰ decipimur, hoc idē in ſomno facit paſſionē illam, quę dicitur ſomnium. q. d. ꝙ idem ſit quo in ægritudinibus decipimur, & in ſomnis illudimur, etiam nō ſolum. hoc eſt idem in ægrotis, ſed inſanis, & hoc inquit. Et ſanis ꝓo, & ſcientibus ęadem uirtute, cū ſol uidetur eſſe pedalis. Sic igitur uult habere, ꝙ idē ſit quo illudimur in ſomnis, & in morbis, & aliqñ in uigilia. Tu uero ſuppleas, ſed hoc eſt imaginaria, ergo ſomniū imaginariæ uidetur paſſio.

Cæterum ſiue imaginandi uis animæ eadem ad numerum cum ſenſaria ſit, ſiue diuerſa habeatur, nihilominus hoc ſine uiſione aut ſenſione aliqua non fit, nam allucinari & obaudire dicitur, qui uerum quidem aliquid uidet & audit, non tamen id quod ſe uidere & audire putat. At in ſomno poſitum eſt, neq; uideri quicquam, neque audiri, neque omnino ſentiri. Nō igitur, quāuis nihil tunc cerni atq; ſentiri uerum ſit, tamen nullo modo ſenſum affici uerum non eſt, ſed & uiſum & cæteros ſenſus pati aliquid contingit? Nam ſinguli horum, in ſomno principem ſenſum haud magnopere ſecius atq; in uigilia, non ſic autem ut in illa, formis ſenſilibus appetunt, feriunt, laceſſunt.

Sed ſiue idem, ſiue diuerſum phantaſticum animæ & ſenſitiuum, nihilominus non fit abſq; uidendo & ſentiendo aliquid, præteruidere enim & præteraudire, uidentis uerum aliquid et audientis, nequaquam tamen id quod arbitratur. In ſomno aūt poſitum eſt, nihil uidere, neq; audire, neq; omnino ſentire. Ergo ne nihil quidem uidere, uerum, nihil autem pati ſenſum, non eſt uerum, ſed contingit & ſecundum uiſum pati aliquid, & ſecundum alios ſenſus? Vnumquodq; enim, horum ut uigilanti quidē adiacet quodāmodo ſenſui, non ſic autem, ut uigilanti.

Cum probauit ꝙ ſomnium ſit paſſio imaginatię, nunc probat non eſſe paſſionem imaginariæ ſine ſenſibus exterioribus, & procedit ſemper diſputando, & pro omni parte ſyllogiçando, & dicit. Sed ſiue idem ſit phātaſticum & ſenſitiuum, ſiue diuerſum, hoc eſt, ſiue imaginaria uirtus ſit idem quod ſenſitiua, ſiue aliud quid, nihilominus imaginatio non fit, niſi in uidendo & ſentiendo aliquid, aut uere, aut phantaſtice, probat hoc, & inquit. Pręteruidere enim, hoc eſt phantaſtice uidere, & præteraudire, hoc eſt phantaſtice audire uidentis uerū aliquid & audientis uerū aliquid eſt. Eiuſdem enim eſt rectum & obliquū, & licet allucinari, & obaudire audientis & uidentis ſint, nequaquā eſt uidere illud, quod arbitratur uidere, neq; audire illud quod arbitratur audire, ergo per hęc uult habere ꝙ nō ſit ſomnium affectio imaginariæ uirtutis ſine ſenſibꝰ. Sed quia quis poſſet credere imaginariā ꝑficere ſomnium nobis uidētibꝰ uel audiētibꝰ uere, excludit hoc, & oſ̄dit ꝙ nō fiat ſomniū ab imaginaria, ſine uidere & audire & cæteris id genꝰ phantaſticis, quæ nō ſenſuū exteriorū oꝑationes ſunt, ſed communis & phantaſtici ſenſus, & dicit. In ſomno autem poſitum eſt libro pręcedēti nihil uidere, neq; audire, neq; omnino ſentire, ergo in ſomnis nihil uidere eſt uerū, & nihil audire eſt uerum. Sed (ut cōcluſum eſt) in ſomnis non eſt uerum nihil pati ſenſum, ſed cōtingit ſm̄ uiſum pati aliquid. & ſecūdum alios ſenſus etiam pati aliquid. Cauſam affert, & dicit. Vnū quodque enim horum ſcilicet uidere uel audire & id genus adiacet ſenſui ut uigilanti, ſed reuera nō ſic, ut uigilanti. Ex his uult habere imaginariæ uirtutis ſomnium paſſionem eſſe non ſine ſentire ſaltem phantaſtico.

Quinetiam interdum opinio ipſa, quæ uiſa ſunt, ea falſa eſſe, ut in uigilia, dicit, interdum obligatur, & ſpectra quaſi uera ſint, proſequi aſſolet. Conſtat igitur hanc affectionem quam ſomniare dicimus, neq; ad opinantem, neq; ad intelligentem pertinere. Sed ne ad ſentientem quidem ſimpliciter, nam alioqui, uidere ſimpliciter & audire eſſet.

Et quandoq; quidem opinio dicit ꝗ falſum, quemadmodum uigilans, quādoq; uero detinetur, & ſequitur phātaſma. Quod igitur non eſt opinantis, neq; intelligentis paſſio hæc quam uocamus ſomniare, manifeſtum. Sed neq; ſentientis ſimpliciter, uidere enim utiq; eſſet & audire ſimpliciter.

Diſputando probauit ꝙ imaginaria non componit ſomnium ſine illuſione ſenſitiua, nunc probat, ꝙ neq; ſemp ſine intellectu & opinione, & inquit. Et quandoq; quidē in inſomnio per imaginariam compoſito, opinio dicit ꝙ falſum ſit, & illuſio, ueluti uigilans etiam dicit fuiſſe illuſionē, quādoq; uero opinio in ſomno detinetur in errore, & ſequitur phantaſma, per quæ dat intelligere imaginariam non ſemper ſine intellectu ſomnia componere. Demum epilogat, & dicit. Quod igitur non opināntis, neq; intelligentis ſeorſum & ſolius ſit hæc paſſio, quā uocamus ſomniare, manifeſtum eſt. Amplius patet. ꝙ neq; ſentiētis ſimpliciter eſt paſſio, uidere enim utiq; eſſet, et audire ſimpliciter. Quo uero ad rationes attinet, aīaduerte ꝙ hic Ariſto. diſputatiue proceſſit, & tentando omnem partē, ut ſequēti capite ueritatem adeat.

Cæterum quomodo & qualiter ad iſtum referri queat, cōſiderandum. Ponamus igitur, id quod etiam clariſſimum eſt, inſomnium ſenſariæ partis affectionem eſſe, nam & ſomnus, ad eandem pertinet, nec enim animantium alteri ſomnus, inſomnium alteri, ſed eidem utrūq; competit.

Sed qualiter oportet, & ſecundum quem modum, cōſiderandum. Ponatur ergo quod quidem & manifeſtum eſt, quod ſenſitiui paſſio, ſiquidem & ſomnus, non enim alij quidem alicui animalium ineſt ſomnus, alij uero alicui ſomniare, ſed eidem.

Cum demonſtrauit ꝙ ſomnium non ſit ꝑaſſio intellectui, nec ſenſus exterioris, nunc demōſtrat ꝙ ſit paſſio primi ſenſitiui ſcilicet ſenſus communis, qui ubiq; appellatur ab Ariſto. primum ſenſitiuū, unde dicit. Sed qualiter opꝫ, & ſecundum quem modum ipſum ſomnium paſſionē dicemus. Conſiderandum, deinde tangit cuius ſit paſſio, & dicit. Ponatur ergo, ſicut manifeſtum eſt, & ita eſt, ꝙ ſomnium ſit ſenſitiui paſſio, hoc eſt primi ſenſitiui affectio, & per ſenſitiuum ſenſum communem intelligit, quod probat, & inquit. Siquidem & ſomnus ſit paſſio primi ſenſitiui, quoniam: ut inquit. Non alij uirtuti quidem alicui animalium ineſt ſomnꝰ, alij uero uirtuti alicui animaliū ineſt ſomniare, ſed eidem. Sic igitur ſomnium eſt paſſio primi ſenſitiui, quoniam eius eſt paſſio ſomnus, ſomnus enim & inſomnium eiuſdem uirtutis ſunt.

Cum uero de imaginatione, & phantaſia tractatum in libris de anima ſit, & imaginandi uis eadem numero ſit cum potentia ſentiendi, quāuis eſſentia rationeq; differant, imaginatio autem ſit motio à ſenſu actu proueniens, inſomnium uero ſpectrum quoddam & phantaſma eſſe uideatur, nam uiſum ipſum quod in ſomno apparet inſomniū dicimus, ſiue illud ſimpliciter, ſiue quodammodo contingat, palam utiq; eſt inſomnia ſenſariæ partis eſſe, ſed quatenus imaginaria eſt.

Quoniam uero de phantaſia in ijs quæ de anima dictum eſt, & eſt quidem idem ſenſitiuo phantaſticum, eſſe autem ſenſitiuo & phantaſtico aliud, eſt autem phantaſia qui à ſenſu ſecundum actum fit motus, ſomnium uero phantaſma quoddam uidetur eſſe, nam quod in ſomno phantaſma ſomnium dicimus, ſiue ſimpliciter, ſiue quēadmodum factum, manifeſtum eſt ꝗ ſenſitiui quidem eſt ſomniare, huius autem ſecundum ꝗ phantaſticum.

Idem probat, & ſumit duo, per que uult habere duas rationes. Primum quidem ꝙ primū ſenſitiuum & phanta-

ſticum, & ſenſus cõmunis & uirtus phantaſtica idem ſubiecto ſint, tõne ſola dñant, ut libro de memoria dictũ eſt, & hoc dicit. Qm̃ uero de phantaſia in his quæ de aïa dictum eſt, ubi dictum eſt quod phãtaſticũ idẽ ſit ipſi ſenſitiuo, quod eſt cõis ſenſus. ſ. ſubiecto & cę. eſſe autem ſenſitiuo & phantaſtico aliud, & ſic dñnt ratione. Secundũ qđ accipit, eſt, quod phãtaſma & ſomnium idem ſunt, & non dñnt, niſi quia phantaſma dicitur illud qđ imaginamur p ſenſum communem motu ſumpto a ſenſibus exteriorib⁹, uel nobis uigilantibus. Somnium uero eſt phantaſma qđ imaginamur per ſenſum communẽ motu ſumpto ab his, quæ erant ſeruata in parte memoratiua, & nobis dormientib⁹, & nullo mõ motu facto a ſenſibus exteriorib⁹, ita ut idẽ phantaſma ſit & ſomniũ ſm rẽ, dñant. ℞o ſola ratione, qđ phantaſma ſit uel quod ſumitur ab exteriorib⁹ ſenſib⁹, uel quod accidat nobis uigilantibus. Somnium ℞o phantaſma eſt, quod ſumitur a memoratiua uirtute, & non ab exterioribus ſenſibus, & quod accidat nos illud imaginari non ſentientibus. Sic igitur imaginatio eorum, quę ſueſſę ſunt, ſi eſt in uigilia, dicitur imaginatio, & phantaſma, ſi accidat in ſomno dicitur ſomnium: nec eſt alia differentia quantum ad eſſentiam. Vtrũque enim imaginatio eſt, utrum ℞o ſit aliqua differentia, poſterius uidebitur, unde dicit. Eſt autem phantaſia ſiue imaginatio motus. qui ſit a ſenſu ſecundum actum. hoc eſt, qui incipit ab exterioribus ſenſibus actu ſentientibus, uel qui factus fuit, uel alias cæpit, ut imaginatio Socratis, ſi Socratem ſentirem aliq ſenſu exteriori. adde, qđ imaginatio eſt motus ſenſitiui communis nobis uigilantibus accidens, ergo ad hoc, ut phãtaſia uel imaginatio uel phantaſma dicaẽ, ſufficit, quòd nos imaginemur aliquid per ſenſum communẽ, in uigilia. Somnium uero phãtaſma quoddã uideẽ eſſe, & imaginatio, dico phantaſma quoddam, quoniã qđ in ſomno eſt phãtaſma, hoc dicimus ſomnium, ſiue illud fiat ſimpliciter de nouo, ſiue fiat quodammodo ex his, quæ uiſa erant in uigilia, contingit enim fieri ſomnium aliquãdo de nouo. qm̃ eſt imaginatio, quæ non eſt eorum quæ præceſſerunt in uigilia, aliquando eſt imaginatio eorum quæ præceſſerunt, ſed ſiue ſic, ſiue ſic, ſomnium nec ſimpliciter, neẽ quodammodo fieri poteſt. niſi ex memoratis, ut poſtea dicem⁹. Ex his duobus cõcludit, cuius paſſio ſit ſomnium, & inquit. Manifeſtum eſt quod ſenſitiui quidem. ſ. primi eſt ſomniare & huius non ſimpľr, ſed ſm qđ primum ſenſitiuum eſt phãtaſticum, hoc probari põt ex prima propõne, quoniã ſomnium eſt phantaſtici, & primũ ſenſitiuũ phantaſticũ eſt, ergo ſomnium eſt paſſio primi ſenſitiui Ex ſecunda uero probari poteſt etiã, quoniam idem eſt imaginatio, phãtaſma & ſomnium. Sed phantaſma eſt operatio & paſſio ſenſus cõis, ergo & ſomnium, per quę quodammodo pʒ, & quid ſit ſomnium, & cui⁹ paſſio ſit ſomnium. Somniũ enim affectio eſt primi ſenſitiui, quę nõ hʒ ortũ ab exteriorib⁹ ſenſib⁹. At imaginatio paſſio eſt primi ſenſitiui, ut phãtaſtici, quę ortũ hẽt uel habuit a ſenſib⁹, & accidit in uigilia Patet ergo parte quid ſit ſomnium, licet poſterius dilucid⁹ hoc apparebit.

Quid autem ſit inſomnium, & qua ratione fiat: ex iis maxime cognoſci poteſt quæ in ſomno accidunt.

Quid autem eſt ſomnium, & quomodo fit, ex iis quæ circa ſomnum accidũt, maxime utiq; cognoſcemus.

Cum cõcludit, cui⁹ uirtutis ſit ſomniũ, & p pte q̇d ſit; nũc perfectius propoñit differere quid ſit, & qũo fit, et inq̃t. Quid aũt eſt ſomnium. ſ. pfecte, & qũo fit, ex his, quæ dicta ſunt de ſomno, maxime utiq; cognoſcemus.

Etenim ſenſilia ipſa, in nobis, per ſingula ſenſoria, ſenſionẽ efficiunt, & affectio quam ea inuehunt, non modo in ſenſoriis ineſt, cum ſenſus agunt, ſed etiam cum ab opera diſceſſere.

Senſibilia enim, ſecundum unũquodq; ſenſoriũ nobis efficiũt ſenſum, & quæ fit ab eis paſſio, non ſolum ineſt in ſenſoriis, dũ ſenſus agunt ſed & dum abierunt.

Nũc proſequiẽ, & ſumit primo duo quaſi pṙologia, primũ quidem quaſi per ſe notũ, alterum probat, primũ eſt, qđ ſenſibilia ſm unũquodq; ſenſoriũ nobis efficiunt ſenſum, hoc non probat, quoniam patet, omne enim ſenſibile in proprio ſenſorio mouendo facit ſenſum, & in ipſo aliquid imprimit. ſecũdum eſt, qđ illud quod imprimit ſenſibile in proprio ſenſorio, non ſolum ineſt ſenſoriĩs, dum ſenſus ſunt in actu, & mouentur ab illis, ſed etiam dum ſenſibilia abierunt a ſenſib⁹ noſtris, hoc inq̃t. & paſſio, quę fit ab eis, non ſolũ ineſt ſenſoriĩs, dũ ſenſus agũt, hoc eſt, dũ ſunt in actu, nõ enim ſumit agere pro efficere. ſenſus enim nõ agit, ſed patiẽ. Sed per agere, eſſe in actu intelligit, ſic igiẽ illa paſſio, quam ſenſibilia imprimũt in ſenſoriĩs, non ſolum ſenſoriĩs ineſt, dũ ſunt in actu, & mouentur ab illis, ſed etiam dum abierunt a ſenſibus noſtris.

Nam perinde hic atq; in iis quæ lationem ſubeũt, euenire uidetur, etenim quæ lationem ſubeunt, eo quod propulit non amplius tangente, cientur, quod enim mouendi officio functum eſt, quandam aeris particulam propulit, quæ cum mouetur ſubinde aliam cietq;, atq; hoc utiq; pacto, donec quieſcãt, moueri aer & aqua ſolent. Conſimiliter & hoc in alteratione quoq; fieri putandũ eſt, illud enim quod calentis rei opera incaluit, quod ſibi uicinũ eſt, calefacit, penetratq; ſucceſſio hæc, ad id uſq; quod primum calefieri poteſt. Quare & ei cui ſentiendi facultas commiſſa eſt, hoc idẽ accidere neceſſe eſt, cum ſenſum qui in actu conſtitutus ſit, alterationem eſſe quandam conſtet. Quocirca affectio ipſa, in opificiis ſenſuum, non modo ſentientibus illis, ſed etiam quieſcentibus, tã per ſumma quam in imo ſeruari ſolet.

Similis enim paſſio, in his & in iis quæ feruntur, uidetur eſſe, etenim in latis, eo quod mouit non ulterius contingente, mouentur, nam quod mouit, mouit aerem quẽdam, & rurſus hic motus, alium: & hoc utiq; modo quouſq; quidem ſtent, faciunt motum, & in aere et in humidis. Similiter autẽ oportet putare hoc, & in alteratione, nam quod calefactum eſt à calido, proximum calefacit, & hoc diſtribuitur, uſq; ad principium. Quare & in quo eſt ipſum ſentire, quoniam eſt alteratio quædam qui ſecũdum actũ ſenſus, neceſſe eſt hoc accidere. Ideo *paſſio ipſa, eſt non ſolum ſentientibus in ſenſoriis, ſed & quieſcentibus, & in profundo & ſuperficietenus.*

Declarat quod dixerat per quædam ſimilia. qm̃ rõne, & experientia hoc probauit libro de memoria & reminiſcentia Et primo quidẽ ſimilitudine ſumpta a proiectis, et dicit. Similis enim paſſio uidetur eſſe in his, quæ mouenẽ á ſenſibilibus, & in ĩis quæ ferũtur a proĩcientibus, etenĩ in latis àc proiectis, eo proĩciente, quod mouit, non ulteri⁹ contingente hoc eſt non exiſtente, ſed abeunt. mouenẽ. Cui⁹ cãm affert, & inq̃t. Nam quod mouit proiectũ. uidelicet mouit aerem quendam. & rurſus aer hic mot⁹, mouit aliũ aerem, & hoc utiq; modo quouſq; ſtent, faciũt ſemp motum, & in aere, & in humidis, hoc eſt aq̃s. Idem declarat etiam per ſimile in alteratione, & dicit. Similiter autem oportet putare hoc, & in alteratione. nam quod calefactũ eſt a calido, proximũ ſibi calefacit, & hoc diſtribuitur uſque ad principium, hoc eſt uſq; ad primum quod calefieri põt. & per principium, finem intelligit, nam finis eſt principium non eſſendi. Ex his concludit propoſitũ, & dicit. Quare, & ei, in quo eſt ipſm ſentire, quoniam ſenſus qui eſt ſecundum actum. eſt alteratio quædam. neceſſe eſt hoc ſimiliter accidere, & propter hoc concludit propoſitum, & inq̃t. Ideo paſſio ipſa, eſt non ſolũ ſentientib⁹ in ſenſoriĩs actu. ſed & q̇eſcẽtib⁹ ab opere. Sed contra, qm̃ tũc in exteriorib⁹ ſenſoriĩs eſſet memoria, qm̃ ſeruarent ſpẽs abſentib⁹ ſenſibilibus. Reſpondet, & inq̃t. Et in profundo remanent ſpecies, & ſuperficietenus, & tũc intellige qđ ſpecies remanent in profundo, hoc eſt in memoratiua ſubiectiue, &

ctiue, & organice: & per modum habitus, & per modum diſpoſitionis manere in ſuperficie intuitiue, non enim exteriora ſenſoria ſeruant ſpeciem, ſed organum memoratiuæ uirtutis: qđ eſt cerebrũ, cerebrum.n.eſt organum congregationis ſpecierũ ſenſibilium Quo uero ad uerba attinet . cum Ariſtoteles inquit { ſed quieſcentibus } Themiſtius intelligit, ꝙ hæc imaginum commotio non modo uigilantibus nobis, ſed quieſcentibus hoc dormientibus ſeruatur. & in profundo, & ſuperficietenus, hoc eſt, ſiue leuis ſiue profundus ſit ſomnus: ſemper enim imagines ſeruantur.

Id quod quoties continenter quippiam ſentimus: liquido percipi poteſt. Nam ſi ſenſum ipſum ab eo ad aliud, ut de ſole in opacum, conuertamus: comitatur eum affectio: euenit enim ut nihil cernat: propterea quòd commotio quæ a lumine profecta eſt, oculos adhuc poſſideat.

Palam autem: cum continue ſentimus aliquid. Transferentibus enim et ſenſum, ſequitur paſſio: uelut de ſole ad tenebras: accidit enim nihil uidere: propter adhuc ſubſiſtentem motum in oculis a lumine.

Cum demonſtrauit, ꝙ ſpecies remanẽt abeuntibus ſenſibilibus per duo ſimilia, alterum a proiectione, alterum ab alteratione ſumpta: nunc idem declarat per ſigna ſumpta a uiſu: ut Themiſtius exponit, & dicit. Palam autem: cum continue & fixe ſentimus aliquid: & maxime intenſum ſenſibile: nam (ut inquit) nobis ſenſum quo illud ſentiebamus transferentibus ad aliud ſenſibile, ſequitur paſſio quæ prius aderat, uelut transferentibus uiſum de ſole ad tenebras: accidit enim nihil uidere propter motum ſubſiſtentem adhuc in oculis a lumine ſolis; propter ſpeciem enim illius in oculis derelictam, omnia nobis uidentur ſol: quod non accideret, niſi ſenſibilia agerent ſpecies in ſenſibus.

Item ſi quid album aut uiride diutius aſpexerimus: ad quodcunque aſpectum noſtrum deflectamus, concolor illi uidetur.

Et ſi ad unum colorem multo tempore aſpiciamus ut album uel uiridem: eiuſmodi uidetur ad quodcunque uiſum permutemus.

Hic ponit ſecundum ſignum ſumptum a uiſu, & dicit. Et ſi ad unum colorem multo tempore aſpexerimus, ut ad album, uel uiride, huiuſmodi uidebitur ad quodcunq; uiſum permutauerimus. Videtur enim unumquodq; concolor: quod non accideret, niſi ſpecies illius in uiſu derelicta eſſet.

Sed & ſi oculos contra ſolem, aut aliquid aliud quod fulgeat, intenderimus, deinde conniueamus: per rectam lineã qua aſpectum cernere contingit, primum tale obſeruantibus apparet quale reuera eſt, tum ſe in puniceum conuertit, proxime in purpureum: donec ad atrum perueniat, exoleſcatque.

Et ſi ad ſolem proſpicientes uel aliquod aliud ſplendidum oculos concluſerimus: obſeruantibus uidetur ſecundum directionem qua accidit uiſum uidere, primum quidem huiuſmodi colore, deinde permutatur in puniceum, deinde in purpureũ, quouſque in nigrum ueniat colorem, & euaneſcat.

Hic ponit tertium ſignum a uiſu oculis clauſis, & dicit. Et ſi ad ſolem proſpicientes uel ad aliquod aliud ſplendidum, mox oculos concluſerimus, ac clauderimus, nobis obſeruantibus illud ſecundum directionem, qua accidit uiſum uidere q.d. non auertendo uiſum, ſed illud directe aſcendendo, uidebitur quidem primo huiuſmodi colore: quo uidebatur, deinde permutabitur in medios colores ſucceſſiue, ut in puniceum, deinde in purpureum, quouſq; in nigrum ueniat colorem, & euaneſcat, quod non accideret, niſi propter ſimulachrum derelictum in uiſu.

Quinetiam ſi qui obtutus ſuos ab hiſce quæ mouentur, ut ab amnibus præſertim ociſſime labentibus, alio transferant: quæ ſtant, moueri uidentur.

Et ab iis quæ mouentur, & permutantur, uelut a fluminibus, maxime autem ab iis quæ citiſſime fluunt: uidentur quieſcentia, moueri.

Quartum ſignum ſumitur ab his quæ permutantur: & mouentur, & dicit. Et ab iis quæ permutantur & mouentur, ueluti a fluuiis, & maxime ab his, quæ citiſſime fluunt, cum transfertur uiſus ad res quieſcentes, uidentur illa quieſcentia moueri: quod quidem non accideret, niſi in ſenſu derelinqueretur ſimulachrum illius torrentis uelociter fluentis.

Iidem porro: ab ingentibus ſonis ſurdaſtri reddũtur, & ab odoribus uehemẽtibus. ægerrime olfaciũt: atq; ita in ſimilibus ſtatuendum eſt. Quæ omnia: aperte hoc eueniunt modo.

Fiunt autem & a magnis ſonis: obſurdeſcentes, fiunt autem & a ualidis odoribus: difficile odorãtes, & ſimilia. Hæc itaq; manifeſte accidunt hoc modo.

Vltimo idem probat ſigno ſumpto ab aliis ſenſibus, & dicit. Fiunt autem & a magnis ſonis obſurdeſcentes ac ſurdaſtri. Et ab odoribus ual de intẽſis, homines fiunt male ac difficile odorantes, & de guſtu & tactu ſimilia patent, ergo ſimulachra remanent in ſenſibus etiam ſenſibilibus abſentibus: quæ non ceſſant agere in ſenſum donec ipſum corrumpant. Vnde epilogat, & inquit. Hæc itaque manifeſte accidunt hoc modo. Quo uero ad ſuppoſitionem attinet, animaduerte ꝙ Ariſtoteles uelle uidetur, ꝙ ſpecies ſenſibilium ſeruentur in propriis ſenſoriis, in quibus ſenſibilia illas induxerunt. Quòd ſi quis uellet ſuſtinere, debet dicere, quòd in uirtute memoratiua ſeruantur phantaſmata: quæ ſunt ſenſibilia primi ſenſitiui, quod eſt idem quod phantaſticum, & in ſenſoriis ſeruantur ſpecies ſenſibilium exteriorum: communis tamen opinio tenet, ꝙ duplex eſt ſenſibile: excellens quod in ſenſu magnam impreſſionem facit, alterum debile, uel proportionatum, quod impreſſionem proportionatam facit. Tunc dico, ꝙ ſpecies rerum ſenſibilium non ſeruantur niſi in communi ſenſorio: in quo uirtus memoratiua eſt, & hoc permanenter, & per modum habitus, quæ eſt memoria In ſenſibus uero & ſenſoriis exterioribus ſpecies ſeruantur per modum diſpoſitionum, non omnes, ſed illæ: quæ ab excellentibus ſenſibilibus imprimuntur: dico per modum diſpoſitionum, quoniam non permanenter nec fixe. Cauſa uero quare ſpecies multiplicatæ in ſenſoriis ab excellentibus ſenſibilibus, ſeruantur aliquo tẽpore eſt, quoniam illa fortis impreſſio, cum ſit motus, calefacit & exiccat ſenſoriũ pro certo tempore, & ſic eſt cauſa retentionis. Amplius fortis ille motus cauſa eſt, ut calor & ſpiritus ad ſenſoriũ a corde mittãtur: quia ubi eſt labor, ibi eſt ſpiritus & caloris cõcurſus, At concurrẽte calore & ſpiritu, humidũ ſenſorium pro parte exiccatur: & ſic eſt cauſa retẽtionis pro aliquo tẽpore. Sed dices ſi remanet ſpecies in oculo abſente ſenſibili, cur oculus non uidet. Cãdauẽſis reſpõdet: quia illa ſpecies non eſt obiectũ uiſibile, ſed eſt ratio ſentiendi præſente ſenſibili. Ariſto. uero cõcedit ꝙ durãte ſpecie illa, omnia uidẽtur ſibi ut illud: cuius eſt ſpecies: immo clauſis oculis adhuc uidet certo tẽpore id, e quo ſpecies illa impreſſa eſt: quod etiam Themiſtius aſſerit.

De loco ſpecierum ſenſibiliũ.

Quòd autem celeriter ſenſoria ipſa uel tenues differentias ſentiant: indicio eſt, id quod in ſpeculis fieri ſolet, de cuius ratione: ſeorſim dicato opere conſiderare quis & addubitare poſſit.

Quòd autem ſenſoria cito & modicas differentias ſentiant: ſignum eſt, quod in ſpeculis accidit: de quo utique, per ſe inſiſtens, conſiderabit quis & dubitabit.

Aer itaque mouetur ab ipſis: & eum qui ſupra ſpecula eſt aerem continuum exiſtentem, qualem quendam facit, & talem quale ipſe patitur: hic uero ſpeculi ſuperficiem.

His expoſitis, declarat modum, quomodo inducatur macula ſanguinea in ſpeculis: & dicit. Aer itaque mouetur ab ipſis oculis, & alterātur ab illis ea alteratione, qua oculi ſunt alterati: & hic aer oculis proximus alteratus, alterat aerem eū, qui ſupra ſpecula continuus exiſtit: qualem quendam & ſanguineum illum faciendo, & tale quale ipſe patitur. Hic uero aer ſpeculo contiguus alterat ſuperficiem ſpeculi: & ſic a primo ad ultimum oculi alterāt ſpeculum: hic ergo eſt modus.

Nam ſpecula: haud ſecus quàm mundiſſimæ ueſtes, celerrime notam aliquam contrahunt. quod enim mundum eſt atque purum: exacte commonſtrat quicquid exceperit, et potiſſimum minimos motus: æs uero, quòd læue terſumque ſit: qualemcunque tactum maxime ſentit.

Quemadmodum enim ueſtium quæ maxime mundæ ſunt: citiſſime inquinantur: nam purum, exacte monſtrat quicquid exceperit, & præſertim minimos motus: æs etiam, eo quòd planum ſit: qualemcunque tactam maxime ſentit.

Dixit duo de ſpeculis, ꝙ macula ſanguinea magis apparet in nouo & terſo ſpeculo, & quod minus poteſt abſtergi. Contra uero antiquum, in eo minus apparet, & facilius poteſt abſtergi. lege uerba, & uerbum enim non ad proxime dicta: ſed ad antiqua referas ſ. ꝙ in nouo magis hæc, in ueteri minus fiant, & inquit. & lege ſic, ſpecula terſa magis alterantur. Quemadmodum enim ueſtium: quæ mundæ ſunt, citisſime inquinantur: ac celerrime maculam contrahunt, quaſi dicat, quoniam ſpecula noua ſe habent, ut mundæ ueſtes. Cuius cauſam exponit, & dicit. Nam purum terſum, & mundum exacte monſtrat, quicquid excepit, & præſertim minimos motus, ac alterationes, nec dixit præſertim, ꝙ purum monſtret magis minimas alterationes, quā magnas, ſed præſertim pro etiam ſumpſit, ut ſit ſenſus ꝙ purum exacte monſtrat quicquid excepit: & etiam minimos motus ac alterationes: idem probat exemplo æris terſi: & dicit. æs etiam nouū & terſum eo ꝙ planum ſit, qualemcunq; tactum ſentit, & per totum & per omnem partem: & per ſentire, non intelligit cognoſcere, ſed intelligit inauditum & ſonum mutare: propter ſui enim planiciem ubique reſonat, quauis parte tacta. Ex his habemus cur ſpeculum nouum citius & magis alteratur.

Scire autem oportet: tactum aeris, eſſe quandam ueluti attritionem deterſionemque & ablutionem: atque eundem, quantuluſcunque ſit: conſpicuum, propter ſpeculi puritatem, reddi.

Oportet uero intelligere: tanquam attritionem eſſe aeris tactum, & tanquam exterſionem & ablutionem: propter munditiam aero, manifeſtus fit: qualiſcunque ſit.

Exponit nūc quæ dixit, & reducit illa ad propoſitum, & inquit. Oportet autem intelligere tactum aeris, quo aer ſpeculum tangit, eſſe tanquā attritionem, hoc eſt conturbationem, & tanquā exterſionem: & ablutionem ſpeculi, & hoc quia aer propter munditiam manifeſtus fit qualiſcunq; ſit, & ideo cū aer tangens ſpeculi faciem fuerit mundus, & ablutus, exterſus, etiam ſpeculum, ſic erit: cum uero aer fuerit turbidus & alteratus, & omnino mutatus mutabit ſpeculum. Patet ergo cauſa cur nouum ſpeculum, magis ſuſcipiat alterationem.

Cur uero maculæ nouis ſpeculis inductæ difficile eleuantur, cauſa eſt, quòd ea pura ſunt & terſa: nam maculæ: ſeſe per talia, & in profundum, & in omnes partes diffundunt: in profundum, quòd pura ſint: in omnes partes, quòd terſa. In uetuſtis autem maculæ non permanent, quia non tam alte figuntur, ſed eminentiuſcule. Tenues igitur differentias excitare uellicareque ſenſum, & celeriter ab eodem internoſci, item non modo pati ſenſorium quo natura colorum percipitur, ſed etiam uiciſſim agere: ex hiſce conſtat.

Non exeūdi uero celeriter ex nouis ſpeculis, cauſa eſt: quòd purum ſit & planum: ſerpit enim per huiuſmodi, & in profundum, & in omnes partes, nam eo quidem quòd purum eſt, in profundum: eo autem quòd planum, in omnes partes. In ueteribus uero non immanet, quoniam nō ſimiliter ſubit macula, ſed ſuperficietenus magis. Quòd igitur & a paruis differētijs fit motus, & quòd celeres ſunt ſenſus, & quòd non ſolum patitur ſed & contrafacit colorum ſenſorium: manifeſtum ex his.

Cum dedit cauſam quare in ſpeculo nouo apparet turbatio maior, & in pluribus partibus: nunc aſſignat cauſam, quare minus ſpeculum nouum cum maculatur, abſtergi poteſt. Et primo proponit hoc dicit. Non exeundi uero perturbationē celeriter ex nouis ſpeculis, cauſa eſt, ꝙ purum ſit & planum: nam perturbatio ſerpit, & decurrit per huiuſmodi facile, & in profundū, & in omnes partes: itam (ut inquit) ſpeculum nouum eo ꝙ purum eſt, turbatio deſcendit in profundum, & macula in ipſo inducta in profundum deſcendit: quoniam purum eo ꝙ purū ſua natura magis eſt a maculoſo alterabile, contrarium enim magis illa eſt, & ideo ab illo alterabile magis. Et Themiſtius exponit hoc, & dicit. Quòd macula in puro ſpeculo in profundum magis deſcendit, quoniam ſpeculum purū eſt, ut plura ſpecula, ideo cum maculatur magis maculatur. Eo autem, ut inquit. ꝙ planum eſt. maculatur facile in omnes partes: quoniam nulla ſupereminet alteri, ut illa magis maculetur, & non altera. Præterea propter planiciem ſanguinea currit & ſerpit per totum At in ueteribus macula non ita immanet ac permanet, quoniam non ſimiliter macula illius ſubit ſcilicet in profundum: ſed ſuperficietenus magis. Innatat enim macula (ut Themiſtius inquit.) In uetuſto ſpeculo, in marginibus, & ſic uetus ſpeculum minus recipit, quia minus planum minus in profundum, quoniam minus purum. Demum epilogat quaſi declarata, & inquit. Quòd igitur & a parua differentijs ſenſibilium fit motus in ſenſorium. & ꝙ ſenſus ſint celeriter, & non durabiles in ſenſorio: non enim ſpecies permanent in ſenſorio exteriori, & ꝙ non ſolum ſenſorium patiatur: ſed etiam contrafaciat, manifeſtum ex his.

Per hæc patet primo ꝙ oculi non inficiunt ſpeculum quatenus uident: quoniam non uident extramittendo, & ſic quo uident, non inficiunt ſpeculum: ſed quo alterati ſunt ſanguine, ut declaratum eſt. Secundo patet. ꝙ oculi baſiliſci non interficiunt hominem, quatenus uident, quoniam nec in illis uiſio fit extramittendo, ſed quatenus uenenoſa qualitate alterando aerem, alterant nos. Dicitur autem, ꝙ baſiliſcus ſi prius nos uideat, interficit nos, quoniam prius alterat nos ſuis oculis uenenoſis. Cōtra uero, ſi nos prius illum uiderimus, interficimus illū: quoniam oculi noſtri ſunt ita uenenoſi illi, ſicut oculi eius, nobis. & ita ſi prius illos uiderimus, prius eos ad mortem alterabimus. Vtrum uero baſiliſcus naſcatur ex gallo, ut ab ouo eius, non memini me legiſſe apud bonos auctores: licet quidam medicus non imperitus illud eſſe aſſerat. Tertio patet, ꝙ uetulæ poſſunt faſcinare, hoc eſt maleficium inferre pueris, quos oſculantur, ac cernūt, quoniam ab oculis uetularum propter retentionem menſtruorum exeunt uapores mali: qui alterāt pueros qui ſunt delicati, & molles: & quidem ad malas ægritudines.

Quomodo oculi ſpeculum inficiunt

De baſiliſco.

Iis quæ diximus, aſtipulatur, quod circa uina & unguentà accidere uidemus. Nam oleum quod unguento additur: celeriter odores earum rerum quæ in propinquo ſunt, ebibit. Vina quoque: hoc idem faciunt: quippe quæ non modo earum rerum quæ induntur admiſcenturq; odores in ſe trahāt, ſed etiam earum rerum quæ prope dolia aut locantur aut naſcuntur.

Atteſtantur autem ijs quæ dicta ſunt: & quæ circa uina, & quæ circa pigmenta eueniunt. Nam quod præparatam eſt oleum: rito accipit proximorum odores. Et uina: hoc ipſum patiuntur: non ſolum enim eorum quæ immituntur uel commiſrentur: ſed & eorum quæ prope uaſa ponuntur uel naſcuntur, recipiunt odores.

Demonſtrauit ꝙ aer infectus ab oculis mulierum poteſt ſpeculũ alterare, & hoc: quia tangit illud, & ab oculis tangitur, & alteratur: hoc idem nunc oſtendit duobus ſimilibus exemplis, quorum alterum ab oleo, alterum a uino accipitur: & dicit. Atteſtantur autem ĳs, quæ dicta ſunt: & quæ circa uina, & quæ circa pigmenta, hoc eſt unguenta eueniunt: in quibus oleum ponitur: & hæc exponit & primo de oleo, & inquit. Nam quod præparatũ eſt oleum in unguentis, & cum roſis, ut cum floribus citri, ut cum alĳs odoriferis cito accipit odorum illorum odoriferorum: cum quibus proxime miſcetũr: & non niſi uicinitate, quam cum illis habetur: ergo & aer uicinus oculis alteratis, cum ſit oleo paſſibilior poteſt alterari ab illis, & alteratus alterarut ſpeculum. Dat ſecundum exemplũ, & inquit. Et uina hoc ipſum patiuntur: non ſolum enim eorum quę immittuntur in dolio ipſis pro ſapore, correctione, & odore, ſed eorum, quæ prope uaſa ponũtur, uel naſcuntur, recipiunt odores: dato quòd aliquid naſceretur prope dolium, & hoc non eſt niſi quia propinquum eſt alteranti, at cum aer paſſibilior ſit uino: ideo proximus oculis alterantibus alterabitur, & alteratus alterabit ſpeculum.

Ad eam uero cõſiderationem quæ nobis initio inſtituta eſt, unum ſupponatur, quod & patere poteſt ex ijs quæ dicta ſunt: abeuntibus externis ſenſilibus, ſenſa quæ & ipſa quoque ſenſilia ſunt, remanere.

Ad eam uero quæ a principio conſiderationem, ponatur unum quidem, quod ex ijs quæ dicta ſunt patet: quòd recedente ſenſibili extrinſecus, immanẽt ſimulacbra quæ ſenſibilia ſunt.

Cum feciſſet digreſſionem, redit ad propoſitũ & colligit proloquium, quod uult habere ex digreſſione, & dicit. Ad eam uero conſiderationem, quæ eſt accepta a principio de ſomnĳs, ponatur unum quidem, ꝙ ex ĳs, quæ dicta ſunt: patet, ꝙ recedẽte ſenſibili extrinſecus a ſenſibus noſtris exterioribus: immanent ſimulachra: quæ & ipſa quoq; a ſenſibus interioribus ſenſibilia ſunt, remanent dico ſeruata in uirtute memoratiua: quæ eſt in cerebro: in qua omnia ſimulachra ſenſibilium ueluti in caſſa ſeruantur. dixit { quæ ſenſibilia ſunt: } quoniã ſimulachra ſunt cationes ſentiendi ipſis ſenſibus exterioribus: & ipſa ſunt ſenſibilia a ſenſu interiori phantaſtico: quod non probat, quoniam patet: niſi enim ſimulachra eſſent ſenſibilia ab ipſo phantaſtico ſenſu: non phantaſiaremur ſenſibilia abſentia.

Item facile decipi circa ſenſus, homines in aliquo affectu poſitos: atque alios: in alio: ut meticuloſum, in metu: amatorem, in amore: adeo ut ex tenui ſimilitudine, alter hoſtes ſe uidere putet: alter, quem amat. Et quo quis utique arctius ipſo affectu poßidetur: eo leniori ſimilitudine, iſta ſeſe illi offerunt. Eodem modo & qui ira, & qui demum quacunque alia cupiditate rapiuntur: facile circumſcribi ſolent.

Ad hæc autem: quòd facile decipimur circa ſenſus, cum in paßionibus exiſtimus. alij autem in alijs: ueluti trepidus, in timore, & qui amat, in amore: ita ut uideatur a modica ſimilitudine ille quidem, hoſtes uidere: hic uero, dilectum. Et hæc utiq;, quanto paßibilior quis fuerit: tanto a minori ſimilitudine uidentur. Eodem uero modo & in ira: & in omnibus concupiſcentijs: facile decipiuntur omnes.

Tertium proloquiũ eſt, ꝙ qui affectu aliquo, aliquaq; perturbatione præmuntur: facile circa ſenſibilia decipiantur. Hoc oſtendunt meticuloſi, qui omni leui ſimilitudine imminente hoſtes putant. Amantes quoq; leuiter uidere ſuſpicantur, quod amare: inquit. Ad hæc autem ponatur pro tertio proloquio: ꝙ facile decipiamur circa ſenſus, cũ in paſſionibus exiſtimus: ſic uidelicet ꝙ alĳ decipiantur in alĳs, prout in alĳs atq; alĳs paſſionibus cõſtituuntur: ueluti trepidus in timore: & qui amat, in amore: ita ut uideatur a modica ſimilitudine, ille quidem trepidus hoſtes uidere: hic uero amans, dilectum: eodem uero modo & in ira, & in omnibus concupiſcentĳs facile decipiũtur oẽs.

Ac tanto quidem procliuius quanto magis libidini ipſa ducuntur. Vnde etiam fit: ut febrientes interdum animalia quędã in parietinis uidere uideantur, exigua ſimilitudine permoti quam lineamenta quędam congeſta prætendunt.

Et magis: quanto utique in paßionibus magis fuerint. Ideo & febricitantibus interdum animalia uidentur in parietibus, a modica ſimilitudine linearum compoſitarum.

Hic ampliat tertium proloquium & intendit (ut Themiſtius exponit) ꝙ pro qualitate paſſionis ac morbi, hic error ac deceptio maior uel minor euenit, & hoc inquit. Et magis. ſ. decipiuntur, quanto magis in paſſionibus fuerint. Affert ſignum ex febricitantibus: & inquit. Et ideo & febricitantibus interdum animalia uidentur in parietibus a modica ſimilitudine linearum compoſitarum: quæ in parietibus ſunt.

Atque hic error quandoque una cum morbo inualeſcit: ita ut eam leuiter ægrotant, ſe falſos haberi agnoſcant, cum uero grauius: minime, ſed ipſis quoque uiſis ducantur.

Et hæc quidem aliquando intenduntur cum paßionibus: ſic ut ſi uehementer non laborent, non lateat quòd falſum: ſi uero maior ſit paßio, & moueantur ad ipſa.

Secundo ampliat proloquium, & intendit ꝙ deceptiones intenuantur, & remittantur pro intenſione, & remiſſione paſſionum, quas conſequũtur. & dicit. Et hęc quidem errata aliquando intenduntur: & aliquando remittuntur cum paſſionibus, dico remittuntur ſic, ut ſi non uehementer laborent, non lateat, ꝙ id quod apparet: ſit falſum. Si uero maior ſit paſſio: ſic decipiũtur, ut & moueantur ad ipſa, ipſiſq; uiſis ducantur.

Cauſa uero quamobrem hæc fiant, ea eſt: quòd id quod primatam obtinet, & id in quo phantaſmata fiunt; non eadem ui iudicant. Cuius rei ſigno eſt, quòd cum ſol appareat pedalis, ſæpe aliud quippiam phantaſiæ contradicit.

Cauſa uero ut hæc accidant, hæc eſt: quia non ſecundum eandem potentiam iudicant quod principale eſt, & in quo phantaſmata fiunt. Huius uero ſignum eſt, quòd uidetur quidem ſol pedalis: contradicit autem ſæpe aliquid aliud, phantaſiæ.

Cum dixiſſet, ꝙ aliquando homo corrigit ſuum errorem: cum ſcilicet decipitur ex leui paſſione: nunc aſſignat cauſam, unde accidit, ut homo ſe corrigat in talibus erroribus, & dicit. Cauſa uero ut hæc accidant. ſ. ut homo aliquando ſe corrigat, hæc eſt: quoniam non ſecundum eandem potentiam iudicãt, quod principale, & in quo phantaſmata fiunt: quod principale eſt, iudicat ſecundum intellectum: id in quo phãtaſmata fiunt, iudicat ſecundum ſenſum. Ideo poteſt intellectus corrigere errorem ſenſus: hoc per exemplum exponit, & dicit. Huius uero ſignũ eſt, quoniam uidetur quidẽ ſol pedalis per ſenſum: & ſic eſſe iudicat phantaſia: contradicit autem ſæpe aliquid aliud phantaſię ſic phantaſianti ut ratio, & intellectus. Et per hæc patet cauſa: ꝙ cum aliquis præmitur leui perturbatione poteſt ſe corrigere, quoniam non penitus & omni uirtute eſt ligatus.

Item perplexis digitis, quamuis quod unum eſt, duo appareat: tamen eſſe duo neutiquam dicimus: quia uiſus, ſuperior optimatiorq; tactu eſt. Quod ſi ſolus tactus eſſet, duo eſſe quod unum eſt, iudicaremus.

Et permutatione digitorum, unũ duo uidetur: attamen non dicimus quòd duo: dignior enim tactu, uiſus. Si uero eſſet tactus ſolus: iudicaremus unum, duo.

Cum oſtendit ꝙ uirtus ſuperior corrigit aliquando inferiorem: hic obiter oſtẽdit, ꝙ iudicia ſenſuum (ut Themiſtius exponit) contraria ſint, & dicit. Et permutatione digitorum unum duo uidetur. uerbi cauſa (ut Themiſtius inquit.) Si uno digito diuerſis uicibus idem tetigeris, tactus digitus ille, qui unus eſt, duo uidebitur: attamen eeuera non dicimus ꝙ ille unus digitus ſit duo, quoniam in hoc caſu uiſus eſt dignior tactu: per quem uidemus eſſe unum. Sed ſi eſſet tactus ſolus, & non uiſus alius a tactu: unum iudicaremus duo: quæ ratio docet, ut iudicia ſenſuum inter ſe contraria ſint.

Cauſa autem circumuentionis, ea eſt: quoniam non tantum quoties ſenſile mouetur quælibet apparere ſolent, ſed etiã quoties ſenſus ipſe mouetur: ſi eodem modo moueatur quo ſolet à ſenſili moueri: ſic littus uidetur nauigantibus moueri: dum uiſus ab alio mouetur.

Cur autem fallimur, cauſa: quoniam non ſolum cum ſenſibile mouetur apparent quælibet, ſed etiam cum ſenſus ipſe mouetur: ſi eodem modo moueatur: quemadmodum & a ſenſibili: dico autem, uelut terra uidetur nauigantibus moueri, dum mouetur uiſus ab alio.

Quoniam accepit, ꝙ ſenſus aliquando decipiantur ex motu & perturbatione: quæ accidit ipſi: nunc aſsignat cauſam, & hoc proponit: & inquit. Cur autem fallimur, cauſa eſt, quoniam non ſolum cum ſenſibile ipſum mouetur, apparent quælibet, & diuerſa: ut digito uno moto apparent duo: ſed etiam contra cum ſenſus ipſe mouetur: ſi eodem modo moueretur quemadmodum a ſenſibili mouetur: quieſcens apparebit motum: quod exponit, dico autem, uelut terra uidetur nauigantibus moueri, dum mouetur uiſus ab alio: non quidẽ ꝙ terra moueatur: ſed quia uiſus mouetur. Per hæc innuit, ꝙ perturbatio & motus qui accidit ſenſorio, eſt cauſa deceptionis: cũ enim uiſus nauigãtium mouetur: litus moueri uidetur, non ꝙ moueatur, ſed quoniam uiſorium mouetur. ergo perturbatione ipſi accidente, cauſari poteſt deceptio: per hęc uoluit habere quaſi cauſam tertiĳ proloquĳ.

Ex his itaq; patere arbitror: non modo uigilantibus nobis motiones illas quæ per eos ſenſus accipiuntur qui foras proſpectant, & in parte corporis exteriore iacent, ſentiri ſolere, ſed etiam cum affectio ea ſaborta eſt quam ſomnum uocamus, atq; tunc impenſius.

Ex his itaq; manifeſtum: quòd non ſolum in uigilando motus qui a ſimulachris fiunt & quæ extrinſecus: & quæ ex corpore ſunt, ſed etiam quãdo ſit paſsio hæc quæ uocatur ſomnus, & magis tunc apparent.

Hic (ut mihi uidetur) ponitur quartum proloquium, & eſt, ꝙ motus a ſimulachris nõ modo fit in uigilia, ſed in ſomno: & quidem magis: ꝙ dicit. Ex his itaq; manifeſtum eſt. ꝙ non ſolum in uigilando motus qui a ſimulachris fiunt, & quæ extrinſecus a ſenſibilibus: & quæ ex corpore, hoc eſt intrinſecus a memoratiuo loco ſunt, ſed etiam quando fit paſsio hęc, quę uocatur ſomnus, & magis tunc apparet: in quibus uerbis multa cõplicauit, quorum primum eſt: motus fieri a ſimulachris. & per motus, ſenſitiuos motus intelligit: ſenſitiui enim motus, quibus ſenſibilia abſentia ſentimus: a ſimulachris eorum fiunt. ſecundum eſt, quòd tales ſenſitiui motus fiunt a ſimulachris extrinſecus & de nouo accedentibus a ſenſibilibus exterioribus mouentibus exteriores ſenſus, & etiam a ſimulachris intrinſecus accedẽtibus, & hoc intellexit, cum dixit, ex corpore. A uirtute enim memoratiua interiori mouentur phantaſmata, & faciunt motus ſenſitiuos, quibus ſentimus res, quas ſenſimus per exteriores ſenſus. tertium eſt, quòd motus ſenſitiui facti a ſimulachris, accidere nobis poſſunt, & in ſomno, & in uigilia: uerum in ſomno, non niſi intrinſecus in uigilia, & intrinſecus, & extrinſecus, ut obſeruatio docet. quartum denique eſt, quòd motus ſenſitiui, qui a ſimulachris fiunt, magis in ſomno contingunt quàm in uigilia.

Nam interdiu: operantibus quidem ſenſibus ac mente, eliduntur atq; uaneſcunt: quomodo exiguus ignis, apud ingentẽ offuſcari ſolet: & dolores uoluptateſq; modicæ, acceſſu immodicarum offundi: quieſcentibus uero: minima quæq; emergũt. Noctu autem quia particulares ſenſus feriantur & agere nequeunt, propterea quòd calor exteris partibus relictis in uiſcera ſe condit: ad initium ſenſus originemq; delabuntur, & obturbatione ſedata manifeſtæ fiunt.

Per diem enim repelluntur: dum operantur ſenſus & intelligentia, & exterminantur: quemadmodum iuxta magnum ignem, minor: & triſtitiæ & oblectationes paruæ, ſecus magnas: dum uero quieſcunt: ſupernatant & parua. Nocte uero propter uacationem particularium ſenſuum & impotentiam agendi, eo quòd ab exterioribus ad id quod intrinſecus eſt fiat caloris refluxio: ad principium ſenſus deferuntur, & fiunt manifeſti ſedata turbatione.

Hic probat quartum, quòd motus ſenſitiui, qui a ſimulachris fiunt, magis in ſomno manifeſtius fiunt: quàm in uigilia: & dicit. In die enim tales ſenſitiui motus repelluntur, & quodammodo exterminantur: dum ſenſus exteriores & intelligentia operantur: quemadmodum iuxta magnum ignem, ſi ponatur minor: & triſtitię & oblectationes paruæ poſitæ iuxta magnas, non percipiuntur: dum uero intelligentia & ſenſus exteriores quieſcunt, ſupernatant, & parua: hoc eſt parui motus phantaſmatum manifeſti ſunt. Nocte uero propter uacationem particularium ſenſuum, & propter impotentiam agendi eorum: quæ impotentia fit (ut dictum eſt) eo quòd fiat inflexio caloris ab exterioribus ad id, quod intrinſecus eſt: ſcilicet ad cor: motus talium ſimulachrorum deferuntur ad cor quod eſt principium ſenſus, & id in quo perficitur ſenſatio, & tales motus fiunt manifeſti: tunc noctu ſedata turbatione, & motu, qui fiebat in ſenſibus exterioribus.

Sed dices motus phantaſmatum fiunt in uigilia & in nocte, de memoria ad ſenſum communem: cum iſti motus, non fiant a uoluntate, e quo principio mouentur in nocte talia phantaſmata uſque ad cor, ubi eſt communis ſenſus phantaſticus. Dicendum ꝙ Ariſtoteles præſupponit tam in nocte quàm in die, hoc eſt tam in uigilia quàm in ſomno phantaſmata moueri de loco, in quo conſeruantur, ad cor, in quo eſt communis ſenſus phantaſticus. Et ſupponit quòd iſte motus non ſit a uoluntate noſtra: nam licet in uigilia hic motus poſſit eſſe a noſtra uoluntate aliquando: tamen in ſomno motus hic non a uoluntate eſſe poteſt: unde tamen ſit, Ariſtoteles hic non aſſignat, ſed accipit tantum pro ſuppoſitione quòd deducta uoluntate, tales motus phantaſmatum fiunt tam in ſomno quàm in uigilia de memoria, ad communem ſenſum phantaſticum: & hoc ſumit tanquàm notum ad experientiam. In uigilia enim ſæpe accidit nos imaginari quædam nullo motu facto ab exterioribus: & in ſomno etiam experientia docet. Verum de cauſa poſtea dicemus.

De motu phãtaſmatũ.

Porro exiſtimare oportet haud aliter motionem quamque fieri, quàm paruas illas uertigines per ſumma amnium decurrentes: quæ interim ſimiles euadunt, interim quòd aquæ alio retorqueantur in alias ſubinde formas ſoluũtur diuelluntur q́.

Oportet autem accipere ut modicas uertigines, quæ in fluminibus feruntur, ſic motum unumquemq́ fieri continue: ſæpe quidem ſimiles, ſæpe uero diſſolutas in alias figuras propter repulſionem.

Cum accepit ſimulachra deferri a loco in quo depoſita erant ad cor: in quo uis eſt ſentiendi. In parte iſta uult oſtendere ꝙ non ſemper eodem modo tales imagines ad cor deferuntur: quoniam interdum fractæ, interdum integræ deferuntur: & forte hoc eſt quintum prologuium, quod mihi magis placet, & declarat hoc per ſimile acceptum a circulis qui fiunt in aqua, quando lapillus in ea penῆcitur: & dicit. Oportet autem accipere ut modicas uertigines, quæ in fluminibus ferũtur, & cauſantur a proiectione lapilli in illis, ſic motum unumquemq; phantaſmatis fieri continue a loco diſpoſitionis uſq; ad cor, nam ut illas uertigines ſæpe quidem ſimiles & integras: ſæpe uero diſſolutas & fractas & in alias figuras uerſas uidemus propter repulſionem: quę fit contra illas ab obſtaculis inuentis. Sic phantaſmata per fluuium ſpirituum & uaporum, qui eſt occupans uias omnes a cerebro ad cor: feruntur ad cor interdum integra: interdum fracta: & quodammodo conuerſa ad alias figuras, ab eis, ſub quibus erant. Poſsibile enim eſt, ut dum phantaſmata decurrunt a cerebro ad cor, per fluuium uaporum & ſpirituum, emergat aliquis humor frangens motum illum, & concitans ad motum nouorum phantaſmatum, ut dicemus: & ſic phantaſmata fracta repræſentabunt aliud quã repręſentarent ſi integra peruenirent ad cor. Per quæ Ariſtote. dat intelligere ꝙ phantaſmata deferuntur per fluuium uaporum & ſpirituum, qui manet inter cor & cerebrum: & qđ poſſint integra, & fracta deferri ad cor: uerũ cur aliquando fracta, aliquando integra deferantur, Ariſtot. hic cauſam non aſsignat: ſed poſtea dicemus.

Cur fracta curue integra phantaſmata ad cor ferantur, nō dat hic cauſa

Quamobrem ſtatim a cibo non ſomniant animalia: neque cum ædita nuperrime in lucem ſunt, ut infantes: nam multa tum agitatio motioq́ eſt: propter alimentarium calorem.

Ideo & poſt nutrimentum, & omnino teneris exiſtentibus ueluti pueris: non fiunt ſomnia: multus enim motus eſt: propter eam quæ ex nutrimento eſt, caliditatem.

Hinc ſoluit quæſitum obiter ex dictis cõtingens: quare. uidelicet. ſtatim poſt nutrimẽtum ſi quis dormierit & pueris, nõ fiant ſomnia. Aſsignat cauſam, & inquit. Ideo & poſt nutrimentum, & pueris exiſtentibus omnino teneris, non fiunt ſomnia, quoniã (ut inquit) multus eſt uaporum motus propter eam caliditatem, quæ eſt ex nutrimento: & ſic adeo phantaſmata franguntur, ut ſub nulla figura ferantur ad cor: & ita nihil poſſunt repręſentare.

Quare quemadmodum humore uehementer cõmoto, quandoque nulla redditur effigies, quandoq́ redditur quidem aliqua, ſed diſtorta penitus, adeo ut alia uideatur eſſe quàm ſit, quieſcente uero ſemper aliqua redditur, quæ etiã nulla ex parte affecta eſt, ſed pura & euidens: ita & inter dormiendum interim uiſa & motiones quæ per ſenſus hauſtæ ſuperſunt, præ maiore illo motu qui dictus eſt prorſus obliterantur exoleſcuntq́, interim præpoſteræ, & monſtroſæ uiſiones apparent, & ingrata ſomnia, qualia melancholicis & uinolentis & febrientibus accidunt: omnes enim eiuſmodi affectus: cum ſpiritoſi ſint, cõmotionem & perturbationẽ plurimam afferunt.

Quare quemadmodum in humido ſi uehementer moueat quis, quandoq́ nullum apparet idolum, quandoq́ uero apparet quidem, diſtortum autem omnino, ita ut appareat alterius modi quàm ſit, quòd ſi quieſcat: pura & manifeſta idola: ſic & in dormiendo phantaſmata & reliqui motus qui proueniunt a ſimulachris, interdum quidem cum uehementior ſit qui dictus eſt motus: exterminantur omnino, interdum uero conturbatæ apparent uiſiones & monſtroſæ, & deteriora ſomnia, uelut melancholicis & febricitantibus & uinolentis. Omnes enim huiuſmodi paſsiones: cum ſpirituoſæ ſint, multum faciunt motum & perturbationem.

Recolligit nunc quaſi totam comparationem, ut ſit oſtenſum, ꝙ phantaſmata non ſemper eodem modo feruntur ad cor, ut Themiſtius expoſuit, & dicit. Quare quemadmodum in humido, in quo quis ſe inſpexerit ueluti in ſpeculo: ſi uehementer illud moueat: quandoq; nullum apparet idolum ſui, nec alterius: quandoq; uero apparet quidem, diſtortum aut omnino, ita ut appareat alterius modi quã ſit: erat enim humanum, poſtea ut leonis, uel alterius apparet. Quòd ſi quieſcat illud humidum, in quo quis ſe ut in ſpeculo proſpicit, idola apparebunt pura integra & manifeſta: ſic quoq; & in dormiendo phantaſmata, & reliqua motus, qui proueniunt a ſimulachris phantaſticis (& accepit, & pro ideſt, quoniam alterum alterius eſt expoſitiuum) interdum quidem cum uehementior ſit qui dictus eſt motus exterminantur omnino, ita ut nihil repręſentent: interdum uero conturbatæ apparent uiſiones & monſtruoſe, & ſomnia deteriora accidunt: ueluti accidunt melancholicis, & febricitantibus: & uinolentis. Omnes enim huiuſmodi paſsiones. ſ. melancholia, febris, & uinolẽtia cum ſpirituoſæ ſint, & uaporoſæ, multum faciãt motum & perturbationem: & ideo in talibus phantaſmata maxime franguntur, & in uarias figuras ſe transferunt: ueluti accidit in nubibus, cum forti uẽtorum motu agitantur: nam tunc uidentur nobis equi, nunc homines armati, nunc dracones. Per quę Ariſtoteles dat intelligere phantaſmata eſſe quanta alioquin non frangerentur: & integra eſſent: & Ariſt. in libro de memoria cauſam aſsignauit, quoniã uoluit phantaſmata eſſe deſcripta in organo memoratiuæ ad quantitatem organi: ueluti figura in cera: & dixit ꝙ alterum receptum in organo non impedit ut aliud alterius ſenſibilis recipiatur, ueluti idolum ſpeculi hominis non impedit, ut uideatur in eodem idolum leonis: quoniam non ſunt quanta proprῆs dimenſionibus: ſed quantitate ſenſorῆ: dixit etiam ꝙ dato ꝙ omnia phantaſmata ſint æqualiter quanta iuxta quantitatem organi, in quo recipiuntur & ſeruantur: non tamen omnia repræſentant æqualiter quanta: nam idolũ muſcæ, & idolum leonis eiuſdem quantitatis ſi ſint, alterum muſcam, alterum leonem repręſentabit: quoniam non repręſentant phantaſmata, quo quanta ſunt, ſed quo imagines ſunt rerum ſenſibilium atq; illis proportionata. Verũ de his in libro de memoria ubertius. Ex his patet quæ differentia eſt inter eam imaginationem, quæ in uigilia phantaſma dicitur, & eam: quę in ſomno ſomnium appellatur: nam licet utraq; ſit imaginatio: quæ in uigilia accidit, deducto omni motu & perturbatione præternaturali, aut non naturali, ex integris, & ordinatis phantaſmatibus ſit. Quę uero in ſomno plerunq; ex fractis, aut perturbatis phantaſmatibus emergit: nam quæ in uigilia fit, motu uaporum phantaſmata frangentium ſit: quę in ſomno: nunquam ſine uaporum motu emergit: qui agitata phãtaſmata frangunt, & in uarias figuras mutant. Ex parte tamen generis utraq; imaginatio eſt: utraq; operatio communis ſenſus: qui phantaſticus eſt. utraq; deniq; interna ſenſatio eſſe uidetur. Verum de his poſtmodum.

An phãtaſmata ſint quanta.

Differentia inter phãtaſma & ſomnium.

Simulac autem reſedit & diſcretus ſanguis eſt in iis quæ ſanguinem obtinent: incolumes ſenſorum motiones quę a ſingulis ſenſibus tranſmittuntur, grata ſomnia faciunt, & apparere, quippiam, ac uideri.

Sedato autem & diſcreto ſanguine in habentibus ſangui-

tem: cōſeruatus ſimulachrorum motus ab unoquoq; ſenſuum, & amata facit ſomnia, & apparere aliquid & uideri.

Cum accepit quintum prologuium, in quo ſumpſit ſimulachra deferri ad ſenſum phantaſticum interdum fracta, interdum integra, & declarauit, quando fracta, & propter quā cauſam fracta deferātur. Hic declarat quando deferantur integra, & propter quam cauſam, & dicit. Sedato autem & diſcreto ſanguine, loquor in habētibus ſanguinem: quoniam in non habentibus, fiunt diſcreto & ſedato proportionali ſanguinis. Sedato itaque & diſcreto ſanguine, aut quia digeſtio eſt prope finem. aut quia ceſſauit ægritudo. Motus ſimulachrorū ad ſenſum phantaſticum conſeruatus in unoquoq; ſenſuum: & amata ac grata facit ſomnia, & apparere, & uideri aliquid. Per quę dat intelligere tempus, quando phantaſmata ueniunt integra, & cauſam, & unde ueniant. Tempus quidem: cum dicit. Diſcreto ſanguine, quoniam hoc eſt ſummo mane, cum digeſtio eſt fere completa: & in perturbatis morbo: tempus eſt ceſſante morbo. cauſam innuit, ex eo, quia turbulentia ceſſauit, quæ erat cauſa frangens phantaſmata.

Tēpus cauſa, & unde.

De loco conſeruationis ſpecierum.

Locum uero unde ueniant ad ſenſum communem, demonſtrat cum dicit, ab unoquoque ſenſuum: ita ut uelit phantaſmata cōſeruari uniuſcuiuſq; ſenſus in proprio ſenſorio: ut ſpecies uiſibiles in uiſorio, audibiles in auditorio: & hoc quia memoratiua uirtus totum cerebrū occupat, & pro uiſibilibus occupat eam cerebri partē: quæ eſt ſeruiens uiſui: & pro audibilibus occupat eam cerebri partem, quæ ſeruit auditui, & ſic de alijs. Secundum enim hanc Ariſtotelis opinionem uirtus memoratiua eſt in proprio organo ſeruiēti ſenſui. Quæ uero ſeruat imagines ſenſus phātaſtici eſt in poſteriori parte cerebri. Poteſt etiam dici ꝙ omnes ſpecies omnium ſenſuum, & imagines ſeruantur in uno communi inſtrumento memoriæ. uidelicet in parte poſteriori. Cum uero Ariſtot. dicit ꝙ ſpecies ueniunt ad ſenſum communem ab unoquoq; ſenſu, intelligendum eſt, ꝙ ueniunt a loco memoriæ, prout locus ille ſubit naturam conſeruandi ſpecies uniuſcuiuſq; ſenſus unde uenit uiſibiles ſpecies ab illo loco: ut ſeruit in conſeruando ſpecies uiſibiles uiſui: & ſic de alijs.

Per ea quæ a uiſu deferuntur uidere, per ea quæ ab auditu audire, & pari modo per ea quæ a cæteris ſenſuum officinis mandantur ſentire: eo enim quòd motiones a ſenſibus ad principium ſentiendi perueniunt: uideri uidere, audire, & ſentire, neceſſe eſt.

Propter ea quidem quæ a uiſu deferuntur uidere, propterea uero quæ ab auditu audire, ſimiliter autem & ab alijs ſenſorijs: ex eo enim quòd inde progreditur motus ad principium: putatur uidere, & audire, & ſentire.

Secundum Themiſtium hic Ariſtot. quaſi ampliando quintum prologuium uult aſſignare cauſam cur animus inſomnijs modo obſiſtat. modo conſentiat, & primo aſſignat cauſam quare in inſomnijs interdū apparet nos uidere, aliquando nos audire: interdum autem ſentire ſecundum alium ſenſum: & per hunc modum uult habere primum modum quo inſomnio decipimur: & dicit. Propter ea quidem ſimulachra: quæ a uiſu deferūtur, hoc eſt a loco memoriæ uiſibilium in phantaſticum ſenſum, nobis apparet uidere. propter ea uero ſimulachra quæ ad ſenſum communem deferuntur ab auditu, hoc eſt ab organo memoriæ audibilium nobis apparet audire. Similiter autem propter ſimulachra quæ deferuntur ab alijs ſenſorijs, nobis apparet ſentire pro ratione illius: e quo defectunt. Ideo cauſam repetens inquit. Ex eo enim ꝙ inde progreditur motus ad principiū, hoc eſt ex unoquoq; ſenſorio ad ſenſum phantaſticum, qui eſt in corde, qui ſomnians eſt, putatur uidere & audire, & ſentire. Hæc de primo modo decipiendi.

Quinetiam quia conſpectus non moueri uidetur, cum tamen in motu ſit ut dicimus, & quia tactus duos motus adnuntiat: quod unum eſt duo eſſe uidetur: nam ſentiendi principium quicquid a ſingulis ſenſibus afferatur, aſtruit: niſi aliqua alia uirtus potior contrauenias. Semper igitur apparet: ſed non omne quod apparet etiam uidetur, niſi uis illa arbitra manus dederit, aut non moueatur motu uernaculo & ſuo.

Quia autem uiſus interdum non moueri uidetur, qui mouetur ut dicimus, & quia tactus duos motus annuntiat: id quod unum eſt duo uidetur: omnino enim quod ab unoquoque ſenſu, dicit principium: niſi alius dignior cōtradicat. Apparet igitur ſemper: putatur autē non ſemper quod apparet, niſi quod dijudicat detineatur, uel non moueatur proprio motu.

His declaratis, exponit unde eſt ꝙ animus modo conſentiat ſomnijs, modo obſiſtat, & quaſi dat ſecundū modum decipiendi: & dicit. Quia autem uiſus interdum non moueri uidetur, qui mouetur: ut diximus: ut quando in uigilia decipimur per uiſum: credētes nos nō moueri a duobus uiſibilibus & iam mouemur, ut cū credimus duo oua eſſe unum, cum uice mutātur: & quia tactus duos motus annuntiat, qui unus eſt, ut de digito dixit, id quod unum eſt duo uidetur ipſi ſenſui cōmuni in uigilia. Tactus enim cogit eum decipi aliquando, & uiſus aliquādo. Cauſam affert, & dicit. Omnino qđ ab unoquoq; ſenſu eſt iudicatum illud idem iudicat, & dicit principium hoc eſt ſenſus communis, niſi alius dignior in illo iudicio contradicit, per quæ dat intelligere communem ſenſum in uigilia decipi iudicio ſenſus exterioris, niſi auxilio alterius in iudicio dignioris, illi poſſit contradicere. Ideo concludit, ꝙ idem accidit in ſomno, & dicit. Apparet igitur in ſomnio ſemper, aut nos uidere, aut audire, & id genus: non tamen id qđ apparet putatur ſemper ita eſſe, quoniam contigit ſenſum communem corrigere & dicere in ſomno, ꝙ hæc eſt illuſio: & facit hoc ſemper ſenſus communis niſi quod dijudicat. i. ipſe ſenſus cōmunis detineatur uaporibus, uel non moueatur proprio motu. ſed motu ſenſus decipientis. Quo autē ad rem attinet, animaduerte, ꝙ ſemper in ſomnio eſt primus modus deceptionis. quo apparet nobis, aut uidere, aut audire, aut id genus: non tamen ſemper in ſomnio eſt ſecundus modus, quo. uidelicet. ſenſus phātaſticus putat ita eſſe, quoniam interdum, apparet nos uidere, & communis ſenſus ſolutus, uel alio ſenſu ſoluto corrigit errorem, & aſſerit eſſe illuſionem & non ita.

Quemadmodum uero diximus alios ob aliam affectum facile decipi: ita & de dormientibus ſtatuendum eſt, qui propter ſomnum, & eo quòd ſenſoria ipſa moueantur & cætera quæ per ſenſum contingunt, procliues ad labendum ſunt. Quare quòd tenuem alicuius rei ſimilitudinem referat: uis ipſa plane res eſſe apparet.

Quemadmodum uero diximus quòd alij propter aliam paſſionem facile decipiuntur: ita dormiens propter ſomnum, & quia mouentur ſenſoria & alia accidentia circa ſenſum. Quare modicam habens ſimilitudinem: uidetur illud.

Hic poteſt conſtitui ſextum prologuium: & eſt ꝙ dormientes cum ſomniant, decipiūtur. uel clarius. ſexta ſuppoſitio ſit hęc, ꝙ ſicut uigilantes propter perturbationes falli contingit, ita & plerunq; nos in ſomnio fallimur: & quidem longe magis, & ſæpius: primo quidē propter ſomnum: in quo ſenſus cōmunis non penitus mundus, & limpidius manet, & ſenſus exteriores ſunt ligati. ſecūdo quia in ſomno mouentur ſenſoria propter motum uaporum & ſpirituum una miſtorum: & ſimulachra etiam mouentur, & mouent ſenſoria. tertio propter uaria accidentia ac paſſiones ut propter timorem uel amorem: quæ erant circa ſenſum: dicit. Quemadmodum uero diximus, ꝙ alij pro-

pter aliam paſſionem facile in uigilia decipiuntur, ita dormientes decipi contingit. primo quidem propter ſomnũ: in quo propter ligamentum exteriorum ſenſuum non eſt uerum uidere, aut uerum audire, ſed phantaſticum, ut dictum. ſecundo quoniam ſenſoria motu uaporum mouentur: & phantaſmata etiam mouentur in illis. Et tertio propter alia accidentia ut propter paſſiones, quæ circa ſenſus erant in uigilia: hęc enim faciunt, ut ſomnia ſimilia illis uideantur: decipitur autem dormiens propter has cauſas, adeo, ut propter modicam ſimilitudinem eius, quo homo affectus eſt: ſibi uideatur illud.

Nam cum, dormientibus illis, plurima ſanguinis copia ad ſenſum principem delabetur: una & motiones illæ deſcendunt quæ in ea materia continentur, aliæ potẽtia, aliæ actu. Sic autem ſeſe habent, ut ex eis una aliqua prior ſe afferat moneatq;, qua aſſumpta, alia ſubinde comparet.

Cum enim dormit, deſcendente plurimo ſanguine ad principium, condeſcendunt & mouent qui inſunt motus, hi quidem poteſtate, illi uero actu. Sic autẽ ſe habent, ut in motu, hic quidẽ ſupernatet ex ipſis motus, ſi uero hic corrumpatur, hic.

Exponit quod dixit, & dat modum, quomodo ſimulachra ſurgunt coram phantaſtico ſenſu, & quo ordine, uel fortaſſe, uerbum.n. non ad proxime dicta referendum eſt, ſed ad id: quod dixerat: dixit enim ꝙ phantaſmata mouentur, & deſcendunt ad cor a proprijs ſenſorijs, & non dixit, quid eſt illud, quod illa defert, nec quo ordine ad cor deferantur: ideo aſſignat cauſam quare deferãtur: & quo ordine deferantur: & in quo deferãtur: & dicit. Cum enim homo uel animal dormit, deſcendente plurimo ſanguine turbido & uaporoſo ad principium unde aſcendit .ſ. ad cor: in illo ſanguine condeſcendũt, & cõdeſcendẽdo ad cor, motus qui inſunt in tali ſanguine illorum phãtaſmatum mouent phantaſticum ſenſum, hi quidem poteſtate, illi uero actu: qui enim prius ad cor perueniunt actu mouent, qui ſuccedunt uero: mouent poteſtate: & ſic primis tranſactis, alij ſuccedunt actuq; mouẽt, poſt illos tertij, & ſic uſq; ad finem ordinate, ſicut perueniunt, ita mouent, unde ſic ſe habent ut ex ipſis motus alius ſupernatet ſanguini & cordi ſe præſentat. Si uero hic, qui prius ſe præſentauit corrumpitur: hic ſecundus ſuccedit, & ſic deinde: per quę habetur quid ſit deferens phantaſmata ad cor: quoniam eſt ſanguis turbidus, qui redit ad cor: compulſus a frigido cerebri: habetur ordo, quo deferantur: non enim ſimul, ſed ordinate (ut dictum eſt) Demum habetur cauſa mouens phantaſmata, de ſenſorijs, in quibus fuerũt impreſſa ad cor: & eſt turbidus ſanguis, qui mouetur a cerebro, & fluit, & refluit, ut Euripus. Eſt tamen illud dubitatione dignum non paruum: utrum cum mouentur phantaſmata in ſanguine: migrent per ſanguinem. An ſint firma in ſenſorijs, & efficiãt noua ſimulachra ſimilia in ſanguine. illis exiſtentibus in ſenſorijs; ubi fuerunt impreſſa: de hoc nihil habemus ab Ariſtotele, ipſe enim ſolũ accipit illa deferri, fluere atq; refluere in ſanguine. Vtrum uero ita ſit, poſterius dicemus. Quo uero ad uerbum attinet, cum dicit. { Sic autem ſe habent, ut in motu } Animaduerte uerbũ, autem, pro cauſali accepiſſe. Themiſtius uero illatiue legit, hoc pacto: ſi igitur ſe habent motus in ordine: ut in motu, hic quidem motus ex ipſis ſupernatet, ſi uero hic corrumpatur, hic ſuccedat.

Et perinde ſuo queq; ordine ſequuntur: atq; ranæ è ſubere aut quauis alia materia factæ, quæ colliquato ſale quo erant oblitæ in aqua emergunt. Ad hunc modum: potẽtia inſunt. Reiecto autem eo quod impedimento erat: actu ſunt. Atque ſolutæ in exiguo illo reliquo ſanguine qui in ſenſorijs habetur: ſimilitudinem rerum quæ ſenſus extimulãre ſolent, præferunt, non aliter quàm portiones illæ nubium, quæ cum modo effigiem hominis aut centauri referant, mox ſe tranſitu ociſſimo in alias ſubinde formas conuertunt. Vnumquodque autem horum, ut dictum eſt: reliquiæ & ueſtigium ſenſi actu eſt.

Adinuicem itaque ſe habent, quemadmodum fictæ ranũculæ aſcendentes in aqua liquæfacto ſale. Ita inſunt poteſtate. Cedente uero quod prohibebat, agunt. Et ſoluti in exiguo reliquo ſanguine qui in ſenſorijs: mouentiũ habent ſimilitudinẽ, quẽadmodũ quæ in nubibus, quæ ſimilia dicunt hominibus & centauris, cito permutata. Horum autem unumquodque, eſt (ſicut dictum eſt) reliquiæ eius quod in actu ſimulachri.

Illud quod dixerat, exponit exemplo: & quaſi concludit ordinem in motu phantaſmatum. Exponit autẽ exemplum Themiſtius, & nullus alius, & dicit. fingit quis ranas quinque in dolio ſalis, cõiectas atq; collocatas, eaſq; ita diſponat, ut unã in ſummo, unam in imo. tres in medio ſpatio, atq; omnes inter ſe paribus interſtitijs collocet: ita alteram ad os & labia dolij, alterã ad fundum, medias in medio ſitu interuallis, & proportionibus ſuis conſtituat: ita tamen, ut omnes ſint ſale opertę: tunc prima & ſuprema pars ſalis tabeſcat, atque liqueſcat patet ꝙ rana, quæ parte illa condebatur, prima uendicabitur: & prima ſuperficiem obtinebit, & prima apparebit: tum deinde ſequentes ordine quo collocatę fuerunt in ſale: ita prodibunt in lucem, eodem modo phãtaſmata ſurgunt coram ſenſu phantaſtico: qui in corde eſt, in ſanguine: & hoc dicit. Adinuicem itaque ſe habent motus phantaſtici in apparendo coram ſenſo phantaſtico, quemadmodum fictę ranulæ aſcẽdentes in aqua, poſtquã ſal fuerit liquefactũ. Ita quoq; motus phantaſtici inſunt, & fiunt coram ſenſu phãtaſtico poteſtate. Addit, ꝙ cedente quod prohibeat .ſ. ceſſante turbulentia tales motus mouẽt, & agunt in ſenſum, & ſoluti in reliquo ſanguine exiguo, qui in ſenſorijs remanſit poſt digeſtionem, tales motus habent ſimilitudinem mouentium, & ut integrę imagines mouent ſenſum: quemadmodũ (ut inquit) imagines quæ ſunt in nubibus, quæ nubes dicunt ac referunt nobis ſimilia quædam hominibus & centauris, cito tamen permutata: ut a uentis, uel a ſole. Sed dices partem ſimulachri fracti in ſanguine exiſtentes, ſunt ſimulachra: quaſi reſpondens dicit. Horum autem ſimulachrorum fractorum unumquodq;, hoc eſt unaqueq; pars (ut dictũ eſt) reliquiæ eius ſimulachri ſunt: quod in ſenſorio erat acto integrum: ergo non ſunt ſimulachra: ſed ſimulachrorum partes. Themiſtius uero legit compoſitiue ſic, ſicut in nubibus partes imaginum quæ apparẽt, non integræ imagines ſunt: ita horũ unumquodq; eſt (ut dictum eſt) reliquiæ eius ſimulachri quod in actu eſt.

Et digreſſio ſenſili, uere dicere poſſumus, hoc eſſe tale qualis Coriſcus eſt: at cum uis illa ſuperior & arbitra ſentit hoc, nequaquam dicit eſſe Coriſcum, ſed per hoc, uerum illum Coriſcum intelligit.

Et abeũte uero ſenſibili, eſt & uerum dicere, quòd hoc quale Coriſcus, ſed non eſt Coriſcus, cum autem ſentiebat, non dicebat Coriſcum quod principale eſt & quod dijudicat, ſed per hoc, illum Coriſcum uerum.

Sed dices fortaſſe, quale ſimulachrũ ſit. & quæ uirtus ipſum diſcernit a re, cuius eſt ſimulachrum. Reſpõdet, ut mihi uidetur: & dicit. Et abeunte ſenſibili a ſenſibus noſtris, uerum eſt dicere ꝙ phantaſma hoc coriſci: eſt quale coriſcus: nõ tamen coriſcus, ſicut figura arietis eſt qualis aries: non tamen aries: ꝙ ita ſit: probat, nã cum ſenſus ſentiebat coriſcum in uigilia, id quod principale eſt, & quod iudicat .ſ. intellectus non dicebat phantaſma illud eſſe coriſcum: ſed dicebat per hoc phantaſma illum coriſcũ eſſe uerum coriſcum: quoniam erat ratio ſentiendi coriſcum: & non coriſcus. Patet igitur quod ſimulachrum rei non eſt res: & quod diſcernẽs inter rem & eius ſimulachrum ſit intellectus: uel uirtus altior.

Ea itaque uirtus quæ ſentiendo, hoc eſſe Coriſcum aſſeuerat, ſi non penitus ſanguine obruta ſit: ſentientis more exercetur a motionibus quæ in ſenſoriis ſunt atque commouetur, & tum ſimilitudo rei uidetur ipſa res eſſe: tanta uis ſomni eſt: ut id latere nos efficiat.

Quod itaq; ſentiendo dicit hoc, ſi non omnino detineatur a ſanguine: quemadmodum ſentiens, hoc mouetur a motibus qui ſunt in ſenſorijs, & uidetur quidem ſimile ipſum eſſe quod uerum eſt, & tanta ſomni potentia: quòd facit hoc latere.

Repetit hic primũ modum quo decipitur ſenſus communis in ſomno, duo enim ſunt modi quibus dormiens in ſomno decipitur: primus, quo ſentiendo ſimulachrum, arbitratur ſe ſentire, illud cuius eſt ſimulachrum, ſecũdus cũ non corrigitur ab alio ſenſu in ſuo errore & perſeuerat in errore: repetit ergo modũ quo decipitur: & inquit. Quod itaq; ſentiendo ſimulachrum dicit hoc eſſe id: cuius eſt ſimulachrum, ſi non omnino detinetur a ſanguine atq; occupatur, hoc mouetur a motibus, hoc eſt phãtaſmatibus: quæ ſunt in ſenſoriis, & tunc ipſum ſimile uidetur quidẽ eſſe, id quod uerum eſt, & eſt tanta ſomni potentia, quòd facit hoc latere. Quo uero ad rem attinet, animaduerte ꝙ in ſomno ſenſus cõmunis ſemper eſt aliquo modo uaporoſo ſanguine alteratus: & ita ui ſomni nunquã poteſt diſcernere inter idolum & rem. In uigilia uero quoniam penitus uaporibus eſt mundus. Si imaginatur & ſentit idolum: non iudicat eſſe rem: ſed idolum: quoniam non eſt ita alteratus: quin poſſit idolum a re diſcernere, uel fortaſſe ad intellectum referendum eſt ut Themiſtius retulit.

Quemadmodum igitur ſi quis oculum digito ſupprimat, neque animaduertat digitum ita admotum, non modo apparebit, ſed etiam uidebitur, eſſe duo quod unum eſt, ſi uero animaduertat, apparebit quidem, ſed non uidebitur: ita & in ſomno ſi quis ſe dormire intelligat, & affectionem eam ſentiat cui ſenſus ſenſariæ partis addictus eſt, apparebit quidem ei quod ſomniat, ſed ſecum dicet, quãquam apparet hoc Coriſcus eſſe, non tamen eſt Coriſcus: nam ſæpe euenit, ut quis dormiendo in animo ſuo dicat, ſomnium eſſe quod uidet. Quòd ſi dormire ſe neſciat: nihil imaginationi contradicet.

Quemadmodum igitur ſi quem lateat ſuppoſitus digitus oculo, non ſolum apparebit, ſed & putabitur eſſe duo quod eſt unum, ſi uero non lateat, apparebit quidem, non putabitur autem: ſic & in ſomnis, ſi ſentiat quidem quòd dormit & paſſionem in qua eſt ſenſus ſenſitiui, apparet quidem, dicit autem in ſeipſo, quòd apparet quidem Coriſcus, non eſt autem Coriſcus: ſæpe enim dormiendo dicit aliquid in anima: quòd ſomnium eſt quod apparet. Si uero lateat quòd dormit: nihil contradicit phantaſiæ.

Iterũm repetit differentiam iudiciorum: & unde eſt ꝙ aliquando in ſomno iudicamus id quod cernimus eſſe ſomnium, aliquando non: & ſic tãgitur ſecũdus modus deceptionis: & dicit. Quemadmodum igitur ſi quem lateat digitus oculo ſuppoſitus, ſi non animaduertit digitum ita ad motum, non ſolum apparebit, ſed putabitur eſſe duo: quod eſt unum: ſi uero non lateat, ſed animaduertat digitum eſſe ſuppoſitum, apparebit quidem unũ duo: non putabitur autẽ: ſic & in ſomnis: ſi ſentiat aut intelligat quidem ꝙ dormit, & ſenſus primi ſenſitiui cognoſcat paſſionem in qua eſt. ſ. ꝙ ſomniat, apparet quidem id quod ſomniat, dicit autem in ſeipſo ꝙ apparet quidem coriſcus: non eſt autem coriſcus: nec eſt hoc remotum: nam ſępe in dormiendo dicit aliquid in anima, ꝙ ſomnium eſt quod apparet, & non ueritas. Si autẽ lateat & non cognoſcat, quòd dormit, nihil contradicit phantaſiæ, quæ ad ipſum defluxa eſt.

Quòd autem uera ſint quæ dicimus, quodque motiones imaginariæ in ſenſuum officinis diuerſentur: certum apertumque eſt, ſi quis adhibitio animo conetur meminiſſe eorum quæ nobis obdormiſcentibus & excitatis expergefactiſque accidunt. Interdum enim qui à ſomno recens excuſſus ſit, depræhendet: ſimulachra quæ ſe illi per quietem obtulerant, eſſe motiones quæ in ſenſorijs ſunt. nam pueris nonnullis uel plane uigilantibus aſpectantibuſq; : quamuis tenebricoſus ſit locus, tamen multæ imagines apparent quæ moueri uidentur, ita ut illi ſe præ metu ſæpe intra ſtragulum occultant.

Quòd autem uera dicimus, & quod ſunt motus phantaſtici in ſenſorijs: manifeſtum, ſi quis attendens tentet meminiſſe quæ patimur & dormientes & expergefacti. Interdum enim quæ apparent idola dormienti: depræhendet expergefactus, eſſe motus in ſenſorijs: quibuſdam enim iuniorum & omnino perſpicientibus, etſi ſint tenebræ, idola apparent multa quæ mouentur, ita ut uelentur frequenter timentes.

Demum quæ dixit: nunc per experientiã probat. Themiſtius autem dicit, ꝙ uelit probare, ꝙ rerum abſentium ſimulachra modo in corde uerſentur, modo in ipſis ſenſorijs exterioribus: hoc eo patet ſtatim, quoniam phantaſmata mouentur, ergo qua ratione mouentur aliquãdo ad cor per ſanguinem delata: eadem ratione poſſunt moueri ad exteriora ſenſoria etiam per ſanguinẽ delata: & ibi aliquo temporis ſpatio morari. Ariſtoteles autem hoc probat experientia: & dicit. Quod autem quæ dicimus & diximus uera ſint, ꝙ à corde ſint motus phantaſtici in ſenſorijs manifeſtum eſt: ſi quis attendens tentet meminiſſe, quæ patimur & dormientes. & expergefacti: & hoc: exponit, & inquit. Interdum enim idola, quæ apparent dormienti, expergefactus ſubito poſtquam apparere cœperunt ipſi dormienti illa depræhendet eſſe motus manentes in ſenſorijs, & quaſi ſemidormiens, & ſemiuigilans, uidet illa phantaſmata & monſtra, quæ cœpit uideri in ſomno, ſicut multis accidit, qui in ſomno quædam monſtra cœperunt uidere, expergefacti non penitus, ſed adhuc ſemidormientes eadem uident, quod eſſe non poteſt (ut Themiſtius inquit) niſi quia ſimulachra illa monſtruoſa. defluxa fuerũt ad uiſorium, & aliquo tempore ibi remanſerũt: adeo ut expergefactis adhuc appareant. Et cõfirmat hoc per pueros, & inquit. Quibuſdam enim iuniorum potiſſimum poſt ſomniũ, & omnino expergefactis & perſpiciẽtibus, modo ſint tenebræ, multa idola apparent, quæ moueri uidentur, ut animalia, & monſtra: ita ut uelentur frequentes timentes, ſicut non raro Dianę filiolæ noſtræ accidit: ſæpe enim perterrita ex ſomno, expergefacta magis timebat, abſcondebatq; ſe cum matre a quo accidente liberata fuit exhibitione pulueris cranei humani cum zaccchara: & ſuſpenſione lapidis aquilę ad collum Hęc phantaſmata horrendaq; monſtra. multis apparuerunt in die, quoniam motu ſanguinis ad ſenſoria phãtaſmata compoſita defluxerunt: plerunq; tamen in tenebris: quoniam tenebrę ſubeunt uicem ſomni: inquantum aſſimilantur uaporibus: qui ligant ſenſoria. Præterea in luce non apparent, quoniam lux fortius mouet quàm phantaſma. Verum de his poſtea.

De phantaſmatib⁹, apparentibus hominibus.

Morbus filiæ & cura.

Ex his itaque omnibus colligi debet, ſomniũ eſſe uiſum quidem aliquod, ſed quod in ſomno ſeſe offerat: nam neque ſimulachra ea de quibus pauloante diximus, inſomnia ſunt, neque aliud quicquam quod ſolutis ſenſibus appareat.

Ex his itaque uniuerſis oportet ſyllogizare: quòd eſt ſomnium, phantaſma quidem aliquod, & in ſomno: nam quæ modo dicta ſunt idola, non ſunt ſomnia: neque ſi quid aliud ſenſibus ſolutis uidetur.

Cum conſtituit ſex prologuia, quę per ordinem decla-

rata ſunt: nũc accedit ad declarandum, quid ſomniũ proprie ſit: & dicit. Ex his itaque uniuerſis, quæ ſunt ſex per ordinem, oportet ſyllogiçare, & concludere, ꝙ ſomnium ſit aliquod phantaſma, & in ſomno: exponit autẽ, cur dixit in ſomno: & inquit. Nam idola quæ modo dicta ſunt, quę accidunt ſemidormientibus non ſunt ſomnia, ſed dicuntur phãtaſmata, latine uiſa, neq; ſi quid aliud ſenſibus ſolutis uidetur, dicitur ſomnium, ſed phantaſma ergo ſomnium phantaſma, & imaginatio idem ſunt, different autem, quoniam ſomnium eſt imaginatio & phantaſma: qđ accidit dormientibus, phantaſma & imaginatio: accidit in uigilia. Præterea imaginatio accidit ſine deceptione in uigilia: phantaſma accidit cum deceptione, ut cum deſluxit ad ſenſorium, & ſine deceptione: cum ſeruat ordinem conſuetum.

Differẽtia inter ſomniũ & phãtaſma, & imaginationem.

Sed neque quicquid in ſomno ſe præſentat: inſomnium eſt. Nam primo quidem nonnullis euenit ut ſonum & lucem & ſaporem & contrectationem quodammodo ſentiant: ſed languide tamen, & quaſi de longinquo: iam enim qui inter quieſcendum cernebãt, & mox excitati fuere: lumen lucernæ qđ dormientes ut rebantur, exiliter uidebant, protinus ubi expergefacti fuerunt, uerũ lucernæ lumen fuiſſe deprehendere. Sed & qui canũ & gallinaceorũ uoces debiliter exaudire ſibi uidebantur: mox experrecti ueras uoces fuiſſe aperte cognouerunt.

Neque quod in ſomno phantaſma omne. Nam primum quidem aliquibus accidit ſentire aliquo modo & ſonos & lumen & ſaporem & tactum: languide tamen, et ueluti de longe: iam enim in dormiendo reſpicientes, et mox excitati: quod debiliter uidebant lumen lucernæ dormiẽtes ut arbitrabãtur, expergefacti ſtatim cognouerunt qđ lucernæ erat. Et gallorũ et canũ debiliter audientes uocem: expergefacti cognouerant manifeſte.

Secundo oſtendit, ꝙ non omne phãtaſma quod apparet in ſomno. ſit ſomnium, quoniam in ſemidormientibus, ſemiq; uigilantibus nonnunquã apparent galli cantus, canum latratus tenuiter audiri, quæ quidẽ ſomniare putantes, inueniunt ita eſſe. Hæc igitur non ſunt ſomnia, ſed geſta uocat Themiſtius, unde inquit. Neq; omne phãtaſma qđ eſt in ſomno. eſt ſomnium. nam primũ quidem aliquibus accidit ſentire aliquo modo & ſonos, & lumen, & ſaporem, & tactum, ſaporem quidem cum ponitur ſibi in ore a iocantibus, tactum uero, cum tanguntur a palea iocandi cauſa: ſentiunt tamen languide, & ueluti de longe: quoniam iam in dormiendo reſpicientes ſunt, & mox excitati: quod ſemiuigiles debiliter uidebant, lumen lucernę dormientes, ut arbitrabantur, expergefacti ſtatim, cognouerunt ꝙ illud lumen erat lucernæ, ſimili modo & gallorum & canum debiliter audientes uocem, cognouerunt manifeſte, ꝙ ita erat. Hæc non ſunt ſomnia, ſed apparitiones uel geſta: ut Themiſtius inquit.

Nonnulli etiam: ad interrogata reſpõdent, fieri enim poteſt: ut ſi alteram horam, uigilare dico & dormire, non ſimpliciter adeſt, alterum quodammodo adſit: quorum nihil: ſomnium uocari debet.

Quidam uero, et reſpondent interrogati: contingit enim, uigilare & dormire non ſimpliciter altero exiſtente, & alterum aliquo modo ineſſe, quorum nullum: ſomnium dicendum.

Iterum dat aliud exemplum qđ contingit, & uidetur eſſe ſomnium, & nõ eſt, & dicit. Quòd quidam in ſomno interrogati reſpondent, & adhuc dormiunt, dat cauſam huius, & omnium eorum, quæ dixit, & inquit. Contingit enim uigilare & dormire ipſos ſimul, non tamen ſimpliciter, quoniam non ſimpliciter altero exiſtente, neceſſe eſt alterum aliquo modo ineſſe: & ſic iſti ſunt nec ſimpliciter dormientes, nec ſimpliciter uigilãtes, ſed ſemidormiẽtes, atq; ſemiuigiles, quorum geſtorum, nullum ſomnium eſt, quoniam nullum eſt accidens in ipſo ſomno.

Neq; ſi quæ præter uiſa in ſomno ueræ intelligentiæ fiant. ſed uiſum quod a ſenſorum motu ortum, per quietem animalibus occurrit in eo quòd dormiunt: hoc ſomnium eſt.

Neq; quęcunq; in ſomno quidẽ fiũt ueræ intelligentiæ præter phãtaſmata. Sed phantaſma quod eſt a motu ſimulachrorũ, cum in dormiendo fuerit in eo q. dormit: hoc eſt ſomnium.

Tertio dat aliud exemplum, & dicit. Neq; intelligẽtiæ quęcunq; contingunt in ſomno pręter phantaſmata ſunt ſomnia, unde ut Themiſtius inquit. Intelligentia qua quis percipit ſe dormire, non eſt ſomnium, neq; eam: qua quis percipit qđ ſibi apparet, eſſe illuſionem. Sed proprie ſomnium eſt phantaſma proficiſcens a motu ſimulachrorum in ipſo dormiente contingens, quatenus dormit.

Iam uero quibuſdã accidit, ut nunquã quicquã ſomniarint in uita, quod quanquam rarũ eſt: interdum tamen cõtingit. Atq; alij per totam uitam in eo affecti perſtitere, alij accedẽte ætate ſomniarunt, qui prius nullum ſomnium uiderant.

Iam uero quibuſdam accidit, ut nullũ ſomnium uiderint in uita: rarum quidem huiuſmodi eſt, accidit tamen. Et his quidẽ omnino perſeuerauit, quibuſdam uero & multum prouectis ætate accidit, cum prius nullum ſomnium uiderint.

Hic ſoluit unum quęſitum, qđ propoſuit, propter quid aliqui nunquã in uita ſomniarint, aliqui alij accidẽte ætate ſomniarũt. Reſpondet, & inquit. Iam uero quibuſdam accidit, ut nullũ ſomnium uiderint in uita, qđ licet ſit perrarum: accidit tamen aliquando, & his quidem omnino perſeueratur per totam uitam, ut nunquam ſomniarent, quibuſdam uero & multum prouectis ætate accidit, cum prius in iuuẽta, nec in pueritia nullum ſomnium uiderint. Hoc eſt quæſitum.

Cauſa uero quamobrem nõ ſomnient: perſimilis ei uidetur, quæ facit ut ſtatim a cibo: & in ætate infantili, nullum penitus contrahatur ſomniũ. Nam quorũ ita natura conſtat, ut in ſuperiorẽ locũ diuaporatio multa cõcedat, quæ ſuo regreſſu ad ima cõmotiones afferat plurimas, haud ab re nullũ his phantaſma uiſumque apparet. procedente uero ætate ſomnia illis reſtitui, nihil abſurdi eſt: nam immutatione aliqua uel per ætatem uel per affectum accepta, neceſſarium eſt hanc quoq; rerum cõtrariam uiciſſitudinem accidere.

Cauſam aũt quare nõ fiat: ſimile aliquid oportet arbitrari, q. neq; iis qui poſt cibũ dormitauerint, neq; pueris, fit ſomniũ. Quibuſcunq; enim hoc modo conſtat natura, ut multa aſcẽdat euaporatio in ſuperiorem locum, quæ iterũ deorſum lata facit multitudinẽ motus, cõuenienter iſtis nullũ apparet phãtaſma. Procedente uero ætate, nihil incõueniens eſt apparere ſomnia, permutatione enim aliqua facta uel ſecundũ ætatẽ uel ſecundũ paſſionem, neceſſarium accidere contrarietatem hanc.

Soluit, & dicit, ꝙ oportet arbitrari cauſam eſſe in his aliquid ſimile, quod eſt in illis qui poſt cibũ dormierint, & in pueris: quorum nulli ſomniãt. Quibuſdam enim hoc modo cõſtat natura, & naturalis impetus ut multa aſcendat euaporatio ad ſuperiorem locum, quæ iterũ deorſum lata facit multitudinem motus, & ſic conuenienter iſtis nullum accidit phantaſma, uel quia ad tot fracta nihil repræſentat, uel quia oppilationẽ facta non tranſit: procedente uero ętate, nihil inconueniens eſt apparere ſomnia. Cuius cauſam affert, quoniã permutatione aliqua facta in complexione, uel ſecundũ ætatem, uel ſecundum paſſionem & morbum aliquem, quem clam patiebantur: diminuta pro parte euaporatione, neceſſarium eſt accidere contrarietatem hanc, & ita apparebũt phantaſmata. Hęc ſunt quæ Ariſtoteles ſcribit de inſomniis. Sed circa hęc, quædam uidenda ſunt, quæ faciunt ad dilucidationẽ eorum: quæ Ariſtoteles dixit, quædam autem ſuperadden-

Digreſſio de ſõniis.

da, quę faciunt dilucidationem multorum quęſitorū: quę
Quid ſomniū diſputatur. mouentur ab alijs. Quantum ad primum quæritur quid
ſit ſomnium, pro ſolutione ſupponendum eſt ꝙ ſomnia
fiant ex ſpeciebus ſenſibilibus reſeruatis in memoria, uel
in ſenſorijs exteriorum ſenſuum: dico reſeruatis in memo-
ria ſecundum unam poſitionem, quæ tenet ſpecies ſenſibi
lium ſeruari in abſentia eorum in poſteriori uentriculo ce
rebri, in quo non ſolum uiſibilium ſpecies ſeruantur, ſed
audibilium, & omnium ſenſibilium: dico uel in ſenſorijs
exteriorum ſenſuum: ſecundū aliam opinionem, quę tenet
ſpecies ſenſibilium unius ſenſus reſeruari in proprio illius
ſenſus ſenſorio: ut uiſibilium, in uiſorio, audibilium in au-
ditorio, & ſic de alijs. Iuxta quam opinionem oporteret di
cere, ſenſorium ſenſus exterioris eſſe certam partem cere-
belli ſubſeruientem: in quo ſpecies illius ſeruantur. Sed
ſiue ſic, ſiue ſic. hęc differentia propoſitum non uariat: ſup
ponendum enim eſt, ſomnia non fieri niſi ex ſpeciebus re
ſeruatis, eorum ſenſibilium exteriorum, quæ in uigilia fue
runt ſenſata. ſecundo ſupponendum, ꝙ ſpecies reſeruatæ
ſenſibilium, non modo ſunt ſenſibilium incomplexe ſenſa
torum: ut Socratis, uel equi, uel ligni, uel montis: ſed com
plexe quoq;: reſeruātur enim ſecundū Ariſtotelem ſpecies
Socratis diſputātis, Socratis currentis, equi currētis, equi
prælianris. & breuiter reſeruantur in nobis ſpecies omniū
eorum, quæ uidimus aut audiuimus, aut guſtauimus, aut
odorauimus, aut tetigimus, modo quo uidimus. ſiue com-
plexe, ſiue incomplexe uidimus, aut audiuimus, aut quo-
prima pō. uis ſenſu ſenſimus. Et hæc ſuppoſitio eſt tenenda ſecun
dum Ariſtotelem in libro de memoria & reminiſcentia.
His ſtantibus: quidam iuniores boni peripatetici dixerūt,
ꝙ ſomnium nō eſt ſpecies reſeruata in memoria, uel in ſen
ſorio proprij ſenſus, probant, quoniam illa ſpecies ſemel
impreſſa eſt in organo, aut per modū habitus, aut per mo-
dum diſpoſitionis: ut Ariſtote. dixit libro de memoria. Si
per modum habitus, non eſt mobilis de organo in quo re
ſeruata eſt ad aliud ſenſorium. Si per modū diſpoſitionis,
tunc illa non eſt mobilis de ſenſorio in ſenſorium: ſed faci
le labilis ut Ariſto. & obliuioni mandabilis. ergo non eſt
ſomnium, quoniam ſomnium fit in ſenſu cōmuni, qui eſt
in corde. Secundo dicunt, ꝙ ſomnium eſt actualis cogni-
tio quæ cauſatur ab ipſa ſpecie reſeruata, in ſenſu commu
ni. Imaginantur enim ſpeciem reſeruatam cauſare quen-
dam cognitionem, & motum phantaſticū qui per ſangui
nem ſpirituoſum, & uaporoſum fertur ad ſenſum commu
nem, & ibi apparēs eſt ſomnium, & ſic dicunt, ꝙ ſomniū
non eſt phantaſma reſeruatum in memoria: ſed cognitio
cauſata ab illo, & delata ad cōmunem ſenſum per ſpiritus
& uapores, qui fluunt & refluunt tempore ſomni: quæ co
gnitio non eſt ſpecies, nec phantaſma, ſed apparitio quæ-
dam ac cognitio facta in ſenſu cōmuni a ſpecie reſeruata:
quam Ariſto. aliquando uocat phātaſma, ut dicunt, non
accipiendo phantaſma pro ſimulachro, ſed pro effectu
ſimulachri, qui motus, apparitio, uel cognitio dicitur. po-
teſt autem dici phantaſma pro apparitione cognitiua ſu-
mendo phantaſma. Ex his ſequitur ſecundū iſtos, ꝙ ſen
ſatio facta a ſenſibili exteriori in uiſu uel auditu uel ali-
quo tali in pręſentia ſenſibilis non eſt ſomnium, quoniam
hæc non fit niſi in uigilia, ſomnium autem eſt cognitio,
quæ fit in ſomno. Præterea in hac eſt nulla deceptio: in
ſomnio uero eſt. ſecūdo ſequitur ꝙ cognitio intellectiua,
ſiue fiat in nobis tempore uigilię: ſiue tempore ſomni, non
eſt ſomnium, quoniam non eſt apparitio ſenſitiua ſenſus
communis cauſata ex ſpeciebus ſenſibilium reſeruatis in
ſenſorio: ſed eſt cognitio facta in intellectu: qui intelligit
intelligibilia in phātaſmatibus debite & bene ordinatis:
ut poſſit in illis intelligere, ut poſtea dicemus. Tertio ſe
quitur ꝙ imaginatio, quę fit ex ſenſibili qđ nunc mouet,
aut mouit exteriorem ſenſum: ut imaginatio, quam habeo
de amico nunc, qui ſtat in præſentia mea: uel ſtetit heri,
non eſt ſomnium, quoniam non eſt apparitio, ſed uera re-
cordatio imaginaria, ut poſtea dicemus. Quarto ſequitur,

ꝙ phantaſmata, quæ apparent pueris, aut dormientibus,
aut exiſtentibus in tenebris, non ſunt ſomnia: quoniā hæc
fiunt per hoc ꝙ cognitiones non fluunt ad cōmunem ſen
ſum, ſed ad ſenſoria exteriora, modo ad hoc, ut ſit ſomniū,
requiritur, ut ſit apparitio ſenſui phātaſtico, qui eſt in cor
de: ut in texto dictum eſt. Hæc iuniores, quæ uidentur ſa
tis acute dicta. Solum autem dubium mihi eſt, quoniam *Dubium contra iuniores.*
Ariſto. ſomnia uult eſſe phantaſmata delata ad ſenſum cō
munem, & ab illo apprænhenſa: & non cognitiones ab il-
lis reſeruatis cauſatas, ꝙ ita ſit. patet in textu. Dixit enim
ꝙ phantaſmata quæ feruntur ad communē ſenſum, quan
doq; deferuntur integra: quandoꝙ fracta: quādoq; pura:
quandoq; miſta cum alijs phantaſmatibus: & hoc decla
rauit per exemplum ſumptum a uertigine, & ab eo: qui ſe
inſpicit in aqua aliquando mota: aliquando quieta. ergo
uidetur, ꝙ ſomnium ſit ſimulachrum rei ſenſibilis appræ-
henſum a ſenſu cōmuni, & non tantū cognitio cauſata a
ſpeciebus ſeruatis. Propterea cōcedendo ſuppoſitiones, *pō ppria.*
dico ꝙ a ſpeciebus ſeruatis in memoria, uel in ſenſorijs
multiplicantur alia ſimulachra illis ſimilia in ſanguine, in
quo innatant, ueluti imago in aqua eius, qui ſe in aqua in-
ſpicit, nec hoc debet uideri extraneum, quoniam ab imagi
ne exiſtente in uno ſpeculo cauſatur alia ſimilis imago in
ſpeculo cōtrapoſito illi. unde, ut color in pariete exiſtens
multiplicat ſui ſpeciē in aere: ſic ſpecies rei ſenſibilis mul-
tiplicat ſuum ſpectrū ac ſimulachrū in ſanguine ſpirituo-
ſo, qui eſt inter ſenſorium & communem ſenſum: & ſicut
color, ad hoc ut uideatur, ſufficit, ꝙ cauſet ſpeciem in me-
dio: ſic ſpecies reſeruata ad hoc, ut moueat ſenſum cōem
ſufficit, ut cauſet ſpeciem in ſanguine ſpirituoſo, & per il-
lum natando deferatur ad cor, ubi eſt communis ſenſus.

Ex his ſequitur ꝙ ſomniū, ſit phantaſma quoddā: qđ *Quid ſomnium.*
per ſanguinem, ut ita dixerim natando, defertur ad cor, &
ibi pręſens recipitur in ſenſu cōmuni, & facit ſomniū: uel
ipſum apprænhenſum a cōmuni ſenſu, eſt ſomniū, ut Ariſt.
dicit. In uia. n. phantaſma eſt in corde autem ſomnium &
appręhenſio: requirit autem, ut apprænhendatur in pleno
ſomno, & ut ſit cauſatū a phantaſmate rei ſenſibilis reſer-
uato in memoria, dico in pleno ſomno, propter phātaſma
ta apparentia in tenebris, & in ſemiuigilibus, ac ſemidor-
mientibus: dico a phantaſmate reſeruato, quoniā phantaſ
ma cauſatū a ſenſibili in eius pręſentia. non eſt ſomnium,
ſed imaginatio uera, dico rei ſenſibilis, propter intellectio
nes, quę accidūt in ſomno, quæ nō ſunt ſomnia, nec phan
taſmata rerū ſenſibilium: ſed intellectiones rerū intelligi-
bilium. In ſomno enim accidit, ut homo intelligat, imo, ut
diſputet, ſyllogizet immo, ut corrigat errorem cōmunis
ſenſus. qui credit uidere, aut audire, & tamen intellectus
corrigens aſſerit illud eſſe illuſionē. Per hęc ſoluūtur mul
ta quæſita. Primū utrum ſpecies ſeruatę in ſenſorijs. uel in
memoratiua ipſæ moueantur ad cōem ſenſum. Patet ſolu
tio ꝙ nō: illę enim, aut receptæ per modū habitus, aut per
modum diſpoſitionis in memoria. ipſe non deferuntur ad
cōmunem ſenſum. Secundū quæ phantaſmata deferan-
tur: patet ſolutio: quoniam deferūtur, ſpectra ſpecierū ſer
uatarum, quę erant ſpecies ſenſibilium, ſenſuū exteriorū.
Ab his enim multiplicātur aliæ imagines, ueluti ab imagi
ne exiſtente in uno ſpeculo, multiplicatur alia illi propor
tionalis in ſpeculo cōtrapoſito. Tertium utrū ſomnium *Differētia ſomnii & phātaſmatis.*
& phātaſma ſint penitus idē. Patet ſolutio ꝙ in plus eſt
phantaſma, quoniam phantaſma accidit in pleno ſomno:
& hoc eſt ſomnium. accidit in plena uigilia, ſed in tene-
bris: & accidit in ſemiuigilanti: cauſa eſt, quoniam ſicut
phātaſma a ſpecie reſeruata multiplicat ad ſenſum cōem
per ſanguinem, ita per ſanguinē poteſt deferri ad ſenſoriū
exterius, & ibi manens certo tēpore, & in tenebris, uel in
ſemiſomno, repræſentat nobis aliquod monſtruoſum ani
mal, nec eſt hoc mirum, quoniam qua uia phantaſma per
ſanguinem defertur a ſenſibilibus ad memoriam: eadē uia
per ſanguinē uaporoſum poteſt deferri ad ſenſorium ſen-
ſus exterioris: & ſic ibi manēs, uidetur phantaſma: & ma-

gis in tenebris, quoniam lux fortius mouet ſenſum, quam debile illud phantaſma: & ſic mouente luce, phantaſma non mouebit uiſum. uerum de hoc poſtea. Sic igitur patet ꝙ omne ſomniũ eſt phantaſma: & non e contrario. Quartum, utrũ omne animal ſomniet, patet ſolutio, nam licet omne animal dormiat, nõ omne animal ſomniat. Cum.n. ſomnium cauſetur ex ſpeciebus ſenſibiliũ reſeruatis in memoria: & non omne animal habeat memoriã, ut libro de memoria patet: ſolũ ea animalia ſomniãt: quæ habẽt memoriam: unde muſcæ & uermes, & animalia quæ ſolum ſentiunt præſentibus ſenſibilibus, licet dormiãt, non ſomniant. Quintum, utrũ ſomnium poſſit nobis aliquãdo repræſentare aliquod, qđ nullo ſenſu ſentitur: ut chimerã, et mõtem aureũ. Videtur.n. ꝙ nõ, q̃m non fit niſi ex ſpẽbus ſenſibilium reſeruatis. Dicendũ ꝙ nihil ſomniamus ꝑprie niſi ſit de ſenſibilibus: & licet quis ſomniet chimerã dico ꝙ appræhẽſio illius nõ eſt ſimplex, ſed cõpoſita ex multis phãtaſmatibus multorũ ſenſibiliũ. Cum.n. phãtaſmata diuerſorũ ſenſibilium deferant ad ſenſum cõem, ille cõponens aut diuidẽs facit ſomnia cõpoſita: non tamen niſi ex phantaſmatibus rerũ ſenſibilium quæ fuerunt ſenſata in uigilia. Sextũ cum phantaſmata ſunt ſubiecta intelligibilium, ut partes colorꝫ: cur non ſemper in ſomno accidãt intellectiones, & utrũ intellectus & uoluntas per ſomniũ ligari poſſint. Dicendum ꝙ non ſemper phantaſmata ita ſunt in ſenſu interiori ordinata, ac conſtituta: ut in illis intellectus poſſit intelligibilia intelligere, quoniã non ſemper ſpiritus ita ordinate cõſtituuntur: ut phantaſmata ſeruent eo ordine, quo intellectui ad intelligendum ſeruiant. Hinc patet ꝙ per accidẽs poteſt intellectus ligari, quoniam per accidens poteſt impediri ex mala phantaſmatũ conſtitutione, ac ordinatione. Patet etiã per accidens uoluntatẽ non eſſe liberam: q̃m adeo ſunt inordinata phantaſmata, ut ipſa non poſſit libere uti corpore, ut in ebrijs, & melancholicis. Septimũ, cum ſomniũ ſit ex ſpeciebus reſeruatis in memoria, cur ſomnium eſt apparẽs ſenſatio: & imaginatio Socratis olim uiſi, quę eſt ex ſeruatione ſpeciei Socratis olim uiſi: non eſt apparens ſenſatio: ſed eius recordatio. Amplius cur imaginatio, quæ eſt Socratis in uigilia nunc abſentis, & pauloante uiſi, non eſt ſomnium. Dicẽdum, ꝙ phãtaſma qđ defertur ad ſenſum cõem in ſomno per ſanguinẽ, poteſt dupliciter repręſentare rẽ cuius eſt, aut ſub differẽtia tẽporis præſentis, & ſic eſt ſomnium. Somniũ.n. eſt phãtaſma repręſentans rem ſenſibilẽ ſenſui cõi, ut pręſentẽ: & ꝑpter hoc illi apparet aut uidere, aut audire, aut ſentire. Sin aũt repręſentat, ut abſentem, cũ hoc fieri nõ poſſit, niſi in uigilia, hęc di.ſ. imaginatio: & nõ ſomnus. At ſi repręſentat rẽ abſentẽ cũ differẽtia tpis ꝑteriti determinati, uel indeterminati cũ hęc fieri nõ poſſit, niſi in uigilia, ideo eſt recordatio: ſomnium ergo differt ab imaginatione, & a recordatiõe. Sed dices unde habet uirtꝰ memoratiua, ꝙ repræſentet res in ipſa ſeruatas ꝑ modũ pręſentẽ: & aliqñ per modũ pręteriti, & aliquãdo per modum abſentis. Patet ſolutio: quoniã memoratiua eſt ſimul memoratiua & phantaſtica, ac phantaſmatum ſeruatiua: quo quidẽ memoratiua eſt, repręſentat res per modum abſentis uel præteriti: quo uero phantaſtica, repræſentat per modũ præſentis: qđ non eſt præſens: & hoc ui ſomni: & propter motum factũ in ipſa & in ſenſorijs, ut dictum eſt circa textũ. Octauum, utrum per omne tẽpus ſpecies reſeruatæ in memoria multiplicẽt ſpectra in ſanguine tam noctu: quam interdiu, & ſi ſic, cur non ſemper motus iſti percipiũtur. Dicẽdum, ꝙ ſicut ſenſibilia multiplicant naturaliter eorũ ſimilitudines in medio, ut color ſpeciem coloris, ſonus ſpeciẽ ſoni, odor ſpeciem odoris, & cætera id genus, ſic ſpecies ſenſibiles reſeruatæ in memoria in abſentia ſenſibilium multiplicant naturaliter eorum ſimilitudines in ſanguine ſpirituoſo. Et cauſa eſt, quoniam ſpecies reſeruatæ ſunt ſpecies, & ſpectra reſpectu ſenſibilium, e quibus ſunt generatę, & ſenſibilia reſpectu ſenſus cõmunis, ergo ut ſenſibilia exteriora naturaliter multiplicare ſpecies in mediũ, & medium naturaliter illas defert ad ſenſoria: quæ mota ab illis ſentiũt, ſic ſpecies reſeruatæ ſenſibilium naturaliter multiplicant ſpectra, ac phãtaſmata in ſpirituoſo ſanguine, & ſanguis ſpirituoſus defert illa ad cõem ſenſum, qui motus ab illis ſomniat. ergo motus phãtaſmatum ſemper ſunt, & in ſomno & in uigilia: cum ſint oã naturalia & nõ in poteſtate noſtra: non ſentit autem eos cõis ſenſus in uigilia pręoccupatus motori & fortiori motu: qui eſt ab ipſis, quæ ueniunt per ſenſoria: quæ actu mouẽtur a ſenſibilibus præſentibus: ut dictũ eſt in textu. Dixit.n. Ariſto. ꝙ motus phãtaſtici multiplicati a ſpeciebus ſenſibiliũ reſeruatis ſunt debiles. Motus uero, qui ueniunt a ſenſibilibus in uigilia, pollẽtiores ſunt, ideo offuſcãt minores, præterea in uigilia ſenſus cõis eſt occupatus ſpeciebus nouis, quæ ueniunt a ſenſibilibus externis, qđ autem eſt occupatũ non ita bene recipit, uelut ſi receptiuum eſſet potum. At ſenſus cõis in ſomno nõ occupatur ſpeciebus ſenſibilium exteriorꝫ. ergo melius motus phãtaſticus recipere poteſt. Aliqui tñ in uigilia hos motus perceperunt per ſenſum cõem, potiſſimũ, cum ſenſus exteriores non nimis pręmunt. & quaſi uacãt, & nõ mittunt ſpecies nouas ad cõem ſenſum. Sæpius enim mihi in camera recluſo in mentem uenit ſpecies alicuius amici, & ſenſus cõis illã percipit: & ſtatim percepta, amicus uenit ad me. Fuit enim iſte motus illius ſpectri naturalis, & uacãtibus, alijs ſenſibus a magna ſenſatione, ſenſus communis eum percepit, percepto uero, caſu euenit, ut amicus ueniat. Nonum quare ſpecies reſeruatæ ſenſibiliũ non in omni ſomno faciunt ſomniũ: cum naturaliter motus phãtaſticus in ſanguine ſpirituoſo ſemper multiplicẽt. ergo ſemper deberent deduci ad ſenſum cõem, & deductæ facere ſomniũ. Reſpondit Ariſto. hoc eſſe primo quidem: quoniam uiæ ſunt craſſis, & turbidis uaporibus aliquando ita obduratæ, ut non poſſint deferri ad cõem ſenſum. ſecundo q̃m licet nõ ſint uiæ ita obduratæ, tamen propter multum calorem ſanguinis, in talibus uijs eſt multus motus, multaq; ſpirituum turbatio, & ita ſpecies ita franguntur, ac cõfunduntur, ut nihil repræſentare poſſint communi ſenſui, ut Ariſto. multis exẽplis probauit. Decimũ. quare ſpecierũ reſeruatarum aliquæ mouẽt, aliquæ non: cum naturaliter moueãt, & ſanguis illas naturaliter deferat, & cõis ſenſus naturalr moueatur: & cur aliæ citius, aliæ tardius moueant. Hæc.n. quæſtio difficilima eſt. Pro intellectione ergo huius ſciẽdum: ut dictum eſt, ꝙ ſomnia originẽ habent a ſpeciebus reſeruatis in memoria, eorũ ſenſibilium: quæ antea ſenſata fuerũt: ſpecies autem reſeruatæ aliquãdo fiunt potentiores in multiplicãdo motus phantaſticos, aliquãdo debiliores. & ſic aliquãdo excitantur ad multiplicãdum ſuos motus aliquãdo uero remittuntur: & quaſi impediuntur: & huius differentiæ plures poſſunt eſſe cauſæ. prima quidem ſunt paſſiones humorales: q̃m, ut poſtea dicemus, ſi in uijs ſurgat aliqua portio choleræ, ſpecies calidorum fortificabitur. & ſic, multiplicabit ſpeciẽ ignis, fulgurum, æſtus, ſimili ratione, ſi emergat flegma: multiplicabit ſpecies aquarũ, aut pluuiarũ, aut aquas repræſentabunt, in quibus homines credũt natare: uel ſubmergi: & ſic de cæteris paſſionibus humoralibus. Secũda cauſa eſt animaſtica affectio, in iracundis.n. & amantibus, & timentibus, ſpecies reſeruatæ diſponuntur ad repræſentãdum ea, quæ ad hęc attinent uenatoribus uenationes, piſcatoribus piſcationes, & cæteris eodem modo. Tertia cauſa eſſe poteſt propinquitas eorum, quę proximo feciſti, ut ſi heri diſputatiui, hac nocte ſomnium diſputandi euenit mihi, ſi heri fui in muſicis, hac nocte muſicalia ſomnio, quoniam impreſſiones fecerunt hæc recẽtem: quæ præualet antiquioribus. Quarta cauſa eſſe poteſt fortis impreſſio derelicta in memoria eius: quod præfuit in ſenſu: aut propter frequentem meditationem: aut propter pollentem attentionem, aut quia adiuta eſt affectione, ut amore uel odio: aut corporis complexione. ergo ſpecies aliqua magis mouet, quàm alia, uel quia fortius fuit impreſſa, quã

alia

a lia,uel quia excitatur a nouis excitamẽtis, quæ emergũt
in ſomno,ut dictum eſt,hac rõne aliæ mouent,aliç nõ,aliç
citius,aliæ tardius,aliæ prius,aliç poſterius. Vndecimum,
quare ſpẽs fortiores non ſemper faciunt apparitiones. Di
cendum ꝙ ſpecies multiplicantur cum ſpiritibus,mõ ſpũs
ſunt melius ordinati uno tempore ad deferẽdũ ſpecies for
tiores ꝙ̃ ſint alio tempore , immo aliquando adeo inordi-
nantur ꝙ non deferunt ſpecies repræſentatiuas alicuius.
Duodecimum,propter quid in ſomno ſit uelox motus, de
una apparitione ad alteram,qualis in nubibus de centau-
ro ad hominem. Dicendum ꝙ cauſa põt eſſe uelox tranſ-
mutatio ſpirituum,ut dictum eſt . Secunda cauſa eſt natu
ra ſenſus,quæ eſt ſemper apta nouo motu moueri, ſemper
que apperens noua,& propter hanc cãm aliquando omit
tit fortiora conſiderare,& tranſit ad debiliora. & ſic par-
tim natura ſua,partim mutatione ſpirituum deferentium,
in ſomniis ſit uelox mot⁹ de uno ſomnio in alterũ . Ex his
patet quòd ſomnia in uia,per quã deferuntur ad cor, ſunt
phantaſmata, in corde uero ſunt cognitiones phantaſti-
cæ,& ſomnia Secundo patet ꝙ ſomnium nõ eſt ſenſatio,
quoniam ſenſatio eſt ſpecies immediate cauſata a re ſenſi-
bili. At ſomnium eſt ſpẽs quæ ſit immediate,non a re ſenſi
bili,ſed immediate a ſpecie reſeruata rei ſenſibilis, ergo ſi-
cut imago reſeruata nõ eſt res ſenſibilis , ita cognitio illi⁹,
quæ eſt ſomnium,non eſt ſenſatio , ſed phantaſtica ſenſa-
tio. Eſt enim cognitio non rei , ſed ſimulachri rei , ideo eſt
apparens ſenſatio,non ſenſatio,nam qui uidet ſimulachrũ
Cæſaris,non uere uidet Cæſarem,ſed uidet uidere. Sili rõ
ne,imaginatio rei ſenſatæ abſentis facta mediate ſpecie im
mediate ab illa re genita: non eſt ſomnium , ſed imaginatio
ſimulachri rei ꝙ̃ quia imaginatur,eſt ſomnium Tertio ſe
quitur,ꝙ recordatio non ſit ſomnium , qm̃ licet recorda-
tio eſſet cognitio imaginis reſeruatæ,tamen eſt cognitio il
lius ut repñtat rem cum differentia temporis præteriti. So
mnium uero eſt appræhenſio ſpeciei reſeruatæ abſolutæ,
ut appræhenditur ſine differentia temporis pręteriti,& iõ
non recordatio vr̃,ſed ſenſatio, qm̃ eſt appræhẽſio ſpẽi re
ſeruatæ ut de pñti mouet ſenſum cõem,ac ſi eſſet unũ ſen
ſibilę,ergo cũ alicui⁹ rei ſpectrũ in memoria ſeruatũ mo-
uet cõem ſenſuꝫ in ſomno cũ differẽtia tpis pñtis , tũc eſt
proprie ſomniũ ſm Ariſto.nã:hoc pacto ſomniũ nõ erit
rei ſenſatæ cognitio,ſed ſui ſpectri appræhẽſio,quę qm̃ in
ſomno eſt,& cũ drĩa tpis pñtis , differt a recordatione &
a ſenſatione. Amplius differt ab imaginatione, quæ rei eſt
cognitio mediate ſpecie,non aũt ipſius ſpẽi. Circa ſinẽ hu
ius prĩo uidẽdũ de miraculis phãtaſmatũ. Brut⁹ itaq; (ut
in eius uita Plutarchus narrat)nocte quãdã & uigilãs,dũ
introitum aſpexiſſet,horrẽdã & mõſtruoſam imaginẽ ui-
dit ad ſe uenire,Interrogare tñ eã auſus eſt Brutus . q̃s inq̃
deorũ,aut hoĩum es?aut q̃d tibi uis?aut q̃d ad nos uenistis?
at ſubmurmurauit ille dicens,O Brute malus genius ſum.
In philippicis me uidebis. Tũ Brutus interritus , uidebo,
reſpondit Caſſius formã huic ſilem in cãpis philippicis
uidit poſtea. Cũ enim (ut inquit Valerius) acre philippẽſi
ardentiſſimo ſtio perſtaret,uidit humano habitu auguſtio
rem,purpureo paludamento amictum,minaci uultu,et cõ
citato equo,in ſe impetum facientem. q̃ aſpectu perterrit⁹
tergum hoſti dedit,uoce illa prius emiſſa, q̃d enim ampli⁹
agas,ſi occidiſſe parum eſt. In Catonis uita legiſ, quo ipe
Cato uticę erat,ꝙ quidam nocte uenerit,nũtiaueritq; Ca
toni die tertia ante commiſſum certamẽ, caſtra Scipionis
capta fuiſſe. Cæſaremq; uictorem,Scipionẽ, & Iubã cuꝫ
paucis euaſiſſe,reliquas copias funditus deletas . Præte-
rea,ut Valerius refert,bello macedonico Pub. uatinius rea
tinæ præfecturę uir noctu urbem petens,exiſtimauit duos
iuuenes excellentis formæ,albis equis reſidentes obuios ſi
bi factos nũtiant die,qui prætererat,perſam regem a pau
lo captum,quo. C. Cæſar & Gn. Pompeius die ciuile bel-
lum ſignis collatis in Theſſalia ſinierunt . Cornelius qui-
dam ſacerdos caſtitate uitæ ſanctus patauij conſpicere ſe
ꝓcul pugnã dixit acerrimã,ac dei de altoa cedere altoa ur-
gere cædẽ,fugã,tela ualẽtia,inſtaurationẽ pugnæ,īpræſſio

nem gemitus,uulnera perinde , ut ſeipſe in prælio ꝟſaret.
Hęc Gellius . Epicurei(ut Plutarchus affirmat) hæc ne- Que Epicurei de phãtaſmatibus.
gant,aſſerũtq; eſſe mere cõmenta hoĩum, atq; ſacerdotũ,
adinuenta q̃dem , ut religio ſeruet,quæ ad humanã uitam
nõ paruã utilitatẽ afferet . Cõtra quorũ opionẽ aſſurgũt
oẽs latini & græci hiſtorici,ut Valerius,Plinius, Liuius,
Gellius,& Lucanus,Herodotus,Dionyſius , Appianus,
& cæteri qui de miraculis ſcripſerunt. M. Tullius quoq;
in his libris,quos de diuinatione inſcripſit,non ſolum eiuſ
modi phantaſmata aſſeruit, ſed etiam eorũ naturales cãs
aſſignare enitiť. Peripatetici ꝟo phãtaſma eſſe aliq̃d non
negant,dicũt.n.phãtaſma eſſe in plus ꝙ̃ ſomniũ: qm̃ phã
taſma aliud eſt,quod in pleno ſomno accidit, & hoc dr̃ a
peripateticis ſomniũ. Aliud qđ accidit in plena uigilia, ſed
in tenebris,non.n.accidit in luce, qm̃ lux fortius mouet ꝙ̃
phãtaſma. Aliud uero euenit in ſemiuigilãti, cã aũt,qm̃ ſi
cut phantaſma a ſpecie aliqua reſeruata ad ſenſum cõem
uſq; ꝑ ſanguinẽ deferť,ita q̃ꝫ ꝑ ſanguinẽ, deferri põt ī ſen
ſoriũ exterius,& ibi certo tpe manẽs repñtare põt aliqđ
monſtruoſum aĩal, & quidẽ nõ ab rõne,qm̃ qua uia phã-
taſma ꝑ ſanguinẽ deferť a ſenſibilibus ad memoriã , eadẽ
uia ꝑ uaporoſum ſanguinẽ deferri põt in externũ ſenſoriũ,
ꝑ qđ uenit,eſt igiť phãtaſma aliq̃d ſm peripateticos. Sed
ſi quæ peripatetici dicũt,ꝟa ſunt de phãtaſmatibus, opor
tet dicere phãtaſma eſſe nihil pręter apparitionẽ. At hiſto-
rię narrãt in multis phãtaſmatibus eſſe aliq̃d præter appa
ritionẽ. Plutarchus.n.& Cicero narrãt ꝙ dũ Romani cũ
tuſculanis bellũ agerẽt,Aulo poſthumio duce,& apud lo
cum regillũ pugna cõmiſſa ad multũ diu tracta foret , &
in neutrã partẽ uictoria inclinaret,uiſi ſunt Caſtor & Pol
lux pro Romanis fortiter pugnare,q̃ hoſtiũ copias penit⁹
profuderũt. Idẽ Dionyſius libro ſexto , ubi patet in hmõi
phãtaſmate fuiſſe aliq̃d pręter ſenſum, atq; apparitionem.
Pręterea aliq̃ñ phãtaſma fuit,qđ nõ uni hoi tm̃ appuit,ſꝫ
plurib⁹ ſil̃,qđ ut mihi vr̃,appitio tm̃ eẽ nõ põt,nõ.n.eodẽ
ꝯtigit tot decipi, tale fuit phãtaſma ſimonidis (ut Cicero
libro.2.de oratore) & Quintilianus.11.inſtõnũ oratoriarũ
narrarũt. Cenãti.n.apud ſcopã ī cranone Theſſaliæ oppi
do nũtiatũ eſt duos iuuenes ad ianuã ueniſſe, magnopeq;
rogaſſe,ut ad eos ꝯtinuo ꝓdiret, ad q̃s egreſſus neminẽ ibi
reperit. Cęterũ momẽto tpis triclinũ, i q̃s ſcopas dña do
m⁹ epulabať,colapſum & ipm̃ & oẽs cõuiuas oppræſſit,
hos iuuenes a ꝯpluribꝰ fuiſſe uiſos Solin⁹ reſtať,lꝫ de Pyn-
daro tẽ narret. Cõſtat igiť phãtaſma eiuſmodi apparuiſſe
plurib⁹,atq; aliq̃d ꝓter appitionẽ. Quidã ex his,q̃ Alber-
t⁹ inſeq̃. Dixerũt ī phãtaſmate duo eẽ & appitionẽ, & effe
ctũ quẽdã ꝓter apparitionẽ, appitio q̃dẽ eſt aliq̃d ꝑ ſe in
phãtaſmate,et hęc nihil ꝓter ſenſuꝫ ẽ,ut Alexãder inq̃t. Ef
fect⁹ ꝟo,q̃ ꝓter apparitionẽ ẽ, phãtaſmati ꝑ accñs ꝯiũgiť.
Hui⁹ rei exẽplũ ẽ de his,q̃ ſomniãt inimicos, nã nõnũq̃ ex
motu ſomnij aliq̃ ſurgũt,et cõtra inimicos īpetuoſe mouẽ
tur,et nõnũq̃ eos uulnerãt,q̃ poſtea cum expgiſcunť,nihil
meminerũt,ut igiť in his ſomniũ ẽ appitio tm̃ ꝑ ſe, effect⁹
ꝟo ut uulneratio ꝑ accñs ꝯiũgiť appitioni,ita ī phãtaſmati
b⁹ appitio ꝑ ſe,effect⁹ ꝟo,q̃ ꝓter appitionẽ ẽ,ꝑ accñs appi
tioni ꝯiũgiť. ut ſi ꝑ phãtaſma aliq̃d uẽturũ fore oñderet,et
illud eueniret,effect⁹ q̃dẽ ꝑ accñs, appitio ꝟo ꝑ ſe eſt. Ami
c⁹ nr̃ ſibi ī ſomnis uẽiſſe ſe factũ equũ narrauit, portaſſeq;
ligna parẽtib⁹,mãe ligna portata iuẽit,ſicq; illud nõ phã
taſma,ſed ſe ꝟe equũ factũ eẽ narrabat. Verũ cũ q̃ſiuiſſet
tẽ,amicũ quẽdã illa portaſſe adiuẽit,ſicq; iudicauit illud
phãtaſma,nõ aũt rẽ. Quare in phãtaſmate appitio fuit ꝑ
ſe,euẽt⁹ ꝟo caſu,ac ꝑ accñs,ſiq̃dẽ qđ ī phãtaſmate accidit
ab alio q̃ a ſomniãte accidere põt . Sed hæc defenſio non
ſufficit. Prĩo q̃dẽ,qm̃ qđ appet plurib⁹, nec ſtupidis , nec
ꝓter naturã affectis,nõ vr̃ appitio tm̃. Iſtis.n.q̃ multis vẽ,
nec ſtupidis,nec ꝓter naturã affectis,nõ eſt apparitio tm̃,
ſed ꝓter apparitionẽ eſt aliquid forte . Nõnulla aũt phan-
taſmata plurib⁹ uiſa ſunt,nec ſtupidis, nec ꝓter naturã affe
ctis,ut illud Bruti,qđ & Bruto & Caſſio uiſum erat , il-
lud Auli poſthumij. Caſtor enĩ & Pollux omnib⁹,q̃ præ-
lium egerũt,uiſi ſunt. Illud quoq; ſimonidis multis uiſum

fuit, non ergo hæc mere appatitiones eſſe uidētur. Secundo licet apparitionibus aliquibus effectua caſu contungitur, in omnibus illud falſum eſt. Nam cum p̄ſtantij pater domui ſuæ per noctem anteq̄ requieſceret, uidiſſet ad ſe uenieneem quēdam Philnſophum ſibi notisſimū, qui ipſi nonnulla platonica expoſuiſſet. quæ antea rogatus exponere noluiſſet, hoc non erat appartio tm̄. Tum quia & Philoſophn et p̄ſtantij patri uiſum erat. Tum q̄ in te erat aliquid p̄ter apparitionem ut ignoti expoſitio. Idem in cęteris multis. Platonici igitur qui dæmones cōcedunt, hęc phantaſmata illuſiones dæmnnicas eſſe tradunt, ut ſancti uiri longis & acutis rationibus dilucidarunt. Peripatetici hæc non negaſſene, cum ſint famigerſa . quæ omni ex parte negamda non ſunt, ſed dicerent eſſe ſupra captum noſtrum. Vnde Ariſto. libro de diuinatione, cum loquitur de his, qui futura prædicunt. Inquit. { Quod enim de ijs, qui ſecus herculeas columnas, & qui in Boryſthene præuidere aliquos, ſupra noſtram uidetur eſſe prudentiam inuenire originem horum } Per quæ dat intelligere, ea , quorū cauſas ignoramus eſſe miracula , nnn quidem neganda, ſed aſſerenda eſſe ſupra noſtrum captum. Quare phantaſmata huiuſmodi Ariſtoteles non negaret , ſed ſupra noſtrum captom eſſe aſſereret, diceret q̄ non ſcientifica eſſe, cum nec ex ſenſibua, nec ex his, quæ ſenſibus patent, aut patere poſſint, dedncantur. Credibilia tamen, cum approbata ſint a uiris fidedignis Hactenus de phantaſmatibus. De problematibus uero ſomniorū, quæritur cur non omnium eadem ſomnia , cum eadem omnium ſenſibilia ſint. An q̄ licet ſenſibilia eadem ſint, non tamen phātaſmata, ac imaginationes eædem ſunt, ſi quidem circa eadem ſenſibilia diuerſæ ſenſationes, ac imaginationes ſunt. Accidit q̄ affectiones, e qoibus ſomnia concitātur, non omnibus eædem ſint. Amplius non omnibus habitus atque diſpoſitiones eædem, e quibus ſomniorum differentiæ exoriuntur. Inſuper non omnibus humnres ijdem ſunt. Interdum uero accidunt diuerſorum hominum eadem ſomnia, ut q̄ eorum affectus, uel habitus, aut diſpoſitiones, aut humores ijdem ſint. Adhæc quæritur, cur non ſemper ſomniorum meminerunt animalia. An q̄ meatus per quos imagines feruntur ad cōmunem ſenſum, qui in corde eſt, aliq̄ñ nimis uaporibus præmanſ, ac obturenſ. ut nō ſic facile recordari ea, q̄ p̄ ipſos deferebātur in ſomno. Præterea. Quæritur cur ſtudinſorum ſomnia ſint ſtudioſa? An, quoniam habitus concitant ſomnia, ut dictum eſt, qui ſi fuerint ſtudioſi, ſtudioſa ſomnia concitabunt. Si autem praui, praua & infelicia ſomnia mouebunt. Rurſus cur ſomnia ſic nbſcurę, opacæque imaginationes. An quia ſpiritus, qui ſomnijs feruiunt uaporulenti ſunt, qui uero imaginationibus, ſunt dilucidiores , & clariores. Ad hæc cur potius uero. & autumno frequentius ſomnient animalia. An q̄ his temporibus melācholia mouetur, quæ eſt ſomniorum cōcitatrix. An q̄ tunc cibi. nec magni, nec patui ſint. Hieme autem cibi magni , quibus multa euaporatio fit, e qua ſomnia impediuntur. Eſtate autem cibi pauci & patui, e quibus euaporatio parua eſt, quæ interciſos ſomno efficit. Deinde dicamus notas ſomniabundi , ſunt autem capilloſitas multa, pilorum in collo pectoreq; alijſq; locis plurima denſitudo caro aſpera. duraq̄, corporia maties, & robur, calor fuſcus, ſtomachi aut ardor, atque appetitio , & muſculoſitas pollens. Hæc enim atræ bilia exceſſum indicāt, quæ ſomniorum, aut fomes, aut pabulum eſt. Hactenus de ſomnijs .

Finis Secundi Libri de ſomnijs.

ARISTOTELIS DE SOMNIORVM DIVInatione, cum Auguſtini Niphi Medices Philoſophi Sueſſani commentariis.

DIVINATIONEM *aliquam eſſe quæ in ſomno fiat, & prouenire dicatur ab inſomnijs, neque contemnere facile eſt, neq; credere.*

D*E diuinatione uero quæ in ſomnis fit, & dicitur accidere a ſomnijs, neq; contēnere facile, neq; ſuaderi.*

HActenus de ſomnija . nunc de diuinatione, quoniam autem ſomnium proprie uocaſ. quod figoris tegitur, & ambagibns uelatur, non niſi inter prætatione intelligendis, ideo diuinatio proprie hic interprætatio ſomnij intelligitur. Ariſtoteles igitur de ſomniorum interprætatione diſputaturus. hanc conclulionē proponit, diuinatio ſomniorum quæ fit in ſomnis, & quę dicitur accidere a ſomnijs, neq; facile cōntēni poteſt, neq̄ facile credi. Hæc eſt concluſio.

Nam q. omnes aut plurimi arbitrantur inſomnia ſignificare aliquid, argumēto eſt, id præ experientia aſſeri ſolere.

Nam q. oēs quidē uel plures exiſtimant habere aliq̄ ſignificationē ſomnia, præſtat fidem tāquā ab experientia dictū.

Propoſita concluſione, probat nunc primam partem uidelicet q̄ non debeat contemni. Primo quidem . quoniā ab omnibus uel pluribus ita eſſe exiſtimatum eſt, igiſ p̄babile quid eſſe uidetur diuinatio, unde dicit. Nam q̄ omnes quidem uel plures exiſtimāt habere aliquam ſignificationem ſomnia, præſtat fidem, ac ſi ſit dictum ab experiētia, ac a rerum euentia.

Item de nonnullis rebus ad diuinationem quandam haberi in ſomnijs : indignum creditu non eſt, cum ratione aliqua nitatur. Vnde fit, ut de cæteris quoque ſomniis haud ſecus cenſere quis poſſit.

Et q. de quibuſdam ſit diuinatio in ſomniis: non eſt incredibile, habet enim aliquam rationem . Ideo : & de aliis ſomniis ſimiliter utiq; quis arbitrabitur.

Secundo argumentatur , quoniam de quibuſdam ſomnijs ſit uera diuinatio , ergo de omnibus , unde dicit. Et q̄ de quibuſdam ſit diuinatio in ſomnijs, non eſt incredibile. Habet enim aliquam rationem , ideo , & de alijs ſomnijs omnibus utique quis arbitrabitur, unde (ut Themiſtius inquit) accidit quòd fere nemo eſt, cui euenire ſigna aliqua dormienti non ſoleant, & fere nullum ſomnium accidit, ex quo aliqua diuinatio, aut coniectatio, aut interpretatio duci non poſſit.

Contra cum nulla rationabilis cauſa uideatur per quam iſthæc diuinatio proueniat , efficitur , ut fides abrogetur. Nam ſi dicatur , deum eſſe qui ſomnia mittat , præter alia multa , & hoc quoque ſubabſurdum eſt, non optimis ſapientiſſimiſq;. ſed quibuſuis ſine diſcrimine mitti . Sublata autem cauſa quæ ad deum referatur : nulla præterea alia uidetur conſentanea eſſe, quandoquidem originem eius inuenire quod dicitur, quoſdam eſſe in Boryſthene & iuxta columnas Herculis qui futura preſentiant, captum ingenij noſtri excedere uideatur.

Nullam uero rationabilem cauſam uidere ſecundum quam utiq; fiat: hoc diſcredere facit. Nam deum quidem eſſe mittentem

tem: cum alia irrationabilitate, & non optimis & prudentiſſimis, ſed quibuslibet mittere, inconueniens. Ablata uero quæ a deo cauſa: nulla aliarum conueniens eſſe uidetur cauſa: quod enim de iis qui ſecus Herculeas columnas: uel qui in Boryſthene præuidere aliquos: ſupra noſtram uideatur eſſe prudentiam inuenire originem horum.

Ad oppoſitum argumẽtatur, nam ſi ſomniorũ diuinatio eſſet, ſomnia mitterentur a deo, q̃m nulla alia cauſa uidetur, ut ſomnia mittantur, niſi deus, ſi eorum eſſet diuinatio. Sed deus ſomnia non mittit, quoniam accidunt profanis, & fatuis, modo abſurdum eſt deum illa profanis et fatuis mittere, non autem ſapiẽtibus, unde dicit. Nullã uero rationabilem cãm uidere ſm quam diuinatio fiat, hoc diſcredere facit. Nam deum quidem eſſe mittentem ſomnia, cum hac irrõnabilitate q̃ nõ & optimis prudẽtibuſq; mittat, ſed quibuſlibet indifferenter, inconueniens eſt. Sed dices, q̃ alia cauſa eſſe poteſt q̃ deus ipſe, & q̃ ſunt quidam in boryſthene & gadibus, qui futura prędicũt, obĳcit cõtra.d. Ablata uero cauſa, quæ a deo, nulla aliarum cõueniens eſſe uĩ cauſa, q̃m ſomnia accidunt de rebus remotiſſimis & loco & tempore, quæ ſunt ultra captum noſtrũ, & ita niſi eſſent a deo, a nulla alia cauſa eſſe poſſent, cum ꝓo dr̃, q̃ ſunt quidam qui futura prædicunt. Rñdet, & dicit. Quod enim de ĳs qui iuxta columnas Herculeas, aut de ĳs dr̃ qui in boryſthene prouidere aliquos, ſupra nr̃am prouidentiam eſt inuenire originem eorum. Dicitur enim q̃ in boryſthene, et in gadibus homines quidam ſunt, qui uaticinantur futura, de quibus, ut Ariſt. inquit, inuenire originem captum noſtri ingenĳ uidetur excedere. Quo quidem ad uerba attinet boryſthene fluuius eſt ſcytharũ magnus quartus ab iſtro herculeæ columnæ & gades inſula eſt in extremo noſtri orbis ad occidentem in fine beticæ regionis collocata. Narrãt igitur q̃ ibi homines ſunt, qui futura præſagiunt, ut Põponius mella tangit libro primo & libro tertio, modo Ariſto. dicit q̃ horum, originem inuenire ultra captum noſtrũ eſt, q̃m non poſſunt eſſe niſi a deo, & ſic uult habere q̃ ſi ſomniorũ ſit diuinatio, ſomnia non ſint niſi ab ipſo deo.

Neceſſe igitur eſt ſomnia eſſe, aut cauſas eorum quæ fiunt, aut ſigna, aut fortuita, aut omnia, aut duo ex his, aut unũ ſolũ.

Neceſſe igitur ſomnia uel cauſas eſſe, uel ſigna eorum quæ fiunt, aut accidentia: uel omnia, uel aliqua eorum, uel unũ ſolũ.

Cum mouit quæſtionem utrum diuinatio ſit aliqua, & pro utraq; parte fecit argumẽta, ꝓ determinatione quęſti primo pręmittit diuiſionem, & dicit. Quod neceſſe eſt aut ſomnia eſſe, aut cauſas eorum quæ fiunt aut ſigna eorũ quæ fiunt, aut accñtia, hoc eſt fortuitæ cauſæ eorum quæ fiunt, aut neceſſe eſt ſomnia eſſe eorum quę fiunt oĩa hæc, aut duo ex his. vʒ. cauſæ & ſigna eorũ quæ fiũt, aut unum ſolum. ſ. cauſæ fortuitæ. Themi. ſic intelligit, q̃ neceſſe ſit aut ſomnia eſſe cauſas earum rerum, quæ præuidentur, aut ſigna, aut omnino haberi fortuita, mẽbra hæc uel oĩa ꝯgruũt ſomnĳs, uel duo ex his, uel unum.

Cauſam uoco uerbi gratia deliquĳ ſolaris, lunam: febris, defatigationem. Signum deliquĳ: cum luna ſubire incipit: febris: ſcabritiem linguæ. Rem fortuitam, inambulante aliquo ſolem delinquere: nam neq; cauſa: neq; ſignum deliquĳ inambulatione: aut deliquium inambulationis, Quapropter res fortuitæ: neq; ſemper, neq; maiori ex parte fiunt.

Dico autem cauſam quidem ut lunam, defectus ſolis: & laborem, febris. Signum uero defectus: ſtellam ſubintrare: aſperitatem uero linguæ: febriendi. Accidens uero: aliquo ambulante deficere ſolem, neq; enim ſignum deficiendi hoc eſt, neq; cauſa: neq; defectus, ambulandi. Ideo accidentium nullum: neq; ſemper fit, neq; ut plurimum.

Exponit terminos, & dicit. Dico autem cãm quidẽ ut lunam. vʒ. quę interponitur inter nos & ſolem, eſſe cauſam defectus ſolis, & laborem ac defatigationem, quæ cauſa eſt febris. Signum uero defect⁹ ſolis, ac ſolaris deliquĳ, eſt ſtellam ſubintrare, hoc eſt, ſignum eſt cum luna ſubintrare incipit, & ad interuentum tendit. Non enim tunc eſt eclipſis ſolis, ſed eſt ſignum quod fiet. Simili modo effectus eſt ſignum ſuæ cauſæ, ut rubeum urinæ eſt ſignum febris ſanguineæ, & aſperitas lingue eſt ſignum febricitandi, & ſic ſignum poteſt accipi tam pro cauſa remota, quã pro effectu, per quem innuitur cauſa eius, uel per quem iudicando cauſam ſignificatur effectus illius cauſa, ꝓ cauſa remota quidem, ut lunam intrare caput uel caudam, pro effectu ut aſperitas linguæ ſignis febris, pro effectu quo iudicando cauſam, innuit illius effectum, ut rubeo urinæ, eſt ſignum febris, inquantum eſt ſignum cholere præternaturalis. Accidens uero ac cauſa fortuita eſt, aliquo ambulante deficere ſolem. Ambulatio enim hæc nec eſt ſignũ deficiendi, neq; cauſa, neq; contra defectus, ac ſolis deliquiũ eſt ſignum aut cauſa deambulandi, probat aũt hæc fortuita, q̃ nec cauſæ ſint, nec ſigna, quoniam nullum accidentium, neq; ſemper fit, neq; ut plurimũ, ergo nec poſſunt eſſe cauſę per ſe, nec ſigna per ſe.

Sunt ne igitur ſomniorum: alia cauſæ, alia ſigna, uidelicet eorum quæ in corpore accidunt? Nam & qui e medicorum ſchola paulo peritiores habentur: inſomnia diligenter attendenda dicunt. Nec ab re ita exiſtimant: artifices alioqui, ſed qui tamen meditari aliquid philoſophariq; ſolent.

Sunt ergo ſomniorum: hæc quidem cauſæ, hæc autem ſigna, uelut eorum quę circa corpus accidunt? Dicunt enim & medicorum gratioſi, oportet ualde intendere ſomnĳs. Conueniens autem: ſic exiſtimare & artificibus quidem, conſiderantibus autem aliquid & philoſophantibus.

Hæc diuiſione præmiſſa, ponit hanc cõcluſionẽ primo, ſomnia ſunt duplicia, alia ſunt cauſæ eorum, quæ noſtris corporibus accidunt, alia ſunt effect⁹ eorum quę noſtris corporibus accidunt, & ſomnia, quæ ſunt ſigna, aut ſunt ſigna humorum, aut paſſionum cordis, aut habituum animæ, ut poſtea dicetur, unde dicit. Sunt ergo ſomniorum, hæc quidem cauſæ, hæc autem ſigna, nõ quidem proprie cauſæ aut ſigna, ſed uelut cauſæ, aut ſigna eorum, quę circa corpus noſtrum accidunt, & primo exponit, q̃ ſomnia ſint ſigna euentuũ, & breuiter (ut Themi. inqt) ea ſomnia ſigna ſunt, per quę affectiones aliquę animę, aut habitus aię, aut corporis notantur, qđ auctore medicorum probat, & dicit. Dicũt enim & medicorum gratioſi & peritiores q̃ opʒ ualde intendere ſomnĳs, quę nobis accidũt. Addit tñ Ariſto. q̃ conueniens eſt non ſolum artificib⁹ ſic exiſtimare ſomnia, ſed cõſiderãtibus, & phĩantibus. Medicis. n. ſigna ſunt morborum, phĩs ꝙo ſigna ſunt affectionũ aię, ergo omnibus conuenit hęc diligẽter attẽdere.

Nam motiones que interdiu contingunt: niſi magnæ admodum forteſq; ſint, maioribus illis que ſecundum uigiliã ſunt, offunduntur. At in ſomno: contra fit: tunc enim quæ paruæ ſunt: eſſe magnæ creduntur. Id quod facile conſtat, ex iis que in ſomno contingere ſolent: ſæpe enim accidit: ut dormientes modico ſtrepitu exaudito, fulminare & tonare putemus: & tenui pituita diſtillante: melle aut dulci alio ſapore frui: & exiguo calore in quibuſdã corpis partibus exorto: ſup prunas ambulare, & uehementer calefieri. Excitati uero: iſthæc, hoc habere modo deprehẽdimus. Quare cum exordia omnium parua ſint: certum eſt & principia morborum & cæterarum affectionum quæ in corpore perficiendæ ſunt, imbecilla eſſe oportere. Patet igitur: neceſſario hæc in ſomnis euidentiora eſſe quã in uigilia.

Nam qui in die motus: niſi magni ualde fuerint & fortes, latent ſecus maiores qui in uigilando ſunt motus. In dormiendo aũt, contrariam, etenim parui: magni uidentur eſſe. Manifeſtũ autem, ex ijs quæ inſomnijs accidunt frequenter, arbitrantur enim fulgura cadere ac tonitrua fieri, paruis ſonis in auribus factis, & melle & dulcibus ſaporibus perfrui, tenui flegmate defluente, & ambulare per ignem, & calefieri uehemẽter, paruo calore circa quaſdam partes facto. Expergefactis autẽ, hæc manifeſta hoc modo ſe habere. Quare quoniam parua omnium principia, manifeſtum q̃, & ægritudinum & aliarum paßionũ quæ in corporibus debeat fieri. Manifeſtum ergo, q̃, neceſſariũ hæc in ſomnis eſſe patientia magis q̃ in uigilando.

Dictum eſt, ꝙ cauſæ excitantes ſomnium eſt diffuſio cholere uel flegmatis in ſanguine, hæc enim diffuſio excitat ſpẽrum ſeruatam rerum calidarũ, uel frigidarũ ad generandum motus phantaſticos q̃ vñt calidi & ignei ſenſui cõi. Quæret ergo q̃s cur magis excitat in nocte, & in ſomno, q̃ in die & in uigilia. Reſpõdet ergo & aſſignat cãz, & inquit. Nam qui in die motus ſunt, ab hmõi humorib⁹, licet excitẽt ſpecies ad generãdũ quę illis cõueniũt, tamẽ phãtaſmata genita ab illis ſpẽb⁹ in die & in uigilia nõ percipiũtur, niſi magni ualde fuerint, & fortes, cũ enim parui ſunt, iuxta maiores, q̃ in uigilãdo ſunt mot⁹, latẽt. In dormiẽdo aũt cõtrariũ, eteni ꝑui magni uidenẽ eẽ & hoc exponit, & dicit. Manifeſtũ aũt ex ijs, q̃ in ſomnijs accidũt frequẽter, oã, ut inqt ꝑua cholera aucta, & diffuſa ꝑ uias & locũ memoratiuæ excitata ipẽ calidorũ ad cauſandũ phãtaſmata rerũ ignearũ ſomniãtes arbitranẽ fulgura cadere, & ꝑuis ſonis factis in aurib⁹, arbitranẽ tonitrua fieri, & tenui flegmate dulci defluẽte arbitranẽ melle, & dulcib⁹ ſaporibus ꝑfrui, & ꝑuo calore circa q̃ſdã ꝑtes facto, arbitrãtur ambulare ꝑ ignẽ, & calefieri uehemẽter. Expgefacti aũt, depræhẽdunẽ hæc ſe hr̃e hoc pacto, ꝙ ſint leuia, & nõ magna, q̃m in die nõ ꝑcipiunẽ. Tũc cõcludit ꝙ ſigna ſomnia ſint, & dicit. Quare q̃m ꝑua ſẽ oĩum rerũ pricipia, ideo manifeſtum eſt ꝙ ægritudinum, & aliarũ paſſionũ, quæ in corporibus debẽt fieri, ꝙ principia debẽt eſſe parua, & ſic ſigna ſunt ſomnia horũ paruorũ principiorum, e quibus ægritudines erũt. Ideo infert, ꝙ talia ſomnia, & tales motus magis parẽt in ſomno q̃ in uigilia. Ex his patet quõ ſomnia poſſint eẽ ſigna, q̃m ſomnium naturale ſi ne humorale eſt ſignũ futuræ febris, ut ſomniare ignea, ſignificat, ꝙ ſpẽs reſeruata rerũ calidarũ ſit excitata a calore, ac cholera, & ſic ſignificat plenitudinẽ humorum calidorũ, & ꝑ ꝯñs febrẽ, ita quoq; dici põt de flegmate, ac de alijs humoribus. Excitatẽ enim ſpecies reſeruata ad generãdũ phãtaſmata ꝓ rõne excitãtis et diſponẽtis ſanguinem ſpirituoſum. Ex his patet ꝙ ſomnia quæ eorũ, q̃ nobis accidũt, ſigna ſunt, alia ſunt ſigna alterationẽ corporis, ut ſigna humorũ, alia ſigna paſſionũ quę ꝓficiſcunẽ ab amoribus uel timoribus. Alia ſigna habitũ ut quæ procedunt ab artib⁹, aut ab aſſuetudinibus, aut ab uſibus.

Somnia ſunt ſigna morborũ.

Sed & quædam ex uiſis illis quæ per ſomnum apparẽs, cauſas eſſe ſuorum cuiuſq; actuum, a ratione minime abhorret, ut enim qui acturi aliquid ſunt, aut qui nunc id agunt, aut qui iam egerunt, plerũq; hoc idem per ſomnia contuentur & adminiſtrant, quia diurna initia ad talem motum quaſi uiam quãdam præparauere, ita ecõuerſo neceſſarium eſt ut plerũq; motiones quæ ſe per ſomnum offerũt, principia ſint eorum quæ interdiũ gerimus, quia ecõtrario & hæc antea inter nocturna uiſa mẽs noſtra concepit. Ad hunc igitur modum, e ſomnijs nonnulla. tũ ſigna, tum cauſas eſſe contingit.

At uero quædam quidẽ q̃ in ſomnis phantaſmata, cauſas eſſe propriorum cuiuſq; actuum, non eſt irrationabile, quẽadmodum enim debentes agere, & in actibus exiſtentes: aut operati, recta ſomnia ſæpe his cointuemur & agimus, cauſa autem q̃, præparatus exiſtit motus a diurnis inchoationibus, ſic rurſus neceſſarium eſt eos qui in ſomno ſunt motus, frequenter principium eſſe diurnorum actuum, eo q̃ præparata ſit rurſus & horum intelligentia in phantaſmatibus nocturnis. Sic ergo contingit, ſomniorum quædam ſigna & cauſas eſſe.

Probauit primam concluſionem. v3. ꝙ quędam ſomnia ſint ſigna eorum quæ nobis accidunt, nunc probat ſecundam, & primo reſumit illam, & dicit. At ũo quædã quidem quæ in ſomnia phantaſmata, cauſas eſſe propriorum actuum cuiuſq; hominis, non eſt irrationabile. Cuius cãm aſſignat, & dicit. Quemadmodum enim debentes aliquid agere, hoc eſt qui acturi aliquid ſunt, aut in actibus exiſtẽtes, huc eſt qui nunc agũt id, aut operati, hoc eſt, aut qui iam egerunt, recta ſomnia ſæpe his cõuenientia intuemur, & agimus, quæ aut egimus, aut agere intendimus, aut agere iam cæpimus. Cãm affert, & textus ſuſpẽſiuus eſt. uſq; ibi { Sic rurſus } & dicit. Cauſa autẽ, ꝙ motus phãtaſticus præparatus exiſtit a diurnis inchoationibus, diurna. n. initia ad talem phantaſticum motum quaſi uiam quãdam præpararunt. Sic cõtra rurſus neceſſarium eſt eos motus, qui in ſomno ſunt, frequenter principium eſſe diurnorum actuum, quoniam in phantaſmatibus nocturnis præparata eſt intelligentia. Quidã cæpit diſputare an ſibi ꝓpli ſplenetico conferret, minutio ſanguinis ex uenis manus eius parte, in qua ſplen eſſet, & cum cæpiſſet hoc diſſerere, ſomniauit ſe flobothomatum a uena manus a ſplene euaſiſſe, adueniẽte die, & expergefact⁹ uenas manus, ut ſomniauerat aperuit, & conualuit. Patet ergo ſomniũ fuiſſe cãm futuræ ſanitatis. Tũc Ariſto. cõcludit. Sic ergo cõtingit ſomniorum quędã eſſe ſigna, quędam ũo cauſas.

Somniũ diciale.

At complura perſimilia habentur ijs quæ temere ac uice fortuita proueniunt, præſertim extrema illa ſupraq; omnẽ fidem hominis poſita, & ea quorum origo in nobis non eſt, ſed de nauali pugna ſunt & ijs quæ procul a nobis geruntur.

Plurima uero accidentibus aßimilantur, maxime aũt & trãſcẽdentia omnia, & quorum non eſt origo in nobis, ſed de nauali bello & de ijs quæ procul accidunt, ſunt.

Tertiam ponit cõcluſionẽ, & dicit. Plurima ũo ſomnia aſſimilantur accidentibus & cauſis fortuitis, maxime aũt reſpectu eorum quæ omnia & tranſcendentia ſunt, & pro idest, quorum non eſt origo in nobis, ſicut de nauali bello, & de iis quæ procul accidunt, ſunt. Eſt ergo concluſio ſomnia ſunt caſuales cauſę externorum, quæ nobis extrinſecus occurrunt & procul a præſenti tempore. unde Themiſtius fortuita eſſe ſomnia, q̃ſtẽs ardua illa, extremaq; uehementer, & ſupra omnẽ fidẽ hoĩs poſita ſomniamus, deinde ea quorũ origo ĩtra ĩ nobis nõ eſt, ut naualis pugna et quę ĩ terra ꝓĩde cõmiſſa ſit. Poſtremo ea oĩa, quę a nobis procul geruntur, horum. n. ſomnia fortuitas cauſas eſſe, nemo eſt qui dubitet.

Nam de his eo modo ſtatuendum eſt, quo ſtatuitur, cũ id forte fortuna euenit, quo de quis mentionem faciebat. Quid enim prohibet, quo minus idem in ſomno contingat? immo uero, multa eiuſmodi contingere par eſt. Quemadmodum igitur mẽtio de quoppiam, neq; ſignum, neq; cauſa fuiſſe poteſt cur idem ad nos acceſſerit, ita neq; ſomnium, ſignum aut cauſa dicẽdum, quamobrem ſic prorſus euenerit ut ſomniãti apparuerat, ſed fortuitum quid temerariumq;.

De his enim eodem modo ſe habere ueriſimile eſt, ut quando memoranti de aliquo, cõtigerit hoc factum eſſe. Quid enim prohibet & in ſomnis ita? magis autem ueriſimile, multa huiuſmodi accidere. Quemadmodum igitur meminiſſe de aliquo, neque ſignũ, neq; cã accedendi ipſum, ſic nec ibi eueniendi, ſomnium uidenti ſignum aut cauſa, ſed ſymptoma.

Propoſitam

Propoſitam cõcluſionem probat, & dicit. De his enim eo modo ſe habere uerisſimile eſt, ut quando memoranti de aliquo faciendo memoranti dico, aut per imaginationem, aut uerbis, contingit hoc factum eſſe. Sæpe enim mẽti occurrit amici recordatio, & amicus adeſt, ſæpe etiã cũ loquimur de uirtute aut uitio alicuius, ut ille adeſt, unde prouerbio dicitur, lupus eſt in fabula, quid enim prohibet & in ſomnis ita accidere, magis autem uerisſimile eſt multa huiuſmodi accidere, cum enim multa imaginemur in ſomno, nihil prohibet nobis ita ſomniantibus, accidere ut ſomniauimus, unde uim rationis reſumens (inquit) Quẽad modũ igitur meminiſſe de aliquo, ut de facto, aut de amico, neq; ſignum, neq; cauſa accedẽdi ipſum eſt, ſic nec ibi ſomnium cauſa erit aut ſignum eius, quod euenit, ſed ſymptoma, ac fortuita cauſa.

Vnde etiam fit, ut plurima ſomniorum minime euadant, nã quæ fortuita ſunt, neq; ſemper, neq; maiori ex parte accidũt.

Ideo, & multa ſomniorum non eueniunt, ſymptomata enim, neq; ſemper. neq; frequenter fiunt.

Ex his concludit, propter quid plerũq; ſomnia nõ eueniunt, & dicit. Ideo & multa ſomniorũ non eueniunt, quoniam ſunt accidentia ac ſymptomata, quę neq; ſemp. neque frequenter fiunt.

Ad ſummum, cum e cæteris quoq; animantibus aliqua ſomnient, haudquaquam inſomnia à deo miſſa ueniunt, aut ad eum finem nobis adiuncta fuere, dæmonia tamen haberi debẽt, nam & natura, dæmonia eſt, non diuina.

Omnino autem quoniam & aliorum animalium ſomniant quędam, a deo utiq; miſſa non erũt ſomnia, neq; facta ſunt huius gratia, dæmonia tamen, natura enim, dæmonia, non diuina.

Secundum Themiſtium Ariſtoteles redit ad aſsignandam cauſam quare ſomnia aliquando eueniũt, & q̃ multi per ſomnia diuinant. Et ponit hanc concluſionem ſomnia, quæ aliquando contingunt, non ueniunt a deo, ſed ab humore melancholico excitante ſpecies reſeruatas ad multiplicem phantaſmatum generationem. Primo ergo probat primam partem, & dicit. Omnino autem quoniã & aliorum animalium ſomniant quędam a deo utiq; miſſa non erunt ſomnia, nec fuerunt nobis data ad eum finẽ, ut euenirent hæc eſt prima pars, & eius probatio. Nõ enĩ eſt conſonum deum dare brutis ſomnia, ut ipſis eueniãt, ergo nec hominibus, quibus enim cauſis ſomnia danť brutis, his dantur nobis, ergo ſi brutis non dãtur ut eueniãt, nec hominibus dari debent, ut eueniant. Hæc eſt optima

Bona ratio contra ſomnia.

ratio contra ſomnia, poteſt tamen aliter ratio intelligi, q̃ ſomnia non ſunt data brutis a deo, nec huius. ſ. dei gratia quare nec hominibus. Deinde ponit ſecundam partem, & lege ſic, licet ſomnia non ſint diuina, dęmonia tamẽ ſunt. Et ne quis credat eẽ dęmonia, q̃ ſint a ſpiritu dæmonico, exponit quid per dæmonia intelligat, & dicit. Natura enĩ dæmonia eſt, & non diuina, ut humor melancholicus ab Auicenna demonium dicitur, ergo uult habere ſomnia euenire propter dæmoniam naturam hoc eſt propter humorem melancholicum, qui apud antiquos dæmon dicebatur, eueniu dico quatenus excitat ſpecies reſeruatas ad multiplicem phantaſmatum generationem.

Cuius rei indicio eſt, q̃ degeneres admodum & gregarij homines futura præuident, & ita ut res habet ſomniãt, tanquam non delegante ſomnia deo Verum prout quiſq; natura loquutuleius eſt, aut uitio bilis atræ laborat, ita multifarias uiſiones experitur. Quia uero plurimis & uarijs ſpectris feriuntur, aliquando in ſomnis illa quibus euentus quidam reſpondet, incidunt, ſicuti nonnulli, cum totum diem certant, interim præmiũ capiunt. Nam quod in prouerbio eſt. Si ſæpe iacias, aliud aliás ieceris, idem & in ſomnijs contingere ſolet.

Signum autem, ualde enim ſtulti homines, præuidentes ſunt & recte ſomniantes, tãquam deo non mittente. Sed quorũcũque quaſi loquax natura eſt & melancholica, multimodas uiſiones uident. Eo uero quod ſecundum plura & multifaria moueantur, aſſequuntur, ſicut quidam tota contendentes, rapiunt. Nam quemadmodum & dicitur. Si multa iacias, alias aliud iacies, et in his hoc accidit.

Quod non a deo, ſed a dæmonia natura, hoc eſt ab humore melancholico concitentur probat a ſigno, & dicit. Signum autem, quoniam autem, quoniam ualde ſtulti homines præuidentes ſunt, & recte ſomniantes, tãquam deo non mittente Stulti enim in uigilia prædicunt, & etiã in ſomno recte ſomniant, quia enim ſunt ſtulti, deus ipſis, ſomnia non mittit. quia uero prædicunt, & ſomniant recte, ſignum eſt q̃ ab humore melancholico excitantur ſpecies. Et hoc exponit, dicens, ſed quorũcũq; quaſi loquax natura eſt, & melancholica, & in ſomno multimodas uiſiones uidet., & in uigilia multa imaginantur, eo uero q̃ ſecundum plura & multifaria phantaſmata mouẽtur, & concitentur & in prædicendo, & in ſomniando aſſequuntur finem, & eis ita reſpondet in re. Veluti quidã tota die certantes, contendentes tandem capiunt, & præmiũ capiunt. Aliqui enim tota die iaculantes, aliquando ſignum attingunt. & præmium ſumunt, probat hoc idem ueteri prouerbio dicẽte. Si multa iacias, alias aliud iacies, que. n. multa iacit, diſpariliter alia atq; alia iacit. Idem & in his ſomnijs accidit cum enim multi ſomnij ſint melancholici, aliquando eorum ſomnijs quædam reſpondent. Sic igitur patet ſomnia non euenire niſi temere, & aliquando natura melancholica ſpecies ad multiplicia phantaſmata generanda concitante.

Nec uero abſurdum eſt, plurima non euadere. Nam neque eá ſigna quæ in corpore uiſuntur, aut in cœlo ut quæ imbreis aut flatus prætendunt, ſemper eueniunt, ſi enim alius uehementior motus ingruat quam ſit iſte futurus à quo illa fiãt, tum ex ſigno nihil ſequi ſolet. Sed & plurima agendorum de quibus conſilium optima ratione inieris, ſuperuenientibus initijs alijs grauioribus, in irritum decidunt, nec enim prorſus omne fit, quod futurum erat, neq; idem eſt, fore, & eſſe futurũ. Sed dicendum eſt, & principia eſſe a quibus nihil emergat, & ſigna quæ nullus approbet effectus.

Quod autem non eueniunt multa ſomniorum, nihil inconueniens. Neque enim, eorum quæ in corporibus ſunt ſignorum, & cœleſtium, uelut quæ aquarum & quæ uentorum. Si enim alius uehementior iſto acciderit motus a quo futuro, non fit ſignum. Et multa conſulta bene quæ fieri expediebat, diſſoluta ſunt, propter alias digniores inchoationes, omnino enim non omne fit, quod futurum erat, neque idem quod erit, & q̃ futurum eſt. Verumtamen principia dicendum eſſe, a quibus non perfecta ſunt, & ſigna natura ſunt hæc, aliquorum quæ non facta ſunt.

Dictum eſt quod aliqua ſomnia ſunt ſigna eorum, quę nobis accidunt contra, quoniam multis ſomnia uiſa ſunt, ignea, ut qui ſomniarit eſſe poſitum in fornace, & tamen non ſucceſsit febris ergo non eſt uerum, quòd aliqua ſomnia ſint ſigna. Reſpondet, & dicit. Quod autem non eueniant multa ſomniorum, quæ ut ſigna accepimus, nihil inconueniens eſt. Et hoc probat primo quidem, quoniam neque eorum ſignorum, quæ ſignificant quæ in corporibus noſtris accidunt, ſemper eueniũt. Sæpius enim urina mortem ægri prædixit, & non eſt mors

ſecuta, & tamen utina dicitur ſignũ moeris. Secũdo quoniam neq; cœleſtium ſignorum ſignificationes ſemp̃ eueneunt, uelut quæ aquarum, & quæ uentorum. Corona enim circa lunam uentum et pluuiam ſignificat, non tamẽ ſemper ita euenit. Cauſam affert, et dicit. Si enim alius motus uehementior iſto acciderit, q̃ ſit iſte futurus, a quo illa fiant, non fit ſignum, hoc eſt ex illo ſigno nihil ſequi ſolet, ſuperueniẽte fortiori motu, ſignum priſtinum delerur. Tertio hoc idem probat ab his, quæ accidunt in agendis, & dicit. Et multa conſulta bene quæ fieri expediebãt propter alias digniores inchoatiões, & propter noua emergẽtia, quæ magis urgent, diſſoluta ſunt. Cauſam affert, & dicit. Omnino enim nõ omne fit, quod futurum erat, multa enim ſunt futura, quę nũquam fient, neque idem eſt quod erit, & quod futurum eſt. Omne enĩ quod erit, fiet aliqñ, non autem omne futurum, fiet aliquando. Dedit enim Ariſtoteles differentiam inter id quod erit, & id quod futurũ eſt libro ſecundo de generatione, ubi uoluit, quod erit aliquando fieri, quod futurum eſt, non ſemper aliquando fieri. Ideo dicit quid eſt rei principium, & quid rei ſignum, & dicit. Verũtamen principia dicendum eſt ea eſſe a quibus opera ſunt ſolum inchoata, non autem perfecta. Similiter ſigna natura hæc ſunt, quæ eorum ſunt, quæ non cõpleta ſunt. ergo ſignum & principium non intelliguntur rei perfectæ, per quæ dat intelligere ꝙ duplex eſt ſignũ, uel principium, uel rei factæ, & ſic neceſſario his ſtantib⁹, res cuius eſt ſignum, uel principium eſt, uel res futuræ, & ſic non neceſſario ſigno uel principio poſito, res eſt.

De ſomnijs uero quæ eiuſmodi principia non habent qualia diximus, ſed ab hiſce qui ſomniant aut temporibus, aut locis, aut magnitudine abiuncta ſunt, aut eiſdẽ uicinitate aliqua adiũcta ſunt, non tamen principia eorum continent, niſi temere futura præſentiantur, ſic ſtatuẽdum ut ſequitur potius eſt, quam ut Democritus aſſerit, ſomnia ſimulachris & defluxibus accepta referens.

De his uero ſomnijs quæ non huiuſmodi habẽt origines, ſed dilationes, uel tẽporibus, uel locis, uel magnitudinibus, uel horum quidem nihil, non tamen habentibus in ſeipſis principia q̃ uident ſomnia, niſi præuiſio fiat, ab accidente, tale utiq; erit magis, q̃ ut dicit Democritus idola & defluxiones cauſans.

Redit ad diſputandum de ſomnijs, quæ ſunt rerum nõ exiſtẽtium in nobis, ſed procul aut tempore, aut loco, aut ſi res ſint prope, nihil attinẽt ad nos, & uult ꝙ ſomnia nõ cauſæ non ſigna, ſed accidentariæ cauſæ ſunt horum, & dicit. De his uero ſomnijs, quæ non habent huiuſmodi origines, ſcilicet aut ab humore, aut ab effectione animi, neque earum rerum ſunt, quæ originem habẽt in nobis. Sed habent dilationes & ſunt rerum procul a nobis uel tẽporibus uel locis, uel magnitudinibus & ſpatijs, uel ſi ſint rerum, quæ nihil horum ſint, ſed ſint prope nos, modo non proficiſcãtur a principijs, quæ ſunt in nobis, niſi pręuiſio præceſſerit, omnia talia ab accidente magis ſunt, quã ut dicit Demo. a defluxione deferente idola ad nos nocte, & in ſomno Eſt ergo concluſio, ſomnia quæ non pendẽt ab his, quæ inſunt nobis, aut natura, aut affectione, neq; eorũ ſunt, quæ a nobis pendent, accidentia ſunt eorum, quę eueniunt. Animaduerte ꝙ omne ſomnium uenit ab aliquo exiſtente in nobis, quoniam omne ſomnium fit a ſpeciebus rerum ſenſibilium reſeruatis in ſenſorijs. ſed Ariſto. aſſerit ea ſomnia non uenire ex his, quæ in nobis ſunt, quæ eueniunt, nec humore concitante, nec affectione compellente, nec habitu animæ manente, & ſunt earum rerum, quæ non ſunt in nobis.

Nam quemadmodum ſi quis aquam aut aerem propellat, pars commota ſubinde aliam commouet, ceſſanteq; illo accidit talem motum quadãtenus progredi auctore etiamnum abſente, ita nihil obſtat motus quoſdam & ſenſus ad animas ſomniãtes peruenire ab ijs rebus a quibus ille exuuias & imagines mitti affirmat.

Quemadmodum enim cum quis mouit aquam uel aerẽ, hoc aliud mouit, & quieſcente illo accidit huiuſmodi motum prodire uſq; ad aliquid, illo qui mouit non præſente, ſic nihil prohibet motum aliquem & ſenſum pertingere ad animas ſomniantes, à quibus ille idola facit & defluxiones.

Hæc Themiſtius refert ad opinionem Democriti, dicẽtis ſomnia fieri, quia idola deferuntur ad ſenſus noſtros de nocte, & in ſomno. Imaginatur enim ꝙ res quantũcũque procul, aut loco, aut regione, multiplicãt idola, & ſpectra in aere, & per aerem deferuntur ad nos dormientes, & recepta in ſenſorijs faciunt ſomnia, unde dicit. Quemadmodum enim cum quis mouit aquam uel aerem, aer uel aqua mota mouit aliud, adeo ꝙ quieſcente illo primo mouente accidit huiuſmodi motum peruenire uſq; ad aliquid determinatum, ſic (vt Democritus inquit) nihil prohibet motũ aliquem & ſenſum, hoc eſt ſpectrum ſenſitiuum pertingere ad animas ſomniantes, a quibus ille Democrit⁹ idola facit, & defluxiones, hoc eſt ab illis ſenſibilibus, a qb⁹ Democri. cenſet idola fieri ergo Democrit⁹ aſſerit idola multiplicari in aere a rebus ſenſibilibus procul diſtantib⁹, & p aerem deferri uſq; ad ſenſoria, & per ſenſoria aĩam intrare, & cor, & facere ſomnia.

Et quocũq; peruenerint, impenſius noctu ſentiri, quia interdiu delati diſſoluantur, eſt enim aer noctis, ab omni turba liberior, q. noctes uento minus infeſtentur, & in corpore facere ſenſum, ratione ſomni, q. motiũculas interiores dormientes melius quam uigilantes ſentiſcant. Porro hi motus, uiſa dormientibus afferunt, per quæ uaticinari futura de rebus ipſis aſſolent.

Et quocũq; fuerint pertingentes, magis ſenſibiles eſſe nocte, eo quod qui in die deferuntur, diſſoluuntur, magis enim ſine turbatione aer noctis, eo q. ſilentiores ſint noctes, & in corpore facere ſenſum, propter ſomnum, eo q. & paruos motus qui intrinſecus, ſentiunt dormientes magis quam uigilantes. Hi uero motus, phantaſmata faciunt, ex quibus præuident futura de huiuſmodi.

Sed dices contra Democritum cur hæc idola multiplicata a ſenſibilibus procul exiſtibus potius nocte deferunt quam die. Amplius cur potius ſomno percipiuntũ & faciunt ſomnia. Reſpondet Ariſtoteles pro Democrito, & dicit hoc accidere ex pte noctis, & ex parte noſtra, et dicit. Et quocũq; motus iſti fuerint pertingentes magis ſenſibiles eſſe nocte aſſerit, eo ꝙ qui in die deferuntur, diſſoluũtur: quoniam aer noctis tranquilior, & magis ſine turbatione eſt, eo ꝙ noctes ſilẽtiores ſint, ergo ex parte noctis melius deferuntur. Secundo hoc idem probat ex parte noſtra, & dicit. Et I corpore dicit hęc idola facere ſenſum in ſomno propter ſomnum, eo ꝙ (ut dictum eſt) & paruos motus qui intrinſecus ſunt, ut motum choleræ, aut flegmatis ſentiunt dormientes magis q̃ uigilantes, tunc recolligit opinionem Demo. & dicit. Hi uero motus uenientes extrinſecus phãtaſmata faciunt in nobis, ex quibus fiunt ſomnia, & ſomniantes, de huiuſmodi, quorum principium non eſt in nobis, futura prędident. Hæc eſt opinio Democrita, per q̃ uult hr̃e, ꝙ ſomnia nõ ſint a deo.

Et ob id, quibuſuis ſine lège ulla, non prudentiſſimis, præſagare contingit, nam ſi deus ſomnia mitteret, præſagia interdiu fierent, & ſapientibus darentur. Sic autem ſtolidiſſimos quoſq; præuidere par eſt, mens enim omnium id genus hominum curis referta non eſt, ſed quaſi deſerta & cogitationibus uacua, ſed et cum mouetur, id quod eam mouet, ſequi ſolet.

Et ideo, accidit paſſio hæc quibuſlibet, & non prudentiſſimis,

mis, in die enim utiq; fieret, & ſapientibus, ſi deus eſſet mittẽs. Sic autem ueriſimile, quoſlibet præuidere, nam intelligentia horum non eſt curis affecta, ſed tãquã deſerta & uacua omnibus, & mota, ſecundum mouens ducitur.

Ex his uult concludere ſm Democritum ꝙ non fiãt ſomnia a deo, uel fortaſſe hoc quod hic cõcludit eſt primũ quod concludit de mente propria, & dicit. Et ideo, accidit paſſio hæc quibuſlibet hominibus indifferenter ſꝫ Democritum, & non prudentiſſimis ſolum, quoniam ſi accideret prudentiſſimis ſolum, fieret hæc paſſio de die, & ſapientibus ſi deus hęc mitteret, qm̃ uero ſecũdum Democritum non a deo fiunt, ſed per defluxionem idolorum, iõ ueriſimile eſt quoſlibet homines poſſe per ſomnia præuidere, & quidem in ſomno, nam intelligentia horũ dormiẽtium non eſt curis affecta ſicut de die, ſed eſt tãquã deſerta & uacua omnibus, & mota ducitur ſecundum mouẽs, & pro ratione eius, quod ipſam mouet. Per quæ (ut Themiſtius innuit) uult habere, ꝙ præuidere per ſomnia potiꝰ noſtra & in ſomno eſt, q̃ in uigilia & in die, & hoc tenendo ꝙ aliqua pręſcientia ſit per ſomnium, hoc eſt primum fortaſſe quod Ariſtoteles aſſerit.

Quoſdam uero eſſe qui in exceſſu mentis futura pňtiant, id cauſæ eſt, q uernaculi motus illos non infeſtent, ſed procul ab eis ſubmoueantur, ex quo fit, ut peregrinos maxime ſentiant.

Et q quidam ecſtatici præuident, cauſa eſt, quoniam proprij motus non infeſtant, ſed longe proijciuntur, extraneos ergo maxime ſentiunt.

Cum declarauit, ꝙ ipſa præſcientia per ſomnia magis noſtra & in ſomno accidat, quã interdiu, & in uigilia, hic uult declarare, quibus magis præſcientia accidat, & dicit. Et ꝙ quidam ecſtatici, hoc eſt mente occupati præuideãt & præſagiant futura. Cauſa eſt, quoniam his ineſt mens ſilenta, deſerta, ac cogitationibus proprijs uacua, quarũ plenus animus philoſophantium eſt, unde inquit. Quoniã proprij motus non infeſtant eorum ſenſus, ſed longe proijciuntur & ſentiunt, & ita extraneos maxime ſentiunt, & qui extrinſecus generantur.

Eſſe item aliquos qui certiſſima ſomnient, & de neceſſarijs & amicis ſuis potiſſimum quæq; futura præuidere, hinc euenit, q neceſſarij de ſe mutuo impenſe ſolliciti ſunt: ut enim de longinquo ſe maxime agnoſcunt & ſentiunt, ita & ſuos quoq; motus, qñquidem, rerum notiorum motiones, notiores habentur.

Quoſdam autem recte ſomniantes eſſe, & notos de notis maxime præuidere, accidit, eo q noti maxime pro ſe inuicem ſolliciti ſunt, quemadmodum enim procul exiſtentes maxime cognoſcunt et ſentiũt. ſic et motus: notiorũ enim, notiores ſunt motus.

Tertio declarat, de quibus ſomnia magis eſſe ſoleãt, & dicit. Præterea accidit & quoſdam eſſe ſomniãtes recte, & præſertim de notis maxime notos & ſibi cognitos prouidere, ut de amicis, filijs, & id genus. Cauſam affert, & dicit, hoc eſſe, eo ꝙ noti & nobis cogniti magis ſunt in noſtra cura ac ſollicitudine. Videmus enim ꝙ quando aliqui ſunt inuicem noti procul occurrentes mox ſe cognoſcũt, & hoc propter notitiam. ſic & motus phantaſtici q ſunt de nobis notis occurrente ſæpe in nocte, quoniam fortiter ſunt illorum ſpecies impræſſe, & ſic fortiores ſunt in mouendo, ut dictum fuit proximo libro. Cauſam affert, et dicit. Notiorum enim notiores & frequentiores ſunt motus phantaſtici.

Melãcholici uero, propter naturæ ſuæ uehemẽtiam, eminus iaculatorum modo, collimant, necnõ propter mobilitatẽ, ocyſſime quod conſequens annexũq; ſit, imaginantur. Nam quemadmodum qui furore perciti ſunt poemata Philegidæ ſerie quadam cohibili conſtantia, dicere ac meditari, ut uenerem, & ita ad finem uſque præmere ſolent, ita melãcholici uiſa quæ perinde colligata ſint, celeriter recurrunt.

Melãcholici autem, propter uehementiam, quemadmodum iacientes, de longe bene cõtectant, & propter permutationem, cito adhærens imaginantur ipſi. Quemadmodum enim Philegidæ poemata, & qui furioſi ſunt adhærentia ſimili dicunt & intelligant, ueluti ſpumigenam, & ſic copulãt ad id q lõge.

Quarto declarat, ꝙ melancholici ad diuinandum & ad coniectandum futura, melius diſpoſiti ſunt, non ſolum in ſomno, ſed in uigilia, & huius rei cauſam ex ordine phantaſmatum in eis comperio, & multitudine, adeo ꝙ uno motu facto, ordinate cõtectant oĩa, unde dicit. Melãcholici autem propter uehemẽtiã, ac ſuę naturæ procacitatẽ, quemadmodum iacientes, hoc eſt uenatores hñtes telum ut illud in feram proijciant, de longe bene cõtectãt. Vt.n. uenatores uiſa fera etiam procul propter bonum ordinem teli, & aliorum, quæ pro capiẽda fera ordinata ſunt, quaſi poſſident feram, ac manu tollunt, ita melancholici efficacia animi rapida quaſi anticipãt futura, & propter permutationem facilem quam hñt ad oĩa conſequentia, uno ſigno appræhenſo, cito ipſi imaginantur quod illi ſigno eſt adherens & conſequens. Quemadmodum enim poemata Philægidæ, quæ nec perſonarum (ut Themiſtius inqt) nec narrationum diſputate interpollantur, ſed conſequentia annexaq; ſunt, facile audimus, & properantes abſoluimus, ſic & qui furioſi & melãcholici ſunt adherentia, hoc eſt ſerie & ordine conſequentia uno ſimili cognito, dicunt & intelligunt, ueluti ſpumigenam, hoc eſt Venerem quia a principio diceret, & uſq; ad finem pręmeret, ſic inſani, & phanatici copulant præcedentia ſigna ad id quod ſequitur. Patet ergo tales homines maxime eſſe diuinatiuos propter debitum ordinem phantaſmatum, & imaginationũ, qui conſequitur naturam melancholicam.

Præterea tanta concitatione rapi ſolent, ut motus eorum ab alio motu elidi aut retorqueri non poſſit.

Amplius autem propter uehementiam, non depellitur eorũ motus ab alio motu.

Aſſignat ſecundam cauſam, ex uehementia motus quẽ hñt potius intrinſecus, quam extrinſecus, et dicit. Ampliꝰ autem propter uehementiam motus, ac impræſſionem phantaſmatum in melancholicis non facile repellitur motus ipſorum a motu ſenſibilium exteriorum. Ex his Ariſtoteles uoluit habere, ꝙ præuidere futura potius ſomno accidat q̃ uigilia, amplius ꝙ ecſtaci, qui mente laborant, diuinare ſolent. Rurſus melancholici, & phanatici, & phyſicas cauſas aſſignauit, partim multitudine imaginationum, partim ordine phãtaſmatum, partim efficacia motus interioris, qui non tollitur motu exteriori.

Artificioſiſſimus ſomniorum interpres haberi debet, qui ſimilitudines perſpicere poſſit, nam recta claraq; ſomnia interprætari, cuiuſuis eſt. Dico ſimilitudines, quoniam, ut etiam præmonui, ſpectra ſimilia euadunt ſimulachris quæ in torrente apparent, ubi ſi multa commotio fiat, nullæ apparitiones aut ſimulachra aeris rebus ſimilia reddantur. Acerrimus uero apparitionum coniector eſt, qui celeriter perſpicere & diſcernere poteſt ſimulachra diſtorta alioqui & incondita hominem aut equum aut aliud quodcũq; id ſit, referre. Et ſomniorum itaq; coniector optimus eſt: qui ſimile quippiam internoſcere poteſt, cũ motio, ſinceritatem ſomniorum interturbare ſoleat. Sed qd ſit ſomnus, & quid inſomnium, & qua de cauſa utrũq; fiat, item de diuinatione quæ ab inſomnijs oriatur, dictum iam eſt.

Artificioſiſſimus autem eſt iudex ſomniorum, qui poteſt ſimilitudines inſpicere, recta enim ſomnia iudicare, cuiuſq; eſt. Dico autem ſimilitudines, quoniam ſimilia accidunt phantaſmata eis quæ in aquis ſunt idolis, ſicut & prius diximus. Ibi uero ſi

multus fiat motus, nõ ſimilis fit apparitio & idola ueris Prõptas uero erit emphaſes iudicare, q poteſt cito inſpicere & ſentire diſſipata & diſtorta idolorum q ſunt hominis uel equi aut cuiuſcũq;. Et ibi itaq; aliqui ſimile, poteſt ſomniũ: motus enim impedit rectum ſomnium. Quid igitur eſt ſomnus & ſomnium, & propter quam cauſam utrũq; horum fit, amplius autem & de ea quæ ex ſomnijs eſt diuinatione, dictum eſt.

Secũdum aliquos Ariſt. hic uult docere quõ ſomnia ſit interpretãda, qđ nõ nihil placet, qm̃ Ariſt. lʒ pceſſerit futura a qbuſdã poſſe ꝓuideri, ſomnia nõ niſi caſu futura pſagire ꝓbauit, iõ ſaluo meliori iudicio. Aiaduerte ꝙ iudicare ſomnia eſt duob⁹ modis. Vno q̃ ad ſignificationẽ futurorũ, & hoc nõ cõcedit Ariſt. Alio mõ q̃ ad cognitionẽ phãtaſmatũ in repræſentãdo, & ſic iudicare ſomnia eſt referre phãtaſmata ad eas res, q̃s repræſentãt, & hoc eſt difficile ꝑꝑ cõfuſionẽ accidentẽ in phantaſmatib⁹. Videmus. n. in nubib⁹ imagines adeo ꝑmiſtas aliqñ et cõfuſas, ut nõ diſcernam⁹ an ſint hõis, an centauri. Docet ergo iudicare ſomnia inquãtũ referũt ea q̃rũ ſunt phãtaſmata, non aũt inquãtũ ſignãt futura, vñ dicit. Artificioſiſſim⁹ aũt iudex ſomniorũ is eſt, q põt cõtortas ſimilitudines inſpicere, et eas referre ad ꝓprias res, quarũ ſunt ſpectra, recta. n. ſomnia, ac nõ cõtorta phãtaſmata iudicare, cuiuſq; eſt, & exponit ſe, & dicit. Dico aũt ſimilitudines qm̃ phãtaſmata ſimilia accidũt ei imaginib⁹ quę in aqs ſt̃, ut dictũ eſt. Ibi. n. ſ. in aqs ſi mult⁹ fiat motus, nõ fit idolũ & apparitio ſimilis ueris rebus, iõ q̃s rectus emphaſes, ac coniector ſomniõ ſit exponẽs igr. Prõpt⁹ ṽo erit emphaſes ac cõiector iudicare, q põt cito inſpicere, & ſentire diſſipata, & diſtorta idolorũ ꝙ ſint hõis, ul' eq, uel cuiuſq;. Cur⁹ cãʒ affert, ex eo q̃ ſomniũ põt ibi in tali cõfuſione hr̃e aliqd ſimile, nã motus ſanguĩs ſpirituoſi impedit rectũ ſomniũ. Demũ epilogat & dicit. Quid igr̃ eſt ſomnus, & qd ſomniũ. & ꝑꝑ q̃ cãm utrũq; horũ fiat, amplius dictũ eſt de ea diuinatione, quę eſt ꝑ ſomnia, hæc ſunt, quæ habemus ab Ariſt. de his tribus ꝓpoſita. Circa finẽ huius dubitatur, qm̃ Ariſt. uoluit triplicia ſomnia, alia ſigna eorũ quę nobis accidũt, alia cauſas, alia accidẽtia, & dixit, ꝙ ſigna ſt̃ duplicia ſigna eorũ quę accidũt corpori, aut eorũ quę accidũt aię, & dixit ꝙ ſomnia quę ſunt ſigna eorũ quę accidũt aïæ, ſunt ꝑ quę affectiones aliquę aïæ notãtur, ut ſomnia quæ accidũt Pħis, qb⁹ vr̃ eis, aut diſputare, aut legere, aut exercere ea quę Pħi ſunt, & ſomnia quę accidũt uenatorib⁹, ꝑ quę vr̃ eis uenari feras, aut tẽdere laquea, aut id gen⁹. Somnia ṽo quę ſigna ſunt eorũ, quę accidũt corpori, ſt̃ ſigna quę pẽdẽt ab humoribus uel a paſſionib⁹ circa cor ꝯtingẽtibus ut a metu, ab amoribus, ab ira, & id genus. Hęc. n. oĩa ſomnia ſigna ſunt eorũ, quę nobis accidunt. Somnia ṽo quę ſunt cauſę ea ſt̃ qb⁹ in agẽdis dirigimur, ut dictuʒ eſt circa textũ. Definiẽs ṽo ſomnia accidentia, dixit ea eſſe, quorũ principiũ & origo nõ eſt in nobis, per quę datur intelligere ſomnia quæ ſunt ſigna, & ſomnia, quę ſt̃ cauſæ, hr̃e originẽ ab his, quę ſunt in nobis, uel eſſe cauſas eorũ quæ ſunt in nobis. At ſomnia accidẽtia aſſerit nõ hr̃e originẽ ab his, quę ſunt in nobis, nec eſſe cauſas eorũ, quæ nobis accidũt niſi temere, ac caſualiter. Modo hoc vr̃ dubium, qm̃ oẽ ſomniũ fit ex ſpẽbus reſeruatis eorum ſenſibiliũ, quę præfuerũt in ſenſu, mõ ſpẽs iſtę ſenſibilem ſunt in nobis, ergo etiã ſomnia accidentia originẽ hñt ex his, q̃ ſunt in nobis. Dicendum, ꝙ oẽ ſomniũ hẽt originem ex ſpeciebus reſeruatis eorum ſenſibilium, quę pręfuerunt in ſenſibus exterioribus, uerũ ſpẽs reſeruatę aliqñ excitantur ad multiplicandam phãtaſmata in ſanguine ſpirituoſo deferente illa ad cor, ubi eſt uirtus ſomnifera, & hoc excitamẽtũ põt eſſe humor. nam ſi in uia quę eſt a loco ſpẽrum ad cor defluat modicũ de cholera, ſpẽs eorum ſenſibiliũ excitabuntur, & multiplicabunt phãtaſmata calidorũ rerum & ſic apparebũt fulgura uel ignes, ſimilt mõ ſi in uia media defluet parum flegmatis, ſpẽs humidorum pollebunt in multiplicando phãtaſmata humidorũ, et ſic de aliĵs. Amplius hoc incitamentum poteſt eſſe paſſio, quæ eſt circa cor, ut amores, aut timores, & id genus, excitant enĩ ſpẽs ab his, uelut excitantur ab humoribus. Amplius hoc incitamẽtũ eſſe põt habit⁹ aïę, ut ſtudium pħię, uenatoriis ars, & oẽ genus uiuendi, cuius habitus eſt in nobis. Tũc dicendum ꝙ licet oĩa ſomnia originẽ habeãt ex ſpẽbus reſeruatis, tñ ſunt quædã ſomnia, quæ nõ hñt originẽ a cõcitamentis ſpẽrũ, quę cõcitamẽta ſint in nobis. Q̃. n. quis ſomniet uidere reges in gloria uel honore, hoc nõ pendet ab humore, uel paſſione, uel habitu aïæ, ſed ſolũ a ſpẽbus cõcitatis caſu, aut accidente, cũ. n. ſpẽs regis, uel alterius erãt cõſeruatæ, ſi multiplicent phãtaſmata, & ad cor per ſanguinem deferantur, hoc caſu, & accidente eſt, qm̃ nulla cõcitatiõe, aut ex pte corporis, aut ex pte aïę id euenit, ſed ſolũ, q̃ ſpẽs multiplicatæ incolumiter delatæ fuerũt ad cor, ueluti cũ multæ naues in fluctibus nauigãt, caſu fit, ut quæ minus debebat incolumis euadere, euaſerit. Amplius caſu fit, ut qui per latrones trãſierit, & debebat in illos incidere nõ incidit, ſic caſu eſt ut ſpẽs nõ cõcitatæ potius multiplicent phãtaſmata ad cor, q̃ cõcitatæ. Sic igr̃ pʒ Ariſto. per originẽ quæ in nobis eſt, intellexiſſe cõcitamẽtum quo ſpẽs reſeruatę cõcitant̃, ueluti dictum eſt, cũ. n. ſomnia eueniũt ſine tali cõcitamento, accidentia ſomnia appellat, qm̃ proficiſcunt̃ a ſpẽbus reſeruatis, q̃ nulla cã exñte in nobis, aut in aïa, aut in corpore, cõcitant̃. Secũdo dubitat̃. quid intelligat Ariſto. ꝑ ſomnia quæ cõueniũt in ipſis melãcholicis, aut eeſtaticis, aut phantaſticis, & nõ in ſapientib⁹ Dicẽdũ ꝙ Ariſto. intelligit ꝑ talia ſomnia, ea quæ accñtia ſt̃, quecq; in nobis cõcitamentũ non hñt, qm̃ ſomnia quorũ origo eſt in nobis, ita eueniunt ſapientibus, ſicut ſtultis. Somnia aũt accidẽtia eueniũt melãcholicis aliqñ multitudine eorũ. Cũ. n. tot ſint, aliqua opʒ, ut eueniãt, ut probatum eſt. Prętere eueniunt ꝑꝑ ordinẽ imaginationũ, qm̃ imaginationẽ i his ui humoris melãcholici, hñt ordinẽ & ſeriẽ, adeo ut una data, aliæ ſuccedant Prętere Melãcholici minus uacãt exteriorib⁹ ſenſibilibus, ideo magis ſentiũt motus internos a ſpẽb⁹ reſeruatis multiplicatos: vñ Auer. dicit, ꝙ in melãcholicis ꝓpter ſiccitatẽ nõ eſt tãta euaporatio, et iõ phãtaſmata nõ ſunt ſic diſtorta, nam licet euaporatio in eis eleuata ſufficiat ſomno, nõ tñ eſt tanta, ut impediat opus phãtaſtici ſenſus ĩ ꝯponẽdo ſomnia. Præterea Melãcholici hñt imaginatiuã (vt Auer. inqt) optime diſpoſitã, quæ diſpõ eſt eſſe bñ firmã, & nõ celeriter ꝑmutabilẽ de uno phãtaſmate ĩ aliud. Frigiditas. n. facit tarditatẽ motus, ſiccitas ṽo firmitatem formę. Propter hæc melãcholici diu ſeruãt ſimulachra, q̃ ipſis apparẽt, & diu cõſultãt ut ex illis prǫuideãt futura. Ideo accidit ut diuinẽt. Tertio dubitat̃, qm̃ ſapientes melius præuidẽt futura, q̃ melãcholici, & inſipientes. Melius. n. ſapiẽs medicus iudicabit de futura morte uel ſalute q̃ inſipiens melãcholicus. Melius ſapiẽs dux exercit⁹ iudicabit de uictoria, aut ſtrage, q̃ inſipiẽs melãcholicus. Melius ſapiẽs mathematicus de annonæ libertate uel charitate, q̃ inſipiẽs melãcholicus. Dicẽdũ ꝙ prǫuidere futura poteſt eſſe ſʒ Ariſt. bifariã. Aut ex motibus phãtaſticis, quorũ nulla origo eſt ĩ nobis prǫter ſpẽs reſeruatas, ſiue hi motus accidãt in ſomno. Aut in uigilia, & hoc pacto melius melãcholici, & inſipiẽtes præuidẽt futura ꝑꝑ cauſas aſſignatas. Aut eſſe põt ex motib⁹ rationis, & memoria præteritorũ cũ notitia præſentium, & hoc pacto longe meli⁹ præuident futura ſapientes, q̃ inſipiẽtes melãcholici, qm̃ inſipiẽtes melãcholici nõ præuidẽt futura ex motu rationis. Ex his patet ꝙ melãcholici inſipiẽtes, licet ĩter tot innumeras imaginationes, quas ſentiũt, ĩ quãplurimis errãt, tñ lõge plura diuinant q̃ aliĵ quicũq;, qm̃ inter tot multa, quæ prædicũt, pñt multa euenire, quæ licet pauca ſint reſpectu tot, quot prædicũt, tñ multa ſunt reſpectu eorum, quæ aliĵ prædicũt. Veluti q etiã ſæpius ludit, licet in multis fallat, tñ vr̃ multa aſſequi, & lõge plura, q̃ is q raro ludit. Hęc habemus ab Ariſto. Aliĵ tñ iuniores, quorũ origo

fuit

Digreſſio de diuinatione.

Sec. dub.

Ter. dub.

fuit Albertus ſupra ſomnia, quę Ariſto adinuenit, addũt ſomnia cœleſtia, quorũ origo eſt a cœlo. Imaginantur.n. cœlum alterare aerem qui nos continet, ut primo meteororũ & octauo phyſicę auſcultationis patet. Aerẽ uero alterare noſtra corpora, ad calidum, frigidum, & ad alias qualitates, per quas ſpecies in memoria ſeruatę excitantur ad multiplicandum phantaſmata repræſentantia ea, quæ attinent ad qualitates impreſſas, & per hunc modũ ſomnia non ſolum portendunt ea, quæ nobis contingunt, ſed ea q̃ noſtrã poteſtatẽ trãſcẽdũt. Si qs.n. ſomniet aquarũ exceſſum, ſi hoc ſomniũ originẽ non habeat ex hĩs, quę ſunt in nobis, ſed ab impræſſiõe aquea cœleſti, ſomniũ portẽdet futurã pluuiã. Cœlũ.n. prius alterare põt aerẽ & corpora nr̃a ad diſpoſitionẽ humidã, q̃ efficere effectũ principalem, cuius illa humiditas eſt diſpoſitio. Sẽſus.n. exiſtẽs puſus in ſomno excitari põt. & diſponi, ut ſpecies cõcitentẽ. ut de pluuijs dicuntur, ita quoq; de alijs dici poteſt. Huic ſidem affert, quæ animalibus contingunt, nam gallus in ſomno ſentiens motum phantaſticũ excitatur, & cãtat, ſentit autem illum motum excitat' a cœlo, grues pręſentiunt futuram pluuiam. & ſic cætera animalia. Dicũt iſti ſomniorũ interpretationẽ eẽ difficillimã. Primo qdẽ ex pte ipſorũ ſomniorũ, quæ nõ repręſentãt futura in propria forma, ſed uel in ſuo ſimili, uel in ſuo accidenti, uel in ſuo propinquo, modo difficile eſt ſimile referre ad ſuum cõpar. Secũdo difficile eſt ex parte cauſæ, quoniam difficile eſt ſcire an ſomnium pẽdeat ab humore, an a paſſione, an ab animæ habitu, an a cœleſti impręſſione. Tertio ex parte permiſtionis ſomniorum quę pficiſcẽtia ab his omnib' cauſis, aliquando permiſcent, & cito pmutãtur, adeo ut mõ hæc, mõ illa appareãt, modo qdẽ quę a cœlo ſunt apparere, mõ quę ab humore, mõ quę a paſſiõe, mõ quæ ab habitu aĩę. His oĩb' pdurũ, & grãde eſt ſomnia interpretari. Ariſto. aũt cœleſtia ſomnia nõ oſſecit, nec Themiſt. nec aliqs peripateticus, imo illa refutauit, qm̃ ſi a cœlo pſit ſomnia hrẽ originẽ, etiã in brutis ſomnia a cœlo hẽrent originẽ, nõ.n. cœlũ alterãdo aerẽ, magis mediãte aere alterato alterabit corpus humanũ ad ſomnia q̃ ferinum. Mõ nemo in feris ſomnia euenire aſſeret, præſertim cũ feris nihil contingat, niſi quod facit ad uitæ utilitatẽ, aut neceſſitate materiæ. Præterea ſomnia cœleſtia nõ ſunt ſigna cœtuũ, cũ nõ ſint illorum effect', nec illorũ accidẽtia, nec ſũ cauſę illorũ, cũ nõ a ſomnio pluuię proficiſcaẽ pluuia. Amplius ut Ariſt. argumẽtaẽ, ſicut nobis loquẽtib' de amico, caſu nobis occurrit amic', ſic q locutio nr̃a de amico nõ fuit cã aduentus amici, nec ſignũ illius, ita me ſomniãte amicum, caſu uenit amic', ergo ſomniũ nõ vr̃ portendere aduentũ amici. Nõ n. magis ſomniũ vr̃ attinere ad amicum q̃ locutio. Inſup ſicut me imaginãte aduẽtũ amici, caſu amicus uenit, ſic me ſomniãte eũ, caſu ipſe uenit. Somniũ ergo nulla rõne uidẽt attinere ad rẽ, quæ originẽ nõ hẽt in nobis. Adhuc motus phãtaſtici, q fiũt ex ſpẽb' ſeruatis, ſunt nobis mere naturales, ſicut alteratio, & auctio, & alij mot', q nobis a natura inſunt, ergo ſicut alij motus nihil nobis portẽdũt eorũ, qrũ principiũ nõ eſt in nobis, ita nec mot' phãtaſtici, q mot' phãtaſtici ſint naturales: pʒ, qm̃ ſpẽs reſeruatę naturaliter multiplicãt ſua ſimulachra, ſanguis ſpirituoſus naturaliter illa defert, et recipit. Cõis etiã ſenſus ab illis delatis naturaliter mouet ergo talis mot' eſt mere naturalis, ſicut auctio, nutritio diminutio, & pulſus cordis, et uirge arrectio, & cætera id genus, quare, ut iſti nihil nobis portẽdũt eorũ quorum principiũ nõ eſt in nobis, ita motus phãtaſtici, nihil eorũ, quæ procul a nobis ſunt, portendere uidẽtur. Adhuc cœlũ nõ ſolũ mouet unũ dormientẽ, ſed oẽs, & tñ ſomnia ſunt diuerſa, & in uno ſignificãt, et in alio nihil ſignificãt, ergo quę ſignificant, caſu ſignificãt, & nõ p ſe, qđ.n. p ſe eſt, in oĩb' ita eſt. Hinc Xenophanes Colophonius, & Epicurus, & Panet', & Carneades, atq; Cynici oẽs oẽm diuinationẽ penit' ſuſtulerũt, pręſertim eã, quę p ſomnia fit. Cicero uero libro ſecõdo de diuinatione argumẽtaẽ, quędã ſomnia eſſe uana nemo eſt, q dubitat, igiẽ oĩa, ſunt.o. oĩa ſomnia eiuſdẽ rationis, atq; ſpeciei. Præterea argumẽtaẽ, de' obſcura nõ mittit. Maieſtati.o. diuinæ obſcura conſentanea nõ ſunt. At ſomnia obſcuræ imaginationes cẽſeẽ, cũ q ſomniat, nõ res, ſed rerũ ſpectra imagineẽ. Qui uero diuinationi p ſomnia fidẽ tribuerint, apernamus ſunt igiẽ inter Pĥos Plato & Socrates, Stoici quoque oẽs, Democritus, Zeno Eleatis, Puhagorici, Dicęarchus peripateticus, Cratippus, Cleantes, Diogenes babylonius, Cleantis auditor. Antipater atq; Poſſidonius. Hi enim oẽs ſomnijs fidẽ tribuerũt. Inſignia uero ſomnia, q̃ hiſtorici approbarunt pplura ſunt, illud qdẽ pręſagioſum, qđ narrat Philiſtus de Dionyſij matre Syracuſanorũ tyranno. Illud quoq; Priami de Paride, cũ eius mẽ grauida, parere ſe ardentẽ facẽ uiſa eſt in ſomnis. Illud (ut Fabi' pictor ſcribit) quod fuit Eneę. Et illud ſuperbi Tarquinij ut Actius annotauit, ſatis probatũ. Amplius, ut illud matris Phalaridis, ut ſcribit Ponticus Hereclides uir doct', atque Platonis diſcipulus, ſomnium fuit ſatis celebre. Rurſus ſomnium Cyri perſarum Regis, ut Dionyſius in Perſicis libris ſcribit. Somniũ etiã fuit celeberrimũ. Septimũ ſomniũ fuit Hamilcaris Carthaginenſis de ei' captiuitate. Octauũ fuit ſomniũ Hannibalis de columna aurea, ut Gęlius ſcribit. Nonũ fuerũt P. Decij ſomnia duo celeberrima: quæ. M Tullius refert. Fuit q̃ʒ decimũ Socratis ſomnium de ei' morte. Fuit & undecimũ Xenophantis ſomniũ. Eudemij etiã Ciprij fuit aliud & duodecimũ. Sophoclis aliud de Pathera aurea Herculi ſubtracta. Aliud ruſtici Romani de latinis ludis. Decimũ quitũ fuit ſomniũ C. Gracchi de ei' morte. Simonidis ſomniũ etiã fuit, q̃ a naufragio ſeruatus eſt. Decimũſeptimuʒ eſt ſomniũ famatũ duorũ archadum, quo alterius mors detecta eſt. Decimumoctauum fuit. Q. fratris de Ciceronis exilio Etiã illud Ciceronis de eius exilio. Vigeſimum illud Caſſij parmenſis de dęmone. Vigeſimumprimũ illud Attarij ruffi. Vigeſimumſecundum illud Alexãdri regis Macædoniæ. Vigeſimumtertiũ illud Alcibiadis Hęc ſomnia celebriora ſunt, quę Gẽtiles hyſtorici ſcribũt quæ cũ obſeruata ſint, & quidẽ a uiris doctiſſimis, nobis fidem faciunt, ut ſomnijs credamus. Sãcti quoq; uiri non oĩ ex parte ſomnia cõtẽpſerũt. Daniel enim & Ioſephus interpręrati ſunt ſomnia Pharaonis Babylonis regis, q̃ nõ interprætati eſſent, niſi illis fidẽ adhibuiſſent. Iobus etiã uir uita & ſanctitate præcipuus ita de ſomnijs inqt. Per ſomniũ in uiſione nocturna, qñ irruit ſopor ſuper homines, & dormiũt in lectulo, tũc aperit.ſ. de' aures uirorum, & erudiẽs eos inſtruit diſciplinã. Omniũ etiã gẽtium cõſenſus ſomnijs fauet, unde Heſiodus ſama perire nõ poteſt, quam populi celebrant. Ariſt. uero (ut diximus ſæpius) tripharia ſomnia diſtinxit, aut quę cauſæ ſunt eorũ, quæ futura ſunt nobis, aut ſigna, aut accidentia ſiue fortuita Hæc expoſita ſunt diligenter circa textus expoſitionẽ. Verũ, ut dictũ eſt, ſomnia quæ ſũ cauſæ, habitus uel diſpoſitiones aĩæ aut corporis ſunt, & pĩcipia eorũ, quæ nobis accidũt ut ægritudinũ, & actionũ. Somnia uero quę ſigna ſunt ab humorib' proficiſcũtur, & ſunt ſigna humorũ. Somnia accñtia licet ſint a ſpẽbus reſeruatis, tñ eorũ cauſæ accidẽtariæ ſunt, quæ ad nos nõ attinẽt, nec in nobis ſunt, uelut ſi qs ſomniauerit ſolẽ obſcurari, aut e ſcalis cadere, hoc ſomniũ caſuale eſſe cẽſeẽ ſi poſt ipm̃ q ſomniauit, in honore aut ptãte deprimeẽ, nã licet ſol honores teneat, & ſolis defectus honoris delectiones, & ſcala honoris gradus, & caſus deiectionem repręſentent, tamen cum hæc ſomnia, nec cauſæ ſint eorum, quæ euenerunt, nec effectus, iure accidentia ſunt eorum, quæ eueniunt, ut in libris Chryſippi narratur, quidam ſomniauit uidere ouum pendere ex faſcia lecti ſui cubicularis, detulit ad coniectorem, q reſpõdit theſaurum defoſſum eſſe ſub lecto, fodit, inuenitq; aurũ aliquantũ, idq; argẽto circũdatum. Miſit coniectori quãtulũ uiſum eſt de argẽto, tũ ille, nihil ne inquit de uitello. Id enim ex ouo uidebaẽ aurũ declaraſſe, reliquũ argentum. Patet itaq; eiuſmodi ſomniũ, nec cãm, nec ſignũ fuiſſe ei', qđ euenit, ſed accidẽs, vñ ſicut, nobis

uerisſimilia cogitantibus,illa eueniunt caſu, ſic nobis ſo-
mniantibus,caſu eueniunt,quæ eueniunt. Dum in oppido
montis rotundi morabar,mecum multis loquentib⁹ in me
dio ſermonū mēti occurrit Hypolitā uenaphri comitē acce
dere ægrotū uiſitaturā,hoc cū p̄dixiſſem ijs,q mecū erāt,
uenit,ut cōcepi,ubi patet meā cōceptionē, nec illius cau-
ſam,nec illius ſignū fuiſſe,ſed accn̄s. Sed dubitabis forſi-
tan,& nō ab rōne.cū nihil fortuna,aut caſu ſit, nihilq̧ p
accn̄s,quin ad aliquod reducaꝛ,quod eſt p ſe, ut in phyſi
cis auſcultationibus demōſtratū eſt, ubi dubitabit qſpiā,
hæc ſomnia quæ accidētia ſunt, ad quæ per ſe reducanꝛ.
Et dicendum ſomnia accidētia reduci ad ſomnia quę pſi-
ciſcuntur ab humoribus,aut ab affectibus. Vt.n.q fodit,
eſt p ſe cā foſſionis,& p accn̄s cā inuētionis theſauri, ſic
humor q ſcādit,eſt p ſe cā ſomnij,quo quia ſomniat,ſe ſca
lam ſcandere,per accidēs uō cā eſt aut ſignū euētus hono
ris, & eodē mō ſi faber ſomniat ſe ſecurem cudere, & po-
ſtea uerberetur,habitus quidē,quo ſomniat ſe ſecurē cude
re,p ſe cauſa eſt eius ſomnij, quo ſomniat ſecurem cudere,
accidēs aūt ſi ad uerberationē,quæ ſeqtur, cōpareꝛ. Hæc
Ariſto.Alexander,et Themi.de ſomnijs. Ptolomęus uero
in apoteleſmatibus ſomnijs fidem tribuit, aſſerens nō ſo-
lum ſomnia eē eorum præſagia, quorū ſunt,aut cauſę,aut
effectus,ſed etiam eorum,quæ ſupra nr̄am facultatē ſunt.
Quā opinionē Porphyrius & Anonymus eius interpræ-
tes ſequuntur. Mercurius etiam triſmegiſtus in pymādro
& in his libris,quos de ſtellis cōfecit, eādem poſitionē uo
luit. Iuniores q̄z aſtronomi,ut Maternus, Manilius, & ara
bes idē ſentiunt. Auerroes quoq̧ & Auicenna, & Algaçe
lus,& Alfarabius hoc idē probant. Albertus & Canda-
uēſis,& alij idem. Mouētur uō oēs,q aer, qui nos conti-
net,nos alterat alteratus uero a ſtellis nos eadē alteratio-
ne alterat,qua alteraꝛ. Ab alteratiōe aūt emergūt ſomnia,
quare cum ſomnia ab alterationibus corporeis cōtingāt,
alterationes corporeæ ab aere,aer uō alteretur a ſtellis, er
go ſomnia a ſtellis cōtingere rōnabile eſt. Sed argumen
tum iſtud non caret qōne. Primo quidē q aer oēs eiuſdē
regionis ſimilr̄ alteret,& tn̄ nō ſunt oibus,q ſunt eiuſdem
regionis ſomnia equalia,nec eadē,nec ſimilia. Scđo uero,
qm̄ aliquibus eiuſdem regionis uiris ſomnia uera ſunt,aliq
bus falſa, & tn̄ aeris cōſtitutio eadem eſt. Ampli⁹ cur ego
bouē arare,tu uō equum militare ſomnias, & tn̄ ſumus in
eodē aere. Nec fingi pōt,ut ſomniorum rudes coniectores
aſſerunt eſſe alia ſomnia uera,alia falſa, q in alia die lunæ
hæc accidūt,illa uō in alia. Nam eadem die lunæ, eadem
quoq; hora hæc ſomnia uera,illa falſa acciderūt. Præterea
nos expimur melācholicorū ſomnia aliqn̄ uera,& tn̄ non
ui aeris aut ſtellarum,ſed ui demoniēe humoris,ut Ariſto.
inqt,propterea,ut Ariſto.ſenſit,ab alterationibus aeris, q̄
a cœlo cōtingūt,ſomnia proficiſci nemo eſt,q̄ dubitat, ut
rum alterationes illæ ſunt per ſe cā ſomniorum,per accn̄s
uero & caſu eorum,quæ eueniunt poſt ſomnia,ut ſi aer ca
lidus calefaciat ſomniabit quiſpiā ſe uolare,aut aliqd ta-
le,per accn̄s uō ſignificabit rixas. Eadem.n.cā ad ſomnia
erit per ſe,ad euētus erit accidēs,& caſus. Auerroes peripa
teticus Ph̄s uim ſomniorum approbās finē eorū,& dato-
rē expoſuit,finē quidem,ut per ipſa demōſtrent nobis uti
lia,et calamitoſa præuiſa uitemus, utilia aūt pſequemur.
Hunc enim ob finē deū nobis ſomnia dediſſe aſſerit. Mo-
torē uero,ac effectricē cāz uerorum ſomniorum,quib⁹ hęc
præcognoſcimus,dicit eſſe cā intelſntiā,quā intelľm agē-
tem profitet prio qdem q ſomnia uera nobis accidāt, ut
cognitionē primorum principiorū,quę axiomata dicunꝛ,
utpote nec ſyllo,nec rōne aliqua,ſed lumine intelľs, ſcđo
uō,q ſomnia ſpiritales cognitiones ſint, quæ nobis ineſſe
nō pn̄t,niſi lumine intelľs agētis. Quare intelľs agēs erit
ſomniorum uerorū datrix cā. Sed cōtra hęc,quæ Auer.di
cit,dubitaꝛ,prio quidē, qm̄ nō pōt intelľs agēs dare no-
bis cognitiones ſomniales, niſi ipſe ſingularia cognoſcat,
quorum ſunt ſomniales cognitiones. At, ut probat Auer.
intelľs agēs nihil præter ſe intelligit. Scđo uō,qm̄ ſi intel-
lectus agēs eſſet dator ſomniorum, ſomnia nō eſſent co-
gnitiones offuſæ,metaphoricæ,ac uerisſimiles. Veluti ſo-
mnium Chryſippi,in q̄ dormiens uidebat ouum pendens
in faſcia ſub lecto. Intelľs.n.agens,cū ſit uera cā,ueros ef-
fectus,& non uerisſiles dabit. Præterea cur intelľs agēs fu
turorum cognitionē potius in ſomno per ſomnia, q̄ in ui-
gilia p ſenſus nō det,nō.n.facile cauſa afferri pōt, inſuper
cur quibuſdā falſa mittat, agens.n.unum in ſubīo uno ſal
tē ſpē,effectum unum mittet. Augeꝛ.q.q nec eidē hoī ſo-
mnia ſemp eadem accidant. Rn̄det his argumētis Auer.in
eius paraphraſi, & ſumit primo q oia, quæ in ſublunari
mundo accidunt,cōtineri in intellectu agente,ut effectus
artificiales in artifice. Tūc ait oia in agēte intellectu uliter
cōtingeri,in materia uō certis diſpoſitionibus affecta, fieri
particularia,ſic ſomnia rōne habita ad datorem, uniuſlia
ſunt,ratione habita ad materiā particularia. Scđam quæ
ſtionem delet Auer.q offuſio,metaphora, & uerisſimilitu
do,quæ in ſomnijs accidunt,ex ſomniatrice uirtute emer-
gunt,quæ ſomnia non efficit,niſi ex ſpeciebus rerū ſenſibi
lium reſeruatis. Tertiam rurſus delet,ex eo quia aīa in ſo-
mno magis eſt ad futurorum cognitionem parata.ſ.exter
nis ſenſibus ad operibus uocantibus. Quartam inſuper re
fellit ex eo quia interni ſenſus non ſunt omnibus æque af
fecti,externi quoq; non ſunt in hominibus cunctis eodē
modo internis ſeruientes, nec in oibus ſpūs ſimili ratione
diſponitur,qui ſomnija miniſtrat, nec humores quoq; in
oibus conſimiles habentur. Quare fit nō oibus ſomnia ue
ra ſint,nec eidem ſemper. Sed hæc,quæ Auer.dicit in ſui
defenſione,nec ſibi cōſtant,nec uera ſunt, non quidē ſibi
conſtant, primo quidem,qm̄ ijs in cōmentarijs, quæ ſe-
timo metaphyſicæ libro cōfecit,aſſerit neceſſitatē intelľs
agentis eſſe in efficiendo cognitiones, & non ſenſationes,
quales ſunt ſomnia. Idē & libro tertio de anima, ubi ne- Com. 31.
ceſſitatem illius aſſerit in tranſferendo intelligibilia de po Com. 5. &. 18.
tentia intelligibilibus ad actu intellecta. Præterea libro Cō. 20.
ſecundo de cœlo probat a motoribus æternis ac ſeparatis
nihil proficiſci poſſe,niſi mediante cœlo, at nunc ſomnia
proficiſci ait ab intellectu agente ſine cœlo medio. Non
etiā uera ſunt. Ariſto.n.ſomnia ex ſpecieb⁹ reſeruatis fieri
aſſerit,moueri uō ad communē per uapores,ac ſpiritus ua
porulentos,per quæ nō ſolum Auerrois ſictio deletur:ſed
illa Auicennę,Algaçelis & cæterorum, qui hanc poſitio
nē ſequuntur. Mathematicorū uero nōnulli ſomnijs uim
præbentes ex ſtellis,dixerūt huic ſomnia eſſe uera, illi fal
ſa ex genituris,nam huic ex ſtellis in genitura conſtitutis,
ineſt ut ſomnia uera ſint,illi ut ſint falſa. Vnde Ptolomęꝰ enucle. 3.
libro c.enucleatorum, qui ad rem quępiam aptus eſt,hēt
profecto & hmōi ſignificationis ſtellam admodum potē
tem in ſua genitura. Præterea hic ariſtille falſis ſomnijs enucle. 4.
occupatur,ut eodem libro aſſerit, q anima ad cognitionē
apta,ueri plus aſſequatur,q̄ qui ſupremum in modum ſe
in ſcientia exercuit. Eſt autem hæc aptitudo ex ſtellis, qui
bus formæ in genitura afficiūtur, eodem enim libro inqt.
In generatione atq; corruptione formæ afficiantur a cœ- enucle. 9.
leſtib⁹ formis. Præterea hic ex genitura habet, ut ſomnia
ſint benefica iocundaq;, quo in genitura ſtellæ, quæ ſo-
mnia miniſtrant beneficæ ſunt. Ille uero habet,at ſint hor
ribilia,quo ſtellæ maleficæ ſomnia in genitura effecerunt.
Item hic habet,ut animalia ille alia ſomniet, pro ratione ſi
gnorū,quæ ſtellæ in genitura tenuerūt,quæ ſomnia dāt,
ut Ptolomęus in apoteleſmatibus aſſerit, quare ſomnia,
& ſomniorum genera, & rationes ex ſtellis homines naſci-
ſcuntur,quæ in genitura inuentę ſunt. Hæc mathematici,
Sed quæ catholici uelint,adijciamus. Gregorius itaq; ſu-
per Iob libro octauo,ita de ſomnijs inquit. Exquirendum
eſt magnopere quot modis tangunt animum imagines ſo
mniorum. Aliquando nāq; ſomnia uentris plenitudine &
inanitate,aliquando illuſione,aliquādo cogitatione ſimul
& illuſione,aliquando reuelatione, aliquando autem co-
gitatione ſimul & reuelatione generātur,ſed duo, quę pri
ma diximus,omnes experientia cognoſcimus. Cętera uō,
non

non niſi ab his, qui ſanctitate, et uita præpollēt. Hæc ſunt, quæ de ſomnijs & a Philoſophis, & a mathematicis, & catholicis habemus. Sed quoniam Ariſtote. pauca aut nulla aſſeruit de artificioſa ſomniorum interpretatione, nos librum quartum adiecimus in quo de ſomniorum interpretatione dicturi, ea dicem⁹ quæ alij ſentiunt, & quæ ſecundum Ariſto. dicenda ſunt.

De naturali diuinatione finis, & de tertio Libro.

EIVSDEM AVGVSTINI NIPHI Medices de artificioſa ſomniorum interpreta tione, quæ diuinatio dicitur artificioſa.

Quid ſit artificioſa ſomniorum diuinatio, quidue ſomniorum interpretatio. Cap. I.

DIVINATIO itaqꝫ alia naturalis, alia artificialis diſtinguitur. naturalis quidem eſt ſomnium ipſum nobis aliquid præſagiens. Somnium.n. (ut diximus) proprie uocat, quod figuris regitur, & ambagibus uelatur, non niſi interpretatione intelligēdis. Et quoniam ſomnium nobis ex cauſis ineſt, quæ non rediguntur ad nōſtram uoluntatem, & aliquid portendit, naturalis diuinatio dicitur. Diuinatio quidem, quo nobis aliquid diuinat, naturalis uero, quo nō ex cauſis proficiſcitur, quæ ad noſtram uoluntatem rediguntur, unde Cicero hanc uocat naturalē, quatenus a natura præſagitiua eſt, non autem arte, aut uoluntate. Artificioſa ſomniorum diuinatio eſt ars interpre-
Quid diui natio artifi cioſa, tandi ſomnia, ratione, atqꝫ regulis, & obſeruatione confecta, qua præſagiens per ſomnia ſomniorum ſiue interpres, ſiue coniectator, interpretatur. Vnde quemadmodū haruſpices, & augures per auguria, & hauſpicia, ex regulis, ea ratione, & obſeruatione interpretantur quæ per illa portēduntur, ita ſomniorum coniectores per artem quæ ratione, regulis, & obſeruatione conſtat, ſomnia interpretatur: quamobrem Chryſippus definit diuinationem ſ̄is uerbis, uim cognoſcentem & uidentem, & explicantem ſigna, quæ a dijs in ſomno mittuntur. Alibi quoqꝫ ſomniorum coniectationem definit hoc modo, eſſe uim cernentem: & expla
De gb' 8. nantē, quæ a dijs hominibus ſignificentur in ſomnis. Ex his apparet de quibus eſt, ut de materia, artificioſa interpretatio. Eſt enim de ſomnijs, quatenus ſomnia futura nobis calamitoſa, aut proficua præſagiunt. Nam de ſomnijs diſſerere uidetur phyſicus, & interpres. Phyſicus quidē, quatenus eſt aialis affectio. Interpres uero quaten⁹ ſomnia futura p̄ſagiant, quæ nobis ſunt, aut proſpera, aut aduerſa.

Quæ ſomnia præſagiant, deqꝫ quibus per ſomnia artificioſa diuinatio eſt. Cap. II.

AVerroes in paraphraſi huius libri diſtinguit rerum quæ cognoſcūtur genera Nam aliud eſt eorum, quæ ſpeculamur. Aliud eorum, quæ agimus, Eorum aliud quæ facimus. trib⁹ artibus ſpeculamur metaphyſica, phyſica, & mathematica, una duntaxat agimus morali. v3. quæ poſtea in tres ſecta eſt, inſinitis fere artibus facim⁹, nam medicinali facultate curemus, agricultura colimus, cæteriſqꝫ alijs alia facimus, quibus aut ſomnia ea futura præſagire, quæ artibus interdum facimus, interdum euitamus. Sequimur quidem, ut utilia atqꝫ proſpera, euitemus, ut aduerſa & calamitoſa. Quare & interpretādi facultas de ſomnijs pertractabit, quatenus ſomnia factibilia utilia uel nocua præſagiunt. Addit quoqꝫ Auerroes poſſe moralē ſcientiā quæ de uirtutibus eſt, per ſomnia acquiri. Nam de uirtutibus ſomniarunt, qui poſtea experrecti illas exercuerunt. Speculatiuas uero artes per ſomnia acquiri non poſſe argumento oſtendit, quia ſcire non niſi per demonſtrationem habetur: at demonſtratio niſi in uigilia inuentione, uel diſciplina intelligitur: niſi fortaſſe ſcientia hæc æquiuoce eſſet, utpote infuſa, uel numine data, p accidens uero interdum familiares ſenſus, qui intra nos ſunt, adeo & commo de in ſomnijs afficiuntur, conſtituunturque ut per accidēs nonnūquā recte intellectui ad ſpeculādum ſubminiſtrēt. Quod cum per accidens & raro aliud ſit, iure per ſomnia non niſi raro & per accidens ſcientiæ ſpeculatiuæ habentur, quibus omnibus patet ſomniorum interpretatiuā quæ diuinatio dicitur artificioſa, uerſari circa ſomnia quatenus per ſomnia coniectores præſagiūt, futura nobis aut aduerſa, aut proſpera.

Quatuor præſagiri per ſomnia uelut p ſtellas Cap. III.

SOmnia ut proximo capite explicauimus, utilia uel aduerſa quæ futura ſunt, præſagiunt, de quibus interpres pertractet. Hæc autem (ut Ptolemæo placet in libro apotelesmatum inquit) quatuor in partes diuiduntur. Sunt.n. hæc, genus ſubiectum, in quo futura per ſomnia præſagita interpretantur: ſpecies: locus: & tempus. genus eſt multiplex, q̄a aut propriū, utpote, quū ſomniū portēdit pſona ſomnianti. Aut alienum, cum prænunciat amico uel propinquis. Aut cōe, quū ſibi & amico uel proximis. Aut publicū, cū ciuitati foro uel theatro, aut generale, ut cum orbi & uniuerſo minatur. Tempus eſt, ſi ſero, quod per ſomniū præſagitur, eueniat ſi cito, ſi ad annum, ſi ad menſem, ſi ad diem, ſi ad horam. Loc⁹ ſi in domo mea, uel ſua, ſi in agro eueniat & generi, cui præſagiuntur: futura ſunt. Species uero, ſi præſagia ſint bona, ſi mala, ſi calamitoſa, ſi aduerſa. Hæc quatuor bonus interpres perliberare debet, ſi recte ſomnia uult interpretari.

De fundamento quo Iuniores ſomnia interpretentur. Cap. IIII.

VT ſomniorum coniectatio ſit non obſcura. Poſſidonius, nihil eſſe factum, quod non futurum fuerit, eodemqꝫ modo nihil eſſe futurum, quod non factum fuerit, & cuius non cauſas idipſum efficientes natura contineat ſummi. Hinc patet nullū futurum eſſe ſomnium: quod non factum ſit, nullumqꝫ factum, quod nō futurū. Patet etiā nullam factam eſſe ſomnij interpretationem: quæ non futura ſit, nullam quoqꝫ futuram: quæ non facta ſit. Ex ijs emerſit ars interpretandi ſomnia, eſt enim hæc collectio omnium eorum coniectationum, quæ factæ ſunt: quare cū nihil factum ſit, quod non ſit futurum, nulla facta fuit ſomnij coniectatio, quæ non ſit futura, nec ulla prorſus futura, quæ non facta ſit. Hoc quoqꝫ fundamento obſeruatio conſtat, eſt enim obſeruatio omnium eorum quæ facta ſunt, memoria collecta, quæ cum omnia futura ſint, ex obſeruatione eorum quæ facta ſunt, obſeruator coniectabit ea quæ uentura ſunt. Hiſdē etiā partibus prudētia habeat, quæ eſt præuiſio de futuris per memoriā præteritorū, quippe cū ea quæ futura ſunt, facta oia ſint.

Quæ eudes interpretes de artificioſa interpretatione ſomniorum. Cap. V.

RVdes ſomniorū interpretes, q ſtellarū, & naturæ ſunt imperiti ſolum per obſeruationem artem interpretādi ſomnia conſtare aſſerunt, nec ad regulas poſſe reduci affirmant. Non enim reddi poteſt cauſa, aut dari regula, cur uidere in ſomno arbores findi dānū præſagiet. Rurſus nec reddi poteſt ratio, cur barbam tonſam uidere, orbitatē ſignificet. ſed obſeruatione ꝯperta hæc omnia ſunt, nā cum nihil factū ſit, qđ nō ſit futurū, et nihil futurū, quod nō factū, nulla interp̄tatio eſt futura, q̄ non eſt facta, iure collectio oium interp̄tationū ſufficiēs erit ad artē interp̄tādi, q̄obrē tabulas interpretationū ꝯficiūt, ut qſqꝫ poſſit oia ſomnia q̄ futura ſī facile interpretari, quippe cū ſomnia futura nō ſint, q̄ nō fuerit facta, nec facta quæ nō futura. Rurſus etiā nec interp̄tata, q̄ nō interp̄tāda, nec deniqꝫ interpretāda, q̄ nō interp̄tata iā, q̄re tabulæ quæ ex obſeruatione omnium interpretationum ſcriptæ ſt, ad artē interp̄tādi putāt ſufficere, q̄ uero ſint eiuſmodi tabulæ, q ue liber de ſomniorū interp̄tationibus, cū oib⁹ pateāt, cōmuniterqꝫ ab oibus habeantur, iure prætermiſimus.

Confutatio huius rudium poſitionis. Cap. VI.

SEd q̄ rudis ſit hæc poſitio, ac iſta eorū ars, facile demōſtrat. Nā ſi artē ſufficere putāt p tabulas interpreta-

tionum: uel in illis omnes interpretationes cõtinẽtur, uel quędã, oẽs ſi continenť, uel oẽs in numero, uel oẽs in ſpẽ: uel oẽs in genere, oẽs quidẽ numero uel ſpẽ continere eſt impoſſibile, qm̃ hæ numero infinitæ ſunt. Infiniti.n. ſunt actus animæ, & numero, & ſpecie, ut ſentit Auicẽna, num ut ſorticolę tradũt, ſunt nõ tot ſpẽ, quin plures, nec tot numero quin plures, igitur Infiniti numero & ſpẽ. Accedit ad hæc q phantaſticu uis infinitu cõponere põt, cũ non tot, quin plura: igitur & infinita etiã ſomniare. Quare nulla poteſt dari tabula in qua oẽs interpretatiões numero uel ſpẽ cõtineantur. At ſi in tabulis oẽs interpretationes ſecũdum genus haberẽtur, ex ħs ſomnia interpretari nõ poſſunt, non.n. puto quia ſomniũ Alexandri & illud Scipionis, & eorum interpretationes genere cõuenerint, eſſe eadem rõne ad amuſim interpretanda, quippe cũ in genere multæ lateãt ęquiuocationes, atq; diſsimilitudines, ut peripatetici dicũt. Quare tabulę eiuſmodi uanæ ſunt, & inutiles, quippe cum tenenter oium quæ cõtingũt ſomniorũ, interpretationes, habeant.

De ħs quæ Arnaldus uillanouanus ait de ſomniorũ interpretatione, deq; prima eius regula. Cap. VII.

EA quę Arnaldus de ſomniorũ interpretatiõe ſcripſit, lõga ſunt, & faſtigioſa: quare p cupita illa recẽſere decreui, nã licet quæ narrat, aniles fabulæ ſint, ratione penitꝰ nõ carẽt. Sumit.n. aiam i ſomnis ſeptẽ uiſtci modis, ſiue a ſtellis, ſiue ab humoribus, ſiue a quibus uis cauſis, quas reducit in tres, nos ṽo, ut breuiores, in duos reſumpſimꝰ. Nam uel afficitur ſiſbus ħs quę p ſomnia portenduntˀ, uel diſſimilibus, ſiue cõtrarħs ſimulachris. Quãdo.n. aia ĩ ſomnis ħs ſimulachris afficiť, quæ futura uera rõne repñtant, non ſomnia, ſed magis uiſiones appellat. Cũ enim arcas ille oidit in ſomnħs ſuũ amicũ, orãtẽ, ut ſibi cauponis inſidħs circũuento ſubueniret, non ſomnium appellat, ſed uiſionem, quippe cũ amicũ nõ uidit arcas ille in ſuo ſiñ, ſed in ſe per eius propriũ ſimulachrũ, quo nũc colorẽ p eius propriã imaginẽ cerno. Quare cũ ſomniũ ſit præuiſio eorum quæ futura ſunt, nõ per illorum propria ſimulachra, dupliciter aia põt ſomnħs affici, aut ſub ſpecie ſimilium, aut ſub ſpecie diſsimilium. Hæc eſt eius prima regula.

De ſecunda Arnaldi regula. Cap. VIII.

SEcunda regula eſt, quę de interpretatione per locum a ſimili conficitur, ut interpres ad proprietates earũ rerum, quas recte repñtant ſimulachra in ſomnħs, diligẽter animaduertat, & ad circũſtantias ſomniãtiũ, & ad colores, ſitus, & quantitates eorũ quæ uidenť in ſomnħs, horũ oium exẽplum eſt: uidere uiſorbẽtem draconẽ in ſomnħs e proprietate draconis, q necat mortalẽ inimicũ ſomnianti occurre præſagit. Idẽ de oibus nocuis aialibus, uerum ſi inimicus, qui futurus eſt, ſic occultus, uidebit in ſomnħs lupũ uel uulpẽ, qui proprietate occultus eſt inimicꝰ ſi inimicus ſit perſona digna, ut rex, uel princeps, uidet leonem mordere, nam de proprietate leo rex eſt aialium. Si bilis ſit hoſtis, uidebit ſerpentem, uel uulpẽ, uel aliquid naturæ hoſtile. Simili ratione reſpiciẽdæ ſunt circũſtantiæ eorũ, quę uidenť in ſomnħs, & ſomniãtiũ cõditiones, nã ſi ſomniãs diſciplinatus ſit uideatq; ſe in ſomnħs aquã cũ difficultate pugnare ad honores ſcandere merito ſuæ diſciplinę præſagit, poſſunt de alħs conditionibꝰ exempla poni quę ut breues reticuimus.

Artem hanc multifariam eſſe uanam & imperfectam, & omnino falſam. Cap. IX.

DEfeciſſe ſibi Arnaldum facile patet, nam cũ dixit ſomnia præſentare futura ſub ſimilis ſpecie, & ſub diſſimilis: regulas p locũ a ſimili nos edocuit, regulas ṽo p locũ a diſſimili nullas poſuit, igiť uel mãcus, uel ſibi deficiens. Præterea cõiunctim hæ regulæ poſſunt ſic refelli, nã ols interp̃tatio p ipſum ſit, uel a ſiſi, uel a diſſimili, a diſſimili nulla põt interpretandi regula ſumi, nam unum diſſimile infinitis eſt diſſimile, igitur per ipſum in nullum eorũ deuenire poſſumus, quare interpretandi regula a diſſimili nullo pacto erit colligenda, nec etiam a ſimili, quia uel a ſimili in ſubſtantia, uel in accidẽte, nõ in accidẽte, qm̃ infinitis modis res poſſunt p accidens aſſimilari, ut cum infinitum oĩ ex parte ignotum ſit, nulla ratione per accidẽs, uel ex ſimilitudine in accidentibus coniector poteſt ſomnia interpretari. Quippe cũ portenta per ſomnia, & portendentia, quæ uidẽtur in ſomnħs, infinitis modis in accidẽte aſſimilari poſſint, nec in ſubſtantia, nam uel in genere, uel in ſpecie, uel in numero, non in genere uel ſpecie, nã cum interpretatio nihil aliud ſit, quam eorum quæ pręſagiuntur: cognitio, interpretans de uiſis inſomnħs deduciť in cognitionem, eorum quæ per ipſa pręſagiuntur. At cũ in uno genere, uel ſpecie infinita cõtineãtur indiuidua, per unum illorum non magis deducetur in notitiam unius, q̃ alterius: non enim per notitiam Socratis, qa cõuenit genere uel ſpecie cum Platone, poſſum ſi uiderim Socratem mihi tribuere aquas, q Plato mihi experrecto tribuet diuitias. Mitto q quæ uel genere, uel ſpecie conueniunt ſunt inter ſe diſſimilia, quare cum unum infinitis ſit diſſimile, iure per unum inſomnħs pręuiſum non poſſum deuenire in cognitionem alterius. Nec fingi poteſt regulas interpretandi eſſe colligendas a ſimilibus in ſubſtantia, & accidẽte, nam uel genere uel ſpecie hæc ſimilia erunt, ħs quę per ipſa ſomnia portẽdunť. Si ſint gñe ſiſia, ſpẽ erũt diſſiſia, at cũ unũ diſſiſe pluribꝰ ſit diſſiſe, & pluribꝰ in gñe ſiſe, non per id quod mihi uidetur in ſomnħs, poſſum in unum magis quã aliud ſibi in genere ſimile, in ſpecie autẽ diſſimile, deuenire. Simili ratione ſi ſpecie ſint ſimilia, numero uero diſſimilia, nam cum mihi uidetur in ſomnis aliquod, non uideo quonam modo poſſim p̃ſagire magis de uno eiuſdem ſpeciei, q̃ de alio. Præterea hęc ars de genere pręſagiorũ, de ſpecie, deq; loco nihil ſcribit, igitur oino manca Quippe cum quatuor hæc de omni prædicendo reſpici debeant, ut Ptholemæus dixit.

De his quæ de tempore dixit Arnaldus, & quomodo ſint falſa. Cap. X.

ARnaldus multa fabulatur de tpe, quo pręſagita per ſomnia interpretantur uenire. Obſeruatione enim ſi mucurdi iuſſit eſſe reſpiciendas horas ſomniorum, nam ſi per unam ſomnium ante die horã uenerit, ad mẽſem præſagit, ſi per duas ante diem: poſt duos a ſomnio menſes. Similiter per tres ante diem, poſt tres menſes enũtiatum futurum eſt. Auctoritate aliorũ præcipit hora ſomnħ eſſe lunam obſeruandum, quæ ſi tunc ſignũ tenuerit mobile, ſitque curſu uelox, atq; ſomniũ emerſerit die ac hora lunæ, eadẽ die qua ſomniũ euenit, præſagitum uidebiť. Si aũt luna ſit curſu ſera, immobili in ſigno, ſitq; ſomniũ ipſum die & hora ſaturni, præſagitum poſt tot annos uidebitur, quod gradus luna eſt peragratura eiꝰ ſigni, quod tenet hora ſomnħ, hæc qa ſibi uana uidẽtur, & uiles fabellæ, hãc demũ regulam ſubſcribit, ut interpres inſpiciat ad qualitatem rei uiſæ, ad proportionem ſomniantis ad rem uiſam, demum ad lunam ipſam, quem locum hora ſomnħ teneat, q̃ motu moueatur, & quot gradus luna de ſigno ſit peragratura. Ad qualitatẽ quidem rem uiſæ. Nam Neronis mater Neronem dum in utero gereret, uidit in ſomnħs ſe parere draconẽ, qui conuerſus ad eam, mordens ipſam euiſcerabat. Cui interpres dixit ſomnium præſagire eam fore parituram magnum uirum, qui eam erit permecaturus. Patet q effectus non uenit eo ipſo q peperit, ſed ad annos multos, nam qualitas rei uiſe citius eſſe nõ potuit. Ad proportionem ṽo ſomniantis ad rem uiſam, q puer ſi ſomniaret ſe ſcalam ſcandere, non die experrectus ad honores attolleť, ſed ꝑportione eius ad honores præſagitos. Ad lunam ṽo aſpiciendum eſſe dixit, ut alħ dixerunt. Sed hęc friuola ſť, nã nemo uiſti interp̃tari debẽt una arte, quare ſi de genere, deq; ſpẽ euẽtorum regulas dedit nulla ſtellarum obſeruatione, nec de tpe obſeruandę erunt ſtellæ. Quod ſi de tẽpore ſť ſtellæ obſeruãdæ, igiť de genere, ſpẽ, loco etiã eorũ quæ præſentiunť in ſomnis ſunt ſtellæ diligenti cõns colligendæ. Blacteriçat igitur uir iſte, qui cũ fuerit oĩ ex p̃te ſuperſtitioſus, nec in his uacare ſup̃ſtitionibus noluit.

De interprete

De interprete ſomniorum, & de regula interpretandi ſecundum Ariſtotelem. Cap. XI.

EXquiſitiſſimus (ut inquit Ariſtoteles) ſomniorum coniector is eſt: qui rerum imagines acutiſſime perſpicere poteſt: nam recta claraq; ſomnia facile quiſq; interpretabitur: ſicut enim aqua agitata ſtellarum imagines minus apte oſtendit: quę ubi quieuerit: liquide eas demõſtrat: ita quoq; motiones in nobis impediunt clara cõſpici ſomnia: itaq; qui formas illas pręposteras inconditas diſtortaſq; ſomniorum ſcit diſtinguere, & ueris exemplaribus reddere: ut hominis hanc illam equi deſignet: quarum tamen neutra incolumis abſolutaq; cernebatur: hic eſt optimus ſomniorum coniector. E quibus patet artem coniectãdi ſomnis ſimilibus exẽplaribuſq; conſtare: non autem cõtrarijs atq; diſſimilibus. Inſuper etiam duo eſſe ſomniorum genera: quædam aperta, in quibus exemplaria ſimiliaq; clare patent coniectori. Videre enim brachia pati in ſomnijs, facile patet eiuſmodi ſomnium ad fratrem eſſe referendum. Nam brachia gemelli ſunt fratres, atque ſimiles. Alia ſunt offuſa ſomnia tetraq;: in quibus ſimilia atq; exemplaria non clare uiſa repræſentat: ut ouum ſomniare quod repręſentauit aurum argento circũſcriptum: non clare hoc demonſtrauit. Hactenus Ariſtotelem.

De regula.

Regulam interpræiandi Ariſtotelis eſſe de ſomnijs naturalibus, aĩalibuſq; non autem de fortuitis. Cap. XII.

SOmnia duplicia eſſe uera Ariſtoteles comprobauit: aut quæ earum rerum ſunt: quarũ principium eſt affectus: id eſt ex parte animi, aut earum rerum: quarum principium eſt humor id eſt alteratio corporea: earum rerum quarum nullum in nobis principium eſt: ſomnia fortuita eſſe uel ſigna, uel cauſas demõſtrauit Ariſtoteles. Quo fit ut interpræiandi regula quam Ariſtoteles tradidit: ſolum ijs ſomnijs ſit, quę aut naturalia ſunt, aut animalia. Per naturalia ſomnia præſentimus alterationes humorum, morbos & uniuerſales, & particulares: qui ab illis proficiſcũtur alterationibus, ut febres, dolores, apoſtemata, & cætera id genus. Per ſomnia uero animalia pręſentim͂ affectus animi: quibus mens præmebatur. Qua ratione euenit ſomnia animalia eſſe ueluti memorias aut earũ rerum, quas facere uel agere cœpimus, aut eorũ affectuum: quibus mens ſenſariaq; pars occupabatur. Sunt autẽ hæc animalia ſomnia plerunq; aperta, rarenter offuſa atq; detecta. Somnia uero naturalia ſunt memoriæ aut oſtenſiones naturæ: nam cum humores excreſcunt, & ad ſenſus peregrinos permeant: apparent eis magis quàm ſint ſentiri apta: ſicq; in ſomniatrice ſuperioribuſq; uirtutibus ſenſum efficiũt phãtaſticum, plerunq; offuſum detectumq;, rarẽter apertum. Horum igitur regula potiſſimum habenda eſt: quam nobis optimus naturæ interpres Ariſtoteles tradit.

De ijs quæ ſunt melancholiæ peculiaria, deque regula interpretandi melancholica ſomnia. Cap. XIII.

PEculiaria melancholiæ ſunt ea quæ ei competunt, uel ex genere ſubſtantię, uel quantitatis, uel relationis, uel qualitatis, uel motus, uel habitus, uel alicuius figuræ cæterorum prædicamentorum: ſecundum ſubſtantiæ quidem figuram peculiaria ſunt eſſe terram terraceamq; eſſe Saturnum, Saturnumq;. Eſt.n. melancholia animalis terra, atq; Saturnus. ſecundũ figuram quanti ſunt eſſe craſſum, eſſe antiquum atq; diuturnum. ſm figuram relationis aſſimilatur dæmonibus dæmoniaciſq;, nigris, umbroſis, nigris liquoribus. ſm figuram qualitatis eius peculiaria ſunt eſſe nigrũ, offuſum, terrum, acre, ponticum, ſenile, autumnale, graue, frigidum, ſiccumq;. ſecundũ figuram motus, eius peculiaria ſunt deorſum ferri, tardum, pigrum, ſeruũ. ſecundum figurã habitus, tenet omnia quæ Saturnus cœleſtis tenet, ut ædificia, ſenes, res, antiquas, parentes, auos, attauos, noctes, tenet fetida, homines edaces, agricolas, & agros, conuentus religioſos, ueſtes nigras, lapides nigros, hæreditates, mortuos, putridas aquas atq; paludes, lepras & morbos qui a melancholia proficiſcuntur. Longa itinera, carceres calamitoſos: pignora, ſeruos leues perſonas, atq; ea omnia, quæ Saturnus cœlicus tenet. Sunt & alia peculiaria: quę bonus coniector facile per hæc reperiet. Ex his regula generalis colligitur hoc pacto, omne uiſum in ſomnijs, quod ad aliquod eorum quę peculiaria ſunt melancholiæ quouis modo attinet: id eſt uel ſomnianti, uel alieno, uel communi, uel publico, aut generali: ut capite tertio explicauimus: melancholicum eſt inſomnium. Quòd ſi frequentauerit, morbos aut uniuerſales, ut febres, aut particulares, ut languores (niſi ſomnians præſeruetur) præſagit. Exempla ſunt ut ſomniarę dæmones, monachos, aut id genus aggredi, uel te, uel alternum, ut amicos uel te & amicum communiter, uel publicum ut forum, uel theatrum, uel urbem, uel generale ut orbem: humorem melancholicum præſagit inſomniante alterare corpus, ſenſoriaq;: quæ ſi frequentauerint melancholicos morbos præſentit ſomnians, niſi bono præſeruetur regimine. Regula.

De regula particulari ſomniorum melancholicorum. Cap. XIIII.

VIſum antequam ad particulares morbos conferatur, prius eſſe melancholicum generatim colligatur, poſtea uidendum eſt ſi uel ſomniantem tangit, uel aliud diuerſum, ſiue ſit amicus, ſiue patria, ſiue orbis, ſiue quoduis alienum. Nam ſi tangit ſomniantem: tunc uel ipſum totum tangit: uel eius partem ueluti cutem, uel caput, uel pedes, uel particulam quamuis eius. Si igitur ſomniantem nullatenus tetigerit, melancholia ſignificabitur in uaporulentis ſpiritibus potius, quam in membris humoribuſq;. Quare niſi præſeruetur uel aliud pollentius et aduerſans ſuperuenerit: de effimera melancholica ex mœrore triſtitiaq; eſt præſagiendum, aut de melancholia uel dęmonio, uel ijs morbis: qui per ſpiritus agũtur: dias ſi hæc ſomnia perſæpe atq; ſæpius frequentia fuerint: ubi oamq; rarenter emergunt, de parua admodum melancholica alteratione in ſpiritibus eſt prædicendum. Raſes aſſerit hæc ſomnia quæ perſonam ſomniantem non tangunt: uniuerſales morbos præſagire, qui totum corpus occupant, ut febres dæmonia, melancholię, & id genus. Si autem perſonam ſomniantem id quod uidetur in ſomnijs: tetigerit, aut eam totam, aut eius particulam. Si eam totã: de febre uel morbo uniuerſali, ut mania, apoplexia, epilepſia, aut de alijs id genus eſt pręſagiendum, ſi frequentauerint hęc, nec præſeruetur ſomnians, ut pati incubum quod epilepſiam uel apoplexiam nuntiat uidere umbras, quę totum rapiant corpus: uidere ſe quaſi immobilem grauem, cadere ab alto, & inde immobilem quaſi derelinqui: hæc omnia morbos uniuerſales nuntiãt. Sin uero particulam, ad eam melancholiam defluxiſſe uel defluxuram morbumq; exoriri nuntiat. Narrat Arnaldus uidiſſe quendam: cui in ſomnijs frequenter apparebat niger catus: qui eius dextrum mordebat pedem: cui poſtea pedi dextro puſtula nigra cõtingit: ex qua de breui obijt. Erat enim puſtula illa ex humore melãcholico perusto. audiui ab obſeruatore, q̃ cuidam uidebatur in ſomnijs acubus per totam cutem pungi: cui poſtea ad paucos dies lepra canina euenit. Simili ratione argui poteſt de alijs occurrentibus.

De ijs quæ ſunt ſanguini peculiaribus, deq; regula uniuerſali particularique interpretandi ſanguinea ſomnia. Cap. XV.

SAnguini peculiaria ſunt hæc. ſecundum ſubſtantię figuram quidem eſſe aerem, aereumq;, eſſe Iouem Iouiaq;. Eſt enim ſanguis terrenus Iuppiter: animalis etiam aer. ſecundum quanti uero figuram, ſunt eſſe medium inter craſſum & tenue, eſſe inter antiquum & recens. ſecundum figuram relationis aſſimilatur liquoribus rubris omnibus, iucundis hilaribuſq; rebus. ſecundum figuram qualitatis, ſunt eſſe rubrum, dulce, ſuaue, iuuenile, uernale, graue: ſed minus quã terra, & aqua: calidum & humidum. ſecundum figuram motus, celer potius, ad regionem mediam ſcandere, atq; ſuperuolare. ſecundum uero figuram habitus, omnia habet quæ Iuppiter cœlicus. tenet enim

pacem, iuſtitiam, diuitiarum copiam, lętam uitam, ueritatem religionem, pulchra precioſa, ueneris, abundantiam, largitatem, uerecundiam, homines albos habentes ruborem, ſtaturę pulchros: cęteraq;, quæ Ioui dicantur. Ex ĳs generalis regula eſt hoc pacto: omne uiſum in ſomnĳs, qđ aliqua ratione ad aliquod eorum, quę peculiaria ſunt ſanguinis, quouis modo attinet, uel ſomnianti, uel alteri: in ſomnium ſanguineum eſt. Quòd ſi frequētauerit, niſi ſomnians bono regatur regimine, uel aliud pollentius interuenerit, morbos prænunciat ſanguineos, ueluti uidere nuptias, deguſtare dulcia atq; ſuauia, uētoſa emergi, fluxum fieri ſanguinis, & id genus ſanguinis alterationem nunciant. Hæc ſi uel tangere uidentur ſomniantem, uel aliud ab eo diuerſum, niſi præſeruetur, uel aliud occurrat fortius: morbos ſanguineos nuntiant, uniuerſales. Quę ſi tangant ſomniantis aliquam partem: illic morbum aduenire prędicūt: niſi (ut diximus) præſeruetur. Narrat Arnaldus uidiſſe infirmū, cui uenit in ſomnĳs, quidā qui eū lapide pungenti maxillam ſub aure pungebat. Quod cū perſępe uidiſſet, demum apoſtema poſt aurem exoritur.

De ĳs quæ ſunt cholerę peculiaribus, deque regulis cholericorum ſomniorum, Cap. XVI.

CHolere peculiaria ſunt hæc. ſecundū ſubſtantiæ figuram, eſſe ignem uel igneum, eſſe martium uel martem. Eſt enim cholera terrenus mars animaliſq; ignis. Secundum quāti uero figuram, eſſe tātū teneleq;, eſſe uirile iuuenileq;. Secundum figuram relationis ſimilis eſt omnibus liquoribus citrinis, atq; naturæ horridis. Secundum qualitatis figuram, eſt citrina, amara, iuuenilis, æſtiua, leuis, calida & ſicca. Secundum figuram motus celerrima, uolatilis, ſurſum petens. At ſecundum habitus figuram: ea omnia habet, quæ mars cœlicus. Tenet enim fratres, peregrinationes, iouenes, tenet artes, quæ per ignem aguntur, atq; ferrum, habet uulnera, rixas, bella iniurias, uillium, ſanguinis effuſionem, uiolentias, prędones, iracundos, celeritates, feditatem coitus abortus, oppilationes, febres, cholericas, puſtulas, & omnes morbos, qui ſunt cum rubedine corporis, dolores capitis, homines rubeos, ſuperbos, atq; ea omnia quæ mars, quibus regulæ conſtant. Nam omne uiſum: qđ ad aliquod horū quouis modo attinet, eſt prænuntians alterationem cholere. Quòd ſi perſeuerauerit morbos prędicit, & perſonā ſomniantem totam, uel omnino aliud ab ea tetigerit: uniuerſales morbos. Si autem eius qui ſomniat particulam, ad eam morbū defluere ſignificabit ut uidere prunas, uel ignes, uel per aerem uolare, ſocius noſter uidit ſe per prunas ambulare, totumq; ori: & iam febris cauſon eum accepit. Alius omni fere nocte faciem ſuam uidebat urticia moleſtari, qui demum herisipelea laborauit.

De peculiaribus flegmatis, deque regulis eiuſdem ſomnĳ. Cap. XVII.

SEcundum ſubſtantię figuram ſunt aqua aqueum eſſe uenerem uenerium. Eſt enim flegma animalis uenus, aqua uero terrens. Secūdum quanti figuram, eſt craſſum, corpulentum, atq; ſenile, antiquum. Secundum figuram relationis eſt omnibus albis liquoribus ſimile, uitreis, gypſeis, gelicidĳs, niui, lacti, çaccharæ, uiſcoſis, tenacibus, & id genus. Secū dum figuram qualitatis eſt albū, clarū, perſpicuum, ſapore interdum dulce, ponticum, aliqñ ſalſum aliqñ inſipidum. Senile, muliebre, hibernū, graue, frigidum & humidum. Secundum motus figuram, eſt pigrum, ſerum, ſegne, atq; deorſum petens. Secundum habitus figuram tenet omnia quæ Venus & Luna tenent, ut ocia, mulieres, earumq; ornamenta, margaritas, pinguia, alba omnia unctuoſa, homines albos, cæteraq; quæ Luna, quibus regulæ (ut prius colliguntur) Omne enim uiſum ad aliquod horū quomodolibet attinens eſt flegmaticum ſomnium. Quòd ſi frequentauerit: morbidum erit. Vniuerſaliter quidem ſi uel totum ſomniantem, uel omnino ab eo aliud tetigerit, particulariter autem ſi eius aliquā partem amplectetur. Quidā uidit ſibi humeros a pluuia madefieri, experrectus reperit ad humeros defluxiſſe flegma. Viſum eſt mihi non raro deguſtaſſe lac, & experrectus linguam dulci flegmate plenam reperi. Quidam uidit ſubmergere ſe in mari ſupernatareq;, qui captus fuit febre flegmatica. Alius uidit ſe quaſi lignū immobilem: qui poſtea repletus fuit flegmate. Alius uidit ſe pedibus dertētum: qui poſtea podagra laborauit. Infirmus quidam uidit pedes graues tumidoſq;, ad quos magnum apoſtema defluxit flegmaticum. Ex ĳs facile de omnibus humoribus miſtis, & uniuerſalia & particularia, bonus coniector poterit interpętari: quippe cum ex ſimplicibus compoſita conſtent.

Problemata interpretationum ſomniorum, quæ ſecundum medicos ſoluuntur.

CVr ſomnia quę ultima noctis parte accidunt, quęq; 1.
res eo modo repræſentant: quo interdiu & uigilando agebantur: ſanitatis amiſſæ recuperandæ, uel habitæ conſeruandæ nuntia ſunt. An φ animus diurnis in conſilĳs nulla plenitudine, nullaq; inanitate permanet, nullaq; alteratione, deniq; emergente, ſuperatus.

Cur ſomnia in prima noctis parte, offuſa, turbida, atq; 2.
omni ex parte diuerſa repræſentantia ab his quę interdiu agebātur: ægrotatiua ſint. An φ animus plenitudine, uel inanitate, uel alteratione aliqua ſuperatur.

Cur Sol, Luna, ſtellæ ex conſuetudine lucidæ ſplendi- 3.
dæ conſpectui ſubiectæ apparentes in ſomnĳs ſanæ ſint: contra uero obſcuræ, tenebroſæ atq; omni ex parte alteratæ ab eo, quo interdiu uidebantur, morbidæ. An φ corpus nec alteratū, nec animū humore aliquo e ſuperatum, nec inanitate, nec plenitudine affectum notant.

Cur ſi ſtellarum circuitus uel Solis uel Lunæ extingui 4.
aut lædi, aut occultari, aūt omnino impediri uiſus fuerit. Si ab aere uel nube leuem morbum, ſi ab aqua uel pluuia grauem prēnunciat. An quòd corpus ſuperficietenus multa pituita alteratur, ſi aqua uel pluuia ſtellæ circuitus impediri uiſus eſt. Si uero aere uel nebula, pauco eius circūferentia pituitæ afficitur quo fit ut ſi Luna uel ſtella pati intrinſecus uideatur nebulam uel pluuiā, ſomniantis corpus intrinſecus pituita alteratur.

Cur ſtellarum circuitus ſi a ſiccitate affligi, uel ſi ſtel- 5.
læ uri uel incendĳ quicquam pati uideantur, ægrotationis periculum ex rubræ bilis accretione imminet ſomnianti. Quæ ſi ab igne uel uredine uictæ ſtellæ uideantur ita ut demum occultæ appareant cur ſomnianti, mortis eſt indicium. An quòd rubræ bilis peculiaria ſunt hæc. Stellæ uero uitæ indices: quare ſi ab igneis pati ſtellę uideantur, cholere excrementum in corpore indicant, quæ ſi uſtæ, & quaſi in profundo offuſæ apparuerint, choleram in corporis profundo ſubmergi prēnuntiant, ex qua mors euenit.

Cur ſi ſomnianti apparuerint ſtellæ aut fugere, aut in 6.
fugam uerti, aut uerſæ celeriter fugere alĳs deinceps in ſequentibus futuras inſanias prēſagiene. An quòd animus uacillatione, furore, atque titubatione melancholici humoris rapitur, quod quidem ſine inſania eſſe non poterit.

Cur ſi ſtellæ nulla aliunde neceſſitate aut ui urgente 7.
uagari uideantur animum mœrore affici prēnunciant. An φ animum ſollicitudine curaq; atque humore melancholico ſuperari ſignificant.

Cur ſtellę quæ e circunferentia purę ſplendidę, delabi, 8.
ac orientis regionem petere uidentur: bonæ ualitudinis teſtimonia ſunt. An quòd omne quod uel in corpore eſt ſeparatum, uel in aluo excretum, uel in carne pullulans, id probe omne ab occidui circuitu, cui recte heret: excedit uerſuſq; orientem petens.

Cur contra ſi nigrę uel obſcurę, ſiue ad occiduum, ſiue 9.
in mare, ſiue in terram, ſiue paulo ſupra deferri uideantur, morbos nuncient. An φ quæ ſupra feruntur grauedines, quæ in mare, malo ſalui habitus, quæ in terra tubercula exoriri naſciq; prædicunt.

10. Cur ſi uidebitur ſomnians in cœleſtibus inſidere, cernens illic omne quod uidet: purum & humidum: bonam nuntiet ualitudinem. Contra uero ſi quod illic cernit: nigrum quodlibet, impurum, & minime luſtre uiderit, malum morbum. An q animus a cœleſtibus in hominis corpus deſcendit: quare tale animo repræſentabitur, quale hominem intrauerit. An quòd animus nulla alteratione alteratur dum lucida cernit: nã & ſpiritus de natura ſunt lucis: dum uero obſcura alteratione præmitur, quæ ſpiritus affecit.

11. Cur uidere aquam aut pluuiam lenem ſereno cœlo, ſine uehementi madefactione, aut graui tempeſtate, bonum præſagiet temperamentũ. Contra uero ſi offuſo cœlo impura uideatur aqua atque cum procella uel grandine, malum. An q qualis ſpiritus corpus intrat: tale apparet in ſomnijs: cum igitur ſereno cœlo ſpiritus clarus intret, turbido, turbidus: tunc uiſum primum bonum: ſecundum uero malum prænuntiat.

11. Cur in ſomnijs acute intueri, aut audire, tuto incedere, ſecure & ſine ulla formidine currere. Itemq; terram planam beneq; cultã ambulare, arbores florentes & fructuoſas & mites. fluuios pro more aqua limpida, nequaquam iuſto pleniores, minoreſue fluentes, fontes, itidem, & puteos ante oculos obuerſari, bene ſe habere corpus prænuntient. An q ſpiritus: quibus corpus conſeruatur, lucidi ſunt, atque paucis uaporibus offuſi. Quare contra ſi hæc uideantur, male corpus ſe habere præſagiet, nam auditum lædi circa caput eſſe noxam docet: crura offendi, illic morbum dicit. Aſpera terra, corpus impurũ eſſe notat. Arborum ſterilitas humani corporis perniciem indicat, ſiquidem ſine folijs arbores, ab humidis frigidiſq; detrimentũ. Cum folijs uero: ſed ſine fructu, a calidis & ſiccis. Fluuij non pro natura fluentes ſanguinis circuitum ſignant: largius quidem exceſſum, minus uero defectum. Si impuri fluant, in ſpiritibus & corpore perturbationem eſſe ſignificant. Nocturnę fontium, & puteorum imagines, uentris circa ueſicam eſſe argumento ſunt. Mare turbatum alius malum ſubeſſe indicio eſt. terra uel domus mouens, ſano aduerſam ualitudinem: terram uel a mari uel ab alia re quampiam aquarum multitudine inũdari, ægrotationem multæ quæ in corpore eſt, humiditatis expectãdam eſſe teſtatur. Utriq; nec id in bonis eſt in ſomno terram nigrã, aut crematam uidere: nam periculoſiſſimi morbi indiciũ eſt, atq; mortiferi: ſiccitatis enim exuperantiam carni inſtantem deprehenditur.

13. Cur in palude uel mari uel fluuijs natare uideri non bonum ſit. An q humidi flegmatici exceſſum teſtatur. Hæc enim erant flegmatis peculiaria. Contra uero ſi febricitanti hoc uideatur bonum: nam calidũ ab humido frigidoue extingui indicio eſt.

14. Cur quicquid neque maius neque minus, ſed ex conſuetudine & pro natura eſſe apparuerit, pro bono ualitudinis habetur. Contra uero, pro malo. An quòd ſpiritus ſecundum naturam ſunt in corpore nec alterati, nec humore preſſi: quam ob cauſam ueſtem candidam, ac pulcherrimos calceos indui bonum eſt; quod ex membris eſt maius, non eſt bonum: nec utique quod minus. Nam candida uidere ſpiritus lucidos eſſe notat. Membra diſtorta obſcuros: eadem ratione nigra omnia morbida ac periculoſa ſunt. Pueros & in albis ueſtimentis mortuos uidere bonum etiam eſt, nam ſi cum moriuntur ſecundum rationem ordinantur.

15. Cur uidere noua corpori morbum couniet. An q uidere noua mutationem in corpore ſignificat.

16. Cur ex pueris mortuis candidis ueſtibus indutis aliqoid puri accipere in bonis ſit. An quòd corporis & rerum ingredientium integritatem declarat: ex mortuis enim nutrimenta, incrementa, & ſemina proficiſcuntur. propterea q; hæc ſi pura in corpus ſerpunt: ſanitatis ſunt.

17. Cur nudatos uel pullatos, uel ſordidos uel e domo aliquid capientes auferentes ſue conſpici, morbum arguat. An quòd hoc non aptum eſt. quæ res corpus ingredientes noxiæ ſunt.

Cur corpora quęcunque in ſomnijs deformia, quę hominem terrent uidere morbum periculoſum exponunt. An q ſibi ſatietatem, excrementum, choleram nigram, indicant. 18.

Cur in ſomno uideri quid aſſueti potus aut cibi ſumere, animi lãguorem notet. An q alimenti inopiam probat. hinc ualidiſſimas carnes uidere maximi exceſſus, pauciſſimas, minoris eſt præſagium: nam ut quod aſſumitur bonum, bonum eſt: ita quod apparet, erit. 19.

Cur aqua pura potata bonum: reliquę uero omnes noxiæ. An q quicquid aſſueti homo ſpectare uidetur, animi deſiderium teſtatur. 20.

Cur quodcunque fugere perterritus ſi uidetur, morbidum. An quòd ſanguinem in ſiccitate infeſtantem detegit. 21.

Cur pugnare uulnerari, cruentari, uinci, morbida. An q hęc cholerę ſunt peculiaris: quare corporis ſecretionẽ circuitus inimicam contigiſſe ſigno ſunt. 22.

Cur ex urſis errores, uagationes, aſcenſus mali & graues, fluuiorũ traiectus, armati hoſtes diuerſi generis monſtra ægrotationis, ſiue inſanie argumenta ſunt. An q ſpiritus uaporibus melancholicis inſici indicio ſunt, atque cholericis uaporibus offuſi moti que per corpus. Hæc ſunt problemata quæ ex diuino Hippocrate ſunt collecta in eo libro: quem de inſomnijs inſcripſit: quæ omnia intelligi debent, ſi frequentauerint: uel ſi aliud fortius aduerſans non ſucceſſerit: nam ut Ariſtoteles dixit: ſæpe adſunt pluuiæ ſigna: quibus non ſemper pluuia euenit. Nam aliud fortius aduerſans fortaſſe obiter occurrit: mutans ſigna ad oppoſitum. 23.

Cur qui uidet ſe in latrina uel fetido loco, malis humoribus eſt repletus. An q fetor hic a putredine exoritur humorum, qui in eius corpore ſunt. 24.

Cur ſi ſomnians ſentiat ſe grauari. ut patet cum ſentit incubum ægrotet. An q hæc grauedo plenitudinem humorum notat. 25.

Cur per loca anguſta atq; per foramina ſi quis ſe ambulare conſpiciat, ægrotet. An q inſtrumenta anhelitus grauem pati ęgritudinem demonſtrat: quæ ipſam totam aeris quãtitatem attrahere uetat: quanta eſt ei neceſſaria. Alia complura problemata fieri poſſent: quæ ut breues omittimus: ſuntq; intelligenda omnia, ut dixit Ariſtote. ut in pluribus, atq; corporibus nõ præſeruatis. Quemadmodum enim phyſiognomus ex uno duntaxat ſigno: qđ in corpore notauit: non præſagit animi affectum: ſed ex pluribus idem conſignificãtibus: ita coniector medicus atq; phyſicus nõ debet ex uno ſomnio humoris alterationem uel morbum coniectare, ſed ex conſimilibus atq; compluribus idem præſagientibus, modo ſomnians non præſeruetur, nec aliud aduerſans emergat. Hactenus de regulis interpretandi naturalia ſomnia. 26.

De diuiſione animalium ſomniorum, & quæ per ipſa liceat coniectari. Cap. XVIII.

ANimalium ſomniorum alia ſunt quæ ab affectibus naturæ, alia quæ ab affectibus artis, alia ab affectibus eorum: quæ nobis obiter occurrunt proficiſcunt. Affectus naturæ ſunt: qui aĩæ inſunt fere a natura: qualia ſunt uirtutũ incitamẽta, atq; ſemina. Aliqui.n. naſcunt natura fortes, uel audaces, uel timidi. Aliqui tẽperati, uel intemperati, uel inſenſati. Aliqui liberales, uel prodigi, uel auari. Aliqui uero alijs atq; alijs affectibus ad alias atque alias uirtutes uitiaue idonei, affectus artis ſunt, quatenus alio affectu afficit qui eſt piſcator: alio qui eſt mercator: alio qui ſutor, alio qui barbitonſor: alio atq; alio: qui alia atq; alia arte eſt peritus. affectus uero eorũ, quæ nobis obiter occurrunt: ſunt earũ rerũ, quas uel agere uel facere, uel inuenire, uel recordari cœpimus, uel ꝓpoſuimus. ꝓpoſui, ut mihi barbã tonderet barbitonſor, cõpluribus occupatus oblitus erã. at nocte uidebã mihi barbã tondi: cœpi quærere

librũ, quẽ nõ inueni, nec cui conceſſerã uigilãdo recordari poterã multitudine ſenſiliũ: quæ memoriã auertebatur. noctu uero eius cui librũ conceſſerã, recordatus erã, qua rõne librum recuperaui. Simili modo & de aliȷ̃s infinitis, uel quæ agere, uel facere, uel inuenire, uel recẽſere in uigilia cœpimus, quæ tñ exequi occurſu maiorꝫ quæ ſenſus noſtros premerẽt: nullatenus poteramus. Hæc itaqꝫ ſomnia affectuum ſunt eorꝫ quæ in nobis erant prætermiſſa.

Quæ per ſomnia cõiectantur. Patet igit quæ ꝑ hæc ſomnia liceat coniectari Nã per ſomnia q̃ ab affectibus proficiſcunt naturæ, nos affectus uirtutum ꝓſagimus. Verũ non ex uno ſomnio, quẽadmodum nec ex uno naturæ ſigno multi ſpex, qui græce dicit physiognomos, de animi affectu cõiectat, qui igitur uult per ſomnia affectui alicuius ꝓſagire: oportet colligere cõplura ſomnia, aut petere ab eo, cuius affectũ cõiectare intẽdit, qualia plerũqꝫ ſint eius ſomnia, q̃ ſi pro maiore parte inuenerit ad liberalitatẽ ſpectãtia, poterit eũ natura eſſe liberalẽ dȷ̃udicare. nã ueluti una hirũdo uer non facit, nec unũ actum fœlicẽ, ita nec unũ ſomnium ꝓſagit animi affectũ. ſed uel plura eundẽ portẽdentia. Per ſomnia uero q̃ ab affectu artis exoriunt: artes eorꝫ coniectamus: quorum ſomnia ſunt, ſed nec per unũ ſomniũ. Non. n. q̃ quis ſemel de piſcibꝰ capiẽdis aliq̃d ſomniauerit, eũ eſſe piſcatorem eſt cenſendũ. nec ſi q̃s tẽdere alteri barbã ſomniauerit ſemel, eũ eſſe barbitonſorẽ aſſeremus, ſed eius cuius iudicium de arte q̃rimus oportet cõplura ſomnia colligere, aut ab eo petere qualia eius ſint ſomnia plerunqꝫ: q̃ ſi ad idẽ oĩa uel pro maiore parte erũt, de arte coniector facile cõiectabit. At uero ꝑ ſomnia eorꝫ, quæ nobis obiter occurrũt, eos affectus iudicamuˀ, quibus ꝓcedenti die ꝓmemabur. Hæc ſomnia ſunt potiꝰ memoriæ eorꝫ, quæ uel agere uel facere, uel inuenire, uel recordari pridem cœpimus, quate ex uno ſomnio cõiector de ſomniãte, uel ſomnians de ſe ſuique affectu obiter emerſo facile poterit coniectare. De ȷ̃s nihil ad Philoſophos, quippẽ cum omnibus conſtent. Colligendæ igitur ſunt regulæ, quibus & ſomnia affectuum naturæ, & ſomnia affectuum artis interpræten tur. Hæc enim ſunt Philoſophis digna.

De affectibus naturæ & eorum materȷ̃s ſubiectis.
Caꝑ. XIX.

VT diximus naturę affectus uirtutes uel uitia ſunt naturales, quibus ſumus ad uirtutes uel uitia propenſi. 12. affectus hic deſcribuntur. Sunt aũt hi numero 12. nã circa timores uel fiducias, ſunt mediocritas quidẽ fortitudo, exceſſus audacia defectꝰ uero timor. Circa uoluptates atqꝫ dolores ſunt, mediocritas quidẽ tẽperantia, exceſſus intẽperantia, defectus uero inſenſibilitas, ſiue inſenſatio. Circa dãdas capiẽdasqꝫ pecunias, mediocritas quidẽ eſt liberalitas. exceſſus ꝓdigalitas, defectꝰ uero auaritia. Sunt etiã & aliæ circa pecunias affectus, & mediocritas eſt magnificẽtia. Magnificus. n. differt a liberali. nã hic circa magna, ille circa parua uerſatur. exceſſus eſt uentoſitas. defectus uero modicitas. Circa honores & inhonorationes, mediocritas eſt magnanimitas. exceſſus inflatio. defectꝰ aũt puſillanimitas. Circa iras mediocritas eſt mãſuetudo. exceſſus iracũdia. defectꝰ ꝟo ſegnities. Circa uerũ mediocritas eſt ueracitas. exceſſus arrogãtia, defectꝰ diſſimulatio. Circa iocũdũ, q̃d in loco cõſiſtit, mediocritas eſt comitas uel urbanitas, exceſſus, ſcurrilitas defectus ruſticitas. Circa iocundũ in uita mediocritas eſt amicitia, exceſſus eſt laſciuitas, uel placẽtia, aut adulatio, defectus inhumanitas. Circa affectus modeſtię, mediocritas eſt uerecũdia. exceſſus, quo quis nulla in re uerecundat eſt impudentia. defectus uero quo quis in omni re uerecundaꝛ, eſt pauitas. Circa inuidias atqꝫ maliuolẽtias, mediocritas eſt indignatio. exceſſus quo quis de oĩbus dolet, eſt inuidia. defectus uero maliuolẽtia. iuſtitia uero oĩum eſt eorꝫ. quæ in nobis uel actionũ, uel adminiſtrationum ſunt mediocritas. Hæc ſunt affectus, atqꝫ eorꝫ ſubiectæ materiæ, quos capitulatim recenſimus, nam diffuſe Ariſto in his libris, expoſuit. qui Æthicorum ſunt.

De regulis interpræ tandi ſomnia quæ indicant affectus naturæ. Caꝑ. XX.

FAcile ex ȷ̃s poteſt cõiector ſomnia quæ ab affectu proficiſcunt, interpræ tari, & ex illis affectũ deducere. Nã ſi ſomnia circa timores uel fiducias ſunt, ſi ad mediocritatẽ attinẽt, fortis indiciũ ſunt. ſi ad defectũ, timidi. ſi ad exceſſum audacis. Narrauit mihi amicus uidiſſe in ſomnȷ̃s quendã ſibi hoſtẽ, qui eũ armis acerrime inuadebat, ac ipſe reuoluto clamide in brachio uidebat hoſtẽ inuadere, ita ut arma ex manu arriperat, experrectus q̃ſiuit a me interpræ tationẽ, cui facile reſpõdi, hoc nihil, niſi animi affectũ, quę fortitudo eſt, pręſagire. Teneo igit te uirũ fortem, & quidẽ ita erat. Si uero ſomnia uerſent circa uoluptates & dolores ſi ad mediũ tendũt, temperãtiam pręſagiunt. Sin autẽ ad extrema, extremos affectus nunciant. Eſt alius amicus noſter, qui uidit in ſomnȷ̃s ſibi delatam eſſe pulchiã mulierẽ a parẽtibus metu hoſtiũ ab eo cuſtodiendam, quã cũ uidiſſet poſt pauca fuiſſe eius amore captam, non modo amorẽ repudiauit, ſed eã acerrime reprobauit. Experrectus quoqꝫ mihi ſomniũ narrauit, cui facile prædixi eius animũ caſtitate atqꝫ temperantia eſſe natura affectum, nec aliud portẽdere, q̃d conceſſit aſſerẽs ſe hoc idẽ agiſſe nõ ſemel in uigilia. At ſi ſomnia circa pecunias dãdas uel capiẽdas uerſent. Si ad mediũ tendãt, in animo ſomniãtis eſſe liberalitatẽ eſt cẽſendũ, ſi ad extrema, eius animum ad extrema uerſari etiã. dux quidã narrabat mihi omnia eius ſomnia, quibus fere omni nocte præmebat. At ego colligãdo oĩa, dȷ̃udicaui illa ad lucrũ, uel rapinã, uel furta tẽdere, ex quibus facile de eius extrema auaritia, atqꝫ miſeria coniectabã, neqꝫ eius tyrãnide, ſed cum a me toties quæſiuiſſet, demũ excuſatione præmiſſa, qua ſemper cũ principibꝰ uti debemus, dixi in eius animo eſſe ſummam miſeriã atqꝫ auaritiã, nec aliud ſibi portendere ſomnia, niſi animum ſemper in tyrãniçandis ſubditis uerſari.

Eſt igit regula, ut materia colligat, circa quã uerſantur ſomnia: deinde ſi ad exceſſum. uel defectũ uergerint quibus collectis, quid in animo ſomniantium ſit facile coniector deprehendet Hanc regulam optimus naturæ interpres uno uerbo attingit, cum dicit ſtudioſorũ ſomnia eſſe ſtudioſa, atque fœlicia, prauorum uero praua, atque infœlicia. Hæc de ſomniorum interpræ tatione, quæ ab animi affectibus naturalibus proficiſcuntur. Regula.

De regulis interpręt andi ſomnia artificũ Caꝑ. XXI.

REgulas interpręt ãdi artificũ ſomnia facile coniector inueniet, nã tractãt fabrilia fabri. Et nauta de uentis, de bobus tractat arator. Oportet igit ad materias artium aſpicere, uidereqꝫ circa quã artium materiam ſomnia plerunqꝫ uerſent, & iuxta illã de arte præſagire. Quidam uenator plerunqꝫ de canibus, deqꝫ leporibus, atqꝫ capreis nunc capiendis nunc fugiẽdis ſomniabat. At cum quæſiuiſſet a me eorum ſomniorꝫ coniectationẽ, prædixi in eius animo uenatoriã eſſe facultatẽ. quorꝫ interpræ tationẽ admirabat Ego. n. qui uenationibus ſemper ſum emerſus, frequenter in ſomnȷ̃s uideo me uenationibus implicatũ. Pridem barbitonſor noſter dũ mihi barbã tondebat, dixit ſe nocte ꝓxima in ſomnȷ̃s tõdẽdo barbã cuiuſdã uillici, illi uulneraſſe maxillã, cui ſubriſi, dicẽs magiſter tu uigilãs et dormiens ſemper barbitõſor es. Vexat te barbitõſoria facultas nõ modo in uigilia atqꝫ interdiu, ſed noctu atqꝫ in ſomno. ergo tua fringere arte. Recordor dũ patauȷ̃ aderã noctu dieqꝫ & dormiendo & uigilãdo ſemper in diſputationibus uerſari, & multa ꝑfecto in ſomno acuta atqꝫ docta argumẽta inueni. Erã. n. tunc ea diſputãdi arte ualde preſſus. Hęc pauca de regulis ſomniorꝫ artificũ ſufficiãt.

De regula diſcernendi ſomnia. Caꝑ. XXII.

ID quod in cõiectore arduũ eſt, ac Ariſtoteles reticuit: eſt diſcernere inter ſomnia naturalia, atqꝫ aĩalia. Vtraqꝫ enim animæ nullã ꝓbent admirationẽ, naturalia quidem: cũ motu naturæ agantur. Animalia uero: cũ deluſionem ſint quædã eorũ: circa quæ anima fuit ſollicita atqꝫ in uigilia occupata: quare nulla horum aĩæ admirationẽ tribuunt. hinc inter hæc differentias reperire admodũ difficile eſt.

eſſe eſt. Somnia quæ ui morborum morbidorūq; alterationū emergūt: facile diſcernuntur. Nam, ut Hippocrates dixit, oīa ſunt offuſa diſtorta incōdita atq; terribilia. cum ſpūs qui imagines ferunt in morbidis corporibus: alterati atq; male affecti ſint. modo quales ſpūs, ut Hippocrates inquit, Corpus irritant: talia ſomnia reſultant: quare facile hæc annotātur ſomnia. Preterea ſunt de rebus atq; ſubiectis materijs: q̄ nec affectui artis, nec naturæ affectibus ſubijciūtur: ut de ſtellis elementis, motibus, quietibus, cæterisq; q̄ ſubiecta ſunt naturæ. At ſomnia aīalia uerſantur circa materias uel uirtutū, uel artis: quas ſuperius deſcripſimus. Hinc regula diſcernendi hoc pacto colligit: nā cum ſomnia ſint cognitiones ſomniales: & cognitiones diſtinguātur pænes ſubiectas materias: hinc materias reſpicere oportet: q̄ ſi ad affectus uirtutū uel artis ſpectauerint: aīalia erūt ſomnia. Si uero ad res naturales, utpote ſtellas, elemēta, uapores, exhalatiōes, aīalia, miſta, ſtirpes metalla, & horū motus & mutatiōes: ꝓculdubio ſana uel ægra ſomnia erūt: illud tamē nō eſt ꝓmittendū eſſe ſomnia interdū aīalia et ægrotatiua uel ſanatiua. Barbitonſor enim & ſi affectu artis de ſuis pertractet materijs: tamen circa illas ſi bene lucideq; atq; condite ſomniauerit: ſanatiua erunt ſomniā. Si autem obſcure incondite atq; diſtorte: ęgrotatiua ſomnia eſſe non eſt ambigendum. Quib⁹ itaq; ſomnia diſcerni poſſint: ex his perſpicuum eſt. Et de arte interpretandi peripateticorum hactenus.

De his quæ quidam ꝓmittunt ad interpretandum cœlica ſomnia. Cap. XXIII.

QVoniam nonnulli peripateticorum cœlica ſomnia cōcedūt: q̄ nobis mitti ab intelligentia agēte dixerūt, ut Auerroes, Auicēna, Algaçel atq; Alpharabius: cō pluresq; alij: quos ſuperius enarrauimus: ideo prima regula de interpretandis cœlicis ſomnijs eorū eſt ut ſi uera ſint ſomnia: uel inſomnia ideſt falſa, annotetur. Hoc aūt Auerroes ea his cognoſcere docuit, ex parte tp̄is ut ſine prope diē utpote celebrata ꝑ maiore parte cibi cōcoctione. Nā tum alæ partes ipſæ ſenſatiæ lucidius atq; clarius imagines cōdunt. Sūtq; prōptiores ad ſuſcipienda ſomnia, q̄ ab intelligētia agēte mittuntur, eo ꝙ motus ſunt magis ſedati ex parte naturæ. nā ueriorum ſomniorum ſunt, quorum natura eſt melācholica, licet Petrus apponēſis eius uerioza eſſe ſomnia affirmet, cuius natura eſt tēperata, nā q̄ ſiccæ fuerit naturæ, licet bene retineat, male recipit. Qui uero humidæ, bñ quidē recipit, ſed male detinet. At q calidæ naturę eſt, hic in actionib⁹ inſtabilis eſt, q denique frigidæ, oī ex parte tardus atq; piger eſt ad motus. Quare uriorum ſomniorū is erit, cuius natura tēperata eſt, qd' mihi magis placet, nā tēperatioris naturæ oēs operationes ſunt tēperatiores. ex parte uero cōſuetudinis in dicēdo uel agēdo, nā is uetiorū ſomniorū eſt. q tum urbis, cū factis uerior eſt. Mēdacis enim aīa & uigilādo, & dormiēdo mēdax ſemp eſt. nam uſus prauatum cōſiderationū ſomniatricē partē afficit, ut nō bene rōnabili parti obediat. Dixit eni Ariſt. quotū loquax eſt natura, & melācholica multimodas uiſiones uidēt. Quippe cū in multo ſemp ſint motu. ex parte etiā cōſuetudinis in ſomniādo, nā q cōſueti ſunt uera per ſomnia ꝓſentire, plerūq; uera ſomniāt. Vnde quidā coniector circa ſomnia interꝓtāda utebat optima cautela, nūq; enim ſomnia interꝓtabat, quin prius a ſomniante ꝑquireret, ſi eius ſomnia uera plerūq; euaderēt, deinde de interꝓtatione diſſerebat. Quare ex parte conſuetudinis ſomniandi magna pars ſomniorū uerorū, uel falſorū dignoſcit, etiā & ex parte animi eius qui experrect⁹ eſt, ueritas uel falſitas ſomniorū cōiectat, nā poſt uera ſomnia experrecti aīa remanet admirata. Expergiſciturq; dormiēs quaſi timid⁹. Nemo. n. in ueris ſomnijs uerſat, quin excitat, quaſi a natura pulſus, attonit⁹, admiratus, atq; timidus nō derelinquatur. Cuius cām Auerroem ait ex eo ꝙ ſibi intelligētia agēs copulata fuit in ſomno, eius ſpiritale quoddā ſemen dereliquit, quo aīa ipſa ſtupet. Vltimo ex parte tp̄is rerū quę eueniūt: nā cœlica ſomnia nō niſi de futuris, q̄ nobis, uel amicis, uel patriæ, uel orbi calamitoſa uel ꝓſpera uētura ſunt, eſſe uidenē Animalia ſomnia de his quæ præterierunt, per accidēs uero de futuris, quatenus nos ex deliberatione ꝓſequimur. Naturalia uero ex reb⁹ ſunt, q̄ modo inſtāt, nihilq; uel futuri uel præteriti præſentiētia. Hæc de præmiſſis ad interpretanda cœlica ſomnia.

Cautela coniectoris.

Quæ Mathematici de interpretandis ſomnijs dicant. Cap. XXIIII.

MAthematici arbitrantes motus eorū oīum quæ ſub motu cœli continenē, a cœli motu depēdere (qd' Ariſto. in. 8. phyſicæ auſcultationis aſſerit, cū dicat primū in omni genere eſſe cām oīum eorū, quæ ſunt in illo genere, qd' etiā in metaphyſicis retulit) tradiderūt ſomnia & naturalia, & aīalia, & quæ cœlica appellam⁹: oīa e motib⁹ ſtellarū ꝑficiſci. Vnde et Ariſto. bon⁹ naturæ interpres in his libris quos de gñatione inſcripſit, dixit oēs formas: q̄ hic agunē, cōtineri in terminis a ſtellis, q̄ termini dicunē, quatenus termini ſunt corporearū machinarū, cū quippe nulla ſit in hoc ſublunari mūdo forma, quæ alicui cœlicæ ſtellarū cōfigurationi nō cōcordauerit. Hermes optimus rerum cœleſtium obſeruator dixit nō eſſe granū arenarū in mari, qd' non propriū obtinet ſignū ſuſcitās ad eius incrementum Ariſt. etiā tradit motu ſolis p. 12. cœli ſigna fieri generationes corruptioneſq;. Ptholemæus nō min⁹ peripatetic⁹ q̄ mathematic⁹ in eo libro quē de cētū enucleatis ſcribit enucleato. 10. inquit. ut ꝑtermittas cētum & decē nouē cōiunctiones. In his. n. poſita eſt cognitio eorū quæ fiūt, & gñationis & corruptionis: igit oīa ſomnia & naturalia & aīalia, & cœlica a ſtellis mitti nemo mathematicorū dubitauit unq̄. Verū hęc differētia eſt, ꝙ naturalia et aīalia mediate mittūr, aīalia quidē mediātibus affectib⁹. Naturalia uero mediātibus motionib⁹, q̄ fiūt in ſpiritib⁹, at cœlica penitus a cœlo ſunt. Stellæ. n. cum aerē, qui nos ambit, alterāt, aere illo etiā ſic alterato mediāte alterationes poteſtete ſimiles motib⁹ earū in nobis efficiūt. Has alterationes aīalia & aues in uigilia ſentiunt, unde uidem⁹ aues ꝓſentire tēpeſtates, bruta etiā, e quib⁹ ſigna temporū docuit colligere Theophraſt⁹. Hoīes uero in uigilia raro. Cauſa autē eſt, ꝙ aīalia illa dum uigilāt ſemper reſpectu hoium dormire uidenē, cū ſemper ſenſus eorū & familiares & peregrini a motionibus atq; ꝓfundis curis uacent. Quare cū aer ſic a ſtellis alteratus illa aīalia alteret, mox ille alterationē cum ad ſenſoria deferanē, ſenſationē facile in internis ſenſorijs ꝓducunt, eorū quæ ſtellæ portēdunt. Hinc Gall⁹ ꝓdicit diē, ꝙ et diei excubitor dicit. Hinc eos nix ꝓdicit pluuiā. dum ſupra lapidē mane grocitat. Hinc noctula uolat ad domū eius, q̄ moritur⁹ eſt horrēdo atq; ferali carmine bubās. Illuc. n. eā monitri dicunt augures, quo ſtellæ alterationē mortiferā mittūt. ꝓſentit. n. futurā hoīs iacturā, quaten⁹ motus cœleſtes ſentit. Hinc demq; uerū aīalium impet⁹ emerſerūt, quibus uaria ꝓſagia diuinatores annotarūt: ut Cicero narrat. At hoīem, cū ſemp multitudine curarū atq; alterationū maiorū ſenſiliū ꝑmanē, diuertāturq;, tales cœleſtes mutatiōes, quas ad nos uehit aer, uix in ſomno ꝓſentire poſſunt. Tū. n. ſilētio noctis, uacātiaq; ſenſuū, ſenſibiliores admodū reddunē. Quare mutatiōes illæ cū ad ſenſoria defluxerint externa, illa pulſantia magis q̄ ſint ſentiri apta, in ſomniatrice phantaſticos ſenſus efficiūt, qui ſomnia ſunt, earū rerū, quas ſtellę efficiūt ꝓſagitura. Hinc patet cur hæc fortuita ſint, nā rōne ad uirtutes ſomniantiū habita, fortuita ſunt, cū hęc ſupra illas euenerint, atq; ꝓter intentionē fidemq; eorū, qui ſomniāt. Rōne uero habita ad mutatiōes cœlicas, quę oīa certo fine agūt, nec ſunt fortuita, nec temeraria. Min⁹ fortuita ſunt rōne habita ad motores, q ſtellas certis finib⁹ mouet. Minime autē ad Deū relata, qui oīum rerū ipſe finis, fortuita eſſe poterunt. Hinc perſpicuū eſt ſomnia cœlica nō eſſe interpretāda, niſi præcognoſcanē ſtellæ, & figurę ſtellarū, & mot⁹, & ſigna quę tenēt, & ſitus atq; ea oīa, quib⁹ ſtellæ aliter atq; aliter occurrētibus alios atq; alios ſenſus ſomniales ad nos mittunt. Hæc mathematici.

Qualiter aīalia ad cœlicas alterationes.

Quomodo tria ſunt mundi, de quibus Anaxagoras dixit quodlibet eſſe in quolibet.

TRiplicem eſſe mundũ ſigurat antiquitas, utpote animalem, ælemẽtarium, & cœlicũ: quorum in quolibet ut dicit Anaxagoras. Cœlicus mundus eſt uniuerſum ex cœlis & elemẽtis cõſtitut⁹. in quo ſunt quatuor ęlemẽta, & miſta, & qđ ſupra oĩa ælemẽta, & animalia fert: ſunt. 12. ſigna: quinq; ſtellæ, q̃ planetæ dicunt: duo quoq; lumina. Mũdus uero aĩalis hõ eſt: quẽ microcoſmon appellãt. In hoc. 12. ſunt ſigna Caput quidẽ eius aries eſt. Collũ et ceruix taurus. Brachia & humeri gemini. Pectus cancer. Latera & ſtomachus leo. Vẽter uirgo. Renes & uertebrę libra Pudẽda ſcorpius. ſagittarius coxæ. Genua capricornus. Aquari⁹ crura. Pedes piſces. In hoc ſunt ſtellæ quinq;. Lien quidẽ eius Saturn⁹ eſt. Iecur Iuppiter. Pulmo & fel mars. Renes lumbiq; atq; teſtes uenus. Lingua atq; ſpũs Mercurius. duo lumina ſunt: cor Sol. Cerebrũ Luna. ælementa etiã in hoĩe ſunt: nã cholera ignis eſt. Sanguis aer. Melãcholia terra. Flegma eius eſt aqua. Elemẽtarius mũdus licet ex quatuor ælemẽtis cõſtet: tñ ælementorum mũdus in quo hęc ambo ſemper ſunt pñtĩre: aer nos continẽs eſt. In aere. n. uirtutes ſunt cœli oẽs: quatenus omni hora aliter atq; aliter a cœlo alteraf. Recipit. n. omni hora oĩum ſignorum, & ſtellarũ et luminũ uirtutes. omni etiã hora has uirtutes mutuãs a cœlo: aliĵs atq; aliĵs tribuit. Non. n. eſt hora: in qua aliquod animal non generet: & cui uirtutes: quas a cœlo aer mutuatus eſt: non immittat. Eſt igit uerũ ut Anaxagoras dixit horum quodlibet eſſe in quolibet. Quodlibet. n. cœli eſt in aere, & in hoĩe. quodlibet qđ eſt in aere eſt, in cœlo eſt: & in hoĩe. quodlibet qđ in hoĩe eſt: & in cœlo & aere ſemper inuenit. Horũ unus mũdus eſt: qui ſemp mutationes & uirtutes mutuaf: cœlicus quidem. alius qui ab hoc mutuans ſemper, alteri ſemper mutuatur motus & uirtutes, aer. ſ. Alius qui nulli alteri mot⁹ uirtuteſq; mutuans: ſemper ab aere uirtutes mutationeſq; mutuaf, homo eſt. Quare dum naſcif homo uirtutes alterationeſq; ab aere eas mutuat: quas aer tunc a cœlo mutuabaf. Dũ uigilat etiã: ſemper uirtutes motuſq; ab eodẽ aere mutuaf: quos aer tũc a cœlo mutuat. Quare dũ dormit uirtutes ac motus mutuaf homo ab aere: quos & aer tunc a cœlico mũdo mutuaf. Sed hoc intereſt: nã dum uigilat homo, motib⁹ maiorib⁹ occupat⁹, motus ac uirtutes quas ab aere mutuatur: nõ ſentit: dum dormit ꝑo ſilẽtio noctis, uacãtiaq; maiorum: illas mutuatiões ſentit Hinc uaria ſomnia emerſerũt: q; ſtellę et lumina hũana, ſignaq; etiã aliter atq; aliter a mũdo ælemẽtario mot⁹ & uirtutes mutuãtia: uarios ſenſus ad ſenſoria mittãt: & qb⁹ ſomniatrix uis uaria phãtaſtica ſomnia cõficiet. Hęc ſunt q̃ naturales Philoſophi in mathematicorũ ſubſidiũ retulerunt.

Quot requiruntur ut mathematicus per cognitionem ſtellarum ſomnia interpræietur: & quis ſit optimus ſomniorum coniector ſecundum eos. Cap. X X V.

ANteq̃ ſomnia doctus mathematic⁹ interpræteẽ, requiritur primo ut obſeruauerit adamuxim eius qui ſomniat geniturã, nam ex illa cognoſcet an in uita ſomniaturus ſit aliquãdo: et ſi ſomniaturus uitũ facta ſomnia an uera uidebit. Hæc. n. nõ niſi a genitura edocuerũt doctiſſimi mathematici. Secũdo requirif animaduertat ꝓfectiones earũ ſtellarũ: quæ dederũt ſomnia. Nã ſi ſomniãs ex genitura habet ut ſomniet. Tũ ſomniabit, cũ chronocratrices ſtellæ, q̃ ſomnia dederũt: ꝓfecte erũt ad loca: q̃ in genitura ſomnifera appellam⁹. Quòd ſi e genitura habuerit quiſpiã, ut uera ſomniet: accedẽtibus chronocratricib⁹ ſtellis ad loca ſomnifera: tũc uera ſomniabit. at ſi contra habet qđ falſa: tũc quoq; & falſa ſomniabit. Tertio obſeruare debet curioſus mathematicus tp̃s ſomniĵ, utpote quo aderit dormienti: nã ad illud tp̃s thema cõficiat ſtellas cõſtituat: ut regulæ ſupputationũ, edocẽt. quibus diligẽter admodũ obſeruatis: hæc tria mutuo cõferat: nam in his uidebis, ſi uera ſunt, ſomnia, & quę portẽdere. An ſine naturalia, an animalia nihilq; præſagitura. Ex his patet: quis ſit aptiſſimus ſomniorum cõiector. Eſt. n. ille: q optime ſomniãtium genituras, & ſtellarũ ſomniorum effectricũ ad loca cœli ſomnifera chronocrationes, & qui ad uerũ tp̃s ſomniĵ thema collegerit, ut ſupputãtium regulæ tradunt. Nec hæc ſufficiũt: ſed eſt etiam qui optime ſtellarũ uires affectiones nouerit, quoties ſolæ uel cũ aliĵs miſtæ reperiant. Hic. n. ſm mathematicos eſt exquiſitiſſim⁹ ſomniorum cõiector. Quæ quidẽ nec ſufficere dicũt mathematici, ꝓpterea addũt coniectorẽ eſſe qui a ſtellis uim interpræiãdi habet. Aliqui. n. ſunt quorum animę a Deo ſenſib⁹ immerſas, ut uix nihil ultra ſenſilia appręhendant. Aliqui cõtra ex ſtellarũ cõſtitutione a Deo animas habẽt eleuatas ut facile ſit eis oĩa exẽplaria allegoriçare. Aliĵ mediocres animas habẽtes, arte indigẽt, ut recte cõpleteq; interpræiẽtur. Vnde de his mediocribus loquẽs Ptholemæus in eius libri initio: qui eſt centũ enucleatorum, ait ꝓnuntiationis non fieri a ſciẽtia ſola, nec a re ideſt impetu cœlico dũtaxat, ſed a re & a ſciẽtia: nã ſoli numine afflati ꝑdicũt particularia. Quare exquiſitiſſimus ſomniorũ coniector is erit qui a ſe, & a ſcientia coniectat. Hæc mathematici.

Ex ĵs modo cõſtat, quã uane atq; ſuperſtitioſe quidã per quęſtiones, quas interrogationes dicũt: reſpondẽt ad ſomnia. Sunt. n. eiuſmodi quæſtiones coniecturæ debiles: quæ inuẽtæ ſunt: ubi defuerint partiles hominũ genituræ. Tam & ſi nonnulli per has multa particularia prædicãt: potius forſi an ab eorum impetu: quam ab arte, moti.

Quæ genituræ uera ſomnia dant: quæue uel non dant: uel falſa. Cap. X X V I.

ETſi de geniturís loqui ſit hoc mathematicorum inſtitutum: tñ quædã breuibus attingemus: ut interpræiandis ſomniĵs nõ deficiamus. Genituræ igif ſomniorum uerorum ſunt ſm Ptholemæũ: aut cũ Mercurius in genitura in altera domorum Saturni cõſtitutus ac potẽs fuerit. Aut cũ duo ſuperiores fuerint in ipſa genitura in ſtatu medio: utpote in cœli imo: qđ cardo quartus eſt. atq; ſtatiariĵ ſecũda in ſtatione ueſpertini. Aut cũ duo inferiores etiam fuerint mediocris ſtatus, utpote in diurnis geniturís occidui uel ueſpertini, in nocturnis uero orientales uel matutini. Stellæ enim in geniturís hoc pacto conſtitutæ, intellectũ nato coniecturatiuũ reddunt, atq; uera ſomniantẽ, & de ſomniĵs uera coniectantem. Iuniores mathematici ſcribũt in genitura nonũ hoſpitium eſſe ſomniorum, propterea aſſerunt uera ſomnia dare ſi ipſum hoſpitiũ aliquod Mercuriĵ bene ſe habẽtis ſignũ bene affectum, tenuerit. Vel ſi luna in eo fuerit reperta atq; bene collocata. aut ſi dominus 9. hoſpitiĵ cui Mercurio uel luna bene configurat⁹ fuerit, Quòd ſi nullum horum erit: uel non ſomniabit natus, uel ſemper falſo. Hæc de geniturís ſomniferis.

De chronocrationibus ſomniferis. Cap. X X V I I.

CHronocrationes ſomniferæ ſunt anni in quibus Luna peruenit ad eas ſtellas: quę ſomniũ dederunt, uel ad illud ſignũ qđ in ipſo nono hoſpitio collocaf. Hoc autem ſcitur per tabulas aſcenſionũ rectarum, uel obliquarum, uel miſtarum, dando gradui cuilibet aſcẽſionum annum uel mẽſem. Docuit. n. Ptholemæus ea quæ ſunt animi, a luna eſſe chronocranda unde chronocratrices ſtellę ſunt illæ, ad quas cũ peruenerit Luna ſomnia erũt. Loca etiam chronocratricia ſunt ille gradus: qui fuit in cuſpide none domus, atq; illi quos tenent chronocratores. Hæc pauca de ſoniferis chronocrationibus.

De regulis interprætandi. Cap. X X V I I I.

CVm igitur per genituram cognitum ſit natum uera ſomnia eſſe uiſurũ: & iam chronocrationes adſunt, ideſt iam natus peruenit ad annos ſomniferos: quib⁹ uera ſomnia ex cœli ſtatu promittebanf: diligens cõiector ad uerum tẽpus ſomniĵ thema ſtellarũ erigat iuxta ſupputandi regulas traditam. Deinceps ſtellã quæ ſomnium dedit diligenter colligat. Hæc autẽ eſt: quæ nonũ hoſpitium in temate tenet ab horoſcopo. at ubi in nono ab horoſcopo loco nulla ſtella fuerit: quæ in decimo eſt: ipſa eſt ſomniĵ datrix. Quòd ſi nec in decimo nulla fuerit: illa eſt: quę te-

net horoſcopum:quē ſi nulla tenuerit: quæ tenet ſeptimū
locum:ipſa eſt quē ſi adhuc nulla habet: quæ tenet quar
tum ipſa eſt.at ſi nec hūc aliqua tenuerit:ſomniū uanū eſt,
uel falſum:uel nihil ſomniauit:uel eius nō meminit. Inuen
ta ſtella hūc in modū quæ ſomniū prębet:aſpice illā:quę
ſi fuerit Saturnus: uidit rem terribilē.at tunc quęre cuius
loci.12.in themate collocatorū ſit dña : nam terribile qđ
uidit ad eā attinebit domū : cuius Saturnus ipſe eſt dñs.
uerbi cā:ubi Saturn⁹ ſit dñs ſit loci.12.ab horoſcopo:qđ
uidit:fuit inimicus:uel aliquod eorū: quæ ad eū locū ſpe-
ctāt:eodē pacto de cæteris domicilijs enūciato.ubi uero
ſomniorū dñatrix ſtella fuerit Iuppiter:tūc ſomniū fuit iu
cundū,placidū, utpote cū regib⁹ uel magſtatibus & cæte
ris id genus. At ſi mars:qđ uidit : eſt de ijs q̄ tenet Mars.
Et in cæteris ſtellis ſemp̄ idē facito.nā id qđ uidit ſemper
eſt eorū:quæ ſtella tenet. Potes etiā reſpicere ad domici-
lium:cui⁹ ſtella eſt dña:nā & uiſum ad eū attinebit locū.
Obſeruandū eſt & ſignū qđ ſomniatrix ſtella tenet . ubi
nāq; ſit fœminū: uidit in ſomnijs ſublimem locū , aut ru-
pem eleuatā,aut uidit ſe ea ſublimi demitti, aut ſui eleua-
tionē,aut uentū pcelloſum. At ſi ſtella ſomniatria ſit ma-
lefica,ſiquidē in terraceo ipſo ſigno ſit collocata: uidit ſe
quaſi delapidatū , aut obſeſſum, aut in foueā demiſſum,
aut in locū tenebroſum anguſtioſumq; deductū:cui⁹ q̄rit
exitū: aut aliquid tale. Sin autē ſtella tenet igneū ſignū:ſe
uidit appēſum uel ſuſpēſum aut cōbuſtionem alicuius,aut
flāmam,aut ignē,aut caliginē. at ſi aqueū tenuerit ſe ſub-
mergi uidebit,aut diluuiū,aut pluuias,aut fluuiū,aut ma-
re,aut periclitationē,aut aliquid id gen⁹. de ſomni ſpecie
ſic præſagito,de ſomnij v̄itate uel falſitate,hoc eſt ſi timo
roſum qđ uidiſti,uel iucundū,eueniet. Sic q̄rito, ut quæ-
ras ſomniatricem ſtellā & dñm horoſcopi,quonā modo
inter ſe & ad cæteras ſtellas ſe habuerint : ubi nāq; ſom-
niatrix ipſa ſtella & dñs horoſcopi configurant̄ uel con-
iungunt̄: uel alter eorū ſaltē cū uenefica cōmiſtum ſit:dā-
num qđ ſomniū demōſtrabat:nō expectatur. at ſi eorum
alter cū malefica cōmiſtus fuerit:tunc dānū p̄uiſum eue-
niet : erit q; eorū:quæ ſpectant ad eā domū: cuius dñs eſt
planeta qui eſt coniunctiua uel coniunctionē petit . Verbi
cauſa ubi ſtella petens coniunctionē:domina ſit ſecūdi ab
horoſcopi loci,prouiſum dānū erit in facultatibus . Si ſe-
ptimi loci domina ſit: dānū erit in mulieribus uxoreq;. at
ſi quinti loci domina ſit:damnū erit in filijs: & de ceteris
domibus eadē ratione . Eodē modo ſi prouiſum fuit utile
atq; iucundum: aſpice ut propitius ſi dñatrix ſtella & ho
roſcocrator cōiūgātur:nā ubi nō cōiūgūtur,uel nec bñfi
cę alter cōfigurabit̄, illud iucūdū nihil erit:ubi uero alter
bñficæ cōfigurabit̄,uel cōiūget̄: iucūdū illud aliqđ eorū
erit:qđ ad ei⁹ domiciliū attinet, cui⁹ ſtella cōiūctionē po
tens hoſpitatrix ſit. hoc igitur pacto coniector ſomniorū
ſecundū mathematicos ſomnia interpretetur. Multa alia
quæ mathematici ſcribunt de interpretatione, pretermiſi:
quæ cum ſit ſupra naturalē conſiderationem bona fronte
reticui. Iuniores enim diligēter admodū de his ſcripſerūt.
Hęc enim pauca diximus,ut exempla ſint ijs qui diſcunt.

De uera determinatione. Cap̄. ultimum.

SOmnia ſm ſacros uiros, aut ſunt naturalia,aut aīalia,
aut dæmonica,aut diuina,aut ſimul dæmonica & ani
malia. demū alia quę pariter aīalia & diuina ſunt hoc eſt:
quæ cogitatione ſimul & reuelatione cōmixta ſunt: ut ſu
periore libro diximus:quę naturalia ſunt:q̄tenus ad artem
medicinalē faciunt,uana nō ſunt:q̄ uero ab affectu:quate
nus p̄ ipſa indicātur naturales mores:nec uana ſunt: & de
his phyſicus diſſerit. Diuina ſunt dei reuelationē: quorū
ſanctiſſimi uiri interp̄tationē uidēt.dęmonica cū ſint luſio
nē, oīno uana & friuola eſſe tenemus . Vnde Thomas nr̄
inquit. Siquis ſomnijs utatur ad futura p̄cognoſcendū,ue   Tho ſecun da ſecūde. q. 95. ar tic. 6.
ex reuelatione p̄ſiſcūtur diuina,uel naturali cauſa ſiue fa-
miliari,ſiue peregrina: interp̄rādi facultas non erit p̄hibi-
ta. At ſi eiuſmodi artificioſa diuinatio ex dæmonicis exo-
riatur luſionibus:cū qb⁹:pacta habeant̄ exp̄ſſa: utpote ſi
ad hæc inuocentur:cū hæc diuinatio ſeſe diffundat:ad id:
ad quod nequaq; extēdi debet. Vana eſt atq; ſup̄ſtitioſa,
& iure p̄hibita. Iuxta quā rationē legitur in eo libro quē
Deuteronomion inſcripſit Moſes: non inueniatur in te:q
obſeruet ſomnia. Et de diuinatione artificioſa hactenus.

Eiuſdem Liber Quintus,qui eſt de prophetia.

De prophetiæ,prophetæq; deſcriptione. Cap̄. I.

PRopheta apud diuerſos diuerſis rationib⁹
interpretatur. Nōnulli p̄phetā dicūt quaſi
procul uidētē p̄ſpicientēq;: ut etiā apud ſa
cros uiros legitur. Philoſophi,ut Cicero et
Alexander p̄phetas nonnūq; uates: quate
nus ui mentis excellunt:appellarūt. Græci
p̄phetas quaſi phanorū antiſtites, oraculorūq; interp̄tes
[illegible] qđ oſtēdere eſt: p̄phetas appellant. Hinc
hypophetæ uaticinandi miniſtri:qbus . ſ. p̄phetæ impera
bāt dicebantur: & phanatici inſani dicūtur q; ſacerdotes
cū reſponſa dabant:furore pleni inſanire uidebant̄. Apud
nōnullas gētes ſapiētiores eorum p̄phetæ dicebantur: ut
apud egyptios ſacerdotes apud gallos dryudes,apud græcos
Philoſophi,apud indos gymnoſophiſtę & apud alios ali
ter. Nos uero p̄phetā,quē & numine afflatū dicimus:cū
eſſe ſumamus:cuius ſunt tres partes uidelicet futurorū cō
tingentiū cognitio:eorū prędictio:atq; miraculorū oſten
ſio.unde is propheta eſt:qui futura cognoſcit: & cognita
p̄dicit: & p̄dicta miraculis cōfirmat,atq; p̄bat. A p̄pheta
p̄phetia deſcendit:quę proprie,ut Caſſiodorus inquit:eſt
diuina præſagatio euentuum rerum,immobili ueritate fir-
mata. De hac (cū etiā Philoſophi diſputent) quædā colli
gere inſtituimus potiſſimū aduerſus peripateticos:q pro-
phetiā ad naturales cauſas reduxerūt: nō tamē a me expe
ctes omnia : quæ ſacri uiri , uel Philoſophi de prophetia
ſcripſerunt. Nam hoc noſtrum inſtitutum breue eſt.

Tria ad propheciam attinere per ordinem,rerum euen-
tuum cognitionem:cognitorum pędictionem: prædicto
rum per miracula quæ facit,confirmationem. Cap̄. II.

CVm propheta tam ſm gentes, q̄; ſm Philoſophos &
ſacros uiros eo ſit dictus,quod procul cognoſcat:ea
q̄ remota ſunt ab hominū captu: iure ad p̄phetiæ rationē
cognitio primo attinere uidetur. At cū hæc futurorū co-
gnitio:quę ſupra captum humanum eſt:nobis ſit neceſſa
ria atq; ad inſtitutum noſtrum:quo bene uiuam⁹: & poſt
mortem ad beatitudinem perueniamus: iure prænuntietur
nobis neceſſe eſt,at cum hæc quæ prædicuntur, ſupra no
ſtrum ſint captum facultatemq; intelligendi,nec humana
ratione confirmari poſſint,quā excellunt,rationi conſen-
taneum eſt,ut p̄pheta,qui hæc dicit,prenūciatq; miracu
lorū claritate,cōfirmet. Quare tres erūt p̄phetiæ rationes
uidelicet cognitio,qua p̄pheta futura cognoſcat. locutio,
qua q̄ cognouit,p̄dicat atq; p̄nūciet. & miraculorū potē
tia,qua p̄pheta ea q̄ p̄dixit,ratione confirmet,atq; p̄bet.

Prophetam eſſe, cuius mens eleuatur ad diuina, & cu-
ius eleuata deo diuiniſq; copulatur. Cap̄. III.

CVm dictū ſit prophetā eum eſſe:qui cognoſcit quæ
ſupra captū noſtrum ſunt,niſi Dei archana tectaq;,
mentem p̄phetę eleuari neceſſe eſt,ut hæc diuina, tectaq;
cognoſcat. At quia cognoſcens nunq; cognoſcit niſi ali-
qua ratione cognoſcibili uel ei per qđ cognoſcit,copulet̄:
neceſſe eſt ut mēs p̄phetæ cum eleuata fuerit,aliqua rōne
diuinæ mēti copulet̄. Hęc ſacri etiā tradunt aſſerētes pro-
pheticā mētem inſpiratione eleuari:reuelatione uero Deo
copulari hoc nos appellamus more Platonis numinis af-
flationem:non pōt igitur propheta hæc quæ ſupra captū
noſtrum ſunt:prædicere niſi eleuetur eius mēs: & eleuata
numine affletur. Erunt igitur eleuatio mentis , eiuſdemq;
afflatio præuiæ,ut ita dixerim, affectiones ad cognoſcen
dum:quæ ſupra captum noſtrum ſunt.

Prophetiam nec eſſe potentiam,nec habitum,nec paſ-
ſionem,ſed ad paſſionem attinere potius. Cap̄. IIII.

PRophetia ut dictum eſt eorũ cognitio eſt, quæ quidẽ cognitionemq; noſtram excellunt: quare potẽtia eſſe non põt naturalis, ſic.n. hæc cognitio non eſſet noſtrũ ſupra captũ. Habitus quoq; eſt quo quis agat cũ uoluerit, ut Auerroes ait in cõmentarijs libri de anima, ſed propheta non ſemper cũ uoluerit prophetia fungi põt, ut obſeruatio docet, & ſacri etiã probãt: igitur nec habitus eſſe põterit. Sed cũ tria ſint in anima, potẽtia, paſſio, & habitus, ut in Ethicis ſcribit Ariſto. ſi prophetia non eſt naturalis uis, nec habitus, relinquit eſſe paſſionẽ, ea ratione qua Ariſt. ipſum intelligere eſſe quoddã pati aſſeruit in libris de ala. Nam quẽadmodũ in naturali cognitione aius ab intelligibili patit: ita in ipſa ꝓphetica uiſione mẽs ꝓphetica pati uidet ab ipſius Dei numine, quo afflat. Quemadmodum igit aer raptim lumine ſolis illuſtrat, nec permanẽter habitualiterq; illuminatur: ita mens ꝓphetica raptim numine afflatur, nec habitualiter, nec permanẽter: ſed fluxibiliter (ut ita loquar) afflationem patitur. Quare prophetia potius paſſio, quàm potentia uel habitus eſt cenſenda.

Tertio de ala. com. 18.

Ceſſante numinis afflatione prophetam non eſſe aduerſus Philoſophos. Cap. V.

PEripatetici prophetã eſſe a natura tradiderunt, ut poſterius diſſeremus, qđ falſum eſſe probabimus, cum prophetia ea ſit, quæ ſupra captum noſtrum excellit quæ cum non ſit potẽtia naturalis, nec habitus, ſed paſſio tranſitoria: iure ceſſante afflatione numinis qua actu Deo copulatur: propheta non erit cenſendus: niſi habiliter, ea ratione, qua lignum ſemel accẽſum, habilis inflammationis relinquitur. Forſitan enim mens prophetica prima numinis afflatione ad ſecundam habilior redditur.

Quorum eſt Prophetia. Cap. VI.

PRophetia ut dictum eſt, cognitio eſt occultorũ, at occulta trifariam ſunt, quædã ſupra ſenſus & intellectũ aliquorum hoium: non autẽ oium: quædã ſupra ſenſus & intellectum oium hominũ: non quidẽ ſua eorũ natura: ſed imbecillitate noſtra: quædã uero & imbecillitate noſtra: & eorũ natura ſunt ſupra noſtrũ intellectũ & ſenſus. Occulta aliquib⁹ hoibus ſunt, uel quæ corde tenent, uel quę procul aguntur. Hæc.n. nobis qui Sueſſæ ſumus: occulta ſunt: quæ nũc Romæ agunt: non aũt hoibus oibus: quia ijs q Romæ ſunt: occulta nõ habent. Occulta uero oibus hoibus, & ſenſibus & intellectib⁹ oium ſunt diuina, quæ Deo & intelligẽtijs cõpetunt. Hæc cũ occulta ſint nobis ob noſtrã imbecillitatẽ: ſuis naturis ſunt intellectiõi idonea: at ea quę tum nrã, tum eorũ natura cognitũ noſtrum oẽm excellunt: ſunt futura cõtingentia: quorũ (ut Ariſto. inquit) determinata nõ eſt ꝟitas. Prophetia igit cognitio eſt horũ oium: propheta.n. nonnunq; quæ procul agunt: prædicit: ut de Helyſeo legit in ſacris hyſtorijs: qui quæ procul diſcipul⁹ fecerat: ꝓphetice nouit. Interdũ diuinorũ quoq; ultra oium captũ ſunt: ꝓnunciat, ut in ſacris hiſtorijs cõplures fuiſſe legit: qui diuinorũ archana præloquebant. Nonnunq; propheta ea quę futura fieri cõtingunt, præſagit, præloquiturq;, & ab hac potiſſimũ cognitione propheta dict⁹ eſt. Vnde & Ptholemæus in cẽtũ enucleatorũ libro inquit ſoli numine afflati ꝑdicunt particularia. Qđ uero hęc tria rerũ genera noſcãt ꝓphetę: argumẽto nobis eſt, ꝙ ꝓphetæ numine ſunt afflati. Quare euſq; ꝓphetica uiſio ſe extẽdet: quouſq; numen fundit diuinũ. Numẽ aũt ad hæc tria ſe fundere, nemo dubitauit. Iure igit & prophetia circa hæc tria uerſabit. Quòd ſi circa hęc ꝓphetia uerſetur: propheta etiã ad pręterita, & ad præſentia, & ad futura interdũ proſpiciet. Ad præterita quidẽ ac præſentia, quatenus non ſunt ſupra captum omnium hominum. Ad futura uero: nam licet ſint ſupra noſtrũ captum: ſupra numen ipſum, quo propheta afflatus eſt: non ſunt.

Prophetam non omnia cognoſcere quæ propheticæ facultati ſunt poſſibilia. Cap. VII.

PRopheta euſq; cognoſcit: quouſq; numine afflatur. at nullus põt omni numine omniq; poteſtate numinis afflari; cum omne numen infinitum ſit, & mens prophetica finita: quare non oĩa quę prophetica uis cognoſcere poteſt: quilibet propheta cognoſcit, ſed euſq; quo numine afflatur: alius quidem magis quo magis ipſo numine afflat: alius minus, quo minus: nec ea quę cognoſcit, ſemper cognoſcit, niſi dum numine participare dicitur.

Septẽ modis ꝓphetã numine pticipare. Cap. VIII.

IN ſacris hiſtorijs, ſeptẽ modis prophetã numine participare legimus. aut attonitione, quę etiã extaſis dicit: quatenus mentis exceſſus eſt. aut uiſione, quæ uel oculis, uel ſenſibus familiaribus, uel mente fit. aut ſomnijs. aut ſignis, utpote nube uel aliquo id gen⁹. aut uoce e cœlo demiſſa. aut accepta parabola ab aialibus, uel alijs rudibus. aut deniq; diuinitatis plenitudine, qđ proprijſſime numine afflari dicitur, propheta quoq; numinum afflatus.

Alienationem mentis, qua aliquãdo præſagiendo propheta afficitur, non eſſe furorem, Cap. IX.

NVmine afflat propheta (ut dictũ eſt) attonitione & uiſione, quæ fit familiaribus interioribuſq; ſenſib⁹, & mẽte. Verum hoc bifariam fit. aut nihil per peregrinos ſenſus ſentiẽdo. aut in parte quędã ſentiendo, ſed ſenſibus aliquãtulum remiſſis. Primo quidem modo præſagiendo alienatione propheta afficit: nõ quatenus natura eius inordinatione & indiſpoſitione alterẽ, ceu in furẽtibus fit, ſed quatenus ſomno uel cõtẽplatione uehemẽti alienat: qđ quidẽ cum naturæ ordine emergit. At ſi uiſione interiore afficitur, non omni ex parte exterioribus ſenſibus uacantibus, præſapit interdum propheta, non affectus alienatione. Quibus patet propheticam alienationẽ non eſſe furorẽ, ut Platonici & Peripatetici ſcribũt, ſed potius ſenſuum exteriorũ uacantiã, uel imminẽte ſomno uel maiore cõtẽplatione cogẽte, atq; diſtrahẽte, ut ſacri uiri tradũt.

Bifariam eſſe prophetam numinis afflatione, & numinis participatione. Cap. X.

PRopheta non dicit propheta ut dictũ eſt, niſi numine participet. Poteſt autẽ bifariã numine participare: afflatione, qua diſcipulus afflatur a doctore. (Hoc ſacri uiri reuelare dicunt: latini, ut Cicero & Plato afflati) & participatione, utpote per quendã inſtinctũ, quẽ interdũ ignaræ mẽtes hoium patiunt. Hoc.n diuino inſtinctu: mouet interdum ꝓpheta ad pręſagiẽdum, aut hoc pacto, ut non diſcernat, an quę cogitauerit, diuino inſtinctu attingat, an proprijs ſpiritibus amplectat. Aut mouet diſcernẽs inter hæc. Sed cũ numine afflatus mouet: quæ dicit cognoſcit ſe afflatione dicere quibus perſpicuũ eſt inſtinctum, quo ꝓphetę nonnunq; pręſagiunt: nõ eſſe furorẽ, ut Cicero & Plato arbitrati ſunt: ſed diuinam quandam affectionem e Deo ipſo prophetæ immediate immiſſam i qua põe quædam præſagire. ſecundo perſpicuum eſt non ſemper prophetam cognoſcere diſtincte quæ prædicit, quoniã quæ inſtinctu diuino prædicit: non cognoſcit ſemper ſi ꝓprijs ſpiritibus, uel diuino inſtinctu cogitauit. Quæ aũt ꝓſagit afflatione numinis, ſemper cognoſcit ea nõ ꝓprijs ſpiritibus, ſed ac ſi per diuinam numinis afflationem cogitaſſet.

De poſitione Philoſophorum circa prophetam, propheticamq; generatim. Cap. XI.

OMnes Peripatetici, oẽs Platonici, oẽs Mathematici qui naturalibus rõnibus dũtaxat ſtuduerũt, ꝓphetam eſſe naturalẽ arbitrati ſunt, nec intelligũt ipſum eſſe naturalem, qđ ad eius eſſe non cõcurrat Dei actio. Nullę enim cauſę naturales agũt ſine ui actioneq; cauſæ primę. Quare per prophetã eſſe naturalẽ, intelligunt ipſum non eſſe a Deo immediate. quo fit ut nec ꝓphetia ſit niſi naturalis, ueluti & artes & ſcientiæ ſunt naturales, quatenus principijs naturalibus cõſtitute. Vnde quẽadmodum ex puris naturalib⁹ circũſcripta immediata actione Dei, homo poteſt peruenire ad omnium eorũ quæ pręſentia ſunt ſcientiam uel ſapientiam, ita ex puris naturalibus põt per cognitionẽ cauſarũ, & ſignorũ peruenire ad futurorũ contingẽtium notitiã, quæ ꝓphetia dicit. Hæc Philoſophi naturales generatim de propheta, atq; prophetia. Quæ uero ſpeciatim & per partes ſentiant, ſubſcribamus.

Quæ Ariſtoteles de propheria, propheraq́. 12

VT dicemus: propheta duplex eſt. inſtinctu quidem, qui ſine ſciẽtia rerũ futurarũ futura p̄ſenti, & ſcientia, qui ex ſciẽtia, qua futura cognoſcit, uel per cauſas, uel indicantia proloquiẽ. Primã diſpoſitionẽ Ariſto. in libro de diuinatione tribuit humori melancholico, uel morbo. Nã melãcholicorũ natura eſt multiloquax, ut inter multa quæ loquiẽ, aliquid ueri prędicat. Fatui uero inſtar ſunt brutorũ, quæ cũ curis uacẽt: facilius cœleſtis motus pręſentiunt, & in libro problematũ particula. 30. cap̄. 30. idẽ ſentit. & in libro etiã de aĩalibus idẽ. Secundã diſpõnem tribuit arti atq́ inuẽtioni q̄ homo efficit põt prudẽs, et ſapiens Prudens quidẽ ex humanis, quæ in uita obſeruauit actionibus. Sapiẽs uero ex cœleſtib⁹ quas inuenit cauſis. Hinc duplici facultate arteq́ futura cognoſcit, p̄dicitq́. Per inſtinctũ dicũt Peripatetici Caſſandræ fuiſſe uaticiniũ, multarũq́ mulierũ, & uirorũ, quorũ Græce & Romanæ hiſtoriæ meminerũt. Per prudentiã Solon Athenienſibus multa p̄dixit: cæteri quoq́ uiri: qui humanos euẽtus obſeruarũt. At per ſapientiã multi ſunt qui futura p̄nunciarũt, ut Thales olearũ ubertatẽ anteq̃ florere cœpiſſent. Anaximãder phyſicus Lacedemonĳs urbis ruinã p̄ terremotũ. Pherecides quoq́ cũ uidiſſet aquã hauſtã de iugi puteo terremotus dixit inſtare. Anaxagoras uero lapidẽ e ſole caſurũ, & alĳ innumeri: quorũ alĳ inſtinctu, alĳ prudentia, ſapiẽtia alĳ p̄phetæ habiti fuerunt. Hæc ſunt quæ Ariſtote. ſenſit cuius opinionem Themiſtius, Alexander, Ammonius, & Simplicius ſectantur.

Quæ Plato de Prophetis. 13

PLato etiã idẽ ſentiens aliter loquiẽ, nã prophetiã quę inſtinctu fit aliquãdo tribuit furori, aliquãdo aĩæ diſpoſitioni, qua ipſa creata eſt. Prophetiã quæ tribuit furori geminam facit, quatenus duæ ſunt furoris ſpecies. Vna quidẽ eſt ab humanis morbis. Altera ex alienatione diuina: qua extra conſuetã uitæ inſtitutionẽ quis rapiẽ: cuius quatuor partes facit, uaticiniũ, myſteria, poeticas, uenereũ cupidineumq́; influxũ. Horũ formatũ pręſides fecit Apollinem, Dionyſiũ, Muſas, uenerẽ cũ filio. Sic igiẽ Plato duplicem prophetiam aſſerit, alteram impetuariam, quã inſtinctui, uel furori dedit. Alteram artificioſam, qua quis futura cognoſcit ſapientia, uel prudentia.

Quæ Auerroes de prophera, propheſiaq́; ipſa. 14

AVerroes uero in his paraphraſibus: quas ſcribit de ſomno aſſerit ſomnia, diuinationẽ, uiſionẽ, & prophetiã naturales eſſe motus, nec differre niſi ſm magis & minus: quaten⁹ ſomniũ phãtaſtica apparitio eſt in ſimpliciter dormiẽte. Diuinatio uero eſt cognitio occultorũ per illa ſimulachra ſomniorũ apparẽs. Propheta eſt appræhenſio futurorũ per ſomnia p̄prĳs imaginib⁹ apparentiũ. Viſio denique eſt omne illud quod alicui in uigilia apparet ſenſibus peregrinis intrinſecus reuocatis. Hæc Auerroes.

Quæ mathematici & Auicenna de prophetis. 15

VT diximus prophetiã duplicẽ eſſe teſtanẽ Philoſophi, impetuariã, & artificioſam. Impetuaria quidẽ p̄phetia ea eſt: qua qs futura p̄ſentit nulla pręcedẽte futurorũ cognitiõe: ſed ſolo impetu uel inſtinctu naturæ. Artificioſa uero eſt ſapiẽtia uel prudẽtia, q̄bus ſapiẽtes uel prudẽtes futura præuidẽt ex obſeruatione præteritorũ: ſicut dux, gubernator, et medic⁹ ex obſeruatiõe futura p̄dicũt. Mathematici ex ſcia ſtellarum. Eſt adhuc p̄phetia tertia ſm mathematicos, cuius ſunt tres ptes: ut dictũ eſt utpote futura cognoſcere, & cognita p̄dicere: & p̄dicta miraculis p̄bare. Hi c.n. qui ĥis trib⁹ partib⁹ cõſtat: ſimplr p̄pheta eſt. Arbitranẽ igiẽ mathematici oẽm prophetiã quouis modo ſit: ex ſtellis p̄ficiſci, q̃ ex impetu exoriẽ, ex ſtellis uenire aſſerũt, q̃ ex arte, pro tãto ex ſtellis uenit, pro quanto ſtellæ in generatiõe formas afficiũt humanas, ea rõne: ut aĩæ ad cognitionẽ ueri aptæ, plus aſſequanẽ, q̃ qui ſupremũ immodũ ſe in ſcia exercuit, ut dicit Ptholemæus. Albumaſar in eo libro quẽ de magnis cognitionibus ſcripſit: aſſerit coniunctionẽ Saturni & Iouis p̄phetas efficere quoties uel in capite arietis accidit ſingulis octicẽtenis annis: uel cũ mutaẽ in triãgularitatem ſingulis ducẽtenis. Moueẽ autẽ argumẽto q̄ null⁹ unq̃ p̄pheta fuit: quin eũ p̄ceſſiſſe aliquã harũ coniunctionẽ legerit. Ptholemæus in tertio apoteleſmatũ inquit. Cũ Mercurius fœliciter affectus hoſpitator fuerit eius ſigni: q̄d Sol in genitura alicuius tenuerit: natus ille erit p̄pheta. Almãſor mathematicus ait prophetã eſſe in cuius genitura Iuppiter Venus & Sol in eodẽ ſigno fuerint pariliter coniuncti. Auicẽna in 10. ſuæ Metaphyſicæ, & in. 8. naturaliũ mathematicorũ ſectaẽ opinionẽ. Vult.n. cũ p̄ceſſit Iouis & Saturni cõiunctio & genitura fuerit optime affecta: ita ut ui cœli & ui elementorũ ſit cõplexio tẽperata, & in regione tẽperata: quę prophetarũ eſt: Tunc qui naſcitur propheta eſt: mouebitq́ uniuerſam naturã nutu, nam hominis hui⁹ anima poteſt dupliciter conſiderari ut hominis forma, & hoc pacto eius imaginationi nihil obedit niſi eius corp⁹. Alio modo, ut imago eius intelligẽtiæ: q̃ ſpheræ Iouiæ præeſt: & hac rõne ſibi obedit uniuerſa natura: quę motori illius ſphęræ obedit. Cũ.n. hæc aĩa ſit illius imago, mouere põt omne illud, q̄d aptũ eſt motori Iouis obedire. Hic p̄pheta itaq́ ſm Auicẽnã futura cognoſcit in particulari: & ea in particulari certe p̄dicit, & p̄dicta per uirtutẽ motoris: cuius eſt imago miraculis p̄bat cõfirmatq́. Põt.n. hac rõne inducere morbos, ſanare lãguores, mutare mõtes, cęteraq́; miracula facere, ut quæ p̄dicit, confirmet. Oĩa tñ uirtute eius motoris: cuius ipſa eſt imago, facere uidrẽ: nec tamen ignoretis uelim medicos nõnullos prophetã eſſe dicẽtes eũ: cuius cõplexio eſt æqualis ad pondus: nã hic in omni elemẽto dñabitur & ſuper omne elementũ cõmeare poterit: & eo præcipue. ſi in climate naſcitur temperato.

Rationes pro poſitione Auicennæ. 16

POſitionem hãc Auicenna in. 9. ſuę Metaphyſicę perſuadet q̄ ſi finis eſt naturalis: oĩa in finẽ erũt naturalia. Sed hoium uiuere, & beneuiuere eſt naturale: igiẽ & media ad unũ mediorũ eſt p̄pheta. Mediãte.n. p̄pheta leges q̄bus uiuim⁹ ponunẽ, & cõſeruanẽ. Igiẽ ſi hoium regimẽ eſt naturale, & p̄phetæ, q̄bus hoium regimẽ ſtabiliẽ: erũt naturales Hæc Auicẽna eandẽ poſitionẽ cõfirmant quidam, ex eo q̄ nõ eſt potẽtior forma naturalis quoties eſt cœleſti uirtute dotata, ipſa aĩa humana etiã cœleſti uirtute affecta, ſed aliq̃ formæ naturales cœleſti uirtutæ dotatæ p̄nt mutare materiã nõ modo propriã, ſed alienã ut uirtutes lapidũ: nã forma hyacinti uirtute cœleſti dotata cõſeruat ſanitatẽ cordis, et eius morbũ expellit: ſmaragd⁹ quoq́ liquefacit oculos ſerpẽtis. Cæteri etiã q̃multi: igiẽ aĩa humana cũ ſui natura ſit omni naturali forma excellẽtior: q̃ñ eſt cœleſti uirtute dotata, multo pollentior erit formis naturalib⁹. Poterit igiẽ oẽm materiã ſubiectã eius motori, cui⁹ eſt imago, mutare. Præterea pollẽtior eſt aĩa quæ eſt Iouis imago, ea aĩa q̃ fortiter alq̄d imaginaẽ, ſed aĩa fortiter imaginãs põt propriã, & alienã materiã mutare: ut facit aĩa p̄cantantis fortiter imaginans, q̃ ſanat morbos, & inducit: ut Petrus apponenſis declarat multis obſeruationibus: igitur anima quæ eſt Iouis imago, uirtute eius, cuius eſt imago: multo plura agere poterit notu. Hęc ſunt quæ pro hac parte faciunt.

Confutatio huius poſitionis. 17

SEd cõtra hãc poſitionẽ aſſurgamus, & primo ex parte cognitionis: nã ut dicebam⁹ p̄pheta eſt: qui futura contingẽtia ineuitabili ueritate cognoſcit, ſecreta reuelat, ut hominũ uolũtates, q̃ archano ſunt recõditę. Ex hoc argumẽtor. Nullus poterit certius cognoſcere futura, q̃ cœlum illa agat, ſed cœlũ nullũ futurũ cõtingens ineuitabiliter agit: ut Ptholemæus ait in p̄hœmio libri apoteleſmatũ: inquit.n. licet ſtellæ neceſſario influãt: materię tñ ſubiectæ neceſſario earũ influxũ nõ recipiũt, p̄pterea inq̄t effectus eſſe cõtingẽtes. Quare aĩa cuiuſuis hoĩs ẽe dotata cœli uirtute: poterit futura cõtingẽtia certitudinaliter cognoſcere: quẽadmodum nec cœlũ illa neceſſario efficit. ſecundo ex parte miraculorũ. Nã propheta ſimplr perfe-

ctus eſt, qui ad confirmationẽ eius: qđ dicit miracula facit, & primi & ſecũdi, & tertij gradus. Sunt.n.miracula in triplici gradu ſm ſacros: nam quædã ſunt miracula, ad q̃ nihil natura facere poterit, ceu duo corpora eſſe ſimul: ſolem ſtare, uel retrocedere: mare diuidi ut tranſeuntibus iter præbeaĩ. Alia ſunt miracula: ad quæ licet natura aliquid facere poſſit: nõ tñ fiũt per modũ naturæ. Nã opus naturæ eſt, ut animal uiuat, uideat, & ambulet: ſed ꝙ poſt mortẽ uiuat, poſt cęcitatẽ uideat, poſt claudicatiõ ambulet: operi naturæ non ſubeſt. Alia ſunt quæ fiũt abſq; naturæ principijs. Licet.n.febris bñficio medici interdũ curet: ſine principijs naturę nõ curari põt. At miraculũ eſt febres tolli ſine principijs naturæ, qbus medicina utiĩ. Propheta igiĩ, qui ea q̃ dicit, miraculis ꝓbat: interdũ miracula ea fecit, ad quę nihil põt natura operari, ut duo corpora eſſe ſimul, ſolem ſtare, & mare eſſe diuiſum. Cõſtat aũt ad hæc nec cœlũ, nec naturã aliquid poſſe. Nonnunq̃ miracula fecit, ſecũdi ordinis, ut hoiem mortuũ reſuſcitari, cæcos uidere & id genus. Ad quæ nec cœlũ nec natura põt aliqd operari. Ex ijs argumẽtor: qui facit quędã ad quæ nulla uirtus cœli ſe extẽdit: non uirtute cœli illa uidetur facere. At ꝓpheta interdũ pro eorũ quæ dicit cõfirmatione quædã fecit: ad quę nihil ſtellę poſſunt. Igiĩ nulla anima põt nec ſua uirtute, nec illius cuius eſt imago miracula facere.

Quæ Auicennæ. Quòd ſi dicas, ut Auicẽna aſſerit, animã miracula efficere prima & ſecũda, & tertia: nõ uirtute ſtellæ: cuius uirtus eſt mutare materias, ſed motoris, qui miracula facit: hoc ſtatim refelliĩ. nã motor, qui habet aliquod inſtrumẽtum ſibi æquatum: nihil põt agere ſine illo inſtrumẽto: at ſtella eſt inſtrũm motoris: igiĩ motor ſine ſtella nihil põt. Inſuper aia: quę alicui corpori eſt ꝓpria, & forma, & motrix: aliud in corp⁹ uel aiam alteri⁹ corporis agere nõ põt niſi per eius corp⁹: cuius eſt ꝓpria forma. Si.n.aia præceptoris mutat aiam diſcipuli: illã mutare nõ poſſet niſi corpus præceptoris muret corpus diſcipuli, utpote mediãte, uoce, & uerbis. Quare nihil põt intelligẽtia Iouis niſi per actionẽ eius orbis: cuius eſt ꝓprius motor. Quare ſi ſtellę nõ poſſunt in miracula, nec ſtellarũ motores in illa poterunt. Diligẽtius cõtra hanc poſitionẽ, ſcripſimus in libro de noſtrarum calamitatum cauſis, & in helionora: & dicemus in libro de triplici hominis ſtatu.

Alia poſitio Philoſophorum: quæ etiam ſecundum mathematica fundamenta eſt.

ALij uero dicũt prophetã ui ſtellarũ ædi: ſed quomodo nõ ſatis explicate habẽt. Ideo aſſerũt auctoritate Auerrois intellectũ agentẽ eſſe deum, & nobis trifariã copulabilem, utpote natura, habitu, & affectione. Agens intellectus copulaĩ nobis natura mediãte anima dianoetica: nã quãprimũ in embrione dianoetica anima eſt, tam primũ eſt in hoie agẽs intellectus: quo poſſum⁹ abſtrahere intelligibilia de potẽtia ad actum. Copulaĩ etiã nobis habitu, uidelicet ſciẽtijs & uirtutibus utpote per adeptionem intellectus ſpeculatiui: nã poſtq̃ in nobis eſt intellectus ſpeculatiuus ꝑfectus: erit etiã tunc nobis copulatus agẽs: quo ſpeculemur eſſentialiter: & nõ ampli⁹ ꝑ abſtractionẽ, ſed intelligemus ꝑ eſſentiã Dei: qua ipſe intelligit. Virtutibus uero: qm̃ cum in nobis erit heroica uirtus ꝑfecta: qua ſenſarius appetitus plene rõni obedit: tunc Deus ipſe qui eſt agẽs intellect⁹: copulaĩ nobis ut forma agẽs: per cuius eſſentiã tũc homo oia uolũtate recta agit: rõne regulata & uirtute uiuit. Verũ per hos modos nos quib⁹ copulaĩ intellectus diuinus: nec facimus miracula, nec futura cognoſcimus. Nã per primũ modũ: quo nobis naturaliter copulaĩ, per eius eſſentiã poſſum⁹ in nobis mediãtibus ſenſibus intellectiones efficere rerum ſenſibilium. Per ſecundũ quo ipſe copulatur ut forma: per eius eſſentiam intelligimus, & recta ratione uolumus. At tertio nobis copulaĩ affectione: nã cum prefuit cõiunctio Iouis & Saturni maxima uel media: ut dictũ eſt: & fuerit Mercurius eo modo affectus ut diximus: & uel Iuppiter & Venus & Sol pariliter iuncti in genitura: tunc anima nati afficiĩ ea affectione: qua Deus: qui eſt agẽs intellectus, ſibi ut forma unitur: quo mediãte & per eius eſſentiam futura cognoſcit: & omnia miracula: quæ Deus poteſt: ipſe poterit: unde homo hoc pacto per formã hominis eſt homo, per Deum: qui ſibi unitur, eſt propheta, heroaſq; ſummus. Quare quẽadmodum per formã hominis agit & cognoſcit: quę hominis ſunt: ita per eſſentiam Dei: quæ ſibi unita eſt: agit & cognoſcit, quæ Dei ſunt. In hunc modũ prophetam eſſe naturalem hi tradunt.

Confutatio poſitionis.

SEd poſitio hæc eſt mera fictio. Nã hæc affectio quã ſtellæ dant: uel eſt affectio naturalis, uel ſupra naturam. Supra naturã quidem non eſt: qm̃ cauſæ illius merè naturales fuerunt. At ſi ſit naturalis: ad ſupernaturale non diſponit: ſed cũ Deus nobis nõ niſi ſupernaturaliter uniatur: uere per illã affectionẽ nunq̃ unietur nobis. Præterea nulla diſpoſitio naturaliter finita: põt diſponere ad unionem: qua aliquid nobis infinitum naturaliter uniatur: ſed Deus eſt ens infinitũ. Et illa affectio eſt naturaliter finita: igitur illa cœlica affectio nunq̃ abſq; miraculo põt eſſe ſufficiens mediũ: quo nobis infinitũ illud uniatur. Inſuper materia cũ illa cœlica diſpoſitione non eſt nobilior ipſa anima: ut nemo dubitat. Sed aia ſola non eſt ſufficiẽs medium: quo ens infinitũ nobis uniatur: igiĩ nec materia cũ illa affectione, poterit eſſe ad talẽ unionẽ ſufficiẽs mediũ.

Solutio rationũ Auicennæ. Quibus facile reſponderi poteſt ad rationes Auicennæ. Supponit.n. falſum in prima ratione: non enim finis prophetæ eſt naturalis: loquor de ultimo fine: nã ultimus finis eſt beatitudo: ad quam non naturaliter peruenimus. Ad ſecundã dico ꝙ anima humana eſt excellentior omni forma miſti: non tñ oportet ut poſſit omnia agere: quæ omne miſtũ agit. Non.n. agit anima humana: qđ poteſt omnis herba. Sufficit igitur ꝙ eius nobiliſſima operatio ſit nobilior nobiliſſima operatione lapidum. Ad tertiam, quicquid dicat Petrus apponenſis de præcantationibus: nos tenemus illa nihil ualere: efficere tamen quædam, ut Auguſtinus ſcribit, potius ui dęmonica.

Quæ Thomas de poſitione Ariſtotelis & Platonis ſentiat. Cap. XII.

Secunda ſecundæ, qõ. 172. art. 1. PRopheta ut Thomas omnium theologorum facile princeps aſſerit: duplex eſt. Alter quidem ſimpliciter: qui eo modo futura contingentia cognoſcit: quomodo Deus illa intelligit: utpote in particulari: & certa ueritate determinata. Alter uero ſm quid: qui futura cognoſcit: non tamen in ſe: nec quomodo Deus illa intelligit. Nam cum propheta dicatur quia futura procul proſpiciat: uel igitur illa proſpicit determinate: quomodo ea Deus proſpicit, & ſic ſimpliciter propheta eſt. Vel coniecturaliter, nec in particulari, nec ueritate firmata: & ſic eſt propheta ſecundum quid. Dictus quidem ſecundum quid: quia nõ futura contingẽtia ſimpliciter atq; in toto cognoſcit, ſed ad modũ in parte propheta primo modo adhuc duplex eſt: aut qui diuino inſtinctu futura pręſentit: aut qui numinis afflatione illa cogitat. Propheta quidẽ ſecundũ quid etiam duplex eſt inſtinctu quidem uel cœli uel morbi, uel humoris: aut arte, & uterq; naturalis eſſe poteſt: ac prophetia ipſa ſecundum quid eſt ea puris naturalibus poſſibilis nobis. Verum hæc imbecilla eſt, & imperfecta: ꝙ non ſit niſi quorundam euentuum dũtaxat: non omnium. Itemq; nec certa ueritate conſtans. Propheta uero ſimpliciter: naturalis eſſe non poteſt, cum prophetia ſimpliciter eorum ſit: quæ & captum noſtrum: & omnem naturam elementariam & cœlicam ut diximus excellat. Quibus facile tolluntur auctoritates & rationes philoſophorum: omnes enim de prophetia ſecundum quid locum habẽt. Hæc enim nobis ineſt, aut inſtinctu impetuq;, utpote uel cœli, uel morbi, uel humoris, uel luſione dęmonum, aut arte. Altera autem prophetia quæ ſimpliciter dicta eſt: nobis non ineſt, niſi quo numine ſupernaturaliter participamus, uel inſtinctu, uel afflatione, ut diximus. Hæc ex Thoma lepidiſſime.